

VŠEOBECNÝ CÍRKEVNÍ DĚJEPIS.

DÍL DRUHÝ.

STŘEDOVĚK.

ČÁST DRUHÁ.

KVĚT STŘEDOVĚKU A KLESÁNÍ JEHO KE KONCI;
OD PAPEŽE ŘEHOŘE VII. AŽ DO PSEUDOREFORMACE
(1073—1517).

SEPSAL

DR. FRANT. XAVER KRYŠTŮFEK,

RYTÍŘ ŘÁDU BOŽÍHO HROBU, PROFESSOR CÍRKEVNÍCH DĚJIN A FUNDAMENTÁLNÍ
THEOLOGIE, ČESTNÝ KONSISTORNÍ RADA A RADA BISKUPSKÉHO CÍRKEVNÍHO
SOUDU V KRÁLOVĚ HRADCI.

ČÍSLO XXIX. — ZA ROK 1889.

V PRAZE.

TISKEM KNIHTISKÁRNY CYRILLO-METHODĚJSKÉ (J. ZEMAN A SPOL.) V PRAZE.
1889.

František de Paula
kardinál sv. římské církve,
kníže-arcibiskup Pražský.

Jeho Eminenci, nejdůstojnějšímu Pánu
Františkovi de Paula,
říšskému hraběti
ze Schönbornu, Buchheimu a Wolfsthalu,
arcibiskupu Pražskému, knížeti a t. d.
ku jmenování
kardinálem sv. římské Církve.

Plášť královský, jímž druhdy Kristu k haně
oděli smělci Syna člověka,
choť Jeho Církve věncíc vínkem skráně,
na odznak moci vládné obléká.

Šat její lepý jasným rdí se nachem,
byv zbarven krve rudé záplavou,
když davy světců zhrdajíce strachem,
smřť vítávaly myslí jásavou.

Minuly doby děsné světa vřavy,
utichla divá zloba tyranů:
jen tu i onde oblud temna dravý
v tvář metá Církvi drzou pohanu.

A úřad Kristův slavně dále veda,
Jenž křížem vládne mezi knížaty,
sbor vladyk radných ku podpoře hledá
Náměstek Kristův, Otec přesvatý.

Zrak jeho spěje v dálné, širé kraje,
kde velekněžské péče úsilím
stádečko Páně dospívá a zraje
k nebeským hodům, svatým, přemilým.

Jak šťastná země, národ celý blažen,
jimž dáno zříti kníže v čele svém,
an Otcem křesťanstva byl hodným vážen
obláčeť sebe jasným purpurem!

To štěstí blahé sklonilo se k zemi,
již zovem' vlastí naší milenou,
vznešená pocta jako perutěmi
přikryla církev českou, blaženou.

Již Tebe, Pane, biskupe a kníže,
sbor nacheť skvoucích bratrem nazývá,
blíž k stolci svému mocný Lev Tě víže,
Řím světlovládný k radám pozývá

Vřelého citu ohlas nelíčený
se vznáší tudíž k nebes výšině,
dík vroucí Bohu, že již vyslyšeny
jsou tužby lidu v této hodině!

Dík vroucí budiž Strážci Sionskému,
že láskou Otce nás vždy celuje!
Čeť Tobě, kníže, kterýž lidu svému
tím býti chceš, čím otec dítkám je."

Ty's pastýř dobrý! V stínu berly Tvojí
se prýští pramen víry živoucí,
z ní plynouc láska, srdce bratří pojí
a silnou činí naděj' převroucí.

Z úst našich ozývá se Bohu chvála
a k trůnu Jeho přání vznášíme:
Kéž lásce, jež vždy Tobě v srdci plála,
se, jasný kníže, stále těšíme!

Výbor Dědictví sv. Prokopa.

OBSAH.

Hlava první.

Šíření křesťanství.

Nezdařilé pokusy obnoviti křesťanské panství na Východě křížáckými válkami.

	Stránka
§. 283. Pouti do sv. země; první křížácká výprava; Jerusalemské království	3
284. Duchovní rytířské řády: Johannité, Templáři a menší řády ve Špa- nělsku	10
§. 285. Druhá křížácká výprava; pád Jerusálema	14
§. 286. Třetí křížácká výprava; německý rytířský řád	16
§. 287. Čtvrtá křížácká výprava; zřízení latinského císařství v Konstan- tinopoli	21
§. 288. Pátá křížácká výprava	24
§. 289. Šestá a sedmá křížácká výprava; výhody a nehody křížáckých výprav	27
§. 290. Nezdařilé pokusy štípnuti křesťanství ve střední a východní Asii; křesťanství u Mongolů (Tatarů)	32
§. 291. Pokřesťanění Prusů	36
§. 292. Pokřesťanění Čudů (Čuchonců, Livů, vlastních Čudův a Loparů)	40
§. 293. Obrácení Litvanů	43

Hlava druhá.

Dějiny papežů.

α) Od Řehoře VII. až ke Kalixtovi II.: Padesátiletý spor o investi- turu skončený vormským konkordátem r. 1122.

§. 294. Papež Řehoř VII. (od 22. dubna 1073. až do 25. května 1085.)	46
§. 295. Viktor III. (1086—1087.) a Urban II. (1088—1099.)	85
§. 296. Papež Paschalis II. (1099—1118.)	94
§. 297. Gelasius II. (1118—1119.) a Kalixt II. (1119—1124.); konkordát vormský; všeobecný církevní sněm IX., lateranský I.	108

β) Papežové v boji s republikány a šlechtou.

§. 298. Honorius II. (1124—1130.), Innocentius II. (1130—1143.); desátý všeobecný církevní sněm, lateranský druhý	114
§. 299. Celestin II. (r. 1143—1144.), Lucius II. (r. 1144—1145.), Eugen III. (r. 1145—1153.) a Anastasius II. (r. 1153—1154.)	120

**γ) Stoletý boj papežů s Hohenstaufy: Fridrichem I., Jindřichem VI.,
Fridrichem II., Konrádem IV. a Konradinem († r. 1268.)**

§. 300. Papež Hadrian IV. (1154—1159.)	125
§. 301. Alexander III. (1159—1181.); všeobecný církevní sněm XI., lateranský III. r. 1179.	134
§. 302. Lucius III. (1181—1185.), Urban III. (1185—1187.), Řehoř VIII. († r. 1187.), Klement III. (1187—1191.) a Celestin III. (1191—1198.)	155
§. 303. Innocentius III. (1198—1216.); dvanáctý všeobecný církevní sněm, lateranský čtvrtý	160
§. 304. Honorius III. (1216—1227.), Řehoř IX. (1227—1241.), Celestin IV. (1241.), Innocentius IV. (1243—1254.); jejich boj s císařem Fridrichem II. (1215—1250.); všeobecný církevní sněm XIII., lyonský I.	178
§. 305. Alexander IV. (1254—1261.); Urban IV. (1261—1264.); Klement IV. (1264—1268.); smutné zahýnutí rodu hohenstaufského	203
§. 306. Řehoř X. (1271—1276.); všeobecný sněm církevní XIV., lyonský II. (r. 1274.)	208
§. 307. Innocenc V. (1276.); Hadrian V. (1276.); Jan XXI. (1276—1277.); Mikuláš III. (1277—1280.); Martin IV. (1281—1285.); Honorius IV. (1285—1287.); Mikuláš IV. (1288—1292.); Celestin V. (1294.); rostoucí vliv francouzský; Rudolf Habsburský, král římský	214
§. 308. Bonifacius VIII. (1294—1303.) a Benedikt XI. (1303—1304.)	220

Hlava třetí.

Církevní ústava.

§. 309. Církev a stát; moc papežská	250
§. 310. Římská kurie, kardinálové a papežští legátové	253
§. 311. Biskup a správa diecése	255
§. 312. Církevní jmění, výsady a utlačování duchovenstva	257

Dějiny řeholí.

§. 313. Řehole vůbec	259
§. 314. Benediktini; Klunyčtí	260
§. 315. Grandmontští	261
§. 316. Kartusiáni (ordo carthusiensis)	263
§. 317. Cisterciáci (ordo cisterciensis); sv. Bernard († r. 1153.)	264
§. 318. Menší řádové; Font-Ebraldini; Quilbertini; humiliati	267

Kongregace s řeholí sv. Augustina.

§. 319. Augustiniáni	268
§. 320. Premonstráti; sv. Norbert	270
§. 321. Serviti	373

Žebraví řádové.

§. 322. Dominikáni	274
§. 323. Františkáni	277
§. 324. Františkáni v Čechách; bl. Anežka; křižovníci	282
§. 325. Působení žebravých řádův; odpor proti nim; spory mezi františkány	284

Ostatní řádové a bratrstva.

- §. 326. Karmelitáni 286
 §. 327. Trinitáři; mercedáři 287
 §. 328. Špitální řády a bratrstva: Antonité; bratři sv. Lazara, montpel-
 lierští a římské špitální bratři; spolky beguinek a beguinů; kano-
 nisky 289
 §. 329. Cyriakové a křižovníci 291

Hlava čtvrtá.**Vývoj učení církevního 1. literaturou a bojem 2. proti rozkolu a 3. bludům.****I. Dějiny církevní literatury.**

- §. 330. Školy, university 294
 §. 331. Scholastika a mystika 300

První doba scholastiky od časů sv. Anselma až do Petra Lombarda.

- §. 332. Sv. Anselm, otec scholastiky; nominalismus, realismus. Roscelin. 302
 §. 333. Boj sv. Bernarda s Abaelardem a Gilbertem 307
 §. 334. Sententiarii: Robert Pullen, Petr Lombardský a jiní scholastikové 314
 §. 335. Mystikové: sv. Bernard Clairveauxský; Hugo a Viktor z kláštera
 sv. Viktora a jiní 319

Druhá perioda scholastiky; její květ.

- §. 336. Ráz druhé periody scholastiky; Aristoteles; filosofie arabská a ži-
 dovská 323
 §. 337. Alexander Haleský, Albert Veliký a Bonaventura 326
 §. 338. Sv. Tomáš Aquinský 329
 §. 339. Jan Duns Skotus; jeho učenníci a protivníci 337
 §. 340. Ostatní znamenitější scholastikové 341
 §. 341. Morálka a církevní právo 344
 §. 342. Biblická a dějepisná studia 345

II. Boj proti rozkolu.

- §. 343. Dějiny řecké církve; její znamenitější spisovatelé 348
 §. 344. Unie Armenův a Maronitů 353

III. Dějiny bludařství.

- §. 345. Ráz středověkého bludařství 357

α) Blouznivci.

- §. 346. Tanchelm, Manasses, Eudo, Petr Bruisský, Jindřich z Lausanne,
 Arnold z Brescie a Kapuciati 358
 §. 347. Valdenští 362
 §. 348. Stedingové a Luciferiani 364
 §. 349. Apokalyptikové: Joachité, Vilemité, Apoštolští bratři 365

β) Pantheističtí a rationalističtí bludaři.

- §. 350. Amalrich z Beny, David z Dinanta; Bratři a sestry svobodného
 ducha; Šimon z Tournay-e 369

Židovšti a novomanichejští bludaři.

§. 351. Passagiové	371
§. 352. Bogomilové	371
§. 353. Kathaři a Albigenští	374
§. 354. Inkvisice	382

Druhé oddělení.**Od Bonifacia VIII. až ku počátku XVI. století (r. 1303—1517.).**

§. 355. Ráz tohoto období	388
-------------------------------------	-----

Hlava první.**Rozšíření křesťanství.**

§. 356. Poměr církve k židům a mohamedánům; španělská inkvisice . .	391
§. 357. Odkrytí nových zemí v Africe, její objetí; nalezení cesty po moři do Indie, odkrytí Ameriky; počátky křesťanství tam	397

Hlava druhá.**Dějiny papežů.****a) Papežové v Avignoně; babylonské zajetí (1308—1378.).**

§. 358. Nehody církve plynoucí z přeložení papežského sídla do Avignona	401
§. 359. Klement V. (r. 1305—1314.); XV. církevní všeobecný sněm ve Vienně; zrušení řádu templářského	404
§. 360 Jan XXII (r. 1316—1334.), Benedikt XII. (r. 1334—1342.), jejich boj s císařem Ludvíkem Bávorem (r. 1314—1347)	429
§. 361. Klement VI. (1342—1352.), pád císaře Ludvíka, císař Karel IV. (1347—1378.), povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a založení pražské university	445
§. 362. Poslední tři papežové avignonští: Innocenc VI. (r. 1352—1362.), Urban V. (r. 1362—1370) a Řehoř XI. (r. 1370—1378.)	457

b) Veliký západní rozkol (1378—1417, resp. 1449.); papežové římské a vzdoropapežové avignonští; reformační synody: piská, kostnická, basilejská (a ferrarsko-florentská).

§. 363. Vznik západního rozkolu	468
§. 364. Další dějiny rozkolu; Urban VI. (1378—1389.), Bonifác IX. 1389. až 1404.), Innocenc VII. (1404—1406.); avignonští vzdoropapežové: Klement VII. (r. 1378.) a Benedikt XIII. (od r. 1394.)	473
§. 365. Piský sněm r. 1409.; piští papežové; Alexander V. (1409—1410.) a Jan XXIII. (1410—1417.); vrchol rozkolu, trojice papežů . . .	490
§. 366. Všeobecný sněm círk XVI. Kostnický (1414—1418.); konec rozkolu	507
§. 367. Další papežování Martina V.; sněm pavijsko-siennský; Eugen IV. (1431—1447.)	535
§. 368. Basilejský všeobecný sněm (1431—1438.) (1449.)	540

- §. 369. Bourgeská pragmatická sankce r. 1438.; neutralita německých kurfirstův a rozkol Basilejských 560
- §. 370. Mikuláš V. (1447—1455.); ašaffenburgský nebo vídeňský konkordát; konec Basilejských a jejich rozkolu 572

c) Další dějiny papežů.

- § 371. Kallist III. (1455—1458.); Pius II. (1458—1464.); Pavel II. (1464. až 1471.); Sixtus IV. (1471—1484.); Innocenc VIII. (1484—1492.); a Alexander VI. (1492—1503.) 577
- §. 372. Julius II. (1503—1513.), a Lev X (1513—1521); všeobecný církevní sněm XVIII., Lateranský V. (1512—1517.) 597

Hlava třetí.

Církevní ústava.

- §. 373. Poměr církve k státu; papežství; soustava papežská a biskupská 609
- §. 374. Biskupové, kapitoly a ostatní duchovenstvo 610
- §. 375. Nové řády 612
- §. 376. Volné duchovní spolky 615
- §. 377. Opravy starších klášterů 617
- §. 378. Spory mezi světským a řeholním duchovenstvem 619

Hlava čtvrtá.

Vývoj církevního učení 1. bojem proti rozkolu, 2. bojem proti bludům a 3. literaturou.

1. Dějiny rozkolu.

- §. 379. Pokusy sjednotiti Řeky s Římem; všeobecný sněm ferrarsko-florentský; jednota florentská 622
- §. 380. Další dějiny unie až do jejího zrušení; pád Konstantinopole (r. 1453.) 641
- §. 381. Boj katolické církve s rozkolem na Rusi 644

2. Dějiny bludařství.

- § 382. Armeni; pokusy o jejich sjednocení s církví 653
- §. 383. Jakobité, Chaldaeové, Maronité a Bosňáci; jejich unie s Římem . 655
- §. 384. Hesychisté (Quietisté, Odpočívající) 657
- §. 385. Jan Viklef 659

Husitství.

- §. 386. Církevní a národní poměry v Čechách; mravokárcové: Konrád Waldhauser, Milič z Kroměříže a Jan Štěkna; Matěj z Janova, Tomáš ze Štítného, a knihy Viklefovy v Praze 667
- § 387. M. Jan Hus 676
- §. 388. Ochranný list Husův (gleit; salvus conductus) 711
- §. 389. Učení M. Jana Husi 715

Krátký nástin dějin husitství.

§. 390. Přijímání pod obojí; husitské války a strany	718
§. 391. Čechové a Basilejský sněm; kompaktáta	724
§. 392. Jednota Českých Bratří	729
§. 393. Menší sekty a jednotliví bludaři	731
§. 394. Tak zvaní předchůdcové reformace	735

3. Křesťanská církevní literatura.

§. 395. Scholastika v 15. a 16. století; nominalismus. Vilém Okkam . .	737
§. 396. Mystika	745
§. 397. Morálka a církevní právo	751
§. 398. Humanismus čili tak zvané znovuzrození věd studiemi klasiků (Rennissance)	752
§. 399. Biblická studia	760
§. 400. Kázání	763
§. 401. Katechése a vyučování lidu	766

Hlava pátá.**Služby Boží a církevní kázeň.**

§. 402. Svátosti vůbec; křest a biřmování	769
§. 403. Svátost pokání; kajicní kázeň; odpustky	770
§. 404. Večeře Páně (Svátost a oběť)	773
§. 405. Poslední pomazání	775
§. 406. Svěcení kněžstva	776
§. 407. Manželství	777
§. 408. Pocta Panny Marie; spor o jejím neposkvrněném početí . . .	777
§. 409. Pocta svatých a jejich ostatků	779
§. 410. Svátky	779
§. 411. Kostel a církevní umění; stavitelství, sochařství, malířství, básnictví a hudba	780
§. 412. Nábožensko-mravní život	789
Ukazovatel	797

VŠEOBECNÝ CÍRKEVNÍ DĚJEPIS.

DÍL DRUHÝ.

STŘEDOVĚK.

ČÁST DRUHÁ.

KVĚT STŘEDOVĚKU A KLESÁNÍ JEHO KE KONCI;
OD PAPEŽE ŘEHOŘE VII. AŽ DO PSEUDOREFORMACE
(1073—1517.)

Hlava první.

Šíření křesťanství.

Nezdařilé pokusy obnoviti křesťanské panství na Východě křížáckými válkami. ¹⁾

§. 233. *Doti do sv. země; první křížácká výprava;
Jerusalémské království.*

Palestina jest v pravém smyslu slova zemí svatou; neboť každá píď země jest tam posvěcena činností Syna Božího. Však některá místa jsou křesťanům obzvláště předraha, jako Betlém, rodiště Syna Božího; Nazaret, místo jeho vychování; řeka Jordán, kdež jeho předchůdce Jan Křtitel křtil, a Pán křtu, kterého nepotřeboval, se podrobil; Jerusálém, střed našeho vykoupení, kde

¹⁾ Jac. Bongars: *Gesta Dei per Francos, sive Orientalium expeditionum et regni Francorum Hierosolymitaní historia a variis, sed illius aevi scriptoribus, litteris commendata*, Hannoviae. 1611. 2 T. Z řečených zde spisovatelův jest Vilém, tyrský arcibiskup, dějepiscem křížáckých výprav: *Historia belli sacri*. libb XXIII. ap. Bongars. T I; ap. Migne T. 201; po německu od Kauslera. Stuttg. 1843. — Lotholz: *Commentarius de Bongarsio singulisque ejus aequalibus*. Weimariae. 1857. — *Anonymi belli sacri historia* ap. Mabill. *Museum ital.* T. I. P. II. 130; výtah z něho ap. Bongars. l. c. — Michaud: *Hist. des Croisades*. Paris. 1813—1823 7 T; po německu vyložil Ungewitter. Quendlinb. 1827—1832. 7 T. — Wilken: *Gesch. der Kreuzzüge*. Leipz. 1807—1832. 7 T. — Sporschil: *Gesch. der Kreuzzüge*. Leipz 1843. — Petermann: *Beiträge zur Gesch. d. Kreuzz. aus armenischen Quellen* 1860. Kampschulte: *Ueber Charakter und Entwicklungsgang der Kreuzz. v Oesterr.* Vierteljahrsschr. für Theologie. 1863. str. 193. — Hahn: *Ursachen und Folgen der Kreuzz.* Greifswalde. 1859. — Fischer: *Gesch. des Kreuzz. Friedrich I.* Leipz. 1870. Streit: *Beiträge zur Gesch. des 4. Kreuzz.* 1877. — Kugler: *Analekten zur Gesch. des 2. Kreuzz.* Tüb. 1878. — Röhricht: *Beiträge zur Gesch. der Kreuzz.* Berl. 1878. — Sybel: *Gesch. des 1. Kreuzz.* Leipz. 1881. — Raumer: *Gesch. der Hohenst.* I. 37—231. — Hefele C. G. V. (1863) 203 sqq. — Smetana: *Tažení křížácká v „Časopise kat. duch.“* 1839. str. 76 sqq; 1840. str 318; 1841. str 51.

Pán učil, poslední večeri slavil, trpěl, z mrtvých vstal a na nebesa vstoupil; skutky vykonal, kterými jsme vykoupeni a s Bohem smířeni. Proto plápolá srdce každého křesťana láskou a největší uctivostí k těmto přesvatým místům. Četní chtěli je na vlastní oči spatřiti a tam děkovati Synu Božímu za lásku, kterou nás miloval. Křesťané putovali¹⁾ na sv. místa, jmenovitě k Božímu Hrobu.²⁾ Tyto pouti stávaly se za křesťanských císařů římských vždy čtenějšími. Na svatých místech pjali se k nebesům velební chrámové a oživovali křesťanskou horlivost a zbožnost. Však záhy i do těchto poutí vloudily se živly, které daleko byly vzdáleny ideálu, pročež připomínali Otcové poutníkům, že býti v Jerusalemě není ještě spasitelným, ale tam nábožným životem žítí přináší spásu. Bohužel ztratili křesťané místa spásy. Druhý kalif Omar dobyl roku 637. Jerusalema, nakládal však dosti šetrně s křesťany, kteří s ním skrze patriarchu Sofronia vyjednávali. Nesměli sice veřejné průvody konati, kříže stavěti, kostely budovati, ostatně však mohli svobodně své náboženství vykonávati. Arabové zachovávali tyto podmínky a pouti konaly se beze všeho značného protivenství dál až do 11. století. V obzvláště přátelské styky vešel císař Karel V. s kalifem Harunem al Rašidem, kterýž jemu klíče Jerusalema poslal a jej tak čestným majetníkem a ochráncem sv. města (více to nazvati nelze) udělal. Tyto snesitelné poměry vzaly za své, když Fatimovec Močz od bagdadského kalifátu se odtrhl a nový egyptský kalifát se sídlem Kairem založil (967), k němuž též Syrie a Palestina náležely. Omarova smlouva byla zrušena, křesťané a poutníci snášeli veliké trampoty, jmenovitě za Hakema Ukrutného († 1021), který fanatickým pronásledováním křesťanů velikou nevoli na Západě způsobil. Papež Silvester II. byl r. 1000. tak dojat, že vydal svolání, aby křesťané Jerusalemu ku pomoci přispěli; však jeho snaha neměla úspěchu. Když krutost egyptských Fatimovců mírnosti ustoupila, množily se zase pouti, jmenovitě když v 11. století bázeň před koncem světa, která po uplynutí prvního křesťanského tisíciletí křesťany zachvátila, pominula. Tu spatřujeme již ozbrojené pouti, které malým křížáckým výpravám se podobaly. Tak putoval normanský vévoda Richard II. roku 1010, potom němečtí biskupové: Sigfrid Mohučský, Günther Bamberský a jiní se 7000 průvodčími roku 1065.

1) Junkmann: *De Expeditionibus et peregrinationibus sacris ante synod. Claramont.* Vratisl. 1859. —

2) S pomocí Boží vykonal jsem pouť do sv. země r. 1885. a slavil velikonoce u Božího Hrobu.

Tyto poměry změnily se, když Turci Seldžukové Malou Asii opanovali a roku 1073. Syrie a Palestiny se zmocnili. V jejich bojích s Egyptem trpěli mnoho křesťané a prosili papeže Řehoře VII. za pomoc, který skutečně o křížáckou výpravu úsilovati se jal a již 50.000 bojovníků po hotově měl, ale spor s králem Jindřichem IV. zmařil jeho úmysly. Stav křesťanů stal se hrozným, když Jerusálém dostal se r. 1086. do rukou divokého Orthoka; chrámy byly pustošeny, oltáře bořeny, sv. nádobí kaženo, duchovenstvo týráno a patriarcha Simeon vržen do žaláře. Zprávy o tom naplnily Západ zármutkem a vzbudily myšlénku osvoboditi svatá místa z rukou nevěřících. Bídu křesťanů ve sv. zemi viděl na vlastní oči Petr Poustevník z biskupství amiens-ského a nabídl se patriarchovi Simeonu a křesťanům jerusalémským, že jejich prosebné listy papeži a knížatům Západu dodá a je svými prosbami podporovati bude. Skutečně vzal s sebou Petr prosebné listy patriarchy Simeona a křesťanův jerusalémských a odevzdal je papeži Urbanovi II. v Apulii, právě v ten čas, kdy ochranu před Jindřichem IV. v tamnějších hradech hledal. Papež zmohutněv proti Jindřichovi IV. slavil r. 1095. synodu v Piacenze, ke které se sešlo okolo 4000 duchovních a 30.000 laiků. Sem dostavili se poslové východního císaře Alexia Komnena a prosili za pomoc proti nevěřícím, kteří všeho až k hradbám Konstantinopolským se zmocnili. Na výmluvné slovo papežovo zavázali se mnozí pomoci Konstantinopoli. Na synodě klermontské, matce to křížáckých výprav, r. 1095. vybízel papež s veškerou svou výmluvností přítomné ku pomoci svatým místům, odpustil všem, kteří z pravé pobožnosti zbraně se uchopí, všechny kanonické tresty za jejich hříchy a dodával všem, kteří na výpravě zahynou, naděje, že odpuštění hříchův a věčného spasení dosáhnou.¹⁾ Všichni volali plní nadšenosti: Bůh to chce, Bůh to chce (*Deus lo volt*), a papež prohlásil hned tato slova za bitevní heslo. Přčetní přijali hned červený soukenný kříž na své

¹⁾ O řeči papežově srv. Hefele C. G. V. 205—207. Can 2. synody praví: *Quicumque pro sola devotione, non pro honoris vel pecuniae adeptione ad liberandam ecclesiam Dei Jerusalem profectus fuerit, iter illud pro omni poenitentia reputetur* (Mansi XX. 816; Hard. VI. P. II. 1718; Hefele V. 198). Dle Viléma Tyrského pravil papež: *Nos autem de misericordia Domini et beatorum Petri et Pauli apostolorum auctoritate confisi, fidelibus christianis, qui contra eos arma susceperint, et onus sibi hujus peregrinationis assumerint, injunctas sibi pro suis delictis poenitentias relaxamus. Qui autem ibi in vera poenitentia decesserint, et peccatorum indulgentiam et fructum aeternae mercedis se non dubitent habituros* (ap. Bongars. I. 640). —

roucho, z nichž prvním byl puy-ský biskup Adhemar z Monteilu,¹⁾ jež papež pro statnost jeho učinil svým legátem pro výpravu a kterýž jejím vrchním duchovním vůdcem a srdcem vojů se stal. Papež rozšířil mír Boží čili Treugu Dei na křížáky, postaviv jejich rodiny a majetek na tři léta pod jeho ochranu.²⁾ Po synodě klermontské stal se ohnivým hlasatelem kříže Petr Poustevník. Nastalo všudy veliké nadšení pro sv. zemi, do něhož ovšem i nekalé živly se přiměšovaly, jako naděje na bohatou kořist, nabytí panství, ctižádost, a podobné, které však rázu výpravy nezměnily. Francouzsko proměnilo se v jeden válečný tábor. Celá zima r. 1095—1096. až hluboko do léta uplynula v horlivých válečných přípravách. Účastníci seřaďovali se ve Francii v pět oddělení, totiž Lotarinci kolem vévody Gottfrida z Bouillonu a jeho bratrů, Balduina a Eustachia; severní Francie kolem hraběte Štěpána z Bloisu a Vermandoisu, Flandrie kolem hraběte svého Roberta, Normandie kolem svého vévody Roberta, Jihofrancie kolem hraběte Raimunda ze St. Gillesu a Toulouse. Duchovním středem veškerého podniku byl papežský legát biskup Adhemar. Jižní Itálie seřadila se kolem knížete Boëmunda z Tarentu a jeho bratrance udatného Tankreda.

Mnozí přehorlivci a blouznivci majíce dlouhé strojení s rozvahou za nemístné a nevhodné spěchali napřed; první zástupy pod knězem Volkmarem z Lotarinska braly se spěšně přes Sasy a Čechy do Uher, kde král Koloman je pro nepořádnost jejich rozprášil. Druhý zástup pod rýnským knězem Gottšalkem čítající asi 15.000 Lotarinků, Frankův a Švábův a třetí rovněž tak silný pod hrabětem Emichonem potkal týž osud v Uhersku, poněvadž král Koloman nepřál této výpravě kloně se ke straně krále Jindřicha IV. a jeho protipapeže a teprve v létě a na podzim 1096. stal se přátelským papeži a výpravě. Čtvrtý zástup asi 40.000 z počátku silný a stále rostoucí pod velením Petra Poustevníka a rytíře Waltera z Pacy příjmím z Nemanic dostal se Uherskem a Bulharskem až ke Konstantinopoli. Císař dada je převésti do Malé Asie, zanechal je bez podpory, jmenovitě nezásobil jich potřebami k životu, a oni byli mezi tím, co Petr Poustevník do Konstantinopole spěchal prosit za pomoc, od nicaejského sultana Solimana Kilidže Arslana poražení a zničení, a rytíř Walter z Nemanic padl v bitvě.

¹⁾ Historia Jerosolymitana očitého svědka Baldericha, arcibiskupa z Dolu, ap. Bongars. T. I. 88.

²⁾ Quibert, opat z Nogentu; Hist. hierosol. ap. Bongars. I. 481; Vilém Tyrský: Hist. belli sacri ap. Bongars. I. 641.

Tyto zástupy křtily násilně židy neb zabíjeli v Praze, kde tomuto násilnému křtu statně protivil se biskup Kosmas, v Rouenu, Treviru, Špýru, Vormsu, Mohuči a Řezně a jinde. Nelze upírat, že takové výstřednosti se děly, ne tak od křižákův jako spíše za příležitosti těchto výprav. Židé byli lichváři, nenáviděni od svých dlužníků, králů, biskupův a pánův i poddaných; a tu lze si vyložit, že utajený vztek křesťanů propukl a četní dlužníci, vznešení i nízcí, takto svých věřitelů se zbavili a jim zaplatili.

Řekové volali sice Západ ku pomoci proti nevěřícím, ale když Latiníci skutečně přitáhli, probudila se stará nenávisť Řeků k nim v plné síle, jejich theologové povykovali nad »Filioque« a prohlašovali Latiníky za kacíře horší Turků. Když řádně vystrojené pluky knížat do Konstantinopole se dostavily, nastaly třenice mezi nimi a Řeky, kteréž až v krvavé nepřátelství zabíhaly, a politické rozmršky mezi knížaty a dvorem Konstantinopolským, komu dobyté krajiny připadnou. Z pozdějších událostí jest viděti, že křižáci císaři se zavázali, že mu Malé Asie dobudou, ale o Syrii a Jerusálému žádných přípovědí nečinili. Jednou z hlavních příčin nezdaru křižáckých výprav byla ošemetnost Řeků.

Křižáci dostavše se na břeh asijský a jsouce přes půl milionu bojovníků silni, dobyli 19. června 1097. Nicaee, hlavního města seldžuckého sultana Kilidže Arslana, porazili jej znova u Dorylaea a táhli středem Malé Asie přes pisidijskou Antiochii a Ikonium ku Syrii. Hlavní voj bral se k Antiochii; Balduin obrátil se k východu, aby křesťanské Armeny získal. Byl od armensko-edesského knížete Korbosa za vlastního syna přijat, a založil po jeho zavraždění vlastními poddanými edesské hrabství jakožto východní stráž Jerusáléma z jara roku 1098.

Hlavní voj posud asi 300.000 mužů oblehl v říjnu 1097. Antiochii, kde panoval Bagi Sejan, a dobyl města zradou jednoho měšťana 3. června 1098. vyjma tvrz. Ale sultan mosulský Kerburga táhl s velikým vojskem proti křižákům a oblehl je v Antiochii. Již bylo na mále, že by křižáci byli se musili vzdáti; však hrot sv. kopí, nalezený pod oltářem v chrámě sv. Petra, oživil znova zmužilost křižáků, kteří vyrazivše z města, sultana 28. června porazili. Tvrz vzdala se a Antiochie obdržela ráz křesťanského města. Řecký patriarcha Jan byl z vazby propuštěn a patriarchou všech křesťanův, ať byli kteréhokoliv obřadu ustanoven; světskou hlavou města a s ním spojeného knížectví byl Boëmund učiněn. Přes léto zůstali křižáci již v Antiochii, kdež je nemoci náramně ztenčily. I legát Adhemar skonal tam 1. srpna 1098.

Křížáci posilnivše se novými zástupy z Evropy, táhli přes Beryt, Sidon a Tyrus k Jerusalému. Tankred spěchal napřed a dobyl Betléma. Po prvé spatřivše Jerusalém padli všichni na kolena, a oblehli jej 13. června 1099. Jerusalému panoval šiitský sultan egyptský, pročež zanechala jej mohamedánská knížata sunnitská jakožto kacíře bez pomoci. Po hrozném namáhání dobyli křížáci Jerusaléma 15. července 1099. v pátek o třetí hodině odpolední, o níž náš Spasitel na kříži umřel, a jsouce krutostí dobývání rozhorčení vraždili mahomedány a židy. Zprávy o dobytí časného Jerusaléma nedočekal se zde na zemi mravní původce jeho papež Urban II.; zemřel 29. července 1099. Před Jerusalémem vyznamenal se po prvé vévoda Gottfrid Bouillonský, a byl prvním knížetem, který na hradby vstoupil. Knížata zvolili jej za krále, když hrabě Raimund volby nepřijal. Ale křesťanský hrdina nechtěl nositi královskou korunu, kde Spasitel trnovou nosil, a nazval se pouze ochráncem Božího Hrobu. Poněvadž řecký patriarcha Simeon na Cypru zemřel, byl za patriarchu čili snad jenom za správce patriarchátu zvolen Latiník Arnulf, kaplan normandského vévody Roberta, který však papežského potvrzení nedosáhl. Gottfrid založil kapitulu o 40 kanovnících, a Petr Poustevník oživoval slovy a pobožnostmi horlivost lidu. Po několika nedělích vytáhlo veliké egyptské vojsko k opětnému dobytí Jerusaléma, bylo však od křížáků poraženo, jejichž nesvornost způsobila, že nedobyli Askalonu, který by byl býval dobrou hradbou proti Egyptu.

Nová říše rozprostírajíc se po Palestině a Syrii byla po způsobu francouzském v léna rozdělena a upravena, a tím její síla hned od počátku rozdrobena. O vánocích r. 1099. slavila se synoda v Jerusalémě, na níž byl místo Arnulfa, který svatokupectvím prestolu dosáhl a mravův lehkých byl, za patriarchu ustanoven Dagobert, arcibiskup pisanský, který s italskými křížáky tam přibyl. Aby tento stolec většího lesku nabyt, přijali Gottfrid i Boěmund z Antiochie své země v léno od církve. Frankové začali velikolepou stavbu chrámu Božího Hrobu a provedli ji v letech 1103—1130. Po smrti Gottfridově († 1100) stal se králem bratr jeho Balduin I., posavadní hrabě edesský, který chtěje smířiti svého odpůrce Tankreda odevzdal jemu správu knížetství antiochenského, poněvadž Boěmund v turecké zajetí padl, udělil Edessu v léno svému synovci Balduinovi z Burgu, a dobyl mnohých měst, mezi nimiž byla Caesarea. Však tři veliká vojska křížácká, která k slovu papeže Paschala II. majíce v čele arcibiskupa milánského Anselma, arcibiskupa solnohradského Thimona, vévodu aquintan-

ského Viléma, bavorského vévodu Welfa IV., Hugona Velikého, bratra francouzského krále, a i jiná znamenitá knížata, r. 1101. vytáhla, aby Bagdadu dobyla, zahynula v horách a pouštích kappadockých a paflagonských. Král Balduin I. dobyl Ptolomaidy, Tripole, Berytu a Sidonu. Po jeho smrti († 1118) zvolili baroni za krále jeho synovce Balduina Edesského, jakožto Balduina II., kterýž jerusalémské království velikými boji se Saraceny, v nichž jednou r. 1123. sám do zajetí se dostal, k největší moci povznesl. Když r. 1131. mnichem se stal, následoval po něm jeho zeť obstarlý Fulko z Anjou, manžel jeho dcery Melisindy. Jejich trůn ohrožoval statný sultán mosulský Zenki, který svou moc v Syrii a Mesopotamii rozšiřoval. Pomocné pluky z Evropy přicházely řídčeji, potomci prvních křižáků, narození na Východě a nazývající se Pullani, seženštili, oddali se vilnosti a pokládali příchod křižáků za rušitele pokoje. K tomu přistoupily na dovršení neštěstí ještě církevní spory mezi patriarchy a knížaty a mezi patriarchy samými. Oba patriarchové, jak jerusalémský tak antiochenský, snažili se obnoviti stará práva svých prestolův a rozmnožiti počet biskupství podřízených. Jerusalémští patriarchové zemřeli rychle jeden za druhým; za to první latinský patriarcha antiochenský držel svůj stolec skoro 36 let († r. 1135. nebo na počátku 1136.). Za jeho nástupce zvolili rytíři a lid proti vůli shromážděných biskupův a duchovních Radulfa, arcibiskupa z Mamistry, rodem Francouze, jenž byl více rytířem nežli knězem. Bez ohledu na ohrazení biskupův vstoupil na patriarchální stolec, posvětil si beze vsí úcty k Apoštolské Stoliči po rozkolnicku sám pallium na oltáři sv. Petra, a chtěl se postavit na roveň Římu, poněvadž jeho stolec jest též kathedra Petri (stolec Petrův). Tohoto svůdného příkladu následoval patriarcha jerusalémský Vilém a nechtěl připustiti, aby tyrský arcibiskup Pulcher, kterýž jemu jakožto patriarchovi podřízen byl, v Římě za pallium žádal. Ale papež Innocenc II. přivedl jej vážným listem opět ku pořádku (1138). Proti Radulfovi odvolali se dva kanovníci, kteříž nejvíce jeho volbě se protivili a za to od něho krutě žalářováni byli, do Říma, a kníže antiochenský Raimund, rozdvojiv se s patriarchou, přinutil jej, že se do Říma odebral zodpovídat se. Radulf počínal si v Římě velmi poddajně, odložil nesprávné pallium a vyžádal si na papeži nové a dovedl toho, že byl zvláštní legát do Antiochie vyslán na místě vyšetřit pře. První legát Petr, arcibiskup lyonský, zemřel na cestě (v květnu 1139); zatím naklonil si chytrý Radulf největší část svých protivníků. Nový legát kardinál Alberich z Ostie slavil

30. listopadu r. 1139. synodu v Antiochii, kteréž byli přítomni patriarcha jerusalémský Vilém, arcibiskupové z Tyru, Caesaree, Tarsu, Hierapole, Coryku a Apamee s několika biskupy a opaty, ku které však Radulf se nedostavil. Legát sesadil Radulfa a kníže zavřel jej do kláštera sv. Simeona. Později prchl do Říma a naklonil si opět papeže, ale zemřel otráven byv, když do Antiochie navrátiti se chtěl. Týž legát slavil v Jerusalémě r. 1140. synodu, které byl též přítomen armenský katolikus, který slíbil jednotu s Římem. Přes Ptolomaidu vrátil se legát do Říma. Duchovenstvo antiochenské zvolilo za patriarchu Aimericha, zase rodem Francouze.

Roku 1143. zemřel král jerusalémský Fulko, a statná Melisinda panovala jakožto vladařka ve jménu svého nedospělého syna Balduina III. Toho času dobyl Zenki Edessy 13. prosince r. 1144., syn jeho Nureddin zbořil ji r. 1146. a tak byl Jerusalém zle ohrožen.

§. 284. Duchovní rytířské řády: *Johannité, Templáři a menší řády ve Španělsku.*

Johannité. ¹⁾ Roku 1048. vystavěli kupci z města Amalfi s dovolením egyptského kalifa Mostansera nedaleko Božího Hrobu kostel a klášter ke cti Panny Marie (S. Maria de latina). Klášter měli prý benediktini montekassinští v opatrování, osazující jej mnichy a opatem a pečující o poutníky ze Západu. Pro ženské byl vystaven malý klášter ke cti sv. Marie Magdaleny. Poněvadž poutníkům místnosti nestačily, vystavěli řeholníci nový dům čili hospital pro ně a kostel ke cti sv. Jana Křtitele. O něco později byl tento nový hospital od starého kláštera oddělen, a obdržel od opata za svého prvního představeného Gerharda, rodem Francouze (quardianus hospitalis pauperum in Jerusalem). Potom připojilo se ku Gerhardovi několik zbožných mužů, kterým dal řeholní roucho a některé předpisy. Po dobytí Jerusaléma křižáky prokázal se

¹⁾ Villelm. Tyr. lib. I. 10; XVIII. 459 — Jacobi de Vitriaco († 1244) Historia Hierosolym. c. 64. — Ord. Hospitalis S. Joh. Bapt. Statuta ap Holsten. Reg. mon. II. 444. — Ejusdem ordinis Privilegia ap Mansi XXI. 780. — Vertot: Hist. des Cheval. Hospital de St. Jean. Paris. 1726. 4 T. 4.; 1761. 7 T. — Hurter: IV. 313. — Falkenstein: Gesch. der Johanniter Dresd. 1838 2 Bde. — Gauger: der Ritterorden des h. Johann. Karlsruh. 1849. — Winterfeld: Gesch. des ritterl. Ordens d. h. Joh. Regensb. 1866. — Spencer — Northcote: Gesch. des Joh. Ord. Münster. 1874. — Biedenfeld: Gesch. und Verfass. aller geistl. Ritterorden. Weimar. 1811. 2 T.

Gottfrid Bouillonský velmi štědrým k hospitálu, a dle příkladu jeho četní velmoži. Mnozí rytíři odložili meč a posluhovali nemocným a poutníkům v hospitále. Papež Paschal II. potvrdil r. 1113. bratrstvo, vzal je i jeho majetek pod svou ochranu a dal jemu právo voliti si svobodně svého představeného.

Po smrti Gerharda, který 19 let bratrstvo spravoval, zvolili bratří představeným Raimunda z Puy (1118), jednoho z oněch rytířů, kteří brnění za roucho řeholní vyměnili. Brzo po jeho volbě utvořilo devět rytířů spolek, jehož účelem stala se ochrana poutníků před loupežníky a lotry při návštěvě sv. míst. Tento spolek byl spojen s hospitálem, bral z něho výživu a zbraň a byl jemu podřízen. V 10 letech přišel k velikému rozkvětu a rozšířil svůj účel v boj proti nevěřícím. To zbudilo bojovnou krev rytířů v hospitálu, a Raimund upravil bratrstvo dle nových poměrů, rozděliv je na tři třídy: rytíře, kněze a sloužící bratry, kteří buď byli ozbrojenci rytířů nebo posluhy v hospitále. Papež Innocenc II. potvrdil řád (1130). V čele stál velmistr hospitálu s několika hodnostáři, jemuž podřízeni byli komthurové a kapitoly. Nosili černé roucho s bílým křížem na prsou a na praporu měli červený kříž. Znenáhla ustoupilo ošetřování nemocných a poutníků v pozadí a válečnictví stalo se hlavním účelem. Synové šlechty vstupovali do řádu, kterýž o hájení Palestiny zásluhu získal, jsa tam jako stálým vojskem. Králové dávali jim hojné dary a statky, a oni rozšířili se po Západě, odkudž mezery v jejich řadách v Palestině učiněné doplňovali. Když Jerusálém do rukou Saladinových padl, přeložil řád své hlavní sídlo do nedobytného hradu Margatu (starého to Marathu) na hranicích knížetství antiochenského a panství Assasinů. Seděvše v něm 98 let musili jej roku 1285. vydati sultanu Kaluvanovi a přeložili své hlavní sídlo na Cypr. Roku 1309. zmocnili se Rhodu, od něhož nazývání byli rytířové Rhodští. Turci dobyli Rhodu r. 1522. a rytíři odebrali se na ostrov Kandii a odtud do Messiny a Italie. Roku 1530. postoupil jim císař Karel V., jakožto král španělský, jemuž obojí Sicilie náležela, Maltu, Gozzo a město Tripolis jakožto svým manům, kteří na znamení své manské povinnosti musili králům sicilským ročně sokola posýlati a čtyři válečné lodi k obraně království sicilského vydržovati. Po ostrově Maltě zachovali jméno Maltézských rytířů do dnešního dne. Napoleon Bonaparte zmocnil se zrádně r. 1798. Malty, po čemž vzdal se velmistr Hompesch své důstojnosti a ruský cár Pavel I. byl na jeho místo velmistrem učiněn. Roku 1800. odňali Francouzům Maltu Angličané, kteříž jí řádu víc nevydali, jakkoli

o to po pádu Napoleonově statně usilováno. Po zavraždění císaře Pavla I. († 1801) ustanovil papež Pius VII. ještě dva velmistry, po jejichž brzké smrti nebyl více žádný ustanoven.

Do Čech uvedl řád Johannitů v polovici 12. století král Vladislav, kterýž jej v Jerusalemě poznal a několik rytířů do Prahy povolal, jimž vystavěl r. 1159. klášter a kostel Panny Marie »pod řetězem« za hradbami Malé Strany. Roku 1243. založil pan Bavor ze Strakonice klášter v Strakoniciích, který stal se hlavním sídlem řádu v Čechách, po němž obdržel jméno »křížovníků strakonických.« Velkopřevorové sídlili tam až do konce 16. století.

Templáři ¹⁾ (fratres militiae templi, templarii). Rytíři Hugo z Payensu a Gottfrid ze St. Omeru viděli s bolestí, jak četní poutníci ve sv. zemi, navštěvující sv. místa, obětí loupežníků se stávali, pročez učinili ještě se šesti jinými rytíři spolek k jejich ochraně (r. 1118.). Hugo z Payensu byl za náčelníka tohoto nepatrného spolku zvolen. V ruce patriarchy učinili obyčejné sliby chudoby, čistoty a poslušnosti a připojili čtvrtý, že poutníky před loupežníky chrániti budou. Král potvrdil spolek a vykázal mu část svého paláce, který stál na místě chrámu Šalomounova za obydli, od kteréhož chrámu čili templu dostali název Templářů. Byli nečetní a chudí, však dosáhli záhy veliké slávy. Náčelník Hugo odebral se s některými druhy na Západ, aby řádu církevního potvrzení od papeže a hmotné podpory od velmožů vyžádal, a sešel se s papežem Honoriem II., kterýž jej na svého legáta Matouše, kardinála-biskupa albanského, a sv. Bernarda, jejich přímluvce odkázal. U troyesské synody (1128) prosil Hugo za řeholi a církevní potvrzení. Synoda, které řečený legát předsedal, potvrdila řád, dala mu řeholi sepsanou sv. Bernardem, a předepsala bílé řeholní roucho, na něž červený kříž teprve papež Eugen III. připojil. Ústava a účel řádu byly tytéž jako u Joannitů; v čele stál velmistr, představený provincie sloul veliký praeceptor, představený jednotlivého domu nazýval se praeceptor; domy byly buď převorstvími nebo kommandami; největší dům byl pařížský Tempel. Řád dělil se v rytíře, kněze a bratry, dílem ozbrojené k válce

¹⁾ Willelm. Tyr. XII. 7. — Jac. de Vitriaco. c. 65. — Bernardi tractatus de nova militia seu adhortatio ad militiam Templi. — Regula ap. Holsten. II. 429; ap. Mansi XXI. 305. — Münter: Statutenbuch des Ord. der Tempelh. Berl. 1794. — Du Puy: Hist. des Templiers. Paris. 1650: Brux 1751. — d'Estival: Hist. crit. et apol. des Cheval. du Temple. Paris 1789. 2 T. — Helyot: VI. 25; Hurter: IV. 332. — Wilcke: Gesch. des Tempelherrenordens. Leipz. 1826—25. 3 T.

dílem posluhy v domech. Udatnost rytířů byla světoznáma; v boji byli vždycky v nejkrutější seči; bez rozkazu velmistra nesměli dáti se na útěk neb nastoupiti na zpáteční pochod. Jejich prapor bílý a černý měl nápis: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Bez porady s velmistrem nepodnikalo ničeho jerusalémské království; v Jerusalémě v templu bylo vždycky 400 rytířů.

Hlavní sídlo měl řád ve sv. zemi, avšak větve jeho byly po Západě rozšířeny, jmenovitě zakořenily se v říších španělských, kdež jako v Palestině proti Saracenům bojovali a mnoho k vítězství křesťanů nad mahomedány a rozšíření křesťanského panství přičinili. V Uhersku bojovali proti Mongolům a v jižní Francii proti Albigenským. Roku 1260. měl řád 20.000 rytířův a 9000 komenderií.

Do Čech přišel řád asi roku 1232. za krále Václava I. a do Moravy roku 1243. V Praze měli dva kláštery; roku 1252. vystavěli si za velkopřevora Petra z Dubé na nynějším náměstí sv. Anny klášter, který nazvali »Jerusalémem;« druhý byl v Celetné ulici, kde podnes tak zvaný »templ« naň připomíná. Jinými templářskými kláštery, jak se zdá, byly Staré Hrady, Kopidlno, Žleby a Písecký zámek. Velkopřevor Berthold Gepzenstein náležel k nej přednějšími rádci krále českého Václava II.

Papežové udělovali oběma rytířským řádům výsady, kteréž ony sobě ještě rozšiřovaly a tak ve spory s biskupy přicházely, pročez odkázal je všeobecný sněm lateránský III. v meze církevního řádu (can. 9.). Bohužel panovala mezi Johannity a Templáři veliká revnivost, kteráž až v půtky a boje zabíhala. Papež Alexandr III. porovnal oba velmistry na uvedeném sněmu lateránském III. Však v Římě vydalo se lehko vhodné nařízení, ale těžko bylo je provésti v Palestině. V prvním roce panování papeže Innocence III. vypukla znova stará zášť málem až v krutý boj obou řádů; papež dal spor zvláštní kommissí vyšetřovati, a obnovil zákaz Alexandra III. spory takové mečem rozhodovati. Více nežli zakročením Innocence III. smířili se oba řádové tím, že v čele jejich stáli dva bratři z rodu Montagů; velmistrem Johannitů byl Quarin, velmistrem Templářů Petr.

Po vzoru těchto velikých řádův utvořily se ve Španělsku a Portugalsku za podobných okolností menší řády: 1. řád Calatravský, který založil cisterciacký opat Raimund, dostav město Calatravu od krále kastilského Sancha III. darem, 2. řád od sv. Juliana de Pereyro, který r. 1156. dva rytíři založili a král leonský

a papež potvrdili; 3. řád sv. Jakuba (St. Jago) založený r. 1170. v Leonu k ochraně poutníků do Kompostelly; 4. řád Evorský (od města Evory) neb Avisský (od pevnosti Avis) tak nazvaný, který se svolením krále portugalského Alfonsa I. k boji proti Maurům založil cisterciacký opat Jan Cirita roku 1162; 5. řád Křídelní tak zvaný od křídla archanděla Michaela, kterýž založil jmenovaný král Alfons I. sám.

§. 285. Druhá křižácká výprava; pád Jerusalema.

Pád Edessy pohnul Západem; papež Eugen III. psal o velikém neštěstí křesťanským knížatům. Král francouzský Ludvík VII. projevil již před tím r. 1145. úmysl, táhnouti do sv. země, aby za své některé ukrutnosti, k nimž náleží na prvním místě zapálení kostela s 1500 lidmi v dobytém městě Vitry (r. 1144.) Bohu dosti učinil. Papež ustanovil za hlasatele kříže sv. Bernarda, kterýž ač všecek churav byl, tisíce z lidu a šlechty francouzské svým mocným slovem a písmem k sv. podniku roznítil, a k témuž krále německého Konráda III. a jeho synovce Fridricha Rudovousa na sněmě špýrském r. 1146. pohnul. V šlépějích Bernardových pokračoval v Německu Adam, opat z Eberachu, hlásaje horlivě kříž. Svatý Bernard poslal též zvláštní list do Čech, který veřejně v kostelích byl čten. Král Vladislav II. vzal na sebe kříž, kteréhož příkladu následovali jeho bratr Jindřich a Spytihněv, syn vévody Bořivoje II. s četnými pány. V červnu r. 1147. připojil se Vladislav II. k vojmům krále Konráda III. Voje německé vytáhly z Řezna po velikonocích r. 1147. a francouzské z Met. Obě vojska táhla Uherskem a řeckou říší; byla sice výborně vyzbrojena, ale důvěřovala se více ve svou sílu a válečné umění nežli v Boha a vzala s sebou mnoho paní a jejich služebnic, jako na př. král francouzský svou manželku Eleonoru s jejím dvorem, a tudy velmi mnoho zbytečných zavazadel, což bylo na velikou škodu rychlosti válečných pohybů, kázni vojska a jeho mravnímu stavu. Křižáci měli časté spory s Řeky, jejichž zradou bylo německé vojsko v Asii zničeno Turky; pouze nepatrná část s králem Konrádem uchýlila se do Nicaee, kde Konrád s králem francouzským se sešel, jej do Efesu doprovodil a odtud do Konstantinopole se navrátil. Český král Vladislav II. navrátil se z Asie domů r. 1148., poručiv své zástupy v ochranu krále francouzského a tak neviděl ani Jerusalema. Rovněž zahynulo zradou Řekův a útoky Turků francouzské vojsko na pozemské cestě; toliko král Ludvík VII. s předními

velmoži dostal se za drahý peníz po řeckých lodích do Antiochie a odtud do Jerusáléma, kam také po moři král Konrád přibyl. Oba králové s jerusalémským králem a zbytky svých vojsk v síle asi 50.000 mužů vytáhli proti Damašku. Pro zradu palestinských baronů, kteříž uplatiti se dali, nedobyli města, musili od něho odtrhnouti a oba králové navrátili se beze vší slávy do svých vlastí. Tohoto neštěstí křesťanův užil Nureddin, porazil knížete antiochenského Raimunda II. a zmocnil se největšího dílu jeho země (1148). Opatové Suger od sv. Diviše v Paříži a Bernard pokoušeli se o novou křížáckou výpravu, s níž král francouzský srozuměn byl, a šlo o to, aby v Konstantinopoli zřídilo se latinské císařství, poněvadž posavadní výpravy křížácké Řekové svou zradou mařili a hlavní příčinou byli, že tak mocná vojska, která mohla takorba celého světa dobytí, bídne zahynula; však král Konrád III. nechtěl zanechat svých svazků s dvorem konstantinopolským, a tak sešlo s nové výpravy, jmenovitě když hlavní její činitelé zemřeli: opat Suger v lednu r. 1152., Bernard a papež Eugen III. v létě roku 1153. Svatý Bernard snášel trpké výčitky pro nezdar výpravy, odvolával se k nevystihlým radám Božím, a byl tomu rád, že čest jeho trpí a nikoli čest a sláva Boží.

Po nešťastné druhé výpravě křížácké dobyl král Balduin III. Askalonu jakožto hradby proti Egyptu. Jeho bratr a nástupce Amalrich I. (od r. 1162) pokoušel se o dobytí Egyptu, odkudž království jerusalémskému veliké nebezpečení hrozilo. Tam svrhl důstojník Nureddinův Saladin sultana Šavera, učinil se sám pánem Egyptu dle jména pod vrchním panstvím Nureddinovým, útočil od r. 1169. na království jerusalémské, dobyl po smrti Nureddinově většiny zemí jeho, jmenovitě Damašku a ohrožoval Jerusálém, kde panoval Balduin IV., syn Amalrichův, ještě dítě a k tomu málomocné; spory o poručnictví seslabil ještě více říši. Po smrti Balduina IV. († 1184) následoval na trůně jeho nedospělý synovec Balduin V., který po dvouleté vládě r. 1186. zemřel. Po něm vstoupil na trůn jeho nevlastní otec Quido z Lusignanů, manžel Sybilly, sestry Balduina IV. Nesvornost mezi křesťany byla veliká, někteří drželi docela s nepřáteli víry. Král Quido byl ve veliké bitvě u Hittinu na Gencsaretském jezeře poražen a zajat v červenci r. 1187. a též sv. Kříž padl do rukou nevěřících. Brzo potom byl Askalon a 3. října r. 1187. Jerusálém dobyt, a kostely proměněny v mešity. Ještě hájil Konrad z Montferratu Tyru, kterého Saladin dobytí nemohl, a král Quido dostav svobodu, obléhal od srpna r. 1189. pevnou Ptolomaidu.

§. 286. Třetí křižácká výprava; německý rytířský řád.

Žalostí nad pádem Jerusaléma zemřel papež Urban III. († r. 1187.); ztráta sv. města otřásla útroby křesťanů, papež Řehoř VIII. nařídil hned modlitby a posty za jeho znovudobytí a napomínal knížata a biskupy k výpravě. Jeho nástupci Klementovi III. podařilo se přivést třetí křižáckou výpravu k místu. On poslal své legáty a listy ke knížatům Západu; jmenovitě vyznamenal se jakožto legát arcibiskup tyrský Vilém, dějepisec křižáckých výprav, jenž po bitvě u Genesaretského jezera po druhé do Evropy přišel. On smířil krále anglického Richarda Lví srdce s králem francouzským Filipem Augustem a pohnul je, že u Gisorsu roku 1188. mír učinili. V Evropě, jmenovitě v Anglii a Francii roznítilo se podobné nadšení pro sv. zemi jako před první výpravou, všude sbíraly se příspěvky a zavedl se Saladinský desátek. I sám sicilský král Vilém II., který posud byl nepřítel poutí do sv. země, poslal hned 50 lodí s 500 rytíři do Syrie a zachoval tak Antiochii. Na císaře Fridricha Rudovousa působili biskupové Jindřich Štrassburský na sněmě štrassburském r. 1188., a Gottfrid Vircburský, spolu kancléř jeho, na sněmě mohučském (27. března r. 1188.), ke kterému též jako papežský legát se dostavil kardinál-biskup albanský Jindřich. Slovo jejich bylo tak mocné, že císař, jeho syn Fridrich, vévoda švábský, a četní biskupové a knížata k výpravě se zavázali a hned nutné přípravy činili.

Z jara r. 1189. vytáhl císař Fridrich I., plný mladistvé síly a odhodlanosti, i přes pokročilý věk svůj, s vojsky svými z Řezna a bral se přes Vídeň do Uher, kde král Bela přátelsky jej přijal a podporoval. Císařské voje, k nimž připojil se znamenitý počet Čechů pod velením úředního knížete Přemyslovce Děpolta II. vynikaly sice smělostí a válečným uměním, prováděly kusy nejsmělejší, ale vyznamenávaly se též velikou loupeživostí. V Niši přijal císaře přátelsky srbský král Simeon, ale tyto přátelské styky císaře se Slovany zbudily horkou krev a nedůvěru u Řeků, kteří popudili balkanské Slovany tak, že císař další pochod mečem si proklestiti musil. Když průsmyk sv. Basilia prošel a na půdu řeckou vstoupil, odhodil císař Isák posavadní škrabošku přátelství a vystoupil válečně proti Fridrichovi, který však rozpráší řecká vojska a přinutil Isáka ke smlouvě a míru v únoru r. 1190. Potom přešel Fridrich Bosporus, dobyl po mnohých namáháních Ikonía (18. května r. 1190), táhl do cilické Arménie a dorazil 10. června k Seleucii,

před kterýmž krásným městem křesťanským rozbily voje svůj tábor. Tu najednou roznesla se zpráva, že císař náhle zemřel; buď se koupal v řece Kalykadnu (Salefu), nebo chtěl přejeti řeku a utopil se; což snadno jest pochopiti, že skoro 70letý stařec po tolika námáhách ve studené koupeli byl mrtvicí raněn. Část vojska navrátila se domů, ostatní táhli s vévodou švábským Fridrichem do Antiochie, kde syn otce před oltářem sv. Petra pochoval.

Král jerusalémský Quido z Lusignan obléhal Ptolomaidu, k níž v říjnu r. 1190. přitáhl též vévoda švábský Fridrich, ale hlad a mor zuřil mezi křižáky a zachvátil i vévodu († 20. ledna r. 1191.). Též český kníže Děpold II. zemřel v Palestině. Nehodou křesťanů byl spor mezi králem Quidonem a markrabětem Konrádem z Montferratu, který si činil nároky ke koruně jerusalémské; měl totiž za manželku Alžbětu, sestru královny Sybilly, a tvrdil, že po smrti Sybillině koruna náleží nikoliv jejímu manželu Quidonovi, ale její sestře Alžbětě a tudy jejímu manželu. Ku Ptolomaidě přitáhli ke konci března r. 1191. po moři Francouzové se svým králem Filipem Augustem a postavili se hned na stranu Konráda Montferratského, takže král Quido prchl na Cypr k anglickému králi Richardovi Lvísrdci, který též ostrov řecký pro nepřátelství Řekův obsadil. Angličané přistáli 8. června u Ptolomaidy, a byli stoupenci Quidonovými. Za těchto sporů dobyli přece křižáci Ptolomaidy a 12. července 1191. porovnali spor tak, aby Quido králem zůstal a Konrád Montferratský po něm následoval. Francouzský král opustil v červenci sv. zemi předstíraje churavost, odevzdal pak velitelství nad Francouzi Hugonu, burgundskému vévodovi. Král Richard vytáhl 21. srpna r. 1191. s křižáckým vojskem proti Jerusalému, porazil Saladina ve veliké bitvě 7. září u Arsufu a málem byli by křesťané sultana jali, kdyby nebyli upustili od pronásledování, domnívajíce se, že sultan v nějaká ténata je vlákati chce. Richard byl znamenitý rytíř, ale prostřední vojevůdce, nepoužil rychle svého vítězství, spokojil se, že má svobodnou cestu k Jaffě (Joppe) a táhl tam. Zatím spálil Saladin Joppe, proměnil veškerou krajinu v poušť, vyvrátil docela Askalon, aby nepadl v ruce křesťanů, zničil za tímž účelem Ramle a Liddu, opevnil Jerusalém, zničil kolem něho veškerou zeleň, dal vysekati všechno stromoví, a co bylo nejhoršího, zasypati všechny studně a cisterny, a tak učinil tento Kurd z Palestiny poušť, ze které se posud nevybrala. Po zákeřnické smrti Konráda Montferratského bylo ono porovnání změněno; králem jerusalémským stal se mladý

hrabě Jindřich ze Champagne, který těhotnou vdovu Konrádovu za manželku pojal, a král Quido dostal za náhradu ostrov Cypr. Král Richard porazil veliké egyptské vojsko, které z Pelusia k Darmu vytáhlo a učinil velikou kořist; asi 3000 velbloudů padlo do rukou vítězů (23. června 1192.). Proč po tomto vítězství, kteréž od Egypta bezpečnost poskytlo, upustil Richard od pochodu na Jerusalém, nelze určit; byli tím asi Francouzové vinni, kteří s Richardem nevoli měli, neradi ho poslouchali a jej k tomu přiměli, že vrchní velitelství složil, ale slíbil, že při útoku na Jerusalém se účastní. Burgundský vévoda Hugo byl hádky milovný, zemřel v srpnu r. 1192. v Tyru a nikdo neželel jeho smrti. Volený výbor, který vrchní velitelství obdržel, rozhodl 4. července k veliké nespokojenosti křižáků, že pro vedro a nouzi o vodu útok na Jerusalém podstoupiti nelze. Vyjednávalo se o mír se Saladinem; z nadlidského namáhání rozstonal se král Richard a dal se odnésti do Ptolomaidy. Král jerusalémský učinil se sultánem příměří 1. září r. 1192. a učinil naň přísahu se svými barony. Král Richard přistoupil k němu, ale nepřísahal. Křesťané zůstali v držení měst pobřežních a země mezi Joppem a Tyrem, Antiochie a Tripole, mohli svobodně do Jerusaléma putovati a s obou stran měl trvati po tři léta klid zbraně. Po učiněném míru putovali zástupové do Jerusaléma a vykonali tam svou pobožnost. Král Richard uzdraviv se odplul ve vší tichosti 9. října r. 1192. z Ptolomaidy; ač mnohé výčitky lze mu činiti, však přece zastupoval slavně křesťanský Západ, byl hrozným mohamedánům a byv více Západem podporován, byl by jistě zničil Saladina, který v Damašku 3. března r. 1193. zemřel, a jehož hrozným náhrobkem a pomníkem byly trosky všudy po něm zanechané.

Král Richard byl bouří zanešen do Aquileje, cestoval potom přestrojen zeměmi vévody rakouského Leopolda, a byl od něho po rozkaze císaře Jindřicha VI. jat. Císař držel jej v Trifelsu a nedbaje hrozeb papežových propustil teprva 4. února r. 1194. za značné výkupné 150.000 hřiven stříbra.

To jakož i brzká smrt jeho († 1199.) zmařily úmysl jeho vypraviti se podruhé do Jerusaléma a vyplniti tak slib, který před odchodem tamnějším křesťanům učinil.

Německý rytířský řád.¹⁾

Roku 1128. založil jakýsi vznešený Němec se svou manželkou v Jerusalémě hospitál pro německé chudé a nemocné poutníky a při něm kostel Panny Marie. K obsluze hospitálu utvořilo se německé bratrstvo, které však nijaké značnosti nenabylo.

Při oblehání Ptolomaidy r. 1189. pohnula bída, v které němečtí ranění a nemocní křižáci nemohouce se srozuměti vězeli, bremské a bukovské (Lübeck) měšťany, kteří tam s holštýnským hrabětem přibyli, že z lodních plachet na hoře Torunu pro ně nemocnici zařídili a o ně pečovali. Když po smrti císaře Fridricha hrabě Adolf na cestu domů se strojl, odevzdali onino měšťané stanovou nemocnici pod ochranu a péči kaplanovi Konrádovi a jednomu komorníkovi vévody švábského Fridricha. Do této nemocnice přišly zbytky německého bratrstva jerusalémského, rozmnožily se novými členy a též rytíři přistoupili k nim. Přerychle vznikl z tohoto bratrstva nový rytířský řád pod jménem: »němečtí bratři hospitálu Panny Marie v Jerusalémě.« Toto štípení chránil Fridrich, vévoda švábský, a nový řád zvolil si za mistra Jindřicha Walpota z Bassenheimu. Potom poslal Fridrich dva bratry Gerlacha a Jana ku papeži Klementovi III. a prosil za potvrzení řádu, kteréž papež 12. února r. 1191. udělil. Též císař Jindřich VI. potvrdil řád. Ústava řádu byla podobnou ústavě řádu johannitského a templářského a účelem jeho bylo ošetřovati nemocné a chudé poutníky a bojovati proti nevěřícím. Členy jeho mohli se státi Němci především šlechtického, však též počestného rodu a dělili se zprvu na bojující, hlavně rytíře, a potom posluhující v hospitálu, k nimž brzo přistoupili z potřeby i kněží. K těmto třem třídám: rytířům, kněžím a bratrům posluhujícím přistoupila r. 1221. čtvrtá, tak zvaní »polobratři«, kteří ve svých světských poměrech setrvali, ale řád dle sil modlitbou a dary podporovali; byli to první tertiáři. Rouchem řeholním byl bílý plášť s černým křížem; polobratři nosili za svůj odznak polokříž. Představený nazýval se z prvu

¹⁾ Jac. de Vitriaco. c. 66. — Hennig: Statutenbuch des deutschen Ordens. Königsb. 1806. — Petri de Duisburg (okolo roku 1236.) Chronic. pruss., seu Hist. Teuton. Ord. ed. Hartknoch. Jena. 1679. — Duelli Hist. Ord. Equitum Teut. Vien. 1727. — Voigt: Gesch. Preussens bis zum Untergange des deutschen Ordens. Königsb. 1827. sqq. 9 T. — Watterich: Gründung des deutschen Ordens. Leipzig 1857. — Dudík: Des hohen deutschen Ritterordens Münzsammlung in Wien. Wien 1858. — Strehlke: Tabulae ordinis Teutonici. Berol. 1869. — Hurter: IV. 370.

mistrem, potom velmistrem, představený jednotlivého domu slul praeceptorem. Papežové, jmenovitě Innocenc III., udělili řádu výsady předešlých rytířských řádův, a on nabýval velikého majetku v Německu. Když křesťané Ptolomaidy dobyli, koupil tam Walpot u brány sv. Mikuláše blíž hradeb místo, na němž vystavěl dům pro rytíře a hospitál pro poutníky a nemocné s kostelem, v němž pochovali Fridricha Švábského.

Po Walpotovi byl velmistrem Otto z Kerpeny, po něm r. 1206. Heřman Barth a čtvrtým Heřman ze Salzy (1210—1239), za něhož řád znamenitě se povznesl, a měl při jeho smrti kolem 2000 rytířů. Za velmistrovství jeho byl řád povolán proti Prusům. Konrád, mazovský vévoda, syn polského krále Kazimíra II., vyzval r. 1226. na radu biskupa Kristiana řád, aby s ním proti pohanským Prusům, kteříž jeho zemi hrozně pustošili, bojoval, a slíbil mu za to krajinu chelmskou, jakož i všechno území, kterého na Prusech dobude. Velmistr Heřman s bratry přijal toto vyzvání, srozuměl se s císařem Fridrichem II. a papežem Řehořem IX., dal si od nich darování Konrádovo potvrditi, přijel osobně k tomuto vojvodovi a vedl r. 1230. sám první výpravu proti Prusům. Následujícího roku jmenoval Heřmana z Balku svým zástupcem, který jakožto krajinský mistr (Landmeister) šťastně s Prusy válčil. Tak vznikly ony krvavé křížácké války s Prusy, kterých i král český Otakar II. roku 1254. s velikou slávou se účastnil a které trvavše 53 roky (1230—1283) podmaněním a pokřesťaněním a konečným vyhubením Prusů jako národa skončily. Moc rytířů německých vzrostla, když r. 1237. Mečovní bratři k němu se připojili. Skončiv podmanění Prusů, začal řád hned krvavé boje s Litvany.

Když křesťané Ptolomaidu, poslední svou državu ve sv. zemi ztratili, přeložil velmistr své sídlo do Benátek a odtud roku 1309. do Kobylce (Marienburgu) v Prusku, od kteréž doby dějiny německého řádu s dějinami Pruska v jedno splývají. Když r. 1525. velmistr Albrecht Braniborský stal se lutheranem, proměnil Prusko ve světské vévodství dědičné ve svém rodě a učinil je lénem Polsky. Katoličtí rytíři opustili zemi a velmistr usadil se r. 1527. v Mergentheimu ve Virtembersku, a řád trval jako samostatný až do pádu římsko-německého císařství. Roku 1805. obdržel císař rakouský František I. důstojenství, práva i příjmy velmistra. Císař Napoleon I. zrušil r. 1809. řád, jehož statky připadly knížatům, v jejichž zemi ležely. Později byl řád obnoven, sídlem jeho Vídeň učiněna a jeden z arcivévod rakouských bývá velmistrem, požívaje za to velikých důhodů.

V Praze usadil se německý rytířský řád r. 1217. u sv. Petra na Poříčí a od r. 1235. u sv. Benedikta na Starém městě, když kostel sv. Petra dostali křižovníci. Další jeho konventy byly v Mladé Boleslavi, Králové Hradci, Německém Brodě, Kolíně a Čáslavi.

§. 287. Čtvrtá křižácká výprava; zřízení latinského císařství v Konstantinopoli.

O novou křižáckou výpravu usiloval papež Celestin III. jmenovitě po smrti Saladinově († 3. března r. 1193). Císař Jindřich VI. zmocniv se obojí Sicilie, zavázal se 2. dubna r. 1195. v Barách, že bude v Palestině 1500 rytířův a tolikéž zbrojnošů rok na svůj náklad vydržovati, ozdobil se na sněmě vormském r. 1195. křížem a strojí se sám k výpravě. Přčetní Němci vzali na sebe kříž a to též učinil český biskup Jindřich Břetislav, který spolu byl českým vévodou (1193—1197.). Však ani císař ani český vévoda-biskup nedali se na cestu do sv. země, onen pro nepokoje vzniklé v Itálii, tento pro nemoc, na kterou též zemřel (15. června r. 1197.). Z Němec táhl do sv. země Konrád Wittelbašský, mohučský arcibiskup, s mnohými knížaty a rytíři a přibyl r. 1197. před Ptolomaidu. Berytus byl dobyt; ale spory této německé výpravy s jerusalémským králem Jindřichem, jeho nástupcem Amalrichem II. a rytířskými řády zamezily další úspěchy a na zprávu o smrti císaře Jindřicha VI. vrátili se přčetní Němci domů (1197.). Z jara r. 1198. učinil totéž arcibiskup Konrád, jenom hrabě Šimon z Montfortu se svými francouzskými druhy zamezil, že Saraceni Tyru a Ptolomaidy nedobyli, jak to učinili Joppe (Jaffě). Královna-vdova Alžběta jerusalémská provdala se po čtvrté za cyperského krále Amalricha II. Papež Innocenc III. chránil nového krále jerusalémského Amalricha II. a napomínal syrské křesťany ku poslušnosti jeho. Dále horlil Innocenc III. o novou křižáckou výpravu a četné jsou listy jeho ke králům, knížatům, biskupům a pánům v tomto ohledu. Četní hlasatelé kříže vystoupili, z nichž největší znamenitosti dosáhl francouzský kněz Fulko z Neuilly na Marně, který Francii novým zápalen pro sv. zemi roznítil.

Křižáci sešli se v Benátkách, a vrchním vůdcem výpravy byl zvolen Bonifác, markrabě z Montferratu, po němž nejznamenitějším byl Balduin, hrabě flanderský. Poněvadž křižáci celé smluvené převozné 80.000 hřiven stříbra zaplatiti nemohli (chybělo jim

34.000 hřiven), zneužil jich za mzdu 93letý skorem osleplý dože Jindřich Dandolo k dobytí Zadru, který králi uherskému Emericovi se poddal. Do Zadru přišel byzantský princ Alexius, syn svrženého císaře Isáka Angela, a smluvil se s dožetem a některými knížaty, aby dopomohli jemu ke trůnu proti uchvatiteli Alexiovi III., začož zavázal se, že církve konstantinopolskou s Římem spojí, křižákům 200.000 hřiven zaplatí a s nimi osobně do Egypta potáhne, nebo na rok jim 10.000 mužů pomocného vojska postaví. Po velikonoci r. 1203. odpluli křižáci od Zadru. Na ostrově Korfu zvěděli k své největší nevoli, že pojedou proti Konstantinopoli a podvolili se konečně k tomu dílem na prostředkování knížat, kteříž jim výhodu učiněné smlouvy a snadnost podniku dokazovali, dílem z nutnosti, poněvadž nevěděli, kterak by se pryč dostali. Dne 23. června objevilo se křižácké loďstvo před Konstantinopolí; Benátčané protřhli závorný řetěz a křižáci zmocnili se předměstí Galaty a přístavu. Uchvatitel Alexius III., bratr to císaře Isáka, sebral poklady a prchl s nimi do Bulharska a oslepený Isák Angelus byl opět na trůn povýšen a nucen jsa okolnostmi potvrdil smlouvu s křižáky učiněnou. Však otec i syn nemohli při nejlepší vůli všem slibům dostáti a křižáci chtějíce přec jednou dostati se do Syrie, byli by se s nějakou summou spokojili: tu vypukla z nova vzpoura v Konstantinopoli, otec i syn byli uvrženi do žaláře, v němž otec zemřel a syn uškrcen byl a císařem byl zvolán jejich příbuzný Alexius Dukas Murzuflus. Křižáci dobyli 12. dubna r. 1204. Konstantinopole, šetríce dle rady svých duchovních nejvíce krve Řekův, jakožto křesťanů. Murzuflus sebral, co bylo pokladův, a prchl, a císařem dal se svolati Theodor Laskaris, zeť císaře Alexia III., který sebral, co ještě z pokladů zbylo, 13. dubna též prchl, pročož křižáci, vnikše 13. dubna hlouběji do města, na žádný odpor více nenarazili. Dne 9. května r. 1204. byl Balduin, hrabě flanderské za císaře zvolen a 16. května po byzantském obyčeji korunován, a tak zřízeno v Konstantinopoli latinské císařství, které se Romanií nazývalo (1204—61).

Císař Balduin I. poslal papeži, latinským knížatům a všem věřícím zprávy upřilishující, aby byl uznán a podporován. Papež Innocenc III. byl velikou nevolí naplněn, že křižáci místo boje proti nevěřícím křesťanskou říši ztroskotali, a chtěl na ně dáti klatbu. Však co se stalo, stalo se, a nedalo se změnit. Dle zprávy Balduinovy doufal papež jednoty Řeků s Římem a lepší podpory pro sv. zemi; pročož uznal Balduina I. za císaře, staral se o urovnání církevních věcí v Konstantinopoli, ale slyše o počínání

křížáků tam, poznal hned, že nechutí Řeků k Latiníkům se jenom zvýší.

Nové císařství konstantinopolské, zvané Romania (1204—61), mělo zárodek smrti v sobě, překáželo statné podpoře sv. země, a bylo pouze Benátčanům k užitku. Nový císař obdržel čtvrtinu dobytého jakožto korunní statek, druhou čtvrtinu vzali si Benátčané ovšem jako léno císařské, pamatující při všem jenom na sebe; ostatní země rozdělily se mezi čelnější křížáky, z nichž markrabě Bonifác Montferratský obdržel království Soluňské a panoval části Thessalie a Macedonie. Uprchlý císař Theodor Laskaris založil nové císařství v Nicaeji; vládna nedobytým krajinám maloasijským, ustanovil jakéhosi Michala Antoniana za patriarchu konstantinopolského se sídlem v Nicaeji a dal se od něho korunovati. Dále na Východ založil v Trapezuntě Komnenovec Alexius, vnuk císaře Andronika I., který byl r. 1185. svržen, třetí východní císařství.

Velikou chybou bylo, že ve všech hlavních kostelích konstantinopolských zavedly se služby Boží latinské, a značná část církevních statkův obrácena k účelům světským. Benátčané zmocnili se chrámu božské Sofie (Moudrosti) a ustanovili tam své krajaný za duchovní, kteří s dožetem Dandolem za patriarchu zvolili zase Benátčana Tomáše Morosini-ho. Papež Innocenc III. prohlásil 21. ledna 1205. tuto volbu za nekanonickou a neplatnou, konečně však doplnil z apoštolské plnosti její nedostatky, posvětil zvoleného v Římě u sv. Petra v březnu r. 1205. za jáhna, kněze a biskupa, udělil jemu pallium a zaručil při tom Konstantinopoli všechna patriarchální práva a svobodnou volbu patriarchy. Morosini na své cestě skrze Benátky musil svým krajanům se zavázati, že toliko Benátčany bude jmenovati kanovníky svého patriarchálního kostela a ustanovovati za arcibiskupy. Po smrti tohoto patriarchy zůstal patriarchát delší dobu neobsazeným, až papež Innocenc III. r. 1215. Gervasia rodem z Tuscie za patriarchu povýšil.

Císař Balduin I. panovav rok, padl při oblehání Adrianopole v bulharské zajetí (v dubnu r. 1205.), v kterém i umřel. V jeho jméně, potom samostatně jako císař spravoval říši bratr jeho Jindřich (1206—1216), který byl 20. srpna r. 1206. korunován, vážnosti též u Řeků požíval, s Bulhary čestný mír učinil a na výpravě proti řeckému uchvatiteli Theodorovi v Epiru 11. června r. 1216. umřel. Za nástupce jeho zvolili baroni hraběte Petra z Courtenay-e, který měl Jolantu, sestru císaře Jindřicha Kt., za manželku, a byl synem bratra francouzského krále Ludvíka VII. Na cestě do Konstantinopole byl se svou manželkou Jolantou

v Římě od papeže Honoria III. 9. dubna r. 1217. na císařství korunován. Spojiv se s Benátčany táhl hned proti epirskému uchvatiteli Theodorovi před Drač (Durazzo), avšak upadl v zajetí Theodorovo, v němž pak od ran v květnu r. 1217. zemřel. Císařovna Jolanta spravovala říši dvě léta († r. 1220.); za císaře byl zvolen její druhorozený syn Robert, kterýž opustiv r. 1220. Francii byl 25. března r. 1221. v Konstantinopoli na císařství korunován, ale obtíže, s nimiž říše zápasila, přemoci nemohl. Zemřel v Achaji r. 1228., nemaje věku svého ani 30 let. Nástupcem stal se jeho nejmladší bratr Balduin II., narozený r. 1217., v jehož nedospělosti panoval jako poručník s názvem císaře král jerusalémský Jan z Brienne († 1237.). Mladičký 19letý Balduin II. odebral se r. 1236. osobně ku papeži, do Francie a Anglie hledat pomoci klesající říši, ale neobdržel nic vydatného. Říše byla konečně obmezena pouze na Konstantinopol a nejbližší okolí. Dne 25. července r. 1261. přitřhl Alexius Strategopolus, velitel císaře nicaejského Michala VIII. Palaeologa, nenadále k jedné bráně, kterou mu zrada otevřela a zmocnil se města. Císař Balduin II. zachoval se s nouzí na jedné loďce († r. 1272 v Itálii); jeho pak útekem skončilo se latinské panství v Konstantinopoli a císař Michal VIII. Palaeologus vjel 14. září r. 1261. do Konstantinopole. Chybou bylo, že latinstí osazovatelé nepostarali se o řádné spolehlivé obyvatelstvo v hlavním městě, a oni nemohli toho učiniti pro Benátčany, na nichž záviseli a kterým lůza v Konstantinopoli byla milejší. S posledním latinským císařem Balduinem II. musil též šestý a poslední patriarcha latinský v Konstantinopoli Pantaleon prchnouti.

§. 288. *Čtá křížácká výprava.*

Po smrti jerusalémského krále Amalricha II. († 1205.) stal se nástupcem jeho hrabě Jan z Brienne. Výprava křížáckých dítek z Francie a Němec r. 1212. a 1213. skončila přesmutně. Papež Innocenc III. usiloval velmi horlivě o novou křížáckou výpravu, jmenovitě na všeobecném sněmu církevním lateranském IV., který zvláštním dekretem ustanovil, že všichni, kdo kříž na sebe vezmou 1. června r. 1217. v Sicilii sejíti se mají. K výpravě obětoval 30.000 hřiven stříbra, zavázal všechny duchovní, aby dvacátý díl svých příjmů sv. zemi věnovali a ustanovil sobě a kardinálům, aby již desátým dílem přispěli. Však nedožil se činnosti knížat.

Z mocných panovníků táhl do sv. země pouze král uherský Ondřej II., s nímž se spojili vévoda rakouský Leopold, někteří němečtí biskupové a pánové. Odpluli ke konci srpna r. 1217. ze Splitu (Spalata) a dostali se přes Cypr do Ptolomaidy. Ale král Ondřej nepořídil tam mnoho a nastoupil již v lednu r. 1218. na zpáteční cestu přes Konstantinopol. Déle zdržel se tam vévoda rakouský Leopold, který posilniv se severoněmeckými a friskými křižáky, táhl s jerusalémským králem proti Egyptu, a oblehli Damiettu. Vévoda Leopold nesetrvál, vrátiv se v květnu r. 1219. domů; ostatní křižáci vehnali sultana egyptského tak do úzkých, že chtěl jim za mír vydati Jerusalém. Doufajíce však, že císař Fridrich se svými brzo na bojiště se dostaví, nepřijali papežský legát Pelagius, jerusalémský patriarcha a velmistři rytířských řádů nabídnutí sultanova a pokračovali ve válce. V listopadu r. 1219. dobyli Damiettu; ale křesťané nevykořistili rychle svého vítězství, císařské loďstvo se nedostavilo, křižáci vnikli neopatrně hlouběji do země teprve r. 1221., pustivše se zřetele stoupání Nilu, který vedral se až do jejich tábora. Křesťané musili teď 30. srpna r. 1221. učiniti osmileté příměří, vydati Damiettu a vykliditi Egypt, začož od sultana obdrželi sv. Kříž, dobytý u Hittinu. V tuto dobu přijelo sice 40 císařských lodí do přístavu damiettského, o čemž asi sultan onu smlouvu čině již věděl, ale bylo již pozdě. Dne 7. září vyklidili křesťané Damiettu, do níž 8. vjel egyptský sultan Kamel. Tak zmařena byla práce několika let nečinností císaře Fridricha II.

Císař Fridrich II. byv od papeže Řehoře IX. klatbou stížen, vydal se potom na výpravu do sv. země a připlul 7. září r. 1228. do Ptolomaidy s nepatrnou válečnou mocí. V Palestině bylo všeho vojska 800 rytířův a 10.000 pěchoty, kteréž nejsou příchodem císařovým značněji rozmnoženo, nic podniknouti nemohlo. Císař odebral se do Joppe a byl tam docela na blízko dvou saracenských táborů; na jedné straně stál jeho přítel egyptský sultan Kamel, který přitáhl, aby s pomocí císařovou a některých saracenských knížat oloupil o říši svého synovce, damašského sultana, který ležel na druhé straně. Mezi Fridrichem a Kamelem nastaly tak důvěrné styky, že četní křesťané z toho se horšili. Fridrich učinil s ním a mladším bratrem jeho Ašrafem 19. února r. 1229. smlouvu, kterou křesťané ve sv. zemi podrželi, co právě drželi; mimo to postoupil sultan císaři Jerusalém s jeho okresem, avšak »chrám Páně« (templum Domini), t. j. chrám Šalomounův (mešita Omarova) a několik krokův od něho vzdálená mešita El Axa (bývalý kostel

»Představení Panny Marie« zůstaly majetkem Saracenů,¹⁾ kteří tam křesťanům vstup ku modlitbě dovoliti měli; ale tajným článkem zavázal se císař, že hradeb jerusalémských neobnoví, pročez pouze o tom mluvil a nic neučinil; dále postoupil sultan císaři osadu sv. Jiří a vesnice po obou stranách jerusalémské silnice; Betlém²⁾ s okresem a vesnicemi mezi ním a Jerusalémem; Nazaret s okresem a vesnicemi mezi ním a Ptolomaidou (Akkonem); hrad a okres Turonský (severně od Ptolomaidy ležící) a město Sidon s rovinou (při středozemním moři). Jatí křesťané obdrželi svobodu. Však Antiochie, Tripolis a jiné křesťanské državy v Syrii nebyly do této smlouvy pojaty. Ostatně celá tato smlouva neměla pro křesťany žádné ceny, poněvadž egyptský sultan neměl žádného práva postupovati Jerusalém a ostatní místa, která náležela právem jeho synovci sultánu damašskému Davidovi, jenž smlouvy nepřijal a zatím neštěstím válečným byv stíhán, k tomu mlčel.

Dne 17. března r. 1228. vjel císař do Jerusaléma, posadil si tam v chrámě Božího Hrobu sám královskou korunu na hlavu, a navštívil též za svého krátkého pobytu (17—19. března) mešitu Kalifa Omara. A tu praví jeden saracenský duchovní jakožto svědek očitý, že císař svými řečmi ukazoval, že v křesťanské náboženství nevěří. Dle udání muže toho byl císař Fridrich malé postavy, červený a lysý, tak že kdyby byl býval otrokem, žádný by za něj více nedal nežli 200 dirhem. V květnu r. 1228. odplul císař z Ptolomaidy domů; za svého místodržitele poslal do Jerusaléma svého maršálka Richarda, který tak pánovitě sobě vedl, že tamnější baroni proti němu povstali; pročez odplul do Cypru, kde válečné nehody ho stíhaly, že jako utečenec do Armenie r. 1232. přišel. Vážnost císařova byla na Východě na dobro pochována.

Bratr sultána Kamela Ašraf stal se pánem Damašku, který po smrti jeho připadl třetímu bratru Ismailovi. Však Kamel vyhnal Ismaila a dosadil tam svého syna Malek-as-Saleha. Po smrti Kamelově († v březnu 1238) stal se sultánem v Egyptě syn jeho starší Adel II., proti němuž s nároky povstal mladší bratr Saleh Damašský a též jejich strýc Ismail chtěl nabyti ztraceného panství. V těchto okolnostech sešlo se namáháním papeže Řehoře IX. a

¹⁾ Obě mešity jsou na prostoru zvaném Haram-eš-Šerif, jenž obsahuje celou horu Morii a zaujímá přes šestinu Jerusaléma; srov. můj spis „Cesta a pouť do Egypta a sv. země“ str. 136—139

²⁾ Betlém jest od Jerusaléma dvě malé hodiny cesty vzdálen; srov. l. c. str. 111.

navarrského krále Thibauta I. znamenité křižácké vojsko, v jehož čele stáli král Thibaut, vévoda burgundský Hugo, hrabě Amaury z Montfortu, hrabě Robert z Courtenaye a jiní. Většina shromáždila se v Marseilli, odpluli odtud v srpnu a přistáli v září r. 1239. v Ptolomaidě. Vůdcové učinili spolek s Ismailem proti radě Johannitův a Templářů proti Egyptu a Salehovi. Však předvoj utrpěl 13. listopadu r. 1239. u Gazy velikou porážku a byl docela potřen. Mimo očekávání postoupil Saleh křesťanům Jerusálém a všechna místa, kteráž jim Ismail slíbil, a žádal za zajaté mírného výkupného. Potřeboval míru, aby zmocniti se mohl Egypta, čehož také zradným jetím Adela I. (1240.) dosáhl. Král Thibaut navrátil se po učiněném míru po letnicích r. 1240. domů; o něco déle zůstal ve sv. zemi burgundský vévoda.

V srpnu roku 1244. přepadli Chovaresmiové návodem egyptského sultana Saleha Jerusálém, povraždili v něm všechno a zneuctili hroby křesťanských králů, potom utrpěli od nich křesťané v září r. 1244. hroznou porážku u Gazy, z níž nepatrná hrstka hrdinů se zachovala. Tiberias, Hebron, Naplus (Sichem) padly v ruce sultana egyptského; křesťané byli obmezeni na některá pobřežní místa. Papež Innocenc IV. volal křesťany do zbraně, ale boj církve s Hohenstaufy zamezoval každou vydatnější pomoc. Jenom zbožný francouzský král Ludvík IX. podnikl ještě dvě, a to poslední křižácké výpravy do sv. země.

§. 289. *Šestá a sedmá křižácká výprava; výboby a neboby křižáckých výprav.*

Ludvík Svatý IX., král francouzský slíbil v těžké nemoci Bohu křižáckou výpravu, pozdravil-li se. Uzdraviv se, vystrojil statné vojsko, a plný nadšení rozdával o vánocích r. 1247. kříže svým rytířům. Odevzdav vládu své matce Blance odplul 28. srpna r. 1248. z Aiques-mortes a přistál 17. září na Cypru. Cyperský král Jindřich, kterého palestinští křesťané, odtrhše se od císaře Fridricha II., za krále jerusalémského zvolili, přijal Ludvíka s velikou slávou a dovedl do hlavního města Nikosie. Ludvík uspořádav cyperské poměry vyplul ke konci května r. 1249. proti Egyptu, přistál 4. června r. 1249. u Damietty, vystoupil bez veliké překážky na břeh a opevnil se. Obyvatelstvo damiettské prchlo a 6. vtáhli král Ludvík, papežský legát Odo, král cyperský a pa-

triarcha jerusalémský do města. Sultan strojil se k válce, a křesťané nemohli pro stoupání Nilu před koncem září nic podnikati, ale i potom zůstali ještě dva měsíce pro rozličné překážky nečinnými.

Zpráva o dobytí Damietty roznítla zápal pro sv. zemi a zástupy křižáků sesílily voje Ludvíkovy. Válečná rada rokovala o tom, má-li se postupovati proti vojsku sultanovu, neb ještě napřed dobytí Alexandrie. Pro ono přimlouval se ohnivý hrabě Robert z Artoisu patrně ve smyslu největší části křižákův a jeho slovo zvítězilo. V prosinci r. 1249. vytáhl král proti Mansuře a dostal se 19. ke kanálu čili průplavu Ašmumu u Mansury, kde nepřátelské vojsko tábořilo. Zde pracovali křižáci sedm neděl o hrázi, aby kanál přejíti mohli; když však Saraceni věže k ochraně dělníků zapálili, muselo se na zpáteční pochod pomýšleti. Tu zradil jeden beduin za 500 byzantinů brod přes kanál, kdež jízda mohla přebrodit. Přebrodění stalo se v noci 8.—9. února roku 1250.; Ludvík zakázal každé útočení, ustanoviv, že v pevných řadách bude se postupovati, aby tak nepřítel k bitvě v poli byl přinucen. Ale hrabě artoiský přepadl nepřítele, pronásledoval jej a vedral se v jeho tábor i město Mansuru. Přechod ostatního vojska konal se pomalu, zatím vzpamatovali se Saraceni ze strachu, obrátili se proti svým pronásledovatelům, artoiský hrabě padl a sta šlechticů s ním. Když král Ludvík na místo přibyl, mohl již málo koho spasiti. Na postup ke Kairu nemyslí již nikdo, šlo jenom o to, aby egyptské vojsko u Mansury bylo poraženo a tak zpáteční pochod pojištěn. Z potyček vyvinul se 11. února r. 1250. krvavý boj, v kterém křesťané sice zvítězili, ale ohromné ztráty utrpěli. Dvě karavany, které po sobě z Damietty vytáhly zásobit křesťanského tábora, byly přepadeny a zajaty. Do tábora dostavily se nemoci, zimnice a průjem. Král stáhl všechno vojsko za kanál a nastoupil v noci 5.—6. dubna r. 1250. na zpáteční cestu. Však nepřátelé zpozorovali to a pronásledovali křesťany; král nemocný a bojem unavený omdlel, křesťané musili se vzdáti. Onu nešťastnou středu 6. dubna padlo okolo 7.000 křesťanův a zajatých bylo kolem 20.000. Sultan propustil krále a ostatní zajaté na svobodu pod výminkou, že Damiettu vyklidí a jeden milion byzantinů výkupného zaplatí. Dne 6. května vydali křesťané Damiettu a král se zbytky vojska odplul do Ptolomaidy, kde byl bez jásotu, ale s velikou poctivostí přijat. Ve svaté zemi vystavěl Ludvík na vlastní útraty Cesareu pevnost, opevnil Joppe, rovnal spory mezi křesťany a činil, seč byl, aby tam pořádek zavedl a úpadek křesťanství zamezil. Dostav zprávu o smrti své matky Blanky († 1. pro-

since 1252.), odebral se ke konci června z Joppe do Sidonu, kterýž s jinými ještě místy upevnil, a odplul 24. dubna r. 1254. z Ptolomaidy domů, slíbiv křesťanům, že sv. země vždycky k srdci jeho připoutána zůstane.

Ale sv. Ludvík neměl ještě svůj slib za vyplněný. Egyptský sultan Bibar činil veliké pokroky, zmocnil se r. 1265. Caesaree, porazil r. 1266. Armeny a r. 1268. dobyl Joppe a Antiochie. Za těchto pokroků dal papež Klement IV. hlásati kříž, ale starý zápal již zmizel, jenom ještě u sv. Ludvíka trval. Dne 25. března r. 1267. svolal sv. král ten všechny své velmože do Paříže, dal přinést trnovou korunu Páně do schůze, poznamenal se přede všemi znamením sv. kříže a měl ku přítomným dojemnou řeč. Po něm mluvil papežský legát kardinál Šimon, z jehož rukou přijali kříž nejprve král, pak jeho tři nejstarší synové a potom četní velmoži. Dne 5. června o svátcích svatodušních ozdobili se křížem Thibaut, král navarrský a jiní s ním. Potřebný náklad na výpravu obdržel Ludvík tříletým desátkem, jež papež francouzskému duchovenstvu uložil, které proti němu reptalo a s nevolí jej platilo. Papež pokáral tuto nevoli a roznítil lásku k sv. podniku tak, že ještě desátek čtvrtého roku povoliti mohl. Král vypsál též laikům daň pro výpravu, rozdělil ji tak moudře a vybíral tak opatrně, že žádného reptání nevzbudila. Však nadšení časů Gottfrida Bouilonského a císaře Fridricha I. Rudovousa pominulo; sv. Ludvík se svým zápalem pro sv. věc stál sám, křížáci byli skoro pouze z jeho říše, a ti nejhorlivější účastnili se více z rytířství nežli z nábožnosti. Německo nepřičinilo ničeho, a bratr Ludvíkův Karel, král sicilský, přijal s poctivostí poselstvo egyptského sultana a nepomýšlel tudy na válku s ním.

Ludvík Svatý vyplul 1. července r. 1270. z Aques-mortes, přístavu to nedaleko ústí Rhodanu, na lodích janovských. V Cagliari připojil se k němu navarrský král Thibaut s některými velmoži; zde byl ve válečné poradě přemluven, aby k Tunisu zabočil, kde strana křesťanům nepřátelská vládního vesla se zmocnila a tam pořádek učinil. Pokoření Tunisu žádaly sobecké prospěchy města Janova a pak jeho bratra, sicilského krále. Dne 17. července připlulo loďstvo před Tunis, dobylo hradu, vystaveného z trosek Karthaga, však v táboře křesťanském vypukly nemoci; 3. srpna zemřel králův syn Jan, 7. papežský legát Radulf, 25. král sám, připraviv se na věčnost s velikou nábožností, a maje věku svého 56 let. Jeho syn a nástupce Filip III. a bratr, král sicilský Karel, jenž do tábora přibyl, právě když sv. Ludvík skonal, učinili s tu-

nis-ským bejem 30. října r. 1270. prospěšný mír. Bej zaplatil válečné útraty 100.000 nebo 200.000 uncí zlata a podvolil se dvojnásobný poplatek odváděti Sicilii. Dále dovolil, aby křesťané, zaplativše obyčejný poplatek, směli v městech bydleti, kostely stavěti a své náboženství svobodně vykonávati. Na zpáteční cestě přes Sicilii zemřel v Trapanách navarrský král. Anglický korunní princ Edvard, jenž později k Tunisu přibyl, odplul potom z Trapan do Ptolomaidy, kdež ovšem se svým skrovným vojskem nic vydatného podniknouti nemohl.

S Ludvíkem Svatým minula spolu veškerá nadšenost pro sv. zemi. Nadarmo usilovali o novou výpravu všeobecný sněm církevní lyonský II. (1274.), papež Řehoř X. a jeho nástupcové. Sicilské nešpory a z nich plynoucí válka Neapole s Aragonií byly jí velice na překážku. Egyptský sultan Melek Messor čili Keluvan dobyl r. 1287. Laodicee a r. 1289. Tripole; křesťanům zůstala brzo pouze Ptolomais. Jindřich II., král cyperský, který r. 1285. v Ptolomaidě za krále jerusalémského se korunovati dal, učinil příměří se sultanem, aby poslední to místo křesťanům zachoval. Tu prý zavraždění několika mahomedánů v Ptolomaidě usedlých pohnulo Keluvana, aby tohoto posledního útočiště křesťanů dobyl. Stroje se k válce, zemřel r. 1290., avšak poručil svému synu a nástupci Kalilu Ašrafovi, aby mrtvolu jeho nepochovával, pokud Ptolomaidy nedobude. Na počátku dubna r. 1291. oblehlo 150.000 mužů pěchoty a 60.000 jezdců Ptolomaidu, kde bylo 900 rytířů, 18.000 pěších a veliké množství lidu, nad nimiž vrchním velitelem byl velmistr templářů Vilém z Beaujeu. S rostoucím nebezpečenstvím rostly málomyslnost, neposlušnost a nepořádek v městě; Benátčané a Pisané byli první, kteří poslušnost veliteli odepřeli. Celý měsíc odráželi křesťané útoky; jedinká pomoc, která 4. května přišla, byl cyperský král Jindřich II. s 200 rytíři a 500 pěšími. Věže, kterou vystavěl, dobyli Egyptané 15. května, a část hradeb sřítla se. Za těchto okolností opustil král město a velmistr templářů začal vyjednávati se sultanem; tu křičelo se o zradě. Velmistr poděkoval se z vrchního velitelství. Co v posledních dnech se dalo, nelze určit. Dne 18. května r. 1291. vstoupili nepřátelé na hradby nedaleko věže krále jerusalémského. Nečetní hrdinové drželi se proti nepříteli až do noci; velmistr templářů padl, jeho místo zaujal hned praeceptor templářského domu v Ptolomaidě Theobald. Noci použila část křesťanů k útěku. Mikuláš, poslední latinský patriarcha jerusalémský, potopil se s lodí svou na moři, přijav mnoho lidí na ni. Všichni tři velmistři, Theobald, Jan z Vil-

Iersu a Konrád z Feuchtwangenu uprchli šťastně. Okolo 60.000, kteří do rukou sultanových padli, bylo z části povražděno, z části v otroctví prodáno; 490 templářů bylo pobito, 300 vrhlo se jich do hradu templářského a vzdali se za svobodný odchod; ale vidouce, že proti smlouvě na ně se útočí, bránili se do posledního muže.

Sultan vyloupiv město, kázal hradby, věže, kostely a hlavní budovy zbořiti, město zapáliti a tak v trosky proměnit. Týž den, co padla Ptolomais, opustili Tyrští město a utekli se na lodi; Beryt vzdal se bez odporu, naposled vyklidili křesťané Sidon. Bolest ze ztráty sv. země připravila papeže Mikuláše IV., který tam býval biskupem, o život († 4. dubna r. 1292.). Jenom Cypr a Armenie zůstaly ještě křesťanům.

Příčinou, proč království jerusalémské s ostatními knížetstvími se neudrželo, bylo, že nemělo národa; obyvatelstvo bylo pestrým směsem, většinou kočovníky; bydlili tam mimo Evropany všech národů Beduini, Arabové, a jiní mohamedané; v městech Armeni a křesťanští Syrové a Řekové, v celku rozkolníci. Země potřebovala nových obyvatelů, městských i venkovských, děla se v tomto ohledu opatření, která však potřebovala času a míru, čehož oběho neměla. Proto trvalo toto království, nemajíc životní síly, pouze pomocí dalekého Západu, a zahynulo, jakmile vydatná pomoc nepřicházela.

Vylíčené křížácké výpravy jsou beze vší pochybnosti velikolepým zjevem s jednostejně důležitým významem pro dějiny církevní, světové a kulturní. Ony jsou důkazem, že křesťanství hluboké kořeny do srdcí lidských zapustilo, mocně jimi hýbalo a k takovému hrdinství je nadchlo. Ony vzpružily náboženského ducha, tak že papežové ony veliké boje za svobodu církevní provésti mohli, rozmnožily církevní jmění, kteréž opět ku potřebám chudého lidu se vynakládalo, a podávaly jednotlivcům možnost, aby za své hříchy, jmenovitě zločiny, Bohu vydatně dosti učinili a plnomocných odpustků dosáhli, které po prvé v této rozsáhlosti se udělovaly. Křesťanští národové všech jazyků bojujíce pod tímž praporem proti společnému nepříteli své víry, poznávali tak skutkem, že jsou jednou rodinou, vstupovali mezi sebou v bližší styky nejen náboženské, ale i politické, a učili se jeden od druhého mnohým užitečným věcem. Obchod vzkvétal, a mnohá města italská stala se bohatými a mocnými republikami. Též občanská svoboda rozmnožila a povznesla se. Knížata a páni, potřebující peněz na cestu, prodávali výsady městům, odprodávali část svých

statkův a schudli, za to vzrůstala se města a nabývala váhy v životě veřejném. I nevolníci dostávali svobodu. Dále zdokonalovaly se vědy a umění, jmenovitě vědy přírodní a zeměpisné a stavitelství. Do Evropy přišlo hedvábnictví a čalounictví.

Výpravy tyto však měly též své nehody. Byly to války a měly v zápětí jejich hrůzy; okolo sedm milionů lidí zahynulo v nich, přecetní schudli a osiřeli; mnohá nemoc dříve neznámá přistěhovala se na Západ. Ale tyto nehody mizí proti oněm výhodám a jdou v zápětí i dnešních válek, z kterých národové nemají pranic. Co krve pro sv. zemi se prolilo, o to prolilo se jí méně doma, poněvadž domácí války, různice a půtky na ten čas se utišily, co bojovníci za kříž válčili.

§. 290. *Nezdařilé pokusy štípniti křesťanství ve střední a východní Asii; křesťanství u Mongolů (Tatarů)*¹⁾.

Nestorianští křesťané vnikali do střední Asie, a byli tak šťastni, že na počátku 11. století obrátili jednoho tatarského panovníka, který vládl Karaitům (Kerithům) sídlícím jižně od jezera bajkalského, a se svými nástupci pod jménem »kněze Jana« na Západě ve známost přišel. Patrně posvětili jej Nestoriané, nejspíše, co se bezženství kněžstva týče, přísní, za kněze. První zprávy o tomto knězi — králi přinesl r. 1145. armenský biskup z Gabuly papeži Eugenovi III.²⁾ Tyto zprávy potvrdil papeži Alexandrovi III. v Benátkách lékař jménem Filip, který v Asii veliké cesty vykonal a papeži oznamoval, že onen král s církví římskou se sjednotiti chce. Papež poslal tohoto Filipa k onomu králi, ja-

¹⁾ Mosheim: *Historia Tatarorum eccles.* Helmst. 1741. 4. — Assemani: *Bibliotheca Orientalis.* Rom. 1719—1728. T. III. P. I. p. 96 sqq. — Abel Remusat: *Mémoires sur les relations polit. des princes chrétiens avec les empereurs Mongols* (memoir. de l'Inst. de France. Acad. des inscript. 1882. T. VI. VII.) — G. Oppert: *Der Presbyter Johannes in Sage und Geschichte.* Berl. 1864. — W. Heid: *Studien über die Colonien der römischen Kirche, welche die Dominikaner und Franziskaner im 13. und auch 14. Jahrh. unter den Tartaren gegründet haben; v Zeitschrift für die historische Theologie, 1858. sešit 2.* — Kunstmann: *Die Verdienste der Päpste von Avignon und die Bekehrung des Morgenlandes; v Histor. polit. Blätter sv. 36. str. 865—872.* — Tentýž: *die Missionen in Indien und China im 14. Jahrh. tamtéž sv. 37. str. 25 sqq.; sv. 38. str. 507 sqq.*

²⁾ Jeho zprávy ap. Otton. Frising. lib. VII. c. 33.

kožto svého legáta, aby jej s církví sjednotil¹⁾. Co se dále stalo, není známo.

Roku 1202. vyvrátil hrozný Temučin, později Džingischán, t. j. král králů nazývaný, říši karaitskou, zabil jejího panovníka, však máje jeho dceru za manželku, trpěl alespoň křesťanství († 1227). Jeho syn Čagataj, který panoval v Samarkandě, byl křesťanem (nestorianským), a křesťané vystavěli si v tomto městě chrám ke cti sv. Jana Křtitele²⁾; podobně vdova po jeho bratru Oktajovi (Ügetajovi † 1241.), kterýž, jsa vrchním chánem, ony hrozné výpravy přes Rusko a Polsko do Moravy a Uher podnikl, byla křesťankou. Velkochán Gajuk (1245—1249), syn Oktajův, nebyl sice křesťanem, ale měl křesťanské nestorianské kněze kolem sebe. K němu a jeho vrchnímu veliteli vojska poslal papež Innocenc IV. roku 1245. několik františkánův a dominikánův, aby se o jejich obrácení pokusili, však nepořídili tam nic³⁾. Podobně byla marnou práce sv. Ludvíka IX., krále francouzského, který r. 1249. z Cypru dominikány poslal ke Gajukovi, a potom r. 1252. františkány k jeho nástupci Mangu-ovi a mongolskému knížeti Sartachovi⁴⁾. Lépe pochodil armenský král Haitho, který velkochána Mangu-a r. 1253. s jeho některými dvořany Kristu získal⁵⁾. Po smrti Manguově († 1257.) rozdělili se o říši jeho bratří Hulaju a Kublaj, onen panoval v Persii, Kublaj v Číně.

Hulaju byl křesťanům přízniv, jmenovitě dobyv roku 1258. Bagdadu, ukazoval se přítelem křižákův, jejichž pomoci proti Egyptu potřeboval, a jevil docela úmysl státi se křesťanem, v němž jej papež Alexander IV. potvrzoval⁶⁾, a též jím se stal⁷⁾. Jeho syn a nástupce Abaga přál křesťanům a vypravil ku papeži Klementovi IV. poselství s listem, v němž praví, že též Krista ctí⁸⁾ (ovšem vedle svých bohů). Dobyv jisté turecké krajiny, daroval ji armen-

¹⁾ Ep. Alexandri III. ap. Baron. ad ann. 1177. n. 33 sqq.; ap. Mosheim, Hist. Tartar. Appdx. p. 33.

²⁾ Marco Paolo: De regionibus orient. lib. I. c. 39; ap. Raynald. ad 1271. n. 20. Appdx. p. 620.

³⁾ Srov. zprávy o cestách těchto mnichů ve Vincentii Bellov. Speculum hist. lib. XXXI. c. 33 sqq; Raynald ad ann. 1245. n. 16 sqq.

⁴⁾ Joinville: Hist. de St. Louis ed. Petitot. p. 332 sqq.

⁵⁾ Haithonis Historia Orient seu de Tartaris. c. 23. Colon. Brandenb. 1671.

⁶⁾ Ep. Alexandri IV. Olaoni, regi Tartarorum ap. Raynald. ad ann. 1260. n. 29 sqq.

⁷⁾ Haitho, l. c. c. 32; Raynald. ad ann. 1267. n. 71.

⁸⁾ Ep. Clementis IV. ad Abagam. ap. Raynaldum ad ann. 1267. n. 70.

skému králi Lvovi¹⁾, poslal posly k všeobecnému sněmu církevnímu lyonskému II. (1274.) vyjednávat o spolek proti Saracenům, z kteréhož poselství byl jeden posel s dvěma vznešenými Tatary od ostijského kardinála biskupa Petra pokřtěn²⁾, a Řehoř X. vybízel za těchto okolností Abagu, aby křesťanství přijal³⁾, k čemuž měl jej později též Mikuláš III.⁴⁾; však nestal se křesťanem. Abaga zemřel, byv otráven jedním Saracem r. 1282., a nástupcem stal se bratr jeho Tangodomor, jenž, ačkoli v mládí byl pokřtěn, islam přijal a panoval pod jménem Mahomeda-chána⁵⁾. Byl zabit r. 1284. od svého synovce Arguna, který po něm na trůn vstoupil. Argun vstoupil opět v přátelské styky s Apoštolskou Stolicí a ukazoval náklonnost státi se křesťanem, v kteréž jej potvrzoval papež Mikuláš IV.⁶⁾, ale neučinil toho. Jeho syn z křesťanské matky byl pokřtěn na jméno Mikuláš⁷⁾, ale později přešel k islamu⁸⁾. Argunovým nástupcem stal se Regayto, muž nepatrný, a po něm byl za chána povýšen Baydu, který byl horlivým křesťanem, ale ztratil trůn i život v bitvě svedené s Kazanem, synem Argunovým, ježž pošťvali ku vzpouře mahomedáni. Však Kazan, utvrdiv svůj trůn, přál křesťanům⁹⁾, a stal se konečně sám vyznavačem Kristovým¹⁰⁾.

Však křesťanství při vsí snaze papežů nečinilo valných pokrokův u Tatarů (předních Mongolů). Byli pohané, kteří věřili v jednoho nejvyššího a nesmrtelného Boha, vedle něhož i jiné bohy ctíli. Džingis-chán přikázal jim, aby též zlé duchy a bohy každého národa ctíli, a kněze jejich v uctivosti měli. Na základě tohoto názoru panovala při dvoře chánů veliká směsice náboženská (synkretismus); byli tam duchovní křesťanští, katolíci i nestoriané, mahomedanští imamové a pohanští bonzové, však islam dostával vrch a Tataři stali se mahomedány.

Kublaj velkochán, kterýž opanoval Čínu, přál velice křesťanství a křesťanům. K jeho dvoru přišel Mikuláš Paolo s jedním

¹⁾ Haitho, l. c. c. 35.

²⁾ Raynald. ad ann. 1274. n. 21. 22.

³⁾ Ep. Alexandri III. ad Abagam l. c. n. 23.

⁴⁾ Ep. Nicolai III. ap. Raynaldum ad ann. 1278. n. 18 sq.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1282. n. 4.

⁶⁾ Epp. Nicolai IV. Argoni, regi Tatar. ap. Raynaldum ad ann. 1288. n. 36 sqq; n. 38; ad ann. 1289. n. 60. sqq.

⁷⁾ Epp. Nicolai IV. ad hunc Nicolaum ap. Raynald. ad ann. 1291. n. 33.

⁸⁾ Haitho l. c. c. 45.

⁹⁾ L. c. c. 40; ap. Raynaldum ad ann. 1295. n. 49.

¹⁰⁾ Raynald.

ještě benátským patriciem, a tu poslal je Kublaj nazpět ku papeži s prosbou za křesťanské věrověsty. Však cesta trvala tři léta, pak byl Apoštolský Stolec dvě léta uprázdňen, a teprve nový papež Řehoř X. poslal ony Benátčany nazpět a připojil k nim dva dominikány jako věrověsty.¹⁾ Kublajova náklonnost ke křesťanství byla po Asii tak známou, že synovec jeho Abaga, svrchu jmenovaný panovník v Persii, papeži Janovi XXI. zrovna psal, že křesťanem jest.²⁾ Na základě této zprávy přál papež Mikuláš III. Kublajovi ku pokřtění³⁾ a poslal k oběma panovníkům r. 1278. pět františkánů. Papež Mikuláš IV. poslal opět r. 1288. po žádosti Kublajově k němu františkána Jana z Monte-Korvina.⁴⁾

Jan z Monte-Korvina dostal se šťastně do Kambalu (Peking), sídla Kublajova, pracoval tam s velikou horlivostí, vystavěl kostel, pokřtil okolo 6000 osob, vychovával 150 chlapcův a vyučoval latině a řečtině, měl potom s některými vyučenými chór jako v nějakém klášteři k veliké radosti a zálibě velkochánově, vyložil Nový Zákon a žaltář jazykem tatarským, obrátil jednoho knížete jménem Jiřího z rodu onoho kněze-krále Jana s mnohými jeho poddanými od nestorianství ku pravé víře, a vyslovil docela naději, že kdyby měl dva nebo více pomocníkův, i velkochán sám by křesťanství přijal.⁵⁾ Na tuto zprávu jeho povýšil jej papež Klement V. r. 1307. za kambaluského arcibiskupa s rozsáhlým plnomocenstvím a poslal mu sedm pomocníkův, jež za biskupy, jeho suffragány posvětili dal,⁶⁾ a za nimiž opět r. 1311. tři františkány vysvěcené za biskupy poslal.⁷⁾ Pln zásluh umřel Jan z Monte-Korvina r. 1330., těšiv se až do svého skonání přízni velkochánově. Za nástupce jeho ustanovil Jan XXII. minoritu Mikuláše, kterého s četnými mnichy do Kambalu poslal, a zval listem velkochána ku přijetí křesťanství.⁸⁾

Roku 1368. byli Mongolové dynastií Mingův z Číny vyhnáni a stolec arcibiskupský v Kambalu zahynul. O četných františkánech

1) Marco Paolo, který svého otce na druhé cestě do Kambalu doprovodil: *De regionibus orient. lib. I. c. 4 sq*; Raynald. Appdx. ad ann. 1271. n. 20. p. 619.

2) *Srv. Ep. Nicolai III. ad Abagam ap. Raynald. ad ann. 1278. n. 18.*

3) *Ep. Nicolai III. ad Quobley, l. c. n. 20.*

4) *Ep. Nicolai IV. ad Cobla Chan. ap. Raynald. ad ann. 1289. n. 62.*

5) *Ep. Joannis a Monte Corvino ad vicarium gen. minist. Ord. Fr. Minor. ap. Raynald. ad ann. 1305. n. 19 sqq*

6) *Raynald. ad ann. 1307. n. 29. 30.*

7) *Raynald. ad ann. 1311. n. 74.*

8) *Raynald. ad ann. 1333. n. 31—34.*

a dominikánech, které papež Urban V. do Číny poslal, nepřišla žádná zpráva do Evropy. Timur čili Tamerlan odtrhl svými válkami Evropu od dalekého Východu a ztroskotal r. 1387. mongolské panství v Persii, a jím zvítězil islam.

§. 291. Pokřesťanění Prusů.¹⁾

Prusové²⁾ byli bojovný kmen litevský, bydlící v krajinách rozprostírajících se na východ od dolní Visly až za dolní Němen k sourodné zemi litevské, pak od Baltického moře na jih ku polské Mazovii. První pokus štípiti u nich křesťanství učinil sv. Vojtěch, pražský biskup, který však u nich mučennickou smrt našel (2. dubna 997.).³⁾ Týž osud potkal sv. Brunona.⁴⁾ Bruno pocházel asi z poboční linie saského císařského rodu;⁵⁾ otec jeho slul též Bruno, matka Ida. Byl vychován ve škole magdeburské, kde byl druhem meziborského biskupa a dějepisce Dětmara, a snad též našeho sv. Vojtěcha poznal. Nejprve stal se kanovníkem u sv. Mauricia v Magdeburku, odkudž jej císař Otto III. povolal ku svému dvoru a učinil dvorním kaplanem. Roku 996. doprovázel císaře do Říma, vstoupil tam do kláštera sv. Bonifatia právě tenkrát,

1) *Scriptores rerum Prussicarum, oder die Geschichtsquellen der preussischen Vorzeit bis zum Untergang der Ordensherrschaft (1525)*, herausg. von Hirsch, Töppen und Strehlke. Leipz. 1863. sqq. — *Petri de Duisburg* (kněze německého rytířského řádu, † 1336.) *Chronic. Prussiae* ed. Christ. Hartknoch. Jen. 1679. s vlastním dodatkem: XIV. dissert. de originibus religionis christ. in Prussia. — *Codex diplom. prussicus*. ed. Voigt. Regiom. 1840—1848. 3 T. Arnold: K. G. von Preussen. Königsb. 1769. — Joh. Voigt: *Gesch. Preussens*. Königsb. 1827—1839. 9 Bde. — Týž: *Gesch. Marienburgs*. Königsb. 1824. — Gebser: *Gesch. der Domkirche zu Königsberg und die des Bisthums Samland*. Königsb. 1835. — Watterich: *Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen*. Leipz. 1857. — *Monumenta historiae Warmienis* edd. Wölky et Sage. Mogunt. 1858. — Perlbach: *Die ältere Chronik von Oliva*. Götting. 1870. — Hurter: *Innocenz III.* sv. II. 343.

2) Dřevní Prusové jmenovali sebe Prusai (pl.) u svých bratří Litvanů sluli tolikéž sg. Prusas, pl. Prusai. Všechny posavadní výklady toho jména, jakoby složeného z Po-Rusi (Voigt: *Gesch. Preussens*. I. 667—673) jsou ničemné. Prus, Prusín, Prusák jest slovo původní, prosté, tedy domorodné. Srv. *Slovanské Starožitnosti* od Šafaříka. str. 372. nota 52.

3) Srv. díl II. 1 str. 424 n.

4) Bolland. *Acta SS.* 14. Febr. — *Církv. Pok* II. 151. — *Prameny Děj. Českých.* Úvod. str. XXII.

5) Thietmari *Chron.* VI. 58. ap. Pertz *Mon. Germ. h. V.* (III.) 833; — Gfrörer: *Papst Gregor VII.* sv. I. 198.

když v něm žil sv. Vojtěch,¹⁾ a obdržel jméno: Bonifatius. R. 1001. odešel s jinými Němci k sv. Romualdu do kláštera Perea blíže Ravenny. Zde seznámil se asi nejdříve s Poláky; neboť Boleslav Chrabrý prosil Romualda, aby mu věrověsty poslal, a dal mu svého nejmladšího syna Boleslava na vychování, který tam později roucho klášterní na sebe oblékl.²⁾ Jakožto věrověstové přišli do Polska dva z řeholníků Jan a Benedikt. Když pak tito smrti mučnickou zemřeli, byl za věrověstce do Polska a sousedních krajín určen Bruno. Bos putoval do Říma a papež Silvestr II. povýšil jej za arcibiskupa Slovanů, dal mu pallium a poslal kázat evangelia Slovanům, jmenovitě Polákům. Na svou cestu apoštolskou nastoupil v zimě r. 1003—1004. a sešel se na této cestě v Mezi-boru s císařem Jindřichem II. a magdeburským arcibiskupem Taginonem. A tu posvětil jej po rozkazu císařově Tagino na biskupství (tedy byl po druhé svěcen); neboť císaři bylo samostatné církevnictví mezi Slovany trnem v očích a tímto druhým svěcením chtěl zmařiti plán papežův se strany Slovanů. Dále zdržoval Jindřich II. Brunona v Německu; konečně propustil jej a on odebral se do Uher, kde celý rok, ale beze všeho prospěchu prodlel, potom odešel do Kyjeva k velikému knížeti Vladimírovi Velikému, chtěje na víru obrátiti Pečence, národ to původu tureckého. U dvora Vladimírova prodlel měsíc a byl od něho k mezím Pečenců doprovoděn. U Pečenců kázal evangelium přes pět měsíců, při čemž přišel 5. února bezpochyby r. 1008. v nebezpečnosti života, zprostředkoval mezi nimi a Vladimírem pokoj a za to přiznali se Pečenci ke Kristu. Asi na podzim r. 1008. odebral se Bruno ku polskému králi Boleslavovi Chrabrému, maje úmysl kázati evangelium Luticům a Prusům, a byl vítaným králi, který tyto národy právě si podrobiti chtěl. Na počátku roku 1009. vstoupil na půdu pruskou, kázal a křtil lid a přišel až k mezím ruským; jmenovitě obrátil na víru krále Nethimera tím, že mezi dvěma hranicema zapáleného dříví beze vsí pohromy prošel, začož dal jej bratr králův s osmnácti průvodci stíti. Stalo se to 14. února 1009. na mezích ruskopruských. Od sv. Brunona pochází jeden životopis našeho sv. Vojtěcha.

Však veškeré úsilí štípiti křesťanství u Prusů nedařilo se pro války, které národ s křesťanskými Poláky o svou samostatnost vedl, a jež v něm velikou nenávisť k náboženství nepřátel jejich

1) Srv. Život sv. Vojtěcha od tohoto svatého cap. 17. a 27. Prameny str. 283. 296.

2) Petri Damiani Vita s. Romualdi cap. 39.

roznítily. Král polský Kazimír II. podrobil část Prusů r. 1192., tak že jeden kmenový kníže poplatek slíbil a rukojmě postavil. (Pollexiani). Okolo roku 1202. kázali Prusům Krista dva polští mnichové Gottfried, opat z Lukiny, a Filip z téhož kláštera, obrátili dva kmenová knížata bratry Faleta a Sodrecha, ale brzo potom byl Filip zabit a Gottfried vrátil se domů. Vlastním apoštolem Prusův jest cisterciák Kristian z polského kláštera Olivy.

Roku 1209. předstoupilo před papeže Innocence III. několik cisterciáků, v jejichž čele stál jmenovaný Kristian z Olivy, rodem z Pomořan a prosili ho, aby jim dovolil kázati evangelium Prusům. S papežským požehnáním kázali potom v pomezních krajinách, Pomezanii a Lubavsku; Kristian obrátil dvě pruská knížata, Vapodu a Svahu, odebral se s nimi do Říma a papež Innocenc III. povýšil jej r. 1214. za biskupa Prusův a doporučil arcibiskupu hnězdenskému a mazovskému vévodovi Konrádu. Ale navrátil se do svého působiště našel velikou změnu. Pohanští Prusové vpadli do Chelminska a Lubavska, zpustošili hrozně nové štípení a přinutili četné obrácence k odpadu od víry. Vévoda Konrád vykoupil jejich odchod penězi; však právě to bylo jim pohnutkou k novým vpádům. Mazovie byla r. 1218. hrozně zpustošena a měla s Chelminskem okolo 300 kostelův a kaplí zpustošených. Za těchto okolností kázal biskup Kristian s plnomocenstvím papeže Honoria III. kříž proti Prusům. Sešla se křížácká výprava r. 1219. a bojovala šťastně s Prusy; Chelmno bylo opevněno a stalo se sídlem biskupství (1222.). Ale odchodem křížákův obnovily se dřívější ohavnosti v Chelminsku a Pomezanii. Tu založil biskup s pomocí vévody Konráda a papežského legáta rytířský řád Kristův, též zvaný rytířští bratři z Dobrina, jejichž odznakem byl bílý plášť a na něm meč a hvězda. Však brzo padli všichni rytíři v bitvě u Strassburku, i klášter Oliva byl zbořen. V této tísní zavolali biskup a vévoda Konrád německý rytířský řád ku pomoci a slíbili mu Chelminsko a ještě jiné území mezi Mazovií a Pruskem. Velmistř řádu Heřman ze Salzy přijal toto nabídnutí a dal si slíbené území jakož i všechno to, čeho řád v budoucnosti dobude, od císaře Bedřicha II. v Ariminii v březnu r. 1226. potvrditi. Papež Řehoř IX. schválil tuto úmluvu.

Na základě této smlouvy začal německý rytířský řád ony krvavé boje, které 53 roky (1230—1283.) trvaly, a násilným pokřesťaněním Prusů skončily. Dobyté země spravoval zvláště ustanovený krajinský mistr (Landmeister), z nichž prvním byl Heřman z Balku († 1247.). Roku 1237. spojil se řád mečových bratří s ně-

meckým řádem, pod jehož vrchní panství dostaly se takto Kurony, Livony a Estony. Roku 1241. zemřel biskup Kristian, první a poslední, který se nazýval biskupem Prusů, maje ke konci svého života samé spory s německým rytířským řádem, jemuž nevšímanost ke křesťanství, nevděk, křivou přísahu a ztenčování svého majetku a svých příjmů vytýkal, a na nějž u papeže žaloval. V těchto sporech dal jej řád do vězení, v kterém skončil. Papež Innocenc IV. rozdělil r. 1243. zemi, ačkoli nebyla ještě celá dobyta, ve 4 diecése: chelminskou, pomezanskou (v níž bylo sídlo biskupské v Prabutech — Riesenburg — a stoliční chrám v Kvidzyně — Marienwerder —), varmínskou (Ermeland, jejíž biskupské sídlo bylo později v Brunsberku — Braunsberg — a Heilsberku), a sambijskou (Samland).

Poněvadž hlavní krajinu Sambii němečtí rytíři zmocni nemohli, vyzval papež Innocenc IV. českého krále Přemysla Otakara II. ke křížácké výpravě proti Prusům. Jeho nástupce Alexander IV. učinil totéž a dal proti nim hlásati kříž v Polsku, Čechách, Moravě a Rakousku od minority Bartoloměje z Čech. Přemysl Otakar II., jehož za pomoc přišel prosit osobně do Prahy velmistr řádu Poppo z Osterny, podnikl skutečně v prosinci 1254. křížáckou výpravu proti Prusům v čele 60.000 bojovníků z Čech a Němec, mezi nimiž byl též hrabě Rudolf Habsburský, potomní král římský, a táhl přímo na posvátné Prusům místo Romove, kde sv. Vojtěch, první apoštol Prusů, smrt mučennickou podstoupil. Čechové káceli zde bez odporu svatá dřeva, a rozbíjeli a pálili modly, až konečně pohané s nimi boj u Rudavy podstoupili a poraženi byli. Nemažíce odnikud pomoci přicházeli náčelníci lidu prosit krále za milost, kterouž jim slíbil pod výminkou, že křest sv. přijmou. Když někteří králi své obavy vyslovili, že po jeho odchodu zle s nimi nakládáno bude, pravil Přemysl Otakar: Já jsem křesťanský král a mé slovo bude splněno. Král byl sám kmotrem prvnímu sambijskému šlechtici, jenž se pokřtiti dal a po svém kmotru Otakarem nazván byl. Křtem posluhoval olomoucký biskup Bruno, kterýž apoštolskou cestou pohany obrátiti usiloval. Otakar II. založil na řece Pregole město, které k jeho cti bylo nazváno Královcem (Koenigsberg). Teď vstoupila v život sambijská diecése se sídlem Fischhausen a prvním biskupem stal se Jindřich ze Strittberku, člen německého rytířského řádu.

Však královské slovo Přemysla Otakara II. neplatilo mnoho po jeho odchodu. Nové zpourey a boje Prusů proti jejich utiskovatelům vypukly r. 1260—1275.; teprve r. 1285. byla země na

dobro německým řádem podrobena. V tomto 53tiletém boji Prusů s řádem a jeho spojenci nelze vlastně mluvit o pokřesťanění Prusův, ale jejich hubení. Na každé pídi země, které řád dobyl, zakládal řád hrady a města, zalidňoval je osadníky z Němec a poskytoval jim práva a výsady. Hlasové papežů za právo domorodců byli marnými. Jako Slované Polabští tak i národ litevsko-pruský byl vyhuben a poněmčen, a jazyk jeho zanikl ke konci 17. století.

§. 292. Pokřesťanění Čudů (Čuchonců, Livů, vlastních Čudův a Loparův).

Čudové (Finnové) náležejí k nejstarším obyvatelům Evropy, zaujímající sídly svými drahnou část severní Evropy a severozápadní Asie. V starých dobách neproslavili se válkami a je provázajícími ukrutnostmi, pročez jest jejich stará historie v úplnou temnost zahalena; jsouť v tomto ohledu nejosiřelejším kmenem v Evropě. Dělili se v rozličné kmeny, z nichž mnohé již vymřely.¹⁾

Čuchonci (vlastní Finnové) nazývají sebe sami Suomalaini, t. j. obyvatelé bahen a bydlí hlavně v nynějším velkoknížetství Čuchonském (Finnlandě), náležejícím dnes k Rusku. Proti Čuchoncům podnikl r. 1157. švédský král Erich IX. Svatý²⁾ válečnou výpravu, dílem aby jejich loupežné vpády do své říše zamezil, dílem aby bojem proti pohanům se stal účastným milostí spojených s křížáckou výpravou. Čuchonci byli poraženi a ke křtu donucováni, a země jejich připojena ke Švédsku. Upsalský biskup Jindřich byl prvním apoštolem Čuchoncův, ale byl od nich r. 1158. zabit. Švédové zmocnili se novými výpravami vlastního Čuchonska, Satakundy a Nylandu, zakládali tam švédské osady a nutili lid ke křtu. Pro Čuchonce bylo zřízeno biskupství v místě zvaném Randamaki, které za devátého biskupa Magna do Aba přenešeno bylo.

Do Livonie, v níž bydlili na jihu Lotyšů, kmen litevský, a na severu Čudové (Estonci), provozovali obchod bremští a lubečtí

1) Srv. Starožitnosti Slovanské od Šafaříka v Praze. 1838. str. 240.

2) Vita s. Eriki ap. Bolland. Acta SS. 18. Maji. — Círk. Rok. III. 391.

3) Claud. Oernhjalmis Hist. Sueonum Gothorumque eccles. lib. IV. c. 4. — G. v. Ekendahl: Gesch. des schwedischen Volkes und Reiches I. 443. — Rühs: Geschichte von Schweden. Halle. 1808 sv. I. str. 146 sqq.: Erich der Heilige. — Tentýž: Finnland und seine Bewohner. Leipzig. 1809. — Alg. A. Scarin: De s. Henrico, Fennorum apostolo. Aboae. 1737. — M. Pauli Justen, episcopi quondam Aboënsis, Chronicon episcoporum Finlandensium, ed. Prop. H. G. Porthen. Aboae. 1799.

ochodníci. S nimi odebral se tam roku 1186. řeholní kanovník z augustinského kláštera Siegeberku v Holštýnsku Meinhard a vystavěl s podporou jednoho vznešeného Liva jménem Kaupona kostel v Ykeskole (Yxküllu) na Dvině. Pokřtil mnohé pohany a odolal se svými obrázcemi útokům pohanů. Potom odebral se do Říma podat papeži zprávy o své činnosti a byl po rozkazu papežově r. 1191. od arcibiskupa bremsko-hamburského Hartwika na biskupství posvěcen. Přišed nazpět našel svou církev v žalostném stavu. Četní obrázcenci odpadli od víry a Livové stáli nepřátelsky proti němu. Mnoho neprospívaje zemřel roku 1196. Za jeho nástupce ustanovil arcibiskup Hartwik saského cisterciackého opata Bertholda z Loccumu, který však též nic neprospíval, a ze země prchnouti musil. S plnomocenstvím papeže Celestina III. hlásal kříž proti Livům, porazil je v čele křížáckého vojska, ale padl v bitvě roku 1198. Livové přijali křest, ale jakmile křížáci se vzdálili, smyli jej v řece Dvině. Třetím biskupem stal se bremský kanovník Albert z Apeldernu (1198—1229.), který v čele nové křížácké výpravy do země přitáhl, na ústí Dviny r. 1200. město Rigu založil, německými osadníky a mnichy je zalidnil a sem biskupské sídlo přeložil. K ochraně missie založil rytířský řád mečových bratrů (r. 1202.),¹⁾ kterýž papež Innocenc III. potvrdil. Mečovní bratři byli zavázáni řížského biskupa poslouchati, nosili kříž a meč na bílém plášti a biskup Albrecht vykázal jim na výživu třetinu země, kterou darem obdržel od římského krále Filipa a potom od císaře Oty IV. dle tehdejšího právního názoru, že císař s pohanskou zemí po libosti nakládati může. První velmistr řádu byl Vinno z Rohrbachu, který r. 1208. byl zabit. Pomocí mečových bratrů a křížáků z Němec udržel se Albert v Livonech a dosáhl, že Riga byla r. 1213. z metropolitní pravomocnosti bremské vyňata a za samostatné čili exemtní biskupství prohlášena. Papež Honorius III. udělil mu dále r. 1217. moc zřizovati další biskupství a napomínal arcibiskupa bremského a jeho kapitolu, aby Alberta neobtěžovali a o podrobení řížského biskupství bremské metropolitní pravomocnosti se nepokoušeli. Albert pokročil k výbojům do Semigallie a Eston a ustanovil v Semigallii v Seloně (1218) a v Estonech v Derptě (Dorpat) (1224) biskupy; derptským biskupem stal se jeho bratr Heřman. Však Rusové pokládali se za pány Livonie; Albert nepopíral jejich práv, tvrdě, že pouze

1) Pott: *De gladiferis s. fratribus militiae Christi*. Erl. 1806. — Henr. Schurzleischii *Historia Ensiferorum*. Viteb. 1701.

pohany obrátiti chce. Brzo vypukla válka mezi mečovými bratry a polockým knížetem Vladimírem, ve které onino s pomocí dánského krále Valdemara II. zvítězili a potom Rusy z Livonie vypuzovali. Statný a činný biskup Albert založil ještě biskupství ve Wirlandě a Revelu (Reval) a zemřel 17. ledna r. 1229. Papež Innocenc IV. povýšil r. 1246. Rigu za metropoli, které tři biskupství Derpt, Oezilii (ostrov) a Kursko podřídil. Prvním arcibiskupem stal se Albert Suerber († 1272).

Čudsko vlastní čili Estonsko trpělo od nejstarších dob mnoho nájezdy loupežných Normanů, kteří však s lupem se spokojovali a vždycky odtáhli, nepokoušejíce se o trvalé podmanění země. Teprve dánský král Knut VI. dobyl trvale části Estonska r. 1201., a nutil Čudy ke křtu. Jeho bratr a nástupce Valdemar II. Vítězný dokonil dobytí a pokřesťanění země.

Bohužel všechna tato obrácení děla se násilím, měla v zápětí porobu domorodců, jimž cizozemci panovali, a církev neměla z toho nijakého užitku trvalého. Všichni mečem pokřesťanění národové odpadli ku protestantství a církev musí jich znova mečem apoštolského slova dobývati.

Lopaři (Lapponci)²⁾ přišli asi od r. 1279. pod vrchní panství švédské, pod jehož ochranou vnikalo mezi ně křesťanství; jmenovitě připomíná se mezi nimi horlivá činnost arcibiskupa upsalského Hemminga, kterýž jim v Tornee kostel posvětil (1335). Však i Rusové kázali evangelium Lopařům. V 15. století obrátil ruský mnich Theodoreť okolo 2000 Lopařů; v 16. století působili tam kněží a mnichové Eliáš a Frifon s dobrým výsledkem; ovšem bylo to křesťanství rozkolnické.

¹⁾ Henrici Letti (kněze okolo r. 1226.) *Origines Livoniae sacrae et civiles s. Chronicon Livonicum vetus, cum notis Gruberi.* Frankoford. et Lips. 1740 přeložil do němčiny Arndt pod názvem: *Livländische Chronik.* Halle. 1743. — *Scriptores rerum Livonicarum* (Livonska, Estonska a Kuronska). Rigae. 1847—1849. — Parrot: *Entwicklung der Sprachabstammung, Gesch. und Mythologie der Livl. Letten, Esthen.* Stuttg. 1828 — *Necrolivonia oder Alterthümer Liv-Esth.- und Kurland bis zur Einführung der christl. Religion.* Dorpat. 1842. — Voigt: *Gesch. Preussens.* sv. I. 383 sq., 394 sq. — Schlözer: *Livland und die Anfänge des deutschen Lebens im baltischen Norden.* Berl. 1850. — Richter: *Gesch. der Ostseeprovinzen.* Riga. 1857. — Kruse: *Urgesch. des esthnischen Volkstammes.* Moskau und Leipz. 1846. — Kallmeyer: *Gründung deutscher Herrschaft und christl. Glaubens in Kurland.* Riga. 1859.

²⁾ J. Schefferi *Lapponia.* Francof. 1673.

§ 293. Obrácení Litvanů.

Vlastní Litvané, nejbližší příbuzní Slovanů, bydlili v krajích na horním Němenu, vedle nichž bytovali jejich pokrevenci Prusové, Žmudíni, Lotyšci a jiní příbuzní kmenové. Jejich prvotní dějiny jsou až do 12. století hustou tmou zastřeny, kteráž až do 13. století se táhne. V těchto dobách neměli Litvané ani vlastního střeďiště a vlastní ústřední vlády, jsouce rozdrobeni na kmenová knížetství, a byli proto v dějinách posud trpnými a ne činnými.

Na počátku 13. století stál v čele Litvanů veliký kníže Ringold, syn Algimuntův, který své sídlo ze starodávného Kernova do ruského města Novgorodku (r. 1230.) přeložil, a ruské knížetství Polocké sobě podrobil (r. 1235.). Od té doby šířila se Litva stále na jih a východ Rusi; pohané dostávali panství nad křesťany a seznamovali se nutně s křesťanstvím. Syn a nástupce Ringoldův († 1240) Mendog (Mendog, Mindove, 1241—1263) připojil k Litvě na dobro Polock, Vitebsk a Smolensk. Ale ve válce s německým rytířským řádem byl nešťastný, a tu přijal přičiněním jeho velmistra Ondřeje r. 1251. křest dle latinského obřadu, podal svou zemi v ochranu Apoštolské Stolicе a byl r. 1252. od chelminského biskupa za krále korunován korunou od papeže Innocence IV. poslanou. Prvním latinským biskupem v Litvě byl od papeže ustanoven dominikán Vít (r. 1253.). Vedle latinského křesťanství vnikalo do Litvy též řecké Rusy, a mnozí přiznávali se k němu. Však když r. 1259. Prusové, Žmudinové a Kuronci mocně proti německému řádu povstali, odpadl Mendog r. 1260. od křesťanství, odřekl se názvu královského, postavil se v čelo povstalců, Němci byli poraženi a křesťanství u Litvanů vyhubeno. Mendog byl zabit od litevských knížat Dovmonta a Trojnata 12. září r. 1263. Syn Mindogův Vojšelg byl okolo roku 1252. v Novgorodku dle řeckého obřadu pokřtěn, odevzdal svá města Romanovi, synu halického knížete Daniela, vstoupil do řádu basiliánského a založil na břehu řeky Němenu u Novgorodku klášter. Když otec jeho Mindog byl zabit, opustil klášter, obnovil řád v Litvě a odevzdal vládu svému švagru halickému princi jménem Švarno, čímž celá Litva přišla pod vládu křesťanského panovníka. Okolo tohoto času byli četní Litvané pokřtěni od ruských kněží dle řeckého rozkolnického obřadu, které Vojšelg z Pskova zavolal, a litevský kníže Dovmont dal se s 300 litavskými rodinami v Pskově pokřtiti. Nástupce Švarnův

Trojden († 1283) byl pohanem, zachovával pohanské obyčeje, ale jeho bratři a velmi mnoho Litvanů bylo křesťany. Ostatně četné sňatky ruských a litevských knížat přičiňovaly mnoho ku pokřesťanění země.¹⁾

Po smrti Trojdenově panoval Lutuver, před tím kníže Ejra-golské na Žmudi, nad Litvou a povznesl opět její rozviklané panství. Jeho syn a nástupce Vitěnes (1292—1315) bojoval šťastně s Poláky a rytíři mečovými a připojil opět ruské knížetství polocké k Litvě (1307). Jeho syn a nástupce Gedymín (1315—37 nebo 1341) obnovil jako velkokníže slávu Litvy. Strašnými porážkami porazil německý řád, dostal do své moci skoro celou podněprovskou Rus s metropolí Kyjevem, učinil Vilno svým sídlem a nazval se králem Litvanův a mnohých Rusův. Ačkoli byl pohanem, nečinil v nabytých ruských krajinách žádných překážek křesťanství, dovolil též latinským věrověstům přístup do říše, a vyslovil docela ku papeži Janovi XXII. svou ochotu stát se křesťanem, ačkoliv jím se nestal. Po smrti jeho vstoupil na velkoknížecí stolec syn jeho Javnuta, ostatní synové vládli pod ním jako údělná knížata, z nichž Koriat-Michal v Novgorodku a Lubart-Demeter ve Vladimíru na Volyni byli křesťané. Poněvadž Javnuta nebyl dosti statným panovníkem, byl sesazen a na velkoknížecí stolec byl povýšen jeho bratr Olgerd (1341).

Olgerd (1341—1377) přivedl šťastnými válkami s německým rytířským řádem, Poláky, moskevskými Rusy a Tatary na vrchol politické moci; však byl krutým pohanem, který docela křesťany pronásledoval. Tři vzácní Litvané a miláckové jeho Kumec, Nešilo Kruglec stali se křesťany a obdrželi na křtu jména: Eustathius, Jan a Antonín. Olgerd chtěl přemlouváním a tresty přiměti k odpadu, a když to nic neprospělo, dal je odpraviti, Antonína 14. dubna, Jana 24. dubna a Eustathia 13. prosince r. 1342. ve Vilně. Katolíci Rutheni slaví jejich památku 14. (26.) dubna. Však na konec svého života dal se Olgerd se svými syny dle řeckého obřadu pokřtiti.²⁾

Syn a nástupce Olgerdův Jagello (1377—1386 jako velkokníže litevské) nabídl se z jara 1385. za ženicha Hedvice, dědičce koruny polské. Hedvika byla druhá dcera krále polského a uherského Ludvíka a Alžběty, a měla v prvním manželství za chotě

1) Pelesz: *Gesch. der Union der ruthenischen Kirche mit Rom.* I. 406. 407.

2) Pelesz l. c. I. 407.

vévodu rakouského Viléma, který záhy zemřel. Po smrti krále Ludvíka r. 1382. nastaly v Polsku zmatky a rozbroje, poněvadž knížata mazovská činila nároky ke koruně. Hedvika přijela do Polska, byla za královnu uznána a 15. října r. 1384. korunována a zavázala se stavům, že bez porady s nimi se podruhé neprovdá. Ač nerada podala mladá královna se svolením své matky Alžběty a polských pánů svou ruku čtyřicetiletému Jagellovi. Jagello byl za krále polského zvolen, přišel 12. února do Krakova, přešel opětováním křtu od obřadu řecko-slovanského k obřadu latinskému,¹⁾ při čemž obdržel jméno Vladislav a byl 17. února r. 1386. s Hedvikou oddán. Panoval co král polský Vladislav II. Polsce a Litvě od r. 1386—1434. Při svém nastoupení na trůn polský slíbil, že Litvu s Polskou spojí a na víru obrátí.

Po své korunovaci za krále polského odebral se Jagello s Hedvikou do Vilna, kde na říšském sněmu prohlásil křesťanské náboženství za státní. Dal pohanské svatyně a modly bořiti, poučoval sám lid a sliboval každému za křestní dar nové šaty. Zástupové přijímali křest a byli pokropováni křestní vodou hromadně dle latinského obřadu křtěni. Jednotlivě posluhovalo se křtem pouze šlechticům a vojínům. Ve Vilně bylo zřízeno latinské biskupství, které papež Urban VI. potvrdil a přímo sobě podřídil. Prvním biskupem stal se zpovědník královnin polský františkán Ondřej Vasillo (1388—1398). Že toto obracení litevských pohanů bylo pouze zevnitřní, netřeba dokládati. Eneáš Silvius vypravuje na základě zprávy kamadolského mnicha Jeronyma z Prahy, který okolo r. 1430. v Litvě byl, že tento našel modloslužbu tam ještě panující, a když chtěl s podporou krále Vladislava II. a jeho bratránka Vitovda (Vitolda) modly ničiti, ukazovala se zpoura.²⁾ Žmuďníští pohané byli teprve v letech 1413—1417 křtěni.

¹⁾ L. c.

²⁾ Aeneas Silvius: *De statu Europae sub Friderico III.* c. 20. (Freheri, *Rerum Germanicarum Scriptores* ed. Struve II. p. 114)

Hlava druhá.

Dějiny papežů.

α) Od Řehoře VII. až ke Kalixtovi II.: Padesátiletý spor o investituru skončený vormským konkordátem (r. 1122.).¹⁾

§. 294. Papež Řehoř VII. (od 22. dubna 1073. do 25. května 1085.).²⁾

Papež Alexander II. zemřel 21. dubna*) 1073. Při smrti jeho panovalo úplné ticho; starost o pohřeb jeho ponechali všichni kardinálu-arcijáhu Hildebrandovi. Mezi pohřební slavností v chrámě

1) E. Noris: *Istoria delle investiture delle dignità ecclesiastiche*. Mantova. 1741 sq. — Petrus de Marca: in opere *De Concordia sacerdot. et imperii*. l. VIII. c. 19. p. 1192. — Ibach: *Der Kampf zwischen Papstthum und Königthum von Gregor VII. bis Kalixt II.* Frankf. a. M. 1884.

2) Gregorii VII. *Registrum* (i. e. *collectio Epistolarum*) lib. XI. (lib. X. chybí); mimo to: *Epistolae extra Registrum vagantes*; ap. Mansi XX. 60—391; Migne, ser. lat. t. 148 (otisk to z Mansiho; Hard. VI. P. I. p. 1195—1515; Jaffé: *Monumenta Gregoriana*. Berl. 1865 in *Bibl. rer. Germ.* t. II. — Srv. Giesebrecht: *De Gregorii VII. Registro emendando*. Brunsv. 1858. — Watterich: *Vitae Rom. Pontif.* t. I.; a sice *Vitae Gregorii VII. ab aequalibus conscriptae* l. c. I. p. 293—546; *Vita auctore Petro Pisano* l. c. p. 293—307; *Vita ex Bonizone*, p. 308—349; následují *Aequalium Annales Gregoriani* (výtahy to z Lamberta Hersfeldského, Hugona z Flavigny, Bertholda z Kostnice Bernolda, Sigeberta atd.); *Vita auctore Paulo Bernriedensi* (conscr. c. 1131); l. c. p. 474—546; ap. Migne 148, 55. — Bonizo, episc. Sutriens († 1091): *Liber ad amicum s. de persecutione Ecclesiae* lib. IX. (ann. 312—1085); ed. Jaffé l. c. p. 603—689; *Prolegomena in Bonithonis lib. ad amic. ab eodem Jaffé* l. c. p. 577—602. — Vogel: *De Bonitii vita et scriptis*. Jena. 1850. — Hennes: *De fide Bonitii libro tribuenda*. Bon. 1865. — Kruger: *Bonizonis liber*. Bon. 1865. — Benno, presb. *Cardinalis* (vzdoropapežův přítel a zuřivý nepřítel Řehořův, † 1098): *Vita et gesta Hildebrandi seu Gregorii VII.* ap. Goldast, *Apologia pro Henrico IV.* Hanov. 1611. — Benzo, episc. Albiensis: *Panegyricus rythmicus in Henricum IV., sive de rebus ad eum pertinentibus* lib. VII. ap. Pertz *M. G. h.* XIII. (XI.) 591—681. Jest to spis plný podlého lichocení Jindřichu IV. a sprostého nadávání papeži a stoupencům jeho. Dithmar: *Vita Gregorii VII.* Rom. Pont., Francof. ad Viadrum 1710. —

lateranském volal najednou velikým křikem lid: Arcijáhna Hildebranda zvolil sv. Petr za biskupa.¹⁾ Na základě této všeobecné žádosti odebrali se kardinálové a veškeré shromáždění hned po pohřbu Alexandra II. do chrámu sv. Petra »v okovech«, kde papež obvyčejně se volíval, a zvolili tam jednohlasně Hildebranda za papeže a to se srozuměním ostatního duchovenstva a lidu.²⁾ Potom byl hned nastolen, v plášť nachový oblečen, a koruna posazena na hlavu jeho.³⁾ Všechno dělo se takorůzka násilím proti vůli jeho. Přijav volbu nazval se ke cti Řehoře VI., jehož kaplanem býval, Řehořem VII., aby ukázal, že jej za pravého papeže má.⁴⁾

Nově zvolený papež poslal posly ke králi Jindřichovi IV., aby jej o jeho volbě zpravili a za její potvrzení žádali.⁵⁾ Král měl právo papežskou volbu zkoušeti, a řádně vykonanou potvrditi. Proti potvrzení volby Řehořovy působili biskup vercellský Řehoř,

— Gatterer: *Memoria saeculi Hildobrandini renovata*. Goett. 1782. — Gaab: *Apologie Gregor's VII.* Tüb. 1792. — Muzzarelli: *Gregorio VII.* Foligno. 1789 (po francouzsku Avignon 1826). — Voigt: *Dissert. de Gregorio VII.* Hall. 1812. — Voigt: *Hildebrand als Papst Gregor VII.* Weim. 1815; Wien 1819; 2. Auflage. Weim. 1846. — Frantin: *Gregoire VII. et Henry IV.* Dijon. 1849. — Fessler: *Gregor VII. und die Kirchenfreiheit* Innsbr. 1850. — Helfenstein: *Gregors VII. Bestrebungen; nach den Streitschriften seiner Zeit.* Franf. 1856. — Gfrörer: *Papst Gregorius VII. und sein Zeitalter.* Schaffhausen. 1859. Výtečné to dílo vyznamenávající se všestrannou důkladností. — Davin: *Grég. VII.* Tournay. 1867. — Meltzer: *Papst Gregor VII.* 1869. — Hefele: *Conciliengeschichte* Bd. 5. 1863. — Giesebrecht: *Geschichte der deutschen Kaiserzeit.* 3. Bb. Braunsch. 1. und 2. Abtheil. 1862. 1865. — Rohrbacher-Franz: *Universalgesch. der kath. Kirche* 15. Bb. Münster. 1877.

*) Bonizo, biskup Sutria, klade úmrtí Alexandrovo na 23. duh. (ap. Oefele, *script. rer. Boic.* II. 810); však náležité datum plyne z Řehořova Regist. I. 6 a jiných pramenů; srov. Pagi, *Critica ad ann. 1073.* n. 3. 4.

1) Regist. I. 1. a 3; Bonizo a *Acta Vaticana* ap. Baron. ad ann. 1073. n. 15. 20.

2) Volební protokoll kardinálů, ap. Baron. ad ann. 1073. n. 23; Mansi XX. 60; Hard. VI. P. I. p. 1195.

3) Baron ad ann. 1073. n. 20. Papežská koruna měla tenkrát pouze dva zlaté pruty a ne jako dnes tři. Srv. Hefele C. G. V. 2.

4) Baron. ad ann. 1073. n. 23; Hefele V. 3.

5) Bonizo a *Acta Vaticana* praví, že papež poslal posly ke králi Jindřichovi IV. s prosbou, aby ho nepotvrzoval, poněvadž by zločinův jeho bez trestu nechati nemohl. Však tato zpráva odporuje přímo charakteru Řehořovu, který skoro po dva roky dobrotou a láskou Jindřicha od jeho poblouzení odvésti se snažil. Hefele C. G. V. 5. vykládá tuto zprávu tak, jakoby papež byl v listu ke králi své zásady vyložil, jimiž ve svém papežování se řídit, a tudy přechmatův jeho do práv a svobod církevních trpěti nebude. Tento obsah listu dostal prý pověstí formu, kterouž u Bonizona a Akt Vatikanských

Jindřichův kancléř pro Itálii,¹⁾ a jiní necírkevní biskupové, předpovídajíce svůj budoucí osud od rázného papeže;²⁾ za to zase nutili přátelé Řehořovi tohoto, aby se dal posvětit na biskupství, nečekaje potvrzení králova; čehož neučinil.³⁾ Dvorní biskupové namlouvali králi, že volba není pořádnou, poněvadž nebyl tázán, kdoby mu milou osobou byl. Král poslal do Říma švábského hraběte Eberharda z Nellenburgu, který našel volbu zcela zákonitou⁴⁾, pročež poručil král svému italskému kancléři Řehoři Vercellskému, aby v jeho jméně volbu potvrdil a svěcení přítomen byl.⁵⁾ Tak byl Řehoř 29. června 1073. u přítomnosti císařovny Anežky a markraběnky Beatrice na biskupství posvěcen, přijav kněžské svěcení o suchých dnech po svátcích svatodušních. On byl posledním papežem, jenž s císařským potvrzením na papežský stolec vstoupil; neboť za jeho vlády změnil se poměr papežství k císařství tak, že ono potvrzení samo sebou odpadlo.

O dřívějších osudech Řehořových jest pramálo známo; ani rok a den narození, ani místo, kde se narodil, nelze s jistotou udati. Bruno z Asti, mladší vrstevník Hildebrandův, jmenuje jej Římanem; podobně tvrdí Hugo z Flavigni, který ke konci 11. století žil, že v Římě z občanské rodiny se narodil. Proti nim praví Pavel, opat bernidský, že byl rodem z Tuscie, a otec jeho slul Bonizo. Rodiče dali jej na vychování strýci, opatu kláštera Panny Marie na hoře Aventinské v Římě. Dospěv v jinocha odebral se

vidíme. Říkalo se, že to nic jiného není, nežli namlouvati králi, aby volby nepotvrzoval. Ale tento výklad slavného Hefele nelze připustiti, poněvadž mu odporuje list papežův od 6. května r. 1073. K vévodovi Gottfriedu (Registr. I. 9.), kde praví: „Jest naší vůlí, že při první vhodné příležitosti po poslech s otcovskou láskou s ním vyjednávati budeme o tom, co ku prospěchu církve a královské cti za vhodné máme“ Již toto znění listu jest jasným důkazem, že papež s oznámením své volby králi žádného napomenutí, neřku výhrůžek neposlal. Ani 24. června nebyl ještě podobný list králi zaslán, jak viděti jest z listu k markraběnkám Beatrici a její dceři Mathildě (Reg. I. 11.).

1) Hefele C. G. V. 4.

2) Lambert. Hersfeld. ap. Pertz VII. (V.) 194; Baron. ad ann. 1073. n. 25. —

3) Proto vyčítali mu snad jeho stoupenci, že svou volbu na králi závislou činí, a myslili znajíce nechť jeho ku převzetí papežského břemene, že snad psal králi, aby volby jeho nepotvrzoval. Tímto způsobem bude asi nejlépe vyložena svrchu uvedená zpráva Bonizona a Vatikanských Akt.

4) Lambert. Hersf. I. c.

5) Bonizo l. c. p. 811. O volbě Řehoře VII. srv. rozpravu od Dra. Knöpflera „Die Wahl Gregor's VII.“ v Historisch-politische Blätter. 1884. Bd. 93. str. 492—520.

do Francie, a sice do klugnyckého kláštera. Stal se kaplanem papeže Řehoře VI., s nímž zavlkl jej císař Jindřich III. v zajetí do Němec. Po smrti Řehoře VI. odebral se Hildebrand opět do Klugny, kde prý byl převorem učiněn. Papež Lev IX. vzal jej s sebou do Říma, od kteréž doby byl jeho rádcem jakož i rádcem a pravou rukou jeho nástupců Viktora II., Štěpána X., Mikuláše II. a Alexandra II.¹⁾

Nebude od místa, když obrátíme svůj zřetel na pohnutky, kterými Řehoř VII. ve svém papežování se řídil. Jsou patrný z jeho listův. Ani ctizádost, ani dobře vypočítaná chytrost, ani jakási zmatená a fantastická představa o theokratické všeobecné monarchii, jejímž středem a vrcholem byl by papež, nebyly vodítkem jeho počínání: ale poznání založené na dlouholeté zkušenosti, že církev v neslýchaném ponížení úpí, a jeho úkolem jakožto papeže, zástupce Kristova, jest, aby ji z něho, stůj co stůj, vysvobodil. Tuto církev, v jejíž čelo Kristus za svého viditelného zástupce postavil papeže, kterému mocí odevzdaných klíčů každý člověk podroben jest, buď si stavu kteréhokoli, a jehož úřad proti císařskému a královskému jako slunce k měsíci se má, tuto církev nechtěl déle v moci knížat a králů nechat, kteří s jejími statky a úřady hnusný obchod vedli, a trpěli, aby duchovenstvo ji svou nezdrženlivostí dále poskvřňovalo, boje se, aby další shovívavostí zrady na Kristu a své důstojnosti se nedopustil.

Bídňým poměrům v církvi chtěl tím konec učiniti, když jejich základ, svatokupectví a souložnictví duchovenstva, z kořene vyhubí. Tento úkol chtěl s pomocí Boží provést, aby ho hrozba Hospodinova nezachvátila: »Zlořečený, kdo zdržuje meč svůj od krve.« (Jerem. 48, 10.).²⁾ V dalším vývoji událostí, ke kterým Řehoř VII. základ položil, utvořila se idea křesťanské theokracie s papežem v čele, která znenáhla v život vstupovala a za papeže Innocentia III. (1198—1216) skoro provedena byla.

Všichni národové se svými knížaty mají tvořiti jednu rodinu, která zákonem Božím se spravuje a papeže jako zástupce Kristova za svou hlavu a vykladače zákona Božího má. Tato všeobecná poddanost ku papeži pojala se ve smyslu feudálním. Jako man zavazoval se svému lenníku přísahou věrnosti a poslušnosti, podobně to činí křesťan, ať kníže, ať poddaný, na křtu sv. Kristu a jeho náměstku papeži.

1) Srv. Gfrörer: Gregor VII. Bd. VI. 494—498.

2) Srv. Gröne: Die Papstgeschichte II. 13, 14.

Papež Řehoř VII. rozvíjel hned z počátku své vlády všestrannou činnost. Ještě jako »zvolený za papeže« obrátil svůj zřetel ke Španělsku. Již za papeže Alexandra II. žádal francouzský hrabě Evolus z Roceja za dovolení, aby výboje ve Španělsku na půdě sarracenské činiti směl, a sliboval za dobyté země. Teď poslal tam Řehoř kardinála Hugona Kandida, aby církevní poměry upravil, a dal jemu s sebou list ke všem velmožům, kteří spolu proti Maurům vytáhnouti chtěli, v němž je o smlouvě uzavřené s Evolem zprávil, jim zakázal, aby sami pro sebe výbojů nečinili; a kdyby to přec učinili, aby potom sv. Petru povinný poplatek odváděli, poněvadž Španělsko od starodávna majetkem jeho jest, a církev obsazením země od pohanů práva svého neztratila.¹⁾ Španělové nechtěli jaksi tomuto papežskému právu a vrchnímu panství rozuměti; proto praví papež v listu z 28. června r. 1073. ke králům, hrabatům a pánům španělským, »že Španělsko starými smlouvami (ex antiquis constitutionibus) sv. Petru a římské církvi v majetek odevzdáno bylo, a toliko nehodami předešlých časův a snad nedbalostí některých předchůdců stalo se, že toto právo v zapomenutí přišlo.«²⁾ Řehoř VII. byl jako kardinál od r. 1049. oekonomem čili správcem statkův Apoštolského Stolce, znal tudy všechny právní titule, a proto vystupuje s takovou jistotou na obranu vrchního panství papežského nad Španělskem.³⁾ Jeho snaha nebyla marnou; Evolus podnikl výpravu, jejíž však výsledek není znám, a později platili španělstí panovníci jistý poplatek Apoštolské komoře. Když Berengar, hrabě barcellonské, na Saracenech města Taragony dobyl, přijal je r. 1091. od církve římské za roční poplatek v léno.⁴⁾

Poněvadž zdar oprav v církevním životě závisel na mnoze od pokoje v církevním státu, obrátil sem papež přede vším svůj zřetel a obnovil v něm papežskou vážnost, takže město papežské Imola jemu se podrobilo, a nárokům, které k němu ravennský arcibiskup Wibert činil, se opřelo. Též se odebral mezi Normany⁵⁾ do Beneventu a Kapue, a zavázal sobě a svým nástupcům 12. srpna

1) Registr. I. 7; srv. Baron. ad ann. 1073. n. 30—32.

2) Registr. IV. 28.

3) Srv. Gfrörer: Gregor VII. IV. 468.

4) Urbani II. Epp. 6. 7. ap. Mansi XX. 648

5) O poměru Řehořově k Normanům rozpráví jenom mnich Amatus (Aimé) ve své *L'ystoire de li Normant*. (ed. Champollion-Figeac. Paris. 1835). Sem náležející odstavec viz u Wattericha 1. 357 sq..

benevetského knížete Landulfa¹⁾ a 14. září kapuanského Richarda²⁾ lenní přísahou. Podobně zavázal k službám církve římské salernského knížete Gisulfa. Robert Quiskard nevešel z nedůvěry v užší spojení s papežem, avšak uvedenými smlouvami dostal před sebe závoru, že své panství na úkor církve rozšiřovati nemohl.

Řehoř VII. pomýšlel na odklizení východního rozkolu. Východní císař Michal VII. Dukas (Parapinakes) Skrblík vida říši svou ze všech stran Turky svíranou užil nastolení nového papeže, poslal k němu dva mnichy, Tomáše a Mikuláše, s listy, ujišťoval jej o své oddanosti a nabízel jednotu čili unii. Papež vypravil do Konstantinopole jako svého legáta benátského patriarchu Dominika, který císaři vřele byl oddán, aby na místě zevrubněji úmysly císařovy prozkoumal, a dal jemu s sebou list ze dne 9. července 1073, v němž vroucí touhu po unii Konstantinopole s Římem vyslovuje.³⁾ Co patriarcha v Konstantinopoli pořídil, není známo. Ale lze souditi, že poselství mělo zdar, a Konstantinopol uznala papeže za svou hlavu, poněvadž následujícího roku papež statně o to pracoval, aby Konstantinopoli pomoci proti Turkům se dostalo napomínaje k ní Viléma, burgundského vévodu,⁴⁾ a všechny věřící.⁵⁾ Ano papež pomýšlel i na dobytí sv. míst, aby tak jednota Konstantinopole s Římem pevný základ obdržela. Vyzvání jeho ke křížácké výpravě nalezlo ohlas; ve Francii a Italii strojilo se již na 50.000 bojovníkův, a papež chtěl sám v čelo výpravy se postavit. Pro tuto výpravu chtěl též krále Jindřicha IV. získati, a psal mu o tom list ze dne 7. prosince 1074,⁶⁾ a vybízel jiným listem ze dne 16. prosince 1074⁷⁾ všechny věřící k tomuto sv. boji. Však úmysl Řehořův nebyl proveden, a to hlavně vinou krále Jindřicha IV. a brzo potom vstoupila Konstantinopol v starý rozkol. Když císař Michal byl s trůnu svržen, vyřkl papež ke konci roku 1078. na římské synodě klatbu na uchvatitele trůnu Nicefora Botoniatu.

Řehoř VII. zasáhl hned na počátku své vlády do českých církevních věcí. Roku totiž 1071. povstal spor mezi biskupem

¹⁾ Tuto smlouvu viz ap. Mansi XX. 75; Hard. VI P. I. 1210; Baron. ad ann. 1073. n. 50; Hefele V. 13.

²⁾ Jeho přísaha ap. Mansi XX. 78; Hard. I. c. p. 1213, Baron. I. c. n. 56; Hefele V. 13.

³⁾ Registr. I. 18.

⁴⁾ Registr. I. 46.

⁵⁾ Registr. I. 49.

⁶⁾ Reg. II. 31.

⁷⁾ Reg. II. 37.

pražským Jaromírem Přemyslovcem a olomuckým Janem o hrad Podivín na Moravě. Když tento hrad byl Janovi přiřčen, odebral se Jaromír do Olomouce a stýral churavého biskupa Jana; začez byl v Římě obžalován. Papež Alexander II. poslal do Čech legáta Rudolfa, však Jaromír nedostavil se na svolanou synodu, pročez vyřkl legát r. 1072. klatbu nad neposlušným. Poněvadž však duchovenstvo po straně biskupově stálo, zrušil legát klatbu, vyřkl nad ním jenom suspensi, odňal mu užívání biskupských statkův a odevzdal vládu pražské diecese prozatím olomuckému biskupu. Když Řehoř VII. nastoupil, poslal do Čech dva legáty, Bernarda a Řehoře, které vévoda Vratislav II. s poctivostí přijal, k nimž však Jaromír neslušně se choval. Legáti potvrdili jeho suspensi, papež schválil jejich výrok, a napomínal listem ze dne 8. července 1073¹⁾ Vratislava, aby svého bratra ku poslušnosti přiměl. Totéž ustanovil papež novým listem ze dne 27. prosince 1073 k Vratislavovi²⁾ a potvrdil mu užívání mitry za poplatek 100 hřiven. Jaromír dostavil se konečně přece po rozkazu papežově do Říma, kdež dosti učiniv byl opět r. 1074. ve svou důstojnost dosazen.³⁾ Celý spor byl konečně tak urovnán, že sporné statky mezi oba biskupy, pražského a olomuckého, byly rozděleny.⁴⁾

Ještě na jiné strany rozvíjel papež blahodárnou činnost. Z Říma listem ze dne 24. června 1073 napomínal obě markraběnky Beatrici a její dceru Mathildu, provdanou za vévodu lotarinského Gottfrieda Mladšího, aby s exkomunikovanými lombardskými biskupy z časných prospěchů neobcovaly,⁵⁾ varoval biskupy i lid před obcováním s exkomunikovaným arcibiskupem milánským Gottfriedem, a povzbuzoval náčelníka Patarie Herlembalda k odporu proti němu.⁶⁾ Na soudcích ostrova Sardinie žádal církevní poslušnosti a užšího spojení s Apoštolskou Stolicí,⁷⁾ jmenovitě aby vrchní panství papežské uznávali,⁸⁾ a dosáhl toho skutečně roku 1080.⁹⁾ I Korsika uznala r. 1077. vrchní panství pa-

¹⁾ Reg. I. 17.

²⁾ Reg. I. 38.

³⁾ Reg. I. 78.

⁴⁾ Srv. Dějiny od Palackého. V Praze. 1848. I. 330 sqq.; Dějiny diecése Pražské od Borového str. 50—51.

⁵⁾ Reg. I. 11.

⁶⁾ Reg. I. 15. 25—28.

⁷⁾ Reg. I. 29.

⁸⁾ Reg. I. 41.

⁹⁾ Reg. VIII. 10.

pežovo.¹⁾ Biskupu chalonsskému (na Saoně) Roklinovi poslal z Piperna r. 1073. rozkaz, aby francouzského krále Filipa na jeho slib upamatoval, že všeho svatokupectví varovati se bude; nedostojí-li svému slibu, stihne interdikt Francouzsko, kteréž jemu potom poslušnost odepře.²⁾ Král Filip podrobil se poselstvím papeži.³⁾

K německému králi Jindřichovi IV. choval se Řehoř VII. od počátku svého papežování až do polovice r. 1075. s velikou laskavostí. Hned po svém nastoupení chtěl k němu některé zbožné muže jako své legáty vypraviti, »kteří by jej k lásce církve římské nazpět přivedli, a k důstojnému přijetí císařství připravili.«⁴⁾ Zamýšlené poselství poodložil zatím papež, chtěje napřed se poraditi s císařovnou-matkou Anežkou, markraběnkami Beatricí a Mathildou, komským biskupem Rainaldem⁵⁾ a jmenovitě švábským vévodou Rudolfem, jenž na cestu do Italic se chystal a papeži návrhy činil, jak by svornost mezi kněžstvím a císařstvím bylo lze zachovati.⁶⁾ Hlavní žádostí papežovou bylo, aby král Alexandrem II. vyobcované rady své propustil a řádné do své rady povolal.

Co papež o smíření pracoval, povstali⁷⁾ zase Sasové (v srpnu 1073) proti králi Jindřichovi, který musil v noci z 8. na 9. srpna jako zloděj ze své tvrze Harzburku utéci, aby nepadl v ruce svých úhlavních nepřátel, kteříž již několik jeho pyšných hradů dobyli. Po tří denním útěku dostal se do kláštera Hersfeldu a měl potom v sousední vsi Kappeli (Spiesskappeli) a později v Triburu rozmluvu s knížaty, která veliké ochoty králi pomoci nejevila. Ve svých trudných okolnostech psal papeži na konci srpna nebo na počátku září velmi ponížený list, v němž veškerou váhu klade, že království a kněžství na vzájem se podporovati mají, přiznává se, že kněžství práv jeho a náležité cti nedával, meče ku potrestání vinníků netasil, na jmění církevní sáhl a kostely svatokupecky prodával; ale papež ať jest jemu milostiv, rozřeší jej svou váž-

¹⁾ Reg. V. 4.

²⁾ Reg. I. 35.

³⁾ Reg. I. 75.

⁴⁾ Reg. I. 11. (24. Jun. ad Beatricem et Mathild.).

⁵⁾ Registr. I. 20.

⁶⁾ Reg. I. 19. (ad Rudolfum).

⁷⁾ Hlavními prameny o povstání Sasův jsou Lambert Hersfeldský ap. Pertz VII. (V.) 194 sq., a obhájce Sasů Bruno (De bello Saxonico) ap. Pertz VII. (V.) 336 sq., kterého s opatrností jest užívati; Gfrörer: Gregor VII. sv. VII. 1. sqq.

ností, a otcovské rady a pomoci mu neodepře, začož on veškeré polepšení slibuje.¹⁾ Tento list obdržel papež v Kapue, odkudž 27. září do Milána Herlembaldovi psal, že král Jindřich »poslal mu slova plná sladkosti a poslušnosti, jakých ani on, ani nikdo z jeho předchůdců papeži nepsal.« Papež ujal se krále, chtěl v jeho válce se Sasy prostředkovati a žádal na Vecelovi, magdeburském arcibiskupu, a Burchardovi, halberstadtském biskupu, jakož i na světských knížatech saských, aby prozatím zbraně zanechali, a legátův jeho k urovnání sporu očekávali.²⁾ V podobném smyslu působil u krále,³⁾ a chválil smírné snahy císařovny Anežky.

Řehoř drže se dobře promyšleného plánu postupoval dále na dráze opravy duchovenstva, kterouž již jeho předchůdci započali. Na své první postní synodě r. 1074. ustanovil: 1. Kdo svatokupectvím svěcení nebo duchovní úřad (officium) obdržel, nesmí v církvi déle sloužiti. 2. Kdo kostel (obročí, beneficium) za peníze sobě opatřil, ztratí jej, a budoucně nesmí žádný kostel býti prodán nebo koupen. 3. Každý duchovní, který zločinem smilství (crimine fornicationis) poskvrněn jest, nesmí mši sv. sloužiti ani v nižším řádě v církvi sloužiti. 4. Kdyby tímto rozkazem od sv. Otcův již pocházejícím opovrhovali, lid ať jejich úkonů nepřijímá tak, aby ten, který z lásky k Bohu a z úcty k duchovnímu úřadu se polepšiti nechce, bázní před lidem a hanou k tomu byl přinucen.⁴⁾ Dále vyřkl klatbu na Roberta Quiskarda za vpády jeho do vévodství kapuanského, papežského to léna.⁵⁾

Uvedená nařízení opírala se o starší předpisy, kteréž papežové Klement II., Lev IX., Mikuláš II. a Alexander II. obnovili; však byla tím zostřena, že papež Řehoř VII. za jejich spoluvykonavatele lid učinil a jeho dávky na zachovávání jejich závislými udělal, jak v Miláně to Patarie prováděla.

¹⁾ Reg. I. 29.

²⁾ Reg. I. 39.

³⁾ l. c.

⁴⁾ Reg. I. 85.

⁵⁾ Akt této synody nestává, ale její hlavní uzavření jsou sestavena v listu papežově ke kostnickému biskupu Ottonovi, který sice v Registru chybí, ale zachován jest od Pavla Bernriedského (Vita Gregor. VII. ap. Watterich I. 490.), a kostnického kněze Bernolda. Od Bernolda jest kronika; ed. Pertz VII. (V.) 385. Otisk ap. Migne 148, 1275. Migne sebral též ostatní spisy Bernoldovy, ibidem. 1062. Jeho sem přináležející spis: *Apologeticus pro decretis Gregorii VII. editis in synodo Romana adv. simonicos et incontinentes altaris ministros* jest též ap. Mansi XX. 404; Hard. VI. P. I. 1523.

Ku provedení těchto zákonů ustanovil papež biskupa Hugona z Die (u Vienny), kterého za jmenované synody dne 16. března 1073 na biskupství sám vysvětil, svým legátem pro Francii a doporučil jej hraběti Vilémovi z Die.¹⁾ Podobně měly býti v jiných říších provedeny. Mnohými listy napomínal papež německé biskupy, »aby obcování duchovních s manželkami věčnou klatbou roztrhali,«²⁾ a poslal slíbené legáty, k nimž po jeho přání císařovna Anežka se připojila, do Němec, dílem aby mezi králem a Sasy prostředkovali, dílem zákony proti svatokupectví a manželství kněží provedli. Král Jindřich IV. byl od února r. 1074. zase v úzkých se Sasy, a tu zprostředkováním své matky odstranil od sebe rádce vyobcované papežem Alexandrem II., slíbil pokání za svatokupectví, kterého se dopustil, zavázal se k navrácení statků církvi odňatých, byl od legátů v církevní obcování zase přijat, poněvadž obcováním s vyobcovanými z církve sám v exkommunikaci padl, a svolil potom, aby synoda k vykořenění svatokupectví a nezdrženlivosti duchovenstva se slavila, doufaje, že takto vormského biskupa a některých jiných nemilých biskupů, kteří po straně Sasů stáli, se zbaví. Však biskupové, kteří při těchto vyjednáváních krále s papežskými legáty v Norimberce přítomni byli, odporovali legátům, tvrdíce, že po starém právu jenom arcibiskup mohučský papeže v Německu zastupuje a valné synody německé svolávatí může.³⁾ Jmenovitě mluvil takto Liemar, arcibiskup bremský, kterého legáti za to k zodpovídání do Říma na den sv. Ondřeje (30. listopadu) pohnali.⁴⁾ Tak bylo po valné synodě, a legátové, byvše bohatě obdarováni, navrátili se domů, nesouce papeži list králův, který v něm sliboval, že vůli jeho ve všem vyplní.⁵⁾

Zákony o bezženství duchovenstva vzbudily všeobecný odpor u duchovenstva, jmenovitě v Německu, kde bylo z největší části ženaté. Četní duchovní prohlašovali papeže za kacíře, který zapomněl na slova Kristova: »Ne všichni chápají toho slova« (Mt. 19, 11.), a apoštola Pavla: »Pakli se nemohou zdržeti, ať vstoupí v stav manželství; neboť lépe jest v stav manželský vstou-

¹⁾ Reg. I. 69; Hugonis Flaviniensis Chronicon ap. Pertz X. (VIII.) 412.

²⁾ Lambert. ap. Pertz VII. (V.) 218.

³⁾ Lambert. ap. Pertz VII. (V.) 215, 216; Berthold, Reichenav. ap. Pertz VII. (V.) 277; Bernold. ap. Pertz VII. (V.) 430; Bonizo ap. Oefele, rer. Boic. script. II. 811.

⁴⁾ List. Liemarův k hildesheimskému biskupu Hezelovi ap. Sudendorf, Registrum I. nr. 5. p. 8.

⁵⁾ Bonizo l. c. Srv. Gfrörer, Gregor VII. sv. VII. 365—373.

piti, nežli se páliť« (I. Korint. 7, 9.); chce prý nutiti lidi, aby po andělsku žili, a protivě se přirozenosti, podporuje smilstvo; raději prý vzdají se sami kněžství nežli manželství, pak ať prý hledí, odkud andělů k službě církevní vezme.¹⁾ Však věřící řídili se papežovým slovem a nedali si od ženatých kněží svátostmi a jinými úkony přisluhovati, při čemž prý na mnohých místech zavržení hodné výstupy se děly.²⁾

Ku provedení kněžského bezženství byly mnohé synody slaveny. Arcibiskup mohučský Sigfried dal svému duchovenstvu půl roku času, aby se dobrovolně rozkazu papežovu podrobilo, a potom svolal v říjnu r. 1074. synodu do Erfurtu. Ale duchovenstvo vyšlo ze synody pod záminkou porady, vlastně v úmyslu, že více do ní se nenavráť; mnozí navrhovali, aby se arcibiskup zabil pro příklad odstrašující nástupcům jeho. Zastrášený arcibiskup slíbil jim, že do Říma pošle posly, aby papež od přísnosti ustal.³⁾ Výtečný biskup pasovský Altmann⁴⁾ svolal své duchovenstvo do Pasova, které však poslušnost novému zákonu odepřelo. Altmann mlčel na chvíli, však o sv. Štěpáně r. 1074. vstoupil na kazatelnu a přikázal kanovníkům a duchovenstvu pod těžkou hrozbou bezženství. Místo poslušnosti hnali naň tito útokem, a byli by jej na místě na kusy roztrhali, kdyby šlechticové a sluhové jeho nebyli ho zachránili.⁵⁾ Na synodě pařížské r. 1074. odepřeli skoro všichni biskupové, opatové a duchovní poslušnost novému zákonu, a když proti tomu Galter, opat kláštera sv. Martina u Pontisary (Pontoise) povstal, vyvrhli jej ven, bili a plivali naň, a vlekli do královského paláce. Ale zůstal stálým, jakkoli smrtí mu hrozili, až jej někteří ctitelé jeho vysvobodili.⁶⁾ Podobně byl rouenský arcibiskup Jan chtěje dekrety Řehořovy provést ze synody kamením vypuzen.⁷⁾ Za to dovolil kostnický biskup Otto netoliko aby že-

¹⁾ Lambert. I. c. p. 218.

²⁾ Sigebertus Gembloursský nepřiznivý Řehořovi líčí věc křiklavými barvami. Lid křtil prý sám, a užíval při něm místo křížma ušího tuku, spalil desátek ženatých kněží, a pošlapal sem a tam sv. hostii posvěcenou od ženatých kněží a vylil sv. Krev. Chronic. ad ann. 1074. ap. Pertz VIII. (VI.) 3. 3.

³⁾ Lambert. I. c. p. 218; Gfrörer, VII. 384. sq.; Hefele, V. 25. 26.

⁴⁾ Vita Altmanni, ap. Pertz XIV. (XII.) 226. — Theod. Wiedemann: Altmann, B. von Passau. Augsb. 1851. — Stülz: das Leben des B. Altmann von Passau. Wien. 1853. — Altmann von Passau in Investiturstreite. Historisch-polit. Blätter. Bd. 20. pp. 257; 333; 402.

⁵⁾ Vita Altmanni I. c. §. II. p. 232; Hefele V. 26. 27.

⁶⁾ Mansi XX. 437; Bolland. Acta SS. 8. Apr. c. 2.; Hefele V. 28. 29.

⁷⁾ Mansi XX. 442; Hefele V. 30.

natí duchovní své manželky podrželi, ale i posud neženatí se oženili.

Však toto všechno nezlomilo myslí papežovy. On vydal v prosinci 1074. okružník ke všem duchovním a věřícím, aby biskupům poslušnost odepřeli, pokud zákonův o bezženství kněžském neprovedou. Dále slavil 24—28. února 1075. druhou postní synodu, ke které mnoho vinných biskupů pozval, tak vzdorovitého bremského arcibiskupa Liemara, liknavého Sigfrieda mohučského a šest jeho suffragánů, netěšících se valné pověsti. Na této synodě vyobcoval papež pět rádců králových, k jejichž radě kostely byly prodány, tak z církevního obcování, že měli klatbě propadnouti, neučiní-li dosti do 1. června, suspendoval arcibiskupa Liemara z Brem a zakázal mu přistoupiti k stolu Páně, suspendoval biskupy Wernera štrassburského, Jindřicha špýrského, Hermanna bamberského, Viléma pavijského a Kuniberta turinského, a vynesl klatbu na Roberta Quiskarda a synovce Roberta z Loritella co loupežníky církevního majetku.¹⁾ Dále obnovil zákony o svatokupectví a souložnictví,²⁾ a zakázal investituru:³⁾ »Kdo by budoucně biskupství neb opatství z rukou některého laika přijal, nebudiž za biskupa neb opata pokládán, a nikdo neposlouchejž ho jako biskupa neb opata; mimo to zakazujeme mu vstup do kostela, pokud místa, kterého zločinem ctižádosti a neposlušnosti dosáhl, neopustí; podobně stanovíme o nižších důstojnostech církevních. — Item: Kdyby kdo z císařů, vévod, markrabat, hrabat neb kterýchkoli světských mocností neb osob investuru na biskupství neb nějakou církevní hodnost uděliti se opovážil, budiž týmž výrokem postizen.«⁴⁾

Investitura jest institutio corporalis, jest installatio, skutečné uvedení v úřad odevzdáním odznaků této důstojnosti. Poněvadž biskupové a opatové od panovníků léna obdrželi, potáhli tito znenáhla obsazování stolcův jejich na sebe, buď je přímo jmenujíce nebo do volby tak zasahujíce, že se klamnou čili illusorní stala, podávali jim berlu a prsten na znamení jejich důstojnosti, a uváděli je tak v biskupství neb opatství. Biskupské svěcení vyhlíželo

1) Zpráva o této synodě v Reg. II. post epist. 52.

2) Reg II. 62. ad patriarcham Aquilej.

3) Arnulfi Gesta archiepisc Mediol. ap. Pertz X. (VIII.) 27; srv. Reg. III. 10. ad reg. Henric.

4) Znění dekretu proti investituře knížat podává Hugo z Flavigny ap. Pertz X. (VIII.) 412, však připisuje jej bludně postní synodě z r. 1074. Srv. Gfrörer l. c. VII. 400; Hefele V. 40.

při tom jako věc vedlejší. Dále žádali za investituru jakéhosi poplatku čili taxy, z které se časem tržba vyvinula. Panovníci prodávali biskupství a opatství tomu, kdo více podával, naplňovali svou pokladnu a viděli v biskupech a opatech hlavně říšské many. Jmenovitě král Jindřich IV. vedl v tomto ohledu hnusný obchod, jak vypisuje Lambert z Hersfeldu.¹⁾ Horlivý a rázný papež Řehoř VII. nemohl těchto žalostných poměrů trpěti a zakázal laikům jmenovati biskupy a opaty a je investovati duchovními odznaky. Však jak papež zákon formuloval, nemohl býti od panovníků přijat; neboť biskup nebyl jenom církevním hodnostářem, ale spolu mocným manem, a to jmenovitě v Německu, kde králi, jenž proti snahám světských knížat po úplné nezávislosti o duchovní vasaly se opírali musil, nemohlo býti jedno, kdo biskupství dosáhl. Pro tyto manské svazky musel míti král nějaký vliv na volbu. Papež jako bystrý státník nahlížel dobře tuto věc a chtěl napřed s panovníky a knížaty vyjednávat, jmenovitě s králem německým, poněvadž v jiných říších neměli biskupové toho politického významu a té politické moci jako v Německu. Proto vzkázal králi Jindřichovi hned po synodě po věrných jeho, kteří při ní přítomni byli, aby některé nábožné muže k němu poslal, s nimiž by svůj zákon o investituře zmírnil.²⁾ Že král s papežem do žádných vyjednávání se nepustil, stal se příčinou 50letého boje o investituru.

Co papež svou postní synodou r. 1075. dále na dráze církevních oprav pokročil, strožil se král Jindřich k válce se Sasy, porazil je s jejich spojenci Durinky 9. června 1075. hroznou porážkou u kláštera Hohenburku a zpustošil hrozně zemi. Pro upokojení jeho svědomí prohlásil arcibiskup mohučský Sigfried všechny Durinky za vyobcované z církve, poněvadž minulého roku jeho synodu v Erfurtě rušili. Zastrášení Sasové podali se 25. října 1075. králi na milost i nemilost. Jindřich kázal jejich biskupy a knížata, jmenovitě Vezela, magdeburského arcibiskupa, Burcharda, biskupa halberstadtského, vévodu Magna a hrabata Herimanna a Fridricha, místo aby je před soud postavil, do vzdálených krajín zavléci a rozdal jejich statky a léna svým vojínům.³⁾

Jindřich poraziv Sasy stal se zpupným, rušil zámyslně svůj dobrý poměr ku papeži, povolal nazpět k svému dvoru vyobco-

¹⁾ Annal. ad ann. 1065, 1071. 1075. ap. Pertz VII. (V.) 171. 183. 236. *srv. Reg. II. 76.*

²⁾ *Reg. III. 10.*

³⁾ *Srv. Gfrörer l. c. VII. 418 sqq.; 462. sqq.*

vané rádce,¹⁾ rozdával biskupství a opatství libovolně a svatokupecky jako dřív a investoval prstenem a berlou, jakoby zákazu investitury nestávalo. Biskupem bamberským na místě papežem sesazeného Hermannu učinil 30. listopadu 1075. goslarského probošta Ruoberta, druhu svých prostopášností, jmenoval 1. prosince 1075. mnicha Rozelina libovolně opatem fuldským, a okolo téhož času mnicha Adalberta loršským opatem.²⁾ Po smrti Hannonově († 4. prosince 1075.) obsadil o vánocích 1075. kolínský prestol svým goslarským přítelem a kanovníkem Hildolfem,³⁾ a totéž učinil s biskupstvím fermským a spoletským.⁴⁾

Chtěje, aby papež o počínání jeho se nedověděl, obsadil král alpské průsmyky, tak aby toliko jeho poslové do Říma se dostali, žádající sesazení saských biskupů. Však přes všechnu královu opatrnost dostaly se stesky a žaloby do Říma a papež žádal na králi listem, aby saští biskupové na své stolce byli zase dosazeni a potom před synodu postaveni na takovém místě, kam by papež osobně přijíti mohl; mimo to měl král vyobcované rady ze svého okolí vzdáliti.⁵⁾ Okolo téhož času poslal papež králi jiný list z 28. prosince 1075.,⁶⁾ který začíná slovy: »Řehoř, služebník služebníků Božích, králi Jindřichovi pozdravení a apoštolské požehnání, když jak na křesťanského krále sluší, Apoštolské Stolicе uposlechně.« Domlouvá mu tam otcovsky, že opak toho činí, co slovy slibuje, ospravedlňuje svůj dekret o investituře, který chce, pokud svědomí to dovolí, se zbožnými posly královými zmírniti a napomíná jej, aby církve neutiskoval.

Papežští legáté přišli ve vánoční oktávě⁷⁾ do Goslaru ke dvoru královu, kde se toho času nalézalo mnoho biskupův a opatův. Ale král přijal je a papežská napomínání velmi nemilostivě, obcoval dále s vyobcovavými rádci, uveřejnil co legátové tajně s ním vyjednávati měli, a přinutil je, aby se svým tajným posledním roz-

¹⁾ Reg. III. 10.

²⁾ Lambert ap. Pertz VII. (V.) 236. 237; Gfrörer l. c. VII. 469—471.

³⁾ Lambert ap. Pertz VII. (V.) 241; Gfrörer l. c. p. 475.

⁴⁾ Reg. III. 10.

⁵⁾ Bruno, De bello Saxonico ap. Pertz VII. (V.) 351. Papežský list, jehož obsah Bruno podává, ztratil se; Anonymní Vita Henrici ap. Pertz XIV. (XII.) 272.

⁶⁾ Reg. III. 10. V podpisu jest čisti VI. Idus Decembris (8. pros.) místo Januarii (8. ledna). Srv. Hefele V. 53.

⁷⁾ In octavis Domini, tedy snad 1. ledna 1076. Bernold ap. Pertz VII. (V.) 432.

kazem se vytasili, který zněl, aby k budoucí postní synodě do Říma se dostavil a tam z přičítaných mu zločinů se zodpovídal; pakli nepřijde, propadne klatbě.¹⁾ Aby se pomstil, svolal král biskupy a opaty na neděli septuagesimu (24. ledna) 1075. do Vormsu, aby s nimi o sesazení papežově vyjednával. Co se téhož času v Římě dělo, podniklo se snad s vědomím Jindřichovým.

Svou statností v provádění oprav učinil si papež mnoho nepřátel v Římě jak mezi laiky tak i duchovními, o čemž německý dvůr dobře věděl. Nejurputnějším jeho nepřítelem byl Cencius (Crescentius), jehož pevnou věž u mostu přes Tiberu papež zbořiti dal, poněvadž z ní týral lid a mostné od něho vybíral. Tento spikl se s Normany, nevěrným arcibiskupem ravennským Wibertem a obojetným kardinálem Hugonem Kandidem, jenž byl opět sesazen, proti papeži. I vrazil o vánocích v noci ze 24. na 25. pros. 1075. v čele ozbrojenců do chrámu Panny Marie Maggiore, kde papež po starém obyčeji první mši sv. sloužil, jal jej a zavřel do jedné své věže. Ráno sebral se lid a oblehl věž; Cencius vida se ztraceným prosil na kolenou papeže za milost, kterou mu udělil pod výminkou, aby putoval za pokání do Jerusáléma. Potom přistoupil papež k oknu a dával vztaženýma rukama lidu znamení, aby se upokojil a některé své náčelníky na horu poslal. Mnozí měli to za vybízení k útoku, vnikli útočně ku papeži a vedli jej ve vítězoslávě do chrámu Panny Marie Maggiore, kde přerušenou mši sv. dosloužil a lidu žehnal, po čemž do Lateranu se navrátil. Cencius nedostal svému slovu a prchl v noci z 25. na 26. pros. s rodinou a nejbližšími příbuznými z města, začož lid jeho domy a věže zloupil a zbořil. Cencius však zmocnil se jedné pevnosti nedaleko Říma, odkudž papeži vzdoroval a veliké škody majetku církve římské činil,²⁾ a to skoro po dvě léta, jsa ve všem poslušen krále německého.³⁾

Ve Vormsu sešlo se 24. ledna 1076. mnoho biskupův a opatův, skoro všichni vyjma saské. Sem dostavil se též sesazený kardinál Hugo Kandidus a podal shromáždění životopis papežův plný lží, v němž mluví o jeho původu, chování v mladosti, špatných prostředcích, jimiž prý si cestu ku papežskému stolci pro-

¹⁾ Lambert. l. c. p. 241; Berthold. ap. Pertz VII. (V.) 280; Bernold. l. c.; srv. Gfrörer l. c. VII. 493 sqq.

²⁾ Bonizo l. c. II. 812. 814; Lambert., Berthold., Bernold., ap. Pertz VII. (V.) 242. 281. 431; Paul. Bernried. c. 49—57, ap. Watterich I. 500 sqq.

³⁾ Berthold. l. c. 282. Srv. o celém průběhu. Gfrörer l. c. 476—490.

klestil, a zločinech, kterých před tím a po tom se dopustil. Na základě tohoto hanopisu sesadili Vormští papeže a podepsali bez průtahu jeho odsouzení. Toliko biskupové Adalbero vircburský a Hermann metský ukazovali na nezákonité počínání proti papežovi; ale biskup utrechtský Vilém povstal proti nim žádaje, buď aby odsouzení papežovo podepsali neb od krále, jemuž věrnost přísahali, se odtrhli. Tak přistoupili všichni k odsouzení papežovu a oznámili mu svůj výrok listem plným potup, vypovídající mu poslušnost a vybízejíce jej, aby se vzdal papežství, jehož hoden není.¹⁾ Mimo to musel každý z přítomných biskupův vyhotoviti listinu, kde stálo: »Já N. biskup města N., vypovídám Tobě, Hildebrande, dnes i budoucně poslušnost, a nebudu Tebe míti ani nazývati papežem,« a odevzdati králi,²⁾ který patrně jim nevěřil.

Po skončení pasněmu čili konciliabula poslal král Jindřich biskupy Burcharda basilejského a Huzmanna špýrského, jimž dal za průvodce hraběte Eberharda z Nellenburku, do Horní Italie, aby tamnější biskupy ku podpisu vyzvali, což oni na své schůzi v Piacenze (Pavii³⁾) učinili přísahající, že Řehoře více za papeže uznávají nebudou.⁴⁾ Dále snažil se král Římany sobě nakloniti, líčil jim listem Řehoře za uchvatitele papežského stolce a utlačovatele církve, římské republiky a říše, podal jim opis listu, který papeži zaslal, a žádal jich, aby jej sesadili, ovšem krve jeho neprolévající, poněvadž po sesazení bude mu život větším trestem nežli smrt.⁵⁾ Ostřejším ano surovým jest list králův »Hildebrandovi, ne papeži, ale falešnému mnichu.«⁶⁾ Teprve tímto zločinem vormským začalo onen neblahý boj mezi císařstvím a papežstvím, který církev i říši v zmatek uvedl a pád Jindřichův v zápětí měl.

Řehoř slavil 22. února 1076. se 110 biskupy právě postní synodu,⁷⁾ když uvedené listy s vormským synodálním dekretem

¹⁾ Lambert. I. c. 242.

²⁾ Bruno, De bello Saxonico. ap. Pertz. VII. (V.) 351; srv. Gfrörer I. c. p. 505 sqq.; Hefele V. 56 sqq.

³⁾ Die Pavla Bernriedského.

⁴⁾ Paul. Bernried. c. 67. ap. Watterich I. 511; Bonizo ap. Oefele II. 814; Berthold. I. c. p. 282.

⁵⁾ Bruno. I. c. p. 352; též Legg. II. 46; Mansi XX. 471; Rohrbacher — Franz XV. 159; Gfrörer I. c. p. 508.

⁶⁾ Bruno I. c. p. 352; Legg. II. 47; Rohrbacher — Franz XV. 160; Gfrörer I. c. 509; Hefele V. 62.

⁷⁾ O této synodě podávají zprávu: Pavel Bernried c. 68. sqq. Bruno I. c. 353; Bonizo ap. Oefele II. 14; Berthold. p. 282. 283; srv. Gfrörer p. 511 sqq.; Hefele, p. 62 sqq.

posly Jindřichovými přineseny byly. Mezi nimi vyznamenal se Roland, duchovní z Parmy, který při otevření synody s takovou drzostí a nestoudností proti papeži sobě počínal, žádaje, aby papežství se vzdal, že Jan, biskup z Porta zvolal, aby se ho chopili. Přítomní laikové byli by jej zavraždili, kdyby papež svým tělem ho nebyl chránil, a rozjitřených myslí svou řečí nebyl uchlácholil. Druhý den (23.) vyložil papež synodě svůj poměr, vyřkl ve formě modlitby k sv. Petru klatbu na Jindřicha, zakázal mu vládnouti v říši německé a italské a rozřešil všechny poddané od přísahy věrnosti k němu, aby mu více jako králi nesloužili.¹⁾ Veškerému tomuto vyjednávání byla přítomna císařovna matka s velikou bolestí, která však výše kladla blaho církve nežli prospěch synův. S králem byli spolu vyobcováni Sigfried, arcibiskup mohučský, a biskupové Vilém utrechtský a Ruobert bamberský; biskupové, kteří dobrovolně podepsali a v rozkolu trvali, byli suspendováni; kteří to nuceně učinili, obdrželi lhůtu do slavnosti sv. Petra, aby osobně v Římě se ospravedlnili; lombardští biskupové byli suspendováni a vyobcováni.²⁾ Nad biskupy řezenským, kostnickým a lausanským, pak nad hrabaty Eberhardem (z Nellenburgu) a Oldřichem (z Cosheimu), hlavními rádci královými byla již dříve klatba vyřčena.³⁾ Svůj výrok nad králem Jindřichem oznámil papež veškerému křesťanstvu bullou »Audistis«. ⁴⁾ Však tento výrok nebyl ještě žádným vlastním sesazením královým, ale prozatím toliko suspensí plynoucí z klatby, která zakazovala každému křesťanu s ním obcovati a tudy jej neschopným k vládě činila; nebyl to výrok neodvolatelný, než poslední prostředek ku polepšení krále, teprve po roce měl v konečnou platnost vejíti.

Odpovědí lombardských biskupův a opatův na výrok papežův byla klatba, kterou nad ním na svém konciliabulu čili pasněmu v Pavii hned po velikonocích působením arcibiskupa ravennského

¹⁾ »Beate Petre« ap. Brunon. l. c. p. 253; srv. Paul. Bernried. c. 76. a Petri Pisani Vit. Gregorii VII. ap. Watterich I. 295. Sesazení Jindřichovo dosvědčuje jeho matka v listu k biskupu pasovskému Altmannovi: *Filium meum regem ob haec et quia excommunicatis communicat et quia sceleribus suis poenitentiam agere recusat, regia dignitate privavit et anathematis gladio percussit omnesque, qui sibi juraverant, juramento absolvit.* (u Hugona z Flavigny Pertz X. (VIII.) 435.)

²⁾ Zbytek akt synodálních v Regist. III. post 10. Lambert. p. 243.

³⁾ Lambert. l. c.

⁴⁾ Reg. III. 6.

Viberta vynesli.¹⁾ Ale hůře pro krále začaly se věci v Německu vyvíjeti. Jindřich odebral se z Vormsu do Goslaru, kde statky jatých knížat saských mezi své věrné rozdal a nové hrady ku porobě Sasů stavěti kázal. Z Goslaru přišel slavit velikonoce k svému příteli biskupu Vilému do Utrechtu, kde výrok papežský zvěděl, ale si ho nevšímal. Biskup Vilém měl v kathedrále o hodu Božím řeč plnou han proti papeži. Král svolal německé preláty na svátky svatodušní do Vormsu na synodu, kde by nového papeže zvolili. Ale věci obrátily se jinak, nežli král ve své zpupnosti doufal. Ze zprávy o výroku postní synody trásl se Německo, praví Bonizo,²⁾ poněvadž takovým trestem nebyl žádný římsko-německý král nebo císař stížen. Z prva tupili přemnozí papeže dílem z bázně před násilným a právě vítězným králem, dílem ze skutečné náklonnosti k němu, dílem i z nerozumného vlastenectví. Ale čím dále, tím více přesvědčovali se mnozí o spravedlivé věci Řehořově a počet jejich rostl, obzvláště když král se nelepšil, a veřejné mínění sobě získati nehleděl. Nekajicná smrt utrechtského biskupa Viléma, který pln zoufalosti skonal, náhlá smrt Jindřicha, biskupa špýrského, zákeřnické zavraždění lotarinského vévody Gottfrieda, zabití míšenského prefekta Burkarda, zarytých odpůrcův to Řehořových, pokládaly se za trest Boží. Biskupové poznávali svou chybu. Již za postní synody dostal papež do rukou listy mnohých biskupů německých, kteří svého účastenství ve Vormsu litovali.³⁾ Arcibiskup trevirský Udo s jinými účastníky vormského sněmu prosil papeže za odpuštění a dosáhl ho. Osobně přišel do Říma, a papež dovolil mu s králem mluvit, t. j. činiti mu návrhy, jak by s církví smířiti se mohl. Mnohá knížata a biskupové byli nespokojeni s krutým chováním královým proti Sasům a jeho špatnou vládou, jmenovitě vévodové Rudolf švábský, Velf bavorský, Berthold korutanský a biskupové Hermann metický a Adalbero vírcburský, a měli schůze, v nichž ostře proti králi mluvili. Mnozí zajatí saští velmožové prchli ze své vazby, a Sasové hrozili novou zpourou. Synoda vypsaná do Vormsu nesešla se, a král svolal novou do Mohuče na 29. června; však sešlo se tak málo biskupův a knížat, že král úmyslu zvoliti nového papeže se vzdal. V Mohuči varoval se arcibiskup Udo veškerého obcování s mohučským arcibiskupem

¹⁾ Bonizo ap. Oefele, II. 815; Arnulfi Gesta archiepisc. Mediol. Pertz X. (VIII.) 30; Hefele V. 68; Gfrörer, VII. 518.

²⁾ ap. Oefele II 15.

³⁾ l. c. 14.

Sigfriedem a jinými stoupenci Jindřichovými a učinil hluboký dojem na četné, kteří lepšího smýšlení byli, tak že se dvoru vzdávali. Král chtěl Sasy rozdvojit, a pokoušel se s válečnou pomocí českého vévody Vratislava II. je předpadnouti, avšak podnik nezdařil se. Konečně odpadl od něho i arcibiskup Sigfried.¹⁾

V těchto bouřích a zmatcích nepřestal papež na jedné straně zváti krále s ostatními vyobcovanými ke smíření s církví, ponechávaje však rozřešení královo sobě vyjma případ smrti,²⁾ na druhé hájiti svého výroku proti každé námitce a pochybnosti dílem v okružnicích k četným, dílem v listech k jednotlivcům.

Když papež zvěděl, že knížata na volbu nového krále pomýšlejí, napomínal je listem ze dne 3. září 1076., aby krále, kdyby se obrátil pro památku rodičův jeho přijali; musí však své špatné rádce odstraniti, je dobrými nahraditi, nemysliti, že církev jeho služkou jest, a obyčejův proti církvi vynalezených (investitury) se vzdáti; ale kdyby se polepšiti nechtěl, přikročiz se k volbě nového krále, jehož osoba však budiž dříve jemu, papeži, a císařovně matce oznámena, aby jejich úmysl potom schváliti mohl.³⁾ Papež, jak viděti jest, nechtěl krále zničiti, ale zachovati, a svolení k volbě nového krále v případě další tvrdošijné nekajicnosti mělo býti posledním donucujícím prostředkem, aby se král zpamatoval a obrátil.

Náčelníci nespokojenců s králem sešli se v Ulmu a vypsali na 16. října 1076. říšský sněm do Triburu (u Mohuče).⁴⁾ V určený den sešla se v Triburu četná knížata světská a duchovní, k nimž přibyli papežští legátové Sigehard, aquilejský patriarcha, a Altmann, pasovský biskup, kteří však nevešli v nijaké obcování s těmi, kteří s kletým králem, nebo svatokupcem nebo ženatým duchovním obcovali potud, pokud každý z nich pokání neslíbil a rozřešení od biskupa Altmanna, který sám jediný k tomu plnou moc měl, neobdržel. Porady knížat trvaly sedm dní; všechny hříchy Jindřichovy od mladosti vypočítaly se a veškeré neštěstí říše připsalo se jemu, aby mohl býti sesazen a jiný za krále volen.

Co toto v Triburu se dalo, rozbil Jindřich svůj tábor na-proti, na levém břehu Rýna u Oppenheimu; denně posýlal posly

1) Lambert. l. c. p. 243 sqq.; srv. Gfrörer l. c. p. 516 sqq.; Helefe l. c. p. 68 sqq.

2) Viz tento dekret ap. Hugon. Flav. Pertz X. (VIII.) 442; srv. list k biskupu metckému Hermannovi Reg. VI. 2.

3) Registr. IV. 3.

4) Srv. die Tage von Tribur und Canossa v Hist. polit. Blaetter 1884. sv. 94. str. 309—331; 381—402.

do Triburu, sliboval, že se polepší a dle rady knížat vládnouti bude, a byl konečně hotov vzdáti se skutečné vlády, jenom když mu zůstane název a hodnost krále. Ale knížata nevěřila mu, a chtěla 27. října udeřiti na tábor králův: tu působením legátů Řehoře, který polepšení a ne pádu královu chtěl, učinila knížata týž den králi tyto návrhy: Rozhodnutí celého sporu přenechá se papeži a o budoucích hromnicích bude se v Augsburku slaviti říšský sněm, k němuž i papež přijde, který vyslyšev obě strany obžalovaného krále buď rozřeší neb odsoudí; nebude-li Jindřich v roce ode dne svého vyobcování klatby zproštěn, bude jeho panství u konce; když tyto podmínky přijme, slíbí papeži ve všech věcech poslušnost, propustí kleté ze svého okolí, odebere se bez vojska do Špýru, a bude tam žíti jako soukromník, nevstupuje do žádného chrámu, nenose královských odznakův a nečině žádných vladařských úkonů; dále navrátí Worms jeho biskupovi a postaví rukojmě; nedostojí-li některému článku, budou prosti všech závazků k němu, přistoupí hned k volbě nového krále a nebudou dále výroku papežovu čekatí. Král přijal tyto podmínky, slíbil poslušnost papeži dvěma listinami, z nichž jedna jest ku papeži¹⁾ a druhá k biskupům a knížatům,²⁾ propustil své vyobcované přátele biskupy z Kolína, Bamberku, Štrassburku, Basileje, Špýru, Lausanne, a Zeitze, hrabata Eberharda z Nellenburku, Oldřicha z Cosheimu, Hartmanna a jiné, odvolal posádku z Wormsu, propustil vojsko a žil jako soukromník nějaký čas ve Špýru.³⁾ Tak zachoval papež krále, který byl by býval nutně ztracen, a na místo něhož byl by volbou knížat nastoupil vévoda švábský Rudolf, jeho svak, jenž hlavně o jeho pádu pracoval, doufaje královské koruny pro sebe.

Nežli se knížata z Triburu rozešla, zavázala se k vzájemné pomoci, kdyby je král k zodpovědnosti volal. Král poslal se svým listem do Říma trevirského arcibiskupa Udonu, kterého však biskup piacenzský Dionysius, jak myslil, v prospěch králů jal, a teprve po rozkazu ze Špýru propustil.⁴⁾ V Římě nalezl Udo posly

¹⁾ Promissio.

²⁾ Edictum, obě ap. Pertz IV. (Legg. II.) 49; Hefele V. 79; Gfrörer 584; Rohrbacher — Franz XV. 176.

³⁾ Lambert. p. 252 sqq.; Berthold p. 286; Bruno, p. 364; srv. Hefele, p. 77. sqq.; Gfrörer, 542—551.

⁴⁾ Bonizo l. c. p. 816.

Kryštofek: Dějepis II. 2.

knížat a královské nuntie;¹⁾ onino měli zameziti veškeré falšování zprávy a papeže pozvati do Augsburku; tito činili papeži ve jménu králově návrh, aby směl místo do Augsburku do Říma přijíti, a tam rozřešení od klatby dosíci. V přítomnosti obojích poslů byly čteny listy a ukázaly se býti sfalšovanými.²⁾ Udo popíral veškerou vinu ze své strany. Papež však nepostoupil po návrzích králových a zůstal na tom, aby Jindřich ke sněmu augsburskému se dostavil a tam se hájil a oznámil knížatům svůj příchod tamtéž.³⁾

Poněvadž Jindřich nic dobrého od toho sněmu neočekával a tam jak sám tak královská důstojnost velikého pokoření zakušila: tu rozhodl se k cestě ku papeži. Několik dní před vánocemi 1076. opustil se svou manželkou Berthou a svým malým synem Konrádem skoro bez peněz a jenom v průvodu jednoho muže nešlechtice Špýr a dal se na cestu do Italie. Poněvadž vévodové Rudolf švabský, Velf bavorský a Berthold korutanský alpské průsmyky obsadili, tušíce záměr králův, cestoval přes Burgund a Savojsko, přes Mont Cenis, jsa podporován hrabětem Vilémem z Besançonu a markraběnkou Adelou ze Susy, svou tchyní. Cesta u prostřed zimy byla přetěžnou a velmi nebezpečnou. Co jej pohánělo, bylo, že ke konci února vypršela lhůta jednoho roku exkommunikace, před jejímž vypršením chtěl býti rozřešen, aby naděje ke koruně neztratil. V Italii shromáždili se kolem něho lombardští biskupové a četní světští vasalové, myslíce, že táhne pomstit se na papeži. Zvěděvše úmysl jeho, zráželi jej z toho.⁴⁾

Mezi tím vydal se Řehoř o vánocích na cestu do Němec, byl 28. prosince ve Florencii,⁵⁾ a chtěl býti 8. ledna 1077. v Mantově,⁶⁾ a měl býti od slíbeného bezpečného průvodu knížat u prů-

¹⁾ Nuncius znamená buď posla, který zprávu přináší, neb posla, který krále jako úředník nebo náměstek zastupuje; v tomto smyslu posledním jest výrazu „nuntius“ rozuměti; byli to královští úředníci; srv. Gfrörer, l. c. p. 551. 552.

²⁾ Berthold p. 287. V čem by ono sfalšování záleželo, nepraví se nikde. Jak list králův ku papeži zní (promissio) jest patrně interpolován; neboť jeho konec jest urážkou papeže a nehodí se ke zdvořilosti listu. A tu myslí Gfrörer, (VII. 553.), že list králův jinak zněl, nežli dle úmluvy zníti měl, že navrhoval papeži, aby do Augsburku nechodil, a jemu dovolil, do Říma přijíti a tam dosti učiniti.

³⁾ 2 listy papežovy ke knížatům, Mansi XX. 379. 383; Hefele V. 81.

⁴⁾ Lambert. p. 255 sq.; Berthold. p. 288.

⁵⁾ Jaffé, Reg. pont. n. 3764.

⁶⁾ Ep. Gregor. ap. Mansi, XX. 379.

smykův alpských (Clusae) očekáván.¹⁾ On opustil Řím proti radě římských velmožů, jsa doprovázen markraběnkou Mathildou, nej-
mocnější paní v Italii. Biskup vercellský Řehoř, kancléř italský,
po rozkaze knížat průvodce papežův, doprovodiv jej přes Apen-
niny, oznámil mu, že král jest ve Vercellech.²⁾ Příchod králův
nebyl papeži naprosto neočekávaným,³⁾ ale přece pro svou jistotu
odebral se na radu Mathildinu do jejího nedobytného hradu Ka-
nossy. Král přišed do Reggia pozval tam Mathildu, kterouž učinil
svou prostřednicí u papeže. Nazpět sprovázeli ji králova tchyně
Adela se svým synem Amadeem, kmotr králův sv. Hugo, klug-
nický opat a někteří italští páni, kteří měli papeže prositi, aby ho
rozřešil a jeho žalobníkům německým knížatům nevěřil. Ale
papež setrval při úmluvě triburské. Tu náhle bez pozvání pape-
žova objevil se král s malým průvodem před branou hradu.
Hrad měl troje hradby; před prvními zůstal průvod, do dvora za
druhé hradby vstoupil král 25. ledna, stál tam před hlavní branou
bos, v kajicném rouchu, (které přes obyčejný oděv se přehodilo),
lačný, od rána do večera, a prosil jako kajicník za rozřešení. Na
noc odebral se do hospody před hradbami. To činil po tři dni.
Ale papež nechtěl tohoto pokání přijmouti, začož Mathilda a ostatní
italská knížata papeže z krutosti vinili, majíce pokání královo za
takové, jakého jenom lze žádati. Konečně povolil papež 28. ledna
a slíbil rozřešení králi, když před říšský sněm se dostaví, a jeho
výroku, podrží-li říši nebo ne, se podrobí, královských odznaků
nositi nebude, veškeré vlády se zdrží, a od říše mimo výživu nic
nepožádá, do kteréž doby budou všichni přísahy věrnosti k němu
prosti; dále když své špatné rádce navždy od sebe vzdálí; a do-
stane-li říši nazpět, papeže poslušen a jemu v odstraňování cír-
kevních zlořádů nápomocen bude. Když na vyhotovenou listinu,⁴⁾
kterou se král zavazoval, že papežovu výroku se podrobí a o bez-
pečnost jeho v cestování se postará, někteří světští a duchovní

¹⁾ Registr. IV. 12. Clusae byly buď průsmyky řeky Adiže severně od Verony ležící, neb jak Gfrörer l. c. VII. 593 průsmyk vedoucí z vlašských Tyrol do Němec, severně od Bozenu, kdež jest dnes městečko Klausen.

²⁾ Bonizo l. c. p. 816.

³⁾ Dle Donizona (Vita Mathildis lib. II. 1. ap. Pertz XIV. (XII.) 381) věděl papež, že krále v Lombardsku nalezne, který tam chtěl dosti učiniti. Srv. Gfrörer l. c. VII. 574.

⁴⁾ Má název: Jusjurandum Henrici regis Teutonicorum, a jest připojena v Registr. IV. post ep. 12., ap. Pertz IV. (Legg. II) 50; ap. Baron. ad ann. 1077. n. 19; Hefele V. 87; Gfrörer p. 580; Rohrbacher — Franz XV. 132.

páni ve jménu králově přísahu učinili, byl král s ostatními vyobcovanými do hradu vpuštěn a ku papeži přiveden. Padli na zemi a prosili plačce za milost, papež slze rozřešil je, dovedl do chrámu, vykonal nad nimi předepsané modlitby, dal královi a biskupům políbení pokoje, pozdravil ostatní přívětivě a sloužil potom mši svatou.¹⁾ Mezi mší sv. podal králi sv. hostii, právě při tom: »jestli Jindřich duchem a tělem se pokořil, jeho za pravého papeže a sebe za právem vyobcovaného uznává, nechť sv. přijímání jest mu ku spasení; ale jestli jinak, ať potom po skývě vjede do něho satan« (Jan 13, 27.).²⁾ Papež nepodal mu sv. hostie tak, aby toto přijímání bylo soudem Božím a dokazovalo jeho nevinnost, ale napomenul jej pouze, aby hodně nepřijímal, a z celého srdce vormské dekrety zamítal. Po církevní slavnosti stolovali spolu papež a král; král opustil brzo potom Kanossu a papež poslal biskupa Eppona naumbursko-zeitzského napřed, aby rozřešil ty, kteří obcovavše s vyobcovaným králem sami v klatbu upadli. Listem »Quoniam pro amore« zpravil papež německé preláty a knížata o smlouvě kanosské, aby je upokojil.

Z Kanossy odebral se Jindřich do Reggia, kdež ho lombardští biskupové a páni očekávali. Zvěděvše, co se stalo, rozhorčili se na krále i papeže, a mnozí hlásali veřejně, že prohlásí jeho nedospělého syna Konráda za krále a potáhnou s ním do Říma svrhnout papeže.³⁾ Král boje se o Itálii začal se kloniti k Lombardům, jmenovitě působil k tomu ravennský arcibiskup Vibert. Král pozval papeže k rozmluvě do Mantovy, kamž tento s Mathildou se vydal, však Mathilda dostavši zprávu, že král na radu Vibertovu papeže zmocniti se chce, dala jej nazpět do Kanossy

1) Lambert p. 257—259: Berthold. p. 288—290.

2) Donizo: Vita Mathildis II. 1. ap. Pertz XIV. (XII.) 382 praví, že král přijímal; uvedená slova lze čísti u Bonizona l. c. p. 816; Berthold d. p. 290.: že prý král pravil se býti nehodným sv. přijímání a nepřijímal; Lambert p. 259 sq. vypisuje sv. přijímání jako soud Boží, papež rozdělil prý sv. hostii ve dvě půle, z nichž jednu přijal sám na znamení své nevinnosti, a druhou podával králi, aby ji též přijal na znamení své nevinnosti, však on nepřijal tohoto soudu Božího a papež ho dále nenutil. Donizo, co svědek očitý, a Bonizo vypravují, jak se věc sběhla; Lambert, jak se v Německu o tom mluvilo. Srv. o Jindřichu v Kanosse Gfrörera l. c. 569—583; Hefele l. c. 81—91. Pokání Jindřichovo nebylo romantické ani mu obtížné; neboť podobné konal po jednu noc v Luttichu bos a v kajicném rouchu, jak vypravuje Triumphus s. Remacii ap. Pertz XIII. (XI.) 456., a tudy nikterak ho nezneuctívalo.

3) Lambert. p. 260.

dovéstí,¹⁾ a vyhotovila darovací listinu o svých statcích církvi římské. Papež truchlil v Kanosse nad proměnou Jindřichovou, který Lombardy dál unášeti se dával, své špatné rádce nazpět povolal a učiněné závazky jako pavučiny roztrhal. Nežli se na dobro s papežem rozešel, žádal ho, patrně z ohledu na to, že sněm augsburský se nesešel a on tudy závazků k němu žádných více neměl, za dovolení, aby slavně za krále lombardského mohl se dáti korunovati. Papež zamítl tuto žádost, poněvadž sv. Petr, t. j. jeho legát Gerard byl od Dionysia, piacenzského biskupa se srozuměním královým jat a ve vazbě držán. Ze slavné korunovace v Monze sešlo, však brzo potom dal se Jindřich jinde způsobem ovšem méně slavným korunovati.²⁾

Ze sněmu augsburského sešlo vinou knížat, poněvadž v umluvený čas bezpečného průvodu neposílali, a stali se tak příčinou, že papež mravně byl přinucen přijmouti Jindřichovo pokání³⁾ a tento měl čas zaplésti se v ténata Lombardů, čemuž vlastně chtěli, aby jej potom právem jakožto nepolepšitelného svrhnouti mohli.⁴⁾ Jejich vůle splnila se, a teď přikročili k sesazení krále. Umluvivše se v Ulmu, vypsalí říšský sněm na 13. března do Forchheimu, k němuž papež též své legáty kardinála-jahna Bernarda a opata kláštera sv. Viktora v Massili Bernarda s listem »Sicut in prioribus«⁵⁾ poslal. Ústně měli knížata zpraviti o tom, že Jindřich všechny průsmyky obsadil, tak že nemůže ani do Němec ani nazpět do Říma se odebrati, pročez pokud on, papež, do Němec nepřijde, nechť knížata pečují o blaho říše; však nového krále nechť nevolí, snášejíce prozatím ještě starého. Však knížata nedbala slov papežových a zvolila proti jeho vůli, vypočítavše všechny hříchy Jindřichovy, Rudolfa, švábského vévodu, za krále, jenž musil slíbiti, že nebude svatokupecky obsazovati biskupství, kteráž opět svobodnou kanonickou volbou obsazovati se budou, a že královská důstojnost dědičnou nebude. Nový král bral se přes Bamberk a Vircburk do Mohuče. Z Vircburku oznámil papeži svou volbu, ujišťoval jej svou věrností a poslušností a zval do Němec.

¹⁾ Donizo, Vita Mathildis lib. II. 1. ap. Pertz XIV. (XII.) 382. Někteří učenci pochybují o pravdivosti této zprávy, ač bez příčiny; Vibert bezpochyby radil k tomuto násilí a chtěl je třeba proti vůli králově provéstí, a podnik nezdařený připsal se potom králi samému.

²⁾ Paul. Bernried. c. 86. Watterich. I. 525. Berthold. p. 290.

³⁾ Srv. Reg. IV. 24.

⁴⁾ Srv. Gfrörer. I. c. p. 592. sqq.

⁵⁾ Ap. Hugon. Flav. Pertz X. (VIII.) 445.

V Mohuči byl 26. března 1077. od arcibiskupa Sigfrieda za krále německého korunován. On podporoval papežské legáty v boji proti svatokupectví a souložnictví duchovních, a učinil si tyto všechny svými nepřáteli.¹⁾

Jindřich zvěděv v Pavii volbu protikrále, žádal na papeži, aby na něj klatbu vydal, ale papež toho neučinil, odpověděv králi, že Rudolf musí býti prve slyšán.²⁾ Však za krále neuznával ho. Potom táhl Jindřich s četným vojskem do Němec, sesílil se přáteli svými a přeběhy Rudolfovy, spustošil Švábsko, posadil si na římském sněmě v Ulmu královskou korunu a prohlásil protikrále Rudolfa a vévody Velfa bavorského a Bertholda kurtanského za zbavené lén jejich.³⁾ Mezi tím žádal papež listem ke svým legátům⁴⁾ v Německu a okružníkem ke všem německým biskupům, knížatům a věřícím ze dne 31. března 1077.⁵⁾ na obou králích bezpečného průvodu, aby mohl do Němec přijíti a s radou duchovních a světských knížat spor rozhodnouti; kdyby některý král to učiniti se zdráhal, měli legátové jej z církve vyobcovati a druhého uznati. Však Jindřich nechtěl, a Rudolf nemohl mu bezpečného průvodu dáti, a tak papež, čekav marně odpovědi, vzdal se cesty do Němec a navrátil se s nepořízenou v prvních dnech září 1077. do Říma.⁶⁾

V Německu zuřila občanská válka; papež zakročil a kázal oběma králům učiniti příměří pod trestem klatby na toho, který by neposlušným býti se ukázal.⁷⁾ To pohnulo knížata obou stran, která spolu pustošení vlasti želela, že uzavřela, aby panovalo příměří a konala se společná porada někde na Rýně v přítomnosti papežských legátův, ale s vyloučením obou králů z ní; který král příměří neuzná, a společné úradě se nepodrobí, bude ode všech opuštěn a druhý uznán. Porada byla na 1. listop.⁸⁾ 1077. položena. Rudolf podrobil se tomuto usnešení a odtáhl do Sas, ale nikoliv Jindřich, který všecko pustoše táhl Švábskem do Bavor a

¹⁾ Lambert. p. 261—263. Zmíniv se o sněmu forchheimském, ale průběhu jeho a volby Rudolfovy nevypsav, končí Lambert své letopisy; Berthold. p. 292; Paul. Bernried. c. 88 sqq. ap. Watterich I. 526 sqq.; Bruno p. 365; Gfrörer p. 592—611; Hefele p. 92—97.

²⁾ Bonizo ap. Oefele II. 816; Bernold p. 434.

³⁾ Berthold. p. 294 sqq.; Bernold. p. 434.

⁴⁾ Reg. IV. 23.

⁵⁾ Reg. IV. 24.

⁶⁾ Srv. Reg. V. 1—3.

⁷⁾ Bernold. p. 434.

⁸⁾ Toto datum má Marianus Scottus ap. Pertz VII. (V) 561.

odtud do Frank a zmařil tak poradu knížat; neboť v určený čas dostavilo se k ní málo knížat, jež proto s nepořízenou se rozešla. Za to vydal kardinál-legát Bernard v Goslaru 12. listopadu 1077. klatbu na Jindřicha, sesadil jej, a potvrdil Rudolfa za řádného krále,¹⁾ ale papež nevšímal si výroku svého legáta, nezrušiv ani nepotvrdiv ho. Dne 14. prosince 1077. umřela v Římě nábožnou smrtí císařovna-matka Anežka a papež pochoval ji slavně v chrámě sv. Petronilly (5. ledna 1078.)²⁾

Ku postní synodě (25. února—3. března 1078.) poslali oba králové své posly; obratné a penězi opatřené Jindřich, totiž biskupy Bennona osnabruckého a Dietricha verdunského, méně schopné a penězi dobře nezaopatřené Rudolf, kteří sotva lstí a přestrojením alpskými průsmyky prošli. Jindřichovi poslové užívající dobře peněz ku porušení synody líčili svého pána jako poslušného syna církve a žádali hned klatby na Rudolfa, však papež odložil výrok až na sobotu 3. března. Ten den usnesla se synoda po návrhu papežově, aby statní legátové do Němec byli posláni, kteří by na určitém místě s německými knížaty, ale v nepřítomnosti obou králů se radili, jak by bylo lze sklíčené říši pomoci, a hrozila každému klatbou, kdo by této schůzi překážel neb jejímu uzavření se protivil. Dále suspendovala a vyobcovala z církve arcibiskupy Viberta ravennského a Tebalda milánského, stihla církevními tresty ještě jiné biskupy a obnovila dřívější uzavření proti souložnictví duchovních a investituře laiky. Konečně zakázala pod trestem klatby všem obyvatelům mořských pobřeží onu nelidskost a krutost, kterouž osob a zboží z ztroskotaných lodí jako dobré kořisti se zmocňovali.³⁾

Papež snažil se stále zachovati Jindřichu královskou korunu, vyjednával s jeho posly veřejně, kdežto posly Rudolfovy měl jaksi za osoby soukromné, a k jeho poslům připojil svého, který by s ním o místě a čase oné porady se umluvil a pak to knížatům oznámil; Rudolfovi poslal jenom apoštolské požehnání, a s ním všem, kteříž ukázali se býti poslušnými.

Jindřich přijal papežského posla v Kolíně, kde právě velikonoce slavil, přátelsky, ukazoval se býti ochotným vyplniti přání

¹⁾ Berthold. p. 300 sqq.; Bruno p. 366.

²⁾ Berthold. p. 303. Její náhrobní nápis jest ap. Baron. ad ann. 1077. n. 66; Watterich I. 410.

³⁾ Berthold. p. 306 sqq.; úryvky z akt synodálních ap. Mansi XX. 503; Hard. VI. P. I. p. 1575; Hefele V. 106—109; Gfrörer, VII. p. 638—644.

papežovo a pozval Sasy k rozmluvě do Fritzlaru. Sasové dostavili se do Fritzlaru, ale našli tam pouze několik milcův Jindřichových, kteříž jednání papežovo na postní synodě tak vykládali, jakoby toliko proti Rudolfovi směřovalo. V prvním návalu rozhorlenosti chtěli saští velmoži odebrati se domů; však uváživše věc bedlivěji zvolili konečně jednoho ze svého středu, který by ke králi Jindřichovi se odebral a s ním o místě a dni říšského sněmu se smluvil. Však všechno další vyjednávání bylo marným, jedni nevěřili druhým,¹⁾ ani Jindřich ani Rudolf nemyslili upřímně na to, aby svůj spor výroku sněmovnímu podrobili. Rudolf uzavřel spolek s králem francouzským Filipem a uherským Ladislavem, podobně strojí se Jindřich k válce. Bitva u Melrichstadtu (7. srpna 1078.) zůstala nerozhodnou, obě strany přivlastňovaly si vítězství, ohavnosti páchaly se s obou stran, Švábsko bylo hrozně zpustošeno. Jindřich pokračoval v investituře a obsadil uprázdněné stolce štrassburský a trevírský.²⁾

K lateranské synodě slavené 19. listopadu 1078. poslali oba králové posly, kteří ve jménu svých pánů přísahali, že tito smírné poradě čili kolloquiū za přítomnosti papežských legátů nikterak překážeti nebudou. Poslové Jindřichovi žádali klatby na Rudolfa, jehož opět poslové vinili Jindřicha ze svatokrádeží a podvodů spáchaných na papeži. Synoda chtěla Jindřicha kleti, však papež s mnohou prací nepřipustil toho, a dal mu lhůtu k budoucí synodě, před níž měl se zodpovídati. Dále obnovila synoda kanony proti svatokupectví a investituře laiky,³⁾ a papež sesadil arcibiskupa ravennského Viberta bez naděje k opětnému dosazení a oznámil to listem⁴⁾ Ravennským.

K římské synodě postní 11. února 1079. slavené dostavili se pro Rudolfa papežský legát kardinál Bernard a biskupové Altmann passovský a Hermann metský, jimž podařilo se dostati průsmyky alpskými obsazenými od Jindřicha, jehož posel též k synodě přišel. Rudolfovi zástupcové vinili Jindřicha z hrozného pustošení Šváb a jiných zločinů a podali žalobu Sasů, která hledí dokázati, že Jindřich dávno klatbě propadl a jest z církve vyobcován.⁵⁾ Posel Jindřichův hájil svého pána řečí, která mnohým se

¹⁾ Berthold. 309 sq.; Hefele V. 109 sq.; Gfrörer l. c. 644—654.

²⁾ Srv. Gfrörer. VII. 654 sqq.

³⁾ Berthold p. 313; Acta synody ap. Mansi XX. 507; Hard. VI. P. I. p. 1379; Reg. VI. post ep. 5.

⁴⁾ Reg. VI. 10. Srv. Gfrörer. l. c. p. 678 sqq.; Hefele V. 113.

⁵⁾ Jest to list „Conquerimur“ u Brunona c. 112. p. 373.

líbila. Strana Rudolfova žádala klatby na Jindřicha, ale papež setrval při svém původním plánu. Poslové obou králů museli ve jménu svých pánů přísahu učiniti, že tito do budoucí slavnosti Nanebevstoupení Páně do Říma pošlou posly, kteří by papežským legátům bezpečný průvod do Němec poskytl, a že výroku jejich oba se podrobí.¹⁾

Papež poslal do Němec dva legáty, kardinála-biskupa albanského Petra a biskupa paduanského Petra, aby s Jindřichem smírné kolloquium připravovali, však Jindřich, aquilejský patriarcha a stoupenec Jindřichův, jsa s tímto srozuměn, dovedl jako průvodčí legátů tak obratně býti jim v cestě, že s nimi teprve 12. května ke králi do Řezna přirazil. Veškeré jednání královo bylo takové, že hlavně vinou jeho nebylo z kolloquia nic.²⁾ Papež přesvědčil se z ústní zprávy kardinála legáta Petra, že nic od Jindřicha doufati nelze³⁾.

Mezi tím strojili se oba králové k válce. Jindřich sesílil se pomocí českého vévody Vratislava II. a mnohými saskými pány, které Rudolfovi odloudil, svedl s ním bitvu u Flarheimu poblíže Mühlhaus 27. ledna 1079. Bitva, ve které vévoda Vratislav hlavního praporu Rudolfova dobyl, jenž od té doby při slavnostech před českými vévodami se nosíval, skončila sice vítězstvím Jindřichovým, ale nikoliv úplným, tak že Rudolf na zpátečný pochod nastoupiti mohl, nejsa pronásledován; neboť Jindřich utrpěl též veliké ztráty, jmenovitě padlo tam veliké množství Čechů.⁴⁾

Jindřich myslil, že svým vítězstvím svého soka neškodným učinil a tudy více škrabošky poslušnosti k Apoštolské Stoliči potřebí nemá, a vystoupil proto zpuřně proti papeži. Zlomyslně poslal suspendovaného arcibiskupa bremského Liemara a vyobcovaného biskupa bamberského Roberta s hojnými penězi do Říma ku podplacení Římanův⁵⁾ a hrozil spolu papeži že se, nevyobcuje-li hned Rudolfa z církve, postará o nového papeže, který svou

¹⁾ Akta synody v Reg. VI post ep. 17; Berthold. p. 315 sqq.; Bernold. p. 435 sq.; Paulus Bernried. c. 103. ap. Watterich I. 536; Hefele V. 118 Gfrörer, VII. 685 sqq

²⁾ Srovn. Gfrörer l. c. p. 696 sqq.

³⁾ Berthold p. 322.

⁴⁾ Berthold p. 324. a Bruno c. 117. p. 377. připisují jako stranníci Rudolfovi vítězství tomuto, však opat Ekehard z Herzogenrauchu nejsa žádným stranníkem připisuje vítězství Jindřichovi. Srv. o této bitvě rozpravu u Gfrörrera l. c. p. 711—721.

⁵⁾ Berthold p. 326. Tím končí jeho Annaly.

povinnost k trůnu plniti bude.¹⁾ Avšak papež nebyl mužem, který by hrozbami zastrašiti se dal, aby od cesty práva a spravedlnosti se uchýlil. Tři léta pracoval o to, aby Jindřichovi korunu zachoval, a odměnou této snahy byla hrozba rozkolem. Kostky byly vrženy. Na postní synodě 7. března 1080. vynesl papež obnoviv opět zákaz investitury laiky s jinými církevními předpisy²⁾ klatbu na Jindřicha a jeho stoupence, sesadil jej s důstojnosti královské, zakázal všem křesťanům ho poslouchati a rozřešil všechny od přísahy věrnosti k němu; Rudolfa však potvrdil za krále a udělil jemu a všem stoupencům jeho rozřešení ode všech hříchův a apoštolské požehnání.³⁾

Jakmile zpráva a dekret římské postní synody ke dvoru Jindřichovu do Bamberku o velikonocích⁴⁾ 1080. přišly, sešlo se po jeho rozkazu v letnicích (28. května) 19 německých biskupů dílem osobně, dílem zástupci a listy v Mohuči, vypověděli poslušnost papeži a pozvali k jeho sesazení lombardské biskupy do Brixenu na synodu. V Brixenu sešlo se 25. června 30 biskupů z Itálie a Německa a sesadili Řehoře VII. pro celou řadu domnělých zločinů, »poněvadž prý hlásal svatokrádeže a paličství, hájil krivopřísežnictví a vraždy, byl učenníkem Berengarovým v učení o Svátosti Oltářní, liboval si v hádačství a snech, obíral se zažehnáváním mrtvých, jest posedlý pythonickým duchem a odpadl tak od pravé víry.«⁵⁾ Sesazení papežovo podepsal první kardinál Hugo Kandidus drze ve jméne všech kardinálů, potom biskupové a naposledy král Jindřich. Na jeho místo byl proti všemu právu, jelikož jenom jeden kardinál, Hugo Kandidus, přítomen byl, za papeže zvolen arcibiskup ravennský Vibert, který se Klementem III. nazval. Jindřich klekl hned před ním jako papežem, přísahal, že od něho korunu císařskou přijme, a slíbil mu, že budoucího roku z jara výpravu do Říma podnikne. Vibert vrátil se s papežskými odznaky

¹⁾ Bonizo ap. Oefele II. 817

²⁾ Mansi XX. 531; Hard. VI. P. I. 1587; Hefele V. 129.

³⁾ Toto sesazení má formu modlitby k sv. Petru; ap. Hugonem Flav. Pertz VIII. 451; Paul. Bernried. c. 107; Mansi 534; Hard. p. 1589; Baron. ad ann. 1080. n. 8; Rohrbacher — Franz XV. 218; Hefele, V. 131; Gfrörer VII. 727.

⁴⁾ Gfrörer, I. c. p. 733.

⁵⁾ Brixenský dekret jest nejlépe vydán u Pertze IV. (Legg. II.) 51; neúplně u Mansi-*ho* XX. 547; Hard. VI. P. I. 1595; srv. Hefele V. 134; Gfrörer VII. 733 sqq.; Rohrbacher — Franz XV. 227 sqq.; o výčitkách Řehořovi činěných viz Gfrödera VII. 737—739.

a velikou nádherou do Ravenny.¹⁾ Nastal všeobecný rozkol. Jeden annalista strany Jindřichovy praví: »O politování hodná říše! slovo komikovo (veseloherce): „všichni jsme dvojité“ vyplnilo se; dvojité papežové, dvojité biskupové, dvojité králové, dvojité vévodové.«²⁾

Jindřich táhl proti Rudolfovi a Sasům a svedl s nimi bitvu na Elstře v trojhranu mezi Naumburgem, Pegavou a Zeitzem u Mölsenu 15. října 1080., ale byl poražen a Sasové dobyli jeho tábora. Však Rudolf byv smrtelně raněn skonal s díky Bohu za vítězství, o němž ještě zprávu dostal.³⁾ Byl pohřben v stoličném chrámě Meziborském. Jindřich jsa zeslaben nabízel Sasům pokoj, když jeho syna Konráda za krále zvolí, avšak Sasové zamítli tento návrh návodem vévody Oty z Nordheimu.

Jindřich poznáv, že Sasové k další válce připraveni jsou, rozhodl se pro výpravu do Italie; zničí-li tam řádného papeže a zjedná-li uznání svému vzdoropapeži, pak připadlo mu vítězství v Německu samo sebou. Řehoř znaje dokonale svůj stav učinil s nemalými oběťmi pro majetek sv. Petra 9. června 1080. čtyři dni po volbě Vibertově smlouvu s normanským vévodou Robertem Quiskardem v Ciperanu. Robert zavázal se papeži lenní přísahou, a papež investoval jej všemi zeměmi, kteréž jemu předchůdcové jeho, Mikuláš II. a Alexandr II. propůjčili, a ponechal jemu též neprávem obsazená města a území, jako Salerno, Amalfi a část marky firmské (Fermo), důvěruje se ve všemohoucnost Boží a spravedlnost jeho, že budoucně ke cti Boží a sv. Petra tak chovati se bude, jak se sluší, aby sobě bez nebezpečení pro svou duši

¹⁾ Bonizo ap. Oefele II. 817; Benzo z Albi ap. Pertz XIII. (XI.) 666; Baron. ad ann. 1080. n. 18 19. Gfrörer l. c. p. 741—743.

²⁾ Annales Augustani ad ann. 1079. ap. Pertz V. (III.) 130.

³⁾ Bruno c. 124. p. 381 Proti tomu vypravuje Ekehard, opat z Herzogenrauchu (chronicon universale ad ann. 1080 Pertz VIII. (VI.) 204) stoupenec Jindřichův, že prý Rudolf ještě za živa byl přinesen do Meziboru, a umíraje pohledl prý na svou usečenou pravici, řka k biskupům okolo stojícím: „To jest ta ruka, kterou jsem králi Jindřichovi věrnost přísahal, teď jest mi trůn i život opustiti; vy ostatní, kteříž jste mně ku přijetí koruny radili, vizte, zdali pravou cestu mně jste ukázali.“ Gfrörer l. c. VII 753. dává této zprávě přednost, ale neprávem; věc vymyšlena jest ve prospěch Jindřichův, jako by Bůh sám Rudolfa potrestal, a tento na smrtelné posteli svého království želel. Poddaní Jindřichovi byli od přísahy věrnosti k němu rozřešeni; a papež sám rozřešil Rudolfa, pochybil-li v něčem, když jej za krále, potvrdil; pročez nemůže býti o nijaké lítosti řeči. Náhrobní nápis Rudolfův viz ap. Pertz VIII. (VI.) 204.

počínal.¹⁾ S pomocí normanskou zamýšlel papež v září podniknouti výpravu proti Vibertovi, aby jej z Ravenny vyhnal.²⁾ Však z výpravy této sešlo, poněvadž Normané, jsouce Řeky zaneprázdněni, nemohli pomocných vojáků vyslati. Ano levoboček krále Jindřicha též jménem Jindřich porazil u Mantovy 15. října 1080. vojsko markraběnky Mathildy,³⁾ která potom sotva sebe, neřku papeže hájiti mohla. Neohrožený papež nemaje válečné moci proti Vibertovi hleděl jej pokojnými prostředky přemoci. Psal 15. října 1080. dva listy, jeden k biskupům suffragánům a jejich věřícím a druhý k duchovenstvu a obyvatelstvu Ravenny, vybízaje je k nové volbě metropolity,⁴⁾ a když toho neučinili, posvětil jim sám arcibiskupa jménem Richarda, a odporoučel jej Ravennským.⁵⁾ Ale Vibert udržel se proti Richardovi.

Hned po vánocích shromažďoval Jindřich své stoupence k výpravě do Italie a nabízel Sasům v Kaufungu na Verrě pětíměsíční příměří od začátku února do prostřed června 1081.⁶⁾ doufaje patrně, že v tomto čase s papežem hotov bude. Však Sasové prohlédli tento záměr, nepřijali příměří, ano vyjádřili se docela, že brzo nového krále zvolí. Jindřich nechtěje býti směšným musel teď táhnouti do Italie, ovšem s menším vojskem, nežli původně zamýšlel, zanechav část svých vojáků pod velením švábského vévody Fridricha Hohenstaufského, aby Sasů střehl.

Na zprávu, že Jindřich potáhne do Italie, radili ze všech stran papeži, aby s králem, k němuž Italie lne, se smířil. Ale papež drže se pevně svých zásad slavil na počátku postu, t. j. v posledních dnech února 1081. synodu v basilice sv. Salvatora, na níž klatbu nad Jindřichem a stoupenci jeho obnovil.⁷⁾ Dne 15. března 1081. psal pasovskému biskupu Altmannovi, svému legátu v Německu, a zbožnému opatu Hirsavskému Vilémovi,⁸⁾ že výpravy

¹⁾ Reg. VIII. post. ep. 1; Baron. ad ann. 1080 n. 30 sqq.; Mansi XX. 313; Hard. VI. P. I. 1451.; Gfrörer l. c. VII. 745 sq. Gfrörer dokazuje i c., že Robert Quiskard s papežem o dobytí římské říše východní a ne západní vyjednával.

²⁾ Reg. VIII. 7.

³⁾ Bernold p. 436; Bonizo ap. Oefele II. 818

⁴⁾ Reg. VIII. 12. 13.

⁵⁾ Reg. VIII. 14.

⁶⁾ Bruno p. 382 sqq.; srv. Gfrörer l. c. VII. 795 sqq.

⁷⁾ Mansi XX. 577; Hard. VI. P. I. 1607; Hefele V. 147.

⁸⁾ Vita Wilhelmi, abat Hirsaug. ap. Pertz XIV. (XII) 209; Bolland. Acta SS. 4. Jul. (Jul. II. 155).

Jindřichovy se nebojí, však z Německa nechť přijde pomoc markraběnce Mathildě, aby pro nespolehlivost svých vasalů králi se podrobiti nemusila; Němci ať s volbou nového krále nespěchají, aby nehodného nezvolili; zvolený zaváže se přísahou věrnosti a poslušnosti papeži dle přiloženého formuláře, v němž však Altmann něco změnit může.¹⁾ Jiným listem dal Altmannovi moc rozřešiti kající preláty.²⁾ Listem ze dne 15. března 1081. k Hermannovi, biskupu metetskému, hájil pravost svého výroku nad králem Jindřichem, a dokazoval v něm ze slov Kristových ku Petrovi (Mt. 16, 18. 19.), že světská moc jest moci duchovní podřízena, řka mezi jiným: »Apoštolská Stolica má moc otvírati a zavíratí nebesa, a tu která by neměla též moci souditi věci pozemské? Řehoř Veliký hrozil králům ztrátou jejich důstojnosti, kdyby jeho ustanovení, kteréž jenom hospice se týkalo, porušili. Jak lze činiti výčitky Apoštolské Stolicí, že Jindřich jest vyobcován a sesazen, opovrhovatel apoštolskými výroky a hubitel říše a církve? Moc světská jest vynalezena od lidí, kteříž ani Boha neznali, a nemá býti podrobena oné důstojnosti, kterou prozřetelnost všemohoucího Boha ke své cti pořídila a ve svém milosrdenství světu dala? Kdo neví, že králové a knížata svůj původ od oněch mají, kteří neznajíce Boha pýchou, loupeží, nevěrností, vraždami a neřestmi všeho druhu z ponoukání ďábla, knížete světa, panství nad sobě rovnými uchvátí.«³⁾ Tento list nemaje v sobě nic z osobních věcí Hermannových byl patrně manifestem, který daleko a široko rozšířiti se měl.

Když Jindřich stál již v Horní Italii, varoval papež 8. dubna 1081. Benátčany před obcováním s vyobcovanými a psal 28. dubna Desideriovi, opatu monte-cassinskému, že král přitáhl s nečetným vojskem a hledí se v Ravensku a Marce sesílití, a dodává: »Kdyby láska k spravedlnosti a církvi nás nezdržovala a my zlé vůli a bezbožnosti krále a jeho druhů příznivými býti chtěli, dosáhli bychom od tohoto krále a jakéhosi arcibiskupa velikých a

¹⁾ Reg. VIII. 3. Bezpochyby týkala se tato změna závěrky přísahy: „Et eo die, quando illum primitus videro (t. j. papeže), fideliter per manus meas miles s. Petri et illius efficiar.“ Miles znamenalo též „vasala, mana“.

²⁾ Reg. IX. 10. (ed. Jaffé VIII. 33.).

³⁾ Reg. VIII. 21; Rohrbacher — Franz XV. 239 sq. Náhled papežův o původu moci světské byl tenkrát obecným a zakládal se na skutečné násilnosti knížat. Moc světská jest od zlého (a malo) potud, pokud hřích jest příčinou, že Bůh k zamezení hlavně zevnitřních zlých skutkův ustanovil světskou moc, která by nebyla, kdyby hříchu nebylo, jako v nebesích u blažených duchů není.

úcty plných služeb (*tam amplum et devotum servitium*) jako žádný z našich předchůdcův od nijakého krále neb arcibiskupa nedosáhl. Avšak jejich hrozeb se nebojím a chci raději umřít, nežli k jejich bezbožnosti přisvědčiti. Markraběnka Mathilda mně psala, že prý od důvěrníků Robertových zvěděla, kterak král s vévodou Robertem vyjednává o zasnoubení svého syna s jeho dcerou, a chce jemu za to postoupiti Marku, (Spoleto a Camerino). Zkoumej, co pravdy v tom jest a přijď ke mně.«¹⁾ Z tohoto listu vidíme, že král činil papeži skvělé návrhy a ústupky a byl hotov vzdáti se vzdoropapeže, když jej za císaře bude korunovati; ale papež věda, že by této důstojnosti na újmu církve zneužíval, odepřel to, žádaje na něm přísného pokání, pravého dostiučinění a pevných záruk. Dále vidíme, že Jindřich chtěl stkvělou nabídkou Roberta odtrhnouti od papeže, ale Robert jí nepřijal.

Jindřich posadil si v Miláně lombardskou korunu na hlavu, táhl potom k Římu a položil se na poli Neronově (*Campus Neronis*) krátce před letnicemi 21. květná 1081. Však Římané neotevřeli mu bran, jak doufal, a tu nemaje žádného chrámu dal se na radu Benzona, biskupa z Alb že, když mše sv., která nesmírnou cenu má, v polním stanu sloužena býti může, tím spíše tam lze předsevzíti korunovaci, korunovati za císaře od Viberta tak slavně, jak možno bylo.²⁾

Spustošiv okolí Říma odtáhl, dobyl Mathildiných měst Lukky a Pisy³⁾ a učinil smlouvu s východním císařem Alexiem proti Robertovi, který však Řeky v říjnu 1082. u Durazza na hlavu porazil, v lednu 1083. Durazza dobyl a strojí se táhnouti na Konstantinopol, aby východní říši konec učinil.⁴⁾

Co Jindřich v letě 1081. v Horní Italii hospodařil, zvolili jeho protivníci 9. srpna Hermanna, hraběte luxemburského za krále, a když knížata saská též jej uznala, korunoval jej o vánocích 26. prosince mohučský Siegfrid v Goslaru.⁵⁾ Jindřichova strana byla patrně v menšině, utrpěla 11. srpna u Hochstadtu porážku, a byla by úplně podlehla, kdyby Hermann býval váženějším u své

¹⁾ Reg. IX. 11. (ed. Jaffé VIII. 34.); srv. Gfrörer l. c. VII. 802. sq.

²⁾ Benzo ap. Pertz XIII. (XI.) 656 sqq.

³⁾ Srv. Gfrörer l. c. VII. 813. sq.

⁴⁾ Gfrörer l. c. VII. 827. 836. sq. Jiní jako Hefele C. G. V. 151; Hergenröther K. G. I. 750 kladou vítězství Robertovo u Durazza do roku 1081.

⁵⁾ Bruno p. 384; Bernold p. 437; o volbě a vážnosti Hermannově viz Gfrörer, l. c. VII. 817 sqq.

strany, která sic ústy válčila pro církev, ale v srdci byla plna sobectví a tudíž nesvorna.

Na počátku roku 1082. přitáhl Jindřich podruhé k Římu a obléhal jej po tři měsíce nadarmo. Aby Římany s hradeb dostal, kázal zapáliti chrám sv. Petra, avšak Řehoř poručil ozbrojencům zůstatí na svých místech a sám udusil oheň, jak se pravilo, znamením sv. kříže. Mezi obležením jal Jindřich Bonizona, biskupa sutrijského, a kardinála-biskupa z Ostie Otu (pozdějšího papeže Urbana II.), který jakožto legát byl k němu vyslán, s mnohými jinými stoupenci papežovými. Zanechav Viberta s částí vojska v Tivolech k hlídání Říma, odtáhl v březnu 1082. do Lombardie. Ke konci roku 1082. přitrhl po třetí s většími voji k Římu, a dobyl po sedmiměsíčním obležení, poraziv při jednom výpadě Římany, dne 3. června 1083. města Lvova (čtvrti) s chrámem sv. Petra.¹⁾ Čechové byli mezi prvními, kteří ztekli zdi čtvrti Lvovy.²⁾ Papeži zůstala Trastevere na pravém břehu a vlastní město na levém břehu Tibery s hradem Andělským. Dne 28. června intronizoval Jindřich svého vzdoropapeže Viberta v chrámě sv. Petra. Jindřich pln jsa úskoků, vyslovil se, že přijme korunu císařskou z ruky Řehořovy a vzdá se vzdoropapeže. Římané vytrpěvše již mnoho dlouhým obležením, a jsouce dílem penězi uplacení, ano i mnozí preláti z okolí papežova chválili umírněnost Jindřichovu, avšak Řehoř žádal jeho dostiučinění, a tím rozbilo se veškeré vyjednávání. Římané měli stálost Řehořovu za tvrdošijnost, vyjednávali s Jindřichem, a výsledek byl dílem pro veřejnost určen, dílem měl v tajnosti mezi nimi zůstatí. Dle onoho měla se v listopadu slaviti synoda, která by rozhodla otázku, má-li Jindřich podržeti království čili nic. Papež byl s tímto článkem spokojen. V tajné smlouvě zavázali se Římané, že králi v jisté lhůtě císařskou korunu opatří buď z ruky Řehořovy neb jiného papeže. Jindřich proměniv malé návrší poblíže chrámu sv. Petra, které malý palác sloulo, v tvrz a vloživ do ní posádku 300 pod velením Oldřicha z Gosheimu, který byl původcem celého podniku proti Římu, odtáhl od Říma, aby slíbená synoda svobodně mohla býti slavena, a pak aby markraběnku Mathildu k smlouvě při-

¹⁾ Toto vítězství opěvuje potupná píseň na papeže ap Sudendorf, Registr. I. 55. n. 17.

²⁾ Pomocný sbor český byl 300 statných mužů silný, kterému velel syn Vratislava II. Bořivoj, maje po boku svém nejstatečnějšího dobrodruha svého věku Viprechta Grojského Palacký I. 338.

nutil, jejíž však duchovní rádce biskup Anselm Mladší z Lukky záměr jeho zmařil.¹⁾ Poněvadž Jindřich mnohé biskupy strany sobě protivné do Říma proti své přísaze nepustil, a jiné jal, neměla synoda v chrámě lateranském 20. listopadu 1083. od Řehoře slavená žádného výsledku.²⁾ A když čas se přiblížil, kdy Římané Jindřichovi císařskou korunu opatřiti měli, stáli zase po boku papežově. Král oblehl Řím a rozdáv veliké summy peněz, které jakožto subsidie čili podporu na válku proti vévodovi Robertu Quiskardu od východního císaře obdržel, mezi Římany dovedl toho, že mu ve čtvrtek před květnou nedělí 21. března 1084. brány otevřeli. Toliko hrad Andělský s okolím zůstal papežovi. Dne 24. března sešlo se působením Jindřichovým konciliabulum³⁾ čili pasynoda vyobcovaných biskupů v chrámě sv. Petra, k níž též Řehoř pozván byl. Když se po třídním čekání nedostavil, byl sesazen, a Vibert za pravého papeže prohlášen, kterýž hned dal se posvětit nikoli od kardinálů-biskupův, ale od tří vyobcovaných biskupů: modenského, boloňského a arezzského. O hodu Božím dne 31. března posadil Jindřichovi a jeho manželce Bertě císařskou korunu na hlavu v chrámě sv. Petra. Jindřich a on bydlili v Lateránu. Však sláva jejich pomínula brzo. Robert Quiskard úpěnlivě byv od Řehoře ku pomoci volán, táhl v čele 6000 jezdcův a 30.000 pěších k Římu.⁴⁾ Jindřich nemoha s ním se měriti, od-táhl 21. května se svým vzdoropapežem od Říma, zavázav sobě před odchodem Římany, válčil potom nešťastně s Mathildou, a zanechav své zástupce v Italii s rozkazy o tamnější válce navrátil se v srpnu do Němec, aby tam svou vážnost obnovil.⁵⁾ Po několika dnech přitáhl Robert k Římu, vtrhl po třídním obležení zradou⁶⁾ do města ráno 29. května⁷⁾ r. 1084, spěchal hned k Andělskému hradu, osvobodil papeže a vedl jej do Lateranu, kde mu

¹⁾ Bernold p. 437 sqq.; Landulf ap. Pertz X. (VIII.) 99; Ekehard ap. Pertz VIII. (VI.) 205; Bonizo ap. Oefele II. 818; Annal. August. ap. Pertz V. (III.) 130; tajná smlouva ap. Pertz X. (VIII.) 461. nota; Gfrörer l. c. VII. 835 sqq.

²⁾ Bernold p. 438; Mansi XX. 578; Hard VI. P. I. p. 1611; Hefe-
le V. 154.

³⁾ Benzo ap. Pertz XIII. (XI.) 669

⁴⁾ Tuto válečnou moc udává Lupus v „Gesta Wiskardi“ ap. Pertz XI.
(IX.) 290

⁵⁾ Bernold ap. Pertz VII (V.) 440 sqq.; Bonizo l. c. p. 818; Vita Gre-
gorii ap. Watterich. I. 306; Gfrörer l. c. VII. 862—870; Hefe-
le V. 155 sqq

⁶⁾ Srv. Gfrörer l. c. 945.

⁷⁾ Nápis starý ap. Pertz XI (IX.) 290. nota 30.

Normané holdovali a dary k nohám položili. Dva dni chovali se Římané tiše, pozorující Normany tábořící kolem Lateranu, ale třetího dne strhl se hrozný pouliční boj. Římané přepadli Normany, kteří v boji zapálili město a bojující dům od domu proměnili je v ssutiny. ¹⁾ V hrůzách boje a ohně páchali Normané hrozně ohavnosti, vraždili a loupili a porušovali²⁾ paní a dcery římské šlechty, kterou měli za původce zpoury proti papeži. Tisícové Římanů byli za otroky prodáni. Po tomto hrozném neštěstí podrobili se Římané papeži, učinili přísahu věrnosti a postavili rukojmě, které v Andělském hradě byly střeženy. Potom vytáhl Robert, jsa doprovázen Řehořem z Říma, podrobil mnohá města a hrady církevního státu,³⁾ z nichž Nepe a Sutrium Mathilda ve svém listu k Němcům připomíná,⁴⁾ a navrátil se do Říma, kde svátek sv. Petra a Pavla slavil.⁵⁾

Poněvadž Římané pro záhubu města byli na Řehoře rozhorčení a tudy přísahám jejich věriti nebylo lze: odebral se papež, zanechav posádku v Andělském hradě a jsa doprovázen Robertem nejprve do Montekassina, pak do Beneventu a konečně do Salerna. Opat montekassinský Desiderius staral se o potřeby papeže a průvodu jeho.⁶⁾ V Salerně slavil ještě ke konci r. 1084. synodu, na níž klatbu nad Jindřichem a Vibertem obnovil. Ku prohlášení této klatby poslal Řehoř salernského knížete Gisulfa a biskupa albanského Petra do Francouz a kardinála-biskupa ostijského Otu do Němec. Tento přišed do Němec posvětil Gebharda, syna vévody Bertholda ze Zähring, za biskupa a letopisce Bernolda za kněze.⁷⁾ Dne 20. ledna 1085. sjely se obě strany, Jindřichova a Hermannova, k společné poradě na durynských hranicích ve ville Gerstungu neb dle jiné zprávy ve ville Berchachu (Berce), a blíž Eisenachu, aby posavadní spor o království pokojnou cestou vyrovnaly. Stranu Hermannovu čili církevní zastupovali kardinál-legát Oto z Ostie, solnohradský arcibiskup

¹⁾ O dobytí Říma vypravují: Gaufredus Malaterra, *Historia Sicula* III. 36. 37. ap. Migne 149, 1180 sq.; Bernold p. 441; Bonizo ap. Oefele II. 818; Hugo Flav. ap. Pertz X. (VIII.) 462; *Chronic. Cassin.* ap. Pertz IX. (VII) 741; Gfrörer l. c. VII. 947. sqq.

²⁾ Hugo Flav. l. c.

³⁾ Bernold l. c.

⁴⁾ Hugo Flav. l. c. p. 463

⁵⁾ Bernold l. c.

⁶⁾ *Chronic. Mont. Cass.* ap. Pertz IX (VII. 74'; *Annal. Benevent. ad ann. 1084.* ap. Pertz V. (III.) 182.

⁷⁾ Bernold p. 441.

biskup Gebhard, který byl mluvčím, magdeburský arcibiskup Hartvig a někteří biskupové; stranu Jindřichovu arcibiskupové Liemar bremský, nový mohučský Wezel (Sigfried † r. 1084.), Egilbert trevirský, Sigwin kolínský a někteří biskupové. Porada rozešla se jako všechny před ní beze všeho výsledku.¹⁾ Potom slavil papežský legát o velikonocích 20. dubna s biskupy a opaty strany Řehořovy u přítomnosti krále Hermanna synodu v Quedlinburku, která Viberta s jeho stoupenci klatbou stihla a několik kanonů sestavila.²⁾ Za to zase sešli se stoupenci Jindřichovi v prvních dnech měsíce května v Mohuči na konciliabulum čili pasněm, kde u přítomnosti krále Jindřicha a legátův jeho protipapeže Viberta tento za papeže byl opět uznán a Řehořovo sesazení potvrzeno, klatba na jeho stoupence vynesena a všichni biskupové, kteří proti Jindřichovi povstali, sesazeni.³⁾ Mnozí hlasovali pro tato uzavření toliko ústy, v srdci jsouce oddáni Řehořovi.⁴⁾

Za několik dní po pasněm mohučském zemřel Řehoř VII. 25. května r. 1085. v Salerně v týž den, co křesťané do Toleda vtáhli a zase kříž nad branami starého hlavního města Španělska vztýčili.

Od začátku roku předvídal Řehoř svou smrt a připravoval se na ni. Když na smrtelné posteli v posledních okamžicích okolo stojící kardinálové a biskupové jeho zásluhy o církev velebili, odpověděl jim: »Já necením vysoko svých prací, ale na to se spoléhám, že jsem vždycky spravedlnost miloval a nepravosti nenáviděl.« Když o budoucnost se strachovali, těšil je a pozdvihl oči k nebi, řka: »Vstupuji na horu a budu vás vroucí modlitbou Bohu poroučeti.« Když se ho tázali, koho by si svým nástupcem míti přál, doporučil jim na prvním místě Desideria, opata monte-kassinského, pro bohatství kláštera jeho a přátelské poměry k Normanům, pak kardinála Otu z Ostie, Hugona, lyonského arcibiskupa a Anselma, biskupa z Lukky. Konečně dal všem, které

¹⁾ O tomto kolloquiu jsou tři sebe doplňující zprávy: okružník kardinála legata Oty, který nejprve vydal Kunstmann s rozpravou o tomto kolloquiu ve „Freiburger Zeitschrift für Theologie.“ 1840. sv. IV. 116 sqq.; zprávy biskupa Walrama z Naumburku (Apolog. lib. II. c. 19. ap. Goldast p. 120.) a letopisce Saxona (Pertz VIII. VI.) 721. Zkrátka o něm vypravuje Bernold ad ann. 1085. p. 442. Za místo rozpravy udává Walram Gerstungen, Ekkehard (ap. Pertz VIII. (VI.) 206) Berchach.

²⁾ Bernold p. 442; Hefele V. 162.

³⁾ Bernold ap. Pertz VII. (V.) 443; Walram II. 20. ap. Goldast. p. 121; Hefele V. 163.

⁴⁾ Sigebert Gembloursský ap. Pertz VIII. (VI.) 365.

vyobcoval, rozřešení, vyjma Jindřicha, Viberta a jiné »hlavy bezbožnosti«, zavázal okolostojící, aby nikoho leč kanonicky zvoleného za papeže neuznávali a skončil slovy: *Dilexi justitiam et odi iniquitatem, propterea morior in exilio.* (Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl nepravost, proto umírám ve vyhnanství.)¹⁾ Byl pochován v Salerně v chrámě sv. Matouše, který nedávno sám vysvětil. Jeho hrob kryl zprvu jednoduchý kámen; později dal nad ním Jan z Procidy, jakkoli byl horlivým Ghibellinem, vystavěti nádhernou kapli, kteráž jest jemu jako svatému zasvěcena a jeho sochou na oltáři ozdobena. Jeho nynější náhrobek pochází ze 16. století a má nápis:

Gregorius VII. Soanensis P. O. M., Ecclesiae libertatis vindex acerrimus, assertor constantissimus, qui dum Romani Pontificis auctoritatem adversus Henrici perfidiam strenue tueretur, Salerni sancte decubuit. Anno Domini 1085. oct. Cal. Jun.

*Marc. Ant. Columna, Bononiensis, Archiepiscopus Salernitanus, cum illius corpus post 500 circiter annos sacris amictum et fere integrum reperisset, ne tanti Pontificis sepultura memoria diutius careret, Gregorio XIII. Bonon. sedente posuit prid. Cal. Quinct. Anno Dom. 1578.*²⁾

Dějepislové pronášeli a posud pronášejí každý dle svého stanoviska o tomto velikém papeži úsudky na prosto opáčné. Proti všem jeho nepřátelům, Jindřichovcům, Ghibellinům, protestantům, Gallikanům a jiným praví Církev o něm v Officiu jeho: Veškerou církev podivuhodně osvětil. — Jako slunce zářil v domě Božím: neboť jsa mocný i v skutku i slově pracoval o nápravu církevní kázně, rozšíření víry, vykořenění bludův a mravní zkázy s takovou horlivostí, že od časův apoštolských, jak se praví, nebylo papeže, který by byl pro církev Boží větší namáhání a těžkosti podstoupil nebo za její svobodu úsilněji bojoval. — Byl to muž v pravdě svatý, mstitel zločinův a nejhorlivější obhájce církve — mnohými zázraky v životě i po smrti znamenitý.³⁾ Každý nepředpodjatý

¹⁾ O posledních dnech života Řehořova podávají zprávu kardinal-biskup Otto z Ostie ap. Hugo Flav. Pertz X. (VIII.) 466; Paul. Bernier c. 108—110. ap. Watterich I. 538; Chron. Mont. Cass. lib. III. c. 65 ap. Pertz IX. (VII.) 747; méně věrohodná jest zpráva biskupa autunského Agana ap. Pertz VII. (V.) 563. Srv. Gfrörer I. c. VII. 957; Hefele V. 165; Rohrbacher — Franz XV. 268.

²⁾ Hefele, I. c.

³⁾ Breviar. Rom. Offic. s. Gregorii 25. Maj. 2. nocturni lectiones.

musí uznati pravdu těchto slov. Řehoř VII. byl a jest Vysvoboditelem církve z okovů moci světské.

Roku 1577. bylo tělo Řehořovo vyzdviženo a bez porušení shledáno. Papež Řehoř XIII. opravuje římské martyrologium přijal jej tam ke dni 25. května. Pavel V. dala vyšetřiti život a zázraky Řehoře VII. prohlásil jej r. 1606. za svatého a povolil v Salerně ročně dvě slavnosti jemu ke cti. Klement XI. dovolil cisterciákům a benediktinům, aby officium jeho do svých breviářů přijali. Benedikt XIV. kázal r. 1758. jeho officium vložit do římského breviáře a rozšířil tak jeho počtu po celém světě k veliké nelibosti dvorů bourbonských, kterým orace (modlitba) a pak ono místo »*Contra Henrici Imperatoris — data liberavit.*« Působením necírkvní strany při vídeňském dvoře dala císařovna Marie Teresie toto místo v páté lekci ve všech breviářích zalepiti. Císař Josef II. stál o toto zalepení s nesmírnou přísností.¹⁾

Co do poměru Řehoře VII. k Čechům stal se tento k veliké škodě jejich neutěšeným.²⁾ Vévoda Vratislav II. a jeho bratr Jaromír, biskup pražský, stáli po boku Jindřichově proti papeži. Ve všech bojích Jindřichových tekla za něj česká krev, bez které by by nutně svým nepřátelům podlehl. Ovšem vyprostil Jindřich českou zemi z poplatnosti říši, a propůjčil Vratislavovi korunu královskou na sněmu mohučském r. 1086; ale titul královský udělovati bylo právem papežovým, a tu ani vzdoropapež Vibert, ač jej Vratislav za papeže uznával, neuznal království Vratislavova. Kdyby Vratislav byl svoji zbraň spojil se zbraní přátel Řehořových, byl by mu tento korunu královskou udělil, neboť mu ji znaje ctižádost jeho takořka nabízel, jen měl za ni žádati;³⁾ pak byl by jistotně za pomoc českou svolil k zřízení pražského arcibiskupství; a tu propásla se na mnohé časy vhodná příležitost.

¹⁾ Srv. moji rozpravu: „Císař Josef II.“ v Časopise kat. duchovenstva 1874. str. 126.

²⁾ Palacký: Dějiny národa Českého. V Praze. 1848. I. 335 sqq; Dr. Borový: Dějiny diecése Pražské str. 51 sq.

³⁾ Srv. list Řehořův k Vratislavovi z prosince 1073 (Reg. I. 38), kde mu potvrzuje právo mitry, a praví, že jestli ještě něco na srdci má, co by mu bez porušení spravedlnosti propůjčiti mohl, že vždycky s jeho službou může býti jist. Srv. Gfrörer I. c. VII. p. 417.

§ 295. Viktor III. (1086—1087.) a Urban II. (1088—1099.).

Viktor III. (1086—1087).¹⁾ Při smrti papeže Řehoře VII. byla církev římská v prasmutném stavu. V Německu měl král Jindřich vrch, Horní Italie vyjma Mathildu lnula k němu a jeho papeži Vibertovi; Robert Quiskard zemřel brzo po Řehořovi († 17. července 1085.) a mezi syny jeho Boěmundem a Rogerem vypukl spor, poněvadž otec mladšího Rogera jakožto schopnějšího a ve vojsku oblíbenějšího nástupcem trůnu ustanovil. Za těchto smutných časů zvolili²⁾ kardinálové za papeže Desideria, montekassinského opata. Desiderius pocházel z knížecího rodu beneventského, slul původně Danferius, vstoupil r. 1050. proti vůli svých rodičů do kláštera Cave u Salerna, kde obdržel jméno: Desiderius, stal se po papeži Štěpánovi X. opatem montekassinským a byl od papeže Mikuláše II. za kardinála povýšen. Ale Desiderius nechtěl papežské volby přijati, a poněvadž kardinálové zase jiného zvoliti nechtěli, zůstal Apoštolský Stolec jedenácte měsíců uprázdňen. Konečně byl ve schůzi v Římě 24. května 1086. o hodě Božím svatodušním násilím do chrámu sv. Lucie veden a částí papežského roucha oděn. Ale brzo potom zmocnil se císařský prefekt Kapitolia a znepokojoval odtud nového papeže, který proto po čtyřech dnech opustil Řím, prohlásil svou volbu za neplatnou, poněvadž násilí proti němu se dělo, odložil papežské odznaky a navrátil se do svého kláštera. Jako vikář Apoštolské Stolicе pro jižní Itálii, vypsál synodu do Kapue na 7. března r. 1087., aby se o papežské volbě radila. Na této synodě přijal k mnohým prosbám kardinálův a knížat, k veliké nelibosti některých svých přítomných odpůrcův opět papežské odznaky, slavil potom velikonoce v Montekassině, a odebral se po nich s knížaty salernským a kapuanským do Říma. Normané dobyli na Vibertovi chrámu sv. Petra, kde nový papež jako Viktor III. 9. května r. 1087. od kardinálů-biskupů z Ostie,

1) Vita Victoris III. ex lib. 3 Chronici Cass. Leonis Marsicani et Petri Diaconi, ap. Mabill. VI. P. 2. p. 583. — Watterich I. 549. — Hirsch: Ueber Desiderius — als Papst Viktor III. ve Forschungen zur deutschen Geschichte, sv. VII. sešit I. str. 1—103. Göttingen. 1867.

2) O volbě a životě Desideriově jest hlavním pramenem Chronic. Mont. Casin. lib. III. c. 1—74. ap. Pertz IX. (VII.) 698; zprávy o vyjednávání před volbou a při volbě podávají též oba listy lyonského arcibiskupa Hugona ap. Pertz X. (VIII.) 466; Watterich I. 562; Mansi XX. 634.

Porta a Albana se posvětití dal. Pobyv osm dní v Římě musel před přívrženci Vibertovými zas ustoupiti do Montekassina. Brzo po jeho odchodu přitáhla markraběnka Mathilda s vojskem k Římu, a ku prosbám jejím přišel tam Viktor, zůstal osm dní u sv. Petra, a potom 11. června vjel s pomocí markraběnčinou do Říma. Byl pánem města za (trans) Tiberou, Andělského hradu, basiliky sv. Petra, tiberského ostrova, kde bydlil, a měst Ostie a Porta. Ostatní díly Říma mimo jmenované držel Vibert ve své moci. Ale Viktor nemohl se v Římě proti Vibertovi udržeti a navrátil se do Montekassina. V srpnu r. 1087. slavil synodu v Beneventě, kde klatbu na Viberta vynesl, investituru laikův a svatokupectví zakázal a věřícím na srdce kladl, aby od nekatolického kněze svátosti pokání a Oltární nepřijímali.

Viktor byl r. 1087. původcem slavné výpravy proti Saracenům v Africe. Poradiv se s biskupy a kardinály shromáždil vojsko ze všech italských národů, v němž první místo drželi Pisané a Janovští, dal mu prapor sv. Petra a vypravil je do Afriky. Křesťané porazili saracenské vojsko, 100.000 mužů silné a přinutili tuniského panovníka, že všechny jaté křesťany na svobodu propustil a ku poplatku Svaté Stolicí se zavázal.¹⁾ Zemřel 16. září r. 1087. odporučiv za svého nástupce biskupa ostijského Otu. Montekassinští a jiní klášterové ctili jej za svatého.²⁾ Ze spisů Desideriových (Viktorových) zachovaly se toliko tři knihy rozprav (dialogi).³⁾

Urban II.⁴⁾ (1088—1099.). Poněvadž Řím byl v moci Vibertově, byli kardinálové za spolupůsobením markraběnky Mathildy do Terraciny svoláni a zvolili tam po šestiměsíčním uprázdnění papežského Stolce dne 12. března r. 1088. kardinála-biskupa ostijského Otu jako Urbana II. za papeže a nastolili hned. Byl rodem z remešské diecése, obdržel své vychování od zakladatele řádu kartusianského sv. Brunona, byl delší čas kanovníkem v Remeši, vstoupil potom do kláštera klugnického, kdež jej papež Řehoř VII. poznal, a pro jeho výtečnost r. 1078. do Říma po-

¹⁾ Srv. *Chronic. Cassin.* III. 71; *Annal. Pisani* ap. Pertz. XXII. (XIX.) 239; *Bernold.* ap. Pertz VII. (V.) 447; *Gaufredus Malaterra* lib. IV. c. 3. ap. Migne 149, 1185; *Rohrbacher* — *Franz* XV. 280.

²⁾ *Bolland. Acta SS.* 16. Sept. (Septbr. V. 373).

³⁾ *Ap. Migne* 149, 963.

⁴⁾ *Vita Urbani II.* ap. *Mabill.* VI. 2. p. 902. — *Urbani II. Vita a Petro Pisano conscripta* ap. *Watterich* I. 571. — *Gruenhagen: Vita Urbani II., particula prior.* *Halis Sax.* 1848. *Lambert: Vita Urbani II. particula prima.* *Wratisl.* 1858.

volal, a konečně za kardinála-biskupa ostijského povýšil. Jako legát ukázal se býti v každém ohledu velmi obratným.

Nový papež oznámil hned první den svého papežování církevní straně v Německu, že v šlépěje Řehořovy vstupuje,¹⁾ a měl skutečně po celý čas svého života otcovskou péči o veškeré křesťanstvo. Ku prosbám Alfonsa VI., krále leonského, kastilského a galicijského, který Toleda dobyl, a prosbám Hugona, opata klugnického, povýšil Toledo za sídlo primasa celého Španělska bez újmy práv metropolitů, podřídil arcibiskupovi toledskému všechny biskupy, kteří v žádném metropolitním svazku nestáli, a propůjčil Bernardovi, který po dlouhé přestávce za vlády maurské zase jako nový arcibiskup na prestol toledský dosedl.²⁾ Pro důrazné zakročení v Německu ustanovil tam za své legáty biskupy Gebharda kostnického, kterého jaksí za svého syna pokládal, ponevadž jej na biskupství posvětil, a Altmanna pasovského. K dotazu Gebhardově o účincích klatby pro společenský život dal jemu, poradiv se s biskupy na římské synodě (*fratrum nostrorum communicato consilio*), návod listem ze dne 18. dubna r. 1089. Drže se výroků Řehořových rozeznával tři třídy vyobcovaných a dovolil některé úlevy, aby od zmatků občanského života pomohl; do první třídy počítal Viberta a Jindřicha, jichž bylo se všem křesťanům varovati; do druhé vřadil ty, kteříž jmenované dva penězi, zbraní nebo radou podporovali, neb od nich duchovní úřady přijali a stihl je klatbou, do třetí konečně postavil ty, kteří s předcházejícími obcovali, ale výslovně vyobcování nebyli; tito dle zásady: kdo s vyobcovaným obcuje, sám jest vyobcován, budou dle okolností svého přestupku lehčímu pokání podrobeni. Dále dovolil legátovi, aby kněží posvěcených od vyobcovaných biskupů v jejich důstojnosti ponechal, podrobiv je náležitému pokání, ale nikterak jich nepovyšoval.³⁾

Dne 10. září r. 1089. slavil Urban II. synodu v Melfách, na níž vydal 16 kanonů proti svatokupectví, souložnictví duchovních, investituře, některým zlořádům, jakož i k ochraně církevního majetku. Synodě byl přítomen též vévoda normanský Roger se svými hrabaty. Urban investoval jej vévodstvím, jako to Řehoř učinil

¹⁾ Ep. 1. Urbani II. ap. Migne, 151, 283; srv. Bernold ad ann. 1088 ap. Pertz VII. (V.) 447.

²⁾ Epp. 5—8 k arcibiskupu Bernardovi, králi Alfonsovi, k španělským biskupům a klugnickému opatu Hugonovi ap. Migne 151, 288 sqq.

³⁾ Ep. 15. ap. Migne 151, 267.

otci jeho, a on slíbil vasalskou věrnost.¹⁾ Po synodě odebral se papež s Rogerem a bratrem jeho Boěmundem, jenž přátelskou smlouvou Tarent, Bari a jiná města obdržel, do Bar, aby tam nového arcibiskupa Eliáše posvětil. Při této příležitosti přenesl papež za veliké slávy tělo sv. Mikuláše, arcibiskupa myrského, které před dvěma lety kupci barští z Myry přinesli, do chrámu, právě k jeho cti vystavenému,²⁾ a navrátil se potom do Říma, kde slavil vánoce r. 1089., a odkudž před nedávnem Římané Viberta vypudili. Toto vypuzení stalo se snad následkem sňatku 43leté markraběnky Mathildy se 17letým vévodou Velfem, kterémuž sňatku papež přál, aby měla Mathilda i on sám vydatné podpory proti Jindřichovi.³⁾

Ale poměry papežské strany stávaly se neutěšenými; hlavní její zástupcové umírali. Anselm, biskup z Lukky, hlavní rádce Mathildin, umřel v Mantově 18. března r. 1086.;⁴⁾ biskup sutrijský Bonizo, byl v Piacenze, kdež jej katolíci za svého biskupa r. 1089. zvolili, od rozkolníkův jat, uvězněn, zmrzačen a oslepen a skončil své mučennictví 14. července r. 1090.⁵⁾ V Německu zmohutněl král Jindřich. Jeho statný protivník biskup halberstadtský Burchard byl v Goslaru 6. dubna r. 1088. od obyvatelstva zabit. S ním zmizela duše saského odporu proti Jindřichovi; saští biskupové nabízeli mu pokoj, který také přijal. Protikrál Herrmann navrátil se ze Saska, kde malé vážnosti se těšil, do Luxemburku, a přišel brzo potom 28. září r. 1088. v púťce o své statky o život.⁶⁾ Hlavní odpůrce Jindřichův v Sasku Ekbert, míšenský markrabě, porazil sice královské voje u hradu Gleichenu, ale byl, jak se zdá, návodem abatyšce quedlinburské, sestry Jindřichovy v jednom mlýně přepaden a zabit (3. července r. 1090.)⁷⁾

Když Sasové s Jindřichem v celku pokoj učinili, měli vévodové a hrabata jiho-německá, kteří po straně papežské stáli, roz-

1) Mansi XX. 676; 721; 968; Hard. VI. P. II. 1685; Baron. ad ann. 1090. n. 2 sq; Pagi ad ann. 1093. n. 3. Bernold. ap. Pertz VII. (V) 449; Hefele C. G. V. 174. 175.

2) Translatio s. Nicolai ap. Surium Vitae SS. 9. Mai; Rohrbacher — Franz XV. 289.

3) Bernold ad ann. 1089 ap. Pertz VII. (V.) 449.

4) Jeho spisy ap. Migne t. 149.

5) Nikoliv r. 1089; srv. Rohrbacher — Franz. XV. 299. nota 1.

6) Srv. Laubert Vita Urbani II. p. 38, kde zprávy o smrti Hermannově z části sobě odporující sneseny jsou. Rohrbacher — Franz l. c. p. 357.

7) Bernold ad ann. 1087 1090 ap. Pertz VII. (V.) 446 sqq.; Annalista Saxo ad ann. 1088 – 1090 ap. Pertz VIII. (VI) 724; Walram Apologiae lib. II. c. 35. ap. Goldast p. 153; Rohrbacher — Franz l. c.

mluvu s ním a chtěli jej za svého pána uznati, když protipapeže se zřekne a s řádnou hlavou církve v obcování vstoupí. Jindřich byl tomuto návrhu povděčen, ale biskupové jeho strany, vědouce, že by byli ztraceni, zmařili smíření jeho s papežem,¹⁾ a on táhl z jara r. 1090. po třetí do Itálie, aby zbraní Mathildu, jejíž lotarinské statky zabavil, pokořil. Toho času naklonil sobě vévodský dvůr korutanský, uděliv jeho členu bojovnému opatu svatohavelskému patriarchát aquilejský.

V Itálii dobyl Jindřich po jedenáctiměsíčním obležení v dubnu r. 1091. zradou hlavní pevnosti Mathildiny Mantovy, a ustanovil tam, jako jinde, protibiskupa. Urban II. musel prchnouti z Říma, kamž Vibert se navrátil a u sv. Petra upevnil. Za několik měsíců potom porazil Jindřich voje Mathildiny u Trikontaj v Paduansku a dobyl několik jejích hradův. Okolo téhož času zemřeli v Německu dvě hlavy strany papežské, hiršavský opat Vilém († 4. července r. 1091.)²⁾ a pasovský biskup Altmann († 8. srpna r. 1091.);³⁾ před nimi r. 1090. papežsky smýšlející švábský vévoda Berthold. Roku 1092. chtěl protipapež několik synod slaviti, aby ve své důstojnosti byl uznán, ale málo prelátů scházelo se mu; i věrní stoupenci Jindřichovi štítili se ho.

Štěstí, které posud Jindřichovi přálo, začalo jej opouštěti; v říjnu r. 1092. byl nedaleko Kanossy přepaden a poražen a od táhl za řeku Pad.⁴⁾ Nešťastným byl jemu rok 1093. Jeho protivníci v Německu vyvolili za švábského vévodu Bertholda II. ze Zaehringu proti Hohenstaufovi Friedrichovi, shromáždili se na podzim v Ulmu a slíbili kanonickou poslušnost papežskému legátu Gebhardovi, biskupu kostnickému a pomoc novému švábskému vévodovi, jeho bratru.⁵⁾ Téhož roku odpadl od Jindřicha syn jeho Konrád, který byl již r. 1087. v Cáchách za krále pomazán, prchl k Mathildě, kteráž jej vlídně přijala, a dal se k Monze od milánského arcibiskupa Anselma III. za krále italského korunovati, čímž odpůrcové Jindřichovi viditelnou hlavu obdrželi. Mimo to učinila lombardská města Milán, Kremona, Lodi, Piacenza spolek na dvacet

¹⁾ Bernold ad ann. 1089 l. c. p. 450.

²⁾ Srv. Rohrbacher — Franz l. c. p. 364; Bernold udává za den úmrtí 4. července 1091.

³⁾ Bernold ad ann. 1091 l. c. p. 452

⁴⁾ O válce Jindřichově s Mathildou srv. Donizo, Vita Mathild lib. II. c. 4 sqq ap. Pertz XIV. (XII.) 388 sqq.

⁵⁾ Bernold ad ann. 1093. l. c. p. 457.

let proti Jindřichovi.¹⁾ Druhou těžkou ránu zasadila mu jeho druhá manželka Praxedis (Eupraxia, Adela), ruská to princezna, dcera kyjevského velkoknížete. Prchla (1093.) ze svého vězení ve Veroně do Kanossy k Mathildě,²⁾ pod jejíž ochranou dostala se ke kostnické synodě, kterouž legát Gebhard r. 1094. slavil, a odkryla na ní všechny hanebnosti, které s ní Jindřich páchatí dal,³⁾ čímž vážnost jeho velice utrpěla.

Mezi tím slavil Urban v březnu r. 1091. synodu v Beneventu⁴⁾ a potom v březnu r. 1093. asi se sto biskupy a opaty zase synodu v Troje, městě normanském v Apulii,⁵⁾ na nichž spásitelná nařízení vydal, vjel potom v listopadu r. 1093. do Říma, kde slavil vánoce. Vibert odebral se ke králi do Verony, aby jej ku pokračování ve válce podněcoval.⁶⁾

Tohoto času odpadli od strany papežské oba Velfové, otec i syn, poněvadž tento doufal, že po Mathildě bude děditi, ale ve své naději sklamaným se viděl; neboť ona ustanovila církev římskou za svou dědičku,⁷⁾ a nedala se ke změně závěti pohnouti. Velf zrušil své manželství s Mathildou, a působil s otcem horlivě v jižním Německu pro Jindřicha. Ale strana papežská udržela se na vrchu, Vibert odebral se na svůj dědičný hrad Argento, a po-

1) Bernold ad ann. 1093 l. c. p. 456; Donizo l. c. II. c. 11. p. 396; Vita Henrici ap. Pertz XIV. (XII.) 276; Landulfi Junioris Historia Mediol. c. 1. ap. Muratori Scriptores V. 471; srv. Druffel: Kaiser Heinrich IV. und seine Söhne. Regensb. 1863. str. 6.

2) Donizo II. c. 8. p. 394.

3) Bernold (ad ann. 1094. l. c. p. 458) praví, že císařovna naříkala: *se tantas tamque inauditas fornicationum spurcias et a tantis passam fuisse*. Annales Disibodenbergen ses. (Pertz T. XVII. 14): „In custodiam posuit eam (Jindřich svou manželku) et concessit, ut plerique vim ei inferrent. Dicitur etiam talem incidisse demenciam, ut praedictum filium suum (Konráda) hortaretur, quatenus ad eam ingrederetur. Quo refutante patris polluere stratum, cum adhortando rex non suum sed peregrini filium esse affirmavit, cujusdam videlicet principis de Swevia, cujus etiam faciem praedictus Conradus plurimum assimilavit.“

4) Mansi XX. 737; Hard. VI. P. II. 1695; Berthold. l. c. p. 451; Hefele V. 180.

5) Mansi XX. 790; Harduin VI. P. II. 1703; Pagi ad ann. 1093. n. 1; Hefele V. 185.

6) Bernold ad ann. 1094. l. c. p. 457.

7) O tomto darování zmiňuje se Donizo Vita Mathildis lib II. ap. Pertz XIV. (XII.) 363; Chronic. Montis Casin. III. 49, Pertz IX. (VII.) 738. Původní listina ztratila se; její obnovení jest z roku 1102; viz je ap. Baron. ad ann. 1102. n. 20.

zději do Ravenny a Jindřich vzdal se naděje ve vítězství. O první křížácké výpravě, v jejíž čele státi jemu vlastně přináleželo, seděl celý ochromený v horní Italii, boje se, aby křížáci na něj se nevrhli. Zdržev se v Italii sedm let, navrátil se r. 1097. do Němec, aby jich neztratil.

Papež Urban zmohutněl tak, že v Lombardii, kde posud Jindřich se zdržoval, v Piacenze u prostřed rozkolníků v březnu (1—7.) r. 1095. synodu slavil, k níž okolo 4000 duchovních a přes 30.000 laiků se sešlo, takže žádný chrám tohoto množství pojmuti nemohl, a proto schůze pod širým nebem mimo město se odbývala. Královna Praxedis žalovala znovu na neslýchané násilí, kteréž u svého manžela vytrpěla; poslové francouzského krále Filipa oznámili papeži, že pán jejich pro zákonité překážky k synodě dostaviti se nemohl, aby se pro svůj sňatek s Bertradou, s kterou zapudiv řádnou manželku Bertu se oženil, zodpovídal; poslové východního císaře Alexia prosili snažně za pomoc proti pohanům, kteří všeho až po zdi konstantinopolské skoro dobyli; papež přiměl mnohé, že přísahou ku pomoci Řekům se zavázali; dále byly posavadní církevní zákony potvrzeny a klatba na Viberu a stoupence jeho obnovena.¹⁾

Z Piacenzy odebral se papež do sousední Kremony, kde mu mladý král Konrád vstříc vyšel a střemene podržel. Když Konrád 15. dubna r. 1095. přísahou se zavázal, že bude papeže při jeho životě, majetku a důstojnosti hájiti, prohlásil jej papež za syna církve římské a přislíbil mu svou pomoc a radu k dosažení císařské koruny pod výminkou, že práv církve bude hájiti a předpisy apoštolské jmenovitě o investituře zachovávat.²⁾ Král Konrád odebral se potom do Pisy pro svou nevěstu, dceru normanského hraběte Rogera ze Sicilie, a papež odcestoval po lodi do Francouz, a slavil již slavnost Nanebevzetí Panny Marie v Le Pui (Anicium), odkudž kázal francouzským metropolitům, aby se svými podřízenými biskupy, opaty a nejváženějšími laiky v oktavu sv. Martina (18. listopadu) r. 1095. do Klermontu v Auvergně na synodu se dostavili. V ustanovený den (18. listopadu) byla synoda otevřena, při níž bylo dle Bernolda přítomno 13 arcibiskupů se svými suffragány, úhrnem 205 pastýřských holí. V shromáždění

¹⁾ Bernold ad ann. 1095. ap. Pertz VII. (V.). 461; Mansi XX. 801; Hard. VI. P. II. 1711; Baron. ad. ann. 1095. n. 1. Hefele V. 193; Rohrbacher — Franz XV. 391.

²⁾ Bernold ad ann. 1095. l. c. p. 463.

panovalo veliké nadšení pro věci církevní, a zplodilo první křižáckou výpravu do sv. země. Předešlá uzavření synod Urbanových byla potvrzena a biskupům a kněžím zakázáno zavazovati se králi neb některému laikovi manskou přísahou (*ligium fidelitatis*).¹⁾ Dle rozumu tehdejšího času zavazovala tato přísaha (*homagium*) praelaty k bezvýmínečné poslušnosti k jejich lenníkově ve všech věcech a činila je nástroji jeho politiky. Na místo této lenní přísahy měla nastoupiti obyčejná věrnost poddaného k svému pánu; však tento ideál bylo těžko za tehdejších lenních poměrů provést. Dále prohlásila synoda mír Boží (*Treugam, Treviam Dei*), který posud jenom v některých provinciích platil, za všeobecný církevní zákon. Klid zbraně měl panovati od adventu do oktavy Zjevení Páně, pak od neděle septuagesimy až do oktavy svatodušní, konečně v každém témdni od západu slunce ve středu až do východu slunce v pondělí. Mimo to postavil papež veškeren majetek křižáků pod ochranu míru Božího, kterýž rozšířil na kupce a sedláky na všechny dni téhodne na tři léta, poněvadž pro nebezpečnost cest nechodili do měst, v nichž proto drahota panovala.²⁾

Po synodě klermontské cestoval papež po Francii, rovnaje spory, káže kříž a horle pro kázeň církevní. Za jeho přítomnosti snažil se král Filip smířiti se s církví a slíbil papeži v Nimesu (snad na synodě), že Bertradu propustí; však přece neobdržel hned (1096) rozřešení, ale teprve r. 1097. neb 1098., když ku papeži vyslance do Říma poslal a skrze něj přísahal, že od oné doby s Bertradou tělesně neobcova. Papež dovolil mu zase korunu nositi, a žádal na něm toliko, aby až do Všech Svatých (r. 1097. neb r. 1098.) několik biskupů do Říma poslal, kteří by vyslancem učiněnou přísahu potvrdili.³⁾

V září r. 1096. opustil papež Francii, navštívil v horní Italii Lukku a Milán, prohlásil v tomto městě Herlembalda, bývalého bojovníka za právo a přesnou kázeň církve, za svatého a vjel pozdě na podzim za velikého jásotu lidu do Říma. Vibertisté drželi pouze Andělský hrad, z ostatního města vyhnali je francouzští křižáci, kteří tudy táhli. Vibert byl na Ravennu obmezen a dožil se († 1100.) ztráty větší části exarchatu.²⁾

Dne 3. října r. 1098. otevřel papež synodu v Barách, na níž sv. Anselm, arcibiskup kanterburský, disputoval s Řeky o vý-

¹⁾ Canon 17 zní: *Ne episcopus vel sacerdos regi, vel alicui laico, in manibus ligium fidelitatis faciat.*

²⁾ Srv. Hefele V. 196 sqq. — l. c. p. 222. 223.

³⁾ Srv. Gröne, *Papstgeschichte* II. 33. 34.

chodu Ducha sv. »též ze Syna;« dále stěžoval si papež na krále anglického Viléma Ryšavého, že církve prodává a potlačuje a s Anselmem špatně nakládá. Synoda chtěla jej kleti, ale Anselm padl k nohám papežovým a prosil za odročení výroku, čehož také dosáhl. Konečně obnovila synoda zákaz investitury.¹⁾

Za této nepřítomnosti papežovy pozdvihli Vibertisté zase své hlavy Římě, ale papež navrátiv se z Bar do Říma vypudil je z posledního jejich útulku Andělského hradu a uvedl celé město ve svou poslušnost. Potom slavil po velikonocích r. 1099. se 150 biskupy a opaty římskou synodu, kteráž obnovila klatbu na Viberta s jeho stoupenci, vyloučila všechny souložníky od Večeře Páně, vyzvala věřící, aby výpravy křížácké se účastnili a bratry na Východě bojující podporovali; hrozila vyobcováním laikům, kteří by duchovního investovali, duchovním, kteří by investituru přijali, a biskupům, kteří by takového duchovního posvětili, konečně vynesla klatbu na takové duchovní, kteří by pro církevní obročí stali se many laiků, poněvadž jest to ošklivostí, aby ruka, dotýkající se Těla Páně stala se služebnou rukám poskvrněným zločiny.²⁾

Urban II. zemřel 29. července r. 1099. nedoživ se zprávy o dobytí Jerusalema, které téhož měsíce dne 15. se stalo. Jeho jméno jest též v martyrologiích.

Dvorní právníci panovníků sicilských připisovali Urbanovi II. původ tak zvané »Sicilské Monarchie« (Monarchia Sicula).³⁾ Hrabě totiž sicilský Roger, bratr vévody Roberta Quiskarda, dobyl si velikých zásluh o církve na ostrově Sicílii. S bratrem Robertem zničil tam panství Saracenův, upravil církve, uvedl ji pod přímou pravomocnost papežovu, zavedl latinský obřad, nadal bohatě biskupství a kláštery a duchovenstvo. Urban II. žil s ním v přátelství a přišel k němu r. 1090. osobně do Sicílie. Za jeho zásluhy udělil prý jemu a jeho nástupcům dědičnou důstojnost papežského legáta s veškerou rozsáhlou pravomocností, která s legátstvím byla spojena; ještě více papež vzdal prý se práva na vždycky bez svolení Rogera neb jeho potomkův jiné legáty posýlati do Sicílie, a jiné praelaty volati k svým synodám než ty, které Roger neb

1) Srv. Baron. ad ann. 1097. n. 17 sqq.; Hefele V. 225 sqq.

2) Bernold ap. Pertz VII. (V) 466; Eadmer, *historia Novorum lib. II.* p. 418 ed. Migne; Mansi XX. 691; Hard. VI. P. II. 1759; Hefele V. 228; Rohrbacher — Franz XV. 469.

3) Franz Sentis: *Die „Monarchia Sicula.“* Freiburg im Br. 1869.

jeho nástupcové ustanoví.¹⁾ Soubor všech těchto práv tvoří tak zvanou »Legationem Apostolicam« sicilského krále, neb tak zvanou »Sicilskou Monarchii«. Však papežové neuznávali nikdy »Sicilské Monarchie«, zavrhuje ji jakožto záhubné přiosobování si církevní moci sicilskými panovníky. Při tom neuznávali nikdy pravosti diplomu Urbana II., ale také jí nikdy nepopírali. Originál toho diplomu nebyl nikdy předložen.

§. 296. Papež Paschalis II. (1099—1118).²⁾

Nástupcem Urbana II. byl 13. srpna r. 1099. zvolen Reiner, kardinál-kněz při chrámě sv. Klementa. Narodil se v Bledě v Toskaně z otce Kescentia a matky Alsatie a věnoval se klášternímu životu.³⁾ Ve věcech svého kláštera přišel do Říma ku papeži Řehořovi VII., který seznav jeho ctnosti, ponechal jej v Římě, povýšil potom za opata kláštera sv. Vavřince mimo hradby a pak za kardinála-kněze. Co papež obdržel jméno Paschala II. a byl druhý den 14. srpna od ostijského biskupa Oddona na biskupství posvěcen.⁴⁾ Byl mužem smýšlení a zásad Řehořových, ale neměl jeho známosti světa, statečnosti a ráznosti.

Král Jindřich sesadil svého syna Konráda na schůzi knížat v Mohuči r. 1098. a dal svého druhorozeného syna Jindřicha za krále zvoliti pod výminkou, že za života jeho do říšských věcí míchat se nebude, a potom 6. ledna r. 1099. v Cachách korunovati.⁵⁾ Jeho papež Vibert nepožíval nikdy veliké vážnosti a byl skoro zapomenut, jehož ani jinak věrní stoupenci Jindřichovi neuznávali. Zemřel v září r. 1100. Po jeho smrti zvolili rozkolníci Theodoricha, biskupa rufinského, za protipapeže, který sice v Římě konciliabulum čili pasněm odbýval, ale brzo potom město opustiti musil. Na útěku byl 105tý den po své volbě jat a Paschalovi II.

¹⁾ Diplom Urbana II. ap. Sentis l. c. Appdx I. p. 246; po německu str. 24. —

²⁾ Vita a Petro Pisano conscr. ap. Watterich II. p. 1—17; Annales p. 17—91.

³⁾ Praví se, že vstoupil do kláštera klugnického; Rohrbacher — Franz (XV. 471. n. 1.) má to za neodůvodněné.

⁴⁾ Vita Paschalis ap. Watterich II. 1 sq.

⁵⁾ Vita Heurici ap. Pertz XIV. (XII.) 276; Annal. Aquenses ap. Pertz XVIII. (XVI.) 685; list Jindřichův k Hugonovi, klugnickému opatu ap. D'Achery Spicilegium III. 441; Rohrbacher — Franz XV. 492.

vydán, kterýž jej do kláštera Kavy v Apulii odkázal. Po něm zvolili rozkolníci sabinského biskupa Alberta za protipapeže. Bouře v lidu, která následkem této volby vypukla, přinutila Alberta, že se utekl do hradu jakéhosi Jana, kterýž jej papeži za jistou sumu peněz vydal. Byl uvržen do kláštera sv. Vavřince v Averse¹⁾. Ve volbách těchto protipapežů neměl Jindřich žádného účastenství²⁾, ano zdálo se, jakoby po smrti Vibertově s církví mír učiniti chtěl. V Mohuči radila mu knížata o vánocích r. 1100., aby do Říma posly poslal a papeže dle volby Římanův a všech církví (*secundum electionem Romanorum et omnium ecclesiarum*) ustanovil³⁾, t. j. Paschala II. uznal. Jindřich vyslovil se, že osobně do Říma půjde a tam 1. února r. 1102. valný sněm spůsobí, aby spor mezi ním a papežem vyšetřoval a roztrhanou jednotu mezi královstvím a kněžstvím zas obnovil⁴⁾. Ale zůstalo to při slovech; Jindřich do Italie nešel.

Paschalis II. vynesl v říjnu r. 1100. na synodě v Melfách klatbu na Benevent, poněvadž od Apoštolské Stolice odpadl.⁵⁾ Na synodě lateranské v březnu r. 1102. slavené obnovil klatbu na Jindřicha, prohlásil mír Boží na dalších sedm let a dal složití formulář vyznání, který zavazoval ku poslušnosti jeho jako řádného papeže a k zavržení bludu, že lze klatbu a jiné církevní tresty za neplatné pokládati. O zeleném čtvrtku 3. dubna ohlásil papež sám v lateranském chrámě nesčíslnému zástupu lidu klatbu na Jindřicha.⁶⁾ Znenáhla dostal papež mnohé hrady a místa rozkolníky obsazená do své moci jako město Castellanu (*Civitá Castellana*), Còlonnu a Zagarolo.⁷⁾

Ke konci roku 1102. ukazoval Jindřich opět příznivější smýšlení k církvi. Na sjezdu knížat v Mohuči o vánocích r. 1102. byl hotov odevzdati vládu svému synu Jindřichovi V., smířiti se s církví a podniknouti křižáckou výpravu. Tento úmysl dal ohlásiti lidu a oznámil jej svému kmotru Hugonovi, klugnickému opatu s prosbou za prostřednictví u papeže. Na témž říšském sněmu prohlásil všeobecný zemský mír, k němuž jeho duchovní a světští

1) Vita Paschalis II. ap. Watterich II. 4. *Annales Romani* ap. Pertz VII. (V.) 447; *Annales Besuens* Pertz II. 250; Jaffé, Reg. p. 519. 520.

2) Srv. Druffel: *Kaiser Heinrich IV. und seine Söhne* str. 84.

3) *Annal Hildesheim.* ap. Pertz V. (III) 107.

4) Ekkehard. ap. Pertz. VIII. (VI.) 223.

5) Mansi XX. 1131; Hefele V. 236.

6) Ekkehard l. c. p. 224 Hefele V. 239.

7) Baron. ad ann. 1100. n. 20.

velmožové přísahou se zavázati musili, kteříž jej potom ve svých diecésích a provinciích ohlašovali.¹⁾ Ale z křižácké výpravy nebylo nic; Jindřich oklamal knížata. Papež nedal se lichými sliby másti a povzbuzoval své přátele k odporu proti němu. Roberta, hraběte flanderského napomínal, aby »hlavu bludařův, Jindřicha a jeho stoupence« dle sil pronásledoval,²⁾ a snažil se v únoru r. 1103. získati zase církvi vévody Velfa bavorského a Bertholda Zährinského, kteří se s Jindřichem smířili.³⁾

Jindřich stál již blízko svému smutnému konci. Již celý rok rozšiřovala se nespokojenost s ním po jižním Německu. Pro nevěrnost jeho nevěřil mu nikdo; za vlády jeho klesla a schudla říše, a některé vraždy připisovaly se přímo jemu. Nespokojenci, jmenovitě mladí mužové z vysoké šlechty shromáždili se kolem jeho syna Jindřicha V., kterýž jen hořel touhou po vládě, a jemuž otec již dlouho žil. Otec schvaloval to zprvu, mysle, že tím věrněji k jeho domu přilnou. Ale Jindřich opustil v prosinci r. 1104. bez vůle otcovy dvůr, odebral se do Řezna, kde své přátele shromáždil, a vypověděl odtud poslušnost svému otci pod záminkou, že v klatbě jest. Otec napomínal jej dvakráte posly, však on zamítl každé obcování s »kletým«, a děláje se církevně smýšlejícím, vstoupil ve spojení s papežem. Poněvadž dříve přísahal, že bez svolení otcova po říši nikdy toužiti nebude, žádal pro veřejné mínění na papeži za rozřešení od této přísahy. Papež, který nijakého účastenství v odpadu syna od otce neměl, udělil mu, poněvadž s jeho stanoviska Jindřich IV. dávno přestal býti řádným králem, a dal jemu skrze svého legáta Gebharda, biskupa kostnického rozřešení od klatby, do které svým obcováním s vyobcovaným otcem upadl, a požehnání apoštolské. Tímto nabylo počínání synovo rázu zákonitosti, a mnoho knížat a pánů přestoupilo na stranu jeho. Z jara r. 1105. táhl do Durynek a Sas, kde byl slavně přijat, slavil velikonoce v Quedlinburku a viděl brzo všechny Sasy po své straně, jež papežský legát Gebhard a mohučský arcibiskup Ruthard, který byv před léty od Jindřicha ze svého stolce vypuzen, teď pro syna se prohlásil, po rozkazu papežově v církevní obcování přijali. Před letnicemi r. 1105. byla slavena synoda v Nordhausenu v Durynkách, k níž veliký počet biskupů, duchovních, opatův a mnichů se sešel, kteří všichni po

1) Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 224; Legg. II. 60; Hefele V. 242.

2) Ep. 88. ap. Migne 163, 108.

3) Ep. 103. ap. Migne 163, 121.

církevní jednotě toužili. Předpisy dřívějších synod byly obnoveny, některé zlořády hned odstraněny, těžší věci papeži k nápravě ponechány, svatokupectví a souložnictví zavrženo, postní řád římský přijat, mír Boží potvrzen, duchovním, kteříž od rozkolnických biskupů posvěceni byli, slíbeno, že o budoucích suchých dnech (quatembru) novým vzkládáním rukou s církví smíření budou. Mladý král ukazoval velikou pokoru, nepřicházel do synody, leč byv prošen, a ujišťoval slavně, že netouží po panství a podrobí se svému otci, když s církví se smíří.¹⁾ Tímto chováním nabyt nových přátel i mezi stoupenci starého krále.

Mezi otcem a synem vypukla občanská válka, ve které Čechové se svým vévodou Bořivojem II. po boku Jindřicha IV. stáli. Však knížata obou stran nepřipustila rozhodné bitvy. Konečně Istí a pokrytectvím zmocnil se syn otce. Vyžádal si na něm rozmluvy, na které s ním na oko se smířil (21. prosince r. 1105), a poslušnost jemu slíbil; však na cestě k říšskému sněmu do Mohuče vlákal syn otce na hrad Boeckelheim u Kreuznachu a jal. Na sněmu mohučském (ke konci prosince r. 1105) vyhlásili znova papežští legátové Richard, kardinál-biskup albanský, a Gebhard, biskup Kostnický, klatbu na Jindřicha, a knížata žádala za vydání říšských odznaků. Poněvadž Mohučští přáli Jindřichovi IV., byl sněm přeložen do Ingelheimu. Zde poděkoval se sklíčený otec, a legátové odkázali jej stran rozřešení od klatby na papeže. Otec zůstal v Ingelheimu a syn navrátil se s legáty a knížaty do Mohuče, kde byl 5. ledna r. 1106. znova za krále zvolen a od Rutharda, mohučského arcibiskupa, korunován, při čemž tento pronesl slova: »Staniž se Tobě jako Tvému otci, nebudeš-li spravedlivým vládcem říše a ochráncem církve.« Spolu byli posláni poslové světští i duchovní, v jejichž čele stáli arcibiskupové Bruno trevirský a Jindřich magdeburský, ku papeži s prosbou, aby osobně do Němec přišel a církevní věci spořádal. Ale byli v Tridentě jati a toliko biskupu Kostnickému, Gebhardu, podařilo se dostat se jinou cestou ku papeži. Strana císařská použila chvíle, kdy papež u sv. Petra dlel, a zvolila 19. listopadu r. 1105. arcikněze Maginulfa za protipapeže jako Silvestra IV. Však když Paschalis II. do města se navrátil, prchl z něho Maginulf a zdržoval se v Osimu, nemaje nijakého vlivu. Za přítomnosti Jindřicha V. r. 1111. v Římě

¹⁾ Annal. Hildesheim. ad ann. 1104 et 1105 ap. Pertz V (III.) 108; Ekkehard ad ann. 1104. et 1105 ap. Pertz VIII. (VI.) 227; Druffel p. 28; Hefele V. 250.

vzdal se uchvácené důstojnosti. Jaté vyslanectvo osvobodil korutanský vévoda Velf, a ono vrátilo se k Jindřichu V.

Mezi tím uprchl Jindřich IV. tajně z Ingelheimu a odebral se k svému věrnému příteli Otbertovi, biskupu lutišskému, žaloval celému světu na křivdu sobě učiněnou, psal o tom králi francouzskému, anglickému a dánskému, nalezl mnoho účastenství v Lotarinsku, Elzasích a městech porýnských, odvolal své poděkování a táhl s vojskem proti svému synu. Již nastávala bitva mezi Kolínem a Cáchy, tu zemřel král Jindřich IV. 7. srpna r. 1106, vyzpovídav se a přijav Tělo Páně v 56. roce svého věku a 50. roce svého panování. Biskup Otbert pochoval jej v chrámě sv. Lamberta v Luttichu, ale po rozkaze ostatních biskupů musela mrtvola dne 15. srpna do neposvěcené kaple na hoře Korneliově býti přenešena; odtud dostala se do neposvěcené kaple sv. Afry při domě špýrském. Teprve když s Jindřicha IV. byla klatba sňata, byl pochován ve špýrské kathedrále po boku svého otce a děda.¹⁾ Smrtí Jindřicha IV. nezískala církev ničeho. Jeho nástupce Jindřich V. vedl sobě jako on, ale s větší lstivostí, důrazností a násilností; jako uštvál otce, tak učinil i papeži, kterému za všechno měl děkovati.

Po smrti Jindřicha IV. poslal mladý král posly, v jejichž čele stál trevirský arcibiskup Bruno do Říma pozvat papeže do Němec. V jejich přítomnosti slavil papež 22. října r. 1106. synodu v Quastalle v horní Italii, kteráž odtrhla pět lombardských biskupství od Ravenny, aby moc této metropole obmezila, přijala všechny rozkošnické biskupy a duchovní na milost, pokud nebyli vetřelci na obsazená místa, nebo svatokupci neb jinak zločinci, a obnovila zákaz investitury. Papež byl hotov ku prosbám německých poslů nastoupiti na cestu do Němec.²⁾ Ale zprávy z Německa, že král investitury se nevzdá a jha Páně nositi nechce,³⁾ jakož i vzpoura ve Veroně přiměly papeže, aby se odebral do Francouz poradit se s králem Filipem a jeho synem a nástupcem trůnu Ludvíkem, a církví gallickou, jak se má chovati k Jindřichu V. s strany investitury. Vánoce r. 1106. slavil v Klugni, u sv. Diviše sešel se

¹⁾ Annales Hildesheim. ap. Iertz V. (III.) 108 sqq.; Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 227 sqq.; 233 sqq.; Legg. II. 63; Mansi XX. 1085. 1197 sqq.; Hefele V. 252 sqq.; Rohrbacher — Franz XV. 498—505.

²⁾ Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 240; Mansi XX. 1209; Hard. VI. P. II. 1882; Hefele V. 255.

³⁾ Ekkehard l. c. p. 241.

s králem a princem, kteří mu slíbili pomoc proti násilníkům církve a přijal potom posly Jindřicha V. v Chalonsu. Tito žádali hřmotně práva investitury pro krále Jindřicha, poněvadž preláti hojná královská léna drží. Papež odpověděl jim skrze biskupa piacenzského, »že církev krví Kristovou vykoupená nesmí se činiti služkou, a nesmí-li bez králova svolení žádný představený církevní býti zvolen, pak jest skutečnou služkou a král uchvatitelem, když prstenem a holí investuje.« Poslové němečtí zvolali, že »ne tady, ale v Římě rozhodne se věc, však mečem.« Papež vyjednával potom některými svými důvěrníky s Jindřichovým kancléřem Adalbertem, který dlel nedaleko Chalonsu, a odcestoval k synodě do Troyesu (v květnu r. 1107),¹⁾ která několik kanonů vydala, z nichž první hrozil sesazením tomu, kdo by z rukou laikových investuru neb duchovní úřad přijal, jakož i tomu, kdo by jej posvětil.²⁾ Papež povolal k této synodě též německé biskupy a suspendoval proto arcibiskupa mohučského Rutharda s několika jeho suffragány, že se k ní nedostavili a Jindřichovi V. v investituře příliš povolovali.³⁾ Synodě obcovali též poslové Jindřicha V. bezpochyby následkem vyjednávání papežových důvěrníků s kancléřem Adalbertem, počínali si zdvořileji, a obdrželi lhůtu jednoho roku, aby Jindřich osobně před generální synodou v Římě své věci hájil.⁴⁾

Papež navrátil se z Francie, slavil v říjnu r. 1108 synodu v Beneventu, kde znova investuru laiků zakázal. Ale Jindřich pokračoval v investituře po synodě troyesské, jako před ní a nestaral se o danou lhůtu jednoho roku, maje co činiti na Východě s Čechy, Poláky a Uhry. Nabyv pokoje poslal znamenité poselství ku papeži, aby s ním o korunovaci na císaře vyjednávalo. Papež slíbil ji, když se ukáže býti přítelem spravedlnosti a ochráncem církve.⁵⁾ Právem obával se, že král bude císařské koruny žádati, nevzdav se investitury. Proto obnovil na synodě lateranské 7. března r. 1110 ustanovení troyesské, aby přijímatel i udělovatel investitury klatbě propadli, a laikové, kteříž o církevních věcech a statcích pořízení činí, svatokrádeží vinni byli. Potom odcestoval do jižní Italie a pojistil se tam pomocí vévody normanského a

¹⁾ Suger, *Vita Ludovici Reg. ap. Bouquet, recueil des historiens des Gaules* T. XII. p. 18; Ekkehard l. c. p. 242; *Annal. Hildesheim. Pertz V. (III.)* 111; Hefele V. 257.

²⁾ Hefele l. c. 259.

³⁾ *Annal. Hildesh. l. c.*; Ekkehard. l. c.; Hefele l. c. 260.

⁴⁾ Hefele l. c. 261

⁵⁾ *Annal. Hildesheim. ap. Pertz V. (III.)* 112

jeho hrabat pro čas nouze. Navrátil se do Říma, dal si totéž slíbiti od Římanů.¹⁾

V srpnu r. 1110. nastoupil král Jindřich V. s velikým vojskem na římskou výpravu, a vzal s sebou několik učenců, mezi nimiž byl David, rodem Skot, jeho dvorní kaplan, který byl za dějepisce této výpravy určen, aby netoliko mečem, ale též slovem své úmysly prováděl. Překročiv Alpy spálil neposlušné město Novaru, rozbil svůj tábor na polích Ronkalských a přijal tam holdování knížat a měst horno-italských; i markraběnka Mathilda podrobila se mu skrze posly, toliko Milán vzdoroval. Vzdoru si nevšímaje táhl král přes Florentii do Říma. S úzkostí pohlížel papež ku přibližujícímu se králi; zůstal-li v Římě, bylo mu se připraviti na násilnosti královny; opustil-li Řím, bylo se obávati rozkolu, aby král protipapeže neustanovil, který by jej na císařství korunoval. Z Aretia, které zpustošil, poslal posly a list k Římanům, aby s nimi o způsobu vjezdu do Říma vyjednával.²⁾ Když poslové Jindřichovi do Říma přišli, vyjednávali 4. února r. 1111. v chrámě Panny Marie a Torre s papežskou kommissí, v jejímž čele stál vážený laik Petr Lvův (Leonis), která žádala, aby král investitury se vzdal. Královští odvětili, že jest to věcí nemožnou pro četné říšské statky, které praeláti od Karla Velikého a nástupcův jeho obdrželi. Papežští odpověděli, že služebníci církve mohou se spokojiti s desátkou a dobrovolnými dary (oblacemi), statky a regalie nechť králi nazpět vydají. Tím vyslovili hlavní obsah sutrijského konkordátu. Papež přál si raději míti církev chudou, ale svobodnou, nežli bohatou a zotročenou. Královští poznali hned, že tuto myšlenku provésti nelze, však na oko přijali ji, ale tak, aby veškerá nenávisť a nelibost, kterouž u německých prelátů vyvolati musila, na papeže padla, jenž sám provésti měl, co nebylo lze provésti. Proto pravili, že král takového násilí nespáchá a takové svatokrádeže se nedopustí; t. j. že německých prelátů nutiti nebude, aby regalie vydali. Papežští odpověděli: »Budoucí neděli »Esto mihi« (quingagesima, 12. února) přikáže papež pod trestem klatby praelátům,

¹⁾ Annalista Saxo ap. Pertz VIII. (VI.) 748; Chronic. Cassin. ap. Pertz IX. (VII.) 774; Mansi XXI. 7; Hard. VI. P. II. 1895; Hefele V. 265.

²⁾ Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 244; Legg. II. 65. Pertz podává potom na tomto místě z vatikánského rukopisu akta o korunovaci Jindřicha V., která buď papež Paschalis sám, nebo některý z druhův jeho zajetí sepsal. Záhy byla přijata v Annaly Římské ap. Pertz VII. (V.) 472, a z větší části též do Chronicon Cassin. ap. Pertz IX. (VII.) 778. Méně správně nežli Pertz vydal je již Baron. ad ann. 1111 n. 2 sqq.

aby regalie vydali.« Král Jindřich vyjádřil se později, že poslové jeho dobře věděli, že věc provést nelze. Celé vyjednávání vedlo se ze strany královské mala fide na oklamání dobromyslného a ideálního papeže. Obě vyslanectva uzavřela tuto smlouvu: 1. Král vzdá se v den své korunovace před duchovenstvem a lidem vší investitury a obdrže vyjádření papežovo o regaliích, učiní přísahu, že vícekrát investitury předse nevezme; 2. ponechá církev v držení veškerého majetku, který není říšským, a rozřeší lid od přísahy, kterouž učiniti svým biskupům byl přinucen; 3. navrátí sv. Petru majetek jeho, jak mu od Karla, Ludvíka, Jindřicha a jiných císařů byl udělen, a bude ho v jeho držení dle sil chrániti a 4. pojistí papeži a jeho legátům úplnou svobodu a jistotu, a dá mu rukojmě, v jejichž čele svého synovce Fridricha Hohenstaufského, které mu papež v den korunovace vrátí. Zato poroučí 5. papež v den korunovace biskupům pod trestem klatby, aby králi a říši veškeré regalie vydali a nikdy k nim, t. j. městům, vévodstvím, hrabstvím, clům atd. nároku nečinili.¹⁾

Král přijal své posly s papežskými v Sutrii, několik mil od Říma vzdáleném, a schválil učiněnou smlouvu, však pod podmínkou, když ji jeho preláti a velmoži přijmou,²⁾ o čemž v smlouvě ani slova nestálo. Byl to nový úskok králův. Král nestál o vydání regalií; byl by je musil udělit v léno jiným světským knížatům, kteří by je byli dědičnými učinili, jimi proti koruně mocnějšími se stali a po větší ještě nezávislosti na ní toužili, kdežto regalie v ruku biskupův a opatů dědičnými státi se nemohly, a tito chtějíce se proti světským vasalům udržeti, musili ke koruně státi. Němečtí prelátové byli, jak se samo sebou rozumí, nespokojeni se smlouvou, kteráž je na jednu veškeré politické moci zbavovala. Též světští páni byli s ní nespokojeni, poněvadž byli by musili vrátiti léna, kteráž od církve obdrželi, a ztratili investituru, kterou si po příkladu králově nad menšími obročními církevními, jež nebyla lény, přímo říši podrobenými, přiosobili. Král věda, že z celé smlouvy nic nebude, přísahal toliko na onu její část, která se týkala jistoty papeže a jeho poslův, a chtěl tak vejíti s papežem v osobní obcování, odloživ druhou část přísahy až k slavnostní schůzi v den korunovace. Aby však papež žádného

¹⁾ Annal. Rom. l. c. p. 472; Chronic. Cassin. l. c. p. 778; Pertz Legg. II. 66; Baron. ad ann. 1110. n. 2; ad ann. 1111. n. 2 sqq.; Hefele V. 266 sqq.

²⁾ Ekkehard ap. Pertz l. c. p. 244.

podezření v upřímnost královu neměl, přísahalo v Sutrii 13 knížat, že král všechno vyplní, co v smlouvě obsaženo jest.¹⁾

Dle učiněné smlouvy přitáhl Jindřich s vojskem k Římu na Monte Mario v sobotu 11. února r. 1111. a odebral se následující neděli 12. února, byv lidem a duchovenstvem slavně vítán, do chrámu sv. Petra, kdež jej papež s biskupy a kardinály na nejvyšším stupni přijal a po přísaze, že bude ochráncem papeže a církve římské, za budoucího císaře prohlásil a políbil. Začal obřad korunovace. Papež žádal na králi, aby investitury se vzdal, a on sám vyplní, co ze své strany slíbil. Jindřich odpověděl, že »nemá úmyslu, aby biskupům, opatům a církvi něco odňal, co jim dřívější císařové darovali.« Opakoval též úskok, co v Sutrii, aby veškerá nenávisť na papeže padla, který měl provést, co nebylo lze provést. Potom vyzval papeže, aby svou přípověď o regaliích splnil, poněvadž toto jest podmínkou vzdání se investitury. Papež ukázal mu edikt o tom zhotovený, který teprve po korunovaci prohlásiti chtěl. Král odvětil, že k tomu článku o vydání regalií jest třeba přístupu jeho prelátův a odebral se s německými a třemi lombardskými biskupy na zvláštní místo chrámu blíže sakristie ku poradě. Porada trvala dlouho; konečně vrátili se a ohrazovali se prudce proti žádosti papežově s strany regalií, pravíce, že jí provésti nelze, ano že patrným kacířstvím jest; s čímž, jak Jindřich pravil, i mnozí papežští preláti se srovnávali. Papež nemohl za těchto okolností svůj edikt prohlásiti,²⁾ a král chtěl teď beze všeho průtahu a beze všech závazků býti korunován. Poněvadž papež jeho žádosti vyplniti nechtěl, dal jej k radě svého kancléře Adelberta a monastyrského biskupa Burcharda asi před polednem německými vojíny obstoupiti, a když ani tak nebyl zastrašen, kázal jej večer s celým jeho průvodem do sousedního domu jakožto zajaté odvésti; toliko kardinálové-biskupové ostijský a tuskulský uprchli. Spolu byli četní jiní, duchovní i laikové, zatčeni, mnozí týráni a zloupeni, a mnohé věci z chrámu od německých vojínův odcizeny. Takovým násilným skutkem porušil král svou přísahu. Z německých duchovních opovážili se jenom dva haněti krále: arcibiskup solnohradský Konrád, a královský kaplan a pozdější zakladatel premonstrátů Norbert, začož chtěl arcibiskupovi jeden

¹⁾ Annal Rom. ap. Pertz VII (V) 474; Legg. II. 67; méně správně ap. Baron. ad ann. 1111. n. 6 sq; Hefele V. 270.

²⁾ Acta coronationis ap. Pertz Legg. II. 68 sq.; manifest Jindřichův l. c. p. 70; srv. Hefele V. 270—273.

rytíř hlavu rozštípnouti. Onen dvorní dějepisec David ospravedlňoval násilí královo na papeži spáchané příkladem patriarchy Jakuba, který podobně učinil a k andělu pravil: »Nepustím tebe, leč mi požehnání dáš« (I. Mojž. 32, 26.).¹⁾

Zpráva o neslýchaném násilí králově naplnila velikou rozhorčeností Římány, kteří druhý den na tábor králův udeřili a bitvu s ním v jeho neprospěch svedli, ve které byl král v obličeji raněn a málem byl by v ruce Římanův padl. Třetí den odtrhl král od Říma, vleka s sebou všechny zajaté; papeže s několika kardinály zavřel do kastellu Trebika a nepřipustil k němu žádného Latiníka než samé Němce; ostatní zavřel do zámku Krokodilla. Později přivlekl papeže zase do tábora, dílem aby jej v jistotě měl, dílem znova s ním vyjednával. Všemi možnými způsoby nastupoval na něj, aby byl mu po vůli a neštítel se ani hroziti jemu a všem zajatým smrtí. Však papež zůstal stálým, až konečně po dvouměsíčním zajetí, když nebylo nejmenší naděje v pomoc lidskou (oba normanští spojenci, vévoda Roger a jeho bratr Boěmund křižák, umřeli v únoru a březnu r. 1111., a markraběnka Mathilda nemohla pomoci poskytnouti), jsa přemožen svými útrapami a svízeli svých přátel, zvolal: »En cogor pro Ecclesiae pace et liberatione« (Hle pro pokoj a osvobození církve jsem přinucen) připustiti to, čehož, abych nepřipustil, byl jsem hotov svou krev prolíti. Papež svolil k tomu, aby volba biskupův a opatův děla se sice svobodně a beze všeho svatokupectví, ale vždycky s vůlí a srozuměním krále, který takto zvolené před posvěcením prstenem a holí bude investovati, a zavázal se, že krále proto, co se stalo, nikdy klatbou stíhati nebude. Na tuto učiněnou smlouvu přísahal ve jménu papežově 16 kardinálů všech stupňův a ve jménu králově 13 duchovních a světských velmožů. Král vynutil tedy na papeži dvě věci: 1. že každá volba praelátova potřebuje ke své platnosti jeho schválení, bez něhož jest neplatnou, a 2. že může investovati prstenem a holí, odznaky to duchovní moci. Touto smlouvou byly veškeré práce Řehoře VII. a Urbana II. rázem zničeny, a církev německá vydána libovůli králově; neboť ona svobodná volba beze vší simonie, jak si ji papež myslel, byla v skutečnosti pouhým mamem a klamem. Listinu o této králově výsadě musel papež ještě v táboře králově v noci 12. dubna vyhotoviti a podepsati, a král podržel ji prozatím u sebe, poněvadž dle úmluvy teprve po korunovaci jemu slavně odevzdána býti měla. Druhý

¹⁾ Vilém z Malesbury ap. Migne 179, 1375.

den 13. dubna odebrali se papež a král do chrámu sv. Petra, kde papež krále na císařství korunoval, a jemu Tělo Páně na potvrzení pokoje a svornosti mezi nima oběma podal. Když korunovační obřad byl ukončen, a císař s papežem slavnostní roucho svlekli, podali římstí patriciové novému císaři zlatý pruh a tím nejvyšší patriciát nad Římem. Nový císař měl po starém obyčeji v slavném průvodu bráti se městem do Lateranu, ale on spěchal rychle do svého ležení, a papež s kardinály, jsouce teď na svobodě a bohatě obdarováni, byli od jásajícího lidu nazpět do Říma přivedeni ve čtvrtek 13. dubna.¹⁾

Císař Jindřich V. odtáhl přes Tusci, kde se tři dni u mocné markraběnky zdržel, již říšskou vikárkou Ligurie ustanovil, a Lombardii do Němec. V srpnu r. 1111. investoval svého kancléře Adalberta za mohučského arcibiskupa a pochoval slavně svého otce ve špýrské kathedrále, jemuž na papeži rozřešení od klatby vymohl, ujistiv jej, že před svou smrtí lítost nad svým počínáním zbudil. Ale papeži Paschalovi nastaly hořké dni. V Římě povstaly ostré spory mezi protivníky a stoupenci učiněné smlouvy, kteréž až k rozkolu skoro vedly. Kardinálové a duchovní, kteříž útrap zajetí nesnášeli, zavrhovali smlouvu, a majíce v čele kardinály-biskupy Jana tuskulského a Lva ostijského čili velletrijského,²⁾ kteří v čas z chrámu sv. Petra prchli, měli schůzi, právě když papež v městě nebyl a prohlásili proti němu onu smlouvu za neplatnou. Zvěděv to papež poslal jim z Terraciny 5. července list, v němž jejich po jeho rozumu nevhodnou horlivost káral, ale spolu slíbil, že napraví, k čemu toliko proto svolil, aby záhubu od Říma a celé provincie odvrátil.³⁾ Jiný náčelník odporu Bruno, opat montecassinský a spolu biskup ze Segni, žádal na papeži za zrušení smlouvy a klatbu na Jindřicha, jmenoval investituru laiků kacířstvím a její hajitele kacíři. Za to musel se po rozkazu papežově vzdáti opatství montecassinského a spokojiti se s biskupstvím segnijským.⁴⁾ Ale odpor šířil se dál, i francouzští biskupové účastnili

¹⁾ Acta coronationis ap. Pertz Legg. 69 sqq.; Annal. Rom. ap. Pertz VII. (V.) 474 sqq.; Ekkehard. ap. Pertz VIII. (VI.) 244 sq.; Chronic. Cassin. ap. Pertz IX. (VII.) 780 sqq.; Baron. ad ann. 1111 n. 8 sqq.; Quillelmus Malesbur. ap. Migne 179, 1373; Hefele V. 270 sqq.

²⁾ Velletri byly s Ostií toho času spojeny.

³⁾ Mansi XX. 1008; Hard VI. P. II. 1791; Baron. ad ann. 1111. n. 21, sq.; Hefele V. 281.

⁴⁾ Chronic Montecass. ap. Pertz IX. (VII.) 783; Baron. ad ann. 1111. n. 23 sqq.; Hefele V. 281.

se v něm, jako arcibiskupové Jan z Lyonu a Quido z Vienny; Gerard, biskup angoulemský a spolu papežský legát, a jiní. Následkem tohoto rozsáhlého odporu rozhodl se Paschal, že výsadu císaři propůjčenou odvolá,¹⁾ a z papežství se poděkuje. Za tou příčinou svolal synodu do Říma, která v Lateranu po 6 dní od 18. března r. 1112. se slavila. Pátého dne vypravoval papež průběh událostí, kteréž jej přinutily, že císaři onu výsadu propůjčil, prohlásil, že pro svou přísahu nikdy za to jej kleti ani pro investituru znepokojovati nebude, ačkoliv on svému papeži danému slovu nedostál; uznal dále, že chybil a ponechal synodě, aby svou obezřelostí učiněnou chybu napravila. Dne 6. (23. března) učinil papež před synodou vyznání své víry, kde praví, že uznává Písmo sv., kanony sv. apoštolů, čtyři všeobecné synody nicejskou, konstantinopolskou, efesskou a chalcedonskou, dekrety dřívějších papežův, jmenovitě Řehoře VII. a Urbana II., chválí, co oni chválili, drží, co oni drželi, potvrzuje, co oni potvrdili, co oni ztratili, že ztrácuje, co zavrhl, zavrhuje, co zakázali, zakazuje a při tom že setrvává vždycky. Takovým způsobem zavrhl papež nepřímo investituru a svou výsadu. Potom prohlásila synoda po návrhu biskupa Gerarda z Angouleme se srozuměním papežovým udělenou výsadu čili privilegium za neplatnou, nazývají ji privilegium. Toto usnešení podepsalo 12 arcibiskupů, 114 biskupů, 15 kardinálů-kněží a 8 kardinálů-jahnů.²⁾ Však vzhledem na přísahu papežovu nevynesla synoda klatby na Jindřicha. V této synodě poděkoval se papež a odložil mitru a plášť, ale synoda nepřijala jeho poděkování.³⁾ Poněvadž biskup Gerard tak moudrým na synodě se ukázal, poslal jej papež s jedním kardinálem ke dvoru císařovu, aby usnešení synody jemu oznámil. Gerard vykonal daný rozkaz, a málem byli by ho dvořané zabili, kdyby císař sám ho nebyl chránil.⁴⁾ Však císař nedbal pranic tohoto uzavření.

¹⁾ Srv. úryvek papežova listu k Ivonovi, biskupu chartresskému, a list jeho ke Quidonovi, viennskému arcibiskupu ap. Baron ad ann. 1111. n. 28. jest to list Ivonův k jednomu opatu, v němž onen úryvek přichází, ap. Baron ad ann. n. 1111. 28; ad ann. 1112. n. 3. Mansi XX. 108; Hard. VI. P. II. 1792 Hefele V. 283

²⁾ Mansi XXI. 49 sqq. a 67; Hard. l. c. p. 1899; Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 246; Legg. II. Appdx. p. 181; Baron. ad ann. 1112. n. 4 sqq. Wilhel. Malmesb. ap. Migne 179, 1378; Hefele V. 284.

³⁾ Gottfried z Viterba, skoro vrstevník papežův ap. Baron. ad ann. 1112. n. 11.

⁴⁾ Hefele V. 285.

S uzavřením lateranské synody byli horlitelé francouzští nespokojeni. Papežský legát arcibiskup viennský Quido (pozdější papež Kalixt II.), příbuzný císařův, slavil 16. září r. 1112. synodu ve Vienně, kteráž investituru za kacířství a výsadu papežskou pro Jindřicha za neplatnou prohlásila a na Jindřicha pro jeho násilí klatbu vynesla.¹⁾ Podobně jako Quido počínal si Kuno, kardinál-biskup praenestský, rodem Němec, který byl toho času papežským legátem v Palestině. Uslyšev o násilnictví Jindřichově, vynesl naň klatbu na synodě v Jerusalemě,²⁾ opakoval týž výrok na synodě v Beauvaisu, kterou slavil 6. prosince r. 1114. s arcibiskupy remešským, bourgesským a sensským a jejich suffragány,³⁾ pak na synodách v Remeši,⁴⁾ Kolíně (14. dubna r. 1115.)⁵⁾ a Chalonsu na Marně (12. července r. 1115.)⁶⁾

Jindřich V. pokořiv papeže zvítězil též v Německu nade všemi svými nepřáteli. Však věc změnila se od r. 1114., kde veliká nespokojenost s císařem pro jeho násilnictví ve věcech světských i církevních jmenovitě na Rýnu a v Sasku se objevila. V čele nespokojenců porýnských stálo město Kolín se svým arcibiskupem Fridrichem, jež zbraní pokořiti císaři se nezdařilo. Sasové chtějíce svou věc spojití s církví povolali k sobě z Uher kardinála-legáta Dětricha (Dietricha), který v Goslaru 8. září r. 1115. klatbu na císaře vynesl a magdeburského arcibiskupa s jinými Sasy v obcování církevní přijal. Jindřich snažil se smířiti se svými protivníky, aby mohl uchvátiti nejen léna ale též allodia markraběnky Mathildy, která zemřela 24. července r. 1115., a vypsal říšský sněm do Mohuče. Ale Sasové a jiní mnozí nedostavili se, a Mohučští povstali proti císaři a vynutili na něm propuštění svého arcibiskupa Adalberta, kterého císař jal a na pevnosti Trifelsu zavřel, poněvadž k jeho nepřátelům přešel. Ku pozvání Adalbertově sešlo se o vánocích r. 1115. mnoho biskupův a knížat do Kolína, kdežto císař skoro ode všech opuštěn seděl ve Špýru. Aby kolínský sjezd klatby na něj nevynesl, poslal tam císař vircburského biskupa Erlunga, který navrátil se odtud též odpadl od

¹⁾ Mansi XXI. 73; Hard. VI. P. II. 19.3; Baron. ad ann. 1112. n. 12 Hefele V. 286.

²⁾ Hefele V. 288.

³⁾ l. c. 294.

⁴⁾ l. c. 295.

⁵⁾ l. c.

⁶⁾ l. c.; srv. Schöne; der Kardinallegat Kuno, Bischof von Präneste. Weimar. 1857.

císaře, jenž za to vévodství franské mu odňal a je svému synovci Konrádu Hohenstaufskému propůjčil.¹⁾

Mezi tím slavil papež v říjnu r. 1114. synodu v Ceperaně, na níž nového vévodu normanského slavně Apulií a Kalabrií investoval a beneventského arcibiskupa sesadil, poněvadž k němu jakožto pánu Beneventa byl nevěrným.²⁾ Tento arcibiskup byl později zase dosazen. Na synodě v Troje (24. srpna r. 1115.) pohnul papež Normany k uznání míru Božího a psal východnímu císaři Alexiovi list, v němž jako podmínku užšího spojení s Římem církevní unii žádal.³⁾

Na začátku r. 1116. táhl císař Jindřich V. do Italie, obsadil všechny hrady Mathildiny a poslal z Padovy opata klugnického Pontia ku papeži Paschalovi, aby jej sobě naklonil. Pontius přišel do Říma právě, když papež 6. března r. 1116. lateranskou synodu slavil. Papež uznal na ní zase svou chybu, prosil přítomných za přímluvu u Bohu, aby byla mu odpuštěna, a zatratil věčnou klatbou dané privilegium Jindřichovi, nazývaje je privilegium. Tohoto vyznání použil Bruno, biskup segninský a zvolal: »Děkujeme Bohu, že papež onu výsadu, kteráž jest kacírstvím, zatratil.« Však Jan, biskup gaëtský, a papež sám odmítli od Apoštolské Stolice výčitku kacírství. Když kardinál Kuno a poslové viennského arcibiskupa Quidona na papeži žádali, aby klatbu jejich na Jindřicha výslovně potvrdil, neučinil toho sám, ačkoli většina synody ji schválila.⁴⁾

Poněvadž nepřátelé Jindřichovi v Německu se množili, záleželo mu mnoho na smíření s papežem. I poslal k němu tři hornoitalské biskupy jako své jednatele a žádal na papeži především zrušení klatby, kterou na něj někteří legáti a synody vynesli. Papež dle Ekkeharda odpověděl, že on svému danému slibu, že císaře kleti nebude, jakkoli byl vynucen, dostál; však když to znamenití praeláti učinili, nemůže výroku jejich zrušiti, neslyšev jich; pročež ať obě strany své věci před synodou hájí.⁵⁾ Ale císař věděl, co jej na synodě očekává, a chtěl stůj co stůj překaziti. Používaje sporu mezi Římany a papežem o ustanovení městského praefekta

¹⁾ Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI) 249; Baron. ad ann. 1115. n. 7; Hefele V. 296.

²⁾ Mansi XXI. 93; Hard. VI. P. II. 1923; Pagi ad ann. 1114. n. 2; Hefele V. 291.

³⁾ Jaffe Reg. 510; Baron. ad ann. 1115. n. 6; Hefele V. 296.

⁴⁾ Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 251; Mansi XXI. 146; Hard. VI P. II. 1933; Baron. ad ann. 1116. n. 1 sqq; Hefele V. 298.

⁵⁾ l. c. p. 253

vtrhl pod záminkou, že spor urovná, do Říma, zatím co papež přes Montekassino do Beneventu ustoupil a Normany na pomoc volal. Hned druhý den po příchodu císařově odebrali se k němu tři kardinálové ve jménu ostatních se žádostí, aby se vzdal investitury, však neučinil toho a slavil velikonoce r. 1117. v Římě. Poněvadž žádný kardinál mu po starém obyčeji koruny na hlavu posaditi nechtěl, dal to učiniti marnivým arcibiskupem Moricem Burdinem z Brakary v chrámě sv. Petra. Moric maje spor s primasem toledským přišel ku papeži a vetřel se tak v jeho přízeň, že jej jako legáta k císaři poslal. Jsa papežským legátem dal se císařem zneužiti, začož jej papež v dubnu r. 1117. na synodě beneventské vyobcoval. Poněvadž další vyjednávání s papežem byla marna a parná doba se blížila, opustil císař Řím, kde papežská strana teď takové pokroky činila, že papež 15. ledna r. 1118. do leonské části se navrátiti a chrám sv. Petra, který městský praefekt obsadil, oblehnouti mohl. Ale namáhaním vysílen byv, onemocněl a umřel 21. ledna r. 1118.¹⁾

§. 297. *Gelasius II. (1118—1119) a Kalixt II. (1119—1124);
konkordát wormský; všeobecný církevní sněm IX.,
lateranský I.*

Gelasius (1118—1119). Po smrti Paschala II. zvolili kardinálové na rychlo kardinála Jana z Gaëty, kancléře církve římské za papeže pod jménem Gelasia II. Ale Cencius Frangipani, stoupenec císařův, vrazil do chrámu, týral hrozně papeže a zavlekl jej do svého domu; na to většina Římanů chopila se zbraně a osvobodila papeže, který do Lateranu se odebral. Papež byl posud jáhnem a nežli na kněžství a biskupství posvěcen býti mohl, přitrhl z nenadání Jindřich V. do Říma, tak že papež za velikého nebezpečení do Gaëty prchl, kdež u přítomnosti jihoitalských knížat a mnohých biskupů byl 9. a 10. března posvěcen. Císař žádal na něm svými posly obnovení výsady z r. 1111., ale papež nedal se hrozbami zastrašiti a slíbil, že spor mezi církví a říší

¹⁾ Annal. Romani ap. Pertz VII. (V.) 477; Chronic. Cassin. ap. Pertz IX. (VII.) 791; Mansi XXI. 156. 162; Baron. ad ann. 1117. n. 2 sqq.; ad ann. 1118. n. 1. sq; Pagi ad ann. 1117. n. 2 sqq; Hefele V. 303.

v říjnu na synodě v Miláně nebo Kremoně rozhodnouti dá. Věda, co synoda učiní, a poradiv se s právníky ustanovil císař 8. března r. 1118. Morice Burdina, arcibiskupa brakarského, za protipapeže pod jménem Řehoře VIII., na nějž s císařem papež 7. dubna r. 1118. na synodě kapuanské klatbu vynesl.

Téhož času (v květnu) vynesla klatbu na Jindřicha působením kardinála Kunona a mohučského arcibiskupa Adalberta synoda kolínská, a potom v červenci synoda fritzlarská; pročež spěchal Jindřich z Říma do Němec, aby tam svou vážnost obnovil, a zuřící občanské válce konec učinil. Gelasius II. vrátil se v letě do Říma a bydlil u kostela Panny Marie (in Secundicerio) poblíž hradů svých přátel, kteříž ho proti vzdoropapeži též v Římě bydlícímu chránili. Ale když na den sv. Praxedy (21. července) v jejím chrámě služby Boží konati se chystal, vrazili tam Frangipani a svedli krvavý boj, mezi nímž papež uprchl. Druhého dne pravil k svým přátelům: »Utecme ze Sodomy«, a odebral se přes Pisu a Janov do Francie, kde v klugnickém kláštře 29. ledna r. 1119. umřel.¹⁾

Kalixt II. (1119—1124).²⁾ Gelasius II. odporoučel na smrtelném loži za svého nástupce kardinála Kunona z Praeneste, který však nahlížeje, že jako hlavní nepřítel Jindřichův za smírce mezi císařstvím a papežstvím se nehodí, zřetel umírajícího papeže a svých druhů na viennského arcibiskupa Quidona obrátil, který pocházel z královského rodu burgundského a s císařem a mnohými královskými rodinami spřízněn byl.³⁾ Byl zvolen jako Kalixt II. za papeže dal se ve Vienně 9. února r. 1119. korunovati a zdržel se celý rok ve Francii.

Nový papež vydal na synodě toloské 10 kanonů proti panujícím zlořádům (8. července r. 1119.), a připravoval se k valné synodě, kterou do Remeše vypsál. Mezi tím chtěje císař knížata s vládou jeho nespokojená uchlácholiti slíbil jim říšský sněm, který se v září téhož roku sešel. Nežli císař do Triburu k říšskému

¹⁾ Gelasii II. Vita a Pandulfo conscr. ap. Watterich II. 91—104; de Gelasii rebus aequalium Annales l. c. p. 105—114; — Annal. Rom. ap. Pertz VII. (V.) 478; Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 254; Chronic. Montecas ap. Pertz IX. (VII.) 792; Baron. ad ann. 1118. n. 5 sqq.; ad ann. 1119. n. 1. Pagi ad ann. 1118. n. 4 sqq.; Hefele V. 305

²⁾ Vita Calixti II. a Pandulfo conscr. ap. Watterich II. 115—118; a Bosone card. l. c. p. 118—121; Calixti II. annal. l. c. p. 121—153.

³⁾ Baron. ad ann. 1119. n. 2. 5; Hefele V. 308.

sněmu odjel, přišli k němu do Štrassburku papežští poslové: Vilém, biskup chalonsský (onen znamenitý scholastik Vilém ze Chamepeauxu) a Pontius, opat klugnický, aby jej pohnuli k upuštění od investitury. Biskup Vilém poukazoval na sebe, že on od francouzského krále investován není a přece jemu ve věcech světských věrně slouží jako biskup investovaný, pročez císař může se investitury vzdáti, aniž by říše nějakou škodu vzala. Poněvadž císař ochotu jevil k smíření, poslal k němu papež dva kardinály, biskupa ostijského Lamberta a Řehoře (pozdějšího papeže Innocentia II.), aby s ním písemní smlouvu učinili, a lhůtu k jejímu provedení ustanovili. Zatím učinil císař knížatům na sněmu triburském mnohé ústupky, kam též poslové z Říma, Vienny a odjinud se dostavili žádající, aby Kalixt za papeže byl uznán. Biskupové prohlásili se pro něj a slíbili své účastenství v synodě remešské. Na cestě z Triburu do Remeše sešel se císař mezi Mety a Verdunem s papežskými posly, jmenovanými dvěma kardinály a smluvil se s nimi o dvou listinách, kterými investitury se vzdal a od papeže pokoj obdržel i jeho přátelé, a pak o schůzi osobní s papežem, která 24. října v Monsonu východně od Remeše k místu přijíti měla.

S vyhotovenými listinami odebrali se papežští poslové k valné synodě do Remeše, která byla 20. října u přítomnosti francouzského krále Ludvíka VI. otevřena, a již bylo přítomno 15 arcibiskupů, přes 200 biskupův a množství opatův a menších církevních hodnostářů z Italie, Němec, Francouz, Španěl a Anglie. Za účel synody prohlásil papež vykořenění svatokupeckého bludu, kterýž obzvláště investiturou do církve se vloudil, dal potom smlouvu s císařem učiněnou přečísti a žádal synody za radu. Mezi synodou dne 22. října opustil papež Remeš a přišel druhý den do Monsonu, kde císař poblíž města u villy zvané Beureliakum s 30.000 muži tábořil. Veliké vojsko způsobilo obavu, že císař výstup z r. 1111. opětovati chce. Papež zůstal v pevném hradě monsonském a poslal 24. října posly k císaři k vyjednávání. Poněvadž papež uvedené listiny přesněji formuloval a možné libovolné výklady ze strany císařovy zamezil, upíral tento, že by takové přípovědi byl učinil; však biskup chalonsský chtěl přísahati na to, a dokázal svědky, že císař rukou dáním mu to pojistil. Teď odkládal císař s odpovědí, tak že papež poznal jeho neupřímnost a odjel v neděli 27. října nazpět do Remeše. Potom zakázala synoda znova svatokupectví a investituru laiků na biskupství a opatství a papež vynesl klatbu na císaře a jeho protipapeže a rozřešil poddané od přísahy věrnosti, až by se polepšil, při čemž čle-

nové synody počtem 437 držíce hořící svíce vrhli je na zemi a shasili (30. října r. 1119.).¹⁾

Posynodě remešské zůstal Kalixt ještě několik měsíců ve Francii, udělil svému bývalému arcibiskupství veliké výsady, jmenovitě učinil držitele jeho primasem sedmi církevních provincií,²⁾ přešel v březnu Alpy a vjel 3. června za velikého jásotu do Říma. Protipapež utekl do Sutria a jeho stoupenci vydali za peníze chrám sv. Petra. Potom odebral se Kalixt do Beneventu, obnovil lenní poměry s Normany a vypravil s jejich pomocí vojsko pod kardinálem Janem z Kremy proti Sutriu. Po osmidenním obležení vydalo město Burdina, který byv týrán a svázán na velbloudu (23. dubna r. 1121.) byl do Říma přiveden, kde lid na kusy byl by jej roztrhal, kdyby Kalixt nebyl jej z města odstranil. Odkázal jej do kláštera Kavy, kde nevzdav se přiosobené důstojnosti, zemřel.³⁾ I v Německu nastal obrat v prospěch papežův. Arcibiskup trevirský Bruno, posavadní podpora protipapežova, přešel ke Kalixtovi; Adalbert, arcibiskup mohučský, sebral pole a táhl v letě proti císaři, kterýž oblehal Mohuč. Však obě strany hrozily se neblahé občanské války a sjely se 29. září r. 1122. na smírní soud do Vircburku. Po osmidenním vyjednávání usnesla se knížata, aby říše i církev své statky a práva podržely, klatba papeži se přenechala a k němu prosba se vznesla, aby všeobecný sněm k rozřešení sporu mezi říší a církví svolal; zatím ať všeobecný mír panuje, který knížata i tenkrát zachovají, kdyby císař je porušil. K tomuto usnešení přistoupila v listopadu v Řezně knížata bavorská a korutanská a dodala mu tím větší váhy. Za vyjednavatele poslala knížata do Říma biskupa vormského a fuldského opata. S těmito posly poslal papež své legáty, kardinála-biskupa ostijského Lamberta, kardinála-kněze Saxona (Saronu) a kardinála-jáhna Řehoře do Němec, aby s císařem a knížaty o mír vyjednávali a jej k místu přivedli. Tyto smírné snahy byl by málem císař svou násilností zmařil. Po smrti vircburského biskupa Erlunga († 28. prosince 1121), jemuž vévodství franské zase navrátil, ustanovil za jeho nástupce mladého hraběte Gebharda z Hennebergu, který byl

¹⁾ Acta ap. Mansi XXI. 233–253; Hard. VI. P. II. 1983 sqq.; Hefele V. 213. sqq.

²⁾ Mansi XXI. 191; Hard. I c. 1951; Baron. ad ann. 1120. n. 2; Hefele V. 327.

³⁾ Annal. Rom. Pertz VII. (V.) 479; Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 256; Baron. ad ann. 1121. n. 1 sqq.; Pagi ad ann. 1121. n. 1. sqq.; Mansi XXI. 269. 290; Hefele V. 327.

ještě studujícím laikem; však většina duchovenstva a lidu zvolili za biskupa kanovníka Rudgera, kterého mohučský arcibiskup s papežskými legáty v klášteře Schwarzach na biskupství posvětil; ale císař chránil a uznával onoho proti tomuto. Mimo to upevnil arcibiskup mohučský proti vůli císařově Aschaffenburg. Občanská válka byla by znovu vypukla, kdyby papežští legátové nebyli prostředkovali.¹⁾ Aby papež snahy svých legátů podporoval, poslal po biskupu Azzonu aquiském velmi přátelský list císaři (z 19. února r. 1122.), v němž jej na jejich příbuzenství upamatoval, jej o své lásce jako příbuzného a papeže ujišťoval a spolu se vyslovil, že nic z jeho práv mu odníti ani cti říše a koruny dotknouti se nechce.²⁾ Papežští legátové zvali císaře, biskupy a knížata na sněm do Mohuče na svátek Narození Panny Marie (8. září 1122); avšak vyjednávání nevedla se v Mohuči než bezpochyby po vůli císařově ve Wormsu, městě jemu oddaném, a trvala přes týden. Proti všemu nadání povolil a byl se svými stoupenci od legátů v církevní obcování přijat. Byly zhotoveny dvě listiny. V první vzdal se císař z lásky k Bohu, církvi a papeži a pro spasení své duše investitury holí a prstenem, svolil, aby ve všech církvích volba a posvěcení byly svobodny a slíbil církvi římské pokoj a navrácení všech jejích statkův a regalií, které v držení měl, jakož i svou pomoc, aby ke svému přišla, pokud toho v držení neměl. V druhé listině svolil papež, 1. aby volby biskupův a opatů v království německém u přítomnosti císařově bez svatokupectví a násilí se vykonávaly; 2. aby císař sporné volby dle rady metropolity a biskupů téže provincie pro stranu moudřejší rozhodoval; a 3. aby zvoleného žezlém v říšská léna (regalie) investoval a sice v království německém před posvěcením, v ostatních částech říše (t. j. v Itálii a Burgundu) v šesti měsících po posvěcení, po čemž investovaný všechny své povinnosti k císaři plniti jest zavázán. Mimo to pojistil papež císaři a všem, kteří v tomto sporu po jeho boku stáli, pokoj. Tyto listiny z 23. září r. 1122. byly týž den na rovině vormské za přítomnosti a veliké radosti nesmírného množství lidu od obou stran podepsány a slují **vormský konkordát neb smlouva Kalixtova** (pactum Calixtinum). Kardinál-biskup ostijský sloužil slavné služby Boží, políbil po Agnus Dei (Beránku Boží) císaře, podal mu Tělo Páně a přijal jej beze všech obtíží slavně zase v církevní obcování.

¹⁾ Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 256 sqq.; Hefele V. 326 sqq.

²⁾ Ap. Migne 163, 1232; Jaffé Reg. p 540; Hefele V. 332.

Na říšském sněmu bamberském (11. listopadu) přistoupila k vormskému konkordátu knížata, kteří ve Vormsu nebyli.

Konkordát vormský nalezl pravý střed mezi požadavky církve a říše. Církev obdržela svobodnou kanonickou volbu biskupův a opatův, nezávislou na libovůli dvora, a spolu byl onen zlořád investitury holí a prstenem v regalie odstraněn, tak že více se nezdálo, jakoby moc duchovní byla výronem světské. Ale biskupové a opati nebyli pouhými duchovními hodnostáři, ale spolu mocnými světskými knížaty, o které koruna proti světským vasalům se hlavně opírala; proto lpěli císařové na investituře a musili mítí vliv na jejich volbu. A toho dosáhli. Císař byl při volbě přítomen a rozhodoval sporné volby a investoval zvoleného žezlem před vysvěcením v království německém, tedy mohl hned při volbě zameziti zvolení muže sobě a říši nepřátelského, a když by jej voličové přece zvolili, odepřel mu investituře v regalie, a on nemohl býti posvěcen, a musela se konati volba nová. Věc dostala se k Apoštolské Stolici, která pro strannické choutky voličův právům krále a říše ublížiti nepřipustila. Toto investování regaliemi před posvěcením platilo pouze pro Německo, kde biskupové byli mocnými many, však nikoli pro Burgund a Itálii, kde biskupové měli nepatrnou politickou moc a ještě ji na města ztráceli; pročť císař zde o svůj vliv tak nestál. Zvolený byl hned posvěcen a císař musil jej potom v šesti měsících investovati. Investitura v léna děla se žezlem jako u světských vasalův, a teď bylo patrné, že císař investuje, ne biskupa v biskupství, ale říšského mana v říšská léna čili regalie.

Radost z obnovení svornosti mezi císařstvím a kněžstvím byla tak veliká, že na mnohých listinách rok 1122. za novou aeru se pokládá.

Mohučský arcibiskup Adalbert prosil papeže za potvrzení konkordátu vormského a spolu vyložil mu všechny obtíže při vyjednávání o něm. Papež byl touto zprávou velice potěšen a poslal císaři list ze 13. prosince r. 1122., v němž mu svou radost z učiněné smlouvy vyslovil a jej o své otcovské lásce ujistil.

K slavnému potvrzení vormského konkordátu svolal Kalixt II. devátý všeobecný sněm církevní, lateranský první, který trval od 18. března až do 6. dubna r. 1123., a jemuž přes 300 biskupův

¹⁾ Ekkehard ap. Pertz VIII. (VI.) 259 sq.; Legg. II. 75; Baron. ad ann. 1122. n. 11 sqq.; Mansi XXI. 273. 287; Hard. VI. P. II. 1107. 1114; Hefele V. 332 sqq.

a množství opatův přítomno bylo. Vormský konkordát byl v synodě veřejně čten, ode všech schválen a v listovně čili archivu církve římské uložen. Mimo to vydala synoda kanony proti svatokupectví, svěcením protipapeže Burdina, která za neplatná prohlásila, zasahování laiků v obor církevní, porušení míru Božího, falšování mince, olupování poutníkův a oltářův a rušení slibu státi se křížákem, prohlásila manželství duchovních, kněží, jáhnův a podjáhnů za neplatná,¹⁾ a urovnala poměr mnichů k biskupům. Se srozuměním synody prohlásil papež kostnického biskupa Konráda z velfického domu († r. 976.) za svatého, a uklidil mnohé spory.²⁾

Papež Kalixt II. zemřel 13. prosince r. 1124., a císař Jindřich V., poslední z rodu salického, odebral se za ním na věčnost 22. května r. 1125., maje věku svého 44 léta.

β) Papežové v boji s republikány a šlechtou.

§. 298. *Honorius II. (1124—1130), Innocentius II. (1130—1143), desátý všeobecný církevní sněm, lateranský druhý.*

Honorius II. (1124—1130.)³⁾ Po smrti Kalixta II. stály proti sobě dvě nejznamenitější a nejbohatší rodiny římské, Frangipanovci a Lvovci, usilující o vliv na volbu papežskou. Kardinálové zvolili za papeže kardinála-kněze Tebalda jako Celestina II.; ale mezi Te Deum provolal Robert Frangipani za papeže kardinála-biskupa ostijského Lamberta, který vormský konkordát uzavřel. Tebald, muž šlechtyný maje toliko blaho církve na mysli, ustoupil dobrovolně, aby rozkol zamezil, a Lambert podrobil se po osmi

¹⁾ Tato manželství byla za neplatná prohlášena na synodách partikulárních v Melfách, Troyesu a Remeši (srv. Hefele V. 175; 260; 319); teď na synodě všeobecné, a tudy toto usnešení stalo se všeobecným zákonem (srv. Hefele V. 339, výklad kanonu 7.).

²⁾ Mansi XXI. 274—287; Hard. VI. P. II. 1109—18; Hefele V. 338—344. Baronius klade mylně slavení IX. všeobecného církevního sněmu do r. 1122; srv. Pagi ad ann. 1123. n. 1.

³⁾ Vita a Pandulfo Card. conscr. ap. Watterich II 157—158; a Bosone l. c. p. 158—159; Annales ex histor. coetan. collect. l. c. p. 159—173. Epistolae Honorii II. num. 27 ap. Mansi XXI. 319; num. 112 ap. Migne 160, 1218—1320; num. 120 ap. Jaffé Regest. pontif.

dnech (28. prosince r. 1124.) nové volbě a papežoval jako Honorius II. Pocházel z Bononie z nízkého rodu, stal se při tamnějším stoličném chrámě arcijáhnem, byl pro svou učenost od papeže Paschala II. do Říma povolán, a potom kardinálem-biskupem ostijským učiněn.

V Německu dělal si po smrti císaře Jindřicha V. naději k trůnu synovec jeho Fridrich, vévoda švábský. Ale působením mohučského arcibiskupa Adalberta a papežského legáta byl v srpnu r. 1125. Lothar, vévoda saský za krále zvolen. Lothar, který vždycky věrně k církvi stál, učinil jí další ústupky přes vormský konkordát, 1. aby volba biskupův a opatů v přítomnosti králově se neděla; aby 2. zvolený byl posvěcen a potom žezlem v regalie investován; a 3. takto investovaný biskup králi přísahu věrnosti (*fidelitatis*) učinil,¹⁾ nikoli však lenní přísahy (*hominium*), kterou světští vasalové se zavazovali. Nový král poslal biskupy, kambrajského a verdunského, ku papeži s prosbou, aby volbu jeho potvrdil.²⁾ Tak změnily se časy od boje investiturního. Když Konrád Hohenstaufský (pozdější král Konrád III.) protikrálem se prohlásil, vynesli na něj němečtí biskupové na synodě vircburské o vánocích r. 1127. klatbu, ke které papež 22. dubna r. 1128. přistoupil.³⁾ Konrád nemoha se v Německu udržeti, odebral se do Italie, kdež jej milánský arcibiskup Anselm 29. června r. 1128. v Monze železnou korunou za italského krále korunoval. Honorius poslal do Lombardie ku po-

¹⁾ Anonymi narratio de electione Lotharii (ap. Eckhard, Quaternio vet. monumentor. p. 46; ap. Pistorius — Struve I. p. 671): Concordantibus itaque in electione regis principibus, quid juris regiae dignitatis imperium, quid libertatis reginae coelestis i. e. ecclesiae sacerdotium habere deberet, stabili ratione praescribitur. — Habeat ecclesia liberam in spiritualibus electionem, nec regio metu extortam, nec praesentia principis ut autem coarctatam, vel ulla petitione restrictam; habeat imperatoria dignitas electum libere, consecratum canonice, regalibus per sceptrum, sine pretio tamen, investire solemniter, et in fidei suae ad justum favoris obsequium (salvo quidem ordinis sui proposito) sacramentis obligare stabiliter. Srv. proti zpitvořenému vypsání tohoto císaře Gervais: Polit. Geschichte Deutschlands unter Heinrich V. und Lothar III. 2 Bde. Leipz. 1841. — Jaffé: Gesch. des deutschen Reiches unter Lothar. Berl. 1843. Jansen: Wibald von Stablo und Corvey, Abt, Staatsmann und Gelehrter. (za Lothara II., Konráda III. a Fridricha I.) Münster. 1854.

²⁾ O tomto potvrzení mluví papež Innocentius II. v listu k německým biskupům od 20. června 1130. Jaffé, Reg. p. 571. nr. 5321.

³⁾ Harzheim, Concilia Germ. T. III. p. 305; Mansi XXI 351; Hefele V. 355.

tlačení zpourey kardinála Jana z Kremy, kterýž Anselma na synodě pavijské r. 1128. vyobcoval.

Po smrti vévody apulského Viléma († 26. července r. 1127.) spěchal jeho příbuzný Roger, hrabě sicilský, jenž dědicem učiněn byl zmocnit se vévodství, nestaraje se pranic o vrchní panství papežovo. Papež začal proti němu válku a vyobcoval jej na synodě trojské. Ale válka protahovala se, četní páni opustili papeže, který konečně skrze kardinála a kancléře Aimerika a Cencia Frangipani-ho s Rogerem mír učinil a jej investoval, začož mu tento lenní přísahu učinil.¹⁾

Honorius II. zemřel 14. února r. 1130.

Innocentius II. (1130—1143).²⁾ Po smrti Honoriově vypukl rozkol, kterýž již před šesti roky hrozil. Kardinálové, kteří papeži nejbližší stáli, počtem 16 nebo 17, zvolili týž den, co Honorius zemřel, a nežli smrt jeho ve všeobecnou známost vešla, na rychlo bojíce se bouří zbožného kardinála-jáhna od sv. Anděla Řehoře Papareschi-ho za papeže jako Innocentia II., který však nerad a jenom k domluvám kardinálů volbu přijal. Frangipanovci stáli po jeho straně. Toto stalo se ráno o deváté hodině.

Nový papež byl rodem Říman, obdržel své vychování v lateranském klášteře, stal se opatem kláštera sv. Mikuláše a byl od papeže Paschala II. kardinálem-jáhmem při chrámě sv. Anděla. Jako legát Kalixta II. a Honoria II. osvědčil se v Německu. Proti němu zvolila většina kardinálů, počtem 30 odpoledne téhož dne kardinála Petra Lvovce za papeže jako Anakleta II.,³⁾ jehož praděd Benedikt Kristian byl křtěný žid. Otec protipapežův Petr, syn Lvův, těšil se za předešlých papežů velikému vlivu a rodina jeho náležela s Frangipanovci k nejbohatším rodinám římským. Protipapež studoval v Paříži, žil nějaký čas v klugnickém klášteře, a byl pro zásluhy svého otce od Kalixta II. kardinálem-knězem učiněn; ale byl mužem ctižádostivým a rozkošnictví oddaným a jako legát v Anglii a Francii vydíravým. Protipapež získal penězi mnoho Římanů, zmocnil se chrámu sv. Petra, a přinutil Innocentia, k jehož straně ještě tři z nepřátelských kardinálů přestoupili, k útěku přes Pisu a Janov do Francie. Ludvík VI., král fran-

¹⁾ Baron. ad ann. 1127. n. 1 sqq.; ad ann. 1128. n. 1.; Hefele V. 357.

²⁾ Vita a Bosone card. conscr. ap. Watterich II. 174—179; Annales ex script. coetan. collect. l. p. p. 179—276; Innocentii Epp ap. Migne 179, 52 sqq.

³⁾ O této papežské volbě z r. 1130 máme 12 zpráv. Srv. Mühlbacher: Die streitige Papstwahl des Jahres 1130. Innsbr. 1876.

couzský, a jím svolaná synoda etampesská odevzdala rozhodnutí, kdo řádným papežem jest, sv. Bernardovi, který pro Innocentia se prohlásil, poněvadž byl osobou hodnější, jeho volba slušnější a posvěcení (totiž kardinálem-biskupem ostijským) řádnější. A tak byl Innocentius II. za řádnou hlavu církve od Francie uznán.¹⁾ Potom navštívil klášter klugnický, a předsedal 18. listop.²⁾ r. 1130. veliké francouzské synodě v Klermontě,³⁾ kamž mu přinesli poslové krále Lothara usnešení synody vircburské, kteráž jej za řádného papeže uznala.⁴⁾ V Německu působil pro jeho uznání sv. Norbert, arcibiskup magdeburský, kdežto Adalbert, arcibiskup bremský, byl legátem protipapežovým. Roku 1131. sešel se Innocentius II. u sv. Benoita na Loíře s králem francouzským, kterýž jej doprovodil do Orleansu, a měl potom schůzi s králem anglickým Jindřichem I., jehož obavy o řádnosti volby Innocentiovy sv. Bernard rozplášil. Potom odebral se, jsa doprovázen sv. Bernardem, mnohými kardinály a francouzskými biskupy do Luttichu, kdež je král Lothar 22. března r. 1131. slavně přivítal; jednou rukou vedl bílého koně papežova, druhou držel hůl na znamení obrany církve. Přítomno bylo kolem 50 biskupův a mnoho světských velmožů. Král slíbil na výmluvné slovo sv. Bernarda papeži výpravu do Říma, aby odtud Anakleta II. vyhnal.⁵⁾

Mezi tím upevnil se protipapež v Římě, přinutil Frangipanova k uznání svého papežství a získal pro sebe Normany, uděliv jejich vévodovi Rogeru korunu královskou⁶⁾ ovšem jako manovi církve římské. Též aquitanský vévoda Vilém VIII. byl po jeho straně návodem biskupa Gerarda z Angoulema, kteréhož Innocentius v důstojnosti legátské potvrditi nechtěl.

Z Luttichu odebral se Innocentius II. nazpět do Francie, slavil tam 18—29. října r. 1131. velikou synodu v Remeši, korunoval při ní 25. října druhorozeného syna králova Ludvíka za krále, poněvadž prvorozený Filip pádem s koně o život přišel, a přijal tam posly krále Lothara, sv. Norberta, a hildesheimského biskupa Bernarda s listem, jímž mu král sliboval, že s vojskem

¹⁾ Mansi XXI. 441; Hard. VI. P. II. 1182; Pagi ad ann. 1130 n. 34. 35; Hefele V. 363.

²⁾ Ep. Innocentii II. ap. Migne 179, 76.

³⁾ Mansi XXI. 437; Pag. ad ann. 1130. n. 38; Hefele V. 364.

⁴⁾ Mansi XXI. 443; Harzheim III. 312; Hefele V. 365.

⁵⁾ Srv. Hefele V. 366.

⁶⁾ Diplom Anakletův daný Rogerovi 27. září 1130 ap. Baron. ad ann. 1130. n. 61; Jaffé Reg. n. 5962; Watterich II. 193.

do Italie přitáhne a protipapeže vyžene, jakož i posly a listy králů, Jindřicha I. anglického, Alfonsa VII. kastilského, a Alfonsa I. aragonského. Konečně vynesla synoda klatbu na protipapeže Anakleta a protikrále Konráda.¹⁾

Innocentius II. vrátil se, doprovázen jsa sv. Bernardem do Italie, porovnal Pisu a Janov, povýšil Janov za arcibiskupství, odděliv jej od vzdorovitého Milána, sešel se s Lotharem, který s malým vojskem do Italie přitáhl, v listopadu r. 1132. nejprve u Kalcinarie v Pisansku, potom ve Viterbě, odkudž oba k Římu táhli. Ke konci dubna nebo na počátku května r. 1133. obsadil Lothar Lateran a Aventin, kdežto chrám sv. Petra a hrad Andělský v moci protipapežově zůstal. Lothar nechtěje útokem dobýti chrámu sv. Petra dal se na radu sv. Norberta 4. července r. 1133. v Lateranu se svou manželkou za císaře korunovati.²⁾ Potom porovnali se o statky (allodie) Mathildiny. Papež udělil je v léno císaři a jeho zeti Jindřichovi, bavorskému vévodovi, vymíniv si vrchní panství nad nimi, roční poplatek, a konečně jejich nazpět připadení po smrti vévodovy. Za tyto statky, a nikoliv za říši, učinil císař papeži lenní přísahu. Markraběte Engelberta investoval později papež Toskanou.³⁾

Císař maje malé vojsko nemohl velikého boje podstoupiti, a odebral se do Němec, kde vážnost jeho tak rostla, že oba Hohenstaufové, Fridrich švábský a protikrál Konrád se mu podrobili. Papež Innocentius nechtěje krev prolévati opustil se sv. Bernardem Řím a odebral se do Pisy, kde na veliké synodě v květnu r. 1135. Anakleta vyobcoval.⁴⁾ Svatý Bernard získal svou osobní přítomností a výmluvností Innocentiovi Milán, a provedl to, že místo sesazeného Anselma posavadní administrator Roboald, biskup z Alb, za arcibiskupa zvolen byl. Na prosby papežovy a výmluvné slovo Bernardovo⁵⁾ nastoupil císař r. 1136. s větším vojskem na druhou italskou výpravu, aby Normany pokořil. Nejprve zavedl pořádek v horní a střední Italii, spojil se potom u Grosseta s papežem a dobyl znamenitých prospěchů proti králi Rogerovi. Ale spory s papežem o vrchní panství nad Apulií, pak že papež nechtěl nástupnictví trůnu jeho zeti pojistiti, překázely dalším

¹⁾ Srv. Hefele V. 368–373.

²⁾ Baron. ad ann. 1133. n. 1–4; Jaffé reg. 571; Watterich II. 209.

³⁾ Baron. l. c. n. 5; Jaffé p. 571. 576. n. 5461. 5543.

⁴⁾ Hefele V. 377.

⁵⁾ Bernardi Ep. 139.

úspěchům. Po dobytí Salerna investovali společně císař a papež hraběte Reinulfa z Avellina za vévodu apulského. Císař a papež navrátiti se do Říma. Císař Lothar zemřel na zpátečním pochodu v chýži ve Breitwangu 3. pros. r. 1137. Němci zvolili působením arcibiskupa trevirského Adalbera 7. března r. 1138. za krále Konráda, vévodu švábského a bývalého protikrále a korunovali jej v Cáchách 13. března jako Konráda III., pominuvše zetě Lotharova Jindřicha Hrdého, nejmocnější kníže toho času v Německu.

Innocentius rozloučiv se s císařem Lotharem sídlil v Římě; ale Roger dobyl nazpět dolní Italie a podporoval protipapeže Anakleta, jemuž nejvíc uškodil sv. Bernard pohnuv mnohé biskupy i kardinála-biskupa portského ku poslušnosti Innocentia II. Protipapež Anaklet zemřel 25. ledna r. 1138., a jeho stoupenci zvolili kardinála Řehoře za nového protipapeže jako Viktora IV., který však po krátkém čase k domluvám sv. Bernarda Innocentiovi se podrobil, a tak rozkol vyhasl.

Aby zbytky rozkolu odklidil, mnohé bludy zatratil a zlořády odstranil, svolal Innocentius II. desátý všeobecný církevní sněm, lateranský druhý, jemuž bylo přítomno kolem 1000 prelátů: patriarchův, arcibiskupův, biskupů a jiných církevních hodnostářů. Papež započal sněm 4. dubna r. 1139., sesadil ve své řeči všechny, které protipapež povýšil nebo posvětil, a suspendoval ty, které Gerard, biskup angoulemský povýšil. Synoda prohlásila pak svěcení protipapeže a jiných rozkolníkův a bludařů za neplatná, vynesla slavně klatbu na Rogera sicilského a složila 30 kanonů, v nichž starší ustanovení a zákony opakovala. Na této synodě poručil papež Arnoldovi, mladému lektoru v Brescii, aby Itálii opustil a bez svolení se nenavracoval, poněvadž proti statkům duchovenstva brojil a tvrdil, že tyto statky na škodu církve jsou, a kdož je drží, spasení býti nemohou. Dále byl na synodě Sturm, první opat kláštera fuldského a učenník sv. Bonifacia, za svatého prohlášen a některé spory rozhodnuty.¹⁾

Za několik měsíců po všeobecné synodě lateranské II. podnikl papež válku proti Rogerovi, který lstivě začal s papežem vyjednávati a mezi vyjednáváním dal papeže svým synem přepadnouti a jíti (20. července r. 1139.). Roger nakládal s ním s veškerou šetrností a oba se porovnali; papež rozřesil Rogera od klatby a investoval jej Sicilií, Apulií a knížetstvím kapuanským a potvrdil mu královský titul; za to slíbil Roger papeži poplatek a učinil

¹⁾ Mansi XXI. 523; Hard. VI. P. II. 1207; Hefele V. 388.

lenní přísahu. Bez ohledu na toto neštěstí byl papež s jásotem v Římě přijat.

Následujícího roku 1140. měl papež spor s francouzským králem Ludvíkem VII., který proti řádně zvolenému arcibiskupovi bourgesskému jiného ustanovil. Poněvadž král tvrdošijným zůstal, vynesl papežský legát kardinál Ivo interdikt na království.

Papež rozešel se brzo s Římany. Město Tivoli povstalo proti papeži a činilo veliké škody Římanům, kteří je chtěli po jeho podrobení ztroskotati. Když papež této žádosti nevyhověl, vypověděli mu poslušnost, vyhlásili jeho světské panství za vyhaslé, zřídili si senát, kteréhož od časů Karla Velikého nestávalo a zavedli mnohé republikánské formy. Vzorem byla jim při tom lombardská města, která za bojů mezi papeži a císaři svobody si dobyla, biskupům politickou moc odňala a po republikánsku se zařídila. Brojení Arnolda Brescijského podalo Římanům dogmatický podklad k oloupení papeže, který nadarmo napomínal a horlil. Innocentius II. umřel 24. září r. 1143.

§. 299. *Celestin II.* (1143—1144), *Lucius II.* (1144—1145), *Eugen III.* (1145—1153) a *Anastasius II.* (1153—1154).

Celestin II. (1143—1144.).¹⁾ Bez ohledu na panující rozjitřenost v Římě byl třetí den po smrti Innocentiově 26. září kardinál-kněz Quido rodem z Tuscie jako *Celestin II.* zvolen. On smířil se s francouzským králem a zrušil interdikt vynešený za *Innocentia II.* Zemřel 9. března r. 1144.

Lucius II. (1144—1145).²⁾ Po jednodenním uprázdňení Apostolského Stolce byl kardinál-kněz při chrámě sv. Kříže v Jerusalemě, kancléř a bibliothekář církve římské Gerhard, rodem z Bononie, syn Viscův, za papeže jako *Lucius II.* zvolen. Za jeho krátkého panování rostlo dále povstání Římanů proti světskému panství papežův. Oni ustanovili Jordana Lvovce (*Leonis*), bratra bývalého protipapeže *Anakleta II.* za patricia a zástupce císařova, kterouž hodnost císař *Jindřich III.* odstranil a žádali na papeži, aby jemu své světské statky odevzdal a toliko z desátkův a obětí žil. Nadarmo volal papež *Konráda III.*, krále německého na po-

¹⁾ Vita a Bosone card. conscr. et Annales ex coact. script. collecti ap. Watterich II. 276—278

²⁾ Vita a Bosone et Annales ap. Watterich II. 278—281.

moc.¹⁾ I učinil sám v čele svého vojska útok na Kapitol, kde senát svá sedění míval, při čemž byl kamenem raněn a umřel brzo potom na obdrženou ránu 15. února r. 1145.

Eugenius III. (1145—1153).²⁾ Z bázně před lidem předsevzali 27. února kardinálové volbu nového papeže v klášteře sv. Caesaria a zvolili za papeže Bernarda, cisterciackého opata z klášteřa sv. Anastasia, učenníka sv. Bernarda, dřívějšího mnicha klairveauxského, který byl rodem z Pisy a do sboru kardinálů nenáležel, což jest svědectvím jeho výtečnosti jakož i dobrého ducha v sboru kardinálském, že jednoduchého zbožného mnicha ku první důstojnosti ve světě povýšil. Poněvadž Římané k jeho posvěcení jen tenkrát svoliti chtěli, když jejich senát uzná, prchl Eugen do klášteřa Farfy, kde byl 4. března posvěcen, a sídlil potom ve Viterbě a jeho okolí.

Okolo tohoto času navrátil se Arnold Brescijský do Italie a Říma, postavil se v čelo tamější nespokojené strany, horlil ohnivými slovy proti světské moci papežské a mluvil o staré slávě Říma za císařů, Konstantina a Justiniana. Přátelé starého pořádku byli z města vypuzeni a hrady jejich ztečeny. Arnoldovci poslali králi Konrádovi list ve jménu senátu a římského lidu, zvouce jej, aby do Říma přišel, papeže světských statků zbavil a z Říma Italii a Německu panoval.³⁾ Ale Konrád III. neslyšel hlasu ani papeže ani Římanů, do Italie nepřišel a císařské koruny nepřijal. Někdy, ač neprávem, nazýval se císařem, v úředních spisech jmenoval se po starém obyčeji »králem římským.«⁴⁾

Papež Eugen III. vynesl klatbu na patricia Jordana, spojil se s Tivolskými a některými váženými Římany, kteří vlády lůzy se báli, a přinutil Římany, že patriciát byl odstraněn, papežský prefekt opět zaveden a senát vážnosti papežově podřízen. Potom slavil Eugen vánoce r. 1145. v Římě. Však pokoj netrval dlouho; Římané žádali zase na papeži ztroskotání Tivol, a když jim nebyl po vůli, musel opustiti Lateran, odebral se nejprve do čtvrti Trastevere, sídlil potom ve Viterbě a odebral se později do Francie, kdež jej král Ludvík VII. v Dijonu 30. března r. 1147. slavně přijal a do Paříže a k sv. Diviši doprovodil.

¹⁾ Ottonis Frising. Chronic. lib. VII. cap. 31.

²⁾ Vita Eugenii III. a Bosone card. conscr. et Annales ex coact. ap. Watterich II. 281—321; Epp. num. 589 ap. Migne 180.

³⁾ Otto Frising.: De gestis Friderici I. lib. I. 27. 28; II. 20

⁴⁾ Ejusdem Chronic. lib. VII 31. 34.

Ve Francii pohnul papež se sv. Bernardem krále Ludvíka VII. k druhé křížácké výpravě do sv. země, které též král německý Konrád se účastnil. Tato výprava slavně začala, ale smutně, bez výsledku skončila.

Papež zdržel se ve Francii až do r. 1149. V dubnu r. 1147. slavil synodu v Paříži, na kteréž učení slavného scholastika Gilberta de la Porrée vyšetřoval, ale výrok k budoucí větší synodě remešské odložil.¹⁾ Ku pozvání trevirského arcibiskupa Adalbera přišel papež 30. listopadu r. 1147. do Treviru, a slavil tam za svého tříměsíčního pobytu ke konci r. 1147. nebo na počátku r. 1148. synodu, na níž zkoušel zjevení sv. abatyše Hildegardy s vrchu Rupertova u Bingenu, potvrdil její štípení a psal jí krásný list.²⁾ V polovici února r. 1148. navrátil se papež z Treviru do Francie a začal 21. března r. 1148. velikou synodu v Remeši, která byla valnou (concilium generale), poněvadž byli na ní zastoupeni biskupové italští, francouzští, němečtí, španělští a angličtí. Synoda vydala kanony na opravu církevní kázně, zavrhl bludaře Eona a odsoudila k zavření, a uklidila mnohé spory mezi biskupy a kláštery. Gilbert odřekl se svých čtyř kapitol vyňatých z jeho knihy, kterou papež zakázal čísti, pokud by nebyla církví římskou opravena.³⁾

Roku 1149. navrátil se Eugen do Italie a pomocí krále sicilského Rogera usadil se v Tuskulu, a přinutil Římany ku podrobení sobě, takže vánoce 1149. v Lateranu slavil. Ale již na počátku roku 1150. byl duchem republikánským po třetí vypuzen a odebral se do Kampanie, kde na rozličných místech sídlil. Roku 1151. poslal Eugen kardinála Jana Papara se čtyřmi pallii do Irska, který na synodě národní v Mellifontě Irsko na čtyři církevní provincie: Armagh, Cashel, Dublin a Tuam rozdělil a arcibiskupům pallia podal.⁴⁾

Roku 1152. věnoval sv. Bernard papeži jako svému bývalému učenníku své dílo »de Consolatione lib. V.«, jež vlastně k jeho žádosti sepsal. Dává v něm návod netoliko Eugeniovi, ale všem papežům, kterak by svůj vznešený úřad ke své spáse a blahu církve zastávati měli, a vytýká chyby a vady posavadní nejvyšší

¹⁾ Hefele V. 445—450.

²⁾ Mansi XXI. 737; Harzheim III. 359; Hefele V. 451.

³⁾ Srv. Hefele V. 453—463.

⁴⁾ Mansi XXI. 767; Hard. VI. P. II. 1322; Baron. ad ann. 1151. n. 6; Hefele V. 467.

správy. A tu naříkal na četná marná papežská poselství a vydíravost legátů, na četná odvolání (appellace) do Říma, při nichž se řádný postup stolic nezachovával, a která zhusta nebyla ničím jiným, nežli zlomyslným působením těžkostí straně druhé, na exemce čili vynětí biskupův a opatů z řádné vyšší pravomocnosti a podřízení jich přímo Apoštolské Stolicí, a na jalovost synod, jejichž usnešení nikdo nedbá.

Tento spis jest v mnohém ohledu jednostranný, vytýká vady a pomíjí, že tyto vady z větší části byly dobrodiním tehdejší době. Bývá to obyčejný způsob mravokárcův. Však tolik říci jest, že, kdyby papežové v celku dle něho byli se řídili, byli by církve před mnohými nehodami zachránili.

Král německý Konrád III. navrátil se z druhé křižácké výpravy, obíral se myšlénkou táhnouti do Italie a dáti se korunovati za císaře; ale dílem nemoc dílem půtky s vévodami, Velfem VI. bavorským a Jindřichem Lvem saským zmařily záměr jeho. Konrád zemřel 15. února r. 1152. v Bamberku. Za jeho vlády klesla říše s výše, na které za císaře Lothara stála. Toto poznáváje odporučil Konrád knížatům za svého nástupce ne svého syna Jindřicha, ale synovce Fridricha příjímím Rudovousa (Barbarossu), syna svého bratra Fridricha, který byl také řídkou jednomyslností ve Frankfurtě 5. března r. 1152. zvolen, a 9. t. m. v Cachách korunován.

Fridrich byl statné kníže, naplněné myšlénkou o důstojnosti císařské; však pojal ji ve smyslu byzantských a starých pohanských císařů jako pramen a soubor veškerého práva. On učinil zásadu starých římských právníků: Co se knížeti líbí, má platnost zákona (Quod principi placuit, legis habet vigorem). Při takovýchto zásadách musel nutně s církví přijíti do boje, ačkoliv osobně byl zbožným a své víře oddaným. První srážky jeho s církví sahají hned do počátkův jeho panování. Že hned velikých rozměrů nenabyly, bylo zásluhou opata Vibalda, kterýž jakož u Konráda III. tak též u Fridricha I. veliké důvěře a vážnosti se těšil. Pokud Vibald žil († 1158.), držel se Fridrich v mezích.

První přechmat na půdě církevní učinil Fridrich v Magdeburce. Místo aby po smrti arcibiskupa Fridricha († 14. ledna r. 1152.) dvojitou volbu dle konkordátu vormského rozhodl, zavrhł oba pretendenty, dal Wichmanna, biskupa zičského, na magdeburský prestol zvoliti, a investoval jej. Jiný přechmat stal se na sněmě ulmském 29. července r. 1152., který u přítomnosti králově se usnesl, že církevní vyobcování nemá platiti bez předcházejícího svolení knížat. Papež vyslovil se proti oběma přechmatům

a prosil listem dne 20. září r. 1152.¹⁾ opata Vibalda, aby svým vlivem církevního práva se ujal.

Papežovy poměry zlepšily se r. 1152. v Římě. Venkovská šlechta postavila se proti republikánským Římanům, kteří přišli do úzkých, a uzavřeli s papežem smlouvu 11. října r. 1152., tak že za jásotu Římanů do města vjel, které skoro celé se mu podrobilo až na několik věží a pevných domův Arnoldovců. Obecný lid visel na něm, s jehož pomocí byl by přiosobenou moc senátorů zlomil, kdyby byl déle žil.²⁾ Z jara r. 1153. byla v Kostnici mezi Fridrichem a Eugeniem učiněna smlouva. Fridrich zavázal se, že s Římany a sicilským králem bez srozumění s Eugeniem neb jeho nástupci míru neučiní, Římany k uznání papežského panství, jak před sto lety bylo, přinutí, cti a regalií sv. Petra jako věrný obhájce církve římské proti každému chrániti a jí ku ztraceným statkům dopomáhati bude a konečně nepřipustí, aby řecký císař nějakého majetku v Italii měl. — Za to slíbil opět papež svými legáty, že bude krále jako nejmilejšího syna sv. Petra ctíti, a jej, jakmile do Italie přijde, za císaře korunovati; že bude jej v zachování a rozmnožování říše podporovati, přinutí ty, kteří by jemu v tom překáželi, k dostiučinění a vyobcuje je v případě potřeby, a konečně bude s ním státi proti Řekům, kdyby do Italie vpadli.³⁾ Nežli legátové do Říma se navrátili, zemřel Eugenius III. v Tivolách, kamž se pro svou neduživost odebral, 8. července r. 1153., byl do Říma přivezen a za velikého zármutku duchovenstva a lidu v chrámě sv. Petra pochován. Dne 20. srpna následoval za ním sv. Bernard, jeho přítel otcovský. Pisa a jiná města ctili jej za blahoslaveného, kteroužto poctu kongregace obřadů 28. září r. 1172. potvrdila.⁴⁾

Anastasius IV. (1153—1154).⁵⁾ Tři dni po smrti Eugeniově byl za papeže zvolen Konrád, kardinál-biskup sabinský, jako Anastasius IV. Byl syn Římana Benedikta, měl věku svého již 90 let, a byl důvěrným přítelem opata Vibalda, kterému hned po svém nastoupení propůjčil právo nositi prsten, což posud jenom bi-

¹⁾ Mansi XXI. 765; srv Hefele V. 470; Damberger: Synchronistische Geschichte der Kirche und Welt. VIII. 526. 529.

²⁾ Damberger l. c. p. 536.

³⁾ Znění této smlouvy ap. Baron. ad ann. 1152. n. 6; Pertz Legg. II. 92.

⁴⁾ Srv. Jocham: Gesch. des Lebens und der Verehrung des seligen Papstes Eugen III. Augsb. 1873.

⁵⁾ Vita et Annales ap. Watterich II. 321.

skupům příslušelo. Spor o Magdeburk urovnal tak, že Wichmannovi za jeho přítomnosti v Římě pallium udělil.¹⁾ Zemřel 3. prosince r. 1154.

γ) Stoletý boj papežů s Hohenstaufy Fridrichem I., Jindřichem VI., Fridrichem II., Konrádem IV. a Konradinem (+ 1268.).²⁾

§. 300. Papež Hadrian IV. (1154—1159).³⁾

Druhého dne po smrti Anastasiově byl jednomyslně za papeže zvolen Angličan Mikuláš Breakspeare rodem z Malmesbury, jako Hadrian IV. Byl synem anglického chudého duchovního Roberta, kterýž opustiv manželku a syna, mnichem v klášteře sv. Albana se stal. Ke dveřím tohoto kláštera přicházel si mladý Mikuláš s jinými žebráky pro svůj denní chléb. Otec stydě se za to kázal mu pracovati, a on uposlech odebral se na pevninu do Francie hledat štěstí, stal se sluhou v klášteře sv. Rufa u Avenionu, a byl pro svou zbožnost a vlohy za mnicha přijat, převorem a r. 1137. opatem učiněn. Pro opravy, které zaváděl, byl u papeže Eugenia III. obžalován. Osobně odebral se do Říma k zodpovídání se a učinil na papeže takový dojem, že jej v Římě podržel a již r. 1148. kardinálem-biskupem albanským učinil. Jako legát zřídil v Norsku arcibiskupství v Nordheimě, a pokoušel se o zřízení arcibiskupství v Upsale pro Švédsko na synodě v Linköpingu r. 1148.; však nesvornost Gothů zmařila jeho snahu.

Sotva Hadrian na papežský stolec vstoupil, vypověděli mu Římané návodem Arnolda Brescijského poslušnost. Papež žádal za vypovězení Arnolda z města, a vida že Římané hrozivé postavení proti němu zaujali, odebral se do pevného hradu u sv. Petra. Když stoupenci Arnoldovi kardinála Quidona od sv. Pudenticiany, který k němu na návštěvu šel, na cestě smrtelně poranili,

¹⁾ Otto Frising. De gestis Friderici I. lib. II. 10.

²⁾ Otto Frising.: De gestis Friderici I. (až do r. 1156); continuavit Ravegicus usque ad annum 1160; Anonymus usque ad 1170. — Fr. Raumer: Geschichte der Hohenstaufen. 6. Bde. Leipz. 1823 sqq. — Zimmermann: Der Hohenstaufen Kampf der Monarchie gegen Papst und republ. Freiheit. 2. Bde. Stuttgart. 1838.

³⁾ Vita a Bosone et a Guillelmo Neubrig. ap. Watterich. II. 323 sqq. Epp. 258 ap. Migne 188, 1360.

vynesl na město interdikt. Lid nechtěje o sv. témdni (1155.) býti bez služeb Božích, přinutil senatory, že se papeži podrobili a Arnolda z města vypověděli. Když se to stalo, byly kostely o zeleném čtvrtku zas otevřeny, a papež slavil velikonoční svátky v Lateranu; potom odebral se do Viterba. Arnold byl od kardinála Gerharda od sv. Mikuláše jat, ale od některých kampanských hrabat, kteří byli blouznivými ctiteli jeho, zas osvobozen.

Mezi tím nastoupil Fridrich Rudovous v říjnu 1154. na svou první italskou výpravu, slavil po starém obyčeji na ronkalských rovinách u Piacenzy veliký říšský sněm, a dal se v Pavii 17. dubna r. 1155. s velikou slávou za krále italského korunovati. Některá italská města přijala krále přátelsky, některá se protivila a byla dobyta, Milán stál vzdorovitě proti němu, který pomstu na pozdější čas odložil. Z Pavie táhl král v rychlých pochodech k Viterbu, kde papež se zdržoval. Papež poslal k němu tři kardinály, aby se s ním o přípravách k císařské korunovaci smluvili a vydání Arnolda žádali. Nežli tito legátové ke králi přišli, poslal tento ze své strany posly ku papeži, kterýž o svou jistotu se boje, odebral se s nimi do Civity Kastellany. Král přijal papežské legáty přátelsky, zastrašil hrozbami ona hrabata, že Arnolda vydali. Arnold byl odveden do Říma, kde městský prefekt kázal jej jako bludaře a povstalce oběsiti a spáliti a jeho popel do Tibery uvrhnouti, aby ctěn nebyl. Po návratu svých poslů přísahal král legátům, že papeži a kardinálům na těle a životě neublíží, jich nezajme, cti a statků jich nezbaví, a každému překazí, aby toho učiniti nemohl. V Sutrii sešli se papež a král 9. června r. 1155. a nastalo hned mezi nimi nedorozumění. Král naplněn jsa myšlénkou o vznešené důstojnosti královské a císařské zdráhal se papeži třemen držeti a koně jeho vésti, pročež přerušil s ním papež své obcování, až král k radě starších knížat tomuto starodávnému obyčeji se podrobil.¹⁾

¹ Card. Aragón. Vita Hadriani IV ap. Migne 188, 1351 sqq.; z části též u Baronia ad ann. 1154. n. 2 sqq. et ann. 1155. n. 1 sqq. (obyčejně co Acta Vaticana uváděná). — Někteří spisovatelé vyšnořili výstup sutrijský rozličnými podrobnostmi; Otto Frisinský nezmiňuje se o něm. Schwabenspiegel praví (čl. 9. a 10. předmluvy): „Der Papst erhält die beiden Schwerter von Gott; für sich behält er das geistige Schwert, das weltliche Schwert übergibt er dem Kaiser, und wenn er seinen weissen Zelter besteigt, muss ihm der Kaiser den Bügel halten.“ — Sachsenspiegel: „Dem Papste ist auch gesetzt, dass er zu gewisser Zeit, auf einem weissen Pferde reiten mag, da ihm dann der Kaiser den Steigbügel halten soll, damit der Sattel sich nicht wende.“

Papež a král smluvivše se o korunovaci táhli do Říma. Na cestě přišli jim vstříc poslové Římanů, kteří majíce chvalořeč na moc Říma, císaře zvali, aby z jejich ruky moc nad celým světem přijal, a 5000 liber stříbra jim vyplatil.¹⁾ Celý rozhořčený z chvástavosti římské ukázal král poslům na anachronismus, kterého svou chloubou se dopustili, a skutečnou málomocnost Říma.²⁾ Král boje se nějakého úskoku Římanů kázal 1000 mladým rytířům obsaditi část Říma Leonskou s chrámem sv. Petra,³⁾ kde potom 18. června r. 1155. s obyčejnou slávou od papeže za císaře byl korunován. Po skončené slavnosti jel císař maje korunu na hlavě do svého tábora, kdežto ostatní pěšky kráčeli, a papež odebral se do svého paláce vedle chrámu sv. Petra. Mezi tím učinili Římané útok na německé vojsko, byli však poraženi a utrpěli veliké ztráty.⁴⁾ Poněvadž císař pro vedro a vypuklé nemoci ve svém vojsku na dobytí Říma pomýšleti nemohl, rozešli se papež a císař v Tivolách. Papež nemoha se do Říma vrátiti, bydlil na rozličných místech, naposledy v Beneventě; císař dobyv Spoleta, pobyl v Ankoně a navrátil se do Němec,⁵⁾ kde zasnoubil se o letnicích r. 1156. s Beatricí, dědičkou Burgundska, spojil tuto zemi s říší a obnovil císařskou vážnost ve světě.⁶⁾

Mezi tím nastoupil 26. února r. 1154. samovolně na sicilský a neapolský trůn Vilém I. přímým Zlý, nevšímaje si vrchního panství papežova, a přenechal vládu svým nehodným milcům, kteří svou ukrutností zpouř vyvolali. Papež háje svého práva nedal Vilémovi ve svém listu k němu názvu krále, nazýváje ho pouze »pánem Sicilie.«⁷⁾ Uražený král vpadl v květnu r. 1155. do církevního státu, začez byl od papeže vyobcován. I utvořil se spolek dolnoitalských pánů proti Vilémovi, k němuž přidali se též

¹⁾ Otto Frising. *De gestis Friderici I.* lib. II. 21; Baron. *ad ann.* 1155. n. 15 sqq.; Hefele V. 478.

²⁾ Otto Frising. l. c.; Baron. l. c. n. 19 sqq.; Hefele V. 476.

³⁾ Otto Frising. l. c.; Baron. l. c. n. 24.

⁴⁾ Otto Frising. l. c. 22; Card. Arag. ap. Migne 188, 1355; Baron. l. c. n. 25 sqq.; Hefele V. 478 sq.

⁵⁾ Otto Fris. l. c. c. 23—26; Card. Aragon. ap. Migne 188, 1355; Baron. l. c. n. 28—31; Hefele V. 479.

⁶⁾ Radevicus, *De gestis Friderici* lib. I. c. 7. (Radevikus, vlastně Ragevin, kanovník frisinský, pokračoval v díle Oty Frisinského, kterýž jej doporučil. Ota byl strýcem císaře Fridricha I., který mu takřka diktoval koncept o svých činech; kancléř Fridrichův Rainald z Dasselů poslal historickou látku Ragevinovi. Otto i Ragevin jsou dvorní dějepisci.); Hefele V. 479.

⁷⁾ Romuald. *ad ann.* 1155. ap. Pertz *Scr.* XIX. 427 sq.

Řekové. Vilém jsa v úzkých chtěl se s papežem porovnat, ale kardinálové sráželi s toho papeže doufající, že průtahem větších ústupků dosáhnou. Ale štěstí se obrátilo; Vilém porazil Řeky a s nimi spojené apulské pány u Brindis, dobyl Bar a táhl rychlým pochodem proti Beneventu, kde papež dlel. Na zprávu o tom propustil papež většinu kardinálů, zůstal pln zmužilosti v městě a poslal tři kardinály Hubalda, Julia a Rolanda vstříc králi, aby s ním vyjednávali. I byla v červnu r. 1156. učiněna smlouva mezi papežem a Vilémem; papež uznal Viléma za krále sicilského, vévodu apulského a knížete kapuanského, začož učinil mu král lenní přísahu a zavázal se k ročnímu poplatku 600 zlatníků za Apulii a Kalabrii a 500 za Marku; dále podržel papež právo visitovati církvě, posílati legáty a přijímati odvolání čili appellace pro Apulii a Kalabrii; však pro Sicilii bylo to právo obmezeno; papež neměl tam posílati žádných legátův ani odtud přijímati odvolání leč se svolením královým neb jeho nástupců (monarchia sicula); volby biskupův a opatův budou svobodny; však před ohlášením potřebují královského potvrzení.¹⁾ Papež okolnostmi jsa nucen přijal tuto smlouvu, což mu strana gibellinská čili císařská v sboru kardinálském za zločin pokládala,²⁾ vědouc, že císař na tuto smlouvu velice se mrzí,³⁾ kteráž úmysly jeho křižovala. Již Lothar III. činil nárok k vrchnímu panství nad říší normanskou, kterou chtěl teď Fridrich pod záminkou, že církvi jest nepřátelskou, válkou stíhati a s císařstvím spojit, aby církevní stát od severu a jihu mocně byl sevřen a císaři na milost a nemilost vydán byl. A najednou byl jeho plán smlouvou benevetskou zmařen; pročož stěžoval si, že papež smlouvu kostnickou porušuje; však touto zavázal se císař, že bez papeže míru s Normany neučiní, ale ne papež, že míru bez císaře neučiní. Jeho nevoli proti papeži rozdmýchovali někteří kardinálové, tvoříce stranu císařskou a viníce své druhy, kteří smlouvy benevetské hájili, že se králi sicilskému zaprodali,⁴⁾ obzvláště však jeho kancléř (od r. 1156.) Rainald z Dasselu.⁵⁾ Císař vystupoval nepřátelsky proti církvi, a jeho vyjednávání s Řeky zbudilo veliké podezření u papeže,⁶⁾ poněvadž Řekové roztrušo-

¹⁾ Radevic lib II. 52; Baron. ad ann. 1155. n. 32—35. ad ann. 1156. n. 1—10; Sentis: Die Monarchia Sicula, p. 78 sqq; Hefele V. 480.

²⁾ Ep. cardinalium unius partis ap. Radevic. l. c.

³⁾ Srv. list německých biskupů ku papeži ap. Mansi XXI. 793.

⁴⁾ Epist. Cardinalium unius partis l. c.

⁵⁾ Ficker: Rainald von Dassel. Köln. 1850.

⁶⁾ Srv. Ep. Hadrian. k Vibaldovi ap. Migne 188, 1492; Hefele V. 481.

vali, jakoby jim císař celé pobřeží Apulie byl odstoupil, což by bývalo přímým porušením smlouvy kostnické a vrchního panství papežského nad touto zemí. Dále byl arcibiskup lundský Eskyll, navracuje se z Říma do Dánska, u Diedenhofu přepaden a zajat, a teprve když veliké výkupné zaplatil, na svobodu propuštěn. Císař dal Eskylla buď sám zajati, neb alespoň nedovolil těm, kteříž jej zajali, jej propustiti.¹⁾ Chtělť pomocí hamburské metropole panovati Severu, pročez nenáviděl dánského metropolitu, který mimo to byl důvěrným přítelem krále dánského Valdemara, jeho politického nepřítele, a sám nepřítelem císařské politiky.

Papež vida nedbalost císařovu musel se dle povinnosti ujeti zajatého a ztýraného arcibiskupa a poslal k císaři dva kardinály Bernarda a Rolanda. Legátové přišli k němu, právě když v říjnu r. 1157. veliký říšský sněm v Besançonu slavil, a podali mu list papežův, který v něm za propuštění arcibiskupa a pomstění zločinu na něm spáchaného žádal, na lásku, s kterouž jej církev římská přijala a korunovala, poukázal, a dodal, že by mu, kdyby to možno bylo, ještě větší dobrodiní (majora beneficia) prokázal.²⁾ Na neštěstí nebyl Vibald, opat ze Stabla, na sněmu, byv do Konstantinopole poslán. A tu přeložil kancléř Reinald, poněvadž císař a knížata nebyli mocni jazyka latinského, papežský list do něm-

¹⁾ Münter: K. G. von Dänemark u. Norwegen II. 313; Maurer: Bekehrung des norwegischen Stammes zum Christenth. II. 675.

²⁾ Ap. Radevicum lib. I. c. 9; Mansi XXI. 789; Hard. VI. P. II. 1334; Baron. ad ann. 1157. n. 4 sqq.; Hefele V. 482. Hlavní místo zní: Debes enim gloriosissime fili, ante oculos mentis reducere, quam gratanter et quam jucunde alio anno mater tua sacrosancta romana ecclesia te suscepit, quanta cordis affectione te tractaverit, quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit et honoris, et qualiter imperialis insigne coronae libentissime conferens benignissimo gremio suo tuae sublimitatis apicem studuerit confovere, nihil prorsus efficiens, quod regiae voluntati vel in minimo cognosceret obviare. Neque tamen poenitet nos desideria tuae voluntatis in omnibus impleviase, sed si majora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset, considerantes, quanta ecclesiae Dei et nobis per te incrementa possint et comoda provenire, non immerito gauderemus.

Že Němci „beneficium“ co „léno“ vykládali, stalo se dle Radevika (I c. I. 10.) proto, poněvadž někteří Římané opovážlivě tvrdili, že němečtí králové císařství města (imperium Urbis) a království italské darováním papežův obdrželi, a tento názor na paláci lateranském obrazem a nápisem byl vysloven. Obraz ukazoval, jak Lothar přijímá císařskou korunu a nad ním stály verše:

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores;

Post homo (man, vasul) fit papae, sumit quo dante coronam.

To všechno jest pravda, však v papežském listu to nestálo.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

činy, a přetlumočil patrně zlomyslně, aby pohoršlivý výstup vyvolal, výrazy »majora beneficia«, co »léna«, kterýž význam toto slovo tenkrát také mělo. Ale papeži ani na mysl nepřišlo, aby císařství za papežské léno pokládal; neboť v tomto případě neměl by papežský list na onom místě žádného smyslu. Kterak byl by mohl papež mluvit ještě o větších lénech, nežli by bylo císařství! V tomto pohoršlivém překladu zbudil list papežův velikou nevoli knížat, kteráž ještě většího stupně dosáhla, když v hádce legát Roland docela v duchu svého času pravil: »Od koho má císař císařství (imperium), když ne od papeže?« Na ta slova byl by málem falckrabě Otto Wittelsbašský legáta zabil, kdyby mu toho císař nebyl překazil. Císař dal legáty do jejich příbytku odvésti, a poručil jim, aby druhý den časně ráno nejkratší cestou domů se odebrali, nemluvíce se žádným biskupem neb opatem.¹⁾ Potom vydal císař okružník ke všem stavům říše, aby je proti papeži popudil, který prý mír mezi kněžstvím a císařstvím ruší a mezi ně nesvornost seje; on císař obdržel prý volbou knížat od Boha království a císařství, poněvadž jsou dva meče, kterým vlada světa svěřena jest, jak dí sv. Petr: »Boha se bojte, krále v uctivosti mějte (I. Petr 2, 17.); pročez kdo tvrdí, že on císařskou korunu v léno od papeže obdržel, protiví se ustanovení Božímu, učení sv. Petra, a jest lhářem; on vždycky cti a svobod církve hájiti se snažil proti jhu služebnosti egyptské (t. j. římské); pročez ať všichni truchlí nad pohaněním jeho a císařství, a nedopouštějí, aby důstojnost císařská takovou neslýchanou novotou a zpupnou osobivostí zkracována byla.²⁾ Spolu zakázal císař všem poddaným cestovati do Říma, a obsadil hranice, aby takové cestování zamezil.³⁾

Legátové vrátivše se do Říma, kde papež bydlil, radili k důraznému vystoupení proti Fridrichovi. Gibellinská část kardinálů připisovala celou tuto nemilou příhodu nejméně obou legátův, ale neprovedli proti většině svou, a papež poslal ke konci prosince r. 1157. list k německým biskupům, v něm si stěžoval na potupu, kteráž jemu a jeho legátům učiněna byla, a vybízel je, aby falckrabě Ottu a kancléře Rainalda k řádnému dostiučinění pohnuli.⁴⁾

¹⁾ Radev. I. c. 10. 15.

²⁾ Radevic. I. 10; Pertz Legg. II. 105; Baron. ad ann. 1157. n. 11 sqq.; Hefele V. 484.

³⁾ Srv. následující list papežův k německým biskupům.

⁴⁾ Radevic. I. 15; Mansi XXI. 790; Hard. VI. P. II. 1335; Baron. ad ann. 1157. n. 18 sqq.; Hefele V. 485.

Ale biskupové bojíce se násilí císařova, postavili se úplně po jeho boku a poslali papeži odpověď, kterou císař jim do péra dal. Litovali neshody, která mezi císařem a papežem vznikla, litovali listu papežova, jehož výrazy byly prý posud neslýchány; oni prý napomenuli císaře, a dostali od něho tuto katolického knížete důstojnou odpověď: »Svému otci (papeži) vzdáváme náležitou úctu rádi, ale svobodnou korunu císařství připisujeme toliko milosti Boží (divino beneficio adscribimus). Při volbě má mohučský arcibiskup první hlas, po něm ostatní knížata dle řady; pomazání za krále náleží kolínskému arcibiskupovi, ale nejvyšší císařské papeži; co mimo to jest, jest od zlého. — Obraz a písmo budiž shlazen, aby tyto památky nepřátelství mezi královstvím a kněžstvím nezůstaly věčnými;« dále praví biskupové, že falckrabě není přítomen a od kancléře že toliko slova pokory a pokoje slyšeli; pročez ať papež jako dobrý pastýř novým přátelským listem císaře usmíří.¹⁾

Papež vida biskupy po straně císařově poslal k radě některých knížat, obzvláště Jindřicha Lva dva kardinály Jindřicha a Hyacintha k císaři s listem. Legáti našli jej v červnu nebo červenci r. 1158. v Augsburgu²⁾ a podali mu list, který strýc jeho biskup frisinský Otto do němčiny přeložil. Papež při vši smířlivosti stál na zaujatém stanovisku, káral otcovsky počínání císařovo, vyložil slovo »beneficium« jako »bonum factum«, což u nich vždycky znamená, a nikoli léna, a pravil, že větou »contulimus tibi insigne imperialis coronae« nic jiného říci nechtěl, než »imposuimus«, káral zákaz císařův o cestování do Itálie a napomínal k svornosti s církví.³⁾ Císař spokojil se s tímto papežovým výkladem, ale upřímné přátelství nezavládlo mezi nimi nikdy.

Císař chystaje se k druhé italské výpravě poslal před sebou do Itálie falckrabě Ottu a kancléře Rainalda, aby mu půdu tam urovnali. Potom přitáhl ke konci července r. 1158. do Itálie, podrobil si Milán smlouvou z 8. září r. 1158., a maje po svém boku čtyři bononské právníky slavil v listopadu veliký říšský sněm na polích ronkalských k obnovení císařských práv. Tento sněm zvrátil ze základu veškeren právní stav horní Itálie, prohlásiv všechny

¹⁾ Kadevic. I. 16; Mansi XXI. 792; Baron. ad ann. 1157. n. 20 sqq.; Hefele V. 486. Císař plete v tomto listu pojmy krále a císaře; neboť připisuje knížatům německým též volbu za císaře, kdežto přece nevolili císaře než pouze krále, kterýž dostal tím toliko závdavek císařství (arrham imperii).

²⁾ Radevic. I. 16. 22.

³⁾ Radevic. I. 22; Mansi XXI. 793; Hard. VI. P. II. 1336; Pertz Legg. II. 106; Baron. ad ann. 1158. n. 4 sqq.; Hefele V. 492.

důstojnosti a úřady, cla, trhy, mince, přístavy, mlýny, zkrátka všechno za regalie. Kdo držení nějakého regale právní listinou dokázat nemohl, ztratil je. Roční výnos takto zabavených regalíí dělal 30.000 hřiven. Tímto způsobem byli města, biskupové, kláštery a kostely o svá dobře nabytá práva oloupeni. Dále vydal tam císař nové lenní právo a zákon o zemském pokoji.¹⁾ K tomuto násilí přistoupila jiná. Císařští úředníci vybírali v církevním státě dávky (fodrum) pro císařský tábor, císař udělil statky Mathildiny, které předchůdce jeho Lothar za statky církevní uznal a od papeže v léno přijal, vévodovi Velfu v léno, činil nárok k suverenitě nad Římem, poněvadž by prý titul císaře římského byl prázdným slovem, jmenoval svého kancléře Rainalda v Itálii (v únoru nebo březnu r. 1159.) proti vormskému konkordátu beze vsí volby kolínským arcibiskupem, a dal Quidona, syna hraběte z Blatraty, za ravennského arcibiskupa zvoliti, který byl podjáhmem církve římské a bez svolení papežova k jiné církvi přejíti nemohl. Když papež Quidona nepotvrdil, horšil se císař z toho, a dělal se velice uraženým, že papežský posel, který mu list s tímto obsahem přinesl, chatrné roucho měl. Když papež Quidona ani tentokrát nepotvrdil, když císař zvláštním listem ho za to žádal, přikázal císař své kanceláři, aby vyhotovujíc listiny jeho jméno před papeže kladla, což bylo proti posavadnímu obyčeji, a papeže v jednotném počtu oslovovala, kdežto císař v množném počtu mluvil. Donášeči z obou stran rozdmýchovali ještě napnutost obou hlav; za to pracovali kardinál Jindřich a biskup bamberský Eberhard o smír.²⁾

Následkem tohoto prostředkování poslal papež o velikonocích r. 1159. čtyři kardinály Oktaviana, Jindřicha, Viléma a Quidona z Kremy k císaři do tábora u Bononie s těmito požadavky: 1. aby císař bez vědomí papežova žádných plnomocníků čili místodržitelů (nuntii) do Říma neposýlal, poněvadž všechna tamější úřední moc se všemi regaliemi sv. Petru náleží; 2. aby italští biskupové císaři toliko slib věrnosti činili, ale ne lenní přísahy;³⁾ aby v církevním státě žádné dávky k císařskému táboru se nevypisovaly, leč v čas korunovace; 4. aby císařští plnomocníci (nuntii) v biskupských domech se neubytovávali; a 5. aby veškeren majetek církve

¹⁾ Radevic. II. 4—7; Pertz Legg. 111 sqq.; Baron. ad ann. 1158. n. 11 sqq. Onino čtyři právníci slouli Bulgarus, Martin Grosia, Jakub a Hugo de Porta Ravennana.

²⁾ Radevic. II. 15—19; Baron. ad ann. 1159. n. 1 sqq.; Hefele V. 493 sqq.

římské i se statky Mathildinými byl jí navrácen. Naproti tomu stěžoval si císař, že papež smlouvě kostnické nedostál, dle níž žádné straně o sobě právo učiniti mír s Řeky, sicilským králem a Římany nepřináleželo; že papežští legáti bez jeho svolení po říši cestují, v biskupských domech, které přece regaliemi jsou, se ubytovávají, církve obtěžují, a nespravedlivá odvolání přijímají; dále pravil, že italští biskupové lenní přísahy činiti nebudou, když se regalií vzdají, a jeho plnomocníci nebudou se v těch biskupských domech ubytovávat, které na jejich vlastní půdě stojí; pokud však stojí na půdě královské a tudy regaliemi jsou, nemůže jim vstupu do nich brániti; konečně kdyby v Římě neměl skutečného panství, byl by římským císařem jenom dle jména.¹⁾

Všechna vyjednávání nevedla k žádnému konci, za to však staly se styky císařovy s Římany tak vroucími a papeži nebezpečnými, že tento v květnu r. 1159. vzpurné město opustil a úzeji s králem sicilským a lombardskými městy se spojil. Zároveň žádali kardinálové strany Rolandovy klatby na císaře. Ale papež neukvapil se a poslal z Palestriny znova list ze 24. června r. 1159. císaři, v němž jej na jeho synovské povinnosti pamatoval, jemu vytýkal, že staví své jméno před jméno papežovo, žádá na biskupech lenní přísahy a zamezuje legátům přístup do své říše; a konečně jej napomínal, aby na této dráze nepokračoval. Odpověď císařova na tento list jest náramně drsna; plynula patrně z péra Rainalda, jehož povýšení na stolec kolínský papež nepotvrdil. Císař poukázal v ní, že papežové dostali regalie od předchůdcův jeho, začínaje od Konstantina a proto klade po starém právu své jméno před jméno papežovo; na biskupech žádá lenní přísahy, poněvadž mají regalie; kardinálů do říše nepouští, poněvadž nejsou kazatelé ale obíratelé, nejsou opravovatelé světa, ale nenasytní hamonitelé zlata (*auri insatiabiles corrasores*) a lituje ke konci, že proklatá litá zvěř (*detestabilis bestia*) vysokomyslnosti až ke stolci sv. Petra se prodrala.²⁾

Když papež tento list dostal, byl blízek smrti, pročež tuto nastávati vida nevynesl klatby na císaře, ponechávaje věc svému nástupci. Umřel v Ananii 1. září r. 1159.

Co do ostatní činnosti jeho, poslal legáty do Konstantinopole, aby tam o sjednocení církve východní se západní pracovali,³⁾ pod-

¹⁾ Radevic II. 30 31; Baron. ad ann. 1159. n. 15 sqq.; Hefele V. 496.

²⁾ Appdx. ad Radev. et ap. Sigebertum, continuat. Aquicinct. Pertz VIII. (VI) 408; oba listy též ap. Baron. ad ann. 1159. n. 6. 7; Hefele V. 496.

³⁾ Baron. ad ann. 1155. n. 41 sqq.

řídil patriarchovi gradenskému latinské kostely v říši řecké,¹⁾ a dovolil anglickému králi Jindřichovi II. k jeho žádosti dobytí Irska pod výminkou, že z každého tamějšího domu sv. Petru ročně jeden denár jako poplatek odváděti bude.²⁾

Hadrian IV. zanechal svým nástupcům příklad následování hodný; ani haléře nevydal na své příbuzné, ano i svou matku ponechal dobročinnosti a almužnám církve kanterburycké.³⁾ On jest posud jediným Angličanem na stolci sv. Petra.

§. 301. *Alexander III. (1159—1181);⁴⁾ všeobecný církevní sněm XI., lateranský III. roku 1179.*

Již za živobytí Hadriana IV. pracovala císařská strana všemi prostředky o to, aby volba budoucího papeže po chuti císařově dopadla. Uplatila senátory, lid a duchovenstvo římské, obsadila mnohá vojensky důležitá místa a provedla, že Hadrian byl z Ananie do Říma přivezen a 4. září v chrámě sv. Petra pochován, poněvadž, kde papež byl pohřben, tam volba nového se konala. Kardinálové radili se po tři dni, a zvolili potom všichni vyjma tři, 7. září kardinála Rolanda za papeže a začali jej hned papežským pláštěm odívati. Toliko dva kardinálové, Jan od sv. Martina a Quido z Kremy, volili kardinála Oktaviana, stoupence císařova, který nejprve proti opláštění ve jménu císařově se ohrazoval, a když to nic platno nebylo, papežského pláště se zmocnil.

Když jemu jej jeden senátor ze strany Rolandovy vytrhl, dal si svým kaplanem již přichystaný jiný plášť přinést, sáhl po něm s takovou rychlostí, že si jej kolem krku dolejškem dal, a trapečky, které dolů viseti měly, upevnil, a zapěl hned »Te Deum«, jakoby byl sám za papeže zvolen. Jeho stoupenci vedrali se ozbrojení s velikým lomozem do chrámu a posadili jej na stolec sv. Petra jako Viktora IV. Roland se svými přáteli nejsouce životem jisti, ustoupili do vatikanského hradu, kde byli po devět dní (7—15. září) obleženi, a potom do pevnější věže v Trastevere

¹⁾ Kröne II. 60.

²⁾ Baron. ad ann. 1159. n. 26.

³⁾ Baron. ad ann. 1159. n. 28.

⁴⁾ Vita a Bosone card. conscr. ap. Watterich II. 377—451; Annales ex aequal. collecti l. c. 451—649. Epp. 1521 ap. Migne T. 200. — Herm. Reuter: Geschichte Papst Alexanders III. und seiner Zeit. 3 Bde. Leipz. 1. Auflage 1845; 2. Aufl 1860 sqq.

přivedeni. Však římský lid maje v čele Odonu Frangipana vysvobodil je z ruky Viktorovců, doprovodil je do Nymfy, kde byl Roland 20. září u přítomnosti mnoha kardinálů, prelátův a laikův od kardinála-biskupa ostijského Hubalda posvěcen a jako Alexander III. korunován. Po osmidenní lhůtě vynesl klatbu v Terracíně na Viktora, kterým lid římský opovrhoval, a jenž pouze o uplacené senátory a císařské plnomocníky, jmenovitě o falckraběte Otu se opíral. Teprve 15 dní po posvěcení Alexandrově 4. října mohl se onen vetřelec ve Tarfě dáti posvětit, sehnáv k tomu potřebné tři biskupy Ubalda z Ferentina, svého přítele z mladosti, sesazeného Richarda z Amalfia, a Imara, kardinála-biskupa z Tuskula.¹⁾ Někteří kardinálové kolísali se, a vidouce páchané násilí přidali se z bázně k Viktorovi; byli však vždycky menšinou, kdežto po straně Alexandrově stálo pět kardinálů-biskupův a 20 jiných kardinálů. Podezřívaje řádného papeže roztrušoval Viktor se svými stoupenci, že Alexander se stranou sicilskou proti císaři se spíkl a již za živobytí Hadrianově na tom se usnesli, že jenom někoho ze svého středu za papeže zvolí.²⁾

Alexander III. přesvědčen jsa o řádnosti své volby poslal listy ke všem biskupům a též k císaři, který právě Milán obléhal. Císař byl by dal papežské posly oběsiti, kdyby toho vévodové Velf a Lev Hrdý nebyli zamezili. Též kardinálové žádali císaře jakožto ochránce církve za pomoc proti vetřelci.³⁾ Císař, poznáv v Oktavianovi vhodný nástroj své politiky, rozhodl se, že stůj co

¹⁾ Tohoto Imara uvádí synoda pavijská mezi posvětiteli Viktorovými. Pertz IV. (Legg. II.) 126.

²⁾ O volbě Alexandrově rozprávějí: 1. Boso in Vita Alexandri ap. Watterich II. 377 sq.; 2. Alexandri III. Ep. 1. ad Syrum archiep. Januens. ap. Watterich II. 455; ap. Migne 200, 70; 3. Jiné listy Alexandrový jako k Gerhardovi, arcib. bolognskému (ap. Radevic. II. 51.), Eberhardovi Solnohradskému (ap. Harzheim. T. III. 378); k biskupům ligurským (De Rubeis, Hist. Ravennat. p. 341) ap. Migne 200, 73; 4. dva listy kardinálů-voličův Alexandrových k císaři ap. Radevic. II. 53. Watterich II. 464. 493; Theiner Disquisitiones criticae p. 211 sqq 5. Gerhoch Reich. De investig. Antichr. ap. Stülz, Archiv für Kunde österr. Gesch.-Quellen XX. 145; 6. Eberhard, biskup bamberský k Eberhardovi, arcib. solnohradskému ap. Watterich II. 454; 7. Arnulf, biskup lisieuxský ke kardinálům ap. Watterich II. 466; 8. Viktorovské zprávy ap. Radev. II. 50. 52. 66. 70; ap. Watterich II. 460 sq. 474 sq.; Ep. Victoris ad Rainald. ap. Pertz XVII. 773; Concilium Ticin. ap. Pertz IV. (Legg. II.) 125. Žádné víry nezasluhují Annaly Pöhlské (Palidenses) ap. Pertz XVI. 91. Srv. Baron. ad ann. 1159. n. 35 sqq; Hefele V. 501—509; Meyer: die Wahl Alexanders III. u. Viktors III. Götting. 1871.

³⁾ Ep. cardinalium ap. Radevic. II. 53; Baron ad ann. 1159. n. 60 sqq

stůj jeho uznání za papeže provede. Nejprve zakázal svým biskupům, aby žádného z obou papežů neuznávali,¹⁾ a hraje si na nestranného, vypsal v říjnu r. 1159. všeobecnou synodu do Pavie, která by spor, kdo pravým papežem jest, rozhodla. Mimo své biskupy pozval též Anglii, Francii, Španělsko a Uhersko, aby tam svými biskupy se účastnily.²⁾ Biskupy Hermannem verdunským a Danielelem pražským, který poslední zvláštní jeho důvěře se těšil a jedním z jeho italských plnomocníků byl, obeslal Alexandra a Oktaviana k nastávající synodě, ale ukázal svou strannost hned tím, že Alexandra kardinálem Rolandem, však Oktaviana římským biskupem nazýval.³⁾ Alexander nemohl takové císařské synodě svobodu církve svěřiti, a odpověděl oběma biskupům, že císař s církví římskou jako s nějakou služkou nakládá, a právo církevní sněmy svolávat si osobuje, ke kterých porobě církve on nikdy přivoliti nemůže.⁴⁾ Za to byl vetřelec Viktor s císařským svoláním synody zcela spokojen a dostavil se do Pavie, kde 5. února r. 1160. vypsaná synoda otevřena byla. Mimo německé biskupy dostavilo se tam pouze šest italských, z jiných národů nepřišel žádný biskup až na českého Daniela, který náležel k císařským dvorním biskupům; toliko poslové Francie, Anglie a Dánska byli přítomni; všech biskupů bylo kolem 50.⁵⁾

Císař otevřel synodu řečí, ve které k tomu poukazoval, že mocí své císařské důstojnosti má právo svolávat všeobecné církevní sněmy, jak to učinili Konstantin, Theodosius, Karel V. a Ota I., však rozhodnutí o sporné věci ponechává biskupům. Potom odešel ze synody.⁶⁾ Většina biskupů nesrovnávala se s počínáním císařovým a chtěla celou věc k budoucí valnější synodě odkázati. Ale sliby a hrozbami provedli Rainald z Dasselu a císař, že po sedmidenní poradě 11. února Viktor za papeže byl uznán.⁷⁾ Sy-

¹⁾ Srv. list k arcibiskupu solnohradskému Eberhardovi od 16. září ap. Pertz IV. (Legg. II.) 117.

²⁾ Pertz IV. (Legg. II.) 118 sq.; Radevic. II. 56; Baron. ad ann. 1159. n. 57; Hefele V. 510.

³⁾ Pertz I. c. 118; Radevic. II. 55; Baron. I. c. n. 55; Mansi XXI. 1141; Theiner Disquis. critic. p. 213; Joannis Sarisber. ep. 59, ap. Migne 199, 39 Hefele V. 511.

⁴⁾ Baron. ad ann. 1159. n. 71--73.

⁵⁾ Sfalšované podpisy udávají 150; srv. Hefele V. 514.

⁶⁾ Radevic. II. 64; Baron. ad ann. 1160. n. 2; Hefele V. 514.

⁷⁾ Pertz Legg. II. 121; Radevic. II. 67; Mansi XXI. 1112; Hard. VI P. II. 1566; Baron. ad ann. 1160. n. 10 sqq; Hefele V. 515 sqq.

noda prosila císaře, aby Viktora uznal, což on s velikou pokorou učinil. Potom v pátek 12. února byl Viktor, který posud mimo město u sv. Salvatora bydlil, slavně do stoličného chrámu veden. Před branou chrámu uvítal jej císař, jsa zdvořilejší k němu nežli k Hadrianovi v Sutrii, držel mu třemen, vedl jej k oltáři a políbil mu nohu. Podobně učinili členové synody. V sobotu 13. února bylo poslední sedění konciliabula čili pasněmu, v němž klatba na Rolanda a stoupence jeho vynešena byla.¹⁾ Potom vydala synoda okružník k veškerému křesťanstvu, vybízejíc je k uznání svého usnešení.²⁾ Ale většina křesťanských zemí viděla v Alexandrovi svou hlavu, pro nějž vydatně působili Cisterciáci a Kartusiané, a jemu ve Španělsku, Anglicku a Francouzsku poslušnost zjednali, začož je císař v Německu krutě pronásledoval.³⁾ V Německu protivil se císaři solnohradský arcibiskup Eberhard; v Itálii prohlásili se četní biskupové pro Alexandra. Kardinál Jan z Ananie vynesl s arcibiskupem milánským Otbertem v hlavním chrámě milánském 27. února r. 1160. klatbu na Fridricha a jeho papeže.

Čechové stáli po straně císaře Fridricha, který českému vévodovi Vladislavu II. na sněmě řezenském 11. ledna r. 1158. královskou korunu propůjčil. Biskup pražský Daniel (1148—1167) navrátil se po velikonoci r. 1160. z Itálie pohnul krále Vladislava ku poslušnosti protipapeže Viktora a strhl duchovenstvo a lid v rozkol. Ale brzo navrátily se Čechy přičiněním pražské a vyšehradské kapitoly ku poslušnosti řádného papeže.⁴⁾

Alexander III. vynesl 24. března r. 1160. v Ananii klatbu na falckraběte Otu a jiné pomocníky rozkolu⁵⁾ a jeho spravedlivá věc docházela uznání. Na synodě v Tolose, bezpochyby v říjnu r. 1160. slavené prohlásili se králové Jindřich II. anglický a Ludvík VII. francouzský se svými biskupy a opaty, počtem asi 100, pro Alexandra.⁶⁾ Totéž učinil kolem téhož času jerusalémský patriarcha

¹⁾ Tak vypravuje synoda ve svém okružníku.

²⁾ Ap. Pertz IV. (Legg. II.) 125; Martene, Thesaurus anecdot. T. I. p. 447; Mansi XXI. 1135. Méně úplně ap. Radevic. II. 70; Baron. ad ann. 1160. n. 20 sqq; srv. Hefele V. 518—520. Všechn podpisů bylo 153, při nichž děl se veliký podvod; srv. Hefele I c. 520 sq.

³⁾ Bolland. Acta SS. m. Junii T. V. c. III. p. 232.

⁴⁾ Srv. Dějiny diecése Pražské od Dra. Borového, str. 74—76.

⁵⁾ Hefele V. 523.

⁶⁾ Mansi XXI. 1155; Hard. VI. P. II. 1585; Arnulf. Lexov. ep. 24. ap. Migne 201, 44; Hefele V. 524.

Amalrich se svými biskupy na synodě v Nazaretu.¹⁾ Podobně uznaly Alexandra Španělsko, Irsko, Norsko a Uhersko. Nová císařská synoda započatá 21. května r. 1161. v Kremoně a skončená v Lodech potvrdila sice znova Viktora a vyobcovala jeho protivníky, mezi nimiž bylo mnoho lombardských biskupů, ale tím neuškodila nic Alexandrovi, který docela 6. června r. 1161. slavně do Říma vjel, poněvadž císařská strana při volbách do senátu propadla. Však povstáním, jež v městě císař způsobil, a nájezdy menších oddělení vojska do církevního státu byl papež přinucen utíkat z místa na místo, a odplul konečně na sicilských lodích do Janova, kamž 21. ledna r. 1162. přirazil, a kde dva měsíce pobyl. Ale když 1. března r. 1162. Milán císaři se vzdal a na radu Rainalda z Dasselu skoro se zemí srovnán byl a císař Janovu hrozil, odebral se papež do Francie, kde byl v dubnu v Montpellieru slavně přivítán a tam 17. května národní synodu započal, na které protipapeže s jeho stoupenci vyobcoval.³⁾

Ale císař pronásledoval Alexandra též do Francie a snažil se francouzského krále od něho odvrátiti. Diplomatickými úskoky přiměl krále ke smlouvě, aby oba panovníci na saonském mostě u sv. Jana de Laone nebo Losne mezi Dijonem a Dolem se sjeli, každý svého papeže s biskupy přivedli, a tam spor, kdo řádným papežem jest, se rozhodl. Císař pozval k této schůzi též jiné krále. Však moudrostí papežovou, nedůvěrou francouzského krále v úmysly císařovy, statností krále anglického, který z Normandie s vojskem vytáhl, aby papeži a francouzskému králi, jemuž císař válkou hrozil, ku pomoci přispěl, a konečně nouzi o spíži, do které císař se svým vojskem upadl, a proto na zpátečný pochod do Besançonu dáti se musil, bylo zapuzeno nebezpečnoství, které papeži ze smlouvy německo-francouzské hrozilo. Na most saonský dostavil se král francouzský, ale místo císaře přišel Rainald z Dasselu, který drze ke králi pravil, že žádným biskupům nepřináležejí posuzovati volbu papežovu leč těm, kteří v říši římské žijí, pročez ať on podrobí se výroku císařovu. Král pousmál se trochu, ukázal několika slovy na nejasnost a drzost této řeči a odjel.⁴⁾ Císař a Rainald počínali si vůbec tak, jakoby zde šlo pouze o volbu dvojitou v císařském

¹⁾ Hefele V. 527.

²⁾ I. c. p. 528.

³⁾ Srv. Hefele V. 528—530.

⁴⁾ Mansi XXI. 1162 sqq.; Pertz IV. (Legg. II.) 132 sqq.; Baron. ad ann. 1162. n. 5—13; Hefele V. 530—533.

městě Římě, do níž nikdo nemá nic mluvíti leč císař, a ne o nejdůležitější věc, která celého křesťanstva se týkala.

Když nebezpečnoství ze smlouvy německo-francouzské pomínulo, slavil papež velikonoce v Paříži, podal v neděli Laetare r. 1163. svěcenou růži zlatou králi,¹⁾ a začal 19. května r. 1163. velikou synodu v Toursu, které bylo přítomno 17 kardinálů, 124 biskupů, 414 opatův a nesčíslné množství duchovních i laiků. Zastoupeny byly hlavně Francouzy, ale též Španěly, Italie, Anglie, Sicilie, Skotsko, Irsko, ano i Východ. Synoda nevyšetřovala řádnosti volby Alexandrovy, než pracovala o všeobecné jeho uznání; vynesla klatbu na protipapeže a druhy jeho zločinu, jmenovitě na Rainalda z Dasselu, a klugnického opata Hugona III., jenž Alexandra uznati nechtěl, vydala kanony pro církevní kázeň a porovnala mnohé spory.²⁾ Z Toursu odebral se papež do Sensu.

Co Alexander ve Francii se zdržoval, namáhal se Rainald z Dasselu, aby protipapeži v Italii k vítězství dopomohl, a pronásledoval krutě přátele Alexandrovy. V pozdní době r. 1163. přitáhl císař po třetí do Italie a dostal v Pavii zprávu o smrti svého papeže, který 20. dubna r. 1164. v Lucce skončil. Císař kolísal se mezi smířením s Alexandrem a pokračováním v rozkolu. V této nerozhodnosti poslal rozkaz Rainaldovi dlícímu v Lucce, aby nové volby předse nebral. Ale tento rozhodnější svého pána dal v den pohřbu Viktorova dvěma kardinály Quidonem z Kremy a Janem, mimo něž bylo ještě přítomno několik německých a lombardských biskupův a římský městský prefekt, zvoliti za protipapeže lutišského biskupa Jindřicha, a když tento volby nepřijal, kardinála Quidona, kterého Jindřich Lutišský posvětil, a jenž Paschalem III. se nazval. Fridrich uznal tohoto Paschala, ale poslušnost jeho byla ještě menší oné, kterou měl jeho předchůdce. Konrád, arcibiskup mohučský, holdoval r. 1164. na své pouti k hrobu sv. Jakuba do Kompostelly Alexandrovi. Císař stěžoval si na ubývání Paschalových stoupenců.³⁾ Nadarmo snažil se Rainald ke konci června r. 1164. na schůzi ve Vienně pohnouti burgundské biskupy k uznání Paschala.⁴⁾

Aby poslušnost protipapeže Paschala rozšířil a sesílil, slavil císař v květnu r. 1164. říšský sněm ve Vircburku, na němž po

¹⁾ Hefele V. 535.

²⁾ Mansi XXI. 1167; Hard. VI. P. II. 1589; Baron. ad ann. 1163. n. 2. sqq.; Hefele V. 540.

³⁾ Pertz IV. (Legg. II.) 136 sq.; Hefele V. 568 sqq.

⁴⁾ Mansi XXI. 1201; Hefele V. 570.

návrhu Rainaldově přísahal, že nikdy ani on ani nikdo z jeho nástupců Rolanda nebo papeže z jeho strany za hlavu církve neuzná, a věrně Paschala III. se přidrží, a žádal této přísahy na všech přítomných knížatech a biskupech. Biskupové chtěli se až na verdunského raději regalií vzdáti, nežli tuto přísahu učiniti; ale císař nepřijal toho, a oni z bázně před ním povolili a učinili onu přísahu. Konrád, arcibiskup mohučský, prchl ze sněmu. Dále usnesl se sněm, že všichni nepřítomní biskupové tuto přísahu v šesti nedělích učiniti musí, a každý duchovní nebo laik, jenž po vyzvání biskupem nebo světským představeným touto přísahou se nezaváže, bude potrestán, duchovní nebo mnich sesazením, laik ztrátou allodií a lén a vyhnanstvím. Sněmu vircburskému byli také přítomni poslové krále anglického Jindřicha II., kteří přísahali, že pán jejich s celou říší při straně císařově státi bude, Paschala za papeže uzná a rozkolníka Rolanda zavrhne.¹⁾ Jindřich II. chtěl sice usnešení vircburská ve své říši provésti, ale poznáv na synodě londýnské r. 1165. rozhodnou nechuť u biskupův a opatů k rozkolu, nechal toho, a ujišťoval papeže Alexandra svou poslušností.

Usnešení vircburská byvše krutě provedena zjedнала na okamžení Paschalovi poslušnost v Německu. Kancléř Rainald, zvolený kolínský arcibiskup a svěcením posud jáhen, byl biskupy ve Vircburku přinucen, že musil dáti se vysvětití za kněze a biskupa, a prohlásil po rozkazu neb alespoň se srozuměním Paschalovým 29. prosince r. 1165. císaře Karla V. za svatého, aby pocta tohoto velikého císaře, kteréž u lidu požíval, byvši protipapežem potvrzena, jeho rozkolu prospívala. Na místo mohučského arcibiskupa Konráda vetřel císař spustlého ale válečného hraběte Kristiana z Buschu, a kázal arcibiskupství solnohradské spustošiti, zapálil město, rozdal arcibiskupské statky laikům a zloupil kláštery, ale vším tím nezlomil stálosti arcibiskupa Eberharda, který byl jeho strýcem, ani duchovenstva jeho.

¹⁾ Prameny sněmu vircburského jsou čtyři skoro jednotejně znějící dekrety 1. k duchovenstvu a věřícím v Padue; 2. k hraběti Jindřichu Troyeskému, 3. ke všem obyvatelům říše, a 4. k opatu ze Stabla; první tři ap. Pertz IV. (Legg. II.) 133—138; čtvrtý ap. Mansi XXI. 1221. Pátý, okružník jest skoro do slova totožný s číslem 2. ap. Mansi XXI. 1213; Hard VI. P. II. 1613; Baron. ad ann. 1166. n. 3 sqq. Dál Ep. amici (snad Konráda Mohuckého) k Alexandrovi papeži ap. Baron. ad ann. 1166. n. 12; Mansi l. c. p. 1215; Hard. l. c. p. 1615. Dále kronika Reichersberská ap. Pertz. XVII. 471 sq; a Appendix ad Radevicum ap. Urstisium, Germ. historic. T. I. p. 558.

Mezi tím dostala v Římě vrch církevní strana, a poslala na počátku r. 1165. posly ku papeži do Francie s prosbou, aby se do Říma navrátil, a papež vjel 23. listopadu r. 1165. za velikého plesání lidu do Říma. Hrabě Kristian z Buschu doprovodil protipapeže do Italie, který ve Viterbě se usadil. Některá města lombardská učinila mezi sebou již r. 1164. spolek s Veronou v čele, který potom přistoupením skoro všech lombardských měst ve všeobecně lombardský se rozšířil, a proti císaři, jenž jejich svobodu potlačoval, čelil. Přírozeným spojencem jejich stal se papež, bojovník za církevní svobodu.

Císař strojí se r. 1166. ke své čtvrté výpravě do Italie, kde sicilský král Vilém I. 7. května r. 1166. zemřel, zanechav po sobě nedospělého syna Viléma II. Poněvadž strany v této říši s velikou rozhořčeností proti sobě bojovaly, zdálo se císaři, že přišla mu vhodná doba k dobytí tohoto království. I vtrhl přes Trident do Italie, kamž jej předešel v říjnu Rainald, jenž s Kristianem mohučským všude usnešení vircburská zaváděl. Z jara r. 1167. oblehl císař Ankonu, kterou východní císař Manuel z mořské strany podporoval. Manuel chtěje v Italii pevné půdy nabyti nabízel papeži církevní jednotu čili unii, když jej též za císaře Západu uzná. Papež nemohl za stávajících okolností na tento poslední záměr Manuelův vstoupiti, však přece poslal dva kardinály do Konstantinopole s císařem o jednotě vyjednávat a západních poměrův jemu vyložit.

Papež vynesl opět z jara r. 1167. na synodě lateranské klatbu na Fridricha a sesadil jej. Rainald vpadl do církevního státu, a dostav posily, které vedl Kristian mohučský, porazil vojsko Římanů. Císař upustil od obležení Ankony a přitáhl 24. července r. 1167. s veškerým vojskem k Římu. Po osmidenním boji dobyli Němci části města s chrámem sv. Petra, který zapálili. Alexander držel se za Tiberou. Tu učinil císař proti své vircburské přísaze Římanům návrh, aby Alexandra III. ku poděkování se pohnuli; on učiní totéž u Paschala III., a pak zvolí sobě obě strany společnou hlavu. Římané neporadivše se s papežem přijali tento návrh. Alexander byl takorhla ztracen. Tu prchl přestrojiv se za poutníka do Beneventu a ušel tak nástrahám Fridrichovým. Protipapež Paschal III. korunoval potom opět slavně císaře 29. července v chrámě sv. Petra, a jeho manželku Beatrici, která posud korunována nebyla. Římané musili císaři a protipapeži slíbiti věrnost a obdrželi nový senát. Fridrich stál na vrcholu své moci a vítězoslávy; Alexander, jak se zdálo, podlehl.

Ale sláva Fridrichova pominula v okamžení. Dne 2. srpna r. 1167. vypukl v táboře německém mor a zachvátil 25.000 mužů vojska, jehož obětí stali se i Rainald, přijav nábožně sv. svátosti, pak synovec císařův Fridrich z Rothenburku a jiní biskupové a knížata. Též pražský biskup Daniel skončil na tuto nákazu 9. srpna. Tělo bylo do Prahy přivezeno a u sv. Víta pochováno.¹⁾ Často nebylo kdo by všechny mrtvé pochoval. Lid pokládal to za trest Boží pro zločiny spáchané na hrobě sv. Petra. Císař spěchal se zbytky vojska do horní Italie a četní umírali na této cestě. V horní Italii povstali Lombardové proti císaři, který proti nim pomocí některých měst a najatými žoldnéři se držel až do března r. 1168., kdy přestrojen jako utečenec přes Mont Cenis a Burgund do Němec se dostal. Papež spojil se s Lombardy, kteří na rychlo mezi Asti a Pavíi pevné město vystavěli (1168), a ke cti papežově Alexandrii nazvali. Konsulové nového města přísahali papeži věrnost. Řím dostal se zase v moc strany Alexandrový, a Paschal držel se pouze v jedné pevné věži. Římané prosili mnohokrát Alexandra, aby se navrátil, jenž však nevěře jim, zůstal v Beneventě a sídlil později ve Verulách, Fraskatách a Ananii. Jenom v letech r. 1178. a 1179. vidíme jej na krátkou dobu v Římě, jmenovitě když 11. všeobecný církevní sněm slavil. Za těchto okolností odstoupilo Dánsko od rozkolu a navrátilo se ku poslušnosti řádného papeže.

Císař navrátil se ze čtvrté římské výpravy udržel v Německu rozkol, který mohl smrtí Paschala III. († 20. září r. 1168.) odstraněn, ale stoupenci jeho zvolili na rychlo za jeho nástupce nehodného opata ze Strumy jako Kalixta III., nemajíce k tomu žádného kardinála, a císař uznal jej patrně proto, aby výhodnějších podmínek smíru na Alexandrovi vynutil. Císař nabízel papeži mír, ale vylučoval z něho Lombardy, pročez nemohl ho papež přijmouti.

Roku 1174. táhl císař po páté do Italie a oblehl Alexandrii, ale po pěti měsících v dubnu r. 1175. upustil císař od obležení a začal vyjednávat dílem s papežem,²⁾ dílem s Lombardy o mír.³⁾ Však všechna tato vyjednávání byla neupřimna, neboť na církvi žádal, co mu povolit nemohla, a z míru s Lombardy vylučoval papeže.⁴⁾ Patrně chtěl císař toliko času nabyti, až by přišly po-

¹⁾ Borový: Dějiny diec. Pražské str 77.

²⁾ Baron. ad ann. 1175. n. 8 sqq.

³⁾ Viz dvě listiny o tomto vyjednávání ap. Pertz IV. (Legg. II.) 145 sqq.

⁴⁾ Srv. řeč Lombardů při vyjednávání o mír v Benátkách ap. Baron. ad ann. 1177. n. 69. Srv. Hefele V. 618 sq.

sily z Němec, poněvadž vévoda Lev Hrdý bez ohledu na jeho ponížené prosby jej opustil. Dostav posily svedl s Lombardy 29. května r. 1176. bitvu u Legnana (u Milána), v níž na hlavu byl poražen. Ano myslilo se, že v bitvě padl, on však dostal se s bídou přestrojiv se do Pavie.¹⁾

Byv takto za svou pýchu hluboce pokořen vstoupil teď v opravdová vyjednávání s Alexandrem III. Poslal k němu v říjnu r. 1176. arcibiskupy Kristiana mohučského a Vichmanna magdeburského s vormským biskupem Konrádem, kteří k němu 21. října r. 1176. přibyli, s ním 14 dní vyjednávali a o hlavních člancích se sjednotili. Papež stál o to, aby též jeho spojenci, Lombardové a sicilský král v mír pojeti byli, nabízel císaři v tomto ohledu své služby, a podvolil se za tou příčinou odebrati se do horní Italie.²⁾

Okolo nového roku 1177. odcestoval papež s několika kardinály a plnomocníky sicilského krále Viléma II. Romualdem, arcibiskupem salernským,³⁾ a Rogerem, hrabětem z Andrie. Za místo kongressu byly zvoleny Benátky; poněvadž však klonily se k císaři, ačkoli k lombardskému spolku náležely, musil dože s magistrátem přísahati, že císař mezi vyjednáváním bez svolení papežova do města vstoupiti nesmí. O podmínkách míru pracoval výbor, skládající se ze 7 kardinálů, 7 německých velmožů, 7 lombardských náčelníkův a dvou vyslanců krále sicilského pod předsednictvím samého papeže. Poněvadž mezi Lombardy a císařem nebylo lze srozumění docíliti, protože císař usnešení ronkalských se držel, a Lombardové zase císaři více práv připsati nechtěli, nežli předchůdcům jeho: navrhl papež, aby mezi oběma mír Boží (*treuga Dei*) se učinil pod výminkou *Status quo*, a s králem sicilským pokoj na 15 let. Aby vyjednávání snadnějším učinil, dovolil papež, aby císař blíže Benátek v Chioggii sídlil. Císařská strana v městě použila toho a chtěla císaře do města uvést, aby vyjednávání po své vůli řídit mohl. Ale Kristian Mohučský s druhy svými varoval císaře před pletichami této strany, které by smír byly zmařily, a císař uposlechl jich. Konečně byla předběžná smlouva o 28 člancích zhotovena, na níž císař dvěma plnomocníky přísahu učinil, a papež

¹⁾ Baron. ad ann. 1176. n. 17—19; Hefele V. 619.

²⁾ Vita Alexandri ap. Baron. l. c. n. 20—22; Romualdi Salernit. Chronic. ap. Muratori, Rerum italic. script. VII. 215; Chronic. Fosae Novae, ibidem p. 874; Promissio císařských poslův ap. Pagi ad ann. 1176 n. 5 sqq.; ap. Pertz IV. (Legg. II.) 149. Srv. Hefele V. 619—621.

³⁾ Jeho kronika.

dovolil jemu ke konečnému vyřízení vstoupiti do Benátek. V neděli dne 24. července poslal k němu papež šest kardinálův, kteří by od něho a knížat vyjádření poslušnosti přijali, a je od klatby rozřešili. Potom vjel císař slavně do města. U dveří chrámu sv. Marka čekal papež císaře, který mu nohu políbil a za to požeňování a políbení pokoje obdržel, mezi čímž jeho němečtí průvodci slavně »Te Deum« zapěli. Druhého dne o svátku sv. Jakuba sloužil papež dle přání císařova mši svatou. Jako ostiář doprovázel císař papeže, rozděluje zástupy lidu před ním až k oltáři; po evangeliu měl papež řeč, kterou patriarcha aquilejský do němčiny přeložil; po Credo obětovali císař a jeho průvodčí své dary a po skončených službách Božích prokázal císař papeži poctu držením třemene.

Slavné konečné spůsobení pokoje stalo se 1. srpna 1177. v Benátkách v patriarchálním paláci. Papež jako předseda seděl na stolci vyvýšeném, po jeho pravé straně o něco níže císař, po levé salernský arcibiskup jako zástupce sicilského krále. Císař odřekl se rozkolu, uznal papeže Alexandra za hlavu církve, a zavázal se, že církvi římské majetek její navrátí, jakož i duchovním a církvím všechno to, což jim za příčinou rozkolu bez nálezu soudního odňato bylo; dál učinil mír s králem sicilským na 15 let a s městy lombardskými mír Boží (treugu Dei) na šest let, a zavázal se ku pokoji s východním císařem a ostatními pomocníky církve římské. Ostatní spory mezi církví a říší měly se rozhodnouti rozhodčími z obou stran, a statky markraběnky Mathildy ponechati císaři ještě 15 let. Vetřelý arcibiskup mohučský Kristian, jenž o tento pokoj veliké zásluhy měl, podržel svůj prestol, a zapuzený arcibiskup mohučský Konrád z Wittelsbachu, který byl mezi tím kardinálem-biskupem sabinským učiněn, vzdal se Mohuče, a obdržel naději ku prvnímu uprázdněnému arcibiskupství německému, kterým bylo solnohradské, z něhož se tehdejší arcibiskup Vojtěch ¹⁾, syn českého

¹⁾ Vojtěch byl třetí syn českého krále Vladislava I. a jeho třetí manželky Kedruty Rakouské. Věnovav se duchovnímu stavu stal se proboštem mělnickým, a byl r. 1168. zvolen za biskupa pasovského, a ještě téhož roku za arcibiskupa solnohradského. Pro svou věrnost k Alexandrovi III. kázal jej císař Fridrich I. na sněmu řezenském 26. května 1174 sesaditi a na jeho místo Jindřicha, probošta berchtesgadenského zvoliti. Vojtěch nesměje do Čech, kde po smrti jeho otce panoval vévoda Soběslav II., našel ochranu u svého strýce Jindřicha Jasomirgotta, vévody rakouského. Poděkovav se v Benátkách, kde byl při vyjednávání o mír přítomen, odebral se do Čech, kdež bratr jeho Fridrich panoval, na své předešlé proboštsví mělnické, kde pokojně žil až do r. 1183, kdy byl se srozměním papežovým a císařovým opět na prestol solnohradský povolán. Zemřel tam 9. dubna 1200.

krále Vladislava I. do rukou papežových v Benátkách poděkoval, a na něž již 9. srpna 1177. Konrád dosedl. Protipapeži Janu, opatu ze Strumy, pojistilo se bývalé jeho opatství, a kardinálům jeho dřívější jejich obročí. Potom slavil papež 14. srpna s německými a italskými preláty u přítomnosti císařově synodu v chrámě sv. Marka, aby onen trojnásobný pokoj i církevně potvrdil, a hrozil každému jeho rušiteli klatbou. Též císař potvrdil opět ještě před svým odjezdem z Benátek mír učiněný s církví, a poručil kancléři Kristianovi mohučskému, aby se postaral o navrácení všeho majetku a regalií církvi římské.¹⁾

Hned potom odcestoval císař do Ravenny a Ceseny, a později přes Janov do Arelatu, kde 30. července 1178. za krále Arelatského se korunovati dal, a přišel na podzim 1178. do Němec. Papež opustil u prostřed září 1177. Benátky, bydlil v Ananii a Fraskatách a vrátil se k opětnému pozvání Římanů, kteří náležitou záruku věrnosti pro budoucnost dali, v březnu 1178. do Říma, jmenovitě proto, aby tam všeobecný církevní sněm slaviti mohl.

Již při učinění míru v Benátkách byla uznána potřeba všeobecného církevního sněmu, který by roztržené křesťanstvo zase sjednotil a neřesti odstranil, jež časem a rozkolem do církevního života se vloudily. Alexander III. rozeslal v letě 1178. potřebná pozvání a začal v postě 1179. za svým předsednictvím jedenáctý všeobecný církevní sněm, Lateranský III., na němž bylo 300 nebo 302, nebo 310) biskupů přítomno, a pak mnoho opatův a jiných hodnostářů, takže všech přítomných členů bylo kolem 1000. Sedění byla tři: 5. 7. (nebo 14.) a 19. března; o rokování v něm není nic známo; tolik víme, že ve třetím a to posledním sedění 27 dekretů pohlášeno bylo. První dekret stanovil o volbě papeže, že ten má býti papežem, kterého dvě třetiny ($\frac{2}{3}$) přítomných voličů zvolí; kdo by menším počtem jsa zvolen papežskou důstojností si přiosoboval, propadne klatbě a vyloučení z duchovního stavu. V ostatních dekretech opravovala se církevní kázeň; svěcení, která vykonali protipapežové Oktavian, Quido a Jan Strumský, nebo od nich posvěcení, prohlásila se za neplatná jakož i propůjčení církevních obročí a důstojností, která rozkolníky se stala (can. 2.), zakázaly se turnaje (can. 20.), porušení míru Božího (can. 21. 22.),

¹⁾ Viz zprávy a listiny o tomto míru: ap. Romuald. Salern. Chronic. ap. Muratori rer. ital. script VII. 217—239; Pertz IV. (Legg. II.) 147—161. Baron. ad ann. 1177. n. 23—119; Mansi XXII. 173 sqq; Hard. VI. P. II. 1653 sqq.; Alexandri III. Epp. 1304 sq. ap. Migne 200, 1130 sq.; srv. Hefele V. 621—629.

lichva, (can. 25.), obcování se Saraceny a Židy (can. 24. a 25.), nezdrženlivost duchovních (can. 11.), přepych arcibiskupů, kardinálů, biskupův a arcijáhnů při visitacích (can. 4.), svatokupectví (can. 7. 15.), a jiné zlořády; konečně byla vynesena klatba na Kathary (Albigenské, Patareny, Publikány) a ty, kteří válečné rotý zvané Brabanzony, Aragonské, Navarrské, Basky, Koterelly, a Triaverdiny, jimž nic svatého nebylo) do žoldu najímali (can. 27.).¹⁾

Ještě před tímto všeobecným sněmem padl 29. srpna r. 1178. protipapež Kalixt III. (Jan ze Strumy) papeži k nohám, obdržel milost a byl místodržitelem Beneventu jmenován. Proti vůli císařově zvolili někteří zatvrzelí rozkolníci 29. září r. 1178. Landona Sitona z rodiny Frangipanů jako Innocentia III. protipapežem, jehož hlavní podporou stal se bratr bývalého protipapeže Oktaviana. Když však papež ukončiv sněm lateranský s tímto se smířil a od něho zámek Polombaru, Landonovo útočiště, koupil, byl Lando do kláštera Kavy zavřen a tím skončil se v lednu r. 1180. dvacetiletý rozkol.

Alexander III. účastnil se též boje sv. Tomáše Bekketa proti králi anglickému Jindřichu II.

Tomáš Bekket²⁾ byl syn Normana Gilberta, který v Londýně byl usazen, narodil se 21. prosince r. 1117. neb 1118., nabyt vyššího vzdělání v Paříži, vstoupil do stavu duchovního v Kanterbury a těšil se veliké lásce a důvěře kanterburského arcibiskupa Theobalda k veliké nelibosti tamnějšího arcijáhna Rogera. Potom chodil do škol v Bononii a Auxerru, aby si důkladnou známost světského a církevního práva opatřil, a byl r. 1154. za arcijáhna po-

¹⁾ Mansi XXII. 209 sqq.; Hard. VI. P. II. 1673 sqq.; Hefele V. 631 sqq.; Baron ad ann. 1179. n. 1 sqq.

²⁾ Z četných životopisců Bekketových stojí v první řadě jeho přátelé: Heribert z Bosehamu, Vilém Ficstefan (Stephani filius), Jan ze Salisbury, a mnichové Edvard Grim a Roger z Pontigny. Životopis Jana ze Salisbury doplnil Alan de Tewkesberia. Tyto a ostatní Vitae a passiones (martyria) s. Thomae jsou vytištěny ve Giles-ově vydání děl sv. Tomáše. London 1846. T. I. II. VII. Otisk ap. Migne T. 190. 199. Životopisy světcovy od Jana Saliburského, Viléma Ficstefana, Alana Tewkesberského a Heriberta Boshamského byly po rozkaze papeže Řehoře XI. spracovány ve „Quadrilogus de vita s. Thomae.“ Takové Quadrilogy jsou dva s mnohými úchylkami od sebe, z nichž první jest vydán 1495. v Paříži, druhý v Bruxellu 1682 Giles a Migne nepřijali těchto Quadrilogův úplně do své sbírky. — Buss: Der h. Thomas, Erzb. von Canterbury. Mainz. 1856. — Reuter: Papst Alexander III. sv. I. str. 237 sqq. III. 104 sqq. — Hefele. C. G. V. 536 sqq.; 585—603; Stollberg-Brischar: Gesch. der Relig. J. Ch. sv. 48.

výšen, když Roger arcibiskupem yorským byl učiněn. K odporučení prý arcibiskupa Theobalda jmenoval jej král r. 1156. svým kancléřem. Jako kancléř žil pro veřejnost po světsku v nádheře a přepychu, ale pro svou osobu byl asketický, střídmy, čistoty milovný a dobrodinec chudých. Jako kancléř opatroval královskou pečeť, řídil královskou kaplu a spravoval uprázdněná biskupství a opatství, jejichž příjmy pro ten čas královské komoře náležely; však pro královskou pokladnu neprodlužoval obsazování těchto obročí, a navrhoval na biskupství a opatství jenom schopné a hodné muže. Po smrti Theobaldově († 18. dubna r. 1161.) poslal král zdržující se v Normandii Tomáše do Kanterbury s rozkazem tamějším mnichům kláštera Boží Trojice, aby jej za arcibiskupa zvolili. Tomáš protivil se zprvu vůli králově a řekl mu zrovna: »Důvěrnost, kterou nyní vespolek máme, proměnila by se v nejtrpčí nenávisť; neboť předvídám, že bys mnoho v církevních věcech sobě osoboval, čeho bych já nesnesl.« Však král znaje horlivost svého kancléře v hájení práv koruny proti církvi, myslil, že nebude tak zle, a setrval na svém. Mnichové zvolili Tomáše s velikou nechutí, znajíce světský život jeho za arcibiskupa. Ale Tomáš, jsa arcibiskupem stal se přísným asketou, nosil touž kutnu, co mnichové jeho, a pod ní vřece (cilicium), a horlil pro církevní právo. Vždycky naplňovala jej idea úřadu. Pokud sloužil králi za kancléře, hájil práv a výsad koruny proti církvi, již hájiti náleželo biskupům; teď jako arcibiskup hájil církevního práva proti koruně. Žádal nazpět církevních statkův, jež mnozí šlechticové si přivlastnili, byl přítomem tourské synodě (1163.), kteráž o uznání Alexandra III. za papeže co možná v nejširších kruzích pracovala, a navrátil se domů měl spor s králem o privilegium fori duchovenstva. Duchovní totiž náleželi i pro světské zločiny před církevní soudy, které však mnohem mírnější nálezy činily nežli světské, jmenovitě nikdy k smrti neodsuzovaly, tak že prý vraždy mezi duchovenstvem byly četnější nežli mezi laiky. Jindřich zakročil hned po svém násilnickém způsobu a postavil vinné duchovní před světský soud. Primas stěžoval si na tento přechmat u papeže Alexandra III., jenž v Sensu sídlil. K ukončení sporu povolal král říšský sněm do Westmünsteru (1. října 1163), jímž boj mezi právem církevním a normanským absolutismem koruny svůj počátek vzal. Král povolil na něm proti očekávání svobodu církevních soudův, ale žádal za náhradu, aby biskupové k zachovávání »starodávných obyčejů« (consuetudines avitae) se zavázali. Biskupové vedeni jsouce Bekketem vyjádřili se, že budou těchto obyčejů šetřiti, ale pokud se to srov-

návati bude s řádem biskupským a církevním právem (*salvo ordine nostro*, nebo *salvo ordine nostro et jure ecclesiastico*). Tomáš hájil tohoto dodatku proti králi, kterýž o žádné klausuli slyšeti nechtěl a tak soptil, že ani zprostředkujícího návrhu Hilaria, biskupa chichesterského, nepřijal. Sněm rozešel se bez výsledku.

Král vida biskupy spojené s primasem, naklonil si nejprve některé, jmenovitě Rogera, yorkského arcibiskupa, a Gilberta, londýnského biskupa, vypověděl některé přátele Bekketovy jako Jana ze Salisbury, a poslal poselství k Alexandrovi III. do Sensu s prosbou, aby Rogerovi důstojnost papežského legáta udělil a biskupům starodávné obyčeje beze vší podmínky zachovávatí přikázal. Ale papež nepřijal toho¹⁾. Než najednou přišel do Anglie Filip, opat z Aumone u Chartresu, s dvěma listy od papeže a kardinálů, které primasa ku povolnosti králi vybízely, aby větší zlé se předešlo. List papežů byl buď podvržený, neb alespoň porušený, poněvadž jest opakem smýšlení papeže Alexandra III.; za to byla ve sboru kardinálů strana králi nakloněná, v jejímž smyslu a rozkazu sobě opat Filip vedl. Tomáš chtěl vzdáti se klausule »*salvo ordine nostro*«, a vyslovil se ke králi ve Woodstocku, že »chce obyčeje království věrně a poctivě (*bona fide*) zachovávatí a krále ve všem dobrém poslouchati.« Král byl s touto formulí, kteráž jest tatáž s prostředkujícím návrhem chichesterského biskupa, teď spokojen, a žádal na Bekketovi, aby ji také na říšském sněmě opakoval.

Na říšském sněmě v Klarendonu 30. ledna r. 1164. žádal král opět na primasovi, aby »starodávné obyčeje« beze vší klausule uznal. Ale žádné hrozby, ani hrozba smrti nepřinutily primasa k takovému jejich uznání, jenom slib učiněný ve Woodstocku opakoval ve sněmu. Však král nespokojil se pouze s formálním podrobením, ale kázal hned druhého dne v druhém sezení sněmu bez ohledu na odpor Bekketův tyto starodávné obyčeje vyšetřiti a poznati (*recognoscere*). Takováto vyšetřování a poznávání (*recognitiones*) byla častými v anglickém právu a záležela v tom, že hodnověrní starší svědkové (*recognitores*) vypověděli, co posud o té neb oné věci za právo platilo. Za takové doznavatele čili rekognitory bylo zvoleno pět říšských velmožů, mezi nimiž byli arcibiskup Roger a biskupové Gilbert Folioth londýnský a Jan sarumský. Doznavatelé počínali si zrovna tak, jako právníci na polích ronkalských; každý královský přechmat v právo církevní

Srv. pap. list : *Etsi pro animi ap. Mansi XXI. 874 ; ap. Migne 200, 285.*

prohlásil se za královský obyčej a proměnil se v zákon. Tak se-
stavili 16 článků klarendonských, jež mají tento obsah:

Spory o církevní patronátní právo náležejí před královský soud (čl. 1.), kamž též všem duchovním v jejich sporech jest se dostaviti, když je světský soudce obešle (čl. 3.). Arcibiskupové, biskupové, a kdo říšská léna mají, nesmějí bez králova svolení mimo říši cestovati (čl. 4.), a žádný církevní trest (vyobcování neb interdikt) nesmí býti na držitele léna nebo královského služebníka bez dorozumění se s králem neb justitiářem vyneseno (čl. 7.). Od arcibiskupa lze se odvolati ke králi, bez jehož svolení není dalšího odvolání, t. j. odvolání do Říma (čl. 8.). Král požívá všech příjmův uprázdněných biskupství a opatství, kteráž královským statkem jsou obdařena; a volba biskupův a opatů bude se konati v královské kapli dle rady královny, a zvolený zaváže se králi lenní přísahou a přísahou věrnosti (*salvo ordine suo*) před posvěcením (čl. 12.). Ostatní články jsou méně důležité.¹⁾

Na znamení svého srozumění s těmito články musili biskupové k nim své pečeti přivěsiti, jenom Tomáš toho neučinil, ale přece tak se choval, že jeho počínání za srozumění se pokládati musilo. Král prosil papeže za potvrzení klarendonských článků, které dal v Anglii a Normandii za zákon prohlásiti, a Bekket podporoval jeho žádost u papeže listem. Ale papež nevyplnil jeho prosby, za to však, aby ho na dobro neurazil, jmenoval arcibiskupa Rogera svým legátem;²⁾ dále vydal papež okružník k anglickým biskupům napomínaje je, aby králi nic neslibovali, co se církevní svobodě protiví, prohlásil všechny takové sliby za neplatné³⁾ a upokojil Bekketa listem s strany legátské důstojnosti Rogerovy.⁴⁾

Tomáš rozvážil si brzo dosah klarendonských článkův a své chování při tom, litoval ho, zdržel se všech duchovních úkonův, jmenovitě nesloužil mše sv., podrobil se přísnému pokání a žádal papeže za rozřešení, které mu také udělil.⁵⁾ Král poslal papežské

¹⁾ Mansi XXI. 1187; Hard. VI. P. II. 1603; Migne 190, 1414. Appdx k životu sv. Tomáše od Heriberta Bosehamského; Baron. ad ann. 1164. n. 52; Hefele V. 553.

²⁾ Ep. Alexandri III. k Bekketovi z 27. února 1164 „Etsi pro animi“ Mansi XXI. 874; Migne 200, 285. Hard. VI. P. II. 1383; Hefele V. 558.

³⁾ Migne 200, 287; Hefele V. 558.

⁴⁾ Migne 200, 287; Hefele V. 559.

⁵⁾ List papežův od 1. dubna 1164. ap. Mansi XXI. 1193; Hard. VI. P. II. 1606; Baron. ad ann. 1164. n. 7; Hefele V. 559.

breve o legátské důstojnosti Rogerově nazpět, poněvadž obsahovalo doložku, že se srozuměním Bekketovým Rogerovi doručeno býti má. Však papež ponechal si breve, poznav nebezpečnost, které by z legátské důstojnosti Rogerovy hrozilo.¹⁾

Tomáš přišel ve spor s maršálem Janem, úředníkem finančním, který činil nárok k jednomu církevnímu statku a ke králi se odvolal. Král obeslal Tomáše před královský soud na 11. září 1164, a když se pro nemoc nedostavil, opět na 8. října r. 1164. do Northamptonu, kamž biskupy a barony za soudce zavolal. Soud prohlásil nedostavení se Tomášovo dne 11. září, ačkoli nemocí se ospravedlnil, za vzpouru vasala proti lenníkoví a odsoudil k ztrátě veškerého movitého jmění. Ještě týž den a následující mřel král Tomáše hroznými peněžitými požadavky ještě z doby kancléřské, ačkoli před vysvěcením na arcibiskupa byl prohlášen za zbavena všech závazkův a vši zodpovědnosti za své kancléřování a dal jej jako nevěrného mana, který spolu říšské zákony (články klarendonské) porušil, vinným velezrády odsouditi. Však když mluvčí soudu tento nálezný primasovi v plném sezení prohlásiti chtěl, vpadl mu primas do řeči, zakázal soudcům, jako svým duchovním synům, jej, svého duchovního otce souditi, odvolal se ku papeži, odešel ze soudní síně, a prchl v noci ze 13. na 14. října z Anglie.²⁾

Král poslal poselství, v jehož čele stáli urputní nepřátelé Bekketovi, arcibiskup yorksý Roger a londýnský biskup Gilbert Folioth, ku papeži, a žádal za sesazení Bekketovo, čehož však papež neučinil, ačkoli poslušnost králova byla mu nutnou. Když Bekket ku papeži do Sensu se přibližoval, vyšel mu tento vstříc a přijal jej přátelsky. Potom vyložil papeži události v Anglii a obsah klarendonských článků, z nichž papež 10 (1. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 10. 12. 15.) hned zavrhl³⁾ a jej od slibu v Klarendoně učiněného rozřešil. Tomáš poděkoval se z arcibiskupství, poněvadž ho bez vlastní kanonické volby dosáhl; většina kardinálů přimlouvala se u papeže za to, aby poděkování přijal, a tak všechněch rozpaků se zbavil; ale papež neučinil toho, poněvadž pádem Bekketovým byla by i svoboda církevní v Anglii padla, a investoval jej znova. Bekket pobýv tři neděle u papeže, vyvolil si za obydlí cisterciacký

¹⁾ Thomae Opp. ed. Giles T. IV. Epp. T. II p. 240; Migne 190, 701; Hefele V. 559.

²⁾ Srv. průběh soudu u Hefele V. 560 - 565

³⁾ U Baron. ad. ann. 1164 n. 51 stojí u každého článku buď „hoc damnavit“ neb „hoc toleravit.“

klášter v Pontigny v Burgundu. Král nepořídív na cestě právní nic u papeže, pronásledoval krutě Bekketovy přátele a příbuzné, bratry, sestry, synovce, neteře ani kojence nevyjímaje a vyhnal je všechny ze země.

Alexander III. doufaje v smírné porovnání krále s Bekketem, zdržoval stále tohoto od přísnějších krokův. Ale když Jindřich II. v přátelské styky s císařem Fridrichem I. vešel a sněm vircburský r. 1166. obeslal, dovolil papež Bekketovi zakročiti proti lupičům církevního jmění a správcům statkův arcibiskupství neb jiných církví.¹⁾ Bekket vydal v tomto smyslu list ke svým suffragánům,²⁾ kteří však dle rady Gilberta Foliotha v postě r. 1166. ku papeži se odvolali.³⁾ Papež jmenoval o hodu Božím velikonočním r. 1166. Bekketa k jeho prosbám papežským legátem pro celé Anglicko, vyjma prestol yorský, aby s plnou papežskou mocí proti nepřátelům církevní svobody bojovati mohl, a poslal, ač nadarmo, dva biskupy ke králi pohnout jej ke smíření s Bekketem. Bekket zavrhl o hodu Božím svatodušním 12. června r. 1166. (dle Heriberta Boschamského o sv. Magdaleně 22. července) s kazatelnou ve Vezelay-i starodávné obyčeje a klarendonské články, vyobcoval několik anglických velmožův, hrozil klatbou králi a oznámil to biskupům anglickým, kteří však na synodě londýnské odvolání ku papeži podali, viníce Bekketa, že prý svou přenáhleností povolnost královu zamezil a zpravili o něm též Bekketa listem urážlivým.⁴⁾

Král poslal posly do Říma s hojnými penězi, a navrhoval papeži, aby dva kardinály, Viléma z Pavie a Otu s plnou mocí ke konečnému rozřešení celého sporu vypravil. Papež začal se kolísati, poněvadž pomoci anglické i peněžité potřeboval a uplacení kardinálové stále za krále anglického se přimlouvali, tak že by Tomáš málem býval ztracen. Papež poslal žádané kardinály ke králi, který se chlubil, že má celou kurii ve svém měšci,⁵⁾ ale s obmezenějším plnomocenstvím, nežli král si přál. Nastala dlouhá

¹⁾ Alexandri III. Ep. 393 ap. Migne 200, 413; ap. Giles, Opp. s. Thomae T. IV. (Epp. II.) p. 12. ep. 210; srv. Hefele V. 586.

²⁾ Giles. Opp. s. Thomae T. IV. (Epp. II.) 290. cp. 131; ap. Migne 190, 608.

³⁾ Gilbertus Folioth, ep. 195 ap. Migne 190, 905; Giles, Epp. T. I. p. 287.

⁴⁾ Gilbert, ap. Giles, Epp. T. II p. 190. cp. 437, a p. 185. cp. 436; Migne 200, 1401; 190, 1044; Mansi XXII. 26; Hard. VI. P. II. 1619; Hefele V. 588.

⁵⁾ Hefele V. 591.

vyjednávání legátů s králem a Bekketem. Papež kolísal se po celý ten čas, neujímaje se nikterak rozhodněji Bekketa, jehož pravomocnost nad králem docela na čas zastavil, a jsa skoro úplně po vůli krále Jindřicha II., tak že král francouzský Ludvík se svou říší byl velice rozhořčen na papeže Alexandra III., k veliké radosti císaře Fridricha I., který doufal, že za těchto okolností jej od Alexandra odvrátí a po sobě potáhne; však naděje jeho nesplnila se.¹⁾

Působením nových papežských legátů, dvou mnichů, konal se 6. a 7. ledna r. 1169. v Montmiraile smírný kongress mezi králem francouzským a anglickým a pak králem anglickým a Bekketem, kterýž opět po čtyřech letech před krále předstoupil, a jehož legáti i francouzský král ku povolnosti napomínali. Král Jindřich II. žádal bezvýminečného uznání starodávných obyčejův, jež Bekket salvo honore Dei (když čest Boží zachována bude) uznati chtěl. Bylo po smíření. Král francouzský hněval se na neústupnost Bekketovu, pokud nepoctivost Jindřichovu neprohlédl, a Bekket přesvědčil legáty o nutnosti oné doložky. V těchto dobách sídlil Bekket v Sensu, poněvadž král Jindřich na valné kapitole cisterciacké 14. září r. 1166. hrozil, že všechny mnichy této řehole ze své říše vyžene, budou-li Pontignyčtí Bekketu pohostinství poskytovat.

Nastala nová vyjednávání. Papež poslal po třetí dva legáty, Gratiana a Viviana ke králi, kteří s ním a důvěrníky jeho v září r. 1169. v Buresu, Kaeně a Rouenu vyjednávali. Gratian vida jalovost všeho, vrátil se pln nevole domů; Vivian přiměl sice krále francouzského a anglického a Bekketa k schůzi na Montmartru (u Paříže), ale dvojsmyslnost Jindřichova zmařila všechno a Vivian vrátil se domů. Král zuřil znova proti stoupencům Bekketovým, a boje se interdiktu hrozil krutými tresty pro případ, že by byl ohlášen a zachováván. Ale právě touto krutostí odrazil od sebe mnohé biskupy a jiné své posavadní přátele, a Bekket maje od začátku postu r. 1169. svou plnou pravomocnost navrácenou, hrozil interdiktem, který 2. února r. 1170. vynésti chtěl, nebudeli do té doby mír učiněn. Poněvadž obě strany v Beneventě, kde papež dlel, své zástupce měly, poslal tento v lednu r. 1170. po čtvrté posly ke králi do Normandie, a sice arcibiskupa rouenského Rotrada, a neverského biskupa Bernarda, kteří v Nor-

¹⁾ Srv. Hefele V. 589—597.

mandii až do příchodu krále z Anglie čekali. Mezi tím učinil král nový přechmat v právo primasovo, dav v Londýně 14. června svého syna Jindřicha korunovati za krále od arcibiskupa yorksského Rogera. Působením legátů smířili se král a Bekket v osobní schůzi u La Ferté Villeneuve 22. července r. 1170. Bekket prosil krále, »aby jej s druhý ke cti Boží a své vlastní zase na milost přijal, statky v listině udané navrátil, a křivdu, kterou korunovací svého syna Jindřicha na církvi kantuarické spáchal, napravil, začez mu veškerou čest a poslušnost prokazovati bude, jak na arcibiskupa se sluší.« O člancích klarendonských nebylo řeči, král myslil, že jsou v slovech »ke cti králově« obsazeny, Bekket opět, že jsou slovy »ke cti Boží« zavrženy. Kardinálové byli radostí z tohoto pokoje naplněni, jenom kardinál Albert poznal jeho obojetnost.¹⁾ Papež dovolil listem z 10. září 1170. primasovi vynésti klatbu a suspensi na svůdce královny Rogera, Gilberta Foliotha a jiné, ale jenom v nejhorším případě a se srozuměním francouzského krále. Tomáš dostával výstrahy, aby se do Anglie nevracel; ale nedbaje na ně a tuše mučeníctví odcestoval 1. listopadu r. 1170. ze Sensu a vjel 5. prosince r. 1170. slavně do Kanterbury. Klatbu na biskupy Gilberta londýnského a Jocelina salisburského a suspensi arcibiskupa Rogera předeslal před sebou, aby pikle jejich neškodnými učinil. Ale hned po jeho příchodu do Kanterbury činili mu poslové potrestaných biskupů trpké výčitky a neprávni držitelé církevních statků všemožné příkoří. Mladý princ, král Jindřich III., nepřijal jeho návštěvy a poslal jej nazpět do jeho diecése. Onino tři biskupové a jiní nepřátelé spěchali ke králi do Normandie a žalovali na Bekketa, že si v Anglii počíná, jako nějaký král, místo pokoje válku hlásá, ano též řádnosti princovy koruny se dotýká. Dne 24. prosince pravil Roger ke králi: »Pokud bude Tomáš živ, neuvidíte pokoje v říši a dobrých dnů.« Tu zvolal král celý rozlícený: »Chlap, který můj chléb jedl, pošlapal mne nohama; jaké zbabělce jsem vyživil, není nikoho, který by mojí hanby na tom sprostém knězi pomstil.« Čtyři rytíři slyšeli tato slova, která byla patrným vyzváním k zavraždění Tomáše a spěchali do Kanterbury. Král zpamatoвав se poznal hned jejich záměr a poslal za nimi, však bylo již pozdě. Oni zavraždili Tomáše 29. prosince v kostele u oltáře sv. Benedikta; skončil slovy: »do rukou Tvých poroučím ducha svého.« Nežli tělo bylo pochováno, ctil lid již **svatého Tomáše**.

¹⁾ Srv. I c 597—601.

Král dostal v Argentoně zprávu o smrti Tomášově, byl všecken zděšen, zavřel se několik dní, poslal hned dva kaplany do Kanterbury, aby tam jeho ošklivost nad zločinem a lítost nad neprozřetelnými slovy jeho vyjádřili. Jiné posly poslal ku papeži, aby klatbu na sebe a interdikt na říši předešel. Sliby, které ve jménu králově učinili, dovedli toho, že papež o zeleném čtvrtku r. 1171. toliko všeobecně původce oné vraždy vyobcoval, a nové legáty ke králi poslal. Ale král zapudiv hrozící bouři, hned se tvářil jinak nečekal legátův a spěchal dobyt Irska dělaje, jakoby s církevním smířením na spěch neměl.¹⁾ Dostav Irsko pod své vrchní panství, navrátil se do Normandie, kde s papežskými legáty kardinály Albertem a Theodvinem, kteří naň tak dlouho čekali, v klášteře Savigny u Avranchesu se sešel. Poněvadž jejich požadavky zdály se mu býti velikými, přerušil s nimi veškeré vyjednávání, kteréž však po několika dnech k domluvám některých biskupův opět počal, a s církví se konečně smířil.

Slavné smíření krále s církví stalo se v chrámě sv. Ondřeje v Avranchesu 27. září r. 1172. za přítomnosti jeho syna Jindřicha III. a všech biskupův a opatů Normandie (Concilium Abrincatense). Král přísahal, že smrti Bekketovy neporučil ani jí nechtěl, a prohlásil, že jest hotov církvi dostiučiniti, poněvadž snad svou rozčileností její příčinou se stal. V tomto ohledu slíbil a přísahou utvrdil, 1. že bude Alexandra a nástupcův jeho poslouchati; 2. dovoluje odvolati se k Apoštolské Stolicí, však podezřelý appellant musí dáti záruku, že králi a říši škoditi nebude; 3. že vezme na sebe kříž na tři léta do Jerusalema; 4. dá templářům tolik peněz, aby 200 mužů rok vydržovati mohli; 5. udělí všem stoupencům Tomášovým milost; 6. navrátí kanterburskému prestolu všechny jeho statky v tom objemu, jaký měly před odchodem Tomášovým z Anglie; a 7. zrušuje obyčeje, kteréž za panování jeho na škodu církve zavedeny byly. Na tyto články přísahal i syn jeho král Jindřich III. Potom doprovodili legáti krále ke dveřím chrámovým, kde král kleče přijal rozřešení, a byl slavně do chrámu uveden.²⁾ Při této příležitosti uznal král Anglii za léno papežské,³⁾ a rok potom opakoval to v listu ku papeži.⁴⁾

¹⁾ Hefele I. c. 601—603.

²⁾ Srv. Baron. ad ann. 1172. n. 1 sqq.; Hefele V. 611 sqq.

³⁾ Viz přísahu královu ap. Baron. I. c. n. 7. — Ego et major filius meus rex juramus, quod a Domino Alexandro Papa et ejus catholicis successoribus et recipiemus et tenebimus regnum Angliae

⁴⁾ Baron. ad ann. 1173. n. 10; ap. Migne 200, 1389. Vestrae jurisdi-

Tak vybojoval Tomáš svou krví svobodu církve anglické. Papež prohlásil jej roku 1173. za svatého a jeho bývalí nepřátelé Roger, Gilbert Folioth a jiní vzývali jej za přímluvu u Boha. Nový arcibiskup kanterburský byl muž svatý, ale ne dosti statný, pročež následky smíření Jindřichova nebylo v životě mnoho znáti. Král Jindřich II. byl v občanské válce se svým synem Jindřichem III. nešťastným; ale pouť králova k hrobu sv. Tomáše a kající skutky tam konané naklonily mu srdce lidu tak, že mezi ním a synem pokojné narovnání se stalo (21. září r. 1174. a 2. dubna r. 1175.). Po smrti prince Jindřicha bojoval král opět s druhými svými odbojnými syny Richardem a Janem, a učiniv s nimi nečestný mír, umřel hořem 6. července r. 1189. v Chinonu u Toursu.

Z ostatního působení papeže Alexandra III. připomínáme, že mimo Tomáše Bekketa prohlásil za svaté též Edvarda, krále anglického, a Kanuta dánského. On udělil r. 1179. Alfonsovi, vévodovi portugalskému, pro jeho šťastné války s Araby titul královský; Alfons podal své království pod ochranu církve římské a zavázal se k ročnímu poplatku dvou hřiven zlata.¹⁾

Alexander III., plný starostí o křesťany na Východě, zemřel 30. srpna r. 1181. v Civitě Castellaně. Jeho náhrobní nápis jmenuje jej vším právem »světlem duchovenstva, ozdobou církve, otcem města a světa.«

§. 302. *Lucius III.* (1181—1185), *Urban III.* (1185—1187), *Řebož VIII.* († 1187), *Klement III.* (1187—1191) a *Celestin III.* (1191—1198).

Lucius III. (1181—85.).²⁾ Již 1. září 1181. byl dle nového volebního řádu papežského nástupcem Alexandrovým zvolen staříčkový kardinál-biskup ostijský Hubald Allucingolo rodem z Lukky jako Lucius III., který však pro spory s Římany již v březnu r. 1182. Řím opustiti musil. Kristian, arcibiskup mohučský, který se stal horlitem pro Apoštolskou Stolicí, spěchal mu se značným

ctionis est regnum Angliae et quantum ad feudatarii juris obligationem vobis dumtaxat obnoxius teneor.

¹⁾ Baron. ad ann 1179. n. 23.

²⁾ Prameny ap. Watterich II. 650—662.

vojskem ku pomoci, činil veliké škody Římanům, ale umřel v letě r. 1182. přijav Tělo Páně z ruky papežovy. Arcibiskupství mohušské dostal teď jeho dřívější sok Konrád z Wittelsbachu. Lucius prchl do Verony. Mezi tím učinil císař Fridrich 25. června r. 1183. se spolkem lombardským kostnický mír, jímž vzdav se ronkalských uzavření, vrchní panství císařské nad městy lombardskými pojistil, je za republiky uznal, na roveň velikým říšským vasalům postavil a církevní jejich poměry dle vormského konkordátu spořádal.

S papežem sešel se císař ve Veroně, kdež oba od 1. srpna až do začátku listopadu veliký sjezd čili kongres, jež vrstevníci též synodou nazývali, slavili. Papež vydal zde se srozuměním císařovým veliký dekret proti všem bludařům, který počátek biskupské inkvizice tvoří.¹⁾ Patriarcha jerusalémský Heraklius a velmistři Templářův a Joannitů žádali osobně za pomoc sv. zemi, ale ničeho od knížat nedosáhli. Však o mnohých člancích nemohli se papež a císař sjednotiti. Papež žádal válečné pomoci proti Římanům na císaři, který maje malé vojsko po ruce nemohl mu jí určitě slíbiti; o statky markraběnky Mathildy nebylo lze srozumění docílit; papež nechtěl syna císařova Jindřicha korunovati za císaře, poněvadž říši dvou císařů třeba není, pak nechtěl potvrditi prelátů za rozkolu dosazených, poněvadž všeobecný církevní sněm je sesadil, jehož výrok jenom opět všeobecným sněmem zrušen býti může; a konečně nebyl císaři po vůli ve sporu o trevirský prestol, na nějž většinou byl zvolen Volkmar, menšinou Rudolf; Rudolfa ujímal se císař proti Volkmarovi, který na papeže se odvolal, a zastrašil hrozbami papeže, že ho nepotvrdil.²⁾ Lucius III. obíraje se přípravami ke křížácké výpravě umřel 25. listopadu r. 1185. ve Veroně, kde byl též pohřben.

Urban III. (1185—1187.)³⁾ Kardinálové ve Veroně přítomní zvolili za papeže arcibiskupa milánského Humberta neb Uberta Crivelli-ho jako Urbana III., jenž též milánské arcibiskupství sobě podržel. Dne 27. ledna r. 1186. slavil se s velikou slávou v Miláně sňatek syna císařova Jindřicha s princeznou Konstantií, dcerou Rogera, sicilského krále, a tetou panujícího bezdětného krále Viléma II., která byla sice o 10 let starší svého ženicha, ale do-

¹⁾ Corp. Juris Canon. c. 9. X. de haereticis V. 7.

²⁾ Mansi XXII. 487; Baron. ad ann. 1185. n. 1. sqq.; Pagi ad ann. 1185. n. 1 sqq.; Hefele V. 462 sqq.

³⁾ Watterich II. 663—683.

mnělou dědičkou sicilského trůnu, kterým pak panství hohenstaufské po celém poloostrově mělo se rozšířiti, ovšem na zkázu církevního státu, který potom ze všech stran železnou rukou úzce sevřen byl. Spolu byl Jindřich za krále lombardského korunován.

Nový papež, jehož rod císař dříve velice v Miláně utiskoval, vystoupil statně proti přechmatům jeho; suspendoval hned aquilejského patriarchu s jinými biskupy, kteří při oné slavnosti spolupůsobili, poněvadž zasáhl do práv arcibiskupa milánského, jemuž krále lombardského korunovati přináleželo, obnovil starý nárok ke statkům Mathildiným, vinil císaře, že zabavuje pozůstalost zemřelých biskupův a nakládá libovolně se ženskými kláštery, aby příjmův jejich užíval, a posvětil sám Volkmara na trevírské arcibiskupství, kdežto císař regalie již Rudolfovi odevzdal. Za to císař navrátil se z Lombardie do Němec, přerušil obsazením alpských průsmyků veškeré obcování Německa s Apoštolskou Stolicí. Jeho syn Jindřich pustošil církevní stát a dal jednoho biskupa zle ztýrati, poněvadž investituru od papeže přijal. Papež hrozil klatbou a přímluva německých biskupů v Gelnhausenu shromážděných a města Verony zdála se býti marnou:¹⁾ tu přišla hrozná a smutná zpráva o dobytí Jerusalema Saladinem. Hrůzou a zármutkem z toho zemřel Urban III. 20. října r. 1187. ve Ferraře.²⁾

Řehoř VIII. (1187.).³⁾ Již druhý den 21. října byl za papeže ve Ferraře zvolen kardinál Albert Mora, kancléř církve římské, rodem z Beneventu jako Řehoř VIII. On pracoval hned o smíření s císařem a volal veškeré křesťanstvo k nové křížácké výpravě. Zemřel již 17. prosince r. 1187. v Pise, nepřišel ani co papež do Říma.

Klement III. (1187—1191.).⁴⁾ Dne 19. prosince byl v Pise za papeže zvolen kardinál-biskup z Praeneste Paulinus, rodem Říman. Jsa příbuzný s některými senátory dovedl toho opatrným vyjednáváním s Římany, že zase vládu nad městem do svých rukou dostal, slavně v únoru r. 1188. do Říma vjel, a místo patricia opět prefekt ustanoven byl. Spor s císařem o Trevir ukončil tím, že Volkmar i Rudolf svých nároků se vzdali a císařský kancléř Jan sporný prestol obdržel. Nejdůležitější událostí jeho papežování byla křížácká výprava, o kterou hlavní zásluhu měl.

¹⁾ Srv. Baron. ad. ann. 1186. n. 1—12; Hefele V. 646 sq.

²⁾ Baron. ad ann. 1187. n. 17; Hefele V. 647.

³⁾ Watterich, II. 683—692; Baron. ad. ann. 1187. n. 17 sqq.

⁴⁾ Watterich, II. 693—707.

V listopadu r. 1189. zemřel sicilský král Vilém II. bez dětí a závěti, a tu měla Sicilie jako odumřelé léno Apoštolské Stolicí připadnouti; ale Tankred, hrabě z Lecce, levoboček Rogera, bratra Konstantiina, byl velikou částí velmožů z nenávisti proti Němcům na trůn povýšen a od papeže investován. Však někteří nespokojenci obrátili se k Jindřichu VI., který jako manžel Konstantiin ke království nárok činil. Jindřich uslyšev o smrti svého otce na Východě, přijal holdování knížat v Mohuči a spěchal do Italie, aby tam za císaře byl korunován a Sicilie dobyt. Když Jindřich před Římem se objevil, byl papež Klement III. mrtev († 20. března r. 1191.).

Celestin III. (1191—1198.).¹⁾ Nástupcem Klementovým byl 21. března zvolen 85letý stařec kardinál-jáhen Hyacinth Bobo z rodu Orsinského, na kněze 30. března, a na biskupa 14. dubna posvěcený, a hned druhý den 15. dubna korunoval Jindřicha s jeho manželkou za císaře, když obyčejné sliby učinil a Římanům Tusculum vydal, jež oni ztroskotali. Hned potom učinil Jindřich proti domluvám papežovým útok na Apulii, ale nakažlivá nemoc, jež vojsko i jej zachvátila, přinutila ho k návratu. Jeho manželku jali Salernští a vydali králi Tankredovi, který však na žádost papežovu ji propustil. V Německu porušoval císař vormský konkordát, jmenovitě prodal lutišské biskupství za 3000 hřiven bonnskému proboštu Lotharovi, a dal řádného biskupa Alberta najatými vrahy v Remeši zavraždit. Když rakouský vévoda Leopold anglického krále Richarda Lvísrdece u Vídně (21. prosince r. 1192.) zajal, dal si jej císař vydati, věznil na hradu Trivelsu, a nedbaje proseb jeho matky anglické královny Eleonory a hrozeb papežových nepropustil, až zaplatil hrozný výkupný 150.000 hřiven stříbra, z nichž třetinu 50.000 dostal vévoda Leopold,²⁾ jež papež vyobcoval,³⁾ aby jej k navrácení nespravedlivé summy přinutil. Touto klatbou byl nepřímou také císař zastižen, a papež pracoval o to, aby výkupný bylo navráceno.

V letě r. 1194. táhl císař do Italie, kde Tankred 20. února téhož roku zemřel, zanechav za dědice trůnu malé dítě Viléma. Štěstí přálo císaři, některá města podala se mu dobrovolně, jiných dobyt, a vdova Tankredova Sibylla odřekla se k návrhu císařovu koruny, který za to synu jejímu hrabství leccské a knížectví ta-

¹⁾ Watterich II. 708—748.

²⁾ Srv. smlouvu ap. Baron. ad ann. 1193. n. 25.

³⁾ l. c. n. 21.

rentské pojistil. Ale císař upevniv se ve vládě páchal hrozné ukrutnosti a ohavnosti. Pod záminkou, že bylo spiknutí odkryto, byli po jeho rozkazu četní duchovní i světští velmoži k ohni, šibenici, utopení, oslepení a jiným trestům odsouzeni. Mladého prince dal vyklestiti, oslepti a na hrad Hohenems ve Vorarlberku zavléci; jeho matku a sestry zavřel na hradě Hohenburku v' Elsassích. I hrob krále Tankreda otevřel a oloupil. Takovými loupežemi sehnal nesmírný poklad. Aby papeže uchlácholil, zavázal se v Barách o velikonocích 2. dubna r. 1195., že bude v Palestině na svůj náklad 1500 rytířův a tolikéž panošů celý rok vydržovati, a poslal listy a posly ku papeži, jevě ochotu mír obnoviti a sv. zemi pomoci. Papež odpověděl mu listem ze 27. dubna, kdež praví, že mu po nějaký čas nepsal, boje se, aby zločiny páchané jeho sluhy snad po jeho rozkaze páchány nebyly; císař chce teď napravit vinu svých služebníků, pročez posílá k němu dva legáty k dalšímu ústnímu vyjednávání.¹⁾ Císař navrátiv se do Němec, přijal tam legáty velmi přátelsky a poručil svému kancléři biskupu vircburskému Konrádovi, správci Apulie, aby potřebné přípravy ke křížácké výpravě činil. Na sněmích říšských v Geldhausenu a Vormsu (v říjnu a listopadu r. 1195.) přijali četní Němci kříž, mezi nimiž byl arcibiskup mohučský Konrád s některými biskupy. Ale císař sám nevzal kříže na sebe z ohledu, jak pravil, na dobro říše; vlastně že pracoval o to, aby volební říši německou proměnil v dědičnou, však neprovedl svého úmyslu, jenom tolik dosáhl, že knížata jeho synu Fridrichovi nástupnictví na trůnu pojistili. Císař navrátiv se do Sicilie potlačil pomocí křížáků zpouř v Neapolsku a obnovil ohavnosti z roku 1194., tak dal protikráli Jindřichovi korunu na hlavu řebíky přibíti. Ukrutný císař zemřel rychlou smrtí v Messině 28. září r. 1197. maje věku svého 32 let.²⁾ Sicilští biskupové majíce jej za vyobcovaného pochovali jej se srozuměním papeže Celestina pod závazkem, že vynucené peníze na Richardovi Lvísrđci tomuto navraceny budou. Papež Celestin nedovolil králi francouzskému Filipovi odděliti se od své řádné

¹⁾ Tento list zněje v úvodě: *Carissimo in Christo filio Henrico — salutem et apostolicam benedictionem*, jest důkazem, že císař tenkrát nebyl vyobcován pro vazbu Jindřicha Lvísrđce; srv. Hefele V. 674. a pak n. 1. Však mnozí měli jej za nepřímou vyobcovaného, a proto odpírali mu církevní pohřeb.

²⁾ Srv. Thad. Toeche: *De Henrico VI. Romanorum Imp. Normannorum regnum sibi vindicante*. Berl. 1860. — Idem: *Kaiser Heinrich VI.* Leipz. 1866. Ficker: *De Henrici VI. Imp. conatu elect reg in imp. R. Germ. successionem in haereditariam mutandi*. Bonn. 1849.

manželky Ingeburgy pod záminkou švakrovství s předešlou manželkou, uznal syna císařova Fridricha za krále sicilského, a zemřel 8. ledna r. 1198. maje věku svého 92 roky. Tento papež i s nástupci svými byl by v boji proti tomuto císaři, který žádné ukrutnosti k dosažení svých záměrů se nehrozil, podlehl. On vztáhl své ruce po panství nad celým takorba světem; Amalarich, král cyperský jmenoval se manem císařovým, král armenský psal se králem z milosti říše římské, severní Afrika platila mu poplatek, Sardinie závisela na něm, se Španělskem vstoupil v takové svazky, kteréž jednou tento poloostrov jeho rodu přinésti měly; Itálii a Německu panoval přímo; středozevní moře bylo skoro mořem německým. Právě když císaře zachvátila smrt, obíral se záměrem dobytí Konstantinopole a potom odtud opanovali Syrii. Smrt císařova pochovala světovou říši hohenstaufskou, a na papežský stolec vstoupil muž, papež Innocentius III., kterýž jej na nejvyšší stupeň politické moci povznesl.

§. 303. *Innocentius III. (1198—1216); dvanáctý všeobecný církevní sněm, Lateranský čtvrtý.¹⁾*

Innocentius III. před svým papežováním Lothar zvaný pocházel ze staroslavného hraběcího rodu Contů, byl synem hraběte Trasmonda ze Signie a matky Klaricie rozené Římanky ze vzne-

¹⁾ Innoc. III. Epp. libb. XIX. (lib. IV. epp. 17—19 se ztratily) ed. Baluz. Paris. 1682. 2 t. f. (lib. I. II. V. X—XVI. ostatních nevydal) — Feudrix de Bréquigni et de la Porte du Theil: Diplomata, chartae, epistolae, et alia docum. ad res Francie. spect. Paris. 1791. 2 t. (lib. III. et V—X.) — Registrum Innocentii super negotio Rom. Imperii. ap. Balz. I. 687—761. — Gesta Innocentii od jednoho vrstevníka ap. Baluz T. I., ap. Bréquigni a du Theil I. P. I. — Innocentii III. Opp. omnia in t. 4. dist. ap. Migne t. 214—217. t. 1—3 jsou listy z Baluze a Bréquigny-ho; t. 4. epp. extra Reg. vagantes (244) neb Supplementum ad Reg. — Innocentii III. sermones. — Dialogus inter Deum et peccatorem. — De contemptu mundi. — Libellus de eleemosyna. — Eucodium charitatis. — De sacrificio Missae (po německu od Hurtera: 6 Bücher von den Geheimnissen der h. Messe. Schaffh. 1845.) — Homiliae. — Richardi de S. Germano, reg. Sicil. notarii Chronicon ab anno 1189—1243. ap. Muratori Scriptt. VII. 963 sqq. Reg. Innoc. ap. Potthast, Reg. Rom. Pontif. Berol. 1873. f. 1—467. — Böhmer: Reg. Imper. 1198—1284. Stuttg. 1849. — Friedrich Hurter: Gesch. Papst Innocenz III. und seiner Zeitgenossen. Hamburg. 1836—42. 4 Bde. — Stollberg — Brischar: Bd. 50. — Hefele C. G. V. 677. — Brischar: Papst Innocenz III. und seine Zeit Freiburg. 1883.

šeného rodu Skottů, narodil se r. 1160. neb 1161., a nabyl svého vzdělání v Římě, Paříži a Bononii. Jeho ujec papež Klement III. povýšil jej za kardinála-jáhna při chrámu sv. Sergia a Baccha, a užíval ho v nejdůležitějších věcech. Byl zajisté čistých mravův, obratný v úřadování a velmi zběhlý v bohosloví a právech. Papež Celestin III. z rodinné nechuti zanedbával ho. Tohoto prázdného času použil, aby v pravou podstatu života lidského vnikl a sepsal několik spisův, jmenovitě »de contemptu mundi« (o opovrhování světa) a »de sacrificio missae« (o oběti mše sv.), kterých sobě ještě dnes vážíme. Po smrti Celestinově shromáždili se kardinálové proti svému obyčeji v jednom klášteře, aby zúplna v bezpečnosti před Němci o nového papeže se uradili, a zvolili jednohlasně v den pohřbu Celestinova¹⁾ 37 let starého kardinála Lothara. Když volbu přijati se zdráhal, zavěsil na něj první kardinál-jáhen papežský nachový plášť a nazval jej Innocentiem. Tato jednomyslná volba byla znamením důvěry v statnost nového papeže; neboť časové byli zlí. Pravá víra byla četnými bludy, samostatnost církve hohenstaufskou polikou, a svoboda papežova spojením sicilského království s císařstvím náramně ohrožena. Vrchní panství papežské nad obojí Sicilií bylo pouhým stínem a církevní stát byl násilím Němcův a jejich italských spojenců na nejmenší míru uveden.²⁾

Papež byv v sobotu v postních suchých dnech na kněžství a hned následující neděli 22. února (o slavnosti kathedry Petrovy) na biskupství posvěcen,³⁾ rozvíjel hned rozsáhlou činnost. Nejprv opravil papežský dvůr a zavedl jeho bývalou jednoduchost. Zlaté a stříbrné nádoby bylo odstraněno a dřevěným a skleněným nahrazeno. Šlechtická pážata byla propuštěna a obsluhu papežovu převzali řeholníci. Dával třikráte v témdni veřejné slyšení, trestal přísně úplatné úředníky a falšovatele papežských bull a vypověděl lichvářské směnárníky z obvodu lateranského paláce. Spolu přikročil k obnovení světského panství papežského. Hned den po svém posvěcení na biskupa investoval prefekta města, který posud byl císařským úředníkem, pláštěm a stříbrným pohárem za papežského úředníka a ustanovil nového senátora a nové soudce; senátor nevládl více ve jménu lidu ale papežově. Potom uvedl sousední hrabata, pány a města v povinnost, dobyl na Markvaldovi

¹⁾ Gesta Innoc. praví v den úmrtí; Innoc. in Epp. I. 11. in die depositionis. Bezpochyby byl Celestin týž den pohřben, co umřel. Srv. Hurter I. 84.

²⁾ Srv. Hurter. I. 1—91.

³⁾ l. c. 92.

z Anweileru vévodství ravennského s markou ankonskou, jež mu císař Jindřich propůjčil a dostal nazpět Spoleto a Assisi. Spolek toskánských měst, k němuž jenom Pisa a Pistoja nepřistoupily, utvořený na statcích markraběnky Mathildy, uznal vrchní panství papežovo. Tak stal se Innocenc III. obnovitelem církevního státu a byl spolu ochráncem spolku lombardských měst.¹⁾

V království obou Sicilií vzdálila císařovna Konstancie hned po smrti svého manžela nenáviděné Němce z říše a dala svého syna Fridricha II. za spoluvládce korunovati. Aby své panství úplně si pojistila, obnovila lenní poměr ku papeži, vzdavši se prvních tří výsad a změnivši čtvrtou, jež Vilém I. na papeži Hadrianu IV. vynutil.²⁾ Před svou smrtí († 27. listop. r. 1198.) zvolila Innocence za poručníka svého čtyřletého Fridricha a správce říše.³⁾ Innocenc nesklamal její důvěry, nešetřil ani namahání ani obětí, aby Fridrichovi korunu zachoval, a zmařil všechny záměry Markwalda z Anweileru, který na ostrově Sicilii, a Diepolda z Vohburku a jiných velmožů, kteří v Neapolsku po samostatnosti toužili, neštítě se ani války proti nim.⁴⁾ Když bylo Fridrichovi 14 let, složil Innocenc poručnictví, a mladý král velebil jej jako svého dobrodince a ochránce. Dále zasnoubil papež Fridricha s Konstancií, aragonskou princeznou a potvrdil mír v zemi sněmem svatogermanským r. 1208.⁵⁾

Císař Jindřich VI. pojistil sice nástupnictví v říši svému synu Fridrichovi, ale po smrti jeho nechtěla četná knížata dítě mítí králem a zvolila v Mühlhausenu v březnu r. 1198. Filipa, švábského vévodu a bratra zemřelého císaře, za krále. Menšina knížat majíc v čele kolínského arcibiskupa Adolfa zvolili za krále Otu, vévodu brunšvického, syna vévody Jindřicha Lva, kterého podporoval též ujec jeho král anglický Richard Lvísrdec. S pomocí ujcovou dobyl Cách, kde byl od kolínského arcibiskupa 12. července r. 1198. korunován. Filip dal se teprve 8. září v Mohuči od Aimona, arcibiskupa tarantaisského (v Savojsku) korunovati. Tak byla v Německu dvojice králů.⁶⁾ Za Filipa přimlouvala se dřívější volba, a pak stála za ním většina knížat; začez opět byla korunovace Ottonova řádnou, Filipova však proti řádu.

¹⁾ Srv. Hurter I. 103—140.

²⁾ l. c. I. 140—145.

³⁾ l. c. 145.

⁴⁾ l. c. 247, 266, 346—354; 406—409; 458—464.

⁵⁾ l. c. II. 43; II. 80—88.

⁶⁾ l. c. I. 143—166.

Innocenc poslal hned na počátku svého papežování biskupa sutrijského a opata od sv. Anastasia s listy k vévodovi Filipu žádaje na něm propuštění královny Sibilly, jejích dítek a stoupencův, jmenovitě salernského arcibiskupa a navrácení vynucné summy na Richardovi Lvísrdci. Pod touto výminkou a když mimo to ještě církvi za to, zač jej papež Celestin vyobcova¹⁾, (t. j. za vpády, které jako vévoda toskanský do papežského státu spáchal)²⁾ dostiučiní, mohli jej od klatby rozřešiti. Když legáti do Němec přišli, našli Filipa za krále zvoleného a biskup sutrijský rozřešil jej ve Vormsu o velikonocích 5. dubna r. 1198. od klatby, právě když titul královský přijal, však po jeho přání tajně na pouhý slib, že dostiučiní. Papež byl s tímto legátem tak nespokojen, že jej s biskupstvem sesadil a do kláštera na jednom mořském ostrově odkázal, kde brzo zemřel.³⁾ Král Filip spoléhal se na českého vévodu Přemysla Otakara I., za to kladl Otto veškerou svou důvěru v papeže, jemuž poselstvím a listem svou volbu oznámil a za císařskou korunu prosil.⁴⁾ Ottonovu prosbu podporovali listy jeho ujec Richard Lvísrdce,⁵⁾ arcibiskup kolínský,⁶⁾ někteří velmoži⁷⁾ a milánský podesta.⁸⁾ V Německu vypukla v září občanská válka, která se střídavým štěstím až do smrti Filipovy († r. 1208.) se vedla.

Papež nespěchal s uznáním, napomínal knížata k sjednocení a uvažoval, pro koho z těchto tří kandidátů, čítaje k Filipovi a Ottonovi též Fridricha II., by se rozhodnouti měl, v kterémž ohledu v druhé polovici r. 1199. pamětní spis zvaný *Deliberatio*⁹⁾ (úvaha) složil. Jmenovitě snažil se mezi válčícími stranami prostředkovati skrze Konráda, mohučského arcibiskupa, který navracuje se z křižácké výpravy u něho v Římě se zastavil.¹⁰⁾

Po smrti arcibiskupa Konráda poslal papež 5. ledna r. 1201. list k arcibiskupu kolínskému a jiným biskupům a spolu okružník

¹⁾ Filip popíral své vyobcování papežem Celestinem (*Registr. de negotio I. R. n. 136*); Innocenc opět tvrdí, že o tom věděl a posly do Říma v té věci poslal (*Regist. de negot. R. I. n. 29.*)

²⁾ *Innocentii Deliberatio* v *Regist. de neg. R. I. n. 29. ap. Baluz. I. 697; Migne 216, 1027.*

³⁾ *Srv. Hurter I. 166—168.*

⁴⁾ *Registr. n. 3*

⁵⁾ *Registr. n. 4. 5.*

⁶⁾ *Registr. 9.*

⁷⁾ *Reg. 7. 8. 10.*

⁸⁾ *Reg. 6.*

⁹⁾ *Regirt. n. 29.*

¹⁰⁾ *Srv. Hurter I. 266 sqq.*

ke všem duchovním a světským knížatům napomínaje je, aby se svorně o jednoho kandidáta shodli, nebo dobrovolně jej za smířčího zvolili, sic že mocí svého úřadu zakročí.¹⁾ Posud zaujímal papež prostředkující stanovisko, ačkoli všudy svou náklonnost k Ottonovi na jevo dával. Však již 1. března r. 1201. opustil toto stanovisko a rozhodl se pro Otu,²⁾ a poslal kardinála-biskupa praenestského Quidona ještě s dvěma jinými legáty do Němec s 18 listy,³⁾ v nichž vytýká Filipovi, že byl pro spáchané loupeže na majetku sv. Petra vyobcován, dopustil se nevěry proti svému synovci Fridrichovi, jemuž věrnost jako král přísahal, pronásleduje církev, a jest z rodu pronásledovatelů církve, kdežto Otto jest církevně smýšlející a pochází z rodu církvi oddaného.

Působením Quidonovým vzmáhal se Otto a uznával veřejně, že za všechno jest mu děkovati papeži, bez jehož pomoci by věc jeho byla se v niveč rozplynula, a pokročil až tak daleko, že v listech ku papeži začal se psáti »z Boží a Tvé milosti král.«⁴⁾ Z tohoto chování Ottonova vzali si stoupenci Filipovi příčinu, a podali ohrazení, jež též král český Přemysl Otakar podepsal, proti počínání legáta Quidona, poněvadž prý nikdy ani papež ani legát jeho nikdy ve volbě krále jakožto soudcové nevystupovali, aniž docela jako voliči krále jmenovati chtěli.⁵⁾ Na tento protest odpověděl papež klidně listem z května r. 1202. k vévodovi ze Zähringů, kde praví: »že nikterak nechtěl se dotýkati práva knížat voliti si krále; ale poněvadž papežové římské císařství od Řeků na Němce přenesli, musejí prý knížata uznati, že papeži právo přísluší osobu za krále zvolenou zkoumati, poněvadž má býti za císaře povýšena a on ji musí pomazati, posvětiti a korunovati; neboť jinak mohlo by se státi, že by papež svatokrádežníka (sacrilega), vyobcovaného, bludaře nebo pohana, kdyby jej knížata zvolili, pomazati, posvětiti a korunovati musil; jeho legát nevystoupil ani jako volič, poněvadž nikoho nevolil, aniž volbu způsobil, ani jako soudce (cognitor), poněvadž ani Ottonovy ani Filipovy volby co do skutku (quoad factum) nepotvrdil, než vykonal úřad prohlašovatele (denuntiatoris), prohlásiv osobu vévody švábského za nehodnou, osobu Ottonovu za hodnou císařské koruny nikoliv vzhledem

¹⁾ Registr. n. 30 31.

²⁾ Registr. n. 32. 33.

³⁾ Reg. n. 32—49.

⁴⁾ Reg. n. 53. 81. 106.

⁵⁾ Reg. n. 52. 61.

na voliče, ale vzhledem na osobní vlastnosti zvoleného; toto papežské právo plyne z práva samého (*ex jure*), poněvadž církev pro dvojatou volbu obhájce a ochránce (*advokata a defensora*) pohřešovati nemůže; pak z příkladu, kde papež mezi Lotharem a Konrádem III., pro onoho se rozhodl.¹⁾

Náhledy Innocentiovy byly tyto:

1. Německá knížata mají plné právo voliti si krále;
2. i od této doby, co přenesli papežové císařství západní na knížete německého (Karla Velikého, a Otu), volí knížata svobodně a nezávisle na papeži svého krále.

3. Ale teď nastupuje papežské právo; poněvadž zvolený král jenom papežským pomazáním císařem se stává, má papež právo zkoumati, jestli toho hoden; uzná-li jej za nehodného, musí knížata jiného zvoliti neb papež přeneše císařskou hodnost na jiného krále, poněvadž církev obhájce a ochránce potřebuje.

4. Nastane-li dvojítá volba královská, tu jest úkolem papeže
a) napomenouti knížata k sjednocení se o jednom kandidátu;
b) zůstanou-li napomínání papežova marnými, tu rozhodne buď jako svobodně zvolený smířčí nebo svým vlastním právem (*jure proprio*) pro jednoho nebo druhého, a musí to učiniti, poněvadž církev ochránce potřebuje; c) papež rozhoduje ne s strany volby (*factum volební*, zdali jest řádnou, dřívější, většinou vykonanou atd.), ale dle vlastností osoby, a dává tomu přednost, o kom myslí, že bude lepším ochráncem církve.²⁾

Snahou papežovou a štěstím válečným podařilo se Ottonovi, že se stal pánem severního a středního Německa a pomýšlel na dobytí jižního. V letě r. 1203. stál na vrcholu své moci. Ale pro jeho urputné chování odvraceli se od něho stoupenci jeho. Král český Přemysl Otakar I., který k němu přešel, opustil jej zase; ano i kolínský arcibiskup Adolf přešel k Filipovi a korunoval jej znova v Cachách 6. ledna r. 1205., začož jej papež sesadil a v Kolíně byl arcibiskupem zvolen bonnský probošt Bruno, který však i s městem Kolínem r. 1206. do rukou Filipových padl. Otto byl obmezen skoro jenom na svůj Brunšvík.³⁾ Filip činil pokroky i v horní a střední Italii, však nahlížeje, že bez uznání papežova při nestá-

¹⁾ Registr. n. 62; jest to dekretálka „*Venerabilem*“ v Corp. jur. can. c. 34. X. de elect (I. 6.).

²⁾ Srv. Hefele V. 696.

³⁾ Hurter I. 528 542; 627—636; 729—741; II 1. 2; Hefele V. 697—699; 711—713.

losti knížat koruny pevně držeti nelze, začal se blížit ku papeži, poslal mu obranu svého počínání, nabízel příměří, chtěl se podrobiti výroku papežových nestranných legátův a knížat a upíral své vyobcování papežem Celestinem.¹⁾ Následkem tohoto listu, kterým Filip pravověrným a zbožným se jevil, a pak stavu věcí v Německu, navrátíl se papež k svému původnímu plánu zjednati mezi oběma králi příměří, a postupem vyjednávání je přiměti, aby jeden druhému za slušnou náhradu ustoupil. Za tou příčinou poslal papež r. 1207. do Němec dva statné legáty, kardinála-biskupa ostijského Hugolina (pozdějšího papeže Řehoře IX.) a kardinála-kněze Lva Brankaleona, kteří v srpnu Filipa slavně od klatby ve Vormsu rozřešili, když dostiučinění slíbil a obě válčící strany k vyjednávání a příměří na rok pohnuli. Aby tato vyjednávání úspěch měla, přeložil je papež k sobě do Říma; ale tu byl Filip 21. června r. 1208. z osobní msty od falckraběte Oty z Wittelsbachu v pokoji biskupského paláce v Bamberku zavražděn. Působením papežovým byl pak Otto všeobecně i od strany hohenstaufské na sněmu frankfurtském v listopadu r. 1208. uznán, který chtěje se na dobro pojistiti, pojal nejstarší dceru Filipovu Beatrici za manželku.²⁾ Ve Špýru zavázal se Otto v květnu r. 1209. papeži, že ho po způsobu starých císařů poslušen bude, k svobodným kanonickým volbám prelátů svoluje, odvoláním čili appellacím do Říma brániti nebude, církve římské v jejím majetku chrániti, a k tomu, co ztratila, jí dopomáhati bude. Tento majetek tvořilo veškeré území od Radikofana až k Ceperanu, marka ankonská, vévodství spoletské, statky Mathildiny, exarchát ravennský s Pentapolí a vrchní panství nad královstvím obou Sicilií.³⁾ V srpnu r. 1209. táhl Otto za Alpy, sešel se s papežem ve Viterbě a byl 4. října r. 1209. slavně v chrámě sv. Petra za císaře korunován.⁴⁾

Ale nový císař mysle, že jest již v úplné bezpečnosti, dopustil se hned po své korunovaci té nejhrubší nevďěčnosti, jaká málo příklady doložena jest. Proti své přísaze odňal církvi římské statky Mathildiny, marku ankonskou, Spoleto a jiná území, rozdal je svým služebním v léno, a vpadl do Apulie, aby Fridricha o Sicilii oloupil. Když na napomínání a hrozby papežovy nic nedal,

¹⁾ Registr. n. 136.

²⁾ Srv. Hurter II. 46—53; 88—119; Hefele V. 715—719.

³⁾ Reg. n. 189; ap. Pertz Legg. II. 216; Rainald. Continuat. Annal. Baronii ad ann. 1109. n. 10 11.

⁴⁾ Hurter II. 160—188; Hefele V. 721.

vynesl na něj papež v listop. r. 1210. a potom o zeleném čtvrtku r. 1211. na římské synodě klatbu, spojil se proti němu s králem francouzským, vyznal knížatům německým, že se v Ottonovi sklamal a svého skutku pyká. Následkem toho sesadili jej arcibiskupové, mohučský, trevirský a magdeburský, král český Přemysl Otakar, durynský lantkrabě Heřman a jiní velmoži, byvše mimo to ještě osobně hrubostí Ottonovou uraženi, na svém sjezdu v Norimberku (r. 1211.), zvolili mladého Fridricha za krále a pozvali jej do Němec. Otto spěchal z jara r. 1212. z Italie do Němec, ale nenalézal více půdy. Když Fridrich Innocencovi se zavával, že obdrže císařskou korunu, svému nedávno narozenému synu Jindřichovi, jehož za krále korunovati dal, Sicilii odstoupí a ji zvláště spravovati bude, svolil Innocenc, aby německou korunu přijal.

Fridrich přišel v letě r. 1212. do Německa, byl na sjezdu knížat ve Frankfurtě 2. prosince r. 1212. u přítomnosti papežského legáta a francouzského vyslance znova za německého krále zvolen a táhl Švábskem a Bavorskem do Chebu v Čechách, kde na sjezdě knížat 12. července 1213. papeži »svému dobrodinci a ochránci« skoro do slova tytéž přípovědi učinil,¹⁾ co Otto ve Špýru. Měl papeži býti zač vděčným; on mu zachránil dědictví po matce, a dopomohl i k »dědictví po otci«, jak někteří spisovatelé rádi to nazývají.

Otto spojiv se se svým strýcem Janem Bezzemkem, anglickým králem, začal válku s Francií, ale byl v bitvě u Bovinesu (u Lille) 27. července r. 1214. poražen a odebral se na své statky v Brunšvik, kde 19. května r. 1218. beze slávy ale kajicně za své hříchy na církvi spáchané zemřel. Strana Fridrichova mohutněla, a on byl 25. července r. 1215. od arcibiskupa mohučského Sigfrida (stolec kolínský byl uprázdněn) v Cachách slavně korunován a slíbil teď výpravu křížáckou.²⁾

Innocenc zasáhl velmi statně do Anglicka.³⁾ Tam panoval Jan Bezzemek (1199—1216.), muž to sprostý, krutý, vilný a beze všeho charakteru, který vlastní rukou svého nadějného synovce Arthura zavraždil, práva a spravedlnosti nešetřil, a proto svou

¹⁾ Pertz Legg. II. 224; Rainald. ad ann. 1213. n. 13--25.

²⁾ Hurter II. 188—191; 324—333; 365—375; 406—423; 471—476; 541—544. 560—574; 592—601; Hefele V. 721—724.

³⁾ Srv. rozpravu Dra. Villibalda Ladenbauera O. Cist. „Wie wurde König Johann von England Vassal des römischen Stuhles?“ Innsbrucker Zeitschrift für kath. Theologie. 1882. str. 201—247; 333--437. Této rozpravy přidržíme se v celku.

zemi ve veliké zmatky uvrhl. Po smrti arcibiskupa kanterburského Huberta († 12. července 1205.) zvolili mnichové kláštera sv. Trojice bez vědomí biskupův a krále svého podpřevora Reginhald za arcibiskupa a zavázali jej k mlčení, až by v Římě byl potvrzen. Ale Reginhald choval se na cestě do Říma z marnivosti jako arcibiskup a prozradil tak svou volbu. Mnichové bojíce se krále prohlásili pak volbu Reginhaldovu za neplatnou a zvolili králem navrženého biskupa norvišského Jana za arcibiskupa. Biskupové připisující si právo při volbě svého primasa spolupůsobiti, stěžovali si u papeže na porušení svého práva. Papež povolal 15 mnichů s plnou mocí veškeré kapitoly do Říma, vyšetřoval celý průběh posavadní volby a volebního práva, přiřkl právo volební pouze mnichům, prohlásil obě vykonané volby za neplatné a mnichové zvolili po jeho přání u přítomnosti královských poslů za arcibiskupa Štěpána Langtona, rodem Angličana, který s Innocencem v Paříži studoval, tam professorem a kancléřem se stal a před krátkým časem do Říma povolán a za kardinála povýšen byl. »Veškeré počínání papežovo při této volbě bylo úplná zákonitě dle tehdejších kanonických předpisův a mělo mimořádný zřetel na čest královu.« Když papež králi Janovi volbu Štěpánovu oznámil a za jeho uznání žádal,¹⁾ zuřil král, a poslal papeži nezdvořilý list, v němž uznání Štěpánovo odepřel, za potvrzení norvišského biskupa žádal, na porušení svých královských práv naříkal a hrozil, že obcování s Římem přeruší, aby tam poklady Anglie zavlékány nebyly.²⁾ Ještě jednou poslal papež králi list plný mírnosti a šetrnosti,³⁾ a nedostav na něj odpovědi, posvětil 17. června r. 1207. ve Viterbě Langtona.⁴⁾ Papež hrozil vzdorovitému králi interdiktem, a vynesl jej konečně 24. března r. 1208. a to úplný interdikt, který po prvé veškerou říši zasáhl. Král zuřil proti duchovenstvu; dal biskupství, opatství a převorství pod dozor laiků, zabavil jejich příjmy, uvrhl příbuzné Langtonovy a biskupy, kteříž interdikt zachovávali, do žaláře, a pronásledoval duchovní, kteří se interdiktem řídili. Jenom čtyři biskupové zůstali na svých stolcích, u všech jsouce v opovržení. Langton našel útočiště, jako někdy Tomáš Bekket v klášteře pontigniském. Ke konci října

¹⁾ Epp IX. 206.

²⁾ Rainald. ad. ann. 1207. n. 17.

³⁾ Epp. XI. 221.

⁴⁾ Ladenbauer l. c. p. 214.

r. 1209. vynesl papež klatbu na krále, který za to s dvojnásobnou zuřivostí proti stoupencům papežovým a Langtonovým vystupoval.¹⁾

Když tento veliký trest krále k rozumu nepřivedl, rozhřešil papež r. 1211. všechny poddané, šlechtu i lid od přísahy věrnosti k němu, a zakázal pod trestem klatby veškeré obcování s ním, začož všeobecný interdiikt zmírnil. Četní šlechtici utíkali do Francie, aby s králem obcovati nemusili; ano veliká část velmožův anglických zvala krále francouzského Filipa II., aby do Anglie přišel a říše se zmocnil.²⁾ Baroni northumberlandští a walesští povstali proti králi, který však vzpouru potlačil a potom proti vinníkům i nevinným zuřil, przně manželky a dcery jejich.³⁾

Ke konci r. 1212. přišli arcibiskup Langton a biskupové londýnský a elyský ku papeži do Říma, který posud s nejkrajnějším prostředkem váhal a přiměli jej, že poradiv se s kardinály, však s patrným odporem (tunc papa perturbatus) krále sesadil, na jehož místo hodnější měl býti dosazen. Král francouzský dostal rozkaz, aby tento výrok provedl. Papež vyzval jej listem, aby říši anglickou pro sebe a své nástupce věčným právem (*jure perpetuo*) obsadil. Ano nastávající válka dostala na sebe ráz křížácké výpravy.⁴⁾ Však i král Jan připravoval se k obraně. V dubnu r. 1213. bylo vojsko francouzské připraveno, aby do Anglie odplulo. Tu odebral se papežský legát Pandulf z Francie do Anglie a pohnul krále, že se v Doveru 13. května r. 1213. církvi podrobil. Dovolil Langtonovi a všem vyhnaným duchovním navrátiti se do vlasti, slíbil jim za utrpené škody náhradu a zaručil svobodnou volbu prelátů.⁵⁾ V této listině není řeči o podrobení Anglie pod vrchní panství papežovo. Teprve 15. května po tajné poradě se svými radami a papežským legátem Pandulfem prohlásil listinou ke všemu křesťanstvu Anglii a Irsko za papežské léno a zavázal se ku poplatku 1000 hřiven, a sice 700 za Anglii a 300 za Irsko. Potom odebral se s velmoži říšskými do chrámu templářův u Doveru, sňal korunu, odložil ostatní královské odznaky, klekl před Pandulfem a učinil lenní přísahu,⁶⁾ kterouž potom opět slavně v stoličném chrámě londýnském u přítomnosti lidu a duchovenstva 3. října r. 1213. do rukou papežského legáta

¹⁾ L. c. p. 218—228.

²⁾ l. c. p. 228. 229.

³⁾ l. c. 230—239.

⁴⁾ l. c. 239. 240.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1213. n. 75 · 77;

⁶⁾ l. c. n. 78—81.

kardinála Mikuláše se zavázal, a tak svůj lenní poměr ku papeži dokonal.¹⁾ Janovu smlouvu s papežem uznávali baroni nejen s ním spojení, ale též ti, kteří proti němu v odporu stáli, uznali r. 1215. smlouvu doverskou a lenní přísahu londýnskou a činili z toho sobě zásluhu, že krále k tomu nutkali, pravíce o něm v Římě, že ne dobrovolně ani z nábožnosti, ale z bázně a skrze ně k tomu donucen (*non sponte, nec ex devotione, imo ex timore et per eos coactus*) to učinil. Tedy proměnění Anglie v léno papežské stalo se úplně cestou zákonitou, s vůlí krále a národa.²⁾ Útok Francie na Anglii odpadl sám sebou.

Dne 16. července přistál Langton s vyhnanými biskupy na březích anglických, a 20. července byl král Jan od klatby rozřešen. Zrušení interdiktů protahovalo se skrze slíbenou náhradu. Poněvadž duchovenstvo přepjaté nároky činilo, ustanovil papež sám náhradu 100.000 hřiven. Tak byl interdikt 29. června r. 1214. zrušen, trvav 6 let a 3 měsíce.

Potom válčil král nešťastně s Francií, byl se svým spojencem císařem Otou IV. u Bovinesu (27. července r. 1214.) poražen a učinil nečestný mír s Francií, vzdav se skoro všeho majetku na pevnině. Králova neštěstí použili baroni nespokojení s jeho špatnou vládou a majíce v čele bratra primasova Šimona Langtona a Eustachia z Wescy, vynutili na něm v Runnymede »*Magnam chartam*«, základ to nynější anglické ústavy (15. června r. 1215.). »*Magna charta*« pojišťovala úplnou církevní svobodu, totiž svobodu voleb, osvobození od světské soudní pravomocnosti, a odvolání do Říma v církevních věcech. Papež zavrhl tuto chartu jakožto vynucenou a vydanou bez jeho svolení jakožto vrchního pána a vynesl klatbu a interdikt na odbojné barony, kteří docela francouzského prince Ludvíka do země povolali, a suspendoval arcibiskupa Štěpána Langtona, poněvadž proti králi stál. Když král Jan 19. října r. 1216. v Newarku na Trentu zemřel, bylo Anglicko v rukou odbojníků; na jihu panoval Ludvík francouzský, na severu král skotský. Synu královu Jindřichu III. bylo teprve devět let. Lenní poměr Anglie ku papeži byl příčinou, že Jan a rod jeho na trůnu anglickém se udrželi a Anglie provincií francouzskou se nestala.³⁾

¹⁾ l. c. n. 86—89

²⁾ Ladenbauer l. c. p. 434—436.

³⁾ Ladenbauer l. c. p. 413—437.

Král francouzský Filip August pojal po smrti své první manželky Isabelly Ingeburgu, sestru dánského krále Kanuta VI., za manželku a byl s ní 14. srpna r. 1193. v Amiensu oddán. Druhý den po sňatku dal ji slavně od arcibiskupa remešského Viléma za královnu korunovati; však již při její korunovaci pojal král velikou nechuť k ní a dal své manželství po dvou měsících a třech nedělích na synodě kompiegnské od arcibiskupa remešského za neplatné prohlásiti, poněvadž prý Ingeburga s předešlou manželkou ve čtvrtém nebo pátém stupni spříbuzněna byla. Papež Celestin, na nějž král dánský se obrátil, prohlásil výrok arcibiskupa remešského za neplatný a kázal arcibiskupu sensskému míti pozor na to, aby král znova se neoženil. Ale král pojal v červnu r. 1196. Anežku, dceru vévody meranského nebo tyrolského, za manželku. Papež Innocenc napomínal krále a hrozil mu interdiktem.¹⁾ Když to nic platno nebylo, slavil papežský legát v prosinci r. 1199. synodu v Dijonu, která se o interdikt na Francii radila, a vynesl jej na synodě ve Vienně 14. ledna r. 1200. Král zuřil a velebil Saladina, že nad sebou žádného papeže nemá. Však boje se klatby na sebe, podrobil se papeži, propustil Anežku, přijal k sobě Ingeburgu a tak byl opět 7. září 1200. interdikt zrušen;²⁾ však týrání Ingeburgy trvalo dále.³⁾ Po smrti Anežčině († 1201.) prohlásil papež její dítky Filipa a Marii za schopné trůnu, poněvadž král po zrušení svého manželství remešským arcibiskupem v dobrém úmyslu (*bona fide*) Anežku za manželku pojal.⁴⁾ Pozdější opětne snahy královny o zrušení svého manželství s Ingeburgou rozbily se o statnost Innocencovu. Roku 1213. smířil se král s Ingeburgou, žil s ní potom v pokoji a jmenoval ji ve své závěti »dobře zasloužilou manželkou Ingeburgou.«⁵⁾

Podobně přinutil papež krále leonského Alfonsa IX., že se vzdal svého manželství se svou neterí.⁶⁾ Petr II., panovník aragonský, odebral se r. 1204. do Říma, prohlásil svou zemi za léno papežské a obdržel za to královskou korunu, kterou mu papež sám na hlavu posadil.⁷⁾ V Polsku vzal Innocenc na základě zá-

¹⁾ Hurter I. 178—192.

²⁾ l. c. 370—390.

³⁾ l. c. 390 sqq.

⁴⁾ l. c. 431 sq.

⁵⁾ l. c. II. 477—479.

⁶⁾ l. c. I. 195—197; 290—292; 641 sq. II. 13.

⁷⁾ l. c. I. 642 - 647.

kona Boleslava Křivoustého o posloupnosti na trůně Leška Bílého pod svou ochranu proti Vladislavovi Laskonohému a podporoval arcibiskupa hnězdenského v jeho snaze po opravě duchovenstva, které většinou bylo ženaté. Když Jindřich před násilím Vladislavovým ku papeži prchl, učinil jej tento svým legátem a poslal nazpět, aby s větším důrazem opravu duchovenstva provedl.¹⁾

Innocenc **sjednotil s církví Bulhary.**²⁾ S patriarchou Kt. Michalem Cerulariem byl vyobcován též spolubojovník jeho bulharský arcibiskup Lev z Ochridy, který strhl s sebou též ostatní biskupy bulharské do rozkolu. Když Bulhaři rozkolu propadli, nebyli politicky samostatnými; jejich říši vyvrátil před tím třicetiletou válkou (981—1011.) východní císař Basil II. Bulharobijce. Ale Bulhaři setřásli se sebe řecké jho r. 1185., majíce v čele dva bratry Assena a Petra, rodem Rumuny. Po jejich úkladném zavraždění r. 1196. následoval na trůnu třetí bratr Jan čili Kalijan, který vhodnou politikou a zbraní svou říši upevnil. Již první osvoboditelé vlasti Assen a Petr a po nich Kalijan pokoušeli se poslati posly do Říma za příčinou obnovení církevní jednoty, ale poněvadž všechny cesty od Řekův a Uhrů byly obsazeny, nemohli poslové ze země vyjít. Papež Innocenc zvěděv cestou nám již neznámou žádost Bulharů, poslal r. 1196. po sjednoceném Řeku Dominikovi, arciknězi z Brundusia, Kalijanovi list, kterým jej k církevní jednotě zval.³⁾ Kalijan a bulharský arcibiskup Basil byli k jednotě ochotni a žádali listy⁴⁾ za udělení královské koruny (r. 1202.). Tyto listy přinesli do Říma zvolený biskup braničevský Bulhar Blažej (Blasius) a papežský posel Dominik. Papež odpověděl Kalijanovi a arcibiskupovi⁵⁾ hned po novém legátu Janovi, svém kaplanu, který měl Basilovi pallium odevzdati, Bulhary do církevní jednoty přijmouti a se strany královské koruny nutná vyjednávání provést. Však posel Jan nemohl přímo do Bulhar jít, maje co činiti v Bosně a Uhersku. Kalijan, pln netrpělivosti poslal nový list ku papeži, prose sobě za korunu a arcibiskupovi za povýšení na patriarchu, a sice po samém arcibiskupovi

¹⁾ Hurter II. 136—142.

²⁾ Srv. rozpravu „De unione Bulgarorum cum Ecclesia Romana ab anno 1204—1234; auctore Valentino Lah, presbytero dioec. Labacensis. v „Archiv für kath. Kirchenrecht.“ 1880 str. 193—264.

³⁾ Epp. II. 266.

⁴⁾ Epp. V. 115. 117.

⁵⁾ Epp. V. 116. 119.

biskupu Basilovi,¹⁾ který však došel do Drače (Dyrrhachia), nedostal od Řeků dovolení k odplutí, pročez po dvou spolehlivých mužích list carův do Říma poslal. Co Basil v Drači dlel, přišel papežský posel Jan do Bulhar a Kalijan povolal hned Basila z Drače domů. Papežský legát odevzdal Basilovi pallium a prohlásil jej za primasa Bulhar se sídlem v Trnově. Dále zřídil dva metropolitní stolce v Prjaslavi a Velbuždi a obdržel listinu zlatou bullou spečetěnou o podrobení Bulhar římskému patriarchátu a papeži (r. 1204.)²⁾ Arcibiskup poděkoval se papeži a prosil za pallia pro metropolity prjaslavského a velbuždského.³⁾ Rovněž Kalijan děkoval papeži za povýšení Basila za primasa a prosil ho, aby tomuto pastýřskou hůl s ostatními odznaky patriarchy poslal a v Trnově na věčné časy svou vážností patriarchát zřídil; spolu žádal, aby papež některého kardinála neb jiného legáta k němu poslal, který by jej na císařství korunoval.⁴⁾ Když papežský legát Jan s biskupem braničevským Blažejem do Říma s prosbami Kalijanovými přišli, uzavřel papež po zralé úvaze, korunovati Kalijana a Basilovi plnou patriarchální moc propůjčiti. Carovi psal, že jej korunuje za krále a posílá mu královské odznaky, korunu, žezlo a vojenský prapor, začez musí se zavázati, že bude vždycky církve římské poslušen, a svou zemi v poslušnosti Apoštolské Stolice zachová, a propůjčuje mu právo raziti peníze se svým obrazem.⁵⁾ Arcibiskupovi psal, že jej činí primasem a povyšuje stolec trnovský za primatiální na věčné časy, podrobuje mu ostatní metropolity říše, propůjčuje právo korunovati krále bulharské, zavazuje jej a metropolity, které posvětil, aby na papeži vždycky pallií žádali, každý čtvrtý rok Apoštolskou Stolicí navštívili a při každé korunovaci na králi přísahu věrnosti papeži žádali, a konečně dovolil, aby po celém Bulharsku před primasem kříž se nosil.⁶⁾ S těmito listy přišel 15. října r. 1204. Lev, kardinál-kněz při chrámě sv. Kříže, do Bulhar, nastolil 7. listopadu arcibiskupa Basila za patriarchu, při čemž jej sv. křížmem pomazal, poněvadž při svém svěcení jím pomazán nebyl, přijav napřed od něho pře-

¹⁾ Epp. VI. 142.

²⁾ Epp. VII. 4.

³⁾ Epp. VII. 5.

⁴⁾ Epp. VII. 6.

⁵⁾ Epp. VII. 1.

⁶⁾ Epp. 2.

depsanou přísahu věrnosti k Apoštolské Stolicí,¹⁾ a korunoval o slavnosti sv. Michala Archanděla Kalijana za krále.²⁾ Tak povýšil papež Bulharsko na království. Tato církevní jednota nebyla pouze na oko, jak tomu chce Bulhar Drinov a Rus Golubinski, ale upřímnou, a Bulharsko bylo by jiné dějiny mělo, kdyby v církevní jednotě bylo setrvalo.

Král Kalijan byl muž kruté povahy; Řekové nazývali jej »Psím Janem«, on však jmenoval sebe »Romaiobijcem«, mstě na Řecích, co Basil Bulharobijce na Bulhařích zavinil. Umřel r. 1207. obléháje Soluň. Po smrti jeho zmócnil se trůnu sestřenec jeho Boril (Boris III.), který stál v církevní jednotě, přijal jednoho kardinála s jakýmsi tajnými rozkazy papeže Innocence III. a svolal k jeho napomínání synodu proti Bohomilům. Proti Borilovi povstal Jan Assen, syn osvoboditele vlasti Assena I., porazil jej a obléhal 7 let v Trnově (1210—1217.). Boril na útěku z města byl jat a oslepen. I nový car Jan Assen II. byl zprva katolíkem a měl Marii, dceru krále uherského Ondřeje II., za manželku. Primas čili patriarcha trnovský Basil žil ještě za krále Borila. Jeho nástupce Joachim byl z počátku katolíkem, ale později odpadl od jednoty a přešel k rozkolu; neboť r. 1234. uznal jej Germanus, rozkolnický patriarcha Kt., sídlem v Nicaei, za patriarchu bulharského. Král Jan Assen II. byl ještě r. 1237. katolíkem, neboť k jeho žádosti poslal k němu papež Řehoř IX. toho roku legáta biskupa perusijského s listem, v kterémž jej »milým synem« oslovuje a jeho oddanost k Bohu a církvi římské chválí.³⁾ Legát měl s ním o poměrech konstantinopolských vyjednávati a jej ku pomoci latinskému císaři v Konstantinopoli Janovi pohnouti. Ale když manželka Assenova Marie 1237 zemřela, opustil tento církev a stal se rozkolníkem. Papež Řehoř IX. nařikal na to v listu k uherskému králi Belovi IV., jež vybízel, aby Bulhary obsadil⁴⁾. Tak vzala církevní jednota Bulharů s církví katolickou k veliké škodě národa samého za své.

Innocenc III. má nesmrtelnou zásluhu o vlast naši povýšením jejím na království. Český vévoda Přemysl Otakar I. přidržel se v boji o korunu císařskou nejprve strany hohenstaufské, pročez

¹⁾ Epp. VII. 11.

²⁾ Epp. VII. 231.

³⁾ Raynald. ad ann. 1237. n. 70.

⁴⁾ l. c. ad ann. 1238. n. 7.

král Filip Švábský chtěje ho k sobě připoutati udělil mu v odměnu posavadních jeho zásluh 15. srpna r. 1198. v Mohuči korunu královskou a povýšil Čechy za království. Však Innocenc káral Přemysla Otakara, že královskou korunu na tom žádal, který královské důstojnosti sám řádným způsobem nedrží; nechť jí žádá na Ottonovi, a pak potvrdí ji Apoštolský Stolec na věčné časy.¹⁾ Však Přemysl Otakar I. stál již po straně Ottonově, který mu v Meziboru 24. srpna r. 1203. korunu na hlavu posadil a papežský legát Quido jej pomazal. Papež Innocenc III. uznal království Přemyslovo listem z 19. dubna r. 1204. na věky, a potvrdil všechny výsady nového království v objemu, v jakém je Otto IV. a předešní císařové potvrdili.

Král Přemysl Otakar žádal také na papeži, aby Čechy v církevním ohledu z pravomocnosti mohučského arcibiskupa byly vyloučeny, a v Praze samostatné arcibiskupství bylo založeno, kterému by se několik nových biskupství podřídilo, udávaje za důvody přílišnou vzdálenost Prahy a Olomouce od Mohuče a různost jazyka slovanského a německého, který tam a zde panuje. Ale věc nebylo lze za panujících okolností provésti, ačkoli i král uherský žádost Přemyslovu u papeže podporoval. Tenkrát byl arcibiskup mohučským Sigfrid, jemuž papež přál, ale Mohučští a kapitola nepřáli, nechtějíce ho přijmouti; kdyby papež byl ke zřízení české metropole svolil, byl pád Sigfridův neodvratný, čehož papež připustiti nemohl. Papež oznámil nejprve žádost Přemyslovu arcibiskupu Sigfridovi, tázaje se po jeho dobrozdání,²⁾ a psal králi Přemyslovi, že zřízení nové metropole v Praze bedlivé úvahy potřebuje, jmenovitě jest vyšetřiti nutná její potřeba a pak kolik diecézí lze v Čechách zříditi a jí podříditi a konečně jest se tázati mohučského arcibiskupa po jeho dobrozdání.³⁾ Téhož dne, co Přemyslovi, psal papež též kanovníkům mohučským ani jich nepozdraviv, aby byli svého pastýře poslušni, sic ať sobě připočítají, když zavrhně hlavu, nějaký úd (t. j. Čechy) ztratí.⁴⁾ Ale když papež zřízení metropole české na svolení arcibiskupa mohučského závislým učinil, bylo po ní.

¹⁾ Registr. super neg. R. I. n. 44.

²⁾ Epp. VII. 42.

³⁾ Ep. VII. 51.

⁴⁾ Epp. VII. 52.

⁵⁾ Epp. VII. 53.

Dne 4. července r. 1204. prohlásil papež na prosby Čechův, jmenovitě biskupa pražského Daniela (1197—1214) sázavského opata Prokopa za svatého.¹⁾

Nebylo říše, ve které by Innocenc III. nebyl blahodárně působil. V Uhersku smířil bratry Emmericha a Ondřeje, kteříž o korunu spor vedli; pretendent norského trůnu Inge přenechal svou při rozhodnutí papežovu. Král armenský Leo hledal pomoci u Innocence a nabízel mu se svým patriarchou církevní jednotu, která skutečně byla učiněna a patriacha (katholikos) přijal z rukou papežského legáta pallium.²⁾

Innocenc III. potlačil bludy novomanichejské cestou apoštolskou i křižáckou výpravou proti Albigenským. Jeho namáháním sešla se veliká křižácká výprava k dobytí sv. země, která však proti úmyslům jeho zapletla se v palácovou revoluci konstantinopolskou, vyvrátila řecké východní císařství alespoň v Evropě a zřídila tam latinské (1204—1261).

Korunu své činnosti posadil Innocenc slavením dvanáctého všeobecného církevního sněmu, lateranského čtvrtého r. 1205. Tento sněm svolal listem ze dne 15. dubna r. 1213. a začal jej v lateranském chrámě 11. listopadu r. 1215. Přítomni byli poslové římského krále Fridricha II., latinského císaře Jindřicha z Konstantinopole, králů: francouzského, anglického, aragonského, uherského, cyperského, jerusalémského, a jiných knížat, 412 biskupů, 800 opatův a převorův a množství zástupců nepřítomných prelátův a kapitol. Tento říšský a církevní sněm veškerého křesťanstva zahájil papež řečí na slova Páně »S toužebností žádal jsem tohoto beránka jísti s vámi, prve než bych trpěl« (Luk. 22, 15.), vytkl za úkol jeho: osvobození Jerusaléma, opravu církve a dosažení věčné blaženosti. Akta tohoto sněmu nezachovala se; máme pouze 70 kapitol a dekret s strany osvobození sv. země. První kapitola tvoří znamenité vyznání víry čili symbolum, »Firmiter credimus et simpliciter confitemur«, jehož každé slovo jest obranou proti bludům Katharův a Valdenských, a jež učení o nejsv. Svátosti Oltářní proti bludu Berengarovu po prvé určitě čili přesně slovem »přepodstatnění« (transsubstantiatio) vyjadřuje;³⁾ dále

¹⁾ Srv. Dějiny diecése Pražské od Dra. Borového str. 91.

²⁾ Srv. o sjednocení Armenův Hurter I. 306 sqq. 660 sqq.

³⁾ (In ecclesia) idem ipse sacerdos et sacrificium Jesus Christus, cujus Corpus et Sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in Corpus et vino in Sanguinem.

byly zavrženy bludy opata Joachima z Flore (di Fiore) a Amalricha z Beny (c. 2.). Povinností světské vrchnosti a biskupské inquisice jest pronásledovati bludaře (c. 3.). Dále byly potvrzeny výsady starých patriarchův a stolec konstantinopolský jsa v rukou Latinů dosáhl uznání své druhé důstojnosti hned po Římu v církvi (c. 5.). Provinciální synody měly se ročně slaviti (c. 6.). Z ostatních kapitol pro církevní opravu vydaných jest důležitou kapitola 21. »Omnis utriusque sexus fidelis«, kteráž i dnešního dne plnou platnost má. Zníť: »Každý věřící obojího pohlaví přišed k letům poznání vyznávej všechny své hříchy alespoň jednou v roce vlastnímu knězi (proprio sacerdoti), vykonej dle sil uložené pokání a přijmi uctivě alespoň o velikonocích Svátost Oltářní; kdo to opomene, nesmí za živa do chrámu vstoupiti, a po smrti nebude křesťanským pohřbem pochován.«¹⁾ Mimo to bylo povýšení Fridricha II. na trůn německý potvrzeno a poměry mnohých zemí spořádány, jmenovitě jižního Francouzsko a ostrova Cypru.²⁾ Uzavření tohoto církevního sněmu byla na mnohých provinciálních synodách prohlášena.

Brzo po sněmu cestoval Innocenc po horní Italii, aby přípravy ke křížácké výpravě s rázností se děly, a on osobním zakročením mnohé překážky odstranil. Bera se smířiti Janova a Říma byl v Perugii zimnicí zachvácen a zemřel 16. července r. 1216. v 56. roce svého věku a v 19. svého papežování. Byl pochován v Perugii v chrámě sv. Vavřince.³⁾

Innocenc III. jest jedním z největších mužů světa; byl výborným panovníkem, výtečnou hlavou křesťanstva, pravým nejvyšším biskupem, který rád kázání k duchovenstvu a lidu míval, statným zákonodárcem, horlitem pro právo a spravedlnost, nepřitelem každé špatnosti; byl moudrým a rozvážným ve všem, nic nekonaje bez rady kardinálů; v životě svém byl jednoduchý a skromný; slovem byl pravým náměstkem Páně.⁴⁾

¹⁾ Jest v Corp. Jur. c. 12. X. de poenitentiis et remissionibus (V. 38).

²⁾ Mansi XXII. 953 sqq.; Hard. VII. p. 1—86; Hefele V. 777 sqq.; Hurter II. 631 sqq.

³⁾ Hurter II. 690.

⁴⁾ l. c. 691 sqq.

§. 304. *Honorius III.* (1216—1227.), *Řehoř IX.* (1227—1241.), *Celestin IV.* (17 dní), *Innocentius IV.* (1243—1254); jejich boj s císařem *Fridrichem II.* (1215—1250.); všeobecný církevní sněm XIII., lyonský I.¹⁾

Honorius III. (1216—1227).²⁾ Třetí den po smrti Innocencově dne 18. července zvolili kardinálové v Perugii za papeže kardinála-kněze při chrámě sv. Jana a Pavla Cencia Savelli jako *Honoria III.*, který za papeže *Klementa III.* jsa komorníkem církve římské, její příjmy spravoval a od *Celestina III.* za kardinála-jáhna při chrámě sv. Lucie povýšen byl.

Novému již staříckému papeži ležela na srdci křížácká výprava do sv. země; pročež již v den svého posvěcení na biskupství 24. července psal o ní králi jerusalémskému, latinskému císaři konstantinopolskému, všem knížatům a biskupům, jmenovitě králi *Fridrichovi II.*,³⁾ který sice při své korunovaci křížáckou výpravu slíbil, ale do opravdy s ní mu nebylo nikdy. Od roku 1215—1228 lze devět odkladných lhůt dokázati. On navrátil se k myšlénce svého děda *Fridricha Rudovousa*, učiniti císařství absolutním na troskách svobody církevní a svobody měst. Když papežské vyzvání dostal, jevil na oko velikou horlivost ke křížácké výpravě; ale vždycky našel záminku k jejímu odkladu.⁴⁾ Tak psal papeži

¹⁾ *Petrus de Vineis* (cancellar. *Friderici II.* † 1249.), *Epp. lib. VI.* ed. Iselon. Basil. 1740 2. T. — *Riccardi a S. Germano Chron.* 1189. — 1242. (ap. *Muratori T. VII.*); continuavit *Nicolaus de Jamasilla*, *hist. de reb gestis Friderici II. ejusque filiorum Conradi et Manfredi* až do r. 1258. (ap. *Muratori T. VIII.*) — *Pipini et Monachi Paduens. Chronic.* (ap. *Murat. T. VIII. et IX.*). — *Huillard = Brèholles: Historia diplomatica Friderici II.* Paris. 1852. 12 t. 4. *Schwarzhueber: De celebri inter Sacerd. et Imper. schismate tempore Friderici II.* Salisb. 1711. — *Höfler: Kaiser Friedrich II.* Münch. 1844. *Schirrmacher: Kaiser Fridrich II.* Götting. 1859. sqq. 4 Bde. — *Abel: Kaiser Otto IV. und Friedrich II.* Berl. 1856 — *Wiederhold: De bello, quod Otto IV. gessit cum Friderico II. Regiom.* 1856. — *Lau: Untergang der Hohenstaufen.* Hamb. 1856. — *Raumer III.* 311 sqq. IV. — *Hefele V.* 811. *Dr. Vřešťál: Církev a císař na všeobecném sněmu Lyonském I. r. 1245. v „Časopise kat. duchovenstva 1886. str 257. 356. 466. 396. — Michael: Kaiser Friedrich II. und die Kirche. Innsbrucker Zeitschrift. 1888. str. 290.*

²⁾ *I Regesti del pontifice Onorio III.* ed. *Pietro Pressutti* Roma. 1884.

³⁾ *Huillard = Brèholles, T. I p. 503; Rainald. ad ann. 1216. n. 18 qq. ; Hefele V. 811.*

⁴⁾ *H. = Brèholles, Préface p CCXIII; Hefele V. 812. 813.*

12. ledna r. 1219., že všem knížatům a šlechticům, kteří kříž na sebe vzali, pod trestem klatby přikázal býti co nejdříve (o sv. Janě Křt., 24. června r. 1219.) na cestu připraveni.¹⁾ Však Fridrich, místo aby dobrým příkladem předcházel, vyprosil si na papeži prodloužení lhůty až k sv. Michalu a pak až do 21. března r. 1220.,²⁾ začez obnovil slib v Chebu učiněný, ale příprav ke křížácké výpravě nečinil žádných, obíraje se po celý tento čas záměrem, aby svému synu Jindřichovi, kterého ze Sicilie do Němec povolal, korunu německou opatřil. Papež chtěje tento záměr o spojení Sicilie s císařstvím překaziti, předložil králi, právě když do Říma pro císařskou korunu táhnouti chtěl, po svém kaplanu, podjáhnu Alatrinovi dvě podmínky, aby totiž 1. svůj slib z roku 1212. a 1216., že svému synu království, obou Sicilií odstoupí, slavně obnovil a 2. dál o to nepracoval, aby syn jeho za krále římského povýšen byl. Král slíbil obě,³⁾ ale v dubnu r. 1220. dal na říšském sněmu ve Frankfurtě svého syna Jindřicha (asi osmiletého) za krále zvoliti. Spolu bylo uzavřeno, aby Fridrich pro korunu císařskou se odebral. Aby král papeže usmířil, psal mu, že on sice jakožto otec působil pro svého syna, však nadarmo; teprve na sněmu proti všemu nadání byl prý syn jeho zvolen za krále právě od těch knížat, kteří dříve nejvíce volbě jeho se protivili, a to z té jediné příčiny, aby za jeho nepřítomnosti, když do Říma pro císařskou korunu, a potom do sv. země potáhne, v říši zmatky nepovstaly; Sicilie prý nebude nikdy s říší spojena, o čemž papeže na osobní schůzi úplně přesvědčí; k jeho veliké lítosti protahuje prý se křížácká výprava mnohými překážkami.⁴⁾ Těmito úlisnými slovy uspokojil se papež. Fridrich táhl ke konci srpna nebo na počátku září za Alpy, psal z Verony a Bononie papeži přátelské listy, podrobil se pokání mu uloženému, že křížáckou výpravu protáhl, prohlásil dekrety některých lombardských měst na úkor církve vydané za neplatné, vzal kostely a majetek jejich pod svou zvláštní ochranu, a navrátil církvi římské statky Mathildiny.⁵⁾ Potom korunoval jej papež s jeho manželkou Konstantií 22. listopadu r. 1220. na císařství. Nový císař přijal znova z ruky kardinála-biskupa ostijského Hugolina kříž a přísahal, že v srpnu r. 1221.

¹⁾ Rainald. ad ann. 1219. n. 6. 7.

²⁾ l. c. n. 9.

³⁾ H. Bréh. I. 740 744. 802; Rainald ad ann. 1220 n 1—4; Hefele V.

⁴⁾ Rainald I. c. n. 12—16.

⁵⁾ Hefele V. 816.

výpravu do sv. země podnikne. Dále prohlásil císař v den své korunovace zákony, kterých si papež přál, a poslal je do Bononie, aby tam v právnické knihy byly vepsány a tak do života vešly. Jimi zrušovaly se všechny zákony, které svobodu církve a církevních osob obmezovaly, činila se opatření proti bludařům, zaručoval se mír Boží (*treuga Dei*) rolníkům, zrušovalo právo zloupiti ty, kteří z troskotaných lodí se zachovali, a vynášela říšská klatba na toho, kdo po roce ještě v církevní klatbě vězel.¹⁾

Císař ustanovil metského biskupa svým náměstkem v Lombardii a v celé Itálii, a sv. Engelberta, kolínského arcibiskupa, správcem říšským v Německu, odebral se do Neapole, aby ve svém dědičném království moc královskou obnovil, což ne bez krutosti provedl. Ale ke křížácké výpravě chystal se pouze slovy nikdy skutky, i když Damietta, klíč Egypta, byla ztracena. Ani osobní schůze s papežem v dubnu r. 1222. ve Verolách u Říma, ani v březnu r. 1223. ve Ferentině, kde byli též přítomni král Jan jerusalémský, a patriarcha jeho a velmistři řádův, ani zasnoubení jeho s krásnou Jolanthou (Isabellou), dcerou krále jurusalémského, (byl od r. 1222. vdovcem) nepohnuly ho u výpravě. Tato nedbalost a vlašnost císařova bolela velice papeže. Dále bylo patřiti papeži na to, kterak císař bez ohledu na svá krásná slova o vděčnosti a oddanosti k církvi při každé příležitosti přechmaty do církevního státu činil, s jeho občany jako se svými poddanými nakládal, ve svých dědičných zemích duchovní daněmi utlačoval, biskupské stolce po libosti rozdával a papežského práva potvrzovati biskupy neuznával. Papež stěžoval si častěji císaři na jeho počínání, však on nalezl vždycky obratnou výmluvu a dovedl se ze všeho vytočiti, zde onde ustupuje, aby papeže uchlácholil. K své bolesti musel papež zase v červenci r. 1225. ve smlouvě svatogermanské lhůtu křížácké výpravy na dva roky až do srpna r. 1227. prodloužiti.²⁾

Mezitím urovnal Fridrich poměry obou Sicilií po svém rozumu, zlomil dílem s porušením smlouvy samostatnost šlechty a přeložil Saraceny ze západní strany ostrova Sicilie do Lucery ležící severně od Neapole, kde vojanskou osadu tvořili a potom jemu vydatné služby proti papeži prokazovali. V listopadu r. 1225.

¹⁾ H. = Bréh. II. p. 1—7; Raynald. ad ann. 1220. n. 21—24; Hefele V. 816—817.

²⁾ H. = Bréh. II. p. 139. 200. 239. 258. 272 sqq.; 283. 286. 431; Raynald. ad ann. 1221. n. 32; ad ann. 1222. n. 26—32; ad ann. 1223. n. 15. 19; Hefele V. 819.

slavil svůj sňatek s Jolanthou, přinutil jejího otce, že se koruny vzdal, a psal se od té doby »králem jerusalémským«. ¹⁾ Mimo to musil mu nový tchán 50.000 hřiven stříbra, které zesnulý král francouzský sv. zemi odkázal, odevzdati, a k svému zármutku na to se dívati, kterak jeho dceru týral a zavřel, aby s její tetou, dcerou hraběte Waltera z Brienny, obcovati mohl. ²⁾ Honorius III. nedočkal se počátku křížácké výpravy; zemřel v Římě 18. března r. 1227. ³⁾

Řehoř IX. (1227—1241.). ⁴⁾ Po smrti Honoriově vstoupil 19. března r. 1227. na stolec apoštolský kardinál-biskup Hugolin jako Řehoř IX. Byl syn hraběte Tristana Conti ze Signie, příbuzný v třetím stupni s papežem Innocencem III., jenž jej za kardinálajáhna při chrámě sv. Eustachia povýšil. ⁵⁾ Potom stal se biskupem ostijským s představeným vatikanské basiliky. Jako kardinál prokázal církvi důležité služby v jižní Italii, u francouzského dvora, v Lombardii a u císaře, který z rukou jeho kříž přijal. Byl muž neposkrvněných mravů, nábožný, vzdělaný, rázný a statný jako příbuzný jeho Innocenc III. Jako papež opíral se o řády žebravé, jejichž ochráncem byl jako kardinál.

Nejprve ležela mu na srdci křížácká výprava, která dle smlouvy svatogermanské v srpnu téhož roku k místu přijíti měla. Proto svým prvním listem ze 23. března 1227. napomínal císaře k horlivému zbrojení a spolu kladl mu na srdce, aby čistým srdcem a nelíčenou věrou bitvy Páně bojoval, narážaje tak na jeho nemravný život. Týž den vydal okružník ke všem biskupům, oznamuje jim svou volbu a vyzývá je, aby církevními tresty všechny ty, kteří kříž na sebe vzali, k vyplnění svého slibu přinutiti. Též napomínal v prvních dnech svého papežování krále francouzského a anglického, aby pomocné vojsko vypravili, a pracoval o to, aby smlouva mezi císařem a Lombardy za předchůdce jeho již učiněná byla potvrzena, spolu pamatuje Lombardy na 400 rytířů, které ke křížácké výpravě slíbili. Odeslání listin smluvních dalo papeži zase příčinu, aby císaře na křížáckou výpravu upamatoval. ⁶⁾

¹⁾ H. = Bréh. II. 921.

²⁾ Raynald. ad ann. 1226. n. 11. Hefele V. 820.

³⁾ Raynald. ad ann. 1227. n. 12.

⁴⁾ Hefele: Papst Gregor IX. und Kaiser Friedrich II., der Kreuzzug des letzteren v Tüb. Theol. Quartalschrift. 1863. str. 252 sqq.; týž C. G. V. 849. Felten: Papst Gregor IX. Freiburg in Br. 1886.

⁵⁾ Liber censuum, ap. Raynald ad ann. 1227. n. 13

⁶⁾ H = Bréh. III. p. 1. sqq. p. 6; Raynald ad ann. 1227. n. 17—19; Hefele V. 850.

V jižní Itálii shromáždilo se statné křižácké vojsko, čekajíc příchodu císařova; Ludvík, lantkrabě durynský a manžel sv. Alžběty, byl připraven s množstvím křižáků z Němec a Anglie (Angličanů bylo prý 60.000) k odplutí do sv. země. Císař však váhal dostaviti se do Brundusia, vyjednával tajně s egyptským sultánem Kamelem a následkem horka vypukly mezi křižáky nakažlivé nemoce. Konečně 8. září r. 1227. odplul císař s lantkrabětem durynským z Brundusia, ale přistál po třech dnech v Otrantě, poněvadž prý onemocněl. Jeho nemoc nebyla valnou, byla pouze churavostí, za to lantkrabě zemřel. Císař jmenoval po smrti lantkraběte vévodu limburského vůdcem křižáků, přenechal jerusalémskému patriarchovi 50 lodí, a slíbil, že budoucího roku v květnu sám do sv. země přijde. Křižácké vojsko rozešlo se, něco málo rytířů připlulo do sv. země, kteříž ovšem mnoho tam poříditi nemohli.¹⁾

Za těchto okolností vynesl papež dle smlouvy svatogermanské v Ananií 29. září r. 1227. klatbu na Fridricha,²⁾ a vylíčil okružníkem ze dne 10. října r. 1227. křesťanstvu jeho nepravé chování ve věci a křivé přísahy, udávaje za hlavní příčinu, proč křižácké vojsko opustil, císařovo rozkošnictví.³⁾ O několik dní později psal papež císaři z Říma, vytýkal mu jeho vinu a napomínal jej, aby se kajicně do církve navrátil.⁴⁾ Císař odpověděl okružníkem od 6. prosince r. 1227., v němž církev římskou vinil, že k němu špatně se zachovala a jej o dědictví sicilské oloupiti chtěla, ospravedlňoval své chování co do výpravy křižácké a prohlašoval vnesenou klatbu za nespravedlivou.⁵⁾ Ostřeji psal proti papeži v listu ke králi anglickému, klada mu na srdce, aby sobě on i každé jiné kníže pomyslili, že v této věci jde také o ně. Spolu hrozil všem duchovním v sicilském království ztrátou statků, kdyby pro jeho klatbu služby Boží zastaviti chtěli,⁶⁾ a naklonil si v Římě Frangipany. Papež opakoval klatbu na veliké postní synodě o Zeleném Čtvrtku 23. března 1228. a oznámil to listem arcibiskupům a biskupům apulským.⁷⁾ Za to vyvolali Frangipani

¹⁾ Srv. Raynald. ad ann. 1227. n. 26–28; Hefele V. 851.

²⁾ Raynald. l. c. n. 29.

³⁾ Raynald. l. c. n. 30 sqq.; H. = Bréh. III. 24 sqq.; Hefele V. 852.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1227. n. 41; H. = Bréh. III. 32; Hefele V. 853;

⁵⁾ H. = Bréh. III. 37 sqq.; Hefele V. 853.

⁶⁾ H. = Bréh. III. 48 sqq.; 51; Hefele V. 855.

⁷⁾ H. Bréh. III. 52; Raynald. ad ann. 1228. n. 1 sqq. Mansi XXIII. 162 Hard. VII. 163; Hefele V. 855.

zbouření v Římě, jež papež opustiti musil a konečně do Perugie se odebral.

Fridrich dostav zprávu o smrti damašského sultána chystal se teď ke křižácké výpravě a poslal napřed 500 rytířů k sesílení vojska limburského vévody. Proti přísaze učiněné při nastoupení na trůn německý a tolikrát opakované ustanovil svého syna Jindřicha za nástupce svého v císařství i sicilském království a pro případ jeho smrti bez dítek svého druhorozeného syna Konráda (z Jolanthy). Správcem sicilské říše jmenoval spoletského vévodu Rainalda a spolu učinil jej císařským zástupcem v ankonské marce a statcích Mathildiných, jakoby obojí území císaři a ne papeži náleželo.¹⁾ Potom odplul pouze se 100 rytíři a 20 válečnými lodmi do sv. země. Tam místo válčení vyjednával s egyptským sultánem Kamelem, a učinil s ním pro křesťany velice hanebnou a škodlivou smlouvu, kterou na oko království jerusalémské obnovil, a potom vítězoslavné zprávy do Evropy posýlal.

Papež pokročil proti Fridrichovi dále; rozřesil 30. srpna r. 1228. všechny poddané sicilského království od přísahy věrnosti k němu, poněvadž stále duchovenstvu, chrámům a církevnímu státu škody činil, s malým průvodem odplul, aniž se ví, kam; odplul-li do sv. země, učiní tam křesťany svým malým vojskem směšnými; konečně poručil útokem hnáti na církevní stát.²⁾ Skutečně co Fridrich v Palestině dlel, učinil říšský správce Rainald se svým bratrem Bertholdem útok na církevní státy a chtěli se zmocniti Spoleta. Saraceni v jejich vojsku sloužící zuřili hrozně proti křesťanům, jmenovitě duchovenstvu. Papež vynesl klatbu na Rainalda,³⁾ ale spolu vystrojil vojsko, kterému v čelo bývalého krále jerusalémského Jana Briennského postavil. Tito bojovníci nazývali se bojovníky za církev římskou a zavěsili si na svůj šat jako odznak klíče sv. Petra, slujíce od toho »klíčové vojsko.« Jedno oddělení tohoto vojska vyhnalo Rainalda z církevního státu, druhé vpadlo do Neapole a oboje oddělení dosáhlo takových úspěchů, že se mohlo pomýšleti na zadání sicilské koruny králi jerusalémskému. Jmenovitě byli císaři nebezpeční minorité, vybízejíce duchovenstvo a lid k odpadnutí.⁴⁾

¹⁾ H. = Bréh. III. 62. 65; Raynald. ad ann. 1228. n. 5—9; Hefele V. 856.

²⁾ H. = Bréh. III. 494; Hefele V. 857.

³⁾ Raynald. ad ann. 1228. n. 10—20.

⁴⁾ H. = Bréh. 110 sqq.; Raynald. ad ann. 1229. n. 31. 32. 44; Hefele

Císař navrátil se z Palestiny, dobyl nazpět ztracených zemí, zahnal klíčové vojsko do Kampanie. Na darmo volal papež křesťanstvo ku pomoci a obnovil klatbu na Fridricha. Prostředkováním některých německých knížat, jmenovitě velmistra německého řádu Hermanna ze Salzy byl učiněn mír ve sv. Germaně 23. července r. 1230. Fridrich slíbil, že ve všech člancích, pro které do klatby padl, se církvi podrobí; papeži, klášterům a kostelům všechno, co jim odňal, navrátí; svým všem odpůrcům, kteří proti němu na straně církve bojovali, odpouští; preláty v království sicilském svobodně voliti dovoluje; duchovenstvo daněmi obtěžovati nebude; lenní poměr ku papeži vždycky zachovávatí a o sv. zemi se starati bude. Císař byl 28. srpna slavně od klatby rozřešen a sešel se s papežem v Ananii 1. září 1230. Z tohoto srozumění těšily se obě hlavy křesťanstva a jevily svou radost listy.¹⁾

Ale nevěrný císař nemyslel na vyplnění podmínek míru obíraje se stále myšlénkou založiti v Italii absolutní panství. Pronásledoval ty, kteří s církví proti němu bojovali, odňal templářům a johannitům mnohé statky, jsa posud nepřitelem vyvíjející se městské svobody,²⁾ prohlásil v Německu předůležité zákony, kterými práva měst zúžil, za to moc knížat rozšířil, a tak opět krok k jejich pozdější suverenitě učinil.³⁾ O několik měsíců později v srpnu nebo září 1231. prohlásil v Melfách pro své sicilské království zákonník vypracovaný jeho kancléřem Petrem de Vincis, kterým veškerá moc přísným centralismem v ruce královny složena a svoboda církve zúžena byla.⁴⁾ Papež varoval na darmo císaře, aby ho nevydával,⁵⁾ a působil nepřímo proti tomuto zákonníku vydáním svých pěti knih dekretálů. Na sněmu říšském v Ravenně v listopadu 1231. vydal zákony proti svobodě měst a bludařům, jež k nejprísnějším trestům, jmenovitě k ohni odsuzoval, vzal dominikány jako inquisitory haereticarum pro veškeré Německo pod svou ochranu a odporoučel je všem věřícím a vynesl říšskou klatbu na Lombardy⁶⁾. Však

V. 860. — Jan Briennský stal se po smrti latinského císaře Kt. Roberta z Courtenaye († 1228) jeho nástupcem; srv. Raynald. ad ann. 1229. n. 46.

¹⁾ Raynald. ad ann. 1229. n. 32—43; ad an. 1230. 3—16; Pertz Legg. II. 269—276; Hefele V. 868.

²⁾ Hefele V. 879.

³⁾ Pertz Legg. II. 282; Hefele V. 880.

⁴⁾ Tento zákonník jest otištěn ap. H. = Bréh. IV. 1—178.

⁵⁾ H. = Bréh. III. 289 sq. 498 sq.; Hefele V. 880.

⁶⁾ Pertz Legg. II. 285 sqq.; Hefele V. 881.

nemaje proti Lombardům po ruce vojska, byl spokojen, že papežští legáti mezi ním a Lombardy prostředkovali; ale výsledku nečekaje odebral se do Aquileje, kde na milost svého odbojného syna Jindřicha přijal, a potom do jižní Italie, kde dal mnohé katolíky jemu nelibé pod záminkou, že jsou bludaři, odpravit, a dovolil prý Saracenům v Luceře kostel spáliti.¹⁾

Roku 1232. povstali Římané proti papeži, který Fridricha jako ochránce církve ku pomoci volal; však tento jsa zpourou na Sicilii zaneprázdněn nemohl pomoci poskytnouti. Papež srozuměv se s Římany navrátil se v květnu 1233. za jásotu lidu nazpět do města. Ale již následujícího roku 1234. vypukla znova vzpoura Římanů, kteří papeže světského panství zbaviti a republiku se zvoleným senátorem v čele zavést chtěli. Papež s kardinály prchl do Reata, a císař přišel mu teď bez vyzvání na pomoc, oblehl s kardinálem Rainerem Viterbo, a radil²⁾ se v srpnu ve Spoletě s papežem a latinskými patriarchy jerusalémským, antiochenským a konstantinopolským o pomoc sv. zemi, o kteréž uzavřeli vyzvati křesťanstvo k nové výpravě. Papež začal sám kříž hlásati a snažil se písemně nadšení pro sv. věc u knížat a národů zbuditi. Císař navrátil se v září do jižní Italie, neučiniv mnoho pro papeže, který však za to statně proti odbojnému synu císařovu Jindřichovi vystupoval.

Jindřich jsa jenom o 16 let mladší svého otce nechtěl po nepřehledná léta čekati na korunu, chtěl s názvem »krále německého« mítí též moc královskou a byl velice uražen, že otec jeho některé vladařské úkony jeho za neplatné prohlásil. V létě r. 1234. povstal proti otci, papež napomínal písemně odbojného syna, vynesl potom na něj klatbu a potrestal duchovní účastníky odboje. Jindřich byl od svých stoupencův opuštěn a otec uvěznil jej konečně v Martoranu v Kalabrii, kde 12. února 1242. zemřel.³⁾ Jeho manželku Markétu Rakouskou pojal český král Přemysl Otakar II. za manželku; však k naléhání Otakarovu bylo toto manželství r. 1261. od Apoštolské Stolicе za neplatné prohlášeno, poněvadž Markéta před sňatkem slavné sliby řeholní učinila.⁴⁾

K radě papežově oženil se císař po třetí s Alžbětou, sestrou anglického krále Jindřicha, ve Wormsu 18. července 1235. a slavil

¹⁾ Hefele V. 882. 883.

²⁾ Tuto poradu čítají mnozí, ač neprávem k synodám. Mansi XXIII.

³⁾ Srv. Hefele V. 884 sqq.

⁴⁾ Srv. Dějiny diecése Pražské od Dra. Borového str. 115. 116.

15. srpna 1235. říšský sněm v Mohuči, na němž všeobecný zemský mír prohlásil a uznáv Otu za vévodu brunšvického a luneburského stoletý boj Velfů s Gibelliny v Němcích ukončil. V Německu pobyl ještě celý rok, účastnil se 1. května r. 1236. v slavném vyzdvížení kostí sv. Alžběty v Marburku, a shromáždív vojsko u Augsburgu táhl proti Lombardům. Všechny snahy papežovy porovnati císaře s Lombardy byly marnými. Císař byl nepřitelem Lombardův jako děd jeho Rudovous, chtěl je na dobro pokořiti a snažil se svou válku s nimi učiniti náboženskou válkou na vyhubení kacířův; pročež pracoval u papeže o to, aby klatbu na ně vynesl a tak jeho nástrojem se stal, ačkoliv jinak papež s celou svou důstojností byl mu nemilým karatelem a k tomu ještě lenníkem, jenž svým církevním státem jeho země oddělil a záměrům jeho překážel. Mezi oběma panovala napjatost.

Císař byl ve válce s Lombardy šťastným; porazil je hroznou porážkou 27. listopadu r. 1237. u Kortenuovy, skoro všechna města podrobila se až na Milán ještě s některými, která však též za milost prosila; ale císař žádal podrobení na milost a nemilost beze všech podmínek. Tenkrát stál na vrcholu svého štěstí, kteréz jej od oné doby opouštěti začalo. Milánští znajíce úmysl císařův strojili se raději padnouti s mečem v ruce nežli hanebně se podrobiti. Císař chtěje papeže od Lombardův odvrátiti, začal s ním vyjednávati v srpnu r. 1238., ale co papež byl ochoten k míru a poslové císařovi náhradu za všechny škody církvi římské slibovali, zasnoubil císař svého levobočka Enzia (v říjnu r. 1238.) s Adelasí, dědičkou severní polovice Sardinie a dal mu titul »sardinského krále«, ačkoli papež nárok k tomuto ostrovu jakožto majetku církve činil.¹⁾

Kdyby stařícký papež Řehoř IX. byl jenom poněkud, neporušiv svých povinností, k násilnictví Fridrichově mohl mlčeti, byl by to při svém vysokém věku a maje tolik starostí o Východ a Západ jistotně učinil. Ale nemohl mlčeti; hrozilo zde nebezpečství, že svoboda Apoštolské Stolicе bude zničena, církev svůj blahodárný vliv ztratí, a Západ sultanské libovůli císařově propadne. Když papež všechny prosby a napomínání vyčerpal, vešel ve spolek s Janovem a Lombardy, vynesl na Fridricha 20. března klatbu a rozřešil všechny poddané od přísahy věrnosti k němu, pokud bude v klatbě, udav 17 jejich příčin: že totiž v Římě vy-

¹⁾ Srv. Hefele, V. 885--894; Vřešťál: Církev a císař na všeobecném sněmu Lyonském I. v Časopise kat. duch. 1886. str. 360—362.

volal vzpouru, aby z něho papeže s kardinály vyhnal; překazil, že kardinál-biskup praenestský nemohl své poselství k Albigenským vykonati a je ve víře potvrditi; principi tunisskému do Říma pro křest jíti nedovolil; majetek církve římské Ferraru, Pigonogu, Bondenum, Massu, Sardinii a jiná území proti své přísaze obsadil; kostely a kláštery v jižní Itálii o majetek jejich připravil, templářům a johannitům mnoho statkův odňal, stoupence církve proti smlouvě (svatogermanské) týral, a pomoc sv. zemi a obnovení říše »Romanie« (latinského císařství Kt.) překazil.¹⁾ Týž den poručil papež arcibiskupu milánskému a suffraganům jeho, aby klatbu na Fridricha slavně ve svých diecesích každou neděli a každý svátek ohlašovali, a vydal 7. dubna okružník k veškerému křesťanstvu, oznamuje mu, co se stalo, a stíhaje interdiktem každé místo, kde Fridrich se zdržuje; který kněz by přece služby Boží konal, budiž na vždycky sesazen.²⁾

Fridrich odpověděl z Trevisa okružníkem ke všem knížatům, prohlásil v něm klatbu za nespravedlivou a tudíž neplatnou, a papeže za svého osobního nepřítele a ochránce kacířských Lombardův a despotu, který v církevních věcech libovolně si počíná; on prý nepovstal proti papežství, ale proti nehodné osobě papežově, a celý svět poznává, že k tomu oprávněn jest; výčitky a obvinění papežova dílem popřel, dílem po svém způsobu vyložil.³⁾ Druhým listem téhož data vybízel Římany, aby ho, svého dobrodince, na biskupu římském, tomto rouhači proti římskému císaři, pomstili.⁴⁾

K obviněním zdviženým od císaře, »této šelmy vystupující z moře« (Zjev. 13, 1.), odpověděl papež okružníkem ke všem knížatům a biskupům z 21. června 1239., v němž jeho nevěrnost, zločiny a násilnictví vypočítal, obvinění proti sobě vyzdvižená vyvrátil, a pravil, že císař rád »předchůdcem Antikristovým« nazývati se dává; též jsou důkazy, že řekl: »Celý svět byl třemi podvodníky: Kristem, Mojžíšem a Mahomedem podveden; dva z nich zemřeli slavnou smrtí, ale Ježíš na kříži, a toliko blázen věří, že

¹⁾ H. = Bréh. V. 286 sqq.; Raynald ad ann. 1239. n. 2 sqq.; Hefele V. 939; Vřesťál. I. c. str. 362.

²⁾ H. = Bréh. V. 289–294; z části též ap. Raynald. I. c. n. 13. 15. 16; Hefele V. 940.

³⁾ H. = Bréh. V. 295–307; Hefele V. 940–943.

⁴⁾ H. = Bréh. V. 307; Hefele V. 943.

Bůh, Stvořitel světa, z Marie se narodil.«¹⁾ Ačkoli Fridrich a stoupenčí jeho tuto nevěru popírali, jest zaručena křesťanskými zprávami i zprávou mahomedánskou. Fridrich mluvil o křesťanském náboženství velmi skepticky, a vedl život jako turecký sultán. Jeho chování bylo dvojí: jako soukromník byl nevěrcem, jako panovník přísným katolíkem. Vůči svým vrstevníkům popíral, co bylo soukromným jeho vnitřním přesvědčením.

Na papežský okružník odpověděl císař listem ke kardinálům, kdež ukazoval, že obě moci, kněžská i císařská, jako dvě světla na nebi z Boha pocházejí, z nichž jedna jest k opatrnosti (*cautelam*), a druhá k ochraně; ale fariseus, který na stolici převrácenosti sedí, jsa pomazán olejem bezbožnosti, snaží se toto božské zřízení zatemnit a pomlouvá při tom přesnost jeho víry. Tento papež, kterýž jenom dle jména papežem jest, nazval jej šelmou vystupující z moře, ale sám jest oným zvířetem, o němž jest psáno (Zjev. 6, 4.): »I vyšel jiný kůň ryšavý, a tomu, který na něm seděl, dáno jest, aby odňal pokoj ze země;« neboť od svého povýšení nesel milosrdenství, ale zmatky. Tento veliký drak jest Antikristem, jehož předchůdcem jej nazval. On, císař, neučinil nikdy oné výpovědi o třech podvodnících; věří pevně v božství a vtělení Syna Božího a má Mojžíše za přítele Božího; duše však Mahomedova jest v pekle, a rakev jeho drží zlí duchové v povětří. Konečně hrozil papeži a kardinálům svou císařskou pomstou, setrvají-li ve své převrácenosti.²⁾

Když četní velmoži italští od císaře pro klatbu odpadli, vynesl na ně císař 13. června r. 1239. ve Veroně říšskou klatbu, obsadil alpské průsmyky, aby každé nelibé obcování se Severem zamezil, vyhnal všechny žebravé mnichy stojící věrně k Řehořovi IX. ze svých dědičných států, zakázal svým poddaným veškeré obcování s papežem a ustanovil trest oběšením na přínos papežských listů. Klatba na Fridricha byla v Anglii, Francii a na mnohých místech v Itálii a Německu prohlášena. Němečtí biskupové stáli všichni po straně císařově z vděčnosti, že jejich zeměpanská práva rozšířil; však proti císaři působil v Německu pod ochranou bavorského vévody Oty papežský legát Albert, arcijáhenspasovský, rodem Čech, tak že tam o zvolení nového krále mluvili. Český král Václav I. s některými německými knížaty nabízel

¹⁾ H. = Bréh. V. 327–340; z části ap. Raynald. ad ann. 1239. n. 18. 19. 22. 26; Hefele V. 944–949.

²⁾ H. = Bréh. V. 348. sqq.; Hefele V. 947 sq.

korunu dánskému princí Abelovi, kterýž však jí nepřijal. Poněvadž říši České hrozil vpád Tatarů, měla vyjednávání mezi císařem a králem Václavem I. alespoň ten úspěch, že Václav přestal býti nepřitelem císařovým.¹⁾

Mezitím pokoušel se Bedřich v červnu r. 1239. o dobytí Bononie a později Milánu, pak obrátil se proti církevnímu státu, rozřešil města marky Ankonské a vévodství spoletského od přísahy věrnosti ku papeži a vyzval je k odboji proti němu. Na počátku roku 1240. dodělal se v církevním státu velikých úspěchů; všechno až k branám římským dostal do své moci a sváděl růžovými sliby Římany k nevěrnosti papeži. Tu spůsobil papež 22. února o slavnosti Petrovy kathedry slavné processí, aby sv. kříž a hlavy knížat apoštolských k sv. Petru přenesl, kde hradem byly chráněny pro případ, že by císař do vlastního města vtrhl, a učinil tím takový dojem na Římány, že bez počtu z rukou jeho kříž proti Fridrichovi přijali.²⁾ Císař činil si z této pobožnosti žerty, vypisoval v jakémisi okružníku celou věc tak, jakoby slzami papežovými několik chlapcův a babiček bylo bývalo pohnuto a kříž proti němu si připjati dalo;³⁾ a kázal každého s připjatým křížem, jenž do rukou jeho padl, zavraždit. Ale do Říma nedostal se císař, musil do Apulie odtáhnouti a sbíral tam nové voje proti církevnímu státu.

Za příprav Fridrichových k další válce prostředkovali mezi ním a papežem německá knížata skrze velmistra německého řádu Konráda z Durynk.⁴⁾ Papež byl nakloněn k míru,⁵⁾ též Fridrich pro veřejnost ujišťoval své stoupence v Německu a Lombardii o své mírumilovnosti, ale soukromně psal svému synu Konrádovi, že bez ohledu na smírné nabídky papežovy věc mečem provede, pýchu velekněze poníží a s ním tak naloží, že víc se neosmělí proti němu ústa otevřít.⁶⁾ Císař papežem nabízené příměří zamítl, poněvadž též na Lombardy se vztahovati mělo. V červnu r. 1240. vpadl s vojskem do marky Ankonské a oblehl Askoli; zmocniv se marky Ankonské a Ravenny obléhal osm měsícův (od konce srpna r. 1240. až do dubna r. 1241. Faënzů.⁷⁾

¹⁾ Vřešťál, I. c. Časop. kat. duch. 1886. str. 364. 400.

²⁾ H. = Bréh. V. 776; Hefele V. 950.

³⁾ H. = Bréh. V. 840 sqq.; Hefele V. 891.

⁴⁾ Pertz Legg. II 334—337; H. = Bréh. V. 985 sqq.; Hefele V. 891 sq.

⁵⁾ H. = Bréh. V. 1003.

⁶⁾ H. = Bréh. V. 1003. 1005. 1007; Hefele V. 952.

⁷⁾ Hefele V. 953.

Papež ve svých úzkostech vypsál 9. srpna r. 1240. všeobecný církevní sněm na velikonoce budoucího roku, pozval k němu též knížata,¹⁾ a učinil s podestou a radou města Janova smlouvu, aby preláty cestující ke sněmu do Říma převezli a pak zase nazpět.²⁾ Fridrich přál si dříve sám všeobecného sněmu, teď boje se vyšetřování své pře na něm uzavřel, stůj co stůj, jej zmařiti.³⁾ Z počátku r. 1241. poručil svým věrným, aby všechny preláty k sněmu cestující jali a zloupili, spikl se tajně s jednou částí Janovských, a dal bedlivě ostříhati břehů.⁴⁾ Dne 13. dubna vzdala se Faënza, a dne 3. května zvítězilo císařské loďstvo nad janovským, jež preláty z Francie do Říma vezlo; 22 lodí byly dobyty, 3 potopeny, přes 100 biskupův a prokurátorů, tři kardinálové, poslové lombardští a 4000 Janovských proti všemu mezinárodnímu právu zajato.⁵⁾ Císař uvěznil preláty po hradech apulských, z nichž mnozí od vytrpěného týrání zemřeli, propustil teprve na opětné hrozby francouzského krále, kteří vazbu přežili.⁶⁾ Císař, místo aby proti Tatarům, kteří do Evropy padli, říši německou ohrožovali a v Uhersku zle hospodařili, bojoval, dobyl Spoleta a svíral čím dále tím více Řím. Papež poslal k císaři dominikánského převora Bartoloměje z Tridentu, aby s ním o smíření vyjednával, ale císař nechtěl nic slyšeti o kajicném podrobení se církvi, řídě se radou kardinála Jana Kolonny, kterýž od papeže odpadl. Císař dobyl Tivol a pustošil okolí Říma; tu zemřel skoro stoletý papež Řehoř IX. 21. srpna r. 1241.⁷⁾ Jeho smrt oznámil Fridrich II. způsobem velmi surovým ostatním knížatům; »Augustus (srpen) porazil toho, kterýž Augusta (císaře) uraziti se opovážil; smrti podléhl, který tolik jiných do nebezpečenství smrti uvrhl. Ačkoli zesnulý naší nenávisti hoden byl, přáli bychom mu přece delšího života, aby mohl pohoršení, které dal, napravit. Ale Bůh, který zná tajné úmysly bezbožníkův, usoudil jinak.«⁸⁾

¹⁾ Raynald. ad ann. 1240. n. 52—54; Hefele V. 953.

²⁾ Raynald. ad ann. 1240. n. 53. Hefele V. 956.

³⁾ Raynald. ad ann. 1240. n. 48.

⁴⁾ Hefele V. 956.

⁵⁾ H. = Bréh. V. 1112 sqq. 1118—1128; Raynald ad ann. 1240 n. 54 sqq.; Hefele V. 956 sq.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1240. n. 67—79.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1241. n. 79—82; Hefele V. 958.

⁸⁾ H. = Bréh. V. 1165 sqq.; Hefele V. 963.

Celestin IV.; (17 dní). Volba nástupce Řehoře IX. protáhla se nesjednoceností kardinálů do října, kdy dne 16. zvolen byl papežem kardinál-biskup sabinský Gottfrid z milánského šlechtického rodu Kastiglioniů jako Celestin IV.; však jsa stár a nemocen skonal již 17. den svého papežování. Po jeho smrti zůstal papežský stolec rok a osm měsícův uprázdněn.¹⁾

Innocentius IV. (1243—1254.)²⁾ Po smrti Celestinově zůstal papežský stolec rok a osm měsícův uprázdněn, poněvadž kardinálové propuštění svých dvou druhův a ostatních u Elby jatých prelátův, odvolání vojska z okolí Říma a bezpečného volebního místa žádali, ale císař těchto žádostí nesplnil a přece na kardinály nařikal, že ze světských choutek k volbě nepřistupují. Mimo to pustošil císař církevní stát dále, dávaje tak na jevo, že nebojoval proti osobě papeže Řehoře IX., ale proti papežství samému. Poněvadž však kardinálové při svých požadavcích setrvali, ačkoli rozhodný Romanus kardinál-biskup portský zemřel, nedbajíce hrozeb císaře, který po třetí s velikým vojskem k Římu táhl, propustil konečně oba jaté kardinály s některými jinými preláty. Potom byl 25. června r. 1243. v Ananii jednohlasně za papeže zvolen Sinibald, kardinál-kněz při kostele sv. Vavřince (in Lucina), jako Innocenc IV.³⁾ Pocházel z janovského rodu Tieschi, který měl říšské šlechtictví a držel mnoho říšských lén.⁴⁾ Císař zvěděl o této volbě v Melfách, měl z ní velikou radost, poněvadž Sinibald vždycky slovem i skutkem přátelsky k němu se choval, přál mu listem k této důstojnosti štěstí, a doufal, že skrze něj s církví smíření bude;⁵⁾ ale dobře poznáváje, že žádný papež Gibellinem býti nemůže, zvolal prý: »Bojím se, abych přítele mezi kardinály neztratil, a zase nepřátelského papeže nenalezl.«⁶⁾

Innocenc rozvíjel hned velikou činnost, napomínal biskupy k svědomitému plnění jejich úřadu, a k modlitbě za pokoj církve

¹⁾ Raynald. ad ann. 1241. n. 85. 86; Vřestál, l. c. Časopis kat. duch. 1886. str. 368.

²⁾ Vita Innocentii IV. auctore Nicol. de Curbio (Minorita et capelano Innocentii IV.), et Bernardo Quidone ap. Muratori. Scriptt. III. P. I. 529. Platina: Vitae Pontificum. Colon. 1626. p. 208. — Berger: Les Registres d' Innocent IV. Paris 1881. sqq. Dr. Vřestál l. c. 368 sqq.

³⁾ Srv. Hefele V. 963—965.

⁴⁾ l. c. 965. n. 4; Raumer: Hohenstaufen. IV. 121.

⁵⁾ H. — Bréh. l. c. p. 90—105; Hefele V. 965.

⁶⁾ Hefele l. c. nota 5.; Grône: die Papstgeschichte II. 120.

a vítězství nad pohany, vyzýval Němce ke křižácké výpravě proti Tatarům, těšil se z pokroků, které křesťanství v Prusku činilo, a snažil se, ač marně, zachovati křesťanům Jerusalém, kterého následující rok Saraceni se zmocnili.¹⁾ Též poslal hned posly k císaři do Melf, prosil ho za propuštění prelátův, jež ještě v zajetí držel, ponechav jemu, aby sám si ustanovil, kterak církvi dosti učiniti chce, a byl konečně hotov napravit každou křivdu, o které by se dokázalo, že církev jí na císaři se dopustila, a přenechati o tom rozhodnutí sněmu biskupův a knížat.²⁾ Ale císař místo aby tyto mírné návrhy přijal, obnovil své stesky a žaloby na papeže, kterýž je listem³⁾ od 24. srpna r. 1243. ke svým plnomocníkům důkladně vyvrátil, pokračoval mezi vyjednáváním ve svém nepřátelství a oblehl město Viterbo, kteréž až na citadellu ku poslušnosti papeže se navrátilo. Po pěti nedělích upustil od obležení, uzavřev smlouvu s papežským kommisářem kardinálem Otou. Ale papežští vojáci a Viterbští nedostáli podmínkám smlouvy, zloupili některé stoupence císařovy a ztýrali je: tu naříkal císař na nevěru a činil z toho výčitky papeži, ač musil přiznati, že za to nemohou ani papež ani jeho kommisář, který chtěje onen zločin zameziti sám v nebezpečenství života přišel.⁴⁾ Poněvadž odpadání od císaře stávalo se obecným, začal opět ke konci roku 1243. vyjednávat s papežem svými plnomocníky císařem Kt. Balduinem, jenž utíkal před Vatazem, toloským hrabětem Raimundem, Petrem de Vineis a Tadeášem ze Suessy. O zeleném čtvrtku (31. března r. 1244.) byl v Římě, kde papež od října r. 1233. zase bydlel, mír učiněn a přísahou od císařských poslů potvrzen.⁵⁾ Ale císař vykládal články míru jinak nežli papež, stál ve spojení s Frangipany, kteří v Římě nepokoje tropili, a nechtěl nic vydati, co zabavil, pokud od klatby rozřešen nebude, což však by bývalo proti všemu církevnímu řádu. Stavě se pokojným žádal papeže za rozmluvu v Narnii; papež nevěře mu poslal tam

¹⁾ Raynald. ad ann. 1243. n. 7. 32. 36. 52. a ad ann. 1244. n. 2.

²⁾ H. = Bréh. I. c. p. 112; Pertz IV. (Legg. II.) 342; Raynald. ad ann. 1243. n. 14.

³⁾ H. = Bréh. I. c. p. 113; Pertz I. c. p. 342; Raynald. ad ann. 1243. n. 17; Hefele V. 966.

⁴⁾ H. = Bréh. I. c. p. 123—146; Raynald. ad ann. 1243. n. 23—28; Hefele V. 967. a 968.

⁵⁾ H. = Bréh. I. c. p. 140. 146. 168—178; Raynald. ad ann. 1244. n. 16—29; Pertz I. c. p. 344—346.

kardinála Otu a prchl 28. června ze Sutria přes Civitu Vecchiu na lodích janovských do Janova a odtud do Lyonu, který sice dle jména k císařství náležel, v skutku však byl svobodným městem, obklíčeným do kola Francií a tudy bezpečnost poskytoval, jmenovav svým náměstkem v církevních státech kardinála Rainera.¹⁾

Císař cítil ránu, kterou papež svým útekem jemu zasadil, a proto chtěje její bolest zmírniti a veřejné mínění si nakloniti, poslal v letě r. 1244. listy jednotlivým knížatům s obšírným pamětním spisem, v němž události mezi sebou a papežem zběhlé jednostranně vypisuje, sebe úplně nevinným činí a veškerou vinu na papeže uvaluje.²⁾ Dále i po odchodu papežově ukazoval se zas ochotným ku pokoji jmenovitě ku kardinálům z Porta a Albana, ovšem tak, jak on jemu rozuměl, a hleděl si nakloniti Angličany slibem, že je od poplatku, kterému je papež Innocenc III. podrobil, osvobodí.³⁾

Papež zval listem ze 3. ledna r. 1245. všechny krále preláty a knížata k sobě do Lyonu na všeobecný církevní sněm, aby s ním o sporu mezi církví a císařem a o pomoci sv. zemi, říši římské a proti Tatarům a jiným nepřátelům víry se radili. Též císař byl pozván, aby osobně nebo svými plnomocníky do synody se dostavil.⁴⁾ Císař nedoufaje nic od všeobecného sněmu a chtěje získati čas pokoušel se ovšem marně o učinění míru skrze patriarchu antiochenského Alberta a poslal potom do Lyonu svého důvěrníka Tadeáše ze Suessy, aby proti nespravedlivému počínání papežovu k Bohu, budoucímu papeži, všeobecné synodě, německým knížatům a všem králům se odvolal. V červnu r. 1245. slavil s četnými německými biskupy a knížaty říšský sněm ve Veroně a doufal v konečné vítězství, poněvadž mnozí italští velmoži od lombardského spolku odpadli.⁵⁾ Mezi tím začal papež Innocenc IV. třináctý všeobecný sněm církevní.

¹⁾ Raynald ad ann. 1244. n. 30. 32 sqq; Hefele V. 696.

²⁾ H. = Bréh. I. c. p. 203–221; méně dobře ap. Pertz I. c. p. 346–352; Hefele I. c. 969–972.

³⁾ H. = Bréh. I. c. p. 222. 260; Hefele I. c. p. 972.

⁴⁾ H. = Bréh. p. 247; Raynald. ad ann. 1245. n. 1; Mansi XXIII. 608; Hard. VII. 375; Hefele I. c. 972.

⁵⁾ Srv. Hefele I. c. 972. 973.

*Trináctý všeobecný sněm církevní, Lyonský první
r. 1245.¹⁾*

Prve nežli všichni praeláti se dostavili, konala se 26. června ve večeradle kláštera sv. Justa předchozí porada, které mimo kardinály přítomni byli latinští patriarchové Mikuláš konstantinopolský, Albert antiošský a Berthold aquilejský, 140 biskupů, císař Kt. Balduin II., toulonský hrabě Raimund a poslové angličtí. Nejprve vypisoval patriarcha Kt. svůj bídný stav; dříve měl prý 30 suffragánů, teď má sotva tři; Řekové a jiní nepřátelé dobyli Romanie (východní císařství) až po brány Konstantinopole. Papež mlčel k této řeči. Pak žádalo 8 arcibiskupův a 20 biskupů za kanonisaci Edmunda, kanterburského arcibiskupa; však právem podotkl papež, že pro důležitější věci jest záhodno ji odložit. Potom povstal Tadeáš ze Suessy a činil nové sliby. Císař chce prý celou říši Romanii k církevní jednotě s Římem přivést, proti Tatarům, Chorosminům, Saracenům a jiným nepřátelům církve se postavit, zlý stav sv. země osobní pomocí a na vlastní náklad napravit, odňaté statky církvi římské navrátiti a za všechny křivdy dosti učiniti. Papež odpověděl z krátka, že tyto sliby jsou sice krásny, ale nikdy splněny nebudou, jsouce proto učiněny, aby teď, když sekera na kořen položena jest, sněm byl obelstěn, rozhodnutí odloženo a tím celá věc zmařena; císař ať dostojí míru, kterýž

¹⁾ Acta ap. Mansi XXIII. 605 sqq.; Hard. VII. 375 sqq. O průběhu tohoto sněmu máme dvě hlavní zprávy z téhož času; jednu nám podává Matthaeus Parisiensis, mnich kláštera sv. Albana v Anglii († 1259) ve své *Histor. anglicana ad ann. 1245*, a druhou anonymus pod názvem: *Brevis notitia eorum, quae in primo concilio Lugdunensi generali gesta sunt*. Obě zprávy jsou ap. Mansi XXIII. 610. 633; Hard. VII. 378. 395. Třetím pramenem z téhož času jest potupná báseň pod názvem: *Pavo de figura saeculi* od anonymního Gibellina, kterou r 1850. veřejnosti podal Th. Carajan ve Vídni; členové synody představují se zde co ptáci, páv — papež chce vládnouti a svrhnouti orla — císaře s trůnu. Cena básně pro dějiny jest nepatrnou Spracování: Raynald. ad ann. 1245. n. 28 sqq; Hefele V. 981—1002; Theodor Georg von Carajan: *Zur Geschichte des Concils von Lyon 1245*, obsaženo v: *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse, 2. Band*. Wien 1851; Vřešťál v uvedené rozpravě: *II. Koncil Lyonský v „Časopise kat. duchovenstva“ 1886. str. 402 sqq.*

²⁾ Při vlastních seděních byl počet biskupů mnohem větší; erfurtská kronika z téhož času mluví o 250 biskupech. Böhmer, *Fontes*, II 403; Hefele, V. 983. n. 2.

o zeleném čtvrtku byl učiněn, a za jeho sliby není, kdo by ručil. Tadeáš nabízel za rukojmí oba krále, francouzského a anglického; však papež nepřijal tohoto návrhu, poněvadž Tadeáš od těchto králů k tomu žádného plnomocenství neměl, a pak poněvadž by církev, jak vhodně papež pravil, v případě, že císař slovu svému zase nedostojí, místo jednoho tři nepřátele měla. Z toho zarmoutil se Tadeáš. Konečně dal Qualeramus, biskup z Berytu, čísti list baronů sv. země, v němž svou bídu vypisovali a za pomoc prosili.

Vlastní první sedění konalo se 28. června v stoličním chrámě sv. Jana. Po mši sv. posadil se papež na vyvýšený trůn, po jeho pravici seděl císař Kt. Balduin II., po jeho levici některá jiná knížata a jeho tajemníci; níže naproti papeži v kůru seděli tři patriarchové konstantinopolský, antiošský a aquilejský; v lodi seděli na vyvýšených sedadlech po pravé straně kardinálové-biskupové, po levé kardinálové-kněží, za nimi arcibiskupové a někteří biskupové; na ostatní sedadla v lodi posadili se biskupové, opati, zástupcové kapitol, poslové císaře a králů s jinými ještě. Mezi biskupy byl též náš pražský biskup Mikuláš (1240—1258.). Když všichni se usadili, zapěl papež »Veni Creator Spiritus« (Přiď Stvořiteli Duchu sv.), pomodlil se obyčejné modlitby a měl krásnou řeč o slovech žalmu 93, 19. a pláče Jeremiášova 1, 12., v níž své rány ku pěti ranám Spasitelovým přirovnával; první ránu způsobily mu hříchy vyššího a nižšího duchovenstva; druhou Saraceni dobyvše a zpustošivše sv. zemi; třetí rozkolníci Řekové, jejichž císař Vatazes Konstantinopol ohrožuje; čtvrtou divokost a surovost Tatarů v křesťanských zemích, kteří království Uherské obsadili; konečně pátou ránu zasadil mu císař pronásledováním církve. On pronásledoval již jeho předchůdce Řehoře IX. a hlásal při tom listy na všechny strany rozeslanými, že nebojuje proti církvi, ale jenom proti osobě papežově; což pravda není, neboť v čas uprázdňení Apoštolského Stolce nezastavil pronásledování, ale mnohem více trápil církev a duchovenstvo; ano dopustil se i bludařství a svatokrádeže, v zemi křesťanské vystavěl Saracenům veliké a pevné město (Luceru), vstoupil s babylonským (t. j. egyptským) sultánem a jinými saracenskými knížaty ve vřelé přátelství, obcoval hříšně s děvčaty saracenskými a zrušil často své přísahy. Na důkaz toho předložil papež dvě listiny; v první, kteráž zlatou bullou opatřena byla, stvrzuje Fridrich, že co král (sicilský) papeži Honoriovi III. přísahu věrnosti učinil, jak ji vasal svému lennímu pánu činí; v druhé pak listině vyznává Fridrich, že Sicilie a Apulie

jsou majetkem sv. Petra, že je od církve v léno dostal, a že se vzdává všech práv, která by jemu co do udělování církevních obročí snad náležela. Dále předložil papež více listin, z nichž některé zlatými bullami opatřeny byly, v kterých Fridrich jako král a císař stvrzuje, že církvi římské všechna země mezi hrady Radikofanem a Ceperanem, marka Ankonská, vévodství Spoletské, exarchat Ravennský, Pentapolis, hrabství Brinenoxské, Ramandiola a země Mathildiny náležejí. Ke všem těmto článkům odpověděl Tadeáš, a hájil s velikou obratností svého pána, ač lichými důvody. Především ukázal papežské bully, které prý odporují tomu, co papež císaři vytýká; mnozí klonili se již na jeho stranu, avšak papež poukázal k tomu, že všechny papežské listy mluví pod výminkou, jsou na podmínkách, kterých císař nesplnil, závislé, kdežto císařské mluví beze vší podmínky čili zní absolutně. Než Tadeáš pokračoval neohroženě v hájení svého pána a dokazoval z druhé řady papežských listů, že právě církev svých slibů nesplnila, pročez císař svých přípovědí sprostěn byl. Když přišel k druhé výčitce o kacírství, pohlédl slavně na sbor a pravil: »Pánové, o tomto článku nejtěžším ze všech nelze nic s jistotou říci, leč by pán můj byl přítomen a z úst jeho vylákalo se, co v nejtajnějších hlubinách srdce jeho žije; že však není kacířem, můžeme se nade vší pochybnost přesvědčiti, neboť netrpí ani v císařství ani ve svých království žádného lichváře.« Touto poslední větou narážel Tadeáš, jak dí Matouš Pařížský, na Řím, kdež ono zlo domovem bylo.¹⁾ Potom pokračoval Tadeáš: »Že císař s babylonským sultánem v přátelství žije, a Saracenům ve své zemi bydlení dovoluje, činí moudře; užívá jich ku podrobení povstalcův a šetří tak krve křesťanské, a když zahynou, neželí toho žádný křesťan. Saracenských děvčat neužívá císař k souložení, a kdo by to mohl dokázati?²⁾ choval je pro zábavu a obveselení, poněvadž ve mnohých ženských uměních se vyznají; poněvadž však podezření budila, odstranil je.« Ke konci své řeči prosil za odročení výroku, aby svému pánu, co se stalo, oznámiti a spolu poraditi mohl, aby sám do synody se dostavil. Na to odpověděl papež dle Matouše Pařížského: »To budiž vzdáleno; bojím se osidel, z nichž jsem sotva vyvázl; kdyby on přišel, odešel bych já; nemám chuti státi

¹⁾ Ale papež nebyl pánem Říma, začez bylo mu děkovati císaři Fridrichovi.

²⁾ Očitým svědectvím nebo listinami takovou věc nemohl císaři nikdo dokázati.

se mučenníkem nebo zajatcem.« Dle Noty brevis odpověděl papež na všechny články Tadeášovy dobře, jakoby je byl předvídal. Tím skončilo se první sedění.

V druhém sedění dne 5. července měl biskup calmský (Cal-mensis) ¹⁾ z řádu cisterciackého řeč ostrou proti císaři, líče jeho zlý a hanebný život od mládí a kterak se vždy snažil duchovenstvo ožebračiti. Potom povstal jeden arcibiskup ze Španěl ²⁾ a vyzýval papeže, aby proti císaři zakročil, ujistuje jej pomocí svou a pomocí všech španělských prelátů. Podobně slibovali mnozí jiní preláti. Tito všichni žehrali na násilnictví, které Fridrich na zajatých prelátech u Elby spáchal. Nejprve odpověděl Tadeáš biskupu calmskému řka: »Slovům tvým nesmí se dáti žádná víra, neboť ne milovnost pravdy, ale msta vnukla ti je; ty jsi syn zrádce, který soudem mého pána z viny byl usvědčen a odsouzen, jakož i příbuzní tvoji; ty pak kráčíš v jejich šlépějích. Španělovi odvětil Tadeáš, že cizincem jsa poměrů nezná, a duchovním jsa nemá k válce ale ku pokoji vybízeti. Co do zajetí prelátův u Elby a jejich vazby hájil svého pána; zajetí prelátů stalo se mimo vůli jeho, náhodou, v bitvě nebylo lze rozeznati preláty od bojovníkův a nepřátel (Janovanů); kdyby císař byl býval přítomen, byl by je propustil. Na námitku papežovu, proč po bitvě nevinných nepropustil a pouze vinných nepodržel, odpověděl Tadeáš, že sněm nebyl právoplatně svolán, což císaře rozhořčiti musilo; papež měl povolati pouze ty, kteří do sněmu náleželi, on však povolal notorické nepřátele císařovy, ozbrojené laiky, jako hraběte provenčského; pročez rozeslal císař listy na vše strany radě prelátům, aby k tomuto lstivému sněmu nechodili a odepřel jim volný průchod skrze své země; oni toho nedbali, Bůh dal je v ruce císařovy, který chtěl je z milosrdenství propustiti, však někteří z nich, mezi nimi kardinál praenestský, tupili jej a jsouce ve vazbě klatbu na něj vynesli, pročez podržel je jako své nepřátele ve vazbě. Když na to papež poznamenal, že císař na sbor tak dobrých a tak čtne shromážděných mužů se spolehnouti a od něho spíše rozřešení nežli klatby doufati mohl, kdyby ve svou vlastní věc byl se důvěřoval: odpověděl Tadeáš: »Jak mohl můj pán důvěřovati sněmu,

¹⁾ Byl to vyhnaný biskup Petr z Calena, muž to u římské kurie vážený; Calenum = Carinola blíže Capuy; Srv. Hefele V. 987. n. 2. —

²⁾ Vlastně povstali dva arcibiskupové, kompostelský a tarragonský, jak jest patrné z pozdějšího listu Fridrichova k Angličanům.

v němž úhlavní nepřítel jeho (papež Řehoř IX.) předsedal, a jehož členové i spoutaní mu hrozili?« Na to papež: »Když jeden láním v nemilost upadl, proč byli zároveň s ním nevinní trestáni? z mnohých příčin hrozí císaři potupné sesazení.« Tohoto rázného slova ulekl se Tadeáš, a prosil, aby alespoň třetí sedění bylo odloženo, poněvadž císaře očekává, kterého vyslaní poslové v Turině ¹⁾ zastihli a jenž má úmysl přijíti ke sněmu. Tyto prosby podporovali Angličané. Papež, který v prvním sedění se byl vyjádřil, že by okamžitě odešel, kdyby císař přišel, dal se některými francouzskými a anglickými preláty, jmenovitě těmito, kteří se císaře jako švakra jejich pána vřele ujímali, přemluvíti, a to tím spíše, poněvadž jemu samému bylo by smířlivé vyjednávání bývalo milejším. Avšak z ohledu na mnohé s tím nespokojené preláty, jmenovitě templáře a johannity ustanovil jenom kratičkou lhůtu 12 dní, kteráž jenom k tomu stačila, co by rychlý posel do Turina došel a císař na rychlo cestuje do Lyonů se dostal.

V čase mezi 2. a 3. seděním dal papež 13. července všechny výsady, které císařové a králové za rozličných časů církvi římské propůjčili, sepsati a od 40 biskupů podepsati. Též tázal se jednotlivých členů na náhled jejich, lze-li proti císaři na základě vůbec známých článků, které proti němu svědčí, zakročiti, a dostav přisvědčující odpovědi dal 17. července slaviti třetí sedění.

Nejprve poručil papež s přivolením synody, aby slavnost Narození Panny Marie s oktavou se konala, pak prohlásil dekrety ²⁾ o znovudobytí sv. země, podpoře a pomoci říši Romanií a výpravě proti Tatarům, dál o církevních právních věcech, volbách a obročích a zneužívání církevních trestů. Potom dal čísti sbírku oněch výsad a ustanovil, že tento opis má touž platnost jako původní listiny čili originály. Tu povstal Vilém z Poveriku, zástupce anglického národa, s ostatními zástupci a ohrazoval se proti některým slibům od králův anglických (hlavně od Jana Bezzemka) učiněných, kterých říšští velmoži nikdy neschválili; ve sporu mezi králem Janem a jeho barony byla prý od římské kurie urážlivá daň na zemi uvalena, která nikdy od baronů přijata nebyla a nikdy přijata nebude. Když papež mlčel, četl Vilém z Poveriku list anglické šlechty a celého národa papeži svědčící, v němž naříkají,

¹⁾ Císař však nebyl v Turině, ale ve Veroně, kdež již delší dobu meškal.

²⁾ Nota brevis připisuje tomuto sněmu 17 kanonů, viz je též u Hefele, V. 990–996; Hefele připisuje mu ještě dalších 12 kanonů viz je l. c. str. 997–999.

že množství Vlachů k veliké újmě domorodců do anglických církevních obročů vetřeno jest, kteří ročně přes 60.000 hřiven příjmů mají, tedy více nežli král; pranásilně hospodaří prý od nastoupení nového papeže mistr Martin v Anglii, těše se rozsáhlejším plnomocnostem, nežli některý dřívější legát, ačkoli vyznamenání legátova nepožívá; ani nelze věřiti, že by papež jeho chování znal. Papež odpověděl, že tak důležitá věc bedlivé úvahy potřebuje, a když poslové odpovědi žádali, odbyl je slovy, že se to co nejdříve stane. Synoda schválila sbírku přes ohrazení Angličanů. Tadeáš povstal opět, aby svého pána hájil, ale vida, že všechno marno jest, prohlásil nastávající výrok nad císařem za neplatný, poněvadž již obeslání císaře dle církevního a občanského práva jest neplatné, a též v něm udáno není, proč císař obeslán jest a papež jsa nepřítelem jeho spolu jest žalobníkem a soudcem; kdyby však výrok přece od někoho byl uznáván, odvolává se, jsa císařem splnomocněn, k budoucímu papeži a skutečně všeobecnému sněmu králů, knížat a prelátů, poněvadž tento sněm všeobecným není. Papež odpověděl: Tento sněm jest všeobecným, poněvadž k němu byli pozváni preláti i knížata; ovšem kteří jsou v zemích tvého pána nemohli k němu přijíti, poněvadž jim přijíti nedovolil; aby však z této své zloby žádného užitku neměl, nelze dovoliti odvolání a otáletí s výrokem sesazení. Potom přistoupil papež bez odkladu k výroku nad císařem; vypočítává jeho zločiny 1. že své přísahy zrušil, 2. svato krádeže se dopustil, 3. z kacířství podezřelý jest a 4. jako vasal sicilský své lenní přísaze nedostál, sesadil jej se všech důstojností, rozřešil poddané od přísahy věrnosti k němu a zakázal všem pod trestem vyobcování z církve ho poslouchati; konečně ustanovil, že oprávnění k volbě císaře musejí nového zvoliti; o Sicilii postará se sám dle rady kardinálů. Mezi čtením této bully dávali poslové císařovi svou bolest na jevo volajíce hlasitě: Běda! běda; obzvláště Tadeáš bije se v prsa volal: Dies ista, dies irae, calamitatis et miseriae (Tento den, den zlosti, neštěstí a bídy), nyní mohou se těšiti kacíři, panovati Saraceni, vynášeti se Tataři. Papež a všichni preláti vydali klatbu na císaře obyčejným způsobem, držíce hořící svíce v rukou, které po slově: Amen, shasili. S »Te Deum« skončil se tento památný sněm.

Císař opustil 8. července Veronu, aby ke sněmu se odebral, ale nespěchal; zdržel se v Pavii a Alexandrii a dostal v Turině zprávu o svém sesazení. Tu rozpálil se náramně hněvem, dal si dle Matouše Pařížského přinést všechny své koruny, posadil si jednu z nich na hlavu a zvolal: »Ještě mám své koruny a žádný

papež a žádný sněm mně jich bez boje neuloupí.« Z Turina vydal 31. července pamětní spis ke všem prelátům a věřícím v Anglii, kde snažil se dokázati, že celé vystupování proti němu jest neprávnické a proti všem formám zákona; papež má sice plnou moc ve věcech duchovních, ale ani po božském ani po lidském právu nepřísluší mu sesazovati krále a knížata s jejich panství, nad to římského císaře, který všech zákonův jest prost, a jehož pouze Bůh časnými tresty trestati může.¹⁾ Podobným listem chtěl sobě nakloniti sv. Ludvíka, francouzského krále, a jiným listem snažil se potáhnouti po sobě francouzské duchovenstvo a šlechtu a činil co do sv. země veliké sliby, bude-li mezi ním a papežem mír sprostředkován, dobře věda, že takovou řečí zavděčí se sv. Ludvíkovi, jenž o křižácké výpravě pracoval.²⁾ Ludvík nevšímal si posud lyonského výroku, uznával Friedricha II. za císaře a krále, obcoval s ním politicky;³⁾ ano při své osobní schůzi s papežem v Klugni v listopadu 1245. prostředkoval mezi papežem a císařem avšak nadarmo;⁴⁾ neboť císař na smíření upřímně nepomýšlel, ale na boj. Žádal na každém kostelu třetinu příjmův jeho na boj proti papeži a Lombardům,⁵⁾ vyhnal ze své dědičné říše, a ode všad, kdekoli panoval, duchovní, kteří lyonský výrok prohlásili a služby Boží zastavili, a zabavil jejich majetek, pronásledoval obzvláště dominikány a františkány, kteříž jmenovitě horlivě proti němu působili, zamezoval a zabavoval všechny peněžité záskyly na papeže, a týral všechny zajaté odpůrce, obzvláště příbuzné papežovy. Od takového násilníka nebylo lze nic dobrého víc očekávati. Papež musil k nejkrajnějším prostředkům sáhnouti.

Především hájil pravost svého výroku listem k valné čili generální kapitole cisterciákův⁷⁾ a pak okružníkem ke všem králům a knížatům z měsíce března r. 1246.⁸⁾ a působil na německá knížata, aby nového krále zvolili. Většina biskupů stála po straně císařově; však porýnský arcibiskupové mohučský, trevirský a kolínský, pak biskupové vircburský, naumburský, řezenský, štrassburský a

¹⁾ H. = Bréh. VI. 331; Hefele, V. 1002; Vřešťál, l. c. str. 531.

²⁾ H. = Bréh. l. c. p. 348—352; Pertz IV. (Legg. II.) 355; Hefele, V. 1004. —

³⁾ H. = Bréh. l. c. 501.

⁴⁾ l. c. p. 372.

⁵⁾ l. c. 357—363.

⁶⁾ l. c. p. 366. 374. 375; srv. Hefele, V. 1005.

⁷⁾ H. = Bréh. VI. 346; Hefele V. 1007.

⁸⁾ H. = Bréh. VI. 396; Hefele V. 1006.

špýrský vstoupili na žádost papežovu a zvolili s vévodami Jindřichem Brabantským a Albrechtem Saským a jinými knížaty 22. května r. 1246. v Hochheimu u Vircburku lantkraběte Durynského Jindřicha Raspe za protikrále.¹⁾ Papež dal proti císaři a jeho stoupencům hlásati kříž s týmiž odpustky jako pro sv. zemi. Papežský legát Filip z Ferrary vyobcovať všechny preláty, kteří se ke dvoru protikrálovi do Frankfurtu 25. července r. 1246. nedostavili, mezi nimiž byl i náš pražský biskup Mikuláš.²⁾ Jindřich Raspe porazil krále Konráda ve veliké bitvě u Frankfurtu 5. srpna r. 1246., ale zemřel k veliké radosti císařově 17. února r. 1247. ve Vartburku. Působením nového papežského legáta zvolili knížata strany papežské 3. října r. 1247. v Neussu u Düsseldorfu dvacetiletého hraběte hollandského Viléma, synovce brabantského vévody, který však teprve dobyv Cách tam 1. listopadu r. 1248. za krále byl korunován.

Co se toto na Severu dalo, opustilo válečné štěstí císaře v Italii. Parma odpadla od něho (1247) a on utrpěl u tohoto města 18. února r. 1248. hroznou porážku. Mezi padlými byl též Tadeáš ze Suessy; do rukou vítězů padla koruna a pečeť císařova. Bologňští porazili a jali jeho syna Enzia v bitvě u Fossalty 26. května r. 1249.; ani prosby ani hrozby císařovy nevyprostili ho z vazby. Však r. 1250. naklonilo se zase štěstí válečné k císaři v Italii i Německu, kde měl vrch nad králem Vilémem. Tu umřel 13. prosince r. 1250. v Apulii ve Fiorentině, maje věku svého skoro 56. let, byv od arcibiskupa palermského, jemuž se vyzpovídal, od klatby rozřešen. Ale před svou smrtí spáchal ještě mnohé ukrutnosti, k nimž náleží též oslepení jeho přítele a rádce v žaláři Petra de Vineis (1249), spisovatele jedovatých spisů proti Apoštolské Stolicí. Mnohé články závěti císařovy svědčí o tom, že chtěl církvi dostiučiniti; 100.000 uncí zlata určil pro spásu duše své sv. zemi; templáři měli své statky, kostely a kláštery, svá práva nazpět obdržeti a církev římská ke všemu svému majetku zase přijíti, když dá říši, co jí náleží; za svého nástupce v císařství a království ustanovil Konráda IV., a svému nemanželskému synu Manfredovi odkázal knížectví tarenského a ustanovil jej za místodržitele Konrádova v Italii a Sicilii. Za místo svého odpočinutí určil si palermskou kathedrátku, kde má dosud krásný porfyrový náhrobek.³⁾

¹⁾ H. = Breh. VI. 400—402. 429 sqq; Pertz IV. (Legg. II) 361 sq.; Hefele V. 1007 sq.

²⁾ H. = Bréh. VI. 434. 449; Hefele V. 1009.

³⁾ H. = Bréh. VI. 805 sqq; Pertz IV. (Legg. II) 356; Hefele V. 1015

Život Fridrichův jest plný změn a odporův. Až do r. 1245. byl rozhodným nepřítelem veškeré svobody měst a všech bludů, potom protivil se jim méně. Byl sám pod dozorem papeže Innocence III. vzdělán, byl přítelem vzdělanosti, podporoval známost arabské literatury, filosofie a matematiky, básnil sám po vlašsku a zvelebil školy palermské a neapolské, ale byl oddán pověře astrologické. Císařství pojal jako kalifát, jemuž církev zbavená svých statků ve všem podrobena býti měla. Jeho vláda byla zevně stkvělá a uvnitř přísná a zaslepovala svým leskem jeho stoupence, za to nenáviděly jí zbožné duše pro její krutost. Jeho boj proti církvi zpustošil Itálii, oslabil moc panovnící v Německu, zahubil rod vlastní, a zasadil církvi hrozné rány na celá století, ačkoli na oko zvítězila. Papežové potřebující peněz, ukládali církvím daně, které poplatníci neradi platili, a císař svými listy rozšířil mínění, že celý tento boj netýká se blaha věřících, ale otázky moci mezi papežem a císařem. Z toho vznikly potom neblahé následky a církev neměla žádného císařského ochránce, neboť císařství bylo až do r. 1312. uprázdňeno, i byla k svému největšímu neštěstí do rukou francouzských panovníků vehnána.

Papež Innocenc IV. obdržev zprávu o smrti císařově ve svém útočišti Lyoně, rozvíjel hned novou velikou činnost pro krále Viléma,¹⁾ vydal klatbu na krále Konráda,²⁾ dal proti němu v Německu hlásati kříž³⁾ a psal Švábům, že s dovolením církve žádný Hohenstauf ani římského království ani císařství ani vévodství švábského nedosáhne.⁴⁾ Zvěděv, že Hohenstaufové práv svých v Itálii hájiti chtějí, navrátil se papež do Italie a odebral se do Perugie, poněvadž v Římě císařská strana ještě silnou byla. Manfred pokoušel se, ač nadarmo o smíření s papežem. Na počátku roku r. 1252. přitáhl král Konrád z Německa do Apulie, dobyl neposlušných měst a hradů, však byl nevďěčným k Manfredovi a ukrutným k odpadlým vasalům. Papež drže se pevně toho, že císař Fridrich II. svou felonií sebe a své potomky království sicilského zbavil, nabízel tuto korunu nejprve francouzskému bohatému hraběti Cornwallis-skému Richardovi, bratru anglického krále Jindřicha III., po něm

sq; Vřešťál l. c 532—534. O smrti císařově panovaly rozličné pověsti; srv. rozpravu Vřešťálovu l. c 533. n. 1.

¹⁾ Raynald. Cont. Annal. Baron. ad ann. 1251. n. 1 sqq.

²⁾ l. c. n. 11.

³⁾ l. c.

⁴⁾ l. c.

francouzskému princí Karlovi z Anjou, a konečně Edmundovi, synu anglického krále Jindřicha, ale bez úspěchu.¹⁾ Však prostřednictvím hrabat Savojského a Montfortského nakloňoval se papež ke Konrádovi a povolil mu, aby v postě r. 1254. osobně nebo skrze plnomocníky před ním se hájil z článků, z nichž obviňován byl. Tu zemřel Konrád 20. května r. 1254. náhle v Lavellu u Melf na zimnici, maje věku svého pouze 26 let, zanechav po sobě dvouletého syna Konradina²⁾ (nar. 25. března r. 1252.). Ale smrt Konrádova neprospěla králi Vilémovi, který zůstal stále nepatrným.

Ku prosbám a hrozbám Římanů navrátil se papež v říjnu r. 1253. do Říma. Sem poslal Berthold z Hohenburku, kterého král Konrád říšským vikářem v Itálii učinil, poselství, aby mladického Konradina papeži doporučil. Papež odpověděl velmi smířlivě, že království sicilské připadlo církvi římské, že však chce dítěti, až dospěje svou přízeň věnovati, a uznává je již nyní za krále jerusalémského a vévodu švábského, a Apulští holdující papeži učiní to, »se zachováním práv nedospělého Konradina.«³⁾ Po Bertholdovi Hohenburském ujal se vladařství obou Sicilií Manfred, a chtěje se pojistiti, podrobil se papeži, uznal jeho práva k Sicilii a dal se od něho jmenovati místodržitelem všech zemí za Faronem, t. j. Dolní Itálie. Papež jsa takto na vrcholu své moci vjel po tom slavně do Neapole. Však Manfred brzo odpadl od papeže a dobyl takových výhod nad papežským legátem Fieskonem a s ním teď spojeným Bertholdem Hohenburským, že Innocenc IV. z bolesti z toho onemocněl⁴⁾ a 7. pros. r. 1254.⁵⁾ v Neapoli zemřel. Byl pochován v tamnější kathedrále sv. Januaria.

§. 305. *Alexander IV. (1254—1261); Urban IV. (1261—1264); Klement IV. (1264—1268); smutné zabytnutí rodu Hohenstaufského.*

Alexander IV. (1254—1261).⁶⁾ Po třinácti dnech byl v Neapoli za papeže zvolen kardinál-biskup Reginald, příbuzný Ře-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1253. 2—5; Hergenröther K. G. I. 813.

²⁾ Raynald ad ann. 1254 41. 42. 44; Hefele VI. 4.

³⁾ Raynald. ad ann. 1254. n. 46. 47; Hefele VI. 6.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1254. n. 49—69; Hefele VI. 7.

⁵⁾ Raynald. l. c. n. 69.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1254 sqq.

hoře IX. a Innocenc III. jako Alexander IV.¹⁾ Byl to muž zbožný a v mravech přísný, ale pochlebníkům přístupný. Hned začal vyjednávat s matkou Konradinovou Alžbětou, bavorskou princeznou, a slíbil, že práv Konradinových chrániti bude.²⁾ Za to však vyjednávání s Manfredem byla marnými; on nechtěl své saracenské vojsko rozpustiti, ano dal se od baronův obou Sicilií bez ohledu na papeže a práv Konradinových za krále zvoliti, a na pověst, že tento v Německu zemřel, 11. srpna r. 1255. v stoličním chrámě palermském slavně korunovati,³⁾ postavil se v čelo Ghibellinů středoa hornoitalských a sužoval hrozně církevní stát. V Římě panoval veliký zmatek; papež sídlil větším dílem ve Viterbě neb Ananii.

Po smrti krále Viléma Hollandského († 28. ledna r. 1256.) chtěli knížata německá, mezi nimi kurfirstové mohučský a kolínský, zvoliti za krále Přemysla Otakara II., krále českého. Skutečně přijel do Prahy Konrád, kurfirst a arcibiskup kolínský s četným průvodem německých hrabat a rytířův, a nabízel králi Otakarovi korunu německou (v letě 1256). Ale Otakar II. zamítl toto nabídnutí z příčin nám více neznámých. Toto zamítnutí koruny německé stalo se mu později osudným a bylo příčinou pádu veleříše české, která mimo Čechy a Moravu též Rakousy, Štýrsko, Korutansko a Krajinu obsahovala. Potom nastala dvojí volba; většina německých knížat zvolila 13. ledna r. 1257. v okolí Frankfurtu Richarda Conwalliského, bratra krále anglického, za krále, s kteroužto volbou Otakar II. srozuměn byl; menšina zvolila Alfonsa Moudrého, krále Kastilského, v kteréž volbě účastnil se též zástupce Otakarův. Richard byl 17. května obyčejným způsobem v Cachách korunován; Alfons nevstoupil nikdy na půdu německou, maje doma plné ruce práce se vzpourou svého bratra Jindřicha a s Maury. Oba králové těšili se malé vážnosti, knížata přecházela od jednoho k druhému, král Otakar II. stál po straně Richardově; volbu malého Konradina zakázal papež. Oba králové obrátili se ku papeži, který však nijakého rozhodnutí neučinil, ačkoli věc s kardinály často uvažoval. Bolestí nad zmatky italskými, kterými hrozně církev i lid trpěli, skončil Alexander IV. 25. května r. 1261. ve Viterbě, ještě v čas, aby pádu východního latinského císařství v Konstantinopoli se nedožil.

¹⁾ l. c. ad ann. 1254. n. 1.

²⁾ l. c. n. 2.

³⁾ l. c. ad ann. 1258. n. 9. 10.

Urban IV. (1261—1264).¹⁾ Při smrti Alexandra IV. bylo osm kardinálů při papežském dvoře, kteří po více nežli tříměsíční poradě patriarchu jerusalémského právě ve svém sporu s řádem johanitským tam meškajícího za papeže jako Urbana IV. zvolili. Sloul Jakob Pantaleon, byl synem příštípkářovým z Troyesu v Champagni, svou statností, spravedlností a učeností kráčel stupeň po stupni k důstojnostem, stal se arcijáhnem luttišským, potom biskupem verdunským, patriarchou jerusalémským a konečně papežem. Jako biskup verdunský zavedl slavnost Božího Těla.

Papežování jeho bylo poseto samým trním. Nejprve mučili jej věřitelé církevního státu, kteří chtěli na něm peníze půjčené na válku s Manfredem. Manfred měl v rukou skoro celou Itálii a činil papeži takové podmínky míru, že je, ačkoli byl se všech stran sevřen, zavrhnouti musil. Manfred rozmnožil též svou moc tím, že svou nejstarší dceru Konstancii za nejstaršího syna krále aragonského Jakoba provdal, ačkoli papež proti tomuto sňatku byl.

V Německu, kde Konradin větší část vévodství švábského držel, vznikla mezi knížaty myšlénka, aby od obou králův upustili a místo nich Konradina zvolili, ale Urban listem ke králi českému, Otakarovi, kterýž jej na ono smýšlení knížat pozorným učinil, tuto volbu zakázal (3. června 1262.).²⁾ V tomto sporu o trůn německý držel se Urban IV. zásad Innocence III., které sledoval ve sporu mezi Otou IV. a Filipem Švábským. Nejprve chtěl přátelským vyjednáváním přiměti Richarda a Alfonsa k tomu, aby jeden z nich ustoupil; a kdyby to učiniti nechtěli, pak chtěl jako rozhodčí jejich nároky zkoušeti a rozhodnouti. Hned po jeho nastoupení obrátili se k němu, jako prve k Alexandrovi IV., oba králové se svými nároky, ale tak, že je každý měl za nezvratné a jenom potvrzení a korunovaci žádal. Za těchto okolností zamítl papež jejich žádost a žádal, aby napřed za rozhodčího uznán byl. Alfons učinil to v lednu r. 1263., a papež udělil mu v dubnu r. 1263. název »zvoleného krále« (rex electus), který sám a jeho předchůdce dávali Richardovi. Totéž učinil posel Richardův, ačkoli k tomu zvláštního plnomocenství neměl. Papež obeslal obě strany na 2. května r. 1264., a když ten den plnomocníci Richardovi se nedostavili, prodloužil lhůtu až k 30. listopadu r. 1265., poněvadž Richard vzbouřil baronů proti sobě a svému bratru

¹⁾ E. Georges: Hist. du pape Urbain IV. et son. temps. Arrissur — Aube. 1866. — Raynald. ad ann. 1261. n. 7. sqq.

²⁾ Ep. Urbani IV. ad reg. Bohemiae ap. Raynald. ad ann. 1262. n. 5—8.

králi Jindřichovi zaneprázdněn byl, ano skoro půldruhého léta ve vazbě baronů dlel.

Mezi tím obrátil se papež zase na francouzského prince Karla z Anjou, aby sicilskou korunu přijal, poněvadž anglický princ Edmund pro vnitřní vzpoury nebyl s to, aby tuto korunu převzal, a pak angličtí baroni byli proti tomu. Papež prohlásil jeho nároky 28. července 1263. za vyhaslé, a on sám brzo vzdal se jich. Karel z Anjou přijal sicilskou korunu, jsa k tomu hlavně pobádán svou ctižádostivou manželkou, ačkoli tomu nechtěl jeho bratr král Ludvík Svatý, maje nároky Konradinovy za právné. Okolo toho času zvolili Římané k veliké nelibosti papežově Karla za senátora; poněvadž tím veliké moci v Římě nabyt, chtěl papež veškerého spojení s ním se vzdáti a to tím více, poněvadž do Italie nepřicházel, a Manfred vždy mocnějším a mocnějším se stával. Pro svou jistotu odebral se papež z Orvieta do Perugia, kde hned po svém příchodu 2. října r. 1264. zemřel, tuše asi, že povoláním Karla z Anjou do Italie a svou činností pro francouzský vliv tam papežství těžké postavení připravil.

Klement IV. (1264—1268.).¹⁾ Za těchto zlých časů zvolili kardinálové po 4 měsících 5. února r. 1265. opět Francouze, kardinála-biskupa sabinského Quidona Falcodi za papeže, jako Klementa IV. Byl rodem z Gillesu na Rhône v Provinci, v mladosti vyznamenal se jako právník a požíval zvláštní důvěry krále Ludvíka Svatého. Po smrti své manželky stal se duchovním, byl pro své zásluhy povýšen za biskupa anicijského a potom za arcibiskupa narbonského; Urban IV. učinil jej kardinálem-biskupem sabinským a poslal za svého legáta do Anglie. Navraceje se z Anglie zvěděl ve Francii o svém povýšení a dostal se pro úklady Ghibellinů toliko v převlečení za mnicha do Perugia. Poněvadž skoro celá Italie byla v rukou Manfredových, musel papež proti němu za svého ochrance užívati Karla z Anjou. Karel přitáhl s nepatrným vojskem po moři do Říma, kamž 23. května r. 1265. vjel, přísahu na smlouvu s papežem učiněnou složil, ale v Lateranu se usadil, proti čemuž papež se ohradil, poněvadž k tomuto paláci nikdy žádný laik žádného nároku nečinil. Karel nepřinesl s sebou ani peněz ani nepřivedl vojska, žádaje oboje na papeži, který ve svém soužení proklínal příchod Karlův i veškerou jsoucnost apulské říše.²⁾ Mezi oběma panovala stále veliká na-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1265—1268. — Hefele VI. 20—29.

²⁾ Martene, Thesaur. II. 136. 172; Hefele VI. 21.

pjatost. Když později větší francouzské vojsko přitáhlo a mnozí mocní páni ke Karlovi přistoupili, dal jej papež 6. ledna 1266. od pěti kardinálů za krále obou Sicilií korunovati. Karel táhl potom v rychlých pochodech proti Manfredovi a porazil jej v bitvě u Beneventu (26. února 1266.), ve které Manfred padl, a byv nalezen nemohl pro klatbu v posvěcené zemi býti pochován. I jeho manželka a děti upadly v moc Karlovu a byli skoro po celý život v kruté vazbě chováni. Francouzové řádili hrozně v Beneventu, který přece papeži náležel, tak že papež psal Karlovi, že »ani Fridrich II. jako nepřítel církve nikdy tak hrozně si nepočínal.«¹⁾ Brzo potom vjel Karel slavně do Neapole a obojí Sicilie podrobila se mu. Však jako panovník utiskoval církev, a své poddané hroznými daněmi, zničil veškerou svobodu národa a samostatnost soudů, zrušil z nenávisti k Hohenstaufům skoro všechny staré řády a zákony a prováděl nejkrutější libovůli. Všechna napomínání papežova byla marnými. Za těchto okolností pohlíželi četní italští páni a mnohá města ke Konradinovi jako svému vykupiteli. Konradin mezi tím přijal r. 1266. název krále obou Sicilií a strojí se k výpravě do Italie. Byl to krok před časem; možná, že by obě Sicilie při ukrutnosti Karlově jako zralé ovoce samy do jeho klína byly padly. Klement IV. drže se zásady, že felonií císaře Fridricha jeho potomci všech práv k Sicilii ztratil, pokládal počínání Konradinovo za odboj, vydal na něj, když r. 1267. přitáhl do Italie, klatbu a jeho země interdikt a prohlásil jej za zbaveného Jerusálémského království. Konradin zdržel se z neznámých příčin tři měsíce ve Veroně, kde pro nouzi jeho voje z 10.000 mužů na 3000 se stenčily, a táhl potom přes Pisu do Říma, kdež jej kastilský princ Jindřich, který pomocí Karla z Anjou minulý rok stal se senátorem římským, uvítal jako nějakého císaře za jáсотu lidu. Plný naděje ve vítězství táhl proti Karlovi. U Tagliacozza na jezeře Celan-ském strhla se 23. srpna r. 1268. záhubná bitva pro Hohenstaufy; Konradin byl zprvu vítězem, a když vítězíci voje oddaly se radosti, byly zálohami Karlovými přepadeny a poraženy. Na útěku padl Konradin do rukou Karlových a byl s jinými zajatými přátely do Neapole odveden. Karel z Anjou ustanovil soud a podal mu osobně žalobu na Konradina, »že jest zločincem proti církvi, odbojníkem a velezrádcem svého řádného (!) krále a proto s druhy svými hoden smrti.« Soudcové až na Roberta z Bar prohlásili Konradina za nevinného,

¹⁾ Srv. Hefele VI. 23.

poněvadž v dobrém přesvědčení o svém právu si počínal. Karel potvrdil výrok onoho jediného soudce a dal Konradina 29. října r. 1268. na novém náměstí neapolském před chrámem karmelitánským stíti. Týž osud zasáhl jeho přítele Fridricha Badenského a jiné druhy. Poněvadž byli v klatbě, byly mrtvoly v neposvěcené zemi zahrabány. Tak hrozný byl pád Hohenstaufů; za vinu svých předků pykal proti nim nevinný potomek. Prst Boží zasáhne vždy pronásledovatele církve; buď je samé neb jejich potomky.

Klement IV. umřel ve Viterbě 29. listopadu r. 1268, nebyv s to, aby spor o německý trůn uklidil. Richardovi a Alfonsovi danou lhůtu prodloužil na 1. června r. 1269. a zavrhl 7. listopadu r. 1268. záměr některých německých knížat, jmenovitě krále českého Otakara II., aby místo jmenovaných králů nový král se zvolil.¹⁾

§. 306. Řehoř X. (1271—1276); všeobecný sněm církevní XIV., lyonský II. (r. 1274).

Řehoř X. (1271—1276.).²⁾ Po smrti Klementa IV. ukázaly se neblahé následky povolání Karla z Anjou do Italie; v kollegiu kardinálů stála proti straně italské strana francouzská, které po dvě léta se sjednotiti nemohly, až konečně učinivše kompromiss ponechaly volbu šesti kardinálům ze svého středu, kteří ve Viterbě 1. září r. 1271. zvolili za papeže Theobalda z Piacenzy z rodu Viskontů, arcijáhna luttiského,³⁾ který s anglickým princem Edvardem v Ptolomaidě dlel, chtěje se do Jerusáléma odebrati. Mnichové přinesli mu volební dekret a on odebral se hned do Italie. V průvodu Karla z Anjou přišel 10. února r. 1272. do Viterba a nazval se Řehořem X. Ještě před posvěcením vydal vyzvání ku pomoci sv. zemi, vyplniv tak slib, který slavně před svým odjezdem z Ptolomaidy učinil v kázání na slova žalmu 136, 5. »Jestliže zapomenu na tebe Jerusáléme, budiž v zapomenutí dána pravice má,« a poslal tam bez prodlení malé křižácké vojsko. Dne 27. března byl v Římě posvěcen a korunován. Již za čtyři dni po své korunovaci vypsál všeobecný sněm a položil jej

¹⁾ Ep. Clementis IV. ad regem Bohemiae Otakarum ap. Raynald. ad ann. 1268. n. 43—46.

²⁾ Raynald. ad ann. 1271—76. — Hefele VI. 33 sqq.

³⁾ Raynald. ad ann. 1271. n. 7—13.

na 1. května r. 1274. doufaje od něho opravu v církvi, jednotu s Řeky a pomoc sv. zemi. V tomto smyslu psal císaři a patriarchovi Kt., vida, že Michal Palaeologus, který Konstantinopole na Latinicích dobyl a tak tamnějšímu latinskému císařství konec učinil, náklonnost k jednotě s Římem jeví.

Řehoř X. věnoval svou péči říši římsko-německé. Po smrti krále Richarda († 2. dubna r. 1272.) poslal Alfons Kastilský posly ku papeži, aby mu den korunovace za císaře určil a kurfirstům nového krále voliti zakázal. Papež poradiv se s kardinály zamítl obě tyto žádosti, poněvadž jeho věc smrti Richardovou nestala se lepší, a papež volební právo kurfirstů zastaviti čili suspendovati nemůže. Však německá knížata neznala víc Alfonsa, jehož voličové dávno zemřeli, a nestarajíce se také nic o Richarda usnesla se zase, že králem německým zvolí Přemysla Otakara II. V srpnu r. 1271. přijel kolínský arcibiskup s některými knížaty a německými pány do Prahy, prosíce Otakara, aby přijal královskou korunu, kterou mu ve jménu knížat nabízejí. Však Otakar na radu zemských pánů, kteří ze sobectví tímto přírostkem moci a důstojnosti jej přemocným míti nechtěli, zamítl po druhé korunu římského krále k svému neštěstí a neštěstí české veleříše.¹⁾ Knížata německá zanevřela proti němu od té doby. Po smrti Richardově vyzval je papež k volbě nového krále, hroze jim spolu, že sám o říši se postará. Po delším vyjednávání mezi sebou zvolila knížata hlavně působením arcibiskupa mohučského Wenera z Eppensteinu ve Frankfurtě 29. září r. 1273. jednohlasně Rudolfa, hraběte Habsburského, za krále (1273—1291) a korunovala ho 24. října v Ca-chách.²⁾ Nemaje při udělování lén říšského žezla po ruce uchopil krucifix a uděloval jím léna, což pokládalo se za šťastné znamení. Při této volbě neuznávala knížata volebního hlasu českého krále Otakara II., který za to neuznával Rudolfa za krále a nechtěl od něho říšská léna dáti si potvrditi. Řehoř X. uznal Rudolfa za krále římského a zval jej r. 1274. ku přijetí císařské koruny; spolu pracoval horlivě o to, aby též král Přemysl Otakar této volbě

¹⁾ Chronicon Pulkavae ad ann 1271. ap. Dobner. Monumenta Historica Bohemiae T. III. 235.

²⁾ Baerwald: de electione Rudolphi. 1855. — Rudolf, hrabě Habsburský (Habichtsburg, nyní trosky v kantonu argavském) a Kinburský (v nynějším kantonu curišském) byl spolu lantkrabětem v Elsasku, a měl rozsáhlý majetek v jihozápadním Německu. Nebyl to chudý hrabě, ale jeden z nejmocnějších pánů v bývalém švábském vévodství, které po smrti Konradinově obnoveno nebylo.

dále se neprotivil a Rudolfa za krále římského uznal, ukazuje jmenovitě k tomu, že štěstí válečné jest nejisté. Bohu žel neuposlechl mocný král výstražného hlasu hlavy církve, ano měl docela papeže za svého nepřítele.¹⁾ Spor Otakarův s Rudolfem skončil pádem veleříše české. Papež Řehoř X. sešel se s králem Rudolfem v Lausanně v říjnu r. 1275, který tam jemu obyčejné sliby králův a císařů římských učinil, diplom knížat německých z r. 1220., že Sicilie nikdy s říší spojena nebude, znova potvrdil, kříž na sebe přijal a slíbil, že budoucího roku do Říma přijde. Však pro války s Otakarem a zmatky v Německu nemohl nikdy výpravu římskou podniknouti, tím méně něco pro sv. zemi učiniti. Roku 1276. vypukla válka mezi Rudolfem a Otakarem, která pádem české veleříše skončila. Otakar musel Rudolfovi postoupiti všechny země mimo Čechy a Moravu, a tyto ještě jako léno z ruky jeho přijati. Aby své pokoření pomstil, začal Otakar novou válku s Rudolfem, v které 26. srpna r. 1278. hrdinnou smrtí v bitvě na Moravském poli, byv hanebně Milotou z Dědic zrazen, zahynul.

Všeobecný sněm církevní XIV., Lyonský II. r. 1274.²⁾

Řehoř X. měl za hlavní věc svého srdce všeobecný církevní sněm, určil po dlouhém uvažování za jeho místo Lyon a přál si, aby králové a veliká knížata osobně k němu se dostavili, aby takto vydatná pomoc sv. zemi učiněna býti mohla. Některým statným biskupům rozkázal, aby vady a nebezpečnosti církve vyšetřovali a své dobrozdání o nich podali. Jedno takové dobrozdání jest od olomouckého biskupa Brunona, důvěrného rádce krále Přemysla Otakara II., který v něm vyslovuje se proti Alfonsovi Kastilskému a Rudolfovi Habsburskému, maje království jejich za jednostejné, a ukazuje, že jest třeba místo nich mocného panovníka.³⁾ Myslí patrně na Otakara, kterýž asi svou chybu učiněnou nahlédl. Podobný pamětní spis složil generál dominikánů Humbert de Romanis.

¹⁾ Srv. listy papežovy ke králi Otakarovi II. ap. Raynald. ad ann. 1274. n. 57, 58; ad ann. 1275. n. 6—12.

²⁾ Acta ap. Mansi XXIV. 38 sqq.; Hard. VII. 670; Hefele VI. 103 sqq.; Raynald. ad ann. 1274; Epp. Gregorii X. ap. Mansi XXIV. 27 sq. 107.

³⁾ Ap. Rainald. ad ann. 1273. n. 6—18; úplně jest tento list vydán od Höflera v Abhandlungen der III. Klasse der k. k. Akad. der Wiss. III. Abth. B.

Papež nastoupil cestu do Lyonu z Orvieta (v červnu r. 1273.), povýšiv napřed sv. Bonaventuru, generála františkánův a učeného dominikána Petra z Tarantaise (pozdějšího papeže Innocence V.), a mířil na ní Gibelliny a Velfy dobře věda, že toliko za míru na Západě lze sv. zemi pomoci. Dostav se do Lyonu vyzval 23. listopadu r. 1273. řeckého císaře, aby své posly k sněmu poslal a tak skutkem svou snahu po jednotě s Římem ukázal. Též povolal na sněm největšího theologa sv. Tomáše Aquinského a kázal mu s sebou vzíti knihu, kterou proti řeckým bludům sepsal, však světec na cestě zemřel v opatství cisterciackém ve Fosse nuové (7. března 1274.).

1. Sedění. Papež začal 14. všeobecný sněm v pondělí v pro-sebním témdni 7. května r. 1274. v stoličném chrámě lyonském sv. Jana. Přítomni byli: král aragonský Jakub, latinští patriarchové Pantaleon z Konstantinopole a Opizio z Antiochie, 500 biskupů, 70 opatův a asi 1000 nižších prelátů, zástupcové johannitů a templářův, a poslové králů anglického, francouzského, německého, sicilského a jiných knížat. Z koruny české byli tam oba biskupové Jan III. Pražský a Bruno Olomoucký, kterým král Otakar vložil na srdce, aby papeže k tomu naklonili, by Rudolfa Habsburského za krále římského nepotvrzoval. Po vykonaných předepsaných modlitbách měl papež řeč na slova Spasitelova (Luk. 22, 15.): »Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum« (S toužebností žádal jsem tohoto beránka jísti s vámi), vytkl v ní troji účel synody: pomoc sv. zemi, jednotu s Řeky a opravu v církvi, a skončil sedění.

Mezi prvním a druhým seděním povolal k sobě papež z každé provincie arcibiskupa s jedním biskupem a opatem a vymohl na nich šestiletý desátek všech církevních příjmů pro sv. zemi; též obdržel radostné zprávy z Konstantinopole.

V 2. sedění 18. května byly některé předpisy o víře prohlášeny a všem zástupcům kapitol, opatům a neinfulovaným převorům, kteří jmenovitě pozváni nebyli, dovoleno vrátiti se domů.

Ten den před třetím seděním rozhodl se v papežské konsistoři k žádosti synodálních členů spor o říši německou; papež prohlásil se rozhodně pro Rudolfa, ale úplně uznal jej za krále teprve po skončení synody.

V 3. sedění 7. června r. 1274. bylo 12 kapitol prohlášeno. Poněvadž čekali na Řeky, nebyla lhůta pro budoucí sedění ustanovena.

Dne 24. června přišli řečtí poslové do Lyonu: dřívější patriarcha Kt. Germanus, metropolita nicejský Theofanes, senátor a veliký logothet (kancléř) Jiří Akropolites a ještě dva dvorní úředníci nesouce s sebou císařský list se zlatou bullou a list řeckých biskupův a duchovních, a byli slavně přijati. Po pěti dnech o slavnosti sv. Petra a Pavla sloužil papež v stoličném chrámě v přítomnosti všech kardinálův a prelátů mši sv., při níž se epištola a evangelium též po řecku zpívaly a sice evangelium od řeckého jáhna v řeckém církevním rouše. Kázání měl sv. Bonaventura. Po latinském Credo zpívali totéž po řecku expatriarcha Germanus, řečtí arcibiskupové z Kalabrie, kteříž již od synody barské (1098) sjednoceni byli a dva papežští poenitentiáři, kteří řecky uměli; třikráte opakovali Řekové Filioque. Potom pěli Řekové, patriarcha, arcibiskupové a logothet některé chvalozpěvy na papeže, který pak služby Boží dokončil. Při tom stáli Řekové vedle oltáře.

V 4. sedění 6. července zasedli řečtí poslové za kardinály. Po kázání kardinála-biskupa ostijského o řeči papežově, v níž opět trojí účel synody vytkl, byly tři řecké listy, císaře, jeho nejstaršího prince Andronika a jejich prelátů čtený. Císař a princ prosili, aby církev řecká své Credo podržela v té formě, v kteréž ho před rozkolem užívala. Potom přísahal logothet ve jménu císařově, že tento všeho rozkolu se odříká, pravou víru vyznává, primát církve římské uznává a ji poslouchati bude. Poněvadž logothet k tomuto úkonu měl pouze ústní plnomocenství a neměl písemního, žádal později papež Innocenc V. na císaři Michalovi Palaeologu ještě osobní přísahy. Hned jak Řekové rozkolu se odřekli zapěl papež »Te Deum«, měl opět řeč na slova: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum a pěl se sněmem po latinsku Credo. Potom pěli je po řecku řečtí poslové, jejich průvod a řečtí biskupové a opatové z království sicilského, opakující při tom »který z Otce a Syna vychází« (qui ex Patre Filioque procedit). Ke konci sedění dal papež čísti listy, které tatarští poslové velikého chana Abagy přinesli a spolek proti Saracenům nabízeli.

Druhý den po 4. sedění ukázal papež kardinálům dekret o papežské volbě a konklavu. Viděť jak papežská stolice před ním skoro tři léta byla uprázdněna a chtěl proto přísným konklavem a znenáhlym uskrovnováním pokrmů až na chléb a vodu kardinály k brzkému sjednocení přinutiti. Ale kardinálové nebyli s dekretem spokojeni, nastaly spory mezi nimi a papežem; každá strana chtěla po sobě preláty potáhnouti, konečně zvítězil papež.

Pro tyto průtahy odbývalo se 5. sedění teprve v pondělí dne 16. července.

V neděli dne 15. července umřel kardinál Bonaventura a byl též den v chrámě minoritském pochován. Pohřbu byl přítomen papež s celým sněmem; mši sv. sloužil kardinál-biskup ostijský Petr z Tarantaise, který spolu kázal o slovech (2. Král. 1, 26.): »Doleo super te, frater Jonatha« (Žalost mám nad tebou, bratře můj Jonatho). On měl svou mírnou povahou veliký vliv na Řeky a tím na uzavření jednoty. Byl snad předsedou kongregace a kommissí, která veřejná sedění předcházela, poněvadž jej papež Sixtus IV. v kanonisační bulle »Superna coelestis« z r. 1482. předsedou lyonského sněmu nazývá. Sixtus V. povýšil jej bullou »Triumphantis Hierusalem« od r. 1588. za učitele církve (Doctor ecclesiae).

5. sedění bylo 16. července. Nežli papež do kostela přišel, pokřtil kardinál-biskup ostijský jednoho vyslance chana Abagy ještě s dvěma vznešenými Tatary. Když potom papež přišel, prohlásil 14 dalších konstitucí a litoval ztráty, kterou církev smrtí Bonaventury utrpěla, a zavázal všechny preláty a kněze celého světa, aby za jeho spásu mši sv. sloužili.

V 6. a to posledním sedění 17. července prohlásil papež ještě dvě konstituce. Ke konci pravil ve své řeči, že synoda dva články svého úkolu šťastně provedla, totiž jednotu s Řeky a pomoc sv. zemi; o třetím článku, totiž opravě mravů litoval špatností tolika prelátů, kteří jsou vinni zkázou celého světa, a napomínal je ku polepšení; svou řeč ukončil slibem, že o mnohé věci, které pro krátkost času na sněmu vyřídit se nemohly, sám se postará, jmenovitě o obsazení farních kostelů řádnými muži. Vykonav obyčejné modlitby, udělil všem přítomným požehnání a rozpustil synodu. Za tři měsíce potom 1. listopadu r. 1274. prohlásil sbírku lyonských konstitucí¹⁾, z nichž nejdůležitější jest konstituce 1. dogmatická o východu Ducha sv., pravíc, že vychází z Otce a Syna ne jako ze dvou principů, ale jako z jednoho, ne dvojím dýcháním (čili dvěma spiracemi), ale jediným dýcháním čili jednou spirací; a pak 2. »Ubi periculum majus« o papežské volbě a konklavu.

Po synodě poslal papež posly a listy k východnímu císaři, nástupci trůnu a biskupům ze dne 28. července r. 1274., vybízel velkého chana Abagu ku přijetí křesťanství, a dosáhl na Alfonsovi

¹⁾ Jest u Mansi, XXIV. 81; Hard. VII. 705; v Corpus juris canon. liber VI. až na číslo 19.; Hefele VI. 128.

Kastilském, že se římského království vzdal. V Lausanně měl v říjnu r. 1275. schůzi s králem Rudolfem a odebral se potom z Francie přes Milán a Florencii do Arezza, kde 10. ledna r. 1276. umřel. K žádosti biskupa arezzského prohlásil jej papež Klement XI. r. 1713. pro jeho veliké ctnosti za **blahoslaveného**.

§. 307. *Innocenc V. (1276); Hadrian V. (1276); Jan XXI. (1276—1277); Mikuláš III. (1277—1280); Martin IV. (1281—1285); Honorius IV. (1285—1287); Mikuláš IV. (1288—1292) Celestin V. (sv. 1294); rostoucí vliv francouzský; Rudolf Habsburský, král římský.*

Innocenc V. (r. 1276.)¹⁾ Po smrti Řehoře X. zvolili kardinálové po jednodenním konklave 21. ledna r. 1276. jednohlasně v Arezzu výtečného kardinála-biskupa ostijského, za nějž ho Řehoř X. povýšil, za papeže jako Innocence V. Ku prosbám Římanův odebral se z Arezza do Říma, pracoval o smíření Velfův a Gibellinů v horní Italii a křížácké výpravě, snažil se porovnat Karla s Anjou s králem Rudolfem Habsburským a naříkal si tomuto na přechmaty jeho místodržitelů; kteří v papežských zemích panství si osobili, léna rozdávali a holdovati si dávali, čemuž Rudolf odpomohl. Innocenc V. papežoval jenom pět měsíců, zemřel 22. června r. 1276.

Hadrian V. (1276).²⁾ Po Innocencovi V. následoval kardinál-jáhen Ottobono Fieschi, synovec papeže Innocence IV., rodem Janovan jako Hadrian V. Pro svou churavost opustil Řím a odebral se do Viterba, kde 18. srpna r. 1276. papežovav 39 dní zemřel. Nebyl ani za kněze posvěcen ani korunován. Svou horlivost pro sv. zemi ukázal zásylkou značné summy peněz patriarchovi jerusalémskému k válečným přípravám.

Jan XXI. (1276—1277).³⁾ Po Hadrianovi V. byl 13. září r. 1276. ve Viterbě za papeže zvolen kardinál-biskup tuskulský Petr Juliani, příjímím Španěl, a nazval se Janem XXI. Byl rodem z Lisabonu, vyznamenal se uměním lékařským a byl od Řehoře X. do Říma povolán, kterýž jej učinil arcibiskupem v Braze (Braga), kde

¹⁾ Raynald. ad ann. 1276 n. 15 sqq.

²⁾ l. c. ad ann. 1276. n. 26 sqq.

³⁾ l. c. n. 29 sqq.

dříve byl arcijáhnem, a potom kardinálem-biskupem tuskulským. On suspendoval předpis Řehoře X. o konklavu, vyjednával s Řeky o provedení jednoty a žaloval králi Rudolfovi na přechmaty jeho místodržitelů na půdě papežské. Spadnutím stropu jeho pokoje ve Viterbě byl tak raněn, že po několika dnech 16. května r. 1277. skonal.

Mikuláš III. (1277—1280).¹⁾ Osm kardinálů přítomných při smrti Jana XXI. ve Viterbě rozštěpili se na stranu francouzskou a italskou a protahovali volbu tak dlouho, až je Viterbští do radnice zavřeli, kde potom 25. listopadu r. 1277. kardinála-jáhna od sv. Mikuláše, Římana z rodu Orsinů jako Mikuláše III. za papeže zvolili, který moudře a statně panoval, ale ke svým příbuzným velikou slabost ukazoval. Na králi Rudolfovi Habsburském dosáhl písemného uznání všech zemí církevního státu a zrušení všech přechmatův jeho úředníků na půdě papežské a prostředkoval mezi ním a králem Karlem z Anjou; následkem čehož udělil Rudolf Karlovi v léno hrabství Provenci a Forcalquier, ke kterým tento po smrti svého tchána nároky činil, jež však Rudolf s říší spojití chtěl, začez opět Karel slíbil, že nic nepřátelského nepodnikne ani proti němu ani proti německé říši a zasnoubil svého vnuka Karla Martela s jeho dcerou Klementií. Dále vymohl papež na Karlovi z Anjou, že se vzdal důstojnosti římského senátora. Papež ustanovil sám římského senátora, a zakázal tuto důstojnost budoucně některému cizímu knížeti propůjčovati. Roku 1277. vydal Mikuláš klatbu na všechny odpůrce krále Rudolfa, která též na českého krále Přemysla Otakara II. padla, v níž král Otakar na Moravském poli padl. Mikuláš III. zemřel v Sorianu u Viterba 22. srpna r. 1280.

Martin IV. (1281—1285).²⁾ Chytrý král sicilský Karel podrobil se na oko všem žádostem statného Mikuláše III., dobře poznávaje, že lépe jest postarati se o povolného papeže, nežli mítí papeže nepřitelem. Proto přišel do Viterba a srozuměl se s Richardem degli Annibaldeschi, náčelníkem města, který učinil bouři v městě, jal oba kardinály Orsinovce a tak dostala francouzská strana v sboru kardinálském vrch. Za papeže byl teď zvolen 22. února r. 1281. Šimon z Brie, kardinál od sv. Cecílie, který býval kdysi kanovníkem u sv. Martina v Toursu, a ke cti tohoto světce přijal jméno Martina IV. Byl rodem Francouz a králi Karlovi zcela podajný. Nový papež

¹⁾ Raynald. ad ann. 1277. n. 53 sqq. — ad ann. 1280.

²⁾ Raynald. ad ann. 1281. sqq.

choval se přátelsky k Rudolfovi Habsburskému a podporoval jeho místodržitele v Toskáně, ale ještě větší přízeň jevil ke Karlovi, kterého zase senátorem římským jmenoval a skoro ve všem po vůli mu byl. V církevním státě ustanovil francouzské rytíře za správce, jmenoval devět kardinálů, mezi nimi čtyři Francouze a vydal interdikt na gibellinské město Forli. Nové vznikly zase boje mezi Gibelliny a Velfy; poblíže Říma bojovali mezi sebou Orsinové a Annibaldeschové, tak že papež od dubna r. 1282. v Orvietě a jiných městech sídliti musil. Mezi tím vypukly sicilské nešpory. Siciliáné totiž jsouce rozhořčeni nátlaky Karlovými a zpupností Francouzů zavraždili 30. března r. 1282. všechny Francouze v Palerně, což bylo znamením zpourey celého ostrova. Spiknutí řídil Jan z Procidy, jsa srozuměn s králem aragonským Petrem III., manželem Manfredovy dcery Konstancie. Ostrov Sicilský spojil se s Aragonií. Palermští ospravedlňovali se u Martina IV., ukazující k neslýchaným krutostem cizincův, a nabízeli mu korunu, ale papež ji zamítl a vydal klatbu na všechny povstalce. Král Petr přišel v srpnu r. 1282. do Sicilie a dal si v Palermě holdovati. Papež vydal interdikt na město a klatbu na krále, dal proti němu hlásati kříž, sesadil jej s jeho království aragonského a valencijského a nabízel je princi francouzskému Karlovi z Valoisu. Ale všechno bylo nadarmo. Válečné loďstvo Karlovo bylo poraženo a nejstarší syn jeho Karel II. jat; on sám zemřel 7. ledna r. 1284. Martinovy censury byly marny, poněvadž bylo patrno, že v službě francouzské politiky jsou vynášeny. Král Petr odevzdal staršímu synu Alfonsovi Aragonii, mladšímu Jakubovi Sicilii. Podobně neprozřetelná byla klatba papeže Martina na císaře východního (18. listopadu r. 1281.), jehož veškeré počínání pro jednotu s Římem měl za klam a mam. Bezpochyby vydal papež tuto klatbu vlivem Karla z Anjou, jenž k útoku na říši řeckou se chystal.¹⁾ Císař Michal Palaeologus dal za to jméno papežovo vymazati z diptych. Papež Martin zemřel v Perugii 29. března r. 1285.

Honorius IV. (1285—1287.).²⁾ Za nástupce papeže Martina IV. byl 2. dubna r. 1285. zvolen kardinál-jáhen Jakub Savelli jako Honorius IV., který si mnohem mírněji a opatrněji nežli jeho předchůdce počínal. Senátorem Říma jmenoval svého bratra Pandolfa, který přísně spravedlnost vykonával. Času, kdy král Karel II. byl v zajetí, použil papež, aby Neapolitánů proti libovolnému

¹⁾ Hefele VI. 145.

²⁾ Raynald. ad ann. 1285. n. 14 sqq. — ad ann. 1287.

ukládání daní chránil. Jako vrchní pán stanovil, že sicilští králové mohou berně ukládati, jenom k účelu války, potlačení vzpoury, výkupu knížat ze zajetí, prohlášení synů za schopné zbraně a výbavy dcer; kdyby král tento zákon přestoupil, lze se odvolati ku papeži, který církevními tresty krále na cestu zákona přivede. Sicilské povstalce stihl znova klatbou a sesadil biskupy, kteří krále Jakuba korunovali. V Romagně obnovil pokoj a řád. Poněvadž král Rudolf Habsburský opětně posly k němu poslal vyjednávat o jeho korunovaci na císaře, určil k ní den 2. měsíce února r. 1287., a poslal kardinála-biskupa tuskulského Jana do Němec, aby tam s králem o nutných přípravách k tomu se smluvil. Však věc protahovala se a teprve na sněmu vírcburském, při němž oba čeští biskupové, pražský a olomoucký, přítomni byli, shodli se legát s Rudolfem (16. března r. 1287.). Brzo potom 3. dubna zemřel Honorius IV. v Římě.

Mikuláš IV. (1288—1292.). ¹⁾ Po smrti Honoriově nemohli se kardinálové sjednotiti a rozešli se pro letní vedro; toliko Jeronym z Askol, biskup palaestrinský, bývalý generál františkánů, zůstal v Římě, kterého potom kardinálové navrátivše se do konklave, dne 22. února r. 1288. za papeže jako Mikuláše IV. zvolili, ačkoli volbě odporoval. Nový papež vymohl propuštění krále neapolského Karla II. ze zajetí (1289.) a korunoval jej Rietách, ale Sicilie nemohl mu zase získati. Aragonský král Alfons boje se Francie vzdal se podporování svého bratra na Sicilii, a slíbil docela, že jej ku podrobení přinutí; ale po smrti Alfonsově vstoupil na trůn aragonský Jakub, posavadní král sicilský, a vládu Sicilie převzal mladší bratr jeho Fridrich. S papežem začal opět o císařskou korunovaci vyjednávatí Rudolf Habsburský, ale smrt jeho syna Rudolfa († 5. května r. 1290.) skřižovala tento záměr; k tomu nastala napjatost mezi ním a papežem skrze desátek, který papež Martin IV. králi francouzskému z diecesí lutišské, metské, verdunské a basilejské na válku s Aragonií bráti dovolil. Rudolf protivil se tomu, poněvadž tyto diecéce náležely k říši německé, ačkoli nadarmo; své ohrazení opakoval u Mikuláše IV., ale zase nadarmo. Ještě větší napjatost nastala, když po smrti uherského krále Ladislava IV. († 1290.) bez dětí král Rudolf Uhry jako říšské léno svému synu Albrechtovi propůjčil, neboť k Uhersku jako říši Apoštolské Stolicí náležející činil nároky též papež, a propůjčil je neapolskému princi Karlovi Martelu, synu krále Karla II. a uherské

¹⁾ Raynald. ad ann. 1288 sqq.

princezny Marie, sestry krále Ladislava. Ale Uhři zvolili si za krále Arpadovce z poboční linie, Ondřeje III., příjímím Benátčana, s nímž r. 1301. rod Arpadovců po meči vymřel. Dále rmoutil se král Rudolf, že svému jedinému synu Albrechtovi, vévodovi rakouskému, nemohl pojistiti nástupnictví v říši; neboť tomuto záměru protivili se knížata na sjezdu ve Frankfurtě (v květnu r. 1291.), jmenovitě mohučský arcibiskup Gerhard z Eppsteinu a český král Václav II. Brzo potom zemřel Rudolf ve Špýru 15. července r. 1291. kde byl také pochován. On náleží k nejlepším panovníkům říše římsko-německé. Jeho nástupcem stal se hlavně působením českého krále Václava II. Nassavský hrabě Adolf (1292—1298). Mikuláš IV. zemřel 4. dubna r. 1292., doživ se pádu Ptolomaidy, poslední državy křesťanské ve sv. zemi, a pracovav potom marně o novou křižáckou výpravu. V Římě držel se rodu Kolonnův, a učinil Petra Kolonnu r. 1288. kardinálem, tak že dva Kolonnovci, Jakub a Petr, byli ve sboru kardinálském.

Celestin V. (1294.).¹⁾ O nástupce Mikuláše IV. nemohli se kardinálové sjednotiti. Jako v Římě bojovali Orsinové a Kolonnové o panství, podobně stály si naproti ve sboru kardinálském strany Orsinův a Kolonnů, z nichž každá chtěla míti papeže ze svého středu. Několik porad v Římě a Perugii bylo marných. Konečně poukázal kardinál-biskup ostijský Latinus na zbožného mnicha Petra, který na hoře Murronské u Sulmony poustevničil, a jenž potom v konklavu v Perugii dne 5. července r. 1293. ode všech jedenácti kardinálů zvolen a také hned o své volbě zpraven byl.

Petr byl z měštanského rodu, narodil se v Isernii v hrabství Molsis-ském a maje věku svého 20 let odebral se na poušť, kde tři léta žil. Byv v Římě na kněžství posvěcen odebral se na vrch Murrone u Sulmony, kde v jeskyni pět let žil. Potom odebral se svými učenníky na horu Majellu v diecesi theatské (Chieti), založil klášter a stal se zakladatelem bratrstva, po něm jako papeži zvaného Celestinianů, které bylo větví řádu benediktinského, a jež již papež Urban IV. (1264) potvrdil. Poněvadž do Magelly mnoho cizinců přicházelo, opustil ji Petr, poustevničil na mnohých místech a konečně zase na hoře Murronské. Sem přišli poslové konklave s volebním dekretem a našli staříckého mnicha celého bledého

¹⁾ Bolland. Acta SS. 19. Maj. (Maj. T. IV. 485.); Círk. Rok od Kuldy III. 392; Coelestini Opp. ascet. ed. Teleza. 1640. v Bibl. Maxima T. XXV. — Raynad. ad ann. 1294. Ptolomaei de Fiadonib. h. e. lib. XXIV. c. 29. sq.

a vyzáblého, který po krátkém rozmyšlení volbu přijal. Brzo dostavili se k němu oba králové, otec a syn: Karel král neapolský, a Karel Martel, král uherský. Pozvání kardinálův, aby do Perugie přišel, zamítl poukázav na panující vedro, a odebral se bezpochyby na radu obou králův, jejichž vlivu na dobro podlehl, do Aquily, města neapolského, ležícího nedaleko církevního státu a přinutil je konečně, že k němu do Aquily přišli. Zde byl 29. srpna r. 1294. jako Celestin V. posvěcen a korunován. On byl sice vzdělaný a složil několik latinských spiskův,¹⁾ ale byl nesmělý, světa nezkušený a beze vší známosti církevní správy. Hlavním jeho rádcem byl král neapolský. Neporadiv se s kardinály rozhodoval nejdůležitější věci, jmenoval najednou 18. září r. 1294. 12 kardinálů, mezi nimiž bylo sedm Francouzův a tři Neapolitáné, obnovil předpis Řehoře X. o konklavu, a udělil arcibiskupství lyonské 21letému synovi neapolského krále. Na počátku podzimu chtěl přesídliti do Říma, ale král Karel přiměl jej, že se odebral do Neapole. Na cestě tam jmenoval benévetského arcibiskupa kardinálem, neuživ obyčejných forem, a přinutil v Monte Kassině řeholníky k reformě své kongregace, ovšem ne na dlouho. Propůjčoval beze vší rozvahy výsady, obročí a jiné milosti, při čemž jej často úředníci kurie klamali a ho zneužívali. Mnozí tropili si z něho žerty, říkajíce, že mnoho činí »z plnosti své moci«, ale ještě více »z plnosti své jednoduchosti.« Brzo poznal světec, že ku papežské důstojnosti se nehodí, toužil po klášterní samotě a bál se o své spasení. Nejprve chtěl podržeti důstojnost papežskou a ponechatí řízení církve některým důvěrnějším kardinálům, proti čemuž však jiní, jmenovitě Matouš Orsini, se ohražovali; tu pomýšlel na poděkování. Když jeho úmysl známým se stal, způsobil král Karel, že lid a duchovenstvo neapolské táhli před palác papežův a prosili ho, aby se neděkoval. Papež dal jim vyhýbavou odpověď. Pak radil se s kardinály, jmenovitě tajně s Benediktem Gaëtanem, nejlepším kanonistou ve sv. sboru, a složil k jeho radě zvláštní bullu, že papež může se poděkovati a kardinálové poděkování přijati. Svolav 13. pros. r. 1294. kardinály, složil svou důstojnost, přikázal jim novou volbu a prohlásil uvedenou bullu. Hned potom odložil všechna papežská a biskupská roucha, a odznaky a opustil síň jako jednoduchý mnich v hrubě huňaté kutně. Někteří pokládali tuto resig-

¹⁾ *Relatio vitae suae; de hominis vanitate; de virtutibus; de vitiis; de exemptis; de sententiis patrum.* Opp. asc. Coelestini ed. Teleza. Neap. 1640; *Bibl. Max. Patr. T. XXV.*

naci za hrdinskou ctnost, jiní zase za slabost a zbabělost; k oněm náleží Petrarka, k těmto Dante. ¹⁾ Kardinál Benedikt Gaëtanus neměl nijakého nepravého vlivu na poděkování papežovo.

§. 308. Bonifacius VIII. (1294—1303.) ²⁾ a Benedikt IX. (1303—1304).

V témž zámku, Castello nuovo, v Neapoli, kde Celestin V. se poděkoval a tam v celi žil, vstoupili kardinálové (22) do konklave a zvolili hned druhého dne 24. prosince r. 1294. většinou hlasův a dodatečným přístupem skoro všech oněch, kteříž jinak hlasovali, Benedikta Gaëtana, kardinála-kněze při chrámě sv. Silvestra za papeže. I oba kardinálové Kolonnové hlasovali pro něj,

¹⁾ Ap. Raynald. ad ann. 1294. n. 21. 22.

²⁾ Jacobi Cardinalis Carmen de vita et canonisatione Coelestini. ap. Muratori. Scriptt. rer ital. T. III. P. I. — Ejusdem Carmen de electione et coronatione Bonifacii VIII. ap. Bolland. Acta SS. m. Maj. (IV. 462.). Ptolemaei Luc. H. E. lib. XXIV. c. 29 sq. — Bernardi Guidonis (jest papeži nepřítel) Vita Bonifac. ap. Muratori III. P. I. p. 670. — Amalrici Vita Bonifac. ibidem III. P. II. p. 440. — Giov. Villani VIII. 6 sq. ibidem XIII. P. I. p. 348. — Platina: de Vitis Pontif. Roman. ed. Coloniae Agrippinae. 1624. p. 231. — Raynald. ad ann. 1294—1303 — Mansi XXIV. 1131; XXV. 1—123. — Harduin VII. 1171. — Rubens: Bonifac. VIII. et familia Cajetanorum. Rom. 1651. — Acta inter Bonifac. VIII., Benedict. XI. et Philippum Pulchr. Paris. 1614. — Vigor: Historia eorum, quae acta sunt inter Philippum Pulchr. et Bonifac. VIII. Paris. 1639. — Petrus Dupuy (královský rada a bibliothekář): Histoire du différend du pape Boniface VIII. avec Philippe le Bel. Paris. 1655. s. vzácnými Actes a Preuves (v kterýchžto listinách záleží cena díla), francouzsky a latinsky: však spisovatel, jenž jest přívržencem neobmezené královské vlády, nejmenoval se. — Adrian Baillet (jansenista): Histoire de démêlez du pape Boniface VIII. avec Philippe le Bel. Paris. 1718. — J. B. Christophe: La Papauté pendant le 14 siècle. 3 tom. Paris. 1853. Po německu vydal toto dílo Ignác Ritter. Paderb. 1853. sv. I. 62—121. — Edgard Boutaric: La France sous Philippe le Bel. Paris 1861. (Jest nestrannější nežli Dupuy a Baillet) — Chantrel: Bonif. VIII. Paris 1862. Luigi Tosti: Storia di Bonifac. VIII. e de suoi tempi divisa in libri sei. Monte Cassino. 1846. 2 vol. po německu v Tubing. 1848. — Planck: Gesch. der christl. Gesellschaftsverf. sv. V. 12—154. hájí papeže proti Dantemu (Peklo, cant. XXVII. v. 85; cant. XIX. V. 52. — Zato jest nepřítelem papeži Drumann: Gesch. Bonif. VIII. Königsb. 1852. 2 Th — Hist. pol. Blaetter. 1854 sv. 33. str. 441 sqq. — Phillips. [K.-R. sv. III. §. 130. str. 239—261. hájí papeže proti rozličným obviněním. — Damberger: Synchron Gesch. des Mittelalters. sv. XII — Heffele: C. G. VI. 251 sqq. — Hergenröther: Kath. Kirche und Christl. Staat. Freiburg im Br. 1872. str. 260—332; K. G. I. 822—836.

políbili mu nohu a spolu působili při pozdější korunovaci.¹⁾ Nový papež nazval se Bonifácem VIII., a byl již ve vysokém věku, ale jinak plný síly a mladistvé čerstvosti. Veškerá plnost papežské moci, jak se v bojích s císaři a okolnostmi času vyvinula a v právnických knihách svého výrazu dosáhla, byla hluboko v jeho duši vštípena, a on jsa výborným právníkem učinil si úkolem svého života, aby z ní nic nezadal.

Rod Bonifáce VIII. byl původu španělského z Katalonie, zdržoval se nějaký čas v Gaětě, a přesídlil odtud do Ananie, kde příjmení »Gaëtanů« (Gaëtských) obdržel. V Ananii narodil se papež okolo roku 1220., maje za otce Luitfreda a za matku Emilií, hraběnkou segnskou, skrze níž pocházel z rodu papežův Innocence III., Řehoře IX. a Alexandra IV.²⁾ Studoval v Todách a Paříži, stal se doktorem církevního a občanského práva, obdržel záhy pro svou právníckou výtečnost kanonikáty v Ananii, Todách, Lyonu a u sv. Petra v Římě, a stal se potom za papeže Innocence IV. konsistorním advokátem, za Martina IV. kardinálem-jáhnem a za Mikuláše IV. kardinálem-knězem, jehož k důležitým věcem a poselstvím užívali.³⁾

Sotva byv povýšen za papeže odvolal hned četné milosti, kteréž jeho předchůdce na škodu církve propůjčil, a nastoupil hned potom na cestu do Říma, nechtěje nijak záviseti na vlivu Karla II., krále neapolského, ačkoliv jemu znova obojí Sicilii v léno udělil. Řím přijal jej s jásotem a zvolil za senátora. Potom byl 16. ledna r. 1295. u přítomnosti dvou králů Karla Neapolského a jeho syna Karla Martella Uherského za veliké a nevídané slávy na biskupství posvěcen a korunován. Při hostině, která následovala, přinesli mu první pokrmy oba králové a usadili se potom mezi kardinály.⁴⁾ Druhý den 17. ledna vydal svůj první okružník ke všem biskupům a knížatům, v němž vznešenost a nepřemožitelnost církve velebí a poděkování Celestinovo a své povýšení vypisuje.⁵⁾ Poněvadž se

¹⁾ Srv. listinu obrany Bonifáce VIII. od jeho 16 kardinálů v Innsbrucker Ztschrft. 1883. str. 586—588.

²⁾ Děd papežův z otcovské strany Matouš byl gibellinem, jsa za krále Manfreda generálním kapitánem Sicilie.

³⁾ Srv. o rodu a osudech Bonifácových před jeho povýšením za papeže Tosti Storia di Bonifac. VIII. sv. I. 29—78; Raynald. ad ann. 1294. n. 23; Hefele VI. 251. 252.

⁴⁾ Tyto slavnosti popsal kardinál Jakub od sv. Jiří ap. Bolland. Acta SS. Maj. IV. 463 sqq.; ap. Raynald. ad ann. 1295. n. 2—7. Někteří myslí, že Bonifác ku papežské tiarě druhý prut čili druhou korunu připojil.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1295. n. 7—9.

bál, aby nespokojení, kteří Celestinovo poděkování za neplatné měli, tohoto svatého ale slabého starce nezneužívali, chtěl jej u sebe chovati; když však prchl a zase do rukou Bonifaciových se dostal, dal mu na zámku Fumově u Ananie zřídití cellu, jakou měl v Murroně, kde po devět měsíců na modlitbách a v přísném postu žil a 19. května r. 1296. svatou smrtí zemřel. Král francouzský Filip Krásný přiměl z nenávisti k Bonifácovi papeže Klementa V., že jej r. 1313. mezi svaté vřadil.¹⁾

Časové při nastoupení Bonifácově byli bouřliví. V Německu hájil král Adolf Nassavský (1292—1298.), nástupce Rudolfa Habsburského, své koruny proti rakouskému vévodovi Albrechtu, synu Rudolfovu. Králové Filip Krásný Francouzský a Edvard I. Anglický válčili se vši krutostí proti sobě; každý měl spojence: Edvard I. Adolfa, krále německého a Quidona hraběte flanderského, Filip Jana Baliola, krále skotského. V Itálii byla samá řevnivost, samé boje, samé nepřátelství; Sicilie a Neapolsko byly nepřátelé na smrt; Benátky válčily s Janovem, Pisa s Florencií, a Matouš Visconti učinil se pánem Milána a dal se od krále Adolfa Nassavského jmenovati říšským náměstkem Lombardie, aby si ji podrobiti mohl. Práce bylo dosti pro papeže, kterýž jsa nadšen papežskou vysostí, chtěl všudy býti prostředníkem pokoje, aby smířená knížata svou zbraň proti nevěřícím obrátiti a sv. země dobyti mohla. Především hleděl papež získati Karlovi II. Sicilii, maje k tomu vhodnou příležitost; neboť Jakub II., král sicilský, následoval po svém bratru Alfonsovi III. na trůně aragonském (1291) a vzdal se Sicilie pod výminkou, že darování Aragonie Karlovi Valoissskému bude za neplatné prohlášeno a on Blanku, dceru Karla II., za manželku obdrží. Papež Bonifác VIII. potvrdil tuto smlouvu (21. června r. 1295.), a slíbil králi Jakubovi za náhradu ostrovy Sardinii a Korsiku, papežská léna, která však Pisanští a Janovští obsazena měli. Ale mladší bratr Jakuba II. Fridrich odvolává se k závěti svého otce Petra III. a znaje nechut Siciliánů ke jhu francouzskému, dal se v Sicilii za krále prohlásiti a byl 25. března r. 1296. v Palermě korunován. Papežský legát byl z ostrova vyhnán, a vydané klatby nevšímali si Siciliáné jsouce na ni již 23 let zvyklí. Války proti Fridrichovi účastnil se též jeho bratr, král aragonský, ovšem liknavě, ale Fridrich držel se statně. Konečně byl učiněn mír (31. srpna r. 1302.); Fridrich

¹⁾ Bolland. Acta SS. Maj. (IV. 433. 462 sq. 475 sq; 494 sq. 524—536.); Raynald. ad ann 1295. n. 11. sqq.; Hefele VI. 252 sq.

pojal Eleonoru dceru Karla II. za manželku a měl zůstat až do své smrti králem Sicilie, která teprve potom měla k Neapolsku připadnouti. Bonifác, ač nerad, potvrdil tuto smlouvu (12. června r. 1303.) a uznal Fridricha za vasala církve římské.¹⁾

Ve vlastním domě měl papež krutý boj s mocnou a bohatou rodinou Kolonnů. Dva Kolonnové, Jakub a synovec jeho Petr, byli kardinály, a hlasovali při volbě pro Bonifáce, doufajíce od něho vyznamenání. Kolonnové byli přátelé Aragonie a stáli s králi sicilskými Jakubem a Fridrichem ve spojení velezrádném, na oko kořice se papeži. Kardinál-jáhen Jakub spravoval rodinné jmění a utiskoval zle své bratry, Matouše, Odonu a Landulfa, kteří pomoc u papeže hledali. Papež kázal Jakubovi, aby své bratry uspokojil a spojení se Sicilií se vzdal. Místo poslušnosti nechodili kardinálové více ku papeži a Sciarra Kolonna přepadl jako loupežník papežský poklad na cestě do Ananie a zmocnil se ho. Papež chtěje se před Kolonny chrániti, žádal na Jakubovi, aby do některých jejich pevností, jmenovitě Palestriny, Zagoroly a Kolonny, které byly papežskými lény, svou posádku vložiti mohl. Jakub a jeho synovec neuposlechli a roztrušovali, že volba Bonifácova není řádnou. Byvše 4. května r. 1297. od papeže předvoláni, aby z toho odpovídali, nedostavili se a vydali 10. května pamětný spis k Bonifácovi a kardinálskému sboru, v němž neplatnost poděkování Celestinova a volby Bonifácovy z lichých důvodů tvrdili.²⁾ K této drzosti povzbudila je naděje francouzské pomoci.³⁾ Za to sesadil papež oba kardinály s jejich důstojností a obročí⁴⁾ a prohlásil je s jejich bratřími Janem, Odonem, Agapetem, Štěpánem a Jakubem příjmím Sciarrou (hádky milovným) na vždycky za zbavené všech církevních dědičných statků movitých i nemovitých a za neschopné ke každé církevní i světské důstojnosti; město, které by je přijalo, mělo propadnouti interdiktu.⁵⁾

Oba kardinálové vydali obranu »Intendite« a obrátili se ke všem knížatům a biskupům, žádajíce za svolání všeobecného cír-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1295. n. 17—28; 1297. n. 25. 27; 1302. n. 3—7. Hefele VI. 254—256.

²⁾ Dupuy: v Actes et preuves p. 33. 34. Tosti l. c. 275 sqq.; Hefele VI. 275.

³⁾ Hefele VI. 276. n. 1.

⁴⁾ Bulla »In excelso throno« ap. Dupuy l. c. p. 29; Raynald. ad ann. 1297. n. 27 sqq. (začátek chybí); Tosti l. c. I. 198 sqq.; Hefele VI. 276.

⁵⁾ Bulla »Lapis abscissus« od 23. května 1297 ap. Raynald. ad ann. 1297. n. 35—40; Tosti l. c. p. 210. a 279 sqq.; Hefele VI. 276. Výťah z této dlouhé bully přijal Bonifác ve svůj Liber. sextus, lib. V. tit. 3. de schismaticis.

kevního sněmu proti bludaři, rozkolníku a hubiteli církve — Bonifácovi. Zvláštního posla poslali ke králi francouzskému a sbírali pole proti papeži. Papež nejša jistým v Římě odešel do pevného a věrného Orvieta, udělil Landulfovi Kolonnovi plnou moc vésti válku proti bratrovi a synovcům a dal proti nim hlásati kříž. V propuklé válce vzdával se jeden hrad po druhém papeži, i pevná Palestrina, v níž oba kardinálové se uzavřeli. Vzdali se na milost a nemilost; papež odpustil jim, ale nedosadil je v předešlé důstojnosti a statky jejich. Nová vzpoura jejich byla snadno potlačena, jejich statky dostali dílem Landulf, dílem Orsinové, dílem příbuzní papežovi, město Palestrina bylo zbořeno a nové (Città papale) vystaveno. Kolonnové rozutíkali se dílem ke králi Filipovi, dílem ke králi sicilskému Fridrichovi; Jakub Sciarra padl mořským loupežníkům do rukou, byl jako otrok k lavici veslařů přikován, až jej král Filip, zvěděv to, vyplatil.¹⁾

Prísnost papežovu proti Kolonnům a městu Palestrině kárali mnozí, jmenovitě horlivci čili přísná strana v řádě františkánském, kterěz jeho předchůdce přál, on však přízniv nebyl. Tito horlivci roztrušovali o papeži těžká obvinění, obzvláště vyznamenal se v tomto ohledu Giacomone da Todi, skladatel hymnu »Stabat Mater dolorosa«, který svých vloh k trpkým satyrám na Bonifáce zneužil.²⁾

Největšího sklamání a nevděku dožil se Bonifác od královského francouzského rodu, kterému papežové tak přáli a o zvelebení jeho tak pracovali, jenž však za to papežství a církvi tak hluboké rány zasadil, že na ně v jejich následcích až posud trpí.

Filip IV. Krásný válčil s Edvardem I. králem anglickým, jemuž pomáhali Adolf Nassavský, římsko-německý král, a Quido, hrabě flanderské. Bonifác uvázav se ve vládu poslal hned v únoru r. 1295. dva kardinály francouzského původu, Šimona, biskupa palestrinského, a Bernarda, biskupa albanského (bratra pozdějšího papeže Klementa V.), k Filipovi a Edvardovi s rozsáhlým plnomocenstvím, aby je ku pokoji přiměl.³⁾ Srdečným listem z 28. května r. 1295. napomínal krále Edvarda ku pokoji a připomenul mu horlivost, kterouž jsa jinochem pro sv. zemi hořel.⁴⁾ Podobně psal

¹⁾ Raynald. ad ann. 1297. n. 41; 1298. n. 22; 1299. n. 6 sq.; Hefele VI. 277. 278.

²⁾ Viz ukázky ap. Tosti, l. c. 284 sqq.

³⁾ Raynald. ad ann. 1295. n. 41.

⁴⁾ l. c. n. 43.

králi Adolfovi a představoval mu, že jest to věcí jeho nedůstojnou, aby jako nějaký obyčejný rytíř za plat sloužil.¹⁾ Král Edvard odpověděl papežským legátům 5. srpna ve Vestminsteru, že nesrozuměv se se svým spojencem Adolfem míru učiniti nemůže a též příměří, kterého si papež přeje, nepřijímá; však po 10 dnech prohlásil, že z úcty ku papeži od boje až do Všech svatých ustane, když totéž král Filip učiní.²⁾ Ale Filip činil proti tomu nesnáze a zmařil též smírný sjezd, jež legaté navrhli a králové, Edvard a Adolf, přijali. Zrádným způsobem jal flanderského hraběte Quidona (1295.), a teprve následujícího roku propustil, když spolu s Anglií se zřekl a svou dceru Filipku, zasnoubenou s anglickým korunným princem, jemu za rukojmě dal.³⁾ Dále vešel ve spolek s králem skotským Janem Baliolem, anglickým vasalem, jenž však zradou svých do rukou Edvardových se dostal a od něho trůnu zbaven byl.⁴⁾ V tomto válečném reji pozdvihl Bonifác 13. srpna r. 1296. zase svého hlasu, zavázal krále Filipa a Edvarda ku příměří a dovedl toho u nich, že chtěli mu prostřednictvím ve svém sporu přenechati; králi Adolfovi byl každý útok na Francouzsko přísně zakázán.⁵⁾

Oba králové vedli po způsobu skoro všech panovníkův onoho času válku penězi církve, na kterou libovolně, obyčejně pod názvem dobrovolných darů berně uvalovali, jež úředníci potom ještě více rozmnožovali. Na stížnost některých francouzských prelátův vydal papež srozuměv se s kardinály 25. února r. 1296.⁶⁾ bullu «Clericis laicos», v níž každému duchovnímu, který by laikovi pod jakýmkoli jménem nějaké dávky z církevního majetku bez výslovného dovolení Apoštolské Stolicе (expressa licentia Sedis Apostolicae) odváděl, klatbou a sesazením; takovému laikovi, nechť si jest císař, král, vévoda atd., jenž by jich žádal, klatbou; a městům, která by se v tom účastnila, interdiktem hrozil.⁷⁾ Této bulle byla základem starší nařízení,⁸⁾ však přece bylo znění její

¹⁾ l. c. n. 44. 45.

²⁾ Raynald. ad ann. 1295. n. 42; Hefele VI. 257.

³⁾ Hefele VI. 258.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1296. n. 17.

⁵⁾ l. c. n. 18—21.

⁶⁾ Hefele VI. 259.

⁷⁾ Bez data jest v Bonifáciově liber VI. a to c. 3. de immunit. III. 23; ap. Tosti l. c. p. 255; Dupuy, Actes et preuves p. 14.

⁸⁾ Can. 19. třetího všeobecného sněmu Lateran. z r. 1179. (c. 4. Non minus X de immunit. eccles. III. 49. v Corp. Jur. Can.); can. 46. čtvrtého
Kryštůfek: Dějepis II. 2.

mnohem ostřejší; papež nečiní v ní rozdíl mezi přísným církevním jménem a jménem, které bylo státním lénem, mluvě všeobecně o církevním jmění, zakázal dobrovolné dary (*dona gratuita*), žádal místo porady s Apoštolskou Stolicí, kterouž papež Innocenc III. předešal, výslovného jejího svolení a jmenoval konečně císaře a krále, o nichž starší předpisy mlčely, jsouce pouze proti světským úředníkům namířeny.

Bulla narazila na odpor u krále Edvarda,¹⁾ zvláště však u krále Filipa, který berněmi všeho druhu a lehkou mincí duchovenstvo a lid utlačoval. Filip pojímaje práva koruny ve smyslu neobmezeného samovládce pokládal bullu za přechmat v královská práva a vystoupil proti papeži způsobem velmi chytráckým pod pláštěm vlastenectví. Dne 17. srpna r. 1296. vydal dekret, jímž pod těžkými tresty zakázal vývoz stříbra, raženého i ryzího, drahých kamenů, potravy koní, zbraní a podobných věcí beze zvláštního královského dovolení, a jiným nařízením zakázal cizincům zdržovati se ve Francii.²⁾ Tato vlastenecká horlivost čelila hlavně proti papeži, zbavovala ho příjmův, jež z Francie měl, nedopouštěla sbírek pro sv. zemi, zamezovala odkazy k sv. Stolicí a nedovoľovala přístupu do země papežským legátům, a sběratelům peněz a italským beneficiátům, jimž papežové obročili ve Francii propůjčili.

Proti počínání Filipovu obrátil se Bonifác bullou »*Ineffabilis*« z 25. září r. 1296., kterou biskup vivierský králi podal. Papež zapřísahá jej tam, aby svobody církve šetřil, špatnými radami sváděti se nedával, a svůj zákaz o vývozu odvolal, který kdyby též k Apoštolské Stolicí, prelátům a kostelům se vztahoval, do klatby by jej uvrhl. Ukazuje mu, kterak jeho předkové se chovali, a kterak Apoštolská Stolica pečlivá jest, aby jeho cti a říše chránila a všechny nehody od ní odvrátila. Záminkou k onomu zákazu nemůže býti bulla (*Clericis laicos*), poněvadž nic neobsahuje, co by kanonickými předpisy dávno nebylo ustanoveno; nezakazuje zrovna (*precise*) dá-

všeob. cír. sněmu Later. z r. 1215. (*Corp. Jur. Can. c. Adversus 7. X. de immunit. eccles. III. 49*); dekret Alexandra IV. *Quia nonnulli* z r. 1260 (*c. 1. de immunit. eccles. III. 23 in VI.*); *can. 12. sněmu Lyonského II. z r. 1274. (c. Generali 13. de elect. I. 6 in VI.*

¹⁾ Raynald. ad ann. 1296. n. 23; Hefele VI. 263 sqq.

²⁾ Dupuy *Actes et preuves* p. 13; Tosti l. c. p. 176; Raynald. ad ann. 1296. n. 24; ad ann. 1297. n. 46. 48. Hefele VI. 266; Hergenröther: *Kath. Kirche und christl. Staat VI. (hlava) Bonifacius VIII. und Philipp der Schöne. str. 264.*

vati příspěvky k obraně krále a říše, než žádá pouze, aby se to bez papežského svolení nedělo a tak zlořády, kterých se královští úředníci dopouštěli, zamezily. V případě veliké nouze říše Apoštolský Stolec netoliko by takové příspěvky od prelátův a duchovních dovolil ale též přikázal, ano i kalichy, kříže a sv. nádoby na to obětoval, aby toto vznešené království, které sv. Stolci tak milé, ano nejmilejší jest, žádné škody nevzalo. Král at pováží, že římský král na něj si stěžuje, že některá města a krajiny drží k císařství náležející, a totéž že činí král anglický s strany některých částí Gascogne. Oba králové chtějí se v této věci podrobiti právnímu výroku Apoštolské Stolice, která přece rozhodnutí odepřítí nemůže. Oba tvrdí, že proti nim hřích se páše, pročez není žádné pochybnosti, že rozhodnutí Apoštolskému Stolci náleží. Král at uváží, co by z něho se stalo, kdyby tento Stolec k jeho nepřátelům se připojil. Konečně bulla netýká se služeb a dávek plynoucích z lenního poměru, jak to on, papež, ústně některým jeho poslům a důvěrníkům prohlásil.¹⁾

Však Filip porazil právě Angličany v Quienně, provedl svůj zákaz o vývozu a snažil se papeže pokořiti důkazem, že ani francouzské duchovenstvo po boku jeho nestojí. Příležitost k tomu získal nastávající válkou na flanderském pobřeží. Hrabě Quido dostav svobodu postavil se hned opět na stranu krále anglického, který s králem Adolfem, vévodou brabantským a jinými knížaty o společný útok na Francii se smluvil v prosinci r. 1296. a v lednu r. 1297. Patrně návodem Filipovým obrátili se biskupové a opati provincie německé se svým metropolitou Petrem Barbetem ku papeži líčíce mu, že bulla »Clericis laicos« špatný dojem ve veškerém Francouzsku učinila, že parlament všechny Francouze k obraně vlasti povolá a že oni bez ochrany královny obstáti nemohou, pročez at papež k jejich závazkům a povinnostem ohled má. S tímto listem poslali zvláštní poselství ku papeži, které by ho ještě ústně za odvolání oné bully žádalo.²⁾

Následkem tohoto stanoviska francouzského duchovenstva vykládal papež onu bullu v únoru r. 1297. co nejmírněji. Chválil francouzské preláty, že krále v jeho nouzi podporovati chtějí a pa-

¹⁾ Ap. Raynald. ad ann. 1296. n. 25 sqq; Dupuy, Actes et preuves, p. 15; Tosti l. c. p. 177 sqq. a 257 sqq.; Hefele VI. 267 sqq.; Hergenröther l. c. 264 sqq.

²⁾ Dupuy, Actes et preuves l. c. p. 26; Baillet: histoire de démeslez du pape Boniface VIII. avec Philippe le Bel. Paris 1718. p. 34 sqq.; Hefele VI. 271.

peže za dovolení k tomu prosí; neboť dobrovolné příspěvky v čas nouze královy nejsou onou bullou vyloučeny.¹⁾ Ano několik dní před tím pokročil papež dále v listu ke králi, řka, že ani onen případ neprotiví se bulle, když k takovým darům zdvořilé a přátelské vyzvání krále neb jeho úředníků předchází; dále nevztahuje se bulla k povinnostem prelátů, kteréž jim z držení lén a regalií plynou, pak k ženatým duchovním a takovým, kteří v duchovní stav vstupují, aby dávkám ušli, konečně k takovým nutným případům, kde pro nebezpečnost v prodlení (*periculum in mora*) nelze k Apoštolské Stolicy se obrátiti.²⁾ Pozdější bullou z 31. července r. 1297. »*Etsi de statu*« vyložil papež poslední článek tak, že »rozhodnutí, zdali nebezpečnost v prodlení jest, přináleží nynějšímu a každému budoucímu francouzskému králi, který 20. roku svého věku dosáhl. V případě nedospělosti královy rozhodují stavové o nebezpečnosti v prodlení. Ostatně papež nechtěl onou bullou nijak práva francouzské říše zkracovati.³⁾ Papež činil všechno, aby Filipa upokojil, pochválil francouzské preláty, že se usnesli o desátku králi,⁴⁾ propůjčil mu další výsady⁵⁾ a prohlásil 11. srpna r. 1297. jeho děda Ludvíka IX. za svatého.⁶⁾ Král zastavil svůj zákaz o vývozu ovšem jenom na čas, aby jej příležitostně zase obnoviti mohl;⁷⁾ papežská komora mohla zase své příjmy z Francie dostávat. Na oko byli Bonifác VIII. a Filip na počátku roku 1298. a v jeho průběhu smíření, však mezi nimi panovala protiva v zásadách; papež chtěl vykonávati všechna práva, kteráž od svých předchůdců přejal a Filip opět chtěl neobmezeně beze všeho zření ku právům církve panovati. Přítomní Kolonnové na jeho dvoře rozdmýchovali a zostřovali ještě protivy.

Dne 6. ledna r. 1298. bylo mezi Anglií a Francií prostřednictvím krále neapolského Karla II., kterého papež v této příčině do Paříže poslal, příměří na dva roky učiněno.⁸⁾ Oba králové přenechali rozhodnutí svého sporu ne papeži Bonifácovi jako soudci,

¹⁾ Raynald. ad ann. 1297. n. 43—45; Hefele VI. 272.

²⁾ »*Romana mater Ecclesia*«. ap. Raynald. ad ann. 1297. n. 49; Hefele VI. 273.

³⁾ Dupuy, l. c. p. 39; Raynald. ad ann. 1297. n. 50, první polovice chybí; Hefele VI. 273.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1297. n. 45 ke konci.

⁵⁾ l. c. n. 45 ke konci; n. 46. a n. 5. ke konci.

⁶⁾ l. c. n. 58—67; Tosti, l. c. I. p. 215 sqq. 295 sqq.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1296. n. 32 ke konci.

⁸⁾ Raynald ad ann. 1298. n. 1 sqq.; Hefele VI. 278—280.

ale ctihodnému soukromníku Benediktu Gaëtanovi jako rozhodci (arbiter). Papež vynesl sice výrok jako soukromník Benedikt Gaëtan ale prohlásil jej co papež Bonifác VIII. 27. června v konsistoři. Vzájemné sňatky, a to krále Edvarda s Margaretou, sestrou krále Filipa, s jedné strany a sedmileté Isabelly, dcery Filipovy, s třináctiletým princem anglickým Edvardem s druhé strany byly navrženy a spolu potřebná prominutí od manželských překážek udělena. Čeho obě strany, jedna na druhé, dobyly, měly si navrátiti a škody učiněné nahraditi za prostřednictví papežova. Tento výrok byl spravedliv, nadržoval spíše Francii než Anglii, a přece přijal jej Filip nemile, vinil papeže ze strannosti k Anglii, ale nestěžoval si na to, že papež výrok, který co soukromník vynesl, papežskou vážností potvrdil. Smírčí výrok byl v celku zase působením a prostřednictvím papeže, kterýž opět jako soukromník příměří až do 6. ledna r. 1302. prodloužil, proveden.¹⁾

Mezitím zneprátelil se římsko-německý král Adolf s vévodou rakouským Albrechtem a jeho stranou. Již o korunovaci krále českého Václava II. (2. června r. 1297.) vyslovovali přítomní knížata v Praze svou nelibost nad správou říše Adolfem. V únoru r. 1298. mluvila již strana habsburská ve Vídni o sesazení Adolfově a povýšení Albrechtově, jmenovitě byl v tomto ohledu čilým král český Václav II., švakr Albrechtův. V březnu r. 1298. začal Albrecht válku se svým králem Adolfem. Sjezd knížat majících v čele mohučského arcibiskupa Gerharda sesadil 23. června r. 1298. Adolfa a zvolil Albrechta za krále. V bitvě u Gölleheimu v Porýnské Falci (2. července r. 1298.) ztratil Adolf život i korunu, byv smrtelně raněn od hraběte Stolzenberga a panošův jeho. Albrecht byl znova 27. července ve Frankfurtě od kurfirstů za krále zvolen a všeobecně uznán. Kurfirsti a nový král prosili papeže za potvrzení své volby, však nežli papežova odpověď přijíti mohla, dal se Albrecht 24. srpna od arcibiskupa kolínského Vicbolda za německého krále v Cachách korunovati. Ale Bonifác prohlásil volbu Albrechtovu za neplatnou, poněvadž vrah svého krále a pána nemůže býti králem. Tu vstoupil Albrecht v přátelské styky s Filipem Francouzským, a oba králové sešli se 8. prosince r. 1299. k veliké mrzutosti papežově na hranicích svých říší ve Quatrevauxi.

Však Albrecht urazil brzo kurfirsty, a když papež bratra padlého krále Adolfa Diethera, jenž byl dominikánem, na kolínský

¹⁾ Hefele VI. 280. Hergenröther I. c. p. 268.

prestol (r. 1300) povýšil, učinil tento s oběma ostatními porýnskými arcibiskupy a falckrabětem Rudolfem spolek »proti Albrechtovi, rakouskému vévodovi, který králem německým se nazývá.« Papež vydal 13. dubna r. 1301. ku porýnským arcibiskupům list a psal podobně ostatním kurfirstům, aby žádný Albrechta neposlouchal, když v šesti měsících osobně nebo skrze posly v Římě z velezrády na králi Adolfovi spáchané, křivé přísahy a jiných zločinů se neospravedlní.¹⁾ Spolu poslal biskupa nepského Angela jako svého legáta do Němec, aby nad provedením jeho rozkazů bděl a jmenoval prince Karla z Valoisu, bratra Filipova, jehož nedávno nejvyšším vůdcem papežského vojska učinil, pacifikátorem Tuscie,²⁾ ačkoli tato provincie k říši náležela. Mezi tím byl Albrecht šťastným ve válce proti knížatům, podrobil z jara r. 1302. falckraběte a mohučského arcibiskupa, a poslal potom posly ku papeži, jehož listem ujišťoval, že proti Adolfovi pouze se bránil, rozhodné bitvy nehledal, jeho nezabil, a za života jeho královského titulu nepřijal; sám byl prý jednohlasně za krále zvolen, a není si žádných zločinů vědom.³⁾ Bonifác nespěchal s odpovědí, a teprve když Albrecht ostatní dva kurfirsty, kolínského a trevirskeho podrobil, uznal ho bullou »Patris aeterni« ze dne 30. dubna 1303. za římského krále a budoucího císaře a napomínal k věrnosti k církvi.⁴⁾ Král Albrecht učinil listem od 17. července r. 1303. obyčejné sliby papeži. Uznal, že jest papeži velikými díky povinen, že Apoštolský Stolec jistým duchovním a světským knížatům právo římského krále a budoucího císaře, propůjčil,⁵⁾ a že králové a císař světské panství (temporalis gladii potestas) od něho dostávají (recipiunt). Jinou listinou téhož data zavázal se, že po pět let bez papežského svolení žádného říšského náměstka do Lombardie a Tuscie nepošle, a proti nepřátelům církve, jimiž jmenovitě Filip Krásný se rozuměl, bojovati bude.⁶⁾

¹⁾ Raynald. ad ann. 1301. n. 2.

²⁾ l. c. ad ann. 1300. n. 20; ad ann. 1301. n. 3, 11, 13; Hefele VI. 287. 288.

³⁾ Pertz M. G. h. IV. (Legg. II.) 477; Raynald. ad ann. 1302. n. 18; Hefele VI. 288.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1303. n. 2 sqq.

⁵⁾ Král Albrecht jest prvním, který toto právo kurfirstův od papeže odvozuje. Papežové Innocenc III., Urban IV., Bonifác VIII. praví pouze všeobecně, že těmto knížatům od dávnych časů toto právo náleží.

⁶⁾ Pertz, l. c. IV. (Legg. II.) 483; Raynald. ad ann. 1303. n. 8—13; Hefele VI. 289.

Bonifác VIII. slavil první nám známé milostivé léto (jubilaum) roku 1300. Krátce před počátkem r. 1300. rozšířila se po Římě zpráva, že každý, kdo toho roku hrob sv. Petra navštíví, plnomocných odpustků dosáhne. Papež dal nahlédnouti do pamětních knih, v nichž však nic o tom poznamenáno nebylo. Dopoledne dne 1. ledna r. 1300. uběhlo jak obyčejně, ale odpoledne k večeru bralo se nesmírné množství lidu k sv. Petru. Tak se dělo stále po dva měsíce den ode dne, jmenovitě byl veliký nával 4. února, kdež obraz Kristův, Sudarium nebo Vera ikon zvaný, vystaven byl. Mezi četnými poutníky byl též jeden muž ze Savojska, máje věku svého 107 let, který byv před papeže zavolán, vypravoval, že před 100 lety jeho otec rolník jej s sebou do Říma vzal, a spolu napomínal, aby zase do Říma putoval, kdyby se nového století dožil. Jsa tážán na odpustky, odpověděl, že každý den lze v onom roce odpustků sto let dosíci. Dva starci z diecése beauvaiské mluvili o plnomocných odpustcích. Na tyto zprávy vydal papež 22. února r. 1300. bullu, že každý, kdo tento rok 1300. a každý stý rok následující basilik sv. Petra a Pavla navštíví, tam se pomodlí, a kajicně vyzpovídá, dosáhne plnomocných odpustků; Římané musejí tyto kostely po 30 dní, cizinci po 15 dní nejméně jednou navštívit. Bulla zbudila všeobecnou radost, a zástupové nejen z Italie ale též ze Španělska, Francie, Anglie, Německa a Uher spěchali do Říma, stát se účastnými těchto duchovních pokladů. Florentský dějepisec Jan Villani, který tenkrát do Říma přišel, praví, že s ním jistě 200.000 cizinců v Římě přítomno bylo; a přece při takovém návalu poutníků byla veliká láce potravin, bylo laciněji nežli roku předešlého. Přčetní nemocní dosáhli v kostelích zázračného uzdravení a hojné dary děly se ke kostelům. Na konci roku 1300. o vánocích rozšířil papež odpustky na ty poutníky, kteří na cestě do Říma zemřeli nebo též v Římě, nežli mohli předepsané návštěvy basilik vykonati; živí, kteří se již vyzpovídali, ale držíce cizí majetek ještě dosti neučinili, obdrželi prodloužení lhůty k dosažení odpustkův až do velikonoc; konečně byli z odpustků všichni ti vyloučeni, kteří Saracenům zakázané zboží odváděli nebo krále sicilského Fridricha podporovali.¹⁾

Král Filip činil všechno, co by papeže uráželo. Svou zbraň obrátil proti hraběti flanderskému, jehož papež právě pouze z ohledu na Filipa ve svůj smírcí výrok nepojal, porazil jej a jal

¹⁾ Raynald. ad ann. 1300. n. 1—10.

s jeho dvěma syny. Aby papeže pohaněl, učinil s králem Albrechtem, jemuž papež tenkrát potvrzení ještě odpíral, spolek, a oznámil to úštěpačně po svém důvěrníku Nogaretovi papeži. S kostely a duchovenstvem nakládal libovolně již před Bonifácem, a nedal se v tom ani Bonifácem másti. Zneužívaje práva regalního k jistým biskupstvím a opatstvím a pak předstíraje, že uprázdněných biskupství a opatství hájiti musí, zabral v čas uprázdňení příjmy všech prelatur pro svou komoru. Dále vlastnil si vrchní panství nad městem Lyonem, které přec k císařství náleželo, a nedovoľoval tamnějšímu arcibiskupovi vykonávati práva říšského náměstka Lyonu, kterýmž byl. K těmto a jiným přemnohým přechmatům královým do práv církevních nemohl papež mlčeti.

Roku 1301. poslal Bonifác Bernarda ze Saissetu, biskupa pamiersského, jako svého legáta k Filipovi, aby jej k výpravě křížácké, kterou papež k místu přivesti se snažil, pohnul, k svědomitému nakládání se sebraným církevním desátkem na ni napomenul a na přechmaty jeho do práv církevních pozorným učinil. Volba tohoto legáta byla nešťastnou; Bernard ze Saissetu byv ještě opatem pamiersským, měl r. 1294. spor s králem Filipem o město Pamiers, k němuž si ve jménu opatství nárok činil a jež Filip hraběti foixskému v léno udělil. Bonifác vyslovil se pro opata a povýšil jej na nově zřízené biskupství pamierské; byl tedy osobou králi nemilou. Biskup vykonal své poselství se vsí důstojností a nechoval se hrdě, jak francouzský dvůr o něm roztrušoval. Král chtěje vsí mocí spor s papežem a skandál vyvolati dal jej po jeho návratu do Pamiersu tam stříci, zavedl proti němu soudní vyšetřování, kázal jej 12. července r. 1301. zatknouti, papírův a statkův jeho zbaviti a do Paříže obeslati a postavil potom 24. října před státní radu v Senlisu, kde proti němu byl Petr Flotte, důvěrník Filipův, veřejným žalobníkem, vině ho, že prý velezrádné řeči vedl, a některé velmože ke zpouře proti králi namlouval. Byl pro velezrádu odsouzen, a král odevzdal jej prozatím jeho arcibiskupu narbonnskému, aby ho hlídal.¹⁾

Papež zvěděv celou událost cestou nám dnes neznámou žádal listem z 5. prosince r. 1301. na králi za propuštění biskupovo, nad nímž soud církvi přináležej, a navrácení zabavených statkův

¹⁾ Raynald. ad ann. 1301. n. 26. 27; Boutaric l. c. p. 103 sq.; Tosti l. c. II. 124—127; Dupuy má o sporu skrze Bernarda ze Saissetu zvláštní dodatky ke svému dílu *histoire du différend etc.* p. 621—662; Hefele VI. 290 až 292; Hergenröther l. c. p. 271, 272.

a druhým listem vyzval arcibiskupa, aby nehledě k dvorským rozkazům biskupa propustil a s akty vyšetřovacími do Říma poslal.¹⁾ Listem téhož data povolal Bonifác všechny biskupy, kapitoly, které mohly místo sebe zástupce vyslati, doktory a mistry francouzské ku poradě do Říma na den 1. měsíce listopadu r. 1302., aby s jejich radou našel, co by bylo ke cti Boží a církve, k obraně církevních svobod, opravě krále a říše, odstranění posavadních výstupův a zlořádův a dobré správě říše.²⁾ Bullou ze 4. prosince r. 1301. »Salvator mundi« odvolal papež všechny výsady, které králi jmenovitě v čas války propůjčil, poněvadž již pokoj nastal, a pak poněvadž při vybírání dávek od kostelův a duchovních zlořády se děly.³⁾ Však papež byl volným mnohé z oněch výsad obnoviti a prosil krále listem z 5. prosince sprovodným k oné bulle, aby toto opatření, které pro všeobecné dobré učinil, jemu za zlé nepokládal. Bullou z téhož dne 5. prosince r. 1301. »Ausculda fili« napomínal Bonifác krále, aby hlasu učitele, který Krista zastupuje, a církve poslouchal a na milost křestní se upamatoval, kterou se stal členem církve, jejíž hlavou římský papež jest; pročťž ať si nikým namlouvati nedá, že žádného vyššího nad sebou nemá; neboť jest podroben nejvyššímu hierarchovi církevní hierarchie; potom vytýkal mu jeho přechmaty: 1. že propůjčení duchovních míst Apoštolskou Stolicí neuznává, naopak sám je obsazuje, což bez svolení Apoštolské Stolicе díti se nemůže; 2. že jest soudcem a žalobníkem ve vlastních přích a rozhoduje v nich proti duchovním i cizincům; 3. že preláty a duchovní libovolně před svůj soud pohání; 4. že brání prelátům vykonávati právomocnost jejich; 5. že lyonskou církev ožebračil; 6. že příjmy uprázdněných biskupství sobě bere, a tak místo ochráncem škůdcem církve jest; a 7. že minci lehkou učinil; pročťž ať král lepší radu přijme, aby trestnímu výroku ušel; konečně oznamuje mu papež, že preláty jeho k synodu do Říma pozval, při níž může též sám nebo skrze své plnomocníky býti přítomen.⁴⁾

¹⁾ Raynald ad ann. 1301. 28; Tosti l. c. II. 128.

²⁾ Raynald ad ann. 1301. n. 29; Dupuy Actes et preuves p. 53, 54; Hefele VI. 292.

³⁾ Raynald. ad ann. 1301. n. 30; Dupuy l. c. p. 42; Tosti l. c. II. 128 a 298; Hefele VI. 293. K žádosti krále Filipa dal papež Klement V. bullu »Salvator mundi« v papežském archivu zničiti; však našla se v jednom kodexu biblioteky u sv. Viktora v Paříži; srov. Bulaeus: Hist. universit. Pariss T. IV. p. 6; Spondanus ad ann. 1301. n. 9.

⁴⁾ Papež Klement V. dal místa této bully králi Filipovi nemilá v papežském archivu vyškrabat; však přece zachovala se bulla neporušena v bi-

Řeč této bully jest sice statnou, v celku však mírnou i ve výčitkách. Papež nepraví, že jest pánem říší, ale že stojí výše těch, kteří říším panují, aby je přinutil kráčet po cestách spravedlnosti. Co papež v bulle poroučí, nepřesahuje mezí církevní pravomocnosti; o čem na římské synodě s francouzskými preláty rokovati chtěl, bylo právem v celé Evropě uznaným. Dále měl papež právo zakročiti i ve světskou pravomocnost králův a knížat, kdekoli byl hřích (*ratione peccati*), poněvadž byl všeobecně za rádce svědomí katolických knížat uznáván. Jako dnes podléhá katolický panovník, pokud jako vladař hřeší, též důtkám svého zpovědníka: tak podléhali panovníci, pokud co vladaři hřešili, dle panujícího práva nápravě čili korekci a důtkám papežovým.¹⁾

Ačkoliv uvedená bulla datum od 5. prosince r. 1301. má, byla přece pro svou důležitost ještě potom v konsistoři kardinálů probírána a teprve na počátku roku 1302. Jakubem z Normansu, statným arcijáhnem narbonnským odevzdána. Když ji tento 10. února r. 1302. v slyšení u krále před ním a ještě několika svědky četl, vytrhl mu ji z ruky hrabě Artoisský, bratranec králův, a hodil do ohně.²⁾ Na místo pravé bully byla jiná krátká podvržena a rozšířena, v níž jednoduše se praví, že král papeži v duchovních i světských věcech podroben jest a co do církevních obročí zhola žádných práv nemá.³⁾ Papež i kardinálové popírali, že by byli něco podobného králi psali, a papež jmenuje Petra Flotta oním mužem, kterýž onu nepravou bullu podvrhl. Učinil to zajisté se svolením královým, aby národní hrdost francouzskou rozdráždil. Mimo to za týmž účelem byl náramně urážlivý list ku papeži mezi lidem rozšiřován, aby se přesvědčil o statnosti svého krále, který nijakých útoků papežových na samostatnost francouzské koruny nestrpí. Surově a drze začíná list: »Philippus, Dei gratia Francorum rex, Bonifacio se gerenti pro summo pontifice, salutem modicam seu nullam. Sciat maxima tua fatuitas (Filip, z Boží milosti král Franků, Bonifácovi, který si co papež vede, pozdravení nepatrné nebo žádné. Věz, největší tvá hloupost).⁴⁾ Ovšem, tak

bliotheca u sv. Viktora v Paříži. Opis vyškrabané bully podává Raynald ad ann. 1301. n. 31. sq.; vyškrabaná místa podává později ad ann. 1311. n. 33. 34. Neporušené znění bully jest v Bullarium magnum. Luxb. 1730. T. IX. p. 121; Dupuy l. c. p. 48; Bulaeus l. c. p. 7; Hefele VI. 293—297.

¹⁾ Hergenröther l. c. p. 284. 285.

²⁾ Hefele VI. 297.

³⁾ Dupuy l. c. 44; Bullarium magn. IX. 120; Hefele VI. 298.

⁴⁾ Dupuy l. c. p. 44; Bullarium magn. IX. 123; Hefele VI. 301.

hrubý list nebyl pro Bonifáce psán, ani úředně jemu podán, ačkoli cestou soukromnou v Římě jej znali, poněvadž by veškeré obcování mezi papežem a králem hned přerušeno býti musilo: ale dosáhl svého účelu; popudil lid proti papeži a naklonil jej králi.

Když francouzský národ tak hanebným způsobem dobře byl spracován, svolal král, jenž ze samovládce najednou přítelem zastupitelstva se stal, tři stavy říše jako parlament do chrámu Notre Dame. Třetí stav, t. j. stav městský, byl po prvé zavolán, poněvadž král od něho zvláštní náklonnosti k sobě očekával. Strážce pečeti Petr Flotte přednesl ostré žaloby na papeže, že prý francouzskou církev poplatky utiskuje, církevní obročí cizincům uděluje, všechnu auktoritu sobě osobuje, a tvrdí, že král ve věcech světských jemu podroben jest; pročez ať stavové krále podporují, aby samostatnosti říše obhájití mohl. Po krátké tajné poradě prohlásila se šlechta, že jest hotova pro krále život i statky obětovati. Duchovenstvo žádalo sice za lhůtu k bedlivějšímu uvažování věci, ale dalo se zbaběle zastrašiti prohlášením, že každý, kdož jinak smýšlí, nežli král, jest nepřitelem říše, a postoupilo po šlechtě, že krále radou i skutkem podporovati bude jsouc prý jemu držením lén k věrnosti zavázáno. Konečně usnesli se tři stavové, aby duchovenstvo papeži, šlechta a měšťanstvo kardinálům psali. Duchovenstvo podalo papeži ve svém listu průběh rokování, jak jsme jej vypsali, a prosilo ho, aby jeho pečí stará svornost a láska mezi církví, králem a říší se zachovala a gallikanská církev v pokoji zůstala, pročez ať dekret, kterým je do Říma obeslal, odvolá.¹⁾ Zpurný list šlechty ke kardinálům nejmenuje ve své nadutosti nikde jméno Bonifácovo, vynáší vysoko zásluhy Francie a šlechty o křesťanskou víru, opakuje všechny výčitky, které král papeži činil a prosí je jako účastníky v církevní vládě, »aby to, co lehkomyslně a nepořádně se začalo, dobře se skončilo, láska mezi církví a královstvím se zachovala a rozmnožila, a křižácká výprava možnou se stala.«²⁾ Veškerá vysoká šlechta majíc v čele korunního prince Ludvíka připojila k tomu listu své pečeti. List třetího stavu ztratil se; však z odpovědi kardinálův jest patrné, že se podobal listu šlechty. Král Petrem Flottem dosáhl, co chtěl. Vydal znovu zákaz, že duchovní a laikové bez královského svolení mimo

¹⁾ Dupuy, *Actes et preuves* p. 67; Bulaeus, l. c. IV. 19. Hefele VI. 302 Hergenröther l. c. 287 sqq.

²⁾ Dupuy l. c. p. 60; Bulaeus l. c. IV. 22 sqq.; Hefele VI. 304 sq.; Hergenröther l. c. 289 sq

Francii cestovati, a zlato a peníze ze země vyvážeti nesmějí a dal všechny cesty, průsmyky a přístavy stříci, aby nikdo k římské synodě cestovati nemohl.¹⁾

Kardinálové odpověděli šlechtě listem od 26. června r. 1302. způsobem důstojným; litovali obsahu listu jejího, pravili, že ve všem s papežem se srovnávají a přáli si, aby páska lásky mezi Francií a církví se zachovala; neboť člověk nepřítel zasel mezi nimi koukol a způsobil rozbroj. Popírali, že by papež sám nebo poslem byl prohlásil, že král jemu s strany své říše temporaliter podroben a že ji od něho v léno přijal, čímž se řítí celá stavba, kterou Petr Flotte na falešném základě postavil. Papež povolal preláty a jiné Francouze, jakožto osoby králi milé, aby s nimi uvážil, co činiti jest; k čemuž má úplné právo, poněvadž jemu přináležejí svolávati částečné i všeobecné synody; v tomto případě nesvolal všeobecné, poněvadž by do ní přišli též prelāti z jiných říší, kteří by s sebou menší lásku ke králi přinesli. Kdyby byli sami list, který papežský posel králi přinesl, viděli a uvážili, byli by děkovali Bohu a papeži, za pečlivost otcovskou, kterouž ukázal chtěje krále a říši šťastnými učiniti, a odstraniti obtíže, které prelátům, kostelům, klášterům a dílem i jim a lidu uloženy byly. Ublížil-li papež církvi v jejím světském majetku, stalo se pouze k žádosti králově; on přenechal králi desátou část církevních příjmů na několik let propůjčil při každém stoličném a kollegiatním kostele jedno místo vhodným osobám a zadal některé důstojnosti a obročí, maje však zření ke králi, šlechtě a biskupům (t. j. kaplanům, příbuzným a přátelům krále, šlechty a prelátů). Papež jest hlavou církve a může každého člověka pro hřích k zodpovědnosti volati. Co do biskupství, obsadil je papež všechna Francouzi, králi milými, až na dvě bourgesské a artoisské, jež obdrželi dva Vlachové proslulí učenností a králi milí.²⁾ O chudé duchovní nestaral se žádný z jeho předchůdců tak, jak on; důkazem toho jsou mistři bohosloví, kterým při pařížském kostele kanonikáty a obročí udělil.

¹⁾ Spondanus ad ann. 1302. n. 10; Raynald. ad ann. 1302. n. 11; Dupuy l. c. p. 86; Baillet, l. c. p. 124; Bulaeus l. c. p. 22; Hefele VI. 306; Hergenröther l. c. p. 290.

²⁾ K výslovné žádosti Filipově povýšil Bonifác za arcibiskupa bourgesského Aegidia (Jiljího) z Říma, též Aegidia Kolonnu zvaného, jenž byl jedním z nejznamenitějších učenníků sv. Tomáše Akvinského, po delší čas professorem

Paříži a učitelem Filipa Krásného. Biskupem artoisským stal se Vlach Girard Pigalotti, který v Paříži byl vzdělán a tam za profesora a doktora obou práva povýšen. Srv. Hefele VI. 307. n. 1.

Ke konci listu vytýkají kardinálové šlechtě nezpůsob, kterého se dopustila nejmenujíc ve svém listu Bonifáce papežem, ale pouze naznačujíc jej beze vší náležité uctivosti neslušnými slovy.¹⁾

Francouzským prelátům, z nichž mnozí dříve sami ho za pomoc proti nátiskům královým prosili, odpověděl papež sám; nazval francouzskou církev zpozdilou a všetečnou dcerou, která povstává, aby svou matku tupila, a vytkl jim ostře jejich zbabělost, s kterou v onom shromáždění tří stavů naproti rozkolnickému rokování a počínání se chovali.

O něco později v srpnu 1302. byli francouzští poslové do konsistorního sedění pozváni. Kardinál-biskup z Porta měl řeč, kterou počínání papežovo úplně schvaloval, a onu podvrženou bullu od papeže a kardinálův odmítal.²⁾ Co do udělování církevních obročí pravil: »že dvě věci musejí se dobře rozeznávati: právo patronátní s presentací a pak collatio (udělení) s dosazením v užívání obročí. Collatio beneficii (udělení obročí) nemůže nikdy laikovi náležeti; kdyby někdo řekl, že králi ještě více práv zde přináleží, tu může to býti pouze ministerialiter (pokud mu to papež jako svému zástupci neb nástroji — minister — svěří neb církev výsadu na to mu udělí); že král z vlastní moci obročí udělovati nemůže, uznal sám tím, že žádal církev za výsadu na to.« Dále kladl kardinál ve své řeči váhu na to, že papež má právo též světské věci souditi, když o hřích jde (*ratione peccati*), »neboť stojí psáno: „Bůh stvořil dvě světla, větší a menší“, čímž naznačeny jsou dvě pravomocnosti; duchovní pravomocnost má hlavně (*principaliter*) papež, světskou pravomocnost císař a králové, však všechno časně vyšetřovati a souditi přináleží papeži, pokud jde o hřích (*ratione peccati*); můžeme rozeznávati, komu přináleží časná pravomocnost *de jure* (právem) a komu *ad usum et executionem* (k užívání a vykonávání); *de jure* přináleží papeži jako náměstkovi Kristovu a Petrovu a kdo to popírá, hřeší proti článku víry, že Kristus živé i mrtvé soudí; ale *quantum ad usum et executionem* nepřináleží časná pravomocnost papeži, pročez pravil Kristus ku Petrovi: »Schovej meč svůj;« pročez nemá král francký proč si stěžovati.³⁾ Po kardinálu-biskupu portském mluvil papež,

¹⁾ Bulaeus l. c. IV. 26; Dupuy, l. c. p. 63; Hefele VI. 308; Hergenröther l. c. p. 290.

²⁾ Bulaeus l. c. p. 24; Raynald. ad ann. 1302. n. 12; Dupuy l. c. p. 65; Hefele VI. 308; Hergenröther l. c. p. 292.

³⁾ Bulaeus, l. c. p. 28; Dupuy l. c. p. 73; Tosti, l. c. II. 139; Hefele VI. 309; Hergenröther l. c. p. 293.

jehož myšlenky jsou tytéž jako kardinálovy. Původcem všech stávajících rozbrojů mezi církví a Francií nazval Petra Flotta, který papežský list buď porušil nebo špatný výklad mu podložil, jakoby byl na králi žádal, aby svou říši za papežské léno uznal; jest tomu již 40 let, co papež známost práva si přivlastnil, a tu dobře ví, že dvě moci od Boha ustanoveny, kdo by tedy mohl mysliti, že by taková hloupost (*fatuitas*) jemu napadla; on praví, že v ničem nechce sobě pravomocnost královi osobiti, ale ani král ani jiný křesťan nesmí popírati, že *ratione peccati* jemu podroben není. S strany obsazování církevních obročí opakoval papež myšlenky kardinála z Porta, a pravil, že vůlí jeho bylo, aby král dovoleně konal, co teď nedovoleně koná, a že mu v tom největší přízeň prokázati chce; neboť jenom s přisvědčením Apoštolské Stolicе, mlčky nebo výslovně daným, může laik práv kollačních dosáhnouti; on dal králi právo, aby při všech kostelích své říše jeden kanonikát obsazoval, a chtěl při kostele pařížském obsazování všech obročí mu přenechati pod tou výminkou, aby je pouze mistrům bohosloví neb doktorům práv neb jinak učeným mužům, ale ne příbuzným a synovcům toho neb onoho uděloval; avšak ani král ani žádný prelát neudělil mistru bohosloví obročí, než jenom neschopným milcům. Dále byl papež ve své řeči volným přenechati svůj spor s králem na výrok rozhodčí, za něž mohou býti kardinálové neb vši úcty hodní francouzští páni jako vévoda burgundský neb hrabě bretagnský neb jiní. Ke konci řeči užil papež několik výrazů, které byly francouzským poslům nemilé, a kázal francouzským prelátům dostavili se k synodě do Říma třeba pěšky.¹⁾ Co francouzští poslové druhého dne v papežské konsistoři odpověděli, není známo.

Vévoda burgundský pokusil se listy a posly u některých kardinálův o prostřednictví; avšak tito stáli na tom, aby král za spálení listu a ostatní urážky papeži způsobené dosti učinil,²⁾ o čemž však tento nic slyšeti nechtěl a jmění prelátů, kteří přece k římské synodě odcestovali, zabavil.

¹⁾ Dupuy l. c. p. 77; Bulaeus, l. c. 31; Hefele VI. 311; Hergenröther l. c. p. 295. Závěrek řeči jest velmi podezřelý a bude asi přídavkem učiněným od některého nepřitele papežova. Řeč má vhodný konec papežovým výkladem o církevních obročích; přirovnání krále ke *garçonu* (*garcio*, neženatý člověk, sluha, pacholek) nehodí se do úst papežových v úřední řeči.

²⁾ Dupuy l. c.

Bez ohledu na královský zákaz dostavili se do Říma 4 arcibiskupové (toursský, bourgesský, auchský a bordeauxský) 35 biskupův a 6 opatů. Papež začal synodu 30. října 1302, jejíž akta se ztratila, byvše snad za následujícího papežství vzhledem k Filipovi zničena. Král nebyl na ní vyobcován, poněvadž papež spor do krajností hnáti nechtěl; a tu pravilo se jaksi žertovně, že po tolika blescích, které králi bouří hrozily, žádný déšť nespádl.¹⁾ Jakožto výsledek porad známe dvě bully, z nichž jedna z 18. listopadu, poukazujíc k starším ustanovením, vynášela klatbu na ty, kteří cestující k Apoštolské Stoliči neb od ní se navracující uvěznují, zadržují neb jinak jim překážky v cestu kladou²⁾ a druhá téhož data ona znamenitá bulla »Unam sanctam.«

Bulla »Unam sanctam« vypisuje poměr světské moci k moci duchovní, poměr království ku papežství. Hlavní věty znějí takto: »V jednu svatou katolickou a apoštolskou církev musíme věřit, mimo níž není spásy ani odpuštění hříchův. — Ona jest jedna a jediná a má jenom jednu hlavu a ne dvou hlav jako nějaké monstrum (obluda) a to Krista a náměstka jeho, Petra a nástupce jeho; kdo to popírají nejsou z ovcí Kristových. Evangelickými slovy jsme poučeni, že v církvi a moci Petrově jsou dva meče, duchovní a světský; neboť když apoštolé pravili: „Hle zde dva meče“ (Luk. 22, 38.), nepravil Pán: To jest mnoho, ale „Dosti jest“. Zajisté kdo popírá, že světský meč v moci Petrově není: má špatný pozor na slovo Páně: »Schovej meč svůj do pochvy«. (Jan 18, 11.) Oba meče jsou v moci církevní: duchovní i hmotný; ale tento jest pro církev, onen od církve vytasen; tento rukou kněžovou, onen rukou králův a vojínů však ku pokynu kněžovu a pokud to snáší (ad nutum et patientiam sacerdotis). Však jeden meč musí býti podroben druhému, moc světská musí se podrobovati duchovní moci: neboť když apoštol praví: »Není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, od Boha zřízeny jsou« (Řím. 13, 1.), tu nebyly by zřízeny, kdyby meč nebyl podroben meči a nižší nebyl vyšším vytažen. — Že moc duchovní důstojností a vznešeností každou světskou převyšuje, musíme tím jasněji vyznávat, čím výše věci duchovní nad časnými stojí. — Neboť jak pravda dosvědčuje, má moc duchovní světskou poučovati (instituere)³⁾ a souditi, není-li dobrou: tak vyplňuje se o církvi a církevní moci

¹⁾ Raynald. ad ann. 1302. n. 12. ad fin.

²⁾ Raynald. ad ann. 1302. n. 16; Mansi XXV. 98; Harduin VII. 1251; Dupuy l. c. p. 83; Bulaeus l. c. IV. 35.

³⁾ Hefele l. c. VI. 317. překládá „instituere“ dosazovati, ustanovovati

proroctví Jeremiášovo (1, 10): »Ustanovil jsem tě dnes nad národy a nad královstvími.« Tedy uchýlí-li se moc světská od pravé cesty, bývá od moci duchovní souzena; uchýlí-li se moc duchovní od pravé cesty, tu bývá nižší souzena od vyšší; uchýlí-li se ta nejvyšší, tu bude souzena pouze od Boha a nikoliv od člověka, jak dosvědčuje apoštol: »Duchovní člověk posoudí všechno, sám pak od žádného nebývá posouzen.« (I. Korint. 2, 15.) Ale tato moc, ačkoliv jest člověku propůjčena, a člověkem vykonávána, není žádnou lidskou, ale božskou, božskými ústy Petrovi danou — když Pán k němu pravil: »Cokoli svážeš na zemi atd. (Mt. 16, 19.) Kdokoli této Bohem ustanovené moci se protíví, protíví se nařízení Božímu, a přijímá jako Manichaeus dva principy (základy), což za křivé a bludařské pokládáme. Že každý člověk římskému papeži podroben jest, prohlašujeme, pravíme, vyměřujeme a oznamujeme za věc docela nutnou k spasení« (Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus, et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis).¹⁾

Touto bullou netvrdil papež nic více, nežli předchůdcové jeho, jmenovitě Innocenc III. ve svém sporu s králem francouzským Filipem Augustem; papež nepřiosobuje sobě nad královstvími pravomocnosti lenníkovy, než činí toliko nárok k nejvyšší moci souditi knížata *ratione peccati*, když totiž jako panovníci ve správě říší hříchů se dopouštějí a napravití, v čem pochybili. Ostatně i světská knížata uznávali tuto přednost čili superioritu papežovu nad sebou, jmenovitě tenkrát, když něčeho na něm žádali.

Tuto bullu dal král Filip vyvrátiti učencem Janem Pařížským,²⁾ proti níž ještě jiní učenci ve smyslu králově psali.³⁾

(einsetzen); ale poněvadž papež sám božský původ moci světské v bulle samé uznává, jest svrchní překlad lepší. Srv. Hergenröther l. c. p. 302. n. 9.

¹⁾ Corp. Jur. Can. c. 1. comm. de majoritate et obedientia l. 8. in X. vagg; Raynald. ad ann. 1302. n. 13; Dupuy l. c. 54; Bulaeus l. c. p. 36; Tosti l. c. II. 152; Hefele VI. 316; Hergenröther, l. c. p. 300. Koncipientem této bully bude Aegidius Romanus, arcibiskup bourgesský, poněvadž mnohé její výroky skoro jednotejně zní s místy v jeho díle »De ecclesiastica potestate«.

²⁾ Tractatus de potestate regia et papali (ap. Goldast. Mon. II. 108 sqq.); upírá sice papeži přímou moc, ale nepřímé moci nad králi uznává; praví na př. p. 132: Papa non instituit regem, sed uterque est a Deo institutus suo modo: nec eum dirigit per se, ut rex est, sed per accidens, in quantum convenit regem fidelem esse, in quo instituitur a papa de fide, non de regimine.

³⁾ Tak spisovatel díla »Quaestio in utramque partem disputata de potestate regia et pontificali« (Goldast. II. 95.)

Mezi tím bylo vojsko Filipovo, které k dobytí Flanderska vytáhlo, 11. července r. 1302. u Courtray-e na hlavu poraženo, a dva hlavní nepřátelé papežovi Petr Flotte a Robert, hrabě artoisský, padli tam. Papež viděl v tom soud Boží, povzbuzoval Flandřany k odporu a odstoupil polovici tříletého desátku, který byl kostelům anglickým¹⁾ a irským pro papežskou komoru uložen, králi anglickému na válku proti Francii.²⁾ Po smrti obou jmenovaných úhlavních nepřátel papežových zaujal jejich místo v nenávisti proti papeži Vilém z Nogaretu, který strážcem pečeti se stal a úzce s Kolonny spojil. Pozdě na podzim r. 1302. poslal král Filip svého kancléře Petra z Mornaye, biskupa auxerrského, s několika světskými pány ku papeži s oznámením, že ho více za smířčího soudce mezi sebou a Anglií a Flanderskem neuznává. Však vedle tohoto úředního rozkazu činil biskup vyhlídku na povolnost královu, a bratr králův Karel z Valoisu podporoval tato vyjednávání. To pohnulo papeže, že poslal kardinála le Moyne, rozeného Francouze a králi milého, do Paříže s 12 články jako podmínkami míru mezi nimi, v nichž žádal, aby král jeho papežských práv jmenovitě udělovati církevní obročí uznal, za spálení bully dostiučinil a svých posavadních přechmatů do církevních práv a majetků zanechal.³⁾

Bez prodlení dal Filip na tyto články vypracovati odpověď (v únoru r. 1303.), aby dokázal, že v právu jest.⁴⁾ Celá tato odpověď jest dvojsmyslna a lstivě promyšlena, neukazujíc ani dost málo lásky ku pravdě a povolnosti. Znamé události popírají se jednoduše nebo svaluje se vina na úředníky, přechmaty ospravedlňují se odvoláním na předky, jmenovitě Ludvíka Svatého, kteří prý totéž činili, stesky papežovy vykládají se libovolně, neb úmyslně se jim nerozumí; vlastní spor se obchází, a činí-li se ústupky, jsou to ústupky pouze zdánlivé a co nejvíce neurčité. Papežské návrhy uznal Karel Valoisský za takové, že bratr je přijmouti může, a biskup auxerrský učinil o nich podobnou přípo-
ověď. Pročež byl Bonifác úplně v právu, když Filipovu odpověď ve svých listech ze 13. dubna r. 1303. ke Karlovi Valoisskému a biskupu auxerrskému nazval nedostatečnou, která s jejich přípo-

¹⁾ Raynald. ad ann. 302. n. 17. ad fin.

²⁾ Hefele VI. 318. 319.

³⁾ Dupuy l. c. p. 90; Raynald. ad ann. 1303. n. 34; Tosti II. 172; Hefele VI. 319; Hergenröther l. c. p. 307.

⁴⁾ Dupuy l. c. p. 92; Baillet l. c. p. 175; Tosti II. 174; Hefele VI. 320; Hergenröther l. c. p. 308

vědmi nikterak se nesrovnává.¹⁾ Dále poslal legátovi dvě bully téhož data, z nichž jednou vyzýval preláty, kteří k římské synodě nepřišli, aby do Říma ve třech měsících se dostavili,²⁾ a druhou prohlásil, že Filip bez ohledu na svou důstojnost klatbě propadl, která každého stihne, kdo prelátům k Apoštolské Stoliči cestovati překáží.³⁾ Prohlášení této poslední bully mělo se teprve tenkrát státi, když by král všeliké smíření zamítal a tak papeže přinutil, aby proti němu s veškerou svou vážností (spiritualiter et temporaliter) zakročil.

Avšak nežli tyto listy ještě vyšly, dosáhla slepá vášeň u Filipa a dvoru jeho vrchu. Dne 12. března r. 1303. vybízel Vilém Nogaret, strážce říšské pečeti, v mimořádném sedění říšské rady v Louvru krále, aby církve proti cizinci a falešnému papeži Bonifácovi, zloději a loupežníku, kacíři a svatokupci hájil a smluviv se na sjezdu s preláty a velmoži svolání všeobecného církevního sněmu vymohl, jemuž potom podá důkazy proti Bonifácovi, aby tento ničemník byl odsouzen, a jiný pastýř od kardinálů zvolen.⁴⁾ Brzy potom dal Filip arcijáhna Benefrakta z Contance, který dotčené papežské listy do Francie nesl, v Troyesu zatknouti a papírův jeho zbaviti. Kardinál-legát ohrazoval se sice proti tomu, ale boje se ztráty svobody prchl z Francie.⁵⁾ Za to napomínal papež 31. května r. 1303. obyvatele krajin, kteří dříve k říši římsko-německé náleželi, aby okovy poroby, kterou posud ke škodě říše římské snášeli, roztrhali,⁶⁾ uznal Albrechta za krále římského a Fridricha za krále sicilského, aby počet svých odpůrců zmenšil.

Avšak král Filip chtěje míti volné ruce k zničení svobody Flandrie a hlubokému pokoření papeže učinil 20. května r. 1303. mír s Anglií, a shromáždil potom 13. června r. 1303. v Louvru okolo 30 prelátů, pak jistý počet velmožův a právníků, samých to lidí sobě oddaných. Rytíř Vilém Plassian (Du Plessis), pán na Vezenobru, četl v schůzi obsírnou žalobu na papeže, prohlásil se

¹⁾ Dupuy l. c. p. 97; Raynald ad ann. 1303. n. 34; Hefele VI. 321; Hergenröther l. c. p. 309.

²⁾ Dupuy l. c. p. 88.

³⁾ Dupuy l. c. p. 98; Raynald. ad ann. 1311. n. 439. „Per processus nostros“ (u Raynalda má datum 30. dubna).

⁴⁾ Dupuy l. c. p. 56; Baillet, l. c. p. 169; Hefele VI. 322; Hergenröther l. c. p. 310.

⁵⁾ Hefele VI. 322. 323; Hergenröther l. c. p. 310.

⁶⁾ Boutaric l. c. p. 110; Hefele VI. 323.

býti hotovým provéstí důkaz a zapřisáhal krále, aby víry a církve se ujal a všeobecný církevní sněm vymohl. Druhého dne přednesl proti Bonifácovi 29 článků, které ty nejsprostější pomluvy obsahovaly. On prý nevěří v nesmrtelnost duše a život věčný, neboť řekl, že by byl raději psem neb oslem nežli Francouzem, což by říci nemohl, kdyby věřil, že Francouzi mají duši a mohou života věčného dojíti; nevěří v předpodstatnění ve Svátosti oltární; nemá smilstvo za žádný hřích; přechovává u sebe zlého ducha, jehož radami se řídí; nutí duchovní, aby pečeť zpovědní porušili; provozuje svatokupectví a sodomii; podporuje modlářství, neboť v chrámech postavil stříbrné obrazy své osoby; ptá se hadačů; nezachovává se svými služebníky postů, dal duchovní odpraviti a těšil se z jejich smrti a jest příčinou ztráty sv. země, uživ jinak peněz k jejímu hájení určených; jest nepřítelem krále a říše a chce je zkaziti.¹⁾ Byly to věci, pomluvy a klevety, které kardinálové Šimon z Palestriny a Le Moyne, oba rodem Francouzi, pak oba kardinálové Kolonnové a jiní nepřátelé papežovi již záhy od r. 1295. rozsevali a krále proti papeži štváli. Po přečtení těchto článkův ujišťoval slavně Plassian, že nikoli z nenávisti, ale z horlivosti pro církev a sv. stolec proti Bonifácovi vystoupil. Potom prohlásil král, že pouze z ohledu na své svědomí a beze vší ujmy cti sv. Stolicí náležející o svolání všeobecného církevního sněmu pracovati bude, žádal přítomných prelátů za spolupůsobení, a odvolal se proti zakročení Bonifácovu k budoucímu sněmu a budoucímu pravému papeži. Něco podobného nestalo se ještě nikdy ve Francii; laikové povstali jako žalobníci proti hlavě církve a král chtěl ji svou přítomností na sněmu jaksí sám souditi. Podobný případ stal se v Německu za císaře Fridricha II. Přítomní biskupové chovali se zbaběle a podle; 5 arcibiskupů, 21 biskupův a několik opatů prohlásili se pro svolání všeobecného církevního sněmu, aby buď, jak si přejí, nevinnost Bonifácova se ukázala, neb sněm o žalobách proti němu podaných rozhodl, a připojili se k nepravnému odvolání královu.²⁾ Tak vstoupili francouzští biskupové na dráhu rozkolnickou. Potom dal král 24. června v zahradě Louvru učiněná usnešení lidu předčítati a vymohl všemi možnými prostředky přistoupení k nim na pařížské universitě, mnišských řádech a klášterích, městech a provinciích, prelátech a pánech, kteříž oné schůzi přítomni nebyli. Kolem 700 adress schvalujících

¹⁾ Dupuy l. c. p. 101; Bulaeus l. c. p. 42; Hefele, VI. 323.

²⁾ Dupuy l. c. p. 106; Bulaeus, l. c. 44; Hefele VI. 325.

počinání královo sehnali královští úředníci, byvše za tím účelem na všechny strany říše vysláni. Kdo nepodepsal dobrovolně, byl k tomu přinucen. Jan, opat citeauxský, pak opatové z Prémontré a Klugni a někteří italští řeholníci byli uvězněni; dominikáni montpellierští nepodepsali, začez byli prohlášeni za zbavené královské ochrany a musili ve třech dnech říši opustiti. Každý odpor pokládal se za velezrádu. Filip psal též ostatním knížatům a prelátům Západu s strany všeobecného církevního sněmu, s kterým to ovšem do opravdy nemyslí, a ujišťoval kardinály o své lásce k církvi.¹⁾

Ve svém rodišti Ananii, kde Bonifác v letě bydlíval, dostal zprávu o nejnovějších událostech pařížských, prohlásil žaloby proti němu učiněné v konsistoři za nepravé a vydal 15. srpna r. 1303. několik bull, kterými bezbožnost svých nepřátel ukázati a trestati chtěl.²⁾ Bullou »Nuper ad audientiam« obrátil se proti králi, který spasitelným napomínáním papežovým opovrhne, pokání jako císař Theodosius činiti nechce, papeže tupí a sněmu žádá, kterýž jenom papež svolati může; neobrátil-li se, zakročí se proti němu a druhům jeho; žaloby jeho na papeže jsou rouháním, neboť »kdo slyšel, aby se byl bludem poskvrnil.«³⁾ Jinou bullou odňal papež mistrům a doktorům pařížské university, které král dílem svedl, dílem týráním po sobě potáhl, právo udělovati akademické hodnosti, pokud král Apoštolské Stolicí dosti neučiní.⁴⁾ Suspendoval Gerharda, arcibiskupa z Nikosie na Cypru, který ve Francii zůstal a odvolání k budoucímu sněmu první podepsal, jakožto podněcovatele králova.⁵⁾ Dále suspendoval volební právo všech a vyhradil čili rezervoval sobě obsazování všech církevních obrocí, pokud král církvi dosti neučiní, aby nehodným nebyla udělena.⁶⁾ Bullou »Rem non novam« prohlásil, že obsylky před Apoštolskou Stolicí právní moci již tím nabývají, když v sídle kurie na kostelní dvěře se přibíjí, a vyobcoval všechny ty, kteří prohlášení takových obsylek překážky dělají.⁷⁾ Teprve 8. srpna r. 1303. měla

¹⁾ Srv. Hefele VI. 327; Hergenröther l. c. p. 312. 313.

²⁾ Spondanus ad ann. 1303 n. 11; Bzovius ad ann. 1303. n. 5.

³⁾ Dupuy l. c. p. 166; Bulaeus, l. c. p. 55; Raynald ad ann. 1303. n. 36. ve formě od papeže Klementa zpitvořené; zúplna od ann. 1311. n. 40.

⁴⁾ Dupuy l. c. p. 163; Bulaeus l. c. p. 54; Raynald. ad ann. 1303. n. 38.

⁵⁾ Dupuy l. c. p. 162; Raynald. ad ann. 1303. n. 37.

⁶⁾ Dupuy l. c. p. 163; Raynald. ad ann. 1303. n. 39.

⁷⁾ Dupuy l. c. p. 161; Raynald ad ann. 1303. n. 40; Tosti II. 309.

býti prohlášena bulla »Super Petri solio«, která klatbu na Filipa vynášela a poddané jeho od přísahy věrnosti rozřešovala; ¹⁾ však den před tím 7. srpna byl papež od Nogareta jat.

Již od dubna meškal Nogaret v Italii, sbíral se Sciarrou Kolonnou mezi Gibelliny toskánskými stoupence a vojsko a připravoval v největší tajnosti lstivé přepadení papeže v Ananii, který měl býti jat a potom dobrovolně se poděkovati, nebo býti násilně do Francie zavlčen, tam lichou synodou souzen a sesazen a pak v tvrdém vězení chován. Florentský bankovní dům Petrucci-ův byl od Filipa poukázán, aby Nogaretovi potřebné summy na to vyplácel. Časně ráno dne 7. srpna objevil se Nogaret s ozbrojenci, před nimiž na potupu prapor církve římské se nesl, před Ananií. Adenolfo, šlechtic ananský a jeden ze spiklencův, otevřel jim bránu, a oni křičíce: »ať žije král francouzský, pryč s Bonifácem«, vrazili do města. Lůza byvši z části zakoupena, přidala se k násilníkům, kteří hned ulice a veřejná místa obsadili. Odpor překvapených synovcův a přátel papežových nezdařil se; přelstěný neb uplacený magistrát choval se nečinně, hrůza napadla všechny, kardinálové utekli až na dva, kteří při papeži zůstali. Dům, v němž Bonifác bydlil, byl opevněn a mezoval s kostelem Panny Marie. Teprve když kostel byl vzat, vypáčil Sciarra 7. u večer dvěře a okna papežského domu, z něhož všechno bylo rozkradeno. Skoro 86letý papež chtěl papežem umříti a volal k svému okolí: »Otevřte vchody do mých pokojů, chci mučnickví za církev Boží vytrpěti. Jsem zrádným způsobem jako Kristus jat a do rukou svých nepřátel vydán, abych byl zabit, chci umříti papežem. V rouchu své důstojnosti posadil se na papežský trůn a očekával své vrahy při sobě, maje oba kardinály Mikuláše Boccasini-ho, biskupa ostijského, a Petra d' Espagne, biskupa sabského. Vetřelci zarazili se při pohledu na ctihodného starce a neopovažovali se vztáhnouti svých rukou na něj. Ale Sciarra a Nogaret přistoupili drze k němu a zasypávali jej hanami. Nogaret přednesl mu usnešení pařížského sjezdu a hrozil, že jej svázaného do Lyonu odvede, aby tam všeobecným sněmem byl sesazen. Tu pravil Bonifác: »Odsouzení a sesazení od Patarenů trpělivě snesu«, narážej na Nogareta, jehož děd jako Albigenský byl odsouzen a spálen. Zčervenav vzdálil prý se Nogaret; ale dle jiných zpráv strhl za surového křiku svých druhů »maledictus Malefacius«

¹⁾ Raynald. ad ann. 1311. n. 44; Bulaeus l. c. p. 57; Dupuy l. c. p. 182.

(zlořečený Malefacius) papeže s trůnu a Sciarra bil jej svou železnou rukavicí do obličeje. Nogaret zapíral to později, což není žádným důkazem, že se to nestalo, poněvadž i jiné známé věci zapíral. Papež nedostal dva dni nic jísti, aby hladem byl přinucen buď se poděkovati neb své bully odvolati. Ale třetího dne 9. srpna sebrali se občané ananijští celí rozhorčení ze zločinu spáchaného na svém velikém krajanu a dobrodinci, a majíce v čele kardinála Lukáše del Fiesco a volajíce »ať žije papež, smrt zrádcům« podstoupili boj se spiklenci. Nogaret byl raněn a prchl se Sciarrou. Reginald ze Supina a oba nevěrní kardinálové Riccardo ze Sienny a Napoleon Orsini byli jati a s Francouzi vyhnáni. Papež dosáhl opět svobody, a měl ještě týž den u večer konsistorium, v němž všem odbojníkům ananijským vyjma loupežníky a zrádce odpuštěl; též udělil odpuštění Reginaldu Supinovi a oběma kardinálům.¹⁾ Jistotně to vznešený charakter, který za neslýchaný zločin neměl jiné msty, leč odpuštění. Brzo potom vrátil se papež do Říma, byl s jásotem uvítán, ale poznal brzo, že mocnými Orsiny jest hlídán. Tělesně jsa zničen, duševně však pln síly zemřel na horečku 11. října r. 1303., učiniv před tím slavně vyznání víry. Že by ze zoufalství a bláznovství byl sám sebe trhal, jest hanebnou lží nepřátel jeho. Když dne 9. října r. 1605. jeho hrob se otevřel, nebylo viděti ani stopy poranění.

Bonifác povýšil svátky apoštolův, evangelistův a církevních učitelů za festa duplicia, přidal k tiaře druhou korunu, zhotovil šestou knihu dekretálek a založil římskou universitu Sapienzu. Památka Bonifácova vyjma Francii svedenou a z části Itálii zůstala požehnanou. On náleží k největším papežům, a podobal se duchem Innocencovi III. a Řehoři IX. S ním klesla v hrob středověká velikost papežství, jako mučennice utýraná úskočným a násilnickým králem Filipem; důstojněji klesnouti nemohla.

Benedikt XI. (1303—1304). V krátkém konklave zvolili kardinálové za papeže 64letého biskupa ostijského Mikuláše Boccasini-ho, který se Benediktem XI. nazval a pouze krátký čas od 22. října r. 1303. — 7. července r. 1304. panoval. Pocházel z chudého rodu občanského z Trevisa, byl dle jedněch synem notářovým,

¹⁾ Giovanni Villani Historie Fiorentine VIII. c. 63; S. Antonini Summa hist. III. tit. 20. c. 8; Franc. Pipini Chronic. Lib. IV. c. 41; Chronic. Parm. ad ann. 1303. (Murat. XI. 848); Ferretus Vicentin. in Bonifac. Lib. III. (Murat. XI. 529.); Thomas Walsingham, Histor. Angl. in Edvardo I. Lib. I. Raynald. ad ann. 1303. n. 41. 42; Hefele VI. 329; Hergenröther, I c. p. 314.

dle jiných pastýřovým, zápasil ve svých studiích s nouzí a bídou, vstoupil do řádu dominikánského, postupoval v něm v hodnostech, stal se konečně generálem řádu a papež Bonifác VIII. povýšil jej za kardinála u sv. Sabiny, potom za kardinála-biskupa ostijského, jemuž v jeho trudných dobách života věrným zůstal.¹⁾

Jako papež hleděl přátelské poměry s křesťanskými knížaty obnoviti, pohnul krále sicilského Fridricha k obnovení lenní přísahy a uznání smlouvy z roku 1303.,²⁾ zrušil všechny trestní výroky proti Kolonnům od jeho předchůdce vynešené, navrátil jim zabavené statky, které v cizích rukou nebyly, ale nedovolil znova stavěti Palestrinu³⁾ a nedosadil oba kardinály Kolonny v jejich úkony ve sv. sboru,⁴⁾ a přál si obnoviti pokoj s Francií, aniž by Apoštolské Stolicí co zadal. Zločin ananijský vyvolal i ve Francii rozhořčenost proti králi a Nogaretovi. Tu radil Nogaret svému pánu, aby s novým papežem se smířil, a vymyslel nový plán, aby sebe a krále ze zločinu na Bonifácovi spáchaném ospravedlnil. Bonifác měl býti na všeobecném církevním sněmu za kacíře odsouzen, pak nebyli Nogaret a král ohavníky, ale věrnými syny, ochránci a rytíři církve. Král přivlastnil si tento plán a činil všechno, aby jej v skutek uvedl. S plnomocenstvím ze 22. února r. 1304. přišli rytíři Bernard z Mercueilu a Vilém Plassian, pak kanovník Petr de Pelleperche ze Chartresu do Říma, aby papeži k jeho povýšení přáli a rozřešení od klatby králi vymohli, aniž král sám toho žádal. List králův ku papeži oplýval chvalami na něj a hanami na předchůdce jeho, a odporoučel vřele krále, říši jeho a francouzskou církev papeži.⁵⁾ Též byli někteří zajatí stoupenci Bonifáce VIII. za výkupné propuštěni.

Benedikt XI. zrušil skutečně u přítomnosti francouzských poslů všechny klatby, do nichž král z kterékoli příčiny upadl a oznámil to králi přátelským listem z 2. dubna r. 1304.; však tento skutek prohlásil výslovně za skutek apoštolské dobrotivosti (mansuetudinis) ku pobloudilé ovci.⁶⁾ O jeho žádosti za všeobecný církevní sněm pravil papež v konsistoři, že si rozhodnutí ponechává. Zatím

¹⁾ Raynald. ad ann. 1303. n. 45. 46; Gröne: Papstgeschichte II. 165.

²⁾ Raynald. ad ann. 1303. n. 49—53.

³⁾ Corp. Jur. can. (lib. V. tit. 4. c. unic. Extravag. commun.).

⁴⁾ Platina: Vitae PP. edit. Colon. Agripp. 1624. str. 234; Hefele VI. 345 v notě 2.; kde výklad uvedené dekretálky jest.

⁵⁾ Dupuy l. c. p. 205; neúplně ap. Raynald. ad ann. 1304. n. 9; Hefele VI. 349; Hergenröther l. c. p. 319.

⁶⁾ Dupuy l. c. p. 207; Hefele VI. 350; Hergenröther c. l. p. 319.

získali poslové Filipovi sedm kardinálů králi, že jim své spolupůsobení za svolání takové synody slíbili.¹⁾

Pro nepokoje římských stran odebral se Benedikt po velikonočních r. 1304. do Perugie. Na cestě tam vydal z Viberta 18. a 19. dubna dva dekrety, jimiž zastavení čili suspensi práva udělovati *veniam docendi* (povolení k vyučování) a hodnosti akademické jakož i rezervaci všech francouzských obročí zrušil.²⁾ Potom 12. května zmírnil z Perugie konstituci »*Clericis laicos*« v ten smysl, že toliko zakázáno jest žádati dárek z církevních obročí, nikoliv však je odváděti laikům, a že přispívati k státním potřebám v případě nouze nebo říšského prospěchu, když před tím papež za radu byl tázán, dle 4. lateránského sněmu dovoleno jest.³⁾ Den po tom rozřešil papež všechny francouzské duchovní a laiky, kteří byli proto vyobcováni, že písemnému neb osobnímu obcování s Apoštolskou Stolicí překáželi, jakož i všechny ty Francouze, kteří v jetí jeho předchůdce neb legátův jeho radou nebo skutkem se účastnili, vyjma Nogareta, jehož rozřešení papež sobě zadržel.⁴⁾ Dál odpustil všem prelátům a doktorům neposlušnost, že po rozkazu Bonifáce VIII. r. 1303. do Říma k synodě se nedostavili.⁵⁾ Potom zrušil všechna ustanovení svého předchůdce, kterými tento výsady Francii propůjčené za neplatné prohlásil, neb jiným k její škodě je propůjčil, nebo někoho od závazků ke králi rozvázal. Jenom co Bonifác proti Nogaretovi ustanovil, mělo prozatím zůstatí v platnosti.⁶⁾

Benedikt XI. neobnovil jenom předešlého stavu před sporem, ale udělil ještě zvláštní milosti Filipovi; propůjčil mu dvouletý desátek ze všech církevních obročí na válku flanderskou, vyňal dvorní duchovenstvo z pravomocnosti biskupa pařížského a metropoly sensského a slíbil podporu jeho bratru Karlovi z Valoisu k dobytí byzantské říše, jakožto manželu Kateřiny Courtenay-ové.⁷⁾ Hned potom 7. června vydal přísný dekret »*Flagitiosum scelus*«

¹⁾ Dupuy l. c. p. 219 sqq. 231 sq.; Hefele VI. 250; Hergenröther l. c. 330.

²⁾ Dupuy l. c. p. 209. 229; Hefele VI. 352; Hergenröther l. c. p. 321.

³⁾ Bzovius ad ann. 1304. n. 4; Raynald. ad ann. 1304. n. 12; Hefele l. c.; Hergenröther l. c.

⁴⁾ Dupuy l. c. p. 208; Hefele l. c.; Hergenröther l. c.

⁵⁾ Dupuy l. c. p. 229; Hefele l. c.; Hergenröther l. c.

⁶⁾ Dupuy l. c. p. 230; Hefele VI. 353; Hergenröther l. c.

⁷⁾ Raynald ad ann. 1304. n. 11. 28—30; Hefele l. c.; Hergenröther, l. c. p. 322.

proti zločincům, kteříž ananijskou ohavnost na Bonifácovi VIII. spáchali, Nogaretovi a jeho italským spoluvinníkům, (francouzským bylo odpuštěno), jež vypočítává, a obeslal je na 29. června před Apoštolskou Stolicí, aby rozsudek nad sebou vyslechli.¹⁾ Poněvadž se nedostavili, byla na ně vynesena klatba.²⁾ Ale po několika dnech dne 7. července r. 1304. zemřel Benedikt tak rychle, že myslili na jeho otrávení, rozličným stranám je připisující. Byl pochován v Perugii v dominikánském kostele, a papež Benedikt XIII. prohlásil jej za svatého pro zázraky, které na hrobě jeho se dály.³⁾

¹⁾ Raynald. ad ann. 1304. n. 13—15; Hefele l. c.; Hergenröther l. c.

²⁾ Bzovius ad ann. 1304. n. 3; Spondanus ad ann. 1303. n. 21.

³⁾ Raynald. ad ann. 1304. n. 31—35; Hefele l. c.; Hergenröther l. c. p. 323.

Hlava třetí.

Církevní ústava.

§. 309. *Církev a stát; moc papežská.*¹⁾

Moc papežská, a s ní církev vůbec, dosáhla v této době svého duchovního i politického vrcholu. Srovnávající ji s předšlými věky, nesmíme zapomínati, že církevní ústrojí není ničím mrtvým, ale plným života, který za jistých okolností v bujném květu se jeví nežli jindy. Papežství jakožto střed církevní moci chová v sobě veškerou plnost moci a drží všechna práva, kteráž jsou nutna k zachování jednoty, pročež bludným jest Febroniovo rozdělení papežských práv na podstatná a nepodstatná. Ona nutnost jest za rozličných časů rozlična, pročež papežská moc více nebo méně v popředí vystupuje. Když církevní představení a věřící po cestě zákona Božího kráčeli, nebylo mnoho znáti papežské moci; však jakmile od pravé cesty se uchýlili a zlořády nastaly, musela papežská moc vystoupiti a jim zabraňovati. Když moc světská zákona Božího nedbala, musela moc církevní ji kárati a se snažiti, aby ji na pravou cestu uvedla. Svornost obou mocí pokládal středověk, jak jinak nelze, za ideál, kde člověčenstvo krásně k svému cíli se blíží a pro království Boží dospívá. Ve vzájemném poměru platila moc církevní za vyšší, poněvadž pečuje o nesmrtelnou duši a její duchovní statky a jest přímo od Boha ustanovena, kdežto moc světská stará se hlavně o tělo a statky časné a jest nepřímou od Boha ustanovena, majíc svůj základ v historickém vývoji. Poměr obou mocí naznačoval se podobenstvím o slunci a měsíci, o duši a tělu. Slunce, moc církevní, jest představena dni, t. j. věcem nebeským, měsíc, moc světská, noci, t. j. věcem pozemským; jako měsíc, aby svítil, nabývá světla od slunce, tak moc světská má

¹⁾ Raskovány: De primatu Rom. Pontificis ejusque juribus. Aug. Vindel. 1854. — Hurter: Innocenc III. 3. sv. str. 61—149.

časné věci ve světle moci duchovní, t. j. zákona Kristova spravovati. Jako duše oživuje a řídí tělo, tak má moc duchovní oživovati a říditi moc světskou. Svornost obou mocí naznačovala se obrazy: obou očí člověka, dvou cherubinů při arše úmluvy stojících, dvou krásných sloupů v síni chrámové (3. Král. 7, 15. 21; Jeremiáš 52, 20.), a dvou mečů (Luk. 22, 38.), duchovního a světského, z nichž onen od církve, tento pro církev tasen býti má.

Nejvyšší nosič církevní moci papež jevil se v této době v plné kráse biskupem biskupů; potvrzoval biskupy, svoloval k jejich přesazení a dával jim pomocníky čili koadjutory; uděloval metropolitům pallium a přijímal od nich přísahu věrnosti; svolával biskupy na synody, potvrzoval provinciální synody a ohraničoval diecése. Pro tuto větší závislost na papeži psali se od 11. století biskupové: »z Boží a Apoštolské milosti,« činili mu slib poslušnosti a musili v určité časy do Říma putovati. Pro jednotu a odstranění zlořádův a lehkomyšlnosti zadrželi sobě papežové mnohá práva, která dříve biskupové a synody vykonávali, na př. svatořečení, schvalování sv. ostatkův a řeholí, a potvrzování biskupů. Papežové dávali zákony celé církvi a dispensovali od nich, zadržovali sobě rozřešení od církevních trestů, propůjčovali biskupům právo rozřešovati od svých rezervátův, a udělovali panovníkům výsady, že jenom od papeže ne však od biskupů tresty církevními stíhání býti mohou. Papežové činili si právo k obsazování církevních obročí. Klement IV. zadržel sobě odvolávaje se k starému obyčeji obsazení všech obročí, jejichž držitelé v Římě zemřeli; v jiných případech prosili, aby řádní obsazovatelé (collatores) jistým osobám, jmenovitě učencům udělili, a teprve když prosby nebyly nic platny, přikázali jim to přísně. Pro dobro církve, jmenovitě na výpravy křížácké proti nevěřícím a bludařům a pak proti nepřátelům církevního státu ukládali církvim berně. Papežové byli ve všech církevních věcech poslední soudnou stolicí přijímající odvolání od nižších podřízených stolic. Že soustředění veškeré církevní pravomocnosti mělo své nehody, a mohlo býti v mnohém ohledu menším jest uznati; jmenovitě bylo nehodou, že odvolání děla se zhusta s pomínutím řádných středních stolic, a tu chudší a poměrů římských neznalí raději křivdu trpěli, nežli by své postavení nákladem, kterého odvolání nutně žádalo, ještě zhoršili.

¹⁾ Srv. Thomassin. I. lib. 1. c. 69. n. 9. 10; Katholik, 1823. sv. VII. str. 129 - 148.

Papežové vykonávali také ve věcech světských, pokud se duchovních dotýkaly, nebo hřích tady byl (*ratione peccati*) soudní moc, kterouž nazýváme nepřímou čili náhodnou; rozsuzovali, zdali věc se zákonem Božím se srovnává, neb jemu se protiví. K tomuto výroku odvolávali se knížata i národové a činili tak papeže nejvyšší soudní stolicí ve věcech politických. Poněvadž veškeren život živou věrou byl proniknut, a každý zavázán poslouchati Boha a jeho zástupce, církve, jejíž hlavou jest papež, pokládalo se bludařství a neposlušnost Boha a církve nejen za zločin církevní ale též občanský; vyobcování církevní mělo v zápětí vyobcování občanské, rozdíl mezi oběma, jenž nám jest patrný, neznala ona víry plná doba. Setrvání v klatbě mělo v zápětí ztrátu důstojností ano u knížat i ztrátu trůnu. Sesazení krále nebylo leč výrokem, že křesťanskému národu nemůže panovati, kdo sám členem církve není. Toto právo uznávali biskupové a synody, knížata i národové, jmenovitě když právě nešlo o ně; však i v tomto případě neupírali papeži pravomocnosti, jako spíše že proti nim si nespravedlivě počínali.

Čím více v národech křesťanských theokratie se upevňovala, tím výše vystupoval také papež i v politickém ohledu. On potvrzoval císaře římského a korunoval jej, uděloval knížatům titul královský, který potom všichni uznávali, zasahoval do sporů, které knížata mezi sebou nebo se svými národy měli, pomáhal činiti mír, ujímal se potlačených proti utlačovatelům a slabých proti silným, stavěl se v čelo všeobecných podniků, jmenovitě křižáckých výprav a stal se nejvyšším evropským tribunálem, jedinou evropskou velmocí, opírající se o zákon Boží a ne bodáky. Pro tento velemocný vliv papežů dávali se králové se svými říši v papežskou ochranu a žádali jich za potvrzení svých zákonů, smluv, výsad, darování a opět prosili jich za zakročení, když je odvolati chtěli. Tímto způsobem měli papežové přednost přede všemi panovníky a jakési vrchní panství nad nimi, aniž tito plné své suverénity pozbyli. Jako dnes jsou evropské velmoci vrchním tribunálem, jemuž státní druhé a třetí třídy se podrobiti musejí, neztrácejí své suverénity, takovou velmocí byl papež nade všemi knížaty, kteří suverenními zůstali. Papežové byli si také vědomi mezí, kam až zasáhnouti jim lze. Innocenc III. uznal výslovně nezávislost a samostatnost francouzského krále ve věcech světských; Alexander III. zakázal odvolati se od světského soudce k Apoštolské Stolicí mimo církevní stát. Vedle této obecné svrchovanosti byli papežové spolu lenníky mnohých království: obojí

Sicilie, ostrovů Sardinie a Korsiky, Anglie, statků Mathildiných, kde práv lenníkových řádným způsobem nabyli. Když však taková práva si osobovali na neoprávněném základě, museli potom strpěti, že s nároky svými odmítnuti byli; jako na př. Martin IV. se svými nároky k Aragonii a Valencii.¹⁾ Kdykoli papežové v oboru politickém svou působnost překročili, stáli proti nim národové, kteříž jinak jejich řádné zakročení vděčně uznávali.

Ale při vší plnosti nebyla papežská moc nikdy libovolnou a neobmezenou. Byly a jsou tady meze v zřízení církevním, člancích víry, starších zákonech církevních pak ve veřejném mínění národův a biskupů, bez jejichž podpory a spolupůsobení by ty nejlepší úmysly zůstaly pouhými úmysly a nevešly nikdy v život, a konečně ve svědomí papežův a zodpovědnosti jejich před Bohem. Papežové musili míti zřetel na to, co jest užitkem církvi a ne jim, a měli a mají na zřeteli že nejsou toliko náčelníci, zákonodárci a soudci věřících, ale spolu jejich otcové a vychovatelé, kteří knotu doutnajícího udusiti nesmějí. Proto přijímali s vděčností sv. karatelů, jako Paschal II. r. 1111. slovo římské synody, Eugen III. upřímné a svobodomyslné výčitky sv. Bernarda, Hadrian IV. Jana Saliburského, a Innocenc IV. pamětný spis Roberta, biskupa linkolnského.

§. 310. Římská kurie, kardinálové a papežští legátové.

Veliký sbor papežské působnosti žádal četných úředníkův, jejichž soubor nazýval se římskou kurií. Důležité listiny vyhotovoval kancléř, později místokancléř církve římské, obyčejně jsa kardinálem; správu papežské pokladny a dozor na poklady a drahé věci měl papežský komorník (camerarius), který měl více úředníků ke své ruce. Právní věci vyšetřovali auditoři, jsouce často kardinálové někdy též jenom papežští kaplani, z nichž ke konci 13. století vyvinul se soudní dvůr zvaný rota.

Hlavními rádci papežovými, ač nikoli výlučnými, byli kardinálové; o důležitých věcech radili se často papežové též s biskupy, v Římě právě meškajícími, nebo povolali ku poradě moudré a opatrné muže z rozličných zemí. Kardinálové, jimž jediným opět-

¹⁾ Srv. Hergenröther: *Kathol. Kirche und christl. Staat*. V. hlava „die Päpste und die Vasallenreiche“ str. 224 259.

nými nařízeními Mikuláše II., Alexandra III. a Řehoře X. volba papežova připadla, obdrželi přednost před arcibiskupy a biskupy (tak na sněmích lyonských 1245 a 1274); těšili se rozmanitým výsadám a dostali za zevnitřní vyznamenání od papeže Innocence IV. na sněmě lyonském r. 1245. červený biret; týrání kardinála pokládalo se za zločin uražení Veličenstva. Z nich bral papež hlavně své legáty a užíval jich ve správě církevního státu. Od 11. století náleželo ke sboru kardinálů 7 biskupství, 28 titulů kněžských a 18 jáhenských. Též znamenití biskupové stávali se kardinály, tak arcibiskup neapolský Anselm kardinálem knězem u ss. Nerea a Achillea, remešský arcibiskup Vilém, kardinálem u sv. Sabiny, Ostrihomský primas stal se za Innocence IV. kardinálem-biskupem praenestským, avšak vrátil se na svůj prestol ostříhomský a podržel titul kardinála (1253). První Čech, který k důstojnosti kardinálské povýšen byl, jest pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, byv 17. září 1378. od papeže Urbana VI. jmenován kardinálem-knězem při chrámu dvanácti Apoštolů.¹⁾ V této době nebylo ještě stesků na nepotismus papežů, však na jejím konci nadržovali papežové Francouzům, čímž ve sv. sboru strany vznikly.

V těchto časech jest zhusta slyšeti nářky na prodajnost a úplatnost kuriálních úředníkův a na lakomost a vydírání papežských legátů, kterým biskupové často napřed peníze posílali, aby přítomnosti jejich se zbavili. Však musíme zde činiti rozdíl mezi oprávněnými nářky a pak nářky beze všeho základu, pocházejícími ze sobectví a vlastní lakomosti. Četní naříkali na všechny papežské poplatky, i ty neoprávněnější, kterých papežové v největší nouzi a k dobrým účelům církve žádali, oni naříkali, že vůbec něco platiti musili. Od oprávněných nářků na přehnané požadavky legátův a kurialistův pomáhali papežové zákony a přísnými tresty. Innocenc III. učinil opatření proti prodajnosti římských kurialistův, odstranil směnárny, které poblíž Lateranu byly a zakázal na všeobecném církevním sněmu lateranském IV. (1215) legátům, obtěžovati církev a s větším průvodem vystupovati nežli Alexander III. na předcházejícím sněmu lateranském III. (can. 4.) dovolil.²⁾ Podobně chovali se papežové Honorius III., Alexander IV. a Bonifác VIII. Byli řádní legátové, kteří měli na paměti Boha a službu jeho jako na př. Hildebrand (Řehoř VII.) a sv. Petr Damiani; vůbec

¹⁾ Dr. Borový: Dějiny diecése Pražské str. 188.

²⁾ c. 23. X. de censibus (III. 39).

byla působnost papežských posílů zdárna a ku prospěchu církve a států, avšak bohužel tato zdárná činnost pomíjí se na mnoze mlčením, za to vady a nesprávnosti některých rozpisují se široce křiklavými barvami.

§. 311. Biskup a správa diecése.

V těchto dobách nalézáme mezi biskupy muže plné horlivosti apoštolské, ale též mnohé nájemníky, kteří zapomínali na to, že jsou mužové Boží, zúplna po světsku si vedli, proti čemuž papežové s veškerou svou mocí zakročovali. Synody obnovovaly staré předpisy, aby biskupové v duchovním rouše chodili, kolem sebe vždycky svědky svého obcování měli, ve svém sídle bydlili, diecési a kláštery visitovali, v průvodu se uskrovněovali, věřícím svými požadavky obtížnými se nečinili, opaty a kněze darmo světili, slovo Boží horlivě kázali a o statné jeho hlasatele se starali.

Ve správě diecése stála biskupovi po boku kapitola, která pravidelně biskupa volila, jemu kapitulace ukládala a svá práva takto rozšiřovala, a na niž po smrti biskupově správa diecése přešla. Společný život kanovníků přestal, a všechny snahy papežův a sv. biskupův jako Ivona Chartresského, sv. Norberta, Altmanna Pasovského a Rutharda Mohučského zůstaly marnými; pročež vznikli vedle světských kanovníků řeholní kanovníci Norbertini čili Praemonstráti zvaní. Od 13. století dávaly si kapitoly samy své stanovy, volily své členy, určovaly počet svých členů, přijímaly hlavně šlechtice a ustanovovaly počet předků. V kapitolách zavládl zlořád, že jedna osoba měla několik kanovnických obročí a mnohdy ještě jiné obročí, a že kanovníci církevní hodinky od najatých vikářů (*conductitii*) odzpívati dávali. Proti těmto zlořádům zakročovali papežové, a bylo to pravým dobrodiním, že papežové od Alexandra III. začínaje reservovali sobě obsazování prelatur a kanonikátů v kapitolách a odměňovali jimi zásluhy, ctnost a učinnost. Papežové musili právní poměr kapitol k biskupům ustanovovati, poněvadž četné kapitoly svých biskupů neposlouchaly a jim vzdorovaly. Co všechno kapitoly chtěly sobě osobovati, jest viděti na kapitole kanterburské, která za uprázdnění prestolu připisovala sobě metropolitní práva naproti suffragánům a zakročila církevními tresty proti biskupu linkolnskému, kteréž ovšem papež Innocenc IV. odvolati kázal; však ještě r. 1271. pokoušela se tato kapitola o toto domnělé právo naproti suffragánům.

Prvními hodnostmi v kapitolách byli probošt a děkan; v Německu byly pravidelně obě hodnosti, probošt byl prvním a děkan druhým hodnostářem; ve Francouzsku byl jenom děkan. V některých kapitolách byli ještě hodnostáři primicerius, thesaurarius a kantor.

Moc arcijáhnů rozšířila se od 10—13 století tak, že za pány diecése se pokládali. Oni visitovali diecési, zasedali na soudech, vynášeli církevní tresty, žádali dávky a stali se tak obtížnými biskupům, kapitolám i věřícím. Proto pomýšleli na ztenčení jejich moci, rozmnožili počet jejich, připomínali jim jejich pouze delegovanou pravomocnost a zakazovali jim udělovati úřady bez svolení biskupova, ustanovovati si zástupce, spravovati též úřad v několika diecésích a veškerou lakomost. V Německu byli zhusta vyšší stavové ze soudův arcijáhnových vyňati a pouze biskupovi podrobeni. Místo nich byli v mnohých diecésích biskupští oficiálové a vikáři ustanoveni. Dle sněmu lateránského IV. can. 10. měli biskupové při stoličných a konventuálních kostelích ustanoviti poenitentiáře, kteří by byli jejich pomocníky v kázání slova Božího, slyšení zpovědi, udělování odpustkův a jiných odvětvích duchovní správy.¹⁾

Když Mohamedáni svatých míst znova se zmocnili, utekli se mnozí tamnější biskupové na Západ a stali se pomocníky západních biskupů v biskupských úkonech (*Vicarii in pontificalibus*). A tu papežové chtějíce si naději a právo k oněm staroslavným sídlům zachovati světili stále biskupy s tituly oněch sídel, kteří slouli biskupové *in partibus infidelium* nebo také světící biskupové. Byli k ruce diecésních biskupův, jmenovitě německých, a dosáhli znenáhla též nějakého vlivu na správu diecése. Podobné názvy dostávali koadjutoři starých a nemocných biskupův, kterýmž je přidělovati stalo se od časů Bonifáce VIII. výlučným právem Apoštolské Stolice.²⁾

Soukromný a veřejný život duchovenstva byl pravidelně jedním z předmětů synodálních porad, z nichž o něm blahodárné předpisy vyšly, jež však bohužel ne vždycky se zachovávaly. Železnou pevností uvedl Řehoř VII. a jeho nástupcové nedbajíce odporů biskupův a duchovních staré zákony o bezženství ducho-

¹⁾ Mansi XXII. 998 sq.; Hard. VII. 27 sq.; Corp. Jur. Can. c. 15. X. de officio judicis ord. (I. 31.); Hefele V. 790.

Thomassini T. I. lib. I. c. 27. de episcopis titularibus. — Dürr: De Suffraganeis. Mogunt. 1782.

venstva do života, tak že zdrželivost duchovenstva stala se panující. O krok dále postoupily synody: melfická z r. 1089. (can. 12.), troyesská z r. 1107. (c. 4.), remešská z r. 1119. (c. 5.) a z r. 1148. (c. 7.), jmenovitě všeobecná lateranská I. z r. 1123. (c. 7. a 21.)¹⁾ a lateranská II. z r. 1139. (c. 7.), které manželství duchovních majících vyšší svěcení za neplatné prohlásily.

§. 312. *Církevní jmění, výpady a utlačování duchovenstva.*

Církevní jmění rozmnožilo se v této době jmenovitě výpravami křižáckými, kdy mnozí kříž na sebe berouce své jmění církvi odkázali v předtuše, že více do vlasti své se nenavrátí; jiní prodávali lacino církvi své statky, aby prostředky na cestu si zaopatřili.²⁾ O založení inventářův a vedení církevních účtů dal papež Innocenc IV. důkladné předpisy.³⁾ Duchovenstvo dostávalo znenáhla nazpět desátek, jenž mu laikové namnoze zabrali, a k němuž ještě přistoupily tak zvané prvotiny⁴⁾ ($\frac{1}{30}$ neb $\frac{1}{50}$). Však o desátek vznikly tuhé spory mezi laiky a duchovními, duchovními a duchovními, kláštery a světským duchovenstvem, které naplňují sloupce kronik.

Placení duchovenstva státem zamítala církev jakožto věc sebe nedůstojnou a ku porobě vedoucí. Tak zamítl papež Honorius III. podobný návrh cyperského krále Hugona.⁵⁾

Ale při velikém jmění církve a vší hojnosti, v které biskupové, kapitoly, klášterové a četní beneficiáti žili, byla přece značná část duchovenstva špatně nadána a žila v chudobě, jsouc odkázána na štolní dárky, které některé synody zakazovaly, jiné zase dovolovaly. Bohatství a chudoba zplodily zlořády a hříchy, proti nimž synody zakročovaly. Bohatství církve zplodilo u četných laiků závist a nenávisť k duchovenstvu a vyvolalo v mnohých zemích umorní (amortisační) zákony. Církevní jmění bylo osvobozeno od berní (immunita realní), ale církve musily dobrovolnými dary ku

¹⁾ Corp. Jur. Can. can. 8. Dist. 27.

²⁾ Srv. slova Eberharda, solnohradského arcibiskupa, v listině z r. 1159. v Monum. Boica T. III. 540.

³⁾ Conc. Oecum. Lugdun. I. (1245.) can. 13.

⁴⁾ Thomassini T. III. Lib. I. c. 9. n. 3 sq.

⁵⁾ Ep. Honorii III. ad reg. Cypr.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

potřebám státním přispívati, což mělo se dít se svolením Apoštolské Stolicе. Panovníci rozšiřovali regální právo požívati z jistých uprázdněných biskupství a opatství na jiná biskupství a opatství; král francouzský Filip IV. Krásný učinil to na všechny, pod záminkou, že prý jich v ten čas chrániti musí.¹⁾ Jus spoliū t. j. ono bezpráví zabavovati pozůstalosti biskupův a duchovních panovalo dál, ačkoli synody přísnými tresty to zakazovaly. Vice-domini, patroni a fojtové,²⁾ jejichž úkolem bylo církevního jmění chrániti, dovolovali si velikých přechmatů v ně, nakládali s ním jako se svým majetkem a stali se z ochránců čili advokátův jeho lupiči, proti čemuž bojoval can. 45.³⁾ všeobecné synody late-ranské IV.

Duchovenstvo těšilo se osobní immunitě (*privilegium canonis*) a náleželo se všemi svými osobními i věcnými spory před duchovní soud (*privilegium fori*), kteréž výsady žádný duchovní vzdáti se nemohl. Poněvadž lenní svazek dále trval, a duchovní četná léna drželi, náleželi v lenních sporech před světského soudce. Přechmaty světských soudců byly až do 13. století v mezích držány, však od této doby dály se zhusta. Vůbec od tohoto století snažili se knížata a města obmeziti církevní pravomocnost a vnikali se svou pravomocností na půdu, kterou církev posud za svou držela.

Zdárnému působení církve vadila násilnost mnohých šlechticů, kteří jako patronové své stvůry v církevní obročí a kostely vtíraly, jejich posvěcení na biskupech vynucovali, je k jistým dávkám zavazovali, a když jim se znelíbili, je zase vyháněli. Proto měli papežové a synody stálé boje se svatokupectvím čili simonií, a nevykořenili jich.

¹⁾ G. J. Phillips: das Regalienrecht in Frankreich. Halle 1873.

²⁾ Srv. Hurter: Innocenc III. „Schirmvögte“ sv. IV. str. 50–84.

³⁾ Corp. Jur. Can. c. 12. X. de poenis (V. 37.)

Dějiny řeholí.¹⁾

§. 313. Řehole vůbec.

Důležitým odvětvím křesťanského státu a církevního života byli klášterové, z nichž největší část právě tohoto času²⁾ vznikla a duchovně i hmotně kvetla. Klášterové podporovali vydatně papeže v jejich opravách církve, byli statnými bojovníky proti bludařům, pěstovali horlivě zbožnost, dobročinnost, umění a vědy, byli v této poslední příčině držiteli bohatých na onen čas knihoven, nešetříce na ně ani nákladu ani práce,³⁾ a byli útočištěm před světským životem a nebezpečenstvím světa.

Až do času papeže Innocence III. byly v západní církvi vlastně jenom dva řádové, benediktinský a augustinský. Však při benediktinském bylo časem mnoho změněno; jednotliví mužové něco k řeholi původní přidali, něco rozšířili a zostrili a tak vypučely z téhož kořene a kmene ratolesti, které se novými řeholmi nazývati mohly. Tato rozmanitost řádů pokládala se za zvláštní ozdobu církve a tak za nutnou jako rozličná zbraň řádně vystrojeného vojska. Každý zvláštní řád vznikl, aby některé nutné potřebě časové hověl a zbožnost ve zvláštním směru a pro zvláštní časy pěstoval. Ačkoli papež Innocenc III. této rozmanitosti řádů

¹⁾ Srv. literaturu ve sv. I. str. 751. n. 1. — Viz obraz klášterního života u Hurtera: *Geschichte Papst Innocenc III. und seiner Zeitgenossen* sv. III. 427—616. „Die Klöster“. — Raumer: *Geschichte der Hohenst.* IV. 320 až 436. — *Studien über die Klöster des Mittelalters.* Aus dem Englischen übersetzt von A. Kobler. Regensb. New-York et Cincinnati 1867.

²⁾ Na příklad bylo v Anglii od roku 1066—1216. přes 550 klášterů založeno tedy $\frac{5}{7}$ všech, které král Jindřich VIII. nalezl, když je zrušovati začal. Hurter I. c. III. 428. n. 2.

³⁾ V opatství Croylandském shořelo ke konci 11. století 3000 knih. Knihovna Glastoneburského opatství měla roku 1248. 400 svazků, mezi nimiž bylo několik římských dějepiscův a básníků. Knihovna Benediktbeuronská měla 247 knih, mezi nimiž byli Lucanus, Horatius, Virgilius a Sallustius. Srv. Hurter I. c. 582. Bylo jaksí příslovím: „Klášter bez knihovny jest jako hrad bez zbrojnice“ (*Clastrum sine armario, quasi castrum sine armamentario*). V četných klášteřích byla zásada, že život řeholníkův bez vědy nemá žádného významu. Praví na př. *Acta fundat. Murensis Monast.* p. 48: „*Libros autem oportet semper describere, et augere, et meliorare, ornare et annotare, quia vita omnium spiritualium hominum sine literis nihil est.*“ Ap. Hurter I. c. III. 576 n. 369.

se těšil, přece poznal, že by jejich přílišné rozmnožení církvi více škodilo nežli prospívalo; pročež přikázal na všeobecném církevním sněmu lateranském IV. r. 1215. (can. 13.), »aby nikdo v budoucnosti nového řádu nezaváděl; kdo v některý vstoupiti chce, zvolí si jeden ze stávajících; a kdo nový řeholní dům založiti chce, zavediž v něj jednu ze stávajících řeholí.« Však časové byli proti Innocencovi III. a jeho zákonu mocnějšími. Právě tenkrát vznikli žebraví řádové jsouce nutností času, a papežové musili je takorba proti své vůli potvrditi.

§. 314. Benediktini; ¹⁾ Hlunyčtí. ²⁾

Řád benediktinský byl za těchto časů po celém světě rozšířen, čítal ve svém největším rozkvětu 37.000 klášterův a těšil se velikému bohatství. U nás v Čechách byl panenský klášter benediktinek u sv. Jiří na hradě pražském založený r. 973; pak mužské kláštery v Břevnově (založený r. 993. od vévody Boleslava II. a sv. Vojtěcha), na Ostrově (blíž vtoku Sázavy do Vltavy zal. r. 999.), v Sázavě (zal. r. 1039. od Oldřicha a sv. Prokopa) v Opatovicích (zal. r. 1086. od krále Vratislava I.), v Litomyšli (zal. mezi lety 1093—1100 od vévody Břetislava II.), v Kladrubech (zal. r. 1108. od vévody Svatopluka), ve Vilémově (zal. r. 1120. od hraběte Viléma ze Sulcbachu), v Postoloprtech (r. 1121.), Podlažicích (r. 1159.), Teplicích (r. 1164.), Polici (r. 1213.), Přimdě (r. 1306.), Broumově (r. 1331.)³⁾ a v Praze (na Slovanech neb v Emauzích slovanský klášter založený na radu arcibiskupa Arnošta od císaře Karla IV. r. 1347.)⁴⁾ Na Moravě byly kláštery v Rajhradě (založený od vévody Břetislava I. r. 1048.)⁵⁾ Třebíč (r. 1109.) a Klášterci (r. 1340.).

Řád rovnal se svým jménem velmožům říšským, jejichž synové do něho vstupovali a opaty se stávali. Opatové některých klášterů dosáhli knížecí moci. Toto bohatství mělo v zápětí poklesnutí řeholní kázně. Od počátku 13. století naříkalo se nato, že věda a zbožnost málo přátel v klášterích nalézají. Však tyto

¹⁾ Hurter l. c. IV. 93—102.

²⁾ Hurter l. c. IV. 103—128

³⁾ Dějiny diecése Pražské od Dr. Borového str. 151.

⁴⁾ l. c. str. 177.

⁵⁾ l. c. str. 44.

nářky pominuly brzo, řád zmohl se zase na učence a muže o vědu zasloužilé. Vadou jeho bylo, že neměl všeobecné zprávy a nijakého středu. Montekassinský opat nazýval se opatem opatů, proto však neměl nijaké právomocnosti; na nejvyšš okolní klášterové sešli se po jeho vyzvání ku poradě. Řád nebyl v celku v úpadku, než spíše v uzavřenosti, jsa sice spřátelen s lidem, ale nepůsobě naň přímo. Za to čilejším životem žily a horlivěji na lid působily jeho mladší větve.

Kongregace Klugnycká kvetla po dvě stě let, avšak kázeň klesla v klášteře klugnyckém a nekázeň šířila se dále v jednotě jmenovitě za světského opata Pontia z Melgeuile (1109—1122), který veškerou nekázeň trpěl, aby sám po světsku v pýše a nádhře žítí mohl, tak že konečně papež Kalixt II. jej sesadil. Po kratičkém opatování Hugona II. stal se opatem Petr Ctihodný (r. 1122—1156.), pocházející z vysoké šlechty auvergnské z rodu Montboissierův a maje věku svého 30 let. Vynikaje zbožností a učeností zavedl pevný řád ve všech odvětvích správy, povzněl kázeň mnichův, a přivedl klášter, jenž svých členův ani vyživiti nemohl, opět ku předešlé mohovitosti. Za něho přistoupilo k jednotě klugnycké 314 klášterův a kostelů. Ve svém největším rozšíření měla jednota přes 2000 klášterů. V jejím čele stál klugnycký opat, který na volbu podřízených opatů rozhodný vliv vykonával, a ročně slavila se generální kapitola v Klugny. Jednota působila hlavně ve Francii a dala církvi výtečné papeže a biskupy, Ale zrůstající bohatství podkopalo kázeň, opat Hugo III. přešel r. 1161. ku protipapeži Oktavianovi, začož jej Alexander III. sesadil, a četné filiální kláštery od poslušnosti ke klugnyckému osvobodil, nastal úpadek, tak že jednota s novými řády zápasiti nemohla.

§. 315. *Grandmontští.* ¹⁾

Zakladatelem tohoto řádu jest Štěpán z Tigerna, syn vikomta z Auvergně, který byv mnohými modlitbami od rodičů na Bohu vyprošen a k stavu řeholnímu určen, r. 1046. se narodil. Maje věku svého 12 let putoval s otcem k hrobu sv. Mikuláše do Bar,

¹⁾ *Historia brevis Priorat. Grandimontensium; histor prolixior Prior. Grandim. a Vita s. Stephani, ord. Grand. institutor. od Gerharda, sedmého převora Grammontu (ap. Martene et Durand. collect. ampliss. T. VI. 113 sq.; 125 sq.; 1050 sq.; Mabill. Annal. O. S. B. V. 65.) — Helyot, sv. VII. 470 sqq. Hurter, IV. 137—148.*

onemocněl a byl pohostinstvím přijat od arcibiskupa beneventského Mila, krajana a dobrého známého otcová, a k duchovnímu stavu vychováván. Slyše od svého pěstouna vychvalovati přísný život jedné mnišské kongregace v Kalabrii a poznáv jej vlastním názorem při svých návštěvách jejích mnichů, pojal myšlenku zavést podobný ústav ve své vlasti. Chtěje poznati chod úřední při římské kurii, zdržel se několik let v Římě a prosil za dovolení, aby nový řád založiti směl, což však jemu papež Alexander II. pro mladost jeho odepřel. Teprve Řehoř VII. svolil k tomu bullou z r. 1073.¹⁾ Navrátil se do vlasti našel 4 hodiny od Limoges v auvergnských horách pustinu zvanou Muret a vystavěl si tam cellu. Nabyv učenníků založil tam klášter. Jeho pokrm záležel v chlebě a vodě, masa a tuku nepožíval a 30 let nepil ani krůpěje vína. V kruhu jeho učenníků byl Petr z Limoges jejich převorem, neboť Štěpán nechtěl žádné důstojnosti přijati ani se nazývati mnichem, neb poustevníkem nebo kanovníkem, poněvadž tyto názvy jsou pro něj přesvaté. Základem byla jim řehole sv. Benedikta; však učenníci jeho měli k otázce po řeholi odpověditi poukázáním na evangelium, jež jest pramenem veškeré řehole. Když Štěpán máje věku svého 80 let († 7. února r. 1124.) umřel, zanechal bratry v největší chudobě. Hned po jeho smrti činili augustiné z Ambazoku nárok k Muretu a hrozili bratřím, že je násilím vyženou. Tu našli si nové bydliště hodinu od Muretu v Grand-Montě, odkudž obdrželi jméno: řád Grandmontský (*ordo Grandimontensis*). Teprve za 4. převora Štěpána z Lisiaku (r. 1141—1170) a pak za osmého, Ademara z Friaku obdrželi písemní řeholi, kterouž Innocenc III. potvrdil.²⁾ Jednota neměla žádného majetku přijímati a pouze almužnou se živiti; modlitba, práce a posty jsou obsahem řehole, kteráž ani nemocným masa požívati nedovolovala. Kláštery slouly celly, představený celly nazýval se zprvu korrektorem, později převorem, hlavou celé jednoty byl převor grandmontský s názvem pastýře. Správa veškerých světských věcí náležela fratrům laikům, kteříž jsouce duchovních čtenější zneužili svého postavení, trápili je a vyháněli z cell a přivedli v 13. století řád do velikého nepořádku. Papežové a francouzský král musili proti nim zakročiti a v jejich meze je odkázati. V Paříži měl řád dům zvaný Mignon. Papež Jan XXII. opravil později řeholi, a povýšil r. 1317. Grand-Mont za opatství, na němž ostatní převorství počtem 39 závisely.

¹⁾ Ap. Holsten. II. 303.

²⁾ Innocent. III. Epp. V. 2

§. 316. Kartusiáni (*ordo cartbusiensis*). ¹⁾

Jedním z nejpřísnějších řádů, který se v původní čistotě zachoval a oprav nepotřeboval, byl kartusiánský. Jeho zakladatelem byl sv. Bruno (nar. v Kolíně nad Rýnem okolo r. 1035.), kanovník kancléř a představený katedrální školy v Remeši, z které papež Urban II. vyšel. Hříšný a pohoršlivý život arcibiskupa Manasses, který říkal, že jest to pěknou věcí býti arcibiskupem, jenom kdyby mše sv. sloužití nemusil a některé podivuhodné události pohnuly jej, ačkoli měl naději stát se po Manassesovi arcibiskupem, že s několika učenníky odebral se do Saisse-Fontainesu v biskupství langresském a tam po nějakou dobu žil. Však tato samota nestačila Brunonovi, a tu byv od Roberta, opata s Molesme, na Hugona, biskupa grenobleského poukázán, odebral se k němu se šesti průvodčími roku 1084. Biskup vykázal jim místo tři hodiny od Grenoble vzdálené v horách poblíž věčných sněhů, v krajině pusté a hrůzyplné, která sloula Chartreuse (Cartusia), odkudž řád své jméno: kartusiánský obdržel. Zde vystavěli nejprve na vršíčku kostel a potom kolem něho chýšky, každou pro dva členy, později pak jen pro jednoho. Řídili se řeholí sv. Benedikta, kterou zostřili stálým mlčením, pichlavým, již na pohled hrozným rouchem a zdržováním se všeho masitého pokrmu vyjma nemocné, kteří ryby obdržeti mohli. Jejich pokrm záležel v luštěninách, ječném chlebě, vodě a toliko o velikých slavnostech v rybách a sýru. Čas trávili v modlitbách, rozjímání, polní práci, opisování knih a studiu, k němuž lásku jim Bruno vdechl.

Po šesti letech povolal papež Urban II. svého bývalého učitele Brunona k sobě do Říma, kamž jej druhové jeho násle-

¹⁾ Vita s. Brunonis ap. Bolland. Acta SS. 6. Octbr. (Octbr. III. 491.); Mabill. Annal. O. S. B. V. 202; ejusdem Acta SS. O. B. VI. P. II. praefat. p. 37, 52 sq. — Církevní rok od Kuldy VI. 51. — Launojus: Defensio Breviarii Rom. correctio circa histor. s. Brunon. Paris. 1648; ejusdem De vera causa secessus s. Brun. in eremum (in Opp. T. II. P. II. p. 324 sq.) Heliot, sv. VII. 424 sqq. — Hurter, IV. 149—164. — Dubois: La grande Chartreuse. Grenoble. 1846. — Tappert: Der h. Bruno. Luxemb. 1872. Hroznou legendu o zemřelém kanovníku, který mezi pěním officia za zemřelé z rakve prohlásil, že od Boha k věčnému zatracení odsouzen jest, což Brunona k onomu přísnému životu prý pohnulo, popírají někteří učenci, jako Gerson, sv. Antonín, Launoy, Mabillon, Natalis Alexander, jiní jí hájí jako kartusiánský převor Ducreux z Normandie (Vie de S. Brun.).

dovali, nechtějící býti bez svého mistra. Však hlučný Řím a život při kurii nebyl po chuti těchto poustevníků, kteří nazpět do své Chartreuse se navrátili; toliko Bruno musil zůstat při papeži jako rádce jeho. Však když město Reggio za biskupa si ho vyhlédlo, prchl v pustou krajinu do Kalabrie, kde s několika novými učenníky předešlý milý život vedl. Na honě seznámil se s ním Roger, hrabě sicilský a kalabrijský, a daroval mu pustinu della Torre v biskupství squillaceském, kde právě žil. Svatý Bruno vystavěl tam kostel »Maria na poušti« (Maria de Eremo) a první klášter svého řádu v Italii; druhý zbudoval na blízku a nazval jej »Štěpán v lese« (Stefano de Nemore). Zde zemřel Bruno 6. října r. 1101., nebyv na kněžství nikdy posvěcen a byl pochován na hřbitově u Marianského kostela. Papež Lev X. prohlásil jej r. 1514. za blahoslaveného, a Řehoř XV. r. 1623. za svatého. Zanechal po sobě listy a výklad žalmův a epištol sv. Pavla, z kterýchžto spisův jest viděti jeho učenost a důkladnou známost jazyka řeckého a hebrejského a spisů sv. Otců.

Grenobelští kurtusiáné našli následovníky, ale řád rozšiřoval se pro svou přísnost zvolna. Za pátého převora Petra Quidona († r. 1137.) čítalo se teprve sedm klášterů. Tento převor sepsal první řeholi svého řádu. Roku 1141. slavili všichni převorů první valnou čili generální kapitolu, která z počátku v vhodný čas neb po žádosti převorů, později ročně se shromáždžovala. Řád byl později z pravomocnosti biskupů vyňat, o čemž první bulla jest od papeže Celestina III. Roku 1258. měl řád 56 klášterův a v největším květu 191; bylo též několik (asi 10) ženských klášterův. V Čechách byly pouze dva kláštery, jeden na Smíchově (»Marianská zahrada«) založený r. 1341. péčí krále Jana a syna jeho Karla IV., ježž Husité 17. srpna r. 1419. zapálili, a druhý vystavěl litomyšelský biskup Vojtěch ze Šternberka blíž Litomyšle r. 1376.¹⁾ V nové době r. 1617. založil Valdstein, vévoda fridlanský u Jičína ve Valdicích třetí klášter. Na Moravě byly kláštery: v Králově Poli (r. 1376.) a Olomouci (r. 1379.)

§. 317. Cisterciáci (*ordo cisterciensis*);²⁾ sv. Bernard († 1153.).

Jedním z nejznamenitějších řádů v životě církevním byl řád cisterciácký, jehož zakladatelem byl Robert, opat Molesme, syn

¹⁾ Dr. Borový, l. c. str. 226. 233.

²⁾ Anonymi relatio, qualiter incepit Ordo Cisterc. (Autberti Miraei

champagnského šlechtice. Vida kleslou kázeň svých mnichů vzdal se Robert r. 1098. své důstojnosti a usadil se s některými druhy v pusté, člověku skoro nepřístupné krajině u Dijonu v biskupství chalonsském (sur Marne). Zde našli prý staré cisterny, po nichž prý dostalo místo jméno: Cistercium, a řád přijmí: Cisterciácký. Z poslušnosti k rozkazu papežovu vrátil se Robert do kláštera molesmeského a nové štípení řídil místo něho Alberich, jenž jemu některé předpisy dal. Základem byla řehole sv. Benedikta, z níž všechno bylo vymýtěno, v čem byla zmírněna a pokud od ní pro bohatství klášterů se ustoupilo. V podobném duchu vedl správu jeho nástupce Štěpán Harding z Anglie. Přísnost štípení odrážela tak, že mladé štípení bylo na umření. Tu vstoupil do řehole sv. Bernard.

Sv. Bernard ¹⁾ narodil se r. 1091. ve vsi Fontaine u města Dijonu v Burgundsku z rodu šlechtického. Otec Teselin byl vojínem, zbožná matka Aletha měla vychování dítek na starosti. Bernard studoval v klášterní škole v Chatilly, překonal v bádání a dialektice své druhy a vstoupil po smrti matčiny r. 1113. s 30 druhy, mezi nimiž byli jeho bratři a strýc, v novou řeholi kláštera citeauxského. Pověst o svatosti mnicha Bernarda přivábila mnoho jiných mnichů, tak že v prvních dvou letech musily býti čtyři nové kláštery založeny: la Ferte v biskupství chalonsském (r. 1113.), Pontigny v biskupství auxerreském (r. 1114.), Clairvaux ²⁾ (Clara vallis, Jasnodol) v biskupství langresském (r. 1115.) a Mirimond (r. 1115.) tamtéž. K nim přistoupilo v následujících čtyřech letech osm nových klášterů. Nové bratři dal r. 1119. opat citeauxský

Chronic. Cisterc. Ordin. Colon. Agr. 1614.). — Henriques: Regula, constit. et privil. Ord. Cisterc. Antw. 1630. — A. Manrique de Burgen: Annal. Cisterc. Lugd. 1642. — Sartori: Cistercium bis tertium. Prag. 1700. — C. L. Janauschek: Originum Cisterciensium T. I. Vien. 1877. — Holstein-Brockie II. 365—468. — Helyot: Hist. des ordres mon. V. 344 sqq. — Hurter, l. c. IV. 164—200. — Henrior-Fehr I. 103 sqq.

¹⁾ Vita s Bernardi od tří vrstevníků: Viléma, opata Thierryského u Remeše, Gaufreda a Alana ab Insulis mnichů klairveauxských ap. Mabill. Acta SS. O. S. B. T. I. a VI. Opp. s. Bernardi ed Mabill. Paris. 1667. 1690. T. VI. f., 1719. T. II. f, ap. Migne T. 182—185. — Cirk. Rok V. 165. — Neander: Der h. Bernhard und sein Zeitalter. Berl. 1813. (2. Aufl. 1848.) — Ratisbonne: Hist. de St. Bernard. ed. II. Paris. 1843.; po německu od Reichinga. Tüb. 1843. — Hüffer: Der h. Bernard von Clairvaux. Münster. 1886.

²⁾ Jasnodol sv. Bernarda od faráře Zimmermanna v Časopise katolického duchovenstva 1839. str. 325.

Štěpán jakožto hlava její stanovy, zvané »charta charitatis« (stanovy lásky), jež papež Paschal II. potvrdil.

Sv. Bernard, tento výtečný řečník, mistr v askesi, smírce knížat, apoštol svého času, bezohledný karatel vad při Stolicí papežské, na trůnech knížat a v chýších chudých, pokládá se za druhého zakladatele řádu, po němž cisterciáci též Bernardini sluli. On stal se r. 1115. prvním opatem klairvauxským, upravil svůj klášter tak, že prý nikdy neměl méně nežli 100 novicův a ke konci jeho života čítal 700 bratrů. On sám založil 72 kláštery, z nichž jeden byl v Uhrách. Ve svém květu měl řád 2000 klášterů mužských a kolem 6000 ženských, z nichž první byl r. 1120. v Tartu, v diecesi langresské založen. Poloha těchto klášterů byla pravidelně v údolích,¹⁾ kde ruka lidská ještě nepracovala. Ústava řádu byla zvláštní. V čele stál co vrchní opat opat citeauxský, který ve valné kapitole mluvil sedě, kdežto každý jiný musil mluvit stoje. On měl přímý dozor na hlavní čtyři kláštery: la Ferte, Pontigny, Clairveaux a Morimond, jejichž opatové zase dohlíželi na kláštery, které přímo nebo nepřímo z jejich klášterů jako filiálky vyšly. Každý rok slavila se v Citeauxu generální kapitola, která vykonávala nejvyšší zákonodárnou moc, a trestala každého provinilého opata. Řeholní roucho bylo bílý habit, černý opasek a černý škapulíř, kdežto benediktini nosili roucho černé. Dle charty charitatis neměli cisterciáci přijímati žádných výsad a byli podrobeni diecésnímu biskupovi, čímž chtěli se různiti od klugnyckých. Však časem přijímali výsady papežské a vynětí z právomocnosti biskupské. Všeobecná exemce stala se za papeže Innocence IV.

Do Čech uvedl cisterciáky bohatý český pán Miroslav, který za panování Vladislava II. založil v Sedlci u Kutných Hor klášter (r. 1143.) a osadil jej mnichy z kláštera Valdsasenského v Horní Falci, jejichž prvním opatem byl Hořislav († r. 1169.); po čemž vznikly kláštery v Nepomuku (r. 1143.), Plasích (r. 1146.), Mnichově Hradišti (r. 1177.), Oseku (r. 1203), Skalici (r. 1257.) blíž Kouřimi, Vyším Brodě (r. 1259), Zlaté Koruně (r. 1263.), Pohledu (r. 1277.), Zbraslavi (r. 1297.) a Sezemicích (r. 1300.) Na Moravě byli cisterciáci: na starém Brně (r. 1322. jeptišky) v Tišnově (r. 1233. jeptišky); na Velehradě (r. 1198., kde byli strážci hrobu sv. Methoděje), ve Vyzovicích (r. 1161.), Žďáře na českomoravských mezích (r. 1251.) a Oslavanech (r. 1225.).

¹⁾ Pravidlo se: Bernardus valles, montes Benedictus amabat, oppida Franciscus, celebres Ignatius urbes, čímž i působení jejich jest naznačeno

§. 318. Menší řádové; *Font-Ebraldini*; ¹⁾ *Quilbertini*; *humiliati*.

Zakladatelem řádu Font-Ebraldského jest Robert z Arbrisselu (Arbreseku). Narodil se okolo r. 1047. ve vsi Arbrisselu v biskupství rennesském, stal se duchovním a byl maje věku svého 38 let od biskupa rennesského Silvestra arciknězem učiněn, v kteréžto důstojnosti kážeň a řád mezi podřízené duchovenstvo zaváděl. Po smrti biskupově skončila se činnost jeho, po čemž učil krátký čas bohosloví v Angresu a odebral se potom za poustevnickým životem do lesa u Craonu. Kořínky a byliny byly pokrmem jeho, a holá země lůžkem. Tento kromobyčejný zbožný život shromáždil kolem něho učenníky, kterým vykázal několik cell na místě La Roe zvaném (r. 1093.) a dal řeholi sv. Augustina. Papež Urban II. slyšel jej kázati, potvrdil jeho štípení a učinil jej kazatelem křížácké výpravy. Jeho kázání činila hluboký dojem, četní brali na sebe kříž, jiní káli se a chtěli v jeho řád vstoupiti, mužští i ženské. Pro obě pohlaví vystavěl r. 1100. dva kláštery ve Font-Evraudě (Fons Ebraldi-Fontevraux), po němž nazýval se řád Font-Ebraldským; sám jmenoval jej »řádem chudých Kristových.« Brzo přistoupily k nim nové kláštery. Poněvadž veškerá činnost řádu věnována byla oslavě Královny nebes, kteréž umírající Pán svého miláčka Jana poručil: podrobil Robert i muže abatyši Font-Evraudské, která měla Pannu Marii představovati, a zavázal celý řád k zachování řehoře sv. Benedikta. První abatyši byla Hersende, příbuzná bretagnského vévody. Sestry měly pečovati jmenovitě o napravení padlých ženských. Papež Paschal II. potvrdil řád (r. 1106. a 1113.). Robert umřel v klášteře Orsan v Berry r. 1117., maje věku svého 70 let. Řád rozšířil se ve Francii a měl po třech klášteřích ve Španělsku a Anglii.

Podobné zařízení měli Quilbertini²⁾ v Anglii. Jejich zakladatelem byl sv. Quilbert, syn Josselina, pána ze Sempinghamu a Tyringtonu. Narodil se r. 1083., studoval v Paříži a stal se farářem jmenovaných otcovských osad. Založil několik klášterů

¹⁾ Vita s. Roberti od biskupa Baldericha ap. Bolland. Acta SS. 24. Febr. (Februar III. 593.); Mabill. Annal. O. S. B. V. 314. 415. — Círk. Rok II. 229. — Hurter, l. c. IV, 228—230.

²⁾ Hurter l. c. IV. 230—235.

panenských a spojil s nimi několik klášterů mužských, tak že činily jeden celek. Ženským klášterům dal řeholi sv. Benedikta, mužským sv. Augustina. Umřel r. 1189. v stáří 106 let. Mimo Anglie nerozšířil se řád, který před reformací měl 21 klášterů.

Humiliati¹⁾ tvořili střed mezi světským a vlastním řeholním životem, jejichž původ se rozmanitě rozkládá. Císař Jindřich II. zavedl některé občany milánské do zajetí do Němec, kteří tam mezi sebou spolek učinili, prací rukou se živili a přísnějším životem žili. Navrátili se domů, zůstali při svém způsobu života, a po jejich příkladu tvořily se podobné spolky po Lombardii. Později skládaly se z řemeslníků pracujících o látkách vlněných a suknech; však jednotlivci nepracovali pro sebe ale pro spolek, který mu potřeby jeho poskytoval. Později přistoupili k nim kněží a mniši. Innocenc III. dal jim změněnou řeholi sv. Benedikta, Řehoř IX. zmírnil u nich posty vzhledem k těžké práci; za Innocence IV. obdrželi r. 1246. velmistra. Však v 16. století zesvětštl řád, protivil se opravě sv. Karla Borromejského, ano čtyři členové spikli se proti životu jeho, jeden střelil na něj mezi modlitbou, pročež je Pius V. r. 1571. zrušil.

Ještě jiné kongregace menšího významu zachovávaly řeholi sv. Benedikta, jako Silvestrini, kteří byli od kanovníka Silvestra Guzolina (nar. 1177. v Osimu, † 1267.) r. 1231. na Monte Fano u Fabriana založeni a po Umbrii, Toskaně a Římě se rozšířili; Celestini, které založil zbožný mnich Petr (pozdější papež Celestin V.).²⁾

Kongregace s řeholí sv. Augustina.

§. 312. Augustiniáné.

Sv. Augustin žil se svým duchovenstvem po způsobu mnichů a podal k takovému životu návod ve svých spisech, z nichž potom když kanovnický způsob života se obnovoval, tak zvaná »řehole sv. Augustina«³⁾ byla složena a do mnohých kapitol, které dle

¹⁾ 1. c. str. 235. 236. — Tiraboschi: Vetera Humiliat. monum. Mediol. 1766 sq. 3 T.

²⁾ Srv. §. 307. tohoto svazku.

³⁾ Regul. s. August. ap. Holsten. II. 120. dle jeho serm. 2. de moribus clericorum a ep. 109 ad moniales.

řehole Benediktovy neb Chronegangovy nežily, zavedena. Tak tvořili se v 11. století v mnohých diecésích kapitoly kanovníkův-augustiniánů, které však mezi sebou spojeny nebyly. Takové kapitoly byly v Římě při chrámě lateránském, u sv. Viktora v Paříži a v mnohých diecésích německých, francouzských, španělských a vlašských. Petrus de Honestis († r. 1119.) z Ravenny založil poblíž tohoto města kongregaci Portuenskou s řeholí, kterou Paschal II. potvrdil, a jež do jiných zemí se rozšířila. Podobně rozšířila se řehole, kterou probošt Manegold neb jeho nástupce Gerard klášteru Marbachu u Kolmaru dal. Znamenitou byla kongregace sv. Rufa v Avenionu, jejímž představeným byl za času Paschala II. sv. Oldegar, pozdější arcibiskup tarrakonský a podporovatel kanonického života ve Španělsku. V Anglii obnovil kanonický život sv. Quilbert v mužské větvi svého řádu. V ar-rasské diecési založili dva kněží Heldemar z Tournaye a Kuno, (pozdější kardinál-biskup) klášter v Arroasii (Arouaise, Aridagamantia), který biskup Lambert r. 1097. potvrdil. Z něho vyšel zvláštní řád Arroasijský,¹⁾ kterýž se svou ženskou větví i do jiných zemí se rozšířil, jmenovitě do Irska, tak že tamnější preláti většinou k němu náleželi, kteréž r. 1200. Innocenc III. napomínal, aby valných kapitol nezanedbávali. Francouzská synoda v St. Quentinu stanovila r. 1256. za předsednictvím arcibiskupa remešského Tomáše, aby jeptišky arroasijské byly na vymření dány a jejich kláštery kanovníkům řádu připadly; proti čemuž ohrazoval se opat arroasijský jako hlava celého řádu a vymohl zrušení onoho ustanovení na papeži Alexandrovi IV.²⁾

Mimo regulované kanovníky augustiniány byli též augustiniáni-poustevníci. V Itálii byly rozmanité poustevnícké spolky větším dílem bez pevné řehole, dílem dle řehole sv. Augustina. Papež Innocenc IV. kázal r. 1243. Vilemitům, tak zvaným po opatu Vilémovi, jenž r. 1202. za svatého prohlášen byl, a v Tuscii žijícím, kteří posud dle řehole sv. Benedikta žili, aby se dle řehole sv. Augustina upravili, a dal r. 1244. tuto řeholi též kongregaci, kterou Jan Bonus z Mantovy († r. 1249.) založil a již papež Řehoř IX. chránil. Papež Alexander IV., kterýž o tyto spolky zvláště pečoval, spojil r. 1256. Janobonity, Vilemity, Brittiniány v Ankonsku a dvě jiné bratřiny v řád augustiánů-poustevníkův a kázal jim zvoliti si v Římě společného generála, za něhož byl

¹⁾ Hefele V. 224.

²⁾ Hefele VI. 47.; Hergenröther K. G. I. 851.

představený Janobonitů Landfrank z Milána zvolen. Později vyloučil papež Vilemity z řádu a dovolil jim opět žítí dle řehole sv. Benedikta. Řeholi sv. Augustina a stanovy římských jeptišek od sv. Sixta dal papež Řehoř IX. r. 1232. spolku ženskému v Německu (ve Frankfurtě, Vircburku, Goslaru), který měl název: kajicnice nebo Magdalenitky, jež posud dle řehole cisterciacké žily.¹⁾

Dle řehole sv. Augustina upravila se bratř, kterou založili Vilém Langois, Richard Eberhard a Manasse, učenci a professoři pařížští. Opustili své stolice a s dovolením langresského biskupa Viléma usadili se v lese nedaleko Langresu. Za nimi přišlo 37 jejich bývalých žáků, kterým Vilém Langois řeholi sv. Augustina a stanovy kláštera sv. Viktora v Paříži dal. Od místa a zaměstnání svých prvních členův obdržel řád jméno ordo vallis scholarium (údoľní řád žáků). V 20 letech vzniklo 20 klášterů tohoto směru.²⁾

V Čechách usadili se nejprve augustiniáni-poustevníci v Pivonce (Stockau 1256.), u sv. Dobrotivé (jinak na Ostrově 1262.), na Šopce u Mělníka (1263.), v Praze u sv. Tomáše (1286.), v Domažlicích (1288.), v Bělé (1340.), v Úterém (Neumarkt u Bezdružic 1342.) a v Sušici (1345.). Řeholní kanovníci augustiánští dostali první svůj klášter v Roudnici od biskupa Jana IV. r. 1333. založený.³⁾

§. 320. *Premonstráti; sv. Norbert.*⁴⁾

Zakladatelem řádu premonstrátského jest sv. Norbert. Narodil se r. 1082. v Xantenu, v hrabství klevském. Otec Heribert byl z rodu hrabat Geneb-ských, matka Hedvika pocházela z rodu

¹⁾ Srv. Hergenröther K. G. I. 851. 852.

²⁾ Hurter I. c. IV. 238.

³⁾ Dr. Borový, I c. 155.

⁴⁾ Vita s. Norberti od jesuity Papebrocha ap. Bolland. Acta SS. 6. Jun. (Jun. I. 804). — Hermannii Monachi De miraculis S. Mariae laudes Lib. III. c. 2 sq. in Guiberti Opp. ed. D'Achery p. 544. — Adami Scoti lib. de Ord. Praemonstr. ap. Migne 198, p. 439. — C. L. Hugo: Annal. s. Ord. Praemonstr. Nancei. 1734—36. 2 T. — Hugo: La vie de s. Norbert. Luxemb. 1704. — J. Le Paige: Bibliotheca Praemonstr. Ord. Paris. 1633. — Primaria instituta canon. Praemonstr. ap. Martene, De ant. Eccl. rit. T. III. — Henrion-Fehr I. 148 sqq. — Helyot, II. 206 sqq. — Hurter, IV. 200—210. — Čermák: Sv. Norbert. V Praze. 1877. Círk. Rok IV. 46. — Život sv. Norberta, patrona

vévod lotarinských. Mladý Norbert vstoupil do stavu duchovního, stal se podjáhmem a kanovníkem ve svém rodišti, byl přijat za kaplana krále Jindřicha V. a kanovníka v Kolíně a žil úplně po světsku. Císař Jindřich V. chtěl jej povýšiti za biskupa kambrajského, kteréž však důstojnosti nepřijal. Tu jednoho parného dne r. 1115. maje věku 33 léta ujížděl v průvodu obstárlého sluhy k ukojení choutky do vsi Vredenu: tu hrom udeřil strašným rachotem přímo před jezdce a kůň shodil Norberta. Norbert zpatovav se z leknutí poznal, jak nenadále byl by se před soudnou stolicí Boží octl. Navrátil se domů opustil císařský dvůr a odebral se do kláštera Siegberského u Kolína, kdež jej opat Kuno (pozdější biskup řezenský) na přijetí jáhenství a kněžství připravoval. Hned druhý den po svých kněžských prvotinách žádal na kapitole xantenské, aby dle řehole žila, začez tupili jej mladší kanovníci a pronásledovali. Ano byl docela obžalován, že bez práva slovo Boží hlásá a roucha u duchovenstva neobvyklého nosí a musil k těmto žalobám odpovídati na synodě friclarské r. 1118. před kardinálem-biskupem praenestským Kunonem, legátem papeže Gelasia II. Však ospravedlnil se a zbudil obdiv u všech členů synody. Vzdav se veškerých svých církevních důhodův a rozdav své dědičné jmění odebral se ku papeži Gelasiovi II. do Sait Gillesu v Lanquedoku, a obdržel od něho zvláštní listinou dovolení, aby všudy svobodně evangelium kázati mohl. Potom kázal neohroženě po Francii a slovo jeho bylo tak mocné, že válčící a svářící strany se smířovaly a on za anděla míru byl pokládán. Na synodě remešské r. 1119. potvrdil mu papež Kalixt II. moc udělenou mu od Gelasia II. Biskup laonský Bartoloměj poznal jej na této synodě a vzal jej s sebou chtěje pomocí jeho své kathedrální kanovníky opravit. Ale brzo přesvědčil se Norbert, že s kanovníky nic nepořídí, a usadil se se druhem svým Hugonem v bahnitém a nevzdělaném místě Prémontré, ležícím v lese zvaném Bois poblíž města Kousiaku (Coucy). Dne 25. ledna, o svátku obrácení apoštola sv. Pavla, dal jemu a průvodčímu jeho biskup Bartoloměj bílé roucho. Do jara vyrostla nová rodina přibylými učenníky v 13 hlav; teď vystavěli si nutné budovy v Prémontré a založili

českého, od Bezděky, premonstráta želivského v „Blahověstu“ 1863. str. 200. — Görlich: Die Prämon. und ihre Abtei z. h. Vincenz in Breslau. Bresl. 1836—1841. 2 T. — Scholz: Vita s. Norberti. Bresl. 1859. — Winter: Die Prämonstratenser des 12. Jahrhunderts. Zur Gesch. der Christianisirung des Wendelands. Berl. 1865; týž: die Prämonstr. im nordöstl. deutschl. Gotha. 1868.

v srpnu 1121. chrám ke cti Panny Marie. Novému štípení dal Norbert řeholi sv. Augustina. Úmyslem jeho nebylo tak založiti nový řád jako spíše kanovníky opravit, pročez spojil činný život s rozjímavým. Členové měli mimo posvěcování sebe hlásati slovo Boží nevědomým, vyvracovati bludaře a vésti duchovní správu, která by jim svěřena byla. Ve čtyřech letech uznávalo již devět opatství Norberta za svou hlavu. I ženské věnovaly se novému způsobu života, a již za života jeho bylo 10.000 premonstrátů. Ve Vestfalsku vznikly snahou hraběte Gottfrida z Kappenbergu tři kláštery, a snahou kolínského arcibiskupa Bedřicha znamenitý klášter Steinfeldský, který později první osadu poslal do Čech na Strahov. Norbert odebral se ku papeži Honoriovi II. a vymohl na něm potvrzení svého řádu listinou z roku 1126. Později konaje cestu do Němec přišel do Špýru, kde právě císař Lothar II. rokoval se sněmem o volbě nového arcibiskupa magdeburského. Tu byl proti své vůli za arcibiskupa zvolen a od Lothara II. potvrzen (1126). V srpnu r. 1127. vešel bos a pln pokory do své metropole a byl do svého paláce veden, kamž vrátný maje ho za žebráka jej vpustiti nechtěl a teprve k domluvám okolostojících to učinil. Jeho nástupcem v Prémontré byl zvolen jeho nerozlučný přítel Hugo. Jako arcibiskup pracoval o nápravu duchovenstva. Poněvadž kanovníci při kollegiatním chrámě Panny Marie vši opravě se vzpírali, vypudil je odtud a usadil tam své řeholní kanovníky, jejichž proboštem učinil Evermoda, jednoho ze svých prvních učenníků. Tímto rázným vystoupením popudil proti sobě četné laiky i duchovní, kteří nejprve zákeřnickou vraždou chtěli se ho zbaviti, a když to se nezdařilo, vyvolali vzpouru v Magdeburku, tak že město opustiti musil. Však Magdeburští povolali jej brzo nazpět, a císař Lothar II. učinil jej svým kancléřem. Na synodě remešské r. 1130. vymohl si na papeži Innocencovi II., že mohl své premonstráty při svém metropolitním chrámu usaditi. Roku 1132. doprovázel Lothara II. do Itálie a byl přítomen jeho korunovaci za císaře. Navrátiv se domů upadl v těžkou nemoc a skonal 6. června 1134. Byl pochován v chrámě Panny Marie u svých řeholních kanovníků. Innocenc III. prohlásil jej za svatého, a Řehoř XIII. položil jeho svátek na 6. června. Velikému namahání strahovského opata Kašpara z Kvestenberka podařilo se, že mu Magdeburští sv. tělo vydali. Bylo 3. prosince 1626. vyzdviženo, 11. prosince přibýlo do kláštera doksanského, kde zůstalo přes zimu, a bylo konečně 2. května 1627. na Strahov přeneseno. Kníže-arcibiskup pražský, kardinál Arnošt z Harrachů prohlásil 30. dubna 1627. sv. Norberta za patrona českého.

Norbert dal svému řádu přísnou řeholi; jenom v nemoci směli požívatí masa, sýra a vajec, některých jídel nikdy. Teprve o sto let později dovolovaly některé kláštery požívatí masa; a Innocenc IV. zmírnil onen zákaz, ponechav však mnoho týdnův a dní, kde platil. V čele řádu stál opat kláštera v Prémontré, ročně slavila se generální kapitola, a řád dělil se ve svém květu na 30 krajin (cirkarií). Řád, z něhož pocházel papež Řehoř VIII., šířil se valně; 20 let po svém založení měl již 90 opatství, rozšířil se do Syrie, Palestiny i Norska, a v jeho květu čítalo se 1000 mužských opatství, 300 proboštství, mnoho převorství a 500 ženských opatství. Papežové byli k němu svými výsadami štědři.

Do Čech byli premonstráti uvedeni snahou olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, kterýž je na své pouti ve sv. zemi poznal, a pražského biskupa Jana I., a tvořili s moravskými zvláštní cirkarii, do které náležely tyto kláštery: v Čechách: Strahov (založený r. 1140.), Doksany (panenský, zal. 1141.), Želiv (1149., kdy do něho uvedeni byli premonstráti; byl od vévody Soběslava I. a jeho manželky původně pro benediktiny vystaven (1139.), Louňovice (panenský 1149.), Milevsko (1187.), Teplá (1195.), Chotěšov (panenský 1196.); na Moravě: Hradiště (1151.), Kounice (panenský 1181.), Louky (1190.), Zábřdovice (1200.) a Nová Říše (1211. založený, nejprv jako panenský klášter, který později stal se mužským.¹⁾

§. 321. *Serviti.*²⁾

Zakladatelem toho řádu jest Bonfilius Monaldius, kterýž ještě se šesti váženými a bohatými kupci rozdal své jmění chudým a věnoval se přísnému životu. Opustili své rodné město Florencii, usadili se na Monte Sanario a biskup florentský Ardinghus dal jim řeholi sv. Augustina a černé roucho (o slavnosti nanebevzetí Panny Marie). Papež Alexander IV. potvrdil je. Věnovali se hlavně

¹⁾ Dominik Čermák: Premonstráti v Čechách a na Moravě. V Praze 1877. — Dr. Borový, str. 152.

²⁾ Vita VIII. fundatorum Ord. Servorum B. V. M. in Proprio Bohemiae 11. Febr.; Círk. Rok. II. 113. — Pauli Flor. Dial. de orig. Ord. Servit. (Lamy, Deliciae erudit. T. I.). — Giani: Annal. s. Ord. FF. servorum B. V. M. Luc. 1719. 3. T.

úctě bolestné Panny Marie a nazývali se služebníci Matky Boží (servi B. M. V.), odkudž dostali název: serviti. Sv. Filip Benitius vstoupil r. 1253. do řádu, rozšířil jej na tertiáře, stal se r. 1267. generálem, přispěl znamenitě k jeho rozšíření a zvelebení a zemřel r. 1285. Řád vyznamenával se též pěstěním věd; z něho vyšli Pavel Sarpi († r. 1623.), náruživý dějepisec sněmu Tridentského, a Ferrari († r. 1626.) znamenitý znalec starožitností.

Žebraví řádové.

§. 322. Dominikáni.¹⁾

Sv. Dominik narodil se r. 1170. v městečku zvaném Kaler-voga ve španělském biskupství osma-ském z urozených rodičův. Jeho strýc arcikněz vychoval jej záhy pro stav duchovní; později studoval na universitě v Palencii a pro jeho svatost povolal jej r. 1195. biskup Diego (Didakus) z Osmy za řeholního kanovníka k svému stoličnému chrámu a podrobil kanovníky řeholi svatého Augustina. Proti své náklonnosti byl Dominik zvolen za podpřevora kapitoly a vycházel do krajín okolních hlásat evangelia. Jsa průvodčím svého biskupa Diega, kterého král kastilský Alfons IX. ve svých věcech na Sever r. 1204. poslal, viděl v Lanquedoku zpuštošenou vinici Páně bludaři. V Montpellieru byli přítomni poradě cisterciáckých opatův o obrácení bludařův, a Dominik radil jim, aby veškerou nádheru odložili a prostě, bosí a jako chudí nástupcové chudých apoštolů chudého Krista hlásali. Opatové poslechli a působili ne nadarmo s Diegem a Dominikem mezi bludaři. Biskup musil se brzo vrátiti domů a zemřel brzo po tom r. 1207. Dominik s některými druhy zůstal zpět a působil dále slovem i životem. Poznav, že blud valně tím se šíří, že rodičové z lepších tříd z chudoby své dcery bludařům na vychovávání dávají, založil, jsa podporován biskupem toulouským Fulkem, pro ně klášter na

¹⁾ Vita s. Dominici od jeho nástupcův Jordana (2. generala) a Humberta (5. gener.) ap. Bolland. Acta SS. 4. August. (Aug. I. 358 sqq.). — Constitut. frat. Ord. Praedicat. ap. Holsten. IV. 10 — Ripoli et Bremoud: Bullar. Ord. Praedicat Rom. 1739—1740. 8. T. Mamachii Annal. Ord. Praed. Rom. 1754. — Cirk. Rok V, 30. — Hurter l. c. IV. 282. — Lacordaire: Vie de S. Domin. německy od Vogela. Landsh. 1841. — Caro: Leben des h. Dominikus. A. d. Franz. Regensb. 1854.

patě Pyrenaei ve vesnici Pronilli. Klášter našel dobrodince a zbožné paní zakládaly podobné kláštery, kterým Dominik řád života předepsal. Za výpravy křížácké proti Albigenským držel se po vzdáli od vojska, působil způsobem pokojným, naklonil četné pravdě a odevzdal zatvrzelé světskému rameni, tak že později vznikl spor mezi cisterciáky a dominikány, který řád vykonával první officium delegatae inquisitionis; dominikáni připisovali to Dominikovi, cisterciáci Petrovi z Kastella Nuova. Roku 1212. zvolili Dominika kanovníci bezierští Dominika za biskupa, kterýž této volby nepřijal a též nabízená biskupství, Convenans-ské a Conserans-ské zamítl.

Statné druhy našel Dominik ve dvou bratřích, Tomášovi a Petrovi Cellani, občanech toulousských, kteří mu darovali v Toulouse dům, kde s nimi a jinými druhy po kláštersku žil. Tomuto novému spolku dal roucho, které sám nosil; bílý vlněný hábit, lněnou rochetu a vlněný černý plášť a takovou též kapuci, roucho to řeholních kanovníkův osmaských. Jako biskupský ústav vzal je biskup Fulko pod svou ochranu (1215.). Ještě téhož roku na podzim odebral se Dominik s toulouským biskupem do Říma za času IV. všeobecného církevního sněmu lateranského, aby tam na papeži potvrzení své řehole dosáhl. V Římě divil se tomu, že mezi tím, co papež a kardinálové důležité věci vyřizují, jejich služebníci v předsíních hovořili a se bavili. I začal jim vykládati listy svatého Pavla a nabyl brzo hojných posluchačův, od čehož vzal původ »maestro del sacro Palazzo« (vrchní kazatel) kterým až do dnešního dne jest vždycky dominikán. Papež Innocenc III. chtěl vzhledem na 13. can. lateranského sněmu IV., aby sobě jednu ze stávajících řeholí vybral. Navrátiv se s biskupem svým domů přijal se svými 16 druhy řeholi sv. Augustina s některými pravidly svatého Norberta, a začal stavěti v Toulouse při kostele sv. Romana, který mu biskup daroval, klášter, který všem budoucím měl býti vzorem. Po smrti Innocence III. spěchal Dominik k jeho nástupci Honoriovi III., který bullou z 22. prosince 1216. řád potvrdil a jinou z 26. ledna 1217. jeho název: řád kazatelský, kazatelští bratří (fratres praedicatores) uznal, z něhož mnozí před tím se horšili, poněvadž úřad kazatelský jest hlavně věcí biskupů. Dominik kázal v postě v Římě, a vrátil se teprve v červenci 1217. do Toulousu. Hned rozeslal své druhy po světě, jmenovitě do hlavních sídel tehdejšího duchovního života, Říma, Bononie a Paříže, vrátil se týž rok ještě do Říma založiv na cestě klášter v Benátkách, obdržel od papeže kostel sv. Sixta se vším potřebným

k usídlení mnichův, a později kostel sv. Sabiny a část papežského paláce, a pokračoval ve svých kázáních. Téhož času založili jím vyslaní bratří klášter v Bononii, do něhož hned znamenití učitelé vstoupili. Rok po tom 1218. povstal tam druhý klášter, který nádherností svých budov, počtem svých obyvatelův a hrobem svatého zakladatele jedním z nejznamenitějších řádu se stal. R. 1218. cestoval Dominik do Španěl, založil tam dva kláštery, v Segovii a Madridě, a starší jeho bratr Mikuláš vstoupil do řádu jeho. Roku 1219. přišel Dominik do Paříže, kde skotský král Alexander za několik bratří ho prosil, a tak dostal se řád na ostrovy britanské. Dominik dožil se rozšíření svého řádu skoro po všech křesťanských říších Italie, Francie, Španělska, Německa, Polska a Uher.

Roku 1218. putoval biskup krakovský Ivo Odrovonž do Říma, a vzal s sebou své synovce Česlava a sv. Hyacintha, kteří byli bratří a kanovníci krakovští, pak Moravana Jindřicha a svého dvořenína Němce Heřmana. Všichni slyšeli kázati sv. Dominika, který se svým řádem tak se jim zalíbil, že jmenovaní čtyři průvodci biskupovi s dovolením svého pána do řádu vstoupili a r. 1219. do své vlasti se vrátili, aby tam řád nový zavedli. Svatý Hyacinth hlásal slovo Boží v Štyrsku, Rakousku, na Moravě a ve Slezsku a vystavěl r. 1222. klášter v Krakově.¹⁾

Papež Honorius III. přál řádu a odporoučel jej biskupům. Roku 1220. slavil Dominik první valnou kapitolu v Bologně, ustanovil přísnou chudobu za základ své řehole, prohlásil sebe a své bratry za žebráky, zamítl nabízené statky a roztrhal o nich vyhotovené listiny. O valné kapitole následujícího roku 1221. měl řád již 60 klášterův a obdržel ústavu. Byl rozdělen na osm krajín čili provincií, kterým byl představen provinciál, jednotlivé kláštery obdržely za představené převory a v čele celého řádu byl staven magister (generál), jímž byl zvolen Jan z Barcellony, který za své 20tileté činnosti přes 1000 bratří získal. Brzo potom umřel svatý Dominik leže na zemi v zíněném rouchu a jsa opásán železným řetězem 6. srpna 1221. Byl pochován ve svém klášteře v Bologně, pohřební obřady vykonal kardinál Hugolino, který jej později 27. srpna 1233. jako papež Řehoř IX. pro zázraky, jež na hrobě jeho se dály, za svatého prohlásil.

Třetí generál řádu Raimund z Pennaforte upravil ústavu, spojiv posavadní stanovy v jeden celek. Každé tříletí bylo slaviti valnou kapitolu jednou za horami, podruhé před nimi (trans et

¹⁾ Srv. život sv. Hyacintha, Círk. Rok. V. 135.

cis Montes-Alpes), do níž každá provincie provinciála a dva defintory vyslala. V čele řádu stál generál volený od provinciálův a defintorů v konklave tam, kde valná kapitola konati se měla; provinciála volili všichni převoři provincie, pak jeden z každého kláštera zvolený bratr a obecní kazatelé, volbu potvrdil generál. Převora volil klášter, a volbu potvrdil provinciál. Defintori celého řádu a provincie střežli generála nebo provinciály. V největším květu měl řád 45 krajin čili provincií a 12 kongregací, zvláště to opravených bratří, z nichž každá měla svého generálního vikáře, a kolem 150.000 členů; ženských klášterů bylo asi 300.

Řád dominikánů měl též tertiáře. Dominik poznal, že v jižní Francii skoro veškeré církevní jmění vlivem bludařů do rukou laiků se dostalo. Tu chtěje ho nazpět dobytí a pro budoucnost pojistiti, založil k tomuto účelu mezi tamnější šlechtou jednotu, která se nazývala »řádem boje Kristova« (ordo militiae Christi), a zavázal i ženy, aby v tomto směru na své muže působily. Aby se od laiků rozeznávali, navrhl jim černé nebo bílé roucho za oděv a zavázal je k věrnější službě Boží a častější modlitbě Otčenáš a Zdrávas Maria. Po jeho smrti zvolili si název: kající bratří sv. Dominika (fratres de poenitentia beati Dominici). Časem zmizel původní účel a jednotu proměnila se v třetí řád, kterým dominikáni se světem ve spojení zůstali a na něj vydatně působili. Svatý Dominik jest původce modlitby »růžence«, kterouž jmenovitě tertiáři mezi lid potom zavedli.

V Čechách měli dominikáni kláštery v Praze u sv. Klementa na Poříčí (1226.) a pak blíž pražského mostu (1232.); v Plzni (1230.?), v Litoměřicích (1236.), v Turnově, Jablonné a Králové Hradci (1250.), v Lounech (1253.), Nymburce (1257.), Budějovicích (1270.), Písku (1280.) a Klatovech (1300.). Dominikánky byly na Újezdě v Praze (1293.) a v Hradci Králové (asi 1300.).

§. 323. *Františkáni.*¹⁾

Sv. František narodil se v italském městě Assisi r. 1182., a obdržel na křtu jméno: Jan. Jeho otec, bohatý obchodník, slul Petr Bernardone Mariconi a matka Dominika Piko. Rodiče vycho-

¹⁾ Vita s. Francisci auct. Thoma de Celano, k rozkazu papeže Řehoře IX. r. 1229. sepsaná, doplněná r. 1246. od Lva Angela a Rufina, jmenovitě od Bonaventury asi r. 1261. (Legenda major et minor) ap. Bolland. Acta SS. 4. Octob. (Octob. II 683). Oua Vita Tomáše z Celana (I. et II., která est do-

vali jej pro obchod, a majíce obchodní spojení s Francií, dali jej učiti franciňě, v které takové pokroky činil, že ho nazývali »malým Francouzem« (Francesco), kteréž jméno: Francesco (František) mu zůstalo. Však mladý ohnivý a štědrý František neměl žádné náklonnosti k obchodu, a liboval si k veliké mrzutosti otcově v hostinách a kratochvích tak, že jej »květem mladíků« (flos juvenum) nazývali. Ve válce mezi Perugií a Assisi byl František r. 1201. jat a rok v zajetí chován. Navrátiv se domů upadl v těžkou nemoc, která v něm vážnější myšlenky vzbudila. Uzdraviv se hledal samotou, modlil se, a začal posluhovati nemocným. Pouť do Říma a rada biskupa assisského Quidona posilnily jej v jeho úmyslech. Modle se v schátralém kostele sv. Damiana, domníval se, že vyzván jest, aby o opravu kostela se postaral. I vzal otcí sukna, prodal je ve Foligně a odevzdal peníze knězi při onom kostele. Rozhorlený otec dovedl jej k biskupovi, před nímž František prohlásil, že svému otcí všechno navrátí, co ještě má, svlekl mu i své roucho, a pravil, že budoucně bude míti jenom Otce na nebesích. Od té doby odíval se pláštěm žebráků; bylo mu asi 24 roky. Někteří smáli se mu jako bláznů, jiní divili se mu, otec proklínal jej a vyhýbal se mu. Tak uplynuly dvě léta, v kterémž čase ze sebraných darův opravil kostel sv. Petra a kapli Panny Marie, kterou mu daroval benediktinský opat z Monte Subasii, a již nazval svým »podílečkem« (portiuncula). Toho času slyšel kázati kněze o slovech Spasitelových: »Nemějte zlata« atd. (Mat. 10, 9. 10.), hned obrátil to na sebe, zjednodušiv ještě více své roucho, odložil tašku, střevíce a hůl, opásal se místo pasu provazem, učinil slib, že nikdy žádných peněz míti nebude, a začal kázati pokání. Jeho život nalezl následovníky. První připojil se k němu jeho spoluobčan Bernard z Kvintavally, rozdav své veliké jmění chudým, a potom jeho přítel Petr z Katana, a jiných ještě pět učenníků. František rozeslal je po dvou po krajinách

datek ku první) vyšla každá o sobě po latinsku a vlasku auctore canonico Leopoldo Amoni. Roma 1880. — Regula s. Francisci ap. Holsten. — Brockie III. 21. — Luc. Wadding († 1657.): Annales Minorum až do r. 1540. ed. II. Rom. 1731—1747 T. (18.) 22. — Martyrologium Franciscanum cura et labore Arturi († 1662). Paris 1638. — Sbaralea: Bullarium Franciscanum. Rom. 1759—1780. 5 T. — Círk. Rok VI. 34. — Jos. Görres: der h. Franz von Assisi, ein Troubadour. Strassb. 1826. — Schlosser: die Lieder des h. Fr. ital. und deutsch. Frankf. 1842. — Ed. Vogt: der h. Franziskus von Assisi. Tüb. 1840. — E. Chavin de Malan: Hist. de St. François d'Assisi Par. 1861; po německu od Clara. Innsb. 1866. — Hurter, l. c. IV. 239—282.

okolních kázat pokání; někde divili se jim, jinde spílali jim ztřeštěnců, lenochův a ničemů. Roku 1210. shromáždil okolo sebe již 11 učenníků, kterým dal řeholi o 23 člancích, již je zavázal ku poslušnosti, čistotě a chudobě, ale k takové chudobě, aby výživu si vyžebali, peněz nikdy nepřijímali vyjma, kdyby nemocní bratří v nouzi byli, a žádných pozemků nikdy neměli. Se svou řeholí a svými druhy odebral se František do Říma prosit papeže za potvrzení. V Římě sešel se s assiským biskupem, seznámil se skrze něj s kardinálem Janem Kolonnou a byl od tohoto papeži Innocencovi III. představen (1210), který však žádost jeho zamítl. Ale nočním snem byv o významu Františkově poučen radil se papež s kardinály a na slovo kardinála Jana Kolonny potvrdil ústně bratrstvo, nemysle při tom na nijaký řád. Potom vrátili se do Assis a žili tam ve veliké přísnosti. Roku 1212. vyslal je po dvou do krajín italských a sám odebral se do Toskany kázat. Hrabě z Casentina daroval mu vrch Alvernu, v jehož samotě František později rád dlel. V Kortoně zřídil první klášter, jiný v Pise a jiné v jiných místech. Našel četné učenníky a vrátil se do Assis, odtud šest učenníků poslal hlásat Krista do Marokka, z nichž jeden onemocněl v Aragonii a ostatních pět utrpělo mučennickou smrt v Marokku. Touže po palmě mučennické cestoval František skrz Itálii a Španělsko do Marokka, však uprostřed španělské země onemocněv, musil se vzdáti svého úmyslu a založil tam v nejznamenitějších městech bratrstva dle své řehole.

Za sněmu církevního lateranského IV. odebral se František opět do Říma, aby dosáhl uznání svého bratrstva za řád. Tam sešel se s Dominikem, oba ctili se na vzájem, ale nedosáhli uznání svých řádů, toliko ústně trpení, poněvadž sněm byl proti novým řeholím. Však bratrstvo rozmnožilo se tak, že František o letnicích 31. května r. 1216. první valnou schůzi členů slavil, při níž též kardinál Hugolino z Ostie (pozdější Řehoř IX.) přítomen byl, ustanovil na ní provinciály, jimž dal právo přijímati v bratrstvo, a poslal některé druhy do Španěl, Francie a Německa. Ale v Německu pochodili špatně a vrátili se s nepořízenou domů.

Roku 1217. cestoval František znova do Říma prosit za potvrzení své řehole a měl složenou řeč, kterou před papežem Honoriem III. a kardinály míti chtěl. Ale vstoupiv před ně, zapomněl ji na dobro a mluvil svobodně s takovou nadšeností, že všichni uznali, že Duch sv. z něho mluví; však potvrzení řádu nedosáhl. Řád šířil se tak mocně, že k valné schůzi r. 1219. přes 5000 členů se sešlo, a to nebyli všichni. Chování všech bylo tak zbožné, že

zvolal opět přítomný kardinál Hugolino: »V pravdě zde jest tábor Hospodinův.« Okolo 500 noviců vstoupilo do řádu. Usnesli se vyslati nové posly do Syrie, Egypta, Afriky, Řecka, Anglie, Uher, jenom ne do Německa, jehož jazyka a obyčejů neznali. František chtěl několik Němců v Itálii získati a pak je do vlasti poslati. Dychtě po mučennictví odebral se František s 12 druhy do Akky (Acre), kázal křižákům, pustil se do Damietty a po porážce křižáků nevšímaje si ceny, sultánem na hlavu křesťanovu vysazené, odebral se ještě s jedním druhem Illuminatem skrze saracenské vojsko ke knížeti. V řetězích byli před něj předvedeni. František mluvil s velikou nadšeností o vznešenosti křesťanství, zval sultána ku přijetí pravdy, a byl hotov vstoupiti na hořící hranici na důkaz pravdy, vybízející mahomedánské duchovní, aby též učinili, kteří však se vytratili. Sultán vážil si neohroženosti Františkovy, nabízel mu dary, kterých ovšem nepřijal; podržel jej po několik dní u sebe a poslal za jistým průvodem do křesťanského tábora. František dosáhl alespoň tolik, že s křesťany sultán vlídněji zacházel, mnohé později na svobodu propustil a františkáni stráž Božího hrobu v Jerusalemě obdrželi.

František byl volán zpět do Evropy. Bratr Eliáš z Kortony, kterému František za své nepřítomnosti správu řádu odevzdal, zmírnil v mnohých kusech řeholi, jmenovitě onu žebráckou chudobu. Však František odstranil šetrně novoty Eliášovy a poslal bratra Caesaria ze Špýru s 12 kněžími a 15 laiky do Němcc, kteří tam tolik učenníků našli, že rok potom valnou schůzi ve Vormsu konali.

Roku 1223. předložil František Honoriovi III. svou zkrácenou řeholi. Papež zdráhal se zprvu ji potvrditi pro její přísnost, konečně učinil to bullou z 30. října r. 1223. Tak vyplnilo se životní přání Františkovo. Cestoval ještě po Itálii a obdržel na hoře Alverno 17. září r. 1224. jizvy Pána našeho Ježíše Krista (stigmata D. n. J. Ch.). Mnohými nemocmi a útrapami byl celý vysílený, rozstonal se na pováženou v Sieně a dal se přenést do Assis. Svůj život časný chtěl skončiti, kde započal duchovní, pročez dal se přede dnem odnésti do chrámu Panny Marie »andělů«, byl položen na zemi, maje zraky upřené k nebesům modlil se až do konce žalm 141., a skonal v sobotu 4. října r. 1224. maje věku svého 45 let. Nejprve byl pochován v chrámě sv. Jiří, potom byl po šesti letech přenesen do krásného chrámu, kterýž Eliáš z Kortony z příspěvků knížat a celého křesťanstva k jeho cti v Assisích zbudoval. Roku 1228. odebral se papež Řehoř IX. do Assis, měl

tam slavnou řeč o Františkovi a vřadil jej za velikolepé slavnosti mezi svaté.

František byl velikým mužem, kterého Bůh zbudil, aby svou řeholí tvářnost církve obnovil a nejvydatněji proti bludařům apoštolskou chudobou se chlubicím působil. Byl vtělenými radami Spasitelovými, které v největší přísnosti na půdě církevní zachovával, a stal se tak vzorem všem třídám lidstva. Jsa takto prostší pozemskosti vstoupil v rajský poměr ku přírodě; beránci běhali mu naproti, zající utíkali se k němu, vlci zanechali své dravosti, ptáci poslouchali jeho slova, zima neškodila tělu jeho.

František učinil svým vystoupením veliký dojem i na ženské pohlaví. První, která způsob jeho života přijala, byla Klára Sciffi,¹⁾ nejstarší dcera bohatých a šlechtických rodičů (nar. v Assisích r. 1193.), která v kostele Portiunkule drsné roucho a přísný život od sv. Františka přijala. Nalezla následovnice, mezi nimiž byly její dvě sestry Anežka a Beatrix a později její ovdovělá matka Hortulana. U kostela sv. Damiana povstal první ženský klášter, a sv. František předepsal mu r. 1224. řeholi. Klára pracovala jako představená v svém řádu s velikou horlivostí, zachovala svůj klášter před Saraceny, a držela se pevně řehole, jakkoli stále nemocnou byla. Papež Innocenc IV. navštívil ji v nemoci; zemřela 11 srpna r. 1253., majíc věku 63 léta. Papež Alexander IV. prohlásil ji r. 1255. za svatou. Do Čech zavedla řád klarisek blahoslavená Anežka, dcera krále českého Přemysla Otakara I. Ve Francouzsku dostali první klášter v lese Longchampsském u Paříže skrze blahoslavenou Isabellu, sestru krále Ludvíka IX. svatého. Papež Alexander IV. potvrdil r. 1258. změny, které sv. Bonaventura a jiní bratři na řeholi učinili, a papež Urban IV. připojil k žádosti Isabelly a jejího bratra sv. Ludvíka r. 1263. některá nová ustanovení, odkudž klarisky též urbanistky se nazývaly.

Poněvadž nával do řádu byl veliký, a František se obával, aby mnohé krajiny lidnatosti nepozbyly a četná manželství se nerušila: radil četným, aby ve světě zůstali a v něm řádný křesťanský a to vyšší život vedli, dal tím podnět ke vzniku třetího řádu (terciářův) a předepsal mu r. 1221. řeholi.²⁾ Mužové i ženy mohli v něj vstoupiti, tyto se svolením svých mužů; všichni měli se

¹⁾ Vita s. matris Clarae a P. Josepho Matritensi, 1727. — Bolland. Acta SS. 12. Aug. — Cirk. Rok V. 102. — S. Antonini Chronic. P. III — (Demore) Leben der h. Clara, deutsch von Lechner. Regensb. 1857.

²⁾ Regula ap. Holsten. = Brockie III. 39.

jednoduchým oděvem odívati, hostin, tanců a divadel se varovati, častěji nežli ostatní křesťané se postiti, jisté modlitby a pobožnosti vykonávati, přísahy pokud lze, se vystříhati a mši sv. dle možnosti denně slyšeti. Do třetího řádu náleželi z panujících domů: Ludvík IX., král francouzský, Bella IV., král uherský, Karel II., král sicilský, Amadeus VII., vévoda savojský, Alžběta Durynská, Alžběta, královna portugalská, Sancia, královna sicilská; Alžběta Pomořská ze Štětína, čtvrtá manželka císaře a krále českého Karla IV. a jiní.

Ústava františkánů, kteří sebe »menšími bratry« (fratres minores) nazývali, lišila se od jiných řádů. V čele kláštera stál quardián, v čele provincie provinciál, v čele celého řádu minister generalis (generál). Po boku generála a provinciálů stáli definitoři jako zástupcové bratří, dílem jako rádcové jejich, dílem přihlížejíce na počínání jejich. Moc zákonodárnou a dozor v provincii měly kapitoly provinciální, v celém řádu kapitola generální, která se každé tři roky slaviti měla. Generální kapitola volila generála a jeho čtyři definitory; provinciální zase provinciála, jeho čtyři definitory a quardiány.

Řád rozšířil se s podivuhodnou rychlostí. Sancha, dcera portugalského krále Sancha, založila první klášter v Alqueru a brzo potom druhý v Coimbře. Roku 1210. založil Quichard, švagr krále francouzského, první klášter ve Francii ve Ville-Franche; roku 1213. přišli františkáni jako šediví bratří do Kanterbury, r. 1222. do Švédska, r. 1224. do Skotska, r. 1221. do Němec, kdež hned valně se rozšířili. Roku 1264. byl na generální kapitole v Narbonně zhotoven seznam všech klášterů po celém světě, jichž bylo v 33 krajinách čili provinciích 8000, v nichž žilo nejméně 200.000 mnichů.

§. 324. *Františkáni v Čechách; bl. Anežka; křižovníci.*

Do Čech dostali se františkáni snahou bl. Anežky. Blahoslavená Anežka byla dcerou slovutného krále českého Přemysla Otakara I., a matky Konstantie. Narodila se 20. ledna r. 1205., byla po způsobu onoho věku v útlém stáří tří roku zasnoubena se slezským knížetem Boleslavem, po jeho brzké smrti později s Jindřichem, synem císaře Fridricha II., který však ji ze slibu manželského propustil, a měla se potom po vůli jejího bratra krále

Václava I. (1230—1253.) provdati za císaře Fridricha II., když se vdovcem stal. Ale Anežka chtěla žíti v panenské čistotě, a obrátila se s úmyslem svým ku papeži Řehoři IX., který Václava pohнул, že svou sestru více ke sňatku s císařem nenutil, a spolu přiměl i císaře Fridricha II., že od zamýšleného sňatku upustil.

Anežka stala se nadšenou ctitelkyní sv. Františka a sv. Kláry a rozhodla se uvésti jejich řeholi do Prahy a vstoupiti do ní. K jejímu pobádání povolal její bratr král Václav Jednooký r. 1232. menší bratry (františkány) do Prahy a zbudoval jim klášter u sv. Jakuba na Starém městě. Sama vystavěla za své věno krásný chrám, který se nazýval »nejsv. Vykupitele«, pak »sv. Františka«, konečně i s klásterem po sv. zakladatelce »sv. Anežky«, a vedle něho dva kláštery, jeden menším bratřím (františkánům) a druhý klariskám, do něhož 11. listopadu r. 1234. vstoupilo pět panen, které sv. Klára k žádosti Anežčině z Assis tam poslala. Dne 25. března r. 1235. přijala Anežka ještě s jinými sedmi pannami z vysoké šlechty z rukou kardinála Kajetana, který jako papežský legát tenkrát v Praze dlel, klášterní závoj a stala se klariskou. Po výslovném nařízení papeže Řehoře IX. byla první abatysí zvolena, však z pokory dala se později od svých sester pouze »starší sestrou« nazývati. Brzo měl její klášter 100 řeholnic, které lid »chudými sestrami« jmenoval. Ač žila v zátiší klášterním, vykonávala přece veliký vliv na veřejné věci, jsouc upřímnou rádkyní svého bratra Václava I. Jsouc vzorem křesťanského života, přežila pád svého synovce krále Přemysla Otakara II., lotrovskou vládu Braniborcův a skonala smrtí svatých 2. března r. 1282. majíc věku 77 let. Generál menších bratří právě tenkrát v Praze meškající Bonagarius pochoval ji v jejím klášteře v kapli Panny Marie před hlavním oltářem. Pražský lid nazýval ji »světicí« a její klášter »klásterem sv. Anežky«.

O její prohlášení za svatou pracovala s velikým úsilím královna Eliška, poslední Přemyslovna, kteráž ji vroucně ctíla, a potom její syn císař a král český Karel IV., který prosby své matky u Apoštolské Stolicе opětoval a na smrtelném loži vyřízení této věci svému synu Václavovi IV. na srdce kladl. Však bouře husitské a jiné nehody zamezily tuto věc, toliko rád křižovnický dostal na počátku 14. století od papeže dovolení konati slavnost blahoslavené Anežky vždy 2. března. Teprve papež Pius IX. potvrdil přičiněním kardinála Bedřicha knížete ze Švarcenberků po návrhu kongregace obřadů 3. prosince r. 1874. účtu blahoslavené Anežky a svolil, aby se o ní mše sv. sloužila a hodinky

modlily každoročně 2. března. Druhý klášter klarisek byl v Pannenském Týnci, který tam na počátku 14. století vystavěl Plichta I. ze Žirotína.¹⁾

Ostatní kláštery františkánské byly ve Stříbře (1253.), Bydžově (asi 1270.), Domažlicích (asi 1300.) a Čáslavi (asi 1300). Minorité měli kláštery mimo u sv. Jakuba ještě u sv. Ambrože (u prašné brány r. 1233.), pak v Litoměřicích (1235.), Králové Hradci (1240.), Kadani a Mostu (asi 1240.), v Bechyni (1281.), v Mladé Boleslavi (1293.) a v Benešově (1320.).²⁾

§. 325. *Působení žebravých řádův; odpor proti nim; spory mezi františkány.*

Oba řádové žebraví působili svorně s velikou horlivostí, tak že v církvi nový život prouditi začal. Svatý František velebil se za sloup církve, kterého Bůh na konec času poslal, aby jej obnovil. Za tuto činnost obdařili papežové oba řády velikými a posud neslýchanými výsadami; mohli s sebou nositi přenášečí oltář (altare portatile), a všude na něm mši sv. sloužiti, mohli všudy, kde to za vhodné uznávali svobodně slovo Boží hlásati a zpovídati, nezávisíce v tom nijak na biskupovi. Dominikáni poznali brzo, že k vydatnému působení jest třeba, aby řád vědou vynikal a na universitách učitelských stolic nabyt. Skutečně dostali r. 1230. dvě učitelské stolic v Paříži, na nichž učili Roland a Jan od sv. Jiljí (Aegida). Brzo dosáhli téhož i františkáni a Alexander Halleský stal se tam professorem. V 13. a 14. století byli žebraví mnichové výtečnými učenci a učiteli theologie jako Tomáš Aquinský z řádu dominikánského, Bonaventura a Duns Scotus z řádu františkánského. Dále byli žebraví mnichové výbornými věrověsty na Východě a statnými bojovníky proti bludařům.

Však jejich všeobecná duchovní správa zbudila záhy odpor světského duchovenstva, jejich horlivost vyvolala řevnivost starších řádův, a jejich učitelská statnost měla v zápětí nenávisť ostatních universitních učitelů. Povstal proti nim odpor. Útok na ně započal

¹⁾ Blahoslavená Anežka Panna. v „Blahověstu“ 1863. str. 341. — Ekert: Posvátná místa Prahy. V Praze. 1884. II. 427. — Círk. Rok. II. 273. — Spisky: Bl. Anežka Česká. V Praze. — Die selige Agnes von Böhmen. Von Johann Jentsch. Prag. 1872.

²⁾ Dr. Borový I. c. 154.

náruživý Vilém a Sto Amore, který dominikány a františkány k farišeům přirovnával.¹⁾ Obranu svých řádů psali sv. Tomáš Aquinský a Bonaventura a veřejnost dala jim za pravdu.²⁾

Nebezpečnější byly františkánům jejich vnitřní spory. Hned od počátku nebyli mnozí se základním článkem řehole sv. Františka o úplné chodobě spokojeni; jiní mimo řeholi stojící myslili docela, že se onen článek evangeliu protiví. Když sv. František ve sv. zemi byl, zmírnil jeho zástupce Eliáš z Kortony řeholi; však jeho novoty František šetrně po svém návratu odstranil. Ale v řádě zůstaly oba směry, z nichž jeden úplné chudoby, která žebrotě se rovnala, přísně nebral, na jejíž však zachování praví synové Františkovi nastupovali. Když Eliáš po smrti Františkově znova za generála byl zvolen, obnovil r. 1227. svůj pokus, jsa přesvědčen, že ona chudoba po všechna pokolení zachována býti nemůže, a četní přáli si zmírnění. Však přísní majíce v čele sv. Antonína Paduanského a Caesaria ze Špýru povstali proti němu a papež Řehoř IX. sesadil jej r. 1230. Poněvadž jeho náhled v řádu se rozmáhal, byl r. 1236. znova za generala zvolen a zase sesazen, poněvadž své předešlé protivníky krutě pronásledoval. Jeho nástupcové náleželi ku přísným (zelatores, spirituales), ale strana Eliášova trvala dále. Papež Innocenc IV. chtěje obě strany smířiti ustanovil, že řád může míti knihy, náradí, domy a pozemky a jich užívati, však právo o tom všem náleží církvi římské, bez jejíhož svolení nesmí nic se prodati. S tímto zmírněním nebyli přísní spokojeni, a druhá strana užívala ho, jak se zdá k obohacení svých klášterů. Bonaventura jako generál zamezil svou vážností rozkol, který po smrti jeho vypukl. Papež Mikuláš III. chtěje řádu před zevnějšími útoky chrániti a uvnitř upokojiti vydal r. 1279. bullu »Exiit, qui seminat«, kde praví, že řehole sv. Františka evangeliu se neprotiví, a nic nedovoleného neobsahuje, že vzdáti se majetku jak společného tak osobního pro Boha jest něco svatého a záslužného, čemuž Ježíš skutkem učil, a co apoštolé Mistra svého následující, konali. Dále reservoval papež v ní veškeren

¹⁾ Guilielmus, de periculis novissim. temporum. (Opp. Constant. 1632., ed. Alethophilus (Cordesius). Paris.); srv. Natal. Alex. H. E. saec. XIII. c. 3. art. 7.

²⁾ S. Thomas contra retrahentes a religionis ingressu; contra impugnantes Dei cultum. (Opp. ed. Paris. T. XX.). — Bonaventura: Lib. apolog. in eos, qui ordini Minor. adversantur; de paupertate Christi contra Quilelm; expositio in regulam fratrum minor. (Opp. Lugd. 1668. T. VII.). Srv. Raumer, Gesch. der Hohenstaufen III. 615.

majetek řádu, domy, náradí, pozemky atd. Apoštolské Stolicí, kteráž jest jeho majetnicí a přenechává jeho užívání řádu k nutné výživě; námitku, že Kristus v úplné chudobě nežil, vyvrátil tím, že Ježíš žil v chudobě a tím ukázal nám cestu dokonalou, ale někdy že měl též míšky (loculos), a to pro nedokonalé, aby oboje spasil. Konečně zakázal papež všechny výklady této své bully.¹⁾

Touto bullou přestaly zevnější útoky na řád, za to staly se horšími jeho vnitřní spory. Mezi přísnými utvořila se sekta apokalyptických blouznivců, kteří papeže ze Zjevení sv. Jana tupili, a stav církve za zkažený prohlašovali. Zástupcem jejich byl Petr Jan z Olivy se svými výklady Zjevení sv. Jana. Papež Celestin V. spojil r. 1294. přísné se svými poustevníky-Celestiny, ale Bonifacius VIII. zrušil toto spojení (r. 1302.), začez jej jedna strana přísných jak možná tupila, pomluvy o něm roztrušovala a docela s bludařskými fraticelly se spojila. Konečně byl řád na dva řády rozdělen: konventuály (mírné — minority) a observanty (přísné — františkány), a tak mír učiněn.²⁾

Ostatní řádové a bratrstva.

§. 326. Karmelitáné.³⁾

Na pohoří Karmelu,⁴⁾ kde k moři se kloní, bydlil veliký prorok Eliáš (1. Král. 18, 19.) a vyučoval zde žáky své. Toto pohoří jest plno jeskyň, v nichž povždy pronásledovaní útočiště nalezali a sv. poustevníci přebývali. Zde vznikl řád karmelitánský a obdržel od pohoří toho své jméno.

Křížák Berthold z Kalabrie odebral se r. 1156. na horu Karmel, kdež si se svými společníky u Eliášovy jeskyně chýšky zbudoval,

¹⁾ Corp. Jur. Can. Exiit. c. 3. de Verb. significat. in VI. (V. 12); Wadding l. c. V. 73; Raynald. ad ann. 1280. n. 27.

²⁾ Srv. „Katholik“ 1875. sv. 55. (17) str. 337—356.

³⁾ Joan. Phokas (1185): Compendiaria descriptio castror. et urbium ab Urbe Antiochia usque ad Hierosolim. (ap. Leon. Allatium, Symmicta. Venet. 1783. — Jac. de Vitriaco († 1240): Historia Hierosolymitana c. 52. (ap. Bongars, Gesta Dei. I. 1075.). — Alberti regula ap. Holsten. = Brockie III. 18. — Daniel a Virgine Maria: Speculum Carmelitanum, sive Hist. Eliani Ord. FF. B. V. Mariae de Monte Carmelo. Antv. 1680. — Helyot, I. 347. — Hurter, IV. 211. — Círk. Rok IV. 392.

⁴⁾ Na své pouti jerusalémské byl jsem na tomto pohoří a sloužil mši sv. v jeskyni Eliášově 15. dubna 1885. (Jest vždy votiva de Elia profeta).

které v klášter se rozšířily. Jeho nástupce Brokard vyžádal si na patriarchovi jerusalémském Albertu řeholi (r. 1209.), dle níž bylo jim jakožto poustevníkům žítí v přísné chudobě, zdržovati se masitých pokrmů, postiti se, pracovati, bydliti v odloučených od sebe cellách a zachovávatí mlčení od nešpor až k tertii následujícího dne. Však ani za živobytí Albertova ani po jeho úkladném zavraždění (14. listop. 1214.) nerozšířila se valně bratř, jež v Evropě ani známa nebyla. Později chtěli ji na základě nařízení všeobecného církevního sněmu lateranského IV., že bez svolení papežova žádná nová řehole vzniknouti nesmí, zrušiti; však bratř dokázala, že jest starší onoho nařízení a byla konečně r. 1224. od papeže Honoria III. pod názvem: »Bratří poustevníci z hory Karmelské« (fratres eremitae de monte Carmelo) potvrzení. Část Karmelitův opustila za pronásledování Saracenů Syrii a usadila se na Cypru, odkudž se po roce 1240. po Evropě rozšířili, z poustevníků klášterníky se stali, nové domy zakládali a k mnichům žebravým se připočítali (r. 1245.). Jejich řehole byla několikrát od papežů přehlížena. Znamenitym byl šestý generál jejich Angličan Šimon Stock, který prý mezi modlitbou obdržel k ostatnímu rouchu škapulír s přípovědí, že kdo v něm zemře, věčného ohně nezakusí.¹⁾ Z tohoto vidění vznikla slavnost škapulíře a pak bratrstvo škapulíře, které se velice rozšířilo, poctu Panny Marie pěstilo a skutky křesťanské lásky konalo. Vedle mužské větve řádu byla též větev ženská: karmelitky. Když papež Eugen IV. r. 1431. jejich řeholi pro drsnatější západní ponebí zmírnil, vznikli konventualové čili obutí a pak observanti čili bosí karmelité. Do Prahy uvedl karmelitány císař a král český Karel IV. a položil 3. září r. 1347. základ k jejich klášteru a kostelu Matky Boží Sněžné, jež nyní františkáni drží.

§. 327. *Trinitáři;*²⁾ *mercedáři.*

- Mimo řády pečující o duchovní potřeby vlastní a cizí, zbudila křesťanská láska řády, které účelem svým učinily vykupovati křesťany z poroby a otroctví saracenského; byli to trinitáři a mercedáři.

¹⁾ Launoj: Dissert. V. de Simonis Stockii visu, de Sabbathinae Bullae privilegiis et Scapularis Carmelitar. sodalitate. (Opp. T. II. P. II. p 379.).

²⁾ Bonaventura Baro: Annal. Ord. ss. Trinitatis pro redempt. captivorum. Rom. 1648. — Regula ap. Holsten III. 3. — Helyot II. 366. — Hurter, IV. 213. — Henrion = Fehr. I. 132.

Zakladatelem trinitářův jest **Jan z Mathy**, šlechtic z městečka Fouconu v hrabství nizozském. Narodil se r. 1160., stal se knězem a doktorem bohosloví a touže po samotě vyhledal znamenitého 70iletého poustevníka Felika z krajiny Valois-ské (nepocházel z rodu Valoissského, který byl královským), který z podobné touhy otcovské bohatství opustil. Oba žili pospolu. Nedaleko nich bydlil rytíř, který zázračným způsobem ze zajetí mohamedánského vyvázl a z vděčnosti za to Bohu tím sloužiti chtěl, že bude svým jménem zajaté vykupovati. Svůj úmysl oznámil oběma poustevníkům, kteříž uznavše jej za výborný, usnesli se založiti takový spolek. Pro papežské potvrzení cestovali na počátku r. 1198. do Říma, kde právě papežem byl zvolen Innocenc III., kterýž úmysl jejich schválil, poněvadž takového řádu při svém záměru křížácké výpravy potřeboval. Innocenc III. předeepsal jim bílé roucho s červeným a modrým křížem na prsou a nazval je »řádem nejsvětější Trojice na vykupování zajatých« (ordo ss. Trinitatis de redemptione captivorum). Potom odkázal oba poustevníky na biskupa pařížského a opata od sv. Viktora, kteří měli jim pomáhati složiti řeholi. V Římě připojili se k nim čtyři druhové, načež založili ve svém starém bydlišti v meauxské diecési v místě, které se nazývalo »u svobodného jelena« (Cerfroi;¹⁾ Cerf = cervus a fred = liberum) klášter, jemuž hraběnka burgundská a někteří velmoži hned štědrými se prokázali.

Podstatná část řehole, která byla sv. Augustina, záležela v tom, že výnos z majetku řádu se rozdělil na tři díly, z nichž dva připadly na výživu bratří a skutky milosrdenství a třetí na výkup zajatých z moci pohanů; též mohli zajaté Saraceny vykoupiti a potom za ně křesťany vyměnit. Řeholní domy sluly hospitalia a ministeria. Ročně scházela se valná kapitola, aby o důležitých věcech celého řádu rokovala; představený jednotlivého domu nazýval se minister, a představený celého řádu minister domus ss. Trinitatis (minister domu nejsv. Trojice) a sídlil v Cerfroi. Všichni ministři musili býti kněžími. Papež Innocenc III. potvrdil tuto řeholi r. 1198., a psal emirovi Al Mumenimu v Marokku, dávaje mu zprávu o založení řádu a prose ho, aby dovolil vstup těmto mužům do své země, poněvadž křesťanům i mohamedánům

¹⁾ Cerfroi překládá se obyčejně do latiny „ad cervum frigidum, ad cervum refrigeratum;“ však poslední slabika pochází od starofrancského: „fred“ = liberum; pročez nesluje místo po francouzsku „Cerf = froid“ než „Cerf-froi.“ Srv. Hurter l. c. IV. 215. 16. b.

jsou k užitku, vyměňující je. Snad dva řeholníci téhož řádu odezdali list emirovi; 186 křesťanů vrátilo se do Evropy. Jan cestoval několikrát do Tunisu a vykoupil zajaté. Umřel v Římě r. 1213. Jeho druh Felix pracoval o zakládání klášterů řádu ve Francii, kde dostal v Paříži od krále kostel sv. Mathurina, po němž obdrželi jméno: Mathurini. V 15. století měl řád ve Francii, Španělsku a Itálii okolo 600 domů, v Irsku 52, a ještě jiné domy v ostatních říších křesťanských. Brzo utvořila se ve směru onoho času též ženská větev řádu, do které mnohé princezny vstoupily.

Řád podobný trinitářům byl řád, který založili r. 1218. sv. Petr Nolaskus a Raymund de Pennaforte ve Španělsku a zasvětili Panně Marii, tak že sloul řádem Panny Marie na vykupování vězňů za plat (ordo B. M. V. de mercede redemptionis captivorum). Členové zavázali se své jmění, svou ochranu ano sami sebe věnovati na výkup křesťanských otrokův, jak to sv. Petr v Africe učinil. Řád skládal se z rytířů v bílém rouchu a bratří, z nichž někteří byli kněžími. Papež Řehoř IX. potvrdil řád.

§. 323. Špitální řády a bratrstva: Antonité; bratři sv. Lazara, montpellicierští a žimští špitální bratři; spolky beguinek a beguinů; kanonický.

Ústavy křesťanské lásky, kde nemocní, pocestní, poutníci a neschopní ku práci zaopatření docházeli, byly sice při mnohých kláštorech a kapitolách, však jmenovitě za křížáckých válek vznikla zvláštní bratrstva, která se výhradně této stránce trpícího a potřebného člověčenstva věnovala. Křížáckými výpravami přišlo do Evropy málomocenství, tu zřídily se domy málomocných, z nichž četné stály pod dozorem johannitů.

Pro ošetřování nemocných vznikl řád Antonitů, též zvaný špitální bratří od sv. Antonína.¹⁾ Gaston, bohatý šlechtic z Dauphiné vzýval sv. Antonína za svého syna, který byl nemocen na tak zvaný sv. oheň, hroznou to nemoc 11. století. Když na jednou syn se uzdravil, putovali otec a syn do St. Didieru de la Mothe, poutního místa, kde sv. Antonín obzvláště byl ctěn, vystavěli tam hospital a založili řád Antonitů, který papež Urban II. r. 1096.

¹⁾ Bolland. Acta SS. m. Jan. (Jan II. 160). — Kapp: de Fratibus s. Antonii. Lips. 1737.

potvrdil, a jemuž své statky na obsluhu chudých a nemocných, jmenovitě na sv. oheň věnovali. Členové byli zprvu laikové, teprve r. 1218. dovolil jim Honorius III. sliby řeholní učiniti. Bonifác VIII. učinil je řeholními kanovníky dle řehole sv. Augustina. Nosili černý oděv s modrým T. (křížem sv. Antonína) na prsou. Dosáhli vážnosti, bohatství i rozšíření.

Podobným způsobem tvořila se bratrstva k obsluze chudých a nemocných, jmenovitě málomocných. Ve Francii vynikali bratři sv. Lazara, kteří měli své hlavní sídlo v Boigni u Orleansu, a jimž král Ludvík VII. nakloněn byl. Roku 1257. proměnili se v řád rytířský.

Valného rozšíření došli bratři montpellierští, jejichž zakladatelem byl zámožný měšťan montpelliérský Quido. Bídou nemocných byv pohnut, založil před branami města Montpelliéru nemocnici, postavil ji pod ochranu Ducha sv., vstoupil s některými druhy do ní ku posluze nemocných a předepsal domu řád. Toto zařízení rozšířilo se po městech francouzských. V Římě povstaly dva takové domy. Všechny tyto ústavy stály, jak se zdá, ve spojení s Montpellierem a uznávaly Quidona za svou hlavu. Papež Innocenc III. potvrdil zařízení Quidonovo, a ustanovil, že všechny domy mají býti hospitálu montpelliérskému podrobeny a jeho mistra za svou hlavu uznávati. Roku 1204. povolal Innocenc III. mistra Quidona do Říma a spojil jeho montpelliérský hospitál s velikým římským hospitém sv. Ducha in Saxia, tak že oba měly míti jednoho mistra a bratři zachovávatí tytéž stanovy, kteréž jim sám papež předepsal. Toto zařízení rozšířilo se po celém křesťanském světě a znenáhla nebylo značnějšího města, které by nemělo podobného ústavu obsluhovaného bratrstvem, které se spravovalo řeholí římského bratrstva. Jak se zdá, uznávaly všechny takové hospitály za svou hlavu hospitál římský, odvádějíce mu nějaký poplatek. Quido zemřel v Římě r. 1209. a Innocenc III. dal nového mistra zvoliti, a ustanovil za jeho sídlo Řím.

Mimo uvedená bratrstva se sliby tvořily se spolky k ošetřování nemocných, pohostění cestujících, podporování vdov a sirotkův a pěstování nábožnosti, které sliby vázány nebyly. V Německu byly takové ženské spolky velmi četné a členové jejich slouly Beguiny,¹⁾ Begutty a domy Beginagie. Podobně vznikly též mužské

¹⁾ Jméno: Beguina odvozuje se 1. od sv. Begy báječné báby Karla Vel. 2. od Lamberta Le Begue, lutišského kněze žijícího v 11. nebo 12. století; 3. od „bi Gott“ (bei Gott = u Boha), od něhož německé „bigott“ (pobožnůst-

spolky, jejichž členové se nazývali Beguini, Beghardi, též po svém patronu sv. Alexiovi Alexiané, od svého tichého pohřebního zpěvu Lollhardi. Všichni těšili se původně pro svou pracovitost a lásku k bližnímu veliké oblibě u lidu i knížat. Ale upadli v blouznění a bludy, přišli ve špatnou pověst a jejich jméno značilo blouznivce, pobožnůstkáře, pokrytce i bludaře. Četní vystoupili raději z těchto spolků, vstoupili v třetí řád sv. Františka nebo Dominika a ušli tak pronásledování. Do Čech přišel první zástup Beghardů r. 1418., kde strana pod obojí je sice přijala, ale brzy od nich se odvrátila. Pikardi slouli potom všichni bludaři o Svátosti Oltářní.

V Brabantě a Německu byly četné světské kanonissky, jmenovitě z dcer šlechtických, které nebyly žádným slibem vázány, avšak v jednom domě přebývaly.

§. 329. Cyriakové a křižovníci.

Cyriakové byli špitálský řád, podobný řádům v předešlém odstavci uvedeným. Jméno své mají od sv. Cyriaka mučenníka a sluli původně »bratří kající řehole sv. Augustina blahoslavených mučenníků.« Papež Alexander III. dal jim řeholi sv. Augustina; roucho měli zarudlé, k němuž papež Innocenc III. připojil popelavý plášť; na levé straně prsou měli za řeholní znamení červený kříž. Papež Alexander IV. prohlásil je r. 1256. za kanovnícký řád a vykázal jim hlavní sídlo při chrámě Matky Boží »de monte aureo.« Celý řád spravoval generální převor, též senior zvaný, představení řeholních domů sluli prevoři.

Roku 1204. poslal papež Innocenc III. cyriaky do Livonska kázat pohanským Litvanům. Tam poznal je český král Přemysl Otakar II. na své skvělé výpravě do Pruska r. 1255. a přivedl jich potom několik do Prahy, kdež jim na památku svého vítězství nad pohany r. 1256. vystavěl chrám a klášter sv. Kříže Většího na břehu řeky Vltavy. Časem rozšířili se dále a měli ještě kláštery: v Pardubicích (r. 1295.), Orlíku (r. 1295.) a Nových Benátkách (r. 1340.), a sedm far.

kářský); 4. od saského slova „*beggen*“ (modliti se), tak že by jméno znamenalo „*Betschwester*“ (pobožná sestra). Srv. Mosheim: *de Beghardis et Beguinibus Com.* ed. G. H. Martini. Lips. 1790. — Hallmann: *Gesch. des Ursprungs der Beghinen.* Berl. 1848. — Tüb. Q. Schrift. 1844. str. 504—513. Bonner Zeitsch. Neue Folge IV. 161 sqq.

Rozkvět řehole v Čechách přiměl cyriaky, že r. 1340. sídlo svého generálního převora z Říma do Prahy přeložili, od kteréž doby jejich klášter u sv. Kříže Většího byl hlavním celého řádu. Generální převorové cyriaků v Čechách, Polsku a Španělsku uvádějí se: Vojtěch (r. 1346—1366.), Blažej (r. 1369—1370.), Jan (r. 1373—1403.), Mařík z Prahy, příjímím Rvačka (r. 1412—1417.) Ve válkách husitských zahynuly jejich kláštery v Čechách, a řeholníci prchli do Polska. Na čas vrátili se k sv. Kříži Většímu r. 1437—1471.; později zase z Krakova r. 1628., a lid nazýval je polskými křížovníky.

Křížovníci pražští mají svůj původ od blahoslavené Přemyslovny Anežky. Anežka založila s pomocí své královské matky Konstancie r. 1234. špitál sv. Františka při kostele sv. Haštala který r. 1235. na Poříč přeložen byl. Špitál závisel zprvu na dvojnásobném klášteře sv. Františka (Klarisek a menších bratří) a Anežka jako abatyše spracovala jeho jmění. To stvrdil král Václav I., pražský biskup Jan a papež Řehoř IX., jenž bullou z 30. srpna r. 1234. špitál pod ochranu Apoštolské Stolicе přijal a z pravomocnosti biskupské vyňal. Roku 1235. prohlásil týž papež špitál se vším jměním za neodcizitelný od kláštera sv. Františka a potvrdil znova abatyším jejich právo svobodně nakládati s jeho důchody.

Ošetřování chudých a nemocných ve špitále poručila Anežka bratrstvu s mistrem v čele, jež po kláštersku žilo. Dle pověsti přišli tito bratří do Čech ze sv. země přes Akvitanii, a byli prý v Betlémě strážci rodiště Kristova. V Čechách přijal je pohostinu v Hloubětíně německý řád, nežli převzali správu špitálu Anežčina.

Jisto jest, že bratrstvo sv. Františka stalo se zárodkem českého řádu křížovníků s červenou hvězdou, jemuž již před r. 1237. papež Řehoř IX. uložil řídit se řeholí sv. Augustina, což opakoval r. 1237. bullou, v níž řád za řád kanovnický prohlásil, jej pod svou zvláštní ochranu vzal a za to jistý poplatek jemu uložil. Roku 1238. vzdala se Anežka svého práva nad špitálem a jeho statky poručila do rukou papeže, který hned 27. dubna r. 1238. odevzdal špitál s veškerým jeho majetkem mistru a bratrům nového řádu, aby jím samostatně vládli pod jeho přímou ochranou. Těmito papežskými výsadami bylo utvoření nového řádu dokonáno, který se skládal z laikův i kněží. V první době vykonávali ve špitále duchovní správu menší bratří z kláštera sv.

¹⁾ Ekert: Posvátná místa Prahy. II. 439—446.

Františka. Na žádost bratrstva přenesl Řehoř IX. již 22. dubna r. 1328. právo visitací ve špitále od provinciála františkánského na provinciála dominikánů v Polsku a převora téhož řádu v Praze, kteréž ustanovení na pět let učiněno bylo, po kterých nový řád i od tohoto cizího vlivu docela osvobozen byl. Řád měl dle podání již r. 1244. červený kříž za své znamení a podobal se svým zevnějškem starším řádům křížovým; však toto znamení nemělo apoštolského schválení. Na žádost blahoslavené Anežky dal papež Innocenc IV. r. 1250. pražskému biskupu Mikuláši nařízení, aby na jeho místě z moci apoštolské řádu přiměřené znamení udělil. Biskup učinil to r. 1252. a dal jim za odznak červenou hvězdu s křížem na pláštiku a na kápi.

Až dotud, plných 17 let, měl řád sídlo své u kostela sv. Petra na Poříčí. Dne 26. května r. 1252. byl položen základ k stavbě nového špitálu vedle pražského mostu s kostelem sv. Ducha, do něhož brzo řád své hlavní sídlo a špitál přeložil. Blahoslavená Anežka věnovala i na tuto stavbu největší část nákladu. Na vděčnou upomínku svého původu od kláštera sv. Františka podržel i tento nový ústav název »špitálu sv. Františka« a řehole jmenovala se »řádem křížovníků s červenou hvězdou špitálu sv. Františka vedle mostu v Praze.« V této době byli křížovníci již značně v Čechách, na Moravě, v Polsku a zvláště v Slezsku rozšíření. Měli špitály: na Hoře sv. Hypolita (Pöltenberg) r. 1240., ve Stříbře (r. 1244.), Mostě (r. 1253.), Chebu (r. 1271.), Klatovech (r. 1288.), Litoměřicích, Ústí (r. 1327.) a Kouřimi (1338.); ve Slezsku náležely jim špitály: ve Vratislavi, Boleslavi, Minsterberku, Svídnici a Lehnici; ve Velkopolsku špitály: v Inovroclavi a Břešti Kujavském.

Představený špitálu sv. Františka a celého řádu nazýval se nejvyšším mistrem (po prvé vyskytuje se toto pojmenování roku 1305.); představení podřízených špitálů slouli buď převorové nebo probošti (na Hoře sv. Hypolita, na Chlumu Marianském), neb komendátoři (pouze představený špitálu ve Vratislavi máje dozor na špitály slezské, a představený špitálu v Chebě sluli mistři). Řadu nejvyšších mistrů začíná Albrecht ze Šternberku, který spravoval špitál u sv. Haštala a sv. Petra († r. 1248.); po něm jmenují se Konrád ze Švábska († r. 1260.), Merkod či Merbod z Ratiboře († r. 1293.), Fridrich († r. 1313.), Rudiger z Treviru († r. 1325.), Oldřich z Lipé († r. 1350.), Jindřich Vratislav (r. 1351—1352.), Lev (r. 1352—1362.), Fridrich (r. 1364—1377.), Jan (Hensl, 1378—1380.) a Zdeněk (1380—1408.).¹⁾

¹⁾ Ekert, l. c. I. 329—334.

Hlava čtvrtá.

Vývoj učení církevního 1. literaturou a bojem 2. proti rozkolu a 3. bludům.

I. Dějiny církevní literatury.

§. 330. Školy; university.¹⁾

Na počátku této doby byly školy katedrální a klášterní v dobrém stavu a mnohé z nich těšily se světové pověsti.²⁾ Mimo ně byly též městské školy; ve Francii mělo každé město a větší místo svou školu, do níž dívky i nejchudších tříd přístup měly, z čehož lze vyložití ono množství spisovatelův a učenců ve Francii ve 12. století. Veškeré vyučování dělo se bez platu a vždy s dovolením církevního představeného.

Vedle těchto stálých škol otevřeli učení mužové ve svobodných umění též duchovní školy na vlastní účet, kteří však často nečinili toho z lásky k mládeži a z touhy šířiti vzdělanost, ale aby se obohatili. Abaelard sám vyznává, že svým vyučováním si krásný peníz vydělal. Tento zlořád začal vnikati též do katedrálních škol, proti čemuž papež Alexander III. zakročil.

Z uvedených škol vynikly některé tak, že znenáhla z nich university povstaly; sem náležejí především v Paříži katedrální školy u Naší Paní (Panny Marie) pak klášterní školy u sv. Viktora, sv. Genovefy a sv. Germana. V Salerně vyznamenávala se lékařská

¹⁾ Meiners: *Gesch. der hohen Schulen*. Götting. 1802. 4 T. — Sawigny: *Gesch. des römischen Rechtes* in M. A. Heidelb. 1834. — Staudenmaier: *Ueber das Wesen der Universitäten*. Freib. 1839. — Buss: *der Unterschied der kath. und prot. Universitäten*. Teuschl. Freiburg. 1846. — Raumer: *Gesch. der Hohenst.* sv. VI. 437. (Wissenschaft und Kunst.) — Hurter, l. c. IV. 571. Döllinger: *die Universitäten sonst und jetzt*. Münch. 1867. — Heinrich Denifle: *die Universitäten des M. A. bis 1400*. I. sv.: *Die Entstehung der Universitäten des M. A. bis 1400*. Berl. 1885.

²⁾ Srv. Díl. I. oddělení I. tohoto díla.

škola, kterou povznesl Konstantin Afričan, mnich montekassinský, jenž vykonav cesty po Východě přeložil některá lékařská díla z arabštiny a řečtiny do latiny († okolo r. 1072.).¹⁾ V Bononii povznesl právnické studium Irnerius nebo Werner²⁾ ke konci 11. a na počátku 12. století († r. 1128.), vykládaje římské právo, jmenovitě pandekty s takovou důkladností, že posluchači ze všech stran spěchali ho poslouchat. Po něm vyznamenávali se jeho čtyři učenníci: Bulgar, Martin, Jakub a Hugo. Později vykládal zde František Gratian, mnich kamaldulský, církevní právo a uvedl je v soustavu (1141—1150.), kterou pojmenoval *Concordantia discordantium canonum* (srovnání odporujících sobě kanonův), a již později dáno jméno: *Decretum Gratiani*.

Všichni tito znamenití pěstitelé věd shromáždili kolem sebe veliké množství posluchačův a učinili svá sídla středisky věd. Však tvůrčím živlem vysokých škol nebyl zrovna tento přebohatý kruh posluchačův, ale nová vědecká methoda, kteréž učitelé užívali, a která činíc se dědičnou přiměla je, že ve spolky čili korporace zvané *universitates* vcházel.

V Paříži bylo studium³⁾ čili škola kathedrální při kostele Naší Paní (*Notre Dame*) kolébkou university,⁴⁾ kdež, jak *literae universitatis* od r. 1254. praví, spolek mistrů čtyř disciplin k tomu účelu se utvořil, aby »svobodněji a pokojněji vědeckému studiu se věnovati mohli.« Tato korporace čili universita stávala již na počátku 12. století, v jejíchž mezích rozstoupili se mistři téhož odboru v první polovici 13. století v jednotlivé fakulty, které měly své stanovy mimo ony universitní. Universita a čtyři národové nespádali v jedno, majíce obojí své vlastní pečeti. Se čtyřmi národy setkáváme se po prvé r. 1249., a oni vznikli ze správních

¹⁾ Srv. o něm a škole salernské dílo od Jagemanna: *Geschichte der freien Künste und Wissenschaften in Italien*. sv. III. díl I. str. 167.

²⁾ Někteří mají jej za Němce, jiní za Vlacha rodem z Bononie. Srv. o něm a právnické škole bononské uvedené dílo Jagemannovo III. I. 199.

³⁾ „Studium“ znamenalo vyučování, ústav, posluchárnu; „studium generale“ znamenalo původně ústřední školu neb ústav pro studující ze všech zemí, a teprve hodně pozdě nabylo významu: soubor veškerých věd. „Universitas“ znamenala spolek, cech, korporaci profesorův a posluchačův čili scholarův, neb též soubor členův jedné fakulty.

⁴⁾ *Bulaei Historia Univers. Parisiensis*. Paris. 1665—1673. 6. T. f. — Crevier: *Histoire de l'Université de Paris, depuis son origine jusqu' à l'année 1600*. Paris. 1771. 7 T. 12. — Dubarle: *Hist. de l'Univers. de Paris* Paris. 1849. 2 T. — Prat: *Hist. de l'Univ. de Paris*. Paris. 1860. — Budinsky: *Die Universität Paris und die Fremden an derselben*. Berl. 1876.

ohledů. Poněvadž Francouzové, Pikardové, Normané a Angličané největší díl posluchačů tvořili, byli tito v ony čtyři národy rozdělení. Podobně jako posluchači byli též artisté na čtyři národy rozdělení, poněvadž studium artium (svobodných věd) bylo předběžnou podmínkou všeho dalšího pěstění vědy. Rektor nebyl původně představeným celé university, než pouze hlavou čtyř národů; teprve r. 1289. jsou fakulty na něm závislými; ano ještě r. 1297. zachovala fakulta theologická svou samostatnost naproti němu. Rektor, který r. 1274. v čele artistů přichází, dosáhl znenáhla převahou těchto, že hlavou university se stal, kteréz vítězství do prostřed 14. století bylo dosaženo.

Až do konce 13. století vyvinuly se v Paříži čtyři fakulty: theologická, dekretická (církevního práva), artistická (filosofická) a lékařská. Teprve v 16. století přistoupilo k nim světské právo. Vrchní dozor vykonával biskup skrze svého kancléře, kterýž uděloval dovolení (licentiam) k vyučování schopným mužům, kteří za ně jistý poplatek dáti musili. Znenáhla dosáhli též řádové theologických stolic: dominikáni (1229), františkáni (1231), premonstráti (1252), cisterciáci (1256), karmelitáni (1259), augustiniáni (1261) a klugnyčtí (1269). Aby toto vysoké studium též chudým přístupným se učinilo, bezuzdnosti studujících meze se položily a řád mezi nimi zavedl, založili dobrodincové duchovní i světské kollegia čili konvikty, v kterých byly bursy, čili bezplatná místa. Do roku 1350. bylo v Paříži 19 kollejí s 375 bursami, z nichž nejznamenitější byla ona, kterou Robert ze Sorbonny, kaplan krále Ludvíka IX., roku 1250. založil, odkud potom celá theologická fakulta Sorbonnou se nazývala.

První podnět ku právnímu veřejnému uznání university pařížské podala krvavá srážka posluchačů s občany r. 1200. Studující stěžovali si u krále Filipa Augusta, který následkem toho soudní pravomocnost nad učiteli a posluchači světským úřadům odňal a kancléři biskupskému ji odevzdal. Papež Innocenc III. dal r. 1203. universitě právo, aby před soudy mohla se dáti zastupovati syndikem a sestaviti si vlastní stanovy, čímž jako právní korporace vystupovala před veřejností. Mezi kancléřem a universitou stalo se o tom r. 1213. porovnání, které papežský legát Robert de Courçon potvrdil. Papež Honorius III. zakázal r. 1219. kancléři některého člena university bez papežského svolení vyobcovati. Řehoř IX. dovolil r. 1227. učitelům sv. Písma, svobodných umění a církevního práva užívati klášterních prostor u sv. Genovefy, potvrdil r. 1228. smlouvu mezi biskupem a universitou ujednanou o udě-

lování práva vyučovati, dal jí právo zastaviti kázání a veškeré vyučování v případě, že by práva se dovolati nemohla a stanovil, že kancléř při nastoupení svého úřadu před professory zvláště k tomu zvolenými přísahu učiniti musí. R. 1237. zakázal biskupovi každé porušení výsad universitních a potvrdil stanovy fakulty theologické a kanonistické. Innocenc IV. propůjčil universitním sluhům tatáž práva jako studujícím, ujal se těchto, aby byty jejich nebyly zdražovány, a dal universitě právo, míti vlastní pečeť. Tak dosáhla universita hlavně přízní papežů znenáhla plně samostatnosti. Mikuláš III. dal pařížským professorům přednost přede všemi professory ostatních universit. Ráz university pařížské byl monarchicko-aristokratický, poněvadž moc spočívala v rukou profesorů, za to byl ráz university bononské republikánsko-demokratický.

V Bononii měly tamnější spolky studujících ráz svobodných spolků, které se utvořily dle vzoru spolkův obchodnických, jež obchodníci jedné krajiny na cizí půdě založili. Tyto spolky studujících opíraly se o spolky italské a tak stalo se, že bononská universita měla dvě korporace, citramontanskou (italskou) se 17 krajanstvími a utramontanskou (neitalskou), s 18 krajanstvími, z nichž každá svého rektora měla. Teprve v 16. století podléhaly obě jednomu rektorovi. Od prostředku 13. století byl rektor od studujících (scholarů) a ze studujících volen. Na studujících (scholarchech), kteří byli sami dospělí mužové a domini (páni) sluli, záviseli professori. Professori a cives scholares (domácí studující) nemohli býti nikdy členy spolků scholarů; tak se stalo, že professori v jakousi závislost na scholarchech přišli, kteří svými rektory zevnitřní věci university spravovali, při čemž ovšem vlastní studium v rukou profesorů zůstalo.

Císař Fridrich I. Rudovous vydal v listopadu r. 1158. na polích ronkalských zákon »Habita«, kterým cestující professory a studující pod svou zvláštní ochranu vzal a studující od každé jiné pravomocnosti osvobodil vyjma pravomocnost jejich profesorův a místního biskupa. Tento zákon přivlastnila si první bononská universita, a on byl základem všech ostatních zásad, které právě byly nejvydatnějšími prostředky k rozvoji ústrojí universit a k sešílení jejich vlivu na křesťanské národy. Papež Honorius III. žádal

¹⁾ Friderici I. Authentica „Habita quidem“, lib. IV. Cod. tom. 13. post. l. 5 in Corp. jur. civil. p. 155. Lips. 1740. 4. et in H. Conring: De antiqq. academ. Supplem. lib. XX. p. 362. ed. C. A. Heumannus.

r. 1216. na magistrátu bononském, aby své dekrety, kterými svobodu studujících obmezil, odvolal, dále chránil této svobody, a dal arcijáhnovi, který tam papeže zastupoval a podobnému postavení jako kancléř v Paříži se těšil, právo, aby mohl po předcházející zkoušce udělovati povolení (licenci) k vyučování, a rozřešovati členy od zadržených případů (casus reservati). Papež Inocenc IV. kázal r. 1253. arcijáhnů Filipovi a dominikánu Danielovi potvrditi stanovy, které si universita dala.

V Bononii bylo církevní a světské právo hlavním studiem, i když stolice theologie, filosofie a lékařství byly zřízeny. Zde vznikly nejprve akademické stupně. Učitelé práva, kteří sbor tvořili, činili si právo udělovati oprávněnost k vyučování těm, kteří za veřejné učitele vystoupiti chtěli, a dělali ji závislou na předcházející zkoušce. Takto zkoušení slouli doktoři. Sicilský král Roger II. dal r. 1130. medicinským professorům salernským výsadu, aby před královskými kommissari ty zkoušeli, kteří lékařskou praxí vykonávají chtěli, a pouze ti, které za schopné uznali, směli v království lékařskou praxi vykonávati. Jako v Salerně neschopní od lékařství podobně v Bononii byli neschopní od úřadu učitelského vyloučení, a pouze schopní obdrželi veřejné vysvědčení. Kdo chtěl býti učitelem světského nebo církevního práva musil světské právo osm nebo církevní šest let studovati, pak žádal arcijáhna za udělení licence, byl od professorů dvojí zkoušce podroben a potom po veřejné disputaci za doktora prohlášen.

V Bononii i Paříži tvořily se přechodní stupně k doktoratu nebo mistrovství, t. j. bakkalaureat a licenciat. Doktoři měli právo svobodně vyučovati, účastniti se v nových promociích, a vykonávati pravomocnost nad svými posluchači. Poněvadž na mladší universitě oxfordské nezkoušení mužové na stolice učitelské vstupovali, přikázal papež Innocenc IV. roku 1246., že nikdo nesmí býti veřejným učitelem, kterýž od biskupa neb jeho zástupce není zkoušen a za schopného uznán, jak se to v Paříži děje.

Po vzoru pařížské a bononské university vyvíjely se ze stávajících kathedrálních, klášterních a městských škol a zakládaly nové university v Italii, Francii, ve Španělsku, Portugalsku, Anglii, později též v Čechách, Německu, Polsku a Uhersku.

Zvláštní a jedinou svého druhu byla universita v Neapoli, kterou císař Fridrich II. roku 1224. založil, bohatě nadal, a spolu všem svým poddaným, kteří studovati chtěli, přikázal, aby na ni chodili; kteří na cizích universitách studovali, dostali lhůtu, v níž musili se domů vrátiti a v Neapoli studovati.

Universita při papežské kurii, kterou papež Innocenc IV. založil, nesmí se míchat s římskou universitou »Sapienzou«; tato náležela městu Římu, ona šla všude za papežskou kurií, pěstující pilně theologii a právo, jmenovitě občanské.¹⁾

Na universitách měla theologie první místo, a byla středem věd; později pěstovalo se též studium jazykův a všeobecný sněm církevní viennský předepsal, že při sídle papežské kurie a při velikých universitách pařížské, bononské, oxfordské a salamanské mají ustanoveni býti dva professoři hebrejské, chaldejské a arabské řeči s náležitými příjmy.

Co do způsobu přednášek četlo se v theologii Písmo sv. a spisy sv. Otcův, k nimž potřebný výklad se připojoval, až konečně na základě jeho vznikly školní knihy »IV libri sententiarum« Petra Lombarda a »Summa s. Thomae.« V lékařství četly se spisy Hippokratovy a Galenovy, z jejichž výkladu vznikla »Summa Thad-daei« a »Regula Salernitana«. V právu světském četly se pandekty, pak »Summa Azonis«; v církevním právu »Decretum Gratiani« a papežské dekretálky; ve filosofii Isagoge Porfyrioiva a spisy Aristotelovy. Znenáhla utvořila se v přednáškách technická řeč, kteráž ovšem mnohé barbarismy v sobě měla z té jednoduché příčiny, poněvadž řeč starých Římanů pro mnohé nové pojmy náležitých výrazů neměla.

Při všech svých výhodách měly university též značné nehody pro život církevní a všeobecnou vzdělanost. V zápětí universit

¹⁾ Mimo uvedené university vznikly v této době ještě následující: v Itálii ve Vicenze 1204, Padově 1222, Vercellách 1228, Piacenze 1246, Trevisu 1260, Ferrare 1276, Perugii 1276, Pise 1343 (obnovena 1472), Pavii 1361, Palermě 1394; Turině 1405, Kremoně 1413, Florencii 1438, Katanei 1445; — ve Francouzsku: v Montpellieru 1180 (1299), Toulouse 1228, Lyonu 1300, Cahorsu 1332, Avignoně 1340, Angersu 1364, Aixu 1409, Caeně 1433 (1450), Bordeauxu 1441, Valence 1452, Nantesu 1463, Bourgesu 1466; — v Portugalsku: v Lissaboně (později v Koimbře) 1290; — ve Španělsku: v Salamance 1240, Valladolidě 1346, Huesce 1354, Valencii 1410, Siguenze 1471, Saragosse 1474, Avile 1484, Alkale 1499 (1508), Seville 1504; — v Anglicku: v Oxfordě 1249, Cambridge 1257; — v Skotsku: ve sv. Ondřeji (St. Andrews) 1412, Glasgowě 1454, Abderdeenu 1477; — v Čechách: v Praze 1348; — v Německu: ve Vídni 1365, Heidelbergu 1387, Kolíně n. R. 1388, Erfurtě 1392, Ingolstadtě 1401, Virčburku 1403, Lipsku 1409, Rostocku 1419, Greifswaldě 1456, Frýburku 1457, Basileji 1460, Treviru 1472, Tübingkách 1477; Mohuči 1477, Vitenberku 1502; Frankfurtě nad Odrou 1506; — v Polsku: v Krakově 1400; v Burgundsku: v Dole 1426; v Brabantsku: v Lovanech 1426; — v Dánsku: v Kodani 1479; ve Švédsku: v Upsale 1477; — v Uhersku: v Pétikosteli 1367, Budině 1465 a Břetislavi 1467.

kráčel úpadek klášterních a kathedrálních škol; statní učitelé a všichni nadaní a bohatší studující spěchali na university, kdež jim větší čest a výhody pro budoucnost kynuly; toliko prostřední učitelé a chudí žáci zůstali na oněch školách. I přípravná studia hy-nula; četní žáci spokojili se s troškem latiny a bez ostatní dokonalé přípravy odebrali se na university. Tak což učenost a vzdělanost na jedné straně získala, ztrácela zase co do všeobecnosti na druhé. Dále hojnost mladého lidu, nejsoucí přísnými zákony vázána, měla v zápětí sváry, půtky, krvavé bitky a nemravnost, proti kterýmž neřestem potom duchovní i světské vrchnosti zakročovaly. Vydatnou pomoc poskytly zde konvikty, kollegia a duchovní řády. Při promociích vyvinula se nesmírná nádhera, proti níž zakročil papež Klement V. stanově, že doktorandi nesmějí při promoci více vydati nežli 3000 stříbrných denarů tourské mince neb určenou summu; kdyby ti, kteří doktorát udělovali, tento předpis přestoupili, měli od udělování doktorátu býti suspendováni.

§. 331. *Scholastika a mystika.*¹⁾

Scholastika²⁾ a mystika jsou dva zvláštní způsoby rozprávěti o týchž náboženských pravdách, které nejsou sobě odporňy, ale úzce spojeny a často týmiž učenici pěstovány byly. Až do této doby byla theologická věda v celku pozitivní čili kladná, podávajíc náboženské pravdy z Písma sv., Otců, sněmů církevních a papežův a ukazujíc na základě těchto vůdcův jejich pravý smysl.

¹⁾ Staudenmaier: Joh. Skotus Erigena. Frankf. a. M. sv. I. str. 366—482, Möhler: Vermischte Schriften I. 129. — Ritter: Gesch. der christl. Philosophie. sv. III. — Hauréau: De la philosophie scolast. 2 T. Paris. 1850. — Kaulich: Gesch. der scholast. Philos. Prag. 1862. — Stöckl: Gesch. der Philos. des M. A. Mainz. 1864—66. 3 Bde. — Erdmann: Grundriss der Gesch. der Philos. Berl. 1866. 2 T. — Ueberweg: Grundriss der Gesch. der Philos. der scholast. Zeit. Berl. 1864. — Kleutgen: Die Philos. der Vorzeit. Münster. 1860. 3 T. — Barach: Zur Gesch. des Nominalismus. Wien. 1866. — Werner: Kosmologie und Naturlehre des scholast. Mittelalters. Wien. 1874. — Týž: Entwicklung der mittelalterl. Psychologie von Alcuin bis auf Albertus Magnus Wien. 1876. — Týž: Die nachskotist. Scholastiker Wien. 1883. — Helfferich: Die christl. Mystik. Gotha. 1842. Görres: Die christl. Mystik. Regensb. 1836. 4 T. — Noack: Die christl. Mystik. Königsb. 1853.

²⁾ Scholasticus znamená „školsky vzdělaný, učený“: scholasticus de foro = právník, advokát; canonicus scholasticus = představený kathedrální školy; scholasticus = představený školy klášterní; scholastica = věda v těchto školách pěstovaná.

Ale zjevení Boží jest nevystižitelná hloubka, jedna pravda jeho dostává světlo od druhé, v jedné jsou obsaženy pravdy druhé, které z ní teprve zevrubnějším rozbořem a důkladnější úvahou vyjímáme; jedna pravda předpokládá druhou a jest jejím důvodem; lidský duch nalézá zde vždycky novou látku k novým úvahám, důkladnější známosti a dokonalejšímu vědění. A to vnitřní spojení zjevených pravd odůvodniti, tyto pravdy pronikati, vyvíjeti, v soustavu uvéstí a je lidskému rozumu jasnějšími a jasnějšími činiti udělala svým úkolem středověká křesťanská spekulativní věda, kteráž obdržela název: **scholastika**. Při své spekulaci užívala scholastika filosofie, v kteréž byl jí vůdcem Aristoteles a potom Plato; onen hlavně co do formy, nikoli co do obsahu, jehož bludné náhledy se vyvracely. Učenci arabští, jejichž filosofické a matematické spisy do latiny se překládaly, jakož i židovští neměli nijakého valného vlivu na křesťanskou spekulaci, jmenovitě na theologii.

Scholastika dělí se na tři doby, z nichž první sahá od sv. Anselma až do Petra Lombarda († 1164.) druhá obsahuje 13. století, jsouc jejím květem a hlavně v rukou dominikánův a františkánů, a třetí od 14. století jest jejím úpadkem hlavně co do formy, zabíhající v obsahu v subtilnosti, proti níž povstaly jmenovitě humanistická studia, kterými nový pohanský duch se zbudil.

Co byla scholastika pro rozum, to byla **mystika** ¹⁾ pro srdce a cit. Srdce touží po Bohu, chce v něm se kochati, jej milovati, na něj patřiti a z toho blaženost pociťovati. Pročež vzorem mystiky byl sv. Jan Evangelista; ona opírala se o spisy Klementa Alexandrijského, Didyma, Makaria Staršího, Augustina a Dionysia Pseudoareopagity, a přátelila se s filosofií Platonovou, jmenovitě novoplatonickou. Mystika chce umrtvením vši smyslnosti povznést ducha k Bohu a spojití jej s ním prostředkem kontemplace. Tohoto spojení dosahují mystikové trojí cestou: 1. cestou očistění (via purgativa), t. j. vyproštěním z vazeb hříchu a tělesnosti; 2. cestou osvětlení (via illuminativa), na níž duch svobodný vši tělesnosti s radostí s Bohem se obírá, v něm svou radost nalézá, a v jeho bytost vniká; a 3. cestou sjednocení (via unitiva) kde duch již zde na zemi, pokud lze nebeské radosti zakouší, v Boha ponořen jest a pouze jemu žije. Toto sjednocení s Bohem jeví se někdy vytržením, viděním, nazíráním Boha, a proroctvím. Vědecký

¹⁾ Slovo „mystika“ jest odvozeno od řeckého „μύειν“ = zavřítí oči, ponořiti se sám do sebe; sem náležejí odvozená slova: μυστήριον, μύστης, μυσταγωγία.

soustavný návod jak člověku tohoto spojení s Bohem již zde na zemi dosáhnouti lze, jest potom mystika jako věda.

Scholastika a mystica mají se k sobě jako vědění a život. Scholastik ptá se po pravdě, mystik po dobrém a vztahuje je hned k svému účelu, t. j. ke spojení s Bohem. Scholastik obírá se vědeckým bádáním, mystik hlavně kázáním. Gerson, kancléř pařížské university, byl mistrem jak v scholastice tak v mystice a tu praví, že v oné má převahu *potentia intellectus circa verum* (mohutnost poznávací o pravdě), v této *potentia affectuum circa bonum* (mohutnost pocitů, srdce o dobrém). Obojí jest nutna; ona jako pravda pracuje o rozšíření království Božího na zemi, tato o spasení jednoho každého a jeho vnitřní obnovení; sem náleží slova bl. Tomáše Kempenského, že chce raději skroušenost cítiti, nežli po jejím výměru bádati (*magis compunctionem sentire, quam definitionem inquirere*). Však scholastika a mystika musejí býti jaksi vždycky spojeny, aby účelu svého dosáhly. Mystika bez jasnosti pojmů zabíhá snadno buď v blouznění a pantheismus, kde duch, chtěje se spojit s Bohem, zapomíná na svou obmezenost a spolu samostatnost a rozplývá se v Bohu a splývá s ním čili lépe domnívá se, že s ním splývá a v něm zaniká; nebo v přepjatou askesi, kterou tělo proti vůli Boží zbytečně se hubí a ničí; nebo v quietismus, jemuž zevnitřní skutky jsou jedno, ať jsou jakékoli. Scholastika bez mystiky dělá z člověka pouze myslící přístroj a činí jej suchoparným a zapomíná pro samé výměry a bádání na účel lidského života. Teprve obojí věda činí člověka člověkem, pravým člověkem, celým člověkem, který moudrostí, rozumem i srdcem prospívá. Pročež největší theologové středověku byli velikými mysliteli čili scholastiky a spolu mistry v mystice, výtečnými kazateli a asketickými spisovateli.

První doba scholastiky od časů sv. Anselma až do Petra Lombarda.

§. 312. *Sv. Anselm, otec scholastiky; nominalismus, realismus. Roscelin.*

Sv. Anselm narodil se r. 1034. v Aostě v Piemontsku, byl od své matky Ermenbergý nábožně vychován, ale svému otci

¹⁾ *Vita s. Anselmi* ap. Bolland. Acta SS. 21. Apr. (Apr. II. 866.). — Círk. Rok. III. 144. — Möhler: *Gesammelte Schriften*. I. 32. — Remusat:

Gundolfovi pro příkroست jeho se nenaklonil. Po smrti matčině odebral se do Francie, vstoupil do kláštera benediktinského v Beku v Normandii, kde pod správou výtečného Lanfranka, potomního arcibiskupa kanterburského vynikal pilností, vědomostmi, kázní a ušlechtilými mravy. Po odchodu Lanfrankově na prestol kanterburský stal se Anselm převorem, potom r. 1078. opatem kláštera, konečně po smrti Lanfrankově arcibiskupem kanterburským (roku 1093—1109.), kdež i zemřel. Jako kníže církevní a učenec byl velikou hvězdou své doby. Následuje sv. Augustina spojil filosofii úzce s theologií a užíval jí v theologii v míře posud v středověku nevídané. Jeho názor byl tento: Člověk jest obrazem Božím, však toliko v potenci čili v možnosti jako na př. budoucí strom v semeni. Člověk musí se vyvíjeti a k sebevědomí povznést, což však sám ze sebe učiniti nemůže, ale musí k tomu zevně dostati pobídnutí a návod. Tento návod dostává zjevením Božím, které věrou uchopuje. Z víry vzniká potom věda. Pročež bylo heslem jeho: Neque enim quaero intelligere, ut credam; sed credo, ut intelligam,¹⁾ a měl to za nejsvětější povinnost člověka, aby uvěřiv víru ve vědění čili gnosi proměnit se snažil.²⁾

Těchto zásad se drže rozbíral ku prosbám svých mnichů filosoficky největší tajemství sv. víry, totiž učení o nejsv. Trojici, vtělení Syna Božího a dostiučinění jím za nás. Rozebíraje onu část metafysiky, která »přirozenou theologií« se nazývá, stal se otcem ontologického důkazu pro jsoucnost Boží. Vycházel od myšlénky, že absolutní bytost sama za skutečnou dokazovati se musí. Jeho důvodění bylo následující: Myslíte si Boha, myslíme ho jakožto nejvyšší bytost, kteréž vyšší mysliti si nelze (*ens supremum, quo majus cogitari nequit*). Tato nejvyšší bytost jest

Anselm von Canterbury; aus d. Französ. von Wurzbach. Regensb. 1854. Frank: Anselm. von Canterbury. Tübing. 1842. — Hasse: Anselm v Canterb. Leipz. 1844. — Stöckel: Geschichte der Phil. des M. A. I. 151—208. — Ribbek: Anselmi doct. de Spiritu s. Berol. 1838. — Opera Anselmi sunt: Monologium (seu de divinitatis essentia); proslogium (de existentia Dei); cur Deus homo; de fide Trinitatis et de incarnatione Verbi; de processione Spiritus s.; dialogus de casu diaboli; de conceptu virginali; de peccato orig.; de concordia praescientiae cum libero arbitrio; dialog. de veritate; meditationes 21; epp. lib. III.; ed. Gerberon. Paris. 1675. 1721. 2 T. ap. Migne 158. 159.

¹⁾ Proslog. c. 1.

²⁾ Sicut rectus ordo exigit, ut profunda christianae fidei credamus, prius quam ea praesumamus ratione discutere, ita negligentiae mihi videtur, si postquam confirmati sumus in fide, non studemus, quod credimus, intelligere. (Cur Deus homo; I. 2).

v našem rozumu alespoň jako bytost myšlená, ale též v myslí toho, kterýž ji popírá, poněvadž by ji popírati nemohl, kdyby jí nemyslel. Ale tím samým, poněvadž tato bytost jest ta nejvyšší, kteréž vyšší si mysliti nelze, nemůže býti pouhou bytostí myšlenou, ale musí býti též bytostí objektivní, mimo naši mysl jsoucí, t. j. věcnou. Neboť kdyby byla bytostí pouze myšlenou a ne spolu věcnou, nebyla by tím samým nejvyšší; neboť bytost věcná jest patrně vyšší nežli pouze myšlená. Potom mohli bychom sobě mysliti bytost ještě vyšší, kteréž netoliko v naší myslí ale též objektivně stává. Tím samým, že Bůh nejvyšší bytost jest, kteréž vyšší si mysliti nelze, musí objektivně t. j. věcně stávati. Jiným způsobem upravili tento důkaz Kartesius a Leibnitz.

Proti Anselmovu důkazu ontologickému psal Gaunilo, mnich marmoutierský »liber pro insipiente« (knihu pro nemoudrého); chválil sice myšlenky jeho, však upíral sílu jeho důkazu tím, že 1. z toho, že něco si mysliti můžeme, ještě neplyne, že to skutečným jest a 2. že jest to totéž, jako kdyby někdo si myslil a vypisoval překrásný ostrov v dalekém moři, který proto není ještě skutečným. Anselm bránil se proti Gaunilovi. Přirovnání svého důkazu k onomu ostrovu nepřipustil, poněvadž o něm říci nelze, že nad něj nic krásnějšího více si mysliti nelze. Kdyby toto bylo si lze mysliti, pak by onen ostrov musil býti skutečným. Musíme činiti rozdíl mezi tím, co nutně si mysliti musíme, a mezi tvory své obraznosti. O tom, co si nutně mysliti musíme, jest nám předpokládati, že skutečně jest, a tudíž ideám věcnost náleží, jinak přestalo by všechno myšlení a zničilo se samo sebou.

Dále vykládal Anselm učení o stvoření a zachovávání světa, o vlastnostech Božích, jeho jednoduchosti, svobodě, vůli a předurčení. Znamenitym stal se Anselm svým učním »o vykoupení« (Cur Deus homo lib. II.), v němž rozbíral, proč Syn Boží se vtělil a Bůh člověka svou vůlí nebo některým andělem nevykoupil. Zde ukazoval, jak těžký hřích páchá ten, který Bohu náležité pocty nevzdává a vůli stvořenou na roveň vůli Stvořitelově staví. Hřích žádá trestu a dostiučinění. Však člověk nemohl Bohu dostiučiniti; neboť kdyby byl i bez hříchu, činil by pouze svou povinnost, ale po pádu není ani s, to, aby ji konal. Však že Bohu dosti učiniti nemůže, není pro něj ještě výmluvou neb ospravedlněním. Proto musil býti Vykupitelem někdo, který by mohl dobrovolně obětovati Bohu něco, co nad veškeré stvoření vznešené jest; t. j. který by byl Bohem; ale on musil býti spolu člověkem, sice by to člověčenstvu nic platno nebylo. Proto musil jím býti Bůh =

člověk, jehož život nekonečnou cenu měl. Jenom touto cestou bylo lze Bohu čest jemu náležitou navrátiti a za hřích dostiučiniti.

Při svém ontologickém důkazu opíral se Anselm o filosofickou zásadu (Platonovu a Aristotelovu), že všeobecné pojmy (ideje, universalia) nejsou pouhá slova (mevi flatu vocis), pouhé abstrakce našeho rozumu na základě jednotlivých individuálních názorův utvořené a tudy věčné podstaty postrádající, ale že před konkrétními věcmi a v nich existují.

O bytnosti všeobecných pojmů čili ideí (τὸ εἶδος), panovaly již u starých řeckých filosofů různé názory. Dle Platona jsou ideje vzory (παράδειγμα), na které tvůrce světa demiurg pohlížel a dle nich beztvárný chaos pořádal. Ideje jsou tedy před věcmi (ante rem) v božském rozumu a mají svou bytnost nezávislou na jednotlivých hmotných věcích; jednotlivé věci mají pouze »účastenství« v idei, které dokonale nedosahují a s ní se úplně nesrovnávají. Proti němu povstal Aristoteles, který vycházející od skutečnosti, již příroda, duch a dějiny mu podávali, popíral veškerou zasněťovou čili transcendentální bytnost ideí a pravil, že pouze ve věcech (in re) existují. Učení, že všeobecné pojmy mají věčnou bytnost, ať již platonickou transcendentální neb aristotelickou immanentní, jmenuje se realismus (věčnost). Proti tomuto učení povstali Zeno a Stoikové pravíce, že všeobecné pojmy nemají mimo náš rozum nijaké věčnosti ani před vznikem jednotlivých věcí v božském rozumu ani v nich samých, ale jsou pouhé oddělenosti (abstracta) z jednotlivých věcí, které si náš rozum učinil (universalia post rem), jsou pouhá jména (nomina, meri flatu vocis). Toto učení sluje nominalismus.

Porfyrius ve svém úvodu k Aristotelově spisu o kategoriích podává rozbor o pěti pojmech (γένος, εἶδος, διάφορα, ἴδιον, συμβεβηχός, genus, species, differentia, proprium, accidens = rod, druh, rozdíl, vlastní, náhodný), ale praví: »Mají-li rody a druhy (genera et species t. j. universalia) věčnou bytnost neb jsou-li pouhé pojmy lidského ducha (in solis nudis intellectibus posita), dále zdali v případě, že věčnatě existují, jsou tělesné nebo netělesné a konečně bytují-li spojeny se skutečnými předměty neb od nich odděleny a na nich nezávisly«: jsou otázky bedlivého uvažování hodné. O rozřešení těchto otázek, kterého Porfyrius nepodal, pokoušel se Boëthius, ale přece nechtěl rozhodovati, zdali názor Platonův neb Aristotelův jest pravým. A tak dostali scholastikové celý spor nerozhodnutý do svých rukou a pracovali potom o jeho rozřešení za velikých bojů mezi sebou dále.

Nominalismus i realismus byly dvojí: výstřední čili výlučný a pak umírněný. Výlučný nominalismus má všeobecné pojmy za pouhá všeobecná jména, poněvadž nelze každému jednotlivci dáti zvláštní jméno a tudy jednotlivé sobě podobné věci společné jméno dostávají. Umírněný nominalismus, tak zvaný konceptualismus nechtěl míti všeobecné pojmy jenom pouhými jmény a přisuzoval jim proto ne sice metafysickou, ale logickou podstatu věci, maje je za soubor podobných věcí v mysli, který si náš rozum z bedlivého srovnávání názorův správně utvořil.

Výlučný realismus pravil, že všeobecné pojmy ve své všeobecnosti jsou věcnaté a tvoří pro sebe svůj svět nezávislý na říši tohoto světa, jehož skutečné věci mají účastenství v ideách, pokud tyto v nich se odrážejí, pokud skutečné věci odleskem oněch ideí jsou (přísný platonismus). Umírněný realismus, který ve 12. století stál proti nominalismu, pravil, že všeobecné pojmy mají svou věcnatost v jednotlivých individuích, které jsou vedlejšími úkazy, jimiž to, co jest všeobecné a samojediné věcnaté, se jeví. Tvrdilo se: Všeobecný pojem jest v každém individuu celý a individua rozeznávají se jedno od druhého pouze nahodilostmi (accidencemi), pod nimiž všeobecná podstata vystupuje.

Pozdější thomismus zmírnil ještě tento realismus, drže se jaksi střední cesty. Činil rozdíl mezi obsahem všeobecného pojmu (universale directum) a mezi formou všeobecnosti, kterou v našem myšlení má, pokud jej na jistý soubor individuí vztahujeme a je v něj pojímáme (universale reflexum). Obsah všeobecného pojmu (universale directum) jest věcnatý v jednotlivých individuích, na kteréž onen pojem se hodí. Zde myslíme pouze podstatu individuí, která ve všech individuích, o nichž onen pojem platí, jest tatáž. Obsah jest v konkrétnosti skutečný čili věcnatý. Petr jest člověk, Pavel jest člověk, tedy to, co tvoří člověka, jest v skutečnosti věcnatým v Petru a Pavlu. Však dle formy všeobecnosti, kterou pojem v našem myšlení má (universale reflexum), není objektivně věcnatým; v skutečnosti není nic všeobecného věcnato, jenom individua jsou věcnata. Formu všeobecnosti dostává pojem teprve naším myšlením. Universale directum t. j. obsah všeobecného pojmu jest individualisován a rozmnožen v objektivní skutečnosti věcí; a tu stává se všeobecným tím, že myslitel jej vztahuje na všechna individua, jejichž podstata v něm jest zastoupena a je v něj pojímá, a tak myslí jej jako něco, co o mnohých vypověditi lze, praedicabile de multis.

Roscelin, kanovník kompiegnský, který v Compiegně zvláštní dialektickou školu založil, užil filosofického nominalismu při výkladu učení o nejsv. Trojici. Prohlásil podstatu (usii) všem třem božským osobám společnou za pouhou odtaživost našeho rozumu, za pouhé jméno a měl pouze tři osoby za tři věci (tres res), z kteréhož učení potom nutně plynulo, že jsou tři bohové. Roscelin musil na synodě soissonske slavené r. 1092. za předsednictví Rainalda, remešského arcibiskupa, svůj blud odvolati. Byv vypuzen odebral se do Anglie, však nebyv tam po svém přání přijat, navrátíl se do Francie, kde své odvolání za vynucené prohlásil. Měl nové spory, však dal brzo pokoj. Rozhodným odpůrcem Roscelinovým a obhájcem realismu byl Anselm, tenkrát již arcibiskup kanterburský, který zvláštním spisem Roscelinův nominalistický směr vyvrátil,¹⁾ kde praví: »Kdo nemůže činiti rozdíl mezi koněm a jeho barvou, jak může činiti rozdíl mezi Jedním Bohem a jeho vztahy (relationes); kdo nenahlíží, jak několik lidí jsou podstatně jedno, jak může poznati o božské přirozenosti, že několik osob, z nichž každá jest dokonalý Bůh, jest Jeden Bůh. Kdyby lidskost jenom jako určitá lidská osoba byla věčnou, kterak lze potom pochopiti, že božské Slovo stalo se člověkem, nepřijavši lidské osobnosti, než jenom lidskou přirozenost.«

Vedle Anselma byl mírným realistou jeho učitel Lanfrank, pak znamenitý vrstevník jeho Hildebert z Lavardina, učenník Berengarův (narodil se r. 1057., stal se r. 1097. biskupem mansským, r. 1125. arcibiskupem toursským, † r. 1134.), jenž sepsal morální filosofii²⁾ opírající se o Cicerona a Seneku.

§. 333. *Boj sv. Bernarda s Abaelardem a Gilbertem.*

Petr Abaelard³⁾ narodil se ze šlechtických rodičů r. 1079. ve francouzském městečku Palaisu blíže Nantesu a stal se pověstným více svým romantickým životem nežli vlastní učeností. Jeho

¹⁾ De fide Trinit. et de Incarnatione Verbi contra blasphemias Ruze-
lini. Srv. Epp. lib. II. 35 41.

²⁾ Moralis philosophia (Opp. ed. Beaugendre. Paris. 1708. f.

³⁾ Histoire littér. de la France T. XII. 86. — Quisot: Abél Paris. 1839. — Ch. de Rémusat: Abélard. Paris. 1845. 2 T. — Tosti: Storia di Abelr. et Hel. e de suoi tempi. Napoli. 1851. Schlosser: Abälard und Dulcin. Gotha. 1807. — Feuerbach: Abäl. und Heloise. Leipz. 1844. — Jakobi: Abäl. und Hel. Hamb. 1860. — Wilkens: Abäl. Brem. 1855. — Haid:

otec Berengar vštípil mu záhy lásku k vědám. Nejprve byl r. 1108. posluchačem znamenitého učitele v Paříži Viléma Champeauxského (de Campellis), arcijáhna a později biskupa chalonsského († 1121), s nímž přišel ve spor o nominalismus a realismus, a založil si vlastní školu v Meluně, kdež hojných posluchačů nabyt. Nemoha velikého namáhání na dále snášeti, opustil na čas Francii. Mezi tím odebral se Vilém Champeauxský do kláštera sv. Viktora v Paříži, přednášel zde rhetoriku a dialektiku a Abaelard stal se zase jeho posluchačem, ale znova přišel s ním do sporu. Potom otevřel opět svou školu v Meluně, kterou r. 1115. na vrch sv. Genovefy u Paříže přeložil, a odlákal tak Vilémovi jeho posluchače. Z lásky k matce, která do kláštera vstoupiti chtěla, opustil své posluchače a odebral se potom k znamenitému učiteli Anselmovi do Laonu poslouchat theologie. Ale zase myslil, že ho převýšil a chtěl v neslýchané domýšlivosti po denní přípravě vykládati Ezechiela, jednoho z nejtěžších proroků. Z Laonu byv jaksí vypuzen, navrátil se do Paříže vyučovat dialektice a theologii. Jeho sláva a skvělé příjmy přivedly jej na kluzkou cestu tělesnosti. V Paříži seznámil se s bohatým kanovníkem Fulbertem a jeho duchaplnou neterí Heloisou, která po něm blouznila a již také svedl. Jsa laikem mohl ji za manželku pojmouti, však Heloisa byla proti tomu, přejíc si, aby pro své nadání církevním hodnostářem se stal. Fulbert a ostatní příbuzní Heloisini mysleli, že Abaelard jí opovrhne a dali ho ze msty vyklestiti. Ze studu a zármutku stal se r. 1119. mnichem v klášteře sv. Diviše, a Heloisa jeptiškou v argenteuil-ském klášteře. Však k žádosti studujících vystoupil Abaelard opět za učitele, dostal od svého opatství jedno převorství a vykládal zde hojným posluchačům dialektiku a theologii.

Na prosbu svých posluchačů složil svou »*introductio ad theologiam*«, kde však jenom o nejsv. Trojici spekulativně rozpráví. Ale záhy pozorovali učenci v jeho učení celou bludnou soustavu. Prvním jeho protivníkem byl Walter z Mauretanie (Montagne ve Flandersku), kanovník od sv. Viktora, kterýž pozor-

Abäl. und seine Lehre. Regensb. 1863. — „Abélard a sv. Bernard“ v Časopise kat. duchov. 1852. str 304. — Abaelardi Opp.: Epp; Sermones; Expositio orationis Dominae; Expos. symb. Apost.; Exp. fidei in symb. Athanas.; Ethica seu lib. dictus: Scito te ipsum; Heloissae problemata cum Petri Abael. solutionibus; Exp. in Hexaëmeron; Exp. in Ep. ad Roman.; Introductio ad theologiam; Theologia christ.; Sic et Non; Dialog. inter philosophum, Judaeum et Christianum; Epitome theologiae christ.; Carmina; Hymni; Rythmus; Planctus varii; ed. Migne T. 178.

ným jej učinil na obavy, jež jeho spis v něm vzbudil. Podobně pozastavovali se nad jeho spisem remesští učenci Albrech a Lothar (Alberich a Lotulf), kteří přiměli svého arcibiskupa Rodulfa, že s papežským legátem Kunonem z Praeneste na synodě soissonske r. 1121. jeho spis k ohni odsoudil, kamž jej vlastní rukou hoditi musil; přinutil jej učiniti vyznání víry dle symbola Athanasiova; a odevzdal jej do vazby klášterní opatu od sv. Medarda. Však soucit, který všude nalezl, pohnul legáta, že mu po několika dnech dovolil navrátiti se do svého kláštera svatodivišského.¹⁾ Však jeho nepokojný duch pobouřil klášterní klid; horlil tam přepjatě pro kázeň řeholní a vyvolal velikou bouři mezi mnichy tvrzením, že sv. Dionysius, Areopagita athénský a učenník sv. Pavla, není zakladatelem církve francouzské, ale jiný Dionysius, biskup korintský z 2. století, tak že opat Adam měl to za urážku celého království, kterou králi oznámiti musí. Abaelard uprchl v noci k hraběti champagnskému Theobaldovi a od něho do sousedního kláštera sv. Aigulfa v Troyesu. Dostav od nástupce Adamova Sugera r. 1123. propuštění z kláštera, vystavěl si v odlehlém místě u Nogentu v troyesské diecési chatrč. Ale brzo bylo jeho obydlí známo, četní posluchači spěchali k němu, on začal znovu vyučovati a vystavěl zde pěkný kostel ke cti Ducha sv. jako Utěšitele (Parakleta), poněvadž zde útěchu nalezl. Byv zde zase pronásledován, jmenovitě sv. Norbertem, který naň činil svět pozorným, převzal opatské místo v klášteře sv. Gildy v Ruitsu v Bretagni. Nemoha své zdivočilé mnichy ku pravé kázni přivésti, litoval toho, že opustil Paraklet, kterýž odevzdal Heloise, a jenž stal se znamenitým ženským klásterem až do r. 1593., složil svou důstojnost, psal v úkrytu dějiny svých útrap (*historia calamitatum*), otevřel opět r. 1136. na hoře sv. Genovefy u Paříže svou školu, kterou však po roce z neznámé příčiny zase zavřel.

Jeho spisy šířily se valně po všech zemích i při papežské kurii se četly. Abaelard přepracoval svou »*introductio ad theologiam*« v nové dílo »*theologia christiana*« nezmírniv svých výrokův ano zostřiv je ještě a pronesl v jiných svých spisech ještě jiné bludy a převrácené náhledy. Tu povstal proti němu r. 1139. Vilém, opat cisterciácký v Signy, a učinil na něj pozorným sv. Bernarda a potom chartresského biskupa Gottfrida. Bernard vedl si opatrně, nejprve napomínal jej mezi čtyřmi očima, pak

¹⁾ Hefele C. G. V. 321—325.

před svědky, ale nadarmo. Abaelard žádal na sensském arcibiskupu Jindřichovi, aby na synodě proti Bernardovi hájiti se mohl. Arcibiskup vyplnil jeho žádost a slavil po velikonoci r. 1140. v Sensu synodu, kteréž mimo biskupy a opaty četní učenci a sám král Ludvík VII. přítomni byli. Však sotva sv. Bernard místa z jeho spisů čísti začal, odvolal se Abaelard k Apoštolské Stoliči a odešel ze synody. Synoda zkoušela učení jeho a zatratila, ponechavši výrok nad osobou jeho papeži. Bernard obrátil se dvěma listy psanými ve jménu arcibiskupů sensského a remešského a suffragánův jejich ku papeži, v nichž mu průběh synody vyložil, mimo to psal osobní list papeži, 9 listů kardinálům, jeden jistému opatovi a pak seznam bludův Abaelardových a jejich vyvrácení pro papeže, což všechno po svém důvěrníku mnichu Mikulášovi do Říma poslal.

Abaelard hájil se listy a spisy ujišťuje, že nijakým způsobem učení církevnímu ublížiti nechtěl, a cestoval do Říma. Ještě byl ve Francii, když papež Innocenc II. jeho učení zavrhl, jej samého k mlčení a klášterní vazbě odsoudil a svůj výrok dvěma listy z 16. července r. 1140. arcibiskupům, sensskému a remešskému, jejich suffragánům a Bernardovi oznámil. Na své cestě do Říma přišel Abaelard do kláštera klugnyckého, kdež jej opat Petr Ctihodný laskavě přijal. Domlouváním Petra Ctihodného a prostřednictvím opata citeauxského, kterýž asi o výroku papežově již věděl, smířil se Abaelard s Bernardem a odvolal ve své druhé apologii všechny své bludy a nejapné výrazy. Se svolením papežovým zůstal v Klugny, kde mu opat první místo mezi svými mnichy vykázal. Abaelard slouže teď horlivě a pokorně Bohu byl vzorem mnicha a skonal nábožnou smrtí 21. dubna r. 1142. maje věku svého 63 roky. Po jeho přání byla mrtvola jeho poslána do Parakletu Heloise, aby poznala, co vlastně miluje ten, kdo člověka miluje.¹⁾

Základní chybou v soustavě Abaelardově byl jeho převrácený poměr, ve kterém u něho věda a víra stály. Církev jako učitelka a auktorita neměla u něho žádného místa; on měl stále na mysli jednotlivého učitele, který pro svůj náhled víry žádal, a tu mohl potom ano musil na této lidské auktoritě žádati, aby dříve z Písma a rozumu dokázala, že její učení věrohodným jest. Vedle výroků Písma stavěl výroky filosofů. Vycházel tedy od pochybování, a každý měl se přesvědčiti, že věc jest hodnověrnou, však na této

¹⁾ Srv. Hefele C. G. V. 399—435.

cestě mohl přijíti na nejvýše ku pravděpodobnosti. Dále žádal, aby rozum netoliko hodnověrnost zkoumal, ale též v samý článek vnikal i v tajemství, kterým může rozuměti (*intelligere*), byť jich nemohl poznati (*cognoscere*), poněvadž jich viděti nelze. Ale při tom všem nechtěl Abaelard setříti rozdíl mezi věrou a vědou, uznávaje, že jest nám věřiti, co Bůh zjevil, třeba bychom to pochopiti a vyložiti nemohli.

O nejsv. Trojici, ač smýšlel pravověrně, vyjadřoval se nejasně, řka, že Otec jest plná *potentia* (všemohoucnost), Syn jistá *potentia*, a Duch sv. žádná *potentia*; pokládal poměr Otce k Synu jako *genus* a *species* (rod a druh), jako *materii* a *materiatum*, jako člověka a živou bytost, jako pečet a kov; a pravil přesubtilně, že Duch sv. není *ex substantia*, ale *de substantia Patris et Filii*.

O smrti Páně učil v sentencích a komentáři k Římanům, že ďábel pádem člověka neobdržel panství (*dominium*) nad člověkem, a že Kristus se nevtělil, aby člověka svou smrtí z vazeb ďábových vysvobodil, ale aby slovem a skutkem učil a svou láskou k nám v nás lásku roznítl, kteráž potom od hříchu nás osvobozuje a v nás svobodu synů Božích působí. V tom rationalistickém výkladu nemá »dostiučinění zastoupením« žádného místa a slovo Apoštola Pavla (I. Korint. 6, 20.): »Koupeni jste za velikou mzdu« nijakého smyslu, a skutečně vykládal Abaelard toto místo nevlastně. Dle něho učil Kristus spravedlnosti, ale nedal jí; ukázal lásku, ale nevlil jí; neboť teprv uvažováním lásky Kristovy rozněcuje se v nás láska, což jest dílem člověka samého.

O hříchu dědičném učil, že trest (*poena*) Adamův a nikoli vina (*culpa*) jeho na nás přešel. Ne pro skutky, ale pro úmysl budou lidé od Boha odměněni nebo potrestáni; skutky nestává se člověk ani lepším ani horším, leč když mezi konáním něco vůli přibude nebo z ní ubude. Moc klíčů dal Kristus jenom apoštolům a ne také nástupcům jejich. Ne *suggestio* (ponoukání) ne *delectatio* (kochání), ale *consensus* (i. e. *contemptus Dei* — svolení t. j. opovrhování Bohem) činí něco hříchem.¹⁾ Dobře praví o Abaelardovi sv. Bernard: »Když rozpráví o Trojici, zapáchá Ariem; když o milosti, Pelagiem; když o osobě Kristově, Nestoriem.«²⁾

Mimo to sestavil o rozličných dogmatických a ethických otázkách výpovědi starých církevních učitelů v 157 rubrikách (Sic

¹⁾ Srv. rozbor učení Abaelardova ap. Stöckel l. c. I. 221—272; Hefele, V. 411—425. —

²⁾ Ep. Bernardi 192.

et Non), ukazoval k jejich odporům a nepodal nijakého vyrovnání a rozřešení, patrně aby ukázal, že s Otci a podáním není třeba se srovnávat, kteří sami se nesrovnávají.

Podobný boj jako s Abaelardem měl sv. Bernard s Gilbertem de la Porreé (Porretanus). **Gilbertus**¹⁾ byl rodem z Poitiersu opatřil si znamenitou učenost ve filosofii a theologii, stal se učitelem theologie v Paříži, potom r. 1142. biskupem svého rodiště a zemřel roku 1154. Jsa členem synody sensské (1140.) byl odpůrcem Abaelarda, který máje své zavržení za útok na spekulativní theologii předpověděl mu, že také na něj dojde.²⁾ Brzo potom stav se biskupem poitiersským vyslovil se o nejsv. Trojici na synodě diecéšní tak, že dva jeho arcijahnové, Arnald příjmím: Quinon-ridet a Calov, odebrali se ku papeži do Sieny žalovat naň. Papež Eugen III. jsa na cestě do Francie odkázal je na svůj příchod tam. Mezi tím získali své věci sv. Bernarda.

Eugen III. obeslal Gilberta před pařížskou synodu 1149, na níž následující bludy se mu vytýkaly: 1. podstata božská není Bohem; 2. vlastnosti (proprietas) božských osob nejsou osoby samé; 3. božské osoby nemohou v žádné větě tvořiti výpovědi (praedikat); 4. božská přirozenost nevtělila se; pak 5. nikdo mimo Krista nemůže u Boha zásluhy nabyti; 6. žádný nebývá v pravdě pokřtěn leč vyvolený.³⁾ Poněvadž tyto dva poslední články v pozdějším projednávání se neobjevují, byto patrně od nich upuštěno. Poněvadž Gilbertův kommentář k Boëthiovi »de Trinitate« nebyl po ruce, žádal ho papež na něm, poručil opatovi Gottschalkovi z Montesainteloy-e, aby jej prozkoumal a odložil další projednávání věci na synodu remešskou. Gottschalk zahrnul blud Gilbertův v následující čtyři věty: 1. Božská podstata není Bůh, nýbrž forma (forma, qua est Deus). Gilbert jakožto realista musil tvrditi, universale — lidská podstata jest to, čím jednotlivec jest člověkem, však ona není člověkem samým; jest forma, qua est homo a nikoli forma, quae est homo; ona není člověk, ale jest matrix všech lidí. Tento realismus přenesl beze vší oprávněnosti na Boha, řka: božská podstata jest forma, qua est Deus, nikoli forma, quae est Deus, t. j. božská podstata jest to, čím Bůh jest Bohem, ale není

¹⁾ Srv. Hefelele V. 445—450; 459—463. — Stöckel, I. 272—288. Opp. Gilberti: Commentarii in Boëthium (de ss. Trinitate) ap. Migne T. 64; Liber de sex principiis ap. Migne, 188, 1257 sqq.

²⁾ Gaufredi Vita Bernardi lib. III 5.

³⁾ Otto Frising. de Gestis Friderici lib. I. c. 46. 50. 51.

Bohem samým. 2. Otec, Syn a Duch sv. jsou jedno skrze jedno božství, skrze jednu božskou přirozenost (*forma, qua sunt*), však vzhledem na formu, kteráž jest (*quae est*) nejsou jedno, jsou tři číselně rozdílné bytosti, jsou tři jednotky (*tritheismus*, tři bohové). 3. To, co tyto tři osoby činí třemi, jsou tři jednoty, tři zvláštní jak od sebe, tak od božské podstaty od věčnosti rozdílné zvláštnosti (*proprietaes*), které nejsou osoby samé. (Protivníci pravili důsledně, že místo Trojici učí čtveřici t. j. božské podstatě a ještě třem jiným věčným jednotám, kteréž jsou základem osob). 4. Božská přirozenost se nevtělila.¹⁾

Poněvadž opat Gottschalk nebyl výmluvným, odevzdal papež jeho práci Bernardovi, kterýž učenou hádku s Gilbertem podstoupil. Papež jsa konečně unaven tázal se Gilberta: »Bratře, chci od tebe zvěděti, věříš-li, že ona nejvyšší podstata, kterou vyznáváš tři osoby býti jedním Bohem (*qua tres personas profiteris unum Deum*), sama jest Bohem nebo ne?« Gilbert odpověděl, že »ne« a také pro svůj rozdíl *substantia qua a quae* jinak odpovědět nemohl. Po dlouhých debatách pravili kardinálové, že obě strany slyšeli a později spor rozhodnou. Poněvadž si kardinálové rozhodnutí osobovali, byli četní preláti nespokojeni, sešli se v hojném počtu u sv. Bernarda a sestavili *symbolum* o čtyřech kapitolách naproti čtyřem kapitolám Gilbertovým. 1. »Věříme a vyznáváme, že jednoduchá přirozenost božská jest Bůh, a ve smyslu katolickém nelze tvrditi, že božství není Bůh, a Bůh božství. Když však se praví: že Bůh moudrostí moudrým, velikostí velikým, věčností věčným, jednotou jediným, božstvím Bůh jest a podobně: věříme, že jenom tou moudrostí, kteráž jest Bůh sám, moudrý jest; tou velikostí, kteráž jest Bůh sám, veliký jest; tou věčností, kteráž jest Bůh sám, věčný jest; tou jednotou, kteráž jest Bůh sám, jediný jest; týmž božstvím, kteréž jest on sám, Bůh jest; t. j. že on sám moudrý, veliký, věčný, jediný Bůh jest. 2. Když o třech osobách mluvíme, Otci, Synu a Duchu sv., vyznáváme, že jsou jeden Bůh, že jsou jedna božská podstata; naopak však, když o jednom Bohu, o jedné božské podstatě mluvíme, vyznáváme, že týž jeden Bůh táž božská podstata jest třemi osobami. 3. Věříme, že toliko Bůh, Otec, Syn a Duch sv., jest věčný, a že žádné jiné věci, nechť slují vlastnosti (*proprietaes*) nebo zvláštnosti (*singularitates*), neb jednoty, nebo něco takového, nejsou v Bohu,

¹⁾ Tato čtyři kapitula Gottschalkova jsou v Gaufredově *libellus contra Gilbertum* ap. Migne 185, 617; ap. Mansi XXI. 711; Hard. VI. P. II. 1299.

které by od věčnosti byly a nebyly Bůh. 4. Věříme, že božství, nechť se jmenuje božskou podstatou nebo přirozeností, se vtělilo, ale v Synu.«¹⁾

Toto symbolum poslali francouzští preláti po dvou biskupech papeži a kardinálům. Kardinálové měli je za přechmat gallikanské církve, jmenovitě sv. Bernarda, poněvadž toliko církvi římské prý náleží rozhodovati o víře, a papež nesmí při vší úctě k svému bývalému opatu Bernardovi nic z práv primátu zadati. Papež snažil se prostředkovati a povolal k sobě Bernarda. Bernard pravil ve vší skromnosti, že francouzští preláti nechtěli nic o víře rozhodovati, než jenom svůj náhled jako Gilbert pronést. Všichni upokojili se a Gilbert zřekl se ve valné schůzi svých čtyř kapitol, které papež zavrhl a spolu zakázal onu knihu čísti, pokud církvi římskou opravena nebude, (což nikdy se nestalo). Jmenovitě zavrhl papež činiti věcný rozdíl mezi přirozeností a osobou v Trojici, a zakázal vykládati větu: »Deus est divina essentia,« pouze co ablativ ve smyslu instrumentálním, poněvadž v oné větě »divina essentia« i jako nominativ (Bůh jest božská podstata) má svou plnou platnost. Gilbert podrobiv se zůstal biskupem.

§. 334. *Sententiarii: Robert Pullen, Petr Lombardský a jiní scholastikové.*

Vyložené bludy činili křesťanské učence pozornými na bezcestí, na které bádání snadno nastoupí, nemá-li víry za vůdce. Dále snažili se učenci veškerou látku ve větší soustavnost a článkovitost uvést. Především činili to dva znamenití sententiáři: Robert Pulleyn (Pullenus) a Petr Lombardský (Lombardus).

Robert Pulleyn byl rodem Angličan, stal se učitelem v Paříži a Oxfordě, r. 1144. kardinálem a kancléřem církve římské a zemřel mezi léty 1150—1153. Složil osm knih sentencí,²⁾ v nichž opíraje se o Isidora Sevillekého a Anselma a užívaje syllogistické formy podává bohatý biblický a patristický důkaz k článkům víry. Ve svém učení klade hlavní váhu na to, že kdo chce přijíti k vědě,

¹⁾ Ap. Otton. Tris: de Gestis Frider. lib. I. c. 56; ap. Gaufred. in libello contra Gilbertum ad finem, Migne 185, 618; Mansi XXI. 712. 725; Hard VI. P. II. 1299. 1309; Hefele V. 461.

²⁾ Libri VIII. sententiarum. ed. Maur. Paris. 1655. f; ap. Migne, T. 186.

musí vyjít od víry. Svatý Bernard vážil si jej velice pro jeho zdravé učení.

Petr Lombardský¹⁾ narodil se nedaleko Novary v Lombardii, odkudž jest jeho příjmení: Lombardský (Lombardus) z chudých a neznámých rodičů. Jistý zbožný dobrodinec vida jeho znamenité vlohy poslal jej na studie do Bononie, odkudž odebral se do Francie s přímluvnými listy k sv. Bernardu, kterýž jej do školy remešské poslal. Byl též posluchačem Abaelardovým a prostudoval spisy sv. Otcův: Hilaria, Ambrože, Jeronyma a Augustina. Stal se učitelem v Paříži a složil okolo r. 1140. svou po staletí znamenitou knihu: IV. libri sententiarum,²⁾ od níž obdržel příjmení: magister sententiarum, a která stala se oblíbenou theologickou učební knihou a obdržela alespoň 250 komentářů.

Toto dílo pojilo se úzce k Otcům, jmenovitě k Augustinovi. Toho se drže vycházel Lombardský od učení »o věcech a znameních« (res et signa, August. de doct. christ. I. 3.). Věcí jest jemu to, čehož užiti nelze, aby něco znamenalo t. j. něčeho symbolem bylo; znamením byly mu svátosti, jakožto účinná znamení milosti Boží. Učení o věcech jest opět ve čtyři díly rozvrženo. Věc může býti a) předmětem požívání (frui) a b) předmětem užívání (uti), c) předmětem požívání a užívání spolu, a konečně d) předmětem, který sám požívá a užívá. Předmětem požívání jest Bůh, předmětem užívání jsou světské věci, předmětem požívání a užívání jsou ctnosti, předmětem požívajícím a užívajícím jsou andělé a lidé. Proto rozpráví Lombardský v knize I. o Bohu jednom a trojosobním, v II. o stvoření a tvorech vůbec, v III. o andělech a lidech, vykoupení, třech božských a čtyřech hlavních ctnostech, milosti a sedmi darech Ducha sv. a konečně ve IV. o svátostech. Každá kniha dělí se v distinkce a kapitoly. Dílo jest soustavné podání křesťanských článků víry; nejprve podává Petr Lombardský učení církve, pak dokazuje je místy biblickými a patristickými, potom připojuje některé otázky, které hlouběji ve věc uvádějí, konečně uvádí námitky a náhledy učencův, ale zřídka je rozřešuje a vyrovnává.

Sláva Petrova byla tak veliká, že když byl od jedné strany za pařížského biskupa r. 1159. zvolen, kandidát druhé strany princ

¹⁾ Srv. Stöckel, l. c. I. 390—411.

²⁾ Ed. Venet. 1477; Lovan 1546; Antw. 1647. Jiné spisy Petra Lomb. jsou: Comment. in psalmos; Lib. in epistolas s. Pauli. Opp. omnia ap. Migne 191. 192.

Filip, bratr králův, z úcty před velikým učitelem hned ustoupil. Jako biskup zůstal skromným a pokorným, žil velmi jednoduše a když jednou matka jeho jej navštívila, však v městském rouše, nechtěl se k ní znáti, až opět přišla ve svém obyčejném chudém rouchu selském. Když 20. července 1164. zemřel, poslal sensský arcibiskup Hugo list kapitole pařížské a naříkal v něm ztráty svého milovaného velikého učitele. Podobně litovali jeho ztráty ostatní jeho učenníci.

Jedním z nejznamenitějších jeho posluchačů byl Petr Poitiersský, jeho nástupce od r. 1159. na stoličce učitelské v Paříži, který potom r. 1178. kancléřem pařížské university a konečně arcibiskupem embrunským se stal († r. 1205.). Složil komentář k dílu Petra Lombardského IV. lib. sententiarum a potom vlastních pět knih sententiarum, v nichž dialektika ostřeji vystupuje nežli u jeho učitele.

Ale učení a škola Petra Lombardského musila při rozjaření ducha onoho času podniknouti boj se směrem pozitivně theologickým a částečně též mystickým. Jeho bývalý žák Jan z Cornwallu (Cornubiensis) obžaloval jej u papeže Alexandra III. pro věty křivě jemu přikládané. »Christus non est aliquis homo« (Kristus není nějaký člověk), a »Christus, secundum quod est homo, non est aliquid« (Kristus, pokud jest člověk, není nic). Však Petr Lombardský rozprávěje o oněch větách (lib. III. dist. 6. a 7.) uvedl toliko po svém způsobu rozmanité náhledy pro a contra, nevysloviv se sám pro některý, upíral člověčenství Kristovu pouze lidskou osobnost a nebyl spokojen s obyčejným výměrem osoby. Papež poručil r. 1170. arcibiskupu sensskému Vilémovi, aby se svými suffragány na synodě pařížské zavrhl větu: Christus, secundum quod est homo, non est aliquid; dále měl přikázati arcibiskup všem mistrům, aby učili, že Kristus jest dokonalým Bohem a dokonalým člověkem a to pravým člověkem skládajícím se z duše a těla; ¹⁾ o čemž Petr Lombardský nikdy nepochyboval. Patrně byl papež špatně zpraven. Co arcibiskup učinil, není známo; bezpochyby znaje celou věc dokonale, nechal ji v pokoji.

Jiný útok učinil na Petra Lombardského a s ním na Abaelarda, Gilberta a Petra Poitiersského okolo roku 1180. Walter, převor od sv. Viktora, nazýváje je »čtyřmi labyrinthy Gallie« a

¹⁾ Ep. Alexandri III. ap. Mansi XXII. 119; Migne 200, 685; Hefele V. 545. —

prohlašuje je za bludaře.¹⁾ Všeobecná synoda XII., lateranská IV. (r. 1215.) ujala se učení Petra Lombardského o Trojici proti kalabrijskému opatu Joachimovi z Flore.²⁾ Později okolo r. 1300. srozuměli se pařížští doktoři o 16 článcích, v kterých mistr sentencí všeobecně přijat nebyl.

Jinak neznámý mistr Bandinus zhotovil dobrý výtah ze sentencí Petra Lombardského.³⁾

U Petra Lombardského vystupuje stránka pozitivně theologická v popředí a spekulativní v pozadí, za to jest tomu naopak u Alana z Rysselu, který tvoří přechod do druhé periody scholastiky. **Alanus** narodil se okolo r. 1114. v Lille, jež dříve slula **Ryssel** po latinsku *Insulae*, odkudž jeho příjmení: *ab Insulis* neb **Insulanus**, vstoupil r. 1128. do kláštera clairveauxského, byl učenníkem sv. Bernarda, vystoupil později jako učitel v Paříži dobyl si příjmení: *doctor universalis*, stal se opatem v La Rivouru, potom r. 1151. biskupem auxerreským, poděkoval se r. 1167. z biskupství a zemřel v Clairveauxu r. 1203. Jeho hlavní dílo má název: »*De arte sive de articulis fidei catholicae lib. V. ad Clementem III.*« Zde sestavil články víry v krátkých významných větách a připojil k nim v krátkosti filosofické důkazy, které škola podávala, zachovav pořádek článků Petra Lombardského. Dílo vyvracuje mohamedány, židy a bludaře, pročez neodvolává se proti nim na zázraky a Otce, ale na důvody z rozumu, a jest tudý více obranou čili apologií nežli dogmatikou. Ale rozumové důkazy pro sv. tajemství nepokládá Alanus za zřejmé čili evidentní, ale ukazuje jimi pouze vhodnost k věření, které zdravý rozum sotva může odporovati.⁴⁾

¹⁾ *Contra manifestas et damnatas etiam in Conciliis haereses, quas Sofistae Abaelardus, Lombardus, Petrus Pictav. et Gilbertus Porretanus libris sententiarum suarum acuunt, limant, roborant; ap. Bulaeum, Hist. Univers. Paris II. 629—660; excerpta ap. Migne T. 199.*

²⁾ *Cap. 2. ap. Hefele V. 785; Corp. Jur. Can. c. 2. X. de summa Trinit. (I. 1.)*

³⁾ *Lib. IV. sententiarum. ed. studio Chelidonii, Viennae 1519; Lovan. 1555; u Migne spolu s Petrem Lombardským.*

⁴⁾ *Srv. Stöckel, l. c. I. 411—420. Ostatní jeho díla jsou: Elucidatio in Cantica canticorum; Summa de arte praedicatoria; Sermones; Lib. Sententiarum; Dicta mirabilia seu memorabilia; De sex alis Cherubim; Lib. poenitentialis; Lib. de planctu naturae; Anticlaudianus seu de officio viri boni et perfecti lib. IX.; Doctrinale minus (liber parabolarum); Regulae theologicae; Lib. in distinctionibus dictionum theologicalium. Opp. ed. Carol. de Visch. Antw. 1654; ap. Migne T. 210. Krásně praví Alan (De art. praed. c. 36.)*

Jiní učenci, kteříž o zvláštních otázkách rozpravěli, byli Hugo Etherianus (okolo r. 1177.),¹⁾ Petr Cellský (Cellensis), biskup chartresský († r. 1197.);²⁾ Hugo, arcibiskup rouenský († r. 1164.)³⁾ a Balduin, arcibiskup canterburský († r. 1190.)⁴⁾

Střízlivým posuzovatelem svého času v každém ohledu jest Jan Saliburský. Narodil se r. 1110. (dle jiných 1120.) v Salisbury v Anglii, přišel r. 1136. do Francie a poslouchal tam tehdejší znamenité učitele Abaelarda, Albericha, Roberta z Nelunu, Viléma z Conchesu, Gilberta, Roberta Pullena a jiné. S učeností těchto mužů spojil studium klasiků. Navrátil se r. 1151. do vlasti stal se kaplanem arcibiskupa kanterburského Theobalda a později tajemníkem Tomáše Bekketa a druhem jeho v utrpení. Později stal se biskupem chartresským, kdež i umřel okolo roku 1180. Hlavní spisy jeho jsou: Polycraticus seu de nugis curialium et vestigiis philosophor. lib. VIII., kdež jmenovitě dvorní život onoho času a převrácenosti učencův ostře tepe; Metalogicus lib. IV.; a Entheticus de dogmate philosophorum. V Metalogiku běře v ochranu logiku, ale tepe její zneužívání od dialektiků, kteří všechno dialektikou provést chtějí, nemajíce nižádného zření k Otcům, pročez až drzé výroky činí; doporučuje opatrnost v bádání a přeje si vyšší ethický směr v snahách filosofických. Filosofie má vycházeti z lásky k Bohu a pravdě a přiváděti k Bohu a ctnosti; co ve filosofii mimo toto se děje, jest báj a planá řeč.⁵⁾

Na vynášení dialektiky a zanedbávání Písma sv. a Otců naříkali Petr z Bloisu,⁶⁾ který důstojnost a vznešenost víry zastával, poněvadž víra jest podporou rozumu, a Štěpán,⁷⁾ biskup tour-

Debet quisque in triplici libro legere: in libro creaturarum, ut inveniat Deum; in libro conscientiae, ut cognoscat se ipsum; in libro scripturae, ut diligit proximum.

¹⁾ Contra errores Graecorum lib. III, ap. Migne T. 202.

²⁾ Lib. de Conscientia; Sermones; Epist. ap. Migne, T. 202.

³⁾ Lib. III. de Haeresibus; de memoria dignitatum; de officiis et ministris Eccl. ap. Migne, T. 192.

⁴⁾ Canticum de commendatione fidei; de sacramento Altaris. ap. Migne T. 204.

⁵⁾ Stöckel, I. 420 - 431. Schmidt: Johannes Saresb. Bresl. 1839. — Reuter: Johann von Salisbury. Berl. 1842. — Schaarschmidt: Johann Sarisb. nach Leben, Studien, Schriften, Philosophie. Leipz. 1862. — Opp. ap. Migne T. 199.

⁶⁾ Epp. et tractatus; ap. Migne, T. 207.

⁷⁾ Opp. ap. Migne T. 211.

nay-ský, který listem¹⁾ ku papeži se obrátil, aby novotářství theologů zamezil a větší jednotu ve výklad sv. tajemství zavedl. Avšak papežové po takových návrzích nepostupovali, ponechávající učitelům svobodu, pokud s řádem a učením církevním se srovnávala, a zakročovali teprve, když dovolené meze se překračovaly.

§. 335. *Mystikové: sv. Bernard Clairvauxský;
Hugo a Viktor z kláštera sv. Viktora a jiní.*

Mluvíce o mystice středověku, musíme míti vždycky na paměti, že křesťanští mystikové mystické patření za dar nadpřirozený, mimořádnou milostí udělený pokládali majíce za řádnou cestu ku poznání Boha jednu a touž, co scholastikové. Dále pracovali mužové ti spolu na poli vlastní spekulace, která však rozeznávala se od scholastické tím, že tato na abstraktní myšlénce, ona na základě kontemplativního života spočívala, čímž jejich spisy zvláštní barvu mají a netoliko rozum ale i srdce vzdělávají.

Zakladatelem středověké mystiky jest sv. Bernard,²⁾ jemuž vrstevníci dali název: doctor mellifluus, a jehož jméno v dějinách jest nesmrtelné. K jeho mystickým spisům náležejí kázání (sermones), jmenovitě jeho tři rozpravy: de Consideratione lib. V., de gradibus humilitatis et superbiae a de diligendo Deo.³⁾ Základem mystického života jest pokora, která po 12 stupních své dokonalosti nabývá a v lásku Boží se proměnití musí. Na perutích lásky vznáší se duch do vyšších krajin, a jest s to, aby pravdu uvažoval a modlitbou v její hloubku vnikal. Čím více v ni se ponořuje, tím více diví se jí, a může přijíti až »k vidění, vytržení mysli« čili ekstasi, čímž již zde na zemi věčné blaženosti okouší; vůle člověka a člověk sám přechází v Boha ne sice podstatou, ale takovým povýšením sebe, že podstaty božské účastným se stává.

K sv. Bernardu pojí se jeho vrstevník a přítel Hugo od sv. Viktora.⁴⁾ Narodil se r. 1097. v Ypernu ve Flandersku (dle jiných

¹⁾ Ep. 241.

²⁾ Srv. §. 317 tohoto díla. — Stöckel, l. c. I. 293 304.

³⁾ Ostatní spisy jsou: de officio episcoporum; de conversione ad clericos; de praecepto ac dispensatione (o mnišství); apol ad Guilielmum abbatem; de laude novae militiae (templářů); de gratia et libero arbitrio; de baptismo; de erroribus Abaelardi; de vita et rebus gestis s. Malachiae; Epp.

⁴⁾ Stöckel l. c. I. 304—355. — Liebner: Hugo v. St. Viktor und die theol. Richtung seiner Zeit. Leipz. 1832. — Kaulich: die Lehren des Hugo und Richard v. St. Viktor. Prag 1864.

v jižním Sasku), obdržel první vzdělání v klášteře Hammersleben u Halberstadtu, vstoupil proti vůli svých rodičů r. 1118. do kláštera, to jest k sv. Viktoru v Paříži, kde svá studia dokonal, stal se představeným tamnější školy a setrval v tomto úřadě až do smrti († 1141.), nepřijav ani převorství ani opatství v klášteře. Neúčastnil se osobně v státních a veřejných věcech, ačkoli k nim lhostejným nebyl. Pro svou učenost slul »alter Augustinus, Lingua Augustini, Didascalus« (druhý Augustin, Ústa Augustinova, Učitel). Byl netoliko mystikem, ale též důkladným myslitelem, jak svědčí o tom jeho obšírné dílo: »de sacramentis fidei christianae lib. II.«, které při vši spekulaci ráz mysticko-kontemplativní má, a proto k nejkrásnějším plodům křesťanského středověkého ducha náleží. Ve svém spise: »Eruditio didascalorum« podává jakousi encyklopedii věd, a snaží se předmět a úkol jednotlivých věd stanovit. ¹⁾

Jako mystik rozeznává v lidském poznání trojí mohutnost: obraznost (fantasii), rozum a inteligenci (rozumnost), z nich plynou tři činnosti: cogitatio z obraznosti, která se na věci smyslné vztahuje a představující činností duše jest; meditatio, která jest přemýšlením rozumu, jenž v podstatu věcí vniknouti a jejich vztahy vyložiti chce; kontemplatio, kteráž jest názor ducha, jímž přímo na ideální předmět patří a jej ve svém vědomí drží. Člověk má se snažiti, aby k této kontemplaci se povznesl, což stane se tenkrát, když kráčeje po cestě křesťanské lásky odtrhne duši svou od tohoto tělesného světa a sám v sebe se ponoří. Na tomto stupni dokonalosti lze duši svobodně nazírati na božskou pravdu a ponořiti se v moře božského světa. Ale k tomuto stavu nemůže přijíti člověk sám ze sebe, nýbrž potřebuje milosti Boží osvěcující, kteréž dostává na základě víry. Člověk byl původně trojím okem obdařen: okem těla (obraznosti), okem rozumu a okem kontemplace. Pádem vyhaslo v něm oko kontemplace na dobro, a oko rozumu zatemnilo se, tak že nemůže pravdu jasně poznávati. Vykoupením stalo se oko rozumu zase jasným, a oko kontemplace otevřelo se, tak že člověk skrze milost Boží osvěcující jest s to, aby na výši kontemplace se povznesl, což ovšem jenom státi se

¹⁾ Ostatní spisy: In Ecclesiasten hom. 19; expositio moralis in Abdiam de 5 septenis; expl. in Canticum B. M. V. V.; quaestiones et decisiones in Epp. d. Pauli; comment. in Hierarchiam coelestem s. Dionysii Areop.; de sacramentis legis naturalis et scriptae; summa sententiarum; de arca Noe morali et mystica; de vanitate mundi; de sapientia animae Christi; exposit. in regulam s. Augustini; epp.; de anima; sermones. ed. Rouen. 1648 3 T. ap Migne T. 175—177.

může na základě víry, která nám skryté věci zjevuje a rozum nás pravdami, jichž sám ze sebe nabýti nemůže, obohacuje.

V šlépějích Hugonových kráčel jeho učenník a nástupce v úřadě učitelském Richard od sv. Viktora, rodem Skot, od roku 1162. převor kláštera († r. 1173.), působě hlavně v mystickém směru. Spekulativní činnost jest u něho zastoupena dílem: *de Trinitate*, vzorem to jasného výkladu o Bohu a trojosobném jeho životě. Hlavní mystické spisy jeho jsou: *de praeparatione animi ad contemplationem seu Benjamin minor*; *de gratia contemplationis seu Benjamin major*; *de statu interioris hominis*; a *de exterminatione mali et promotione boni*.²⁾ Drže se jako Hugo mohutností obraznosti, rozumu a intelligence a jejich činnosti: *cogitatio*, *meditatio* a *contemplatio* pokládal mravní dokonalost a ponoření duše v sebe samu za podstatné podmínky mysticko-kontemplativního života. A tu přirovnává vůli a rozum k oběma ženám Jakubovým, Lie a Racheli; jako Jakub nejprve s Liou se zasnoubil a s ní syny a dcery zplodil, tak musí nejprve vůle milostí Boží býti zúrodněna, aby ctnosti porodila; pak musí duch sám na sebe pohlížeti, aby sebe samého poznal, a toto poznání sebe samého jest Josef duchovního života. Potom na základě tomto lze se povznést ke kontemplaci, v níž rodí se Benjamin duchovního života. Co do předmětů má kontemplace šest stupňů, po nichž, začínajíc se hmotným světem, v jehož kráse lze viděti krásu Boží, dostává se až k bytosti *supra* a *praeter rationem* (nad a mimo rozum), t. j. k nejsv. Trojici a zjeveným pravdám. Co do vnitřní síly čili intensity kontemplace rozeznával Richard rozšíření ducha (*mentis dilatatio*), povýšení ducha (*mentis sublevatio*) a vytržení ducha čili ekstasi (*mentis alienatio*), kdež individuální sebevědomí přestává, a duch v božské světlo tak jest ponořen, že v tomto patření takorba se rozplývá. Zde umírá Rachel porodivši Benjaminu, t. j. rozum a smysly jsou odsouzeny k nečinnosti a

¹⁾ Stöckel. I. c. I. 355–384. — Engelhardt: Richard von St. Viktor und Regsbroeck. Erlang. 1839.

²⁾ Ostatní spisy jsou: *allegoriae tabernaculi foederis*; *tractatus de meditandis plagis, quae circa finem mundi evenient*; *declarationes nonnullarum difficultatum Scripturae*; *mysticae adnotationes in Psalmos, in Cantica Cantorum, in visionem Ezechielis*; *de Emmanuele*; *in Apocalypsin Joannis*; *de potestate ligandi et solvendi*; *de judiciaria potestate in finali et universali iudicio*; *de spiritu blasphemiae*; *de gradibus charitatis*; *de 4 gradibus violentae charitatis*; *epp.*; *de eruditione interioris hominis lib. III.* — ed. Rouen. 1640; ap. Migne T. 196.

jenom oko intelligence jest otevřeno. Však na tento stupeň nemůže člověk sám sebe povznést, všechno závisí na Bohu. Člověk může se k němu pouze připravovati a potom v pokoji a trpělivosti hodinu osvětlení očekávati. Co člověk ve vytržení mysli vidí, musí později dle Písma sv. zkoumati; co jemu se protiví, jest klamem; co jím se nepotvrzuje, jest věcí podezřelou neb alespoň nejistou.

Mystiky byli vrstevníci sv. Bernarda opatové Rupert z Deutzu (Tuitiensis), který sepsal komentář k Jobovi, malým prorokům, evang. a zjevení sv. Jana, a písní Šalomounově a menší rozpravy († r. 1135.);¹⁾ Vilém z Thierry († r. 1152.) a Querricus z Igni. K nim náleží pátý převor kartusiánský Quido, který sepsal meditace,²⁾ v nichž ukazuje cestu k Bohu býti snadnou, poněvadž na ní břemen ubývá, a sv. Hildegardis (nar. r. 1099.) žijící na vrchu sv. Ruperta u Bingenu († r. 1179.), jejíž mystika má ekstaticko-prorockou formu³⁾ a skotský opat premonstrátského kláštera Adam.⁴⁾

Ke konci 12. století vynikal mezi Viktoriny Petr Kantor, který r. 1194. biskupem tournayským učiněn byl, ale brzo biskupství se vzdal a v noviciátu cisterciákův umřel. Přál si, aby theologie zanechajíc všeho libovolného výkladu Písem sv., jenom o důležitých a praktických věcech psala, a složil pro chovance kněžského stavu svou theologickou summu, čili »zkrácené slovo,«⁵⁾

¹⁾ Opp. ap. Migne T. 167. 168.

²⁾ Meditationes in Bibl. PP. Lugd. T. 22. On praví: Facile est iter ad Deum, quoniam exonerando itur. Esset autem grave, si onerando iretur. In tantum ergo te exonerando, ut dimissis omnibus te ipsum abneges.

³⁾ Ap. Migne T. 197. Též Alžběta, abatyše šenavského kláštera u Treviru († 1165), jejíž vidění Egbert, její bratr, sepsal, složila některé asketické spisy. Liber trium virorum et trium spiritualium virginum. Paris. 1513 Revelationes ss. Virg. Hildegardis et Elisabeth. Schoenaug. O. S. B. Colon. Agrip. 1628.

Sv. Malachiaši, arcibiskupu armaghskému v Irsku, jehož život svatý Bernard popsal, připisovalo se později proroctví o papežích: Vaticinia Malachiae de papis Rom., začínající od Celestina II. roku 1143. Celé toto proroctví podvržené sv. muži a drze zasahující proti výrokům Syna Božího v tajemství, která Bůh sobě ponechal, není hodno černidla, které se již o něm vypsalo.

⁴⁾ Opp. ejus: de tripartito tabernaculo; de triplici genere contemplationis; Soliloquia de instructione animae. Ap. Migne T. 198.

⁵⁾ Verbum abbreviatum. ed. Gallopin O. S. B. Bergen. 1639; ap. Migne T. 205.

v němž vynechav všechny školní hádky pouze důležité dogmatické a ethické věci podává.

K Viktorinům nenáleží sice, jest však s nimi ve svém učení spřízněn: Isák ze Stelly (Stellensis), o němž se ví, že byl roku 1147—1169. opatem cisterciackého kláštera Stelly v diecési poitierské. Sepsal několik poučných spisů, z nichž nejdůležitější jest »de anima« ve formě listu.¹⁾

Druhá perioda scholastiky; její květ.

§. 336. Ráz druhé periody scholastiky; Aristoteles; filosofie arabská a židovská.²⁾

Rázem druhé periody scholastiky jest vítězství umírněného realismu nad výstředním a nad nominalismem, rozsáhlá užívání Aristotela v theologii, hojnější užívání sv. Otců, hluboké vnikání v články víry, úplnější soustavnost, z prvu boj proti filosofii arabské; zkrátka jest to květ křesťanské vědy čili scholastiky, kteréž po boku mystika stojí, hlavně pod vlivem učenců z řádů žebravých.

Druhá perioda scholastiky začala, když západní učenci s veškerými spisy Aristotelovými se seznámili. Však tato známost nestala se přímo. Až do roku 1204. byly ze spisův Aristotelových známy »Organon« a rozprava »o kategoriích.« Jeho učení metafysické a morální bylo známo pouze z výtahu, které z jeho dialektiky Boëthius učinil, s čímž byla spojena Introductio Porfyriova. Aristotela vážili si velice křesťané nestoriánští a monofysitští na Východě. Arabové seznámili se s ním skrze křesťanské Syry, kteří byli mezi nimi hlavně lékaři a jako lékaři žili též při dvoře kalifů. Tito syrští učenci přeložili spisy Aristotelovy do syrštiny a potom do arabštiny, tak dostali se s lékařstvím k Arabům, jejichž znamenití filosofové byli spolu znamenití lékaři.

¹⁾ Srv. Stöckel I. 384—390. Opp. ap. Migne T. 194.

²⁾ Launojus: De varia Aristotelis in academia Paris. fortuna. Paris. 1659. ed. H. ab Elswich. Vitemb. 1720. — A Jourdain: Recherches hist. sur l'âge et l'origine des traductions latines d'Aristôte. Paris. 1819. 1843; německy: Gesch. der aristotel. Schriften im M. A. mit Zusätzen von Stahr. Halle. 1831. — Haneberg: Ueber die Schulen der Maurer in M. A. Münch. 1851. — Schneid: Aristoteles in der Scholastik. Eichstädt. 1875. — Stöckel, I. c. II. 13—305.

První překladatelé Aristotelovi byli spolu jeho prvními vykladači u Arabův, a jsouce sami soustavě novoplatonické oddáni, vykládali jej v tomto směru, tak že první arabští filosofové pohybovali se v ideách novoplatonských a teprve později přišli k čistšímu ponětí aristotelské filosofie. Nejznamenitější filosofové byli: v Asii Avicenna (Abu Ali Al Hosain Ibn Sina), jenž r. 980. v Afseně u Bochary se narodil a učitelem filosofie a lékařství v Ispahanu se stal († r. 1037.); a ve Španělsku Averroes. Abdul Walid Muhamed Ibn Achmed Ibn Muhamed Ibn Rožd (Averroes) narodil se r. 1105. v Kordově, kdež otec jeho byl muftim a vrchním soudcem, byl vzdělán ve filosofii a lékařství, stal se nástupcem svého otce v jeho důstojnostech a úřadech a složil v Seville velikou část svých spisů; umřel prý v Marokku r. 1198., jsa tam tělesným lékařem sultánovým. Byl velikým ctitelem Aristotelovým, kterého vykládal v celku jako Avicenna. Učil věčnosti hmoty a světa, kterýž jest výronem z Boha, a obmezil vševedoucnost Boží tak, že Bůh ví pouze to, co všeobecné jest, a na všeobecných formách a zákonech se zakládá, nikoli však věcí jednotlivých a náhodných, jež ve všeobecnosti obsaženy nejsou. Mezi duší člověka a zvířete nečinil rozdíl podstatného; rozum byl mu u všech lidí jeden a věčný, v němž jednotlivci se účastní, a který smrtí v něm opět shasíná. Nesmrtelnost duše popíral, jenom všeobecný rozum byl mu ve své objektivní jednotě věčným, shasínaje smrtí člověka v jednotlivci. Lidské pokolení měl za věčné a nesmrtelné, ne však jednotlivého člověka, který celý zaniká. Co se o životě na onom světě vypravuje, jest bájí. Averroes a jiní filosofové arabští věděli dobře, že koranu odporují; pročez pravili, že něco může býti ve filosofii pravdou, ale v theologii bludem a naopak, ostatně prý filosof nesmí býti nikdy nepřitelem náboženství.

Západní učenci poznali celého Aristotela skrz Araby, avšak v barvě filosofie arabské. Okolo r. 1150. přeložili Jan Hispalský (Hispalensis) a arcijáhen Dominik Gondisalvi po rozkazu toledského arcibiskupa Raimunda (r. 1130—1150.) hlavní díla Aristotelova a některých arabských filosofů z arabštiny do latiny. Druhými zprostředkovateli byli židé, jmenovitě učenci ze školy Mojžíše Maimonida. Rabbi Mojžíš Ben Maimon narodil se r. 1135. v Kordově ve Španělsku, studoval návodem Averroovým neb některého jeho učenníka Aristotela, byv pro bludařství od svých spoluvěrců pronásledován odebral se do Fezu a potom Kaira, kde se stal tělesným lékařem sultána Saladina, byv znova od svých spoluvěrců pronásledován,

bloudil z místa na místo a zemřel r. 1204. buď v Palestině neb Egyptě. On uvedl Aristotela do židovstva pro výklad židovských článků víry. Pod vlivem této židovské školy stál dvorní astrolog císaře Fridricha II. Michal Skotus, který spisy Averroovy jako aristotelské do latiny přeložil, jež potom císař universitám daroval.

Tento židovsko-arabský Aristoteles, jsa zhusta opakem pravého řeckého Aristotela, přišel se všemi svými bludy do škol křesťanských a vykonával vliv na křesťanskou spekulaci. Pročez zakročila proti němu církev; pařížská synoda z roku 1209. (1210) zakázala fysické a metafysické spisy Aristotelovy; totéž učinil r. 1215. papežský legát Robert z Courçonu, dovoliv pouze studium jeho dialektických spisů; papež Řehoř IX. zakázal r. 1231. universitě pařížské čísti jeho »libri naturales,« pokud se neprohlédnou a od bludů neočistí. Roku 1269. zavrhl pařížská universita pod předsednictvím pařížského biskupa Štěpána některé věty z arabsko-aristotelské filosofie, jmenovitě Averroovy, jako o jednotě rozumu ve všech lidech, věčnosti světa, smrtelnosti duše a jiné; totéž učinila r. 1277. ještě jiným větám.¹⁾

Ale když od r. 1209. spisy Aristotelovy znenáhla z řečtiny do latiny se přeložily, přemáhal pravý Aristoteles zbarveného arabsko-židovského, zvítězil nad ním úplně a největší křesťanští učitele psali výklady ke všem spisům jeho i fysice. Roku 1254. potvrdila pařížská universita bez odporu církve vykládání Aristotelovy fysiky a metafysiky, a tak bylo jeho panství v křesťanských školách rozhodnuto. Jako sentence Petra Lombardského byly základem vyučování v theologii, tak Aristoteles ve filosofii; jeho filosofie slula katexochen filosofií, a on sám jednoduše »filosofem,« a pronikal tak theologii, že ona pouze v rámci jeho filosofie se pohybovala, jak ukazují velikolepé »summy theologie« z 13. století. Ovšem křesťanští učenci nehájili bludův jeho, ano vyvracovali je a vystupovali proti jeho špatnému vykládání Araby; tvrdili proti nim, že rozum a zjevení nemohou sobě odporovati, ano musejí se srovnávat, pocházejíce z jednoho pramene, totiž Boha, a vykazovali filosofii její řádný poměr k theologii.

S aristotelskou filosofií změnila se také methoda v aristotelickou. Nejprve činila se otázka (quaestio), pak následují důvody pro a contra, potom podává se rozřešení (solutio) určitě čili kategoricky a dokazuje sousudečně čili syllogisticky, a konečně v zá-

¹⁾ Viz je ap. Denzinger: *Enchiridion* str. 170.

věrku vyvracejí se důvody contra, t. j. které proti rozřešení mluví se zdají. Tato logická metoda uvažovala otázku všestranně, a omezujíc ji přispěla znamenitě k důkladnému odůvodnění.

§. 337. *Alexander Halesský, Albert Veliký a Bonaventura.*

Alexander Halesský ¹⁾ pocházel z anglického hrabství Gloucesteru a obdržel své příjmení od kláštera Halesu, v němž byl vychován. Studoval v Oxfordě a Paříži a stal se později znamenitým učitelem při pařížské universitě. Roku 1222. vstoupil do řádu františkánského a zemřel r. 1245.

On byl prvním učencem, který veškerou filosofii Aristotelovu s částí jejích arabských komentářů znal a ji v rozsáhlé míře pro stavbu své soustavné theologie použil. Pro svou učenost obdržel název: doctor irrefragabilis, fons vitae, theologorum monarcha. Po rozkazu Innocence IV. složil dílo: *summa universae theologiae*, v němž na základě sentencí Petra Lombardského s pomocí aristotelické filosofie veškerou soustavu theologické vědy vyvíjí a vypisuje. Papež dal tuto summu 70 theology prozkoumati a odporučil ji potom všem učitelům theologie. Nebyla to sice první »summa«; neboť již před Alexandrem Halesským složili summy papežský legát Robert Courçeau a Štěpán Langton, ale jeho »summa« byla první značnou prací tohoto druhu. On rozbíral nejprve pojem a podstatu theologie, a pak rozprávěl o jednotlivých pravdách, v čemž potom ostatní scholastikové jej následovali. A tu rozbíral otázku, zdali a pokud jest theologie vědou a v kterém poměru stojí k ostatním vědám, a zdali jest vědou praktickou t. j. pro život, nebo theoretickou. Theologie byla mu vědou o Bohu, jak jej ve vykupitelském díle Kristově poznati lze. Poznání Boha rozeznával dvojí, jedno jasné, vědomé a vyvinuté (*cognitio Dei in actu*) a druhé nevyvinuté, jako símě v člověku odpočívající (*cognitio Dei in habitu*); toto jako idea božství jest vždycky v člověku, jest mu vrozeno, ale tato idea není vyvinuta, teprve činností rozumu a důkazy theologickými se vyvíjí a jasnosti nabývá.

¹⁾ Stöckel, II. 317—326. Opp. *Summa universae theologiae*; commentar in Aristotelis lib. de anima; ed. Venet. 1576; Colon. 1622. 4 T.

Albert Veliký, ¹⁾ narodil se r. 1193. v Lauingenu ve Švábsku z rodu hrabat Bollstädtských, studoval v Paříži a Padui, vstoupil r. 1223. do řádu dominikánského, byv pro něj v Padui provinciálem téhož řádu získán a dokončil svá studia v Bononii. Potom byl učitelem v Kolíně, Hildesheimu, Štrassburku, Fryburku, v Paříži, r. 1243. opět v Kolíně, 1245. opět v Paříži, kde byl k němu takový nával posluchačů, že žádná budova nemohla je v sebe pojati, a on často pod širým nebem učit musil. Roku 1248. vrátil se do Kolína, aby tam generální studium svého řádu řídil. Od roku 1254—1259. zastával úřad provinciála v Německu; roku 1262. přinutil jej papež Alexander IV., že přijal biskupství řezenské (1260—1262), kteroužto důstojnost po dvou letech složil, odebral se do Kolína, aby vědě a nábožnosti docela se oddati mohl a zemřel tam nábožnou smrtí 15. listopadu 1280. Za svého času byl největším učencem a dokonalým znatelem přírodních věd, v kterých ho žádný učenec středověku nepředčil. Pro svou učenost obdržel příjmení: Veliký, druhý Aristoteles (Magnus, alter Aristoteles).

On byl první scholastik, jenž Aristotelovy spisy, které dílem z arabsko-latinských, dílem řecko-latinských překladů znal, vykládal a filosofii jeho mezi křesťanské národy uvedl. Mezi theologií a filosofií činil náležitý rozdíl; ona vzniká z víry, tato z rozumu; ona bere důkazy ze zjevení, tato z rozumu. Theologie rozpráví o Bohu, pokud jest předmětem požívání a blaženosti, a dílech jeho, pokud k našemu spasení určeny jsou. Filosofie rozpráví o tom, co jest, pročez také o prvním bytí, t. j. o Bohu, pokud jest prvním bytím a o vlastnostech jeho, které mu jakožto prvnímu

¹⁾ Opp. omnia ed. Jammy. Lugd. 1651. 21 T. f., z nichž jsou první 4 T výklady skoro ke všem spisům Aristotelovým; T. 5, a 6. bádání z přírodních věd; T. 7—11 exegetické spisy: výklady žalmů, pláče Jeremiašova, Barucha, Daniela, 12 menších proroků, čtyř evangelií a zjevení sv. Jana; T. 12. kázání; T. 13. výklad Dionysia Areopagity; T. 14—16. Comment. in IV. libb. Sententiarum Petri Lomb.; I. 17. a 18. summa theologiae; T. 19. summa de creaturis; T. 20. „Mariale“ sive quaestiones 230. super Evang. Missus est; T. 21. různé rozpravy (Miscellanea). Jest to malá bibliotheka středověku, podávající o všem potřebné zprávy. Srv. Stöckel, II. 352—421. — Círk. Rok. VI. 375. — Rudolphus Noviomagens.: de Vita Alberti Magni. Colon. 1490 — Sighart: Albertus Magnus, sein Leben und seine Wissenschaft. Regensb. 1857. — Haneberg: Zur Erkenntnisslehre des Avicenna und Albertus M. Abhandlung der Münch. Akademie der Wissensch. 1886. — Hertling: Albertus M. Bonn. 1880. — Goblet: Der sel. Albertus und die Gesch. seiner Reliquien. Köln 1880. — Alex. von Humboldt: Cosmos, II. 281 sqq.

bytí náleží. Theologie jest k tomu, aby nás k nábožnosti a spáse vedla a jest proto podstatně praktickou vědou, t. j. prostředkem ke spáse. Filosofie má přede vším vědění za účel, není tedy vědou praktickou, ale spekulativní. Když jde o vědecké vyšetření pravd, předchází víra vědu; neboť jenom věrou lze přijíti k vědě, kterou člověk potom to, v co věří, lépe a dokonaleji poznává, a protivníky víry důvody vyvrací.

Albert držel se pevně aristotelského rozeznávání hmoty (materie) a formy, které tvoří základy bytí každého tělesa. U bytostí nehmotných nastupuje místo složení z hmoty a formy složení z »quo est« (čím jest) a »quod est« (co jest), t. j. podstata a suppositum (osoba). Všeobecnost (universale) jest věcí formy a ne hmoty (esse universale est formae non materiae). Rozumem lze poznati Boha ze stvořených věcí, avšak jenom dle jeho podstaty a hlavních vlastností, ale nikoli jeho trojosobného života, k čemuž jest třeba světla víry. Formou těla jest duše, kteráž jest jeho podstatnou formou, a již rozeznává se od zvířete. Albert mluví též o fatum (osudu), ale jako řádu, který z božské prozřetelnosti plyne a jí vytčen jest; snaží se poznati zákony přírody a na jejich základě vykládati zázrak a hájí svobody člověka, která plánu Božího ve světě neruší, ale své místo v něm má. Jsa znatelem arabské filosofie, dotýká se často jejího způsobu mluvení.

Sv. Bonaventura¹⁾ slul svým křestným a rodným jménem Jan Fianza a teprve v řeholi byl Bonaventurou nazván. Narodil se r. 1221. v Bagnarei, městečku církevního státu, nedaleko Viterba, vstoupil ve 22. roce do řádu františkánského; studoval

¹⁾ Stöckel, II. 880—915. — Círk. Rok IV. 374. — Hollenberg: Studien zu Bonaventura. Berl. 1862. — Berthauwier: Gesch. des hl. Bonaventura. Regensburg. 1863. — Vicenza: Der heil. Bonav. Paderb. 1874. — A. de Margerie: Essai sur la philosophie de S. Bonaventure. Par. 1855. — Rouquette: S. Bonaventure et consiècle. Lyon. 1863. — Opera: Principia sacrae scripturae; illuminationes ecclesiae seu expositio in Hexaëmeron; expositio in psalterium, Sapientiam, Lamentationes Jerem. proph., in evang. Lucae et Joann.; sermones; comment. in IV. libb. sentent. Petri Lomb.; reductio artium ad theologiam; brevilquium: centiloquium; declaratio terminorum theologiae; de septem donis Spiritus s.; meditationes vitae Christi; speculum B. Mariae Virginis; de regimine animae; formula aurea de gradibus virtutum; de pugna spirituali contra septem vitia capitalia; speculum animae; de sex alis Seraphim; de septem gradibus contemplationis; soliloquium; itinerarium mentis ad Deum; biblia pauperum; vita s. Francisci et alia opuscula. ed. Strassburg 1482; Rom. 1588—1596; Lugd. 1662. 7 T. f. Venet. 1751—1756. 13 T. 4; Besançon et Paris. 1861.

v Paříži, maje za své učitele Alexandra Halesského a Jana Rochetského († 1271). Záhy dostal sám učitelskou stolicí v Paříži, stal se r. 1256. generálem svého řádu, maje věku svého 34 roky, a papež Klement IV. chtěl jej r. 1265. povýšiti za yorksského arcibiskupa v Anglii, od čehož jenom na mnohé prosby Bonaventury ustál. Papež Řehoř X. učinil jej kardinálem-biskupem albanským. Umřel na sněmu lyonském II. 15. července 1274. Kardinál-biskup ostijský měl pohřební řeč, papež Řehoř X. a celý sněm doprovázeli jej ke hrobu. Papež Sixtus IV. vřadil jej r. 1482. mezi svaté a papež Sixtus V. mezi učitele církve. Pro svou nevinnost a čistotu mravův obdržel název: Serafinský doktor. Kalvíni spálili jeho ostatky r. 1562.

Bonaventura jest velikým v scholastice a ještě větším v mystice, jsa hlavním jejím zástupcem v 13. století. Ve svém komentáři ku Petru Lombardskému následuje tohoto; za to jeho dvě dogmatická kompendia: »centiloquium« a »breviloquium« jsou všestranné a jádrné dogmatiky, jmenovitě breviloquium odporoučel kancléř Gerson mladým theologům. V každém z těchto dvou děl panuje jiná soustavnost, a v žádném nenásleduje Petra Lombardského. Jeho mystické spisy vyznamenávají se zvláštní vroucností a velikým vzletem. Krátký, jádrný a smysluplný náskok učení mystického podal ve svém »Itinerarium mentis ad Deum,« cesta ducha k Bohu.

§. 338. Sv. Tomáš Akvinský.

Tomáš Akvinský ¹⁾ byl mladší syn hraběte Landolfa z Aquina, který byl s Hohenstaufským císařským rodem když ne spřízněn

¹⁾ Vita s. Thomae Aquin. ap. Bolland Acta SS. 7. Mart. (Mart. I. 665) — Círk. Rok. II. 322. — Dr. Hlavatý: Nástin života sv. Tomáše Akvinského a přehled spisův jeho, v „Časopise kat. duchov.“ 1884. str. 27. — Tentýž; Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského. V Praze. 1885. Nákladem dědictví Svatoprokopského. — Dr. Pospíšil: Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. V Brně. 1883. — A. Touron: Vie de St. Thomas d'Aquin avec un exposé de sa doctrine et de ses ouvrages. Paris. 1737. — Carle: Hist. de la vie et des ouvrages de St. Thomas. 1846. — Bareille: Hist. de St. Thomas d'Aquin. Paris. 1846. — Cacheaux: De la philosophie de St. Thomas. Paris 1858. — Jourdain: La philosophie de St. Thomas. d'Aquin. Paris. 1858. — Gibelli: Vita di s. Thom. d'Aquino. Bologna. 1855. — Carini: S. Tommaso e la Sicilia. Palermo. 1874. — Santucci: Sulla vera patria di s. Tom. d'Aquino. Napoli. 1878. — Bern. de Rubeis: Dissert. critica et apol. de gestis et scriptis S. Thomae. Venet. 1780. — Ign. Feigerle: Historia vitae

alespoň sešvakřen, a matky Theodory, jejíž jedna sestra za krále aragonského Petra a druhá za sicilského krále Ludvíka provdány byly. Narodil se r. 1225. na zámku Rokkasicce u Montekassina, obdržel první vyučování v klášteře Montekassinském, studoval potom v Neapoli, a vstoupil tam r. 1243. bez vědomí svých rodičů do řádu dominikanského. Však rodina nesrovnávala se s tím a odňala jej násilím řádu; ale on neodložil svého řeholního roucha studoval Písmo sv. a spisy Petra Lombardského a zůstal stálým ve svém úmyslu, kteréhož ani dvouletý žalář nezlomil ani surové nástrahy, které mu jeho bratři neapolskou nevěstkou nastrojili, aby jeho nevinnost zmařila. Konečně matka sama dopomohla mu k útěku; on navrátil se do svého kláštera neapolského, kterýž jej na další studia do Kolína a Paříže poslal, na kterých obou místech poslouchal výklady Alberta Velikého. Studovav tři léta v Paříži navrátil se r. 1248. s Albertem V. do Kolína, kde pod dozorem Albertovým sám učitelem se stal. Ke konci r. 1252. přišel opět do Paříže a začal svůj učitelský úřad v klášteře sv. Jakuba, dosáhl

ss. Thomae a Villanova, Thomae Aquin. et Laurentii Justiniani. Vien. 1839. — Goudin: *Philosophia juxta d. Thomae dogmata*. Nově vydal Roux-Lavergne. Paris. 1861. — Stöckel. II. 421—734. — Hörtl: *Thomas von Aquino und seine Zeit*. Augsb. 1846. — Plazmann: *Die Schule des hl. Thomas von Aquin*. Soest. 5 Bdn. 1857—1861. — Oischinger: *Die spek. Theologie des heil. Thomas Landsh.* 1858. — Rietter: *die Moral des hl. Thomas*. München. 1858. — Werner: *Der hl. Thomas von Aquin*. Regensb. 1858. 3 sv. — Liberratore: *Die Erkenntnisslehre des hl. Thomas*; po německu od Franze. Mainz. 1861. — Contzen: *Thomas von Aquin. als volkswirtschaft. Schriftsteller*. Leipz. 1871. — Opp. ed. Rom. 1570. 17 T.; Lugd. 1593—94. 17 T., z nichž jsou T. 1—5 výklady ke spisům Aristotelovým; T. 6. a 7. comment. in IV. lib. sentent. Petri Lom.; T. 8. *quaestiones disputatae* totiž: *De potentia Dei, de malo, de spiritualibus creaturis, de anima, de virtutibus, de veritate, a pak quaestiones quodlibetales*; T. 9. *summa contra gentiles*; T. 10—12. *summa theologiae*; T. 13. comment. in nonnullos lib. A. F.: *Job, psalterium, cantic. canticorum, Isaiam et Jeremiam*; T. 14. comment. in evang. Matthaei et Joann.; T. 15. *catena aurea* in 4 evangelia; T. 16. comment. in epp. s. Pauli, et sermones; T. 17. *opuscula s. Thomae*, mezi nimiž jsou: *Compendium theologiae, de propositionibus moralibus, de fallaciis, de quatuor oppositis, de Instantibus, de aeternitate mundi, de principiis naturae, de natura materiae, de principio individuationis, de mistione elementorum, de natura accidentis, de natura generis, de tempore, de pluralitate formarum, de dimensionibus interminatis, de natura syllogismorum, de intellectu a intelligibili, de natura loci*; a comment. in lib. Boëthii de Trinitate a jiné. Jiné ed. Antw. 1612. 1617 sq. 18 T.; Paris. 1660. 23 T.; Venet. 1745 sq. 28 T. 4.; *Opuscula inedita*. Leodii. 1842. Parmae. 1852; *Summa theologiae* byla několikrát vydána.

zde hodnosti bakaláře, a po sporech žebravých řádů s universitou učitelské stolice na ní r. 1256. Roku 1257. byl za doktora povýšen a působil jako učitel mimo Paříž též v Římě (r. 1261), Bononii, Neapoli a jinde. Papež Klement IV. nabízel mu neapolské arcibiskupství, kterého však nepřijal. Žil úplně vědě a zbožnosti, a začínal svá studie vždycky s modlitbou před křížem. Král francouzský Ludvík IX. tázal se ho často pro moudrost jeho za radu ve věcech světských. Papežové vážili si ho velice; Urban IV. chtěje Řeky s církví smířiti, povolal jej r. 1261. do Říma a Řehoř X. vyzval jej, aby na všeobecný církevní sněm do Lyonu se dostavil. Ubíraje se tam ochuravěl na cestě a umřel v cisterciackém klášteře Fossanově 7. března 1274. Vida smrt přicházeti, zřekl se tři měsíce před ní veškerého studia, aby se na věčnost důkladně připraviti mohl. Jeho smrt způsobila po celém řádě hořkou bolest. Jeho učitel Albert V. žijící v Kolíně plakal jeho ztráty s takovou bolestí, že bratří o rozum jeho se báli. Papež Jan XXII. vřadil jej r. 1323. mezi svaté a pronesl o něm výrok: »Tolle Thomam et dissipabo ecclesias« (odstraň Tomáše a rozptýlím církev), uznávaje tak hyperbolickým výrokem velikou jeho prospěšnost pro církev, a Pius V. prohlásil jej za učitele církve (1567). Obdržel příjmení: doctor angelicus. Pro svou všestrannou vědu, důkladnost a vznešenost své spekulace, a výtečnost své soustavy stal se velikým a nesmrtelným učitelem a Augustinem všech pozdějších století.

Tomáš pěstoval jak aristotelskou filosofii tak i theologii; v prvním ohledu dal od svých řeholních bratří zhotoviti překlady Aristotelových spisů z původního znění, a pak vykládal je. Z jeho theologických děl jsou nejdůležitější: libri IV de veritate fidei catholicae contra gentiles, obvykle nazývané: *summa contra gentiles*; *commentarius in IV. lib. sententiarum Petri Lomb.*, a *summa totius theologiae tripartita*, kteráž jest jeho nejznamenitějším dílem, avšak není v dílu třetím ukončena; co zde chybí, jest doplněno z komentáře ku Petru Lombardskému.

Summu contra Gentes složil Tomáš na povzbuzení papeže Urbana IV. a sv. Raymunda Pennafortského především pro duchovní, kteří ve Španělsku proti bludům maurským bojovali, ale podává tam křesťanskou pravdu v takovém objemu, že celý svět obsahuje a právem po bok Augustinovy knihy »o městě Božím« (de civitate Dei) se staví.¹⁾ Mimo tato díla složil

¹⁾ Autograf této *Summy contra gentes* daroval r. 1876. biskup bergamský ve jménu celé diecési papeži Piovi IX.

dále výklady k některým knihám Písma sv., kázání, a menší rozpravy.

Ve svém mistrovském díle »Summa totius theologiae tripartita« opírá se Tomáš hlavně o Augustina, Anselma, Hugona a Viktora od sv. Viktora a Petra Lombardského.

První díl má 119 quaestiones, z nichž první úvodní ukazuje, co theologie jest, a že jest vědou a to nejvznešenější, praktickou, rozprávející o Bohu a věcech, pokud se na Boha vztahují, způsobem argumentativním čili všechno odůvodňujícím. Potom vykládá v následujících 118 quaestiones učení o Bohu a tvorech jeho. Ontologického důkazu sv. Anselma, ovšem neprávem, nepřipouští, stanově, že jsoucnost Boží sama sebou není známa, ale musí se o ní podati důkaz, který paterým způsobem vede. Pak vykládá učení o jeho jednoduchosti, dokonalosti, dobrotě, nekonečnosti, nezměnitelnosti, věčnosti, jednotě, poznání a nazírání; o jeho jménech, vědění a ideách; o pravdě a lži; o jeho životě, vůli, lásce, spravedlnosti, milosrdenství, prozřetelnosti, předurčení, všemohoucnosti a blaženosti. (Quaest. 2—26.) Rozebrav učení o Bohu jakožto jednom svou podstatou vykládá potom jeho troj osobný život (quaest. 27—43), který chce pochopitelným učiniti analogiemi, jež ovšem nečiní žádnými důkazy. Při výkladu tohoto sv. tajemství jsou mu božská moudrost a vůle základem. Bůh zná sám sebe, má úplný názor sebe samého, a tento adaequátní názor sama sebe jest osobní Slovo Boží; Bůh miluje sám sebe, a tato láska jest osobní — jest Duch sv. (quaest. 27 art. 3.).

Potom následuje učení o stvoření a tvorech vůbec (quaest. 44—49), zvláště pak o andělech jakožto pouhých duchách (quaest. 50—62), jejich pádu a trestu (quaest. 63. a 64.), hmotném tvorstvu (quaest. 65—74) a konečně člověku (q. 75—102), který z těla a duše se skládá. Obojí náhled, že dnové stvoření jsou obyčejné dni nebo dlouhé doby, není proti víře. On rozbírá důkladně pojem stvoření a zázraku a původní stav člověka, kterýž hned od počátku byl nadpřirozený, zavrhuje traducianismus a pokládá hřích dědičný za ztrátu původní spravedlnosti a nespořádanost duchovních sil; dary nadpřirozené ztratily se, však přirozené zůstaly, ale nikoli v původní přesnosti. V posledních quaestiones (103—119) rozpráví o řízení Božím světa a jeho řádu.

Od tohoto I. dogmatického dílu přechází Tomáš k druhému, který dělí na dvě podružné části: 1) všeobecnou mravouku čili morálku (prima secundae 1^{secundae}) o 114 quaestiones a 2. speciální čili zvláštní (2^{secundae}) o 189 quaestiones, spojuje filo-

sofickou etiku Abaelardovu s křesťansko-positivní. Vychází od posledního účelu — blaženosti (1. 2^{dae} quaest. 1—5), a rozbírá potom, co k onomu účelu nás přivádí, a co od něho odvádí; sem náleží: a) lidské skutky a affekty (náklonnosti a vášně, quaest. 6—48) a b) jejich prameny čili principy jak α) vnitřní: potentiae a habitus (mohutnosti a stav) tak β) zevnitřní: Bůh se svým zákonem a milostí, čímž vznikají zásluhy (q. 49—114). Potom následuje speciální čili zvláštní morálka, rozprávějící o jednotlivých ctnostech a hříších, povinnostech a stavech lidí. A tu rozeznává Tomáš přirozené, již Aristotelovi známé ctnosti a pak nadpřirozené specificky křesťanské; k oněm náleží čtyři základní ctnosti, k těmto tři theologické, z nichž víra na rozum a poznání, naděje a láska na vůli se vztahují (2. 2^{dae} quaest. 1—170). K tomu připojuje se sedm darů Ducha sv. (Isaiáš II, 2.), jimiž přirozené síly bývají zvýšeny, od nedostatkův a vad osvobozeny a tak duchovní dílo v duši pěstováno. Tomáš nepřipouští v konkrétních případech lhostejných čili indiferentních skutkův a posuzuje v skutcích mravnost dle předmětu, účelu a okolností, a žádá proti učení Abaelardově při dobrém tak silné vůle, aby nabývali příležitosti v skutečnosti působila. Potom rozeznává rozličné stavy, zákony a rady (q. 171—189).

Třetí díl obsahuje nejprv (quaest 1—59) učení o vykoupení a způsobu, kterým lze si je přivlastnit. V kristologii (učení o Kristu) rozebírá všechny spory tehdejších theologů; na př. zdali byla nehříšnost Kristova absolutní »non posse peccare« (nemoci hřešiti), nebo pouze mravní »posse non peccare« (moci nehřešiti), a rozhoduje se pro onu. V učení »o smíření« měl smrt Kristovu po příkladě Augustinově a Anselmově za nadbytečnou (supererogativa) pro velikost jeho lásky, s kterou trpěl, pro vznešenost jeho božsko-lidského života a těžkost jeho utrpení. Ku shlazení viny nepokládal vtělení Syna Božího, za nutný, ale za nejvhodnější prostředek; k učení mnohých theologů, že by se byl Syn Boží vtělil, kdyby Adam byl nehřešil, nechtěl přisvědčiti, ale také ne zrovna je zavrhnouti. K učení o osobě a díle Syna Božího pojí se učení o Svátostech vůbec (q. 60—65), pak jednotlivých zvlášť: o křtu, biřmování, Svátosti Oltářní a pokání (q. 66—90). U prostřed učení o pokání končí Summa, a nastupuje dodatek k ní z komentáře ku Petru Lombardskému, v němž ostatní svátosti (q. 1—68) a pak učení o posledních věcech člověka (eschatologie) (q. 69—99) se vykládají.

Tomáš jest ve filosofii realistou v pravém smyslu slova. Dle něho neexistují všeobecné pojmy samy o sobě, ale pouze v lidském rozumu; všeobecné pojmy nejsou věci skutečné, ale mají své bytí jenom v jednotlivých věcech čili individuích, (*sunt in re*), z nichž je rozum svou činností odtažuje (*sunt post res*).¹⁾

On rozeznává dvojí pravdu rozumovou a nadrozumovou; onu lze najíti a dokázati rozumem, tato musí se ze zjevení vážiti. Rozdíl neleží v podstatě pravdy, ale v poměru, v kterém náš rozum k nim stojí. Mezi těmito pravdami nemůže býti žádného odporu, poněvadž mají týž pramen — Boha. A všechny důkazy, které protivníci víry proti ní uvádějí, buď nejsou žádnými důkazy, nebo zdají se jimi býti pouze na oko, neb jsou to sofismata vypočtená na oklamání.

Avšak i rozumové pravdy jsou ve zjevení obsaženy, poněvadž by k nim velmi málo lidí, a to teprve po dlouhém čase, a k tomu ještě s mnohými bludy přišlo. Bůh zjevil je, aby věrou všichni lidé je poznali, poněvadž člověku k dosažení jeho určení jsou nutny (*Contra Gentes*, lib. I. c. 4.). Rozumem poznatelné pravdy jsou *praeambula fidei* (předchodcové víry), jako příroda vůbec jest základem milosti, kteráž jí neruší ale zdokonaluje (*gratia naturam non tollit, sed perficit*); pročez musejí býti buď dříve dokázány nebo věrou poznány. Mimo tyto předchůdce víry musí ještě víru předcházeti důkaz o hodnověrnosti zjevení, kteráž se podává ze skutečnosti zázrakův a vyplnění proroctví. (*Ctra Gent.* I. 6.) Z toho plyne rozdíl mezi theologií a filosofií; předmětem filosofie jsou pravdy rozumové, předmětem theologie pravdy zjevené. Jest-li některá pravda zjevenou a spolu rozumovou, rozprávejí o ní obě, každá po svém způsobu. Filosofie má principy rozumu za svůj základ, theologie principy zjevení; filosofie postupuje od stvořených věcí k Bohu, theologie od Boha ke tvorům. Theologie srovnává se s filosofií, pokud jest spekulativní, však co do důstojnosti předčí ji svou větší jistotou, vážíc z neomylného světla božské moudrosti, kdežto filosofie na omylné světlo rozumu odkázána jest, pak vznešeností a bohatstvím svého obsahu, který poznání pouhým rozumem vysoko převyšuje. Pokud theologie užívá filosofických vět a pravd, aby ku spekulativnímu poznání tajemství se povznesla, jest filosofie ve službě theologie.

¹⁾ *Universalis non sunt res subsistentes, sed habent esse solum in singularibus. Contra Gent. lib. I. c. 65. Quod est commune multis, non est aliquid praeter multa nisi sola ratione. I. c. I. c. 26.*

Tajemství nemůže rozum přísně dokazovati, ale může všechny námitky proti nim vyvrátiti a ukázati, že proti rozumu nejsou; dále může ve stvořených věcech jakési analogie nalézt, na jejichž základě lze vhodný důkaz pro tajemství provést a tak spekulativní jejich poznání snadnějším učiniti (*contra Gent.* I. 8. 9.).

Učení sv. Tomáše nalezlo při tehdejší směru brzo své protivníky, z nichž vynikal Jindřich Gentský ¹⁾ (*Gandaviensis*). Byl rodem z Mudy u Gentu, stal se posluchačem Alberta V. v Kolíně, učil filosofii a theologii v Gentu, odebral se okolo r. 1245. do Paříže a nabyt zde jako učitel veliké slávy a příjmení: *doctor solemn* (slavný doktor); zemřel arcijáhnem v Tournayi roku 1293. Jeho nejhlavnější díla jsou: »*Quodlibeta theologia*« ²⁾ neb »*quodlibeta aurea*«, kde všechny důležitější otázky spekulativní, s kterými 13. století se obíralo, obsírně rozbírá; »*Summa theologiae*« ³⁾ nebo »*summa quaestionum ordinarium*« a komentáře k *sentenciis* Petra Lomb. a Aristotelovy metafysice a fysice.

K výtečným žákům sv. Tomáše náležejí učenci Petr de Tarrantasia (pozdější papež Innocenc V.); ⁴⁾ Aegidius (Jiljí) z Kolonny též Aegidius Římský zvaný, ⁵⁾ a Gottfrid Fontainesský (*Godefredus de Fontibus*), ⁶⁾ kancléř pařížské university.

Aegidius Kolonna pocházel z římského rodu Kolonnů, přišel mladičký do Paříže a poslouchal tam sv. Tomáše Aquinského, vstoupil do řádu augustiniánů-bosákův a stal se učitelem filosofie a theologie při universitě pařížské. Pro svou učenost byl učiněn učitelem pozdějšího krále francouzského Filipa Krásného, a od vrstevníkův obdržel název: *doctor fundatissimus* nebo *doctor fundamentarius* (důkladný doktor). Jeho veliká vážnost v řeholi plyne z toho, že valná kapitola řádu slavená ve Florencii r. 1287. prohlásila jeho učení za učení řádu. Roku 1296. stal se bourges-ským arcibiskupem a zemřel roku 1316.

¹⁾ Srv. Stöckel, II. 734—758.

²⁾ ed. Venet. 1613.

³⁾ ed. Paris. 1520.

⁴⁾ Složil *comment.* in 4 lib. *sentent. Petri Lomb.* ed. Tolosae. 1652.

⁵⁾ Stöckel, II. 766--774. *Opp.: Defensorium seu correctorium corruptorii s. Thomae; quodlibeta; de ente et essentia; de materia coeli; commentarii in 8 lib. physicorum Aristotelis; in Aristotelem de anima; super libros priorum Analyticorum; super libros Posteriorum; quaestiones metaphysicales; de regimine principum libri tres* (často vydané; v Paříži r. 1857. od Courdaveaux-a).

⁶⁾ Stöckel, II. 74—77. — *Opus ejus: Quaestiones quodlibetales* (tiskem nevyšly).

Protivníci Tomášovi nezůstali při pouhém kárání, ale zavrhlí některé věty jeho jakožto nefilosofické a nevědecké a vinili jej docela ještě za živa z bludu. On totiž učil, že začátek světa nelze přísně filosoficky dokázat, a tento náhled byl tak zkroucen, jako by byl učil, že svět nemá začátku. Proti tomu psal Tomáš svou rozpravu: *de aeternitate mundi contra murmurantes*, kde trochu rozjitřeně a ironicky píše. Pomluva utichla. Sotva však umřel, opakovala se výčitka bludařství; roku 1277. zavrhlí pařížští universitní učitelé pod předsednictvím pařížského biskupa Štěpána Tempiera (1268—1279) 222 vět, mezi nimiž byly některé z učení Tomášova, aniž byl Tomáš nebo některý jiný učitel zejména uveden. Oxfordská universita, na níž františkáni převahu měli, majíc v čele kanterburského arcibiskupa Roberta z Kilwardby-e, (1273—78), který byl dominikánem, přistoupila k onomu zavržení. O několik let později opakoval toto zavržení nástupce Robertův v arcibiskupství Jan Peckham. Proti sorbonnistům psal pro Tomáše dominikán z Oxfordu dva spisy, z nichž jeden má název: *Protectorium Thomae Aquinatis*. V Oxfordě psal františkán a universitní professor Vilém de la Marre »reprehensorium nebo correctorium fratris Thomae« (1285). Proti němu vyšla obrana pro Tomáše »defensorium čili correctorium corruptorii« od Jiljího (Aegidia) Kolonny.

Cti svého řeholního bratra ujali se dominikáni vidouce, jak angličtí členové řádu ozdobu řádu tupí. Valná kapitola milánská poslala r. 1278. Raimunda z Meuillonu a Jana z Vigoros do Anglicka s plnou mocí, aby každého vinníka sesadili a z provincie vypověděli. Valná kapitola, slavená roku následujícího v Paříži, ustanovila těžké tresty na ty, kteří by na cti Tomášovi útrhali, který svým sv. životem a svými spisy rád tak oslavil. Kapitola z roku 1286. obnovila předešlé tresty a zavázala všechny členy, řádu, aby učení Tomášovo hájili a šířili. Když prohlášení Tomášovo za svatého se blížilo, prohlásil pařížský biskup Štěpán z Boretu, že censurování vět Tomášových jeho předchůdcem, ať bylo jakkoliv míněno, oprávněné platnosti učení Tomášova žádné újmy činiti nemá a zavržení oněch vět není censurováním jeho učení.¹⁾ Kanonisační bulla Jana XXII. potvrdila jeho učení, a kapitola řádu slavená r. 1342. v Karkassoně přede-psala je výslovně za vodítko a pravidlo. Poněvadž papežské potvrzení vztahovalo se na to, že učení jeho není bludařské, že jest nad každé podezření bludu po-

¹⁾ Srv. Werner: Der hl. Thomas von Aquino I. str. 861—864.

vznešené a proto je doporučovalo, ale o každém jeho náhledu čili theologumenu neplatilo: nezanikl vědecký odpor proti němu, a františkáni útočili zhusta na ně.

§. 339. Jan Duns Scotus; jeho učenníci a protivníci.

Proti Tomáši Aquinskému bojovali hlavně františkáni, ne sice proti jeho soustavě, ale přece proti mnohým před důležitým článkům. K náčelníkům náležel Vilém de la Marre se svým »reprehensoriem«, kteréž jest soubor námitek františkánů proti Tomášovu učení. Lamarre má Tomášovo učení za záhubné víře a vedoucí k bludu. S ním srovnával se krajan jeho Vilém Varron, jehož vážnost byla velikou, ač spisův po něm nemáme. Hlavním a nejdůležitějším protivníkem sv. Tomáše, po kterém františkáni dávno toužili, byl Jan Duns Scotus.

Jan Duns Scotus narodil se buď v Irsku, neb v Dunsu v jižním Skotsku, nebo v Dunstone v Northumberlandě dle některých roku 1266., dle jiných roku 1274. Vstoupil záhy do řádu františkánského, studoval v Oxfordě, kde poslouchal Lamarra a Varrona a stal se maje 23 roky svého věku nástupcem Varrona, který do Paříže odešel, na stolicí učitelské. Po nějakém čase poslali jej představení do Paříže, kde byl za doktora theologie povýšen a učitelem učiněn. Roku 1308. byl poslán do Kolína, aby tam vyučoval filosofii a theologii, kde však týž rok brzo po svém příchodě 8. listopadu zemřel, maje věku svého asi 42 léta.

¹⁾ Stöckel, II. 778—868. — Werner: Duns Scotus. Wien. 1881. — Müller: Duns Scotus. Köln. 1883. — Albergoni: Resolutio doctrinae Scoticae. Lugd. 1643. — Krisper: Philosophia scholae Scotisticae. Augsb. 1735. — Baumgarten-Crusius: De theologia Scoti. Jena. 1826. — Joannes de Rada: Controversiae theologicae inter s. Thomam et Scotum super IV. lib. sententiarum. Paris 1589. et Colon. 1620. — Opera J. Duns Scoti ed. L. Wadding Lugd. 1639. 12 T. f., z nichž T. 1. obsahuje spisy Grammatica speculativa, a In universam logicam Quaestiones; 2. T.: comment. in VIII. libb. Physicorum, a Quaestiones in libros de anima imperfectae; 3. T.: tractatus de rerum principio, de primo principio, Theoremata subtilissima; 4. T.: expositio in Metaphysicam, Conclusiones metaphysicae, Quaestiones in Metaphysicam; 5—10 T.: comment. in IV. libb. sent. Petri Lomb.; 11. T.: Reportatorum Parisiensium libb. IV.; 12. T.: Quaestiones quodlibetales.

Duns Skotus vyznamenával se ostrovtipem, obratnou dialektikou a subtilní spekulací, odkudž příjmení jeho: doctor subtilis. Pro tyto vlastnosti mohl posavadní soustavu filosofickou a theologickou protříbiti; ale negativní kritika cizího učení podařila se mu lépe, nežli pozitivní stavba vlastního učení. Jeho soustava není tak zaokrouhlena jako Tomášova; každá otázka jest naplněna dlouhým vyvracováním odpůrců, tak že nesnadno sledovati chod jeho myšlének, při čemž ještě zanedbává přesnosti řeči, kteráž jest barbarská. Protož jest nejasný, nesrozumitelný a nezáživný. Hlavní jeho díla jsou: komentář k sentencím Petra Lombarda (*quaestiones in IV. lib. sententiarum*), v němž soustava učení jeho složena jest (*opus oxoniense*), pak *Reportatorum Parisiensium* libb. IV. (*opus parisiense*; rovněž komentář k sentencím od jeho posluchačů zhotovený), konečně *Quaestiones quodlibetales*, odkudž slul také *Quodlibetarius*. On stal se »učitelem řádu«¹⁾ a stoupenci jeho sluli skotisté a byli protivníky dominikánů čili thomistů.

O všeobecných pojmech (*universaliích*) učil Skotus více po platonicku. Obsah všeobecného tvořily mu všeobecné přirozenosti věcí (*naturae rerum*), které jsou věčné (*reales*) a netoliko plod myšlení, byly dříve nežli jednotlivci (*individua*) a jsou s to, aby v mnohosti jednotlivců čili v mnohonásobných jednotlivcích v skutečnost uvedeny a rozumem ve své všeobecnosti pojaty čili myšleny byly. Principem zjednotlivování (*individuačním*), kterým se všeobecná přirozenost v jednotlivcích zjednotivuje, není hmota, poněvadž sama jest všeobecnou, ale forma; však nikoliv ona forma, která ve všeobecné přírodě leží, než taková, která ke všeobecné

¹⁾ Jak se zdá, stal se učitelem řádu později, nežli se obyčejně myslí. V generální kapitole v Ternách 1500 praví se v ohlášených *Constitutiones Alexandrinae*: *In studiis generalibus, in quibus sententiae leguntur, in toto triennio teneantur legisse IV. libb. Sentent. cum quaestionibus Doctoris Subtilis aut alterius, puta: Alexandri de Ales, Bonaventurae, Francisci Mayonis aut Richardi, prout cum auditoribus convenerit. Non enim omnis ad acumina Scoti idoneus est* (*Chronologia historico-legalis Seraphici Ord. Fr. Fr. Min. Tom. I. Capitula generalia usque ad ann. 1633. complectens. Neapoli. 1650. str. 163.*). Teprve po rozkaze generální kapitoly slavené r. 1593. ve Valladolidě vydané stanovy praví: *Universis Studiorum lectoribus praecipimus, ut literam Scoti solum et non alios auctores ex professo explicare conentur; však přece připojuje se: Si in s. Theologiae studiis aliqua etiam s. Patris n. Bonaventurae vere Seraphici lectio haberetur, pie quidem ac utiliter actum sane videretur* (*Chronologia, l. c. pp. 400. 401.*).

přirozenosti přistupuje, t. j. individuální difference (jedinecká rozdílnost), kterou rod stává se druhem; tato druhová rozdílnost (specifická difference) má se k rodu (genus) jako forma. Individuální difference (jedineckou rozdílností) stává se opět druh (species) jednotlivcem (individuem) a ona jest formou druhou (forma speciei); a tato poslední forma jest principem individuačním (zjednotlivování), kterou pojmenoval technickým výrazem: *haecceitas*. Tímto učením různil se Skotus od Tomáše, kterýž individuační princip viděl ve hmotě kvantitativně obmezené a kvalitativně určené, kterou nazýval »*materia signata*« (t. j. jisté quantum hmoty obdrží jistou qualitu čili jakost).

Dle Skota tedy nepochází jednotlivost (individualita) z hmoty, ale z formy, a jest v postupu forem poslední formou, kteráž jest potom principem individuačním. Však tato forma nesmí se pojati jako nějaká věc (*res*), která by ke druhu (*species*) jako druhá věc (*res*) přistoupila, ale jako jistá věcnatost (*realitas*), která jest střední mezi skutečnou věcí a pouhým myšlením této věci, která není ani věcnou, ani pouze myšlenou, ale formální.

Tuto formálnost přenesl Skotus také na Boha. Bůh jest bytost absolutní; my však připisujeme jemu rozličné vlastnosti a dokonalosti. Tato rozličnost vlastností a dokonalostí není ani věcnou čili skutečnou, jako jest rozličnost mezi věcí a věcí (*res a res*), ani pouze myšlenou, ale střední (držící střed mezi skutečností a pouhým myšlením), t. j. formální (*Divinae perfectiones distinctuntur a parte rei, non realiter quidem, sed formaliter*).

Duše jest u Skota podstatnou formou těla, jest jak rozumovým tak citícím a živícím (čili intelektuálním, sensitivním a vegetativním) principem člověka, však nikoli samojedinou; vedle ní musíme ještě přijati formu corporeitatis, kterou tělo stává se tělem (formu tělesnosti).

V theologii následoval sv. Tomáš Augustina uče absolutnímu předurčení čili absolutní praedestinaci a vykládaje v tomto smyslu sem spadající články víry. Za to kladl Skotus veškerou váhu na svobodnou vůli, a vykládal potom dle tohoto názoru sem náležející články víry.

Učení Tomášovo o vykupitelském díle Kristově, totiž že zásluhy Boha-člověka jsou nekonečné a tvoří poklad nadbyteční (*supererogativus*), popíral Skotus a učil tak zvané přijímací čili acceptační theorii, dle níž dílo a zásluhy Kristovy samy o sobě byly konečné, vycházejíce vlastně z jeho lidské stránky, ale Bůh přijal je za výkupné (*gratuita acceptatio*).

O svátostech tvrdil Skotus, že milost tenkrát v nich přistupuje ke znamení, když toto se činí; Tomáš pravil, že milost jest ve znamení; dle onoho působí svátost morálně, dle tohoto fysicky. O Svátosti Oltářní učil Skotus, že se v ní ničí podstata chleba (annihilatio), a Tělo Kristovo jsouc v nebesích nové místní přítomnosti nabývá; Tomáš učil, že v Svátosti Oltářní z chleba vytváří se Tělo Páně. Dále popíral Skotus větu Tomášovu, že kdo nemá smrtelného hříchu, přece musí se dle can. 21. všeobecného círk. sněmu Lateranského IV. alespoň ze všedních hříchů zpovídati. Konečně skotisté učili neposkvrněnému početí Panny Marie, které tomisté popírali.

Tyto spory, které někdy až k nepřátelství mezi oběma řády vedly, měly alespoň to dobré v zápětí, že theologie nestala se jednostrannou a sporné články všestranně se probíraly.

Z učenníků Skotových byli nejznamenitější: **František de Mayronis**, příjímím: doctor illuminatissimus a magister acutus abstractionum, jenž v Mayroně v Provinci se narodil, do řádu františkánského vstoupil, v Paříži Skota poslouchal, sám tam učitelem se stal, a jako učitel znamenité sorbonnské disputace (actus sorbonicus) zavedl (1315), které v létě každý pátek se odbývaly a při nichž disputant svých vět od 5. hodin ráno až do 7. hodiny večer proti každému odpůrci hájiti musil, a potom r. 1325. v Piacenze zemřel; ¹⁾ **Jan Jandunus** (okolo roku 1327.), **Antonín Andreae**, rodem z Aragonie, františkán příjímím: doctor dulcifluus († okolo r. 1320.), ²⁾ **Jan Bassolius** a **Petr z Aquily** příjímím: doctor ornatissimus. ³⁾

Nejznamenitějšími odpůrci Skotovými byli: **Gerard z Bononie**, karmelitán, který v Paříži studoval, tam potom co učitel působil, glossu k sentencím a jiná díla sepsal, roku 1317. za generála řádu povýšen byl a r. 1317. zemřel; ⁴⁾ **Radulf Brito**, který

¹⁾ Srv. Stöckel, II. 863—875. Opp. ejus: comment. in IV. libb. Sententiarum, quodlibeta; epit. in libros naturales Aristotelis, in universalia et prae-dicamenta; sermones; compend. librorum s. Augustini de civitate Dei; tractatus theologici; de 10 praeceptis explicatio. ed. Paris. 1619. f.

²⁾ Stöckel, II. 875. Opp. ejus: quaestiones in Aristotelis libb. 12 metaphysicorum. ed. Venet. 1513. f.; quaestiones de divisionibus Boëthii. ed. Venet. 1517. f.; comment. in IV. libb. Sentent. Petri Lomb. ed. Sarnanus. Venet. 1572. 1578. f.; quaestiones de sex principiis Gilberti Porretani. ed. (s. quaest. Joannis Scoti). Vent. 1512. 1517. f.: quaest. de tribus principiis rerum naturalium.

³⁾ Stöckel, II. 875. 876. —

⁴⁾ Stöckel, II. 876.

některé spisy složil; ¹⁾ **Hervaeus Natalis** (Hervé z Nedellecu), jenž v Bretagni se narodil, do řádu dominikánského vstoupil, v Paříži studoval a jako učitel tam působil, r. 1318. za generála řádu povýšen byl a r. 1323. zemřel; ²⁾ **Jan z Neapole**, dominikán († 1330.) ³⁾ a **Tomáš Brandvárdine** († 1349.).

§. 340. Ostatní znamenitější scholastikové.

Vilém Alvernus (z Auvergne), ⁴⁾ též Pařížský zvaný, narodil se v Aurillaku, studoval v Paříži a stal se tam znamenitým učitelem při universitě, vyučuje zároveň s Alexandrem Haleským, s nímž byl duchem spřízněn. Byl světským knězem a stal se pro svou učenost r. 1228. biskupem pařížským, který r. 1249. zemřel. Byl znatelem platonické, aristotelické a arabské filosofie, kterouž poslední dílem »de universo« vyvracel, a psal několika děl theologických.

Vincenc z Beauvaise ⁵⁾ (Bellovacensis), dominikán a učitel synů krále Ludvíka IX. Svatého. Maje na zámku Royaumontě, oblíbeném sídle králově, po ruce knihovnu asi o 1200 svazků složil veliké encyklopedické dílo pod názvem: »Speculum« (Zrcadlo), v němž soubor veškerého tehdejšího vědění z filosofie, dějin a přírodních věd podává, a pěstiti vědy historické doporučí. Dílo rozbíjí se na tři části: speculum doctrinale, historiale a naturale. ⁶⁾ Složití speculum morale zamezila smrt († 1264.). Má přímě: Speculator.

Robert Greatheat (grossum caput) obdržel své vzdělání v Oxfordě, stal se učitelem v Paříži, byl potom za biskupa lin-

¹⁾ l. c.

²⁾ l. c. 876—879. Opp. ejus: in quatuor Petri Lomb. Sententiarum volumina scripta subtilissima; de intentionibus secundis; quodlibeta.

³⁾ Stöckel, II. 879. Opus ejus: Quaestiones variae 42 Parisiis disputatae post annum 1302. ed. Neapoli. 1618.

⁴⁾ Stöckel, II. 326—345. — Werner: Wilhelm von Auvergen. Wien. 1873. — Opera ejus: de Trinitate; de universo; de anima; de virtutibus et vitiis; de moribus; de tentationibus et resistentiis; de meritis; de legibus; de fide; de sacramentis; de collationibus et pluralitate eccles. beneficiorum; censura detestabilium errorum (1240); additiones ad Gallonis (card. 1208) constitutiones; rhetorica divina; tract. de oratione; postilla super epistolas et evangelia. — ed. Venet. 1591; Paris. 1674. 2. T. f.

⁵⁾ Stöckel, II. 347—352.

⁶⁾ Ed. Strassb. 1473; Duac. 1624.

kolnského r. 1235. povýšen a zemřel r. 1253. pro své nepřátelství k Apoštolské Stoliči v církevní klatbě. On těšil se rozsáhlým vědomostem, horlil proti zlořádům, podporoval studie a byl sám značným myslitelem. Šepsal komentář k mystické theologii Dionysia Areopagity a druhé analytice a fysice Aristotelově.¹⁾

Roger Bacon narodil se r. 1214. u Ilchesteru v Anglii z vážené rodiny, studoval v Oxfordě a Paříži, obíral se netoliko filosofií a theologií, ale též dějinami, matematikou, jazyky a hlavně přírodními vědami. Na radu Roberta Greatheata vstoupil do řádu františkánského, stal se učitelem v Oxfordě a byl nazýván »doctor mirabilis«. Pro svůj směr a narázení z čarodějnictví byl dlouho držán v žaláři, až papež Klement IV. dal mu svobodu. Pro mnohé své bludy, které z jeho astrologických názorův a blouznění plynuly, byl opět r. 1278. od generála řádu do vyšetřování vzat a v Paříži v klášteře vězněn. Papež Mikuláš IV. potvrdil zprvu tento výrok; několik let však před svou smrtí obdržel od něho milost a svobodu, a zemřel okolo r. 1294. On byl ostrovtipný a zběhlý ve všech vědách, jmenovitě přírodních a lékařských, kárá zanedbávání studií přírodních věd, matematiky a řečí, která přece též theologii znamenitě prospívají. K žádosti papeže Klementa IV. sebral své spisy v jedno dílo: *Opus majus ad Clementem IV.*, a věnoval mu je. Zde podal úplný rozvrh optiky, astronomie a matematiky, vyzýval k svobodnému bádání, a kladl pro svou lásku k vědám přírodním hlavní váhu na zkušenost, bez které nestává žádného dokonalého vědění. Však zkušeností nebyla mu pouze zkušenost smyslová, ale také vnitřní duchovní, která má svůj základ v božském osvětlení. Na zkušenosti smyslové zakládají se přírodní vědy, na vnitřní duchovní zkušenosti všechny vyšší vědy, které se věcmi nadsmyslnými obírají. S tím jest ve spojení, že Bacon jako Avicenna činný rozum od individuální duše dělí a jej za transcendentní princip pojímá, kterým božské osvětlení, na němž vnitřní zkušenost se zakládá, se zprostředkuje. Dále doporučoval Bacon biblické studium, na jehož zanedbávání při universitách naříkal, a přál si opravy Vulgaty. V křesťanství nalézala dle něho věda svou dokonalost, mezi níž a věrou není žádného odporu.²⁾

¹⁾ Stöckel, II. 345. 346. Epp. Roberti Lincoln. ed. Luard. Lond. 1861.

²⁾ Stöckel, II. 915—924. — Charles: Roger Bacon. Paris. 1861. — Schneider: Roger Bacon. Augsb. 1873. — Opera ejus: *Opus majus; perspectiva et de speculis; de secretis operibus artis et naturae et de nullitate magiae; speculum alchymiae; de retardandis senectutis accidentibus et sensibus ordinandis.* Ed. omnia Brever. London. 1859.

Raymund Lullus ¹⁾ narodil se okolo r. 1235. na ostrově Majorce z rodu vznešeného, žil jako mladík až do svého 30. roku při dvoře aragonského krále Jakuba úplně po světsku, oddán jsa všem tělesným rozkošem. Pohled na ohyzdnou nemoc osoby, s kterou v nedovoleném poměru stál, dojal jej tak, že na samotu se odebral, aby v zapírání sebe samého Bohu sloužil. vědami se obíral a prostředek k obrácení nevěřících našel. V desíti letech takového života našel, jak myslil, za božským osvícením »veliké umění«, kterým lze bez přemýšlení a učení ke všem otázkám vědy odpovídati. Potom cestoval po hlavních městech Evropy, aby svému učení stoupenců nabyl a je do života uvedl a pak duchovní i světská knížata k obrácení mohamedánů rozohnil. Třikrát odebral se do Afriky obracet nevěřících, upadl po každé do zajetí, z kterého jej křesťanští obchodníci vysvobodili. Navracuje se z třetího zemřel r. 1315. od přestálých utrpení, maje věku svého 80 let.

Jeho »veliké umění« jest jakási logicko-mathematická metoda jisté třídní pojmy rozmanitým způsobem seřadovati, a tímto rozmanitým seřadováním všechny vědecké otázky rozřešovati. Celá tato soustava byla mechanická a velmi složitá a našla málo následovníků. Proti averroismu dokazoval ve svém díle: »duodecim principia philosophiae«, že filosofie není víře nepřátelskou, neboursá jejich článků, naopak dokazuje, že úplně s rozumem se srovnává. Pokročil však dál a tvrdil, že rozum může všechna tajemství i taková, která na historické události se vztahují, sám ze sebe, t. j. z domyslu čili a priori dokázati a o nich plný a nutný důkaz vésti. Takový důkaz chce podávati v knize »articuli fidei sacrosanctae« o Trojici, vtělení a vykoupení.

Vedle mnohých bludů má mnohé velmi dobré obranné čili apologické myšlenky. Papež Alexander IV. kázal r. 1260. jeho rationalistické bludy vyšetřovati, a tarragonský arcibiskup zavrhl je. Poněvadž bludy jeho se přece šířily, zavrhl je znovu papež Řehoř XI. roku 1376.

¹⁾ Stöckel II. 924–952. — Helfferich: Raymund Lullus. Berl. 1852. — Hlavní jeho spisy jsou: *Ars brevis*; *de auditu cabbalistico*; 12 *principia philosophiae*, seu *lamentatio philosophiae contra Averroistas*; *logica nova*; *ars magna*; *articuli fidei sacro sanctae*; *comment. in IV. libb. sentent.*; *de 100 nominibus Dei*; *de anima rationali*; *de convenientia fidei et intellectus in objecto*; *liber contemplationis*; *l. de forma Dei*; *l. de civitate mundi*. ed. Mogunt. 1721; 10 T.

§. 341. Morálka a církevní právo.

Nejznamenitější scholastikové spracovávali mimo dogmatiku také morálku, ale ve spojení s dogmatikou. Zvláště pro sebe zhotovili ji Abaelard a Tomáš Aquinský, dále Vilém Peraldus, ¹⁾ arcibiskup lyonský, z řádu dominikánského, a Raymund Pennafortský ²⁾ († 1275.), který místo starých kajicných knih kasuistiku ve vědecké formě zavedl. Robert ze Sorbonny, kaplan krále Ludvíka IX. Svatého psal »o svědomí«. ³⁾ Pro morálku působili znamenitě mystikové, kteříž ji v klášteřích a kláštery prakticky do života uváděly. Mystikové byli David z Augsburgu, františkán († 1271.), který některé latinské a německé spisy složil, jeho vrstevnice sv. Mechtilda z Magdeburku, která duchovní básně básnila, sv. Gertruda Eislebenská, abatyše kláštera Helfty († 1292.) ⁴⁾ a její vlastní a řeholní sestra sv. Mechtilda (různá od předešlé). ⁵⁾ V Itálii působili jako mystikové benediktinský opat Jan Gersen z Vercel (1220—1240) a sv. Bonaventura.

Nové sbírky církevních zákonů zhotovili biskupové Burchard Vormský († 1125.), ⁶⁾ Bonizo Sutrijský, ⁷⁾ Anselm Lukk-ský († 1086.), ⁸⁾ Ivo Chartresský (Carnotensis † 1117.), ⁹⁾ kardinál Deusdedit ¹⁰⁾ a jiní. Poněvadž v těchto sbírkách, starých i nových, zákony byly vedle sebe a často jeden druhému odporoval, tak že se nevědělo, který platí: tu povstal Gratian, mnich kamaldulský, žijící v Bononii a zhotovil své dílo okolo roku 1151., aby zavedl »concordantiam discordantium canonum« (souhlas nesouhlasících kanonů) a podal je professorům bononským ku prozkoumání. Dílo skládá se ze tří částí, z nichž první ve 101 distinkcích podává zásady práva a rozpráví o osobách; druhá v 36 kausách mluví o soudech; a třetí majíc nápis »de consecratione« v 5 distinkcích

¹⁾ Summa de virtutibus et vitiis. ed. Paris. 1629.

²⁾ Summa de poenitentia et matrimonio, obyčejně zvaná Summa Raymundiana; cum glossis Joannis de Friburgo. Rom. 1603. f.

³⁾ De conscientia. Bibl. PP. Lugd. T. XXV.

⁴⁾ Círk. Rok VI. 336.

⁵⁾ l. c. III. 68.

⁶⁾ Collectarium s. decretorum lib. XX. ed. Paris. 1549; Colon. 1543. 1560.

⁷⁾ Collect. lib. X.

⁸⁾ Coll. lib. XIII. (Mai, Spic. Rom. VI. 316)

⁹⁾ Pannormia. ed. Basil. 1499; Paris. 1549. 1560.

¹⁰⁾ Coll. can. ed. Martinucci. Venet. 1869.

o posvátných věcech. Dílo bylo všeobecně uznáno, stalo se školní knihou, přešlo ze škol do soudních síní, zapudilo všechny jiné sbírky a dostalo mnoho vykladatelů čili glossatorů. Znamenitymi kanonisty byli učenníci Gratianovi: Pancapalea; Omnibonus, biskup veronský († 1185.); Roland, Rufin; Štěpán, biskup tournayský a jiní.

Mezi tím vycházely papežské dekretálky, kteréž učenci v jedno sbírali, a takových sbírek bylo v letech (1151—1234.) učiněno 14, z nichž 6 tak zvaných »compilationes« vynikalo. Z těch sbírek dal papež Řehoř IX. svým kaplanem Raymundem Pennafortským zhotoviti jednu sbírku, aby platila za zákonník, prohlásil ji, a poslal ji pařížské a bononské universitě, aby jí ve školách vyučovaly, a soudy jí se řídily. Tato kniha dekretálů byla vykládána. Bernard z Parmy († 1266.) psal k ní veliký komentář (glossa ordinaria) jako Jan Teutonicus († 1240.) k dekretu Gratianovu. Znamenitymi kanonisty byli Bartoloměj z Brixenu († 1258.), Vincenc Hispanus, Goffred z Trana († kardinálem 1245.), Sinibald Fliskus (papež Innocenc IV.), kardinál-biskup ostijský Jindřich († 1271.) a jiní.

Kanony obou všeobecných sněmů lyonských, dekretálky svých předchůdcův a své dal papež Bonifác VIII. třemi učenci Vilémem z Mandagotta, Berengarem Fridolím a Richardem ze Sen, kteří později kardinály se stali, v jeden celek spořádati, který byl nazván Liber VI. a zase na pět knih se dělil, k němuž právník Dinus právní pravidla připojil. Papež prohlásil tuto sbírku r. 1298. v konsistoři, poslal ji pařížské a bononské universitě a předepsal školám i soudům. Jan Andreae († 1348.) složil k této Bonifácově sbírce glossam ordinariam. Papež Klement V. připojil čtvrtou část tak zvané Klementiny a poslal je universitám. Všechny ostatní dekretálky papežů sluly extravagantes (i. e. extra Corpus Juris Canonici) a učiněny z nich dvě sbírky.

§. 342. *Biblická a dějepisná studia.*

Vědecký výklad Písem sv., který se větším dílem dle Vulgaty podával, stál daleko za scholastikou a mystikou, ačkoli dosti pěstěn byl. Ke glosse ordinární Walafrieda Strabona připojil Anselm z Laonu († roku 1117.) podobnou, zvanou glossa interline-

aris.¹⁾ Hugo od sv. Viktora podal v druhém díle svého didaskalionu historický úvod do Písem sv. a krátkou hermeneutiku a užil svých hermeneutických zásad ve svých výkladech k pentateuchu, knihám soudců, královským, některým žalmům a prorokům. Viktor od sv. Viktora vyložil žalmy, píseň Šalomounovu a zjevení sv. Jana. Výkladů španělských židů k Starému Zákonu, z nichž vynikali Šalomoun Jarchy z Troyesu († r. 1170.), Aben Esra z Toleda († r. 1167.), David Kimchi v Narbonně († okolo roku 1230.) a Mojžíš Ben Maimon v Kordubě († r. 1205.), všímali si křesťanští vykladači. Vykladači Písem sv. byli: biskup Bruno ze Segu († r. 1123.), který psal komentář ku pentateuchu, Jobu, písní Šalomounově, žalmům a zjevení sv. Jana, opat Quibert od Panny Marie de Novigento († r. 1124.), který psal 10 knih morálních výkladů ke genesi a 5 knih k Oseášovi, Amosovi a pláči Jeremiášově; benediktin Herveus z Bourgdicu (okolo r. 1130.) který proroka Isaiáše a listy sv. Pavla vyložil. Svatý Bernard vážil si vysoko mystického výkladu a vyložil svým mnichům píseň Šalomounovu v 85 řečích; později podal k této knize výklad Alanus ab Insulis. Tomáš Aquinský došel jako vykladač všeobecného uznání; jmenovitě líbila se jeho »expositio continua in IV. evangelia« a jako »catena aurea« přede všemi podobnými výklady přednost obdržela. Mystikové ponořovali se ve smysl Písem sv., a zpytovali jejich čtvrtý smysl (literalis, moralis seu tropologicus, alboricus et anagogicus = slovní, mravní, allegorický a účelný, kam totiž vésti má).²⁾ Mezi nimi zaujímá svými výklady³⁾ první místo Rupert z Deutz († r. 1125.); závěrku jeho exegetických prací tvoří spis: de victoria Dei libb. XIII., a spolu přechod k apologetickým spisům: Dialogus inter Christianum et Judaeum a de glorificatione Trinitatis. Někteří nastupovali na to, aby Písmo sv. slovně se vykládalo, jako na př. Petr Kantor († r. 1197.) ve svém verbum abbreviatum, ale hlas jejich byl při směru časovém marným voláním.

Poněvadž text vulgaty byl opisováním porušen, nastala potřeba jej opravit. Tuto opravu podnikl Landfrank, arcibiskup

¹⁾ Glossa interlinearis cum glossa ordinaria. ed. Basil. 1502. f.

²⁾ Zde platil distichon:

Litera gesta docet, quid credas Allegoria,

Moralis quid agas, quo tendas Anagogia.

³⁾ Commentarior. lib. XXXII. in 12 Prophetas minores; in cantica canticor.; libb. VII.; in Evang. s. Joann. libb. XIV.; in Apocal. libb. XII. ed. Colon. 1526; Mogunt. 1631. 2. T. f. ap. Migne T. 167—170.

kanterburský, a vybízel své učenníky k této práci, dále učinili to Mikuláš Kardinál r. 1150. a Štěpán opat citeauxský, který k tomu nejlepších rukopisův užil. Později ujali se této věci řehole a hotovily tak zvané korrektoria, kteráž obsahovala text vulgaty a na rohu lectiones variantes (různá čtení) z jiných rukopisův, Otců, původního textu, buď je schvalující nebo zavrhuující. První takové korrektorium vydala pařížská universita r. 1230. se schválením arcibiskupa sensského. Dominikáni uložili ve své valné kapitole opravu textu svému výtečnému členu Hugonovi a s. Carne, znateli hebrejštiny a chaldejštiny. On podal r. 1236. na onen čas výbornou práci, zavedl nynější rozdělení kapitol, které potom z vulgaty do řeckého textu přešlo, dále zhotovil biblickou konkordanci a vzácné komentáře. Byl generálem řádu, stal se r. 1244. kardinálem a zemřel roku 1260. Jiné korrektorium zhotovili františkáni, jiné kartusiáni.¹⁾

Studia dějepisná obmezovala se na jednotlivé země a jednotlivé podniky a nikoli na všeobecné dějiny křesťanstva a zanebávala se velmi.²⁾ Hlavní díla a kroniky udali jsme v §. 9. dílu I., k nimž připojujeme »Letopis český« sahající od prvních počátků národa českého až do r. 1125. od pražského kapitolního děkana Kosmy (který se narodil asi r. 1045. a zemřel 25. října r. 1125.), jehož pokračovateli se stali neznámý kanovník Vyšehradský až do roku 1142. a mnich Sazavský až do roku 1162. Dále budtež jmenovány letopisy Vincence, kanovníka pražského kostela, obsahující čas 1140—1167., a Jarlocha, opata milevského kláštera, († r. 1228.) rozprávějící o letech 1167—1198.³⁾

¹⁾ Srv. *Introduct. ins. N. T. libros. ed. Güntner. p. 81, 55. — Opp. Hugonis a s. Carne: Sacra biblia recognita et emendata, i. e. a scriptorum vitiis expurgata, additis ad marginem variis lectionibus codicum M. SS. hebr. graec. et vett. latinorum cod. aetate Caroli M. scriptorum; — Concordantiae SS. Bibliorum. ed. Basil. 1543. 1551; Postilla in universa Biblia juxta quadruplicem sensum. ed. Basil. 1498; Paris 1548.*

²⁾ Vincenc z Beauvaise praví: »Historias ecclesiasticas (quo lacte pascabatur antiquorum simplicitas) viluisse et in neglectum venisse, cum tamen non solum utique voluptatis ac recreationis spiritum, verum etiam aedificationis plurimum in se contineant.«

³⁾ Srv. *Prameny Dějin Českých. ed. Emler. V Praze. 1874. Díl II.*

2. Boj proti rozkolu.

§. 343. Dějiny české církve; její znamenitější spisovatelé.

Papeži Řehoři VII. podařilo se, jak se zdá, obnoviti jednotu mezi Římem a Konstantinopolí za císaře Michala VII. Skrblika, jehož však pádem jednota vzala za své.¹⁾ Nechtí rozkolnických Řeků k Latiníkům rostla křížáckými výpravami, poněvadž Latiníci dobytých zemí sobě podrželi a tím prý hrozné bezpráví na císaři východním spáchali, a proměnila se jmenovitě po dobytí Konstantinopole křížáky v krutou nenávisť. Papež Urban II. pokusil se r. 1098. na synodě barské o sjednocení Řeků v jižní Itálii bydlících. Svatý Anselm měl tam s nimi učenou hádku o východu Ducha sv. »též ze Syna« s takovou důkladností, že synoda mu pochvalu vzdala a Řekové smutní odešli.²⁾ Od tohoto času šířila se valně unie v oněch krajinách.

Císař Alexius Komnenus (r. 1081—1118.), jenž založil dynastii Komnenskou (r. 1081—1204. v Konstantinopolí a 1204—1461. v Trapezuntě), poslal sice dary do kláštera montekassinského, a chtěl od papeže Paschala II. přijmouti císařství Západu, ale papežského primátu uznati nechtěl. Když k němu tento papež arcibiskupa milánského Petra Chrysolana nebo Grossolana poslal, měl tento v přítomnosti císařově řeč o východu Ducha sv. též ze Syna.³⁾ Vznikla z toho polemika, jíž se účastnili mnich Jan Furnes, arcibiskup nicejský Eustratius, mnich Euthymius Zigabenus, jehož dílo: *Panoplia dogmata orthodoxae fidei*⁴⁾ zvláštní část proti Latiníkům má, ano i císař sám. Dcera císařova Anna Komnena, spisovatelka historického díla »Alexius« a Niketas Seidus popírali římský primát.

Podobně byly marnými snahy havelberského biskupa Anselma. Císař Lothar II. poslal jej jako svého posla do Konstantinopole k císaři Janu Komnenovi (r. 1118—1143.), který v obcování s pa-

¹⁾ Srv. §. 294. v tomto oddílu.

²⁾ Mansi XX. 947; Hard. VII. P. II. 1753; Hefele V. 225. 226.

³⁾ Jest po latinsku a řecku v Leon. Allatii Graecia orthodoxa T. I. p 379 sqq. Romae. 1652; ap. Migne, ser. graec. 127, 911; úryvek u Baron. ad ann. 1116. n. 8.

⁴⁾ Ed. Zini. Venet. 1555; Bibl. PP. Lugd. XIX. 1. sqq.; úplně ap. Migne ser. graec. 180, 9 sq.; 131, 9—58.

pežem Honoriem II. vstoupil. Anselm měl tam r. 1135. rozmluvy s Řeky o sporných člancích, z nichž nejznamenitější jsou dvě, které měl s učeným arcibiskupem nikomedským Niketou a jež potom po žádosti papeže Eugenia III. vydal.¹⁾

Papežové Eugen III., Hadrian IV. jmenovitě Alexander III. pracovali o jednotu za východního císaře Manuela Komnena (r. 1143—1180.). Manuel vida utiskování Alexandra III. císařem Fridrichem I. Rudovousem, obnovil u papeže své nároky k císařství západnímu, kterých však záměrů papež nesdílel. Při této příležitosti vyjednávalo se též o církevní jednotu; papež poslal několik kardinálů do Konstantinopole a žádal pouze tři článkův: uznání římského primátu, připuštění odvolání čili apellac do Říma a zapsání papeže do diptych. Ale patriarcha Michal Anchialus (r. 1169—1177.) zmařil všechno na synodě konstantinopolské.²⁾

Když roku 1204. křižáci Konstantinopole dobyli, založili tam latinské císařství, jehož prvním císařem byl Balduin, hrabě flanderský. Spolu obsadil se patriarchát Latiníkem Tomášem Morzinim, rodem z Benátek. Latiníci obsadili kostely latinským duchovenstvem, nutili Řeky k církevní jednotě a roznítili svým násilnictvím takovou nenávisť Řeků proti Latiníkům, že žádný řecký kněz nesloužil mši sv. na oltáři, na němž dříve Latiník sloužil, neobmyv ho. Císařství latinské v Konstantinopoli vzalo za své, nesjednotivši Řeků s církví, ano učinivši roztržku ještě větší.

Z politických příčin začali r. 1232. řecký císař Jan II. Vataces (r. 1222—1255.) sídlící v Nicaei a jeho patriarcha Germanus vyjednávat s papežem Řehořem IX. o jednotu.³⁾ Papež poslal do Nicaee dva dominikány a dva františkány, kteří tam a pak na synodě v Nymfě v Bithynii rokovali o »Filioque« a nekvašeném chlebu při oběti, však beze všeho úspěchu.⁴⁾ Císař chtěl zapsat papeže do diptych, když Konstantinopoli pomáhati nebude, čehož ovšem papež přijati nemohl.

Syn a nástupce Vatacův Theodor Laskaris II. (r. 1255—1259.) složil proti Latiníkům sám polemičké spisy, pročež marnými

¹⁾ Dialogorum ad Graecos libb. III. ap. Migne, T. 188, 1139.

²⁾ Hefele, V. 609.

³⁾ List Germanův ku papeži ap. Mansi XXIII. 47; Hard. VII. 149; hlavní místa u Rainalda ad ann. 1232. n. 46 sqq.; Hefele V. 924. — Odpověď papežova patriarchovi dvěma listy, Mansi XXIII. 55. 59; Hard. VII. 153. 156.; Hefele V. 925.

⁴⁾ Mansi XXIII. 279—319; Raynald. ad ann. 1233. n. 1. 5—15; Hefele, V. 926—930.

musily zůstatí snahy papeže Alexandra IV. Mnohými zločiny dosedl na trůn nicejský Michal Palaeologus místo nedospělého Jana Laskara, kterého dal konečně oslepití. V létě 1261. dobyl Konstantinopole na Latinících, učinil tak latinskému panství konec a přeložil tam sídlo z Nicaee. Boje se latinské křížácké výpravy začal r. 1263. s papežem Urbanem IV. vyjednávati o jednotu²⁾ a pokračoval ve vyjednávání s Klementem IV.³⁾ Ale jeho horlivost pro jednotu řídila se podle nebezpečností války s Latiníky, jmenovitě s králem sicilským Karlem z Anjou, jehož dcera měla za manžela Filipa, syna posledního latinského císaře v Konstantinopoli Balduina II. Když roku 1269. a 1270. král Karel a jeho bratr Ludvík IX. Svatý, král francouzský k válce se strojili, začal císař Michal Palaeologus opět o jednotu vyjednávati.⁴⁾ Však patriarcha Josef nepřál jednotě a učený archivář Jan Bekkus prohlásil po vůli jeho v shromáždění duchovenstva, kterému císař sám přítomen byl, aby je k jednotě naklonil, Latiníky za bludaře. Po několika dnech dal jej císař i s rodinou jeho uvězniti. Bekkus obíraje se v žaláři čtením sv. Otců, poznal, že tito s učením »Filioque« se srovnávají, jmenovitě Cyrill, Maximus a Athanasius, a změnil svůj náhled.⁵⁾ Císař přiměl patriarchu Josefa, že podržev důstojnost a příjmy odebral se prozatím do kláštera; kdyby unie se provedla a on ji uznati nechtěl, měl zůstatí v klášteře; kdyby se neprovedla, měl býti zase dosazen.⁶⁾ Dále žádal na biskupech a duchovenstvu, aby uznali římský primát, připustili odvolání do Říma a jmenovali papeže v liturgii. Četní odporovali sice, byli však konečně důvody a hrozbami přemoženi, uznali ony tři požadavky, podepsali o tom listinu císařem předloženou a poslali též ze své strany papeži vyjádření své poslušnosti.

Jako poslové odešli ke všeobecnému církevnímu sněmu lyonskému II. (r. 1274.) bývalý patriarcha Germanus III., metropolita nicejský Theofanes, kancléř a senátor Jiří Akropolita a dva palácni úředníci, kteří tam jednotu Konstantinopole s Římem učinili.⁷⁾ Když tito řečtí poslové domů se navrátili, bylo jméno

¹⁾ Georgius Pachymeres (vrstevník): *De Michaelē et Andronico Palaeologis*. ed. Bonn. 1885; ap. Migne, ser. gr. T. 143.

²⁾ Raynald. ad ann. 1264. n. 56—65.

³⁾ Raynald. ad ann. 1267. n. 66. 67. 72--81.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1270. n. 1—5; ad ann. 1272. n. 23—31.

⁵⁾ Pachymeres lib. V. c. 12—16.

⁶⁾ l. c., c. 17.

⁷⁾ Pachymeres, l. c., c. 18—20.

papežovo do diptych zapsáno, dne 16. ledna r. 1275. byla epištola a evangelium při slavných službách Božích též po latinsky zpívány, papež Řehoř X. byl za všeobecného čili ekumenického papeže prohlášen a 25. května byl Jan Bekkus (Vekkus) patriarchou učiněn, poněvadž Josef k jednotě přistoupiti nechtěl. Nový patriarcha naklonil si svou dobročinností a mírností srdce četných a hájil unie spisy.¹⁾ Proti němu štváli zarytí rozkolníci, kteříž i v rodině a příbuzenstvu císařově přátele nalézali, a učinili rozkol, který násilnickými prostředky císařovými stával se čím dále tím horším.²⁾ Oni potáhli po sobě bývalého patriarchu Josefa, ač zprvu s Bekkem v přátelském poměru stal, který proto na vzdálený ostrov v Černém moři vypověděn byl. Okolo tohoto času poslal císař posly ku papeži oznámit mu provedení unie, kteří byli přátelsky přijati a přesvědčili se, že papež králi neapolskému nedovoluje činiti útok na Konstantinopol.³⁾

Papež Jan XXI. poslal r. 1276. dva biskupy a dva dominiány do Konstantinopole s listy o provedení unie, na něž císař, nástupce trůnu a patriarcha se svou synodou přátelsky odpověděli, uznávající jednotu.⁴⁾ Císař učinil po žádosti papežově osobně přísahu na jednotu.⁵⁾ Ale nespokojenci učinili zpouř a vyobcovali na lichosněmu papeže, císaře a patriarchu, začož na ně patriarcha 16. července r. 1277. klatbu vynesl a císař zpouř krvavě potlačil.⁶⁾

Papež Mikuláš II. nevěře Řekům poslal biskupa Bartoloměje z Grosseta s třemi minority do Konstantinopole, a žádal, aby císař s nástupcem trůnu listinu o své přísaze na lyonské symbolum vyhotovili; aby patriarcha s preláty ono symbolum přijali a na ně přísahali, zanechajíce výmluvy, že kněží přísahati nesmějí; aby

¹⁾ Jeho spisy jsou: De unione ecclesiarum; de processione Sp. s.; ep. ad Agallian.; sententia synodalis de Greg. Niss. loco corrupto; ep. ad Theodorum Lugd.; ad Constantinum libb. IV.; adv. Andronicum Camaterum; epigraphae; refutatio libri Photiani de Sp. s. mystag; in tomum Cyprii; de pace Ecclesiae; de perpetuo in dogm. de Purgatorio consensu; de depositione sua; apologia; de libris suis; ap. Migne ser. gr. T. 141, 15 sqq. —

²⁾ Pachymeres, V. c. 22—24; VI. 1. 10. 16. srv. Hefele VI. 138.

³⁾ Pachymer. lib. V. c. 26. 28. 29; Hefele VI. 138.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1277. 21—26. 29—39. Mansi XXVI. 183; Hard. VII. 753; Hefele VI. 140.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1277. n. 28.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1277. n. 40—42; ad ann. 1278. n. 13. 14. Hefele VI. 141.

»Filioque« (i ze Syna) do symbola bylo přijato; aby císař kardinála-legáta do své říše přijal, vlastně za něj u papeže žádal, a konečně aby patriarcha a jeho preláti přijavše symbolum za své potvrzení v Římě žádali.¹⁾ Císař a nástupce trůnu opakovali pro svou osobu přísahu na symbolum lyonské,²⁾ a s strany ostatních požadavků dali snad přípovědi, kterých do opravdy nebrali.

Nástupce Mikulášův Martin IV. přijal posly císařovy, metropolity z Heraklee a Nicaee, kteříž ho pozdravit přišli, nemilostivě a vydal 18. listopadu r. 1280. ukvapiv se klatbu na císaře,³⁾ maje veškeré posavadní jeho počínání za klam a marn; stalo se to bezpochyby vlivem krále neapolského Karla, který právě útok na řeckou říši činil. Za to kázal císař vymazati jméno papežovo z diptych a pomýšlel na úplné zrušení unie. Poraziv vojsko Karlovo u Bělehradu zemřel 11. prosince 1282.⁴⁾

Jeho syn a nástupce Andronikus zrušil hned unii, podrobil se církevnímu pokání, odepřel svému otci církevní pohřeb, přinutil patriarchu Jana Bekka, že se poděkoval a do kláštera vstoupil, a dosadil opět Josefa. Všem stoupencům Latiníků, duchovním i světským, bylo pokání uloženo. Veškerá vina bývalé unie svalovala se na Bekka; byl několikráte před synodu obeslán, jíž místo churavého patriarchy Josefa Athanasius, patriarcha alexandrinský, který byl úplně v rukou zuřivců, předsedal. Jan Bekkus vymlouval v synodě své spisy tehdejším theologickým směrem, byl k churavému patriarchovi Josefu doveden a tam přinucen symbolum a své poděkování podepsati, a stěhoval se brzo potom do vyhnanství do Prusy v Bithynii⁵⁾ Po smrti patriarchy Josefa († v březnu 1283) stal se nástupcem jeho Jiří z Cypru, který se Řehořem nazval, dříve přítel teď však urputný nepřítel unie. Ve své zuřivosti dal na synodě r. 1283. biskupy, kteří dříve sjednoceni byli, od fanatických mnichů týrati. Jiná synoda vypověděla r. 1284. Bekka a jeho stoupence na jeden zámek v Bithynii. Však i ve vězení psal Bekkus proti činům nového patriarchy. Zemřel ve vyhnanství asi

¹⁾ Martene, Vet. scriptorum collect. T. VII. 265 sqq.; Raynald. ad ann. 1278. n. 7—11; Hefele, VI. 141, sq.

²⁾ Raynald. ad ann. 1280. n. 19—22; Hefele VI. 144.

³⁾ Raynald. ad ann. 1281. n. 25; Pachymer., VI. c. 30.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1281. n. 26. 27; Pachymer., VI. 30. 32. 36; Hefele, VI. 145.

⁵⁾ Pachymeres: Vita Andronici lib. I. c. 2—11; Mansi XXIV. 494; Hefele, VI. 146.

r. 1298. a s ním poslední stopa lyonské jednoty.¹⁾ Církev rozkolnická byla a zůstala služkou císařů, kteří patriarchy za své loutky pokládali, dosazující a sesazující je po libosti. Zato zase nakládali patriarchové s podřízenými biskupy jako s nějakými sluhý.

I ve vědeckém ohledu živořila pouze řecká církev, obmezující se na pouhé kompilace čili snášení ze starší literatury, jak to činili exegetové Oekumenius, Theofylakt a jiní. Z učenců řeckých významovali se Theodor Balsamon, titulární patriarcha antiošský, vykladač starých kanonův a krutý nepřítel Latiníků;²⁾ Mikuláš z Methony († po roce 1166), jenž působil proti Západu jako theolog i polemik;³⁾ Eusthatus, arcibiskup thessalonický († 1194), který pracoval ač marně o nápravu zvrhlého mnišstva, složil komentář k Homerovi a psal listy, řeči a rozpravy;⁴⁾ Niketas, biskup z Chony, který mimo historické práce větší dogmatické dílo »thesaurus orthodoxae fidei libb. XXVII., kde též Latiníky k bludařům počítá, vydal⁵⁾; Michal Akominatus, arcibiskup athénský, který byl plodným spisovatelem, a Jan Zonaras, mnich, jenž letopisy a komentáře ke kanonům psal.

§. 344. *Unie Armenův⁶⁾ a Maronitů.*

Armenové uznávali z prvu sněm chalcedonský, poněvadž však mnichové po monofysitsku smýšleli, šířil se blud monofysitský v zemi a vznikl záhy odpor proti sněmu chalcedonskému. Již roku 491. povstala proti němu synoda ve Valaršapatu pod katolikem Babgenem, již následovaly jiné synody jako r. 527. Dovinská pod katolikem Nersem, až konečně stal se úplný odpad od sněmu chalcedonského a církve r. 596. na synodě v Dovině za katolika Abrahama.⁷⁾

¹⁾ Pachymer., I. c. lib. I. c. 14. 17. 19. 34. 35; II. 1. 2. 6. 7. 9; III. c. 29; Mansi XXIV. 501. 595 sqq.; Hefele VI. 146. 147.

²⁾ Opp. ap. Migne, ser. gr. T. 147. 148.

³⁾ Op. de Corpore et Sanguine Chr., ap. Migne ser. gr. T. 135, 509.

⁴⁾ Opp. ap. Migne, T. 135. 136.

⁵⁾ Opp. ap. Migne, T. 139.

⁶⁾ Clementis Galani (z řádu theatinského, který co missionář na Východě u prostřed 17. století působil) Conciliatio ecclesiae Arm. cum Romana. Rom. 1658. 3 T. a Historia Armena ecclesiastica et politica. Colon. 1686.

⁷⁾ Srv. Hefele II. 697.

Působením císaře Heraklia byl katholikos Esdráš (Jeser Ne-kainus) přinucen, že roku 622. v Garinu neb Charnumě (pozdější Theodosiopolí) ve Veliké Armenii velikou synodu slavil, na níž s církví se sjednotil, uznáv všeobecnou synodu chalcedonskou a zavrhl dovinskou z roku 596 ¹⁾. Ale toto sjednocení nemělo žádné trvanlivosti. Roku 687. potvrdila synoda v Manaširtě učení monofysitské. ²⁾ O sjednocení Armenů s řeckou církví pokoušel se na počátku 8. století patriarcha Kt. Germanus a na počátku 9. století Tomáš, jerusalémský patriarcha, však nadarmo. Ke knížeti armenskému Aschodu neb Asutiovi, jehož samostatnost kalif Mutavakkil (847—860) uznal a jeho katholiku Zachariášovi obrátil se za svého prvního patriarchátu Photius, ale bez úspěchu; dostal pouze obojetné a neurčité přípovědi bez ceny pro skutečné sjednocení. Poněvadž za papeže Mikuláše I. byl v Římě klášter armenský, byl zajisté katolických Armenův, a tudy bylo jakési třeba nepatrné spojení mezi Římem alespoň s nějakou částí Armenů, kteří byli katolíky. I pozdější pokusy Řekův a Armenů zůstaly marnými a v 11. století vznikla proti nim ostrá polemika řecká, poněvadž též jako církev latinská nekvašeného chleba při sv. oběti užívali. ³⁾ Papež Řehoř VII. poslal okolo r. 1080. katholiku Řehořovi Vacajaseru, který k němu posla vyslal, list, ⁴⁾ v němž jej napomínal, aby bludu monofysitského a všech bludařských obyčejů zanechal, avšak nekvašeného chleba při oběti se držel. ²⁾ Křížácké výpravy sblížily Armeny a Latiníky, poněvadž onino pomoci proti Saracenům potřebovali. Catholicos Řehoř III. přeložil své sídlo (1147) do Romkly, která Latiníkům náležela. Však toto jeho přátelství k Latiníkům vyvolalo proti němu u mnohých biskupův odpor, ano vznikl docela samostatný patriarchát proti němu v Agtamaru na ostrově v jezeře Vanském. Roku 1145. poslal catholicos jednoho biskupa ku papeži Eugenovi III., aby byl s strany Večeře Páně a svátků mezi Řeky a Armeny, a sliboval poslušnost. ⁵⁾ Ale toto spojení nemělo stálosti.

Východní císař Manuel Komnenus, který pokoušel se o sjednocení s Římem, chtěl přiměti Armeny k uznání sněmu chalcedonského a jednotě s Konstantinopolí a žádal proto na katholiku

¹⁾ I. c. III. 67. 68.

²⁾ I. c. 294. 295; Mansi XI. 1099.

³⁾ Hergenröther B. G. I. 736.

⁴⁾ Epp. VIII. 1.

⁵⁾ Otto Frising. lib. VII. c. 31; Baron. ad ann. 1145.

Narsovi vyznání víry. Narses poslal mu je, které však monofysitský blud obsahovalo. Císař poslal k němu r. 1169. neb 1170. značné poselství s učeným Theorianem v čele, aby jej s věřícími jeho poučilo. Katholikos dal se v rozmluvách poučiti, a slíbil, že k tomu též biskupy na veliké synodě pohne.¹⁾ Tuto synodu slavil jeho nástupce a synovec Řehoř Defa r. 1177. v Tarsu, která sněm chalcedonský přijala, některých obyčejů se vzdala, za to však na Řecích sedm článků žádala, z nichž nejhlavnějším byl, aby patriarchát antiochenský (s jeho bohatými příjmy) byl armenskému patriarchovi odevzdán, který byv z Konstantinopole ustanoven, všechny armenské církve v poslušnosti císaře udržoval.²⁾ Ale smrt císaře Manuela Komnena přerušila další vyjednávání a skutečné sjednocení.

Za to spojili se Armeni s Římem. Kníže armenský Lev II. Veliký, Rupinovec, obrátil se hlavně z politických ohledů, aby pomoci u papeže, císaře a Latinů proti Saracenům dosáhl, r. 1197. na císaře Jindřicha VI. s prosbou za královskou důstojnost, a byl od arcibiskupa mohučského Konráda z Wittelsbachu za tak zvané německé křížácké výpravy »ve jménu Božím, vznešené církve římské a velikého římského císaře« za krále korunován a za říšského vasala přijat. Král Lev II. s katolíkem Řehořem oznámili potom papeži Innocencovi III. svou náklonnost sjednotiti se s Římem, při čemž král prosil papeže, aby jeho synovce Rupina, řádného dědice knížectví antiochenského, proti hraběti tripolskému Boemundovi, jenž jsa strýcem Rupinovým ke knížectví též nároky si dělal, chránil. Innocenc III. slíbil králi, že pošle legáta na Východ urovnat těchto sporův a poslal mu posvěcený prapor k boji proti nevěřícím, a napomínal ku pokoji s hrabětem tripolským.³⁾ Vinou hraběte trvala válka dále a hrabě maje podporu od templářů zmocnil se Antiochie. Král přivinul se úzce k Římu a dosáhl na papeži výsadu, že nikdo mimo papeže nesmí na Armenii klatbu vynésti.⁴⁾ Papežský legát kardinál Petr provedl rok 1203. unii s mnohou prací a katholikos Jan VII. obdržel pallium. Ale v politickém ohledu postavil se legát na stranu hraběte tripolského, kterýž Antiochie se zmocnil a vydal na synodě antio-

¹⁾ Mansi XXII. 37—120; Hefele V. 608. 609.

²⁾ Mansi XXII. 197—206; Hefele V. 629—631.

³⁾ Innocentii III. Epp. II. 217—220. 252. 253; Hurter I. 305 sqq. 2. vydání.

⁴⁾ Innocentii III. Epp. V. 43—48.

chenské r. 1204. nemaje zření k odvolání Lvovu na papeže klatbu na Armenii, a žádal na katolikovi, aby ji ve svém území prohlásil, který však poradiv se s biskupy svými vyhlásil ji za neplatnou,¹⁾ což Innocenc potom potvrdil. Však politické spory s latinskými knížaty a snahy latinského patriarchy antiochenského podříditi si Armeny zrušily z větší části unii. Konstantinopolští patriarchové Germanus II. a Manuel II. pracovali u krále Hethuna I. a katolika Konstantina, aby se s Konstantinopolí sjednotili, však nadarmo.

Opět o sjednocení s Římem začal vyjednávat s papežem Mikulášem IV. král Hethun (Hayton) II.,²⁾ a podporoval tuto věc i když se mnichem stal, jsa ve své snaze podporován katolikiem Řehořem.³⁾ Nástupce Hethunův Lev III. schvaloval též tento plán; poněvadž však patriarcha brzo potom zemřel, sešla se synoda teprve po smrti Lvově 19. března r. 1307. v Sisu (v starém Issu) v Cilicii za předsednictví arcibiskupa caesarejského Konstantina, který 23. března téhož roku za katolika zvolen byl. Synoda, které byli přítomni 4 arcibiskupové, 22 biskupové, četní duchovní a hodnostáři říše schválila pamětní spis předešlého patriarchy, sjednotila se s církví římskou a přijala některé její liturgické obyčeje.⁴⁾ Katolikos Konstantin pokračoval v provádění unie s pomocí krále Oscina a slavil v této příčině synodu v Atanu čili Adaně roku 1316., která vyvracela námitky odpůrců, že při oběti nesmí se víno s vodou míchat, narození Páně a jeho zjevení (Epifanie) ve dvou rozličných dnech slaviti a dvě přirozenosti v jedné osobě Kristově uznávati.⁵⁾ Tuto unii přijali biskupové Malé Armenie, kdežto ostatní zůstali v rozkolu. Až do 15. století byl sisský katolikos katolikiem všech Armenů; poněvadž v Sisu bylo rámě a ruka sv. Řehoře Osvětitel, apoštola armenského, kterých ostatkův užívalo se při svěcení biskupů. Však po smrti katolika Řehoře X. ukradl je mnich Cyriak a odnesl je do Etšmiadsinu, kde se stal katolikiem. Tak stal se Etšmiadsin sídlem katolika.⁶⁾

¹⁾ Innocentii III. Epp. VIII. 119. 120. Gesta n. 116; Hurter I. 659—664; Hefele V. 710.

²⁾ Raynald. ad ann. 1289. n. 57.

³⁾ Pamětní spis Řehořův ap. Mansi. XXV. 140—148.

⁴⁾ Mansi XXV. 133—148. Hefele VI. 425. 426.

⁵⁾ Mansi XXV. 655—670; Hefele VI. 504.

⁶⁾ Hefele VI. 575. nota 1.

Maronité¹⁾ bydlící v Libanonu a Antilibanonu sjednotili se r. 1182. za třetího latinského patriarchy antiošského Aimericha (r. 1142—1187.) s církví římskou.²⁾ Později protivil se sjednocení jejich patriarcha Lukáš († r. 1209.), ale jeho nástupce Jeremiáš, přišel do Říma, pobyl tam několik let, účastnil se církevního sněmu Lateránského IV. a navrátil se s kardinálem Vilémem do vlasti dokončil sjednocení svého lidu. Poněvadž Maronité dobré služby francouzskému králi Ludvíku Svatému prokázali, obdrželi francouzskou ochranu. Papež Alexander IV. udělil jejich patriarchovi název: antiošský patriarcha Maronitů. Ze všech Orientálů zůstali Maronité nejvěrnějšími Apoštolské Stolicí.

Pokusy sjednotiti s církví syrské **Jakobity**, kteří stáli pod vládou krále jerusalémského a knížat antiochenského a edesského, a Nestoriány, neměly pražádného úspěchu. Jakobité měli dva značné učence Dionysia Ben Salibi, který v dogmatice a exegesi se vyznamenal († r. 1171.) a Řehoře Abulfaragia (Bar Haebraea), jenž byl dějepiscem, filosofem a theologem, stal se r. 1264. mafiánem v Mosulu a zemřel roku 1286. Mezi Nestoriány vyznamenal se učeností nisibský metropolita Ebed Jesu († r. 1318.).³⁾

3. Dějiny bludařství.⁴⁾

§. 345. *Nás středověkého bludařství.*

V této době dosáhla církev vrcholu své pozemské slávy a bohatství, jevila se v plné zevnitřní kráse a zasahovala mocně ve veškeré poměry, veřejné i soukromné. Bohužel libovali si četní

¹⁾ Schnurrer: De ecclesia Maronistica. Tub. 1810.

²⁾ Wilhelmus Tyr. lib. XXII. c. 8. Srv. Díl I. str. 627.

³⁾ Srv. Hergenröther K. G. I. 913.

⁴⁾ Zprávy vrstevníků: Ebraldi Flandrensis, e Betunia oriundi, lib. anti-haeresis. ed. J. Jakobi. Gretseri (in Max. Bibl. PP. T. XXIV). — Ermengardi opusculum contra eos, qui dicunt et credunt, mundum istum et visibilia omnia non esse a Deo facta, sed a diabolo (ibidem); Alani ab Insulis libb. IV. contra haereticos (Waldenses, Judaeos et Paganos) sui temporis. lib. I. et. II. ed. Masson. Paris. 1612; lib. III. et. IV. ed. C. Vischins (in bibl. scriptt. Cisterciensium. Colon. 1656. p. 411.). — Bonacursus (dříve učitel Katharův, potom katolík): Vita haereticorum seu manifestatio haeresis Catharorum (d'Achery, Spicileg. T. I. p. 208.). — Rainerii Sachon. (jenž byl napřed Valdenským, potom katolíkem a dominikánem, † 1259.) Summa de Catharis et Leonistis seu Pauperibus de Lugduno. (Martene et Durand, Max. Collect.

duchovní v zevnitřním lesku a nádheře a zapomínali na vnitřní lesk a svatost duše. Tu povstali mnozí, kteří nedbajíce nebo neznajíce historického vývoje, mysli, že tato slavná, bohatá a mocná církev není víc onou chudou církví apoštolskou a pracovali o to, aby ji k domnělému původnímu apoštolskému stavu nazpět přivedli a veškerého zevnitřního lesku zbavili. Kladouce při tom veškerou váhu na stránku vnitřní a zavrhuje všechno, čím stránka vnitřní zevně se jeví, dostali se konečně k bludařskému spiritualismu.

V městech zmocnil se obyvatelstva demokratický duch, pachtící se po všeobecné svobodě a nezávislosti na stávající vrchnosti, obrátil se brzo proti duchovenstvu, jeho právům a statkům a chtěl je mít v domnělé apoštolské chudobě, při čemž by jeho práva a statky městům připadly. Tohoto ducha živili a pěstovali demagogové.

Na sektářství působilo neblaze trvání starších sekt, jmenovitě manichaejských, kteří v nové síle na jevišti se objevili a ze stávajících poměrů potrávy docházeli, pak spojení s Východem a vliv arabské filosofie, která mnohé učence v pantheismus zapletla a sektářské školy zplodila. Všechny bludaře této doby lze rozdělit α) v blouznivce, β) rationalisty a pantheisty a γ) novomanicheje.

α) Blouznivci.

§. 346. *Tanchelm, Manasses, Gudo, Petr Bruisský, Jindřich z Lausanne, Arnold z Brescie a Kapuciati.*

V Nizozemí vystoupil Tanchelm z Brabantu r. 1115—1124., prošel zemi v průvodu svých stoupencův a učinil Antverpy s okolím hlavním sídlem svého buřičství. Nose mnišskou kutnu naklonil si nejprve nižší třídy, potom vystoupil jako demagog na poli církevním, obklopil se zevnitřním leskem, dával skvělé hostiny a měl kolem sebe okolo 3000 mužův jako nějakou stráž. Vydával

T. V.). — Ejusdem vel alius Rainerii lib. adv. Waldenses (Max. Bibl. PP. T. XXV.). — Du Plessis d'Argentré: Collectio judiciorum de novis erroribus ab initio XII. saec. usque ad ann. 1632. Paris. 1728. 3. T. f. — Funsslin: Neue und unparth. Kirchen- und Ketzerhistorie der mittleren Zeit. Frkf. 1770. 3 Thle. — Hahn: Gesch. der Ketzer im M. A. besonders im 11—13 Jahrhundert. Stuttg. 1847 sqq. 3 Bde. — Werner: Gesch. der apol. und polem. Literatur. Schaffhausen. 1861. 5 Bde. Bd. III. 476 sqq.

se za syna Božího, poněvadž prý v něm plnost Ducha sv. přebývá; opovrhoval chrámy a duchovenstvem, zavrhoval Svátost Oltářní, a zatracoval desátek. Svou výmluvností uchvátil tak lid, že všichni na něm viseli, a matky byly šťastnými, když své dcery jemu k nemravnému užívání podati mohly. Ano veřejně zasnoubil se s obrazem Panny Marie, a četní přinášeli mu snubní dary. Přišed do Kolína byl tam od arcibiskupa Fridricha jat, ale uprchl z vazby a provozoval dále své rejdy. Duchovenstvo krajin oněch nebylo hodné, pročez se zdarem nemohlo proti němu působiti. Teprve sv. Norbert učinil jako kazatel jeho rejdům v Antverpách konec a přinutil jej, že město opustil. Byl od jednoho duchovního r. 1124. zabit.

Podobným Tanchelmovi byl kovář **Manasses**, kterého s ním arcibiskup kolínský Fridrich jal. Manasses založil bratrstvo, v němž dvanácte mužů představovalo apoštoly a jedna ženská Pannu Marii, však páchala s nimi hanebnosti, propůjčujíc se každému z nich na utvrzení bratrství. Jeden duchovní, jménem Evermacher, připojil se k nim, brojil proti duchovenstvu a svátostem a učinil v utrechtské diecesi takový zmatek, že každý za tím světějšího platil, čím více církví pohrdal. Podobné opovrhování svátostmi, duchovenstvem a církevním zevnějškem nalzáme i na jiných místech.

Francouzsko znepokojoval jiný falešný Messiáš **Eudo ze Stelly** (de la Stella). Byl bretagnským šlechticem, ale žádným duchovním; vydával se za syna Božího, »za onoho, který přijde soudit živých i mrtvých« (eum, qui venturus est judicare vivos et mortuos), maje své jméno: Eon za »eum«. Kolem sebe shromáždil zástup blouznílců, které na anděly a apoštoly rozdělil a jimž zvláštní jména dal, jako na př. moudrost, soud atd.; kázal proti bohatství a zkáze církve, však sám se svými hodoval a probil, co z klášterův a kostelův uloupil. Několikráte byli ozbrojenci proti němu vysláni, až konečně arcibiskup remešský jeho a některých stoupenců se zmocnil. Byl postaven před remešskou synodu, na které papež Eugen III. předsedal (r. 1148.). Na otázku papežovu kdo by byl, odpověděl: »Já jsem ten, který přijíti má soudit živých i mrtvých.« V ruce držel podivnou hůl, která nahoře ve vidlice končila. Byv tázán, co by to bylo, odvětil: »Tato hůl jest velikým tajemstvím, pokud jest s oběma špicemi nahoru, řídí Bůh dva díly světa a ponechává třetí mně; když hůl obrátím špicemi dolů, náležejí mně dva díly světa a třetí zůstává Bohu.« Synoda smála se tomu a majíc jej za blázna odsoudila jej k vazbě, do kteréž

jej vsadil opat Suger, říšský správce. Mnozí stoupenci jeho byli potom upáleni.¹⁾

Většího hluku před Eonem natropil v jižním Francouzsku jmenovitě v Provencii a Gascogně od r. 1104. sesazený kněz **Petr Bruisský**, a založil sektu Petrobrusianův. On učil: 1. Dítky nesmějí se před užíváním rozumu křtíti, poněvadž cizí víra (kmostrů) nemůže jim prospěti; 2. kostely nesmějí se stavěti, a vystavené musí se zbořiti, poněvadž k Bohu tak dobře v hospodě jako v kostele, v chlévě jako při oltáři se lze modliti; 3. kříže musejí se zničiti, poněvadž kříž jako nástroj smrti Kristovy není předmětem úcty, ale opovržení; 4. co v kostele při mši sv. se obětuje, není pravé Tělo a pravá Krev Páně, ba není to docela nic, a Bohu nesmí se nic obětovati; 5. Oběti, modlitby a almužny živých za mrtvé neprospívají těmto docela nic, a Bůh směje se zpěvu, neboť si v něm docela nic nelibuje než jenom ve zbožných citech. Dále nutili Petrobrusiané k manželství, týrali duchovenstvo a požívali v pátek masa.²⁾ Tolosská synoda z r. 1119. zatratila je a žádala zakročení světské moci proti nim.³⁾ Dvacet let tropil Petr z Bruisu své rejdy, až konečně na Veliký Pátek snad r. 1124., když hranice krucifixů zapálil, aby si při nich maso vařil, byl v St. Gillesu blízko výtoku Rhodanu od lidu do ohně uvržen. Po jeho smrti stal se náčelníkem sekty Jindřich z Lausanny.

Jindřich z Lausanny byl kluniackým mnichem a jáhnem, přišel jako mladý muž z Lausanny do Francie a kázal tam s veškerou výmluvností jako kající kazatel. Na lid činil veliký dojem, chodil v hrubé mnišské kutně, bos a v ruce s křížem, a dva učenníci nesli před ním veliký kříž. O popeleční středě r. 1116. přišel do Mansu s dovolením tamnějšího biskupa Hilberta, kterýž ještě před jeho příchodem do Říma odcestoval, naklonil si tam lid a nižší duchovenstvo, kázal proti hříchům duchovenstva, tak že lid bohaté duchovní pronásledovati začal, a na jejich služby Boží nechodil, a začal konečně rozličné opravy libovolně zaváděti. Když se biskup navrátil, přijal ho lid, jenž jej prve miloval, s velikou nelibostí, a Jindřich opustil město a usadil se v sousedství. Biskup navštívil jej po několika dnech, dokázal mu jeho velikou nevědomost, a zakázal mu delší pobyt ve své diecési. Jindřich

¹⁾ Mansi XXI. 713; Hard. VI. P. II. 1300; Hefele V. 456.

²⁾ Petri Venerab. epist. ad Arel. Ebred. et alios Epp. seu tractatus adv. Petrobrus. in Bibl. max. PP. XXII. 1033; Migne T. 189; Hefele V. 310. Can 3 Hefele V. 309.

odebral se na jih, vstoupil ve spolek s Petrem Bruisským a zapletl se v jeho bludy. Tropiv zde dlouho své rejdy upadl do rukou arcibiskupa arlesského, kterýž jej postavil r. 1135. před synodu pisanskou, jež bludaře odsoudila a zavřela. Byv potom propuštěn odebral se do krajín Alby a Tolosy, kdež ohlas nalezl. Zde působil proti němu listy i řečmi sv. Bernard, jenž s kardinálem Alberichem v tyto krajiny od papeže Eugena III. byl vyslán. Konečně byl Jindřich jat a zemřel ve vazbě.¹⁾ Jeho stoupenci zvaní Henriciáni zavrhovali svátosti a chození do kostela, nedávali desátku a jiných dávek duchovenstvu, zavrhovali vážnost biskupův a odvolávali se pouze na bibli.

Arnold, duchovní (lektor) z Brescie, uchopil se ideí reformatorských papežův a kázal proti nezdrželivosti a bohatství duchovenstva; jmenovitě tvrdil, že žádný duchovní, který má pozemské statky, nemůže býti spasen. Jsa přísným asketou potáhl po sobě lid, který s duchovenstvem spory začal. Biskup obžaloval jej u všeobecné synody lateranské II. (r. 1139.), kteráž jej jako buřiče z Italie vypověděla. Odebral se do Francie a hledě svému horlení proti duchovenstvu dáti dogmatický základ upadl v bludy. Ve Francouzsku spojil se s Abaelardem a byl spolu s ním odsouzen, prchl do Švýcar a začal asi okolo tohoto času bludařsky učiti o Svátosti Oltářní a křtu dítek. Po smrti Innocence II. navrátil se do Říma a postavil se v čelo strany hnutí, až konečně za papeže Hadriana IV. padl v moc císaře Fridricha I. Rudovousa a byl před branou římskou del popolo oběšen a mrtvola jeho spálena.²⁾ Jeho stoupenci Arnoldisté byli pro úplné oddělení církve od státu a byli od papeže Lucia III. mezi kacíře počítáni³⁾ a světským ramenem pronásledováni.

Všeobecnou svobodu a rovnost tvrdili **Kapuciati** ve Francouzsku, tak zvaní od svých kapucí, proti nimž válečně okolo r. 1186. vytáhnouti musil Hugo, biskup auxerský.⁴⁾

¹⁾ Acta Episcoporum Cenomanensium c. 35 de Hildeberto (ap. Mabill. veter. Analect. T. III. 312); Pagi. ad ann. 1116. n. 19. sqq. ad ann. 1134. n. 4; Bernardi ep. 241; Gaufridi Vita s. Bernardi lib. III. c. 6; Hefele V. 379—381.

²⁾ Otto Frising.: De gestis Friderici I. lib. III. c. 20. — J. D. Köler: De Arnolde Brixiensi dissert. Goett. 1742. — H. Francke: Arnold von Brescia und seine Zeit. Zürich. 1825. — Giesebrecht: Arnold von Brescia. Münch. 1873.

³⁾ Corp. Jur. Can. c. 9. X. de haereticis V. 7.

⁴⁾ Hergenröther, K. G. I. 927.

§. 347. *Valdenští.*¹⁾

Valdenští mají původ od Petra Valda (de Vaux), bohatého obchodníka lyonského okolo r. 1170. On byl náhlou smrtí jednoho příbuzného tak dojat, že se světa odřekl a své jmění chudým rozdal, aby je k sobě přilákal, a potom s nimi apoštolský život vésti mohl. Aby ještě více k sobě je upoutal, dal dvěma chudými duchovními Štěpánem z Ansy a Bernardem Ydrosem evangelia a jiné knihy Písem sv. do franciny přeložiti, a rozličné výroky Otců sestaviti. Čtení Písem utvrdilo jej ještě více v jeho úmyslu zavésti dobrovolnou chudobou dokonalost apoštolskou. Když značnější počet stoupenců měl, posýlal je po dvou do okolních osad hlásat jeho učení. Tato kázání nebyla bez bludu, a děla se beze všeho svolení církevní vrchnosti, pročez zakázal je lyonský arcibiskup Quichard (neboť Jan nastoupil teprve roku 1180.). Ale nepodrobili se a obrátili se ku papeži Alexandrovi III. roku 1179. za toto dovolení a podali mu glossovaný překlad některých knih Písma svatého. Byvše odmrštěni od něho obnovili svou prosbu u papeže Lucia III. roku 1184., který na ně s jinými bludaři klatbu vydal na synodě veronské.²⁾ Sluli Humiliati, chudí Lyonští, Leonisté, a po svých dřevěných trepkách (sabot) Sabbotiers-ové, Sabatati, Insabatati. Rozšířili se po jižní Francii a Horní Italii, kde sluli »chudí Lombardští«, a usadili se v horách Piemontských, vplížili se do Němec, kde na Rýně Winkelové se nazývali (1212.) a dostali se do Španěl, kde proti nim zakročil král aragonský Petr II., ustanoviv na smíšené synodě v Geroně r. 1197., aby v určité lhůtě zemi opustili; po jejímž vypršení kdo bude

¹⁾ Srv. literaturu při §. 345. — Díla o Valdenských: Jean Leger (pasteur des églises des Vallées): Hist. générale des églises évangéliques de Piémont Leyde. 1669 2 T.; po německu od Schweinitze. Bresl. 1750. 2 T. 4. Jac. Brez (valdenský kazatel): Hist. des Vandois. Lausanne et Utrecht. 1796. 2. T. 8; — po německu v Lipsku 1798. — Charvaz: Origine dei Valdesi, e carattere delle primitive loro dottrine. Tur. 1834; po francouzsku Recherches historiques sur la véritable origine des Vandois. Paris. 1836 — Bender: Gesch. der Waldenser. Ulm. 1850 — Dickhoff: Die Waldenser im M. A. Gött. 1851. — Herzog: Die roman. Waldenser Halle. 1853. — Ve výzkumech Herzogových pokračoval Fridrich: Die Verfälschung der Lehre der Waldenser durch die französische reformirte Kirche (v. »österr. Vierteljahrsschrift für kath. Theologie.« Wien. 1866. H. 1. str. 41—82). — Christoffel: Die Waldenser. Hamb. 1873.

²⁾ Corp. Jur. Can. c. 9. IX. de haereticis V. 7; Hefele V. 644.

dopaden, propadne jméním a bude upálen.¹⁾ Petr Valdo přišel na svých cestách až do Čech, kde zemřel.

Původně nezamýšleli valdenští odtrhnouti se od církve, kterou chtěli pouze ovšem po svém rozumu opravit. Však jejich neposlušnost k církevním představeným a veškeren směr jejich učinil z nich bludaře. Zavrhlí papeže, biskupy, synody, duchovenstvo a veškeré dávky jim, poněvadž prý mají pracovati a práci rukou jako apoštolé chleba si dobývati. Zavrhlí svátosti a svátostiny, svátky, slavnosti, posty, bohoslužebné obřady, roucha, obrazy, poctu svatých, modlitby za zemřelé, poněvadž prý očištění není, kostely, poutě a průvody. Večeře Páně jest obyčejným chlebem a vínem a každý laik může ji zhotoviti a pod oběma způsoby rozdávat, poněvadž jest knězem. Později dělili se na dokonalé a nedokonalé, a služby Boží konali jejich představení, senioři, presbyteri a jahni, kteříž až do 16. století žili v bezženství. Svůj blud rozšířili značně svou čilostí, opatrností a lstivostí, nebrojíce ve svých kázáních a rozpravách proti článkům víry, ale horlíce pouze proti církevní vládě a jejím zřízením, pak svým počestným pokorným životem,²⁾ skromností v oděvu, chudobou a konečně hlásáním toho, co se lidu líbilo, aby totiž nic duchovenstvu nedával. Bohužel nekonalo duchovenstvo v mnohých krajinách svědomitě svých povinností a podporovalo tím šíření sekty. Papež Innocenc III. snažil se bludařské Valdenské podobným zařízením na půdě církevní obrátiti. Nástrojem k tomu byl mu kněz Durandus z Huesky, který byv od biskupa Diega obrácen, chtěl se svými druhy posavadní přísný život podržeti a takový spolek založiti. Cestoval s nimi do Říma, kde je papež Innocenc III. laskavě přijal,³⁾ potvrdil a biskupům tarragonské provincie doporučil.⁴⁾ Durandova příkladu následovali mnozí, na př. v Kremoně.⁵⁾ Však biskupové nevěřili obráceným a nepřáli spolku katolických chudých.⁶⁾ Innocenc III. napomínal je k mírnosti v chování k nim⁷⁾ a nadal spolek výsadami.⁸⁾ Durand a přátelé jeho působili zdárně v jižní Francii a Aragonii a naklonili si znamenitě papeže, že opětně je

¹⁾ Hefele V. 676.

²⁾ Innocentii III. Epp. IX. 185.

³⁾ l. c. Epp. XIII. 78.

⁴⁾ l. c. XI. 196—198.

⁵⁾ l. c. XV. 146.

⁶⁾ l. c. XII. 67.

⁷⁾ Epp. XV. 146.

⁸⁾ l. c. Epp. XIII. 63. 77. 78.

králi aragonskému a tamnějším biskupům odporoučel. ¹⁾ Jak se zdá, nepřežilo toto štípení dlouho smrti svého zakladatele a vznikem žebravých řádů zaniklo. ²⁾

Valdenští udrželi se do dnešního dne v nevelikém počtu ve Francii v horách Daufiné-ských, pak asi 30.000 ve třech alpských údolích v Piemontě. Angličané, jako protestanté vůbec, majíce je za předchůdce reformace, že Písmo sv. za jediný pramen víry pokládají, začali jim od r. 1848. v Turině s velikým nákladem chrám stavěti, který byl r. 1853. s velikou slávou posvěcen, chtějíce tak v katolické Itálii protestantství rozšiřovati.

§. 348. *Stedingové*³⁾ a *Luciferiani*.

Stedingové, frisský to kmen v severním Německu na dolní Visere, snažili se od r. 1187. osvoboditi se z poddanosti hrabat oldenburských a bremského arcibiskupa. Jmenovitě odpírali desátek, nedbali církevních trestův, a pustošili statky arcibiskupské. V boji císaře Fridricha II. s papežem stáli po straně jeho. Papež Řehoř IX. viní je mimo tyto bludy praktické z vraždění duchovních, které prý na způsob kříže přibíjeli, dále že prý Svátost Oltářní zneuctívali, zlých duchů se otazovali, a pohanské bůžky z vosku ctili. ⁴⁾ Tyto bludy a pověry byly asi pouze u některých, ne však u většiny, jejíž ukrutnost ze sporu s arcibiskupem plynula. Papež Řehoř IX. dal proti nim hlásati kříž. Arcibiskup bremský Hartvik II., vévoda brabantský a hrabě holandský, stáhli proti nim křížácké vojsko, vpadli v květnu r. 1234. do jejich země a porazili je 2. června v hrozná bitvě u Alteneše na řece Oechtě, kde mnoho tisíc Stedingů padlo nebo ve Visere se utopilo. Četní prchli k svobodným Frisům. Kdo zůstali, byli po papežském rozkazu z 21. srpna r. 1236. od klatby rozřešení, učinivše pokání. ⁵⁾

V porýnských krajinách, Trevirsku, Mohučsku a Kolínsku byla sekta **Luciferianů**, kteří pád Luciferův měli za nespravedlivý, želvu nebo kocoura jakožto jeho zástupce líbali a ve svých schůzích

¹⁾ l. c. Epp. XV. 82. 90—94. 96.

²⁾ Srv. Hurter: Innocenz III. sv. II. 283—287.

³⁾ Schumacher: Die Stedinger. Brem. 1865. — Grämer: Die Stedinger. Königsb. 1873.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1232. n. 8.

⁵⁾ Srv. Hefele V. 906 sqq.

shasivše svíce, hanebnosti prý páchali. Dominikánský frater Konrád Dorso s jakýmsi jednookým a zmrzačeným laikem Janem slídili po kacířích, potáhli po sobě soudce a četní pravověrní byli na jejich udání bez řádného processu odsouzeni. Spojili se s Konrádem z Marburku, zpovědníkem sv. Alžběty Durynské, a všichni tři vystupovali proti kacířům beze všeho plnomocenství od Apoštolské Stolice. Později stal se Konrád inquisitorem, počínal si velmi libovolně a byl konečně 30. července r. 1233. od některých šlechticů na cestě do Marburku zavražděn. Tím přestalo pronásledování kacířů. ¹⁾

§. 349. Apokalyptikové: Joacbité,²⁾ Vilemité, Apoštolští bratři.

Původce Joachitův jest opat **Joachim**³⁾ **da Celico** (z Celika) zakladatel kláštera Flory v Kalabrii († 1202.). Byl mužem zbožným, učeným a v Písmě sv. zběhlým, který po církevní opravě toužil, mnoho prorockými výklady se obíral a od mnohých za proroka pokládán byl. Pro jeho směr a nadání nelíbila se mu střízlivá theologie Petra Lombardského, a on učinil útok na jeho učení o Trojici zvláštním spisem »de unitate seu essentia Trinitatis.« Ale papež Innocenc III. a všeobecný sněm církevní lateranský IV. ujali se Petra Lombarda a zavrhli učení Jáchymovo bez ublížení jeho osobě, poněvadž před svou smrtí své spisy úsudku Apoštolské Stolice podrobil, a jeho klášteru, který byl v dobrém stavu. ⁴⁾ Podobně vzal v ochranu jeho osobu a klášter papež Honorius III. Jáchyma vyzvali papežové, aby svá zjevení napsal. Jeho spisy: concordia, žaltář a výklad Zjevení sv. Jana ⁵⁾ s proroctvími o trestech Božích v nich obsaženými činily hluboký dojem a mnozí užívali jeho ideí k výkladům Isaiáše a Jeremiáše. On utvořil si zvláštní náhled, dle něhož prý se svět dělí na tři doby čili pe-

¹⁾ Srv. Hefele V. 902—914.

²⁾ Engelhard: Kirchengesch. Abhandlungen. Erlangen. 1832. — Schneider: Joachim von Clora und die Apokalyptiker des Mittelalters. Dillingen. 1873. — Werner: Gesch. der apolog. und polem. Liter. III. 504.

³⁾ Srv. Círk. Rok. III. 485.

⁴⁾ Corp. Jur. Can. c. 2. X. de summa Trinit. I. 1; Hefele V. 785.

⁵⁾ De concordia utriusque Testamenti libb. V. ed. Venet. 1519; Psalterium decem chordarum (o Trojici); ed. Venet. 1527. 4; Exposit. Apocalyp.

riody: dobu 1. Otcovu, 2. Synovu a 3. Ducha sv.; v době Synově žili prý tehdejší lidé, v níž služba Boží jest ještě nedokonalou, jak prý tomu vady církve nasvědčují; pravá pocta Boží začne v třetí době Ducha sv., která co nevidět nastane. Jeho stoupenci kladli její počátek na rok 1260.

Tohoto učení zmocnila se přísnější strana františkánská, z níž mnozí tvrdili, že třetí doba se sv. Františkem započala. Blouznivý františkán Gerard nebo Gerardino z Borgo San Domino složil »Vchod k věčnému evangeliu«¹⁾ a byl za to 18tiletou vazbou potrestán. Papež Alexander IV. dal knihu spáliti, universita pařížská zatratila učení její (1255.) a synoda arlesská za předsednictví arcibiskupa Florentina zavrhlá roku 1260. učení Joachitův a Joachimovu knihu: Konkordantii.²⁾

Však joachitský směr udržel se u přísnější strany františkánské. Jan Petr de Oliva v Provinci, který r. 1247. se narodil, a od 12. roku svého života řádu náležel, byl výstředního ducha, brojil proti papežům a horlil proti každému zmírnění řehole. Psal výklad Zjevení sv. Jana, v němž mnohým bludům učil. Své učení, v němž blouznivě docela sedm dob církve ustanovil, hájil před několika schůzemi svého řádu, odvolal je konečně na konventu pařížském r. 1283. a zemřel r. 1297., podrobiv se ještě před svou smrtí ve všem rozhodnutí Apoštolské Stolici. Týchž zásad držel se jiný františkán Ubertino de Casale (z Kasaly) a nechtěl uznati Bonifáce VIII. a Klementa V. za pravé hlavy církve, a brojil proti Janu XXII., který výstřednosti těchto spiritualů mezi františkány potlačoval.

Podobné blouznění vzniklo v Miláně. Vilémína, domnělá dcera krále českého Přemysla Otakara II. a jeho druhé manželky Konstancie, princezny uherské, odebrala se před rokem 1262. jako vdova (její manžel není znám) se svým synem do Milána a bydlila v domě kláštera chiaravallského, kterému potom své jmění odkázala. Pro svou bohabojnost a dobročinnost shromáždila kolem sebe značný kruh ctitelův, v jejichž čele stál milánský měšťan Ondřej Saramita, a těšila se pověsti svatosti. Zemřela roku 1281. Ondřej Saramita, blouznivec a podvodník, chtěl z její svatosti již za života

¹⁾ Introductorius in Evang. aeternum. Úryvky z něho ap. Du Plessis: Collectio judicior. de novis erroribus. Paris. 1728. T. I. 173; postilla super Apocal., z níž jest výtah ap. Baluz. miscell. I. 213. — Díla »Věčné Evangelium« nestávalo ani v středověku; byly to asi spisy Jáchyma z Flory.

²⁾ Srv. Hefele VI. 55. 56.

jejího těžiti a vyhlášoval ji za vtěleného Ducha svatého; což ona zvěděvši pokárala jej za to ostře, takže prozatím toho zanechal. Po její smrti nedal ji pochovati, a odebral se do Čech, doufaje, že od královské rodiny bohaté odměny za oslavení Vilémíny dojde. Však sklamal se; neboť v Čechách hospodařil zle Ota Braniborský. Navrátiv se domů dal Vileminu pochovati v klášteře chiara-vallském. Ale za měsíc dal mrtvolu zase vyzdvihnouti, vodou a vínem obmyti a v drahé roucho obléci. Oné tekutině, kterou byla obmyta, připisovala se zázračná moc, a nad jejím hrobem postaven stkvostný oltář a četní poutníci putovali k němu. Však k tomuto blouznění přistoupil blud. Ondřej Samarita se svými stoupenci vydávali Viléminu za vtěleného Ducha sv., jehož vtělení archanděl Rafaël královně české Kostancii zvěstoval; ona sice dle těla zemřela, vstane však brzo z mrtvých, vstoupí na nebesa a sestoupí potom na své učenníky; jako Kristus za svého náměstka Petra zanechal, tak Vilémína zanechala za svou náměstkyni sestru Mayfredu Pirovanskou z řádu humiliatů, která novou ženskou hierarchii založí a papeže se stávající církevní vládou odstraní. Proti takovému bláznovství zakročil r. 1283. inquisitor Mayfredus de Dovaria, a uložil pobloudilcům, když polepšení slíbili, pouze pokání. Však Saramita nedal pokoje, byl z bludu usvědčen a ke konci srpna r. 1300. upálen. Týž osud zastihl i sestru Mayfredu a sestru Jakobu de Bassunis. Ostatní odvolavše byli podrobeni pokání. Kostí Vilémíny byly z hrobu vyňaty a na hranici spáleny, aby kacírství obnoviti se nemohlo.¹⁾ Byla-li Vilémína skutečně dcerou krále Přemysla Otakara II., nelze ani přímo tvrditi ani rozhodně zapíratí, poněvadž s jistotou nelze říci, kolik dítek jmenovaný král měl.

S těmito všemi blouznivci jsou spojeni **Apostolíkove** čili Apostolští bratři²⁾ (od roku 1260—1307.). Jejich zakladatelem jest Gerard Sagarelli, mladý řemeslník ze vsi Alzana u Parmy. Nemaje zalíbení ve světě žádal za přijetí do řádu františkánského, byl však odmrštěn, poněvadž jej za trdomyslného nebo blbého pokládali. Ale přece dlíval po celé dni v kostele františkánském; jednou sedě naproti lampě bratrstva sv. Františka viděl na jejím

¹⁾ Palacký: *Literarische Reise nach Italien*. Prag. 1838. str. 72 sqq.

²⁾ *Historia Dolcini* v L. A. Muratori. *Scriptt.* IX. 421—460. — N. Eymerici *director* inquisit. Venet. 1595. p. 268. — Mosheim: *Gesch. des Apostelordens* v jeho „*Versuch einer unparth. und gründlichen Ketzer-geschichte.*“ Halmstädt. 1746. str. 143 sqq. — Baggiolini: *Dolcino e i Patareni*. Novara. 1838. — Dle něho Krone: *Fra Dolcino und die Patarener*. Leipzig. 1844.

víku apoštolů vyobrazené, ani mají na nohou sandály a přes ramena plášť. Tu vznikla v něm myšlénka, že Bůh jej vyvolil, aby řád apoštolův obnovil a ve městě pokání hlásal. Hned oblekl se po způsobu apoštolů, prodal svůj domek v Parmě, hodil peníze na cestu, běhal potom ulicemi, vyzýval lid ku pokání a vyžebraval si výživu. Toto vystoupení stalo se asi okolo roku 1260. Teprve po několika letech připojil se k němu jakýsi Robert, jenž býval posluhou v jednom františkánském klášteře. Teď nacházeli oba stoupence, a spolek šířil se valně po vévodství parmském a okolních krajinách. Členové nazývali se po způsobu prvních křesťanů »bratřími a sestrami«, žili v přísné chudobě v celku ze žebroty a měli ji za základ svatosti, svého apoštolského povolání a veškeré církevní moci; žádný papež nemůže prý hříchy odpouštět, nežije-li tak chudě jako Petr. Z prvu pouze v tajnosti brojili proti duchovenstvu, a nazývali církev velikou nevěstkou a zvířetem se sedmi hlavami. Pro svou opatrnost šířili se bez velikých obtíží po 20 let, dostali se do Španěl, kdež jakýsi Richard rozum ten hlásal, a vnikli do Němec, kde římský král Rudolf I. proti nim r. 1287. zákon vydal. Sagarelli byl r. 1280. od biskupa parmského dán do vazby, ale zase propuštěn, poněvadž měl jej za blouznivce a nikoli bludaře; však podržel jej jako nešťastníka ve svém domě a vypověděl konečně ze své diecése (1286.). Ale někteří ze spolku byli méně opatrní ve svých řečích a byli jati. Proto vydal papež Honorius IV. r. 1286. bullu, v níž jejich neobyčejný způsob odívati se káral, všechny náboženské spolky bez papežského potvrzení zakázal, všechno libovolné kázání zapověděl a přikazoval, aby všechny takové osoby v některý stávající řád vstoupily. Poněvadž blouznění nepřestávalo, a Sagarelli znova vystupoval, vydal Mikuláš IV. nové nařízení proti nim. Teď zakročili inquisitoři, a v Parmě byli čtyři bratří upáleni. Sagarelli, který se do Parmy navrátil, byl jat, odpřisáhl svých bludův, ale zůstal ve vazbě. Navrátil se k svým bludům, byl r. 1300. v Parmě upálen.

Náčelníkem spolku stal se fra (bratr) Dolcino rodem z Prata v hrabství novarském, který do spolku od roku 1291. náležel a svými řečmi k onomu pronásledování příčinu zavdal. Z Tridentu, kam prchl, přivedl si svou duchovní sestru Marketu. Jsa výmluvný, nadaný a znalec Písma sv. hodil se za náčelníka sekty. Třikráte padl soudcům do rukou a vybavil se po každé z jejich rukou křivými přísahami, které v případě nutnosti měl za dovolené. On rozeznával v říši Boží 4 doby: 1. dobu Starého Zákona; 2. čas od Krista až ke Konstantinu Velikému, kdy chudí a zbožní kře-

stané žili; 3. čas od císaře Konstatina a papeže Silvestra, v němž jmenovitě od časů Karla Velikého lakota a bohatství do církve se vedraly, o jejíž opravení ss. Benedikt, František a Dominik pracovali; konečně 4. svůj čas, v němž pravá ctnost a chudoba ku platnosti přijde. Při tom ohlašoval den posledního soudu, jehož lhůtu několikráte prodloužiti musil. Nejsa v Italii jist odebral se do Dalmacie. Roku 1304. navrátil se do Italie a usadil se se svými stoupenci v Kampertolii v Milánsku, odtud přesídlil na horu Balmaru v Novarsku, z níž opět s 2000 stoupenci mužskými i ženskými sestoupil na nižší hory údolí Rapy. Živili se loupeží a zavedli si společnost majetku a žen. Tomuto řádění učinil konec sousední biskup vercellský Rainer, jenž proti nim v čele křížáckého vojska vytrhl (1308.). Dvě léta bránil se Dolcino; teprve o zeleném čtvrtku r. 1307. byl vrch dobyt, většina stoupenců pobita, 150 zajato a mezi nimi Dolcino s Marketou. Dolcino byl za velikých muk odpraven, Marketa spálena a totéž stalo se těm, kteří bludu odpřisáhnouti nechtěli. Zbytky sekty udržely se ještě po nějaký čas, čekajíce Dolcinova návratu, který předpověděl.

Pantheističtí a rationalističtí bludaři.

§. 350. *Amalrich* ≈ *Beny*,¹⁾ *David* ≈ *Dinanta*;
Bratři a sestry svobodného ducha; *Šimon*
 ≈ *Tournay-e*.

Studium pseudo-dionysiových spisů, spisů Skota Erigeny, neoplatonismu a filosofie arabské svedlo mnohé učence na dráhu pantheismu a v dalším vývoji vedlo k sektě ve vsi nevázanosti žijící. **Amalrich** rodem ze vsi Beny u Chartresu, učil v Paříži dialektice a později též theologii, a zbudil svým učením podivení. Učil, »že každý křesťan musí věriti, že členem Kristovým jest, a nemůže bez této víry býti spasen.« Všechny měl za členy Kristovy v tom smyslu, poněvadž prý jeho umučení a kříž spolu

¹⁾ Kroenlein: De genuina Amalrici a Bena ejusque sectatorum ac Davidis de Dinanto doctrina. Gissae. 1842. — Engelhardt: Amalr. von Bena v Kirchenhist. Abhandlg. N. 3. — Staudenmaier: Philos. des Christenth. I. 633. — Stöckel: Gesch. d. Philos. des M. A. I. 289. — Werner: Gesch. der apol. und pol. Liter. III. 493—504. — Hann: Amalrich von Bena und David von Dinanto. Villach. 1883.

nesli. Pařížská universita zakázala mu vyučovati, proti čemuž se ku papeži odvolal a do Říma odcestoval. Papež rozhodl proti němu a on musil veřejně před universitou odvolati. Z bolesti nad tím umřel okolo roku 1204. Však zanechal po sobě školu, kteráž učení jeho dále vyvíjela a rozšiřovala. Jejími hlavními zástupci byli pařížský zlatník příjímím Vilém a pak zvláště **David z Dinanta**, pařížský učitel. Jejich učení jest pantheismus spojený s blouzněním o trojím věku světa. »Všechno jest jedno a jedno jest všechno. Jedno bytí jest všemu základem, jež toliko v rozličných úkazech se poznává. Bůh jest všechno; on jest bytí a podstata všeho tvorstva. Stvořitel a tvorstvo jest jedno. Bůh mluvil tak v Ovidiovi jako Augustinovi. Tři božské osoby znamenají tři rozličné způsoby, kterými Bůh působil, působí a působiti bude. Jako Otec působil v Starém Zákoně zákonem; jako Syn v Novém svátostmi; teď nastává nový čas, kde bude jako Duch sv. v srdci působiti. V Abrahamu vtělil se Otec, v Kristu Syn, a Duch sv. stává se denně tělem v nás. Jako pominula vláda Otcova a jeho zákona, když nastalo panství Synovo a jeho svátostí: podobně pomine panství Synovo a veškeré kněžství teď za panování Ducha sv., kde toliko láska vládne. Duch sv. činí lidi uvnitř dokonalými, pročez není třeba žádných zevnitřních obřadů více. Kdo Duchem sv. osvíceni jsou, mají vědu, nemusejí se více víry a naděje držeti a nemohou hřešiti, nechť se děje s tělem, co děje. Nebe a peklo jsou v srdci člověka. Prakticky přišla sekta k mravní lhostejnosti, která všechny zevnitřní skutky dobré i zlé za jednostejné vyhlášovala, všechnu tělesnost dovolovala a společnost statkův a žen zavedla.

Pařížský biskup Petr a královský rada Guerin z řádu joaninitů zvěděvše o těchto bludech kázali mistru Radulfovi z Nemoursu, aby tajemství sektářů vyzkoumal. Radulf, stavě se jako by k nim přejíti chtěl, zvěděl všechno jakož i jména členův a oznámil to biskupovi. Byli mezi nimi duchovní i laikové, mužové i ženy. Byli jati a postaveni před pařížskou synodu r. 1209. neb r. 1210, kteráž je odsoudila a králi Filipovi Augustu ku potrestání odevzdala. Král dal z nich některé 20. prosince r. 1210. upáliti. Dále vynesla synoda klatbu na Amalricha, dala jeho kosti ze hřbitova sv. Martina des Champs odstraniti a zakázala metafysické a fysické spisy Aristotelovy jako nebezpečné pravé víře.¹⁾ Tímto

¹⁾ Mansi XXII. 801 sqq. a 809; Hard. VI. P. II. 1991; Hefele V. 767. 768.

zakročením byla sekta rozptýlena a rozšiřovala své bludy v jiných krajinách Elsasku, Štrassburku, Porýnsku, Švábech a jinde. Nazývali se »bratřími a sestrami svobodného ducha«, poněvadž prý je Duch sv. (Řím. 8, 2. 14. Jan 4, 23.) od hříchu osvobodil, chodili v nápadném obleku, žebrajíce a sluli též «Švestrioni», poněvadž s sebou své ženy jako své sestry vodili. Oni vedrali se ve Valdenské a jmenovitě ve spolky Bequinů, které ve špatnou pověst přivedli a je nakazili. Žili beze vsí kázně a všeho řádu, opovrhovali posty a zdrženlivostí od masitých pokrmů, libovali si v zahálce a drzí žebrotě, odporovali veřejně kněžím a kazatelům a podkopávali veškerou mravnost, pročež zakročovalo se všudy proti nim přísně. Podobného směru byl pařížský učitel Šimon z Tournaye, který pohoršlivých a rouhavých výrazů si dovoloval.

Židovští a novomanichejští bludaři.

§. 351. Passagiové.¹⁾

Passagiové nebo Passaginové objevili se ke konci 12. století v horní Italii, kamž přišli asi z Východu křížáckými výpravami. U nich bylo křesťanství pomícháno s ebionitským židovstvím. Zachovávali zákon Mojžíšův vyjma oběti, obřezávali se a pokládali Krista za nejvznešenějšího tvora.

§. 352. Bogomilové.²⁾

Císař Konstantin Kopronymus přesadil část Paulicianů z Asie do Thracie, kteří pak lidu slovanskému tam přebývajcímu své bludy hlásali. Novými tlupami týchž bludařů sesílil je císař Jan

¹⁾ Srv. Hergenröther K. G. I. 935.

²⁾ Anna Comnena ve své Alexiadě lib. V. p. 131; VI. p. 154; XIV. 450; XV. 486. ed. Paris. — Michael. Psell: Dialog. de operat. daemon. ed. Gilb. Gaulmin. Paris. 1615; ap. Migne ser. gr. T. 122, 819. — Euthymius Zigab.: Panoplia orthodoxae fidei. Pars II. tit. 27. ed. Gieseler. Götting. 1842; ap. Migne T. 130, 1289. Týž psal ještě proti sektě: Victoria et triumphus de impia secta Bogomilorum, a dva listy ap. Galland. XIV. 293. — Wolf: Hist. Bogomil. dissert. III. Witemb. 1712. — Oeder: Prodrum hist. Bogomil. Goetting. 1743. — Engelhardt: Kirchengesch. Abhandlgn. str. 153. — Konstantin Jireček: Dějiny národa Bulharského. Bogomili str. 143–149.

Cimiskes (969—976.) a vykázal jim město a okolí Filippopolské za obydli. Tito sektáři hlásali učení okolním Slovanům, jmenovitě Bulharům s velikým úspěchem a měli své stoupence též v Konstantinopoli. Jejich přívrženci sluli mezi Slovany **Bohomilové** (Bogomilové). Někteří odvozují tento název od »Boh pomiluj« (Bůh smiluj se), poněvadž prý tuto průpověď stále v ústech měli, jiní zas od »bogomil« (milý, přítel Boží); konečně myslí někteří, že tak slují po bulharském popu Bogomilovi, který za panování bulharského cara Petra (927—968.), syna Simeonova, blud v slovanských zemích v Macedonii Thracii a tak řečené Kutmicivici, krajině to od Vardaru a Skoplje do Valony a hor akrokeraunských až ke Kosturu a Vodenu se táhnoucí.

Císař Alexius Komnenus (r. 1081—1118.) zakročil proti bludařům filippopolským, poněvadž utiskovali ostatní obyvatelstvo, disputoval s nimi, obrátil přecetné, pro něž nové město Alexiopolis nebo Neokastrum zvané založil a odvedl neústupné náčelníky do Konstantinopole. Však brzo (r. 1118.) zpozoroval, že podobná sekta manichaejská pod jménem Bogomilů v Konstantinopoli jest. Hlavou této sekty byl jakýsi Basilius, který v rouše mnišském a jako lékař ji po 52 roky šířil a po vzoru Manetově 12 apoštolův ustanovil. Císař dal některé jíti a vyzvěděl na nich mukami jména apoštolův a pobyt náčelníka. Dostav Basilia s jinými náčelníky do své moci stavěl se proti Basiliovi, jako by o své víře pochyboval a k bludu přestoupiti chtěl. Basilius, který prve s císařem o svém bludu mluvit se zdráhal, dal se tak přelstíti a vykládal potom jemu své učení, které písař za oponou skrytý poznamenával. Když byl hotov, odstranila se najednou opona a Basilius nemohl svých výpovědí zapírati. Byl odsouzen k upálení; ostatní jatí bludaři dílem odvolali a dosáhli svobody, dílem urputivše se v bludu, zůstali ve vazbě. Tímto pronásledováním nebyl blud potlačen, naopak šířil se dále, vnikal do klášterův a nacházel i mezi biskupy příznivce. Roku 1140. ztratila rozkolnická synoda konstantinopolská spisy a bludy mnicha Konstantina Chrysomala, který v klášterích mnoho čtenářův a stoupenců nalézal. O tři léta později v srpnu a září r. 1143. zakročily dvě jiné synody tamže proti dvěma bogomilským biskupům, Klementovi ze Sasimy a Leontiovi z Balbissy (v Kapadocii) a bogomilskému mnichu Nifonovi.¹⁾ Krutě vystoupil proti Bogomilům na sklonku 12. století slavný zakladatel říše srbské Štěpán Ne-

¹⁾ Hefele V. 399

manja, který některé dal upáliti, jiné mučiti a ze země vyhnati. Však bludaři udrželi se na poloostrově Balkanském až do úplného podmanění jeho Turky, kde potom buď mohamedány se stali, nebo k rozkolu přestoupili.

Bohumilové I. zavrhovali knihy Mojžíšovy a celé pořízení Starého Zákona jakožto dílo Satanovo. Z Písem sv. přijímali pouze žaltář, 16 prorokův a celý Nový Zákon, dělíce všechno na sedm dílů dle přísloví Šalomounova 9, 1—2. Boha představovali si sice bez těla, však přece v lidské podobě. Tento Bůh měl dva syny, staršího Satanaële, který seděl po pravici jeho a mladšího »Slovo« (Loga). Satanaël oddav se pýše zbouřil se proti Otcí, svedl asi třetinu ($\frac{1}{3}$) andělův a byl s nimi za trest s nebe na neviditelnou zemi svržen. Poněvadž Satanaëlovi tvůrčí síla zůstala, jelikož byl ještě El, stvořil si jiné nebe a jinou zemi, jak Mojžíš vypravuje a nabízel proto Kristu všechna království země (Mat. 4, 8.), poněvadž mu náležela. Člověka utvořil ze země a vody a chtěl jej svým duchem obživit; ale nejsa s to, prosil Boha, aby jej obživil, a sliboval mu za to, že se s ním o vládu nad člověkem rozdělí. Bůh vyplnil jeho prosbu, a tak jest člověk tvorem dvou stvořitelů, dle těla Satanaële a dle ducha nejvyššího Boha. Tu záviděl Satanaël Adamovi a Evě velebnost, kterouž je nejvyšší Bůh nadal, a ustanovil se na tom, že jim jejich vyšší povolání zkaží. Proto svedl v podobě hada Evu, obcoval s ní tělesně a zplodil s ní dvojčata Kaina a sestru jeho Kolomenu; proto praví apoštol Jan, že Kain ze zlostníka jest (I. Jan 3, 12.). Kain stal se zástupcem zla, jako Abel, syn Adamův a Evin, dobra. Za tento nový zločin odňal Bůh Satanaëlovi tvůrčí moc, ale ponechal mu panství nad jeho stvořením. Satanaël svedl největší část lidstva, vydal se židům za nejvyššího Boha, dal Mojžíšovi zákon, jenž hřích plodí, a připravoval tak lidstvu záhubu. Tu smíloval se Bůh nad dušemi, které z něho původ vzaly, zplodil r. 5500. po stvoření světa Syna, Slovo, který též sluje Ježíš Kristus neb archanděl Michal, aby říši Satanaëlovu zničil a jeho místo zaujal. Ježíš vstoupil pravým uchem do Marie Panny, vyšel z ní v zdánlivém těle, aniž co pozorovala, a našla jej v jeskyni. Potom vykonal všechno, co evangelia o něm vypravují, podstoupil zdánlivě smrt, kterou mu Satanaël připravil, vstal třetího dne z mrtvých, odložil zdánlivé tělo, ukázal se ve své pravé nebeské postavě Satanaëlovi, odňal mu veškeré božství, kteréž ještě měl, a El jeho jména, tak že zůstal jenom Satanem, a svrhl jej do tartaru. Potom vstoupil na nebesa, posadil se po pravici Otcově a pod-

poruje odtud lidstvo, aby k Otci dostati se mohlo. Až bude veškeré vykoupení dokonáno, splyne zase s Otcem. Když Kristus na nebesa vstoupil vyronil se z Otce Duch sv., maje podobu nevousatého jinocha, který působí ve věřících a po skončeném vykoupení zase v Otce vplyne.

Bohomilové pravili o sobě, že mají v sobě Ducha sv. a Boha plodí, když nosíce v sobě Slovo, jiným jej podávají a je na svou víru obracejí. Umírajíce odkládají prý tělesnou nádobu jako ve snu, oblékají se v božské roucho Kristovo a vcházejí v průvodě andělů do říše Otcovy. Vzdávali jakousi poctu přece zlým duchům, poněvadž ani Kristus ani Duch sv. není úplně s ně, a pak aby alespoň neškodili. Uznávali obrazoborce za pravé křesťany, a zavrhovali obrazy svatých, kříž, poctu jejich, úctu Panny Marie, a chrámy, v nichž prý jakožto rukou lidskou zbudovaných nebydlí Bůh ale zlí duchové. Nazývali kněze fariseji a zákonníky a zavrhovali všechny modlitební formule až na modlitbu Páně, která se má 7krát denně a 5krát za noc říkati. Křest vody pokládali za křest Janův zavedený Satanem; sami křtili bez vody pouze vzkládáním rukou neb evangelia sv. Jana na hlavu křtěncovu, vzývajíce při tom Ducha sv. a pějíce Otče náš. Po tomto prvním obřadě bylo nováčkovi po nějaký čas vésti přísný život. Potom dostav od mužův a žen dobré svědectví byl opět do sboru přiveden, a k východu slunce obrácen, po čemž položili na hlavu jeho evangelium sv. Jana, kterého se všichni přítomní obojího pohlaví dotkli, a pěla se píseň. Zavrhovali obět mše, jakožto obět, jež prý zlým duchům se přináší a na místo ní měli čtvrtou prosbu otčenáše. Vynášeli vysoko půst a zdržovali se manželství a masa. Sebe nazývali pravou církví a občany Kristovými, zavrhovali veškerou vzdělanost a oddávali se zhusta chlípnosti. Účastnili se veřejných služeb Božích, aby pronásledování ušli, a poněvadž prý Satanovi přece jakési panství náleží, a zastírali své pokrytectví výroky Písma sv. a jeho výkladem allegorickým.

§. 353. Katbaři a Albigenští.¹⁾

Bohomilské učení dostalo se kupeckými cestami z Bulhar do ostatní Evropy; neboť v 10. a 11. století byli Bulhaři nej-

¹⁾ Zprávy vrstevníků Petri Monachi (de Vaux Cernay) Historia Albigen. a Quilelmi de Podio Laurentii (capellani Raymundi VII., sup. hist. ne-

znamenitějšími obchodníky mezi evropskými národy. Jmenovitě panovalo mimo svou bulharskou vlast v Bosně, Severní Itálii a jižní Francii. Jeho vyznavači sluli na rozličných místech rozličně; v severním Francouzsku a Anglii nazývali se Publikáni, Poblíkani a Populíkani (z řeckého jména: Παυλικῖανοί) též Textores (Tkadlci), poněvadž zhusta tkadlcovství provozovali; v Německu Runkariové nebo Runkelové buď od místa Runkeln neb od Runco = staroněmecký výraz pro krátký meč; ve Flandersku Pifili (piffres = žrouti); v Itálii Patarini, Paterini, Patrini, Patarelli, Patelini jako domnělí nástupci staré Patarie, též Speronisté po jednom svém biskupu Robertu de Sperone, učenníku Arnolda z Brescie. Od 13. století nazývali se ve Francouzsku obyčejně Bulhaři vzhledem na původ jejich. Sami nazývali se Kathaři (čistí); z kteréhož názvu vzniklo italské: Gazari, německé: Ketzer, a české: Kacíř. Poněvadž město Albi v jižním Francouzsku bylo nějaký čas jejich hlavním sídlem, jmenovali se též Albigenští.

Jako staří gnostikové netvořili jedné sekty s jedním učením, rovněž i tito středověcí jejich nástupcové, majíce na rozličných místech rozličná učení a rozličně své bajky rozprávající. Střed jejich učení jest následující: Bůh jest nejvyš dokonalý, pročez nemohl stvořiti tento nedokonalý svět, jenž pochází od zlého principu, »knížete tohoto světa,« jak v Písmě nazýván jest. Tento příkrý dualismus chtěly pozdější školy katharské zmírniti učením, že zlý princip, jež též Luciferem nebo Lucibelem nazývaly, byl původně dobrým a teprve později od Boha odpadl. Dobrý Bůh stvořil si neviditelný svět duchův a zlý tento zlý hmotný svět; onen zalidnil svůj svět též nebeskými lidmi, kteří měli nehmotná těla, byli bez pohlaví a z nichž každý měl jednoho nebeského ducha za svého strážce. Zlý bůh stvořil tělo a jest Jehova Starého Zákona, pročez tento pocházeje od něho jest zlým, a kdož jej za-

gotii Francorum adv. Albigenses. ap. Duchesne T. V; lépe ap. Bouquet-Brial T. XIX. — Rainerii Sacconi († 1248) Summa de Catharis. ap. Martene et Durand. (Thesaur. nov. anecd. T. V. 1761 sqq.) — Moneta ex ord. Praed. († 1250): Summa adv. Catharos et Wald. ed. Richini. Rom. 1742. — Pseudo-Rainerius (dodatek k Raineru Sacconi-mu) lib. contra Wald. ed. Gretser. Ingolst. 1613; v Bibl. PP. Lugd. XXV. 262. — Gieseler. De Rainerii Summa comment. crit. Goett. 1834. — J. Chassanion: hist. des Albigeois. Paris. 1595. — Histoire générale de Lanquedoc par un religieux Bénédictin de la Congr. de St. Maur. Paris. 1737. 3 T. — Schmidt: Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois. Paris. 1849. 2 T. — Cunitz: Ein kathar. Rituale (Ende des 13. Jahrh.). Jená. 1852. — Hist. polit. Blätter 2. sv. 470–483. — Hefele V. 732. 806. 829–978. 1016. — Hurter, II. 208; 263 sqq.

chovává, jest již opoštola Pavla proklet (Gal. 3, 10.). Někteří Katharové zavrhovali celý Starý Zákon, jiní pouze knihy historické, přijímajíce prorocké.

Spojení zlého těla s dobrou duší vykládali Katharové takto Zlý bůh vloudil se v postavě anděla světla do nebes, přilákal k sobě nebeské lidi a slibováním velikých radostí svedl je, že s ním na zemi se odebrali; andělé strážní opustili je a spojí se s nimi zas, až své pokání dokončí. Když po druhé do říše světla vpadl, byl od Michala přemožen a s nebe svržen. Teď musily svedené lidské duše nebeská těla odložit a obléci se v pozemská; mimo to strčil zlý bůh některé své zlé duchy, které před tím byl stvořil, do těl, a tito jsou hlavními nepřáteli Božími a Katharů. Však duše nebeské nemohou za svůj hřích, že svědci uvěřili, zůstat na věky v trestu pro svou božskou přirozenost a musejí býti všechny vykoupěny. Když dobrý Bůh tyto duše po tisíce let za trest v moci Luciferově ponechal, smiloval se nad nimi a poslal svého syna Ježíše Krista na svět jich vykoupit. By toto zamezil, předcházel jej Jan Křtitel, služebník zlého boha. Ježíš Kristus jest vyšší všech andělův, ale přec jenom tvorem Božím. On sestoupil v nebeském těle na zemi, vstoupil uchem do Panny Marie, a narodil se z ní zdánlivě zase uchem. Marie sama byla andělem bez pohlaví majíc nebeské tělo a zdajíc se pouze býti ženou; dle jiných Katharů byla sice člověkem, ale zplozena bez spolupůsobení mužova. Nebeské tělo Kristovo necítilo žádných bolestí, zemřelo pouze zdánlivě a učenníci mohli se ho jakožto těla jen výmínečně dotýkati. Kristus přišel na zemi, aby nebeské duše od úcty Jehovy odvrátil a je o prostředcích poučil, kterými by z jeho moci se osvobodily a hmoty se zbavily. Vykoupení záleží tedy pouze v poučení a smrti Kristova nemá v této soustavě vlastně žádného místa. Padl jako oběť jenom potud, pokud jej židé za jeho odpor proti jejich Bohu zabili. Někteří Kathaři vyhlásili pro svůj doketismus historického Krista za tvora zlého boha, pravý Kristus jest prý pouze ideálním, kterýž jenom skrze své učenníky, jmenovitě Pavla, mluvil a toliko v nich se zjevil. Duch sv. jest tvor Kristu podřízený, který co hlavní duch (*spiritus principalis*) stojí v čele duchů nebeských, strážných andělů duší, kteří též *spiritus sancti* (duchové svatí) se nazývají.

Kdo chce býti spasen, musí učení Kristovo (t. j. katharské) přijati a do církve vstoupiti, v kteréž úkonem posvěcujícím duše od všech hříchův i prvotních, kterých se v nebesích dopustila, se očistuje a pokání její ukončuje. Po smrti pozemského těla navrátí

se duše do nebes. O z mrtvých vstání není řeči, a když přec o něm mluvili, rozuměli jím spojení duše s nebeským tělem.

Z této věrouky plynula mravouka: zdržovati se zlé hmoty a následkem toho přísná, křivá, fysická askese. Jako prvotní hřích v tom záležel, že nebeské duše následovaly svůdníka na zemi hmotnou, tak záležel hřích osobní v odevzdání se hmotě. Každé spojení s ní jest hříšné, jako majetek, obcování s lidmi světskými, zabíjení zvířat vyjma hady, požívání masa, vajec, mléka atd., a manželské obcování, kterým prý duše znova se uvěznují. Mravouka byla tedy dlouhým seznamem zákazů, samých »nedotýkej se hmoty.« Však k této zdrženlivosti byli zavázáni toliko ti, kteří stojíce ve vyšší třídě obdrželi posvěcující úkon, jenž se nazýval konsolamentum. Toto konsolamentum udělovalo se po předcházejících kajících skutcích a po třídenním úplném postu vzkládáním rukou a pokládalo se za pravý duchovní křest, jenž duši s duchem sv., t. j. jejím andělem strážným opět spojuje a z moci hmoty a zlého boha osvobozuje; křest vody měli za ustanovení zlého boha. Kdo konsolamentum obdržel, jest dokonalý (perfectus), přítel Boží, dobrý křesťan a dobrý člověk katexochen a utěšitel ještě nedokonalých. Církev jmenovala tyto vyšší Kathary »bludaři« (haeretici), též s přídavkem: »vestiti« (oblečení), poněvadž při konsolamentu lněnou nebo vlněnou pásku kolem nahého těla jako roucho symbolické obdrželi. Jejich život byl řetězem samého odřikání; požívali pouze chleba, ovoce a ryb, jež jim ostatní Kathari »credentes« (věřící) poskytovali, měli dlouhé a přísné posty, odřekli se rodiny a majetku, odevzdávali poskytnuté dary do společné pokladny, nosili mužové i ženy černé pláště a pod tím koženou mošnu s exemplářem Nového Zákona, bydlili často po lesích v jednotlivých chýších, v časech pokojných i ve společných domech a zaměstnávali se vychováním dítek neb ošetřováním nemocných. Nebyli nikdy četnými. Za to četnými byli credentes (věřící), kteří ve světě a manželství žili, statky měli, i války vedli, ale musili učiniti konvenenzu (convenientia), t. j. slib, že před smrtí konsolamentum přijmou. Credentes měli velikou úctu k dokonalým a poznávali se na vzájem jistými znameními. Duše přijavší konsolamentum přijde po smrti hned do nebe; duše věřícího nebo nekathara musí se stěhovati do těl jiných i zvířecích, až dojde konsolamentu. Hřeší-li někdo po konsolamentu, na př. kdyby dokonalý (perfectus) masa požíval nebo zvíře zabil, opouští duch sv. jeho duši; avšak může býti ještě zachován, když pokání učiní a přijme reconsolationem animae (znovapotěšení duše), kteráž jest

podobna konsolamentu. Mnozí přijali pro jistotu několikrát konsolamentum, jiní vrhli se po něm do Endury, t. j. umořili se hladem, aby více nehřešili a »dobře skončili;« jmenovitě činili to nemocní a zajatí. Vůbec pokládala se každá sebevražda za záslužnou a za znamení svatosti a víry. Ano i rodičové uvrhli své děti a děti své rodiče do Endury, aby jim tak dobrý konec opatřili. Mimo věřící byli ještě začátečníci tak zvaní slyšící nebo katechumeni.

Kathaři jmenovali sebe pravou církví a pokládali všechno v katolické církvi za klam a mam, jmenovitě svátosti. Služby Boží konávali na každém místě; však měli pro ně též zvláštní místa beze všech okras. Byl tam stůl ověšený bílým šatem, na němž byl položen Nový Zákon, kdež otevřena byla první kapitola evangelia sv. Jana. Služby Boží začaly se čtením Nového Zákona, pak bylo kázání, po něm požehnání, totiž věřící (*credentes*) vrhli se před dokonalými na kolena a prosili za požehnání, což katoličtí spisovatelé nazývali »klaněním kacírů« (*adoratio haereticorum*); potom modlili se otčenáš s doxologií Řeků jako jedinou dovolenou modlitbu a služby Boží skončily se opětným požehnáním. K bohoslužebným úkonům náleželo žehnání chleba (ne vína); při každém obědě, v němž dokonalí se účastnili, žehnal jeden z nich chléb a každý spolu stolující obdržel sousto. Bylo to napodobení starých agap. Tento chléb nazývali »chlebem neběským« a chovali ve zvláštních nádobách, napodobující staré křesťany, kteří tak Tělo Páně doma chovali. Napodobovali též svátost pokání. Každý měsíc měli zpověď (*servitium*, *appareillementum*); věřící (*credentes*), kteří těžké hříchy spáchali, musili je vyznávat; ostatní měli pouze obecnou zpověď. Zpovídající se klekl před duchovním a říkal své vyznání, po něm vložil duchovní Nový Zákon na hlavu jeho, všichni přítomní dokonalí dotkli se Nového Zákona a říkali společně po otčenáši rozřešení. Ve svátcích přizpůsobovali se církvi, ale dali jim jiný význam; letnice byly jim slavností založení katharské církve. Dále napodobili katolickou hierarchii, měli biskupy a jáhny, kteří vzkládáním rukou byli svěceni; každý biskup měl dva generální vikáře »*filium majorem a minorem*« (staršího a mladšího syna), z nichž onen stával se nástupcem jeho. V pronásledování mohli místo těchto duchovních i »nejstarší« služby Boží konati. Nad biskupy byli 72 mistrů (*magistri*), ano byl i katharský papež Nequinta nebo Niceta, který r. 1167. ve sv. Feliku de Caraman v krajině toulousské sněm slavil, a nové biskupy světil. Okolo roku 1223. pozval bludařský biskup karkassonský katharského

papeže Bartoloměje sídlícího v původní vlasti bludařů, Bulharsku, který k němu také se dostavil.

Protizákonnost čili antinomismus ležící v soustavě, jak se zdá, nevešel v život; i protivníci dávali dokonalým svědectví, že přísný život vedli, a co věřící mnohdy provozovali, dělo se nákazou času. Však proto zůstanou pravdivými slova papeže Innocence III., že »Kathaři jsou horšími Saracenů«, neboť jejich zásady byvše v život uvedeny ohrožovaly křesťanský život a křesťanskou společnost mnohem více nežli mohamedanství.

Mnohé synody v 11. a 12. století a biskupové snažili se učiniti přítrž bludu; papež Alexander III. zakročil přísně proti těmto bludařům na všeobecném církevním sněmu lateranském III. (can. 27.) a způsobil svým legátem Jindřichem, kardinálem-biskupem albanským (dřívějším opatem clairvauxským), první křížáckou výpravu proti nim v jižní Francii (r. 1180.). Mnozí podrobili se, potom však v čas pokoje navrátili se k svému bludu. V bojích papežů s císaři utvrdili Kathaři svou církev a upravili ji dobře. V jižním Francouzsku měl dle výroku papeže Innocence III. Manes víc učenníků nežli Kristus; všichni hrabata a baroni země byli buď věřícími (credentes) neb alespoň jim přáli. I nejmocnější pán v oněch krajinách Raimund VI., hrabě toulousský a spolu marquis horní Provence, byl jejich příznivcem, a ještě horlivěji stáli po boku jejich vicomte Raimund Roger z Beziersu a Karkassonne a hrabata z Bearnu, Armagnaku, Kommingesu a Foixu. Na zámcích jejich slavily se bludařské služby Boží, tam bylo útočiště jejich v pronásledování, tam byly školy a ústavy pro vychování synův a dcer chudších bratří, semináře pro vychování dokonalých (perfecti) a mnohá vznešená rodina měla své členy mezi dokonalými. V horní Italii měli své sídlo v Miláně jako své metropoli, tvořili obce skoro po všech městech, i v Římě měli školu.

Papež Innocenc III. poznal toto nebezpečí církvi hrozící v celé hrůze jeho a pracoval s veškerou svou silou a vytrvalostí, aby je odstranil. Ku potlačení jich poslal roku 1198. legáta do Lombardie a snažil se, aby byli občanských práv zbaveni. Podobně vybízel jihofrancouzské biskupy, aby bludaře ze svých území vypudili třeba s pomocí světského ramene a poslal k jejich podpoře dva legáty Rainera a Quidona. Když Rainer onemocněl, poslal tam kardinála Jana Pavla od sv. Prisky (r. 1200.). Ale tito legáti nepořídili nic. Ke konci r. 1200. poslal tam papež za missionáře a legáty dva cisterciáky z kláštera frontfroidského Raoula a Petra z Castranova, kteří dle rady biskupa Diega z Osmy a sv. Dominika

meškajících v oněch krajinách, s bosýma nohama v rouše chudém jako apoštolové pravou víru hlásali a s bludaři rozmluvy a náboženské hádky měli. Ale sám Diego přesvědčil se, že ani touto cestou nelze zatvrzelost bludařů přemoci a navrátil se r. 1207. do Osmy; kdežto sv. Dominik pokračoval s cisterciáky v započatém díle. Legát Petr z Castranova byl v lednu r. 1208. od dvou neznámých vrahů zabit. Innocenc III. přičítaje vraždu legátovu Raimundovi, hraběti toulouskému, dal proti němu a spojencům jeho hlásati kříž, a jmenoval svými legáty, kteří by celý podnik řídili, Arnolda, opata citeauxského, s biskupy z Konserausu a Rieze. Raimund vida bouři nad hlavou se stahovati, nabízel papeži podrobení, když jemu místo nenáviděného legáta Arnolda Citeauxského jiného pošle. Papež vyplnil jeho žádost a poslal k němu svého notáře Milona s janovským kanovníkem Theodosiem. Raimund slíbil všechno, čeho na něm legáti žádali, byl slavně od klatby rozřešen (r. 1209) a jeho příkladu následovali jiní francouzští páni. Výprava křížácká hnula se proti vikomtů Rogorovi z Beziersu, dobyla hlavních jeho pevností, Beziersu a Karkassony a jala jej samého. Poněvadž burgundský vévoda a hrabata z Neversu a od sv. Pavla dobytých krajín přijati nechtěli, byl působením legáta Arnolda hrabě Šimon z Montfortu, který nedávno z Palestiny se vrátil, za jejich pána ustanoven. On byl sice výborným válečníkem, ale spolu ctižádostivcem, který papežských legátů zneužíval, aby zemí Raimundových se zmocnití mohl. Poněvadž Raimund veliké horlivosti proti bludařům neukazoval, prohlásili jej legáti za nepřítele církve a přiřkli majetek jeho tomu, kdož ho dobude, kterýžto výrok Innocenc III. potvrdil (r. 1211). Vznikla z toho válka, kteráž až do r. 1229. trvala, a v níž se i králové aragonský a francouzský účastnili. V čele křížáckého vojska dobyl Šimon Montfortský skoro veškerého majetku Raimundova a synoda montpellierská potvrdila mu r. 1215. jeho držení. Šimon psal se potom »z Boží milosti hrabě toulouský, vikomt bezierský a karkassonský a vévoda narbonnský.« Raimund se svým synem též Raimundem a jiní ještě páni domáhali se svých práv a zemí proti Šimonovi na všeobecné synodě lateranenské IV. (r. 1215.), která však na slovo jiho-francouzských biskupů, že v případě, dostane-li Raimund své panství nazpět, posavadní výsledky boje zničeny budou a potlačení bludařů nemožným se stane, potvrdila Šimonovi držení dobytých zemí, a ponechala pouze to, co ještě v Provinci dobyto nebylo, synu Raimundovu. Když oba Raimundové od synody domů se vrátili, začali válku

proti Šimonovi, která měla hlavně politický ráz, kde nešlo více o víru, než u Šimona o založení velikého dědičného statku a u obou Raimundů o dobytí ztracených statků. Syn Raimund VII. dobyl pevnosti Beaucaire u Rodanu a jeho otec vpadl s vojskem svého synovce Jakuba I. krále aragonského do země od jihu a Toulouse otevřela mu brány. Nadarmo obléhal ji Šimon, který při tomto obležení byl vrženým kamenem zabit (25. června r. 1218.). Jeho nejstarší syn a dědic Amaury (Amalrich) upustil od oblehání. Mladý Raimund dosáhl úspěchů nad křižáky; nadarmo potvrdil Honorius III. mladému Amaury-ovi znovu statky otcovské, vynesl klatbu na mladého Raimunda a dal proti němu hlásati kříž. Mladý Raimund (otec zemřel r. 1222.) vítězil ustavičně, tak že Amaury 14. ledna r. 1224. příměří učinil, do Paříže se odebral a tam své nároky k jižní Francii králi Ludvíkovi VIII. odstoupil. Nastala nová křižácká výprava proti Raimundovi, kterouž řídili králové Ludvík VIII. († 8. listop. 1226.) a po něm jeho syn Ludvík IX. Raimund nemoha francouzské moci odolati, učinil po dlouhých bojích 12. dubna 1229. mír v Paříži, kterým dvě třetiny svých zemí ztratil, jež dílem přímo koruně francouzské dílem jako věno jeho dcery zasnoubené s bratrem královým Alfonsem Francii a něco málo církvi připadly. Mimo to slíbil, že svou zemi očistí od bludařů, církvi všechnu škodu, kterou vzala, nahradí, pět let kříž proti Saracenům na sebe vezme a v Toulouse universitu zřídí a její professory platiti bude.

Však ani posavadními křižáckými výpravami ani přísností inquisitorů z řádů dominikánského jmenovitě od r. 1233. nebyli kathaři zničeni, napravili se znova, ustanovili si biskupy a jáhny, konali služby Boží a nalézali bezpečné útočiště na hradech šlechty, jmenovitě na Monséguru. Poněvadž dominikáni libovolně si počínali a na mnoze udavačstvím se řídili, rozhorčili i pravověrné, a tři z nich byli r. 1233. v Kordesu zavražděni. Na opětne stesky suspendoval r. 1237. papež Řehoř IX. dominikány z úřadu inquisitorského v území toulousském. Však po jeho smrti navrátila se zase dominikánská inquisice v prosinci r. 1241., a znova začala honba na kacíře. Někteří inquisitoři byli opět zavražděni a hrabě Raimund dán do klatby, poněvadž liknavě proti bludu sobě počínal. Raimund začal r. 1242. válku s králem francouzským Ludvíkem IX., aby zase nabyl, co mírem pařížským (1229.) byl ztratil. Ale musil prositi za pokoj na základě onoho pařížského míru a zavázati se k boji proti bludařům. Potom obrátil se Raimund proti Monséguru, kamž mnozí kathařští biskupové a jáhni s čet-

nými dokonalými (perfecti) se byli utekli. Po statné obraně musila se pevnost v březnu r. 1244. vzdáti, 200 dokonalých bylo upáleno, ostatní přátelé a obránci Katharů podrobeni pokání. Od této rány nevzpamatoval se více blud a ztrácel svůj vliv na jihofrancouzské obyvatelstvo, ačkoli ještě přes půl století trval.

§. 354. Inkvisice.¹⁾

Ostré zakročení církve proti katharským bludařům mělo v zápleť zřízení zvláštního soudního dvoru a řádu zvaného inkvisice. I vyličovali četní spisovatelé inkvisici tak, že již pouhé její jméno každého hrůzou naplňovalo. Novější spisovatelé strhli s ní tuto hrůzu: a ukázali ji v její pravé podstatě. Hlavní zásluha v tomto ohledu náleží znamenitému učenci Hefelemu, kterýž jmenovitě církevního i politického odpadlíka Jana Antonína Llorente-a vyvrátil.²⁾

Církevní inkvisice není nic jiného nežli soud, který církev o svých věcech vynáší a vynášeti musí, má-li poklad víry, jenž Spasitel jí svěřil, neporušený zachovati. Toto právo jest v podstatě církve zakořeněno a nutnou podmínkou jejího bytí. Víra jest podmínkou spásy, pročez musí zde býti strážce její přesnosti, který

¹⁾ Nic. Eymericus (generální inkvisitor v Aragonii † 1399): *Directorium inquisitorum*. Barcinonae. 1503; cum comment. Fr. Pegnae. Rom. 1578; ed. Venet. 1607. — Ludovicus de Parma: *De origine, officio et progressu officii sanctae inquisitionis* libb. III. Matrit. 1598. Antw. 1619. — Philipp. a Limborch: *Hist. Inquisitionis*. Amst. 1692. — A. Llorente: *Histoire critique de l'inquisition d'Espagne*. Paris. 1817. 4 T. po německu od Höcka. Gmünd. 1819. 4 T. — Maistre: *Lettres à un gentilhomme russe sur l'inquisition esp.* Lyon. 1817. — Hefele: *Kard. Ximenes*. Tüb. 1844. str. 257. Kap. 18. (Die spanische Inquisition und Llorentes geringe Glaubwürdigkeit). — Preger: *Meister Eckhardt und die Inquisition*. Münch. 1869. Beck: *Konrad von Marburg*. Bresl. 1871. — Hergenröther: *Kath. Kirche und christl. Staat*. Freiburg in Br. 1872. str. 543—616. *Die Bestrafung der Häresie und die Inquisition*. — Hoffmann: *Gesch. der Inquisition* Bonn. 1878. 2 T. — Kaltner: *Conrad von Marb.* Prag. 1882. — Knöpfler: *Zur Inquisitionsfrage*. v. *Hist. pol. Blätter* 1882. sv. 90. str. 325—353. *Tresty na kacíře v Německu*: Pertz IV. (Legg. II.) 326. — *Sachsenspiegel*, Buch II. Art. 13. §. 7. — *Schwäb. Landr.* §. 313; ve Francii: Laurière: *Ordonnances des rois de France*. Paris. 1732. T. I. p. 50; srv. *Statuta Raymundi VII. Tolosani super haeresi Albigensi* z r. 1233. ap. *Mansi* XXIII. 265; v Polsku: Januszowski: *Statuta prava*. Krakov. 1600. str. 260—268.

²⁾ Srv. předcházející literaturu.

by měl právo, moc a povinnost všechny útoky na ni činěné odrazet a neškodnými učiniti. Úřad tohoto strážce vykonává církevní soud, jenž dostal název inkvisice, a od jsoucnosti církve neoddělitelný jest.

I když bychom církev za obyčejný spolek, jenž své stanovy má, pokládali, tu musí každý připustiti, že musí býti v tomto spolku nějaká auktorita, která nad zachováním stanov bdí, chybuující napomíná, varuje, trestá a konečně tvrdošijné a nehodné členy ze spolku vylučuje. Inkvisice jest nutným výsledkem církve.

Vlastní inkvisiční jednání záleží dle slov Kristových a apoštolů v napomínání, trestání a konečně vyobcování z církve čili exkommunikaci. První inkvisici vykonal sv. Pavel na hříšném Korintanu (I. Kor. 5, 5.). Církevní inkvisici uznal za právní i sám pohanský císař Aurelian, který biskupský dům v Antiochii tomu přiřkl, komu biskupové římské dopisují,¹⁾ uznáváje tak vyobcování biskupa Pavla Samosatského za právné. Jinou formu dostal církevní inkvisiční soud za císaře Konstantina Velikého, za něhož církev a stát v úzké spojení vcházeť začínaly. Útok na jednotu víry pokládal se též za rušení státního pokoje, a měl v zápětí politické tresty, jimiž bylo z pravidla vyhnanství a s ním spojená bída; tělesné tresty a smrt vidíme po prvé u Priscillianistů, však dal je vykonati uchvatitel císařského trůnu Maximus roku 385. Ale církevní Otcové neschvalovali tohoto počínání, jako sv. Martin Toursský, sv. Ambrož a papež Siricius.²⁾ Jejich názor zůstal platným až do papeže Řehoře VII. Jeho papežováním vstoupila v život křesťanská theokracie, v níž útok na víru a jednotu církve pokládal se za útok proti Bohu samému a zločin uražení Veličenstva a propadl trestu smrti. Však i v této době vyslovovaly se mnohé hlasy proti zásadnímu trestu smrti na bludaře. Teprve sv. Tomáš Aquinský přimlouvá se rozhodně za tento trest smrti³⁾ a po něm to činili jiní scholastikové. Toto učení zakotvilo se hluboko v mysli křesťanské a reformátoři všichni, lutheránští, helvetští, anglikánští a jiní užívali ho v nejrozsáhlejší míře. Teprve v novější době nastala změna a přesvědčení navrátilo se k názorům prvních křesťanských dob. Provedení trestu smrti odmítala od sebe církev, a mělo se státi státní mocí. Církevní orgány vynesly rozsudek o skutečnosti bludu, a odevzdávající bludaře svět-

¹⁾ Srv. Dil I. str. 180.
c. str. 438—441.

³⁾ Summa theologiae I. saecundae quest. 11. art. 3.

skému rameni prosily je, aby na těle nebo životě trestán nebyl. Tato prosba stala se ovšem při právním názoru času znenáhla pouhou formalitou, která bludaři nic neprospěla, však měla přece svůj základ a nesmí se pokládati za nějaké pokrytectví. Církevními orgány, kteréž onen rozsudek vynášely, byli biskupové a synody; zvláštních soudních stolic a úřadů, které by bludaře vyhledávaly a trestaly, nebylo. Těmito zvláštními soudními stolicemi rozumí se inkvisice v užším nebo vlastním smyslu slova.

Takovéto zvláštní stolice soudní spatřujeme ke konci 12. a pak v 13. století. Církev vidouc celou svou budovu ohroženu, musela rázně proti bludu vystoupiti, a tu stanovily synody, kterak jest s bludaři zacházeti. Již všeobecná synoda lateranská III. (1179.) stanoví can. 3. užívání zbraně proti bludařům, řkouc: Církevní kázeň má sice dosti na duchovním rozsudku a nepotřebuje krvavých trestů, mnozí však lidé jenom tenkrát pečují o blaho duše, když časných trestů se bojí. Poněvadž v Gaskogni, krajíně Albi a jiných krajinách převrácenost bludařů tak se rozmohla, že ne více v tajnosti, ale veřejně svou bezbožnost provozují, prosté a jednoduché svádějí, proti pravověrným ukrutni jsou, a ani kostelův, ani vdov a siroteků nešetří: proto vydáváme na ně klatbu a zakazujeme pod trestem klatby všeliké obcování s nimi; všichni věřící nechť se protíví tomuto moru a zbraně proti němu se uchopí; statky bludařův ať se zabaví a knížata mohou je učiniti otroky; odpustky dvou let obdrží, kdo proti nim bojovati bude.«¹⁾ O krok dále pokročil papež Lucius III. na synodě veronské r. 1184. slavené u přítomnosti císaře Fridricha I. Rudovousa, na níž přikázal, aby biskupové do podezřelých osad buď sami se odebrali nebo statné zástupce tam vyslali, kteří by tří nebo více počestných osob z místa nebo sousedstva pod přísahou se tázali, zdali bludaři v obci jsou; bludař budiž obeslán a potrestán, nemůže-li se očistiti neb upadl-li nazpět do bludu; hrabata, baroni a všechny vrchnosti musejí po žádosti biskupů přísahou slíbiti, že budou církev proti bludařům podporovati a tato ustanovení, která jsou církevní i císařská, provedou pod trestem, že svou důstojnost ztratí, vyobcování budou a jejich území interdiktu propadne; všichni příznivci bludařův ať jsou beze cti, a nepřipouštějí se za advokáty, svědky, a k žádnému veřejnému úřadu.²⁾ Tuto biskupskou inkvisici určila zevrubněji všeobecná synoda lateranská IV.

¹⁾ Hefele V. 636. 637.

Corp. Jur. Can. c. 9. X. de haereticis V. 7; Hefele V. 644. 645.

(r. 1215.) kanonem 3.,¹⁾ a úplný její řád předepsala znamenitá v tomto ohledu synoda toulousská, slavená r. 1229. za předsednictví kardinála-legáta Romana, tak že od této doby inkvisice vlastním soudním dvorem se stala.²⁾

Poněvadž blud v krajinách jihofrancouzských ani při těchto přísných předpisech nemizel, zostřil je Raimund VII., hrabě toulousský, novými předpisy (r. 1233.).³⁾

Tento inkvisiční soud byl zprvu biskupský, však záhy proměnil se cestou zúplna přirozenou v dominikánský. Řád dominikánský měl za účel obracet bludaře kázáním, od čehož slul též řádem kazatelským. Poněvadž snaha jeho byla zdárnou, užívali biskupové při svých inkvisičních soudech právě dominikánův, aby

¹⁾ Corp. Jur. Can. c. 13. X. de haereticis V. 7; Hefele V. 786. 787.

²⁾ Hlavní články tohoto inkvisičního řádu jsou následující: 1. Biskupové musejí v každé faře jednoho kněze a dva neb i více počestných laiků pod přísahu vzatých ustanoviti, kteří by s veškerou bedlivostí po bludařích pátrali, všechny podezřelé domy a místnosti prohlédali, a vypátravše bludaře neb jejich příznivce a ochránce hned je biskupovi nebo světské vrchnosti udali, aby náležitě potrestáni byli. 2. Totéž činiti jest exemtním opatům v jejich okresích, které biskupské pravomocnosti podrobeny nejsou. 3. Páni mají dovoliti vyhledávati bludaře a sami jejich skryše zbořiti. 4. Kdo dovolí bludaři na své půdě se zdržovati, ztratí ji na vždycky, a propadne svým tělem svému představenému k náležitému trestu. 5. I nedbalý propadne zákonitým trestům, když na jeho půdě zhusta kacíři se zdržují. 6. Nedbalý úředník (balliv) ztratí svůj úřad, a nesmí býti víc ani na tom ani na jiném místě ustanoven. 7. Dům, v kterém byl bludař nalezen, musí býti zbořen, a půda zabavena. 8. Aby však nikdo nevinně netrpěl, nesmí žádný pro bludařství býti potrestán, kdo za bludaře od biskupa neb jeho zástupce prohlášen není. 9. Když haereticus vestitus (oblečený bludař = dokonalý, perfectus) se obrátí, musí ze svého místa na jiné přesně katolické se přestěhovati, obdrží na své roucho dva kříže různé barvy od jeho roucha, jeden v pravo a druhý v levo a nebude k žádnému úřadu nebo veřejnému úkonu připuštěn, leč by od papeže neb jeho legáta v předešlý stav řádný byl dosazen. 10. Kdo ne z dobré vůle, ale z bázně smrti neb jiné příčiny do církve se navrátí, bude zavřen od biskupa, podroben ve své vazbě pokání a vydržován od toho, kdo statky jeho obdrží a jest-li chudým, od církve. 11. Všichni, mužští i ženské, onino od 14., tyto od 12. roku svého života musejí se veškerého bludařství od přísáhnouti; kdo by to učiniti se zdráhal, jest podezřelý z bludu. 12. Každý musí se třikráte v roce svému faráři nebo jeho zástupci zpovídati a Tělo Páně přijímati; kdo to opomine, jest podezřelý z kacírství, leč by to z dobré příčiny dle rady farářovy učinil. 13. Laikové nesmějí míti knihy N. a St. Zákona, vyjma žaltář a pak breviř, a to nikoli v domácím jazyku. 14. Žádný bludař nebo podezřelý z bludu nesmí veřejný ústav zastávati nebo býti lékařem. Mansi XXIII. 194; Hard. VII. 176; Hefele V. 872 sqq.

³⁾ Mansi XXIII. 265.

bludaře obrátili. Papežové uznávali horlivost kazatelských mnichův a odporoučeli je za missionáře do krajín bludařských. Papež Řehoř IX. přenesl v krajínách jihofrancouzských inkvisici na dominikány; poněvadž však na mnoze libovolně si počínali, zastavil na mnohonásobné stesky na ně i od pravověrných r. 1237. opět jejich pravomocnost. Po jeho smrti vystoupili opět jako inkvisitoři a papež Innocenc IV. dosadil je výnosem z 10. července r. 1243. zase v jejich inkvisiční činnosti v jižní Francii, ale obmezil ji poněkud tím, že nesměli bez svolení biskupů vynéstí výrok. V breve ze 20. října r. 1248. k Raimundu z Pennaforte praví papež, že poznal činnost dominikánů ve vykořeňování bludů za velmi zdárnou a uzavřel proto, že jim inkvisici specialiter (zvláště) odevzdá. Od těchto dob objevuje se vždy víc a více na místě biskupské inkvisice dominikánská, která znenáhla po Evropě se rozšířila.

Ve Francouzsku, které přímo koruně podroběno bylo, pečoval král Ludvík IX. o vykořeňování bludařství, jehož statut »Cupientes«¹⁾ srovnával se v celku s dekrety hraběte Raimunda VII. On prosil papeže Alexandra V., aby dominikány a františkány ustanovil za inkvisitory v jeho státech. což papež také učinil.²⁾ Avšak inkvisice neujala se ve Francii. Do Aragonie zavedl ji král Jakub I., poradiv se r. 1233. s biskupy na synodě tarragonské a vydav tam o ní zvláštní statut o 26 člancích.³⁾ Do ostatního Španělska byla zavedena roku 1248. Dominikáni byli tam inkvisitoři.

V Německu podporoval inkvisici císař Fridrich II., úhlavní nepřítel papežů a církevní moci, a vydal na říšském sněmu v Ravenně přísné zákony proti kacířům, vzal dominikány jako inquisitores haereticæ pravitatis pro celé Německo pod svou zvláštní ochranu, odporoučel je všem věřícím a stanovil, aby všichni kacíři, kteříž od církve byli odsouzeni, světskému rameni odevzdáni a ohněm spáleni byli; kdo by z bázně smrti konal pokání, nechtěl jest k věčnému žaláři odsouzen.⁴⁾

Do Čech vyžádal si r. 1257. inkvisitory na papeži Alexandru IV. král Přemysl Otakar II. ku potlačení Mrskáčů, Beghardův a Běkyň, a byli za ně ustanoveni dva brněnští minorité, Bartoloměj a Lambert, pro veškerou korunu českou, jejichž úsilí se podařilo

¹⁾ Mansi XXIII. 186; Hard. VII. 171; Hefele V. 872.

²⁾ Raynald. ad ann. 1255. n. 34.

³⁾ Mansi XXIII. 329 sqq; Hefele V. 918.

⁴⁾ Pertz IV. (Legg. II.) 290; Hefele V. 882.

potlačiti sektu.¹⁾ Po druhé byl inkvisiční soud v Praze z domini-
kánů r. 1315. na doléhání krále Jana Lucemburského od biskupa
Jana IV. z Dražic (r. 1301—1343.) sestaven. Z rozkazu tohoto
soudu bylo r. 1318. v Praze 14 Beghardů zatčeno a na hranici
upáleno. Týž osud byl by potkal i jiné bludaře, kdyby biskup
Jan nebyl svou biskupskou mocí zakročil. Jsa spravedlivým hněvem
naplněn proti inkvisitorům, kteří si libovolně počínali, otevřel
inkvisiční vězení a propustil vězně na svobodu, když pokání slíbili.
Za to obžaloval jej jako ochránce bludařů u papeže Jana XXII.
v Avignoně sídlícího jeho dávný protivník Jindřich, nemanželský
syn hraběte Schönburka, kanovník vyšehradský, rodem Němec.
Biskup musel r. 1318. osobně odebrati se do Avignonu a dlel tam
11 let, až konečně r. 1329. byl za nevinného uznán a k svému
důstojenství navrácen.²⁾ Stále objevuje se inkvisice v Čechách od
r. 1341. až do doby husitské, majíc své sídlo na Starém městě
v domě teď č. 208. Do Polska dostala se inkvisice r. 1318. po
rozkazu papeže Jana XXII., a král Vladislav Jagello rozšířil ji
r. 1424, poněvadž bludy Husovy valně v zemi se šířily. O špa-
nělské inkvisici promluvíme později.

¹⁾ Raynald. ad ann. 1257. n. 12; Dr. Borový: Dějiny diecése Pražské
str. 166.

²⁾ Borový, l. c. str. 135—137; 167. a 168.

Druhé oddělení.

Od Bonifacia VIII. až ku počátku XVI. století (r. 1303—1517.).

§. 355. *Náz tohoto občasí.*

Toto občasí, které renaissancí nazvati můžeme, tvoří přechod k novému věku. Papežství dostoupilo vrchole své moci za Innocence III. a vyšlo vítězně z boje s císařstvím Hohenstaufův; avšak jako císařství vinou císařův samých v tomto boji znamenitě poroucháno bylo, tak i papežství vzalo v něm velikou škodu, bylo ve svém světovém postavení otřeseno a chybnou politikou hohenstaufskou přinuceno podpírat se o Francii, která za všechnu přízeň papežů papežství takové rány zasadila, jakých od Hohenstaufův nikdy nezakusilo. Francouzský král Filip Krásný ranil papežství za Bonifacia VIII. jako politickou moc hroznou ranou; v dalším vývoji své závislosti na Francii přeložili papežové své sídlo do Avignonu a stali se na dobro nástroji francouzské politiky. Pokusy zbaviti se francouzského jha návratem do Říma vedly působením nešťastné politiky francouzského dvora k 40tiletému západnímu rozkolu, který papežství i v církevním ohledu přetěžce ranil. Papežové soustředili příliš církevní moc ve svých rukou a potřebovali proto na svou kurii a pak své politické velkomocenské postavení velikého nákladu, kterého na věřících žádali. Toto soustředění církevní moci v Římě, nutný na ně náklad a západní rozkol vyvolaly veliký odpor v církvi, který docela nové učení o ústavě církevní složil a do života uvést se snažil. Vznikl boj mezi soustavou papalní a episkopalní, kterouž poslední zastávaly synody kostnická a basilejská. Papežové bojující proti těmto dvěma synodám a jejich stoupencům, zachovali církevní ústavu v přesnosti; však na druhé straně nedbajíce na znamení času, jako Pius II. a podobně smýšlející, chtěli zachovati plnou papežskou

moc v každém ohledu, jak ji drželi papežové za jejího květu, ačkoli rozkol a ony reformátorské synody předcházely. Konečně na papežském stolci seděli i praví nástupcové apoštolů svým životem, ale též mužové méně hodní, kteří byli neschopni, aby opravu »in capite et membris« (v hlavě a údech), po které stále se volalo, provedli. Biskupové protivili se papeži, kněží biskupům, laikové kněžím. Klesání vážnosti čili auktority rozšířilo se po celém ústrojí církevním a zachvátilo též půdu občanskou a politickou.

Myšlenky Hohenstaufů přivlastnili si ostatní knížata a snažili vymaniti se z vlivu církevního; církev neměla býti nad nimi, ale pouze vedle nich anebo spíše pod nimi. Jednota evropských států, které v papeži svůj střed a svou nejvyšší rozhodčí mocnost posud uznávaly, rozpadávala se; politika nedbala náboženství, práva a mravnosti a stala se sobeckou a násilnickou.

Co do věd klesala scholastika, pídíc se po subtilnostech, pak co formy a jazyku se týče, a stávala se nezáživnou; za to však studia historická, jazyková, přírodopisná a zeměpisná se rozšiřovala, jmenovitě povznesla se klassická studia, kterých ostatně nikdy v církvi se nezanedbávalo a nabyla netušeného vzletu, který znovuzrozením věd (renaissancí) se nazýval, a všechny kruhy lidské společnosti tak zachvátil, že celé toto občasí renaissancí se nazývá. Bohužel vedle formy klassické pěstil se jimi záhy též duch pohanský, který vnikal do života a podkopával vážnost církve.

Tyto temné stránky, se kterými církev ve svém lůně bojovala, dostaly hrozného spojence v bludařích; starší bludaři popírali pravidelně jeden článek víry neb jenom některé a zůstali v předešlém občasí na malé kruhy obmezení: teď však činili bludaři útok na veškeré učení církve, zachvátili široké kruhy a ospravedlňovali své počínání skutečnými a domnělými vadami v církvi.

Avšak i za největšího ponížení Apoštolské Stolicе, kdy ze všech stran na ni útokem se hnalo, ano i za rozkolu zůstal papež přece středem duchovního i politického života při všem odporu proti tomu; papežové zakládali university nebo schvalovali jejich založení, činíce je tak světovými ústavami, zřizovali při nich nové stolice, podporovali učence, pěstili vědy a umění; žádná politická konstellace při všem odporu proti politickému vlivu papežství neobešla se bez papeže, císařové přijímali z rukou papežových císařské koruny, ačkoli kurfirstové prohlašovali, že císařství pouze

na jejich volbě závisí; panovníci hledali rady, podpory a rozhodnutí v těžkých případech teď jako prve u Apoštolské Stolicе.

Životní síla katolických křesťanův osvědčila se ve Španělsku, kde dobytím Granady konec panství mahomedánskému učiněn; ano i na jihovýchodu osvědčila se vlivem papežů, že panství turecké zachvátilo pouze země rozkolnické, kdežto Poláci a Uhři se mu ubránili.

Hlava první.

Rozšíření křesťanství.

§. 356. *Poměr církve k židům¹⁾ a mohamedánům;
španělská inkvizice.*

Židé nabyli v středověku velikého jmění ve všech zemích, zmocnili se všech obchodů, jmenovitě peněžních a byli nesmírnými lichváři. Vhod byla jim mezi křesťany rozšířená a učenci hájená domněnka, že brátí úrok jest lichvou. Mimo lichvu dopouštěli se velikých zločinů, jako podvodů, krádeží, ukrývání ukradených věcí, falšování dlužních úpisův a mince, obřezávání a vraždy křesťanských dětí, sprovozování se světa obrácených židův a sakrilegií.²⁾ V Anglii ukřižovali za krále Štěpána (r. 1138—1154.) několik hochů, podobně učinili za krále Jindřicha II. (1154—1189.).³⁾ V Linkolnu ukřižovali židé r. 1255. hocha; tento zločin byl královským soudem vyšetřován a dokázán,⁴⁾ po čemž 19 židů bylo odpraveno a 70 do žaláře vsazeno. V jakém rozkvětu lichva u židů byla, viděti lze z nařízení císaře Ludvíka Bavora z r. 1342., aby židé více nežli 40 procent ze sta nebrali. Lichva a jiné zločiny činily židy křesťanům nenáviděnými, a byvše k tomu ještě mnohdy úmyslně zveličovány a vymyšlenými věcmi rozmnoženy, vyvolaly krutá pronásledování proti nim. V Anglii chránil král Edvard I. (r. 1272—1307.) zprvu židů, netrpě však jejich lichvaření, než byl

¹⁾ Depping: Die Juden im M. A. Stuttg. 1834. — Jost: Gesch. der Israeliten. Berl. 1825. Theil IV. sqq. — Wiener: Regesten zur Gesch. der Juden in Deutschland während des M. A. Hannov. 1852. 2 Bde. — Erler: Die Judenverfolgungen des M. A. im „Archiv für das kath. Kirchenrecht“ Bd 44. (neue Folge 38.), str. 353.

²⁾ Erler, l. c. str. 253.

³⁾ Acta SS. ap. Bolland. 25. Mart. (Mart III. 588.) vypravují mučnickví tří hochův anglických 2 let 1144. 1160. 1181.

⁴⁾ Bolland. Acta SS. 27. Jul. (Jul. VI. 494.).

konečně jejich zločiny r. 1290. přinucen vypověděti je ze své říše. Odebrali se počtem 16.511 do Francie, odkudž již r. 1291. musili se vystěhovati a našli novou vlast v Německu a Španělsku. Skoro 400 let trvalo jejich vyhnanství z Anglie.¹⁾ Vztek lidu proti židům jevil se též tím, že násilně je křtili, aby tímto způsobem jich se zbavili. Papežové a synody ujímali se židů, kdykoli nespravedlivě byli pronásledováni. Papež Innocenc III. zakázal nutiti židy ke křtu, zabíratí jejich jmění, vyrušovati jejich slavnosti a pustošiti hřbitovy; což papežové po něm jako Innocenc IV. a Řehoř IX. opakovali. Co král francouzský Filip IV. židy vyháněl a loupil, choval se k nim přátelsky papež Klement V. Když roku 1348. mor krutě po Evropě zuřil a krvavá pronásledování židů v zápětí měl, jako by oni byli jeho původci, tak že tisícové jich v Štrassburku, Špýru, Vormsu, Mohuči a jinde od lůzy byli povražděni: zakročil proti vzteku lidu papež Klement VI. a dal útočiště pronásledovaným ve svých zemích.²⁾

Papežové snažili se též obrátiti židy ke Kristu řádnou cestou. Vzдорopapež Benedikt XIII. dal r. 1412. odbývati velikou náboženskou rozmluvu mezi židovským dogmatikářem rabinem Josefem Albem a svým tělesným lékařem Jeronymem a Sta Fide, pokřtěným to židem, a vydal potom r. 1415. vzhledem na četné obrácení židův v Aragonii bullu »Etsi doctoris gentium,«³⁾ kde stanovil, že židé třikráte do roka mají přijíti na kázání, kde skutečný příchod Messiášův se jim dokáže, a oni o svém poblouzení a příčinách svého krutého osudu mezi národy se přesvědčí. Basi-lejský sněm kázal v 19. sedění dne 7. září 1434., aby ve všech místech, kde mnoho židů žije, ustanoveni byli státní kazatelé, na jejichž kázání by židé choditi musili; a obnovil předpisy o vyloučení jich ode všech úřadův a hodností akademických, a o zvláštním jejich kroji; pokřtění židé, kteří by do židovství nazpět upadli, měli býti inkvisici odevzdáni. Křesťanští učenci chtěli důvody židy do lůna církve uvéstí a skládali učené rozpravy a znamenitá díla v tomto ohledu, jako na př. Alanus z Rysselu a Tomáš Aquinský. Nejvíce rozšířené polemicko-apologetické dílo pod názvem: *Pugio fidei adversus Mauros et Judaeos* podal Raymond Martini v Barceloně († po roce 1286).⁴⁾

¹⁾ Erlor, l. c. str. 355—357.

²⁾ Innsbrucker Zeitschrift 1880. str. 594.

³⁾ Döllinger, *Materialien*. II. 393—403.

⁴⁾ Mansi XXIX. 98 sqq.; Hard. VIII. 1190 sqq.; Hefele VII. 589.

Španělsko bylo zemí židům oblíbenou, kam ze všech stran od nejstarších dob rádi se stěhovali. Králové visigotští, stavše se katolíky, vydávali proti židům přísné zákony a nutili je ke křtu a tak povstávalo tajné židovství. Když křesťané panství mohamedánů ztenčovali a je v dobytých na nich územích ke křtu nutili: ukazovali se židé býti přáteli Maurův a nepřáteli křesťanův, a tu povstaly výbuchy lidu proti nim. Veliké hnutí proti nim povstalo r. 1391., kde na četných místech měli pouze volbu mezi křtem a smrtí. Tajné židovství rozmohlo se tím nesmírně a hrozilo nejen církvi, ale též španělské národnosti. Marani, kterýmž jménem sluli tajní židé a pokřtění tajní mahomedáné vedrali se ve všechny úřady a důstojnosti, byli učenci, soudci, státními úředníky, ano též biskupy, opaty, kanovníky a mnichy. Královská rada byla plna konversů (obrácených, t. j. židů), a křesťané musili snášeti zhusta porušení práva židovskými soudními sbory. Mnohá zákeřnická vražda byla bez trestu, poněvadž soudcové byli Maranové nebo pod jejich vlivem. Židé a Marani zmocnili se všeho bohatství země, šlechta jsouc sňatky s nimi spojena, chránila jich. Zápalky byly nahromaděny, až konečně se vzňaly. V Kordově vylilo jedno děvče mezi processím s domu vodu na sochu Panny Marie; v bouři, která z toho vznikla, zabil náčelník Maranů kopím vůdce hnutí. To bylo heslem všeobecného povstání katolíků proti šlechticům a konversům, kde se hrozně páliło, lou pilo a vraždilo. Hnutí rozšířilo se z Kordovy po celé Andalusii až do Kastilie. Tuto zuřivost měla inkvisice zmírniti a na místo vykonávání spravedlnosti lidem vstoupilo řádné soudní počínání sv. officia (**španělská inkvisice**).¹⁾

¹⁾ O španělské inkvisici rozcházejí se učenci ve dva tábory, které na proti sobě stojí. Jedni pokládají ji „za královský soudní dvůr jenom duchovní zbraní opatřený“ tak Ranke, Hefele ve svém spisu: Kardinál Ximenes 1. Auflage. Tübingen 1844. 2. Auflage. 1851. Hauptstück. 18., kde vyvrátil církevního a politického odpadlíka Jana Antonína Llorenta, jenž r. 1818. v Paříži vydal „histoire critique de l'inquisition d'Espagne“ o 4 svazcích (srv. o něm „Katholik“ 1824. sv. 13. str. 1 sqq.); Gams, K. G. von Spanien III. 2, str. 5—94, též zvláštní otisk: Regensb. 1878; Hergenröther, K. G. II. 187. 516; a jiní. — Opáčný názor jest: „Španělská inkvisice jest duchovní ale královskou zbraní opatřený soudní dvůr“. Tohoto názoru hájí v nejnovější době dva španělští učenci František Javier Rodrigo v díle: Historia verdadera de la Inquisicion. Madrid. T. I. 1876. II. a III. 1877; a Orti y Lara ve spise: La Inquisicion. Madrid. 1877. K tomuto názoru přistupují jesuité innsbručtí ve svém časopise: Innsbrucker Zeitschrift. 1879. str. 548 sqq.; za to popírá jej Dr. Knöphler v rozpravě: Zur Inquisitionsfrage. v Hist. pol. Blätter. 1882. sv. 90. str.

Roku 1477. přišli španělští panovníci Ferdinand a Isabella do Sevilly, kde pod ochranou kardinála Mendozy dominikán Alfons z Ojedy mezi Marany missie konal. Panovníci byli jako jinde na nový blud pozornými učiněni a žádáni, aby k jeho potlačení zvláštní soud ustanovili. Za totéž přimlouval se v Seville i přítomný inkvizitor sicilský a přisedící soudu Diego de Merlo ze Sevilly. Skutečně rozhodli se panovníci pro zavedení inkvisice a obrátili se ku papeži Sixtu IV., který 1. září r. 1478. vydal breve, jímž udělil církevní pravomocnost oněm inkvizitorům, dvěma nebo třem, které koruna jmenovati bude a kteří dle obyčejného práva si počínati měli. Dne 17. září r. 1480. jmenovali panovníci dominikány magistra Michala de Morillo a bakkaláře Jana de Sto Martino inkvisitory pro město a diecési sevillskou. První výrok viny bludem vynesli 27. března r. 1481. na pět judaistův a odevzdali je, poněvadž zůstali tvrdošijnými světskému rameni, kteréž je odpravilo. Brzo však přišly na oba inkvisitory žaloby k Apoštolskému stolci, že si krutě a nepořádně vedou. Papež nechtěje krále uraziti, jehož vyslanec za mravní neporušenost obou se přimlouval, ponechal jich na dále v jejich úřadě (breve z 29. ledna r. 1482.), ale dal králi na srozuměnou, že jiné na jejich místo dosadí, nebudou-li si počínati dle práva a spravedlnosti ve shodě s biskupy a dle toho, jak spása duší toho vyžaduje. Brzo potom rozšířil papež jejich moc po celé Kastilii a Leonu brevem z 2. ledna r. 1483., a stanovil tresty na ně, kdyby svůj úřad nedbale nebo nezákonně vykonávali.

Jako církevní auktorisace prvních inkvizitorů tak též první důležité upravení soudního jednání vyšlo od papeže Sixta IV., který k zamezení častých odvolání do Říma, jež zhusta ničím jiným nebývala než průtahem soudního chodu, v červnu r. 1483. arcibiskupa sevillského Iniga Maurique apoštolským appellačním soudcem inkvisice jmenoval. Ale bez ohledu na toto zařízení buď následkem libovůle inkvizitorů, buď vlivem státu, který pro nebezpečenství se strany tajných židův až příliš horlivě v inkvisici se účastnil, ukázaly se vady v právním chodu inkvisice: tu zavedl sv. Stolec po žádosti španělských panovníků úřad pro inkvisici před důležitý, totiž úřad velikého inkvizitora. Mezi dnem 2. měsíce srpna a 17. měsíce října r. 1483. udělil papež Sixtus IV. duchovní

325—358: 1883. sv. 91. str. 165—172. Však jest dáti přednost názoru domácích španělských učenců, kteří domácímu závodu jistě lépe rozumí nežli cizí učenci.

plnomocenství této hodnosti dominikánskému převoru od sv. Kříže v Segovii, Tomáši Torquemadovi (1483—1498.), který měl veškeré inkvisiční řízení vésti, své apoštolské poslání (*missio*) na jiné přenášeti a jmenovitě přijímati *appelace* jako zástupce papežův na místě předešlého *appellačního* zřízení. Potom byl obor pravomocnosti velkého inkvisitora rozšířen, jemuž Sixtus IV. dne 17. října r. 1483. též království Aragonské podřídil, odňav pramocnost tamějším inkvisitorům, kteří tam dle staršího zřízení působili. Tomáš Torquemada ustanovil dle papežských plnomocenství tak zvané výpomocné soudy čili nižší úřady.

Jakési zakončení nalezlo nové toto založení ještě r. 1483., když se srozuměním a schválením obou mocností, duchovní i světské, po bok velkého inkvisitora byla postavena inkvisiční rada (*consejo supremo*), která měla za účel snadnější vyřizování *appelací*, k čemuž Torquemada její členy subdelegoval, a pečlivější dozor na nižší soudy zavedl. Torquemada ustanovil tuto radu »mocí plnomocenství, která k delegování své auktority od papeže dostal.« Papež schválil toto zařízení, když se mu představilo, že posavadní *appellační* soudcové průtahům zabrániti nemohli.

Poněvadž radové a výpomocní inkvisitoři světskou pravomocnost obdrželi, musilo této pouze od krále jím se dostati; tito soudcové však neměli církevní moci, až ji od velkého inkvisitora obdrželi. Král jmenoval rady po návrhu velkého inkvisitora, který schváliv jmenování, apoštolskou auktoritu jim udělil. Inkvisiční radové neměli pouze poradního hlasu ale rozhodující čili *decisivní* dle bull vydaných od papežů Lva X., Klementa VII. a Julia III. Postavení velkého inkvisitora v čele všech inkvisitorů, kterým duchovní pravomocnost propůjčoval, bylo potvrzeno r. 1494. od Alexandra VI., r. 1507. od Julia II., r. 1518. od Lva X., r. 1529. a r. 1532. od Klementa VII., r. 1539. od Pavla III. atd. Všichni velcí inkvisitoři obdrželi nastupující na svůj úřad, své duchovní plnomocenství od sv. Stolic, ale král je jmenoval.

Papežové účastnili se horlivě v dozoru, upravování a řízení španělské inkvisice. V mnohých případech bylo lze odvolati se do Říma, a papežové odňali někdy španělským inkvisičním soudům *processy* a dali je rozhodovati římskými soudci. Španělská koruna uznávala poměr tento za poměr právní a měla inkvisici za soud v podstatě církevní. Však panovníci splnomocnili inkvisiční soud, aby dbal provedení státních zákonů proti bludům, a co s nimi spojeno bylo, a zavázal jej tím též vzhledem na stát. Inkvisitoři

počínali si dle této udělené moci, vyšetřovali zločiny jim přikázané, vynášeli rozsudky a odevzdávali vinníky světskému rameni v případech tvrdošijnosti v bludu, zločinů proti mravnosti nebo zločinu na škodu jiného. Španělská inkvisice byla rázu smíšeného, a nebyla hlavně trestním závodem, ale závodem smíření, pokání a rozřešení. Byly četné »auto da fé« (actus fidei), při nichž nic nehořelo leč svíce, kterou kajicník na znamení, že zase světlo víry jemu vzešlo, v ruce držel. Z odpravených byla větší část vrahy, zloději, křivopřísežníky a jinými zločinci, což při vyšetřování bludu na jevo vyšlo, a oni potom odpraveni byli, byť z bludu se káli. Rozdíl mezi španělskou inkvisicí a jinými záležel pouze v tom, že ona měla střed pro rozhodování, porady a appellate.

Když inkvisice činnost svou započala, ukázalo se, že právo koruny naproti šlechtě netušeným způsobem podporuje. Příčinou toho bylo zvláštní spojení mezi šlechtou a Marany, pro něž sama sebou moci inkvisičního soudu propadala. Tohoto účinku nepředvídali panovníci, ale, když se ukázal, nespustili ho více z mysli, aby práva koruny na úkor šlechty rozšířili. Španělští panovníci činili potom přemrštěné mnohdy nároky na sv. officium; ale papežové pracovali vždycky o to, aby inkvisice nevykořisťovala se k jistým politickým účelům. Španělská inkvisice zachovala zemi jednotu víry a zabránila ji před zhoubnými, krvavými, náboženskými bouřemi a válkami, kterých v plné míře zakusily Čechy, Německo a Francie.

Poněvadž židé svým lichvářstvím u národa v nenávisti byli a mimo to do podezření padli, že s Maury v Granadě v zemězrádném spojení jsou: nařídili r. 1492. panovníci Ferdinand a Isabella, aby buď se dali pokřtiti, nebo ze země se vystěhovali. Mnozí přijali křest, ale 160.000 židovských rodin opustilo zemi a bylo v Portugalsku přijato. Však již r. 1496. měli touž volbu v Portugalech.

Oba jmenovaní panovníci válčili deset let s Maury království granadského, kteříž odepřeli poplatek, k němuž se byli králi kastilskému zavázali. Dne 2. ledna r. 1492. vzdala se Granada, a panství mohamedánské vzalo na poloostrově za své. Maurové obdrželi náboženskou svobodu, ale když spiknutí, které proti nové křesťanské vládě učinili, se prozradilo, vyšel r. 1498. rozkaz, buď aby se stali křesťany, nebo zemi opustili, který r. 1501. se vši přísností byl proveden. Mnozí přijali křest a rozmnožili počet zdánlivých křesťanův, jiní vystěhovali se do Afriky.

Poměr křesťanů k mohamedánům byl vůbec nepřátelským; na nějaké úspěchy víry Kristovy mezi nimi nebylo lze pomysleti. Prodej zbraně mohamedánům od křesťanů byl hrozným zločinem.

§. 357 Odkrytí nových zemí v Africe, její objevy, nalezení cesty po moři do Indie, odkrytí Ameriky; počátky křesťanství tam.

Roku 1344. přijal kastilský princ Ludvík de la Cerda od papeže Klementa VI. Kanarské ostrovy, které portugalští a kastilští kupci r. 1330. odkryli, jakožto dar za roční poplatek 400 zlatníků florentského ražení. Nazval se knížetem Fortunie a zavázal, že tam křesťanství rozšíří, kostely a kláštery založí; však nemohl se ve skutečné panství jejich uvázatí.¹⁾ Potom odkryli Portugalcové západní břehy africké (1419—1484), a papež Eugen IV. daroval jim²⁾ r. 1443. veškeré země, kteréž od předhoří Nonu až k indické pevnině odkryjí;³⁾ což papež Mikuláš V. r. 1454. potvrdil.⁴⁾ Jejich povinností bylo zaváděti tam křesťanství.

Bohužel Portugalci a Španělé stále obcujíce a válčíce s Maury přisvojili si jejich právní názor, že podrobení beze vší podmínky ke vší osobní služebnosti povinni jsou a takřka beze všeho práva se stávají, zaváděli jej v nově odkrytých zemích naproti domorodcům, ohrožovali je v jejich osobní svobodě, olupovali je o ni, zaváděli otroctví, ano provozovali i obchod s otroky. Zákony dovolovaly učiniti někoho otrokem právem válečným nebo soudním výrokem pro zpouř, návrat k modloslužbě a lidojedství. Papežové vystupovali vždycky jakožto hajitelé práv a svobody domorodců naproti výbojcům, a snažili se ze všech sil zameziti neb alespoň zmírniti a obmeziti otroctví.

K velikosti Portugalska položil základ smělý princ Jindřich příjímím Plavec, čtvrtorozený syn krále Jana I. (nar. 1394, † 1463), za jehož vedením Portugalci větší námořní výpravy podnikali a

¹⁾ Raynald. ad ann. 1344. n. 39 sqq; Hergenröther: Kath. Kirche und christl. Staat. str. 349.

²⁾ O darování zemí papeži srv. Hergenröther: l. c. oddíl: „Die Länderschenkungen der Päpste.“ str. 332 sqq.

³⁾ Raynald. ad ann. 1443; n. 10.

⁴⁾ l. c. ad ann. 1454. n. 8.

r. 1445. až ke Quinejskému zálivu v západní Africe se dostali. Za krále Alfonsa V. (1438—1481) překročili aequator (rovník) a dostali se r. 1472. ku předhoří sv. Kateřiny. Za krále Jana II. (1481—1495) připlul r. 1484. Diego Cao (Cam) k ústí řeky Conga, seznal tam dobře spořádanou říši domorodcův a vzal s sebou do Portugal několik černochoův jakožto rukojmí Kongského krále, aby byli v křesťanském náboženství vyučeni a potom jako věrozvěstové ve své vlasti působili. Skutečně byli v Portugalsku pokřtěni a nejvznešenější z nich Zakuta měl krále a královnu za kmotry a byl Janem nazván. Bartoloměj Diaz dostal se r. 1487. na cíp Afriky, kdež ono předhoří předhořím Bouří nazval, ale král Jan II. na jméno: »předhoří Dobré naděje« přeměnil. Za krále Emanuela I. (1495—1521) objel Vasco da Gama r. 1497. předhoří Dobré naděje, dostal se r. 1498. do Indie a našel tak novou cestu po moři od této země. Nová loďstva odplula tam, František Almeida stal se tam místokrálem (1507.), jehož nástupcem stal se Alfons Albuquerque († 1515.), který město Goa učinil sídlem portugalského panství v Indii. Petr Cabral byv r. 1500. s loďstvem poslán do Indie byl bouří zanesen a odkryl Brasilii.

Kongo ¹⁾ byl spořádaný stát, o jehož pokřesťanění se pokusil portugalský král Jan II. Dal s vrchu jmenované rukojmí pokřtiti a poslal jej na zpět do vlasti jejich r. 1489. jakožto tlumočníky missionáře Jana od Panny Marie a jiných ještě věrověstů z řádu dominikánského. Missie pod ochranou Portugalců těšila se zdaru. Král Nizingaa-Kuv dovolil hlásati evangelium, přijal sám r. 1491. křest, na němž obdržel jméno: Jan, uznal portugalského krále za svého spojence, čili vlastně za svého vrchního pána, a kázal ničiti modly. Jeho syn a nástupce Alfons byl horlivým katolíkem a hubitelem modlářství. Poslal své dva syny, několik svých vnukův a více synů náčelníků do Portugal, aby tam důkladného vzdělání nabyli, z nichž dva později na biskupství posvěceni byli. Král Emanuel I. staral se s veškerou pečlivostí o missii v Kongu. Od r. 1505—1512. pluly skoro každý rok lodi do Konga a vezly s sebou statné věrověsty. Roku 1521. odebrala se tam četrná missie: z dominikánů, z augustiánův a několik světských kněží, rozešli se po celé říši a pokřtili v krátkém čase tolik lidu, že při smrti krále Alfonse († 1525.) veliká část poddaných byla křesťanskou. Za nástupce Alfonsova Petra přijal biskup z ostrova sv.

¹⁾ Srv. „Die katholischen Missionen.“ Freiburg. 1887. „Kongo, einst und jetzt.“ str. 1 sqq.

Tomáše v zálivu Quinejském, k jehož diecési kralovství Kongo náleželo, název biskupa kongského a přeložil své sídlo do sv. Salvatora. K veliké ztrátě svého stádcе zemřel tento biskup. Jeho nástupcem stal se jeden z princů kongských, kteří v Portugalsku byli vychováni. Přišel do Říma a papež posvětil jej za biskupa a poslal do vlasti jeho, než on na cestě zemřel. Víra rozmáhala se tak v Kongu, že portugalský král Jan III. r. 1533. oznámil papeži, že celé Kongo jest katolickým.

K odkrytí pomořské cesty do Indie přistoupilo odkrytí Ameriky. Janovan **Krištof Kolumbus** (Colon), jenž r. 1446. se narodil a v zeměpisu zběhlým byl, nabízel své služby Benátkám, své vlasti Janovu a Portugalsku, však nadarmo. Isabella, královna kastilská, přijala je a postavila jej v čelo tří lodí. Tak nastoupil 3. srpna r. 1492. na svou první pomořskou výpravu. Dne 11. října odkryl ostrov Quanahani, jemuž dal jméno San Salvador, a jiné ještě ostrovy, mezi nimi Kubu (28. října) a Haiti, kterýžto poslední ostrov Hispaniolí nazval. Navrátil se 15. března r. 1493. do Španěl, byl s velikou slávou od královny přijat, admirálem jmenován a v čelo nové výpravy 17 lodí postaven, která 25. září r. 1493. z Kadizu vyplula. Na této výpravě objevil nové ostrovy, mezi nimi Jamaiku a Portoriko, a založil na Hispaniole osadu, jejímž náčelníkem učinil svého bratra Bartoloměje. Aby srovnal spory mezi Španěly a Portugaly o panství v novém světě, vydal papež Alexander VI. jakožto rozhodčí dne 4. května r. 1493. bullu »Inter cetera«, kde čarou meridianní od severní točny k jižní, sto mořských mil západně od Azorův a ostrovů Zeleného předhoří ustanovil meze panství španělského a portugalského; za touto čarou ležící země budou náležeti ke Španělsku, před ní ležící ku Portugalsku. Spolu pochválil papež horlivost a schopnosti Kolumbovy, a napomínal, aby statní missionáři do nově odkrytých zemí posláni byli.¹⁾ Dne 25. června r. 1493. psal papež knězi z řádu fran-tiškánského Bernardu Boylovi z Katalonie, který s dvanácti druhy jakožto první missionář do nového světa se odebral.²⁾ Když mezi Španěly a Portugaly nové spory vznikly, pošinul papež r. 1494. čáru pomezí čili demarkační o 270 mořských mil dále na Západ, takže západní ostrovy a země od této čáry měly býti španělské,

¹⁾ Bulla ap. Leibnit. Diplom I. I. p. 471; Bull. ed. Luxemb. X. p. 2. 3.; Bull. ed. Taur. V. 361—364; c. 1. de insulis novis orbis I. 9. in libro Sept.; Raynald. ad. ann. 1493. n. 19—22.

²⁾ Raynald. ad ann. 1493. n. 24—25.

východní portugalské.¹⁾ Rozhodnutí papežské mělo šťastný výsledek; nové a nové země objevovaly se, a mezi oběma žárlivými námořními mocnostmi nevypukla žádná válka.

Kolumbus navrátil se z druhé výpravy 10. června r. 1496. do Sevilly a podnikl 30. května r. 1498. třetí cestu s osmi lodmi a objevil severní pobřeží jihoamerické pevniny. Však osadu na Hispaniole našel v úplné zpouře proti svému bratru; chtěje pořádek opět zavést, byl u dvora osočen a královský kommissar František de Bobadilla na Hispaniolu vyslaný, aby věci vyšetřil, poslal jej v okovech do Španěl, kamž jako zločinec 25. listopadu r. 1500 přibyl. Král Ferdinand omlouval se, že se to mimo rozkaz jeho stalo, však neučinil přece dosti stížností jeho. Dne 9. května r. 1502. nastoupil Kolumbus na čtvrtou cestu, na níž jižní břehy Mexického zálivu ohledal. Vrátiv se 7. listopadu r. 1504. do Španěl churav, našel svou ochranitelku královnu Isabellu mrtvu, upadl do těžké nemoci, a když se z ní zotavil, zápasil, jsa stařec již, s krutou bídou a nouzí, v níž 20. května r. 1506. ve Valladolidu zemřel. Po sedmi letech bylo tělo jeho převezeno do Sevilly a uloženo v klášteře kartusiánském Las Cuevas; r. 1536. bylo přeneseno na Hispaniolu a pochováno v chrámě katedrálním v San Domingu. Když tento ostrov Francii byl postoupen, byly jeho ostatky 20. prosince r. 1795. slavně vyzdviženy a převezeny na ostrov Kubu, kde v katedrálce hlavního města Havany podnes odpočívají. Ani jména po svém objeviteli nedostal Nový svět, ale po Florenčanu Amerigu Vespucci-m, který teprve r. 1499. tam přišel a čtyři popisy o Novém světě vydal. Papež Julius II. přimlouval se roku 1507. za syna Kolumbova Diega u španělského dvora.

Missionáři, kteří spěchali hlásat Krista v novém světě, byli františkáni, benediktini, jeronymité a dominikáni, kteří našli rozsáhlé pole činnosti, a pracovali s neunavnou horlivostí na vinici Páně, bojujíce spolu za práva domorodců naproti podmanitelům jejich. Poněvadž do této doby jenom malé začátky křesťanství v Americe spadají, budeme o pokřesťanění Ameriky v souvislosti v nové době rozprávěti.

¹⁾ l. c. ad ann. 1494. n. 31. srv. n. 36 sq.

Hlava druhá.

Dějiny papežů. ¹⁾

a) Papežové v Avignoně; babylonské zajetí (1308—1378). ²⁾

§. 358. *Nebohy církve plynuvši z přeložení papežského sídla do Avignona.* ³⁾

1. Papežové sídlíce v Římě, byli středem a hlavou národů, kterým zákony dávali; avšak sídlíce v Avignoně, stali se závislými na Francii a neostýchali se pranic nazývati se hrabaty venaissin-

¹⁾ Všeobecná literatura. Ptolem. de Fiadon. II. E. až k r. 1316. — Albertus Argentinensis: *Chronica* 1273—1348 (ap. Urstis. T. II. p. 95.). — Bartholomaei Ferrariensis O. P. *Polyhistoria* 1287—1367. (ap. Muratori, scriptt. T. XXIV.). — Albertinus Mussatus, korunovaný básník a státník v Padui († 1330.): *Historia Augusta Henrici VII* libb. XVI; *de Gestis Italicorum post mortem Henrici VII* libb. VIII. až do r. 1317.; Ludovicus Bavarus nedokončen (ap. Muratori, scriptt. T. X. a v Graevii et Burmanni *Thesaur. Italiae* T. VI. P. II.). — Giovanni Villani, státník florentský († 1364.): *Istorie Fiorentine* až 1348; pokračovali v nich Matteo a Filippo Villani až 1364. (ap. Muratori, T. XIII.) *Milan*. 1729. sq — Životy všech papežů toho času ap. Muratori, T. III. p. 451. — Platina (za Pia II papežský abbreviator, později bibliotekář ve Vatikáně; † 1481.): *de Vitis Pontificum Roman.* (až do Sixta IV.). Venet. 1479. Colon. Agripp. 1626, kteréž vydání mně po ruce jest. — Theodoricus de Niem *Vitae Pontiff. Rom.* 1288—1418 additis *Imperatorum gestis* (v Eccardi Corp. hist. med. aevi T. I.). — Jean Froissart (z Valenciennes-u, † 1401.): *Chronicon de France, de l'Angleterre etc.* 1326—1400. Par. 1503 sq. 4 T. f.; revue par Sauvage, Lyon 1599 sq. 4 T. f.; v *Collection des Chroniques* par Buchon. Paris. 1824. 10—25. T. 13. století. (Prätorius: über Froissart, v *Schlosserově Archivu für Geschichte*. 1833. sv. V. str. 213.). — Joannes de Winterthur s. Vitoduranus, františkán: *Chronica*. 1215—1348. (ap. Eccard. T. I.; lépe v *Thesaur. historiae Helveticae*. Tiguri. 1735 sq.) — Jakob Twinger von Königshoven, kněz v Štrassburku († 1420.): *Chronik německy* až 1386. ed. Schilter. Strassb. 1698. 4. — Gobelinus Persona, děkan v Bielefeldě († 1420.): *Cosmodronium* 1340—1418. (ap. Meibom T. I. p. 53). — Antonii, archiepisc. Florent., *Summa historialis* až 1459. Norimb. 1484. 3 T. f. a častěji. (Opp Flor. 1741 sq. T. I. † 1459.). — Pii II. (Aenae Silvii) *commentarii rerum*

skými a avignonskými, many to koruny francouzské. Avignonští papežové byli rodem Francouzi, tvořili si sbor kardinálů velikou většinou francouzský a dali jaksi veškeré církevní vládě ráz francouzský. Tím otřásl se všeobecné světové postavení papežů nad národy, kteříž jim od této doby nedůvěřovali, majíce je za nástroje francouzské politiky.

2. Všechny italské strany viděly vždy v papeži svůj střed a svého vrchního pána, kterýž je krotil a v mezích držel; když

mirabil. a Joanne Gobelino compositi 1405—1465. Francf. 1614. f.; a jiné ještě spisy Aenease Silvia). — Werner Rolefink, karthusián v Kolině († 1500.). Fasciculus temporum až 1476. Colon. 1474 sq. pokračoval v díle Linturius až 1514. (ap. Pistorium-Struve, T. II. p. 347.). Coccius Sabellicus, dějepisec v Benátkách, († 1506.): Ennendes, seu rhapsodia historiarum až 1504. Venet. 1498 sq. 2 T. f. (Opp. Basil. 1560. 4 T. f.). — Fr. Guicciardini († 1540.): Storia d'Italia 1493—1532. Venet. 1567. — Joann. Trithemii († 1516. opatem u svatého Jakuba ve Vircburgu) Annales Hirsangienses 830—1514. Monast. s. Galli 1690. 2 T. f. — Phil. de Commines († 1509.) chronic. et histoire 1464—1498. Paris. 1523 sq. rev. du Fresnoy. Lond. 1747. 4 T. 4; Dupont. Paris. 840. sq. 3 T. — Albert Kranz, naposledy kanovník hamburský († 1517.): Metropolis, dějiny to arcibiskupství hamburského a bremského 780—1504. Basil. 1548. Viteb. 1576. — Raynaldi Annales, continuat. Baronii. — Lorenz: Deutschlands Geschichtsquellen im M. A. von Mitte des 13. bis Ende des 14. Jahrhunderts. Berl. 1870. — Muratori; Gesch. Italiens, německý překlad. sv. VIII. a IX. — Hefele: Blicke ins 15. Jahrhundert (Giesser, Jahrb. für Theol. sv. IV. sešit 1.); C. G. VI. VII. — Damberger: Synchronistische Gesch. der Kirche und Welt im M. A. sv. XII—XV. (až do r. 1378.). — Lorenz: deutsche Gesch. im 13. und 14. Jahrh. Wien. 1863 sq. 2 Bde. — Papencordt: Gesch. der Stadt Rom im M. A. str. 342 sqq. — Gregorovius: Gesch. der Stadt Rom. sv. VI. sq. — Reumont: Gesch. der Stadt Rom. II. 715. — Dr. Ludwig Pastor: Gesch. der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. Erster Band: Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance bis zur Wahl Pius II. Freiburg im Br.; jest to dílo velikolepé, spracované na základě archivních studií. Seznam použitých archivův a sbírek listin str. XXI—XXIV; seznam použité literatury ohromné (děl s úplným titulem) str. XXIV—XLVI.

²⁾ Vitae Paparum Avenionensium ed. Stephan. Baluz Paris. 1693 2 T. 4. — (Tessier): Hist. des souverains Pont., qui ont siégé dans Avignon. Paris. 1774. — André: Hist. polit. de la monarchie pontificale au XIV. siècle. Paris. 1854. — Christophe: Hist. de la papauté pendant le XIV. siècle. Paris 1853; po německu od Rittera. Paderb. 1853. 2 sv. — Höfler: Avign. Päpste. Wien. 1871.

³⁾ Pastor: Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des M. A. Freiburg. 1886. 1. Bd. „Gesch. der Päpste im Zeitalter der Renaissance bis zur Wahl Pius' II.“ str. 53—94.

však papežové v Avignoně sídlili, zavládlo v Itálii úplné bezvládí, stálý boj stran, který krásnou zemi hrozně zpustošil. Jmenovitě klesl a pustl Řím, jehož kostely tak se rozpadávaly, že u sv. Petra a v Lateráně stáda až k oltáři na trávě se pásla, a jehož pohanské památky beze všeho ohledu se ničily a za stavivo užívaly.

3. Peněžité nesnáze byly u papežů v 13. století značné a přeložením papežského sídla do Francie rozmnožily se znamenitě. Italské příjmy odpadly na dobro a poplatné říše odváděly své dávky mnohem nepravdělněji nežli dříve, bojíce se, aby vlastně Francii poplatku neodváděly. Papežští finančníci vymýšleli nové zdroje příjmů, které byly s povážením, aby schodek ukryly. Neblahá soustava annat, reservátů a expektancí dostala se od času Jana XXII. do květu a měla množství zlořádů v zápětí. Avignonská finanční soustava podkopala papežskou vážnost více, nežli obyčejně se myslí.

4. Papežové nezachovávali residence, dávali špatný příklad biskupům a majitelům větších obrocí církevních, kteří též residence nezachovávali.

5. Konečně papežský dvůr zesvětštl na cizí půdě způsobem povážlivým, ačkoli přepjaté líčení o něm od Petrarky³⁾ nesmíme za berný peníz brát, ale hezky zmírniti, a pak nesmíme zapomínati, že Avignon stal se náhle z malého francouzského provincialního města světovým městem, kamž tisícové a tisícové lidí přicházeli a kdež všechny temné stránky, které ve velikých městech se ztrácejí, značně vynikaly.

Přeložením papežského sídla do Avignona bylo papežství ze své historické půdy a svého řádného vývoje najednou vytrženo a do stavu docela nového postaveno. Otřesení papežské moci a veškerých církevních poměrů musilo v zápětí následovati.

³⁾ l. c. str. 61.

³⁾ Tento básník zavrhuje každého papeže sídlícího v Avignoně, ať byl hodný nebo nehodný; Avignon byl mu Babelonem. Zjevení sv. Jana. Však on nehodí se za mravokárce; honilť se nemírně po církevních obrocích a rozhořčenost jeho na Avignon a kurii jest s tím ve spojení. A týž přísný kazatel Avignona lichotil způsobem přenedůstojným ohavným Viskontům; srv. Pastor. l. c. str. 58. 59. a n. 1.

§. 359. *Klement V. (r. 1305—1314.); XV. církevní všeobecný sněm ve Vienně; zrušení řádu templářského.¹⁾*

Desátý den po smrti papeže Benedikta XI. vstoupili kardinálové v témž domě, v kterém papež zemřel, v konklave, ale po 11 měsíců nemohli se sjednotiti, ačkoli Perugijští již úžeji je zavřeli. Proti sobě stály dvě strany skoro jednoduše silné: italská, jejímiž náčelníky byli kardinálové Matouš Rosso Orsini a František Gaëtani, synovec papeže Bonifáce VIII., pak francouzská, v jejímž čele stáli Napoleon Orsini a kardinál-biskup ostijský Mikuláš, po svém rodišti též kardinál z Prata (u Florencie) zvaný. Okolo počátku dubna r. 1305., když již skoro devět měsíců konklave trvalo, přišli tři poslové francouzského krále Filipa do Perugie a netajili se nijak úmyslem urychlit volbu, ale ujišťovali představené města, že žádných zlých úmyslů nemají.

Zpráva Jana Villaniho²⁾ o dalším průběhu volby jest italskou bajkou, kterou bohužel dějepisci za pravdu přijímali. Další volba

¹⁾ Rabanis: Clément V. et Philippe le Bel. Paris. 1858. — Edgard Boutaric: La France sous Philippe le Bel. Paris. 1861. — Wench: Clemens V. und Heinrich VII. die Anfänge des französischen Papstthums. Halle. 1882. — Hefele C. G. VI. 357.

²⁾ Jan Villani vypravuje: V 10. měsíci konklave (tedy hned po příchodu francouzských poslů) pravil kardinál z Prata ke kardinálu Gaëtanovi, že průtah volby církvi velice škodí a on vynášel prostředek, který by zde odpomohl. Oba srozuměli se, aby jedna strana (italská) tři statné Nevlachy (Ultramontany ze stanoviska italského) pojmenovala, z nichž by druhá strana v 40 dnech papeže zvolila. Obě strany postoupily po tomto ujednání, o němž písemná smlouva vyhotovena byla. Italská strana jmenovala tři mimo-italské arcibiskupy, mezi nimiž byl též arcibiskup bordeauxsky Bertrand de Got (Villani nazývá ho Raymundem), který byl oddán Bonifácovi VIII. a rozhorlen na Filipa, poněvadž bratr Filipův Karel z Valoisu ve válce gaskognské hrozně jeho příbuzné utiskoval. Ale kardinál z Prata znal dobře marnivou povahu arcibiskupovu a oznámil učiněnou smlouvu rychlými posly, kteří v 11 dnech z Perugie do Paříže přibyli, králi, radě mu, aby s arcibiskupem de Gotem se smířil a jemu své podmínky předložil, neboť na vůli králově jest, kdo z těchto tří bude papežem. Král pozval hned arcibiskupa, aby v šesti dnech do opatství u St. Jean d'Angely v Saintonge k důležité rozmluvě se dostavil. Tam ukázal král arcibiskupovi list z Perugie a slíbil mu papežství, když jemu šest žádostí splní: 1. když jej úplně s církví smíří a zajetí Bonifácovo mu odpustí; 2. když klatbu na něj a služebníky jeho danou zruší; 3. když jemu desátek na pět let na flanderskou válku propůjčí; 4. když památku Bonifácovu zničí; 5. když oba kardinály Kolonny, Jakuba a Petra, v jejich bývalé důstojnosti znova dosadí, a několik jeho přátel kardinály učiní. Šestou žádost podržel král prozatím pro sebe. Arcibiskup přijal tyto podmínky. Již 35. den (po učiněné

sběhla se takto: Jak známo nastoupil papež Benedikt XI., nástupce Bonifáce VIII., na mírnou politiku, aby shodu s Filipem Krásným obnovil, a byl mu v mnohých věcech povolným, nezadav nikterak církevních prospěchů. Tuto povolnost chtěla jedna část kardinálů

smlouvě v Perugii) dostal kardinál z Prata zprávu od Filipa, co se stalo, oznámil to své straně, potom měly obě dvě strany společné sedění, v němž kardinál z Prata jsa mluvčím své strany, zvolil arcibiskupa bordeauxského za papeže, k čemuž ostatní hned přistoupili. A tak byla italská strana přelstěna (historie Florentine lib. VIII. c. 80. ap. Muratori, scriptt. rer. ital. XIII. p. 417; po latinsku ap. Raynald. ad ann. 1305. n. 2—4; Hefele, VI. 358. 359.). Toto vypravování přijali za pravé Antonín Florentský: Summa historial. P. III. tit. 21. c. 1. a ostatní pozdější dějepisci. Však o pravdivosti této zprávy pochybovali již dříve Mansi (v notě ad Raynald. n. 1.), Döllinger (Lehrb. der K. G. II. str. 278) a abbé Christophe (Gesch. der Papstums während des 14. Jahrh., německý překlad od Rittera. Paderborn. sv. I. str. 336.); na dobro ji vyvrátili Rabanis, Boutaric v uvedených dílech) a na jejich základě Hefele (C. G. VI. 360 sqq.). 1. Není pravda, co praví Villani, že před volbou bylo nepřátelství mezi Filipem a bordeauxským arcibiskupem Bertrandem; neboť Bertrand byl z biskupa cominges-ského za arcibiskupa bordeauxského r. 1299. od Bonifáce VIII. povýšen, tedy v čase, kdy papež s Filipem v přátelském poměru stál a při obsazování církevních obročí jistě na přání jeho zřetel měl; rodina du Gotů nebyla nepřátelskou Francii a tudy ne zvláště Karlem z Valoisu týrána, naopak bratr arcibiskupův Arnaud Garsias sloužil ve francouzském vojsku; edikty královny z 3. března r. 1300., z 2. listopadu r. 1302. a 28. dubna 1304. svědčí o přízni králově k němu, chránice jeho práv a příjmů; konečně vrstevník Villaniův Ferreto z Vicenzy (historia ap. Muratori, T. IX. p. 1015.) praví přímo, že byl králi přemilým (Philippo gratissimus, eo quod ab juventute familiaris exstitisset). 2. Úkol zrádce, který Villani kardinálovi z Prata, dominikánu, připisuje, nesrovnává se s jeho charakterem; podobně této zrady nespáchal Napoleon Orsini, jak plyne z listu jeho ke králi od roku 1314. (ap. Baluz. Vitae Paparum Avenionensium T. II. p. 298). 3. List, který Klement V. v říjnu r. 1305 králi Filipovi psal, svědčí proti Villanimu. Klement oznámil dříve králi, že jest za papeže zvolen, ale ne, že volbu přijal. Král byl jaksi uražen, a tu vymlouval se Klement, že při tom byli poslové královi, a dodal, že volbu nerad a jenom na mnohé domluvy přijal. 4. Villani tvrdí, že volba smlouvou, tedy patrně jednohlasně se vykonala; však volební dekret dokazuje, že deset hlasů bylo proti pěti; a teprve když nutné dvě třetiny hlasů byly pro Bertranda odevzdány, přistoupilo k nim oněch pět; ano teď připojili se k učiněné volbě též oni čtyři kardinálové, kteří pro nemoc konklave opustili nebo pozdě přišli. 5. Ona tajná schůze králova s arcibiskupem v opatství St. Jean d'Angely nestala se nikdy. My víme, kde byl arcibiskup od 17. května r. 1304. až do konce června r. 1305. na své visitační cestě po diecési (latinský originál tohoto registra, které na cestě dal arcibiskup zhotoviti, nezachoval se, ale pouze francouzský výtah ze 16. století, který Rabanis co dodatek ke svému dílu vytisknouti dal. Ona schůze musila se dle výpočtu státi mezi 17—20. dnem května, ale 10. května přišel arcibiskup do Rochesur-Yon, pozdějšího Bourbon-Vendée, a zdržel se až do konce

zachovati, druhá však s Františkem Gaëtanem byla pro směr Bonifáce VIII. Kardinálové nemohli se sjednotiti o jednom ze svého středu¹⁾ pro uvedenou příčinu a pak jistě též pro mnohou osobní řevnivost a touhu mnohého po tiaře; ani oba Orsinové nemohli se sjednotiti, Matouš vzdálil se pro nemoc prý z konklave a Napoleon náležel k tak zvané francouzské straně. Za těchto okolností ohlíželi se kardinálové po cizím, který by byl na jedné straně osobou Filipovi milou, na druhé straně zase zavázán Bonifácovi VIII. a ctil jeho památku. Tu padli jejich zrakové na Bertranda de Got, kterého znali, a jenž byl prostředčným poddaným krále Filipa, avšak přímým anglického krále, u něhož v čas nouze pomoc a ochranu proti Filipovi hledati mohl. Byl rodem ze vznešené rodiny gaskognské, studoval v Orleansu a Bologni, stal se kanovníkem v Bordeauxu a papežským kaplanem; Bonifác VIII. jmenoval jej r. 1295. biskupem comingesským a přeložil r. 1299. na stolec arcibiskupský v Bordeauxu. Jeho starší bratr Berard byl kardinálem-biskupem albaňským, prostředkoval jako papežský legát r. 1295. mezi Francií a Anglií a zemřel za tohoto působení v červnu roku 1297. ve Francii. Roku 1302. ukázal Bertrand příchýlnost k Apoštolské Stolicí, že proti zákazu královu k římské synodě se dostavil a tak papeži a kardinálům milým se učinil. Tato přízeň byla asi příčinou, že kardinálové k němu své oči obrátili; jmenovitě působil pro něj kardinál Napoleon Orsini, kterémuž ostatní kardinálové potom vinu na veškerém následujícím neštěstí přisouvali.²⁾

Arcibiskup Bertrand obdržel první zprávu o svém zvolení soukromně nedaleko Poitiersu v převorství Milhansu, pokračoval ještě 14 dní ve své visitační cestě a skončil ji, navštívil opatství Fontenay-le-comte ležící několik hodin jižně od Poitiersu. Navrátil

toho měsíce v sousedství toho města, visituje kostely a kláštery. Rovněž dokazují listy královy, že toho času byl v Paříži neb jí poblíž (srv. rozpravu: *Mansiones et itinera Philippi IV. in Script. rerum gall. T. XXI. 445. a Rabanis l. c. p. 55—63. a p. 194 sqq.*). Vzdálenost mezi Paříží a St. Jean d'Angely sem a tam obnáší 212 hodin. Pročež domnělá smlouva St. Jean d'Angely jest bajkou.

¹⁾ O nesvornosti kardinálů mluví mimo Villaniho Ferreto z Vicenzy, Bernard Quidonis a jiní (ap. Muratori T. IX. 1015; T. III. 673.).

²⁾ Srv. list kardinála Napoleona ke králi Filipovi ap. Baluz. l. c. II. p. 289 sqq.; Hefele VI. 366. — František Pipin z Bologne a Ferreto mluví o porušení penězi (ap. Muratori T. IX. 740. 1015); však lakomí Vlachové nemohli si volbu cizincovu nijak vyložit, leč že porušení byli voličové penězi.

se do Bordeauxu, byl od lidu a duchovenstva, kteříž o volbě jeho již věděli, slavně přijat, a ze všech stran přicházeli mu blahopřát. Též král Filip, jemuž arcibiskup svou volbu oznámil, poslal posly do Bordeauxu. Úřední deputace kardinálů přijela do Bordeauxu 23. července a měla tajnou rozmluvu se zvoleným, po níž druhého dne 24. července volbu přijal a vzhledem na papeže Klementa IV., rodem Francouze a příznivce sv. Ludvíka, Klementem V. se nazval.¹⁾

Kardinálové žádali zvláštním listem nově zvoleného, aby rychle do Italie přišel, kde při rozervanosti, jmenovitě v církevním státě panující, jest jeho přítomnosti třeba; doma na stoličce Petrově bude prý statnějším, národům a panovníkům ctihodnějším a nalezne též spíše poslušnost.²⁾ Patrně obávali se, aby mimo Řím a Italii se neusadil. Co tušili, stalo se. Papež obeslal je do Lyonu ke korunovaci, k níž též některé západní knížata pozval. Papeže korunoval 14. listopadu roku 1305. senior kardinálského sboru kardinál-jáhen Matouš Rosso Orsini za přítomnosti krále Filipa; král anglický byl vyslancem zastoupen. Při obyčejném průvodu slavnostním vedl papežova koně král Filip a odevzdal později uzdu svému bratru Karlovi z Valoisu a vévodovi bretagnskému Janu: tu zřítla se jedna stará zeď, zabila tohoto vévodu, bratra papežova a ještě deset osob zranila smrtelně tak, že v několika dnech skonali. Též Karel z Valoisu byl raněn, papež byl s koně svržen, tiara spadla s jeho hlavy, a jeden drahokam z ní mající cenu 6000 zlatých se ztratil.³⁾ Bylo to jaksi nešťastné znamení a spolu začátek babylonského zajetí.

Jako arcibiskup byl Klement V. statným mužem, ale s papežství nebyl; byl sice mužem moudrým, ale jako papeži chyběla mu bystrost, kterou by všechny okolnosti uvažuje, v budoucnost pohlížel; byl mužem činným, ale ráznost a odvaha v těžkých okolnostech nebyly jeho povahou. Při této krátkozrakosti uvažuje rozervanost rodin a měst v církevním státě a jejich strannické půtky, vida, že posledních 15 papežů, začínaje Innocencem IV. pravidelně mimo Řím sídlilo a ve Francii dosti spořádaný stav panuje, rozhodl se, že prozatím zůstane ve Francii, kterou vlasteneckou láskou miloval. Ale ušlo mu, že jeho nepřítomností po-

¹⁾ Baluz. I. c. I. 62; Muratori. III. 673; Hefele, VI. 367.

²⁾ Mansi, XXV. 127; Hard VII. 1:79; Raynald. ad ann. 1305. n. 7; Hefele VI. 368.

³⁾ Raynald. ad ann. 1305. n. 8—13; Baluz. I. 23 63. 97; Hefele VI. 368.

měry v Itálii lepšími nebudou a že důvěra ostatního křesťanstva k němu se otřese, když vidí, an v cizí říši žije a to pod nátlakem a vlivem panovníka jejího, poněvadž jeho pohostinství požívá.

Hned po korunovaci žádal král Filip na papeži zavržení Bonifáce VIII. jako bludaře, než papež snažil se nabýti času a jinak uspokojiti krále. On obnovil rozřešení krále, které mu Benedikt XI. udělil, jmenoval 15. prosince r. 1305. deset nových kardinálů, mezi nimi devět Francouzů, dosadil oba kardinály Kolonny v jejich důstojenství,¹⁾ povolil králi desátek z církevních příjmů na pět let, zmírnil Bonifácův dekret s strany obeslání čili citac, dekretem »Quoniam ex constitutione«²⁾ z 30. ledna r. 1306. zrušil bullu »clericis laicos« se všemi jejími pozdějšími výklady, podržev při tom starší zákonodárství, jmenovitě čtvrtého lateranského všeobecného církevního sněmu. O dogmatické bulle »Unam sanctam« vyložil brevem »Meruit«³⁾ že žádné újmy Filipovi a jeho Francii nečiní, kteří žádnou jinou poslušností k Apoštolské Stoliči povinni nejsou mimo onu, kterouž před ní zavázáni byli. Nad to povolil bratru královu Karlovi z Valoisu, manželu Kateřiny Courtenayové, desátek na dva roky k dobytí Konstantinopole, k čemuž Neapolsko, Sicílie, Benátky a jiné země přispívati měly, aby z Konstantinopole bylo zase lze dobýti sv. země.⁴⁾ Papeži ležela veliká křížácká výprava velice na srdci, aniž mohl ji ve skutek uvésti. Ke konci února r. 1306. navrátil se papež do svého sídla Bordeauxu, kde byl skoro celý rok nemocen. Správu církevního státu svěřil třem kardinálům a ustanovil svého bratra Arnauda Garsiaše místodržitelem Spoleta.⁵⁾ Strany v Itálii bojovaly proti sobě, papež nedostával žádných peněz z Říma a svých státův a žádal jich proto na francouzských prelátech u nichž tím velikou nelibost vzbudil.⁶⁾

Papež a král srozuměvše se po delším vyjednávání o místě schůze, sešli se v květnu r. 1307. v Poitiersu,⁷⁾ kde zároveň mír mezi Francií a Anglií utvrzen byl.⁸⁾ Filip obnovil svou žádost,

¹⁾ Raynald ad ann. 1305. n. 14; Hefele VI. 370.

²⁾ Corp. Jur. canonici c. Quoniam, de immunit. eccles. in Clementinis 3, 17; o datum srov. Baluz. I. p. 24.

³⁾ c. 2. Extravag. comm. de privilegiis, V. 7.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1306. n. 2—5.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1306. n. 9; Platina, Vitae Pontif., in vita Clementis V. p. 235. (ed. Colon. 1626.).

⁶⁾ Baluz. I. 3—5. II. 58; Hefele VI. 371.

⁷⁾ Hefele VI. 371. 372.

⁸⁾ Raynald. ad ann. 1307. n. 8.

aby proces proti Bonifácovi VIII. jako bludaři zavedl. Papež vymohl na něm, že celou věc jemu přenechal; ale král nedostál svému slovu a navracoval se později častěji k své žádosti.¹⁾ Pročez neprohlásil papež bullu z 1. června r. 1307., která krále proti všem právním škodám plynoucím z průtahu soudního výroku chránila a všem vinníkům i Nogaretovi odpuštění spáchaných zločinů slibovala, když předepsanému pokání se podrobí. V tomto článku dostal papež volnější ruku, když v jiných věcech, jmenovitě co se týče templářů, králi po vůli byl. Při druhé osobní schůzi s králem v Poitiersu r. 1308. povolil mu papež potud, že žalobníky Bonifácovy do Avignona ke 2. dni měsíce února 1309. k výsledku obeslal.²⁾ Klement V. vyvolil si totiž Avignon za své sídlo, kázal kardinálům a celé kurii tam v oktávě Zjevení Páně se dostaviti, ale sám přibyl tam pro rozličné nehody až z jara r. 1309.³⁾ Papež proces protahuje, vydal nové obeslání 13. září r. 1309., vyslovil v něm své osobní přesvědčení o nevinosti Bonifácově, která z jeho veškerého života a působení plyne, ale slíbil, že žalobníky jeho po přání krále francouzského vyslechne.⁴⁾ Dne 18. října oznámil papež tento úmysl králi, kterému spolu připomněl, že dřív o jiné cestě se smluvili, aby totiž žalobníci i obhájci Bonifácovi všech svých důkazů se vzdali, a papež bez vlastního soudního jednání ze své povinnosti (*ex officio*) věc vyšetřoval a rozhodl.⁵⁾ Ale nenávisť králova k Bonifácovi plála stále velikou silou v srdci jeho; dále nechtěl v očích světa platiti za násilníka, který toliko hrubou zbraní zvítězil, ale za milovníka práva, spravedlnosti a pravé víry. Král nebyl spokojen s obeslácím listem papežovým a setrval na své žádosti za výslech žalobníků. Papež stěžoval si listem ze dne 2. února r. 1310. králi na křivý výklad svého obeslacího listu, jako by byl též krále jako stranu k výsledku obeslal a měl 16. března v Avignoně veřejné konsistorium, s kterým proces začal. Dostavilo se pět poslů králových mezi nimi Nogaret a Plasian, pak dvanáct obhájců Bonifácových, mezi nimi dva jeho synovci. Proces se vlekl, obě strany podávaly listiny a ohrazení a užívaly proti sobě všech právních úskoků;

¹⁾ Hefele VI. 372. 373

²⁾ Raynald ad ann. 1307. n. 10. 11; Hefele, VI. 373. 374.

³⁾ Hefele, VI. 391. — Baluz l. c. I. p. 81; Hefele, l. c. — Hned vedle Avignona východně od města leželo hrabství Venaissin, již ode delší doby majetek církve římské. Avignon náležel právně neapolskému králi Karlovi II.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1309. n. 4. Hefele VI. 392.

⁵⁾ Baluz. II. p. 124—126; Hefele VI. 392 393

svědkové vyslyšali se r. 1310. a 1311. od francouzských komisarův a opakovali staré pověsti, pomluvy a klevety, které Kolonové a jiní zarytí nepřátelé o Bonifácovi roztrousili. Jsou-li zachované protokoly o těchto výsleších přesny a ne sfalšovány, tož jsou četní svědkové, duchovní i světští, pravými povrheli. Konečně psal král papeži, aby celou věc sám buď na sněmu neb jiným způsobem rozřešil; on pohne žalobníky, aby od žaloby upustili. Potom prohlásil papež slavně bullou ze 27. dubna 1311. »Rex gloriae« na základě výpovědí duchovních a světských osob, že všechno, co král s přáteli svými proti Bonifácovi podnikali, z dobrého úmyslu činili, že král zločinem anagnským vinen není a tudy prost jest všech právních nehod, které by z něho plynuly, i se svými přáteli a spojenci vyjma Nogareta s jeho některými druhy.¹⁾ Ale i Nogareta rozřešil papež uloživ jemu pokání na přímluvu francouzského krále bullou téhož data z 27. dubna, poněvadž ujišťoval, že nevinným jest a že Benedikt XI. jemu ublížil.²⁾ Spolu poručil papež pod trestem klatby, aby všechny listiny vydané od listopadu r. 1302. jeho předchůdci: Bonifácem VIII. a Benediktem XI., z knih církve římské a všudy, kdekoli by byly, zničeny byly,³⁾ však přátelé i nepřátelé Bonifácovi zachovali je.⁴⁾ Papežský notář Otto ze Sermineta ohražoval se rozhodně proti zničení tolika listin. Patrně počínal si takto papež pod nátlakem francouzského jha.⁵⁾

Zrušení řádu templářského.⁶⁾

Templáři nabyli časem velikého jmění na Západě, jmenovitě ve Francii, kdež jsouce vyňati z pravomocnosti biskupů byli závisli pouze na papeži, stojíce pak pod vlastními představenými a

¹⁾ Ap. Raynald. ad ann. 1311. n. 26—32., kde začátek je vynechán; Dupuy: Histoire de différend du pape Boniface VIII. avec Philippe le Bel. Paris. 1655. s. Actes et preuves. p. 592—601; Hefele VI. 408—411.

²⁾ Raynald. ad ann. 1311. n. 50. Dupuy, l. c. p. 601; Hefele VII. 411.

³⁾ Uvedená bulla »Rex gloriae« ll. cc.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1311. n. 32.

⁵⁾ Srv. o tomto celém processu Dupuy l. c. 298 sqq; Hefele VI. 371 sqq. 391 sqq.; krátký rozbor od Hergenröthera: Kath. Kirche und christl. Staat. str. 324—329.

⁶⁾ Dupuy: Histoire de la condamnation des Templiers. Paris. 1650; ed. Bruxelles. 1685; ed. Paris. 1841 v Collection des documents sur l'histoire de France. — Natal. Alexandri Dissertatio X. saeculi XIII; oba jsou nepříznivi

majíce 15.000 jezdců, tvořili stát v státě, válečné družstvo v řeholním rouše. Této moci byli si také vědomi, a pýcha templářů stala se příslovím. Bohatí pamatovali na ně v závětech, nezamožní činili se »lidmi templu« (les hommes du temple) na oko z pobožnosti, v skutku však z časného zisku; platili nepatrný poplatek, za nějž požívali ochrany mocného řádu proti nátiskům královských úředníků neztrativše osobní svobody. Templáři měli značné bohatství, z něhož jim moc plynula. Ve vlastní Francii a Normandii měli 85 praeceptorii nebo balií, jimž 283 domy podřízeny byly. Jejich touha po bohatství stala se skoro tak příslovím jako pýcha jejich. Mimo pozemky měli ještě veliké bohatství na penězích. V pařížském templu byl nesmírný poklad; když velmistr Jakub Molay r. 1307. z Cypru do Francie přišel, přinesl s sebou 150.000 dukátův a mnoho stříbra.¹⁾

Již ode dávných časů vedly se nářky na templáře, jejich lakotu, pýchu, zrádné pletichy a nevěrnost; ano vyčítalo se jim docela tajné spojení se Saraceny, alespoň byli v něm podezřelí.²⁾

templářům. — Templářům jest přízniv Christian. Thomasius: de Templariorum equitum ordine sublato. Halae. 1705. — Anton: Versuch einer Geschichte des Tempelherrenordens. Leipz. 1779. 2. Aufl. 1781. — Moldenhawer: Process gegen den Orden der Tempelherrn. Hamb. 1792. — W. F. Wilcke: Gesch. des Tempelherrn-Ordens. 2 Bde. Leipz. 1826. 2 Aufl. 1860. — Raynouard: Monumene historiques, relatifs à la condamnation des chevaliers du Temple. Paris. 1813. — Dupuy: Histoire de l'ordre des Templiers. Paris. 1650; rozmnožena Brux. 1685. 1751; Paris 1841. — Mailard de Chambure: Règle et statuts des Templiers. Paris. 1840. — Michelet: Procès des Templiers. Paris. 2 vol. 1841. 1851. v. Collection de documents inedits. Serie I. — Havemann: Gesch. des Ausganga des Tempelherrenordens. Stuttg. und Tüb. 1841. — Hammer-Purgstall: Mysterium Baphometis revelatum, seu Fratres militiae Templi. Vien. 1818. — Nell: Baphomet. Aktenstücke zur Ehrenrettung eines christ. Ord. Wien. 1820. — Theiner v. „Tüb. Theol. Quartalschr.“ 1832 str. 681 sqq. — Loiseleur: La doctrine secrète des Templiers. Paris. 1872. — Ignat. van Oos: De abolitione ordinis Templariorum; dissert. histor. Herbip. 1872. — Prutz: Geheimlehre und Geheimstatuten des Tempelherren-Ordens. Berlin. 1879. — Damberger XI—XIII.; jehož hyperkritiky následoval Chovanec: Die gewaltthätige Aufhebung und Ausrottung des Ord. der Tempelh. Münster. 1856. — Hefele C. G. VI. 374. — Jungmann: Clemens V. und die Aufhebung des Tempelordens, v. Innsbrucker Zeitschrift für kath. Theologie. 1881. str. 1. 389. 581., kde na základě nejnovějšího bádání otázka o templářích jest rozebrána.

¹⁾ Srv. Hefele, VI. 375. n. 1.

²⁾ Jan Vircburský, který r. 1164. do Jerusálema putoval, praví: Sed nescio, quo infortunio sive ex falso sive ex vero, quoad famae relationem aspersi sunt perfidiae dolo, quod tamen manifeste probatum est per factum

Papežové Innocenc III.¹⁾ a Klement IV.²⁾ napomínali je přísně. Na sněmu lyonském II. r. 1274. navrhovalo se, aby templáři s chudšími joannity splynuli. Papež Mikuláš IV. obíral se též tímto záměrem. Řád netěše se nejlepší pověsti dostal teď v králi Filipovi krutého nepřítele. Filip nenáviděl z celé duše tohoto mocného řádu, poněvadž jeho despotickým choutkám na překážku byl. V jeho sporu s papežem Bonifácem VIII. stál řád po straně papežově; před tím ve válce dynastie aragonské s anjou-skou o Neapoli a Sicilii podporoval řád Aragonii. Mimo to nechtěl králi dávatí desátek povolený od papeže Benedikta XI. Dále, finance královny byly v prabídném stavu a na zlehčení mince nebylo lze více pomýšleti. Asi v polovici roku 1306. stal se sběh lidu v Paříži pro zlehčení mince; dům mincmistra Štěpána Barbeta byl spálen, a král prchl do templu, kde viděl jeho bohatství, a kde snad některý rytíř neopatrně prohozeným slovem a nemístnou nárázkou krále urazil.³⁾ Chtěje jednak své finanční bídě odpomoci jednak z jiných ještě nekalých úmyslů rozhodl se král pro zničení řádu, čehož ovšem bez pomoci papežovy dosáhnouti nemohl. Záměru královu přišly vhod výpovědi jednoho templáře, který z řádu propuštěn byl. Tento templář seděl pro své zločiny v Toulouse ještě s jedním měšťanem beziers-ským jménem Squinem v žaláři. Oba věznové vyznali si své zločiny, a Squin zvěděl tak zlořády a ohavnosti v řádě templářském panující, a oznámil je králi, aby svůj život zachoval.⁴⁾ Dle Villaniho⁵⁾ byl onen propuštěný templář Squin Flexian z Beziarsu, komthur v Montfauconě, a druhý zločinec Florenčan, jménem Noffodei, který poznal, že by zradě tato tajemství život si zachovati mohl. Squin žádal, aby před krále předveden byl, a vyznal jemu: že představení řádu jsou spojenci Saracenů, více mohamedáni nežli křesťané; při přijímání do řádu musí nový člen plivnouti na obraz Kristův a jej nohama pošlapati; všichni představení řádu jsou vrazi, prznitelé svatyně a kacíři, vraždí novice, když kacířství nenásledují, starají se o vyhnání plodu u žen, které s nimi obtěžkaly, nebo zabíjejí novorozenáťka; mimo to jsou paederastové. Tyto zprávy dostal

illud apud Damascum cum rege Conrado; ap. Jungmann l. c v Innsbrucker Zeitschrift. 1881. str. 29.

¹⁾ Epp. Lib. X. 121.

²⁾ Raynald. ad ann. 1265. n. 75.

³⁾ Jungmann, l. c. str. 21.

⁴⁾ Vita VI. Clementis V. ap. Baluz. I. 99

⁵⁾ Historie Fiorent. VIII. 92.

král snad ještě před volbou Klementa V.,¹⁾ a staral se o jejich rozšíření. Již při korunovaci papeže Klementa V. v Lyoně rozprávěl s ním král o templářích a potom zase v červnu r. 1307. v Poitiersu, stavě se horlivým pro víru. Ale papež nepřipověděl mu v Poitiersu nic co se týče zajetí templářů. Král rozloučiv se s papežem staral se o to, aby špatné zprávy o templářích ku papeži se donášely, jmenovitě učinil to převor z Montieru Neufu de Poissy. Když roztrušovány byly takové pověsti, žádal velmistr řádu Jakub z Molaye a několik praeceptorů za vyšetřování. Jakub Molay přišel na žádost Klementa V. z Cypru do Francie. Klement totiž pomýšlel na křížáckou výpravu a obeslal k sobě oba velmistry, templářského a joannitského, aby s nimi o této věci se poradil. Velmistr Joannitů Vilém z Villaretu nedostavil se, poněvadž k útoku na Rhodus se strojí; velmistr templářů Jakub Molay přišel z jara r. 1307. do Poitiersu ku papeži, kterýž jej přátelsky přijal.

Na základě panující špatné pověsti, a poněvadž velmistr a někteří praeceptoři z Francie a jiných ještě zemí toho si přáli, rozhodl se papež, že kanonické vyšetřování proti řádu zavede, oznámil to králi listem od 24. srpna r. 1307. v Lugudiaku datovaným,²⁾ ale **nespěchal s tím**.

Však kanonický proces nebyl po chuti králi, který sám s exekucí začal. Shromáždil královskou radu v opatství Maubuissonu, která se usnesla, aby všickni templáři jedním dnem zajati byli. Však s tímto usnešením nesrovnávali se všichni radové; neboť strážce pečeti Gil d' Aiscelin, arcibiskup narbonnský, poděkoval se z úřadu svého a na jeho místo vstoupil za pečetníka ničemný Vilém Nogaret. Rozkaz zatknouti templáře jest datován 14. září r. 1307. a kázal všem úřadům, aby 12. října večer ozbrojenci se obklopili, a pod trestem smrti ne dříve až tuto chvíli přiložený zapečetěný list otevřeli, který velel všechny templáře 13. října ráno zatknouti, aby zločiny jim připisované se vyšetřily; s čímž prý papež srozuměn jest. Tajemství zachovalo se výborně. Jakub Molay byl ještě 12. října na pohřbu Kateřiny z Courtenaye, švakrové královny, a druhý den časně ráno byl se 140 rytíři v pa-

¹⁾ Alespoň slova ve Vita VI. Clementis l. c.: „Item quod tempore hujus Clementis papae contigit“ lze tak vykládati, jako by vypsáné udání krátce před jeho papežováním bylo se stalo; srv. Jungmann. l. c. str. 20. n. 2.

²⁾ Tento list jest v „Revue des questions historiques.“ Paris. 1871. vol. 10. p. 325; Jungmann. l. c. str. 23. 24.

řížském templu jat. Poklady templu padly do rukou krále, který templ svou residencí učinil. Spolu byl hned vydán manifest, který tento násilnický skutek ospravedlňoval; král uchopil se pouze z horlivosti pro Boha a víru tohoto prostředku, aby ohavnostem v řádě konec učinil; každý, kdo v řád vstoupí, musí prý Krista třikrát zapřít, na kříž plivnouti, představeného na zadnici, pupku a ústech políbiti a přísahati, že bratřím k hanebné potřebě se vydá; král nechtěl prý zprvu tomu věřit, až podstatné důvody k tomu jej přiměly; radil prý se s papežem, praeláty a barony říše; veliký inkvizitor Vilém z Paříže obrátil se na světské rámě za pomoc, pročez král, jemuž náleží víry hájiti, vydal rozkaz, aby každý templář v jeho říši byl jat a před církevní soud postaven; jejich statky budou pod sekvestrací a královskou správou.¹⁾

Král stavěl se, jakoby se srozuměním papeže a církve si vedl. Měl sice poradu s papežem, ale papež nebyl mu po vůli. Veliký inkvizitor byl po vůli králi, ale učinil nesmírný přechmat a zbudil jím velikou nevoli u papeže. On mohl jenom proti jednotlivým členům řádu zakročiti, ale nikdy proti celému řádu. Však užili zde úskoku; veliký inkvizitor nežádal zakročení krále proti řádu než **proti všem jednotlivým templářům**, čímž ovšem celý řád byl jat. Svět, jak praví jeden vrstevník, byl překvapen a divil se této události.

Po zajetí templářů přikročilo se hned v Paříži a jinde k jejich vyšetřování, které vedli veliký inkvizitor Vilém z Paříže, zpovědník králův, jeho pomocníci inkvisitoři, biskupové a šlechtici. Veliký inkvizitor začal šest dní po zajetí templářův je osobně v templu u přítomnosti vážných svědků, laikův i kněží, vyslýchat, a vyslechl jich od 19. října až do 24. listopadu 140, z nichž 137 přiznalo se k zapření Krista a zneuctění kříže, k čemuž při svém přijímání do řádu přinuceni byli; mnozí přiznali se ještě k jiným ohavným článkům.²⁾ Dne 24. října vyslýchal velmistra Jakuba Molaye, který se přiznal, že ačkoli nerad, přece při svém přijetí do řádu Krista zapřel a na kříž plivl; sám přijal jich více do řádu, a skončiv náboženské obřady poručil několika bratřím, aby přijaté na stranu odvedli, a s nimi, co náleží, učinili (et facerent

¹⁾ Ap. Mesnard. Hist. de Nismes. T. I. preuves. col. 195; Jungmann, l. c. str. 25. 26; srv. Hefele, VI. 377. 378.

²⁾ Michelet: Collection de documents inédits. Serie I. Procès des Templiers. Paris. 2 Tom. 1841. et 1851. Výslechy, které veliký inkvizitor předsevzal, jsou Tom. II. 1851. str. 275—420.

eis, id quod debebant); čímž prý ony bezbožné obyčeje rozuměl.¹⁾ Brzo potom učinil totéž přiznání v Chinonu před třemi kardinály. U něho neužívalo se tortury, o níž akta nijak se nezmiňují, což by u něho tak dobře jako u jiných byla poznamenala. Ano jeden vrstevník praví přímo, že u něho mučení se neužívalo.²⁾ Bohužel byla za onoho času tortura právním prostředkem v soudě, a kdekoli této »trapné otázky« se užívalo, jest to v aktách zapsáno.³⁾ Však pro vinu nebo nevinu řádu rozhodují takové výpovědi, které bez tortury učiněny byly, dle nichž potom výpovědi »z trapné otázky« jest rozbíratí.

Papež uslyšev o násilnosti Filipově byl všecken rozhorlen, káral jej ostře, žádal na něm rozhodným způsobem, aby osoby a statky řádu jemu vydal a poslal k němu za tou příčinou dva kardinály, Berengara a Štěpána.⁴⁾ Mezi papežem a králem nastalo, jak se zdá, čilé dopisování.⁵⁾ Král ujišťoval papeže listem od 24. prosince r. 1307., že práv a svobod církve obmezovati nechce, že zajaté templáře oběma kardinálům vydal, a že jejich statky ku prospěchu sv. země, ne svými správci, ale zvláště k tomu ustanovenými spravovati bude.⁶⁾

Papež odňal ke konci listopadu inkvizitorům a francouzským biskupům veškerou pravomocnost vyšetřovati templáře a vyhradil celou věc Apoštolské Stolicí,⁷⁾ pročež přestaly výsledky templářů. Však spolu chtěl process tak vésti, aby nebylo lze mu vyčítati, že dobra církve nedbá a zlořády přehledá, aby řád zachoval.

Filip spěchal zpravit jiných panovníkův o svém kroku, a vyzýval je, aby jeho příkladu následovali. Někteří poslechli a jali templáře, jako vévoda brabantský a neapolský král Karel II., tento ve svých francouzských državách; ale králové, Edvard II. Anglický a Jakub II. Aragonský nepostoupili prozatím po vyzvání Filipově.⁸⁾

¹⁾ l. c. Procès II. 305.

²⁾ Spisovatel Vitae I. Clementis V. kanovník Jan od sv. Viktora v Paříži dí: „De quibus (u nichž se užívalo tortury) non fuit Magister generalis, quia sine omni tormento errores plenarie recognovit;“ ap. Baluz. I. 22; srv. Jungmann l. c. str. 396. 397.

³⁾ Veliký inkvizitor neužíval pravidelně při svém výsledku templářů tortury (Jungmann l. c. str. 398), však přece někdy k ní sáhl (l. c. str. 588. n. 1.).

⁴⁾ Tento list papežův uveřejnil Boutaric v Revue des Questions historiques. 1871 T. X. p. 333; Jungmann l. c. str. 389.

⁵⁾ Jungmann, l. c. str. 390.

⁶⁾ Ap. Baluz II. 113.

⁷⁾ Jungmann, l. c. str. 391.

⁸⁾ Jungmann, l. c. str. 392.

Tu boje se papež, aby knížata nedbajíce práv církve libovolně sobě nepočínali, a pak maje před sebou výsledek tolika výslechlů, jmenovitě přiznání velmistra a jednoho znamenitého rytíře, kterého sám osobně vyslechl, a jenž k zapření Krista se přiznal,¹⁾ vydal bullu »*Pastoralis praeeminentiae*« z 22. listopadu r. 1307., kterouž anglického krále Edvarda a jiná knížata k jetí templářů vyzval,²⁾ kteří také papežova hlasu poslechli a templáře do vazby vzali.

Samostatným vystoupením Klementovým a jeho vyjednáváním s Filipem nastal průtah v procesu templářů. Tu chtěl král papeži ukázati, že národ za ním stojí a též zrušení řádu si přeje. Proto složil dvorní advokát Petr Du-Bois tři pamflety o templářích, které mezi lid se rozšířily, a papeže z nedbalosti a podporování bludu vinily.³⁾ Dále svolal král tři stavy říše (3. měšťanský) do Toursu na den 5. měsíce května, kteříž jednohlasně vinu templářův a zrušení řádu za nutnost uznali.⁴⁾ Z Toursu odebral se král jsa doprovázen četnými šlechtici a posly měšťanského stavu ku papeži do Poitiersu, kdež oba o dalším postupu proti templářům se srozuměli. Templáři, které král vskutku ve své moci měl, a pouze na oko oběma kardinálům vydal, měli býti papeži vydáni, potom měli praeláti svou pravomocnost nazpět obdržeti; zajatí budou na žádost a ve jménu papeže a biskupů pod královskou stráží ve vazbě chováni, a král předvede je, kdykoli papež nebo biskupové toho žádati budou; každý biskup bude templáře ve své diecési vyšetřovati, připojiv k sobě osoby, které papež pojmenuje; konečný výrok nad jednotlivými osobami ponechá se provinciální synodě za předsednictví metropolity; vyšetřovati velmistra, visitatora Francie a praeceptory Normandie, Provence a zámořských zemí ponechává sobě papež, který též o dalším trvání řádu rozhodne; statků templářův užije se pro sv. zemi; jejich správce ustanoví papež, a král vydá jim je, který má právo jmenovati k nim své důvěrníky, jež papež neb jeho zástupcové do správy statků příjmou.⁵⁾

¹⁾ Tento templář byl asi Olivier de Penna, komoří (*cubicularius*) Klementa V, který byl při papežském dvoře (Michelet; *Procès* I. 390), nad nímž při zrušení řádu papež výrok si vyhradil; srv. Jungmann, l. c. str. 401. n. 1.

²⁾ Ap. Wilcke, *Gesch. des Ord. der Tempelh.* 2. Bd. (2. Aufl. Halle. 1860) str. 434. příloha 7.

³⁾ *Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque imperiale.* T. XX. 2. p. 169 sq. a p. 175—186; Hefele VI. 380. 381; Jungmann, l. c. str. 404.

⁴⁾ *Notices et extraits.* T. XX. 2. p. 163; Hefele VI. 380; Jungmann l. c.

⁵⁾ Návrhy královny, odpověď papežova na ně v „*Revue des Questions*

Papež byl ve svém rozhodnutí pokračovati v procesu templářů potvrzen výsledkem 72 templářů, které Filip do Poitiersu přivést dal. Papež vyslyšel je sám v přítomnosti kardinálů v prvních dnech měsíce července, rozřešil je na jejich prosbu od zločinu bludařství a poslal tři kardinály Berengara, Štěpána a Landulfa, muže v každém ohledu řádné,¹⁾ na zámek Chinon (Caynone) u Toursu, aby velmistra a jiné přednosty řádu vyslechli, kteří pro nemoc ku papeži se dostavití nemohli. Velcí praeceptoři: z Cypru, Normandie, Poitou a Aquitanie, visitator Francie Hugo Peraldus a konečně i velmistr přiznali se, opětuji své staré výpovědi učiněné před velikým inkvisitorem, a byli ke svým prosbám od kardinálů rozřešení. Kardinálové předložili výsledky papeži,²⁾ a přimlouvali se za ně u krále.³⁾ O tomto výsledku mluví papež v několika listinách a praví vždycky, že přiznání bylo dobrovolné a nikoli vynucené.⁴⁾

Aby vyšetřování řádnou cestou se bralo, vydal papež několik bull dne 12. srpna r. 1308., z nichž nejznamenitější jest »Faciens misericordiam,«⁵⁾ již všeobecné vyšetřování o řádě jakožto celku nařídil, a v rozličných zemích a provinciích kommise z biskupův a theologův ustanovil, aby pravý stav řádu vyšetřily a templáře a jiné osoby předvolaly a vyslechly. Pro Francii ustanovil generální kommissi skládající se z arcibiskupa narbonského, několika biskupův a theologů; pro Německo byli ustanoveni arcibiskupové mohucký, trevirský a magdeburský s biskupy, kostnickým a basilejským, a jinými ještě duchovními. Tyto kommise neměly vynésti rozsudek nad jednotlivými templáři nebo nad celým řádem, než jenom templáře jako svědky předvolati, vyslechnouti, výpovědi zapsati a papeži akta zaslati, na jejichž základě by pak o vině nebo nevině řádu se rozhodlo. K tomuto účelu svolal papež bullou »Regnans in coelis« dne 12. srpna r. 1308. všeobecný církevní

historiques. 1872. I. p. 9. 10; Jungmann l. c. str. 406—408; srv. též Hefele VI. 384—386. a hlavní bully sem náležející ap. Baluz. II. 97 sqq.

¹⁾ Jungmann, l. c. str. 410. n. 2.

²⁾ Srv. bullu »Vox in excelso« v Tüb. theol. Quartalschr. 1866. str. 56.

³⁾ Ap. Baluz. II. 120.

⁴⁾ V bulle »Misericordiam faciens« praví: Coram ipsis (cardinalibus) singulariter, libere et spontanee, absque coactione qualibet et terrore deposuerunt et confessi fuerunt; srv. list papežův k Filipovi z 30. prosince r. 1308. ap. Baluz. II. 132.

⁵⁾ Mansi XXV. 207; Hard. VII. 1289; Wilcke, Gesch. der Tempelh. II. (2. Aufl. 1860) str. 439. příloha 9.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

sněm do Vienny na 1. října r. 1310., a poněvadž vyšetřování řádu pomalu postupovalo, prodloužil jeho lhůtu až na 1. října r. 1311. bullou »Alma mater« ze dne 4. dubna r. 1310.¹⁾

Vedle papežské kommise obdrželi biskupové a inkvisitoři svou pravomocnost nazpět, aby proti jednotlivým osobám řádu nastupovati mohli. Tito nakládali s templáři jako s obžalovanými, a užívali tortury; kdežto papežská kommise pokládala templáře za svědky a domlouvala jim stále, že pro své výpovědi nemají se čeho báti. V letech 1309. a 1310. vyslychaly zřízené kommise v diecésích a generální papežská templáře. Mnozí templáři, kteří dříve trapně byli tázáni, tvrdili teď, že krutost muk ona přiznání vynutila, a odvolali je; jiní setrvali při svých výpovědích před papežskou kommisí, jiní zas odvolali ten neb onen článek při jiném setrvavše.²⁾

Papežská generální kommise v Paříži, v jejíž čele stál statný arcibiskup narbonnský Gilles Aiscelin, a jejímž nejznamenitějším členem byl biskup z Mende, Vilém Durandus, znalec církevního práva, vedla si se vší opatrností, mírností a svědomitostí. Nejprve vyzvala všechny templáře, a každého, kdo by řádu hájiti chtěl, aby před ní 12. listopadu r. 1309. do Paříže se dostavili.³⁾ Toto obeslání bylo církevními úřady prohlášeno a též velmistrovi oznámeno. Velmistr dostavil se před kommisí 26. listopadu, tvrdil, že řád jest nevinný, a že ho hájiti bude, ačkoli přípravy k tomu ve vazbě jsou těžké, a žádal několik dní času, aby se poraditi mohl. Kommise povolila a dala mu přečísti listiny vztahující se na řád, a jeho vlastní výpovědi a přeložiti do materštiny, tak že stav procesu dobře seznal. Velmistr neučinil ani nejmenší zmínky o nijakých mukách, ale stavěl se, jakoby oněch výpovědí nikdy nebyl učinil. Po dvou dnech 28. listopadu stál opět před kommisí, tvrdil, že řád jest nevinný, ale vzdal se hájení řádu, poněvadž jest neučeným rytířem a nemá po ruce prostředkův, jimiž by řádu řádně hájiti mohl; jelikož ze čtených listin zvěděl, že papež vyšetřování o něm a jiných hodnostářích řádu sobě vyhradil, přeje si, aby brzo sám s ostatními hodnostáři před papeže postaveni byli; k hájení řádu činí kommisí pozornou na slavné služby Boží druhdy u nich konané, hojné almužny a zásluhy o sv.

¹⁾ Mansi XXV. 369; Hard. VII. 1321; Raynald. ad ann. 1308. n. 4. u něhož začátek bully chybí; Hefele VI. 388.

²⁾ Mansi XXV. 382; Hard. VII. 1334; Hefele VI. 417.

³⁾ Michelet: Procès I. 34; Jungmann l. c. str. 418.

zemi. Když kommise mu odpověděla, že to všechno bez základu pravé víry nic platno není, odvětil, že všechno věří, co věří katolická církev. Patrně zastával řád velmi chatrně.

V dubnu r. 1309. přistoupila papežská kommise k svému vlastnímu úkolu, totiž k výsledku templářův, a jiných svědkův o zločinech, které řádu se připisovaly, a ve 128 člancích sestaveny byly. Tyto články lze na osm redukovati; 1. zapření Krista, 2. zneuctění kříže plivnutím nebo pošlapáním, 3. nestydaté polibky, 4. dovolení páchatí nepřírozené ohavnosti proti šestému přikázání, 5. ctění modly (Bafometa), 6. nošení pasů oné modly dotýkaných, 7. příkaz kněžím při přijetí, vynechati při mši sv. slova konsekrační; a 8. připisování moci velmistřům neb jeho zástupcům, rozřešiti templáře od hříchů, z kterých se ve zpovědi nevyznali, ačkoliv jsou laikové. Poněvadž však pařížská provincialní synoda za předsednictví svého metropolity sens-ského Filipa z Marigny, milce králova, 54 templáře za kacíře odsoudila a král je 12. května r. 1310. proti vůli papežské kommise spáliti dal, z čehož strach svědky podjal: zastavila kommise svou práci a teprve po šesti měsících začala ji znova. V celku vyslechla 231 svědků, z nichž 225 do řádu náleželo, a šest nebyli templáři. Jejich výpovědi kompromittovaly velice řád.¹⁾ K zapření Krista přiznalo se ze 225 templářů 195; k neuctění kříže plivnutím 185; k hanebným polibkům 107; k danému dovolení nepřírozené ohavnosti proti šestému přikázání páchatí 80, však všichni zapírali, že by je byli někdy páchali, nebo že by ony ohavnosti v řádě kvetly; ke ctění modly v podobě lidské hlavy 4 nebo 5; k nošení pasu modly dotýkaného přiznal se pouze jeden svědek, většina svědků pravila, že nosí pasy dle návodu sv. Bernarda na znamení čistoty; ku příkazu danému kněžím při přijetí vynechávati konsekrační slova přiznalo se šest kněží, 15 jiných tvrdilo, že takového příkazu nedostali a všichni tvrdili, že mši sv. řádným způsobem sloužili; co se týče článku rozřešení představenými řádu v kapitole, zdálo se vyplývati, že tady o svátostní rozřešení a odpuštění hříchů nejde; však přece měla kommise z bedlivějšího uvažování za pravdě podobné, že v užívané formulí představenými více jest obsaženo, nežli pouhé rozřešení od trestů řádu.²⁾ Dále plynulo z výsledků na jisto, že templáři žádného noviciatu neměli, a kdo do řádu přijati byli, hned profes činili a za profesy platili. Byl to zlořád a

¹⁾ Michelet: Procès I. 89 sqq.

²⁾ Jungmann, l. c. 424—426.

pramen všeho zlého. Když papežská kommise s výsledkem oněch 231 svědků byla hotova, skončila s dovolením papežovým 26. května r. 1311. výsledky. Akta byla 5. června papeži pro nastávající všeobecný církevní sněm viennský zaslána. Tato akta podávají důkaz o vině četných templářův jakož i o mírnosti a nestrannosti papežské kommise.¹⁾

Co do výsledku před jinými komisemi byla v červnu r. 1310. v Senlisu slavena provinciální synoda za předsednictví arcibiskupa remešského Roberta z Courtenaye, kde někteří templáři byli s církví smířeni, devět však, kteří své výpovědi odvolali, světskému rameni odevzdáno a spáleno.²⁾

V Anglii učinili četní templáři bez tortury výpovědi proti řádu. Podobně stalo se v Itálii, ačkoli mírnost tam panovala. Před arcibiskupem Janem z Pisy a jeho přísedícími přiznalo se ve Florencii v září r. 1310. šest rytířů, mezi nimi dva praeceptoři, ku zapření Krista, zneuctění kříže a nestydatým polibkům.³⁾ V Německu a Aragonii nezjistila se vina templářů, pročez byli propuštěni. V Elně v Aragonii bylo 25 rytířů bez mučení vy-

¹⁾ Michelet, vydavatel těchto akt, praví: Tato akta, která posud jenom neúplně známa byla, jsou taková, že mne nutí, abych v mnohém ohledu hypotese, které v prospěch templářů v třetím díle svých dějin Francie jsem učinil, změnil. Ať si máme jakékoli mínění o řeholi templářův a o dobrém stavu řádu na jeho počátku, přece není nesnadno učiniti si úsudek o zlořádech, které v řádě za posledních časů panovaly. — Musíme podotknouti, že zapírání jsou skoro všechna totožná, jako by se dle smluveného formuláře děla, za to přiznání jsou různá a vystupují s nejrozmanitějšími, přechasto naivními okolnostmi, kteréž jim ráz pravdy dodávají. Opak toho musilo by se státi, kdyby přiznání byla diktována nebo mukami vynucena; zněla by jednostejně, a různost byla by spíše v zapírání. (Procès II. Avertissement). — Protestantský vrchní kazatel Wilcke praví ve svých dějinách templářů (1860. 2. Aufl. str. 247.): So viel muss sich jedem unparteiischen und urtheilsfähigen Manne aus der allgemeinen und mehrjährigen Untersuchung gegen den Orden ergeben, dass derselbe nicht so kurzweg geopfert worden ist, sondern dass man sich fünf Jahre Zeit dazu liess; ferner dass die päpstliche Commission zu Paris mild und gewissenhaft verfuhr. Von der päpstlichen Commission zu Paris ist keine Folter angewendet worden, und doch liefern die Akten so viele Geständnisse über häretische Ketzerei, dass wir aus ihnen des Ordens Wesen und Verderben, sowie die Rechtmässigkeit seiner Aufhebung erkennen und beweisen können. Die Folter mag auf Einzelne nachtheilig eingewirkt haben, das Gesamtergebniss (der in allen Ländern geführten Untersuchung) hat sie nicht gefährdet.“

²⁾ Jungmann, l. c. 430.

³⁾ Akta tohoto výsledku ap. Loiseleur: La doctrine secrète des Templiers. Paris. 1872. p. 172—212; Jungmann, l. c. 430. 431.

slýcháno, kteří rozhorleně obvinění řádu zamítali. Ale z jejich výpovědí plynulo, že nemají noviciatu a členové hned za professy platí, což jeden templář tím ospravedlňoval, aby prý přijatí hned boje účastniti se mohli. Dále připouštěli, že přijímání do řádů nestávalo se veřejně, ale tajně, jenom u přítomnosti členů řádu, čímž prý snad ony pověsti povstaly.¹⁾

Všechna zaslaná akta byla důkladně dílem od papeže a kardinálů dílem od prelátův a jiných schopných osob při papežském dvoře prozkoumána.²⁾

Všeobecný církevní sněm XV. ve Vienně r. 1311. a 1312.

Město Vienna, kam Klement V. sněm svolal, nenáleželo k říši krále Filipa, ale tvořilo dle jména část říše římské, a mělo v skutečnosti za přímé vladaře tamější arcibiskupy. Hrabství Viennois náleželo s jinými krajinami mocným knížatům Daufiné. Tyto okolnosti pojišťovaly samostatnost sněmu.

Členů sněmovních bylo dle vrstevníka Villaniho³⁾ a sv. Antonína⁴⁾ přes 300 biskupů mimo jiné preláty ze všech končin světa; dle jiné zprávy⁵⁾ bylo tam 114 biskupů mimo infulované preláty a více přítomných. V každém případě byl sněm všeobecným.

První sedění konalo se 16. října r. 1311. v stoličním chrámě viennském a papež měl řeč o slovech žalmu (110, 1. 2.): *In concilio justorum et congregatione magna opera Domini* (v radě spravedlivých i v shromáždění velicí jsou skutkové Hospodinovi), kterouž 1. věc templářů, 2. pomoc sv. zemi a 3. opravu mravův a duchovenstva za úkol synody prohlásil. Skončiv řeč, propustil shromáždění s požehnáním.⁶⁾

Mezi prvním a druhým seděním uplynulo skoro šest měsíců (od 16. října r. 1311. až do 3. dubna r. 1312.), v kterémž čase obírali se otcové úkolem sněmu, hlavně věcí templářův. Již v konvokační bulle z r. 1308. »*Regnans in coelis*« vyzval papež biskupy,

¹⁾ Jungmann, I. c. str. 431. 432.

²⁾ Bulla „*Vox in excelso*.“

³⁾ Lib. IX. c. 22. ap. Muratori XIII. p. 454.

⁴⁾ Ap. Raynald. ad ann. 1311. n. 54.

⁵⁾ *Continuatio chronici Guillelmi de Nangis*, ap. Achery *Spicileg.* III. p. 65 (nové vydání); srv. Hefele VI. 461.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1311. n. 54; *Continuatio chronici Guillelmi de Nangis*, ap. Achery, *Spicileg.* III. 65; Hefele VI. 460.

aby reformační návrhy s sebou na sněm přinesli. Jedno takové votum¹⁾ jest důležité jmenovitě o templářích a připisuje se všeobecně²⁾ Vilému Durandovi, biskupu z Mende a členu oné papežské generální kommise; žádá, aby papež jako hlava církve buď po přísném právu (*de rigore juris*) nebo z apoštolské pravomocnosti (*de plenitudine potestatis*) tento řád, jenž prašpatné pověsti požívá (*diffamatissimum*) beze všeho odkladu mocí svého úřadu (*ex officio*) zrušil.

Sněm měl o vině nebo nevině templářů vynésti rozhodčí výrok.³⁾ Poněvadž však takovou věc v plném sněmu jenom s těmi největšími obtížemi provést lze, chtěl papež sněmu tuto práci usnadniti a dal po prvním sedění ode všech sněmovních členů kommissi zvoliti. Potom dal prelátům a prokuratorům (bezpochyby tedy všem členům sněmovním a nikoliv jenom oné kommissi) akta s výsledky templářů po více dní předčítati, pokud si toho přáli; pak zkoumalo několik prelátův, jmenovitě patriarcha aquilejský a jiní arcibiskupové a biskupové, kteréž jmenovaná kommise k tomu ustanovila (tedy užší výbor), výsledky s poznámkami k nim učiněnými dlouho a důkladně. Po této práci tázal se papež v tajném sedění, kterak jest v této věci postupovati, jmenovitě když několik templářů právní hájení řádu podniknouti chce. Většina kardinálův a skoro celého sněmu, t. j. největší části synodální kommise, čtyři pětiny nebo pět šestin, myslila, že řádu obrana povoliti se má, a že řád bez urážky Boha a porušení práva

¹⁾ Ap. Raynald. ad ann. 1311. n. 55—65; úplněji ap. Bzovium: Continuat. Annal. Baronii ad ann. 1311. n. 2 sqq.

²⁾ Srv. Hefele VI. 462 463.

³⁾ Hlavním pramenem následujícího vypravování jest bulla „*Vox in excelso audita est*“ z 22. března r. 1312., kterou řád templářů byl zrušen. Tato bulla ztratila se, teprve ke konci minulého století nalezl ji Španěl P. Carresmar v Archivè Agerském v Katalonii. Joaquin Lorenzo Villanueva dal ji otisknouti do svého velikého díla: *Viage literario à las iglesias de Espana*. Madrid. 1806. T. V. Apendice de Documentos p. 207—221 ještě s bullou „*Ad certitudinem praesentium*“ ze 6. května 1312 (l. c. p. 221—224.). Však přes 50 let zůstaly obě bully ještě neznámými za Pyrenejemi, až je v uvedeném díle spatřil Dr. Pius Gams a oznámil to listem Drovi Hefelemu, kterýž je v Tüb. Theol. Quartalschrift 1866 str. 63 a 80 sqq. úplně vytisknouti dal. Až do té doby měla se bulla „*Ad providam*“ za bullu řád zrušující, která však jenom mimochodem o zrušení templářského řádu a jeho důvodech mluví, a hlavně statky templářů se obírá; a tu zdálo se, jako by Klement V. řád byl pokoutně zrušil, a před veřejností za to se styděl. Nalezená bulla ospravedlňuje dokonale počínání papežovo a dokazuje, že v úplné shodě se sněmem sobě počínal.

(absque offensa Dei et juris injuria) na základě toho, co posud jemu dokázáno jest, nemůže býti odsouzen, jakoby kacířství bylo jemu dokázáno; menšina, tedy asi pětina nebo šestina synodální kommise myslila, že řád na základě posavadních důkazů právně zrušiti lze, poněvadž jinak nastanou dlouhé průtahy k veliké škodě sv. země.«¹⁾

Tato vota stala se na počátku prosince r. 1311.²⁾ V následujících měsících děla se další vyjednávání, kterak lze věc skoncovati; má-li se řádný proces se všemi svými průtahy začíti, nebo nebylo-li by lépe, aby papež celý řád správní cestou (via provisionis) zrušil, poněvadž za panujících poměrů nebylo lze pomýšleti na potlačení procesu nebo prohlášení řádu za nevinný. Ke konci února přišel král Filip se svými syny, bratřími a stkvělým průvodem prelátů, šlechticův a magnátů do jižní Francie³⁾ snad do samé Vienny, patrně aby na sněm a papeže ve svém smyslu působil, ale na nějaký násilnický nátlak v cizí zemi nemohl pomýšleti. Dne 2. března psal papeži, žádaje na něm, aby řád zrušil, asi proto, poněvadž věc na sněmu tak rychle mu nešla, jak si přál.⁴⁾ Papež měl asi zření k tomuto listu jako ku podobným královým, ale nedal se jím k nižádným nespravedlivým krokům svěsti.

Z posavadního procesu templářů byl papež též přesvědčen, že řád definitivním výrokem v právní formě (canonice) jakožto usvědčený z bludu nemůže býti zrušen.⁵⁾ Poněvadž však týž řád ohledem na bludy, které se mu připisují, v prašpatné pověsti stojí; poněvadž jaksi nescíslný počet templářů (quasi infinitae personae) a mezi nimi velmistr, visitator Francie a velcí prae-

¹⁾ Bulla „Vox in excelso.“

²⁾ Ptolomaeus de Fiadonibus nebo z Lukky in Vita Clem. V. ap. Baluz. I. 43.

³⁾ Continuat. chron. Guill. de Nangis ap. Achery, Spicil. III. p. 65. (Philippo), qui circa quadragesimam illic cum filiis et fratribus suis multorum praelatorum, nobilium et magnatorum decenti pariter ac potenti comitativa vallatus advenerat. Nebylo to tedy značné vojsko, s kterým by byl král na nějaké násilnictví pomýšlel; nebyl by toho trpěl ani Humbert I. (1309—1318) mocný kníže Dauphiné, ani viennský arcibiskup Briand de l'Aguieu (1300—1317) ani město samo, jsouc na svou svobodu žárlivo. Srv. Jungmann. I. c. 447. 448.

⁴⁾ Wilcke, Gesch. der Tempelh. 1860. 2. Auf. 304.

⁵⁾ Licet condemnari non possit, z kterýchžto slov plyne, že papež tohoto náhledu byl; nebyl tedy v rozpacích, jako by byl v odporu s otci synodálními, naopak i v tomto článku srovnával se s nimi.

ceptoři dobrovolným vyznáním jmenovaných bludův a přečinův usvědčeni jsou; poněvadž tato vyznání na celý řád nemalé podezření vrhají; poněvadž dále tato špatná pověst a toto podezření řád církvi, jejím prelátům, králům a knížatům a všem věřícím na nejvýš opovrženým a nenáviděným činí; poněvadž předvídati lze, že řádný muž budoucně do něho nevstoupí, a řád tudy církvi a sv. zemi, pro kterou byl založen, více prospěšným nebude; poněvadž průtah s rozhodnutím nejhorší následky by mlti mohl, an by bezpochyby rozházení a ztrátu statkův a majetku řádu, které přece ku prospěchu sv. země od dobrodinců darovány byly, v zápětí měl; — a poněvadž většina kardinálů, jakož i členův jmenované synodální kommise, totiž více nežli její čtyři pětiny nebo pět šestin mysli, že jest to pro čest Boží, zachování víry a pomoc sv. zemi slušnější, prospěšnější a výhodnější cestou správní řád zrušiti nežli na cestu právní nastoupiti a věc ještě dále protahovati: zrušil papež řád cestou správní (*non per modum definitivae sententiae*, sed *per modum provisionis seu ordinationis apostolicae*), srovnávaje se v tom se svatým sněmem (*sacro Concilio approbante*).¹⁾

Tato bulla »*vox in excelso*« ze 22. března r. 1312. byla nejprve od papeže v tajné konsistoři ve středu pašijového téhodne 22. března roku 1312. kardinálům a synodální komisi, potom v druhém slavném sedění sněmu 3. dubna za přítomnosti krále Filipa a jeho tří synů prohlášena a řád tak od církve zrušen.²⁾

Bullou »*Ad providam*« od 2. května r. 1312. přiřkl papež po delší poradě se sněmem statky templářův i templ jejich v Pa-

¹⁾ Quia et majori parti dictorum cardinalium et praedictorum a toto Concilio electorum, *plus quam quatuor* vel quinque partibus eorundem, visum est decentius et expedientius et utilius pro Dei honore et pro conservatione fidei christianae ac subsidio terrae sanctae multisque aliis rationibus validis, sequendam fore potius *viam ordinationis et provisionis Sedis Apostolicae*, ordinem saepe fatum tollendo et bona ad usum, ad quem deputata fuerant, applicando, de personis etiam ipsius ordinis, quae vivunt, salubriter providendo, *quam defensionis juris observationes et negotii prorogationes*: — non sine cordis amaritudine et dolore, *non per modum definitivae sententiae, sed per modum provisionis seu ordinationis apostolicae*, praefatum Templi ordinem et ejus statum, habitum atque nomen irrefragabili et perpetuo valitura tollimus sanctione ac perpetuae prohibitioni subjicimus *sacro Concilio approbante*, districtius inhibentes, ne quis dictum ordinem de caetero intrare, vel ejus habitum suscipere vel portare, aut pro templario se gerere praesumat. Quod si quis contra fecerit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto.

²⁾ Vita III. IV. et VI. Clementis V. ap. Baluz. I. 58. 75. 107; Raynald ad ann. 1312. n. 1. a 2; Hefele VI. 446.

řízení johanitům; jenom statky templářů v Kastilii, Aragonii, Portugalsku a Majorce ponechal papež svému dalšímu rozhodnutí.¹⁾ Tak byla Filipovi kořist jeho odňata; nadarmo užíval piklů na pikle. Čeho dosáhl, byly veliké summy peněz pod názvem náhrady za vydání, která měl s templáři v jejich vazbě. Rozsáhlé a bohaté pozemky templářů dostaly se do rukou johanitů. Filip tvrdil, že mu templáři 200.000 livrů, které v templu uložil, vzali, a johanité slíbili mu, že mu tuto summu zaplatí; dále musili mu zaplatiti 60.000 livrů soudních útrat, ačkoli byly již z výnosů templářských statků kryty. O požadavcích králových byla dlouhá vyjednávání, tak že statky templářů teprve po smrti Filipově v prvním roku vlády Ludvíka X. (r. 1315.) do rukou johanitů se dostaly. Ludvík X. přinutil johanity, že mu polovici movitých statkův a církevního nádobí, které bylo velmi drahocenné přenechati musili. Svatý Antonín²⁾ praví, že řád johanitský musil králi a jiným držitelům templářských statků veliké summy zaplatiti, aby v držení dědictví přišel, čímž schudl. Ovšem byl řád zprvu v rozpacích, odkud ony summy vzíti; však přece majetkem templářů znamenitě zbohatl, a ke konci 18. století byly ve Francii dvě třetiny ($\frac{2}{3}$) joannitských statků původem svým templářské.³⁾

Bullou »Ad certitudinem« ze 6. května r. 1312. učinil papež opatření o osobách zrušeného řádu. Svému rozsudku vyhradil si, jakož dříve byl učinil, velmistra, visitatora Francie, velkopraeceptory, palestinského, normandijského, aquitanského, poitousského a a provenceského a rytíře Oliviera de Penna, který v čas jetí templářů byl papežským komořím; pře ostatních templářů měly rozhodovati provinciální synody; nevinný měl obdržeti dle svého postavení slušnou výživu ze statků řádu; kdo se z viny vyznal, měl nalézti milosrdenství; nekající a kteří v blud nazpět upadli, měli zakusiti přísné spravedlnosti; kdož utekli, měli se v roce před své biskupy k výsledku dostaviti, nad nimiž potom synoda provinciální konečný výrok vynese. Všem templářům, kteří se církvi podrobí, vykáže se některý templ neb jiný klášter a obdrží tam výživu ze statků templářských.

Všechna tato nařízení byla moudrá a svědčí o snaze papežově celou věc v prospěch církve ukončiti a členy zrušeného řádu zaopatřiti.

¹⁾ Mansi XXV. 389; Hard. VII. 1340; Bzovius ad ann. 1312. n. 2; Heffele VI. 468; Jungmann, l. c. 449.

²⁾ Hist. pars III. tit. 21. c. 3; Raynald ad ann. 1312 n. 7.

³⁾ Srv. Jungmann. l. c. str. 450.

Dne 6. května r. 1312. bylo třetí a poslední sedění ¹⁾ sněmu, v kterém bez pochyby bulla »Ad certitudinem« majíc totéž datum, jakož i ona »Ad providam« byly prohlášeny. Mimo to rokovalo se o pomoci sv. zemi; byl čten list krále Filipa, v kterém sliboval, že v roce on se svými syny, bratřími a velmoži na sebe vezmou kříž a v nejbližších šesti letech do sv. země odplují, v případě jeho smrti neb jiné zákonité překážky, provede tento úkol jeho prvorozený syn. K tomu povolili mu francouzští praeláti desátek na šest let a papež se sněmem potvrdili to. ²⁾ Též králové Edvard II. Anglický a Ludvík Navarrský s mnohými vévodami, hrabaty a jinými velmoži slíbili své účastenství v tomto sv. podniku. ³⁾

Sněm obíral se též s procesem papeže Bonifáce VIII. ⁴⁾ Poslové francouzského krále Filipa, žádali na sněmu, aby mrtvola Bonifácova byla vyhrabána a jako bludařova spálena. ⁵⁾ Však sněm prohlásil Bonifáce za pravověrného a řádného papeže. U přítomnosti krále a rad jeho hájili Bonifáce tři kardinálové právníckými a theologickými důvody a dva katalonští rytíři chtěli mečem nevinost Bonifácovu dokázati a vyzvali protivníky Bonifácovy na souboj. Filip se svými zastyděl se, umkl a byl konečně spokojen, že ho papež od každé zodpovědnosti za to, co proti Bonifácovi a církvi podnikl, zvláštním dekretem osvobodil. ⁶⁾

Konečně prohlásil papež celou řadu předpisů na sněmu, však které z jeho klementin byly vydány před sněmem, které mezi ním a po něm, nelze určit; avšak 19 kapitol má výslovně poznamenáno »sacro approbante concilio,« náležejí tedy sněmu a týkají se bludů Petra Olivy, Beghardů, visitace ženských klášterů biskupy, zřízení stolic hebrejského, arabského a chaldejského jazyka při kurii a universitách v Paříži, Oxfordě, Bologni a Salamance, poměru žebravých mnichů k duchovní správě, správy dobročinných ústavů, povinnosti duchovních, přechmatů inkvizitorův a lichvy. ⁷⁾

¹⁾ Bernard. Quido et Ptolemaeus de Lucca ap. Baluz I. 59. et 75; Hefele VI. 471.

²⁾ Continuat chron. Guillel. de Nangis, ap. Achery: Spicil. III. p. 65; Raynald. ad ann. 1312. n. 22.

³⁾ Raynald. l. c.

⁴⁾ Vatikanský manuskript, ap. Raynald. ad ann. 1311. n. 54.

⁵⁾ Francisci Pipini Chronic. lib. IV. c. 41. a 49. ap. Muratori IX. p. 740. 748; Mansi XXV. 416.

⁶⁾ Villani, Lib. IX. c. 22. ap. Muratori, XIII. p. 454; Raynald. ad ann. 1312. n. 15. 16.

⁷⁾ Srv. Hefele VI. 473—486.

Po sněmu viennském vzali hodnostáři templářského řádu smutný konec. Papež odevzdal věc velmistra, visitatora Francie a velkých praeceptorů Aquitanie a Normandie, nad nimiž si rozhodnutí ponechal, kardinálu-biskupu albanskému Arnaldovi a dvěma jiným kardinálům-legatům (bullou ze 22. prosince r. 1312.). Tito zavolali sensského arcibiskupa s některými praeláty a znalci práva do Paříže, a radili se s nimi o této věci. Jmenovaní čtyři hodnostáři přiznali se zase k zločinům, které se jim připisovaly, setrvali při tom vyznání, a zdálo se, že při něm zůstanou. Když zasedající soudcové věc důkladně uvážili, byl nad nimi jako vinníky před hlavním chrámem pařížským (Notre Dame) v pondělí po svátku sv. Řehoře (18. března r. 1314.) trest doživotní vazby vynesena. Ale když kardinálové mysleli, že věc jest ukončena, povstali náhle a proti očekávání velmistr a velkopraeceptor Normandie proti mluvícímu kardinálu a odloživše veškerou uctivost a ku podivu četných, zapřeli zase všechno, k čemu se přiznali. Byli odevzdáni pařížskému prevotovi, aby je měl v jistotě, až druhého dne věc bedlivěji se uváží. Jakmile král ve svém paláci tento případ uslyšel, měl se svými poradu, k níž žádného duchovního nepovolal, a kázal potom k večeru oba pospolu na malém ostrově Seiny, který mezi královskou zahradou a klášteřem poustevníků byl, spáliti. Oba podrobili se smrti upálením s takovou srdnatostí, že se všichni přítomní této jejich statnosti v smrti a odvolání divili. Ostatní dva byli odvedeni do žaláře, ke kterému byli odsouzeni.¹⁾ Veškeré chování velmistrovo ukazuje, že byl mužem beze všeho charakteru. Že by velmistr k lidu byl řečnil, nesrovnává se s okolnostmi a rychlostí, s kterou král chtěl mít celou věc skončenou. Kolem jeho smrti utvořil se kruh bájí, poněvadž jeho tragický konec soustrast zbuzoval.

Po smrti římského krále Albrechta Habsburského, kteréhož jeho synovec Jan poblíž hradu Habsburku 1. května r. 1308. za-

¹⁾ Tak *continuatio Chronici Guillelmi de Nangis* ad ann. 1313. ap. Achery, *Spicil.* III. 67; Jungmann l. c. str. 601. 602. — Kdo by měl templáře za nevinné a onu zkázu, kterou papežské bully vypisují, za nepravdivou, musí nutně Klementa V. a s ním celý sněm viennský a všechny ostatní praeláty, inquisitory a soudce ve Francii a po všem křesťanstvu za slabochy, ano bezbožné zločince pokládati, kteří nenávisť jednoho nesvědomitého krále tolik nevinných obětí obětovali; však jinak soudili nepředpojatí vrstevníci. Závěť Bertranda Pelliseria z Avisana od 15. dubna r. 1329., který měl dva bratry templáře a jehož rod vždy zastoupen byl v řádě, potvrzuje vinu templářů. (Viz závěť v *Innsbrucker Zeitschr.* 1879. str. 621. 622.)

vraždil, žádal král Filip na papeži, aby volbu jeho bratra Karla Valoise za císaře podporoval. Papež činil to sic, ale liknavě, pročež dovedl toho mladý kurfirst trevirský Balduin, že jeho starší bratr Jindřich, hrabě z Lützelburku jednohlasně ode všech přítomných kurfirstů ve Frankfurtě 27. listopadu r. 1308. za krále co Jindřich VII. byl zvolen, a potom 6. ledna r. 1309. v Cachách byl korunován. Ještě v den volby poslala se volební listina papeži, aby zvoleného za císaře pomazal a korunoval. Jindřich VII. poslal 2. června r. 1309. slavné poselství ku papeži, učinil mu skrze ně obyčejné přípovědi a sliby, začož papež jej potvrdil a slíbil mu císařskou korunovaci v chrámě sv. Petra teprve o hromnicích r. 1312., poněvadž nastávající všeobecný sněm a jiné věci dříve to nedovolovaly. Král Jindřich VII. chtěje vážnost císařství obnoviti a rozervané poměry v Itálii urovnati, táhl na podzim r. 1310. do Italic, byl 6. ledna 1311. v Miláně novou železnou korunou a 29. června 1312. císařskou od pěti kardinálů, k tomu od papeže po žádosti Jindřichově delegovaných, v Římě v chrámě lateranském slavně korunován. Jindřich smířoval strany, Velfy a Gibelliny, a že onino spojili se s neapolským králem Robertem, vypukla mezi oběma válka. Papež Klement V. vybízel oba ku pokoji, připomínaje jim přísahu věrnosti, kterouž oba k němu se zavázali. Ale císař ohrazoval se proti tomu, aby jeho přísaha s přísahou Robertovou za jednostejnou se pokládala a on císař se svým vasalem ¹⁾ příměří činil, však přece z úcty ku papeži slíbil, že rok s Robertem mír zachová. Hned potom vytáhl se svým vojskem proti Florencii, kteréhož města však nedobyl. Spojiv se s králem sicilským, Fridrichem, prohlásil 12. února r. 1313. Roberta za nepřitele říše, vynesl naň v Pise 26. dubna r. 1313. říšskou klatbu a chystal se k útoku na Apulii. Králové francouzský a anglický volali papeže, aby pomohl jejich příbuznému. Papež zakázal císaři útočiti na království neapolské jako léno papežské; císař poslal posly ku papeži do Avignona a doufal, že jej ke své straně nakloní. Poněvadž roční příměří uplynulo, začalo se císařské vojsko a válečné loďstvo Pisy, Janova a sicilského (trinakrijského) krále proti Apulii pohybovati; tu však umřel císař Jindřich VII. 24. srpna r. 1313. v Bonkonventě a byl v Pise v stoličném chrámě pochován, maje věku svého 52 roků. Podlehl italskému ponebí. On byl poslední statný císař, který císařská práva všudy a proti každému ku plat-

¹⁾ Král Robert byl hrabětem Provence, která k císařství náležela.

nosti přiváděl, ano kterýž i politickou svrchovanost nad ostatními králi a knížaty si připisoval.¹⁾

Papež Klement V. churavěl po několik let a bera se k zotavení do Bordeauxu, skonal 20. dubna 1314. na zámku Roquemaure na Rhodanu u Carpentrasu. Poklad, který pro křižáckou výpravu shromáždil, byl od sloužících, okolí a synovce hraběte Bertranda z Lomagne uloupen, za tím co jeho mrtvola i s kostelem, v kterém byla vystavena, skoro shořela. Byl pochován v Usestě v biskupství bazas-ském; Hugennotti zničili r. 1577. jeho nádherný náhrobek a spálili jeho kosti.²⁾

Kardinál Napoleon Orsini vyslovil se o Klementu V. po smrti jeho nechvalně: »Řím proměněn jest v trosky, stolec Petrův zlomen, církevní stát zloupen, ne tak loupežníky, jako jeho vlastními vladaři; Italie jest zanedbána a není obročí, které by za peníze neb ohledů rodinných uděleno nebylo; proto věřím, že Bůh jej povolal, aby všechno nezahynulo; neboť chtěl církev do kouta gaskognského vyhnati (t. j. chtěl se v Bordeauxu usaditi).³⁾ Týž rok 29. listopadu (r. 1314.) zemřel král Filip IV., který církvi francouzské jho připravil. Jakou památku po sobě zanechal, lze z toho poznati, že na četných místech duchovní násilím k tomu donuceni býti musili, aby za něj zádušní služby Boží sloužili.

§. 360. Jan XXII. (r. 1316—1334.), Benedikt XII. (r. 1334—1342.), jejich boj s císařem Ludvíkem Bavorskem (r. 1314—1347.).

Jan XXII. (r. 1316—1334.).⁴⁾ Po smrti papeže Klementa V. zůstala Apoštolská Stolica dvě léta uprázdněna. Poněvadž papežský dvůr v ten čas v Carpentrasu sídlil, vstoupili tam 23 kardi-

¹⁾ Srv. Hefele VI. 381 sqq. 487 sqq.

²⁾ Raynald. ad ann. 1314. n. 14. 15; Hefele VI. 490. 491.

³⁾ Ap. Baluz. II. 289; Hefele VI. 492; Raynald. ad ann. 1314. n. 26; Hefele VI. 493.

⁴⁾ Septem Vitae Joann. XXII. ap. Baluz. I. — J. Georgius Herwart ab Hohenberg: Ludovicus IV. defensus. Monach. 1618. — Gewoldi Defensio Ludovici IV. Ingoldst. 1618. — J. Schlett: Biographie vom Kaiser Ludwig dem Bayer. Sulzbach. 1822. — Werch: Kaiser Ludwig der Bayer und König Johann von Böhmen. München. 1860. — Schrötter: Johann von Luxemburg. Lux. 1862. 2 Bde — Ficker: Urkunden zur Gesch. des Römerzuges K. Ludwig des Bayern. Innsb. 1865. — Kopp: Die Gegenkönige Friedrich und Ludwig. Berl. 1865. — Böhmer: Die Urkunden K. Ludwig d. Bayern. Frankf. 1839.

nalové v biskupském paláci do konklave, než nemohli se sjednotiti, poněvadž Italové přáli si míti papeže, který by opět v Římě sídlil, Francouzové majíce převahu (15), jmenovitě Gaskognští, chtěli míti zase papeže, který by v jejich vlasti zůstal.¹⁾ Po třech měsících konklave, vypukl 24. července 1314. v paláci oheň, čehož kardinálové použili, aby obtíží konklave se zbavili. Teprve r. 1315. sešli se zase kardinálové snahou prince Filipa v Lyoně k opětné volbě, kteráž opět se protahovala, mezi kterýmž časem zemřel král Ludvík X. († 5. června r. 1316) a jeho bratr princ Filip vstoupil na trůn a chtěl Lyon teprve po volbě papeže opustiti. Tak byl konečně 7. srpna r. 1316. za papeže zvolen kardinál-biskup Jakub de Osa nebo de Eusa, jako Jan XXII.²⁾

Nový papež byl rodem z Cahorse v Gaskogni, dle některých syn obuvníkův, malý a neúhledný postavou, ale plný ducha a ráznosti. Jako chudý studující odebral se hledat štěstí do Neapole, kde zprvu náramně špatně se mu vedlo, pak seznámil se tam s jedním minoritou, jehož prostřednictvím stal se posluhou královských princův a mohl se jejich vyučování účastňovati. Teď činil pokroky, stal se doktorem občanského a církevního práva, vstoupil do stavu duchovního, dostal více církevních obrocí, stal se vychovatelem synů krále Karla II. a vychoval mimo krále Roberta, též jednoho svatého, totiž prince Ludvíka, biskupa toulousského, kterého jsa papežem, za svatého prohlásil. Potom byl učiněn biskupem města Freja v Provinci a královským kancléřem, stal se r. 1310. působením svého vychovance krále Roberta biskupem avignonským a byl konečně za kardinála-biskupa portského povýšen.³⁾

Jan XXII. byl 5. září r. 1316. v Lyoně korunován, usadil se v Avignoně a neopustil za svého 18tiletého papežování tamnějšího paláce, leč když pěšky do sousední katedrální se bral. Za několik dní po svém příchodu do Avignona jmenoval osm nových kardinálů, mezi nimi sedm Francouzů, rozmnožil počet biskupství, rozdělil veliké diecése, jmenovitě toulousskou, z níž učinil církevní provincii o pateru biskupství, potlačil spiknutí proti sobě

¹⁾ Vrstevník Jan, kanovník od sv. Viktora a kardinál Napoleon Orsini v listu ke králi Filipovi tak praví, ap. Baluz. I. 113; II. 289.

²⁾ Baluz. I. 60. 81. 111. 113 sqq. 151; II. 286; Raynald. ad ann. 1316. n. 1. 2; Hefele VI. 505—507.

³⁾ Raynald. ad ann. 1316. n. 3; Hefele VI. 507; Kröne, Papstgesch. II. 183. 184.

namířené, napomenul spasitelně krále francouzského a neapolského, a prostředkoval mezi anglickým králem Edvardem II. a praetendentem skotské koruny Robertem Bruce-m. Mimo to vydal celou řadu dekretův plných ideí o papežské výsosti, chtěl ji v platnost uvést v říši německé, v níž si za mezivládí říšské náměstnictví, které dle stávajícího práva kurfirstu falckému náleželo, vlastnil; prohlásil pravomocnosti místodržitelů, které císař Jindřich VII. v rozličných krajinách italských ustanovil, za vyhaslé, a odevzdal správu Itálie, pokud k císařství náležela, neapolskému králi Robertovi.¹⁾ Tyto snahy podporovala dvojité volba krále v Německu.

Po smrti císaře Jindřicha VII. chtěla strana lucemburská za krále římského voliti jeho 17tiletého syna Jana, krále českého, však nemohouc pro mladost jeho s ním zvítěziti, obrátila se po Ludvíku, bavorském vévodovi,²⁾ který byl většinou 19. října r. 1314. ve Frankfurtě za krále zvolen a v Cachách od mohuckého arcibiskupa, Petra Aichspaltera, 21. listopadu r. 1314. korunován. Menšina knížat zvolila v Sachsenhausu u Frankfurtu za krále rakouského vévodu Fridricha Krásného, kterého též 21. listopadu r. 1314. v Kolíně korunoval arcibiskup kolínský Jindřich z Virneburku, jemuž toto právo náleželo. Za času této dvojité volby byla Stolica Apoštolská uprázdněna. Nový papež Jan XXII. psal hned v den své korunovace oběma zvoleným, aby se v pokoji porovnali.³⁾ Oba volební dekreta byly sice papeži předloženy, však on je vrátil, nepřijav jich úřadně, poněvadž v nich nestálo, že oba praetendenti výroku papežovu se podrobí. Oba chtěli, aby je papež jednoduše za krále římské uznal, který však žádného z nich za »krále římského« (rex romanus) neuznal, než jenom za »zvoleného králem římským« (electus in regem romanum).⁴⁾ Za toho stavu věcí bylo o pravosti volby rozhodovati mečem, který v prospěch Ludvíkův v bitvě u Mühldorfu (28. září r. 1322.) rozhodl; Fridrich byl jat a uvězněn v Trausnici. Aby jej vysvobodil, vydal jeho bratr Leopold říšské klenoty Ludvíkovi, který však ho přece nepropustil. Ludvík oznámil své vítězství, jehož chrabrost a věhlasnost českého krále Jana při zbabělém se chování Ludvíkově dobyla, králům a papeži. Papež nabídl mu své služby ku

¹⁾ Baluz. I. 152 sq. 718—736; Raynald. ad. ann. 1316. n. 24 sq. ad ann. 1317. n. 3. 25. 27. 42 sqq. 51—62; Hefele VI. 507. 508.

²⁾ Matka Ludvíkova Mechtilda byla dcerou římského krále Rudolfa I. Habsburského.

³⁾ Raynald. ad ann. 1316. n. 10.

⁴⁾ Srv. Hefele VI. 512. 513.

prostředkování mezi ním a sokem jeho.¹⁾ Ale Ludvík neužil této přátelské ochoty a jsa pyšným na své vítězství, počínal si bez potvrzení papežova jako král římský. Již v lednu r. 1315. ustanovil Jana z Belmontu svým generálním náměstkem celé císařské Italie, a teď poslal pomocné pluky do Italie, aby tam papežskému říšskému náměstnictví konec učinil. Papežský legát Bertrand du Poyet musil upustiti od obležení gibellinského Milana a ztratil všechny posud získané výhody. Papež jsa ve svých starých právech uražen, vydal 8. října r. 1323. monitorium,²⁾ kterým Ludvíka vyzval, aby ve třech měsících vši správy říše se vzdal a všechno odvolal, co posud jako král římský učinil. Ludvík poslal posly do Avignona prosit za prodloužení dané lhůty uznávaje tak pravost nároků papežových, a papež prodloužil mu ji na dva měsíce. Však nebylo nižádné důslednosti v politice Ludvíka Bavora. Ještě byli jeho poslové na cestě do Avignona, již ohražoval se v Norimbece proti právu papežovu jeho volbu vyšetřovati; tvrdě, že králem jest, kdo většinou kurfirstů za krále zvolen a na pravém místě korunován jest, vinil dále papeže z podpory kacírův a nedbalosti, poněvadž netrestá porušení zpovědní pečeti minority, a žádal za všeobecný církevní sněm, který by toto chování papežovo zkoumal.³⁾

Papež totiž znepřátelil se s františkány, nejprve se stranou jejich přemrštěnou a i bludařskou, s tak zvanými spiritualy, kteří jeho zakročení skoro zanikli, pak i s konventualy, kteří tvrdili, že Kristus a apoštolé nic vlastního neměli. Papež zavrhl tuto větu jako bludařskou a její stoupenci utekli se k Ludvíkovi a hnali jej v jeho odporu ku papeži až do krajnosti.

Na rozkolnický krok Ludvíkův odpověděl papež 23. března r. 1324. klatbou, že Ludvík nejša k tomu oprávněn královského titulu užívá a bludaře podporuje.⁴⁾ Ludvík odvětil ještě většími žalobami na papeže v Sachsenhausu u Frankfurtu listinou bezpochyby od františkánů sepsanou, v níž papeže devětkrát bludařem nazývá a k budoucímu všeobecnému sněmu a budoucímu řádnému papeži se odvolává.⁵⁾ Však papežský výrok nebyl v Německu příznivě přijat; kurfirsti mysli, že papež jejich volební

¹⁾ Raynald. ad ann. 1322. n. 15.

²⁾ l. c. n. 30.

³⁾ Raynald. ad ann. 1323. n. 34 – 36; Harzheim, Concil. Germ. T. IV. 298; Hefele, VI. 514.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1324. n. 13.

⁵⁾ l. c. n. 14–16. (výtah); Baluz. II. 478–512; Hefele VI. 515.

právo zničití chce. Papež prohlásil toto mínění za nepravé a vynesl třetí výrok ¹⁾ na Ludvíka, kterým jej všeho práva na říši zbavil. Spolu potvrdil volební právo kurfirstů. ²⁾

Však brzo změnily se okolnosti v neprospěch Ludvíkův. Vévoda rakouský Leopold učinil v červenci r. 1324. smlouvu s králem francouzským Karlem IV., kterou papež schválil, že mu korunu německou opatří; však na skutečné provedení smlouvy nebylo lze pomýšleti; dále porazil Ludvíka v lednu r. 1325. u Burgavy, a český král Jan zasnoubil svou sestru Marii s králem Karlem IV. ³⁾ Za tohoto stavu smířil se Ludvík v dubnu r. 1325. se svým vězňem Fridrichem na základě, že on se svými bratřími Ludvíkovi se podrobí, proti každému nepříteli, »i tomu, který papežem se nazývá,« jemu pomáhati bude, že svou dceru Alžbětu se synem Ludvíkovým Štěpánem zasnoubí a do traussnického vězení se navrátí, kdyby tuto smlouvu nebylo lze ve dvou měsících provésti. Ale ani Jan XXII. ani statný bratr Fridrichův Leopold neuznali smlouvy a Fridrich navrátil se do svého zajetí, v němž potom za přítele a bratra byl pokládán. V září r. 1325. chtěl Ludvík svému soku spoluvládu s královským titulem popustiti, ale knížata prohlásili nároky obou na říši za vyhaslé a vévoda Leopold pokračoval ve válce. ⁴⁾ Jsa v nové tísní prohlásil Ludvík 7. ledna r. 1326. v Ulmě, že Fridrichovi říši německou odstoupí, když papežského potvrzení dojde, a sobě Italii s císařskou korunou podrží. ⁵⁾ Prozatím počínali si oba jako králové a Fridrich snažil se své bratry ulmské smlouvě nakloniti. Na štěstí Ludvíkovo zemřel vévoda Leopold již 28. února r. 1326., maje věku svého 34 roky. Rakouská strana prosila papeže za potvrzení Fridrichovo, dostala však vyhýbavou odpověď. ⁶⁾ Tu myslil Ludvík, že není ulmskou smlouvou vázán, tak že mezi oběma králi v Innsbrucku spor vznikl.

Kolem Ludvíka shromáždila se veškerá církevní i politická oposice proti papežství a papeži Janu XXII. Mimo přemrštěné a bludařské minority vystali ještě jiní učenci, kteří směru Ludvíkova hájili, z nichž nejvíce vynikli pařížští professoři Marsilius

¹⁾ Raynald. ad ann. 1324. n. 21—25.

²⁾ l. c. n. 17.

³⁾ Raynald. ad ann. 1324. n. 26; ad ann. 1325. n. 6; Alberti Arg. Chronic. ap. Urstisium T. II. p. 123; Hefele VI. 515. 516.

⁴⁾ Hefele VI. 516. 517.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1325. n. 6.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1325. n. 5.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

(de Raymundinis) z Padui († 1328.)¹⁾ a Jan z Janduna (Jand v Champagni), kteříž asi v letě r. 1326. k jeho dvoru do Norimberka přišli. Bezpochyby se spolupůsobením přepjatého františkána Ubertina z Casale složili jmenovaní dva professoři dílo »Defensor pacis« (obrance míru),²⁾ kterým opírajíce se o Dantův spis »de monarchia« chtěli raziti cestu ku pokoji mezi císařstvím a církví úplným podrobením duchovní moci pod moc světskou a vyvíjeli takové názory, že stali se předchůdci soustavy kalvinské o církevní pravomocnosti a ústavě.³⁾ Způsobem moudřejším hájil samostat-

¹⁾ Birck: Marsiglio v. Padua und Alvaro Pelago über Papst und Kaiser. Mülheim. 1868.

²⁾ Defensor pacis ed. Basil. 1522; ap. Melch. Goldast, v Monarchia s. Romani Imperii. 3 T. Francof. 1611 sqq.

³⁾ Ideje čili myšlenky defensora pacis jsou tyto: Veškerá moc spočívá v národu, kterýž jest suverení. Národ vykonává svou zákonodární a soudní moc svými zástupci — panovníky, které může též sesaditi, když meze své působnosti překročí. Co platí o zřízení politickém, platí též o církevním. Veškerá církevní zákonodárná a soudní moc spočívá ve věřících, v obci, od nichž přenesena jest na duchovenstvo, kteréž původně nemělo žádných stupňův a rozdílův; biskupové a kněží byli si původně rovni, jejichž stupňové rozdíly pocházejí od obce. V čele církve stojí všeobecný sněm, jež císař svolává a kterého nejen duchovní ale též obcí zvolení laikové účastníci se mají. Primát papežský nemá základu v Písmě sv. ani v božském právu a má původ svůj v pouhé vhodnosti, kterou všeobecný církevní sněm a státní zákonodárství uznaly a proto jej zavedly. Papež, zvolený sněmem, potřebuje státního potvrzení. Zákonodárství v církvi náleží všeobecnému sněmu, jehož usnesení papež do života uváděti má, který však nemá práva vydávati zákony. Papež korunoval císaře Karla Velikého co mandatář římského lidu, nemá práva volbu císařovu zkoumati, v čas říšského mezivládi říši spravovati, od císaře přísahy žádati a jej sesaditi; císaře může pouze všeobecný církevní sněm sesaditi. Větší moc v církvi náleží císaři; on svolává a řídí všeobecný církevní sněm, trestá kněze, biskupy i papeže a sesazuje je; duchovenstvo i s papežem podléhá světským soudům, papež nesmí žádného duchovního souditi. Duchovní musejí všechny státní daně platiti. Stát má právo počet duchovenstva obmeziti, jakož i všechna obročí církevní v zemi obsazovati buď svým knížetem neb obcí, v které duchovní úřad zastáváti má. Jako kníže neb obec duchovní na obročí může voliti, tak též má dozor na jejich úřadování a může je sesaditi. Vyobcování z církve smí se díti toliko se srozuměním knížete neb obce. Církevní statky náležejí osobám, kteréž je církvi věnovali, po případě státu, který v čas potřeby může je zabaviti pro sebe a církev na to nejnutnější obmeziti. Zkrátka stát čili obec je všechno, církev není nic; ona nemá žádné zákonodární a soudní moci a žádného majetku. Od Marsilia jest ještě spis »De translatione Imperii« ap. Goldast v díle: De Monarchia, a od Jana z Janduna: Informatio de nullitate processuum Joannis XXII. contra Ludov. Imp. — Již před těmito učenci nelibě nesli úzké spojení duchovní a světské moci hierarchie Dante, Purgatorio cant. XVI. vers. 106—129; Aegidius de Columna

nosti císařství proti nárokům papežským Lupold z Bebenberku.¹⁾ Ve smyslu Ludvíkově psali dále učenci Jindřich z Kelheima, provinciál minoritů v severním Německu; Oldřich Hangoer, tajný písař Ludvík; Englbart, opat admontský²⁾ a anglický provinciál minoritů Vilém Occam.³⁾

Učení o všemohoucnosti císařově vyvolalo druhou protivu, učení o všemohoucnosti papežově. V tomto směru psali generál augustiánů a pozdější arcibiskup ravennský Alexander od sv. Elpidia († r. 1325.),⁴⁾ minorita Alvarus Pelagius,⁵⁾ dominikán Petr de Palude († r. 1342.),⁶⁾ augustinián-poustevník Augustin Triumphus z Ankony⁷⁾ a Konrad z Megenberga.⁸⁾ Učili, že moc papežská jest přímo od Boha, proti níž moc císařská a královská jest pouze subdelegována; papež může sám o sobě císaře zvoliti a posavadním voličům jejich volební právo odníti; zvolený nesmí bez papežova potvrzení a korunování správu říše převzít, však může dle Augustina Triumphy nastoupiti na vládu Německa. Stáli sice v celku na právním stanovisku středověku, avšak v mnohých kusech upřílišovali a tím svých odpůrců a protivníků papežské moci neškodnými neučinili.

Papež pokračoval dále proti Ludvíkovi. V dubnu r. 1327. vynesl proti němu čtvrtý výrok, kterým jej nejen koruny ale též všech lén, jež od církve neb od dřívějších císařův obdržel, jmenovitě vévodství bavorského zbavil a v šesti měsících před Apostolskou Stolicí obeslal. Jiným ediktem vinil jej z bludařství, poněvadž papežem zavržené učení, jakoby Kristus s apoštoly

(arcibiskup bourges-ský, † r. 1316.); de potestate regia et pontificia; Joannes de Parrhisiis (dominikán † r. 1304.); de potestate regia et papali ap. Goldast. v díle „Monarchia“.

¹⁾ Tractatus de iuribus regni et imperii Romanorum.

²⁾ De ortu et fine Rom. Imperii.

³⁾ Octo quaestiones, ap. Goldast v jeho díle Monarchia; Dialogus s. disputatio de potestate praelatis Ecclesiae atque principibus terrae concessa l. c.

⁴⁾ De auctoritate summi pontificis et de auctoritate eccl. libb. II. ap. Rocaberti, Bibl. pont. max. T. II.

⁵⁾ Alvarez Pelayo byl poenitentiářem při dvoře Jana XXII., stal se biskupem v Sylvesu v Algarvě a zemřel v Seville r. 1352. Sepsal „De planctu Ecclesiae“ lib. II. ed. Venet. 1560; ed. Ulm. 1474.

⁶⁾ De potestate eccl. seu de causa immed. potestatis eccl.

⁷⁾ Summa de potestate eccl. ed. Aug. Vind. 1473; ed. Rom. 1582. 1648.

⁸⁾ Tractatus de translatione imperii, a tract. proti Occamovi ap. Höfler: Aus Avignon. Prag. 1868.

k věcem, které měli, žádného vlastnického práva neměli, zastával a bludaře Marsilia z Padue a Jana z Janduna s jejich bludařskou knihou (*defensor pacis*) chránil.¹⁾ Brzo potom 23. dubna zatratil papež pět vět, které tvoří obsah *defensora pacis*,²⁾ jenž v Bavorsku valně rozšířen byl.

Ale toto všechno nevadilo nic Ludvíkovi, aby na radu Marsilia, minoritův a Gibellinův italské výpravy nepodnikl. Již před tím v únoru r. 1327. měl v Tridentu sjezd s posly gibellinských měst a pánů, táhl potom v březnu dále na jih přes Bergamo do Milána, kde byl 30. května od sesazených biskupův arezzského a brescijského železnou korunou korunován a bral se pak za jásotu Gibellinů, kteří teď všudy vrchu nad Velfy dosáhli, do Říma, kde též nedávno velfská vláda neapolského krále jako senátora byla svržena. Papež byl sice opět k návratu do Říma zván, ale teď teprve nebylo lze na návrat pomýšleti. Gibellinové otevřeli v lednu r. 1328. Ludvíkovi táhnoucímu od Viterba brány Říma a jmenovali jej na rok senátorem. Proti Ludvíkovi bylo římské duchovenstvo, které služby Boží v městě zastavilo a valná část lidu. Přece dal se 17. ledna r. 1328. s velikou slávou v chrámě sv. Petra za císaře korunovati; jeden rozkolnický italský biskup pomazal jej s jeho manželkou Marketou a kardinál Sciarra Kolonna posadil mu ve jménu římského lidu císařskou korunu na hlavu. Od této doby nazýval se Ludvík císařem a pomýšlel na svržení papeže a přivtělení církevního státu a Neapolska k své říši.³⁾ Dne 18. dubna zavedl proces proti Janu XXII.; jeden augustián ptal se třikráte, zdali přítomen jest nějaký obhájce »kněze Jakuba z Cahorsa, který se papežem Janem XXII. nazývati dává;« pak měl jeden německý opat řeč plnou žalob na papeže, po níž prohlásil císař papeže za bludaře, utlačovatele církve a uchvatitele velekněžské a císařské moci a sesadil jej. Spolu vydal edikt, že budoucí papež déle nežli tři měsíce a bez svolení římského lidu přes dva dni cesty od Říma vzdáliti se nesmí pod trestem sesazení.⁴⁾ Hastroš ze slámy pod jménem Jakuba z Ca-

¹⁾ Kopp: *Die Gegenkönige Friedr. und Ludw.* 233—240; Böhmer: *str.* 219; Martene, *thesaur.* II. p. 671—681. a 682 sqq; Raynald. *ad ann.* 1327. n. 20 sqq.; Hefele VI. 518.

²⁾ Raynald. *ad ann.* 1327. n. 27 sqq.; Kopp l. c. 251; Hefele VI. 518; Denzinger: *Enchiridion Symbolorum.* ed. IV. 1865. p. 178.

³⁾ Raynald. *ad ann.* 1328. n. 1—3; Kopp. l. c. 240. 252. 259—264; Hefele VI. 518.

⁴⁾ Ficker: *Urkunden zur Gesch. des Römerzuges K. Ludwig des Bayern.* str. 69; Raynald. *ad ann.* 1328. n. 20.

norsa (Jana XXII.) byl spálen. O slavnosti nanebevstoupení Páně, 12. května, jmenoval Ludvík, otázav se napřed lidu, rozkolnického a v špatné pověsti stojícího¹⁾ františkána Petra Rainalducciho z Corbaria v diecési rietské papežem pod jménem Mikuláše V., kterýž hned sedm nových kardinálů jmenoval a stkvělý dvůr si zřídil. Vzдорopapež byl 22. května od jednoho rozkolníka v chrámě sv. Petra na biskupství posvěcen, při čemž dal mu císař Ludvík na hlavu červený klobouk začez vzдорopapež opět zlatou korunu na jeho hlavu posadil.²⁾

Papež Jan XXII. prohlásil korunovaci Ludvíkovu za neplatnou, dal proti němu v Itálii hlásati kříž a vyzval německá knížata k volbě nového krále; ochotni byli sice k tomu, však jejich nesvornost zamezila protikrále.³⁾ Král Fridrich nazýval se sice králem římským, ale nestaral se dál o říši, obíraje se správou vévodství Rakouského. Nový pokus jeho strany u papeže, aby ho potvrdil, nezdařil se opět; papež prohlásil, že Apoštolská Stolica při dvojaté volbě nikoho z obou za krále nepotvrdila, když své lepší volby (čili lepšího práva) listinami nedokázal, čehož posud Fridrich neučinil.⁴⁾

Ludvík započal hned po své korunovaci válku s králem Robertem a vedl ji tak se špatným úspěchem, že Robert opět mocnou stranu v Římě si zjednal a Ludvík 4. srpna r. 1328. za posměchu lidu Řím opustiti musil. Již 8. srpna r. 1328. navrátilo se město ku poslušnosti Jana XXII.⁵⁾ Na cestě Ludvíkově do Pisy zemřel Marsilius, který byl hlavním jeho podněcovatelem k této nešťastné výpravě a jeho revoluční počínání roku 1328. na svědomí má. V Pise slavil císař 13. prosince r. 1328. sjezd Gibellinů, na němž po řeči sesazeného generála františkánů Michala z Ceseny znova papeže Jana XXII. sesadil. U Ludvíka byli též přítomni františkáni Vilém Occam a Bonagratia, přemrštenci, kteří papeže z bludařství vinili. Na všechny tři jmenované františkány vynesl papež již 6. června r. 1328. klatbu a sesazení; o zeleném čtvrtku r. 1329.

¹⁾ Alvarus Pelagius praví o něm (*de planctu Ecclesiae* I. c. 37.): *Petrum de Corbaria, quem in urbe cognovi verum hypocritam, inter mulierculas quasi continuo residentem.*

²⁾ Raynald. ad ann. 1328. n. 42 sqq. Kopp, I. c. 268—285; Boehmer, 59. 221; Ficker, I. c. 70; Hefele VI. 519.

³⁾ Raynald. ad ann. 1328. n. 40; Kopp, I. c. 411—413; Ficker. I. c. 66. 75 sq.; Hefele VI. 520.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1328. n. 38.

⁵⁾ Ficker I. c. 95 sq.

zatratil znova Michala z Ceseny, Ludvíka a vzdoropapeže a 16. listopadu vydal novou velmi obšírnou bullu »Quia vir reprobus« proti Michalovi z Ceseny.¹⁾

V Tuscii i Lombardii pozdvihla strana papežská zase mocně svou hlavu. Páni, města i Milán smířili se s papežem; Ludvík přesvědčil se, že bez nové vydatné pomoci válku v Itálii vésti nelze, odebral se okolo nového roku 1330. za Alpy a byl právě v Tridentu, když král Fridrich 13. ledna r. 1330. na zámku Gutensteine zemřel.

Když Ludvík do Mnichova se navrátil, zdálo se, jakoby na dále papeži vzdorovati chtěl. Však již v květnu téhož roku 1330. začal prostřednictvím českého krále Jana, trevierského arcibiskupa Balduina a rakouského vévody Oty, s papežem vyjednávati o rozřešení od klatby; sliboval, že vzdoropapeže se vzdá, odčiní k všeobecnému sněmu nazpět vezme, co proti církvi učinil, odčiní a své vyobcování za právoplatné uzná, když mu císařství zůstane.²⁾ Papež odpověděl 31. července, že s Ludvíkem pro jeho bludařství, ochranu bludařův a rozkolnictví porovnati se nemůže, pročež na novou volbu do opravdy pomýšleti jest.³⁾ Poněvadž český král Ludvíka se ujímal, káral jej za to papež ostrým listem od 21. září r. 1330. připomínaje mu všechna dobrodiní Apoštolskou Stolicí rodu jeho prokázaná,⁴⁾ a snažil se, aby Otu Rakouského, který přísahu věrnosti Ludvíkovi učinil, opět na stranu církevní přivedl.⁵⁾

Ludvík chtěl se vzdáti vzdoropapeže, který však vida se v Pise opuštěným, jmenovitě když Pisa ku poslušnosti papeže Jana XXII. se navrátila, a nemoha se k Ludvíkovi více dostat, vzdal se přiosobené důstojnosti, podrobil se a byl 24. srpna 1330. do Avignona přiveden, kde vyznav se kajicně byl od papeže ode všech církevních trestův rozřešen. By znova k rozkolů vrátiti se nemohl, choval jej Jan XXII. počestně ve svém paláci jako v nějakém zajetí, kde po třech letech a měsíci skončil.⁶⁾ Byl to po-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1329. n. 22—68; Martene, thes. II. 763—788; Kopp, l. c. 429—444. Ficker, l. c. 76 sqq.; Hefele VI. 520.

²⁾ Raynald. ad ann. 1330. n. 28. 34.; Boehmer l. c. 194.; Hefele VI. 521.

³⁾ Martene, thes. II. 800.; neúplně ap. Raynald. ad ann. 1330. n. 29—33; Boehmer l. c. 223; Hefele VI. 521.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1330. n. 34—38.

⁵⁾ l. c. ad ann. 1331. n. 20.

⁶⁾ l. c. ad ann. 1330. n. 1—26; Ficker, l. c. 149; Hefele VI. 521. 522.

slední císařský vzdoropapež, jako Ludvík byl poslední kletý císař. Papež nevěřil nabídkám Ludvíkovým a musil se svého stanoviska žádati, aby na znamení lítosti císařství se vzdal; konečně byl k tomu r. 1333. ochotným a papež poslal mu přátelský list, těše se jeho obrácení. Ludvík obíral se teď úmyslem získati korunu svému příbuznému Jindřichu, vévodovi dolnobavorskému, který byl zetěm českého krále Jana; papež přál tomuto záměru, proti němu však působili král neapolský Robert a jeho synovec Karel Robert, král uherský; dále byla proti tomu říšská města stojící věrně po boku Ludvíkově, a tak musela se celá věc odložit. ¹⁾

Jan XXII. měl též theologický spor o patření na tvář Boží (visio Dei beatifica) duší spravedlivých. Kázáváje častěji v Avignoně, kázal o všech svatých r. 1331. a později ještě dvakráte, že duše ve svatosti a spravedlnosti zemřelých teprve po soudném dnu spojivše se zase s tělem ku patření na tvář Boží přijdou. ²⁾ Tento náhled nebyl novým; nalezáme jej u některých Otcův a starších spisovatelův, o němž církev po onu dobu nic dogmaticky nerozhodla, pročť papež jako učenec i jako kazatel měl volné pole. Ale přec obecným míněním v církvi bylo, že duše spravedlivých hned po soukromém soudu na tvář Boží patří. Někteří rozkřikovali náhled papežův za bludařský, jmenovitě Michal z Ceseny a Vilém Occam; jiní vyjadřovali se o něm mírněji, obzvláště když papež v kanonisační bulle Ludvíka toulouského o brzkém blahoslavenství spravedlivých mluvil. Spor utuchl znenáhla, však za dva roky vznikl znova. Dominikán Jan Vallensis vyvracel veřejně náhled papežův, začť dal jej avignonský inkvizitor minorita Vilém z Ast zavřít. Brzo potom poslal papež minoritského generála Gerarda Eudea ještě s jedním dominikánem do Paříže, jak se mysliło, aby tam papežovu náhledu platnost zjednal. Když jej

¹⁾ Raynald. ad ann. 1334. n. 20—23; Baluz. I. 176; Hefele VI. 522; Boehmer, l. c. 98. 200. 225.

²⁾ Jeho slova jsou: *Merces sanctorum ante Christi adventum erat sinus Abrahae. Post adventum vero Christi et ejus passionem et ascensionem in coelo merces sanctorum est et erit usque ad diem judicii, esse sub Altari Dei, quia animae justorum usque diem judicii erunt sub Altari, id est, sub protectione et consolatione humanitatis Christi* Sed postquam Christus venerit ad judicium erunt *super Altare*; i. e. *super Christi* humanitate, quia post diem judicii videbunt — non solum humanitatem Christi, sed etiam ejus *divinitatem*, ut in se est. Videbunt etiam Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Baluz I. 788; Hefele VI. 522. n. 3.

Gerard veřejně studujícím přednášel, nastaly mezi nimi nepokoje, a sám král Filip VI. klonil se na stranu papežových odpůrců. Papež hájil v listu ke králi z listopadu r. 1333. svobodu učení, které každý theolog požívá, pokud Apoštolská Stolica o učení nerozhodne, učinil jej pozorným na sbírku patristických míst o tomto článku, kterou arcibiskupovi rouenskému odevzdal a žádal ho, aby jeho učenci dobrozdání podali. Král svolal větší schůzi učenců do Vincennesu, kteří prohlásili, 1. že duše spravedlivých hned ku plnému a blaženému patření na tvář Boží přicházejí (*ad visionem nudam et claram, beatificam, intuitivam et immediatam divinae essentiae et beatissimae Trinitatis*, což apoštol Pavel — I. Korint. 13., *visio faciei ad faciem* nazývá); a 2. že toto patření na tvář Boží po spojení duše s tělem nepřestane, se nezmění ale na věky potrvá; spolu připojili, že papež Jan XXII. žádného rozhodnutí o tomto článku učiniti nechtěl než jenom náhled posud církví nezavržený přednášel, a prosili ho, aby jejich usnešení Apoštolskou vážností potvrdil. Mezi tím dal papež tento článek v Avignoně zvláštní kommissí vyšetřovati a podal jí všechna místa Otcův o něm pro i contra, které sám sebral. Kommise obírala se s úkolem svým pět dní (28. prosince 1333. až do 1. ledna 1334.), a papež prohlásil potom 3. ledna r. 1334. slavně v konsistoři, že svými výroky o patření duší na tvář Boží nic rozhodovati, aniž stanoviti chtěl, co by proti Písmu sv. a pravé víře čelilo; a učinil-li to, že to výslovně odvolává. V tomto smyslu psal též francouzskému králi a královně. Den před svou smrtí vyznal před kardinály svou víru, »že duše svatých i bez těla v nebesích jsou a na Boha tváří v tvář patří, pokud tomu stav (*status et conditio*) duše od těla oddělené dovoluje,« a odvolal všechny své dřívější výpovědi, pokud by tomu na odpor byly. Ačkoli v tomto sporu o článek víry posud nedefinovaný šlo, rozkřikovali františkáni při dvoře císaře Ludvíka papeže za kacíře a pracovali prý s kardinálem Napoleonem Orsinim o svolání vseobecného sněmu, který by papeže za bludaře odsoudil.¹⁾

Jan XXII. byl stařec ale neunavený pracovník, který všechno sám do rukou bral a rozhodoval, přál universitám, jež výsadami

¹⁾ Raynald. ad ann. 1333. n. 45—47; ad ann. 1334. n. 27—38; Contin. Chron. Guiliel. de Nangis ap. Achery; Spicileg. III. 96. seq.; Bulaeus: Histor. Univers. Paris. T. IV. 235—238; Joann. Villani, hist. lib. X. c. 228; lib. XI. c. 19. ap. Murat. XIII. p. 739 a 764; Baluz. Vitae Pap. Aven. T. I. p. 175 sq. 787—792; Hefele VI. 522—525.

obdařoval, a university, cahorská a cambridgeská děkují jemu za svůj vznik. Staral se o rozšíření křesťanství; zřídil mezi Tatary arcibiskupství, založil v Armenii skrze dominikány latinské školy, podporoval armenského krále penězi proti Saracenům, učinil Tiflis biskupským sídlem, posýlal statné missionáře na Východ kázat tamnějším národům, a vyjednával s východním císařem o spojení církve východní s Římem. On vydal dekret proti hromadění církevních obročí v jedné ruce, upravil papežskou kancelář a veškeré její úřadování, a dal římské rotě (rota Romana), nejvyššímu soudnímu dvoru novou úpravu (r. 1326.), tak že lze jej za jejího zakladatele pokládati.

Zvláštní péči věnoval financím. Apoštolská Stolica měla značné příjmy plynoucí z dobrovolných darů věřících, poplatků království a zemí, které byly papežskými lény nebo stály pod ochranou sv. Stolicе, a pak z výnosu pozemků, kteréž Apoštolská Stolica skoro ve všech zemích měla. Však nepravidelné placení těchto dávek a pak veliké výlohy na křižácké výpravy a jiné mimořádné potřeby byly příčinou, že papežové každou chvíli v peněžitě nouzi byli a na nové prameny příjmů pomýšleti musili, kterých starší doba neznala. Zavedly se taxy, prominutí čili dispensace, exemce. Klement V. vyhradil si obsazování všech obročí v Anglii na tři léta. Jan XXII. žádal annatů, t. j. příjmů prvního roku ze všech obročí všech křesťanských zemí a zařídil při obsazování arcibiskupství věc tak, aby tři až i čtyři biskupové přesazení byli, a on tak annaty ze čtyř biskupství dostal. Dále uděloval v rozsáhlé míře expektance, t. j. naději listem pojištěnou k některému obročí, jakmile se uprázdní. Tímto finančním uměním a svou mnišskou střídmostí a skrovností shromáždil veliký poklad (18 milionů zlatých a 7 milionů na drahocenných věcech) pro křižáckou výpravu, která mu na srdci ležela, a pro přesídlení do Říma, které duši jeho zaměstnávalo a s velikým nákladem spojeno bylo. Však nic z obého nestalo se; z onoho pokladu neměla církev nijakého užitku leč palác, kterýž v Avignoně vystavěl, a jímž vlastně ponížení církve a papežství hlásal. Zemřel 4. prosince r. 1334. maje věku svého 90 let.

Benedikt XII. (1334—1342). Po smrti Jana XXII. vstoupili 24 kardinálové do konklave, a Francouzové chtěli papežem voliti kardinála biskupa portuského hraběte z Cominges-u; poněvadž však nechtěl slíbiti, že ve Francii zůstane, zahazovali voličové hlasy a tak byl 20. prosince r. 1334. za papeže zvolen Jakub Fournier

z řádu cisterciackého, který Benediktem XII. se nazval. Byl syn pekařův z městečka Saverdunu v toulouské diecési, vstoupil do kláštera Bolbonne v mirepoixské diecési, byl odtud od svého strýce opata, který později kardinálem se stal, do jeho kláštera fontfroiedského (Fons frigidus) povolán a na další vzdělání do Paříže poslán. V Paříži dosáhl bakalářství, stal se potom r. 1311. po svém strýci opatem ve Fontfroidě, byl v Paříži za doktora theologie povýšen, obdržel r. 1317. od papeže Jana XXII. biskupství pamierské, r. 1326. mirepoixské (mirapiscensis) a byl r. 1327. za kardinála-kněze od sv. Prisky povýšen.

Nový papež nebyl mistrem v politice, zato však v theologii, odstranil hromadění církevních obročí, odvolal všechny komendy a expektativy z předešlých dvou pontifikátův, vyjma které byly v prospěch kardinálů, staral se o důstojné obsazení obročí, které raději nechal uprázdněné, nežli by je nehodným byl udělil a snažil se vůbec povznést duchovní stav, jmenovitě mnišstvo.¹⁾ On kázal všem cizím praelátům v Avignoně žijícím navrátiti se ke svým stádcím; kde šlo o spravedlnost, neznal žádných ohledův a nepotismu byl nadobro nepřístupným.²⁾ Krále kastilského Alfonsa napomínal, aby svou souložnici Eleonoru Guzmanovou propustil. Na pozvání Římanů slíbil r. 1335., že do Říma se navrátí, však pro odpor kardinálů musil konečně římským poslům zápornou odpověď dáti. Ostatně byl tenkrát Řím sídlem divokých vášní a stálého krveprolévání a papež nebyl by mohl tam i bez onoho záhubného vlivu francouzského sídliti. V nemoci, do níž papež brzo potom padl, a kterou za trest Boží pokládal, pomýšlel opět na návrat, chtěje se v Bologně usaditi. Však Bologňští byli povstalci, pročez vzdal se této myšlenky, proměnil palác Janem XXII. vystavený novými stavbami jako v nějakou pevnost a zvelebil jej. Jiné paláce a letohrádky vystavěli si v Avignoně a kolem něho kardinálové a velmožové, jakoby tam bylo Bohem ustanovené sídlo papežovo.³⁾

¹⁾ Ordinationes et reformationes pro bono regimine Monachorum nigrorum ord. s. Benedicti; in Bullario magno T. I. p. 242 sqq. a Constitutio totius ordinis Canonicorum ordinis s. Augustini l. c. p. 259.

²⁾ Jeho neť majíc pro strýce papeže mnoho nápadníků musila se za jednoduchého kupce v Toulouse provdati.

³⁾ Raynald. ad ann. 1334. n. 1 sqq.; ad ann. 1335. n. 3. 27. 64–68; Baluz. I. 179 sqq. 212. 796 sqq. 825; Kröne, II. 179; Hefele VI. 555. 556.

Spor o patření svatých na tvář Boží (*de visione Dei beatifica sanctorum*) rozhodl r. 1336. bullou »*Benedictus Deus*«, stanově dogmaticky, že »duše spravedlivých zemřelých hned po smrti neb očistění v očistci, bylo-li ho třeba, před vzkříšením těl a posledním soudem přímo na božskou podstatu tváři v tvář patří.«¹⁾ Též s Ludvíkem Bavořem chtěl se smířiti a podal k tomu napřed ruky své. Ludvík poslal hned své posly do Avignona; však smíření zmařili králové Filip VI. francouzský, Robert neapolský, potom Jan český a Kazimír polský. Papež ukázal své přátelství k Německu alespoň tím, že dalších censur se zdržel. Když to Němci spozorovali, prohlásili r. 1338. ve Frankfurtě kurfirsti císaře Ludvíka za nevinného interdikttem, a duchovní, kteří by jej zachovávali za rušitele veřejného pokoje. Brzo potom 16. července zavázali se kurfirsti, vyjma českého krále na sjezdě v Rhensi, že čest, práva, svobody a obyčeje říše zachovají.²⁾ Ludvík ohrazoval se 8. srpna r. 1338. proti výrokům Jana XXII. a dokazoval, že papež císaře souditi nemůže, ale sám od všeobecného sněmu souzen býti může. V druhém ediktu z téhož data tvrdil, že císařská důstojnost přímo od Boha pochází.³⁾

Aby Francouzům za jejich pletichy se pomstil, spojil se proti nim s Eduardem III., králem anglickým, a Edvard vyhrál 24. června r. 1340. mořskou bitvu u Sluysu; však druhá výprava se nezdařila. A tu proti všemu očekávání přešel Ludvík v čas příměří na stranu francouzskou. Právem stěžoval si papež králi Filipovi, který svými

¹⁾ Raynald. ad ann. 1335. n. 8—25; ad ann. 1336. n. 2 a 3; Mansi XXV. 985; Hard. VII. 1559; Denzinger, *enchirid* p. 182. Právě papež: *Animae (spravedlivých) — mox post mortem et purgationem in illis, qui purgatione hujusmodi indigebant, etiam ante resurrectionem suorum corporum et iudicium generale, post ascensionem Salvatoris nostri Jesu Christi in coelum, fuerunt, sunt et erunt in coelo, coelorum regno et paradiso coelesti cum Christo, sanctorum angelorum consortio aggregatae, ac post D. N. J. Ch. passionem et mortem viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali, nulla mediante creatura in ratione objecti visi se habente, sed divina essentia immediate se nude, clare et aperte eis ostendente, quodque sic videntes eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione eorum animae, qui jam decesserunt, sunt verae beatae, et habent vitam et requiem aeternam.*

²⁾ Boehmer, 241 sq; Harzheim: *Conc Germ.* IV. 328; Ficker: *der Churverein zu Rhense*, im XI. Bande der *Sitzungsberichte der Wiener Akad.* 1853; Hefele VI. 559. Listina ze 6. července 1338., v níž kurfirsti a stavové praví, že důstojnost císařská přímo od Boha (ne od papeže) jest, a kurfirsty zvolený právem král jest, a náhled opáčný velezrádou jest, zdá se býti nepravou.

³⁾ Boehmer, 120; Harzheim, IV. 323. 331.

posly za Ludvíka se přimlouval, na to, že s vyobcovaným spolek učinil, ale přece chtěl se s Ludvíkem smířiti, když kajícím se ukáže.¹⁾ Tu spáchal Ludvík nový hrozný přechmat, kterýž jej konečně zahubil. Neptav se Apoštolské Stolicе zrušil z císařské pravomocnosti manželství²⁾ mezi Janem Jindřichem, synem českého krále Jana, a Marketou Maultaší hraběnkou tirolskou³⁾ a uděliv dispens od třetího stupně pokrevnosti zasnoubil ji svému synu Ludvíkovi, markraběti braniborskému, aby tak Tiroly svému domu získal, a hlučná svatba odbývala se v Innsbruku v únoru 1342. v jeho přítomnosti. Český princ hrabě Jan Jindřich musil s potupou Tirolsko opustiti. Jeho bratr markrabě moravský Karel nesl těžce bratrovu hanu, žaloval na císaře u všech křesťanských panovníkův, a žaloby jeho potkávaly se všudy se soucitem. Byla to neslýchaná bezohlednost a opovážlivost, s kterouž při rozloučení a sloučení tohoto manželství všechny posvátné zákony církevní z pouhé lakoty po rozmnožení panství pošlapány byly; pročez pohoršili se netoliko duchovní ale též svěští lidé na nejvyš a někteří z nejhorlivějších přívrženců císařových odvrátili se od něho. Po prve postavil se proti císaři starý kurfirt trevirský Balduin, prastrýc pohaněného prince, který posud přátelsky spory mezi domem lucemburským v Čechách a wittelsbašským v Bavorsku porovnával. Kurfirstové, falckrabě na Rýně a Saský, počali od té doby pomýšleti na sesazení císařovo.⁴⁾

Benedikt XII. zakročil hned na počátku, aby posvátnosti svazku manželského hájil a udělil patriarchovi aquilejskému Bertrandu plnou moc, aby nastávající cizoložné manželství mezi Ludvíkem a Marketou církevními tresty zamezil. Avšak bez ohledu na církev slavila se hlučná svatba za přítomnosti císařovy v Innsbruku v únoru r. 1342. Papež zemřel 25. dubna r. 1342.

¹⁾ Raynald. ad ann. 1341. n. 12. 13.

²⁾ Beneš z Veitmile uvádí slova papeže Klementa VI.: *Ludovicus — matrimonii vinculum — dissolverat propria auctoritate. v Scriptt. rer. bohem. II. 286; Raynald. ad ann. 1341. n. 14. 15.*

³⁾ Byla to dcera Jindřicha Korutanského, bývalého krále českého; narodila se na hradě Maultaši v Tyrolsku, odkudž její příjmení Maultaše.

⁴⁾ Srv. Palacký, II. 2, str. 48, 49.

§. 361. Klement VI. (1342—1352), pád císaře Ludvíka,
císař Karel IV. (1347—1378),¹⁾ povýšení pražského bi-
skupství na arcibiskupství, a založení pražské
university.²⁾

Již třináctý den po smrti papeže Benedikta XII., 7. května r. 1342., druhý den konklave byl jednohlasně za papeže zvolen kardinál Petr Boger jako Klement VI. Pocházel ze šlechtické rodiny, narodil se r. 1391. na zámku Maumontě v diecési limogeské, vstoupil maje věku svého deset let do benediktinského kláštera de la Chaise — dieux (Casa Dei), studoval v Paříži, dosáhl tam v 30. roce stupně doktora theologie a stal se děkanem Sorbonny. Pak byl učiněn opatem fekampským, stal se po sobě biskupem arrasským, arcibiskupem sensským, pak rouenským a byl konečně od Benedikta XII. za kardinála-kněze povýšen.³⁾ Jsa sensským arcibiskupem hájil r. 1329. před králem na konferenci v Paříži a Vincennesu práv své církve proti královskému radovi de Cugnièresu,⁴⁾ a jsa rouenským arcibiskupem předsedal r. 1335. provinciální synodě, která se s opravou zlořádův obírala.⁴⁾

Nový papež byl znamenitý řečník, kterýž jsa fekampským opatem byl dvorním kazatelem, byl učený theolog, ve věcech světských zběhlý státník, byv radou a pečetníkem francouzského krále Filipa VI., miloval nádheru jako Východan, byl přívětivý a ušlechtilý v obcování, nesmírně štědrý, brzo vydal a rozdal poklad Janem XXII. nashromážděný a chtěje si potom příjmy opatřiti, sáhl opět k starému finančnímu umění Klementa V. a Jana XXII., ano překonal je v tom, čímž nesmírnou nevoli a ohrazování proti stálým papežským požadavkům peněz, jmenovitě, v Německu vyvolal.⁵⁾ Papežský palác proměnil se ve stkvělý knížecí dvůr, kamž francouzské panstvo se sjíždělo, užívajíc slavnosti za slavností.

¹⁾ Palacký: Dějiny České II. 2, str. 3 sqq. — Jan Křt. Votka: Císař Karel IV., otec vlasti. V Praze. 1878. Nákladem katol. spolku tiskového. — Werunsky: Gesch. Kaiser Karls IV. Innsb. 1880. — Huber: Regesten Karls IV. Innsb. 1877. — Pelzel: Kaiser Karl IV. (sammt Urkundenbuch). Prag. 2 sv. 1780—85.

²⁾ Raynald. ad ann. 1342. n. 6.

³⁾ Mansi XXV. 888; Hard. VII. 1544; Raynald. ad ann. 1329. n. 75 sqq.; Hefele VI. 549.

⁴⁾ Mansi XXV. 1038; Hard. VII. 1604; Hefele VI. 561.

⁵⁾ Pastor, Gesch. der Päpste, I. 76. 77.

Papež byl oddán nepotismu, povýšil, jmenuje po korunovaci deset nových kardinálů — devět Francouzův a jednoho pofrancouzštílého Vlacha — svého bratra, pak synovce a ještě jednoho příbuzného za kardinály, a obohatil jiné.¹⁾ Politice francouzské byl z duše oddán, pohnul Humberta II., knížete Daufiné, že toto knížetství Francii odstoupil, a schválil bullou tento postup.²⁾ Od Johanny, neapolské královny, která peněz a ochrany potřebovala, koupil Avignon za 80.000 zlatých (r. 1348.), kterouž koupí císař Karel IV. co vrchní lenní pán potvrdil.³⁾

Hned na počátku jeho papežství r. 1342. přišlo římské poselství, v němž byl též slavný básník Petrarka, do Avignona, zvalo jej k návratu do Říma, nabízelo mu hodnost senatorovu, však nikoliv jako papeži než jako rytíři Rogerovi, a prosilo, aby milostivé léto čili jubilaum místo stý rok každý padesátý se slavilo. Papež vyplnil dvě žádosti, však o návratu do Říma dal odpověď vyhýbavou.⁴⁾

Poměr papežův k Ludvíkovi Bavorskému byl od počátku neutěšený. Ludvík pomýšlel z Tirol vpadnouti do Italie, však Klement poslal tam obratného kardinála Viléma, kterýž italská knížata v jednotu spojil a tak vpád Ludvíkův zamezil.⁵⁾ Ludvík poslal v listopadu r. 1342. svého kancléře a jiné posly do Avignona jednat o smíření; král francouzský Filip VI. podporoval je na oko, však jemu připisovali poslové nezdar svého vyjednávání a papež vydal 12. dubna r. 1343. bullu »Prolixu retro«, seznam to všech jeho hříchův a výroků proti němu vynešených, vyzýváje ho, aby ve třech měsících správu říše složil a kajicně do církve se navrátil.⁶⁾ Ludvík dal projíti tuto lhůtu a papež psal 1. srpna r. 1343. Balduinovi, trevířskému kurfirstovi, aby kurfirstové o volbu nového krále a budoucího císaře se postarali,⁷⁾ mysle při tom na českého Karla, markraběte moravského. Poněvadž však až do r. 1345. o volbě ve veřejnosti se mlčelo, jest patrno, že Karel v této době za smíření Ludvíkovo s papežem se přimlouval a římským králem býti nechtěl.⁸⁾

¹⁾ Raynald. ad ann. 1342. n. 29.

²⁾ l. c. ad ann. 1344. n. 62.

³⁾ l. c. ad ann. 1348. n. 11.

⁴⁾ l. c. ad ann. 1342. n. 20—22.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1342. n. 16.

⁶⁾ l. c. ad ann. 1343. n. 52—56; Boehmer, Regest. Ludw., 144. 231; Hefele VI. 579. 580.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1343. n. 59.

⁸⁾ Palacký, II. 2, str. 53. n. 78.

Ludvík poznával dobře nebezpečnoství od papeže a uražených Lucemburských sobě hrozící a hleděl se s oběma smířiti. Nejprv obrátil se za prostřednictví k francouzskému dvoru. Král Filip žádal na něm, aby papeži úplně se podrobil, sebe za vinného bludařstvím dle výčitek papeže Jana XXII. uznal, a prohlásil, že bez práva název císařský si přivlastňoval, všechno povolí, co papež na něm, co se týče králů, francouzského a českého, žádati bude, a konečně všechno odvolá, což jako císař učinil. Ludvíkovi poslové u krále podepsali tuto listinu a odešli s ní do Avignona, aby papež ji potvrdil. A Ludvík sám psal v témž smyslu papeži 20. září r. 1343., a prosil sbor kardinálský za přímluvu a prostředkování.¹⁾ Též snažil se udobřiti českého krále Jana, kterýž ač slepý, odebral se v listopadu r. 1343. do Avignona působit pro Ludvíka. Roku následujícího, r. 1344. v lednu, přijel Ludvík do Kouby, čeští pak princové, markrabě Karel a Jan Jindřich do Domažlic, aby na blízku jsouce o nějakém smíření vespolek se smlouvali. Oba králevici byli nakloněni přijati nabídky Ludvíkovy, ale nežli došlo k úmluvě, přišli k nim poslové otcovi s nařízením a prosbou, aby každé vyjednávání s Ludvíkem přetrhli, poněvadž král Jan v loni v Avignoně za sebe a své syny přísahou papeži proti Ludvíkovi se zavázal. Na mnoho domluv poslů, kteří snad též od papeže naučení a plnomocenství měli, podrobili se synové vůli otcově, a tak stáli všichni Lucemburkové proti Ludvíkovi.²⁾ V měsíci únoru r. 1344. odjel markrabě Karel k otci svému do Lucemburka a brzy potom do Avignona ku papeži, kterýž obě knížata pilně k sobě zval. Když se blížili, poslal jim papež na míli vstříc všechny kardinály, a přivítal je sám s velikou radostí. Císař Ludvík dostav zprávu o této návštěvě, poslal také hned své posly do Avignona, kteří by s pomocí krále Jana a markraběte Karla o smíření jeho s papežem pracovali. Papež nevěřil prvním slibům Ludvíkovým a žádal nad ně, aby Ludvík všechny zákony, které v Německu vydal, zastavil čili suspendoval, bez svolení papežova žádných nových nevydával, biskupy a opaty, které dosadil, opět sesadil a žádného vrchního panství nad církevním státem a papežskými lenními zeměmi Sicilií, Sardinií a Korsikou si neosoboval. Poslové Ludvíkovi činili papeži krásné a uspokojující sliby, ale Ludvík nechtěl se veřejně k tomu přiznati, že je ku papeži za tou příčinou odeslal. Toto

¹⁾ Hefele VI. 580. 581; Boehmer l. c. 148; Kroene, II. 202, 203; Raynald. ad ann. 1344. n. 10. 11.

²⁾ Beneš z Weitmile ve Scriptt. rer. boh. II. 331—333; Palacký II. 2 51. 52; Jan Votka: Císař Karel IV. str. 50—52.

ošemetné počínání vyčetl později markrabě Karel Ludvíkovi do očí u přítomnosti oněch poslů, načež jemu Ludvík ani slovem odpověditi nemohl.¹⁾ Ačkoli toto obojetné chování Ludvíkovo bylo Janovi a Karlovi známo, pracovali přec o nějakém smíření mezi ním a papežem; konečně usnesl se papež s Janem a Karlem na dvou věcech: předně, že vyčkají, splní-li Ludvík skutečně, co svými posly připovídal, a za druhé že v tom případě, kdyby Ludvík svých slibů nesplnil, papež důrazně o to se postará, aby Ludvík s císařství byl svržen a markrabě Karel na jeho místo povýšen. Brzo ukázalo se, že Ludvík o slibech papeži učiněných nic slyšeti nechtěl.²⁾ Za této návštěvy bylo pražské biskupství za arcibiskupství povýšeno, jak níže zevrubněji vypíšeme.

Ludvík, nechtěje papežovy žádosti splniti, předložil je frankfurtskému říšskému sněmu, kterýž je 8. září r. 1344. zavrhl; a podobně učinil osm dní později sjezd knížat v Rhensi. Však knížata hájící důstojnosti říše, nechtěli nic více slyšeti o panovníku, který veškerým svým chováním její vážnost zničil. Na sjezdu mluvili knížata o volbě nového krále a někteří jmenovali zrovna markraběte Karla za budoucího krále. Když Ludvík sjezdu svého syna Ludvíka Braniborského za kandidáta království doporučoval, volali naň jeho odpůrcové: »Ty, Bavoře, zničil jsi říši, žádný Bavor nebude více na trůně,« a knížata rozjela se všechna rozhořčena.³⁾ Ludvík, chtěje hlavního svého protivníka, českého krále Jana zničiti, spojil se s polským králem Kazimírem, uherským králem Ludvíkem, rakouskými vévodami, markrabětem míšenským a svídnickým knížetem Bolkem, tito všichni vypověděli v jednom a též témdni českému králi válku a Kazimír vpadl první do země knížete opavského a ratiborského. Však chrabrý král Jan udeřil statně na Kazimíra, vyhnal jej z Opavska a oblehl s částí vojska Krakov, jeho sídelní město, kdežto druhá část polské a uherské vojsko v několika šťastných bitvách potřela. Poněvadž českému vojsku potravy se nedostávalo, učinil král Jan s Kazimírem na žádost jeho nejprve příměří, které pilným přičiněním papeže Klementa VI. v měsíci listopadu r. 1345. v úplný mír se proměnilo, k němuž též ostatní spojenci, vyjma Ludvíka Bavorského, přistoupili. Tak sklamal se Ludvík ve své naději, že českého krále zmaří, a uspíšil svůj již neodvratný pád.⁴⁾

¹⁾ Beneš z Weitmile l. c. str. 334.

²⁾ l. c. str. 334 a 284.

³⁾ Boehmer l. c. str. 151; Hefele VI. 581; Palacký, II. 2, 56. 57.

⁴⁾ Palacký l. c. str. 57--63; Jan Votka, l. c. str. 56. 57.

Po učiněném míru pozval papež Klement VI. krále Jana a markraběte Karla zase do Avignona, kamž oba ke konci března nebo na počátku dubna r. 1346. dorazili a s papežem o následujících událostech pilně se radili.¹⁾ Papež sesadil 7. dubna r. 1346. mohuckého arcibiskupa Jindřicha, hraběte z Virneburku, který bez ohledu na papežovo napomínání horlivým stoupencem Ludvíkovým zůstal, a na jeho místo vstoupil zotilelý hrabě nassavský Gerlach, přítel Lucemburských.²⁾ Dne 13. dubna r. 1346. o zeleném čtvrtku vydal papež novou hroznou klatbu na Ludvíka, prohlásil jej za bezectného a bezprávného a vyzval kurfirsty k nové volbě, sice že sám nového krále ustanoví.³⁾ Dne 18. dubna r. 1346. žádal papež na kurfirstech, aby hned k volbě přikročili⁴⁾ a pojmenoval v listech k některým z nich markraběte Karla za nejschopnějšího ke království.⁵⁾ Dne 22. dubna r. 1346. učinil Karel v slavné konsistoři obyčejné sliby týkající se svobody církve a papeže; zavázal se přísahou, 1. že všechny přísahy, sliby a darování, které děd jeho Jindřich, poslední císař, nebo některý předchůdce jeho papeži a církvi římské učinil, obnovuje; 2. že všechno, cokoli Ludvík ve své přiosobené důstojnosti buď sám nebo skrze jiné nařídil, za neplatné i pro Itálii prohlašuje; 3. že k Římu a všem přímo nebo prostředně k církevnímu státu náležejícím zemím v Itálii i mimo ni jako k Sicílii, Sardinii a Korsice žádného nároku nečiní, na ně útoku neučiní a nic podobného podporovati nebude; 4. že do Říma přede dnem korunovace nevstoupí, a týž den po korunovaci Řím opustí, a na žádné papežské území bez svolení Apoštolské Stolicе nevstoupí; 5. že všechno, co děd jeho Jindřich nebo Ludvík proti církvi učinili, bude neplatné; 6. že místodržitele, které do Tuscie a Lombardie pošle, přísahou k ochraně papeže a církve zaváže; a 7. že všechny vetřelé preláty vyžene a papežem jmenované v jejich obročí a příjmy dosadí.⁶⁾ Otec schválil tyto sliby a zavázal se, že o jejich splnění se postará,⁷⁾ a oba, otec i syn, zavázali se před papežem a kardinály listinami pro všechny čtenáře určenými, že Ludvíka za rozkolníka

¹⁾ Palacký, I. c. str. 63; Votka, I. c. str. 57.

²⁾ Raynald. ad ann. 1343. n. 61—63; ad ann. 1346. n. 12. 16. 17.

³⁾ I. c. ad ann. 1346. n. 3. 8.

⁴⁾ I. c. n. 9.

⁵⁾ I. c. n. 30.

⁶⁾ Juramentum Caroli ap. Raynald. ad ann. 1346. n. 19—24.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1346. n. 25.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

a bludaře pokládají, proti němuž bojovati budou, nežádající od papeže nijaké podpory.¹⁾ Dne 28. dubna r. 1346. vyzval papež kurfirsty, aby hned k volbě přikročili,²⁾ a pojmenoval některým z nich markraběte Karla za nejvhodnějšího ke království.³⁾

Otec i syn navrátili se z Avignona do Němec naklonit si kurfirstů; za hlasy kolínský a saský, musil se král Jan ve jménu syna svého k velikým obětím peněžitým podvoliti. Dne 20. května r. 1346. rozepsal arcibiskup mohucký volbu nového krále římského na den 11. července r. 1346. do Rhense nad Rýnem. K volbě sjelo se pět kurfirstů: Gerlach, arcibiskup mohucký, Valdemar, arcibiskup kolínský, Balduin, arcibiskup trevirský, Rudolf, vévoda saský, a Jan, král český, který s sebou markraběte Karla přivedl. Dva ostatní kurfirstové, falckrabě Ruprecht a markrabě braniborský Ludvík, nedostavili se k volbě a neměli právně hlasu, jsouce v církevní klatbě. Jmenovaných pět kurfirstů prohlásilo ve své schůzi dne 11. července Ludvíka Bavorského za zbaveného císařství a zvolilo jednohlasně markraběte Karla za krále římského. Hned po skončené volbě vypravil král Karel s kurfirsty slavné poselství, v jehož čele byli pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic a vévoda opavský Mikuláš a s nimi mimo jiné pány též český zasloužilý letopisec Beneš z Weitmile, svatovítský kanovník, ku papeži do Avignona, aby mu výsledek volby oznámili.⁴⁾ Papež přál Karlovi k jeho volbě za krále již 30. července⁵⁾ a potvrdil ji 6. listopadu r. 1346.,⁶⁾ po čemž Karel listem od 27. dubna r. 1347. ku papeži všechny své před tím učiněné sliby opakoval.⁷⁾

Hned druhého dne po zvolení Karlově za krále římského vypukla zase válka mezi králem francouzským Filipem VI. a anglickým Edvardem III., ve které král český Jan pomáhaje pro svazky příbuzenské Filipovi VI. v nešťastné bitvě pro Francouze u Kreščaku dne 26. srpna r. 1346. po slovech: »Tot bohdá nebude, aby král český z boje utíkal« v nejtěžší seč vyraziv, hrdinsky padl, a král Karel mnohými ranami pokryt byl. Král Edvard odevzdal mrtvolu Janovu Karlovi, který dal ji odvésti do Lucem-

¹⁾ l. c. n. 26—28.

²⁾ l. c. n. 9 sqq.

³⁾ l. c. n. 30.

⁴⁾ Beneš z Weitmile l. c. 339 sqq.; Palacký, l. c. str. 64, 65; Votka, l. c. 60. 61.; Raynald. ad ann. 1346. n. 31.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1346. n. 32.

⁶⁾ l. c. n. 34.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1347. n. 3—7.

burku a tam pochovati v klášteře benediktinském Panny Marie, a sám léčil se v blízkém klášteře na bojišti.

Stav krále Karla byl tenkrát prasmutný; značná část českého rytířstva vykrvácela u Kresčaku (Crecy), Karel byl v cizí zemi daleko od zdroje své moci a konečně Čechy samy nebyly na válku tu chvíli připraveny. Ludvík mohl tenkrát zmařiti svého soka; však prozřetelnost Boží tomu nepřipustila. Ludvík propasl vhodnou chvíli. Karel navrátil se do Němec, chtěl býti za krále korunován. Poněvadž Cáchy před ním brány zavřely, dal se 26. listopadu r. 1346. v Bonně od kolínského arcibiskupa Valdemara korunovati. Karel a Ludvík strojili se k občanské válce; tu však zemřel Ludvík 11. října r. 1347. na honbě medvědů poblíže Mnichova. Strana bavorská nabízela korunu králi anglickému Edvardovi III. pak braniborskému markraběti Ludvíkovi, synu zemřelého císaře Ludvíka, potom míšenskému markraběti Fridrichovi, však žádný z nich nechtěl se o tuto čest pokoušeti, vida nemožnost vzniknouti proti papeži, Karlovi, jenž byl spolu mocným králem českým, a knížatům jejich strany. Konečně seschlá strana bavorská zvolila ve Frankfurtě 30. ledna r. 1349. hraběte Guenthera ze Schwarzburka, jehož panství sotva na jednu čtverečnou míli se rozprostíralo, za krále římského; bylť on pravým vzorem německého kondottiera, který ve válkách císaře Ludvíka Bavorského se vyznamenal a spolu velikého jmění nabyt. Přijav volbu nemohl nic ztratiti, než všechno získati. Následuje šlépějí Ludvíkových, prohlásil, že papež dle božského a lidského zákona císaři podroben jest, a kdož opak toho tvrdí, vinným z uražení veličenstva se činí.¹⁾ Však brzo poznal, že proti řádnému králi Karlovi nevznikne, porovnal se s ním 26. května r. 1349. pod Eltweilem, odložil královský titul, a uznal Karla za krále a svého pána. Zemřel již 12. června r. 1349. a Karel byl přítomen jeho pohřbu ve Frankfurtě. Strana bavorská podrobila se Karlovi, jmenovitě že jí Tiroly a Branibory pojistil.²⁾ O nové volbě a nové korunovaci Karla IV. za krále, kterouž učenci němečtí tvrdí, nelze mluvit; jest to báj, které proto hájí, poněvadž na Karla nevraží.³⁾ Panování Karlovo bylo v celku pokojné a přinášelo požehnání Čechám i Německu.⁴⁾ Bludařští františkáni zbaveni jsouce vší podpory podrobili se papeži.

¹⁾ Raynald. ad ann 1349. n. 12.

²⁾ Palacký, I. c. str. 65 sqq.; Votka, I. c. str. 65 sqq.

³⁾ Viz Palackého, I. c. str. 96. n. 148.

⁴⁾ Hefele VI. 584. 585.

Papež Klement VI. byl velikým přítelem českého krále Jana a jeho syna Karla a vyplňoval s radostí všechny prosby, které z jejich zemí k němu přicházely.¹⁾ Bývalť učitelem prince Karla, když tento v mladičském věku při dvoře francouzském, s nímž byl příbuzný, žil. Pokud papež ještě opatem a arcibiskupem byl, lnul již zvláštní láskou k oběma,²⁾ jimž ji po celý svůj věk zachoval. Největší zásluhu o českou církev získal si papež, že nejvroucnější žádost národa českého, chovanou od počátku jeho pokřesťanění vyplnil, **vymaniv českou církev z područí německého mohuckého arcibiskupa, povýšiv pražské biskupství na samostatnou metropoli.** Co Břetislavovi I. a oběma Přemyslům Otakarům se nepodařilo, provedl Karel, pokud ještě markrabětem byl, se svým otcem Janem za svého pobytu v Avignoně v dubnu r. 1344. Hlavní vyjednávání o povýšení Prahy za metropoli vedl Karel, ovšem s vědomím a podporou otce³⁾ a krále francouzského Filipa VI., a měl snadnou práci; papež nemusil mítí nijakého zřetele na vyobcovaného císaře Ludvíka a sesazeného arcibiskupa mohuckého Jindřicha, naopak měl před sebou budoucího císaře, jehož stoupencem byl nový mohucký arcibiskup Gerlach, a pražské biskupství bylo již bullou papeže Benedikta XII. ze dne 23. července r. 1341.⁴⁾ na čas z pravomocnosti neposlušného arcibiskupa mohuckého Jindřicha vyňato a přímo Apoštolské Stoliči podřízeno. Při vyjednávání o této věci musil Karel přísahou stvrditi, že Český jazyk jest Slovanským a od Německého skutečně rozdílným, že Praha od Mohuče jest deset dní cesty vzdálena, cesta tam neschůdnou a vedoucí zeměmi několika panův, a že země české koruny jsou tak rozlehly, že v nich vlastní arcibiskupství stávati může. Potom 30. dubna r. 1344. vydal Klement VI. onu slavnou bullu, kterouž posavadní pražské biskupství z pravomocnosti mohuckého arcibiskupa vyňal, **na arcibiskupství povýšil,** a jemu olomoucké jakož

¹⁾ Beneš z Weitmile, l. c. str. 280.

²⁾ l. c.

³⁾ Beneš z Weitmile (l. c. str. 285.) praví sice výslovně: „Rex Johannes — contra Moguntinum noluit agere, sed D. Karolus impetravit erectionem ecclesiae Pragensis“ a Albert Argentinus dokládá, že král Jan nevěděl o tom (de quo postea argutus Joannes, rex Bohemiae, pater ejus, principibus, quod sine scitu ejus factum esse, juravit): avšak proti tomu jest zpráva ap. Raynald. ad ann. 1344. n. 64., že král Jan s pomocí krále francouzského povýšení Prahy za arcibiskupství provedl. Bez účastenství králova nemohl papež přece nic v jeho říši činiti. Jest-li zpráva Albertova pravou, bylo zapírání Janovo pouhá diplomatická nevědomost.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1341. n. 17.

i litomyšlské biskupství, které však teprve nově založiti bylo, za suffraganní podřídil.¹⁾ I biskupství vratislavské, jsouc od hnězdenské metropole odtrženo, mělo dle tajné úmluvy s papežem Praze býti podřízeno, však smlouva tato nebyla nikdy provedena. Bullou z 5. května r. 1344. přenesl papež právo korunovati krále českého s mohuckého arcibiskupa na pražského,²⁾ a císař Karel IV. stvrdil toto právo zlatou bullou z dne 18. srpna r. 1347. Za prvního arcibiskupa byl povýšen tehdejší pražský biskup **Arnošt z Pardubic**,³⁾ jenž bullou z 25. srpna r. 1344. pallium obdržel,⁴⁾ a svou

¹⁾ Ap. Balbin. Lit. publ. I. 35—38; Palacký, l. c. str. 55; Frind: K. G. Böhmens, Prag. 1866. sv. II. Appdx. str. 415—418.

²⁾ Balbin. Lit. publ. I. 38; Palacký, l. c. str. 55.

³⁾ Raynald. ad ann. 1344. n. 64.

⁴⁾ *Arnošt z Pardubic* byl syn rytíře Arnošta, který pocházel ze starožitného rodu Malovců, jejichž původní sídlo byla tvrz Malovice v Prachensku, a byv od krále Jana do panského stavu povýšen, přijal příjmení: z Pardubic. Náš Arnošt narodil se na otcovském hradě Hostinné (Hostýně) u Ouval 25. března r. 1297., a ztrávil dětinská léta v Kladsku, kdež otec jeho byl královským purkrabím čili županem. Tam chodil do školy při farním kostele Nanebevzetí Panny Marie řízené Johanity. V tomto kostele pozdvihl jednou oči k starodávné sošce Panny Marie, a viděl, ana od něho oči odvrací. Toto vidění, ať skutečné ať domnělé, tvoří obrat v jeho životě. Když farní školu odbyl, poslal jej otec na další studie do benediktinského kláštera broumovského r. 1322. založeného, z nichž potom do Prahy na biskupské školy přešel. Pak odebral se na vlaské vysoké školy do Bononie a Padue, kde ztrávil v studiu věd čtrnácte let a dosáhl licenciátu v církevním právě. Jsa studujícím těchto vysokých škol, měl kolem sebe vždycky chudé kleriky, o jejichž nutnou výživu se staral. Byv posvěcen na kněžství stal se kanovníkem a potom r. 1338. kapituluím děkanem u sv. Víta, a zjednal sobě svou vlídností, moudrostí, učeností a výmluvností lásku kanovníkův i obecného lidu. Po smrti biskupa Jana z Dražic († 5. ledna r. 1343. po 42letém biskupování) zvolila jej 14. ledna r. 1343. kapitola za jeho nástupce. Poněvadž mohucký metropolita Jindřich z Virneburku byl suspendován a Praha proto z jeho pravomocností výslovně vyňata byla, odebral se volený biskup český pro potvrzení a posvěcení do Avignona. Papež Klement VI. potvrdil jej a kardinál-biskup portuenský posvětil jej na biskupství. Biskupoval pouze rok; a dne 17. srpna r. 1343. rozkázal mu papež Klement VI., aby do Vratislavi se odebral a ve jménu papežově interdikt na město pro neplacení svatopetrského halíře vyneseny zrušil, když Vratislavští se zavázili, že halíř řádně odváděti budou a za minulé léta nějakou náhradu dají. Arnošt provedl rozkaz papežův se vši obezřelostí a Vratislavští platili halíř až do roku 1374. Dne 18. října r. 1343. slavil Arnošt se svým duchovenstvem diecéšní synodu, při kteréž příležitosti obzvláště proti bludařům, lichvářům a těm, kdož modlitbu Páně a vyznání apoštolské libovolnými přídávky kazili, přísná nařízení vydal, a duchovenstvu v očistách čili soudech Božích se účastniti zakázal. Slavné nastolení Arnoštovo za arcibiskupa dělo se 23. listopadu r. 1344. u přítomnosti krále Jana, jeho

všestrannou pastýřskou horlivostí velikou ozdobou a chloubou české církve po všechny věky se stal. Dne 2. září r. 1347. korunoval Arnošt Karla IV. s jeho chotí Blankou slavně na království české v chrámě sv. Víta. K tomuto korunování užilo se poprvé koruny

synů Karla a Jana Jindřicha, panstva a duchovenstva vratislavským biskupem Břetislavem v chrámě svatovítském. Hned po svém nastolení světil nový arcibiskup praemonstratského opata luckého Jana, který z litomyšlského opatství na lucké do Moravy byl povýšen, na biskupství do Litomyšle tak že byl posledním opatem litomyšlským a stal se teď jejím prvním biskupem. Skončiv toto posvěcení položil s králem Janem a syny jeho základní kámen ke stavbě nového chrámu u sv. Víta, který by uměním a nádherností dosavadní věkem sešlý chrám daleko převyšoval. K vedení této stavby přivedl s sebou králevic Karel z Francie znamenitého mistra Matěje z Arrasu, jenž bezpochyby také k němu potřebné nákresy vyhotovil, ale již po osmi letech umřel. Na radu Arnoštovu vydal Karel IV. roku 1347. základní listinu kláštera *Slovanského*, který ke cti sv. Jeronyma mezi Zderazem a Vyšehradem byl vystaven. Do něho byli uvedeni slovanští mnichové benediktinští z Chorvatska. V tomto klášteře „na Slovanech“ neb „Emauzích“ řečeném konaly se služby Boží jazykem slovanským. Se svými oběma suffragány a duchovenstvem celé církevní provincie konal první provinciální sněm v Praze r. 1349. dne 11. a 12. listopadu, jehož stanovy do dnešního dne se zachovaly a pravidlem náboženského života v Čechách po několik století byly. Pro přísné zachovávání svých předpisův o napravení života u duchovních zavedl Arnošt ústav korektorů duchovenstva. Takovými korektory stávali se vzorní kněží, jmenovitě venkovští faráři, kteří měli pilně dohlížeti na vady času, obzvláště chození do hospod, hru v kostky, zanedbávání tonsury a duchovního roucha a porušování kněžské čistoty, a všemi prostředky je odstraňovati. Pro čistotu víry ustanovil řádné diecéšní inkvisitory, což tím více bylo potřebné, poněvadž v postě r. 1349. mrskáči čili flagellanti do Čech přišli, kteréž Arnošt ze země vypudil. Mocí císařské výsady, kterou pro sebe a své nástupce dostal, ustanovil veřejné notáře, kteří by všudy, v Čechách i Německu, smlouvy, závěti a jiné veřejné listiny vyhotovovali; však od chrámů, špitálů, vdov a sirotek nesměli za to žádného poplatku bráti. Dále založil nadační knihy (*libri erectionum*), v nichž obsažena jsou založení a zřízení farních chrámů, klášterů, mší sv. a obdarování kostelův a kaplí; potom knihy stvrzovací (*libri confirmationum*), jež obsahují zápisy o usazování kněží na fary; konečně akta consistorii. Ve všem, co císař Karel podnikal, měl Arnošt, jakožto jeho nejdůležitější přítel a rádce, větší nebo menší účastenství. V důležitých věcech býval jeho poslem ke dvoru papežskému do Avignona, provázal jej na jeho cestách po Německu nebo býval v Čechách místo něho vladařem. Poněvadž Karel IV. pilně ostatky svatých po Německu, Italii a jiných zemích pro chrám sv. Víta sbíral, ustanovil Arnošt výroční slavnou památku všech sv. ostatků, jež ve chrámě sv. Víta se chovají, která tu neděli po sv. Bartoloměji (po 24. srpna) do dnešního dne se koná a spolu památka všech ostatních sv. ostatků v Čechách. Za morové rány v Čechách r. 1358 a 1359. a za hladu r. 1362. byl Arnošt vzorem obětavého a štědrého pastýře, pravým Samaritanem svého stáde. Jaké vážnosti v celé církvi se těšil, jest viděti z toho, že po smrti papeže Innocence VI. († 1362)

Svato-Václavské, kterou Karel svým vlastním nákladem zjednal. O té koruně ustanovil, aby stále spočívala na hlavě sv. Václava, odkudž bylo ji vzíti ke korunovací neb jiné slavnosti, a hned téhož dne zase navrátiti. Papež Klement VI. stvrdil toto nařízení hned roku 1346. a ustanovil, že, kdokoli by tuto korunu odcizil, do klatby upadá. ¹⁾ On schválil založení benediktinského kláštera se slovanskou liturgií a hlaholským písmem Karlem IV. v Praze, řečeného »na Slovanech« nebo »v Emauzích«, ²⁾ a udělil jeho opatu právo nositi pontifikalie (listem od 5. února r. 1349.). ³⁾ Tímto štípením chtěli Karel i papež pracovati o sjednocení slovanských rozkolníků s církví římskou; jmenovitě snažil se Karel IV. získati církvi katolické mocného cara srbského, Štěpána Dušana Silného (1336—1355). Klement VI. má nesmrtelné zásluhy o vlast českou, schváliv bullou z 26. ledna r. 1347. úmysl Karlův založiti v Praze **vysoké školy** (generale studium). ⁴⁾ V této bulle chválí papež obzvláštní oddanost a čistotu víry, kterouž jak Karel a jeho předkové čeští králové, tak i obyvatelé téhož království svaté církvi římské vždycky prokazovali a prokazují, a přál si vroucně, aby České království, které dobrota božská takovou četností lidu a hojností všech věcí obdařila, rovněž na plody věd úrodné bylo, a jakož jest známo

někteří kardinálové papežem jej voliti chtěli. Však netoužil po povýšení ale po složení své důstojnosti, aby v zátíši klášterním život svůj skončiti mohl, ke kterémuž účelu v Kladsku klášter řeholích kanovníků ke cti Panny Marie založil. Život Arnoštův schyloval se ke konci. Na počátku května r. 1364. odjel ve věcech svého kostela do Budyšína v Lužici ke Karlovi IV., který tam dlel. Učiniv tam v Hod Boží svatodušní výborné kázání k lidu, sloužil potom u přítomnosti císařové slavnou mši svatou. Ale hned potom rozstonal se na zimnici, ve které dal se odvésti na svůj zámek Roudnici, kde 30. června r. 1364. v hodinu nešporní v Pánu zesnul. Dle vlastní žádosti byl pochován v Kladsku v chrámě Panny Marie, kdež jeho znamenitý náhrobek před několika lety opravený se posud spatřuje. Za příčinou pěti sty leté památky jeho smrti konané r. 1864. byl k jeho cti postaven krásný pomník v Ouvalech, který byl 30. června r. 1869. slavnostně odhalen. Čechové kladou Arnošta mezi muže domněním svaté a připomínají si vděčně v adventě při roratních zpěvech jeho jméno jakožto prvního sběratele těchto převzácných písní. — Balbini Vita venerabilis Arnesti, primi archiep. pragensis. Pragae. 1664. — Drahé kameny z koruny svatováclavské. V Praze. 1871. str. 320—364; Dr. Borový: Dějiny diecése praž. str. 174—183.

¹⁾ Beneš z Weitmile, Chronic. ap. Dobner IV. 31; Dr. Borový, l. c. str. 177

²⁾ Základní listina ap. Frind, K. G. Boehmens Appdx. str. 438; Pelzel: (Urkunde), Kaiser Karl IV. I. 91.

³⁾ Ap. Pelzel, l. c. str. 94.

⁴⁾ Ap. Frind. l. c. Appdx. str. 421.

co zlata a stříbra důl, též bylo dolem platným umění, aby plodilo muže zdravého rozumu, ozdobené ctnostmi a vzdělané uměním vším. Za budoucího kancléře vysokých škol pražských ustanovil papež arcibiskupa pražského a jeho nástupce. Karel IV. maje papežské potvrzení svolal v únoru r. 1348. zemské stavy na sněm do Prahy, kteří svolili k založení dotčených škol, po čemž Karel 7. dubna r. 1348. vydal zakládací listinu vysokého pražského učení pod zlatou bullou.¹⁾ A tak vstoupila **česká univerzita**, první ve střední Evropě, s rázem světovým v život. Poněvadž Karel IV. při zařizování pražské university radou arcibiskupa Arnošta se řídil lze tohoto jmenovati druhým jejím zakladatelem; neboť on sepsal první její stanovy a spolu s králem první nadání ze svého jmění na ni učinil. Duchovenstvo přispívalo na ni hojnými statky, ale světští stavové nečinili nic k jejímu zvelebení.

V tomto čase bylo papežské panství v Římě skoro vyhaslé a město sténalo pod vládou malých tyranů. Tohoto stavu litoval s velikou bolestí Cola di Rienzo (Nicolaus Laurentii filius = Mikuláš Vavřincův), syn hospodského, vědecky sice vzdělaný muž ale blouznivý ctitel staré slávy římské, kterouž také obnoviti chtěl. Jsa členem poselství, které r. 1343. papeže za návrat do Říma prosilo, okouznil Klementa VI. tak, že kanonikát obdržel. Vrátiv se do Říma, připravoval revoluci, aby »starý dobrý stav« obnovil. Ohnivě řeči, symbolické obrazy představující ponížení Říma, byly mu pákou, kterou na lid působil. Poněvadž jeho počínání žertovný nátěr mělo, mysleli šlechtici, že takový blouznivec nebezpečným není. Cola di Rienzo dělal, jakoby papež s ním se srovnával, a lid uvěřil tomu, poněvadž papežský místodržitel, slabý biskup Raimund z Orvieta, jsa přelstěn od demagóga, jemu přisvědčoval. Jednoho času když většina šlechty z Říma se vzdálila, použil vhodné té chvíle a prohlásil novou ústavu na Kapitolu, která tak lidu se zalíbila, že jej tribunem ustanovil a za kollegu biskupa Raimunda mu přidružil. Papež potvrdil tuto vládu, pod jejíž správou začaly se poměry v Římě lepší. Ale štěstí nesnesl demagóg; žil v přepychu a nesmírné nádheře, dával si přemrštěné názvy: osvícený, dobrotivý, rytíř sv. Ducha, zval oba soky, Ludvíka Bavorského a Karla IV. před svou soudnou stolicí, koupal

¹⁾ Ap. Frind. l. c. Appdx. str. 423. Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis. Tom. II. P. I. — Chronic. Francisci ap. Dobner. VI. 316. — Beneš z Weitmile, l. c. str. 349. — Tomek: Dějepis university Pražské. V Praze. 1849; Gesch. der Pr. Universität. Prag. 1848.

se v porfyrové vaně, v které prý byl císař Konstantin Veliký pokřtěn, navrátil lidu právo voliti císaře a činil přípravy, aby sám císařem byl zvolen. Poněvadž však lid velikými daněmi utlačoval, ztratil jeho přízeň, čehož použiv papež poslal tam kardinála Bertranda z Deuxu, který s pomocí šlechty jej svrhl.¹⁾

Za Klementa VI. vypukl r. 1348. strašlivý mor, jemuž černá smrt říkali; města a hrady zůstávaly prázdný.²⁾ K moru přidružilo se v Německu pronásledování židů, které lid za původce moru otrávením studnic pokládal, ačkoli bylo zjištěno, že janovské lodi z Východu do Vlach jej přivezli, odkudž po celé Evropě se rozšířil. Na usmíření hněvu Božího objevovaly se celé průvody mrskáčů, proti nimž papež statně vystoupil a spolu ujímal se pronásledovaných židů. Tento různě, na mnoze strannicky posuzovaný, o České království přezasloužilý papež umřel 6. prosince r. 1352.

§. 362. *Poslední tři papežové avignonští: Innocenc VI. (1352—1362), Urban V. (1362—1370) a Řehoř XI. (1370—1378).*

Innocenc VI. (1352—1362). Po smrti Klementa VI. chtěli kardinálové za papeže generála karthusiánů Jana z Birella, muže svatého, však kardinál Talayrand protivil se této volbě z bázně, aby kardinálové ku původní své jednoduchosti a prostotě navrátiti se nemusili. Kardinálové učinili mezi sebou kompromis, který papežskou moc obmezoval a její těžiště ve sv. sbor kladl. Počet kardinálů byl tam na 20 ustanoven; papež jmenuje, trestaje nebo sesazuje kardinály, uděluje léna, dosazuje nebo sezazuje vyšší úředníky, měl býti vázán na souhlas sv. sboru a jeho příbuzní vyloučení z nejvyšších míst správy církevního státu. Mnozí kardinálové podepsali tento kompromis podmíněčně, »pokud v právu církve se zakládá.« Poněvadž král francouzský, Jan, syn Filipa VI., chtěl osobně do Avignona přijíti, aby ve svém smyslu na volbu působil, popílili si s ní kardinálové a zvolili 18. prosince r. 1352.

¹⁾ Raynald. ad ann. 1347. n. 13—21; Papencordt: Cola di Rienzo und seine Zeit. 1841. str. 60—201; Cola di Rienzo und die modernen Nationalitäten. v „Historisch-polit. Blätter“ sv. XX. 470.

²⁾ Francisci Chronic. ap. Dobner, Monumenta hist. Bohemiae IV. 3:2 — 314.

za papeže kardinála Štěpána Auberta, který se nazval Innocencem VI.

Nový papež pocházel z vesnice Montu u Beyssacu, blíže zámku Pompadouru,¹⁾ z neznámých rodičů, stal se profesorem práv a soudcem (judex major) senešalním v Tolose, byl jmenován biskupem noyonským, pak r. 1340. klermontským a papež Klement VI. povýšil jej za kardinála-kněze od sv. Jana a Pavla, potom kardinála-biskupa ostijského a velikého poenitentiaře. Byl to muž zběhlý v právu, moudrý a prostý, který všecken přepych a mnoho zbytečných papežských úředníkův odstranil, onen kompromis kardinálů před svou volbou za neplatný prohlásil, kardinály k jednoduchosti a přísnějšímu životu napomínal, mnoho rezervací a komend zrušil, hromadění obročí zakázal, duchovní úřady dle zásluhy beze všeho ohledu na rod a šlechtictví rozdával, preláty, kteří v Avignoně co dělati neměli, domů poslal, a všem, kteří by residence nezachovávali, klatbou hrozil.²⁾ Ač nepotismu prost nebyl, lze přec jej nejlepším avignonským papežem nazývati.

K obnovení papežského panství v církevním státě poslal tam Innocenc VI. kardinála Jiljího (Aegidia) Alvareza z Albornoza s malým vojskem. Jiljí Albornoz pocházel ze Španěl z královského rodu, byl za krále kastilského Alfonse XI. radou, vůdcem a toledským arcibiskupem zároveň; však boje se Petra Ukrutného, ježž káral, prchl do Avignona, vzdal se tam stolce toledského a byl za kardinála-kněze povýšen. Albornoz vyjednával na svém pochodu šťastně s Janem Viskontim, arcibiskupem a pánem Milána, rovně později s Florencií a tábořil již v církevním státě, když papež za ním Colu di Rienzo poslal.

Cola potloukal se po svém pádu r. 1347. po mnohých místech, byl fraticellem a poustevníkem, odebral se r. 1350. na proctví jednoho fraticella fra Angela do Prahy k císaři Karlovi IV., a namlouval jemu, aby panství papeži a kněžím odňav a všechny malé tyrany z Italie vyhnal, v Římě co císař se usadil. Ale Karel vydal blouznivce papeži Klementovi VI., kterýž jej v zajetí choval. Innocenc VI. dal jemu svobodu a poslal jej Albernozovi, aby jej postavil naproti tribunu Baroncellimu. Však nežli Cola k Albernozovi dorazil, byl Baroncelli zavražděn; kardinál jmenoval přece Colu senátorem Říma, ačkoli více ho nepotřeboval, v srpnu r. 1354. a Řím přivítal jej slavně. Ale brzo učinil se svým přepychem,

¹⁾ Pastor, *Gesch. der Päpste*, I. 77. n. 5.

²⁾ Raynald. *ad ann.* 1352. n. 25—30; *ad ann.* 1353. n. 29—31.

svou marnivostí, ukrutností a vydíravostí lidu nenáviděným; vypukla vzpoura, v které byl 8. října r. 1354. svržen a na útěku zavražděn.¹⁾

Mezi tím dobyl kardinál Albornoz patrimonium sv. Petra v užším smyslu a spoletského vévodství a zavedl tam prohlášeným zákonníkem ve věcech světských i církevních řád.²⁾ V říjnu roku 1354. táhl král Karel IV. za Alpy, byl 5. ledna r. 1355. v Miláně železnou korunou korunován a bral se s vůlí Innocence VI. do Říma. V Římě byl o hodě Božím velikonočním 5. dubna 1355. od kardinálů Albornoz a Petra Bertranda, biskupa ostijského, splnomocněných k tomu se svou manželkou Annou Svídnickou v chrámě sv. Petra slavně korunován a opustil dle svého slibu týž den město a táhl do Německa zpět. Celá Italie, Velfové i Gibellini, uznali jej za svého vrchního pána a slibovali mu človečenství, s čímž se Karel spokojil, znaje neúspěchy předešlých císařův, jmenovitě svého děda Jindřicha, který při vši ráznosti vlastního panství v Italii se nedopracoval, a pak vrtkavost Italů, které sám zakusil.³⁾ Karel zanechal Albornozovi 500 jezdců v Italii s jejichž pomocí a opatrným a vlídným svým počínáním získal Rimini, Ankonu, později též Fermo, Ravennu a Faënz u r. 1357. Poněvadž ozbrojení dobrodruhové, zvaní Ruptuarii, jihovýchodní Francii znepokojovali a Avignon ohrožovali, povolal jej r. 1358. papež domů bránit Avignona. Ale nástupce jeho v italském velení klugnycký opat Androin de la Roche s úkol svůj nebyl, navrátil se kardinál Albornoz téhož roku 1358. v prosinci do Italie, získal Forli a Bolognu. Když vojsko Bernaba Viscontiho, který nároky k Bologni činil, oblehající toto město, 20. července bylo šťastným výpadem posádky poraženo, bylo papežské panství a s ním i pořádek též v Romagni obnoven.⁴⁾

Ne tak šťastným byl Innocenc VI. ve svých poměrech k jiným knížatům, jmenovitě ke králi kastilskému Petru Ukrutnému, který nedbaje vyobcování a interdiktu své souložnice Marie de Padillia nezanechal, a svou manželku Blanku Bourbonskou, mnohé své příbuzné a říšské velmože zavraždil; a k jeho sousedu, jemu úplně

¹⁾ Raynald. ad ann. 1353. n. 1—5; ad ann. 1354. n. 2—5; Papencordt: Cola di Rienzo, str. 207—304.

²⁾ Raynald. ad ann. 1354. n. 1. 2; Mansi XXVI. 298

³⁾ Palacký I. c. str. 127; J. Votka I. c. str. 117—125.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1355. n. 19. 20. 21. 25. ad ann. 1357. n. 6; ad ann. 1358. n. 1; ad ann. 1360. n. 6—10; ad ann. 1361. n. 5; Hefele VI. 606. 607.

podobnému, aragonskému králi Pedru ukrutnému; darmo snažil se papež tyto oba ukrutníky v jejich krvavém sporu porovnat. ¹⁾

Mnohem však větší starost dělalo papeži Německo. Císař Karel IV. vydal na říšských sněmích v Norimberku a Metách r. 1355. a 1356. tak zvanou »zlatou bullu«, říšský to zákon, kterým upravoval se způsob volby římského krále, aby z ní více roztržky, různé volby, krvavé rozbroje a další stenčování císařské moci neplynuly. Bylo stanoveno: 1. volbu vykoná sedm kurfirstů čili volencův, a sice tři duchovní, totiž arcibiskupové: mohucký, kolínský a trevirský, a čtyři svěští: král český, falckrabě, vévoda sasko-vitemberský a markrabě braniborský; Sasko-Lauenburg a Bavorsko byly z volenství vyloučeny; 2. země kurfirstská jest nedělitelná a dědičná v prvorozencích, čímž měly se zameziti spory o kurfirstský hlas; 3. ku platné volbě jest třeba většiny hlasů; 4. volbu vypisuje mohucký arcibiskup, a ona koná se ve Frankfurtě; a 5. za bezkrálí jest saský kurfirst říšským vikářem Severu a falckrabě Jihu.²⁾ Ale zlatá bulla nemluvila nic o potvrzení papežském krále římského a pomíjela papežova nároku k říšskému vikariátu; pročez protivil se jí papež Innocenc VI. Však obě hlavy křesťanstva, jsouce mírumilovny, porovnaly se v pokoji.³⁾

Císaři Karlovi IV. ležela na srdci též oprava duchovenstva. Když papež Innocenc VI. svým legátem, biskupem kavallonským, na říšském sněmu mohučském v březnu r. 1359. desátku od veškerého německého duchovenstva pro svou komoru žádal, odpořovali tomu knížata, a císař Karel divil se tomu, že papež tolik peněz na duchovenstvu žádá a na opravu mravův jeho nepomýšlí. V sněmu byl též mohucký kanovník Kuno z Falkensteina: Karel vypůjčil si jeho svrchní šat, zlatem a hedbávím bohatě prošívaný, oblekl se v něj a tázal se knížat, komu se více podobá, zdali rytíři nebo kanovníkovi. Legát odjel s nepořízenou, a Karel napomínal přítomné preláty ústně a brzo potom též písemně, aby o nápravu mravů duchovenstva pečovali. Připojil i pohružku, že budou-li prelátí v této věci nedbalými, vyzve světská knížata, aby v jejich důchody se uvázali a podrželi je potud, pokud by papež nerozhodl, co by s duchovními statky tak zle užívanými dále díti

¹⁾ Raynald. ad ann. 1353. n. 16; ad ann. 1354. n. 20—22; ad ann. 1355. n. 29—31; ad ann. 1356. n. 38. 40; ad 1357. n. 9; ad ann. 1359. n. 2; ad ann. 1361. n. 6; Hefele VI. 607. 608.

²⁾ Raynald. ad ann. 1356. n. 13—23; Palacký I. c. 151—153; Hefele VI. 608.

³⁾ Palacký I. h. 159; Hefele VI. 609.

se mělo.¹⁾ Zvěděl to papež, napomínal císaře Karla, listem z 19. dubna r. 1359., aby žádných přechmatů do práv církve nečinil,²⁾ a uznáváje horlivost a zbožnost jeho, vyzval listy z 29. dubna r. 1359. arcibiskupy trevírského, kolínského, mohuckého, bremského a solnohradského, aby s veškerou horlivostí proti přepychu a světské mysli duchovenstva pracovali a o nápravu jeho pečovali.³⁾ Poněvadž některá knížata a páni pohrůžky císařovy se hned uchopili a církev v Magdeburku, Mohučsku a Kolinsku olupovali: vydal Karel přísný edikt od 13. října r. 1359., kterýmž takové bezpráví a násilí zakázal.⁴⁾

Innocenc VI. pomýšlel, jako všichni papežové této doby, na křižáckou výpravu a spojení východní církve se západní. Když východní císař Jan Palaeologus roku 1356. toto spojení za pomoc od Západu papeži nabízel, poslal papež znamenitého karmelitána Petra Tomáše do Konstantinopole, aby lid, duchovenstvo a velmože ku sjednocení připravoval. Císař obsadil patriarchální stolec prelátem sjednocení příznivým a mnozí dvořané naklonili se sjednocení. Petr Tomáš putoval z Konstantinopole do Jerusáléma, odkudž přišel na Cypr, prokázal jeho králi Petrovi I. platné služby proti Turkům a odebral se s ním do Avignona podat zprávy papeži o výsledku svého poselství.⁵⁾ Ale Innocenc VI. zemřel 22. září r. 1362. po krátké nemoci na stáří.⁶⁾

Urban V. (1362—1370.).⁷⁾ Kardinálové vstoupivše v konklave, zvolili při prvním hlasování za papeže kardinála Hugona Rogera, bratra papeže Klementa VI., který však volby nepřijal. Při druhém hlasování roztržily se hlasy a kardinálové usnesli se že někoho mimo sv. sbor stojícího papežem zvolí. Z třetího hlasování 28. října r. 1362. potom vyšel zvoleným opat od sv. Viktora v Marsilii, Vilém Grimoald, jehož Innocenc VI. jako svého legáta do Neapole poslal. Teprve po návratu jeho byla volba prohlášena a on za papeže posvěcen a korunován 6. listopadu r. 1362. Nazval se Urbanem V. Byl synem rytíře Grimoalda z diecése mendecké

¹⁾ Palacký, l. c. str. 160—162.

²⁾ Raynald. ad ann. 1359. n. 11.

³⁾ l. c. n. 12.

⁴⁾ l. c. n. 13.

⁵⁾ l. c. ad ann. 1355. n. 33 sqq.; ad ann. 1356. n. 33 sqq.; ad ann. 1359. n. 16—19; ad ann. 1361. n. 9; Hefele VI. 610.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1362. n. 2. s poznámkou k tomu Mansiho; Hefele l. c.

⁷⁾ Histoire d'Urban V. et de son siècle, par l'Abbé Magnan. Paris. 1863.

z místa Grisaka, vstoupil do řádu benediktinského, studoval na univerzitách, montpelliérské a pařížské, dosáhl hodnosti doktorské a vyučoval po mnoho let církevnímu právu a výkladu Písem sv. Papež Klement VI. učinil jej opatem od sv. Germana d'Auxerre, Innocenc VI. opatem od sv. Viktora v Marsilii a on býval papežským legátem v důležitých poselstvích. Petrarka a jiní připisovali jeho volbu zvláštnímu vnuknutí Božímu, a nezklamali se v něm.¹⁾ Nový papež měl bedlivý pozor na své okolí, a staral se o to, aby dvůr jeho vzorem křesťanského života byl. Všechny preláty, kteří v Avignoně nic dělati neměli, poslal domů, staral se o rychlé a správné úřadování v kurii a obsazování církevních obročí dle zásluh, obnovil zákony o slavení provinciálních synod a zakročil přísně proti lichvě, souložnictví, svatokupectví, přepychu a hromaděním církevních obročí. Křížácká výprava a návrat do Říma ležely mu na srdci.

Při počátku jeho vlády panoval na Západě skoro pokoj a církevní stát měl jenom jednoho nepřítele Bernaba Viskontiho, kterýž oblehal Bolognu. Urban V. obeslal jej 18. listopadu 1362. před sebe, a když se nedostavil, zbavil jej 3. března r. 1363. všech jeho hodností, práv a statků. Kard. Albornoz udeřil na něj, porazil jej již v dubnu r. 1363. u Salarnola blíže Modeny na hlavu a byl by jej na dobro zničil, kdyby papež, chystaje křížáckou výpravu a chtěje míti z této strany pokoj, nebyl s ním 3. března r. 1364. míru učinil. Dne 20. února r. 1363. přišli do Avignona král cyperský Petr I. z Lusignana a karmelitán Petr Tomáš a naklonili papeže ke křížácké výpravě na dobytí sv. míst. Papež kázal sám kříž, získal pro něj mnoho králův a knížat a ustanovil za vůdce výpravy francouzského krále Jana. Král cyperský s Petrem Tomášem jako papežským legátem měli výpravu předcházeti a jí cestou rovnati. Skutečně dobyli tito vůdcové Alexandrie 4. října r. 1365., ale neobdrževše ze Západu slíbené pomoci, vyklidili ji a navrátili se do Cypru, kde Petr Tomáš, vysílen nadlidským namáháním, 6. ledna r. 1366. skonal. Papež namáhal se, aby jim pomohl, ale nadarmo; nebylo nadšení pro kříž, a smrt francouzského krále udusila, kteréž ještě bylo.²⁾

V květnu r. 1365. přijel císař Karel IV. do Avignona ku papeži, u něhož deset dní pobyl, vymohl na něm druhému praž-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1362. n. 6—9; Kroene, l. c. II. 208.

²⁾ Raynald. ad ann. 1362. n. 12—14; ad ann. 1363. n. 1—3. 14—25. ad ann. 1364. n. 3 sqq.; ad ann. 1365. n. 18 sqq.; Hefele VI. 612. 613.

skému arcibiskupu Janu Očkovi z Vlašimi (r. 1364—1379.), svému druhu od mladosti a nejpřednějšímu důvěrníku, a nástupcům jeho důstojenství a úřad legáta Apoštolské Stolicе nejen pro české diecése, ale též pro diecési řezenskou, bamberskou a míšenskou, v nichž duchovenstvo bylo skleslé kázně a velikou shovívavostí u svých biskupů nalézalo; ¹⁾ rokoval s ním o nové křižácké výpravě do Palestiny, s kteréž sešlo; namlouval mu, aby do Říma se navrátil, což hlavním účelem cesty císařovy bylo. V tomto ohledu staly se mezi oběma hlavami křesťanstva tajné úmluvy. Z Avignon odebral se císař do Arelatu, a dal se tam s velikou slávou 18. června r. 1365. za krále Arelatského korunovati, čehož po tři sta let neučinili císařové.

Papež Urban V. zmiňoval se již sem a tam o svém návratu do Říma, oznámil tento svůj úmysl úředně r. 1366. a ustanovil svůj návat do Říma na velikonoce roku 1367. Darmo srážel jej s toho francouzský král Karel V., nadarmo ohrazovali se proti tomu kardinálové; papež opustiv Avignon 30. dubna r. 1367. dostal se přes Marsilii, Janov a Livorno po moři 4. června 1367. do přístavu Corneta v církevním státě, kdež jej kardinál Albornoz přivítal a dál až do Viterba doprovodil. Ve Viterbě čekal papež nadarmo příjezdu Karlova a dočkal se té bolesti, že mu zemřel pro ten čas nenahraditelný kardinál Albornoz (24. srpna), který svou podivuhodnou umělostí a silou rozervaný církevní stát tak říkáje znova stvořil a ustrojil. Dne 16. října vjel papež za veliké slávy a nesmírného jásotu do Říma, kterýž již přes 60 let papeže ve svých zdích neviděl.

Teprve, když císařovna Alžběta 14. února r. 1368. syna, pozdějšího císaře Sigmunda porodila, nastoupil císař Karel IV. na svou druhou římskou jízdu a opustil spolu s císařovnou 2. dubna Prahu, vypraviv již před tím své vojsko do Italie, které s vojskem Bernaba Viskontiho se potýkalo. Karel, přišed do Italie, přiměl dílem vítězstvím svého vojska, dílem klidným vyjednáváním Viskontiho, že 27. srpna r. 1368. v Modeně jak s ním jako císařem, tak i s papežem mír učinil. Ve Viterbě sešel se císař s papežem a spěchal od něho do Říma učinit potřebných úprav ku příchodu papežovu. Když 21. října papež k městu se blížil, vyšel mu císař Karel s veškerým duchovenstvem a velikým zástupem lidu v ústrety, a uvedl do města. U brány vedle hradu Andělského sesed s koně,

¹⁾ Tato papežská bulla jest ap. Pelzel, l. c. Urkdb. str. 304; Frind. l. c. II. Appdx. str. 420.

pojal bílého komoně, na němž papež seděl, za uzdu a vedl jej pěšky až ke stupňům chrámu sv. Petra. Nad tímto zjevem křesťanské pokory většina diváků strnula radostí jako u vytržení, a papež nemohl se na této cestě pláče zdržeti; jiní patřili na to s hněvem a posměchem, jakž komu jednota a svornost mezi papežem a císařem žádoucí nebo protivnou byla. Na den Všech Svatých (1. listopadu) korunoval papež císařovnu Alžbětu v chrámě sv. Petra. Císařský dvůr zůstal tenkrát v Římě až do měsíce prosince, a císař k dobru Čechů, v hojném počtu každoročně do Říma putujících, koupil prostranný dvůr na blízku Campa di Fiore nedaleko kostelů sv. Štěpána a Blažeje, jež pak ustanovil za český hospic, čili poutnický dům. Tento Karlův základ bohatě nadali pánové z Rožmberka, bratři Petr, Oldřich a Jan, a arcibiskup Jan Očko stvrdil toto štípení listinou z 8. března r. 1378.¹⁾ Z Říma odtáhl císař Karel IV. do Sieny a zdržel se se svým vojskem v Itálii až do měsíce srpna r. 1369., pořádaje sváry a rozepře jednotlivých měst a jiné politické věci. Z Lukky vypravil opět své vojsko do zemí papežských, které soužily loupežnické pluky bojovníckého spolku. Císařské vojsko přepadlo je 15. června r. 1369. u Riet, a potřeło krvavým bojem na dobro. Čechové přičítali své slavné vítězství přímluvě sv. Víta, v jehož den bitvu svedli. Papež plný radosti z toho děkoval císaři listem vlastní rukou psaným za tuto stkvělou pomoc. Poněvadž králové Kazimír Polský, Ludvík Uherský a bavorská knížata spolek proti císaři učinili, musil tento v srpnu r. 1369. opustiti Itálii a spěchat do Slezska,²⁾ učiniv pro papeže, seč byl a co okolnosti dovolovaly.³⁾

Po odchodu císaře Karla IV. přišel do Říma východní císař Jan IV. Palaeologus (r. 1369.), uznal papeže za hlavu církve, odpřisáhl se řeckých bludův, ale válečné pomoci od Západu proti Turkům, proč vlastně přišel, nedosáhl.⁴⁾

Však po odchodu Karlově neměl papež stálosti, vytrvalosti a síly v sobě, aby zmatkům italským a povaze obyvatelstva čelil. V Miláně pozdvihl opět hrozivé své hlasy Bernabo Viskonti;⁴⁾

¹⁾ Ap. Balbin. Lit. publ.: Frind, l. c. II. Appdx. str. 424. Péči kardinála a arcibiskupa pražského Bedřicha knížete ze Švarcenberků bylo nadání toto obnoveno, jak list papeže Pia IX. z 21. srpna r. 1871. dotvrzuje. (Dr. Borový: Dějiny diecése praž. str. 185. n. 2.).

²⁾ Palacký II. 2. str. 176–183; Raynald. ad ann. 1366. n. 22–26; ad ann. 1367. n. 1–6; ad ann. 1368. n. 1–13.

³⁾ Raynald. ad ann. 1369. n. 1–6; ad ann. 1370. n. 1–4.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1369. n. 8. 9.

v Perugii vypuklo povstání,¹⁾ kardinálové jsouce Francouzi, byli nespokojeni, tuto nespokojenost rozmnožil ještě papež sám, jmenovav mezi devíti novými kardinály šest Francouzův²⁾ a konečně zachvátila papeže nesmírná touha po domově, kterou nadarmo přesídlením do Montefiascone s jeho zdravým a malebným okolím udusiti se snažil. Za tohoto stavu věcí rozhodl se papež k návratu do Avignona, předstíraje, že tam bude moci lépe působiti pro pokoj mezi Francií a Anglií, které se k válce strojily. Nadarmo poukazoval františkán Petr, zbožný princ aragonský, na možnost rozkolu, nadarmo byly úpěnlivé prosby Římanů a napomínání Petrarky, nadarmo prorocké hrozby sv. Brigity, že zemře, jakmile Itálii opustí: papež odplul 5. září r. 1370. k veliké radosti francouzských kardinálův a nesmírné bolesti všech pravých přátel papežství a církve z Corneta, přišel 24. téhož měsíce do Avignona a skonal 19. prosince téhož roku 1370.³⁾

Vyjma onu vlasteneckou křehkost, kterou na své francouzské vlasti lpěl, byl Urban V. muž svatý, muž podle srdce Božího, mnich v lesku papežském, otec vdov a chudých, štít nevinných a potlačovaných, podpora učencův a studujících, z nichž tisíce na rozličných universitách jemu za svou výživu děkovali. V Montpellieru založil kollej pro lékařství s 12 místy zadarmo pro chudé studující. Někteří knížata žádali, aby byl za svatého prohlášen, což však zmatky po jeho smrti nastalé zamezily.

Řehoř XI. (r. 1370—1378.) Již 30. prosince r. 1370. byl v jednodenním konklave jednohlasně od kardinálů papežem zvolen kardinál Petr Roger jako Řehoř XI. Byl synem hraběte Viléma z Beauforta a synovcem papeže Klementa VI., kterýž jej za kardinála-jáhna povýšil, když jemu teprve 18 let bylo. Co kardinál chodil do právnických přednášek a stal se v tomto oboru auktoritou. Byl mužem nábožným, pokorným a čistého srdce.⁴⁾ Jako papež smířil říše pyrenejské, Kastilii, Aragonii, Navaru a Portugaly,⁵⁾ smířil Sicilii a Neapolsko,⁶⁾ ale Francie s Anglií smířiti

¹⁾ l. c. ad ann. 1370. n. 14.

²⁾ l. c. ad ann. 1368. n. 9; ad ann. 1370. n. 20.

³⁾ Raynald. ad ann. 1370. n. 19—24; Hefele VI. 614—615.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1370. n. 25. 26.

⁵⁾ l. c. ad ann. 1371. n. 4. 5; ad ann. 1373. n. 23. 24.

⁶⁾ l. c. ad ann. 1373. n. 5.

nemohl.¹⁾ Pilně staral se o sjednocení Konstantinopole s církví římskou,²⁾ o pomoc sv. zemi a nápravu duchovenstva.

V Itálii byl stav velmi smutný. V církevním státě byli rozhorčení na francouzské úředníky; Bernabo Viskonti počínal si hrozivě a příměří s ním 6. ledna r. 1374. učiněné nemělo žádného ovoce. Florencie spojila se v červenci r. 1375. s Milánem a jinými městy proti světskému panství papežovu a roznítla po celém církevním státu zpouř, jejíž heslo byla »svoboda.« Mimo Řím zůstaly papeži věrnými pouze Cesena, Orvieto, Ankona, Osimo a Jesi. Italský národní duch povstal proti papežství, které francouzským se stalo; Řehoři XI. bylo pykati za slabost jeho předchůdce, který tak brzo Řím opustil. Papež vydal 31. března 1376. klatbu na přední původce zpouř a interdikt na Florencii, kterou též císař Karel IV. říšskou klatbou stihl, a pronásledoval přísnými tresty florentské obchodníky, prohlásiv je za bezprávné, tak že jejich osoby každý v služebnost čili nevolnictví uvést a jejich zboží zmocnit se mohl. Tímto zakročením vzal obchod florentský velikou škodu a Florentští byli pohnuti, že poslali ku papeži do Avignona znamenitou dominikánku Kateřinu Sienskou vyjednávat o mír. Papež přijal ji s velikou poctivostí a vložil podmínky míru do rukou jejích, kteráž jenom cti církve pamětliva býti měla. Však druzí poslové nespěchali za ní, Florentští netoužili do opravdy po pokoji a chtěli církev tak ožebračiti, aby papež jsa světské moci zbaven, nikdy jich trestati nemohl, a tak bylo prostředkování sv. Kateřiny marným. Válka mezi papežem a Florencií vypukla znova, v níž divocí Bretonové pod vrchním velením kardinála Roberta z Genevy a pluky slavného kondottiera Jana Haukooda, které papež najal, ukrutnostmi a výtržnostmi všeho druhu se vyznařovali.³⁾

V těchto zmatcích odhodlal se papež k návratu do Říma. Působilať na toto rozhodnutí plamenná a upřímná slova sv. Kateřiny Sienské, nenasytná lakomost a nespravedlivé požadavky Francouzův⁴⁾ a hrozby Římanů, že vzdoropapeže zvolí, jímž státi se měl opat montekassinský. Darmo zdržovali a přemlouvali jej jeho rodiče a čtyři sestry, francouzský král Karel V., kardi-

¹⁾ l. c. ad ann. 1370. n. 1--3; ad ann. 1372. n. 26; ad ann. 1373. n. 22; ad ann. 1374. n. 21.

²⁾ l. c. ad ann. 1374. n. 1--6; ad ann. 1375. n. 2 sqq.

³⁾ Raynald. ad ann. 1374. n. 15; ad ann. 1375. n. 13--18; ad ann. 1386. n. 1--9.

⁴⁾ Martene, Thesaurus II. p. 1450. c. 26; Hefele VI. 616.

nálové a vlastní jeho obava před zemí, jejímuž jazyku ani nerozuměl; dne 13. září r. 1376. opustil Avignon a odebral se přes Marsilii do Janova, kde sv. Kateřina všechny pokusy pohnouti papeže, aby nazpět do Avignona se obrátil, zmařila. Hrozná mořská bouře zadržela papeže, tak že teprve 5. prosince do Corneta se dostal. Římané, ačkoli Florentští proti papeži je popuzovali, vyjednávali s papežskými plnomocníky, učinili 21. prosince r. 1376. smlouvu s papežem, který potom 17. ledna 1377. slavně za nesmírného jásotu obyvatelstva do Říma vjel.¹⁾ Petrarka nedožil se tohoto dne, po kterém tak toužil; zemřel 19. července r. 1374. na jednom statku u Padue.

Řehoř XI. našel Řím v hlubokém ponížení, takřka jenom trosky z jeho bývalé pohanské i křesťanské slávy. Svou přítomností nezavedl v Itálii pokoje a byl za nepřítele svobody pokládán; zbouřená města trvala dále v odboji, Florencie se svými spojenci válčila dále s papežem. Však stálost a odhodlanost papežova začala vítěziti, bohatá Bologna smířila se s církví, veliké obchodní škody nutily Florentské k míru, o němž začalo se rokovati v Sarzaně 12. března r. 1378. Rozhodčím měl býti Bernabo Viskonti, spojenec Florentských, kterého papežský posel, biskup urbinský, navrhl, a proti němuž Florentští nic namítati nemohli: tu však 27. března skonal papež Řehoř XI. v Římě, suspendovav před tím 19. března posavadní zákon o volbě papeže a ustanoviv, že k její platnosti postačí většina hlasů, čímž chtěl volbu svého nástupce urychlit a rozkolu, který jaksi tušil předejít.²⁾ Krátce před svou smrtí 2. března vydal Řehoř Římanům svědectví, že stav města sotva kdy byl klidnějším než právě minulou zimu.

K Řehoři XI. obrátil se císař Karel IV., chtěje císařství ve svém rodě pojistiti za svolení, aby syn jeho Václav za krále římského zvolen býti směl. Když papežovo svolení došlo, sjeli se kurfirstové nejprve v Rhense a potom ve Frankfurtě nad Mohanem a zvolili zde 10. června r. 1376. šestnáctiletého Václava, kterýž jsa ještě dítětem, 15. června r. 1363. za českého krále korunován byl, za římského krále. Korunovace nového krále a jeho manželky Johanky děla se v Cachách 6. července r. 1376. Otec i syn žádali papeže za potvrzení této volby, čehož však papež neučinil.⁴⁾

¹⁾ Raynald. ad ann. 1376. n. 10. 11; ad ann. 1377. n. 1.

²⁾ l. c. ad ann. 1377. n. 2. 3. ad ann. 1378. n. 1—3. 19; srv. Pastor, G. der Päpste I. 82—94.

³⁾ Pastor, I. 93. 94; listina l. c. Appdx. 634. nro. 9.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1376. n. 13—18. Palacký, II. 2, 179—201. Palacký

b) **Veliký západní rozkol (1378—1417., resp. 1449.); papežové římské a vzdoropapežové avignonští; reformační synody: piská, kostnická, basilejská (a ferrarsko-florentská).**

§. 363. *Vznik západního rozkolu.*¹⁾

Při smrti Řehoře XI. bylo 23 kardinálů, šest francouzských v Avignoně, a sedmý dlel v Toskaně; ze 16 v Římě přítomných bylo 11 Francouzů, 4 Vlachové a jeden Španěl (Petr z Luny). Těchto 16 kardinálů vstoupilo 7. dubna r. 1378. do konklave; proti vlášské menšině stála francouzská většina, která však opět na dvě strany se rozpadala. Tak zvaní kardinálové limousinští chtěli, aby zase někdo z krajiny limousinské, z níž poslední čtyři papežové pocházeli, papežem zvolen byl; z ostatních šesti kardinálů byli dva nerozhodnými a čtyři tvořili stranu gallickou, v jejíž čele stál kardinál Robert z Genevy. Poněvadž žádná strana převahy neměla, bylo lze dlouhého konklave očekávati. Však stalo se jinak.

praví l. c. str. 199, že císař žádaje za papežské svolení k této volbě netoliko proti duchu ale i proti slovům zlaté bully, vlastního svého zákona, si počínal, svých zásluh znamenitě umenšil, a tak učinil — ovšem že bez pozhánání Božího. Tato výčitka jest nespravedlivá; o poměru moci císařské ku papeži není v zlaté bulle ani nejmenší zmínky; duchem zlaté bully jest zameziti dvojité volby; odstraniti papežské právo, potvrzovati volbu římského krále a činiti ho korunovací císařem, nechtěl nikdy Karel IV. Právě dokazuje tu chování císařovo i kurfirstů, že nechtěli k nové volbě bez svolení papežova přikročiti, a uznávali tak starobylé právo papežovo, třeba do zlaté bully nebylo pojato.

¹⁾ Listiny ap. Raynald., Baluz., Bulaei Hist. Univers. Paris. T. IV., d' Achery: Spicileg. T. I. p. 763 sqq., Martene et Durand: Thesaur. nov. anecdot. Paris. 1717. T. II. p. 1073; týchž Vett. scriptor. collectio ampliss. Paris 1724. T. VII. p. 425. — Theodoricus de Niem (abbreviator římských papežů 1378—1410, † biskupem kambrayským 1417): De Schism. inter Papas et Antipap. (až 1410) libb. III. (Norimb. 1532), pokračování se IV. knihou pod názvem: Nemus unionis. Basil. 1560. Argentor. 1608. 1629.

Zpracování: Du Puy: Hist. du schisme 1378—1428. Paris. 1654. a jindy. — Maimbourg: Hist. du grand schisme d'Occident. Paris. 1678. po německu 1794. — Praefatio k Marten et Durand. ampliss. collect. T. VII. — Christophe, l. c. T. III. — Schwab: Joh. Gerson, Prof. der Theol. u. Kanzler der Universität. Würzb. 1858. — Hefele: Über die Entstehung der grossen abendl. Kirchenspaltung im 14. Jahrhundert. v. Beiträge zur K. G. svazek I. str. 326; týž C. G. VI. 628. — Pastor, l. c. I. 93.

Římský senátor s městskými úředníky prosili kardinály ještě nežli do konklave vstoupili, aby Římana neb alespoň Vlacha za papeže zvolili. Mezi konklavem vstoupili tam proti obyčeji představení městských čtvrtí s touž prosbou. Konklave obléhali ve dne i v noci Římané, křičíce a žádající Římana za papeže. Pod tímto nátlakem zvolili kardinálové, nemohouce pro své roztržité v tolik stran o nikom ze svého sboru se sjednotiti, dne 8. dubna r. 1378. za papeže Bartoloměje Prignano, barského arcibiskupa.¹⁾ Byl rodem z Neapole, poddaným neapolské královny Johanky, jejíž ochrany právě potřeboval, spravoval několik úřadů při dvoře papežském v Avignoně, stal se arcibiskupem Acheruntie, později Bar a zastával právě prozatím, nejsa kardinálem, místo kancléře církve římské, poněvadž kancléř sám, kardinál Petr z Montecuru ve Francii zůstal; byl tedy polovičným Francouzem a dobře známým francouzským kardinálem.²⁾ Poněvadž onen nátlak a lomoz kolem konklave celou noc ze 7. a 8. až skoro do poledne trval, za něhož Prignano byl zvolen, obávali se kardinálové, aby pro něj volba za nekanonickou se nepokládala, a přikročili odpoledne, kdy kolem konklave ticho panovalo, k opětné volbě (*reelectio*), z níž opět Prignano zvoleným vyšel. Ale kardinálové neprohlásili hned učiněné volby, chtějíce své věci napřed odstraniti, aby nestaly se dle starodávného zlořádu lupem lidu; však netrpělivý lid vrazil právě oným otvorem paláce, kterýmž věci kardinálův se odnáseti měly do paláce, aby zvěděl, kdo papežem jest. Tu zachvátila hrůza kardinály bojící se lidu, že po přání jeho Římana nezvolili, a oni přemluvili starého kardinála Tibaldeschi-ho, že do papežských odznaků se oblekl a za papeže od lidu se pozdraviti dal. Ale tohoto spáchaného klamu lekli se hned kardinálové a rozutíkali se. Teprve na ujišťování představených města, že volba

¹⁾ Hlavní zprávy o této volbě jsou: *a)* Declarace dvanácti odbojných kardinálů ap. Bulaeum, *Hist. Univers. Paris.* IV. 468; Baluz. *Vitae Papar. Aven.* II. 821; z části ap. Raynald. *ad ann.* 1378. n. 63 sqq. — *b)* Factum, pamětní spis strany Urbana VI. ap. Raynald. *ad ann.* 1378. n. 73—96. — *c)* Factum, zpráva srovnávající se v podstatě s předešlým faktem, kterou Baluze (*I.* 1083.) připisuje Janu z Lignana, znamenitému právníku a generálnímu vikáři bolognskému. — *d)* Zpráva Tomáše z Acerna, biskupa Lucery, který právě v Římě jako posel královny neapolské dlel a skoro stále svědkem očitým byl toho, co vypravuje ap. Muratori, *rerum ital. Script.* III. P. 2. p. 715 sqq. — *e)* Theodoricus de Niem: *De schismate libb.* IV. Tyto všechny prameny s jinými ještě jsou snešeny a historicky protřibeny od Hefele, *C. G.* VI. 628—659.

²⁾ Theodor. Niem., *l. c.* lib. I. c. 1.

Prignanovu lidu milou bude, zmužili se, sešli se ve Vatikaně, prohlásili 9. dubna slavně volbu Prignanovu a nastolili jej; i přijal jméno: **Urban VI.** Druhý den, 10. dubna byl nový papež slavně korunován.

Této korunovace účastnili se všichni v Římě přítomní kardinálové, přísluhovali mu při církevních slavnostech, prosili ho za rozličné milosti, dávali mu dary na znamení své oddanosti, tak na př. kardinál Robert Genevský, pozdější vzdoropapež, daroval mu stkvostný prsten, psali zbylým kardinálům v Avignoně, že vedeni jsou Duchem sv., arcibiskupa barského, muže plného zásluh a ctností, svobodně a jednohlasně zvolili.¹⁾ Avignonští kardinálové vyjádřili své uznání novému papeži, vyvěsili znak jeho v Avignoně a poručili veliteli Andělského hradu, aby jej Urbanovi vydal;²⁾ neboť Řehoř XI. přikázal tomuto veliteli, aby bez svolení kardinálů v Avignoně zbylých nikomu hradu nevydával. Dále kardinálové ohlásili volbu Urbana VI. listy vlastní jejich rukou podepsanými císaři Karlovi IV. a celému křesťanstvu.³⁾ Celý svět uznával Urbana VI. za řádného papeže, a nikdo ve sv. sboru nepomýšlel na to, aby o platnosti jeho volby pochyboval.

Nový papež byl muž učený, přísných mravů, znalec církevní správy, horlivý ve službě Boží, nepřítel simonie a světského života duchovenstva: ale bez křesťanské mírnosti a lásky, která všudy pravých mezí šetří.⁴⁾ On vystoupil hned příkře a beze všeho ohledu proti přepychu a světskému životu kardinálův a jejich přijímání darů od stran v úředním řízení, káral je příkrými slovy a zahanboval veřejně, vyčítal kardinálovi z Amiensu Janu de la Grange, že jako papežský legát ve Florencii prospěchy církve zradil, a kázal všem biskupům navrátiti se do svých sídel a zachovávatí residenci.⁵⁾ Největší chyby dopustil se tím, že hned dle rady sv. Kateřiny Sienské nových statných kardinálův nejmenoval⁶⁾ a jimi převahy francouzských ve sv. sboru nezlomil. Místo toho hrozil neopatrně před několika francouzskými kardinály, že tolik Římanův a Vlachů

¹⁾ Raynald. ad ann. 1378. n. 17—19; Bulaeus, IV. 463. 465; Hefele VI. 659.

²⁾ Raynald. ad ann. 1378. n. 20—24; Baluz, II. 813—816; Bulaeus, IV. 523; Hefele, VI. 659. 660.

³⁾ Palacký, II. 2, 228.

⁴⁾ Theodor. Niem. De schism. I. 7; Pastor, I. 98.

⁵⁾ Pastor, I c. I. 99. 100; Hefele VI. 663. 664.

⁶⁾ Tommaseo: Le lettere di S. Caterina da Siena. 4 Tom. Firenze. 1860. sv. IV. 67—68; Pastor, I. 101.

kardinály učiní, že počtem je převyší. Při této hrozbě zbledl kardinál z Genevy a opustil papežskou jizbu.¹⁾ Zbytečně zneprátelil se s neapolskou královnou Johankou a manželem jejím Otou Brunšvickým,²⁾ podobně s hrabětem Onoratem Gaëtanem z Fond.³⁾

Poněvadž Urban VI. ve smyslu francouzských kardinálů vládnouti nechtěl, rostla nespokojenost jejich, k nim přistoupil též arelatský arcibiskup Petr, komorník církve římské, a všichni měli oporu na veliteli Andělského hradu, kterýž ho bez ohledu na rozkaz avignonských kardinálův Urbanovi nevydal. Na počátku května odešli dva francouzští kardinálové pod záminkou, že jdou na zdravé povětrí, s dovolením Urbanovým do Ananie, jiní následovali za nimi s dovolením papežovým i bez něho. Však posud uznávali jej za papeže, modlili se za něj a datovali listiny dle jeho pontifikátu.⁴⁾ Ale vzdálenost od papeže činila je smělejšími. Všecken rozhorčen byl na Urbana VI. francouzský král Karel V., vida že samostatností Urbanovou konec závislosti Apoštolské Stolicе na Francii se blíží; pročez podněcoval kardinály k rozhodnému odbojnému kroku proti papeži, a slíbil jim pro případ potřeby válečnou pomoc i kdyby za tou příčinou válku s Anglií ukončiti musil.⁵⁾

V tomto stavu věci nechtěli kardinálové tiaru s ostatními papežskými odznaky, kteréž arcibiskup arelatský do Ananie přinesl, vydati, zakázali veliteli vydati hrad Andělský papeži, vstoupili v užší styky s praefektem Viconem z Viterba, nepřítelivcem církve, a s hrabětem Onoratem z Fond a vzali do své služby zbytky bretonských žoldnéřův, jichž prve papež Řehoř XI. užíval.⁶⁾ Papež poslal k nim v červnu ze čtyř italských kardinálů tři: Florentského, Milánského a Orsiniho se vzkazem, že není se jim čeho obávati ani od něho ani od Římanů, pročez vojska nepotřebují, a zval je do Tivol, kam odebrati se chtěl. Kardinálové stavěli se, jakoby se tomu divili, že takové zprávy o nich se roztrušují a papež jim věří, a prohlásili to slavně v stoličném chrámě. Ale hned odpoledne měli v bytě kardinála Genevského rozmluvu s Italy,

¹⁾ Thomas de Acerno ap. Muratori, III. 2, 725; Pastor I. 101.

²⁾ Bulaeus IV. 521; Baluz. I. 1124; Raynald. ad ann. 1378. n. 46.

³⁾ Thomas de Acerno l. c. p. 726; srv. Hefele VI. 664. 665; Pastor, I. 101.

⁴⁾ Bulaeus, IV. 509; Baluz, I. 1067, 1191; Raynald. ad ann. 1378. n. 27. 28; Hefele VI. 666.

⁵⁾ Pastor, I. 102.

⁶⁾ Bulaeus, IV. 507 sq; Baluz, I. 464 sq. 1212; Thomas de Acerno ap. Murat. III. 2, 726; Theod. Niem. I. 7; Hefele VI. 666.

popírali v ní platnost volby Urbanovy a zvali je, aby s nimi o nové obsazení Apoštolské Stolice se postarali.¹⁾ Tohoto pozvání nepřijavše, navrátili se k Urbanovi do Tivol, a zarazili jej svou zprávou.²⁾ V tomto trapném stavu chtěje svému synovci Františku Prignanoovi Sicilii opatřiti, učinil sobě Neapolsko a Aragonii nepřáteli.

Dne 20. července obeslali odbojní kardinálové své italské druhy do Ananie, aby s nimi o dobro římské církve se postarali.³⁾ List odbojníků byl též podán nemocnému kardinálu od sv. Petra a na radu jeho také papeži, kterýž svolal poradu, po níž tři kardinálové Florentský, Milánský a Orsini do Vicovara se odebrali, odkudž více k Urbanovi se nenavrátili. Stalo se to 26. července r. 1378. Z Ananie poslalo 13 odbojných kardinálů list Urbanovi, kterého v něm »olim episcopus Barensis« oslovují a ku poděkování vyzývají, poněvadž volba jeho svobodnou nebyla.⁴⁾ Potom vydali 2. srpna svou »Deklaraci« čili popis volby. Dne 5. srpna vyjednávali onino tři italští kardinálové s deputací odbojníků v Palestrině a činili po rozkaze papežově návrh, aby všeobecný církevní sněm o platnosti učiněné volby rozhodl; ale kardinálové anagnští zavrhlí jej, dobře nahlížejíce, že by všeobecný sněm volbu schválil.⁵⁾ Italští kardinálové odebrali se do Castrum Genazani, anagnští 27. srpna do Fond v Neapolsku.

Císař Karel IV. dověděl se o počínající roztržce, vypravil hned jako ochrance církve posly ke kardinálům, napomínaje je, aby ve svém počínání ustanouce, k Urbanovi se navrátili, poněvadž sami jeho volbu za řádnou vyhlášovali; a když brzo potom do Fond se přestěhovali, vyzýval královnu Johanku, aby svému manovi hraběti z Fond zakázala býti nápomocným odbojným kardinálům.⁶⁾ Ale odbojníci, nedbajíce blaha církve, dělali každému z oněch tří Italů, dlících v Sezze (ještě v církevním státě) naději, jako by právě on za papeže byl vyhlédnut, přilákali je tak do Fond,⁷⁾ vstoupili s nimi v paláci hraběte Onorata do konklave a zvolili hned při prvním skrutinium 20. září 1378. 36letého kardinála

¹⁾ Bulaeus, IV. 527; Hefele VI. 667.

²⁾ Bulaeus, IV. 527. 528; Theodor. Niem. I. 8; Murat; l. c. 726; Hefele VI. 667. 668.

³⁾ Raynald. ad ann. 1378. n. 40; Bulaeus, IV. 528; Hefele VI. 668.

⁴⁾ Bulaeus, IV. 467; Hefele VI. 669.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1378. n. 42. 43; Hefele, l. c.

⁶⁾ Pelzel: Kaiser Karl IV. sv. II. Urkundenb. str. 389; Palacký, II. 2, 228 229.

⁷⁾ Theod. Niem. I. 9; Baluz, I. 1050. 1139.

Roberta Genevského, hraběte a biskupa kambrayského, za papeže pod jménem Klementa VII. Byl to muž ctižádostivý, marnivý a širokého svědomí,¹⁾ při jehož volbě znamenitě ta okolnost na váhu padala, že byl příbuzným královskému rodu francouzskému a v dalším stupni též lucemburskému, a tudíž bylo lze očekávati jeho všeobecného uznání. Italští kardinálové neúčastnili se ve volbě, ale uznali ji za kanonickou.²⁾ Dva dni před touto volbou jmenoval Urban VI. 29 nových kardinálů, mezi nimiž byl též pražský arcibiskup Jan Očko; čímž odbojníci ku poslednímu kroku dohnáni byli.

Hlavní vina této bolestné a hrozné události nepadá na Urbana VI. při všech chybách, kteréž učinil. Chtělt vymaniti papežství z područí francouzského a povznést je zase na moc světovou; odpor hrozný bylo lze očekávati od strany francouzské. Kardinálové dopustili se hrozné viny, kterou sv. Kateřina naznačila slovy: »Dáblové v lidské podobě předsevzali volbu a nezvolili zástupce Kristova ale antikrista.« Mor rozkolu vyšel z Francie, kteráž jeho hlavní podporou se stala, za to však francouzská církev nesla veškeré břímě vládní zpozdilosti a byla kořistí vzdoropapeže a jeho 36 kardinálů, a vzdoropapež musil býti poslušným sluhou francouzského dvora a trpělivě snášeti veškerou zpupnost dvořanů.

§. 364. Další dějiny rozkolu; Urban VI. (1378—1389), Bonifác IX. (1389—1404), Innocenc VII. (1404—1406); avignonští vzdoropapežové: Klement VII. (r. 1378.) a Benedikt XIII. (od r. 1394.)

Když Urban VI. zprávu o volbě vzdoropapeže Klementa VII. obdržel, rozplakal se trpce, uznal, že mnohokrát chybil, a snažil se přívětivostí své chyby napravit.⁴⁾ Veškerou důvěru skládal na císaře Karla IV. a uznal jeho syna Václava za krále římského, což jeho předchůdce odepřel. Císař Karel IV. nechtěje o vzdoropapeži nic slyšeti, stal se Urbanovi nejvěrnější a nejčinnější podporou. Jeho poslové chvátali ke všem evropským dvorům, napomínajíce

¹⁾ Theod. Niem. I. 10. II. 1—4.

²⁾ Bulaeus, IV. 528; Baluz, I. 1050. 1098; Hefele VI. 671.

³⁾ Baluz, I. 1240; Murator. III. 2, 728; Hefele, I. c.

⁴⁾ Theod. Niem. I. 12; Baluz, I. 488; Hefele VI. 672.

je k stálé věrnosti k Urbanovi a vyvracející manifesty odpadlých kardinálův i jejich vlastními osvědčeními, která dříve byli vydali. Poněvadž však rozkol byl již proveden, a přední auktority církevní, mezi nimi také tři nejslavnější university: pařížská, oxfordská a pražská, na svolání všeobecného církevního sněmu nastupovaly, ale spor o tom panoval, který z obou papežův by jej svolati měl: shodovalo se tehdejší veřejné mínění většinou v tom, že v tomto případě náleží to korunovanému římskému císaři. Nejprve nechtěl o takovém sněmu nic slyšeti Klement VII., později také Urban VI.¹⁾ Tehdejší vrstevníci byli přesvědčeni, že by císař Karel IV. svou osobní vážností a mocí, jakož i svou známou opatrností a přičinlivostí byl asi neblahý rozkol udusil, kdyby brzo po jeho vypuknutí nebyl umřel (29. listopadu r. 1378.). Po jeho smrti zůstal král Václav věrným Urbanovi VI. a snažil se říši i Čechy v jeho poslušnosti udržeti. Urban poslal k němu kardinála Pilea, hraběte z Prata a ravennského arcibiskupa. Říšský sněm frankfurtský uznal v únoru roku 1379. Urbana, nedal slechu legátům vzdoropapežovým a poslům krále francouzského řeklo se, že nikoliv jejich pán, ale římský král jest ochráncem církve. V Itálii působila pro platnost volby Urbanovy sv. Kateřina a zjedнала mu tam uznání. Anglie stála věrně k němu a nepřipustila legátův vzdoropapežových, jehož věc byla by bývala v zárodku zmařena, kdyby Francie nebyla se jí ujala.

Klement VII. oznámil hned svou volbu francouzskému králi Karlu V., který svolal své světské a duchovní velmože do Paříže na poradu, která znajíc smýšlení svého pána, pro Klementa VII. se rozhodla. Dle tohoto usnešení prohlásil se Karel V. pro vzdoropapeže. Totéž bylo již před tím učinilo šest avignonských kardinálů. Však pařížská universita stála na počátku při straně Urbanově, a poslala tři členy své, aby mu poklonu učinili;²⁾ ale dvůr zpracovával ji všemi prostředky a dovedl alespoň tolik, že 24. května r. 1379. část professorů pro Klementa VII. se prohlásila; ještě později prohlašovali se dva národové, anglický a pikardský, za neutrální. Když tímto nešťastným zakročením Karla V. všechna naděje na mír a jednotu zmizela, vyobcoval Urban VI. 29. listopadu r. 1378. hlavní původce rozkolu Roberta z Genfu,

¹⁾ Palacký I c. str. 230. 231.

²⁾ Bulaeus, IV. 524; Baluz, I 549; Raynald. ad ann 1378. n. 61; Hefele VI. 673. 674.

Jana z Amiensu a jiné náčelníky, které vyjmenoval, nechtěje ostatním kardinálům a jiným svedeným cestu k návratu zameziti.¹⁾

Proti tomu sesílil se Klement VII. jmenovav v prosinci r. 1378. nové kardinály a poslal znamenité legáty ke králům a knížatům Západu, jejichž však úspěch nebyl valným. Toliko Skotsko přidalo se vlivem Francie na stranu vzdoropapežovu; Jindřich, král kastilský, a Petr IV., král aragonský, zůstali neutrálními, teprv jejich nástupcové rozhodli se pro Klementa VII., jejichž příkladu potom následovaly Portugaly a Navarra.²⁾ Jmenování tří italských kardinálův byli též neutrálními, přejíce si, aby všeobecný sněm rozhodl, kdo pravým papežem jest; ale po smrti kardinála Orsiniho († 15. srpna r. 1379.) přešli ostatní dva na stranu Klementovu.³⁾

Řím stál věrně po boku Urbana VI., který po obyčeji onoho času najal si kondotterii sv. Jiří s jejím velitelem Alberichem, hrabětem z Barbiana. Alberich porazil Bretonce Klementovy hroznou porážkou 29. dubna r. 1379., a týž den hned vzdal se Andělský hrad, a Urban VI., usadil se zase ve Vatikáně. Klement nejsa více jist ve Fondách, odebral se ke královně Johance do Neapole, však lid povstal proti němu, pohaněl jej veřejně na ulicích neapolských, a Urban dal proti němu hlásati kříž, pročež opustil Klement VII. Italii, přistál 10. června v Marsilii a usadil se navždy zase v Avignoně.⁴⁾

Urban VI. chtěje se pomstiti na královně Johance, vyhlásil ji za zbavenou sicilského léna, sesadil ji a udělil bullou z 1. června r. 1381. království vévodovi Karlu z Drače (Durazza), který byl příbuzným uherského krále Ludvíka a ku pozvání papežovu s vojskem do Říma přitáhl. Byl 1. června r. 1381. za krále v Římě korunován a spolu senátorem města jmenován, začez musil papežovu synovci Františku slíbiti vévodství Kapuu, Amalfi a jiný ještě majetek.⁵⁾ Proti tomu učinila bezdětná Johanka vévodu Ludvíka Anjou dědicem svých zemí. Král Karel III. zmocnil se snadno

¹⁾ Raynald. ad ann. 1378. n. 105—114.

²⁾ Raynald. ad ann. 1379. n. 5. 6. 43—47; Baluz, I. 493. 502. 503. 517. 1265; Hefele VI. 676.

³⁾ Baluz I. 1048; Raynald. ad ann. 1380. n. 20; Hefele VI. 676. 677.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1379. n. 23—30; Theod. Niem. I. 20 Hefele VI. 677. 678.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1380. n. 4. 5; ad ann. 1381. n. 1—24; Theod. Niem. I. 21. 22.

Neapolska, dostal královnu Johanku do své moci, a dal ji, ačkoli byla jeho tetou, 22. května r. 1382. zavraždit. ¹⁾

Právě tohoto času vytáhl Ludvík Anjou s velikým vojskem, čítajícím přes 60.000 mužův a 30.000 koní dobyt Neapolska, byv k tomu všemi způsoby nabádán od Klementa VII., kterýž i té zrady na církvi se dopustil, že mu **největší částku** církevního státu jako království Adrii daroval pod výminkou, aby Urbana vyhnal. Jenom město Řím, Kampanie, Patrimonium a Sabina měly papeži zůstat. ²⁾ Ludvík Anjou dostal se až poblíže města Neapole, kdež 8. října r. 1382. tábor rozbil, ale voje jeho trpěly nouzí a nemocemi, a on sám z nevole nad tím zemřel v Barech 30. září r. 1384. Zbytky vojska rozptýlily se. ³⁾

V této válce odebral se papež v říjnu r. 1383. do Neapolska proti radě kardinálů ke Karlu III., kterýž jej v Neapoli jako v zajetí choval. Týž čas porušil jeho ničemný synovec František jednu jeptišku ze šlechtického rodu, kterou z kláštera unesl. Král Karel III. odsoudil jej k smrti, ale strýc papež zrušil jako vrchní pán tento rozsudek. Karel potřebuje papeže ve své válce smířil se s ničemným synovcem, který s dcerou velikého justiciara se zasnoubil a prozatím ves a zámek Noceru mezi Neapolí a Salernem dostal. ⁴⁾

Co král Karel s Ludvíkem dále válčil, odebral se papež s celým svým dvorem v květnu r. 1384. do Nocery. Poněvadž jako vrchní pán do zemské vlády se míchal, zakázala Marketa, manželka Karlova, jsouc za nepřítomnosti jeho vladařkou, prodávati potraviny do Nocery, takže tam veliká nouze panovala. Po smrti Ludvíka Anjou nastala mezi papežem a Karlem ještě větší napnutost. Sesazený kardinál z Riet smluvil se s Karlem a některými kardinály v Nocere, aby papež byl jat, pod opatrovnictví postaven a všechna papežská rozhodnutí na srozumění kardinálů závisela. Záměr měl býti 13. ledna r. 1385. proveden, ale papež dověděl se o něm a dal 12. ledna v konsistoři šest kardinálů zatknouti, uvězniti a mučiti, kteří však k ničemu se nepřiznali. Král Karel III. dal na počátku postu r. 1385. Noceru oblehnouti, která

¹⁾ Raynald. ad ann. 1380. n. 11. 12; ad ann. 1381. 24; ad ann. 1382. n. 1; Baluz, I. 495 sqq. 500. -- Theod. Niem. I. 23—25; Hefele VI. 679. 680.

²⁾ Bulla ap. Leibniz; Cod. jur. geut. I. 239—250; Bullarium, Luxemb. 1730. T. IX. 209.

³⁾ Raynald. ad ann. 1382. n. 3. 4. 7—10; ad ann. 1383. n. 1. 4; ad ann. 1384. n. 1. 2; Baluz, I. 503—506.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1383. n. 3. 4; Theod. Niem. I. 28—34; Hefele VI. 682.

brzo do rukou obléhajících padla, ale hradu hájil statně po šest měsíců Urban, čině při tom svým počínáním klatbu směšnou. Přistupoval třikrát až čtyřikrát denně k oknu a při hořících svících a zvonění vynášel klatbu na krále, jeho manželku a obléhající. Konečně vysvobodil jej hrabě Raymund z Noly se zbytky francouzského vojska a pomocí desíti janovských lodí a dovedl do Salerna, kde však musil se od francouzských vojáků, kteříž jej vzdoropapeži vydati chtěli, velikými penězi vykoupiti. Potom dostal se do Janova (23. září r. 1385) a přivedl s sebou šest oněch jatých kardinálů, z nichž Angličan Aston na přímlovu svého krále svobodu dostal, a pět ostatních zmizelo, zahynuvše buď v žaláři nebo byvše usmrceni. Kardinálové Pileus z Prata a Galeottus z Petramaly přestoupili k vzdoropapeži.¹⁾

Mezi tím, co Urban v Janově dlel, stal se Karel z Dráče povstáním též králem uherským (v prosinci r. 1385.), ale brzo učinil se svou přísností nenáviděným a byl po několika měsících zavražděn. Tu hned spěchal Ota Brunšvický, manžel zavražděné Johanky, z Avignona do Neapolska, postavil se s hrabětem Tomášem ze Sanseverina v čelo povstalců v prospěch devítiletého Ludvíka II., syna Ludvíka Angou, a dobyl v červnu r. 1387. Neapole. Vdova Karla III. Marketa chtějíc království svému synu Ladislavovi zachovati, chtěla se smířiti s Urbanem, propustila jeho zajatého synovce a poslala do Janova, ale papež byl nesmířitelným. Na počátku prosince r. 1386. odebral se Urban VI. z Janova do Lukky, odkud 2. října r. 1387. do Perugia přesídlil a na dobytí Neapolska pomýšlel. Byv v srpnu r. 1388. s válečnými přípravami hotov, vytáhl z Perugia, však v Narnii vypukly mezi najatými anglickými žoldnéři spory, pro něž četní jej opustili; papež nemohl je řádně vypláceti a přišel pouze s 200 jezdci do Ferentina. Za těchto okolností navrátil se v říjnu r. 1388. do Říma, kdež brzo s občany ve spory přišel. Zemřel v Římě 15. října r. 1389. V posledním roce svého papežování stanovil, aby milostivé léto (jubilaum) každý 33tý rok na památku věku Spasitelova se slavilo, a hned prvními nejbližšími vánocemi r. 1389. započalo.²⁾ Tento papež při všech svých ctnostech a dobrých úmyslech učinil si

¹⁾ Raynald. ad ann. 1384. n. 4; ad ann. 1385. n. 1—4. 7. 8; ad ann. 1386; n. 10. 11; Theod. Niem. 36. 37. 41—47. 49—54. 56. 57. 60. 61; Hefele VI. 683—685; Pastor, I. 109.

²⁾ Theod. Niem. I. 58—60, 62—65. 68. 69; Raynald. ad ann. 1386. n. 1. 12; ad ann. 1387. n. 1. 2. 7. 12; ad ann. 1388. n. 5. 8; ad ann. 1389. n. 1. 10; Hefele VI. 685. 686.

vždycky svou neustupností a tvrdohlavostí ze svých přátel nepřátele.

Mezi tím sesílil se znamenitě vzdoropapež, který svou přívětivostí v obcování četné sobě naklonil. Dne 19. května r. 1381. prohlásil se slavně pro něj kastilský král Jan I.,¹⁾ r. 1387. navrátilo se Neapolsko k jeho poslušenství, které též Aragonie a Navarra podstoupily.²⁾ Dále jmenoval statné kardinály, mezi nimi v prosinci r. 1383. arelatského arcibiskupa Petra, komorníka církve římské a odpůrce Urbanova od počátku a r. 1386. prince lucemburského Petra, příbuzného krále římského Václava. Tento mladičský kardinál, znamenitý pro svou zbožnost, zemřel již 2. července r. 1387. v Avignoně, maje věku svého asi 18 let; na jeho hrobě dály prý se zázraky, které se za důkaz pravého papežství Klementa VII. vydávaly.³⁾ Klement VII. zatratil bludy dominikána Jana z Montsona, doktora theologie v Paříži.⁴⁾ Jsa takto pojištěn, vytasil se teď s návrhem na všeobecný sněm, který by rozhodl, kdo řádným papežem jest, a byl hotov v případě, že by sněm pro něj rozhodl, učiniti Urbana prvním kardinálem, v opácném rozhodnutí ponechatí svého osudu v jeho rukou.⁵⁾ Však Urban nepřijal tohoto návrhu drže se své řádnosti.

Bonifacius IX. (r. 1389—1404.). Po smrti Urbana VI. čekal vzdoropapež, že italští kardinálové nového papeže nezvolí, ale jej jednoduše uznají. Však oni vstoupili v Římě do konklave a zvolili 2. listopadu r. 1389. Petra Tomacelliho papežem, který se nazval Bonifácem IX. Pocházel z chudé šlechtické rodiny neapolské a byl od svého předchůdce za kardinála povýšen. On byl veliké krásné postavy, čistých mravů, přívětivý a moudrý, ale neučený a v řízení nezběhlý.⁶⁾ On obnovil světské panství papežské v církevním státě a v Římě, z něhož jenom jméno bylo zbylo, obnovil Andělský hrad, opevnil Vatikán a Kapitolium, potvrdil mnohé dynastie jako své vikáře pod výminkou poplatku, dosadil předchůdcem sesazené kardinály a snažil se milostmi získati všechny, kteréž Urban VI. odpudil. On smířil se s královnou Markétou, dal jejího mladého syna Ladislava v Gaětě jedním kardinálem

¹⁾ Raynald. ad ann. 1381. n. 29—31; Baluz, I. 502.

²⁾ Raynald. ad ann. 1387. n. 10; ad ann. 1390. n. 26; Baluz, I. 518. 525.

³⁾ Raynald. ad ann. 1387. n. 11.

⁴⁾ Bulaeus IV. 618—634; Baluz, I. 521; Raynald. ad ann. 1387. n. 14; ad ann. 1389. n. 15 sqq.; ad ann. 1391. n. 24 sqq.; Hefele VI. 687. 688.

⁵⁾ Bulaeus, IV. 618; Hefele VI. 688.

⁶⁾ Theod. Niem. II. 6.

v květnu r. 1390. za krále neapolského korunovati a podporoval jej tak vydatně, že celého království dobyl. Tím dostal opět Neapolsko do své poslušnosti. K těmto svým podnikům a stavbám potřeboval mnoho peněz a opatřoval si je novými daněmi na církve, duchovenstvo a laiky, prodáváním a zastavováním církevních statků, expektativami za peníze a podobnými simonistickými prostředky; mnoho z tohoto nekalého finančního umění přijde na účet jeho bratrů a přátel. Pro svou osobu nehledal papež žádných statků, zanechal při své smrti pouze jeden zlatý osobního jmění.¹⁾ Zlatým dolem bylo pro něj milostivé léto roku 1390. v Římě a výběrci čili quaestori byli do vzdálených krajů vysláni, aby sbírali oběti věřících, kteří nemohouce do Říma, milostí jubilaea přec účastnými státi se chtěli. Vydíravé a nesvědomitě quaestory trestal Bonifác přísně až i smrtí. Též Kolín nad Rýnem, Magdeburk a Praha (r. 1393.) měly svá jubilaea s příspěvky pro papeže.²⁾ Na klatbu vzdoropapežovu odpověděl opět klatbou na něho.³⁾

Za Bonifáce IX. pomýšlel římský a český král Václav (IV.), aby za císaře korunovati se dal. V této věci vypravil dva posly do Říma, a mimo jiné milosti prosil za církevní pomoc desátkem na tuto jízdu. Papež povolil mu jednoroční desátek ze všech církevních statkův a příjmů v Čechách a Německu, ale Václav odkládal s jízdou až po milostivém létě, které v Čechách 16. března r. 1393. začalo, a nepřišel k ní potom nikdy. Václav byl nepřitelem duchovenstva a práv jeho a měl s arcibiskupem pražským Janem z Jenštýna (r. 1379—1396.) samé spory. Tyto spory dosáhli vrcholu r. 1393., když Václav chtěl kladrubske opatství o své ujmě v biskupství proměnit, aby jednomu ze čtyř biskupů titulárních při dvoře jeho žijících diecési opatřil, a čekal jenom na smrt tehdejšího opata Račka. Však mnichové zvolili hned nového opata Olena, kterého generální vikář **Jan Nepomucký** 10. března r. 1393. po rozkaze arcibiskupově potvrdil, poněvadž volba úplně dle církevního zákona se děla, a lhůta zákonnitá k odporu přihlášce zachovala. Ale král dověděl se o smrti předešlého opata teprv, když byl nový nástupce již potvrzen, rozpálil se hněvem a nastalo týrání církevních hodnostářův. Ještě

¹⁾ Theodor Niem. II. 7—14; Raynald. ad ann. 1389. n. 13; ad ann. 1390. n. 10—18; Baluz. I. 525; Hefele VI. 691—693.

²⁾ Theod. Niem. I. 69; Raynald. ad ann. 1390. n. 1. 2; Hefele 693.

³⁾ Baluz I. 525; Raynald. ad ann. 1389. n. 14.

v čas uprchl arcibiskup. Král nenáviděl Jana Nepomuckého, poněvadž jako zpovědník královnin nechtěl mu vyzraditi její tajemství,¹⁾ a teď dostal vhodnou zevnější záminku, aby svůj vnitřní vztek na něm si vylil. Na staroměstské soudnici (rychtě) dal jej ještě s třemi mučiti, sám vzal velikou smolnici do ruky, páčil jej na kyčlích skorem až do vypuštění ducha patrně proto, že na něm něco zvěděti chtěl, a kázal jej konečně svázanýma na zad rukama a s nějakým dřevem v ústech (patrně aby nemohl mluvit a zjeviti, proč byl trápen) a přivázanýma k hlavě nohama na způsob kola s mostu pražského do řeky hoditi a utopiti (ve čtvrtek před smrtelnou nedělí 20. března r. 1393. o 9. hodině večer).²⁾ Tento mučenník za pečeť zpovědní byl 19. března r. 1729. v lateranském kostele od papeže Benedikta XIII. za svatého prohlášen.³⁾

Arcibiskup nemoha s králem Václavem v osobní schůzi se porovnat, odcestoval 23. dubna r. 1393. do Říma a toužil tam u papeže Bonifáce IX. ústně i písemně na vytrpené křivdy. Též Václav vypravil posly do Říma na omluvu svého chování k arcibiskupovi. Avšak papež nechtěl Václava proti sobě popuditi a tak vrátil se arcibiskup na podzim r. 1393. s nepořízenou do Prahy.

¹⁾ Vyzvídání zpovědi královniny na Janu Nep. králem bylo v Praze a Čechách veřejným tajemstvím, které první poznamenal vídeňský professor Tomáš Ebendorfer z Haselbachu, který byv r. 1438. v Praze, jako legát sněmu basilejského, r. 1449–1463 píše o králi Václavovi: *Confessorem etiam uxoris suae Joannem in theologia magistrum, et quia dixit hunc dignum regio nomine, qui bene regit, et ut fertur, quia sigillum confessionis violare detractavit, ipsum in Moldavia suffocare praecepit.* Liber Augustalis M. S. Vienn. Nro. 3423. fol. 272. Ap. Palacký II. 2, str. 285. pod čarou. Touž příčinu smrti, mlčenlivost zpovědní uvádí Pavel Židek, kanovník svatovítský, ve své Správě čili správně, kterou r. 1471 dokončil, pamětním to spisu ke králi Jiřímu Poděbradskému.

²⁾ Acta in curia romana Archiepiscopi Joannis de Jenczenstein. art. 27.

³⁾ Když v procesu kanonisačním soudní komise 15. dubna 1719. k ohledání těla Jana Nep. přistoupila a hlinu z lebky vysypala, nalezla k úžasnutí svému *červený, ještě čerstvý a neporušený jazyk*, jenž 326 let v hrobě ležel a o němž nikdo ani nejmenšího tušení neměl. Lékaři nařízli schválně konec jazyka a bylo v něm viděti vnitřní žilky a nervy. Když 17. ledna 1725. tělo a jazyk z nova soudní komisí vyšetřovány byly, přistoupil světicí biskup Mayer a políbil jazyk — *tu nabíhal a přibýval jazyk, nařtznutí se silně roztahovalo, tmavočervená barva se pomalu od zdola ke konci v krvavou červenost měnila*, což u přítomnosti všech dvě hodiny trvalo; jazyk žil. Tomáš Novák: Svatý Jan Nep. V Praze. 1862; otisk z „Blahověsta. 1862.“ — Úvahy o sv. Janu Nep. V Praze. 1871. Nákladem Hlasů kat. tisk. Spolku.

Poněvadž stálé nepokoje v Čechách proti Václavovi panovaly, nepřišel tento nikdy k římské jízdě pro císařskou korunu.¹⁾

Bonifác chtěje Francii sobě získati, učinil r. 1390. bavorského vévodu Štěpána, tchána krále Karla VI., svým prostředníkem a vyjednavatelem s tímto a se vzdoropapežem, kterému poslednímu nabízel pro případ podrobení hodnost prvního kardinála a apoštolského vikáře pro země jeho poslušnosti mimo Itálii; tedy ponechával mu všechno, co držel, až na jméno: papež.²⁾

O vymítní rozkolu pracovala horlivě pařížská universita. Již roku 1381. vyslovila svou nelibost nad rozkolem v slyšení u krále a doporučovala všeobecný církevní sněm. Vévoda z Anjou jsa vladařem, dal jejího mluvčího Jana Ronce-a zavřítí a když jej propustil, zakázal universitě podobný návrh činiti. Ronce s jinými duchovními opustil Paříž a přidržel se Urbana VI.³⁾ Téhož roku vydal Jindřich z Langensteina z Has knihu »Concilium pacis« (rada pokoje), v níž za svolání všeobecného sněmu se přimlouval.⁴⁾ Dne 6. ledna, o Zjevení Páně, roku 1391. kázal Jan Cherlier, po svém rodišti Gerson zvaný (nar. r. 1363.), jeden z nejznamenitějších doktorů pařížských, před králem Karlem VI. a jeho strýci, aby dle rady university o vymítní rozkolu pracovali, prozatím však věřící za to se modlili a postili.⁵⁾ Však deputace university byla nemilostivě přijata, a universitě zakázáno do toho se plésti.⁶⁾ Král Karel VI. upadl v srpnu r. 1392. v šílenost. Po jeho uzdravení přišli kartusíánští převorové Petr z Ast a Bartoloměj z ostrova Gorgona s listem Bonifáce IX. z 22. dubna r. 1392. ke králi⁷⁾ do Francie, byli v Avignoně zajati, však zakročením pařížské university do Paříže propuštěni a měli o vánocích slyšení u krále, který dal jim list »sedícímu v Římě« v němž chránil se i stínu, jakoby Bonifáce za papeže uznával, a své práce o vymítní rozkolu vykládal.⁸⁾ Karel VI. vyzval též hornoitalská knížata ku spolu-

¹⁾ Palacký II. 2, str 279—288.

²⁾ Raynald. ad ann. 1390. n. 6—8.

³⁾ Chronicor. Caroli VI. (Chronique du religieux de Saint Denys) lib. II. c. 2. (poprvé byla tato kronika vydána v latinském originále s francouzským překladem r. 1839. — v Collection de Documents inédits sur l'histoire de France. I. Série); Bulaeus, IV. 582.

⁴⁾ Jest otištěna v Dupinově vydání opp. Gerson. T. II. 809—840.

⁵⁾ Joann. Gerson. Opp. ed. Dupin. 1706. T. III. 980.

⁶⁾ Chronic. Caroli VI. lib. XI. 9.

⁷⁾ l. c. XIII. c. 14; Achery, Spicileg. (nové vydání) I. 768.

⁸⁾ Achery, l. c. I. 785; srv. Hefele VI. 697. 698.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

působení o díle míru. Z radosti nad těmito zbuzenými nadějemi k sjednocení konaly se v Paříži slavné prosební dni s průvody, i dvůr s králem účastnil se jednoho k veliké mrzutosti vzdoropapeže, který sice též pohřební průvody nařídil a zvláštní mši »pro pace« sestaviti dal, již v únoru r. 1393. do Paříže zaslal, ale spolu rozkázal professoru Janu Goulainovi z řádu karmelitánského, aby vyvrátil návrh university, že poděkování obou papežův jest nutným.¹⁾

S dovolením královým pracovala universita dál o smír, žádala všechny dobře smýšlející za dobrozdání a na základě těchto rad podala 30. června r. 1394. králi pamětní spis sestavený od Mikuláše z Clemange, v němž k odstranění rozkolu tři cesty se navrhovaly, a sice: 1. via cessionis (poděkování obou), 2. via compromissi (rozhodčí soud) a 3. via synodi. Král přijal sice spis příznivě, však piklemí kardinála Petra z Luny dostala universita v určený den pro odpověď špatného vyřízení skrze královského kancléře; král prý nechce touto věcí se déle obírat, a universita o ní psáti. Když prosby za zrušení tohoto nálezu byly marnými, hrozila universita zastavením svých přednášek a kázání, a směla potom opět Klementovi VII. a kardinálům jeho psáti. I vyzvala Klementa, aby upřímné kroky smíru činil a kardinála Petra z Luny, jejího největšího nepřítele, potrestal. Klement rozhněvav se na tento list, »jedovatý a pomlouvačný« prý, a ještě více na své kardinály, kteří bez jeho svolení se shromáždívše, jemu radili, aby na jednu z oněch tří navržených cest nastoupil. Ze zármutku nad tím začal churavěti a skonal 16. září r. 1394., raněn jsa mrtvicí a maje věku svého 52 roky.³⁾

Na zprávu o smrti Klementa VII. vyzval král Karel 22. září r. 1394. kardinály, aby prozatím volbu nástupce odložili, s čímž universita pařížská úplně se srovnávala.⁴⁾ Ale kardinálové tušíce obsah královských listů neotevřeli jich až po konklave. Z 21 přísahal o jich 18, že každý z nich, byv za papeže zvolen, o jednotu

¹⁾ Chronicor. Caroli VI. lib. XIII. 14; Bulaeus, IV. 673; Baluz, I. 532; Hefele VI. 698.

²⁾ Chronicor. Caroli VI. lib. XIV. 9. 10; XV. 2. 3; Bulaeus IV. 683. 686 sqq.; Achery, Spicil. I. 776; Hefele VI. 700—702.

³⁾ Chronicor. Caroli VI. lib. XV. 4. 5; Achery, l. c. I. 784; Bulaeus, IV. 696. 699—701; Baluz, I. 535. 1397; Hefele VI. 702—703.

⁴⁾ Chronicor. Caroli VI. lib. XV. 6. 7; Achery, Spicil. I. 770; Martene et Durand, Vet. Scriptt. T. VII. 436. 479. 481; Bulaeus, IV. 707. 711; Hefele VI. 703—705.

starati se bude, a když většina sv. sboru za nutné to uzná, se i poděkuje. Potom byl 28. září kardinál Petr z Luny za papeže zvolen a přijal jméno **Benedikta XIII.** Poněvadž byl posud jáhnem, byl druhý den za kněze a potom 11. října za biskupa posvěcen.¹⁾

Nový vzdoropapež byl malé postavy, nadaný, výmluvný, vzdělaný, čistých mravů, ale ctižádostivý, chytrácký, ústy ke všem obětím za jednotu církve hotový, skutky však od toho daleko vzdálený, aby své hodnosti se vzdal. Byl rodem Španěl z Aragonie, studoval ve Francii, byl professorem církevního práva v Montpellieru a stal se r. 1375. kardinálem-jáhnem a byl nejhorlivějším pěstitelem rozkolu po jeho vypuknutí.

V únoru r. 1395. svolal král Karel VI. velikou poradu francouzského duchovenstva, která za předsednictví latinského patriarchy alexandrijského Šimona de Cramaud, administrátora biskupství karkassonského, velikou většinou pro poděkování (via cessionis) se rozhodla.²⁾ S tímto návrhem, který král za svůj přijal, odebrali se strýcové a bratr králův, vévodové z Berry, Burgundu a Orleansu s jinými ještě posly do Avignona, proti nimž vytasil se vzdoropapež se svým návrhem, aby totiž on s Bonifácem (intrusem-vetřelcem; tak slul ve Francii) na některém místě se sešli a o smíru radili. Dne 1. června ukazovali pařížští poslové na nemožnost tohoto návrhu a nutnost poděkování (cesse). Benedikt protahoval vyjednávání, zavrhl 20. června bullou navrženou cessi, za kterou též jeho kardinálové až na dva se přimlouvali, hájil svého návrhu a rozšířil jej v ten smysl, aby potom rozhodčí soud ustanovil, kdo z nich řádným papežem jest, kdyby schůze s Bonifácem možnou nebyla. S nepořízenou vrátili se poslové domů.³⁾ V nové poradě praelátů v Paříži za předsednictví králova bratra vévody z Orleansu přimlouvala se menšina za výpověď poslušnosti vzdoropapeži, většina za nové vyzvání jeho ku poděkování. Král rozhodl se pro návrh většiny a hleděl proň získati jiná ještě knížata, a pařížská universita jiné university.⁴⁾

¹⁾ *Chronicor. Caroli VI.* lib. XV. 8; Achery, I. 771 sq.; Martene et Durand, I. c. VII. Praefat. XLII; Baluz I. 566. 1410; II. 1108; Mansi XXVII. 313; Hefele VI. 705. 706

²⁾ *Chronicor. Caroli VI.* lib. XV. 11. 12; Martene et Durand, VII. 461 sqq.; Achery, I. c. I. 774 Bulaeus, IV. 732; Hefele VI. 708—711.

³⁾ Srv. Hefele VI. 711—719.

⁴⁾ I. c. 719.

Roku 1397. přišli poslové francouzského, anglického a kastilského dvora do Avignona a měli 16. června společné slyšení u Benedikta XIII., radíce mu ku poděkování; však marnou byla výmluvnost jejich; podobně zápornou odpověď dostali královští poslové od Bonifáce.¹⁾ Mezi tím snažil se král Karel VI. získati pro via cessionis římského a českého krále Václava, zákonitého ochránce církve, který posud věrně k Bonifácovi IX. stál a žádal ho za osobní schůzi, k níž konečně Václav na dolehání pražské university svolil. Ale porýnský falckrabě Rudolf II., otec pozdějšího vzdorokrále Ruprechta, kterýž pikle v říši proti Václavovi strojil, zrážel jej s toho, udávaje za důvod, že když sám nebude poslouchati toho, kterýž jej za krále potvrdil, též poddaní poslušnost jemu odeprou, poněvadž pak vlastně žádným králem není. V březnu roku 1398. zajel si Václav osobně z Lucemburku do Francie, měl s Karlem VI., svým příbuzným schůzi v Remeši, a zavázal se mu, že s veškerou silou Bonifácovi raditi bude, aby se poděkoval. Václav poslal hned svého tajemníka Mikuláše z Jevíčka a Petra z Alliaka, kancléře pařížské university, kterého mezi své tajné rady přijal a za biskupa kambray-ského povýšiti pomáhal, do Avignona k Benediktovi XIII., u něhož však s odpovědí vyhýbavou se potkali. Bonifác IX. projevil ochotu se poděkovati, když totéž vzdoropapež učiní.²⁾

Král Karel VI. svolal 22. května r. 1398. třetí velikou poradu francouzského duchovenstva, které předsedali strýcové královi, vévodové z Berry a Burgundu a bratr králův, vévoda z Orleansu, a bylo přítomno mimo latinského patriarchu alexandrijského 11 arcibiskupů, 60 biskupů, 30 opatů, zástupcové kapitol a universit a mnoho doktorů. Po dlouhém rokování vyslovila se většina pro to, aby poslušnost Benediktovi XIII. se vypověděla. Král potvrdil toto usnesení, s čím poslové kastilští a král navarrský právě přítomní se srovnávali, chránil svobod církve francouzské a zakázal přijímati obročí z Avignona.³⁾ Nežli Francouzové Benediktovi poslušnost vypověděli, vyzval jej po rozkazu králově ještě jednou Petr z Alliaka ku poděkování, však marně.⁴⁾ Potom prohlásili dva

¹⁾ *Chronicor. Caroli VI.* 33; *Bulaeus*, IV. 847. 849. 860; *Martene et Durand*, VII. 556 sq. 616 sqq.; *Hefele*, VI. 723. 724.

²⁾ *Palacký* II. 2, 334—338.

³⁾ *Chronicor.* l. c. XIX. 2; *Bulaeus*, IV. 829 sqq.; *Mansi*, XXVI. 839; *Martene, Thesaur. T.* II. 1153 sqq.; *Hefele* VI. 727 sqq.

Martene et Durand. Vet. Scriptt. VII. Praef. p. LV.; *Hefele* VI. 730.

královští radové před branami avignonskými 1. září královské dekrety; dne 17. září opustilo 18 kardinálů Benedikta, u něhož jich zůstalo ještě pět, a s nimi všichni Francouzové v jeho službách stojící. Maršálek Boucicaut oblehl vzdoropapeže v hradě, ale on hájil se statně, a byl 29. září raněn. Když na počátku r. 1399. tři odpadlí kardinálové do Paříže přišli a tam radili Benedikta sesaditi a uvězniti, ale při tom o své příjmy se starali: popudili všechno proti sobě a naklonili zase Benediktovi. Schůze francouzského duchovenstva zavrhl 20. února jejich návrhy, a král přikázal maršálkovi, aby na hrad více neútočil, než jenom jej střežil, aby Benedikt neutekl.¹⁾

Příkladu Karlova následovali jiní knížata, města a církve, a odtrhli se od Benedikta, jako Besançon (30. října r. 1398.), královna Marie neapolská a kněžna Provence (za svého syna Ludvíka II. 30. listop. r. 1398.), Kastilie (12. prosince), navarrský král Karel (14. ledna r. 1399.). Jenom aragonský král Martin ujímal se Benedikta a poslal na počátku roku 1399. posly do Paříže. Nastala nová vyjednávání s Benediktem, který 4. a 10. dubna r. 1399. se vyjádřil, že se poděkuje, když totéž jeho sok učiní neb umře, nebo vypuzen bude; spolu zavázal se, že nic dělati nebude, co by smíru překáželo. Na základě tohoto ujednání byl Benedikt zajatcem ve svém paláci a byl dle své vlastní žádosti hlídán od svého přítele Ludvíka, vévody orleanského, bratra krále.²⁾ Toto zajetí trvalo čtyři léta, ale unie nepokročila za ten čas ani o krok ku předu. Konečně uprchl Benedikt 12. března r. 1403. do Chateau-Reynarda, kde kolem něho jeho přátelé i odpadlí kardinálové znova se seřadili.

Porýnští kurfirsti, jmenovitě Jan mohucký, který těžiště vlády na německý Rýn přeložiti chtěl, brojili ze sobectví již delší dobu proti králi Václavovi, psali 2. února r. 1400. papeži Bonifácovi, že Václava pro špatnou vládu sesadí a jiného krále papeži milého zvolí, když své svolení ke změně trůnu udělí, ale spolu hrozili mu neutralitou Německa, kdyby po záměru jejich nepostoupil.³⁾ Papež odpověděl jim krátce a vyhýbavě, že si tak důležitou věc,

¹⁾ Bulaeus, IV. 863 sq.; Baluz, II. 1122 sqq.; Chronicor. l. c. XIX. 8. 12; XX. 5; Martene et Durand. l. c. Praef. p. LVII.; Hefele, VI. 730. 731.

²⁾ Martene et Durand, l. c. 601—622. 629. 633—669; Raynald. ad ann. 1398. n. 25 sq.; ad ann. 1399. n. 9—11; Baluz. II. 1126 sqq.; Hefele VI. 732.

³⁾ Weizsäcker: Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel III. 162. Nro. 115.

kteréž odjinud nezná, rozmysliti musí.¹⁾ Na sněmu frankfurtském pohnali Václava před svůj soud do Oberlahnsteina u Koblenze, kamž ovšem se nedostavil. Ale sjezd knížat do Oberlahnsteina vypadl velmi chatrně; mimo tři kurfirsty-arcibiskupy a porýnského falckraběte Ruprechta byli přítomni jenom ještě dva knížata, čtyři hrabata, 4 rytíři, něco málo šlechty, a veliký zástup obecného lidu. Dne 20. srpna r. 1400. sesadili jmenovaní kurfirsti Václava z důvodů nesmírně mělkých a lichých, že prý jednoty a pokoje v církvi nezavedl, (kterak to měl učiniti?) říše umenšil, povýšiv Viskonty za vévody milánské, a špatně vládl, ale neodvolávali se při tom na nijaké srozumění papežovo, řkouce toliko, že chyby a neschopnost Václavovu Apoštolské Stoliči oznámili.²⁾ Druhý den 21. srpna zvolili u Rhense za římského krále falckraběte Ruprechta, který svůj hlas na mohuckého arcibiskupa přenesl a tak v skutečnosti sám sebe volil. Na ostatní tři hlasy kurfirstské: český, saský a braniborský nemělo se nijaké zření. Dne 24. srpna oznámili kurfirsti sesazení Václavovo a volbu Ruprechtovu za krále poníženým listem papeži, prosíce za potvrzení,³⁾ za kteréž v září též Ruprecht poníženě žádal, ač prozatím nadarmo.

Papež Bonifác stál po veškerou tuto dobu věrně k Václavovi; dne 26. srpna, tedy šest dní po jeho sesazení ujišťoval jej listem, že jest hotov hájiti a chrániti ho něžností otcovskou až do prolití vlastní své krve.⁴⁾ Ale i když odboj a změnu trůnu v Německu zvěděl, choval se k Ruprechtovi velmi chladně a trpně a vyplnil ještě 1. května r. 1402. jistou žádost Václava »nejmilějšího svého v Kristu syna, římského a českého krále jasného« (carissimi in Christo filii nostri Venceslai Romanorum et Bohemiae regis illustris).⁵⁾

Vzdorokrál Ruprecht byl 6. ledna r. 1401. novou korunou za krále korunován, poněvadž Václav říšské klenoty u sebe měl. Válka Ruprechtova s Václavem neměla pro něj žádného zdaru, jakož i jeho vyjednávání: neboť Václav žádal, aby byl uznán za císaře, a potom chtěl Ruprechta za římského krále uznati. Ruprecht upevniv svou moc v Německu, nastoupil na svou jízdu do Říma, aby císařskou korunu svému soku napřed uchvátil, a spolu dle

¹⁾ l. c. III. 163. Nro. 115; srv. předmluvu str. 4.

²⁾ l. c. III. 258. (lat.) 263.

³⁾ l. c. III. 279.

⁴⁾ l. c. III. 225. Nro. 185; Pelzel: Lebensgesch. des römisch. u. böhm. Königs Wenzeslaus. 2 Bde. Prag. 1788—90. II. 428 sqq. Urkk. Nro. 170.

⁵⁾ Dobneri Monumenta, III. 428.

slibu kurfirstům a Florenčanům učiněného Viskontům Milán odňal. Ale byl 21. října r. 1401. nedaleko Brixie od Jana Galeazza Viskontiho na hlavu poražen, zůstal ještě přes zimu v horní Italii, však nevidá nijakého úspěchu ze své přítomnosti, vrátil se v dubnu r. 1402. zase do Německa. Bonifác IX. uznal Ruprechta za římského krále 29. září r. 1403. v konsistoři kardinálův¹⁾ a vydal o tom bullu z 1. října r. 1403.;²⁾ ale uznal jej teprve po tříletém dlouhém vyjednávání, po četných listech Ruprechtových, když Ruprechtův a papežův největší nepřítel, za to Václavův nejvěrnější stoupenec Jan Galeazzo († 3. září r. 1402.) zemřel, král Václav od svého bezcharakterního bratra Sigmunda jat (6. března r. 1402. — 11. listopadu r. 1403.) a odboj v Uhersku proti králi Zikmundovi v prospěch pretendenta trůnu Ladislava Neapolského velikých rozměrů nabyt.³⁾ V potvrzovací bulle praví sice papež, že kurfirsti sesadili Václava »auctoritate nostra suffulti« (opírajíce se o naši vážnost); však tento výrok nesrovnává se s historickými daty, a papež chce jeho neurčitostí kloudně své nynější stanovisko proti předešlému jaksi ospravedlniti a své právo sesazovací a potvrzovací hájiti.

Vzdorokrál Ruprecht uznal papeže Bonifáce za řádnou hlavu církve⁴⁾ a potvrdil a sesílil tím rozkol, poněvadž i král francouzský Karel VI., na základě veliké schůze prelátů, baronův a učenců 28. května r. 1403. ku poslušnosti Benedikta XIII., jenž všechno, co se stalo, Francii odpustil, zase ve svou říši se navrátil.⁵⁾ V červnu r. 1404. poslal Benedikt posly k Bonifácovi, kteří v slyšení 22. a 29. září návrh podali, aby oba sokové na některém neutrálním místě se sešli a o sjednocení se radili; kdyby se shodnouti nemohli, aby svou při na rozhodčí podali, a spolu každý pro případ své smrti svým kardinálům zakázal, novou volbu před se vzíti. Bonifác zamítl tento návrh, jmenoval svého soka vzdoropapežem a jsa churav rozlít se tak, že po dvou dnech

¹⁾ Raynald. ad ann. 1403. n. 1.

²⁾ l. c. n. 2—5.

³⁾ Srv. Einige Streitfragen aus der Geschichte der Absetzung des Königs Wenzel, v Historisch-polit. Blätter. 1882. sv. 90. str. 185; Palacký, II. 2, 345 sqq. Palacký viní Bonifáce jako by byl odboj kurfirstů schvaloval, a na druhé straně Václavovi nic o tom znáti nedal, ano přátelsky k němu se tvářil (str. 346): však tato výčitka nesrovnává se s průběhem událostí.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1403. n. 3.

⁵⁾ Chronicor. Caroli VI. lib. XXIII. 13; XXIV. 4—8; Mansi XXVI. 1200; Hard. VIII. 61; Hefele VI. 742—746.

1. října r. 1404. skonal. Poněvadž tito francouzští poslové pokládali se za mravní původce smrti papežovy, jal je velitel Andělského hradu a propustil teprve za 5000 dukátů.¹⁾ Římští kardinálové otáleli s volbou a tázali se poslů Benediktořých, mají-li pro ten případ plnomocenství a zvláštní instrukce, nemají-li, nechtě si pro ně dojdou. Však když odpověděli, že pán jejich nikdy se nepoděkuje,²⁾ vstoupili římské kardinálové 12. října do konklave a zvolili 17. října za papeže kardinála Kosmata Megliorati, který se nazval Innocencem VII.

Innocenc VII. (r. 1404—1406.) pocházel z nízkého rodu ze Sulmony v Abruzzách, byl za Urbana VI. kollektorem papežské apoštolské komory v Anglii, stal se arcibiskupem ravennským a bolognským a pokladníkem, a byl od Bonifáce IX. za kardinálkněze od sv. kříže v Jerusalemě povýšen. Byl to muž ctnostný, znalý církevního práva, zběhlý ve věcech správných a líbezný v obcování.³⁾ Jako všichni kardinálové přísahal i on při počátku konklave, že všechno pro smír podnikne třeba se i poděkuje,⁴⁾ a pomýšlel na svolání všeobecného sněmu,⁵⁾ k čemuž jej obzvláště římský král Ruprecht vybízel. Ale litovati jest, že padl do rukou neapolského krále Ladislava. Když totiž při jeho volbě panovalo v Římě kvašení a lid papežskou vládu zničit chtěl, potlačil Ladislav zpouř,⁶⁾ a vymohl na Innocencovi VII. slib, že v církevních věcech nic nepodnikne, nezaručiv napřed jeho práv k Neapolsku. Dále snažil se svou moc vždy více v církevním státě rozšířit, a jeho pomocí zbouřili se v následujícím roku Gibellinové tak, že papež do Viterba prchnouti musil.⁷⁾

Mezi tím prohlásil Benedikt, že pocestuje do Itálie srozumět se se sokem svým, a vypsál značnou berni na francouzskou církev. Po velikonocích r. 1405. odcestoval z Nizzy do Janova, který teď s Pisou a jinými městy jeho poslušenství podstoupil. Z Janova

¹⁾ Chronicor. l. c. XXV. 22; Martene et Durand, Vet. Scriptt. VII. p. LXIII. a p. 686 sqq.; Hefele, VI. 747.

²⁾ Chronicor. l. c. XXVI. 2; Hefele VI. 750.

³⁾ Raynald. ad ann. 1404. n. 10—12.

⁴⁾ Martene, Thesaurus. II. 1274.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1404. n. 12.

⁶⁾ Martene, Thesaur. II. 1277.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1404. n. 14. 16; ad ann. 1405. n. 7—10; Theod. Niem. de schism. lib. II. 34—37; Hefele VI. 749. — Chronicor. l. c. lib. XXVI. 1. 6. 24; Raynald. ad ann. 1405. n. 14—17; Theod. Niem. l. c. II. 38; Hefele VI. 749. 751. 752.

žádal na Innocencovi bezpečný průvod svým poslům, které k němu vyslati chtěl; však Innocenc boje se piklů Benediktových odepřel jej, a popudil tím mnohé proti sobě. Ale co takto Benedikt půdy v Itálii nabýval, ztrácel ji ve Francii. Innocenc VII. podal pařížské universitě zprávu o své volbě ¹⁾ a vévoda z Berry přesvědčil se zvláštními posly do Říma vyslanými o její pravdivosti. ²⁾ Francie se přesvědčila, že poslové Benediktovi volbu tuto vypisujíce, lhali, a dvůr odvracel se od vzdoropapeže. Chtěje zas jej sobě nakloniti, poslal Benedikt r. 1406. kardinála Chalanta do Paříže, který však tam nic nepořídil. Parlament odsoudil na návrh pařížské university pamětní spis university toulouské proti odepření poslušnosti k ohni, zakázal všechnu papežskou berni na církve a odkázal výpověď poslušnosti Benediktovi na valný sněm církve francouzské, který se měl slaviti o Všech Svatých r. 1406. ³⁾ Tento valný sněm počal se 18. listopadu, a byli tam přítomni 64 biskupové, 140 opatův a množství doktorův a učenců všech francouzských universit. Po dlouhém rokování v listopadu a prosinci usnesl se, aby k odstranění rozkolu všeobecný sněm obou poslušností (obedientů) byl svolán, a všechno propůjčovati církevní obročí papežem ve Francii se zakázalo. Král Karel VII. potvrdil toto usnešení a zakázal dekretem od 18. února, všechno udělování obročí papežem, annaty a jiné dávky. Však královské dekrety nevstoupily v život pro pletichy vévody orleanského. arcibiskupa remešského ⁴⁾ a volbu římského papeže Řehoře XII.

Řehoř XII. (r. 1406—1417.). Innocenc VII. zemřel v Římě 6. listopadu r. 1406. Kardinálové chtěli se před novou volbou s králem francouzským srozuměti, ale z bázně před možnou zpourou Římanů vstoupili 23. listopadu do konklave, složili volební kapitulaci, že, kdokoli z nich za papeže bude zvolen, hned se poděkuje, když sok jeho totéž učiní neb umře, a jeho kardinálové budou ochotni s nimi k nové volbě přikročiti; dalšími články této kapitulace stal se zvolený ne tak »papežem jako spíše

¹⁾ *Chronicor.* XXVI. 2; *Bulaeus*, V. 114; *Hefele* VI. 749. 750.

²⁾ *Martene et Durand, Vet. Scriptt.* VII. 695 sqq.; *Chronic.* l. c. XXVI. 3 *Bulaeus*, V. 118; *Hefele* VI. 750. 751.

³⁾ *Chronicor.* XXVI. 27; XXVII. 1—3; *Bulaeus*, V. 120. 127—132; *Hefele* VI. 752—753.

⁴⁾ *Chronicor.* XXVII. 17. 18; *Bulaeus*, V. 132 sqq.; *Martene, Thesaur.* II. 1307—1310; *Hefele* VI. 753—757.

prokuratorem papežství.«¹⁾ Jednohlasně byl 2. prosince papežem zvolen kardinál-kněz od sv. Marka a latinský patriarcha konstantinopolský Angelo Corrario, stařec 70iletý, rodem z Benátek. Byl muž čistých mravův, a horlitel pro jednotu, pročez báli se četní, aby dřív neumřel, nežli jednotu provede. Nazval se Řehořem XII. Po volbě potvrdil hned kapitulaci volební a svou horlivost pro jednotu pronesl slovy, »že se svým odpůrcem se sejde, kdyby pěšky o holi jíti nebo po kocábce plouti musil.«²⁾ Ještě před svou korunovací (19. prosince r. 1406. poslal list od 11. prosince »Petrovi z Luny, kterého někteří národové v tomto neblahém rozkolu Benediktem XIII. nazývají,«³⁾ v němž praví, že jsa pravým papežem nebude se hádati o právo, ale učiní po příkladě ženy v Starém Zákoně, která raději od svého dítěte chtěla upustiti, nežli by je roztíti dala; pročez chce se poděkovati, když tqtěz on, sok jeho, učiní. Podobně psal Řehoř kardinálům vzdoropapežovým, římskému králi Ruprechtovi, francouzskému Karlovi, universitám, biskupům a celému křestanstvu.⁴⁾

Když tyto zprávy do Paříže přišly, byl ještě valný sněm francouzské církve pohromadě, děkoval Bohu za dobré smýšlení římských kardinálův a jejich hlavy, a myslil, že Benedikt teď se poděkuje, nechce-li, aby jej za shnilý úd církve pokládali, a od jeho poslušnosti odstoupili.⁵⁾ Benedikt, který na podzim r. 1406. z Janova do Marsilie se navrátil, odpověděl listem od 31. ledna r. 1407. Řehořovi velmi přátelsky⁶⁾ a zpravil o tom francouzský dvůr. Poněvadž však někteří členové university Benediktovi nedůvěřovali, uzavřel král 18. února r. 1407. že pošle značné poselství k oběma papežům a navrhne jim, aby bez osobní schůze skrze zástupce se poděkovali.⁷⁾

¹⁾ Raynald. ad ann. 1406. n. 10—12; Chronic. l. c. XXVII. 19; Theod. Niem. l. c. III. c. 3. a v jeho *Nemus unionis* (lib. IV.) Tract. I. c. 1; Hefele VI. 757. 758.

²⁾ Raynald. ad ann. 1406. n. 13.

³⁾ l. c. n. 14. 15; Theod. Niem. III. c. 4; a *Nemus unionis*. Tract. I. c. 2; Chronic. XXVII. 20; Hefele VI. 759.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1406. n. 16; Martene et Durand, *Vet. Scriptt.* VII. 719 sqq.; Martene, *Thesaur.* II. 1280 sqq.; Hefele VI. 760.

⁵⁾ Martene, *Thesaur.* II. 1312; Hefele VI. 761.

⁶⁾ Chronic. l. c. XXVII. 21; Theod. Niem. *De schism.* III. 5; *Nemus* c. c. 4; neúplně ap. Raynald. ad ann. 1407. n. 1. 2; Hefele VI. 760.

⁷⁾ Bulaeus, V. 141; Chronic. l. c. XXVII. 22; Theod. Niem. *Nemus*, l. c. c. 7; Hefele VI. 761.

Mezi tím poslal Řehoř tři posly, mezi nimi svého synovce Antonína, biskupa modonského, do Marsilie, kteří po mnohém vyjednávání 20. dubna smlouvu učinili, dle níž oba papežové do 29. září, nejdéle do 1. listopadu r. 1407. do Savony k osobní schůzi za úplnými vytčenými zárukami pro svou bezpečnost se dostaví.¹⁾ Z Řehořova poselství přišli dva poslové do Paříže ke králi, který z počínání Řehořova velikou radost měl; třetí posel, synovec papežův, navrátil se do Říma.

Francouzské poselství majíc instrukci z 13. března přišlo v květnu k Benediktovi,²⁾ kterýž ústně své sliby a svou ochotu poděkovati se opakoval, ale bullu o tom poslům vyhoviti nechtěl. V Aixu radili se poslové (21. května), zdali by hned poslušnost Benediktovi vypověděti neměli, však prozatím upustili od toho; jeden díl poslů zůstal v Marsilii, druhý odebral se se zprávou do Paříže, a třetí s alexandrijským patriarchou v čele do Říma.³⁾

Však zatím změnil Řehoř své chování, dílem vlivem svých synovcův jmenovitě Antonína, kterého rychle za apoštolského komoří a biskupa bolognského povýšil, dílem působením krále Ladislava, kterýž o Neapoli se bál, dílem z bázně, aby ho Benedikt nepřelstil a svobody nezbavil. Savony neměl za místo bezpečné a nechtěl se svěriti janovským lodím, které dle smlouvy marsilské tam jej dovésti měly, poněvadž Savona i Janov ku poslušnosti vzdoropapežově náležely.⁴⁾ Když francouzské poselství do Říma přišlo, sešlo se tam s posly Benediktovými a mělo 18. a 19. července slyšení u papeže a 18. též u kardinálův, ale veškerou svou výmluvností a veškerým podáváním záruk nemohlo pohnouti papeže k cestě do Savony. V dalším vyjednávání učinil alexandrijský patriarcha papeži návrh, aby do Savony poslal zástupce, kteří by ve jménu jeho se poděkovali; však on chtěl se pouze odebrati do Pietry Santy (severně od Pisy) nebo na jiné bližší místo Benediktovy poslušnosti.⁵⁾ Po mnohém opětém vyjednávání dal 31. července poslům Benediktovým odpověď, že do Savony přijde nebo

¹⁾ Chronic. l. c. XXVII 23. XXVIII 1. 2; Theodor. Niem. Nemus. Tract. I. 8—10; Martene et Durand, Vet. Scriptt. VII. 745. 746. 750; Martene, Thesaur. II. 1314; Hefele VI. 761. 762

²⁾ Chronic. l. c. XXVII. 22. XXVIII. 1; Martene, Thesaur. II. 1357—1366; Hefele VI. 761.

³⁾ Chronic. l. c. XXVIII. 3—14; Hefele VI. 762—766.

⁴⁾ Srv. Hefele VI. 767. 768.

⁵⁾ Chronicor. l. c. XXVIII. 17—24; Hefele VI. 769—771.

zástupce s neobmezeným plnomocenstvím tam vyšle.¹⁾ S touto odpovědí odcestovali poslové Benediktovi z Říma. Však 4. srpna nechtěl Řehoř již nic více slyšeti o Pietře Santě a chtěl odebrati se buď do Florencie nebo Pisy nebo Sienny. Za to slíbili kardinálové francouzským poslům, že do Savony přijdou a v případě smrti Řehořovy k nové volbě nepřistoupí, po čemž francouzští poslové Řím opustili.²⁾

Řehoř odebral se 9. srpna r. 1409. z Říma do Viterba, kde se 20 dní zdržel a psal odtud listy francouzskému králi a vzdoropapeži.³⁾ Potom odcestoval do Sienny, aby byl blíže Savony i Pisy, a pobyl tam až do ledna r. 1408. Když první lhůta (29. září) schůze v Savoně se blížila, dostavil se tam Benedikt, ale proti ujednání s vyzbrojenými galeji; kardinálové Řehořovi prosili tohoto, aby též tam se odebral. Řehoř neučinil toho, ale poslal tam tři posly ospravedlnit, proč sám se nedostavil. Když se druhá lhůta blížila, ospravedlňoval se obšírnou obranou, proč do Savony nemůže. Dle nového ujednání měl se Benedikt dostavit do Porta Venere, který náležel Janovu, a Řehoř do Pietry Santy, která náležela pánu Lukky, Pavlu Quinisiovi, jenž Řehořovi úplnou jistotu zaručoval.⁴⁾ Řehoř přesídlil se v lednu r. 1408. do Lukky a Benedikt do Porta Venere, oba vyjednávali mezi sebou posly o místo schůze, a byli v tom podporováni vyslanci Florencie, Bologne a jiných měst, ale o dohodnutí nebylo řeči.⁵⁾ Vrstevníci měli oba papeže v podezření, že jsou umluveni a s křesťanstvem si jenom zahrávají. Právilo se úštěpačně: Jeden jest zvířetem pozemským a nechce do města pomořského (Řehoř), a druhý jest zvířetem mořským a bojí se pevné země.⁶⁾ Při tom rostla napjatost mezi Řehořem a jeho kardinály; neboť chtěl své synovce,

¹⁾ Martene, Thesaur. II. 1354 1366—1374; Raynald. ad ann. 1407. n. 6; Hefele VI. 771. 772.

²⁾ Chronic. l. c. XXVIII. 25; Martene, Thesaur. II. 1335 sq. 1348; Hefele VI. 772.

³⁾ Theod. Niem. De schism. III. 20. 21. Nemus, Tract. IV. 1; Martene, Thesaur. II. 1339; Vet. Scriptt. VII. 761. 767; Hefele VI. 774.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1407. n. 20—23. 28; Theod. Niem. de schism. III. 23. nemus, Tract. IV. 7; Martene, Thesaur. II. 1354—1357. 1382—1384. 1386; Hefele VI. 774. — Obě místa jsou od sebe 10 hodin cesty vzdálena a leží při moři.

⁵⁾ Theod. Niem. de schism. III. 23

⁶⁾ Theod. Niem., nemus, Tract. VI. 12 Martene et Duraud. Vet. Scriptt. VII. 768 sq.; Hefele VI. 775.

kteří vždy většího vlivu na něj nabývali, proti volební kapitulaci, povýšiti za kardinály, což jenom s nouzí zamezili kardinálové.¹⁾ Brzo potom navrhoval svému soku za místo schůze Lukku, Pisu nebo Livorno a nechtěl od nich nijak upustiti. Okolo toho času 23. dubna r. 1408. obsadil král Ladislav Řím skoro k radostí Řehořově, který stal se ještě nedůvěřlivějším a nechtěl ani o Pise nic slyšeti, ačkoliv ji Ladislav odporoučel.²⁾

Řehoř chtěje nové kardinály jmenovati, vystoupil 4. května v Luce urputně proti starým, a jmenoval 12. května čtyři nové kardinály své synovce, Antonína Corraria a Gabriele Condolmera (pozdější to papež Eugen IV.), protonotáře Jakuba z Udine a arcibiskupa Jana z Dubrovníka (Ragusy). Však týž den, 12. května, uprchlo sedm kardinálů z Lukky do Pisy,³⁾ ohražovali se odtud ve dvou pamětních spisech proti rozkazům Řehořovým od 4. května, aby totiž bez jeho svolení Lukky neopouštěli, porad nekonali, s francouzskými a Benediktovými posly neobcovali, odvolávali se ku papeži, který bude lépe zpraven, ku Kristu, všeobecnému sněmu a budoucímu papeži, stěžovali si na nebezpečenství, kteráž jim v Luce hrozila, a vyslovovali svou důvěru v pomoc knížat.⁴⁾ Řehoř vydal 12. června r. 1408. vyvrácení kardinálů, viní je z nepravdy a prohlašuje jejich počínání za rozkolnické.⁵⁾

Mezi tím ztratil vzdoropapež zavražděním vévody orleanského (23. listopadu r. 1407.) svou hlavní podporu, a veřejné mínění nabylo převahy, že oběma papežům o smír a jednotu církve nejde. Dne 12. ledna r. 1408. hrozil francouzský král Benediktovi výpovědí poslušnosti,⁶⁾ Benedikt opět ve dvou bullách klatbou a jinými církevními tresty.⁷⁾ Však tyto bully byly u přítomnosti krále a princů v Paříži roztrhány, stoupenci vzdoropapežovi pro-

¹⁾ Theod. Niem. De schism. III. 23—25.

²⁾ Theod. Niem. de schism. III. 27—29; Nemus, Tract. VI. 3—5. 7; Raynald. ad ann. 1408. n. 5. 10. 17; Hefele VI. 775. 776.

³⁾ Raynald. ad ann. 1408. n. 7. 8. 13—16; Theod. Niem. de schism. III. 31. 32; nemus, Tract. VI. 10, 11. 33. Tract. IV. 8. Tract. V. 1; Martene, Thesaur. II. 1394 sqq.; Hefele VI. 776 sq.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1408. n. 8. 9; Theod. Niem., nemus, Tract. VI. 10. 11; Mansi XXVII. 33 sqq.; XXVI. 1188; Hard. VIII. 138 sqq.; Hefele VI. 777. 778.

⁵⁾ Raynald. ad ann. 1408. n. 9—19; Mansi XXVII. 36; Hard. VIII. 143; Hefele VI. 778.

⁶⁾ Chronic. XXIX. 2. 6; Bulaeus, V. 147. 151; Martene et Durand. VII. 770; Achery, Spicil. I. 803; Hefele VI. 779.

⁷⁾ Chronic. XXIX. 2—4; Bulaeus, V. 148. 152; Achery, l. c. 803 sqq.

následování, neutralita prohlášena a maršál Boucicaut dostal z Janova rozkaz zatknouti Benedikta. Ale Benedikt ušel zatknutí a odcestoval 15. června do Aragonie, svolav církevní sněm do Perpignana na den Všech Svatých. Král Karel VI. vyzval 22. května r. 1408. kardinály obou poslušností, aby se sešli a konec rozkolu učinili, a poslal posly ke všem knížatům, vyzýváje je, aby žádného z obou papežů neuznávali, což také králové Václav Český a Římský, Zikmund Uherský a potom Novarrský učinili.

Odpadlí kardinálové vyzvali Benedikta, aby do Livorna přišel. On tam poslal tři kardinály, čtvrtý Chalant tam již dlel, a po jeho odjezdu do Aragonie dostavili se tam ještě tři jiní. V Livorně sjednotili se již 22. června a podepsali 29. listinu, že pro nedbalost obou praetendentů k odstranění rozkolu všeobecný církevní sněm svolají a jmenování nových kardinálů neuznají.¹⁾ Dále sestavili 22 články, dle nichž každý sbor praeláty své poslušnosti vyzve, aby 2. února r. 1409. na synodu se dostavili buď na jedno místo nebo na dvě blízko sebe ležící, kdež oba praetendenti se poděkují nebo sesadí. Tyto články poslali oběma papežům ku potvrzení²⁾ a oznámili své posavadní kroky francouzskému králi a pařížské universitě.³⁾ Dne 14. července ustanovili, že synoda 25. března r. 1409. v Pise započne.⁴⁾

Papež Řehoř XII. vydal 6. července v Lucce dekret, že budoucí svátky svatodušní synodu v provincii ravenenské neb aquilejské slaviti bude,⁵⁾ žádal své krajany Benátčany, aby místo příhodné k ní určili,⁶⁾ přesídlil u prostřed července do Sienny, kde tři měsíce pobyl a 10. září deset nových kardinalův jmenoval, a odebral se potom do Rimin pod ochranu pána Karla z Malatesty.⁷⁾ Proti němu počínali si jeho odbojní kardinálové ostřeji a nešetrněji nežli avignonští proti Benediktovi a překročili meze své působnosti, když 29. srpna r. 1408. kardinála Petra Philargi místodržitelem v marce ankonské a spoletském vévodství jmenovali.

¹⁾ Mansi XXVI. 1167. 1180. XXVII. 143; Hard. VIII. 30. 42; Martene et Durand., Vet. Scriptt. VII. 798—803; Hefele VI. 783.

²⁾ Martene et Durand., VII. 775. 795; Mansi XXVII. 140; Hefele VI. 783. 784.

³⁾ Bulaeus, V. 168; Hefele VI. 784.

⁴⁾ Srv. Hefele VI. 785.

⁵⁾ Mansi XXVII. 55. a 158; Raynald. ad ann. 1408 n. 21; Theod. Niem. de schism. III. 36; nemus Tract. VI. 42; Hefele VI. 782.

⁶⁾ Mansi XXVII. 153.

⁷⁾ Hefele VI. 782. 783.

Mezi tím slavila se veliká národní synoda francouzská v Paříži od 11. srpna až 5. listopadu r. 1408. a učinila pro čas neutrality potřebná usnešení pro církevní správu. Proti těmto usnešením povstal odpor od mnohých, jmenovitě od remešského arcibiskupa Quidona.¹⁾ Též vzdoropapež nepomýšlel, aby se kardinálům podrobil, maje posud ve své poslušnosti Aragonii, Kastilii, Savojsko, Lotarinsko a Skotsko, jmenoval nové kardinály a začal 1. listopadu r. 1408. synodu v Perpignaně se 120 členy, která však v největším rozbroji se rozešla.²⁾

Pro nastávající sněm piský působili horlivě kardinálové. Listy, poslové, dobrozdání a spisy učenců nakloňovali křesťanstvo sněmu. Mnozí sice mysleli, že všeobecný církevní sněm nemůže bez papeže býti svolán, že papež, má-li se dostaviti, musí býti v nezkráceném držení svých práv, a tudy neutralita pominouti, a že papež mimo případ kacířství nemůže býti sesazen. Též oba papežové upírali ve svých listech kardinálům právo, svolávati všeobecný sněm. Ale mnohem větší část věřících byla na straně kardinálů; celé university i jednotliví učitelé a učenci vyjadřovali se v jejich smyslu. (Bologna, Paříž; Gerson, Petr z Alliaka). Mezi tím snažili se král uherský Zikmund, Florencie, Benátky a Siena porovnatí Řehoře s jeho kardinály, aby místo dvou synod jednu společnou slavili, ale nadarmo; podobně pracoval bez úspěchu o smíření jejich Karel Malatesta. Francie a Anglie působily na všech stranách pro neutralitu. Král Václav a bratr jeho Zikmund žádali na Řehořovi, aby potvrzení Ruprechtovo za krále římského za neplatné prohlásil, a když to odepřel, postoupil Václav po kardinálech pod tou výminkou, že jeho poslové budou od sněmu jako poslové římského krále přijati, a učinil o tom 17. února r. 1409. konečnou úmluvu s kardinálem Landulfem, a snažil se o to, aby v zemích jeho nikdo Řehoře neposlouchal.³⁾ Sněm frankfurtský, ke kterému dostavili se král Ruprecht, kardinál Landulf jako zástupce kardinálů a synovec Řehoře XII. Antonín, prohlásil se v lednu r. 1409. působením arcibiskupa mohuckého Jana, hraběte nassovského, pro neutralitu. Král Ruprecht zůstal věrným Řehořovi a předpověděl, že z počínání kardinálů větší zmatek, trojice papežů, vznikne.⁴⁾

¹⁾ Chronic. XXIX. 8—10; Hefele VI. 781. 848—850.

²⁾ Srv. Hefele VI. 850—852.

³⁾ Palacký, III. 1, str. 71 sqq. 88. 89.

⁴⁾ Hefele VI. 798—800.

Řehoř XII. vyzval své odbojné kardinály k návratu a poslušnosti (14. prosince r. 1408.), při čemž vypsál celé jejich počínání a naříkal jmenovitě na kardinály Balthasara Cossu, kterého odchovancem bezbožnosti a synem zatracení (*iniquitatis alumnus* a *filius perditionis*) nazval.¹⁾ Když se v určitou lhůtu, 14. ledna r. 1409., nedostavili, sesadil je, vyobcoval²⁾ a pronásledoval, pokud jeho poslušenství sáhalo; tak na př. ztratil Petr Philargi milánské arcibiskupství; čímž ovšem ještě víc je proti sobě popudil. Město za městem odpadávalo od něho, i Benátky, poněvadž synovce dožete Michala Stena biskupem neučinil.

§. 365. *Piský mēm r. 1409;*³⁾ *pišti papežové; Alexander V. (1409—1410) a Jan XXIII. (1410—1417);*
vicbol rozkoľu, trojice papežů.

Po tolika přípravách a za velikého očekávání křesťanstva byla piská synoda 15. března r. 1409. v stoličném chrámě započata. Když byla nejčetněji navštívena byli přítomni 24 kardinálové (14 řehořských, 10 benediktských), 4 patriarchové, mezi nimi patriarcha antiošský, Čech Václav Králík, probošt vyšehradský; 80 biskupů, zástupcové 102 biskupů, 87 opatů, zástupcové 200 opatů, 41 převorů, generálové dominikánů, minoritů a augustinů, velmistr Joannitů se 16 komthury, generální převor rytířů Božího Hrobu, generální prokurátor německého rytířského řádu, poslové 13 universit, mezi nimi též pražské, plnomocníci více nežli 100 kapitol, přes 300 doktorů theologie a církevního práva, a konečně poslové skoro všech králů, knížat a republik Západu. Synodě předsedal nejprve kardinál-biskup palestrinský Quido de

¹⁾ Raynald. ad ann. 1408. n. 61 sqq; Mansi XXVII. 67; Hard. VIII. 171; Hefele VI. 800.

²⁾ Raynald. ad ann. 1409. n. 1; Mansi XXVII. 73; Hard. VI. 177; Hefele VI. 801.

³⁾ *Acta varia conc. Pisani et ad illud spectantia* n. ap. d' Achery, *Spicileg.* I. 803—862; Mansi XXVI. 1131. XXVII. 1—522. Hard. VII. 1929—1962. VIII. 1—204; Martene et Durand., *Vet. Scriptt.* VII. 1078; Raynald. ad ann. 1409. n. 12 sqq.; Lenfant. *hist. du Concile de Pise.* Amst. 724—727. 2 T. 4. — Richerii *hist. Concilior. general. lib. II. c. 2.* Tom. II. p. 64—131; Wessenberg: *Die grossen Kirchenversammlungen des 15. und 16. Jahrhunderts.* Const. 840. 4 Bde. — Schwab: *Joh. Gerson. str.* 229; Hefele VI. 853—902.

Maillesec (obyčejně kardinálem poitierským zvaný), odpadlý od Benedikta, jako nejstarší kardinál. Synoda počala se mší sv. a kázáním a první sedění ustanoveno pro svátek Zvěstování Panny Marie na druhý den.

V prvním sedění, 26. března, měl kardinál Petr Philargi nešetrnou řeč o slovech: »Jste tu všichni, synové israelští, ustanovte, co máte činiti« (Soud. 20, 7.); potom četl jeden advokát obeslání obou papežů před synodu, a kommise ustanovená vyšla před dvěře ptát se, zdali Petr Luna a Angelo Carrorio (přece nebyli ještě sesazeni) se svými kardinály osobně nebo skrze zástupce přítomni jsou? Nedostavše ovšem odpovědi vrátili se do synody, a prokuratoři synody činili návrh, aby za tvrdošíjné byli prohlášeni. V sedění druhém (27. března) a třetím (30. března) bylo obeslání týmž způsobem opětováno, a v tomto Petr Luna a Antonín Carrorio za tvrdošíjné prohlášeni.

Do sedění 4. (15. dubna) dostavili se poslové krále Ruprechta, arcibiskup Jan z Rigy, biskupové Matouš z Vormsu a Oldřich z Verdunu s kanovníkem špýrským Konrádem ze Susatu, a přednesli 23 obavy a námitky proti počínání kardinálův a řádnosti synody. Jmenovitě popírali právní platnost výpovědi poslušenství k uznanému papeži, svolání synody, obeslání Řehořova a spojení obou kardinálských sborův, a žádali, aby synoda s Řehořem o místě a čase nové synody se smluvila, kde by tento dle přípovědi se poděkoval. Synoda žádala, aby tyto články písemně byly jí podány, a kanovník Konrád dostal rozkaz to učiniti. Synoda prohlásila znova oba papeže za tvrdošíjné, ale kardinálům jejich prodloužila lhůtu k dostavení. Poslové Rupertovi nečekali odpovědi, opustili 21. dubna Pisu, ani se nerozloučivše a zanechali tam ohrazení proti všem krokům synody a odvolání k budoucímu řádnému všeobecnému sněmu.

Též Karel Malatesta, kníže riminské, statný vojevůdce a přítel věd, přišel do Pisy působit pro Řehoře a porovnat ho se synodou. Kardinálové určili čtyři ze svého středu, kteří by s ním vyjednávali. On žádal, aby synoda na některé jiné místo mimo florentské území ležící se odebrala, kde by Řehoř s biskupy svého poslušenství s ní se spojil. Kardinálové přednesli mu 40 důvodů, proč jeho návrhu přijati nemohou, kladouce váhu na to, že papežové svým přísahám a slibům nedostáli, že sněm jest všeobecný, a nemůže býti přeložen, jsa nad papežem, a pak že musí se míti zřetel na Petra Lunu a jeho stranu. Po mnohém vyjednávání prohlásili kardinálové ve své generální schůzi, že chtějí se s Řehořem se-

jíti mimo Pisu, v městě, které by asi 30 italských mil od Pisy bylo vzdáleno, buď v Pistoji nebo ve sv. Miniati (u Florencie). Malatesta navrátil se 26. dubna do Rimin, ale nemohl pohnouti Řehoře, aby přijal Pistoju, který sic opakoval svou ochotu poděkovati se, ale chtěl to učiniti důstojně, pro církev prospěšně a beze škody pro své přátele a stoupence.

V sedění 5. dne 24. dubna, byly obnoveny obsylka obou pretendentův a prohlášení jich za neposlušné (*contumax*) a čten pamětní spis o vzniku a trvání rozkolu jako úvod ku procesu proti nim.

Mezi tím množil se počet synodálních členů; 26. dubna přibyl do Pisy alexandrijský patriarcha Šimon Cramaud, hlava francouzských deputovaných; o něco později poslové Anglie a jiných zemí, kteří všichni do synody v sedění 6., dne 30. dubna uvedeni byli. V sedění 7., dne 4. května, vyvrátil Petr de Ancorano, professor obojího práva v Bologni všechny námitky a obavy Ruprechtových poslů, po čemž poslové krále Václava jako poslové krále římského byli uznáni, a obdrželi přednost před posly všech ostatních panovníků.

Dne 8. května učinil kardinál palestrinský návrh, aby se utvořil výbor ze synody, který by poradám kardinálů byl přítomen, poněvadž tito bez porady se synodou nic činiti nechtějí a celá synoda po každé svolána býti nemůže. Na to odpověděl alexandrijský patriarcha, že francouzský národ takový výbor ze sebe již vyvolil. Bylo usneseno, aby ostatní národové tohoto příkladu následovali, a tak urovnala se cesta k hlasování dle národů v Kostnici.

V sedění 8., dne 10. května, prohlásila se synoda za všeobecnou a celou církev představující, kteréž jakožto nejvyššímu soudci zde na zemi přináleží rozhodnouti o sporu obou pretendentův a potvrdila dodatečně spojení obou kardinálských sborů.

V sedění 9., dne 17. května, bylo stanoveno, že každý mohl svému papeži poslušenství vypověděti od toho času, kdy tento svému závazku se strany poděkování nedostál, všickni věřící mají oběma papežům poslušenství odepříti; všechny výroky obou sjednocení mařící jsou neplatny; konečně každý člen sněmu, ačkoliv jest soudcem, může též proti oběma vystoupiti za svědka.

V sedění 10. a 11. (22. a 23. května) četly se obžalobní články proti oběma papežům a počet svědků, kteří při každém článku byli vyslýcháni, a připojilo nových pět článků. V sedění 12., dne 25. května, byly tyto články prohlášeny za pravé a všeobecně známé čili notorické a usneseno dále proti oběma praetendentům

nastupovati. Před tím přišly bully Benediktovy, které nikdo z jeho bývalých stoupenců přijati nechtěl, až to učinil na domluvu patriarchy alexandrijského kardinál Petr Philargi, který pečeti rozlomil. Obsahovaly zákaz voliti nového papeže, a byly k veliké radosti jeho odpůrců důkazem o jeho tvrdošijnosti a že nelze na něj déle čekati.

V 13. sedění, 29. května, řečnil mistr Petr Plaoul o slovech proroka Oseáše (1, 11.), dokazoval, že církve jest nad papežem, a ujišťoval, že pařížská universita má Petra Lunu za rozkolníka a bludaře v pravém smyslu slova. Potom četl se protokol z předešlého dne (28. května) o schůzi více nežli 100 doktorů, kteří pro sesazení obou praetendentův, jakožto bludařův a rozkolníků se vyslovili. V sedění 14. dne 1. června, přijímaly se další svědectví a důkazy proti oběma praetendentům a četly se články za článkem s počtem svědků. Mimo to byla úplná akta s obšírnými výpovědmi svědků v karmelitánském klášteře vyložena, aby v následujících dnech každý člen do nich nahlédnouti mohl. V sedění 15. dne 5. června, svatvečer Božího Těla byli Petr Luna a Angelo Corrario synodální deputací přede dveřmi chrámovými předvoláni. Když ovšem přítomni nebyli, vrátila se deputace do synody a patriarcha alexandrijský četl potom za assistance patriarchův antiošského a jerusalémského při otevřených dveřích a před velikým zástupem lidu konečný výrok, kterým Petr z Luny a Angelo Corrario, dříve Benedikt XIII. a Řehoř XII. zvaní, byli za notorické rozkolníky a bludaře prohlášeni, svých důstojností zbaveni a z církve vyobcováni; všichni věřící od jejich poslušnosti rozřešeni, apoštolský stolec za uprázdňený, censury obou sesazených jakož i jmenování nových kardinálův jimi (Řehořem 3. května, Benediktem 15. června r. 1408.) za neplatné prohlášeny. Když tento výrok byl přečten, pělo se »Te Deum« a potom ustanovilo, že nikdo synodu opustiti nesmí, pokud tohoto dekretu nepodepíše. Hlídka městských bran svěřila se patriarchovi alexandrijskému, který v Pise hlavní úkol měl.

V sedění 16., dne 10. června, četl arcibiskup piský listinu podepsanou všemi kardinály, že kdokoli z jejich sboru nebo mimo něj za papeže zvolen bude, nerozpustí přítomný sněm, pokud s jeho radou žádoucí opravy v hlavě a údech (in capite et membris) neprovede.

O způsobu volby papeže rozcházela se mínění. Poněvadž všichni kardinálové vyjma Quidona de Maillesec, předsedu synody, byli za rozkolu jmenováni, a tudy auktorita jejich trochu po-

chybna, myslili někteří, že v tomto případě synodě přináleží voliti papeže a nikoli kardinálům, aby nikdo o řádnosti volby pochybovati nemohl. Proti nim myslil alexandrijský patriarcha, aby volba papeže kardinálům se přenechala, však aby v tomto případě ji »s auktoritou všeobecného sněmu« vykonali. Tento náhled dosáhl většiny a byl v 17. sedění, dne 13. června, jako synodální dekret prohlášen. V sedění 18., dne 14. června, dostali veřejné slyšení poslové aragonského krále a Benedikta, však vidouce smýšlení synody i lidu, zanechali brzo všeho vyjednávání a opustili Pisu.

V sedění 19., dne 15. června, byla ráno církevní slavnost s kázáním o nastávající volbě, po níž kardinálové v arcibiskupském paláci do konklave vstoupili. Všichni, počtem 24, zvolili 26. června za papeže kardinála Petra Philargi, který se nazval Alexandrem V.

Alexander V. (r. 1409—1410.) pocházel z řeckého ostrova Kandie, která tenkrát Benátčanům náležela, a ztratil záhy rodiče, kterých ani nepoznal. Jeden italský minorita v Kandii ujal se sirotka, přivedl jej do svého kláštera a vyučoval latině. Když vstoupil do řádu, odvedl jej jeho dobrodinec k dalšímu vzdělání do Itálie. Později studoval v Oxfordě a Paříži, vyučován jsa znamenitým učitelem na universitě pařížské a dobyl si též jako kazatel znamenité pověsti. Milánský vévoda Jan Galeazzo Viskonti povolal jej ke svému dvoru, užíval jeho rady a on prokázal mu dobré služby u českého a římského krále Václava. Přispěním vévody stal se brzo po sobě biskupem vicenzským, potom novarrským, r. 1402. milánským arcibiskupem a Innocenc VII. povýšil jej za kardinála-kněze při chrámě 12 apoštolů. On byl muž dobromyslný, štedrý, mající již 70 let svého věku, ale závislý na kardinálu Balthasaru Cossovi, kterýž jmenovitě o jeho zvolení usiloval. Byl v kathedrálce slavně nastolen a předsedal potom sám v posledních seděních (20—23.) piského sněmu. V sedění 20., dne 1. července, měl Alexander V. řeč o slovech Páně: »Bude jeden ovčinec a jeden pastýř« (Jan 10, 16.), po níž kardinálem Cossou bylo několik dekretův prohlášeno, jimiž veškeré počínání kardinálův co do vymítní rozkolu od 30. května r. 1408. až do započetí synody bylo schváleno, jeho právní vady zhojeny, spojení kardinálských sborův potvrzeno a reforma církve ohlášena, pro kterou každý národ vhodné muže zvoliti má, aby s papežem a kardinály o ní vyjednávali.

Nový papež udělil hned mnoho milostí, byl 7. července s obvyklými slavnostmi v stoličném chrámě korunován a poslal

posly zpravit o tom knížat a věřících. V sedění 21., dne 10. července, byly všechny censury obou praetendentův a jejich předchůdcův od počátku rozkolu a za jeho příčinou vydané za neplatny prohlášeny; toliko dispense ve věcech manželských, jakož i ve věcech svědomí od nich udělené zůstaly v platnosti. V sedění 22., dne 27. července, byly prohlášeny dekrety o volbách, udělování církevních obročí a potvrzování na ně, o svolání nového všeobecného sněmu ve třech letech, a zakročení proti stoupencům Petra Luny a Angela Corraria; dále prohlásil papež arcibiskupem piským, že církvím všechny nedoplatky povinné Apoštolské komoře odpouští, a dědictví po zemřelých prelátech a reservac, které si předchůdci vyhradili, se odřiká. V sedění 23. a to posledním, dne 7. srpna prohlásil papež dekret, že nemovité statky církve římské a jiných církví prodati nebo zastaviti se nesmějí, dále že jest slaviti provinciální a diecéšní synody a kapitoly mnichův a řeholních kanovníkův a na nich konati porady o církevních opravách. Jak viděti, měl se v dekretch reformačních posledních dvou sedění zřetel k návrhům národů. Vlastní oprava v hlavě a údech odložila se k budoucímu všeobecnému sněmu, jemuž jmenované synody a kapitoly předběžné práce a hotové návrhy podati měly. Poněvadž mnozí preláti Pisu již opustili, jiní po návratu do svých diecésí toužili, skončil papež synodu uděliv všem, kteříž jí přítomni byli, a usnesení její přijímají, plnomocné odpustky.

Synoda piská není všeobecnou čili oekumenickou, neboť nebyla od nikoho, který si jako papež vedl, svolána; v 19 seděních byla vůbec bez papeže; nedosáhla všeobecného uznání v křesťanstvu a neprovedla svého vytčeného úkolu, totiž vymítní rozkol, naopak ona přivedla jej na nejvyšší stupeň; místo dvojice papežů byla zde teď trojice. Řehoř XII. poslouchalo Neapolsko, a některé menší italské státy a severní skandinávské říše; Benedikta XIII. říše španělská, Skotsko, Sardinie, Korsika, Armagnak, Foix a Bearn; Alexandra V. ostatní, ovšem větší část křesťanstva.

Proti legitimitě čili řádnosti piské synody svědčí též ta okolnost, že nebyl-li Řehoř XII. řádným papežem, nebyli též kardinálové jím jmenovaní řádnými kardinály; sesaditi papeže nebylo příčiny, neboť ani Řehoř ani Benedikt nebyli bludaři, a viniti je z bludu »že nevěří v »jednu« svatou, katolickou a apoštolskou církev«, bylo pouhým šroubováním skutku, že jeden ani druhý svou důstojnost opustiti nechtěl, mysle, že s plným právem ji

drží. Konečně sněm kostnický zapřel Pisány, sesadiv Jana XXIII., nástupce Alexandra V., a zničil tak hlavní práci jejich.

Ke konci piského sněmu započal Řehoř XII. svůj sněm v Cividale del Friuli u Aquileje. Poněvadž do 1. sedění (6. června r. 1409.) o Božím Těle skoro nikdo se nedostavil, vydal Řehoř nový svolávací list a ustanovil druhé sedění na 22. měsíce července, do něhož též knížata osobně nebo zástupci se dostaviti měli. Doufali jmenovitě v pomoc svých krajanů Benátčanův a krále Ruprechta, jemuž dekretem od 15. července dovolil sesaditi všechny biskupy, opaty a preláty, kteří řádného krále a řádného papeže posloučati nechtěli, a přenechal mu všechny příjmy odbojného arcibiskupa mohuckého Jana. Však Ruprecht nemohl při vši dobré vůli nic podstatného pro něho učiniti, a Benátčané přešli docela na stranu Alexandra V. Bez ohledu na to prohlásila se malá schůze v sedění 2. za všeobecný sněm, uznala Urbana VI. Bonifáce IX., Innocence VII. a Řehoře XII. za pravé papeže a jejich odpůrce Roberta z. Genevy, Petra z Luny a Petra z Kandie (Alexandra V.) za bezbožné vzdoropapeže, a zakázala jich poslouchati. V sedění třetím, 5. srpna, prohlásil Řehoř, že hotov jest poděkovati se, když totéž jeho oba sokové učiní a nový papež dvěma třetinami hlasů každého stávajícího kardinálského sboru zvolen bude. Čas a místo, kde by všichni tři se sešli a poděkovali, ustanoví králové Ruprecht, Ladislav a Zikmund. Ale poněvadž patriarcha aquilejský Antonín, jež Řehoř sesadil, jej s jeho synodou ze zad ohrožoval, a papež zajetí Benátčany se bál, přestrojil se za kupce a prchl na lodích, které mu Ladislav poslal, aby se na nich zachoval. Jeho komorník, který se za papeže přestrojil, aby útěk svého pána kryl, padl do rukou vojáků patriarchy a byl týrán dvojnásobně, poprvé jako domnělý papež a pak pro spáchaný podvod. Řehoř dostal se do Ortony na adriatickém moři, odtud do Fond a usadil se v Gaetě pod ochranou krále Ladislava. Jeho lidé zůstali delší dobu v Cividale, kde s nimi dobře nakládali, začož Řehoř městu poděkoval.¹⁾

Ke konci sněmu piského dostavil se do něho Ludvík II. z Anjou, syn bývalého krále neapolského Ludvíka I. († r. 1384.), aby svých nároků k Neapolsku proti Ladislavovi hájil. Alexander V. uznal jej za krále neapolského, který s pomocí bojovného kardinála Cossy Ladislavovi některá místa církevního státu a roku

¹⁾ Acta synody ap. Mansi XXVI. 1087; Hard. VII. 1951; Raynald. ad ann. 1409. n. 82. 83; Hefele VI. 896.

1410. i Řím odňal, kdež Alexander V. za papeže byl provolán. Tento opustil v listopadu r. 1409. Pisu, odebral se přes Prato do Pistoje, a usadil se, ne po přání Římanův a kardinálů v Římě, než po vůli kardinála Cossy v Bologni, kde tento byl legátem. Zde zemřel Alexander V. 3. května r. 1410.; pro otrávení jeho Cossou není ani nejmenší stopy nijakého důkazu.

Jan XXIII. (r. 1410—1415.) Po smrti Alexandrově snažil se Malatesta pohnouti kardinály, jmenovitě Cossu, aby nová volba se odložila.¹⁾ Však kardinálové vstoupili 13. května r. 1410. v Bologni do konklave a zvolili jednomyslně již 17. května Balthasara Cossu za papeže, kterýž jsa teprve jáhnem dal se 24. května od kardinála-biskupa ostijského na kněžství, den potom na biskupství posvětit a za papeže korunovati jako Jan XXIII.²⁾

Balthasar Cossa nebyl tak velikým ohavníkem, jakým jej nepřátelé jeho líčili; nebyl v mladém věku mořským loupežníkem, a neotrávil svého předchůdce.³⁾ Avšak byl mužem úplně světského smýšlení, bystrozrakým a obratným politikářem, smělým a šťastným válečníkem. Pocházel z nemajetné šlechtické rodiny neapolské, měl za otce Jana, hraběte z Troje, studoval v Bologni práva, stal se tam doktorem obojího práva a byl též nějaký čas vojákem.⁴⁾ Poněvadž v právech se vyznal, učinil jej krajan jeho papež Bonifác IX. bolognským arcijáhnem, potom svým komorníkem, povýšil r. 1402. za kardinála-jáhna od sv. Eustachia a jmenoval pro jeho válečné a správné vlohy legátem čili místodržitelem v Bologni; však jako legát musil si vykázaného okresu napřed dobýti. S následujícími papeži, Innocencem VII. a Řehořem XII., nestál Cossa v přátelském poměru a stal se duší spiknutí kardinálů proti Řehoři XII., kterýž jej za to synem zatracení a odchovancem bezbožnosti nazval. Že by Cossa byl býval hanebným cizoložníkem a smilníkem a nenasytným lakomcem, není pravdou; neboť Řehoř XII. vypočítáváje všechna jeho provinění, mlčí o tom;⁵⁾ dále Cossa jsa legátem uložil těžké daně na necudníky, lichváře a hráče

¹⁾ Martene, Vet. Script. ampl. Collectio T. VII. 1162 sqq. 1179; Hefele VIII. 5 6.

²⁾ Theodor. Niem. de vita et fatis Joannis XXIII. c. 18. ap. Van der Hardt, Concil. Constant. T. II.; de schism. lib. III. c. 53; Platina in vita Joann.

³⁾ Srv. Hefele VIII. 7—8.

⁴⁾ Platina l. c. Bartolomeo Valori v Archivio storico ital. 1843. T. IV. 261; Hefele VIII. 8; — Gröne, II 238.

⁵⁾ Srv. §. 364 ke konci.

v kostky,¹⁾ pročez nebyl příznivcem oněch neřestí; konečně žil v přátelství s výborným Karlem Malatestou, kterýž ani později, když již se rozešli, na osobní nehodnost jeho nikdy nenarážel. Však Cossa jsa hlavně vojákem, velitelem pevnosti a místodržitelem, zapomínal asi zhusta na své povinnosti jako duchovní, a svou povahu vylíčil nejlépe sám, když pravil, »že činí se mu výčitka, jako by byl mužem širokého svědomí (*quod non sit magnae conscientiae*), ale on prý pro církevní stát učinil více, nežli všichni ostatní kardinálové.«²⁾ Ovšem dobýval ho na odbojnicích a uchvatitelích mečem, ale jinak to činiti nemohl.

Jan XXIII. oznámil svou volbu všem biskupům okružníkem od 25. května r. 1410. z Bologně, kdež ještě celý rok pobyl, potvrdil několik dekretů svého předchůdce, obnovil piské soudní výroky z 21. července r. 1409. proti Řehořovi XII. a Benediktovi XIII., poslal posly do Španěl, aby Kastilii, Aragonii a Navarru od poslušenství Benedikta XIII. odtrhl,³⁾ a nechtěl nic o poděkování, o něž Malatesta usiloval, slyšeti, poněvadž mnohem větší poslušenství měl nežli jeho sokové.⁴⁾

Po smrti římského krále Ruprechta († 18. května r. 1410.), věrného obhájce legitimacy Řehoře XII., byli za římské krále zvoleni Lucemburští: Zikmund, uherský král, a Jošt, moravský markrabě, tak že s králem Václavem byli tři římscí králové. Však Jošt umřel již 17. ledna r. 1411.; Zikmund dosáhl brzo všeobecného uznání, podrobil se 21. července nové volbě ve Frankfurtě a smířil se s bratrem Václavem.

Jan XXIII. přesídlil se 13. dubna r. 1411. do Říma, provázen jsa králem Ludvíkem z Anjou, jenž 28. dubna opustil Řím se značným vojskem, a porazil svého soka Ladislava 19. května r. 1411. u Rokky Sikky takovou porážkou, že tento byl by býval na dobro zničen, kdyby vítězství bylo se řádně využito. Místo toho nabyt Ladislav času, obsadil hrady a průsmyky k Neapoli, tak že Ludvík výpravy proti Neapoli se vzdal, do Říma se navrátil a později do Francouz odebral. Mezi tím dobyl Malatesta skoro celé Emilie pro Řehoře XII. a Bologňští vyhnali papežského místodržitele.⁵⁾

¹⁾ Theodor. Niem. de vita et fatis Joann. ap. V. d. Hardt II. 350.

²⁾ Martene l. c. VII. 1163; Hefele, VIII. 5.

³⁾ Raynald. ad ann. 1410. n. 21—25; Bulaeus, V. 204; Hefele VIII. 12.

⁴⁾ Martene, VII. 1189; Theod. Niem.

⁵⁾ Theodor Niem. ap. Van d. Hardt, II. 363 sqq.; Raynald. ad ann. 1411. n. 4. 6; Bzovius, Cont. Annal. Baron. ad ann. 1411. n. 4; Hefele VII. 14. 15.

Ještě před bitvou u Rokky Sikky vypsál Jan XXIII. dne 29. dubna r. 1411. dle usnešení piského sněmu všeobecný sněm do Říma na 1. dubna r. 1412., jmenoval 14 nových kardinálů, mezi nimi Petra z Alliaka, biskupa kambraiského, Františka Zabarellu z Florencie, Jiljího Deschamps, biskupa coutances-ského,¹⁾ vynesl 11. srpna znova klatbu na Ladislava, obeslal jej 9. prosince před svůj soud, a když se nedostavil, sesadil jej a dal proti němu hlásati kříž.²⁾ Ale brzo poznali oba, že bude lépe, když se smíří, začali v červnu r. 1412. mezi sebou vyjednávati a učinili 16. října r. 1412. smlouvu. Ladislav uznal řádnost papežství Jana XXIII., kterýž za to propůjčil jemu Neapolsko v léno, dal moc dobytí ostrova Sicilie, náležícího k Aragonii a poslušenství Benediktově, učinil jej gonfalonierem církve římské a udělil jemu ještě jiné milosti. Řehoř XII. jsa takto zrazen od svého spojence nepřijal nabízené pense 50.000 zlatých, opustil se svými přáteli na dvou benátských lodích Gaëtu, dostal se za velikého nebezpečství, aby do rukou strážných lodí Jana XXIII. nepadl, na břehy dalmatské a odtud po pěti člunech do Ceseny, kdež jej Malatesta přijal a do Rimin doprovodil.³⁾

Francouzské duchovenstvo, chtějíc se na vypsání sněm řádně připravit, sjelo se na počátku roku 1412. a horlilo jako německé na dávky a poplatky k apoštolské komoře, jejichž odstranění za jádro veškeré církevní opravy pokládalo.⁴⁾ Král ustanovil deputované, kteří by francouzskou církev zastupovali.⁵⁾ Ale preláti scházeli se tak pomalu do Říma, že papež synodu několikrát odložil. Započala teprve ke konci r. 1412. nebo na počátku r. 1413.⁶⁾ a zatratila viklífské knihy.⁷⁾ Pro skrovný počet prelátů odložil ji papež 3. března r. 1413. na prosinec r. 1413. do místa, které později určí.⁸⁾ Z odložení synody byl král Ladislav rozhořčen, vpadl s vojskem v květnu do papežských zemí, dobyl

¹⁾ Raynald ad ann. 1411. n. 7. 9; Theod. Niem. ap. V. d. Hardt. II. 367; Hefele VII. 15.

²⁾ Raynald. ad ann. 1411. n. 5.

³⁾ Raynald. ad ann. 1412 n. 2—4; Theod. Niem. ap. V. d. Hardt, II. 367 sqq.; Hefele VII. 16—17.

⁴⁾ Chronic. Caroli VI. lib. XXXII c. 41.

⁵⁾ l. c. XXXIV. c. 21.

⁶⁾ Hefele VII. 17.

⁷⁾ Mansi XXVII. 506; Hard. VIII. 203; Raynald. ad ann. 1413. n. 1—3; Hefele VII. 18.

⁸⁾ Raynald. ad ann. 1413. n. 16. 17.

8. června Říma, a zuřil tam po barbarsku. Papež prchl s kardinály a úředníky a dostal se po velikém nebezpečení do Florencie, odkudž hledal ochranu obzvláště u římského krále Sigmunda, který v horní Italii dlel, aby tam císařskou moc ku platnosti přivedl.¹⁾ Sigmund byl přesvědčen, že pouze všeobecný sněm jednotu a opravu v církvi zavést může a vyjadřoval se v tomto smyslu na listy a posly papežovy. Šlo pouze o místo jeho. Papež dal svým legátům v tomto ohledu plnou moc,²⁾ a oni přijali za místo sněmu Sigmundem navržené říšské město Kostnici k veliké nelibosti svého pána. Sigmund oznámil 30. října r. 1413. křesťanstvu, že dle dohodnutí s papežem 1. listopadu r. 1414. všeobecný sněm v Kostnici započne, kde sám přítomen bude, a pozval na něj téhož dne Řehoře XII., Benedikta XIII. a francouzského krále Karla VI.³⁾

Papež sešel se s králem Sigmundem nejprve v Piacenze, pak v Lodech, ale nemohl ho víc od Kostnice odvrátiti, ano působením jeho vydal v Lodech bullu z 9. prosince r. 1413., kterou všechny preláty do Kostnice na sněm, jenž 1. listopadu r. 1414. započítí měl, volal.⁴⁾ Z Kremony vyzval Sigmund 4. února r. 1414. aragonského krále Ferdinanda mocí svých císařských práv, aby kostnického sněmu se účastnil; ale Ferdinand zamítl rozhodně císařskou vrchnost nad sebou.⁵⁾

Jan XXIII. usadil se v Bologni; tu v březnu r. 1414. obsadil král Ladislav znova Řím a vytáhl proti Bologni, však Bologňští přinutili ho k návratu. Na zpáteční cestě rozstoupal se Ladislav a skonal v Neapoli na zámku Castellonuovo († 6. srpna r. 1414.). Řím prohlásil se za republiku; poněvadž část Římanů byla papežskou, chtěl Jan XXIII. navrátiti se do Říma, aby tam svou vážnost obnovil a snad také sněmu ušel. Ale kardinálové stáli o to, aby jako papež hlavně o církevní věci pečoval a starost o světské svým legátům ponechal. S těžkým srdcem odhodlal se tedy k cestě do Kostnice, k níž jemu Sigmund a Kostničtí vše-

¹⁾ Theodor Niem. ap. V. d. Hardt. II. 376—382; Raynald. ad ann. 1413. n. 19; Hefele VII. 18. 19.

²⁾ Viz ji v Document. M. Joann. Hus. ed. Palacký. Prag: 1869. str. 513 sq.

³⁾ V. d. Hardt. VI. 5—9; Mansi XXVIII. 1—6; Raynald. ad ann. 1413. n. 23; Hefele VII. 20.

⁴⁾ Mansi XXVII. 537; XXVIII. 879; Hard. VIII. 231; V. d. Hardt. VI. 9; Raynald. ad ann. 1413. n. 22; Hefele VII. 21.

⁵⁾ Hefele VII. 21.

možnou jistotu a bezpečnost podali. Napřed poslal kardinála-biskupa ostijského Jana do Kostnice činit příprav ke sněmu, a kardinála-jahna od sv. Eustachia Jakuba vyslal dobyt Říma, což tento také provedl a již 19. října město zase papežským učinil. Dne 1. října r. 1414. vydal se papež z Bologně na cestu do Kostnice, v Meraně v Tirolsku učinil smlouvu s Fridrichem, vévodou rakousko-tirolským a jmenoval jej generálním kapitanem papežských vojsk s platem 6000 dukátů, začož jemu vévoda ochranu v Kostnici, i když Kostnici opustí, slíbil.¹⁾ Jan tušil svůj osud, a činil ohledem na něj své přípravy.²⁾

§. 366. *Účelový sněm Kostnický (XVI. 1414—1418.);³⁾ konec rozkolu.*

Dne 28. října r. 1414. vjel Jan XXIII. s devíti kardinály a velikým průvodem za veliké slávy do Kostnice (Constantia, Constanza), prohlásil 1. listopadu r. 1414. nastávající sněm za pokračování piského a započal jej slavně 5. listopadu. Poněvadž král

¹⁾ Listina ap. V. d. Hardt. II. 146.

²⁾ Raynald. ad ann. 1414. n. 5. 6; Hefele VII. 21—24. Oldřich z Reichenthalu vypravuje, že papež Jan byv na Arlberku převržen do sněhu, zvolal: *Jaceo hic in nomine diaboli*. Z toho udělal hned Jan Müller: „die guten Landleute ärgerten sich daran, da der hl. Vater beim Namen des Teufels fluchte;“ ale zapomněl udati, kde arlberští rolníci studovali, že latině rozuměli. Dle Oldřicha Reichenhalského zvolal papež, uviděv poprvé Bodamské jezero: *sic capiuntur vulpes*; tušil svůj osud.

³⁾ Herman. Van de Hardt: *Magnum oecumen. concil. Constant. Tref. et Lips. 1697—700. 6. Tom. f.*; též ap. Mansi, Tom. XXVII—XXVIII. ap. Hard. T. VIII. — Raynald. ad ann. 1414—1418. — Theodorici Vrie (augustiana osnabruckého, očitého svědka), *De consolatione ecclesiae ad Sigism. co Historia Concil. Constant. ap. V. d. Hardt T. I. P. I.* — Ulrich von Richenthal: *Concilium, so zu Constanz gehalten worden. Augsb. 1483; 1536 a jindy*; (srv.: Marmor: *Gesch. des Concils zu Constanz nach Ulr. von Richenthal. Constanz. 1860.*) — Bourgeois du Chastenot: *Nouvelle hist. du concil de Constance. Paris. 1718. (většinou listiny).* — Theod. de Niem: *Invectiva in diffugientem a Const. Concilio Joann. XXIII. ap. V. d. Hardt, T. II. P. XIV. a XV. p. 296—230; Ejusdem Vita Joann. XXIII. ibidem p. 336—460.* — Joh. Stumpf (švýcarský chronista): *Des grossen gem. Consils zu Costenz kurze Beschreibung. vytišt. 1541.* — Döllinger: *Beitr. zur Gesch. des 15. und 16. Jahrh. II. str. 299—392.* — Listy Petra de Pulka (vídeňského doktora theologie), ed. Firnhaber v „*Archivu für K. österr. Gesch.-Quellen. Wien 1856. sv. XV.* — Em. Schelstraten: *Compend. Chronol. rerum ad decret. Constant. spectant, před jeho prací: Tractatus de sensu et auctoritate decretorum*

Sigmund 8. listopadu za krále korunovati se dal a kolem sebe největší část německých knížat měl, sešlo se málo účastníků do Kostnice,¹⁾ pročež bylo první všeobecné sedění na 16. listopadu ustanoveno, do kteréž doby různé porady a přípravy se konaly. Dne 12. listopadu složili přítomní doktoři pamětní spis, v němž za svobodu slova a ustanovení prokurátorů z rozličných národův, ovšem na základě legitimacy Jana XXIII. žádali.

V 1. všeobecném sedění dne 15. listopadu r. 1414. předsedal Jan XXIII. a napomínal sbor na základě slov: »Mluvte pravdu« (Zachar. 8, 16.), aby přemýšlel o tom, co by církvi ku pokoji a prospěchu bylo. Pak četla se svolávací bulla z 9. prosince r. 1413., všichni učenci vybídli, aby svá dobrozdání o vymítní bludův, jmenovitě viklífských a opravě církve podali, a konečně ustanovili úředníci pro čtyři národy, francouzský, italský, německý a anglický.

Po prvním sedění žádal kardinál Jan Dominici z Dubrovníka, jako plnomocník Řehoře XII. za byt, a dostav jej, dal na něj vyvěsiti znak Řehoře XII., který však v noci byl stržen. O věci rokovala generální kongregace 12. listopadu a rozhodla většinou hlasů, že znak Řehoře XII., pokud není osobně přítomen, vyvěsiti se nesmí, kteréž usnesení s piským nálezem o sesazení Řehořově srovnati nelze.²⁾ Mezi tím množili se sněmovní členové, jmeno-

Const. Conc. Romae. 1684. — Natalis Alex. h. e. saec. XV. dissert. III—VII. Lenfant: Hist. du concile de Constance. Amsterd. 1714. 2 vol; editio 2. 1727; po německu Lenfant, Gesch. des Hussitenkrieges und des Concils zu Basel. Wien. 1785. 4 díly. — Kaspar Royko: Gesch. der grossen allg. Kirchenversammlung zu Kostnitz. Wien und Prag. 1782 sqq 4 Bde. — Wessenberg: Die grossen Kirchenversammlungen. sv. II. 69—267. — L. Tosti: Storia del Concilio di Costanza. Napoli. 1853 2. Tom.; po německu od Arnolda. Schaffhausen. 1860. — Hübler: Die Constancer Reform. Leipzig. 1867. — Hefele, C. G VII. 26 sqq. — Bauer: Das Concil von Constanx. v Stimmen aus Maria-Laach. 1872. str. 187 338. — Christophe, III. 284 sqq. — Schwab: Gerson. str. 498 sqq. — Aschbach: Leben Kaiser Sigismund. Frankf. 1838—1845. 4 Bde. sv. II. 69 sqq

¹⁾ Když byl sněm nejčetnější, bylo v něm 29 kardinálů, 3 patriarchové, 33 arcibiskupové, okolo 150 biskupů, přes 100 opatův, okolo 50 proboštův a skoro 300 doktorů; veškerého duchovenstva z části též s jeho přecetným služebnictvem bylo kolem 18.000 osob. Dále byli přítomni osobně mimo krále Sigmunda 4 kurfirstové, 24 vévodové a knížata, 78 hrabat, 676 pánův a šlechticů ze všech zemí, poslové skoro všech křesťanských panovníků. Jednou bylo v Kostnici až 150.000 cizincův, a nikdy prý méně 50.000 přespolních. Viděti z toho naděje v sněm skládané.

²⁾ Všechna všeobecná sedění a všechny generální kongregace konaly

vitě přibyl 17. listopadu kardinál Petr z Alliaka. V generální kongregaci dne 7. prosince r. 1414. navrhovali Italové písemně, aby usnesení piská byla potvrzena, papež své oba soky Angela Corraria a Petra Lunu násilím nebo vyjednáváním k odstoupení přiměl, kardinálové-biskupové a to již tři v jistých případech všeobecný sněm svolati mohli a konečně jisté opravy se provedly.¹⁾ Proti tomu namítal Petr z Alliaka, že jest nevhodno mluvit o potvrzení piského sněmu, poněvadž tento na něm závisí a s ním za jeden pokládati se musí;²⁾ a v jiné kongregaci odporoučel proti oběma praetendentům cestu mírnosti, chtěje, aby výhodnými nabídkami ku poděkování byli získáni.³⁾ Dne 24. prosince r. 1414. vjel pozdě v noci král Sigmund s velikým průvodem do Kostnice, a četl druhý den, v hod Boží vánoční, jsa oděn za jáhna při službách Božích papežových evangelium (*Exiit edictum a Ceasare*).

Dne 4. ledna r. 1415. rokovalo se v generální kongregaci o tom, zdali legáty obou vzdoropapežů za papežské legáty pokládati lze. Četní s papežem byli se stanoviska piského sněmu proti tomu, však král Sigmund a Petr Alliacký dosáhli většiny, aby za papežské legáty se pokládali, poněvadž jenom tak lze k jednotě a smíru dospěti.⁴⁾ Dne 12. a 13. ledna obdrželi slyšení poslové Benedikta XIII., a krále aragonského Ferdinanda, kteříž jenom schůzi svého papeže s králem Sigmundem v Nizze k docílení smíru nabízeli.⁵⁾ Odpověď dostali teprve 11. března. Dne 22. ledna dostavili se do Kostnice legáti Řehoře XII., jsouce doprovázeni kurfirstem Ludvíkem Vousatým, synem † krále římského Ruprechta, a vévodou březským ze Slezska, dostali byt v augustiánském klášteře, a prohlásili 25. ledna v kongregaci před císařem, že Řehoř XII. se poděkuje, když Balthasar Cossa a Petr Luna totéž učiní, a Cossa v onom sedění, v němž Řehořovo poděkování se prohlásí, předsedati nebude a vůbec v něm se nesúčastní.⁶⁾

se v „kathedrálce“ a ne „v síni sněmovní“ (*Conciliumsaal*), kterou Kostničtí cizincům ukazují. V této budově bylo pouze konklave při volbě Martina V. Mansi XXVII. 540 sq.; Hard. VIII. 235; Hefele VII. 68.

¹⁾ Mansi XXVII. 541; V. d. Hardt, IV. 23; Hefele VII. 72.

²⁾ Mansi XXVII. 541 sq.; V. d. Hardt, IV. 23 sq.; Hefele VII. 73.

³⁾ Mansi XXVII. 544—547; V. d. Hardt, II. 197 sq.; Hefele VII. 74.

⁴⁾ Mansi XXVII. 548; Hardt, VIII. 236; V. d. Hardt, IV. 33; Hefele VII. 77.

⁵⁾ Mansi XXVII. 550; V. d. Hardt, IV. 35; II. 495; Hefele VII. 78.

⁶⁾ Mansi XXVII. 549; Hard. VIII. 212. 237; V. d. Hardt, II. 205; IV. 37; Hefele VII. 79.

Ke konci ledna žádali Němci pamětním spisem, aby rozhodující hlas (*vox judicativa a definitiva*) náležel netoliko biskupům a infulovaným opatům ale též zástupcům biskupův, opatů, kapitol a universit, mistrům, doktorům a poslům knížat,¹⁾ čímž připravovali cestu k hlasování dle národův. Jiným spisem žádal kardinál Vilém Filastre od sv. Marka, rodem Francouz, aby všichni tři papežové se poděkovali, a kdyby Jan to učiniti nechtěl, přisuzoval sněmu právo k tomu jej přinutiti, ano docela jej sesaditi.²⁾ Petr Alliacký a král Sigmund schvalovali tento návrh, který začal mezi sněmovníky převládati bez ohledu na obranu Jana XXIII. jeho stoupenci.³⁾

Jan doufal, že vznikající bouři většinou svých italských prelátů, které s sebou přivedl a jmenováním nových ještě rozmnožil, zažene. Když se rozbírala otázka, kdo na sněmu rozhodující hlas má, přisuzovali jej stoupenci Janovi pouze biskupům a opatům, odvolávajíce se na obyčej starších synod, ale kardinálové Alliacký⁴⁾ a Filastre⁵⁾ dokazovali spisy, že tento hlas přináleží též doktorům theologie a práv, poněvadž onino učí a kází, a jejich úsudek jest závažnějším, nežli některého nevědomého titulárního preláta a žádali hlasu též pro posly knížat. Tento názor zvítězil 7. února, a bylo spolu usneseno, že se bude hlasovati ne dle hlav, ale dle národův, aby tak byla zlomena většina italská, která měla skoro polovici všech hlasujících prelátův a doktorů. Všichni sněmovníci byli rozděleni na čtyři národy: německý, italský, francouzský a anglický; každému národu byl jistý počet deputovaných, duchovních i laikův, s prokuratory a notáři určen; v čele národa stál předseda, který se každý měsíc měnil; každý národ měl své porady a oznámil svá usnešení ostatním národům. Když o nějakém článku národové se sjednotili, konala se potom generální kongregace všech národů, z nichž každý měl po jednom hlase; co zde většinou hlasů se usneslo, schválilo potom všeobecné sedění. Kardinálové

¹⁾ V. d. Hardt, I. Proleg. p. 32 sqq.; Hefele VII. 81.

²⁾ Mansi XXVII. 553; Hard. VIII. 213—217; V. d. Hardt, II. 209; Hefele VII. 81. 82.

³⁾ Mansi XXVII. 556—558; Hard. VIII. 217—220; V. d. Hardt, II. 214 Hefele VII. 82.

⁴⁾ Mansi XXVII. 560; Hard. VIII. 222; V. d. Hardt. II. 224; Hefele VII. 82.

⁵⁾ Mansi XXVII. 261; Hard. VIII. 223; V. d. Hardt, II. 226.

netvořili pro sebe sboru, ale hlasovali rozptýleně v jednotlivých národech, do nichž náleželi.¹⁾

Pro spory o způsob hlasování bylo druhé všeobecné sedění na neurčitou dobu odloženo. Když způsob hlasování byl ustanoven, podal nejmenovaný (bezpochyby Vlach) čtyřem národům seznam četných a těžkých hříchů, kterých Jan XXIII. se dopustil, a žádal za jejich vyšetřování. Mnozí vážní deputovaní z národa německého a anglického přimlouvali se za souhrnné vyšetřování (*compendiosa via inquisitionis*). Jan XXIII. uslyšev to, byl všecken bez sebe, a poradiv se s kardinály chtěl před sněmem k některým článkům se přiznati, u jiných svou nevinnost dokázati. Radili mu, aby celou věc několik dní si rozmyslil. Onino deputovaní byli mu radou, aby poděkováním celou onu nekalou věc rázem odbyl. On byl ochoten k tomu,²⁾ a dal 16. února r. 1415. kardinálem Zabarellou v generální kongregaci čísti list, že se poděkuje, když totéž Petr Luna a Angelo Corrario učiní, kteří piským sněmem pro rozkol a bludařství byli sezazeni.³⁾ Poněvadž jeho návrh byl neurčitým a pro ostatní dva papeže urážlivým, navrhli mu král Sigmund a deputovaní národů dvě formule, podobné oné, kterou Řehoř XII. poděkovati se chtěl.⁴⁾ Mezi tím přišli 18. února deputovaní pařížské university na sněm, a s nimi Jan Gerson, spolu plnomocník králův a církevní provincie sens-ské. Král Sigmund uvedl je do schůze německého národa, kde s Němci a Angličany o nové formulí pro poděkování Janovo se shodli. Národ německý hrozil papeži, že pod smrtelným hříchem zavázán jest, tuto formulí přijati; všeobecný sněm může mu to přikázati, a kdyby ho neposlechl, i světské rámě císařovo proti němu zavolati.⁵⁾ Jan snažil se listy některá knížata a pány sobě nakloniti, konečně přece byl přinucen, že v generální kongregaci 1. března navrženou formulí o svém poděkování přečetl,⁶⁾ začož mu král a kardinálové

¹⁾ V. d. Hardt, II. P. VIII. p. 230; IV. P. II. p. 40; Theodorici Vrie Hist. Concil. Const. ap. V. d. Hardt, I. 157; Hefele VII. 83.

²⁾ Theodor. Niem. de Vita Joan. ap. V. d. Hardt, II. 391.

³⁾ Mansi XXVII. 564; Hard. VIII. 226; V. d. Hardt, II. 233. a P. XV. 391; IV. 42; Hefele VII. 84.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 43. 44; Hefele VII. 84. 85.

⁵⁾ Mansi XXVII. 565 sq.; Hard. VIII. 227; V. d. Hardt, II. 237 sq.; IV. 44; Hefele VII. 85.

⁶⁾ Mansi XXVII. 567; Hard. VIII. 238; V. d. Hardt, IV. 44. 45; II. 237—241; Hefele VII. 85. 86.

děkovali, a opětoval ji druhý den 2. března r. 1415. v 2. všeobecném sedění.¹⁾

V generální kongregaci 4. března smluvil se král Sigmund s posly Benediktovými a aragonskými o své cestě do Nizzy k Benediktovi XIII.²⁾ a potom žádal na Janovi, aby jej a průvodčí jeho svými prokuratory jmenoval, což by ovšem rázem bylo vedlo k cíli, poněvadž oba druzí papežové byli by tohoto příkladu následovati musili. Ale Jan neučinil toho, a Vlachové hrozili, že Kostnici opustí, bude-li papež takto obtěžován. V generální kongregaci 11. března mluvilo se o nové volbě papežově, když tito tři se poděkují a spolu vyslovila možnost, že Jan zvolen nebude. Proti tomu ohražoval se mohucký arcibiskup Jan, hrabě nassavský, že prý žádného nového papeže neuzná. Nastalo prudké rokování, v němž opět hříchy Janovy se vypočítaly.³⁾ Mezi papežem Janem s jedné a mezi Sigmundem a sněmem s druhé strany povstala veliká napjatost. Mluvílo se, že Jan prchnouti chce, však že dán jest rozkaz, aby nikdo z města puštěn nebyl. A skutečně kardinál od sv. Anděla nemohl odcestovati a Jan naříkal 14. března na porušení bezpečného průvodu. Král ospravedlňoval se tím, že prý někteří preláti tajně odcestovati chtěli a žádal v generální kongregaci 15. března znova, aby papež jej s jeho průvodčími do Nizzy svými plnomocníky pro poděkování učinil, a potom, aby nikomu nedovoľoval opustiti sněm, ale sám též ho neopouštěl, nerozpustil a nepřeložil, pokud jednota provedena nebude.⁴⁾ K tomuto poslednímu požadavku přistoupil papež, ale zamítl rozhodně žádost, ustanoviti Sigmunda svým prokuratorem u Benedikta, poněvadž prý tento osobně chce se poděkovati, pročť nutno jest, aby on sám osobně do Nizzy se odebral; též bylo prý by smíru vhodno, kdyby sněm někam poblíže Nizzy se přeložil.⁵⁾ Mezi národy nastala napjatost; Francouzové mrzeli se na Angličany, že příkře zatčení papežova žádali. Však spojení Francouzů s Italy zamezil Sigmund a přiměl Francouze, že po jeho názoru po-

¹⁾ Mansi XXVII. 357; Hard. VIII. 237; V. d. Hardt, IV. P. II. p. 46; Hefele VII. 86.

²⁾ V. d. Hardt, IV. 47 sqq.; Mansi XXVII. 570 sqq.; Hard. VIII. 240 sqq.; Hefele VII. 86. 87.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 54. 55; Hefele VII. 87.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 55. 56; Hefele VII. 87. 88.

⁵⁾ Mansi XXVII. 573 sqq.; Martene, Thesaur. II. 1614 sqq.; Hefele VII. 88.

stoupili.¹⁾ Poněvadž rozšiřovala se pověst, že Jan s pomocí vévody Fridricha rakousko-tirolského prchnouti chce, navštívil Sigmund 19. nebo 20. března papeže a když tento na špatné povětrí si mu naříkal, prosil ho snažně, aby sněmu před ukončením jeho neopouštěl, jmenovitě ne tajně a způsobem neslušným. Jan odpověděl, že před rozpuštěním sněmu neodejde, a byl potom po odchodu jeho velice rozhorlený.²⁾ Však Jan nedostal svému slovu; za velikého turnaje, který Fridrich Rakouský 20. března vystrojil, uprchl večer, přestrojiv se za pacholka na neúhledném koni, dostal se tak z brány ven, a přibyl po jezeře do Schaffhausu náležejícího Fridrichovi, kterýž hned tam za ním přišel. Odtud psal králi Sigmundovi a kardinálům, že tam na zdravějším povětrí jest, a svému slibu o poděkování dostojí.

Po papežově útěku nastal v Kostnici hrozný zmatek; pokračovati v sněmování zdálo se býti holou nemožností. Pouze statnosti Sigmundově jest děkovati za to, že sněm se nerozešel.³⁾ Dne 21. nebo 22. března způsobil Sigmund schůzi knížat a národů, v oné pohnal Fridricha jako zrádce na církví a říši před sebe a sněm; v schůzi národův usnesli se členové poslati tři kardinály a remešského arcibiskupa do Schaffhausu ku papeži, a kardinálové vyjádřili se, že budou s národy dál o smíru pracovati, prosíce přitom, aby prozatím nic proti papeži se nepodnikalo.⁴⁾

Tohoto stavu použili francouzští theologové, aby svému učení o vrchnostenství všeobecného sněmu nad papežem platnost zjednali. Dne 23. března řečnil Gerson po rozkazu francouzských deputovaných o slovech u sv. Jana 12, 35, v níž poměr sněmu ku papeži rozbíral; každý, i papež, musí poslouchati sněmu, který sice papežskou moc zrušiti nemůže, ale může ji obmeziti a upravit; sněm může i bez svolení papeže se shromáždit a předsati mu cestu k odklizení rozkolu.⁵⁾ Mnohem dále pokročili jiní theologové, odvozující papežskou moc od církve, která veškerou moc drží a část jí papeži odevzdala.⁶⁾ Dne 23. března odcestovali deputovaní synody k Janu XXIII. do Schaffhausu, a druhý den za nimi bez vědomí sněmu ještě pět kardinálův. Ale téhož dne

¹⁾ V. d. Hardt, IV. P. II. 56—58; II. 257; Mansi XXVII. 573; XXVIII. 15. 16; Hefele VII. 88. 89.

²⁾ V. d. Hardt, II. 395 sqq.; IV. 58 sq.; Hefele VII. 89. 90.

³⁾ V. d. Hardt, IV. P. III. 63; Mansi XXVII. 575; Hefele VII. 92.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 64—67; Hefele VII. 93.

⁵⁾ Mansi XXVIII. 535; V. d. Hardt, II. 265; Hefele VII. 93.

⁶⁾ V. d. Hardt, II. 273—280; Hefele VII. 94.

Krytáfek: Dějepis II. 2.

23. března žádal papež, aby všichni kardinálové v šesti dnech pod trestem klatby a sesazení k němu se odebrali. Spolu poslal pamětní spisy k francouzskému králi, třem francouzským vévodám a pařížské universitě, nařikaje v nich na urážky, které mu v Kostnici učiněny byly, na nespravedlivý nový způsob hlasování, obmezení svobody slova hrozbami, zavření městských bran, spiknutí proti sobě a násilnictví římského krále, což všechno k útěku jej přimělo.¹⁾ Dne 25. března vrátil se remešský arcibiskup ze Schaffhausu s ústním vyjádřením Janovým, že prý nikoli z bázně ale pro nezdravé ponebí Kostnici opustil a hotov jest cestovati s králem Sigmundem do Nizzy a tam jednotu v církvi způsobiti. V listu ke kardinálům prohlásil Jan je všechny za své prokuratory pro poděkování tak, že již tři mohli se právoplatně ve jménu jeho poděkovati, kdyby Řehoř a Benedikt též se poděkovali.²⁾ Jednostejnou moc měli též čtyři preláti z každého národa dostati. Ale sněm nevěřil ani papeži ani kardinálům, vylučoval tyto z mnohých porad³⁾ a spěchal pojistit si svého trvání všeobecným seděním.

Toto 3. všeobecné sedění konalo se 26. března r. 1415. Pouze hodinu před jeho započatím oznámili národové svá usnešení, která slavně měla se prohlásiti kardinálům, kteří však dílem přímo, dílem za různými výmluvami svou přítomnost odepřeli až na dva, Petra Alliackého a Zabarellu, z nichž onen předsedal. Přítomno bylo pouze 70 prelátů, tedy sotva třetina všech sněmovníků. Bylo stanoveno: Sněm jest řádně (*rite et juste*) do Kostnice svolán a započat, není odchodem papeže a jiných rozpuštěn, ale trvá celý se svou vážností dále, nesmí býti, pokud rozkol vymíten a oprava v hlavě a oudech provedena nebude, ani rozpuštěn, ani přeložen, leč z dobré příčiny a se svolením sněmu samého, a preláti a jiní členové nesmějí jej opustiti leč s jeho svolením. Oba kardinálové hlasovali se sněmem, ale potom podali jakési ohražení, kterým všem stranám dosti učiniti se snažili.⁴⁾ Za to nazval toulonský biskup Vitalis »útěk papežův hanebným, kterým se učinil podezřelým z rozkolu a bludu, pakli se dobrovolně neospravedlní a dosti neučiní.«⁵⁾ Deputovaní pařížské university psali svému králi

¹⁾ V. d. Hardt, II. 253—264. 398; IV. 67 sq.; Mansi XXVII. 578. XXVIII. 12; Hard. VIII. 244; Hefele VII. 94.

²⁾ V. d. Hardt, IV. 68; Mansi XXVII. 576; Hefele VII. 96.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 69; Hefele I. c.

⁴⁾ Mansi XXVII. 579; Hard. VIII. 246; V. d. Hardt, IV. 70; Hefele VII. 96. 97.

⁵⁾ V. d. Hardt, IV. 72; Hefele VII. 98

Karlu VI., aby nepravému líčení papežovu nevěřil a od sněmu se neodvracel.¹⁾

O něco později nežli remešský arcibiskup, ale přec hned po třetím sedění, navrátili se onino tři vyslaní kardinálové s dvěma ještě kollegy od Jana a podali 28. března v generální schůzi všech čtyř národů, krále Sigmunda, kardinálův a poslů panovníků zprávu o svém pořízení; papež jmenuje prý všechny kardinály svými prokuratory, tak že když tři jsou jednomyslni, mohou již v jeho jménu poděkování podati; podobně chce prý z 32 prelátův od národů vybraných osm zvoliti, z nichž již tři místo něho budou se moci poděkovati; ostatně nechce sněm rozpustiti ani přeložiti, ale žádá jistotu a ochranu pro sebe a vévodu Fridricha, sic odvolá své ústupky. V schůzi nastala veliká nevole, Sigmund a jiní sněmovníci nechtěli nic o podmínkách slyšeti, prohlašovali všechno za klam a mam a žádali za brzké sedění.²⁾ V generální kongregaci 29. března, o velikém pátku, složili tři národové: německý, francouzský a anglický čtyři pověstné články: 1. Tento sněm, jsa řádně v Duchu sv. shromážděn, tvoře všeobecný sněm a představuje bojující církev má svou moc přímo od Krista, jehož každý, necht jest kteréhokoli stavu a hodnosti, třeba papežské ve věcech víry, vymítní rozkolu a opravy církve v hlavě a údech, poslouchati musí. 2. Kdokoli, třeba papež, rozkazům a nařízením tohoto sv. sněmu a každého jiného řádně shromážděného všeobecného sněmu v jmenovaných člancích nebo též jiných na to se vztahujících tvrdošíjně poslušnost odpírá, podrobí se pokání a potrestá náležitě, i kdyby k jiným právním prostředkům sáhnouti se musilo. 3. Útěk papežův jest pokárání hodný a pohoršlivý a činí papeže podezřelým z rozkolu a bludu. 4. Papež Jan a všichni, kteří na tento sněm pozváni byli a na něm jsou, požívali a požívají plné svobody.³⁾

Týž den měli kardinálové schůzi s králem Sigmundem, činili mu co do poděkování papežova ještě větší ústupky, a žádali, aby poslední tři články (2—4) byly vynechány a v prvním slova »opravy církve v hlavě a údech« škrtnuta. Mezi nimi a národy prostředkoval Sigmund,⁴⁾ získal pro návrh kardinálů deputované

¹⁾ Hefele I. c.

²⁾ Mansi ΔXVII. 582; Hard. VIII. 249; Hefele VII. 98. 99.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 81 sq.; Hefele VII. 99.

⁴⁾ Mansi XXVII. 584; Hard. VIII. 251; Hefele VII. 99. 100.

národův,¹⁾ a ostatní členové, nebyvše do vyjednávání zasvěceni, měli býti překvapeni a věc mlčky přijati.

Ve **4. všeobecném sedění**, 30. března r. 1415., o bílé sobotě, za předsednictví kardinála Jordana de Ursinis u přítomnosti krále Sigmunda, knížat a přes 200 prelátův a doktorů četl kardinál Zabarella první článek vynechav slova »opravy církve v hlavě a údech«, a místo ostatních tří četl: 1. Papež Jan nemůže římskou kurii s jejími úředníky bez svolení sněmu z Kostnice odvolati; a 2. všechny tresty, které papež, vzdáviv se z Kostnice, proti stoupencům a členům sněmu vynesl, jsou neplatny.²⁾ Většina členů nevědouc nic o úmluvě mezi kardinály a Sigmundem divila se čteným článkům, ale nevole vypukla teprve po skončeném sedění.³⁾ Tato roztrpčenost byla by se utišila, ale tu dostala nové potravu. Papež odebral se 29. března do vzdálenějšího Laufenburku, poněvadž v Schaffhausu nastávající útok Sigmundův na vévodu Fridricha jej ohrožoval. Někteří kardinálové a úředníci opustili Kostnici, chtějíce se ku papeži připojiti. V generální kongregaci 5. března poukazoval Sigmund k tomu, že papež ve svých důvodech pro útěk si odporuje.

Aby sněm pro svůj odpor proti papeži důkladného základu nabyt, prohlásil v **5. všeobecném sedění** 6. dubna r. 1415. za předsednictví kardinála Jordana de Ursinis a u přítomnosti ještě jiných sedm kardinálů,⁴⁾ kteří však před tím se vyjádřili, že se dostavili proto, aby pohoršení nedali, nijak učiněných usnesení neschvalující, **vrchnoštenství** (superioritu) **všeobecného sněmu nad papežem**. Po rozkazu sněmu četl Ondřej, pozňanský biskup, pět článků jako usnešení sněmovní: První jest svrchu uvedený s dodatkem, jenž tenkrát kardinál Zabarella vynechal, totiž: »a opravy církve v hlavě a údech.« Potom následoval onen ve 4. sedění docela vypuštěný článek druhý s hrozbami proti papeži, kdyby všeobecného sněmu neposlouchal. Článek 3. a 4. srovnávaly se s druhým a třetím článkem ze čtvrtého sedění (papež nemůže své kurie bez svolení sněmu z Kostnice odvolati, a všechny tresty, které po svém odchodu z Kostnice proti stoupencům a členům

¹⁾ Mansi XXVII. 588; Hard. VIII. 255; Hefele VII. 100.

²⁾ Mansi XXVII. 584—586; Hard. VIII. 252 sq.; V. d. Hardt, IV. 86; Hefele VII. 100. 101.

³⁾ V. d. Hardt, II. 281; IV. 92; Hefele VII. 101.

⁴⁾ Čtyři kardinálové, ač byli v městě, nepřišli do sedění.

sněmu vynesl, jsou neplatny). Článek 5. pravil: Papež Jan a všichni členové sněmu požívali a požívají plné svobody.

Tento dekret o vrchnostenství všeobecného sněmu nad papežem zdál se býti nutností času pro stávající případ, v němž se nevědělo, kdo z tří stávajících papežův jest pravým papežem. Ale kostniční sněmovníci pokročili nad nutnost času, a učinili dogmatické usnešení pro všechny časy, kterýmž církevní ústavu zvrhli. Však jeho usnešení nemá nižádné platnosti; sněm pokládal sice sám sebe za všeobecný, ale nebyl jím v tu chvíli; neboť v ten čas neměl žádné hlavy, zastupoval jenom jedno poslušenství, neměl ve svém středu žádných zástupců církve římské, učinil své usnešení proti vůli kardinálův a za jejich odporu, způsobem proti obyčeji starých sněmů, osobami z většího dílu k tomu neoprávněnými, a konečně, což hlavní věci jest, papežové nepotvrdili nikdy tohoto usnešení.

Dále vyslovila se povinnost papeže Jana poděkovati se v každém případě, když sněm za dobré to uzná, a kdyby toho neučinil, má se pokládati za sesazeného; pokáral se útěk jeho a ustanovila mu lhůta, v které se navrátiti měl, nechtěl-li býti příznivcem rozkolu a podezřelým z bludu. Potom usnesl se sněm podati panovníkům a universitám zprávu o posavadním svém průběhu a král Sigmund slíbil jemu, že se přičiní, aby papeže zpět do Kostnice přivedl. Konečně bylo usneseno, že nikdo bez dovolení sněm opustiti nesmí, nechce-li od krále Sigmunda a předsedů sněmu býti potrestán.¹⁾

Druhý den, 7. dubna, byl v kongregaci čtyř národů čten Janův okružník o jeho útěku a způsobil rozhořčení, poněvadž výroku sněmu o svobodě papežově odporoval, dále byl vévoda Fridrich dán do říšské klatby. Papež Jan prchl 10. dubna z Laufenburka do Friburku v Braisgavě a odtud 16. dubna do Breisachu, pevnosti na Rýně, náležející Fridrichovi, chtěje se dostat do burgundského vévodství.²⁾

V 6. všeobecném sedění, 17. dubna, jakož i ve všech následujících předsedal kardinál Jan z Viviersu, biskup ostijský a děkan sv. sboru, a byl čten návrh na poděkování papežovo, dle něhož měli se mu z každého národa pojmenovati preláti, aby

¹⁾ Mansi XXVII. 590—596; Hard. VIII. 258—265; V. d. Hardt, IV. 96—99; *Chronicor. Caroli* VI. lib. XXXV. c. 17; Hefele VII. 102—106.

²⁾ Mansi XXVII. 597; Hard. VIII. 265; V. d. Hardt, IV. 102 sq.; Hefele VII. 106.

z nich osm, z každého národu po dvou, za své prokuratory zvolil; dále bylo ustanoveno poselství k němu se žádostí, aby se do Kostnice navrátil, nebo do Ulmu, Ravensburku nebo Basileje odebral; konečně vydán pamětní spis o útěku papežově ke křesťanstvu, zakázány všechny hanopisy na osoby v Kostnici přítomné a čteny některé listy pařížské university.¹⁾ V tomto sedění navrhl jeden přemrštěnec, aby ani papež ani kardinálové k sněmovním poradám se nepřipouštěli, poněvadž tudy o církevní opravu, tedy o ně jde.²⁾ Proti tomuto počínání podali kardinálové druhý den čtyřem národům řádu vět, kterými práva papeže a kardinálů proti přemrštěnosti hájili. Kongregace čtyř národů připojila k těmto větám své poznámky, kterýmiž je obmezovala. Větu: »jako církev římská hlavou veškeré církve jest, tak jest též hlavou všeobecného sněmu« glossovali sněmovníci takto: Jest to pravda při nějakém sněmu, jmenovitě když jde o vymítní nějakého bludu proti katolickému učení, ale nemá místa, když jest odstraniti rozkol, jež kardinálové v církvi římské učinili, a v podobných případech.«³⁾

V poradách o dekretu, kterým spisy Viklifovy se zatratiti měly, vznikly spory o tom, má-li dekret vyjít od papeže, nebo od sněmu neb od obou. Kardinál Petr Alliacký přimlouval se za to, aby jenom sněm spisy Viklifovy zatratil. Ze 40 doktorů, kteří tuto otázku zkoumali, vyslovilo se pouze 12 pro náhled Alliackého, ostatní proti němu tvrdíce, že všeobecný sněm sám o sobě nijaké vážnosti nemá, ale od hlavy jí dostává, pročez budiž dekret vydán od hlavy se srozuměním sněmu (*concilio consentiente*). Petr Alliacký hájil větu, že sněm jest nad papežem, jež i sesaditi může. Ačkoli skoro všichni mu odporovali, zůstal přece při svém náhledu a hájil ho zvláštní malou obranou u papeže Jana, kterou později do svého většího díla »*de ecclesiastica potestate*« přijal, jež na podzim následujícího roku sněmu podal.⁴⁾ Proti němu hájil patriarcha antiošský, posavadní hlavní odpůrce papeže Jana, zvláštním spisem dvě věty, totiž: že papež pod všeobecným sněmem nestojí, a že usnešení kostnického sněmu ve jménu papežově se

¹⁾ V. d. Hardt, IV. 114. 116 sqq.; Mansi XXVII. 606; Hard. VIII. 275; *Chronic. Caroli VI. lib. XXXVI. c. 19*; Martene, *Thesaur. II. 1626. 1629*; Hefele VII. 108—111.

²⁾ V. d. Hardt, II. 285; IV. 120; Mansi XXVIII. 24; Hefele VII. 111.

³⁾ V. d. Hardt, II. 288; IV. 135; Hefele VII. 111.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 136 VI. 61 sq.; Hefele VII. 111. 112.

prohlašovati musejí.¹⁾ Tak srážely se často obě soustavy církevní monarchická a necírkevní liberálně konstituční.

Svrchu jmenovaní poslové sněmu našli papeže Jana v Breisachu, který však prvního dne jich k sobě nepřipustil, a teprve druhého dne jim odpověď přislíbil. Ale nedáv jí, odcestoval do Neuenburku, však nemohl se dostat přes Rýn obsazený vojskem Sigmundovým a tak musil se navrátiti do Breisachu. Vévoda Fridrich jsa ode všech i Švýcarův opuštěn, začal prostřednictvím vévody bavorsko-ingoldstadtského Ludvíka se Sigmundem vyjednávati a zřekl se papeže Jana. Jan sešel se s posly sněmu ve Friburku a byl od kardinálů Zabarely a Filastra k tomu pohnut, že se poděkuje i v tom případě, když jeho sokové toho by ne učinili, jenom když o jeho budoucnost bude postaráno a vévoda Fridrich odpuštění dosáhne.²⁾

Ale panující strana počínala si zpupně, a oznámila ráno 2. května kardinálům, že jako kardinálové zvláštního hlasu nemají a v národech, do nichž náležejí, hlasovati budou. Jejich žádost, aby alespoň tolik práva měli, jako národ anglický skládající se pouze z 20 osob, mezi nimiž jenom tři preláti byli, byla zamítnuta.³⁾ Potom konalo se též den, 2. května r. 1415. 7. **všeobecné sedění**, v němž byl papež Jan, jež sněm posud uznával, obeslán, aby v devíti dnech pod trestem suspense a sesazení před sněm se dostavil. Avšak obeslání prohlašovalo jej již za vinného z bludu, podpory rozkolu, svatokupectví a rozházení církevních statkův, a spolu za nemravného a neposlušného.⁴⁾

Ve všeobecném sedění 8., dne 4. května, v němž knihy Viklifovy byly zavrženy, měl biskup toulonský kázání o slovech u sv. Jana 16, 13., v kterém prudce na papeže dorážel.⁵⁾ Hned po sedění byla obsylka Janova na onu kostnickou bránu, kterouž uprchl, přibita. Dne 5. května pokořil se vévoda Fridrich před králem Sigmundem v schůzi čtyř národův a četných světských knížat a pánův co nejponíženěji, slíbil, že papeže do Kostnice při-

¹⁾ V. d. Hardt, II. 295; IV. 138 sq.; Mansi XXVIII. 31; Hefele VIII. 112.

²⁾ Mansi XXVII. 621—623; V. d. Hardt, II. 402 sq.; IV. 135—137. 139; Hefele VII. 113. 114.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 139 sq.; Hefele VII. 114 sq.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 140; Mansi XXVII. 623; Hard. VIII. 289; Hefele VII. 115.

⁵⁾ V. d. Hardt, IV. 149; Mansi XXVII. 629; Hard. VIII. 296; Chronic. Caroli VI. lib. XXXVI. c. 25; Hefele VII. 116.

vede, ale Sigmund podržel jej v zajetí, až všechny své země ztratil, tak že ho později nazývali Fridrichem s prázdnou kapsou.

Sněm poslal 9. května deputované ku papeži s obsylkou, kteréž papež potud se podrobil, že 11. května tajně listem kardinály Petra Alliackého, Zabarellu a Filastra svými prokuratory v nastávajícím procesu proti sobě ustanovil, ale sám se nedostavil. Jmenovaní kardinálové prohlásili **ve všeobecném sedění 9. dne 13. května**, že onoho prokuratorství nepřijímají, a sněm nechtěl též toho připustiti, poněvadž obsylka na osobu papežovu zněla, obeslal znova Jana a ustanovil 13tičlenný výbor, aby svědky proti Janovi vyslýchal.¹⁾

Druhý den **ve všeobecném sedění 10.**, dne 14. května, byl Jan znova před vraty chrámovými obeslán a potom za neposlušného (contumax) prohlášen a suspendován, jehož věřící více poslouchati nemají.²⁾

Nastal výslech svědků proti Janovi a byly proti němu sestaveny 72 obžalobní články, kteréž jeho veškerého života se týkaly, a jsou dílem přemrštěné, dílem nespravedlivé, dílem vztahují se na jeho průtahy s poděkováním.³⁾ Jest v nich viděti snahu, nadělati hodně mnoho článků, kteréž proto často se opakuji.

Okolo toho času zatkli purkrabí norimberský a poslové sněmu papeže a přivedli 17. května z Friburku do Radolfzelle u Kostnice, kde byl 24. května do pevné věže vsazen a 300 uher-skými vojáky hlídán. Tento den podrobil se Jan písemně na dobro sněmu.⁴⁾ Dne 25. května r. 1415. v 11. **všeobecném sedění** za předsednictví kardinála Vivierse a u přítomnosti 15 kardinálů, krále Sigmunda a jeho průvodu byly čteny 54 články, na něž oněch 72 bylo uvedeno s výpověďmi svědkův a usnešeno, pokračovati v procesu a obeslati Jana, aby konečný výrok nad sebou poslechl.⁵⁾ Když poslové sněmu 27. května Janovi 54 obžalobní články podali, vzdal se vší obrany, podrobil se sněmu nazývaje

¹⁾ V. d. Hardt, IV. 164; Mansi XXVII. 640; XXVIII. 883; Hard. VIII. 307; Hefele VII. 121.

²⁾ V. d. Hardt, IV. 179; Mansi XXVII. 649; Hard. VIII. 317; Hefele VII. 122.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 196; Mansi XXVII. 662; Hefele VII. 125—130.

⁴⁾ Mansi XXVII. 681; V. d. Hardt, IV. 210. 211. 214. 215; Hefele VII. 133. 134.

⁵⁾ V. d. Hardt, IV. 236; Mansi XXVII. 683; Hard. VIII. 342; Hefele VII. 135.

jej svatým, jenž blouditi nemůže,¹⁾ a poslal list králi Sigmundovi, chtěje ho sobě nakloniti a prose ho, aby sněm po jeho poděkování jeho cti, osoby a stavu šetřil.²⁾ Ale nepohnul nikoho svou úpěnlivostí k milosrdenství.

Dne 29. května r. 1415. konalo se pro Jana XXIII. osudné **12. všeobecné sedění** za předsednictví kardinála Vivierse a v přítomnosti krále Sigmunda, četných knížat a 15 kardinálů, do něhož však Jan se nedostavil. Nejprve byl prohlášen dekret, že budoucí papež bez srozumění se sněmem volen býti nesmí, pak byl Jan XXIII. sesazen, poněvadž útekem z Kostnice, svatokupectvím, špatnou správou církve a hanebným životem papežství nehodným se učinil; věřícím zakázalo se uznávati jej za papeže a král Sigmund měl jej pod stráží chovati; konečně bylo usnešeno, aby žádný z tří stávajících papežů za budoucího papeže volen nebyl.³⁾ Potom byla pečeť Janova s jeho znakem rozlámána. Jan přijal 31. května i tento výrok s velikou ponížeností, potvrdil jej přísahou a poroučel se milosti sněmu. Protokol o tomto podrobení papežově byl 1. června zástupcům národů předložen,⁴⁾ a tak zničil sněm kostnický dílo piské a zavedl onen právní stav, který před sněmem piským byl.

Ale francouzský dvůr pohlížel nelibě na kostnické události, hněval se na pařížské doktory, kteříž hlavní úkol tam hráli a přijal nevlídně posly sněmu; jmenovitě nástupce trůnu osopil se na posly a vytýkal jim jejich opovážlivost, kterou papeže sesadili. Balthasar Cossa, kterýž tak opět se nazýval, byl od krále Sigmunda odevzdán falckraběti Ludvíkovi pod stráž, vsazen 3. června na zámek Gottlieben, odtud potom do Heidelberku a pak Mannheimu přiveden, a přísně pouze Němci, kterýmž nerozuměl střežen. Teprve r. 1419. dosáhl svobody za 30.000 zlatých spolupůsobením nového papeže Martina V., který nechtěl jej nechat v rukou německých knížat, boje se, aby ho nezneužívali. V Itálii podrobil se Cossa novému papeži, byl od něho kardinálem-biskupem tuskulským učiněn, vedl nábožný život a skonal týž rok (1419.) ve Florencii.

¹⁾ Mansi XXVII. 701. 706; jest tam dvakráte, rovněž Hard. VIII. 362. 369; Hefele VII. 136.

²⁾ Mansi XXVII. 699; Hard. VIII. 361; Hefele VII. 137.

³⁾ Mansi XXVII. 715 sq.; Hard. VIII. 375; V. d. Hardt, IV. 381; Chronicon. VI. lib XXXVI. c. 33; Hefele VII. 139.

⁴⁾ Mansi XXVII. 717; Hard. VIII. 377; V. d. Hardt, IV. 285 sq.; Hefele VII. 141.

V den **13. všeobecného sedění**, 15. června r. 1415. přišel s velikou nádherou do Kostnice kníže Karel Malatesta co plnomocník papeže Řehoře XII., který teď s důstojností svůj slib, 13. a 15. května r. 1415. v Kostnici učiněný, vyplnil a všechno násilí sněmu předešel. Malatesta oznámil králi Sigmundovi, že k němu poslán jest a nikoli k sněmu, kterého Řehoř XII. neuznával. Řádný papež, kterým Řehoř XII. byl, chtěl se poděkovati takovým způsobem, aby posavadní sněm až posud za neplatný se pokládal, jím znova svolati se dal, a v sedění, v němž se poděkuje, ani Cossa ani nikdo z jeho poslušenství nepředsedal; čímž všim mělo řádné právo Řehořovo býti chráněno a spolu řečeno, že posavadních 13 sedění nebylo seděními všeobecného sněmu. Ve **všeobecném sedění 14.**, dne 14. června r. 1415., předsedal král Sigmund, čímž sněm uznal, že jest posud sborem světskou mocí svolaným a držaným. Nejprve byly čteny dvě plnomocenské listiny z 13. března r. 1415., z nichž první znějíc ke všem poslům dovolovala jim císařem svolaný sbor jako všeobecný sněm svolati a autorizovati, při čemž však Balthasar Cossa, zvaný Jan XXIII. přítomen býti nesměl, a druhá propůjčovala Malatestovi rozsáhlá plnomocenství k obnovení jednoty. Pak svolal, autorisoval a potvrdil Řehořův kardinál Jan Dominici z Dubrovníka sněm a jeho budoucí činnost (agenda, non acta) dle svolávací bully Řehořovy. Potom čtly se listiny, které spojení obou poslušenství v jeden všeobecný vyjadřovaly, a vzájemné censury zrušovaly. Tím proměnil se posavadní světský sbor v řádný sněm, pročez opustil Sigmund předsednictví, kteréž opět kardinál Viviers zaujal. Konečně četla se bulla Řehořova z 10. března, kterou Malatesta úplnou moc dostával zjednati v církvi smír a jednotu. Malatesta tázal se sněmu, má-li hned poděkování vysloviti nebo teprve po vyjednávání s Benediktem. Sněm rozhodl se pro poděkování hned a dal ještě napřed prohlásiti devět dekretů, že totiž apoštolský stolec se srozuměním sněmu a dle předpisův jeho se obsadí, že všechna nařízení Řehoře XII. v jeho poslušenství dle kanonův učiněná jsou právoplatna, že zákaz jeho opětné volby neznamená, jakoby byl papežské důstojnosti nehodným, ale pokoj a jednotu v církvi na zřeteli má, a že Řehoř a jeho kardinálové do sboru kardinálského přijati budou. Teď teprve poděkoval se Malatesta ve jménu Řehořově z papežství a všeho, co s ním spojeno jest, a vyhotovil o tom listinu. Celý úkon skončil se se slavným »Te Deum«. ¹⁾

¹⁾ Mansi XXVII. 730—746; Hard. VIII. 384—402; V. d. Hardt, IV. 341. 346—382; Hefele VII. 182. 183.

Tak zachovala se všechna právní forma a řádnost následujících papežů pojistila. Řehoř XII. dostav o tom zprávu, odložil odznaky papežské, a sněm udělil mu důstojnost kardinála-biskupa z Portua, první hodnost ve sboru kardinálském a legaci ankonskou. Zemřel 18. října r. 1417. v místě Recarali zvaném u Ankony maje věku svého 90 let.

S mnohem většími obtížemi bylo spojeno odstranění Benedikta XIII. Ve **všeobecném sedění 16.**, dne 11. července r. 1415. ustanovil sněm biskupy a doktory, kteří se Sigmundem k Benediktovi odjeti měli, ¹⁾ udělil **v sedění 17.**, dne 14. července králi požehnání na cestu, vydal klatbu na všechny, kteří by jemu a průvodu jeho překážky na cestu kladli, a nařídil slavné průvody za zdar cesty. ²⁾ Sigmund ustanovil místo sebe protektora sněmu falckraběte Ludvíka, odjel 21. července r. 1415. z Kostnice a přišel 15. srpna do Narbonne, kde měsíc prodlel, až nemocný král aragonský Ferdinand se pozdravil a jej v Perpignaně přijati mohl, kteráž místo Nizzy ke sjezdu určena byla. Tu hned 19. září přibyl Sigmund do Perpignaně. Benedikt vida, že věc do opravdy jde, sáhl opět ke svým starým pletichám. Dle starší úmluvy pobyl pouze měsíc červen v Perpignaně, opustil zrovna posledního dne o půlnoci město a prohlásil krále Sigmunda za neposlušného (*contumax*), že se nedostavil. Ale 19. srpna přišel přece do Narbonne ³⁾ ke králi Sigmundovi; vlastní vyjednávání děla se potom v Perpignaně, kde Benedikt v pevném hradě bydlil. V první rozmluvě s králem Sigmundem rozplýval se Benedikt po svém způsobu samou přívětivostí, a král dělal si nejlepší naděje na zdar své cesty, z nichž však brzo vystřízlivěl. Vyjednávalo se v září a říjnu beze všeho úspěchu. Benedikt žádal nejprv, aby se právní otázka, kdo řádným papežem jest, vyšetřovala, a on sám za papeže uznán byl; kdyby se musil poděkovati, žádal, aby piský výrok proti němu učiněný byl za neplatný prohlášen, kostnický sněm na jiné svobodné místo přeložen a volba budoucího papeže byla kano-nickou; kterouž bude, když jemu samému jako jedinému řádnému kardinálovi přenechá nebo se vykoná kompromisary z obou stran, t. j. z jeho kardinálův a kardinálův kostnického sněmu. ⁴⁾ Za ta-

¹⁾ Mansi XXVII. 769; V. d. Hardt, IV. 455; Hefele VII. 229.

²⁾ Mansi XXVII. 774. 780 sq.; V. d. Hardt, IV. 468. 481; Hefele VII. 230. 531.

³⁾ Mansi XXVIII. 917; Hefele VII. 243. 244.

⁴⁾ Martene, Vet. Scriptt. VII. 1208—1216; Mansi XXVII. 1111 sqq. (na nepravém místě); Hefele VII. 244 245.

kových podmínek přerušil Sigmund vyjednávání, nastoupil na počátku listopadu na zpáteční cestu a přišel opět již do Narbonne; tu však prosili ho král aragonský a poslové ostatních španělských králův a Skotska (poslušenství Benediktovo), aby svůj odjezd ještě odložil, poněvadž poslušenství Benediktova se vzdají, nepovolí-li. Znova začalo se vyjednávání v Perpignaně a žádalo na Benediktovi, aby za týmiž podmínkami, co Řehoř XII. se poděkoval. Avšak on utekl 13. listopadu do Callioure a o tři dni později do horské pevnosti Peñiscoly u Valencie, která snad jeho rodu náležela, jsa několika málo kardinály doprovázen. Byv vyzván, aby se poděkoval, odpověděl ohražením proti sněmu kostnickému, vypsáním nového sněmu do Peñiscoly a hrozbou, že všechna knížata svého poslušenství do klatby dá a sesadí. Tu začali 20. listopadu vyjednávání králové aragonský, kastilský, a navarrský s hrabaty foixským a armagnacským a posly skotskými s jedné strany a král Sigmund, poslové kostnického sněmu a remešský arcibiskup jako francouzský posel s druhé strany a učinili mezi sebou 13. prosince narbonskou smlouvu o 12 člancích, jejichž obsah jest následující: Kostniční otcové a Benediktovi kardinálové s jeho preláty pozvou se vzájemně na sněm, potom přikročí se k sesazení Benediktovu a k volbě nového papeže beze všeho ohledu na sněm piský, a všechny vzájemné tresty a censury i proti Benediktovi pozbudou své platnosti.¹⁾ Teď vypovídali Benediktovi poslušenství; první to učinil král aragonský Ferdinand 6. ledna r. 1416., oč hlavní zásluhu měl sv. Vincenc Ferrerský, bývalý zpovědník a horlivý stoupenec Benediktův, potom následovala 1. dubna r. 1416. Kastilie, 16. července a 3. srpna Navarra a Foix, pak Portugaly a Skotsko, které se opozdily, poněvadž Benedikt rádce panovníkův jejich uplatil. Nejdéle přidržel se Benedikta hrabě armagnacský.

Mezi tím vyřídil sněm **ve třech všeobecných seděních 18—20., 17. srpna, 23. září a 21. listopadu r. 1415.** jiné věci a napomenul rakouského vévodu, aby statky tridentskému biskupství odňaté zas jemu navrátil.

První zpráva o narbonské smlouvě dostala se do Kostnice 29. prosince r. 1415., a potom 30. ledna r. 1416. podali poslové sněmu zevrubnou zprávu, kdežto Sigmund odebral se do Paříže a Londýna, chtěje mezi nimi zprostředkovati mír a přivésti k místu

¹⁾ Akta této smlouvy jsou ap. Mansi XXVII. 811—817; XXVIII. 224 sqq. 818 sqq.; Hard. VIII. 473—479; V. d. Hardt, II. 484 sqq.; Hefele VII. 445—448.

křížáckou výpravu proti Turkům.¹⁾ V generální kongregaci 4. února r. 1416. přísahali sněmovníci při narbonnské smlouvě.²⁾ Dne 15. října r. 1416. **ve všeobecném sedění 22.** vstoupili aragonští a portugalští poslové do sněmu, po nich Foix a Navarra 14. a 24. prosince r. 1416. a Kastilie teprve 18. června r. 1417. Španělé tvořili pátý národ.

Když Aragonští do sněmu vstoupili začal **v 23. všeobecném sedění**, 5. listopadu r. 1416. proces proti Benediktovi ustanovením 12tičlenné kommise, která by jeho vinu vyšetřovala a svědky vyslýchala. Již 28. listopadu **v 24. všeobecném sedění** podala kommise sněmu zprávu, na jejímž základě sněm se usnesl obeslati Benedikta jak veřejnými plakáty, tak zvláštními posly k němu,³⁾ kteří také 22. ledna r. 1417. obeslání mu oznámili. Benedikt byl rozhořčen, že byl za podezřelého z rozkolu a bludu prohlášen a vyjádřil se, že pravá církev není v Kostnici, ale v Peñiscole, kdež jest archa Noemova.⁴⁾ Dne 8. března r. 1417. **v 29. všeobecném sedění** byla žaloba na Benedikta podána a on třikráte před branou kathedrály vyzván, aby se dostavil. Dne 10. března r. 1417. **v 30. všeobecném sedění** podali poslové sněmu zprávu, že u Benedikta nic nepořídili a sněm schválil, že nový král aragonský Alfons Petrovi z Luny poslušenství vypověděl a prohlásil hrozebnou bullu tohoto proti všem, kteří mu poslušenství odeprou, za neplatnou.⁵⁾ Dne 1. dubna r. 1417. **v 32. všeobecném sedění** byl Benedikt znovu před bránu kathedrály obeslán, potom prohlásil jej sněm za neposlušného (contumax), kázal pokračovati ve při proti němu a ustanovil kommissi, která by 27 článků proti němu zkoumala.⁶⁾ Kommise vyslýchala mnoho svědkův i samého krále Sigmunda, který 13. dubna r. 1417. do Kostnice se navrátil. Dne 12. května **v 33. všeobecném sedění** podala jmenovaná kommise svou zprávu

¹⁾ V. d. Hardt, IV. 583; Mansi XXVII. 812 sqq.; Martene, Thesaur. II. 1655; Hefele VII. 248.

²⁾ V. d. Hardt, IV. 586; Mansi XXVII. 817; Hard. VIII. 840; Martene, Vet. Scriptt. VII. 1219; Hefele VII. 249.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 952—995; Mansi XXVII. 963—979; Hard. VIII. 637—656; Hefele VII. 296—298.

⁴⁾ Mansi XXVIII. 261; V. d. Hardt, IV. 1124; Martene, Thesaur. II. 1669; Hefele VII. 303.

⁵⁾ Mansi XXVII. 1031—1053; Hard. VIII. 713—737; V. d. Hardt, IV. 1128—1191; Hefele VII. 304 sq.

⁶⁾ Mansi XXVII. 1070—1075; Hard. VIII. 757—763; V. d. Hardt, IV. 1206—1216; Hefele VII. 306. 307.

a učinila totéž v **34. sedění** dne 2. června r. 1417.¹⁾ V **36. sedění** dne 22. července r. 1417. byly všechny censury Benediktovy za neplatné prohlášeny, ale obsazení církevních obročí a dispense zůstaly v jeho poslušenství v platnosti.²⁾ Konečný výrok nad ním byl v **37. všeobecném sedění** dne 26. července r. 1417. u přítomnosti krále Sigmunda a četných knížat vyneseno: Benedikt byl sesazen, poněvadž své přísahy porušil, rozkolnicky si vedl a jest bludařem, který stále počínal si proti článku víry: věříme v **jednu svatou katolickou církev**. Potom zapělo se slavné »Te Deum«.³⁾ Benedikt XIII. nepodrobil se sněmovnímu výroku a vedl si v Peñiscole s třemi kardinály dál jako papež, avšak neměl církve, čímž ukázalo se, že nikdy řádným papežem nebyl, poněvadž papež bez církve býti nemůže. Tak byl prozřetelností Boží vymítěn rozkol; řádný papež poděkoval se; onen, který za svůj původ nezákonnému sněmu děkoval, podrobil se sněmovnímu výroku a Benedikt dokázal svou tvrdošíjností, že nikdy řádným papežem nebyl.

Po vymítní rozkolu bylo sněmu vyříditi ještě dvě důležité věci: volbu papeže a opravu církve. Již Jan XXIII. vytkl ve své svolávací bulle za účel sněmu opravu církve; totéž učinil kardinál Jan Dominici z Dubrovníka, když sněm ve jménu Řehoře XII. svolal. Brzo po poděkování Řehořově byla sestavena 32členná kommise, po čtyřech členech z každého národa, a tři kardinálové, kteráž vypracovala návrh o 44 člancích⁴⁾ na opravu církve. Za nepřítomnosti krále Sigmunda nedělo se nic v opravě; po jeho návratu spojila se oprava církve s volbou nového papeže, o níž nastaly ve sněmu spory, kdo má nového papeže voliti a kdy. Ve všeobecném sedění 14., v kterém Řehoř se poděkoval, řeklo se, že sněm způsob, místo a čas volby papežovy ustanoví. Dne 29. května r. 1417. učinili kardinálové návrh, aby všichni kardinálové a jednostejný počet deputovaných národů volbu předsevzali a ten byl papežem, který dostane dvě třetiny ($\frac{2}{3}$) hlasů kardinálův a dvě třetiny ($\frac{2}{3}$) hlasů deputovaných.⁵⁾ Návrh potkal se s odporem krále Sigmunda, Němcův a Angličanů, poněvadž by určení volby

¹⁾ Mansi XXVII. 1116—1127; Hard. VIII. 809—821; V. d. Hardt, IV 1310—1332; Hefele VII. 309. 310.

²⁾ Mansi XXVII. 1135; Hard. VIII. 830; V. d. Hardt, IV. 1358; Hefele VII. 313.

³⁾ Mansi XXVII. 1140—1146; Hard. VIII. 835—843; V. d. Hardt, IV. 1367.

⁴⁾ Mansi XXVIII. 264 sqq.; V. d. Hardt, I. 583 sqq.

⁵⁾ Srv. Hefele VII 309.

před sesazením Benediktovým proti narbonnské smlouvě čelilo. Vlastně šlo jim o to, aby oprava církve napřed provedena byla, kterou by budoucí papež jako věc hotovou přijati musil. Po dlouhých sporech povolili konečně 13. července r. 1417. kardinálové, aby nejprve Benedikt byl sesazen, pak oprava hlavy a římské kurie se provedla a konečně nový papež se zvolil.¹⁾

Když byl Benedikt sesazen a Španělové sněmu již náleželi, byla snahou krále Sigmunda nová 25členná kommise pro opravu církve zvolena, která nový obšírný návrh na opravu²⁾ vypracovala. Však práce kommise postupovaly pomalu ku předu; strany stály příkře proti sobě; jedna chtěla církevní ústavu absolutně monarchickou proměnit v aristokraticko-konstituční, aby těžiště církevní vlády neleželo v papeži, ale v biskupech shromážděných na všeobecném sněmu, pročez snažila se nescíslná práva papežská odstraniti; někteří z této strany byli tak radikální, že i sbor kardinálský, jakožto církvi neprospěšný, odstraniti chtěli. V této straně tvořila otázka strany obsazování církevních obročí s annaty a jinými dávkami papeži kámen úrazu, o který se zase tito v strany rozráželi; někteří chtěli všechno odstraniti a papeži nic nedávati; biskupové chtěli obsazování církevních obročí do svých rukou dostat, proti nimž deputovaní universit hájili papežské obsazování, jsouce přesvědčeni, že papež více na ně ohled míti bude nežli biskupové. Proti této straně bojovala druhá za papežská práva, jak se stoletími vyvinula. K této straně náležela většina kardinálů, Vlachové a Španělové, k oné Francouzi, Němci a Angličané. Byla zde nesmírná rozháranost; čeho si přáli jedni, zavrhovali druhí. Za těchto okolností nebylo lze předvídati, kdy to k volbě nového papeže přijde; pročez obnovili kardinálové svou žádost od 29. května r. 1417., aby porady o volbě papeže se konaly, a získali pro ni francouzský národ. Ale král Sigmund zamezil sněmovní poradu o tom³⁾ a dovolil jenom, aby kostnický kupecký dům prozatím ke konklave se připravoval.⁴⁾ Obě strany stály proti sobě ve velikém napjetí a zdálo se, že sněm se rozpadne. Tu zemřel 4. září Robert Halam, biskup saliburský, hlavní horlitel pro přednost církevní opravy před volbou papežovou. Němci stáli pevně při svém náhledu a podali proti snaze kardinálův a spojencův jejich

¹⁾ Hefele VII. 312.

²⁾ V. d. Hardt, I. 650 sqq.

³⁾ Mansi XXVIII. 495. n. III.; V. d. Hardt, I. 923; n. III.; Hefele VII. 317.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 1394; Hefele VII. 317 sq.

18. září r. 1417. ohrazení: »Národ německý prý pro smír a pokoj v církvi již mnoho vytrpěl, proti vypuknutí nového rozkolu jest nejlepším prostředkem oprava římského dvora; po 1200 let řídili papežové dobře církev, ale od 150 let rozšířily se všechny druhy zlořádův a vědy a učenci jsou v opovržení; v Pise slíbila se oprava, která však za dvou papežů se neprovedla; pročez bude dobře, když Apoštolský Stolec zůstane zatím uprázdněn, církev se opraví a cesta novému papeži tak urovná.«¹⁾ Bohužel »opravou« rozuměli všichni ne opravu mravův, ale pouze obmezení práv papežských, aby papež žádných obrocí neuděloval a žádných poplatkův od církví a věřících neměl. Odkud však papež náklad na svůj dvůr, správu církve a rozmanité požadavky, které ze všech stran na něj se činily, vzítí měl, po tom neptal se nikdo.

Velikou škodou pro sněm byla smrt kardinála Zabareilly († 26. září 1417.), který byl jedním z jeho nejznamenitějších členův.

Angličané, kteří posud ke králi Sigmundovi a Němcům stáli, opustili je a dali se na stranu kardinálů. Pro porovnání stran byl rozhodným vliv biskupa winchesterského Jindřicha, strýce anglického krále, který putuje do sv. země, věc tak zprostředkoval, aby sice nový papež se zvolil, ale napřed dekretem oprava církve se pojistila (*cautio de fienda reformatione*), dekreta, o nichž národové posud se srozuměli, hned ještě před volbou se prohlásily a konečně způsob volby papežovy od deputovaných se ustanovil.²⁾ Dle tohoto dohodnutí bylo pět dekretův, o nichž srozumění se stalo v **39. všeobecném sedění**, 9. října r. 1417. prohlášeno, a sice: 1. Všeobecné sněmy budou se častěji slaviti, budoucí v pěti letech, po něm následující o sedm let později, potom vždy v desíti letech; papež může, srozumě se s kardinály, lhůty zkrátiti, ale ne prodlužovati; místo sněmu ustanoví papež měsíc před ukončením sněmu, srozumě se s ním; bude-li Apoštolský Stolec uprázdněn, ustanoví místo sněm sám; změnití místo lze pouze z důležité příčiny a se srozuměním dvou třetin ($\frac{2}{3}$) kardinálův a ohlásí se to rok před lhůtou. 2. Vypukne-li rozkol, musejí pretendenti papežství v roce svolati všeobecný sněm, s jehož započítím ipso jure veškerou pravomocnost pozbudou. 3. Nově zvolený papež učiní přísahu na víru, obřady, svátosti a zachovávání předpisů

¹⁾ Mansi XXVII. 1154 sqq.; Hard. VIII. 852 sqq.; V. d. Hardt, IV. 1419 sqq.; Hefele VII. 319. 320.

²⁾ V. d. Hardt, IV. 1447; Hefele VII. 321.

všeobecných sněmů. 4. Papež nesmí biskupy a opaty proti jejich vůli přesazovati, leč z důležitých příčin a se svolením většiny kardinálů. 5. Všechny papežské rezervace prokurací (kanonického zaopatření), které biskupům a jiným prelátům za visitaci náleží, a spolií (pozůstalostí) po zemřelých prelátech a jiných duchovních se zrušují.¹⁾

Potom rokovali plnomocníci od národů zvolení s kardinály o způsobu papežské volby, a tu chtěli někteří přemrštěnci kardinály z volenství docela vyloučiti. Konečně byl návrh kardinálů z 29. května r. 1417. trochu pozměněn a dne 28. října přijat, aby totiž volbu předsevzali 23 kardinálové a 30 deputovaných z národů, z každého šest.²⁾ Toto usnesení bylo 30. října r. 1417. v **40. všeobecném sedění** prohlášeno spolu s dekretem, že budoucí papež před rozpuštěním sněmu se sněmem nebo deputovanými národů církev v hlavě a římské kurii (in capite et curiâ romanâ) opraví a sice v člancích, které se vyjmenovaly; bylo jich 18; když národové deputované pro opravu církve zvolí, mohou ostatní členové s dovolením papežovým domů se navrátiti.³⁾

Druhý den, 8. listopadu r. 1417., v **41. všeobecném sedění** obíral se sněm u přítomnosti krále Sigmunda s přípravami ke konklave, o němž předpis Klementa VI. ze dne 6. prosince r. 1351. se četl, a odpoledne vstoupili 53 voličové do konklave.⁴⁾

Zprvu nemohli se sjednotiti, poněvadž každý národ papeže ze svého středu míti chtěl; však snahou arcibiskupů z Rigy a Hnězdna zavládla svornost v konklave a již po třech dnech 11. listopadu byl za papeže zvolen kardinál-jáhen od sv. Jiří ad velum aureum Otto (Odo) Colonna, který se nazval Martinem V. Tato volba naplnila všechny velikou radostí, poněvadž církev úplně jistou hlavu obdržela.

Martin V. (r. 1417.—1431.) narodil se r. 1368. v Římě, studoval v Bologni, byl od Urbana VI. za protonotáře, od Bonifatia IX. za auditora roty a legáta k italským dvorům jmenován. Innocenc VII. povýšil jej za kardinála. On byl mužem pokojným, mírným a všeobecně váženým, kterýž až do sněmu piského věrně

¹⁾ Mansi XXVII. 1159; Hard. VIII. 855; V. d. Hardt., IV. 1432; Hefele VII. 321—323.

²⁾ V. d. Hardt., IV. 1448; Hefele VII. 324.

³⁾ V. d. Hardt., IV. 1449; Mansi XXVII. 1163; Hard. VIII. 861; Hefele VII. 324.

⁴⁾ V. d. Hardt., IV. 1461; Mansi XXVII. 1167; Hard. VIII. 865 Hefele VII. 326.

k řádnému papeži Řehoři XII. stál. Jsa posud podjáhmem, dal se od ostijského biskupa 12. listopadu posvětit za jáhna, 13. za kněze a 14. za biskupa a byl 21. listopadu za papeže korunován.

Ale již 12. listopadu dal nový papež sestaviti pravidla kancelářská, která za vlády jeho platiti měla.¹⁾ Obnovil v nich všechny rezervace dřívějších papežů, připsal si právo propůjčovati všechny větší hodnosti (*dignitates majores*) při chrámech stoličných a přednější (*principales*) při kollegiálních a velmi mnoho ještě jiných obročí, ano mnohem více, nežli sobě Jan XXIII. reservoval. Dále mluví tam o expektancích, taxách za udělení obročí, dispensacích, odpustcích, tedy o mnohých věcech, které dle usnesení sněmu z 30. října 1417. opraviti se měly. Ostatně tato kancelářská pravidla byla teprve 26. února r. 1418. prohlášena, když napřed s jednotlivými národy konkordáty učiněny byly.¹⁾

O těchto kancelářských pravidlech nic nevědouce, žádali král Sigmund a národové hned po korunovaci papeže, aby oprava církve do rukou se vzala. Následkem ústních porad papeže s presidenty národů byla z těchto nová kommise, tedy třetí, pro opravu církve zvolena, k níž papež šest kardinálů připojil. Začala svou práci s článkem o obsazování obročí (*collatio beneficiorum*), ale nemohla se sjednotiti. Národ italský žádal, aby papeži zůstalo obsazování obročí, jak je měl od časů libri VI. a Klementin, a s ním srovnávali se Španělové a Angličané, tito však s podmínkou, aby obyčej v jejich zemi panující se zachoval. Proti nim chtěli Němci a Francouzi obsazování obročí papežem uvést na právo staré. Francouzové chtěli se konečně spokojiti s tím, když řádným kollatorům třetina obsazování zůstane. Za to snažili se kardinálové papežské rezervace ještě nad stávající míru rozšířiti. V národech byly spory mezi preláty a universitami o přednost, která při obsazování obročí graduovaným náležeti měla. Papež prohlásil, že všechno potvrdí, oč národové se srozmí, učinil v tajné konsistoři 18. prosince u přítomnosti svých voličů papežskou přísahu²⁾ a slavil 28. prosince r. 1417. **42. všeobecné sedění**, v němž bylo usneseno, aby Balthasar Cossa ze své vazby vyproštěn a papeži vydán byl a pak

¹⁾ V. d. Hardt, IV. 1481—1491.

²⁾ Tato pravidla kancelářská jsou otištěna ap. V. d. Hardt, I. 965—991; tamtéž p. 954 pravidla Jana XXIII.

³⁾ Srv. Hefele VII. 330. 331.

prohlášena bulla, kterou papež biskupa winchesterského Jindřicha za jeho prostředkovací zásluhy za kardinála povýšil.¹⁾

Poněvadž reformační kommise shodnouti se nemohla, uznalo se za dobré, aby všeobecné zákonodárství ze zvláštního se vyloučilo a o tomto národové přímo s papežem se srozuměli. Počátek učinili Němci, podavše papeži na počátku ledna r. 1418. pamětní spis: *avisamenta nationis germanicae*,²⁾ v němž svá přání na základě dřívějších reformačních prací a 18 reformačních článků ze 40. všeobecného sedění přednesli. Tohoto příkladu následovali ostatní národové.

Patrně za odpověď na podání Němců předložil papež 20. ledna r. 1418. národům svůj reformační návrh o 18 člancích, v němž ku přání Němců zření měl; 1. počet kardinálů nebude 24 převyšovati, vezmou se s radou sv. sboru ze všech zemí, též po jednom z každého žebravého řádu, budou mužové počestní a učení, a nový kardinál nesmí býti bratrem nebo synovcem některého žijícího; 2., 4., 10. papeži zůstanou rezervována ona obročí, která mu přiznává *jus canonicum* a *extravagans Ad Regimen* (od Benedikta XII. viz c. 13. *Extravag. comm. de praeb.* 3., 2.); spolu jest způsob obsazovati obročí zevrubně vypsán; 3. pro výživu papeže a kardinálů budou biskupství a mužské kláštery platiti pouze *communias servitia* (obyčejné poplatky) ve dvou lhůtách dle mírné taxy; 5. a 6. spory a *appellace* podávané do Říma se obmezí; 8. všechny *exemce* zavedené od počátku rozkolu zrušují se, vyjma ony ve prospěch *universit*, jakož i všechny *uniones* (sjednocení obročí) a *incorporationes* (přivtělení), pokud nejsou ještě provedeny, pak všechna udělení *patronátních* práv laikům, kteříž oněch kostelů nezaložili ani nenadáli; 9. kláštery, větší převorství, větší hodnosti (*dignity*) při stoličných chrámech a fary nebudou se za *kommendy* rozdávati; 11. papež vzdává se příjmů z uprázdněných kostelů, klášterův a obročí; 12. rozprodej a promrhání církevních statků zakazuje se; 13. o potrestání a sesazení papežově není dle mínění většiny národů třeba nového statutu; 14. *simonie* (svatokupectví) zakazuje se; 15. *dispense*, aby někdo nutná svěcení přijati nemusil, zrušují se, *residence* musí se zachovávat a nikdo nesmí míti více obročí, která spojití nelze; 16. papež a kardinálové budou se za

¹⁾ V. d. Hardt, IV. 1497; Mansi XXVII. 1172; Hard. VIII. 871; Hefele VII. 331.

²⁾ V. d. Hardt, I. 999—1011; Mansi XXVIII. 362 sqq.; Hefele VII. 333 sqq.

nynějšího stavu církve posavadním způsobem vydržovati, který však zevrubně se vypisuje, aby stesky nevznikly; 17. papež obmezí posavadní množství odpustkův; a 18. všeobecný desátek neuloží se duchovenstvu, leč v případě, když jde o dobro celé církve, ale pak se srozuměním kardinálův a biskupů.¹⁾

Tento návrh měli národové zkoumati a o něm se usnésti. Papež byl ochoten k té největší povolnosti, ale když v jedné věci Poláci k budoucímu všeobecnému sněmu odvolati se chtěli, prohlásil papež ve veřejné konsistoři 10. března r. 1418., že odvolati se od papeže není v nižádném případě dovoleno a každý jeho výroku ve věcech víry (*in causis fidei*) podrobiti se musí.²⁾

Ve 43. všeobecném sedění 20. března r. 1418., v kterém král pro nemoc přítomen nebyl, bylo dílo církevní opravy tak provedeno, že bylo sedm dekretů prohlášeno, o kterých se národové shodli a které pro celou církev platiti měly;³⁾ všechno ostatní vyřídilo se zvláštními konkordáty, kteréž, jak se zdá, byly v sedění přečteny, ale nebyly ještě do protokolu vepsány, poněvadž nebyly ještě nadobro hotovy. Národové prohlásili, že vším tímto dekretu z 30. října dosti učiněno jest.⁴⁾

Byly učiněny tři konkordáty, 1. s národem německým,⁵⁾ k němuž též Čechové, Poláci, Uhři a Skandinavci připojeni byli,

¹⁾ V. d. Hardt, I. 1021—1038; s jiným číslováním ap. Mansi XXVII. 1177—1184; Hard. VIII. 876—883; Hefele VII. 335—341.

²⁾ V. d. Hardt, IV. 1531. 1532; Hefele VII. 343. 344.

³⁾ 1. De exemptionibus; 2. de unionibus et incorporationibus; 3. de fructibus medii temporis; 4. de simonia; 5. de dispensationibus; 6. de decimis et aliis oneribus; 7. de vita et honestate clericorum.

⁴⁾ V. d. Hardt, IV. 1533—1541; Mansi XXVII. 1174—1177; Hard. VIII. 873—876; Hefele VII. 349—352.

⁵⁾ Tento konkordát, prohlášený 2. května 1418. mluví: 1. De numero et qualitate cardinalium et eorum creatione; 2. de provisione ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, dignitatum et aliorum beneficiorum; 3. de annatis; 4. de causis tractandis in curia romana nec ne; 5. de commendis; 6. de simonia; 7. de non vitandis excommunicatis, antequam per judicem fuerint declarati et denunciati; 8. de dispensationibus; 9. de provisione Papae et cardinalium; 10. de indulgentiis; zde praví se: cavebit Dominus noster Papa in futurum nimiam indulgentiarum effusionem, ne vilescant, et in praeteritum concessas ab obitu Gregorii XI. ad instar alterius indulgentiae revocat et annullat; duchovenstvo napomíná se: quia indulgentiarum materia gravis est, in ea caute ac directe versentur (parochi), nec quidquam, quod fidei nostrae minus conveniens aut populo sit scandalosum, proferant; 11. de horum concordatorum valore. V. d. Hardt, I. 1055—1068; Mansi XXVII. 1189; Hard. VIII. 888; Hefele VII. 353; Münch: Vollst. Sammlung aller ältern und neuern

2. s národy románskými, Francouzi, Španěly a Vlchy; ¹⁾ oba prozatím na pět let, a 3. s Angličany o 6 člancích, který měl na vždy trvati.²⁾

V 44. všeobecném sedění dne 19. dubna za předsednictví papeže a u přítomnosti krále Sigmunda byla prohlášena bulla, kterou dle dřívějšího usnešení sněmu Pavie za místo budoucího všeobecného sněmu, který r. 1423. sejíti se měl, se ustanovovala. S místem nebyli pouze Francouzi spokojeni, pročež do sedění se nedostavili.³⁾

V 45. všeobecném sedění a to posledním, 22. dubna r. 1418., za předsednictví papežova a u přítomnosti krále Sigmunda žádali polští poslové, aby učení dominikána Jana Falkenberka, kterýž, jak se mysliło, po rozkaze německého rytířského řádu hanopis na polského krále vydal a tam tvrdil, že dovoleno jest zabiti polského krále a všechny Poláky, bylo v tomto sedění zavrženo a tak výrok většiny deputovaných národů, kterým hanopis k ohni byl odsouzen, potvrzen. V rokování tom nastaly v sedění nepokoje. Papež přikázal ticho a pravil: »Všechno to, oč přítomný sv. sněm kost-

Concordate. Th I. str. 20. — Po pěti letech činil papež větší nároky a r. 1448. přešly mnohé články z tohoto konkordátu do konkordátu aschaffenburgského, a on přišel nadobro v zapomenutí.

¹⁾ Tento konkordát jedná: 1. De numero et qualitate cardinalium; 2. de provisione ecclesiarum; 3. de annatis; 4. de causis in romana curia tractandis; 5. de commendis; 6. de indulgentiis; 7. de dispensationibus. V. d. Hardt, IV. 1566; Mansi XXVII. 1184; Hard. VIII. 883; Hefele VII. 359. Tento konkordát zavrhl parlament pařížský, když mu 10. června r. 1418. biskupem aras-ským předložen byl. Když v letě r. 1418. Francie na dva díly se rozdělila: na jih, kde v Bourgesu panoval dauphin Karel VII., a sever, kde v Paříži panoval vévoda burgundský; uvedl burgundský vévoda kostnický konkordát v platnost ve svém údělu. Když smlouvou troyesskou (r. 1420) koruny francouzská a anglická se spojily, učinil anglický říšský správce vévoda z Bedfordu s papežem Martinem V. novou úmluvu (Rotulus Bedfordianus od 1. dubna r. 1425.), kterou papež více práv dostal, nežli dle kostnického konkordátu měl. Na jihu byl Karel VII. proti kostnickému konkordátu, ale po jmenované smlouvě troyesské potřeboval papeže a tu ordonnancí z 10. dubna r. 1425. navrátil papeži všechna práva, která do roku 1398. měl. Osudy kostnického konkordátu v Itálii a Španělsku jsou neznámé.

²⁾ Anglický konkordát byl do knih papežské kanceláře zapsán 12. července r. 1418., a mluví: 1. De numero et natione cardinalium; 2. de indulgentiis; 3. de approbationibus, unionibus, incorporationibus ecclesiarum et vicariatum; 4. de ornatu pontificali inferioribus praelatis non concedendo; 5. de dispensationibus; 6. de Anglis ad officia romanae curiae assumendis. — V. d. Hardt, I. 1079; Mansi XXVII; 1139; Hard. VIII. 893; Hefele VII. 363.

³⁾ V. d. Hardt, IV. 1546—1549; Hefele VII. 367.

nický ve věcech víry (in materia fidei) concilialiter (po způsobu sněmu) se usnesl, budu zachovávat i schvalují všechno, co sic concilialiter circa materiam fidei (sněmovně o věcech víry) takto ale nejinak nebo jiným způsobem se dělo (non aliter, nec alio modo).« Tímto výrokem vyřídil papež především žádost Poláků, řka, že pro něj pouze to závazným jest, co bylo ve věcech víry concilialiter (a ne nationaliter) usnešeno; ale spolu udělil tím obmezené potvrzení kostnickým usnešením. Král Sigmund děkoval všem za jejich vytrvalost a ujišťoval je svou příchýlností k církvi a papeži, čímž byl sněm ukončen.¹⁾

Poněvadž král Sigmund se sněmem mnoho vydání měl, propůjčil mu papež 26. ledna r. 1418. jednoroční desátek z největší části církevních obročí a kostelů, proti čemuž sice Němci se ohražovali, odvolávající se k reformačnímu dekretu papežově z 43. všeobecného sedění, ale byli odmrštěni. Papež a král zůstali ještě nějakou dobu v Kostnici, připravující se k odjezdu a vyřizující menší věci. Dne 30. dubna r. 1418. prohlásil papež se sněmem umluvenou bullu²⁾ (proto sacro Constantiensi approbante concilio), kterou zakázal obyčej opírající se o domnělé nařízení Urbana VI., že papežské listiny v jednotlivých diecesích tenkrát prohlášeny býti smějí, když placetů biskupů dotýčných dosáhly. Proti tomu chtěl arcibiskup mohučský starý obyčej ponechati.

Dne 7. a 8. května r. 1418. smířil se rakouský vévoda Fridrich úplně s církví a králem Sigmundem. Sigmund žádal papeže, aby dále v Německu, buď v Basileji nebo v Štrassburku nebo Mohuči pobyl, Francouzi zase prosili ho, aby do Avignona se odebral. Papež zamítl tyto žádosti, poukázav k tomu, že poměry církevního státu jeho přítomnosti v Římě žádají. V pondělí svatodušní (16. května r. 1418.) nastoupil papež na cestu do Říma, jsa králem, četnými knížaty a 40.000 jezdci doprovoděn do Gottliebenu, odkudž po lodi odplul do Schaffhausu a odebral se do Ženevy.

Kostnický sněm jest v posledních seděních (42.—45.) všeobecným. Co se v předešlých seděních dělo, potvrdil Martin V. toliko obmezeně, t. j. pouze co se stalo in materiis fidei et concilialiter (ne nationaliter), a žádal v tomto smyslu, aby každý měl

¹⁾ V. d. Hardt, IV. 1549—1564; Mansi XXVII. 1198—1204; Hard. VIII. 899—905; Hefele VII. 367—369.

²⁾ Po prve jest vytištěna r. 1859. v Bullarium Taurin. IV. 677. srv. Hefele VII. 370.

kostnický sněm za všeobecný a držel se pevně toho, co ve prospěch víry a spasení duší (*in favorem fidei et salutem animarum*) ustanovil. Pro pokoj nevyslovil se papež určitěji. Určitěji vyslovil se jeho nástupce Eugen IV. r. 1446., který všechna usnešení jeho přijal *absque tamen praejudicio juris, dignitatis et praeeminentiae Sedis Apostolicae*; tedy všechna usnešení, která činí újmu právu, důstojnosti a vznešenosti Apoštolského Stolce, nejsou usnešeními všeobecného sněmu.

§. 367. Další papežování Martina V.;¹⁾ sněm pavijsko-siennský; Eugen IV. (1431.—1447.).

Martin V. opustiv Kostnici, odebral se do Milána, kdež hlavní oltář stoličního chrámu posvětil, a sídlil potom od 19. února r. 1419. ve Florencii, byv k tomu od města pozván; nebo Řím a Benevent byly v rukou Neapolitánů, Bologna prohlásila se za svobodné město, svolujíc pouze k jakémusi poplatku a ostatní církevní stát uchvátili jednotliví pánové. Však obratným vyjednáváním s neapolskou královnou Johankou a zbraní stal se papež opět pánem větší části církevního státu. Dne 19. září r. 1419. opustil Florencii, povýšiv tamějšího biskupa za arcibiskupa a vjel přes Viterbo 28. září slavně a za velikého jásotu do Říma, o jehož zvelebení potom horlivě pracoval.

Poněvadž papež byl v podezření, jakoby mu se sněmem doopravdy nebylo, poslala k němu pařížská universita dalmatského Slovana Jana Stojkoviče²⁾ přijmím Dubrovnického (*de Ragusio*), dominikána a profesora theologie, který zůstal v Římě od listopadu r. 1422. až do dubna r. 1423. a dovedl to, že papež 25. března r. 1423. čtyři předsedy, totiž arcibiskupa Petra Donata z Křety, splitského biskupa Jakuba, opata Petra z Rosaccia a dominikánského generála Leonarda z Florencie pro sněm jmenoval a jim rozsáhlá plnomocenství udělil, jmenovitě aby dle okolností sněm do jiného vlašského města přeložili.

¹⁾ Srv. Pastor, I. c. I. 163—214.

²⁾ Složil dvě důležité díla: *Initium et prosecutio Basiliensis Concilii* a *Tractatus de reductione Bohemorum*; vydal je r. 1857. po prvé náš slavný dějepisec Frant. Palacký ve svých: *Monumenta Conciliorum general. Sec. XV.* Vindob. T. I. 1857; další svazek nevyšel.

Sněm počal se dne 23. dubna r. 1423. v Pavii za nečetných prelátů, jmenovitě chyběli Vlachové, což může býti důkazem, že papež jemu nepřál, a byl pro mor, který v městě se ukazoval, do Sieny přeložen. Posud byli přítomni pouze čtyři němečtí, šest francouzských a několik anglických prelátů; chyběli právě ti, kteří nejvíce po opravách volali. Na cestě z Pavie do Sieny poslali papežští legáti posly ku papeži s prosbou, aby osobně na sněm přišel. Papež byl k tomu povolný, zval biskupy a knížata na sněm a učinil se Sienou smlouvu o bezpečnosti sněmu.

V Sieně počal se sněm 21. července r. 1423. slavnými službami Božími a kázáním linkolnského biskupa Richarda a měl hned své první sedění. Po příkladu sněmu kostnického podrželo se též v Sieně rozdělení na národy. Když smlouva papežova se Sienou byla sněmu předložena, byli s ní sněmovníci nespokojeni, poněvadž prý dle ní papež i ve věcech světských sněmu poroučeti chce, a sněm jal se samostatně o svou bezpečnost (*salvus conductus*) se Sienou vyjednávat, čímž ovšem papež velice byl uražen a pracoval potom o jeho rozpuštění. Ve sněmu nastaly staré hádky a spory mezi stranou tak zvaných církevních oprav a hájiteli papežské moci a za planými řečmi mizel drahý čas. Teprve 8. listopadu r. 1423. bylo zase veřejné sedění, v němž byli přítomni dva kardinálové, 25 infulovaných prelátův (arcibiskupů, biskupův a opatů) a mnoho doktorův a mistrův. Nejprve byl čten *salvus conductus*, jež Siena sněmu vyhotovila, pak byly znovu zavrženy bludy viklefské a husitské a zas odsouzen Petr Luna (Benedikt XIII.) a hrozeno tresty těm, kteří by po smrti jeho v rozkolu pokračovali, což patrně bylo namířeno proti králi aragonskému Alfonsovi V., který ze msty, že Martin V. nárokův jeho k Neapolsku neuznal, Benedikta XIII. do ochrany vzal, a svými posly zle proti Martinovi V. v Sieně brojil; dále vzal sněm na vědomí vyjednávání papežovo s Konstantinopolí o církevní jednotě a napomínal biskupy a inkvisitory k větší bedlivosti. Papež potvrdil tyto dekrety zvláštní bullou, nečekaje, jak se zdá, konce sněmu.

Sněmovníci začali rokovati o církevní opravě a tu podali Francouzi návrhy na tak náramné ztenčení papežské moci, že papežští legáté toho se ulekli a od té doby na rozpuštění sněmu pomýšleli. By legáté svůj záměr provedli, způsobili roztržky v národě francouzském a vlašském, takže každý měl dva předsedy a tudy dělil se na dvě strany, z nichž jedna pro církevní opravu v uvedeném smyslu horlila, druhá však více po straně papeže a

legátů stála. Za takových okolností nebyl sněm více s úkol svůj, četní preláti a doktoři rozjížděli se v lednu r. 1424., noví nepřicházeli a po mnohých ještě sporech a planých řečech byla v schůzi všech národů 19. února r. 1424. Basilej za místo budoucího sněmu ustanovena, při čemž papežští legáté a předsedové národů slavně prohlásili, že sněm tím rozpuštěn není, naopak že horlivě o církevní opravě pracovati chtějí. Přátelé církevní opravy chtěli, aby lhůta sněmu se skrátila; tu přibili papežští legátové večer 7. března r. 1424. tajně dekret, v němž praví, že již 26. února sněm rozpustili, a zakazují přísně arcibiskupům a biskupům pokračovati ve sněmování, a odcestovali ještě týž den do Florencie. Někteří ohražovali se proti rozpuštění sněmu, ale národové povolili ve své schůzi 8. března, poněvadž rozkol učiniti a sebe pro blízkost Sieny církevnímu státu v nebezpečnství vydati nechtěli.

Papež oznámil okružníkem od 12. března r. 1424. celému křesťanstvu rozpuštění sněmu z příčin, že málo prelátů se sešlo, a mnozí, kteří přišli, brzy zas odešli, pak že Sienští násilnicky proti sněmu vystupovali, a tudy veřejná sedění se konati nemohla; by však církevní oprava se neodkládala, ustanovil prý tři kardinály, aby návrhy na ni přijímali.

Ačkoli Martin V. sněmu sienskému nepřál, nazýval jej přece sám a jeho nástupce Eugen IV. a sněm Basilejský »všeobecným« (generalis), ale později soudila církev jinak a nečítá ho ke všeobecným.¹⁾

Martin V. chtěje dokázati, že to s opravami upřímně zamýšlí vydal r. 1425. svůj reformační dekret, kde život kardinálů a jejich domácnost přísně určuje, ústav protonotářů reformuje a biskupům přikazuje, aby residenci zachovávali, každé tři roky provinciální synody slavili, obročí a svěcení darmo udělovali, svým úředníkům vydíravosti netrpěli; opaty napomíná, aby kázeň v klášteře pěstovali, a konečně četných udělování obročí se vzdává.²⁾

V těchto dobách vzal rozkol na dobro za své. Petr Luna (Benedikt XIII.) nepoděkoval se a jmenoval ještě před svou smrtí († v listopadu r. 1423.) čtyři kardinály. Tři z nich srozuměvše se s Alfonsem V., králem aragonským, zvolili barcelonského kanovníka Jiljího (Aegidia) Muñoze za vzdoropapeže pod jménem

¹⁾ Jan z Dubrovníka: *Initium et prosecut. Basil. Conc.* v Monument. (uvedených) I. 3 sqq. (hlavní pramen); Mansi XXVIII. 1057; Hard. VIII. 1013; Raynald. ad ann. 1423. n. 1. sqq.; Hefele VII. 389.

²⁾ Hefele VII. 409.

Klementa VIII. Však čtvrtý kardinál Jan Carrière dlící ve Francii protivil se této volbě a jmenoval pod ochranou hraběte armagnacského Jana svého vlastního papeže, který prý se Benediktem XIV. nazval. Tato fraška zůstala tajnou až do roku 1429. Muňoz chtěl se svého vzdoropapežství vzdáti, ale král Alfons bránil tomu. Konečně dlouhým vyjednáváním kardinála Petra z Foixu byl rozkol odklizen. Dne 26. června r. 1429. složil vzdoropapež svou důstojnost a dal svými kardinály »Otu Kolonnu v jeho poslušenství Martina V. zvaného« za papeže zvoliti, a obdržel za to biskupství Balearských ostrovů. Domnělý Benedikt XIV. zmizel beze stopy, když armagnacský hrabě rozkolu se vzdal. Kardinál z Foixu slavil od září do listopadu r. 1429. synodu v Tortose, aby poslední stopy rozkolu smazal a církevní opravy zavedl.¹⁾

Úplný nezdar křížáckých výprav proti Husitům přičiňoval znamenitě k touze po všeobecném sněmu, která přčetné, jmenovitě universitní učence, jako nějaký mor zachvátila. Však mnohým nebylo tak o církevní opravu a uvedení Husitů do lůna církve jako o změnu církevní ústavy monarchické v konstituční. Hned druhý rok po sněmu sienském (r. 1426.) prosil anglický král papeže, aby basilejský sněm dříve se sešel; později přišel Jan z Dubrovníka do Říma působit pro sněm; ale papež nezmiňoval se ani slovem o sněmu, bál se piklů na něm strany nepřátelské primatu, snížení Apoštolské Stolicе, která rozkoem beztoho mnoho utrpěla, a rozšíření revolučního směru. Dne 8. listopadu r. 1430. byly na hlavních místech v Římě přibity plakáty bez podpisu, kde dva knížata nejmenujíce se, papeže kárali a jemu hrozili, že nesvolá-li sám sněmu, sněm bez něho se sejde a třeba mu poslušenství vypoví, neboť má právo jej s kardinály sesaditi. Konečně k domluvám některých kardinálův ustanovil papež 1. února r. 1431. kardinála Juliana Caesariniho za legáta pro sněm basilejský, kterému předsedati měl, a zemřel brzo potom 20. února r. 1431., byv raněn mrtvicí. Byl pohřben v Lateranu a jeho nástupce Eugen IV. postavil mu náhrobek s nápisem, kde nazýval se »štěstím svého času« (temporum suorum felicitas), a to vším právem; neboť obnovil církevní stát a lesk Říma, byl statným a ctnostným papežem, přál opravě církve, a seč byl, potlačoval revoluční směr v církvi. Ke svým příbuzným byl sice přestědrým,

¹⁾ Raynald. ad ann. 1423. n. 10. 12; ad ann. 1424. n. 1; ad. ann. 1429. n. 1—6. 12; nota Mansi-ova ad Raynald. ad ann. 1429. n. 1; Mansi XXVIII. 1117 sqq.; Hard. VIII. 1053 sqq.; Hefele VII. 396. 417—4. 9; Pastor I. 208—2 1.

ale právě oni byli jeho věrnými a spolehlivými spojenci při zjednání pořádku v církevním státě. Po smrti želeli ho i ti, kteříž ho za živa nenáviděli.

Eugen IV. (1431—1447.). Dne 2. března r. 1431. vstoupili kardinálové do konklave a zvolili již druhý den 3. března za papeže Gabriela Condolmiera jako Eugena IV. Narodil se okolo roku 1383. v Benátkách z vážené a bohaté rodiny, byl synem sestry papeže Řehoře XII., vstoupil jsa jinochem, do augustiánského kláštera sv. Jiří in Alga (ostrůvku v Benátkách), byl od svého strýce povýšen za protonotáře, pokladníka, biskupa sienského a kardinála od sv. Klementa. I Martin V. ačkoli mu osobně nepřál, užíval ho v důležitých církevních věcech. V konklave přísahal jako každý jiný kardinál na jisté články, na jakousi volební kapitulaci, kterou se každý zavazoval, že jsa papežem, opraví římský dvůr in capite et membris, řídě se radou kardinálů, dle níž ustanoví též místo a čas všeobecného sněmu, na kterém opravu duchovenstva a věřících provede; dále že kardinály dle předpisu kostnického sněmu voliti bude, a bez jejich svolení papežského sídla z Říma nepřeloží; že velitelé měst a hradův, manové a úředníci kardinálskému sboru přísahu učiní, tomuto polovici papežských příjmů připadne, bez jeho svolení papež žádné války nepovede, žádného spolku neučiní, a ve všech svých dekrettech, vyjma udělování obročí, jeho svolení vyjádří a jména přisvědčujících uvede, jak před Bonifácem VIII. se dělo. Celá tato kapitulace chtěla církevní a světskou vládu papežskou proměnit z monarchické v aristokratickou.¹⁾

Nový papež byl muž přísných mravů, poctivý a dobročinný. Hned po volbě prohlásil poctivě uvedenou kapitulaci, ačkoli byla obtížnou ano papeže i snižující; však jeho papežování bylo stále bouřlivé. Hned na počátku přišel do sporu s rodem svého předchůdce, žádaje na nich navrácení církevního majetku. Kolonnové zbouřili se a přepadli 23. dubna r. 1431. Řím, ale nenalezše v lidu podpory, byli vyhnáni a podrobili se v letě papeži, zaplativše veliké summy.²⁾ V den své korunovace 12. března r. 1431 potvrdil Eugen kardinála-jahna od sv. Anděla Juliana Caesariniho za legáta pro věci husitské a sněm basilejský a vybízel jej, aby mu

¹⁾ Raynald. ad ann. 1431. n. 3—8; Hefele VII. 428—429; Pastor I. 215—218.

²⁾ Pastor I. 218; Hefele VII. 430.

o všem se strany sněmu zprávu podal.¹⁾ Papež pomýšlel na přeložení sněmu, poněvadž byla naděje na sjednocení Řeků s církví. Již Martin V. učinil s císařem Janem Palaeologem smlouvu o slavení sněmu pro unii v některém jihoitalském městě, nejseverněji v Ankoně, jejíž provedení teď Eugenovi IV. připadlo a jemu velice na srdci leželo, poněvadž jako legát v Řecku působil a za Řehoře XII. pro unii činným byl.²⁾ Pro tyto důležité okolnosti byl mu sněm v některém pobřežním městě milejším nežli v Basileji, a dva všeobecné sněmy nemohly přece vedle sebe zasedati.

§. 368. Basilejský všeobecný sněm (1431—1438 (1449)).³⁾

Basilejský sněm měl počítati se na počátku března r. 1431., neboť sienský skončil se před sedmi lety 7. března. Ale toho času dostavil se do Basileje pouze jediný opat Alexander z Vezelaye v Burgundu, horlitél pro církevní opravu a nijeden biskup. Opat stěžoval si 4. března r. 1431. u basilejské kapitoly, že sněm 3. března se nepočal, mysle, že sienský 2. března r. 1424. byl skončen, a chtěl s kapitolou předběžné sněmovní porady začít.⁴⁾ Na počátku dubna přibyli do Basileje tři deputovaní pařížské university, chalonsský biskup Hugo, a citeauxský opat, a vyjádřili se písemně před kapitolou (11. dubna), že na úkol sněmu nastoupiti chtějí.

¹⁾ Mansi XXIX. 561; Hard. VIII. 1575; Hefele VII. 431.

²⁾ Hefele VII. 431. 432.

³⁾ Uvedená Monumenta, v nichž jsou spisovatelé: Joannes de Ragusio, Petrus Zatecensis, Aeg. Carlerius, Thomas Ebendorffer, Joannes de Turonis. — Mansi XXIX—XXXI. — Hard. VIII. IX. — Harzheim: Conc. Germaniae T. V. — Martene: Veterum scriptorum et Monument. ampliss. collectio T. VIII — Aeneas Sylvius: Commentar. de rebus Basileae gestis (1438—1440) libb. III. Basil. 1577; ed. Michal. Catalonus. Firmi. 1803. Augustinus Patricius (kanovník sienský): Summa Concilior. Bas. Florent. etc. (ap. Hard. IX. 1081 sqq; Harzheim, V. 474). — Ambrosii Traversari Epp. ed. Laur. Mehus. Florent. 1759. f. — Edmundi Richerii Historia Concil. gener. libb. III. T. II. p. 305—670. — Nat. Alex. h. e. saec. XV. diss. VIII. Lenfant. Histoire de la guerre des Hussites et du Concile de Basle 2 T. 1731. Amstel. — Wessenberg, II. 271—513; srovnej časopis „Katholik“ 1841. sešity z července, srpna a září. — Hefele Con. G. VII. 426 sqq.; téhož Blicke ins 15. Jahrh. und seine Reformationssynoden mit besonderer Berücksichtigung der Basler-synod.: (Giesser: Jahrb. für Theologie. sv. IV. sešit 1. v. — Renward Bauer S. J.: Das Concil von Basel, v Stimmen aus Maria-Laach. 1872. str. 389—405. — Voigt: Enea Silvio de Piccolomini und sein Zeitalter. Berl. 1856.

⁴⁾ Monumenta I. c. 68—70.

Pařížští deputovaní psali listy ke knížatům, prelátům, kardinálu Juliánovi a jiným kardinálům, aby v nich horlivost pro sněm vzbudili.¹⁾

Kardinál Julián zvěděl 1. dubna r. 1431. v Norimberku o povýšení Eugena IV., čekal jeho rozkazů, hlásal dále kříž v Německu proti Husitům a poslal z Germersheimu Jana z Dubrovníka do Basileje se vzkazem, že pro sněm křížácká výprava proti Husitům, kteráž jest nejnnutnější věcí, škody vzítí nesmí, a teprve po ní lze o sněmu pracovati.²⁾ Basilejští ohražovali se listem ke kardinálovi, proti výčitce, jakoby křížácké výpravě ubližovati chtěli, myslili, že oboje, výpravu i sněm, spojití lze, a poslali 7. května posly ke králi Sigmundovi, aby o brzké početí sněmu se staral. Poslové přišli ke králi do Chebu, a odebrali se s ním do Norimberka, kde s papežským legátem Juliánem se sešli.³⁾ V Norimberku dostal Julián papežskou bullu »Certificati« od 31. května r. 1431., v níž mu papež kázal, aby spořádav české věci, do Basileje se odebral.⁴⁾ Ale legát poradiv se s králem Sigmundem rozhodl se, že křížácké vojsko osobně doprovázeti bude a poslal místo sebe na sněm subdelegáty, za něž 3. července r. 1431. Jana z Palomaru, doktora dekretův a auditora sacri palatii causarum, a Jana z Dubrovníka obral.⁵⁾

Subdelegáti přišli 19. července do Basileje, radili se s představenými města o bezpečnosti sněmu a konali 23. července r. 1431. v stoličném chrámě schůzi, v níž byly kostnický dekret »Frequens« o slavení všeobecných sněmů, dekret o volbě Basileje za místo sněmu, bulla Martina V. o jmenování kardinála Juliána za předsedu sněmu a listina o subdelegaci čteny, po čemž subdelegáti prohlásili, že sněm teď pevné sídlo má a se započal.⁶⁾ Basilejští chopili se rázně svého úkolu a snažili se návštěvu sněmu listy ke knížatům a praelátům rozmnožiti, válku mezi vévodami Burgundským a Rakousko-Tyrolským, která Basilej ohrožovala, odkliditi a bezpečnost (salvus conductus) sněmovním členům opatřiti.

¹⁾ l. c. 70 sqq.

²⁾ l. c. 72—76.

³⁾ l. c. 76 sqq.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1431. n. 17; Mansi XXIX. 13; Hard. VIII. 1113 Hefele VII. 434.

⁵⁾ Monumenta, 86 sqq.; Mansi XXX. 44 sqq. a 53 sqq.; Hefele VII. 434 sq.

⁶⁾ Monumenta, 90 sq.; Mansi XXX. 44; Hefele VII. 435. 436.

Po strašné porážce křižáků u Domažlic, kde kříž legátský Juliánův a papežova bulla o kříži Husitům do rukou padly, dostavil se legát Julián 9. září do Basileje a král Sigmund jmenoval 11. října r. 1431. bavorského vévodu Viléma ochráncem sněmu, který však teprve 27. ledna r. 1432. k němu se dostavil.

Sněm poslal besançonského kanovníka Jana Beaupére (Pulchripatris) ku papeži s prosbou, aby pro sněm působil. Ale posel choval se jinak v Basileji a jinak v Římě. Vida v Římě nepřítel ke sněmu líčil přemrštěně špatnou návštěvu sněmu, nejistotu a nebezpečnost cesty do Basileje skrze Husity a válku mezi burgundským Filipem a rakousko-tyrolským Fridrichem, a nepřátelské smýšlení Basileje proti církvi a duchovenstvu.¹⁾ Na základě těchto zpráv a vzhledem na Řeky, kteří si sněmu pro jednotu přáli, zplnomocnil papež kardinála Juliana listem od 12. listopadu roku 1431., aby sněm, byl-li by posud nejistým (si quod adhuc pendere videatur), po svém rozumu (circumspectioni tuae) rozpustil a nový ohlásil, který za předsednictví papežova v Bologni za 18 měsíců s Řeky slaviti se bude.²⁾ Však papež zvěděl, že sněm Husity do Basileje pozval a jim veřejné slyšení slíbil, a pokládal to za velikou újmu vážnosti Apoštolské Stolicе a sněmu, kteréž již o věcech husitských byly rozhodnutí učinily, rozhodl se pro rozpuštění sněmu a prohlásil je bullou »Quoniam alto« z 18. prosince r. 1431.³⁾

Mezi tím učinil kardinál Julián rozhodný krok pro trvání sněmu, slavil dne 14. prosince r. 1431. 1. **slavné sedění** v stoličném chrámě za přítomnosti poslů krále Sigmunda a savojského vévody Amadaea (pozdějšího vzdoropapeže) a prohlásil sněm za počatý a utvrzený. Úkolem jeho bylo vytčeno: vykořenění bludu, zjednání pokoje mezi křesťanskými národy a oprava církve. Dále byli jmenováni úředníci a pořadatelé sněmu.⁴⁾

Když rozpuštění sněmu v Basileji v známost přišlo, byla pýcha přítomných tří biskupů a 14 opatů, kteří se domnívali býti všeobecným sněmem stojícím nad papežem, náramně uražena. Když v kongregaci dne 13. ledna r. 1432. zrušovací bulla se čísti

¹⁾ Mansi XXXI. 127; Hefele VII. 442.

²⁾ Mansi XXIX. 561—564; Hard. VIII. 1575—1578; Raynald. ad ann. 1431. n. 21; Hefele VII. 443. 444.

³⁾ Mansi XXIX. 564; Hard. VIII. 1578; Hefele VII. 448.

⁴⁾ Mansi XXIX. 3—21; Hard. VIII. 1103 sq.; Hefele VII. 445. 446.

měla, odešli členové, aby to zamezili.¹⁾ Legát Julián psal upřímně papeži o pohoršení, které by jeho rozpouštěcí bulla vyvolala; Čechové prý řeknou, povolali nás na sněm, ale neosmělili se nás čekat, církev prohlašuje sama tím sebe za přemoženou, nemohou nás ani zbraní ani sv. knihami přemoci, a budou tím více ve svém bludu potvrzeni; útekem sněmu budou věřící ve své víře pomateni a budou mysliti, že Husité přece pravdu mají, když jich nelze vyvrátiti; celý svět řekne, že duchovenstvo jest nena-pravitelným a všemi reformačními sněmy mají se žerty z Boha a lidí; lid nepřeje duchovenstvu, přepadne je jako Husité a již to v mnohých krajinách učinil, a vina padne na papeže; ano též rozkolu jest se obávati; sněm pracuje se zdarem o smíření a pokoji mezi křesťanskými národy jako mezi Francouzi a Angličany a prosil krále polského, vévodu litevského a Prusy, by prozatím od války ustáli; říšské rytířstvo připovědělo křižáckou výpravu proti Husitům a sněm slíbil jim peněžitou podporu; bude-li však rozpuštěn, nebude nic z výpravy a on sám, nechce-li býti za lháře pokládán, musí celý průběh věcí rytířstvu podati, které bude velmi rozhořčeno; pročez ať papež svolí pokračovati ve sněmu.²⁾ Ačkoli legát s odporem sněmu se srovnával, složil přece před-sednictví a sněm zvolil místo něho prozatím na měsíc dne 21. ledna r. 1432. biskupa coutanceského Filiberta,³⁾ a vydal týž den okružník ke křesťanstvu ujišťuje je, že při svém úkolu setrvá v naději, že papež s ním se smíří a svou pomoc jemu poskytne.⁴⁾

Účastenstvím dvorů jsouce povzbuzeni, slavili Basilejští 15. února roku 1432. 2. sedění, v němž sebe za sněm řádně svolaný a v Basileji ustavený prohlásili a kostnické dekrety o vrchnostenství všeobecného sněmu nad papežem a jeho nepřeložitelnosti a nerozpustitelnosti bez vlastního svolení obnovili.⁵⁾ Toto vystoupení Basilejských jest velmi smělé, když uvážíme, že tam bylo posud 14 biskupů, tedy tak skrovný počet, že mohl sotva provincialní synodu představovati; však při všeobecné napjatosti proti Římu mohli výsledku očekávati. Francouzské duchovenstvo prohlásilo se v únoru r. 1432. na svém sjezdu v Bourgesu pro

¹⁾ Hefele VII. 451. 452.

²⁾ Ap. Aeneas Sylvius, Opp. ed. Basil. 1561; z větší části též ap. Raynald. ad ann. 1431. n. 22. a 27; Hefele VII. 452—457.

³⁾ Hefele VII. 458.

⁴⁾ Mansi XXIX. 237; Hard. VIII. 1315.

⁵⁾ Mansi XXIX. 21; Hard. VIII. 1121; Hefele VII. 462.

sněm.¹⁾ Král Sigmund stál rozhodně na jeho straně, doufaje od něho velikého zdaru ve věcech českých, v nichž úplného neštěstí zbraně zažil, a stál té doby hrozivě s vojskem v horní Italii, vyjednávaje spolu o své korunovaci za císaře. Vévodové burgundský, milánský a savojský s jinými knížaty horlili pro sněm, o němž university docela blouznili.

V sedění 3., dne 29. dubna roku 1432. zapřisáhal sněm papeže, aby rozpuštění jeho odvolal, a vyzval jej, aby s kardinály ve třech měsících, jakožto lhůtě peremtorní, do sněmu se dostavili, nechtějí-li, aby proti nim dle božského a lidského zákona se nastupovalo.²⁾ Tento krok opovázlivý stal se na povzbuzení krále Sigmunda, který chtěl býti od sněmu prošen, aby se do Basileje osobně dostavil, a mohl tak čestně svůj návrat do Německa provést. Ano, prokurátor jeho přibil docela 6. července roku 1432. obeslání papeže a kardinálů na dvěře chrámu sv. Petra v Římě.

V sedění 4., dne 20. června roku 1432. obdrželi Čechové bezpečný průvod, a bylo stanoveno, že volba papežova v případě, že by mezi sněmem Apoštolský Stolec se uprázdnil, musí se konati v místě sněmu, papež nemá nových kardinálů jmenovati, leč v místě sněmu a nikomu nebrániti, aby ke sněmu se neodebral, a všechny tresty, které by z této příčiny nad někým vynesl, jsou neplatny; konečně, že sněmu náleží vlastní pečeť. Ano sněm opovážil se docela jmenovati kardinála Alfonse Carilla místodržitelem avignonským a venaissinským,³⁾ který však brzo papežskému místodržiteli kardinálu Petrovi z Foixu ustoupiti musil.⁴⁾

Posud shodoval se král Sigmund s Basilejskými, ale teď začali se různiti. Král žádal na papeži císařské korunovace a částečného uznání sněmu basilejského, jmenovitě co do vyjednávání s Čechy. Papež svoloval k oběmu, s Čechy mělo se na sněmu vyjednávati, i dekrety o církevních opravách vydávati, ale pod tou výminkou, že všechno jemu ku potvrzení se předloží; též chtěl ohlášený sněm bolognský dříve slaviti a třeba i v jiném městě. Za tyto ústupky měl Sigmund svou ochranu Basilejským odepríti, kdyby

¹⁾ Mansi XXIX. 401—406. 634—637; Hard. VIII. 1458 sqq. 1640 sq.; Raynald. ad ann. 1432. n. 6; Hefele VII. 463—465.

²⁾ Mansi XXIX. 23 sqq.; Hard. VIII. 1123 sqq.; Hefele VII. 473 sq.

³⁾ Mansi XXIX. 27—36; Hard. VIII. 1126—1134; Monumenta l. c. I. 227 sqq.; Hefele VII. 479. 480.

⁴⁾ Mansi XXX. 169; Hefele VII. 480.

papežských návrhů nepřijali.¹⁾ Sigmund poslal 27. července 1432. tyto papežské návrhy, obsažené ve dvou listech Basilejským, ujišťoval je svou ochranou, ale spolu napomínal, aby dále na papeže se neodvažovali.²⁾

V 5. sedění, dne 9. srpna roku 1432., zřídili Basilejští na tři měsíce tři kommise pro víru a jiné věci, stanovili, že nikdo na sněmu přítomný po čas jeho trvání nesmí od nikoho ani od papeže před soud býti obeslán a jmenovali některé potřebné úředníky.

Dne 22. srpna r. 1432. přijali Basilejští papežské plnomocníky, arcibiskupy Jana z Tarenta, a Ondřeje z Kolos (na Rhodu), biskupa Bertranda z Maguelona a papežského kaplana Antonia, kteří přišli smířit papeže se sněmem, ve zvláštní generální kongregaci. Arcibiskup Ondřej varoval je obšírnou řečí před rozkošem a líčil jim výtečné vlastnosti Eugenovy. Dne 26. srpna řečnil arcibiskup tarentský, vypisuje monarchickou ústavu církve a háje rozpuštění sněmu; hroznou jest prý to věcí, že Basilejští jsouce papežem rozpuštění, pohromadě zůstali, a ještě horší jest, že papeže, nad nímž vyjma blud, žádné pravomocnosti nemají, obeslali; jakož oni, tak i papež přeje si sněmu, který by za předsednictví jeho důkladnou opravu církve provedl, a dříve se nerozpustil, pokud by blud nebyl vykořeněn, mír mezi křesťanskými knížaty obnoven a pravý křesťanský život zaveden; italské město, papeži podrobené, nechť si sami vyvolí, nad nímž po čas zasedání sněmu dostanou veškerou souverénní moc, již papež na ten čas se vzdá; lhůtu půldruhého roku pro sněm mohou zkrátiti, a papež s preláty se tam v ustanovený čas dostaví; myslí-li však, že smíření Husitů s církví a opravu Německa lépe lze v Basileji nežli jinde provésti, svoluje k tomu papež, aby jeho legát s nimi tyto dvě věci vyřídil a pak k sněmu se dostavili.³⁾ Ale Basilejští odvolávající se k vrchnostensství všeobecného sněmu nad papežem, zavrhlí v generální kongregaci 3. září r. 1432. působením kardinála Capranice příkrým způsobem papežské návrhy a dodali, že tady nejde o přeložení sněmu, ale zničení kostnických zásad, k čemu však nikdy se nepropůjčí.⁴⁾ Sněm a jeho protektor prosili potom krále Sigmunda, aby veškeré vyjednávání s Římem přerušil a k užitečnější činnosti do Basileje se dostavil. Král Sigmund, jemužto toto pozvání

¹⁾ Mansi XXX. 161—164; Hefele VII. 482. 483.

²⁾ Mansi XXXI. 159; Hefele VII. 483.

³⁾ Mansi XXIX. 36; Hard. VIII. 1134; Hefele VII. 483.

⁴⁾ Mansi XXIX. 239; Hard. VIII. 1317; Hefele VII. 487.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

teď vhod nepřišlo, ujišťoval Basilejské listy, že přítomnost jeho v Itálii právě teď sněmu a říši prospívá zamezujíc, aby všichni po papeži nepostoupili, a žádal, aby s procesem proti papeži počkali.¹⁾ Ale Basilejští slavili dne 6. září 8. sedění za předsednictví biskupa coutanceského Filiberta, v němž byli přítomni tři kardinálové a 32 preláti a chtěli papeže se 17 kardinály za neposlušné prohlásiti, ale na varování papežských poslův ustoupili prozatím od toho.²⁾

V říjnu r. 1432. sestavil si sněm v několika kongregacích svůj jednací řád, který byl rázu demokratického. Bez ohledu na všechnu důstojnost byli členové rozděleni na čtyři deputace pro víru, pokoj, opravu a obyčejné věci; v každé deputaci byl jednotejný počet osob z každého ze čtyř národův (italského, francouzského, německého a španělského); tyto osoby náležely všem stavům tak, že deputace skládala se z kardinálů, biskupův, opatů, doktorů, mistrův, farářův atd. Tímto způsobem ztratila se důležitost biskupův, a většinu obdrželo nižší duchovenstvo. Všichni měli jednotejný hlas, a četní byli rozhodnými nepřátely Apoštolského Stolce, jež snižovati bylo jejich zásadou. Každá deputace měla předsedu, který každý měsíc se měnil, promotora a své stálé úředníky, scházela se třikráte za týden, a co bylo v ní navrženo, nesmělo se vyjma nutné případy, týž den rozhodovati. Všechny čtyři deputace volily si vždycky na čtyři neděle 12člennou komisi, která došlé návrhy a spisy zkoušela, a je příslušným deputacím odevzdávala nebo zavrhovala. Oč jedna deputace se usnesla, oznámila to ostatním třem; vznikly-li o některé věci v deputaci dva náhledy, odevzdaly se s důvody svými ostatním deputacím, a předseda sněmu nesměl nic do veřejného slavného sedění přivést, co alespoň dvěma deputacemi neprošlo. Usnešení deputac oznámili jejich předsedové předsedům sněmu. Když všechny deputace neb alespoň tři o některé věci se srozuměly, přišla do veřejného sedění, kde však bylo lze ještě o ní rokovati, a mohla býti nazpět do deputac odkázána. Úředníci nemusili úřední mlčlivosti zachovávat. Při takovémto jednacím a hlasovacím řádě mohl jenom onen řečník úspěchu dosíci, který lichotil těm, jimž po starém právě hlas ve sněmu nenáležel.³⁾

¹⁾ Mansi XXX. 166. a 170; Hefele VII. 289.

²⁾ Mansi XXIX. 39; Hard. VIII. 1137; Hefele VII. 489.

³⁾ Mansi XXIX. 377. 407; Hard. VIII. 1439; Hefele VII. 494; Richter Organisation und Geschäftsordnung des Baslers Concils. Leipz. 1877.

V 7. sedění, dne 6. listopadu roku 1432., doplnili Basilejští svůj dekret o volbě papeže tak, že při uprázdnění sv. Stolce kardinálové v 60 dnech do sněmu ke konklave pod ztrátou svých obročí se dostaviti měli. By svá vydání kryli, žádali na církvích dvacátý díl ročních příjmů, čímž ovšem velikou nelibost k sobě vyvolali. Proti papeži chtěli ostře zakročiti, ale bránili jim v tom král Sigmund a pak vyslanci francouzský a španělský, kteří docela svým odchodem hrozili.¹⁾ Proto **v sedění 8.**, dne 18. prosince r. 1432., vynášejíce svou mírumilovnost ku papeži a kardinálům, dali papeži novou lhůtu 60 dní, aby rozpuštění sněmu odvolal a příchynost svou k němu ukázal, po jejíž uplynutí beze vší nové obsýlky proti němu se nastoupí; všechna povýšení na biskupství a jiná obročí, která by papež na škodu sněmu tohoto času učinil, jsou neplatnými; všichni kardinálové, patriarchové a jiní duchovní při římské kurii mají se 20 dní po uplynutí oné lhůty kurii opustiti a ke sněmu se dostaviti, poněvadž v týž čas nemohou dva všeobecné sněmy zasedati a basilejský řádným jest; papež nesmí žádný majetek církve římské prodati nebo zastaviti, nebo nové daně v církevním státě vypsati, čímž měl zbaven býti hmotných prostředků, aby proti Basilejským působiti a jednotu s Řeky ve svůj prospěch provésti nemohl.²⁾

V sedění 9., dne 22. ledna roku 1433., vzal sněm krále Sigmunda do své zvláštní ochrany, chtěje mu takto svou vděčnost za jeho zásluhy o něj ukázati a svou nedůvěru k němu napravití a prohlásil všechny tresty papežovy proti němu nebo proti protektoru svému nebo proti některému stoupenci svému za neplatné,³⁾ a poslal jemu 29. ledna r. 1432. list s poděkováním.⁴⁾ Okolo tohoto času vpletli se Basilejští do sporův o biskupství utrechtské způsobem tak nepravým, že i vlastní stoupenci je z toho kárali.⁵⁾

Poněvadž 17. února r. 1433. lhůta papeži daná vypršela, učinili promotoři sněmu dne 19. února **v 10. sedění**, jemuž byl přítomen Julián se čtyřmi ještě jinými kardinály, a v celku 46 prelátů, návrh, aby papež za neposlušného (contumax) byl prohlášen, kterýžto návrh prozatím opět byl odložen, a doplnili de-

¹⁾ Mansi XXXI. 160; Hefele VII. 498.

²⁾ Mansi XXIX. 43; Hard. VIII. 1141; Hefele VII. 498.

³⁾ Mansi XXIX. 47; Hefele VII. 526; Hard. VIII. 1144.

⁴⁾ Mansi XXX. 490.

⁵⁾ Hefele VII. 526.

krety z 8. sedění, že totiž papež nesmí žádných obročí na škodu sněmu propůjčovati, a nikdo od něho přijímati obročí, které ně- kterému stoupenci sněmu náleží.¹⁾

V těchto dobách začal Eugen IV., jsa nemocen a vnitřními i zevními nepřáteli ohrožen a uštván, a vida, že král Sigmund a jiní panovníci velice Basilejským přejí, ustupovati a povolovati. Již ke konci roku 1432. jmenoval čtyři plnomocníky do Basileje a poslal je tam s pěti bullami; dle první ze 14. prosince r. 1432. nabízel papež Basilejským za místo sněmu Bolognu s veškerou svrchovaností nad ní po čas sněmování; kdyby však Husité do Bologně jíti nechtěli, mohli Basilejští ještě čtyři měsíce v Basileji zůstatí, Husity s církví spojití a pak bez prodlení do Bologně odcestovati; místo Bologně mohli si též jiné italské město vyvoliti, však nižádné v území milánského vévody.²⁾ Druhou bullou z 15. prosince r. 1432. obdrželi papežští poslové plnou moc všechny otázky o místě, čase, začetí a jiných věcech sněmu se týkajících s Basilejskými rozřešiti;³⁾ dle třetí z 2. ledna r. 1433. mohli všem odpůrcům papežovým odpustiti;⁴⁾ dle čtvrté mohli též některé německé město za místo sněmu přijati, kdyby 12 ne- stranných prelátů s posly knížat pro ně se prohlásilo;⁵⁾ konečně dle páté z 1. února 1433. mohli sami některé německé město, vyjma Basilej, za místo sněmu ustanoviti, kdyby Basilejští onoho komprommisu nepřijali.⁶⁾

Když papežští poslové byli již na cestě, rozhodl se papež, jsa nutkán králem Sigmundem a kurfirsty, konečně pro Basilej a prohlásil bullou ze 14. února r. 1433., že chce a poroučí, aby sněm za předsednictví jeho legátů, které brzo pošle, se slavil; prozatím ať sněm pracuje o smíření Husitů s církví a zjednání míru mezi křesťanskými knížaty.⁷⁾ Ale Basilejští zavrhlí ve své domýšlivosti o své svrchovanosti v církvi návrhy papežovy. Dne 27. dubna roku 1433. stanovili v 11. sedění opírajíce se o kostnická usnesení z 3. 5. a 39. sedění, že papež zdráhající se osobně nebo skrze legáty dostaviti se do všeobecného sněmu

¹⁾ Mansi XXIX. 48; Hard. VIII. 1145; Hefele VII. 527.

²⁾ Mansi XXX. 508; Hefele VII. 528.

³⁾ Raynald. ad ann. 1432. n. 19.

⁴⁾ l. c. ad ann. 1433. n. 3.

⁵⁾ Mansi XXX. 510; Hefele VII. 529.

⁶⁾ Mansi XXX. 512; Hefele l. c.

⁷⁾ Mansi XXIX. 569; Hard. VIII. 1582; Raynald. ad ann. 1433. n. 3; Hefele VII. 529.

může býti na čas suspendován, ano setrvav v neposlušnosti též sesazen; papež nemůže všeobecný sněm přeložiti, leč s jeho přivolením, jmenovitě tento basilejský nemůže přeložiti nebo rozpustiti, leč dvě třetiny ($\frac{2}{3}$) z každé deputace a pak dvě třetiny ($\frac{2}{3}$) při všeobecném shromáždění k tomu přivolí; při budoucí volbě papežově musejí voličové přísahati, že budoucí papež tyto dekrety zachovávatí bude.¹⁾

Král Sigmund, uznáv ústupky papežovy za dostatečné, dal se od něho 31. května v Římě za císaře korunovati a oznámil to 4. června Basilejským k jejich pramalé radosti.²⁾ Ale Basilejští zavrhlí 16. června r. 1433. návrhy papežovy, odepřeli předsedům jím jmenovaným své uznání, uráželi se na jejich plnomocenství, aby »všechno s radou sněmu (cum concilio Concilii) konali,« poněvadž prý tak ze soudců stávají se pouhými radami; jest prý to článkem víry, že papež všeobecnému sněmu podřízen jest, a Eugen jest prý pohanem a publikánem, když církev, t. j. sněmu neslyší.³⁾ Protektor sněmu, vévoda Vilém, měl velikou práci, nežli Basilejské k tomu pohnul, aby v sedění 12., 13. července r. 1433., procesu proti papeži nepočínali. V tomto sedění obnovili kostnické dekrety o svrchovanosti všeobecného sněmu nad papežem, dali papeži novou lhůtu 60 dní, v níž slavnými bullami veškeré trvání sněmu uznati a prohlásiti měl, a hrozili mu suspensí in spiritualibus et temporalibus. Jiným dekretem zrušili veškeré papežské rezervace a obnovili kanonickou volbu biskupův a opatů.⁴⁾ S touto prudkostí Basilejských nesrovnávali se ani stoupenci jejich, jako na př. anglický král se svými biskupy, a císař Sigmund napomínal je 3. srpna, aby po lhůtě 60 dní procesu proti papeži nepočínali.

Papež, posledních usnesení Basilejských neznaje, obmezil bullou z 1. července r. 1433. sněm na jeho tři úkoly, zakázal mu jmenovitě veškeré míchaní se do církevních právních sporův⁵⁾ a prohlásil 29. července všechna jeho usnesení učiněná na úkor papežské vážnosti za neplatná.⁶⁾ Však po přání císařově vydal 1. srpna r. 1433. bullu »Dudum sacrum generale Basileense Concilium,« kterou chtěl a byl spokojen (volumus et contentamur),

¹⁾ Mansi XXIX. 52; Hard. VIII. 1149; Hefele VII. 531.

²⁾ Hefele VII. 535.

³⁾ Mansi XXIX. 267; Hard. VIII. 1343; Hefele VII. 535.

⁴⁾ Mansi XXIX. 56—64; Hard. VIII. 1152—1159; Hefele VII. 537—539.

⁵⁾ Mansi XXX. 624.

⁶⁾ Mansi XXIX. 79—81; Hard. VIII. 1173; Hefele VII. 540.

aby sněm od svého prvního počátku za trvajících tak se pokládal, jakoby žádné rozpuštění nebo přeložení nebylo se stalo, ale pod výminkou, aby jeho legáté předsedali, a všechno, co proti jeho osobě, jeho stoupencům a Apoštolské Stoliči bylo usnešeno, se zrušilo a v starý původní stav se uvedlo.¹⁾ Tato bulla byla zhotovena na základě formuláře, který kardinál Julián 18. června císaři poslal s prosbou, aby papeže k jeho přijetí přiměl; však tam stála slova: *decernimus et declaramus*, jež papež se svolením císařovým ve »*volumus et contentamur*« změnil, a Sigmund vyslovil se tenkrát, že »papež více učinil nežli jest třeba, a nebudou-li Basilejští spokojeni, podiví se, kterak proti nim vystoupí.«²⁾ Ale brzo změnil Sigmund svůj náhled a dal na cestě z Říma do Basileje vyjednávat s papežem skrze dožete benátského, aby papež slova: *decernimus et declaramus* (stanovíme a prohlašujeme) přijal. Papež odepsal dožeti, že by ona slova potvrzovala, co Basilejští proti papeži učinili.³⁾ Na představování císaře Sigmunda, francouzského krále Karla VII. a německých kurfirstů a snahou protektora sněmu Viléma byla v 13. sedění, 11. září, lhůta papeži o 30 dní prodloužena, po jejíchž vypršení nastoupí se proti němu.⁴⁾ Papež dostav zprávu o usnešení dvanáctého sedění, prohlásil je 13. září za neplatná.⁵⁾

Císař vyjednával s dožetem benátským, Františkem Foscariem, o smíření mezi papežem a sněmem⁶⁾ a vjel 11. října r. 1433. slavně do Basileje a žádal hned prodloužení lhůty papeži dané, poněvadž byla již vypršela. Po přání mnohých způsobil kolloquium mezi kardinálem Juliánem, jakožto zástupcem sněmu, a papežským legátem Bartolomějem, arcibiskupem splitským; onen tvrdil, že *volumus* znamená pouze »trpěti, snášeti,« ale ne »uznávatí« a činí řádnost čili legitimitu sněmu závislou na papeži; odvolati usnešení bylo by nečestné. Poněvadž rozmluva marnou zůstala, prohlásil císař ke konci, že on sám s posly knížat bude pracovati o porovnání, aby vážnost ani papeže ani sněmu netrpěla.⁷⁾ Aby k tomu času nabyt, prodlužovala se papeži lhůta týden od týdnu, až 7. listopadu v 14. sedění, v němž císař přítomen byl, ona lhůta

¹⁾ Mansi XXIX. 574; Hard. VIII. 1586; Hefele VII. 540.

²⁾ Raynald. ad ann. 1433. n. 19.

³⁾ l. c.

⁴⁾ Mansi XXX. 64—72; Hard. VIII. 1159; Hefele VII. 548.

⁵⁾ Mansi XXIX. 81; Hard. VIII. 1175; Hefele VII. 540.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1433. n. 23. 24.

⁷⁾ Mansi XXX. 645 sqq.; Hefele VII. 553 sqq.

na 90 dní ustanovena byla s dodatkem, že Eugen všem trestům, jimiž se mu hrozilo, propadne, nepřijme-li v této lhůtě jednu ze tří odvolávajících formulí, které v onom sedění předešly byly. Mimo to žádal sněm, aby Eugen v bulle »Dudum sacrum« od 1. srpna místo »volumus a contentamur« slovo »decernimus« postavil, onen odstavec o odvolání, které sněm učiniti měl, vynechal, a všechny censury a tresty proti Basilejským a jejich stoupencům odvolal. Hned potom odcestovali poslové císaře, francouzského krále a burgundského vévody do Říma, aby papeže ku přijetí těchto návrhů pohnuli;²⁾ též dože benátský dělal dalšího prostředníka. Zatím ovšem zdržovali se Basilejští nových nepřátelských kroků proti papeži. V 15. sedění, 26. listopadu r. 1433., stanovili u přítomnosti císařovy, aby synody diecéšní ročně, provinciální každé tři roky a valné kapitoly řádů v určité časy se konaly.³⁾

Mezi tím byl papež ve smutném stavu. Milánský vévoda, někteří dynastové a kondottieři útočili na církevní stát předstírajíce, že k tomu rozkaz sněmu mají.⁴⁾ Jsa v úzkých a na sliby císaře a knížat, že v Basileji nic více na ztenčení papežské moci se nepodnikne, přijal papež dekretem od 15. prosince r. 1533. první formulí, kterou mu Basilejští zaslali, s některými změnami, v níž byla slova decernimus et declaramus, odvolal bully: Inscrutabilis od 29. července a In arcano z 13. září r. 1433. a prohlásil, že bulla »Deus novit«, která snad byla pouze návrhem bully v papežské kanceláři zhotoveným, nikdy s vůli papežovou uveřejněna nebyla.⁵⁾ Tím uznal papež řádnost sněmu od jeho počátku, ale nikoliv jeho jednotlivých dekretů, které zvláštního papežského potvrzení potřebovaly, za něž Basilejští sami později žádali; dále jest to patrno z výrokův Eugenových a chování jeho legátů.

Dne 24. dubna r. 1434. byli noví papežští legáti a předsedové sněmu, kardinál Mikuláš Albergatti (od sv. kříže), arcibiskup tarentský Jan, biskup padovanský Petr a Ludvík, opat kláštera sv. Justiny v Padově, v generální kongregaci do sněmu uvedeni a vtělení, učinivše přísahu na kostnické dekrekty, ačkoli neradi, a

¹⁾ Mansi XXIX. 72–74; Hard. VIII. 1167 sqq.; Hefele VII. 556 sq.

²⁾ Raynald. ad ann. 1434. n. 1.

³⁾ Mansi XXIX. 74; Hard. VIII. 1169; Hefele VII. 557.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1433. n. 25–27; ad ann. 1434. n. 6 7; Mansi XXXI. 179; Hefele VII. 560.

Mansi XXIX. 575 sqq.; Hard. VIII. 1588; Raynald. ad ann. 1434. n. 3. 5; ad ann. 1436. n. 2. 14; Hefele VII. 561. 562.

jenom ve svém jménu (*propriis nominibus*) a nikoli po rozkaze papežově.¹⁾ Kardinál Julián, náležeje též ku předsedům, nepotřeboval žádného zvláštního uvedení do sněmu.

V 17. sedění, dne 26. dubna roku 1433., konaném v přítomnosti císařově, obdrželi papežští legáté předsednictví však se značným obmezením,²⁾ kterému se sice podrobili ale s ohražením, že tím papežské vážnosti žádná újma díti se nemá.³⁾ Užívající svého vítězství obnovili Basilejští v 18. sedění, dne 26. června, r. 1434. kostnické dekrety o vrchnostenství všeobecného sněmu nad papežem,⁴⁾ ale papežští legáté nebyli tam přítomni, vymluvivše se, že mají důležitá vyjednávání s benátským poslancem.⁵⁾ Neboť nebylo lze proti kostnickým dekretům, které byly heslem císaře, krále, knížat a biskupů přímo vystupovati. K rozšíření tohoto učení přispěly znamenitě dva theologické a kanonické spisy: první »de concordantia catholica« od Mikuláše z Cusy (Nicolaus Cusanus), děkana při kollegiatním chrámě sv. Floriana v Coblenci, kterýž své dílo v Basileji ukončil a ke konci roku 1433. sněmu odevzdal, a druhý od latinského patriarchy antiošského Jana, kterýž jej na počátku roku 1434. v klášteře františkánském čísti dal; však mírností i vkusem nedosahuje Mikuláše.

Zatím stal se stav papežův v Římě tak nesnesitelným, že v mnišském oděvu z města prchl a šťastně přes Pisu 23. června r. 1434. do Florencie se dostal. O svém stavu zpravil Basilejské, ke kterým též Římané se svými žalobami se obrátili. Basilejští popřáli jim příznivého slechu, ale přece napomínali je posly ku poslušnosti papeže.

Basilejští míchali se do všech politických a právních sporův a poměrův, a vyšetřovali je svými úředníky více dle přízně nežli práva, za což je císař ostře pokáral. I řeckou unii potáhli v obor své činnosti, vyjednávali svými posly v Konstantinopoli s císařem a patriarchou tak tajně, že papežský nuntius Garatoni o jejich přítomnosti v Kt. ani nezvěděl, a dovedli to, že císař a patriarcha posly do Basileje poslali. Po příchodu řeckých poslů slavilo se dne 7. září roku 1434. 19. sedění, kteréž o novém poselství do Konstantinopole se usneslo a dekrety o získání židů víře křesťan-

¹⁾ Mansi XXIX. 409; Hard. VIII. 1465; Hefele VII. 563.

²⁾ Mansi XXIX. 90; Hard. VIII. 1183; Hefele VII. 564.

³⁾ Raynald. ad ann. 1436 n. 3.

⁴⁾ Mansi XXIX. 91; Hard. VIII. 1184; Hefele VII. 565.

⁵⁾ Hefele l. c.

ské prohlásilo.¹⁾ Ačkoli papež velikolepé přípravy získati rozkolníky činil, ustoupil i v tomto článku Basilejským a potvrdil jejich vyjednávání s Řeky.²⁾

Teprve v 20. sedění, dne 22. ledna roku 1435., vyšly první důležité reformační dekreta, z nichž první byl proti souložnictví duchovních, druhý obmezoval obcování s vyobcovanými z církve na případy, v nichž výrok soudců veřejně byl prohlášen; třetí zakazoval vynášeti interdikty nad celým místem pro vinu soukromníkovu, a čtvrtý nedovoloval druhé appellate pod peněžitou pokutou.³⁾

V 21. sedění, dne 9. června, vydal sněm jedenácte reformačních dekretů; zrušil totiž všechny annaty a taxy, kterých římská stolice nebo kdokoliv jiný při udělování nebo potvrzování duchovních úřadů, požíval, a hrozil všem kanonickými tresty danými na svatokupectví; i papež, nezachovávaje tohoto nařízení, měl býti všeobecnému sněmu udán; dále přikázal sněm zbožné recitování (odříkávání) církevních hodinek v kostelích stoličných a kollegiatních, jakož i ostatním beneficiátům pod trestem ztráty jisté části z příjmův a zapověděl konati rozmanité rozpustilosti v chrámech a na hřbitovech, jako slavnosti bláznův a dětí, tance, hostiny a trhy.⁴⁾ Proti zrušení annatův a tax ohradili se papežští legáté, tarentský arcibiskup Jan a padovanský biskup Petr k veliké nelibosti Basilejských,⁵⁾ a to vším právem; neboť papež byl právě svých statků zbaven, a Basilejští sami žádali na beneficiátech jistou část příjmů na svou výživu. Poslové Basilejských Mesnage a Bachenstein oznámili nezdvořilou řečí papeži 14. července r. 1435. ve Florencii zrušení annat, napomínajíce ho, aby přikázal kurii zachovávat tento dekret.⁶⁾ Papež odpověděl jim písemně skrze svého tajemníka Poggia dne 12. srpna, že se musí s kardinály o annatách poraditi a potom pošle sněmu odpověď po zvláštních legátech.⁷⁾

Tito zvláštní legáti, generál kamaldulský Ambrož Traversari a mistr Antonio de Vito přišli 21. srpna do Basileje a byli slavně

¹⁾ Mansi XXIX. 92 sqq 446 sqq.; XXX. 864; Hard. VIII. 1185—1190, 1498 sqq.; Hefele 587 sqq.

²⁾ Raynald. ad ann. 1434. n. 17; Mansi XXX. 864 sq. 874 sqq.; Hefele VII. 590. 591.

³⁾ Mansi XXIX. 101; Hard. VIII. 1193; Hefele VII. 593.

⁴⁾ Mansi XXIX. 104; Hard. VIII. 1196; Hefele VII. 596.

⁵⁾ Hefele VII. 598.

⁶⁾ Mansi XXIX. 454; Hard. VIII. 1505; Hefele VII. 598.

⁷⁾ Mansi XXIX. 459; Hard. VIII. 1510; Hefele VII. 599.

přijati, ačkoli sněm nové nepřátelské kroky proti papeži učinil, příkázav, aby sběratelé (kollektori) apoštolské komory účty v Basileji skládali, všechny peníze povinné papeži do Basileje pod trestem klatby a interdiktu se odváděly ¹⁾ a papežští legáté své ohrazení odvolali, nechtějí-li býti ze sněmovního jednání vyloučeni. ²⁾

Dne 26. srpna hájil Ambrož Traversari před sněmem vrchnostenství papežovo nad sněmem, chválil ctnosti papežovy, odporoučel uctivost k Apoštolské Stolicí a varoval před rozkolem. ³⁾ Druhý legát Antonio hájil právo papežské žádati annat. Však všechny tyto řeči byly marny, jakož i další vyjednávání legátů s Basilejskými. Však ne všichni biskupové a theologové srovnávali se s bouřlivým vystupováním sněmovní většiny, mnozí jako biskupové z Burgosu, St. Neversu, Orleansu, Cosenzy, Milana, Evreuxu, a Digne, pak theologové Jan de Montenegro a Jan z Turrecrematy toužili po církevním pokoji. Hlavními tropiči nepokojů byli arcibiskupové z Arlesu a Lyonu, toužíce po tiaře. Ano arcibiskup lyonský byl docela od sněmu splnomocněn, uděliti pallium rouenskému arcibiskupu, poněvadž papež jemu je pro nezaplacení annat odpíral. ⁴⁾

Z Basileje odcestoval Traversari po rozkaze papežově do Královského Bčlohradu (Stuhlweissenburg) prosit císaře za pomoc, který mu 26. prosince r. 1435. slíbil, že bude pro rozpuštění sněmu působiti. ⁵⁾ Z Vídně psal Traversari císaři 28. ledna r. 1436., že v Basileji nerozhodují biskupové; mezi 500—600 členy jest jich asi 20, ostatní jsou nižší duchovní rozličných stupňův ano též laikové; dobře smýšlející jsou potlačováni zástupem nerozumných a zlých; Francouzové, majíce v čele arcibiskupy lyonského a arleského, pracují o přeložení papežského sídla do Avignona; každý na sněmu, i ten nejmenší, takřka kuchař, má tentýž hlas, co biskup, arcibiskup nebo legát a co zuřiv svým usnešením učiní, připisuje se potom Duchu sv.; sněm zasedá již pět let beze všeho užitku a osobuje si papežská práva, pročez císař ať zde pomůže. ⁶⁾

¹⁾ Mansi XXIX. 439; Hard. VIII. 1492; Hefele VII. 600.

²⁾ Mansi XXX. 923; Hefele VII. 600.

³⁾ Mansi XXIX. 1250; Hefele VII. 601.

⁴⁾ Srv. Hefele VII. 601. 602.

⁵⁾ l. c. 604.

⁶⁾ U Hefele VII. 604.

Mezi tím konal sněm 15. října r. 1435. **22. sedění** v němž dle dobrozdání Jana Turrecrematy ¹⁾ knihu mistra Augustina z Říma, nazaretského arcibiskupa, kde učil, že »Kristus hřeší« (ve svých údech, »že lidská přirozenost Kristova jest osobou Kristovou« a že »pouze vyvolení jsou údy Kristovými a členy církve«) zatratil. ²⁾ Dne 3. listopadu zakázal sněm odvolávati se od výroku sněmovního ku papeži a 21. prosince vyzval všechny kardinály, patriarchy, biskupy a praeláty, aby pod trestem dostavili se do sněmu. ³⁾ Výrok papežův ve sporu církve grassecké v Provenči jinak neznámém popudil v lednu r. 1436. Basilejské tak, že bez ohledu na ohrazení legátů poslali posly do Florencie ku papeži s lhůtou, v níž měl všechno odvolati, co proti sněmu učinil, a všechna jeho usnesení potvrditi a předsali mu pro to formulář. ⁴⁾ Dne 25. března r. 1436. měli **23. sedění** o papeži a kardinálech, předsali v něm způsob volby papežovy a přísahu, kterou nově zvolený učiniti měl, jakož i kterak jako vladař se chovati má, ustanovili počet kardinálů (24), způsob jejich života, a obnovili zrušení papežských reservací. ⁵⁾

Mezi tím poslal papež 17. února r. 1436. kardinály Alberghiho a Cervantesa do Basileje s rozsáhlým plnomocenstvím, aby místo pro unii s Řeky určili a sněm z kluzké dráhy, po níž k rozkolu krácel, odvrátili; však nepořídili nic v Basileji. V **sedění 24.**, dne 14. dubna r. 1436., potvrdili Basilejští smlouvu svých legátů v Konstantinopoli učiněnou ⁶⁾ a prohlásili týž den, ačkoli bylo mezi nimi pouze 20 biskupův a 13 opatův, bullu, kterouž každému, kdo k nákladu na sněm unijský (pro jednotu s Řeky) přispěje, plnomocné odpustky udělovali, jak to činili papežové v milostivém letě a křížákům. ⁷⁾ V generální kongregaci, dne 11. května r. 1436., dali oněm dvěma legátům nepříznivou odpověď, zasypávali papeže výčitkami, a vyslovili se, že Basileje neopustí, pokud Řekové k italským břehům nepřistanou. ⁸⁾ Prostředkování poslu některých státův, jmenovitě Francie bylo marné. Při jedné takové

¹⁾ Mansi XXX. 979 sqq.

²⁾ Mansi XXIX. 108; Hard. VIII. 1199; Hefele VII. 604.

³⁾ Mansi XXX. 958 a 969; srv. XXIX. 603; Hefele VII. 605.

⁴⁾ Mansi XXX. 1060—1071; Hefele VII. 629.

⁵⁾ Mansi XXIX. 110; Hard. VIII. 1201; Hefele VII. 629.

⁶⁾ Mansi XXIX. 121; Hard. VIII. 1210; Hefele VII. 635.

⁷⁾ Mansi XXIX. 128; Hard. VIII. 1217; Hefele l. c.

⁸⁾ Mansi XXIX. 282; Hard. VIII. 1354; Raynald ad ann. 1436. n. 13 Hefele VII. 635.

debattě zvolal Tomáš ze Sarzana (pozdější papež Mikuláš V.), theologický průvodce kardinála Alberghatiho: »V Basileji není církev Boží, ale synagoga satanova«; pouze ohled na kardinála zachránil jej před vězením.¹⁾ Za toho stavu věcí poslal papež posly ke všem křesťanským knížatům s pamětním spisem, v němž veškeré nepřátelské chování Basilejských proti sobě a Apoštolské Stoliči až do 1. června r. 1436. vypsali.²⁾

Po mnohých vyjednáváních s Řeky usnesli se Basilejští, 6. prosince r. 1436., že jednota s nimi na sněmu buď v Basileji neb Avignoně nebo některém savojském městě se učiní. Poněvadž kardinál Julián Caesarini s toho srážel a návrhu formulovati nechtěl, učinil to kardinál d'Allemand z Arlesu, ačkoli nebyl ani legátem ani předsedou.³⁾ Však papež nepotvrdil tohoto usnešení⁴⁾ a řecký posel Jan Dishypatus ohradil se proti němu 15. února r. 1437., klada veškerou váhu na to, že jednota musí se provést se srozuměním papežovým,⁵⁾ po čemž Basilejští v generální kongregaci 23. dubna r. 1437. o novém poselství do Konstantinopole se usnesli a při Avignoně jako místě sněmu setrvali, když jim ve 42 dnech 70.000 zlatníků půjčí; papežští legáté nebyli přítomni, pročez předsedal kardinál d'Allemand.⁶⁾ Avignon nevyplnil podmínky, Řekové nechtěli do Basileje nebo Savojska a v sněmu vznikl teď rozkol. Papežští legáté majíce po své straně asi 50 členů ze čtyř deputací, přimlouvali se za Florencii nebo Udinu nebo jiné papeži a Řekům milé město; většina, majíc v čele kardinála Ludvíka d'Allemand, patriarchy antiošského a aquilejského a arcibiskupy lyonského a palermského, byla proti nim; jakási třetí strana, jmenovitě Kastilští, byli neutrálními. Strany stály příkře proti sobě. Když 25. ~~sedění~~ konati se mělo, byla by se stala krvavá srážka, kdyby basilejští občané jí nebyli zamezili a sedění se neodložilo. Nastala marná vyjednávání, každá strana chtěla se oltáře a kazatelny zmocniti. Basilejští občané obsadili kostel vojansky a basilejský biskup prosil sněmovníků, aby jeho stoličného chrámu rozkolem neposkvrňovali. Nastala nová vyjed-

¹⁾ Aeneas Silvius v *Commentar. ap. Fea*, p. 63.

²⁾ Raynald. ad ann. 1436. n. 2—16.

³⁾ Mansi XXXI. 229. 231; Hefele VII. 638. 639.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1437. n. 2. 3; Mansi XXXI. 208; Hard. IX. 700.

⁵⁾ Hard. IX. 649; Raynald. ad ann. 1437. n. 4; Hefele VII. 641.

⁶⁾ Hard. IX. 701. a 1131; Mansi XXX. 1121 sq.; XXXI. 119. 199. 210. 220; Hefele VII. 641.

návání. Konečně 7. května zmocnila se většina hlavního oltáře a kazatelny, při čemž obě strany se srazily. Konečně obě strany prohlásily své dekrety zároveň; ve jménu většiny učinil to biskup z Albengy (u Janova) z kazatelny a ve jménu menšiny biskup z Lissabonu z jiného vyvýšeného místa v kathedrále. Tento byl dříve hotov, jeho strana řekla hned »placet« a zapěla »Te Deum«. Za chvíli učinila totéž většina. Většina prohlásila se pro Basilej neb Avignon neb jiné město v Savojsku; menšina pro Florencii neb Udinu neb jiné město Řekům a papeži milé. Kardinál Julián, maje sněmovní pečeť, chtěl jí oba dekrety pečeti; věc dala se konečně na rozhodnutí kardinálu Cervantesovi, arcibiskupu palermskému a biskupu burgoskému, z nichž poslední dva proti Cervantesovi se prohlásili, aby pouze dekret většiny pečeť obdržel. Ale strážce pečeti (custos plumbi) dal se uplatiti od arcibiskupa tarentského; nemajíce klíčů ke skříni, kde byla pečeť, prorazili dno a zapečetili dekret menšiny. Věc prozradila se; ale tarentský arcibiskup hájil jí, byl sice uvězněn, ale prchl ku papeži, kterýž jej za kardinála povýšil.¹⁾ Mimo tohoto arcibiskupa přinesl papeži dekret menšiny do Bologně, kde v té době sídlil, řecký posel Dishypatus, prose spolu za jeho potvrzení. Papež učinil to bullou »Salvatoris et Dei nostri« z 29. května r. 1437.²⁾ a řecký posel prohlásil 17. července slavně, že pouze menšinu basilejskou za řádný sněm uznává.³⁾

Nato odložili Basilejští poslední stín mírnosti a pokročili až k rozkolu. Neohlížejíce se více na císaře Sigmunda a nedbajíce varovného hlasu kardinálův Juliána a Cervantesa a jiných mírnějších mužův, obeslali v 26. sedění, dne 31. července r. 1437., papeže, aby se v 60 dnech před jejich soud dostavil.⁴⁾ Kardinál Julián nechtěl tomuto sedění předsedati a ohražoval se s kardinálem Cervantesem proti němu.⁵⁾ Basilejští poslali svou obsýlku, kterou monitoriem a citatoriem nazývali, též všem knížatům Západu i Řekům.⁶⁾

Proti tomuto revolučnímu chování vystoupil statně papež Eugen dle rady svého přítele Traversariho a vydal 18. září r. 1437. slavnou bullu »Doctoris gentium«, v které k neplodnosti basilej-

¹⁾ Aeneas Silvius l. c. ap. Fea, p. 67–75; Hefele VII. 642–648.

²⁾ Hard. IX. 678–682. a 702; Hefele VII. 648.

³⁾ Raynald. ad ann. 1437. n. 13; Hefele VII. 649.

⁴⁾ Mansi XXIX. 137; Hard. VIII. 1225; IX. 698. 703. a 704; Hefele VII. 649.

⁵⁾ Mansi XXXI. 234. 237 sqq.

⁶⁾ Mansi XXXI. 121.

ského sněmu po šest let jeho zasedání ukazuje, hříchy Basilejských vypočítává a pro případ, že by něco proti němu a kardinálům ještě podnikli nebo při svém monitoriu setrvali, neprodleně sněm do Ferrary překládá, kteréž město Řekové si pojmenovali a jemu a věci příhodné jest; Basilejští obdrževše tuto bullu, nechť hned vši činnosti se vzdají až na věci české, pro které tam ještě 31 dní zůstatí mohou.¹⁾

Ale Basilejští obnovili 27. září r. 1437. v 27. sedění své dekrety ze 4. a 23. sedění, dle nichž papež po čas sněmu žádných kardinálův jmenovati nemá, stěžovali si, že papež nedávno patriarchu alexandrijského za kardinála povýšil, žádali za zrušení tohoto povýšení, prohlásili dekret menšiny o přeložení sněmu za neplatný a každého za vyobcovaného, kdo by se ho držel, a vzali Avignon s jeho kardinálem-legátem Foixem, jenž byl jejich stoupencem a neposlušným papeže, do své zvláštní ochrany.²⁾ V sedění 28., dne 1. října r. 1437., pokračovali v procesu proti papeži, poněvadž lhůta 60 dní vypršela. Jelikož kardinál Julián ani jiný papežský legát přítomen nebyl, předsedal španělský biskup Jiří z Viseu. Papež byl s kazatelny prohlášen za neposlušného (contumax).³⁾ O několik dní později, 12. října r. 1437. hrozili v 29. sedění papeži suspensí a sesazením a prohlásili bullu o přeložení sněmu do Ferrary za neplatnou.⁴⁾ Dne 19. října podali veřejnosti svou obranu proti výčitkám papežovým a dokazovali v ní, vycházejíce od svrchovanosti všeobecného sněmu nad papežem, svou plodnost a své zásluhy o církev a přičítajíce papeži vinu, že se ještě více nestalo.⁵⁾

Velikou nehodou pro Basilejské bylo, že pro sebe Řeků nezískali, kteří se pro papeže a jeho sněm rozhodli. Kardinál Julián snažil se na zprávu o tom ještě jednou prostředkovati (20. pros. r. 1437.), ukazoval Basilejským, že jednota s Řeky jest hlavní věc, místo její věci vedlejší, ale kázal hluchým uším, opustil brzo potom se svými četnými přáteli Basilej a připojil se později k sněmu papežovu. Basilejští očekávajíce, co papež proti nim podnikne, obírali se v 30. sedění, 23. prosince r. 1437., s českými věcmi, kteréž jim papež ponechal.⁶⁾ Tohoto rozhodnutí v českých věcech

¹⁾ Hard. IX. 698; Mansi XXXI. 146; Hefele VII. 651.

²⁾ Mansi XXIX. 141; Hard. VIII. 1229; Hefele VII. 652.

³⁾ Mansi XXIX. 147; Hard. VIII. 1234; Hefele 651.

⁴⁾ Mansi XXIX. 151; Hard. VIII. 1238; Hefele VII. 653.

⁵⁾ Mansi XXIX. 289; Hard. VIII. 1360; Hefele VII. 654.

⁶⁾ Mansi XXIX. 158; Hard. VIII. 1244; IX. 1131; Hefele VII. 657.

nedočkal se císař Sigmund; umřel 9. prosince r. 1437. u večer ve Znojmě a byl pochován ve Varadíně u nohou sv. Ladislava krále, jehož zvláštním býval ctitelem. Po smrti jeho zvolili Čechové katolíci a mírní kališníci na sněmu pražském 27. prosince r. 1437. zetě císařova Albrechta, vévodu Rakouského († 24. října r. 1439. v Uhersku), za krále a korunovali 29. června r. 1438. v Praze v chrámě sv. Víta. Proti Albrechtovi přijala strana polská, opírajíc se o Tábority, na Mělníku 29. května r. 1438. třináctiletého polského prince Kazimíra, bratra polského krále Vladislava, za krále.¹⁾

Papež srozuměv se s markrabětem Mikulášem Este, pánem Ferrary, prohlásil přímou 30. prosince r. 1437. nebo 1. ledna r. 1438. přeložení basilejského sněmu do Ferrary,²⁾ kamž dekretem od 2. ledna r. 1438. kardinála Mikuláše Albergatiho poslal,³⁾ aby jako papežský legát 8. ledna sněm započal. Tento den započal skutečně Albergati sněm v hlavním chrámě města u přítomnosti četných prelátův, ustanovil 9. ledna sněmovní úředníky⁴⁾ a slavil 10. ledna r. 1438. 1. sedění, v němž dekret o řádnosti přeložení sněmu čten a přijat a censury, které by Basilejští proti novému sněmu vynesli, za neplatné prohlášeny byly.⁵⁾

Tak zasedaly vedle sebe teď dva všeobecné sněmy: pravý s papežem v čele ve Ferrare a revoluční pasněm v Basileji, který si dále na všeobecný sněm hrál, ale byl rejdištěm přemrštěncův a fanatiků, majících v čele svého Katilinu, kardinála Allemanda.

Dne 24. ledna r. 1438. suspendovali Basilejští ve svém 31. sedění papeže in spiritualibus et temporalibus (ve věcech duchovních i světských) a prohlásili všechny jeho další úkony za neplatné, jehož moc pro tento čas na sněm připadá.⁶⁾ Však papež nestaral se o ně a věnoval veškerou svou péči ferrarskému sněmu. Zvědév, že Řekové břehům italským se blíží, odebral se 24. ledna

¹⁾ Palacký, III. 2, str. 401 sqq.

²⁾ O sněmu ferrarsko-florentském vydal dílo s dokumenty florentský kanovník Cecconi: Studi storici sul Concilio di Firenze. T. I. Firenze. 1869. Starší sbírka akt tohoto sněmu pochází od Horatia Justiniani-ho, kustoda vatikánské knihovny, z r. 1638, který použil staršího díla Ondřeje de s. Cruce. Dílo Justiniani-ovo jest otištěno ap. Hard. IX. 669—1080. Sbírká Mansi-ova nesahá tak daleko.

³⁾ Hard. IX. 707; Cecconi, l. c. p. 207. docum. 170; Hefele VII. 659.

⁴⁾ Hard. IX. 714. 716. 718; Cecconi l. c. 211. doc. 171; Hefele VII. 660.

⁵⁾ Hard. l. c. 721; Cecconi l. c. docum. 174. 175; Hefele VII. 660.

⁶⁾ Mansi XXIX. 159—169; Hard. VIII. 1245; Hefele VII. 661.

r. 1438. osobně do Ferrary, kdež 8. února v kongregaci svůj poměr k Basilejským vyložil a všechny k vydatné opravě církve napomínal, jmenovitě, aby ji každý sám u sebe začal.¹⁾ Co do způsobu hlasování byl sněm rozdělen ve tři stavy: 1. kardinály, arcibiskupy a biskupy; 2. opaty a ostatní preláty a 3. doktory a ostatní členy; aby něco bylo usnešením stavu, bylo k tomu třeba dvou třetin hlasův jeho členů.²⁾

Dne 15. února slavil papež 2. **sedění**, jemuž přítomni byli 72 biskupové a mnoho jiných členů a v němž papež prohlásil, že právem pro chování Basilejských sněm do Ferrary přeložil, vyobcoval Basilejské, zbavil všech důstojností a obrocí, kázal jim v 30 dnech opustiti Basilej a vyzval Basilejské občany, aby je v případě neposlušnosti z města vyhnali.³⁾ Jakmile Řekové s císařem a patriarchou konstantinopolským do Italie přišli, oznámil to 20. února r. 1438. papež veškerému křesťanstvu; za to spěchali Basilejští zavrhnout ferrarského sněmu, učinili to nejprve v generální kongregaci 15. března a pak 24. března 1438. ve svém 32. **sedění**, v němž suspensi papežovu obnovili, všechny věřící k věrnosti k sobě vzývali a každému, kdo by se ferrarského konventikulu přidržoval, těžkými tresty hrozili.⁴⁾

§. 369. *Bourgeská pragmatická sankce r. 1438; neutralita německých kurfiřtův a rozkol Basilejských.*

Na rozkolnické počínání Basilejských pohlíželi s velikou ne-libostí mnozí panovníci, jako králové anglický, kastilský a aragonský, vévodové bavorský a milánský a porýnský falckrabě. Francie a Německo snažily se prostředkovati mezi papežem a Basilejskými a protáhly svou nerozhodností a svým prospěchářstvím rozkol po celé desítiletí.

Basilejští poslali své dekrety z 31. sedění francouzskému králi Karlovi VII. s prosbou, aby suspensi Eugenovu uznal. Král svolal své duchovenstvo na sjezd do Bourgesu, k němuž sám s princí a mnohými velmoži se odebral. Sjezd trval od 1. května do

¹⁾ Hard. IX. 723. 724 735; Cecconi p. 208; Hefele VII. 663.

²⁾ Hard. IX. 982; Hefele VII. 664.

³⁾ Hard. IX. 726—738; Cecconi l. c. docum. 182; Hefele l. c.

⁴⁾ Mansi XXXI. 150; Hefele VII. 673.

⁵⁾ Mansi XXIX. 170; Hard. VIII. 1254; Hefele VII. 673.

7. června r. 1438., k němuž přišli též poslové papeže a Basilejských. Co do sporu papeže s Basilejskými usnesl se sjezd, uznává papeže dále za svou hlavu, ale spolu sněm basilejský za řádně dále trvající a tudy všeobecný, aby král posly a listy ku papeži a Basilejským vyslal, aby proti sobě dále nenastupovali a mezi sebou se porovnati snažili. O reformačních dekretch uradil se sjezd, aby se přijaly. Král potvrdil toto usnešení, které se pragmatickou sankcí¹⁾ nazývá, 7. června r. 1438. Skládá se z 23 článkův a tvoří základ pozdějšího gallikanismu; drží se pevně dekretův o vrchnostenství všeobecných sněmů nad papežem a jejich občasných slavení, připouští preces (prosby) krále a knížat, aby obročí osobám jim milým uděleno bylo (což sněm basilejský v sedění 12. zakázal), svoluje, aby papež pětiny bývalých tax z Francie požíval, obmezuje appellate k Apoštolské Stolicí, její kollační práva a rezervace a upravuje ještě jiné církevní věci. Parlamenty registrovaly, t. j. zapsaly do seznamu zákonů 13. července r. 1439. pragmatickou sankci, které později tak zneužívaly, že král r. 1453. proti této libovůli zakročiti musil. Za schválení změn učiněných žádal král Basilejských, spolu je varuje, aby v nepřátelství proti papeži nepokračovali.²⁾

Vzhledem na Německo pokoušel se již na podzim r. 1437. kardinál Julián v čele papežových přátel získati kurfirsty pro papeže, ale nepovedlo se mu to. Po smrti císaře Sigmunda dostavil se z jara r. 1438. k sjezdu knížat do Frankfurtu zástupce papežův, biskup z Urbina, a slavné poselství Basilejských; němečtí kurfirsti, řídíce se radou dvou znamenitých právníků, Jana z Lysury a Řehoře z Heimburku, vyslovili se listinou ze 17. března r. 1438. pro **neutralitu** mezi papežem a sněmem basilejským, ohradili se proti trestním výrokům obou a prohlásili, že budou ve svých územích jenom obyčejnou pravomocnost podporovati až do volby budoucího krále, s nímž potom se poradí o prostředcích, kterými by bylo lze mír zjednati; kdyby se jim to v šesti měsících nepodařilo, potom rozhodnou se na určito pro jednu z obou stran. Ze šesti měsícův utvořilo se šest let.³⁾

¹⁾ Jest otištěna v Ordonnances des rois de France de la troisième race, par M. de Vilevault. Paris. 1782. T. XIII. 267--291.

²⁾ Mansi XXXI. 284; 35--37; Hefele VII. 762 sqq.

³⁾ Tuto listinu našel Dr. Floss v jednom kodexu vatikánské knihovny a byla po prvé otištěna v 7. svazku Binterimova díla: Pragmatische Geschichte der deutschen Concilien. Mainz. 1835--1849. str. 166.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

Den potom 18. března r. 1438. zvolili zetě císaře Sigmunda, rakouského vévodu Albrechta, za římského krále (1438—1439) a poslali k němu posly, aby mu jeho zvolení oznámili a ku přístupu k jejich církevní politice ho zvali. Někteří z těchto poslů měli spolu prostředkovati v Basileji a Ferrare. Ale ani toto poselství ani oba sjezdy knížat v Norimberku v červenci a říjnu r. 1438. neměly zdaru; všechno rozbilo se o tvrdošijnost Basilejských. Ačkoli však Basilejští neutralitu za zločin prohlásili, přece klonili se knížata více k nim a poslům jejich nežli ku papeži a legátům jeho, obnovili po uplynutí šesti měsíců neutralitu, získali pro ni ještě jiná knížata a poslali, jako král Albrecht, opět posly do Basileje s návrhy na mír. K těmto návrhům přistoupily též Francie, Kastilie, Portugaly, Navarra, Aragonie a Milán. Dle těchto návrhů měli býti hlavními prostředkovateli králové, římský a francouzský, a papež s Basilejskými se dohodnouti o jednom z následujících měst: Štrassburku, Kostnici a Mohuči, kde by nový sněm se slavil. Nežli Basilejští poslům kurfirstův určitou odpověď dáti mohli, musili tito k říšskému sněmu do Frankfurtu vypsánému na 4. neděli postní (Laetare) r. 1439. K tomuto sněmu dostavili se osobně duchovní kurfirsti, ostatní světští poslali zástupce, též byli přítomni plnomocníci říšského krále Albrechta, pak králů francouzského, kastilského, portugalského a vévody milánského. Ze strany Basilejských přibyli patriarcha aquilejský Ludvík s dvěma biskupy a šesti doktory, maje veškerou moc legáta a latere (!); papeže hájil kardinál Cervantes a Mikuláš z Cusy. Však knížatům nešlo o vlastní prostředkování mezi papežem a Basilejskými než jenom o jejich prospěchy. Po příkladu Francouzů přijali ve svém »Instrumentum acceptationis« ze 26. března r. 1439., některé basilejské dekrety se změnami, ohradili se proti suspensi papežově a zůstali zatím v neutrálnosti. Uznali dekrety o častějším slavení všeobecných sněmův a jejich vážnosti, volbách s prosbami (preces) světských knížat, synodách provinciálních a diecézních, souložnicích, vyobcovaných, židech a neofytech, kardinálech, apelacích a anatech.¹⁾

Neutralitou rozmnožily se velice nepořádky v Německu. V mnohých městech bylo po dvou biskupech, z nichž jeden držel

¹⁾ Koch popisuje tento mohučský sněm ve své Sanctio pragmatica Germanorum. Argentorati. 1789. p. 8 sqq. Instrumentum acceptationis jest otištěno l. c. p. 90; a u Müncha: Vollständige Sammlung aller ältern und neuern Conkordate. Leipz. 1830. I. 42; srv. Hefele VII. 770—777.

s papežem, a druhý s Basilejskými; z jedné kazatelny v městě hřímalo se proti papeži, s druhé proti Basilejským; zeměpáni ohlíželi se pouze na svůj prospěch. Moudré slovo nemělo přístupu u Basilejských, kteříž úprkem k rozkolu se hnali.

Římský král Albrecht jmenoval protektorem sněmu Konráda z Weinsberku. Basilejští prohlásili již ve svém 32. sedění, 24. března r. 1438. sněm ferrarský za rozkolnický, nevšímali si prostředkujících návrhů francouzských a německých a kardinál arlesský provedl to proti palermskému arcibiskupovi, že v **33. sedění**, dne 16. května r. 1439., za přítomnosti pouze 20 biskupů ale asi 400 doktorův a duchovních tyto tři věty za články víry (*veritates fidei catholicae*) prohlášeny byly: 1. »Všeobecný sněm má moc nad papežem a kýmkoli jiným;« 2. »všeobecný sněm řádně shromážděný nemůže papež svou mocí bez jeho svolení ani zrušiti, ani přeložiti, ani na čas prodloužiti«; 3. »kdo tvrdošíjně těmto pravdám se protiví, jest kacířem.«¹⁾ O něco později v **sedění 34.**, 25. června r. 1439., provedl arlesský kardinál, že papež Eugen IV. na základě oněch článků byl jako kacíř sesazen. Chtějíce to zameziti, nedostavili se četní biskupové do sedění; ze Španěl nikdo, z Italie jeden biskup s jedním opatem; v celku pouze 20 prelátů a mezi nimi **jenom sedm biskupů**; za to však asi 300 doktorův a kněží. Arlesský kardinál předvídaje, že biskupové do sedění nepřijdou, položil na jejich sedadla ostatky svatých, aby nezůstala prázdnými. Tak byl Eugen sesazen.²⁾

Tento skutek naplnil křesťanský svět zármutkem, vyvolal mnohá ohrazení proti sobě, a nijeden veliký národ neuznal sesazení Eugeniova. Zatím hádali se Basilejští, má-li se nový papež hned voliti nebo teprve po dvou měsících; pro toto rozhodla se většina. V **sedění 35.**, dne 10. července, pojistili si trvání sněmu a hlásili nastávající volbu papežovu.³⁾ Mezi tím sbírali almužnu za odpustky a žádali na knížatech německých, aby peníze odpustkové jim byly zaslány, by své dluhy 140.000 dukátů zaplatiti mohli.⁴⁾ V **sedění 36.**, 17. září r. 1439., prohlásili učení o Neposkvrněném početí Panny Marie za učení srovnávající se s věrou a životem církve (*doctrina pia et consona cultui ecclesiastico, fidei*

¹⁾ Mansi XXIX. 178; Hard. VIII. 1262; Hefele VII. 778.

²⁾ Mansi XXIX. 179; Hard. VIII. 1264; IX. 1156; Hefele VII. 1156.

³⁾ Mansi XXIX. 181. 222. 225; Hard. VIII. 1265. 1302. 1305; Hefele VII. 780.

⁴⁾ Hefele I. c

catholicae, rectae rationi et sacrae scripturae), přikazovali je všeobecně přijati a nařídili znova tento svátek světití.¹⁾

Papež Eugen IV. prohlásil ve slavném sedění svého sněmu ve Florencii 4. září r. 1439. bullou »Moyses« nové články víry Basilejských, prohlásil Basilejské za kacíře, přirovnával jejich sněm k efesské synodě loupežnické a nazval své sesazení neodpustitelným zločinem a vynesl na ně klatbu.²⁾ Basilejští, ačkoli byli navštíveni morovou ránou, na kterou umřel též zuřivý nepřítel Eugenův aquilejský patriarcha Ludvík, vévoda z Tecku, snažili se v generální kongregaci 7. října r. 1439. vyvrátiti bullu »Moyses«³⁾ a vydali v 37. sedění, 24. října r. 1439., některé dekrety o volbě papežově. Poněvadž byl mezi nimi pouze jeden kardinál, t. j. arcibiskup arlesský, měli býti k němu ještě 32 jiní voličové, kteří musili býti alespoň jáhnové; kdož obdrží dvě třetiny hlasů, bude papežem. Pak zvolili tři doktory a dali jim plnou moc, aby některé jiné si přibравše, s nimi voliče zvolili a úředníky konklave ustanovili. Nejprve připojili si tito doktorové mistra Křišťana z Králové Hradce, probošta od sv. Petra v Brně, a potom ustanovili 28. října 1439. v minoritském klášteře ostatní 32 voliče, k nimž sám sebou přistoupil arlesský kardinál jako kardinál nemuse býti volen. Voličové skládali se z 12 biskupův (s arlesským), 7 opatů, 5 theologův a 9 doktorův (juristův a kanonistů); ke každému národu byl ohled, a onino tři doktoři a Křišťan z Králové Hradce jmenovali též sebe za voliče v onom počtu. Jedním z ceremonářů pro volbu byl Aeneáš Silvius, který poděkoval se z voličství, aby nemusil se dáti vysvětití. Druhý den potom 30. října r. 1439. potvrdili Basilejští v 38. sedění své dekrety o volbě papežově, zavrhlí z nova bullu papežovu »Moyses«, schválili voliče, přijali od nich přísahu a dovedli je do konklave.⁴⁾

Dne 5. listopadu r. 1439. byl 26 hlasy zvolen za vzdoropapeže Amadeus VIII., savojský vévoda,⁵⁾ vdovec, otec dvou synů, beze všeho theologického vzdělání, který vzdav se částečně r. 1434. vlády, ale hlavní věci si vyhradiv, žil v Ripaille u Genevského jezera jako děkan řádu sv. Morice, jež sám založil, ještě se sedmi rytíři blouznivě a po mnišsku. Býval hrabětem savojským; Sig-

¹⁾ Mansi XXIX. 182; Hard. VIII. 1266; Hefele VII. 781.

²⁾ Hard. IX. 1004; Raynald. ad ann. 1439. n. 29; Hefele VII. 782.

³⁾ Mansi XXIX. 344; Hard. VIII. 1410; Hefele VII. 782.

⁴⁾ Mansi XXIX. 191; Hard. VIII. 1273; Hefele VII. 784.

⁵⁾ Aeneas Silvius: De gestis Concilii Basil. lib. II. p. 50—61. ed. Bas.; Hefele VII. 783—786.

mund povýšil jeho hrabství za vévodství. Byl sice boháčem ale nesmírným lakomcem, kterýž nijak na to nepomýšlel, aby na papežskou důstojnost ze svého přísazoval. Dne 17. listopadu r. 1439. potvrdili Basilejští volbu v **39. sedění**,¹⁾ a poslali k němu posly, aby volbu přijal. Poslů ptal se hned od čeho bude živ, když anaty jsou zrušeny, an přece nemůže své jmění přisaditi a své syny o dědictví připraviti. Teprve když mu náhradu slíbili, přijal volbu, a nazval se Felixem V.,²⁾ a splnomocnil hned 8. ledna r. 1440. arlesského kardinála, aby do jeho příchodu předsedal.³⁾ Ale Basilejští neregistrovali toho ustanovení o předsednictví, jakožto na újmu jsoucí vážnosti všeobecného sněmu, a tarantais-ský arcibiskup, který tenkrát předsedal, zůstal předsedou.⁴⁾ V **sedění 40.**, dne 26. února r. 1440., prohlásili Basilejští slavně, že volbu Amadeus, vévoda savojský, přijal a Felikem se nazval, a vybízeli křesťanstvo k jeho poslušnosti.⁵⁾ Vzдорopapež přišel hodně pozdě do Basileje, kde byl 24. července r. 1440. s nádherou korunován a při jeho pontifikální mši sv. posluhovali mu oba jeho synové. Když v Římě volbu tohoto vzдорopapeže zvěděli, zděsili se kardinálové, bojíce se jeho bohatství a mocného příbuzenstva, neboť byl s větší částí evropských knížat spřízněn, ale kardinál Julián Caesarini potěšil je, poukázav k jeho nesmírné lakotě a neschopnosti ku papežování.⁶⁾

Eugen IV. a sněm kolem něho shromážděný prohlásili dne 23. března r. 1440. Felika za kacíře a rozkolníka, a vybízeli jeho voliče a stoupence, aby se ve 40 dnech pod těžkými tresty podrobili. Basilejští prohlásili tento výrok ve svém **41. sedění**, dne 23. července r. 1440., za neplatný a chtějíce svému vzдорopapeži výživu a příjmy opatřiti, sáhli v **42. sedění**, dne 4. srpna r. 1440. ku prostředku, který dříve zavrhovali a zakazovali, totiž uvrhli desátek na všechna církevní obročí, a to pětinu všech příjmů na pět let a potom desitinu na dalších pět let,⁷⁾ což však jenom savojské církve platily.

S rozkolem Basilejských byla největší část západních knížat nespokojena. Proti sesazení Eugeniovu a volbě nového papeže

¹⁾ Mansi XXIX. 198; Hard. VIII. 1280; Hefele VIII. 786.

²⁾ Hefele VII. 786. 787.

³⁾ Mansi XXXI. 245.

⁴⁾ l. c. 247.

⁵⁾ Mansi XXIX. 201; Hard. VIII. 1282; Hefele VII. 787.

⁶⁾ Aeneas Silvius: Commentarius, l. c. p. 78 sqq.; Hefele VII. 787. 788.

⁷⁾ Hard. VIII. 1286—1289; Hefele VII. 790.

ohražoval se francouzský král Karel VII. na novém sjezdu v Bourgesu v září r. 1440. a zavázal své poddané ku poslušnosti Eugenia.¹⁾ Bretagnský vévoda, který posud stál po straně Basilejských, podrobil se se svými praeláty Eugeniovi.²⁾ Kastilský král vyznal svou příchýlnost k Eugeniovi slavným poselstvím, a snažil se též jiná knížata pro něj získati.³⁾ Králové, aragonský a polský, uznávajíce sice basilejský sněm, neodstoupili přec od Eugenia. Vzdoropapeže poslouchaly beze vší výminky Savojsko a Švýcarsy, vévodové Albrecht rakouský, Sigmund tyrolský, Albrecht bavorsko-mnichovský, falckrabě simmerský, velmistr německého řádu v Prusku, města Štrassburk, Basilej a Kamín; university: pařížská, kolínská, erfurtská, vídeňská a krakovská, němečtí františkáni a karthusiáni.

Po smrti římského krále Albrechta († 5. listopadu r. 1439.) byl za jeho nástupce zvolen (2. února r. 1440.) bratránek jeho vévoda Fridrich, jako král toho jména III. Německo zůstalo na dále neutrálním. Eugen IV. i Basilejští chtěli mladého krále sobě nakloniti, však on zůstal nerozhodnut a svolal říšský sněm na hromnice r. 1441., aby »politování hodný rozkol« se skončil. Papež i Basilejští poslali tam posly; však poslové basilejští, učenec Jan ze Segovie a frisinský biskup, které Felix za kardinály povýšil, nesměli nositi kardinálských odznakův a musili s kardinálem Allemandem odložití název legátů, poněvadž Němci uznávali sice sněm, ale nikoliv jeho papeže. Papežští poslové Jan Carvajal a Mikuláš z Cusy přimlouvali se za Eugenia. Sněm rozhodl se pro nový všeobecný sněm, jenž by na jiném místě nežli v Basileji nebo Florenci se slavil, a k němuž by římský král sporné strany vyzval dostaviti se.⁴⁾ Nové dva říšské sněmy frankfurtské r. 1441. (v listopadu) a 1442. (od května do července) nepřinesly žádného smíru; neboť ani Basilejští ani papež nepřijali německých návrhů.⁵⁾

Římský král Fridrich III. stál o nový všeobecný sněm, a chtěl pro něj papeže, knížata a republiky získati, přijav myšlenku svého kancléře Šlika za svou. Ale papež zamítl jeho návrh, a král francouzský myslil, aby sjezd knížat konec církevnímu neladu učinil. Fridrich odebral se osobně do Basileje působit pro církevní mír. Basilejští přijali jej 11. listopadu 1442. slavně; den potom navštívil král Felika, však vyhýbal se všemu, co by jej jako papeže

¹⁾ Mansi XXXI. 1. a 63 sqq.; Hard. IX. 1171; Hefele VII. 791.

²⁾ Mansi XXXI. 17.

³⁾ Mansi XXXI. 4. 7. 12; Hefele VII. 791.

⁴⁾ Hard. IX. 1174 sqq.; Hefele VII. 791 sqq.

⁵⁾ Hefele VII. 793. 798—800.

ctilo. Nadarmo snažil se Felix jej sobě získati, nabízejí mu svou krásnou dceru Marketu, vdovu po Ludvíkovi z Anjou, s bohatým věnem za manželku. V Basileji přijal král Aeneáše Silvia, který stál ve službě vzdoropapeže Felika, za sekretáře do své služby.¹⁾

Mezi tím rozhodli Basilejští ve své nadutosti, že jméno papeže Felika za jméno sněmu vždycky se klásti bude, konali již řídka slavná sedění, ustanovili v **43. sedění**, dne 1. července r. 1441., že slavnost navštívení Panny Marie vždy 2. července s odpustky se konati bude,²⁾ a vydaly v **44. sedění**, dne 9. srpna (r. 1441. nebo 1442.) některá nařízení k ochraně sněmovních členův i proti svému papeži, poněvadž jeho úředník dal některé členy, kteříž jako quæstoři peníze zpronevěřili, zatknouti.³⁾

Proti vůli sněmu opustil Felix Basilej a odebral se v prosinci 1442. do Lausanny. K opětnému vyzvání, aby se navrátil, odpověděl nářky na veliký náklad, kterýž již ze svého jmění na sněm učinil.⁴⁾ V jeho nepřítomnosti měli Basilejští 16. května r. 1443. své **45. a to poslední sedění**, v němž se usnesli, aby ve třech letech nová všeobecná synoda v Lyoně, pro niž dříve již Felix se rozhodl, se slavila; do jejíž započetí potrvá nynější sněm, v němž by se pro případ, že Basilej nebude více bezpečnou, v Lausanně pokračovalo. Brzo potom odstoupil od Basilejských Alfons, král neapolský a aragonský, byv od papeže Eugenia za krále neapolského uznán a povolal své preláty z Basileje domů, z nichž nejznamenitějším byl arcibiskup palermský Tudeschi, kterého Felix kardinálem učinil. Též milánský vévoda vrátil se ku poslušenství Eugeniovi a odvolal své preláty z Basileje. Papež Eugen vjel 28. září r. 1443. do Říma, kamž svůj sněm z Florencie přeložil. Od tohoto času upadli Basilejští takřka v hrobovou nečinnost.

V Německu trvala sobecká polovičatost dál a vlekla se z jednoho říšského sněmu na druhý. Však král Fridrich poslal v lednu r. 1445. Eneáše Silvia do Říma začít vyjednávati s papežem. V odvetu poslal papež ke králi obratného Carvajala, rodem Španěla, jehož snahou dohodnutí mezi Eugeniem a Fridrichem v dubnu r. 1446. ve Vídni docíleno bylo. Král prohlásil se pro Eugenia, kterýž za to mu slíbil císařskou korunu, 100.000 zlatých

¹⁾ l. c. 802. 803.

²⁾ Hard. VIII. 1292. IX. 1177 sqq.; Hefele VII. 797.

³⁾ Hard. VIII. 1294. IX. 1184; Hefele VII. 798.

⁴⁾ Hard. IX. 1188. 1190. 1194; Hefele VII. 807.

⁵⁾ Mansi XXIX. 221; Hard. VIII. 1302; Hefele l. c.

rýnských na cestu do Říma, udělil jemu právo prvních proseb, propůjčil desátek ze všech německých obročí, a dal právo 100 obročí v rakouských dědičných zemích propůjčovati a po čas svého života činiti návrh na obsazení šesti biskupství: Tridentu, Brixenu, Churu, Kerku, Terstu a Pedeny.¹⁾

S králem přestoupil k Eugenovi Eneáš Silvius a hájil tohoto kroku proti svým bývalým přátelům nespravedlivým procesem Basilejských proti Eugenovi, proměněním sněmu v pasněm, a nedůvěrou, kterou Basilejští sami ve svou věc měli.²⁾ Nato vstoupil do stavu duchovního a přijal ve Vídni první vyšší svěcení.

Když dohodnutí Eugenovo s Fridrichem bylo skoro ujednáno, sesadil Eugen oba duchovní kurfirsty, kolínského Dittricha z Mörsu a trevírského Jakuba ze Sirku, poněvadž z neutrality k Basilejským přešli a udělil jejich stolce dvěma příbuzným svého stoupence burgundského vévody, na podzim r. 1445.³⁾ a poslal bolognského biskupa Tomáše ze Sarzana a Jana Carvajala ke králi hájit tohoto kroku a pohnout ho k vystoupení z neutrality.⁴⁾

Toto sesazení vyvolalo velikou nespokojenost u ostatních kurfirstů, kteří sešli se ve Frankfurtě, obnovili zde listinou ze dne 21. března r. 1446. kurfirstský spolek z r. 1442., kterým si rozličná práva proti císaři v oligarchickém smyslu připisovali.⁵⁾ Druhou listinou téhož data zavázali se tam, že uznají Eugena za papeže jenom tenkrát, když 1. basilejské a kostnické dekrety o moci všeobecných sněmů uzná; 2. do 1. května r. 1447. nový sněm do Kostnice, Štrassburku, Vormsu, Mohuče nebo Treviru svolá; 3. basilejské dekrety, které Němci v Mohuči r. 1439. přijali, s jejich změnami potvrdí; a 4. své poslední bully, totiž proti oněm dvěma kurfirstům odvolá, a do 1. září na tyto návrhy odpoví; pakli by toho neučinil, obrátí se k Basilejským. Podobně bylo Basilejským vydati bullu, že do toho města a toho času se přeloží, jak to kurfirsti ustanoví.⁶⁾ Kurfirsti usnesli se, že své úmluvy v tajnosti zachovají a poslali posly, v jejichž čele stál

¹⁾ Srv. Hefele VII. 810—812.

²⁾ Aeneas Silvius, ap. Fea: Pius II. vindicatus. Romae. 1823. p. 5 sqq. Comment. ap. Fea l. c. 101 sq.; Hefele VII. 813.

³⁾ Bulla k biskupu utrechtskému ap. Raynald. ad ann. 1446. n. 1. provádí toto sesazení, a není vlastním sesazovacím dekretem, který se ztratil.

⁴⁾ Hefele VII. 816.

⁵⁾ Koch: Sanctio pragm. p. 19; Hefele l. c.

⁶⁾ Guden. Codex diplom. Anedoctorum T. IV. 290; Müller: Reichstags-theatrum. I. 278; Hefele VII. 817.

Řehoř z Heimburku, norimberský syndikus, k Eugenovi přes Vídeň, kde pro záměry kurfirstů krále získati měli. Však král Fridrich III. uznal jejich podmínky za nespravedlivé, nespojil se s nimi, slíbil všem, že sám do Říma pošle posla, který by se proti sesazení obou kurfirstův ohradil. Královým poslem byl Eneáš Silvius, který zvěděl od svého pána tajemství kurfirstův, aby Eugena varovati mohl. Papež odpověděl poslům v jejich prvním slyšení 6. července r. 1446. vyhýbavě, ale důstojně. Dostav výstrahu od Eneáše Silvia a byv jím o zámyslech kurfirstů poučen, slíbil dne 25. července r. 1446. poslům, že k budoucímu sněmu frankfurtskému (1. září r. 1446.) své legáty pošle, aby tam před králem a kurfirsty vyjednávali, a žádostem jejich pokud lze, vyhověli. I Basilejští odpověděli vyhýbavě.

Ke sněmu poslal papež čtyři legáty: biskupa bolognského Tomáše Sarzana, lutišského biskupa Jana, Jana Carvajala a Mikuláše z Cusy. Na cestě měl Tomáš Sarzano pohnouti bratra a synovce burgundského vévody, aby kurfirstských stolců se vzdali. Král dal se zastoupiti posly, mezi nimiž byli Kašpar Šlik a Eneáš Silvius. Basilejští poslali k němu své zástupce, v jejichž čele stál kardinál Allemand, jsouce plni naděje ve vítězství, poněvadž kurfirsti byli odhodláni i bez krále rozhodnouti se pro Basilejské, nesplní-li papež jejich žádosti. Poslové královi pracovali o to, aby spolek kurfirstů tak nebezpečný moci královské prorazili a rozštěpili, což konečně se jim podařilo. Kardinál Allemand maje většinu knížat na své straně, chtěl s odznaky papežského legáta vystoupiti, kříž si dáti před sebou nésti a požehnání udělovati; ale frankfurtští měšťané zamezili to. Obratností papežských legátův usjednotili se prozatím tajně mohučský kurfirst Dittrich z Erbachu, zástupce braniborského kurfirsta, dva biskupové a královští poslové a prohlásili papežovu odpověď za postačitelnou, kdežto většina sněmu za nepostačitelnou ji měla. Za této rozháranosti sněmu vystoupili královští poslové 3. a 4. října s novými návrhy, a přáli si, aby usnešení sněmu, ne ve formě hotové bully ale slušnějším způsobem ve formě článků předloženo bylo. Po dlouhém a planém rokování stalo se konečně 11. října r. 1446. říšské usnešení, které stávající nesvornost jenom zakrývalo, a k němuž zevně i Mohuč i Braniborsko přistoupily, aby totiž předešlé žádosti znova papeži se podaly, však ve formě článkův a nikoli bully, a král byl požádán, aby tyto žádosti v Římě podporoval; kdyby však nebylo lze tyto žádosti provésti, bude každému kurfirstu volno, až do neděle Laetare budoucího roku přijati bully, které král vymůže,

a uznati Eugena za papeže. Za tohoto stavu nebyly druhý den bully Basilejských více přijaty. Král Fridrich a braniborský kurfirst Albrecht získali pro sebe ještě jiné biskupy a knížata, a ke konci roku 1446. spěchali poslové ze všech stran německých do Italie, spojili se v Sieně a byli slavně v Římě přijati. Nejznamenitějšími z nich byli mohučský generální vikář Jan z Lisury a kancléř braniborský Sesselmann. Posly římského krále byli Eneáš Silvius a Prokop z Rabsteina, kteří byli splnomocnění vysloviti papeži poslušnost svého pána, když žádosti splní.

Poněvadž mnozí kardinálové byli proti německým požadavkům, majíce je za veliké obmezení sv. Stolce a špatný příklad jiným národům, jmenoval papež před příchodem německých poslů čtyři nové kardinály, mezi nimiž byli Tomáš Sarzano a Jan Carvajal. Ve slavném slyšení přednesl Eneáš Silvius čtyři žádosti Němcův, aby se totiž nový sněm slavil, papež vážnost všeobecných sněmův uznal, stížnostem národa německého zpomohl a sesazení obou kurfirstův odvolal. Papež ustanovil komisi, která by s Němci vyjednávala; po dlouhém vyjednávání, když papež již na smrt onemocněl, byl učiněn mír tak zvanými **konkordaty s knížaty**, které záležejí ve čtyřech opatrně sestavených listinách od 5. a 7. února r. 1447.¹⁾ Papež podepsal je a Němci slíbili mu na smrtelné posteli poslušenství. Hlahol všech zvonův a osvětlení města oslavovaly tuto radostnou událost. V první listině z 5. února r. 1447. mající formu breve k římskému králi a oběma kurfirstům, mohučskému a braniborskému, slíbil papež, že v 10 měsících do jednoho z měst Němci navržených sněm svolá a potom v 18 měsících započne; kdyby však žádné z těchto měst ostatním křesťanským králům a knížatům milé nebylo, svolá jej na jiné příhodné místo; dále uznal papež dekret kostnického sněmu »Frequens« o slavení všeobecných sněmův a jiné jeho dekrety (et alia ejus decreta — jiné nebo všechny jiné?) jakož i ostatní sněmy představující katolickou církev s jejich mocí, vážností, ctí a výtečností (potestas, auctoritas, honor et eminentia), jak to činili jeho předchůdcové. O sněmu basilejském papež neučinil zmínky a povolil pátrně méně Němcům, nežli žádali. 2. Bullou téhož data 5. února r. 1477. přivolil Eugen k tomu, aby všechno, co přijetím basilejských dekretů v Německu

¹⁾ Jsou vytištěny u Müllera; Reichstagstheatrum, str. 347; u Kocha: Sanctio pragm. p. 181; u Müncha: Konkordate I. 77; Horixe: Concordata nationis germanicae. Francf. 1771. I. 135—161; z části ap. Raynald. ad ann. 1447. n. 4 sqq.

se stalo, bylo platné, a každý jich užívati mohl, ale spolu prohlásil, že pro stíznosti mnohých prelátů na ony dekrety zvláštního legáta do Německa pošle, který by o jejich zachovávání a změnu jakož i náhradu pro Apoštolskou Stolicí zvláštní smlouvu učinil. 3. Bullou z téhož 5. února r. 1447. slíbil, že oba kurfirsty trevirskeho a kolínského v jejich důstojnosti dosadí, když jej za řádného papeže uznají. Konečně 4. bullou ze 7. února r. 1447. prohlásil všechno, co za neutrality v německých církvích a obrocích se učinilo, za platné; duchovní měli svá obročí, kteráž jistě drželi, podržeti, však s rozřešením od censur, v kteréž uběhli.¹⁾ Touto bullou navrátíl se řád do německého církevního života, jmenovitě v držení úřadův a obročí. Však papež téhož dne 5. února r. 1447., kdy první tři bully podepsal, prohlásil bullou (salvatorium) »Decet Romani Pontificis,« že ústupky, kteréž jsa jaksi prosbami římského krále a německých knížat nucen pro užitek církve učinil, ani učení Otcův se protiviti ani nic na újmu vážnosti Apoštolského Stolce stanovití nechtěl, jelikož pro nemoc všechno, jak náleží zkoumati a uvážiti nemohl; pročez všechno, co by se jím protivilo, prohlašuje, jako by byl nepovolil (za non concessa).²⁾

Brzo potom 23. února r. 1447. zemřel Eugen IV. Vida smrt se blížiti zvolal: »O Gabrieli, mnohem prospěšněji bylo by spásé tvé duše, kdybys byl nikdy kardinálství a papežství nedosáhl, a ve svém klášteře po řeholnicku žil.«³⁾ On byl suché, vysoké postavy, velmi střídmy, přísný k sobě, milovníkem modlitby, dobročinným a štědrým, jmenovitě k učencům, přítelem věd; v štěstí nezpyšněl a v neštěstí nezmáломyslněl; ale byl svéhlavým, nesnadným k smíření, tvrdým k nepřátelům a povolným těm, kterým svou důvěru věnoval.

Chtěje volbu kardinálům proti volebnímu řádu Basilejských pojistiti, potvrdil znovu asi měsíc před svou smrtí dekrety všeobecných sněmů lyonského a viennského o volbě papežově.⁴⁾

¹⁾ Hefele VII. 821—833.

²⁾ Raynald. ad ann. 1447. n. 7.

³⁾ l. c. n. 13.

⁴⁾ Hefele VII. 836.

§. 370. Mikuláš V. (1447—1455); aschaffenburgský
nebo vídeňský konkordát; konec Basilejských
a jejich rozkolů.¹⁾

Večer dne 4. března r. 1447. vstoupili kardinálové do konklave a zvolili již 6. března kardinála Tomáše ze Sarzana, biskupa bolognského, za papeže, který se nazval Mikulášem V. a byl 19. března korunován. Nový papež narodil se r. 1398. v Pise z vážené rodiny, byl syn lékařův, jmenoval se Parentucelli, ale obdržel po rodišti své matky příjmení: ze Sarzana. Věnovav se záhy duchovnímu stavu, studoval v Bologni a Florencii, vyznamenal se učeností a mravností, naklonil si kardinála Albergatiho, biskupa bolognského, žil v jeho domě po 20 let, a Apoštolská Stolica užívala již toho času služeb jeho. Po smrti Albergatiho povýšil jej Eugen za biskupa bolognského (27. listopadu r. 1444.), brzo potom 16. resp. 23. prosince r. 1446. za kardinála, a pak vstoupil na Stolec Apoštolský. V jeho malém těle bydlil veliký duch.²⁾ Poněvadž byl u římského krále oblíben, bylo lze doufati ve svornost obou hlav křesťanstva. Již v den své volby slíbil a 28. března r. 1447. opakoval to, že německé konkordáty zachová, a odstranil tak starost, kterou salvatorium Eugenovo způsobiti mohlo.

Mezi tím, co Mikuláš se snažil, aby knížata křesťanská sobě naklonil, napomínal jej vzdoropapež, aby se poděkoval, a Basilejští jmenovitě vévoda savojský Ludvík, syn vzdoropapežův, námáhali se opatřiti sobě a svému vzdoropapeži mocné ochránce, doufajíce jmenovitě ve Francouzsko. Král francouzský Karel VII. chtěje prostředkovati slavil se čtyřmi kurfirsty kolínským, trevirským, falckým a saským, kteří ze sobectví ku poslušenství Mikuláše V. posud se nepřiznávali, a pak s posly Anglie, Sicilie, Savojska a Basilejských v červnu r. 1447. sjezd v Bourgesu, který později do Lyonu byl přeložen. Usnesli se, aby Felix se poděkoval, ale Mikuláš v přechytných člancích Basilejským povolil, a co nejdříve všeobecný sněm svolal. Angličtí poslové, kteří poslušnost svého pána papeži vysloviti měli, předložili papeži návrh bour-

¹⁾ Janotti Manetti Vita Nicolai V. ap. Muratori. T. III. P. II p. 905; Georgii Vita Nicolai V. ad fidem veterum monument. Rom. 1742; Pastor, I c. 273—490.

²⁾ Raynald. ad ann. 1447. n. 15; Pastor I. c. 273—289; Hefele VII. 836.

gesský, ale Mikuláš nepřijal ho. Podobně nechtěl Felix o poděkování ani slyšeti.¹⁾

Za lyonského sjezdu shromáždil římský král Fridrich knížata přiznávající se ku poslušenství Mikulášově v červenci r. 1447. do Aschaffenburku. K sněmu dostavil se po rozkazu papežově jako legát jeho Mikuláš z Cusy, později ještě kardinál Carvajal; krále římského zastupovali Eneáš Silvius, jež nedávno Mikuláš V. za biskupa terstského povýšil, a císař rada Hartung z Kapellu. Sněm usnesl se, aby Mikuláš V. slavně za papeže byl prohlášen, ale musí konkordáty s knížaty učiněné potvrditi; budoucí sněm v Norimberku ustanoví papeži náhradu za ztrátu příjmův jeho, nebude-li zatím smlouva o tom od jeho legáta učiněna. Z Aschaffenburku odebral se Eneáš Silvius ke kurfirstům, kolínskému a falckému a získal je pro uznání Mikulášovo, Hartung získal kurfirsta saského, i trevirský přiznal se ku poslušenství Mikulášově,²⁾ a dne 21. srpna r. 1448. kázal král Fridrich veškerému Německu uznati Mikuláše V. za papeže.

Kardinál Carvajal nečekaje říšského sněmu, kterýž ostatně se nesešel, začal vyjednávat s králem Fridrichem a jednotlivými německými knížaty, a na základě těchto úmluv učinil Fridrich ve jménu národa německého s přisvědčením největší části (plurimorum) kurfirstův a jiných knížat **aschaffenburský** čili **vídeňský konkordát**,³⁾ který na mnoze opakoval jenom kostnický a více práv papeži uděloval, nežli bylo lze po basilejských dekretch očekávati. 1. Byly uznány všechny papežské rezervace, kteréž jus scriptum (právo psané), t. j. dekret Gratianův obsahuje, a pak všechny, které papež Jan XXII. (konstitucí »Execrabilis«⁴⁾ a Benedikt XII. (dekretalkou »Ad Regimen«⁵⁾ zavedli. 2. Biskupové volí se kanonickou volbou, a papež potvrzuje je, však může též z moudré příčiny a s radou bratří stolec hodnější a vhodnější

¹⁾ Raynald. ad ann. 1447. n. 19. 20; a Mansiova nota ad Raynald. ad ann. 1449. n. 1; Hefele VII. 837.

²⁾ Aen. Silv. Comment. ed. Fea. p. 110; Hefele VII. 838.

³⁾ Sluje aschaffenburský, poněvadž se děl na základě úmluv s knížaty v Aschaffenburku učiněných; vídeňský, poněvadž ve *Vídni* (Koch: Sanctio pragm. p. 211) byl učiněn čili sepsán. Jest nejlépe otištěn u Kocha: Sanctio pragm.; poprvé p. 201—269 dle vídeňského exempláře s varianty exemplářů z Mohuče, Treviru a Solnohradu; po druhé p. 210—235. kdež jest lepší interpunkce a výklad.

⁴⁾ Extravag. Joann. XXII. tit. III. de praebendis.

⁵⁾ Extrav.

osobou obsaditi (nisi ex causa rationabili et evidenti et de fratrum consilio, de digniori et utiliori persona duxerit providendum). 3. Při ostatních nereservovaných kanonikátech a obročích bude se střídati papež a řádný kollator (propůjčovatel), tento bude obsazovati v rovných, onen v nerovných měsících; však ze znění potvrzovací bully Mikuláše V. utvořila se proti znění konkordátního textu praxe, že první hodnosti (primas dignitates) při kathedrálních a kollegiálních kapitolách obsazoval papež. 4. Z uprázdněných kostelů kathedrálních a mužských klášterů obdrží papež místo fructus primi anni tak zvaná communia servitia, a to ve dvou lhůtách dvouletních; ostatní všechna obročí platí annaty nebo medii fructus (polovici ročního příjmů) dle obyčejné taxy; obročí, která 24 zlatých nevynášejí, neplatí ničeho. A tu taxovali Němci kanonikáty na 24 zlaté, i když více vynášely.¹⁾

Papež potvrdil tento konkordát bullou z 19. března r. 1448.,²⁾ knížata přijali jej znenáhla, a prohlásili ve svých územích,³⁾ a vyvinul se obyčej, že jenom on platil, ačkoli platnost konkordátů s knížaty výslovně uznával.

Vídeňským konkordátem udeřila poslední hodinka Basilejským. Již 20. července r. 1447. kázal král Basileji, že gleit sněmu své platnosti pozbyl, a sněmovníci v městě více se trpěti nemají. Ale Basilej vzdorovala skoro rok rozkazu královu, který tam tři rozkazy s hrozbami poslal, až teprve po výroku dvorního soudu z 24. května r. 1448. vyzvala Basilej v červnu r. 1448. sněmovníky k odchodu z města. Basilejští vidouce hrozící nebezpečí odebrali se 4. července v průvodu 500 ozbrojenců do Lausanny k svému vzdoropapeži, který tam od nějakého času sídlil, a měli tam 24. července r. 1448. své první lausannské sedění, v němž se za řádné pokračování basilejského sněmu prohlásili.⁴⁾ Ale nemajíce mimo Savojsko a Švýcarsko nikoho ve svém poslušenství pomýšleli na čestný ústup. Prostředkováním francouzského krále Karla VII., jemuž papež Mikuláš V. dal plnou moc vyjednávat s Basilejskými,⁵⁾ prohlásil se Felix býti ochotným ku poděkování se,⁶⁾ po čemž Mikuláš bullou z 18. ledna r. 1449. všechny cen-

¹⁾ Srv. Hefele VII. 838 sqq.

²⁾ U Kocha I. c. p. 223 sqq.

³⁾ I. c. 42; Hefele VII. 846.

⁴⁾ Martene, Vett. scriptt. ampliss. collectio VIII. 995 sqq.; Hefele VII. 846. 847.

⁵⁾ Martene I. c. p. 994 sqq.

⁶⁾ d'Achery: Spicil. III. 774.

sury vydané na Felika, Basilejské a jejich stoupence zrušil.¹⁾ V březnu r. 1449. sešli se plnomocníci papeže, francouzského krále a jeho Dauphina (nástupce trůnu) a Felika v Lausanně a smluvili se 4. dubna r. 1449. o podmínkách, za kterými Felikovi jest se poděkovati.²⁾ Druhý den, 5. dubna, vydal Felix tři bully, kterými své poděkování oznamoval, všechna udělená obročí, milosti a výsady potvrzoval, a všechny censury dané na Eugena IV. a Mikuláše a jejich stoupence zrušoval.³⁾ Dne 7. dubna r. 1449. podepsal Felix v druhém lausannském sedění své poděkování, mluvě tak jako by to všeobecný sněm byl.⁴⁾ V třetím sedění, 16. dubna zrušili sněmovníci všechny censury vydané jimi na pravého papeže a stoupence jeho, a potvrdili všechny milosti jimi udělené.⁵⁾ Dne 19. dubna zvolili ve svém čtvrtém sedění, dělajíce jako by Stolec Apoštolský byl uprázdňen, Tomáše ze Sarzana ve svém poslušenství Mikulášem V. zvaného za papeže, poněvadž prý o něm vědí, že článku víry: všeobecný sněm má svou moc přímo od Boha, jehož musí býti každý i papež poslušen v tom, co se týká víry, vykořenění rozkolu a opravy církve v hlavě a údech, a kázali všem věřícím, aby ho jakožto řádného papeže poslouchali.⁶⁾ Ve svém pátém a posledním sedění 25. dubna r. 1449. udělili Felikovi, jehož Mikuláš V. kardinálem-biskupem sabinským učinil, jakožto legátu a stálému vikáři (*legatus vicariusque perpetuus*) pravomocnost nad vévodstvím savojským, knížetstvím piemontským a markrabstvími Montferratem a Saluzzem, hrabstvím Asti provincií lyonskou za Saonnou, městy a diecesemi: Aostou, Lausannou, Basileji, Štrassburkem, Kostnicí, Churem a Sittenem (tedy skoro nad veškerým jeho bývalým poslušenstvím), udělili mu první důstojnost po papeži, papežské roucho a část papežských odznakův, a prohlásili ke konci sedění sněm za rozpuštěný.⁷⁾

Za příčinou obnovení církevní jednoty konaly se v Římě veliké slavnosti a Mikuláš vydal ze Spoleta 18. června r. 1449. tři bully ve prospěch Felika a stoupencův jeho.⁸⁾ Tři kardinály

¹⁾ l. c.

²⁾ l. c. p. 777.

³⁾ l. c. p. 782.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1449. n. 3. 4.

⁵⁾ D'Achery, l. c. p. 778. a 780.

⁶⁾ Raynald. ad ann. 1449. n. 5. 6.

⁷⁾ Raynald. ad ann. 1449. n. 6; srv. Hefele VII. 848. 849.

⁸⁾ Mansi XXIX. 228; Hard. VIII. 1307; Hefele VII. 850.

Felikovy přijal do svého kardinálského sboru, totiž arcibiskupa z Tarantaise, biskupa Warambona z Maurienne a metetského arcijáhna Viléma Hugonis, a dosadil arlesského kardinála Allemanda v jeho důstojnost a biskupství. Bývalý vzdoropapež Felix žil potom v Ripaille na Genevském jezeře a zemřel 7. ledna r. 1451. v pověsti svatosti. Byl to poslední vzdoropapež, kterého svět viděl.

Sněm basilejský s takovými nadějemi započatý stal se svým průběhem a rozkolem velikým neštěstím a pravým morem církve; právem nazval papež Eugen IV. Basilejské »obludami« (monstra hominum),¹⁾ a kardinál Julián jejich sněm »synagogou satanáše a sluhův jeho« (satanae et ministrorum ejus synagoga).²⁾ Reformační sněm konkordáty knížat i vídeňským vymíněný nebyl nikdy svolán. Důvěra v užitečnost a plodnost sněmů ztratila se.

Mikuláš V. slavil r. 1450. slavné milostivé léto v Římě a korunoval 19. března r. 1452. krále Fridricha a jeho manželku Eleonoru na císařství. Fridrich III. jest první v Římě pomazaný a korunovaný císař z rodu Habsburského, a spolu poslední papežem v Římě korunovaný císař. Mikuláš poslal do Čech Eneáše Silvia, Mikuláše z Kusy a Jana Kapistrana, snažil se pomoci Řekům, ale musil se dožítí dobytí Konstantinopole od Turků r. 1453. V církevním státě zavedl lepší správu, zavedl pořádek v papežských financích, přeložil sídlo patriarchální z Grada do Benátek, kde prvním patriarchou stal se Vavřinec (Laurentius-Lorenzo) Giustiniani,³⁾ a učinil s neapolským králem Alfonsem konkordát, jímž církevním břemenům ulehčil.⁴⁾ Ve Francii hájil duchovenstvo proti nespravedlivému vydírání králem Karlem VII., a chránil Portugálsko bullou z 8. ledna r. 1454. v jeho nově odkrytých afrických državách,⁵⁾ a zakázal Saracenům prodávati zbraně, potraviny a podobné věci neb jinak jim pomáhati. Nejznamenitější učence činil svými tajemníky, dal zhotoviti překlady z řeckých sv. Otcův a klasiků, položil základ k velikolepé vatikánské knihovně, vystavil a obnovil v Římě více nežli 40 kostelův, a založil pevnosti, aby se mohl proti vnitřním i zevnitřním nepřátelům hájiti. Zemřel 24. března r. 1455., pro svou šlechetnou povahu a pěstění věd a umění všeobecně želen.

¹⁾ Eugenii bulla „Moyses“. Hard. IX. 1005; Raynald. ad ann. 1439. n. 29.

²⁾ Pii II. bulla retractationis. Hard. IX. 1454.

³⁾ Raynald. ad ann. 1450. n. 19; Bolland. Acta SS. 5. Sptb. Círk. Rok V. 323; Constit. „Regis aeterni“ 8. Octob. 1451. v Bullar. ed. Taur. p. 107 - 109 n. 6.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1451. n. 10. cum Nota Mansi pro rok následující 1452.

⁵⁾ Hergenröther: Kathol. Kirche und christl. Staat. str. 344 sqq.

c) Další dějiny papežů.

§. 371. *Kallist III.* (1455—1458.); *Pius II.* (1458—1464.); *Pavel II.* (1464—1471.); *Sixtus IV.* (1471—1484.); *Innocenc VIII.* (1484—1492.); a *Alexander VI.* (1492—1503.).

Kallist III. (r. 1455—1458.)¹⁾ Po smrti Mikuláše V. chtěli kardinálové za papeže zvoliti Řeka kardinála Bessariona, kterýžto ctihodný stařec měl již tři čtvrtiny hlasů, když tu povstal kardinál Alain de Celif, arcibiskup avignonský a vyrval mu svou náruživou řečí skoro již tiaru. Potom byl zvolen za papeže kardinál Alfons Borgia, který přijal jméno Kallista III., a jemuž již sv. Vincenc Ferrerský tiaru předpověděl. Nový papež byl rodem Španěl ze Xantivy, syn katalonského šlechtice Jana, studoval na universitě leridské, kde doktorem obojího práva se stal a též přednášky měl. Pro jeho výtečnost dal mu Petr Luna (Benedikt XIII.) z vlastního popudu kanonikát při leridském stoličném chrámě a král arragonský Alfons přijal jej mezi své rady. Jsa královským poslem, pohnul s papežským legátem Petrem Foixem (Fuxem) Jiljího (Aegidia) Muñoze, vzdoropapeže, k odstoupení, a obdržel za to v odměnu arcibiskupství valencijské od papeže Martina V. Jako arcibiskup účastnil se všech důležitých státních věcí, jmenovitě pohnul oba válčící krále, Alfonsa aragonského a Jana kastilského k míru. Král Alfons chtěl ho poslati k sněmu basilejskému, však on nechtěl se účastniti tohoto rozkolnického sněmu. Jako královský posel pracoval o smíření svého pána s papežem Eugeniem IV., kterýž ho za to kardinálem učiniti chtěl; ale on nepřijal této hodnosti, poněvadž jeho poselství nevydařilo se po vůli jeho. Teprve později po smíření krále s papežem stal se 22. června r. 1444. kardinálem-knězem při chrámě Sanctorum IV. Coronatorum.²⁾

Kallist III. obrátil veškerou svou činnost proti Turkům.³⁾ Ke všem dvorům poslal legáty, vyzýváje knížata, aby mír mezi sebou učinili a svou zbraň proti Turkům obrátili. Tito legáti hlásali kříž po všech zemích a vybízeli ku pomoci mužstvem, penězi a modlitbou. Papež zavedl zvonění v poledne, aby kře-

¹⁾ Pastor, I. 393—608; Conciliengeschichte, fortgesetzt von Card. Hergenröther, VIII. 74 sqq.

²⁾ Raynald. ad ann. 1455. n. 17; Pastor, I. 493 sqq.; Kröne II. 277. 278.

³⁾ Srv. rozpravu od Pazderky v „Blahověstu 1887“: Turci a papežové, jmenovitě Eugen IV., Mikuláš V. a Kalixt III. str. 347 sqq.

stané křižáky svou modlitbou podporovali.¹⁾ Ze sešlých příspěvků a prodeje církevních klenotů a pozemků vystrojil válečné loďstvo, které pod vůdcovstvím kardinála Ludvíka, patriarchy aquilejského, velikých škod Turkům nadělalo a několik ostrovů dobylo. Bohužel sobecká knížata neslyšela hlasu otce křesťanstva. Římský císař Bedřich III. hašteřil se se svým příbuzným Ladislavem, králem Českým a Uherským; němečtí biskupové, jmenovitě kurfirsti, mohucký a trevirský, odvolávali se k německé církevní svobodě, aby nemusili dávat desátek na tureckou válku; ve Francii nesměla býti křižácká bulla prohlášena, Anglie vymlouvala se lichými důvody; král aragonský Alfons V., který slíbil výpravu proti Turkům, obrátil se proti Janovu, který právě válku s Turky začal. Jenom Uhři, jsouce nejvíc ohroženi, připravili se náležitě, a jsouce vedeni Janem Korvinem Hunyadim a minoritou Janem Kapistranem porazili způsobem skoro zázračným 22. července r. 1456. u Bělohradu Turky; 6000 Turků padlo na bojišti a veškeren jejich tábor stal se kořistí křesťanů. Po tomto vítězství vybízel papež knížata ku zničení Turků, však opět nadarmo. Německá knížata odpověděla k tomuto druhému vyzvání papežovu, že prý se obohatil sebranými penězi, a vybírání křižáckého desátku jest obmezením německé církevní svobody. Ve Francii odvolalo se duchovenstvo provincie rouenské s pařížskou universitou k budoucímu sněmu.²⁾

Smrt krále Alfonse V. zapletla Kallista III. v boj s Aragonií, Alfons zanechal po sobě bratra Jana a nemanželského syna Ferdinanda, kterého však Eugen IV. legitimoval. Bratr Jan měl děditi Aragonii a Sicilii, a Ferdinand Neapoli. Papež nepřije Alfonsovi pro jeho nevěrnost ve válce turecké, prohlásil 12. července 1458. Neapoli za odumřelé léno a byl úplně v právu. Vznikla z toho veliká nevole, a nepřátelé papežovi rozšiřovali zprávu, že chce svého synovce Petra Borgiu, vévodu spoletského a velitele hradu Andělského, za neapolského krále povýšiti; však nelze dějepisně dokázati, že papež tento záměr měl. Papež sbíraje pole, zemřel 6. srpna r. 1458. na den Proměnění Páně, kteroužto slavnost rok před tím na památku vítězství bělohradského nad Turky ustanovil, maje věku svého skoro 80 let a zanechav po sobě 50.000 dukátů na tureckou válku. Za svého papežování jmenoval devět kardinálů, mezi nimiž byli dva synovcové Roderich Borgia a Lucius Jan

¹⁾ Platina in Vita Calisti III.: Mandavit, ut assiduo rogatu Ihesu Christi retur, in meridie campanis signum dari fidelibus omnibus, ut orationibus eos juvarent, qui contra Turcas continuo dimicabant.

²⁾ Raynald. ad ann. 1458. n. 55.

Mila. On byl muž statný, ctnostný a nezištný, který jsa arcibiskupem a kardinálem žádného jiného obročí nepřijal pod jménem komendy, říkávaje, že nevěsta s jedním ženichem spokojena býti musí; byl dobročinným k chudým. On prohlásil arcibiskupa kanterburského Osmunda, Vincence Ferrerského a Rosu Viterbskou za svaté, a ustanovil kommissi, která by proces proti Johance d'Arc, panně Orleanské, prozkoumala. Kommise prohlásila ji 6. července r. 1456. za mučenicí, která v obraně vlasti, krále a náboženství zemřela.

Pius II. (r. 1458—1464.).¹⁾ Nežli kardinálové k nové volbě papeže přistoupili, složili tuto kapitulaci: Přeložení kurie, jmenování nových kardinálův, udělování biskupství a opatství, prodej území církevnímu státu náležejících, činění míru a vypovědění války, pokračování ve válce turecké, oprava kurie, propůjčení práva knížatům, obsazovati kostely nesmí se díti bez svolení sboru kardinálského.²⁾ Dne 16. srpna r. 1458. vstoupilo 18 (nebo 20) kardinálů do konklave ve Vatikánu a zvolili 19. za papeže kardinála Eneáše Silvia Piccolomini, který přijal jméno Pia II.

Eneáš Silvius de Piccolomini narodil se 18. října r. 1405. v Corsignianu u Sieny ze staré, ale zchudlé šlechtické rodiny, a ztrávil své mládí dosti bídne, tak jako by měl býti sedlákem. Potom byl poslán na universitu sienskou studovat práva, při čemž chodil též do škol básníkův a řečníků. Když kardinál (in petto) Dominik Capranica na cestě do Basileje do Sieny přišel, byl na nadaného 26tiletého Eneáše pozorným učiněn a udělal jej svým tajemníkem. Tak přišel Eneáš do kruhů papeži Eugenovi IV. nepřátelských. Z kanceláře chudého Capranice přišel do služby biskupů Nikodéma Frisinského a Bartoloměje Novarského a konečně

¹⁾ Raynald. ad ann. 1458—1464; Ant. Campani Vita Pii II. ap. Muratori: Scrip. III. P. II. p. 965; srv. Hard. IX. 1389. — Gobellini Comment. rerum memor., quae tempore Pii II. contigerant. Erfurt. 1614. — Hagenbach: Erinnerung an Aeneas Silvius. Basel. 1840. Heinemann: Aeneas Silvius als Prediger eines Kreuzzuges gegen die Türken. Bernburg. 1855. — G. Voigt: Enea Silvio als Papst Pius II. Berl. 1856 sqq. 3 Bde. — Opp. ejus ed. Basileae 1557; Historia Friderici III. Strassb. 1685; Opp. geographica et historica. Helmst. 1699. (Frcf. 1707). — V Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia. ed. Kollar. Vien. 1762. tom. II.: Pii II. Historia Austriaca p. 1—550. — Libell. Dialog. de auctoritate general. Concil. et gestis Basiliensium p. 686—790. — Orationes politicae et eccles. collegit J. D. Mansi. Luccae. 1155—1359. 3 T. — Cugnoni: Aeneae Silvii Piccol. Opera inedita. Rom. 1883.

²⁾ Raynald. ad ann. 1458. n. 5—8.

kardinála Mikuláše Albergatiho, kde poznal šlechtetného Tomáše Parentucelliho, pozdějšího papeže Mikuláše V. Eneáš provázel Albergatiho nejednou na cestách jeho, a byl od něho r. 1438. s tajným rozkazem poslán ke králi skotskému Jakubovi, bezpochyby aby s ním úmluvu učinil pro případ, že by Anglicko Francii zase napadlo. Navrátil se z nebezpečné cesty do Basileje, nenašel tam více svého pána Albergatiho, který byl v Itálii, a vstoupil do služby kardinála Cervantesa na čas a jiných prelátův, a zůstal za sedm let v Basileji, aby k štěstí přišel. S dovolením kardinála Juliána Caesariniho měl v květnu r. 1436. řeč, kterou se přimlouval za Pavii jako město pro sněm unijný, a získal si jí náklonnost sněmu, vévody a arcibiskupa milánského. Pro tuto řeč stal se scriptorem, potom abbreviatorem a vrchním abbreviatorem basilejského sněmu, brzo též členem deputace pro víru, na čas i předsedou jejím, a často užívalo se ho v poselstvích. Arcibiskup milánský opatřil mu proboštství u sv. Vavřince v Miláně, které však později kandidátu Eugenia IV. přenechat musil. Posud nepřijal žádného svěcení, které bylo proti jeho světské mysli. Když Basilejští rozkol způsobili, účastnil se ho, a vstoupil do služby vzdoropapeže Felika V. za tajemníka, a působil slovem i písmem proti Eugenovi IV. Roku 1442. doprovázel basilejské posly k sněmu frankfurtskému a naklonil si svým krásným latinským slohem biskupa chiemského Silvestra, jenž jsa jedním z prvních rad římského krále Bedřicha III., zaopatřil mu místo v říšské kanceláři. Přestup stal se v Basileji s dovolením vzdoropapeže, když tam král Bedřich III. přítomen byl, a Eneáš učinil brzo potom přísahu v Brixenu jako císařský tajemník. Jsa tajemníkem naklonil si představeného kanceláře hraběte Kašpara Šlika, a byl k úřadům a poselstvím doporučován. Z prvu nelíbilo se mu v Německu, ale později byl tomu rád, že musil býti neutrálním. Eneáš jsa humanistou a veda život pohyblivý, nebyl prost vší mravní poskvrny; jeho básněmi a listy vane často veliká lehkomyšlnost. V Štrassburku seznámil se s jednou Angličankou, a nejsa s ní zasnouben, zplodil s ní dva syny a jednu dceru, jsa posud laikem. Však po 40. roce svého věku odřekl se prostopášného života, smířiv se s papežem Eugeniem IV., přijal od něho nižší svěcení a podjáhenství. Na kněžství dal se posvětit ve Vídni, v březnu r. 1446. Pro jeho zásluhy o církev, kterých v nové době svého života si dobyl, povýšili jej papež Mikuláš V. a král Bedřich III. za biskupa terstského, odkudž byl r. 1453. papežem na biskupství sienské přeložen, a papež Kallist III. jmenoval jej r. 1456. kardi-

nálem a biskupem varmijským. Po smrti Kallista III. vstoupil sám na papežský stolec. Z Eneáše Silvia zbyly papeži Piovi II. výtečnost, sloh a vlohy. Již jako biskup a kardinál přesvědčil se, že by řádná vláda v církvi možnou nebyla, kdyby zásady, kterých dřív hájil, platiti měly. Stojе v čele církve poznal teprve veškerou bludnost jejich v celé nahotě, a jednou z hlavních jeho snah bylo napravit pohoršení, kteréž jako Eneáš Silvius způsobil. První krok učinil v tomto ohledu na sněmu mantovanském.

Pius II. uznal Ferdinanda, nemanželského syna krále Alfonse, za krále neapolského, a obnovil s ním lenní poměr tohoto království k Apoštolské stolici, kteréž mělo připadnouti v případě, kdyby Ferdinand bez mužských potomků zemřel. Touto smlouvou byl francouzský dvůr uražen, poněvadž nemělo se zření ku praetendentovi Renátu z Anjou. Syn Renátův učinil vpád do Neapole, a Francouzové snažili se papeže po své straně potáhnouti, však on zůstal při Ferdinandovi, který konečně vrch obdržel.

Papež maje v celku v církevním státě pokoj, věnoval veškerou svou činnost proti Turkům. On svolal knížata křesťanská do Mantovy,¹⁾ kde by se o veliké výpravě proti Turkům uradili. Ale císař Bedřich III. nepřišel, pokoušeje se o to, aby uherskou korunu na svou hlavu posadil; nemecká knížata žila v rozbroji, papež našel v Mantově něco málo italských knížat, poslové transalpinských (zaalpských) přicházeli pomalu, tak že papež po dlouhém čekání teprve 1. června r. 1459. sněm započítí mohl. Papež pohнул sice posluchače až k slzám, ale mimo slzy a pěkná slova nestalo se nic.

Poněvadž odvolání k budoucímu všeobecnému sněmu se množila, a pro ně řádná církevní správa nemožnou by se stala, vydal papež na mantovském sněmu, srozuměv se s knížaty bullu, kterou veškeré odvolávání k budoucímu všeobecnému sněmu zakázal, ukazuje nesmyslnost jeho, poněvadž se děje k soudci, který nestává, a teprve v 10 letech by se vždy objevil, kdyby kostnický dekret se zachovával.²⁾

Poněvadž četní k zásadám, které dřív hájil, a spisům jeho se odvolávali, vydal Pius II. 26. (al. 27.) dubna r. 1463. z Říma retraktační bullu »In minoribus agentes« k universitě kolínské, kde praví, že ve své mladosti z nevědomosti a byv oklamán, pro-

¹⁾ Srv. C. G. VIII. 101 sqq.

²⁾ „Exsecrabilis“ z 18. ledna 1460. ap. Hard. IX. 1441 sq.; Raynald. ad ann. 1460. n. 10. 11; Bullar. Roman. ed Taur. V. 149; C. G. VIII. 123.

následoval jako Šavel církev Boží a stolec Apoštolský, pročez nikdo nevěříž Eneáši Silviovi, ale držíž s Piem II.; že papež obdržel přímo od Boha nejvyšší moc nad veškerou církví, a propůjčuje ji dále jiným údům podřízeným; co sv. Bernard o Eugenovi III. dosvědčuje, platí též o Eugenovi IV. a všech římských biskupech, a pevně jest státi při zřízení monarchickém církve, kterou Kristus na Petrovi založil; ačkoli papež jest synem církve pro své znovuzrození v ní, jest však jejím otcem pro svou důstojnost; a ačkoliv jako syn ctí církev za svou matku, však přec jako otec pro svou důstojnost má přednost před ní, jako pastýř před stádem, kníže před lidem, otec před rodinou; on prý uznává kostnický sněm, pokud od jeho předchůdcův jest potvrzen.¹⁾

Ale veřejné mínění nepřijalo Pia II., a četní mysli, že ono odvolání dřívějších zásad neplyne z přesvědčení než ze změněného postavení, a pragmatická sankce Bourgeská z r. 1438. potvrzovala je v tom, podrobujíc papeže ve svém druhém článku všeobecnému sněmu. Papež pracoval všemi prostředky u krále Karla VII., aby pragmatickou sankci zrušil, a žádal za to r. 1461. hroze klatbou. Konečně slíbil král Ludvík XI. její zrušení a vyhotovil o tom listinu 27. listopadu r. 1461.; však hned opět vstoupila do života, poněvadž parlamenty od ní upustiti nechtěly.

Vida, že mantovský sněm byl marným, pokusil se papež jinak přemoci Turky. Roku 1461. poslal obšírný a dobře promyšlený list sultánu Mahomedovi II., aby ho o pravdách křesťanských přesvědčil a Kristu získal;²⁾ mimo to přiměl Mikuláše Kusského, aby koran prozkoumal a své bádání veřejnosti podal,³⁾ by takto Turci ku pravdě přivedeni byli. Dále pokračoval ve svých snahách u knížat, jmenovitě u císaře Bedřicha III. a krále francouzského Ludvíka XI., aby je k boji proti Turkům pohnul. Když četné naděje u sobeckých knížat ho zklamaly, chtěl jako stařec knížata dobrým příkladem předcházeti, a sám postaviti se v čelo křížáckého vojska. Výmluvná bulla z 22. října r. 1463. volala k účastenství;⁴⁾ ale vše nadarmo. Nemocen dal se 19. června r. 1464. na cestu do Ankony, kamž 19. července dorazil. Dne 12. srpna dostavilo

¹⁾ Hard. IX. 1449; Hartzheim, Conc. Germ. V. 945; Bull. Rom. ed. Taur. V. 173; Fea, Pius II. a calumniis vindicatus. Rom. 1823. p. 148; Raynald. ad ann. 1463. n. 114 sqq.; C. G. VIII. 128.

²⁾ Pii II. Ep. 396. al. 410. Illustri Mahometi, principi Turcarum; Raynald. ad ann. 1461. n. 44 sq.

³⁾ Nicolaus Cusanus: De cribratione Alcorani.

⁴⁾ Raynald. ad ann. 1463. n. 24. 25.

se benátské loďstvo; papež nemocný dal se na břeh donésti aby mu žehnal. V noci ze 14 na 15. srpna zhoršil se stav papežův; dvě hodiny před svou smrtí povolal k sobě kardinály, napomínal je k svornosti při volbě papeže a ku pokračování ve válce proti Turkům, recitoval symbolum sv. Athanasia, přijal svátosti nemocných s velikou pobožností; a umřel též noci r. 1464. Z Ankony přenesli jej do Říma a pochovali v chrámě sv. Petra. Bohužel jeho snahy jako papeže Pia II. nemohly napravit, co zavinil Eneáš Silvius.

On prohlásil 29. července (dle jiných dubna) r. 1461. Kateřinu Sienskou († 1380.) za svatou.¹⁾

Pavel II. (1464—1471.)²⁾ Z Ankony odebrali se kardinálové do Říma, vstoupili 18. srpna do konklave a přidali ku předešlým kapitulacím ještě jiné články o pokračování v turecké válce, počtu kardinálů, který summu 24 překročiti neměl, vyloučení příbuzných z kardinálství až na jednoho a svolání všeobecného sněmu každé tři roky. Dne 30. srpna byl za papeže zvolen kardinál Petr Barbo, který se nazval Pavlem II. Nový papež byl rodem z Benátek, patricius města, syn sestry papeže Eugenia IV. a věnoval se jako jinoch obchodu. Chtěje s lodí odjeti dostal zprávu o volbě strýcově za papeže. Tu věnoval se k domluvám přátel studiím a byl potom od svého strýce učiněn arcijáhnem bolognským, pak biskupem cervijským, papežským protonátořem a dne 22. června r. 1440. kardinálem, v kteréž důstojnosti těšil se přízni Mikuláše V. a Kallista III., méně však Pia II. Stav se papežem, přinutil kardinály až na Carvajala, že ony kapitulace odvolati musili, chtějíce jimi monarchickou vládu v oligarchickou proměnit. On dal kardinálům právo nositi červený biret, a nepřál všeobecnému sněmu, jmenovitě kdyby se slaviti měl v Německu, kde Řehoř z Heimburku největší nenávisť proti Apoštolské stolici hlásal. Jmenovav tři synovce kardinály vzbudil tím veliké kvašení při svém dvoře.

On zrušil ústav 72 abbreviatorů při kurii, kteří vyhotovovali bully o propůjčení církevních obročí a často se dali uplatiti. Do tohoto sboru náleželi četní učenci, kteří najednou valné části svých

¹⁾ l. c. ad ann. 1461. n. 123—127.

²⁾ Canese: Vita Pauli II. praemissis ejus vindiciis adv. Platinam aliosque obtrectatores. ed Quirini. Romae. 1740. — Caspar. Veronensis: De gestis Pauli II. ap. Muratori III. P. II. p. 1025. — Důležitými jsou pro panování Pavla II. díla: Jacobi Piccolominei Cardinalis Papiens. († r. 1479.) Rerum suo tempore gestarum Commentarii lib. VII. (ab anno 1464—69) cum ejusdem epistolis. Mediol. 1506. f.; a Gobellini Comment. Frcf. 1614. p. 348 sqq.

příjmů zbaveni byli, a proto náramně se rozhořčili; mnozí vyjádřovali se tak ostře proti papeži, jako Vavřinec Valla a Bartoloměj Sacchi, že přišli v podezření spiknutí a byli dáni do žaláře. Za to pomstil se mu Bartoloměj Sacchi, známější pode jménem: Platina vylíčil jej jako nepřítele věd, ale i ve své nenávisti vyznával, že byl spravedlivým a mírným.

Pavel II. byl přítelem učenců, však netrpěl, aby učenost na úkor křesťanství se pěstovala; a tu zrušil akademii klassických studií, kterou založil Pomponius Leto, učenník Vavřince Vally, poněvadž ve svém nadšení pro klassiky křesťanstvím opovrhovala, Platonovy spisy nad Písmo sv. vynášela a pohanské obyčeje a obřady zaváděla. Jelikož mnozí s Pomponiem v podezření přišli, že se proti papeži spikli a od víry odpadli, byli jati (r. 1468.), ano i trapně tázáni, ale hned potom na svobodu propuštění. Za následujícího papeže otevřel Pomponius opět akademii a abbreviatoři byli zase zavedeni.

Pavel II. pokračoval hned na počátku svého papežství ve zbrojení proti Turkům, ale nikoli s horlivostí Pia II., a zmařil tyto své záměry sám, vydav klatbu na českého krále Jiřího Poděbradského a darovav jeho korunu králi uherskému Matyášovi, aby si jí dobyl. Za něho přišel do Říma r. 1468. císař Bedřich III., dílem, aby svému slibu dosti učinil, dílem aby s papežem o válce proti Turkům vyjednával, pro kterou však skoro nic neučinil. S králem neapolským Ferdinandem měl papež spor, poněvadž žádal za odpuštění poplatku za léta minulá a slevení z něho pro budoucnost; papež byl by rád zavolal a odevzdal království princů z Anjou, ale bál se Turků, kteří s Ferdinandem v přátelství žili.

Papež vážil si učenců, byl veliký přítel starožitností, a zřídil si jejich sbírku, jakož i sbírku mincí. On vystavěl palác a kostel sv. Marka v Římě, založil pevnosti Todi, Lascii a Monteleone, získal od hraběte z Anquillary 13 pevných míst poblíže Viterba, naklonil si Římany svou štedrostí a péčí o lacinější potřeby k životu, a vyznamenával se štedrostí ke všem, k níž potřebných peněz opatroval si rozličným finančním uměním při obsazování církevních obročí. Však obsazuje biskupské stolce, hleděl na to, aby hodní pastýřové církvemi vládli. Vydal několik zákonů proti prodeji církevních statků, které však v Německu přijaty nebyly. Jeho dobrým vlastnostem byla na závalu jeho jakási marnivost, kterou liboval si v papežském lesku. Umřel náhle, raněn jsa mrtvicí dne 26. července r. 1471., maje věku svého 53 léta, a nedoživ se více milostivého léta, které každý 25. rok slaviti ustanovil.

Sixtus IV. (1471—1484.).¹⁾ Slul před tím František de la Rovere, narodil se r. 1414. v Celle, vesnici u Savony, kamž se rodiče jeho, Linhard (Leonard) otec a Lucina matka, pro mor v městě Savoně panující utekli. Rodiče obětovali jej pro sen, jež matka o něm měla, a pro nebezpečnoství života, v němž dvakráte vězel, řádu minoritskému. Jako řeholník byl mužem přísné kázně a pilným v studiích. Dosáh stupně mistrovství v Padově, vyučoval filosofii a theologii v Padui, Bologni, Pavii, Seně, Florencii a Perugii jsa pokládán za jednoho z nejučenějších v řádě. Učený kardinál Bessarion a jiní rádi s ním obcovali a jeho rady užívali. Měl postní kázání skoro ve všech italských městech při velikém návalu posluchačstva. Postupoval v hodnostech svého řádu, stal se provinciálem Ligurie, prokurátorem v Římě, generálním vikářem řádu v Italii, konečně 1464. generálem. U papeže Pia II. platil mnoho, a Pavel II. povýšil jej k odporučení kardinála Bessariona za kardinála do chrámu sv. Petra v okovech, právě když byl nepřítomný a nic netušil. Jako kardinál žil úplně po řeholnicku, vyznamenal se jako výtečný dogmatický spisovatel, a dostával dogmatické otázky ku posouzení. Po smrti Pavla II. byl dne 9. srpna 1471. od 17. kardinálů v konklave za papeže zvolen, přijal jméno Sixta IV. a byl 20. srpna korunován.

Jako papež obrátil hned svůj zřetel k turecké válce, a vypsalsou příčinou všeobecný sněm do Říma do Lateranu. Císař Bedřich III. přál si míti sněm ve Videmi (Udine), po čemž papež postoupiti nechtěl. Poněvadž sjednotiti se nemohli, poslal papež legáty ke dvorům, aby spíše svého účelu dosáhl. Však kardinál Bessarion byl od krále Ludvíka XI. ve Francii tak nevlídně přijat, že to smrt jeho urychlilo († 18. listopadu r. 1472. v Ravenně). Kardinál Roderich Borgias obdržel ve Španělsku sliby, ale nic více. Po slově třetího legáta Barba Marka sešli se v Německu říšští sněmové, kteří však po svém obyčeji o ničem se neusnesli. Císař a Poláci bojovali s uherským králem Matyášem Korvinem o Čechy. Papež vida, že s dvory nic není, prodal všechny drahé

¹⁾ Onuphrii Panvinii Pontificum Rom Vitae a Sixto IV. usque ad Pium V. ed. Coloniae Agrip. 1626. p. 324 sqq. (napřed jsou Vitae PP. od Platiny). — Raynald. ad ann. 1471 sqq. — Sixti IV. Opp. ed. Rom. 1470. Norimb. 1473; jsou tam mimo jiné rozpravy: De sanguine Christi; de futuris contingentibus; Comm. de potentia Dei, de Conceptione B. V. Mariae, contra errores cujusdam Carmelitae Bononiensis, qui affirmabat Deum sua omnipotentia damnatum hominem salvare non posse. — Ejus Epp. ed. Petrus de Romanis. Rom. 1843; srv Archivio storico italiano. Append. T. VI. p. 4. 12.

kameny od Pavla II. skoupené zaplatil věřitelům předešlých papežův a vystrojil válečné loďstvo 24 galejí, jimž velel kardinál Olivier Karaffa, který se spojil s 36 galejemi Benátčanův a 30 galejemi neapolského krále Ferdinanda. Kardinál dobyl sice Smyrny, ale počínal si dosti liknavě, takže kdyby si byl vedl tak rázně jako spojenec jeho král perský Ussumcassan, byli by Turci větší část Asie ztratili. Johanitští rytíři pod svým velmistrem Petrem Daubusonem odrazili útok sultána Mohameda II. na Rhodus. Mahomed chtěje svůj vztek na Itálii vyliti, dobyl Otranta; 12.000 křesťanů bylo povražděno a arcibiskup otrantský dřevěnou pilou rozřezán. Papež vystrojil vojsko a spojené loďstvo porazilo a vyhnalo Turky. Papež protivil se nečestnému míru, jež Benátčané s Mahomedem II. r. 1479. učinili, a pokračoval ve zbrojení, když smrt tohoto sultána r. 1481. nejhoršího nebezpečství ho zbavila.

Sixtus IV. ozdobil Řím krásnými stavbami, kostely, paláci, vodovody a mosty, vybízel velmože, aby tohoto příkladu následovali, obohatil vatikanskou knihovnu vzácnými díly a rukopisy, vykázal na ni jisté příjmy a učinil znamenité učence jejími představenými. Snažil se spory mezi thomisty a skotisty obmeziti, a ztratil r. 1479. bludy Petra z Osmy, profesora v Salamance,¹⁾ kterýž musil jich odpřisáhnouti. Staral se o missie, vyjednával s Ruskem o sjednocení, opravoval kláštery, prohlásil Bonaventuru za svatého, a zavedl po celé církvi svátky sv. Josefa, Anny a Františka Seraf., které posud jenom v některých zemích se slavily. Dával hojně almužny, staral se o nalezence, vystavěl chorobinec a byl pohostinným k nešťastným panujícím rodinám, jež Turci vyhnali.

Při svém nastoupení na papežství měl Sixtus IV. v celku 15 synovcův a pravosynovců, z nichž učinil dva Petra Riaria a Juliána dela Rovere biskupy, a v prosinci r. 1471. kardinály; synovce jmenovaného Juliána Linharda (Leonarda) učinil prefektem Říma a dal mu za manželku nemanželskou dceru neapolského krále Ferdinanda. Po smrti Linhardově († r. 1476.) dosadil na jeho místo svého synovce Jana, bratra to kardinála Juliána, a dal jemu ještě knížetství Sore a Sinigallii. Po smrti kardinála Petra Riaria († r. 1477.) učinil jeho synovce (svého prasynovce) Rafaela Riaria Sansoniho, jinocha majícího teprve 17 let svého věku kardinálem. A tak jiné a jiné synovce zaopatřil, pro něž takřka žítí se zdál. Však při tomto nepotismu, kterého schvalovati nelze, ne-

¹⁾ Viz těchto 9 vět ap. Denzinger, Enchiridion, p. 217.

smíme zapomenouti na to, že papežové na římskou šlechtu jakožto náramně vrtkavou spoléhati nemohli.

Florence vystupovala často nepřátelsky proti papeži, podporovala odbojného Vitelliho, pána Citty di Castello, zamezila koupi Imoly papežem, podporovavši jejího pána, kterýž ji pro chudobu prodati chtěl, penězi, a tak panovalo mezi papežem a Vavřincem Medicim, pánem Florence, nepřátelství. Tu stalo se spiknutí proti Vavřincovi a jeho bratru Juliánovi, v jehož čele stáli František Pazzi, hlava znamenitého rodu florentského, a Jeronym Riario, římský prefekt, chtějící zabíti Mediceje. Papež poručil Jeronymovi, aby svržení Medicejů tajně a bez krveprolití se provedlo, a Florence tak svobody dosáhla; mimo to vyjednával s králem neapolským Ferdinandem, aby syn jeho Alfons do Toskanska vpadl. Spiklenci povolali do Francie kardinála Rafaela Riaria z Pisy, kde studoval, aby svůj podnik jeho auktoritou a tudy papežovou kryli. Dne 26. dubna r. 1478. v neděli přepadli spiklenci mezi mší sv. oba Medicejské bratry; Julián byl zabit, a Vavřinec byv lehce raněn jako zázrakem zachoval se do sakristie a zatarasil. Arcibiskup piský Bartoloměj Salviati a Jakub Poggi chtěli se zmocniti radnice, však Florentští stáli po boku Medicejů, chopili se zbraně, jali piského arcibiskupa a Poggiho a oběsili hned na okně; podobný osud dostal se ostatním spiklencům. Kondotiere Jan Montesicco vyznal, že dle vůle papežovy převrat bez krveprolití proveden býti měl. I kardinál Rafaël byl jat, jehož život Vavřinec v prvním okamžení sotva vyprosil; když jeho nevinnost se dokázala, byl z vězení propuštěn. Papež vydal návodem Jeronymovým interdikt na Florencii pro popravu arcibiskupa piského a jiných duchovních a zajetí kardinálovo. Florentští vyžádali si dobrozdání znamenitých právníků, prohlásili interdikt za neplatný a odvolali se k všeobecnému sněmu. Mezi papežem a Florencií vypukla válka; s papežem bojovali Neapolitáné, po straně Florence stáli Milán, Benátky, Mantova, Ferrara a francouzský král Ludvík XI. Však Vavřinec odebral se k neapolskému králi, a učinil s ním mír. Ludvík XI. poslal posly do Říma, kteří tam zpupně si vedli a papeži všeobecným sněmem hrozili, čímž však ho nezastrašili. Potom svolal Ludvík své preláty do Lyonu, kteříž o moci všeobecného sněmu ve smyslu Basilejských se vyjádřili. Mezi tím odstoupila od papeže Neapole, a Turci vpadli do Italie a dobyli Otranta. Za takového stavu a když smířlivější smýšlení ve Florencii zavládlo, učinil s ní papež mír a uložil jí za pokání vystrojení 15 galejí proti Turkům (1480).

V podobný spor přišel skrze svého synovce Jeronyma s Benátčany. Jeronym spojil se s nimi, aby svrhl papežského mana Herkula Este, pána Ferrary. Herkulovi pomáhali tchán jeho král neapolský, Florentští a Ludvík Sforza. Vůdce papežského vojska Robert Malatesta porazil na hlavu Neapolitány, však neapolský král odtrhl papeže od spolku s Benátčany, slíbiv jeho synovci obě knížetství, Rimini a Faenzu. Benátčané pokračovali sami ve válce a zničili skoro pána Ferrary. Poněvadž Benátčané takto zmohutněli, učinili italská knížata spolek proti nim, a potáhli do něho též papeže, který vydal interdikt na benátské území a klatbu na dožete a náčelníky republiky (1483.), poněvadž proti jeho napomínání s jeho manem ferrarským válčili. Benátčané odvolali se se k všeobecnému sněmu, vynutili si služby Boží, a vyhnali duchovní, kteříž interdikt zachovávatí chtěli. Benátčané byli takřka zničeni, když s nimi spojenci prostřednictvím Ludvíka Sforzy mír učinili, nic papeži věděti nedavše.

Mezi tím vypukla v Římě občanská válka. Kardinálové Kolonna a Sabellus byli stranníky neapolského krále; Kolonnové podporovali neapolské vojsko při vpádu jeho na území papežské, a otevřeli mu své pevnosti. Papež odpustil jim, ale když později podmínky míru nesplnili, a protonotář Vavřinec Kolonna velmi neposlušným se ukázal, v Římě zpouř vyvolal a v domě svém se zatarasil: dal papež domu dobývati, jal Vavřince 30. května r. 1484. a kázal jej po měsíci na hradě Andělském odpraviti. Za těchto bojů zemřel papež 12. srpna r. 1484. pátý den, když zvěděl, že spojenci s Benátčany mír učinili, z bolesti, že takto byl po-
minut a odstrčen. Ony války byly příčinou, že papežské pokladny byly prázdné, a on úřady prodával, nové taxy u kurie zaváděl a nové daně poddaným ukládal.

Innocenc VIII. (1484—1492.).¹⁾ Po smrti Sixta IV. vstoupilo 26 kardinálů do konklave a složili zase volební kapitulaci, chtějíce zameziti hospodářství synovcův, jaké za Sixta IV. zavládlo. Ku předešlým článkům připojili, že žádný papežský příbuzný nesmí býti velitelem Andělského hradu nebo Civity Vecchie neb jiného

¹⁾ Vitae Innocentii VIII. jsou: 1. od anonymního vrstevníka v „diario di Roma dell' anno 1481—92. ap. Muratori. III. P. II. p. 1070; 2. od Infesury v „diarium rom. urbis“ l. c. p. 1189; 3. od Onufria Panvina; 4. od Rafaele Volaterrana v „Geographia lib. XXII.“ a Jakuba Volaterrana v „diarium rom. (1471—1484)“ ap. Murat. XXIII. 86; 5. od Vilardi: Vita d'Innocenzo VIII. Venet. 1613; 6. v Pallatii gesta Rom. Pontificum. III. 685; a v Ciaconii Vitae et gesta Rom. Pontif. III. 89.

sousedního města, však nezapomněli též na sebe stanovíce, aby každý kardinál, který 4000 dukátů příjmů nemá, z papežské komory 100 dukátů měsíčně dostal. I město Řím proneslo též žádost, aby papež pod přísahou slíbil, že úřady a církevní obročí v Římě pouze rozeným Římanům udělí.¹⁾ Poněvadž se zdálo, že kardinál Jan Křtitel Cibo tuto kapitulaci zachovávatí bude, byl 29. srpna r. 1484. za papeže zvolen, přijal ke cti svého krajana papeže Innocence IV. jméno Innocence VIII. a byl 12. září slavně korunován.

Innocenc VIII. pocházel z řeckého rodu, který před 400 lety v Neapoli a Janově se usadil, a jehož členové velikých zásluh o Janov nabyli a veliké úřady tam zastávali. Otec papežův Áron měl důležité úřady u neapolských králův Alfonsa a Ferdinanda, a stal se za papeže Kallista III. senátorem v Římě. Zde narodil se mu syn r. 1432. a dostal jméno Jana Křtitele. Přišel potom do služeb neapolských králův Alfonsa a Ferdinanda, oženil se a měl šest dětí. Po smrti své manželky vstoupil do stavu duchovního, studoval v Padově, a žil potom po dlouhý čas v domě kardinála Filipa z Bononie, bratra papeže Mikuláše V. Papež Pavel II. učinil jej savonským biskupem, Sixtus IV. melfickým a datariem a konečně kardinálem. Z jeho dětí dočkali se jeho papežství dvě: František Cibo, který za manželku pojal Magdalenu, dceru Vavřince Medici-ho, a stal se předkem knížecího rodu Massa; a dcera Theodora, která se za jednoho Janovana provdala. Papež obohatil své děti, ale nedal jim veřejného úřadu a účastenství ve vládě církevního státu.

Jako papež vybízel knížata ku pokoji mezi sebou a k válce proti Turkům. Na neapolském králi žádal jako lenní pán poplatku, kteréhož jeho tři předchůdcové více nežádali, spokojivše se s bílým koněm. Poněvadž král poplatku platiti nechtěl, ujal se papež města Aquinatu a pánů, kteří proti králi povstali. Vypukla mezi králem a papežem válka, která pro neschopnost papežského vůdce Roberta Sanseverina a pro pomoc, kterou králi dali Florentští a Orsinové, nešťastně pro papeže dopadala. Řím byl tři měsíce v úzkých neapolským vojskem. Předsednictvím krále španělského Ferdinanda, pak Ludvíka Sforzy a Vavřince Mediciho byl učiněn mír; král neapolský slíbil, že bude platiti poplatek a dovolí, aby papež svobodně neapolská obročí propůjčoval, že Aquinas svá práva po-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1484. n. 28 sqq.

drží, a odbojní páni úplného odpuštění dojdou. Když však král pokoje nedbal a poplatku neodváděl, vydal papež klatbu a daroval jeho korunu francouzskému králi. Když tento se připravoval dobytí Neapolska, učinil neapolský král dosti papeži a smířil se s ním (r. 1486.); papež smířil při tom též Kolonny a Orsiny a dostal za to název »otec vlasti«.

Války s Turky nepustil s mysli; okružníkem napomínal k ní křesťanská knížata, vybízel uherského krále Matyáše Korvina k míru s císařem Bedřichem III. a obrácení své zbraně proti Turkům, usnesl se r. 1485. s italskými knížaty, že 60 galejí proti Turkům vypraví, a dal hlásiti r. 1486. kříž proti nim. Křížácké výpravy nepřivedl papež sice ke konci, ale přec učinil si sultána Bajazeta poplatným, maje ve své ruce jeho bratra Zizima, který v občanské válce podlehl proti svému bratru, k johanitům na Rhodus r. 1489. prchl, od nich králi francouzskému a od tohoto potom papeži vydán byl. Sultán Bajazet platil papeži ročně 40.000 korun a poslal mu darem špici železnou kopí, kterým bok Kristův proboden byl, boje se propuštění svého bratra, který doma velikou stranu měl.

V Anglii smířil papež dům Yorkský s Plantagenetským, kteříž o trůn bojovali, jsa příčinou sňatku Jindřicha VII. Plantagenetského s Alžbětou Yorkskou. Roku 1485. napomínal Basila, moskevského cara, aby proti Livonsku nebojoval, poněvadž tyto krajiny pod ochranou Apoštolské stolice jsou, a žádal dánského krále Jana, aby postup Rusů mečem zabránil. Roku 1486. potvrdil volbu Maximiliana I., syna císaře Bedřicha III., za římského krále, a podporoval Ferdinanda, krále španělského, v dobytí Granady.

Innocenc VIII., maje pokladny neapolskou válkou vyčerpány, zřídil při kurii nové některé úřady a rozmnožil sbor tajemníků, což mu 92.000 dukátů vyneslo. Svého synovce Vavřince a pak 13tiletého Jana Mediciho, syna Vavřince Mediciho, kterýž již církevními obročimi byl zasypán, učinil kardinály. Při kurii dbal na pořádek, a dal dva zhotovitele falešných bull, ačkoli ze znamenitých rodů pocházeli, oběsiti a pak na ulici spáliti. Jako papež vydal ostrá nařízení proti procesům s čarodějnicemi a kouzelníky; jako panovník odstranil krutý způsob smrti vrhání odsouzené s tarpejské skály, snažil se očistiti své státy od všelijaké loupežnické lůzy a malých tyrannů, kteří vlády měst se zmocnili, byl neuprositelným při zločincích dopadených, staral se o laciné potraviny lidu, a byl proto všeobecně milován. Byl přítelem učencův a umělců. Na prosby císaře Bedřicha III. vřadil mezi

svaté rakouského vévodu Leopolda, jehož hrob Bůh zázraky oslavil.

Umřel 24. července r. 1492, churavěv po dvě léta od návalu mrtvice.

Alexander VI. (r. 1492—1503.).¹⁾ Po zádušních službách Božích konaných 5. srpna r. 1492. vstoupili kardinálové do kon-

¹⁾ Žalobníky tohoto papeže jsou: Burkard, Quiccardini ve své „Storia di Italia,“ kterého Bayle lhářem a Voltaire podvodníkem (dissertat. sur la mort de Henri IV.) nazývají, a jenž na smrtelné posteli žádal, aby jeho dějiny Italie spálili; Pavel Jovius, kterýž o sobě vyznává, že má dvojí péro, a jehož Bayle, Jakub Gohorri a Vossius za člověka prodávajícího pokládají, a Tomáš Tomasi, přítel obou předcházejících. Hlavním žalobníkem jest Burkard ve svém „Diarium curiae Rom. sub Alexandro VI.“; byl ze Štrassburku, stal se ceremonářem při papežském dvoře (1483) a biskupem města Citta di Castellana (1503) a zemřel 6. května 1505. Jeho diarium nebylo asi pro veřejnost určeno. O. Raynaldus znal tento vatikánský rukopis. Úryvky z něho vydal pod názvem: Specimen historiae arcanae, sive Anecdota de vita Alexandri VI. papae, seu Excerpta ex diario Joann. Burchardi Argentoratensis. Hanov. 1696—1697. Roku 1707. našel Lacroze celý denník v rukopise v Berlíně, který bude tentýž, jež Jiří Eccard do svého Corpus histor. aevi med. T. II. přijal. Později našel La Curne de St. Palaye v knihovně Chigiiově v Římě rukopis o 5 svazcích, který začíná rokem 1483., tedy posledními časy Sixta IV., a sahá až do r. 1506., tedy po smrti Burchardově, obsahující papeže Sixta IV., Innocence VIII. Alexandra VI., Pia III. a první léta Julia II. — V mnichovské státní knihovně jest rukopis psaný od Onufria Panvinia, ve 2 foliantech, obsahující čas 1484—1538. Též v národní knihovně pařížské jsou rukopisy, z nichž snad úryvky Leibnizovy pocházejí (srv. Notices et Extraits de Manuscrits de la Bibliothèque du Roi I. Paris. 1787. p. 68 sqq.). Achilles Gennarelli, nepřítel církve vydal r. 1856: Joann. Burchardi Diarium Innoc. VIII. Alexandri VI., Pii III. et Julii II. tempora complectens. Florent. 1854., — nepouživ vatikánského rukopisu, kterýž dle jeho vyznání od jeho textu se namnoze odchyluje. Ze všeho jest viděti, že authenticita textu náramně se kolísá, a opisovatelé libovolně si v opisování počínali. Paris (Parides) Grassi, ceremonář papežský a nástupce Burkardův, praví o tomto: Non solum non humanus, sed super omnes bestias bestialissimus, inhumanissimus, invidiosissimus (ex diario Paridis ad ann. 1506.). — Burkard nestal se nikdy kardinálem, zůstal biskupem chudého biskupství, a odtud jeho msta, vida, jak mnozí vedle něho kardinály se stali. Jest hrozný klevetník, který denně musil asi všechny holírny, hokynářky a portýry oběhnouti a z jejich klevet svůj denník sestavovati; nikde při svých škandálních historkách nepraví, že tam osobně byl, ačkoli vševědoucím se dělá; ano též historku o 50 nevěstkách vzal do svého denníku, což patrně jest napodobeno z Boccacciova decameronu. — Srv. o Alexandru VI.: Reumont: Gesch. der Stadt Rom. III. 1, 204 sqq. 247. — Gregororius: Gesch. Roms im M. A. VII. 307. 402 sqq. — Též Lukrezia Borgia, 2. Aufl. 1876. — Aloisi: Cesare Borgia, Duca di Romagna. Imola. 1878. — Leonetti: Papa Alessandro VI. Bologn. 1880. 3 T. — Proti

klave a zvolili skoro jednohlasně 11. srpna kardinála Roderika Lenzuoliho Borgiu papežem, který přijal jméno Alexandra VI. Narodil se 1. ledna r. 1431. ve Xativě u Valencie, byl nejmladším dítětem Gottfrida Lenzuoliho a Isabelly, dcery Jana Borgiáše a sestry papeže Kallista III., studoval nejprve práva, stal se advokátem, ale brzo změnil práva za meč, a stal se důstojníkem. Jeho ujec Kallist III. povolal jej r. 1455. do Říma, učinil apoštolským notářem a biskupem Valencie, ačkoli bylo mu teprve 25 let, potom v prosinci r. 1456. kardinálem a jáhnem od sv. Mikuláše in carcere, adoptoval do svého rodu a jmenoval též legátem Ankonské marky (r. 1457.) a místokancléřem církve římské. Jsa úplně světského smýšlení dostal od papeže Pia II. dne 11. června r. 1460. pro účastenství v taneční zábavě mladé šlechty sienské a dané tam pohoršení ostrou důtku,¹⁾ která však ho nenapravila. On byl obratným a zběhlým v úředních věcech, vystrojil na své útraty válečnou loď proti Turkům, působil jako legát statně a obratně ve Španělsku, Portugalsku, Neapolsku a markách papežského státu, a veda skvělý dvůr, spravoval přece své příjmy s velikou obezřetností. Obyčejnou opcí (optio) stal se za Pavla II. kardinálem-biskupem albanským a za Sixta IV. po svém španělském poselství (24. července 1476.) kardinálem-biskupem Porta. Při smrti papeže Innocence VIII. byl děkanem sv. sboru a vstoupil na papežský stolec v 61. roce svého života a 35. roce svého kardinálství. Byl takřka jednohlasně proto zvolen, poněvadž pro svou statnost zdál se býti vhodnou osobou, aby v kritické době statnou rukou vyvedl papežství z politického proudu, do kterého za papeže Sixta IV. zabředlo. Však jeho mravní stav byl náramně bídny. Jako kardinál žil po léta v cizoložství se vdanou osobou Rošou Vanozzou de Cattanei, která k drobné římské šlechtě náležela. Měl s ní čtyři dívky; zdali jeho nejstarší syn byl s ní nebo s jinou nelze určit. ²⁾

přemrštěným žalobám a hanobením papeže Alexandra VI. Burkardem, Pontanem, Sannazarem, Joviem a Guicciardinim vystoupil Angličan Roscoe ve svém: *Leben und Regierung Leo's X. a. d. Englichen von Glaser*. Wien. 3 Theile. v 1. díle, kap. 3—6. — Dr. Valent. Němec: *Papst Alexander VI. Eine Rechtfertigung desselben*. Klagenfurt. 1879. — Hergenröther C. G. VIII. 300 sqq.

¹⁾ Raynald. ad ann. 1460. n. 31.

²⁾ Nejstarší byl Jan, vévoda Candijský, zavražděný r. 1497.; Caesar Borgias, vévoda Valentinois-ský, zemřel 12. března r. 1507., maje věku svého 34 roky, narodil se tedy r. 1473.; Lukrecie Borgiášova, vévodkyně z Ferrary,

Alexander VI. byl při svém nastolení s takovou nadšeností vítán, jaké se po dlouhé časy žádnému papeži nedostalo. Vítězné oblouky a přemrštěné nápisy zdobily ulice,¹⁾ kudy se bral průvod. Přirovnával se v nich bohu Jupiterovi, čekali od něho návrat zlatého věku, svobody a spravedlnosti. Toto nadšení Římanů pocházelo ze srdce; zůstali mu vždycky věrni a nedali se ve své věrnosti vrtkými učiniti ani králem francouzským Karlem VIII., ani králem neapolským, ani nevěrnými ku papeži kardinály a pány.

Nastoupiv na papežský trůn zavedl Alexander VI. v Římě řádnou přísnou vládu, skrotil odbojné strany, zavedl řádné soudní řízení, dal denně prohlížeti žaláře a uděloval každou středu slyšení každému, kdo mu co přednáseti chtěl. V politickém ohledu stál nejprve na straně aragonské dynastie, která v Neapolsku panovala, krále Ferdinanda a po jeho smrti († 25. ledna r. 1494.) jeho syna Alfonsa II. Tento dal svou nemanželskou dceru Sancii za manželku papežovu synu Gottfriedovi Borgiáši a propůjčil jeho nejstaršímu synu Janovi, vévodovi kandijskému, knížetství »Trikariku« a jiné bohaté korunní statky, a nadal též bohatě jeho druhorozeného syna Caesara korunními příjmy. Francouzský král Karel VIII.

zemřela r. 1519., majíc věku svého 41 let, narodila se r. 1478.; Gottfried (Giofredo) narodil se asi r. 1481.; Jan teprve, když Alexander VI. byl papežem. (Srv. Hergenröther, K. G. III. 365. n. 166.) Pokusy, učiniti z těchto dítek Alexandra VI. jeho synovce (nepotes) jsou marnými; domněnka tato jest sice duchaplně provedena u Gröne, *Papstgeschichte* II. 294 sqq.; ale proti ní „stojí a mluví legitimační listina Alexandra VI. pro Jana Borgiu z roku 1501. jako jeho vlastního syna uložená ve vatikánském archivu. Proti tomuto svědectví nelze nic činiti; nejlépe jest vyznati pravdu.“ (Dopis prof. Pastora z Innomostí ke spisovateli ze dne 4. února r. 1887.). Že by Alexander VI. byl též býval v milostném poměru ke krásné Julii z Farnesu, která prý byla též jeho souložnicí, jest pouhým podezřením; neboť ona byla provdána za jednoho Orsiniho. Celá věc spočívá na denuíku ceremonáře Štěpána Infessury, do něhož jsou některá slova o tom mluvící od pozdějšího opisovatele vložena. — Že by papež se svou dcerou Lukrecií v krveprznění byl žil, a ona nad to ještě se svými bratry v takovém hanebném krveprznění byla žila, jest výmyslem neapolských učencův a spisovatelů, nepřátel papežových; ona byla ve svém životě ctnou a ctihodnou paní (Srv. Roscoe, I. str. 364—396.).

¹⁾ *Caesare magna fuit, nunc Roma et maxima, Sextus*

Regnat Alexander, ille vir, iste Deus.

*Alexandro invictissimo, Alexandro pientissimo, Alexandro
magnificentissimo,*

Alexandro in omnibus maximo, honor et gratia

Scit, venisse suum patria grata Jovem. (Roscoe I. 140).

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

chtěl nároky domu anjouského, k Neapolsku v platnost uvést, přitáhl do Italie a nedbaje na hrozbu klatbou, obsadil 31. prosince r. 1494. Řím a přinutil papeže ke smlouvě, že jej za neapolského krále investovati bude. Alfons II., neapolský král, vida nenávisť svých poddaných proti sobě, poděkoval se s trůnu ve prospěch svého syna Ferdinanda II. a odebral se do Sicilie. Však zrada vojevůdcova u Kapue přinutila Ferdinanda II., že opustil království a odebral se na ostrov Ischii. Karel VIII. vtáhl 22. února r. 1495. do Neapole a byl v 13 dnech po svém odjezdu z Říma za pána celého království uznán. Ale francouzská vláda protivila se brzo Neapolitánům. Papež, Španěly, král římský Maximilian I., Milán a Benátky učinili spolek a Karel VIII. nechtěje býti zatčen sotva unikl Italií za Alpy a zemřel r. 1498. Král Ferdinand II. dobyl v krátkosti zase svého celého dědictví, však zemřel brzo potom r. 1496. a na trůn dosedl jeho strýc Fridrich. Po smrti Karla VIII. následoval ve Francii Ludvík XII., orleanský vévoda, kterýž obnovil své nároky k Neapolsku, získal si papeže, dada jeho synu Caesarovi, který kardinálství složil, svou příbuznou Charlottu, dceru navarského krále Alberta, za manželku a jí za věno vévodství valentinoisské, pak španělského krále Ferdinanda, s nímž o Neapolsko se rozdělití chtěl, a Benátčany. Ve válce nemohl se Fridrich udržeti, a utekl ke králi španělskému, kde nebyl ani po příbuzensku přijat. Konečně vypukla válka o Neapolsko mezi Španěly a Francouzi; onino porazivše Francouze podrželi Neapolsko. Král Fridrich přijal od Ludvíka XII. název vévody z Anjou a roční pensi, a zemřel v Toursu 9. září r. 1504.

Papež pečoval o povýšení a obohacení svých dítek. Svého nejstaršího syna Jana, vévodu Gandijského, učinil místodržitelem církevního státu a utvořil jemu zvláštní vévodství beneventské, k němuž ještě připojil Pontecorvo a Terracinu. Mladý muž hýřil a byl 14. června r. 1497. zákeřnický zavražděn, v kteréž vraždě jeho bratr Caesar nijakého účastenství neměl. Tato vražda naplnila papeže nesmírným zármutkem, nejedl a nespál, naříkal si v konsistoři kardinálů 19. června, právě, že by sedm papežských korun za život jeho dal, a prohlásil toto neštěstí za trest za své hříchy; bude prý pomýšleti pouze na polepšení své a opravu církve. Skutečně ustanovil papež komisi šest kardinálů pro opravu církve a pomýšlel na poděkování; král Ferdinand španělský radil mu v tomto článku, aby si věc rozmyslil. Kardinálové vypracovali návrh na opravu církve; však lítost a bolest netrvaly u Alexandra VI. dlouho; stará světská lehkomyšlnost navrátila se k jeho

dvoru, a bylo po opravě církve. Svého druhého syna Caesara učinil biskupem Pampelony, arcibiskupem Valencie a roku 1493. kardinálem-jáhnem, dada mu tyto hodnosti jako komendy. Caesar složil s dovolením papežovým 13. srpna r. 1498. kardinálství, stal se místo svého zavražděného bratra vůdcem papežského vojska, vstoupil v jmenovaný sňatek a učinil s pomocí francouzskou konec vládě četných malých tyranů v území papežském, kteří na suverény si hráli.¹⁾ Roku 1501. učinil jej papež vévodou Romagne. Svou dceru Lukrecii provdal papež ve třetí manželství za Alfonsa Este, vévodu ferrarského (1. září r. 1501.), a dal jejímu synu z prvního manželství Roderikovi vévodství Sarmoneto.

Proti Alexandru VI. bouřil ve Florencii Jeronym Savonarola. Narodil se r. 1452. ve Ferraře, stal se r. 1475. dominikánem a r. 1491. kazatelem ve Florencii, byl stoupencem Francouzův a nepřitelem Mediceů, brojil proti duchovenstvu, jmenovitě hřímal proti papeži, nedbal jeho zákazu kázati a pŕihonu do Říma. Dne 12. května r. 1497. zakázal magistrát všem mnichům kázati, a papež vyobcoval Savonarolu, který papežský výrok za nespravedlivý prohlásil. Od 11. února r. 1498. kázal opět, jmenovitě proti svému vyobcování a papeži, který znova do Říma jej pohnal. Savonarola obrátil se listy ke knížatům, aby všeobecný sněm svolali, a prohlašoval, že Alexander VI. není pravým papežem, což prý zázrakem dokáže. List ke králi francouzskému dostal se do papežových rukou. Jeden františkán, který proti němu jako kacíři a falešnému proroku kázal, vyzval jej na soud Boží s ohněm, který však vinou jeho k místu nepřišel. Tím ztratil svou vážnost; s dovolením magistrátu učinili jeho protivníci útok na klášter sv. Marka, jali jej a vrhli do žaláře. Byl podroben trapné otázce a učiněn jemu proces. Papež ustanovil za soudce generála dominikánů a biskupa Romelina, kteříž uznali jej vinným, zbavili církevního postavení, a odevzdali světskému rameni. Byl 23. května r. 1498. oběšen, mrtvola jeho spálena, a popel uvržen do Arnona. Stál sice na půdě článků víry, ale byl blouznivec, neposlušný církve, který zapletl se též do politiky, a tak sám svůj pád si připravil.²⁾

¹⁾ Z vražd, které se Caesarovi jako zákeřníku připisují, nelze ani jednu dle pravidel historické kritiky míti za dokázanou. Zlomyslnost utvořila kolem Borgiášů krvavou legendu, která se potom za pravdu brala. (Srv. Inusbrucker *Zeitschrift für kath. Theologie*. 1880. str. 798 sqq.).

²⁾ V novější době byl Jeronym Savonarola idealisován: Rudelbach: *Hier. Savonarola und seine Zeit*. Hamb. 1835. — B. Meier: *Hier. Savonarola*. Berl. 1836.

Alexander VI. byl dobrým panovníkem svých zemí a vítaným spojencem knížatům, porovnal Španěly a Portugaly bullou ze dne 4. května r. 1493. o panství v nově odkrytém světě, ustanoviv jeho meze, pojistil 1. června r. 1497. panství v Africe koruně portugalské, a propůjčil španělským královským manželům Ferdinandovi a Isabelle název »katolických králů.« Dne 1. června 1501. vydal zákaz tisknouti knihy bez dovolení biskupů, poněvadž mnoho bludařských spisů se rozšiřovalo; kázal je vydati biskupům a spáliti a jejich rozšiřovatele potrestati.¹⁾ Toto dobré nařízení zpitvořili jeho nepřátelé, jakoby chtěl veřejné mínění o sobě potlačiti. On pohnul znamenitého Františka Ximenesa, že přijal r. 1495. arcibiskupství toledské, který potom proti nepořádkům v církvi španělské působil. On potvrdil r. 1494. znova řád sv. Františka z Pauly, podporoval učence a umělce; ale při tom při všem byl špatným papežem, i když nehledíme více na jeho soukromý život; zavedl nový sbor 80 písařů při kurii, jejichž místa za 740 dukátů se propůjčovala, trpěl přecetné zlořády při kurii, v biskupstvích, klášterích a farách a neměl smyslu pro církevní opravu.

Alexander VI., byv při sesutí stropu svého pokoje, kde mnozí přítomní byli zabiti nebo těžce poraněni, způsobem skoro zázračným zachován, rozstonal se 11. srpna r. 1503. na horečku, která se stále horšila, vyzpovídal se 18. srpna biskupu chelmskému (Kulm), slyšel jeho mši sv., přijal Tělo Páně a poslední pomazání u přítomnosti pěti kardinálův a skončil ještě téhož večera,²⁾ maje věku svého 72 roků.

Pius III. (r. 1503.; panoval jenom 26 dní). Smrt Alexandra VI. překvapila Caesara Borgiaše, který však brzo se zpamatoval, papežských pokladův a klenotů se zmocnil, a Vatikán s Andělským hradem s 12.000 muži obsadil, aby volbu nového papeže po svém smyslu řídil. V církevním státě nastala všeobecná zpoura; Alexandrem VI. sesazení páni vrátili se ve svá panství. Kardinálové stáhli k své ochraně 4000 mužův a odložili mimo svůj obyčej volbu až do příchodu zaalpských kardinálů. Poněvadž Francouzové na pochodu proti Španělům vtáhli do Říma, opustil jej Caesar. Ku pochodu dalšímu do Neapolska pohnul Francouze

¹⁾ Raynald. ad ann. 1401. n. 36.

²⁾ l. c. ad ann. 1503. n. 11. dle lékařského denníku. Charakteristiku Alexandra VI. začíná Raf. Volaterranus v Anthropologia lib. XXII. takto: In Alexandro, ut de Annibale Livius scribit, aequabant vitia *virtutes*. Inerat namque ingenium, ratio etc.

jejich krajan kardinál Jiří z Amboisu, rouenský arcibiskup, a tak kardinálové jsouce ze všech stran svobodni a bezpečni vstoupili počtem 23 do konklave a zvolili 22. září r. 1503. kardinála-jáhna od sv. Eustachia, Františka Todeschinia Piccolominia papežem, který ke cti svého ujce Pia II. přijal jméno Pia III. Dne 30. září byl vysvěcen na kněžství, 1. října na biskupství a 8. října slavně korunován.

Nový papež narodil se 9. května r. 1439. v Sieně, byl synem sestry Pia II. Laodomie, studoval v Perugii práva, stal se doktorem a byl od svého strýce učiněn arcibiskupem senským (komendářem), a potom kardinálem-jáhnem, ačkoli bylo mu teprve 17 let. Papežové užívali ho ku poselstvím k své spokojenosti, a teď byl zvolen za papeže, poněvadž v něm spatřovali spásu rozháraných církevních poměrův, a doufali opravu církevního života. V konklave byla usnesena volební kapitulace, aby ve dvou letech všeobecný církevní sněm se svolal, a potom každé tři roky se slavil. Již 23. září svolal nový papež kardinály, obnovil slib o všeobecném sněmu a opravě církve, a radil se o učinění míru mezi Francií a Španělskem. Poněvadž Caesar Borgiaš do Říma s četným průvodem proti jeho rozkazu přišel, dal jej do Andělského hradu jako zajatce odvésti. Bohužel zemřel již 26. den svého papežování 18. října r. 1503., maje věku svého 64 roků a 5 měsíců na ránu, kterou měl na hnátě, k veliké bolesti všech dobře smýšlejících.¹⁾

§. 372. *Julius II. (1503—1513.), a Lev X. (1513—1521.);
všeobecný církevní sněm XVIII., Lateranský V.
(1512—1517.).*

Julius II. (r. 1503—1513.),²⁾ jenž křestním jménem Julián slul, byl synem Rafaela, bratra papeže Sixta IV., narodil se

¹⁾ Onuphrii Panvinii Vita Pii III.; Raynald. ad ann. 1503. n. 13 sqq; Hergenröther, K. G. VIII. 393 sqq.

²⁾ Onuphrii Panvinii Vita Julii II.; Raynald. ad ann. 1503 sqq. — Paris de Grassis (který vedle Burkhardta a po něm papežským ceremonářem byl, r. 1513. biskupem Pesara se stal, a † r. 1528. v Římě): *Diarium curiae Romanae (1504—1522)* in Hoffmanni collectione nova script. et monum. T. I. a ap. Raynald. — *Lettres du roi Louis XI. et du Card. d'Amboise.* Bruxel. 1714. — Hadrianus Castellens.: *Itinerarium Julii (Ciaconii Vitae Rom. Pontif. Lugd. 1663. T. II.).* — Dusmenil: *Hist. de Jules II.* Paris. 1873. — Brosch; *Julius II.* Gotha. 1878. — Hergenröther, K. G. VIII. 395 sqq.

v Savoně r. 1453., živil se plavectvím, dovážej plodiny jakéhosi bohatého rolníka do Janova, a přivykl tam všem obtížím nuzného života. Když jeho strýc papežem se stal, povolal jej do Říma a sotva si nejnutnější vědomosti opatřil, učinil jej r. 1471. biskupem karpentrasským, brzo potom kardinálem-knězem od sv. Petra, pak rychle po sobě kardinálem-biskupem sabinským, albanským, ostijským a veliterským a velikým poenitentiářem, a jmenoval legátem avignonským. Z dob svého plaveckého života měl Julius II. dceru Felicii, kterouž stav se papežem, provdal za jednoho Orsinia. S Kolonny byl sešvagřen a spříbuzněn skrze dceru své sestry. U Innocence VIII. platil mnoho, ale za Alexandra VI., s kterým měl staré nepřátelství, žil 10 let ve vyhnanství v Avignoně a Francii. Jako kardinál přihlížel k tomu, aby jeho okolí svým chováním skromné bylo a žádného pohoršení nedávalo. Caesar Borgia pracoval u španělských kardinálův o to, aby za papeže zvolili přítele domu Borgia a odporoučel jim arcibiskupa rouenského, kardinála Jiřího Amboise. Však k veliké jeho žalosti byl od kardinálů, sotva že počtem 38 v konklave vstoupili, jednohlasně 1. listopadu r. 1503. za papeže zvolen kardinál Julián, který přijal jméno Julia II. Byl 26. listopadu korunován a uvázal se teprve 5. prosince v basiliku lateranskou; první to případ oddělení těchto dvou úkonů při nastolení papežově.

Julius II. předčil jako světský panovník Alexandra VI.; však často bylo v něm viděti více knížete italského nežli hlavu veškeré církve. Veškerou svou snahou pracoval o to, aby církevní stát upevnil, a všechno to držel, co k němu náleželo, a tak papežství jisté zevnitřní postavení zaopatřil, by majíc potřebnou oporu doma, církevní opravě věnovati se mohlo. Podporoval umění a vědy, povolával výtečné muže do sboru kardinálského, založil příruční knihovnu ku potřebě papeže a dal výtečným stavitelem Bramantem položití základ k nádhernému chrámu svatopetrskému, kterýž jeho nástupce dokonat.

Hned na počátku vlády učinil Caesara Borgia neškodným; dal mu svobodu pod výminkou, že svého vévodství se vzdá, které přímo pod papežskou správou přišlo. Kardinál od sv. Kříže dovedl jej do Ostie a propustil, a on měl se odebrati do Francouz. Když však z Ostie do Neapole přišel, byl tam po rozkaze krále španělského od generála Gonsalva jat a do Španěl poslán. Zde byl dvě léta chován ve vazbě, potom prchl šťastně k svému švagru Janovi, králi navarrskému, kterýž jej generálem učinil. Padl v bitvě u hradeb města Viany. Po Caesarovi obrátil se papež proti bologn-

skému tyranu Janu Bentivolovi, vyhnal jej a obnovil v Bologni papežské panství. Totéž učinil ve Fermě a Perugii; ano též Parma, Reggio a Modena přišly k Apoštolské stolici. Papež věděl dobře, že veliké požadavky na Apoštolskou stolicí se činí, kterým bez politické moci a pevného majetku vyhověti nelze; proto užíval svých vloh k obnovení starých práv svého stolce. Však vystupuje příliš jako generál a nikoli jako papež stal se proto předmětem satiry, ale přece nevedl nikdy žádné nespravedlivé války, a nedobyl nijakého území, ke kterému by byl práva neměl.

Benátčané zmocnili se valné části církevního státu, Ariminia, Favencie, Ravenny a nechtěli jí vydati papeži. Papež přistoupil k spolku, který v Kambraise proti nim učinili císař Maximilian I., jehož roku 1508. uznal za **»zvoleného císaře římského«**, kterýž název potom všichni římsko-němečtí králové měli, potom králové francouzský a španělský, a vévodové mantovanský a ferrarský. Papež vydal na ně klatbu a interdikt; oni však odvolali se ke Kristu a budoucímu všeobecnému sněmu a popudili tím ještě více papeže proti sobě. Ale vojska jejich utrpěla hroznou porážku r. 1508. u Glaree Abdue, a oni ztratili veškeren italský majetek, o nějž spojenci se rozdělili, a byli obmezeni na své Benátky. Tu pomýšleli na smíření nejprve s papežem, který dobyv, co bylo jeho, byl jako papež ke smíření hotov, a jako italský kníže nerad viděl v Itálii převahu Francouzů. Proto když Benátčané skrze posly pokoj nabízeli, lítost ukazovali a slibovali, že se všech přechmatů do církevních obročí zdrží: rozřešil je od klatby a interdiktu, a snažil se zjednati mezi nimi a císařem mír.

Papež, jsa s Benátčany hotov, žádal na svém vasallu Alfonsovi Este, vévodovi ferrarském, aby svého spolku s králem francouzským Ludvíkem XII. zanechal. Když to učiniti nechtěl a vrchní práva papežova porušoval, jmenovitě za nepatrný peníz Francouzům sůl ze salin dával: vynesl naň papež klatbu, sesadil jej s vévodství a chtěl svůj výrok zbraní provést. Francouzský král ujal se vévody, získal pro sebe císaře rozmrzelého na papeže, že s Benátčany mír učinil, poslal pomocné voje vévodovi a chtěl i duchovní zbraní proti papeži bojovati. Prikázal všem duchovním při kurii, kteří v jeho zemích obročí měli, aby kurii opustili, spojil se s kardinály papeži nepřátelskými a svolal na jejich radu v srpnu r. 1510. preláty a deputované do Orleansu. Schůze byla brzo přeložena do Toursu a odpověděla k otázkám královým: že papež nemá práva válčiti s cizími knížaty v zemích církví nenáležících; kníže takovouto válkou stížený může na čas církevního území se zmoc-

nili, nepřátelskému papeži poslušnost vypověděti a jeho censury za neplatné pokládati. Spolu stalo se usnešení vypraviti poselství ku papeži, aby od války proti vévodovi ustal a všeobecný církevní sněm svolal. Král zakázal všechno obcování svých poddaných s Římem a všechny zásylky peněz tam, a zabavil obročí římských prelátův a duchovních v Milánsku, a svolal nový sjezd duchovenstva do Lyonu. Smělost králova rostla, poněvadž zbraň jeho v Itálii vítězila. Papež vítězil z prvu proti vévodovi, ale jeho vojsko bylo od Francouzů poraženo, a Bentivolové zmocnili se zase Bologne. Král získal na svou stranu císaře Maximiliana I., který listem od 17. ledna r. 1511. na papeži a kardinálech žádal, aby do Kostnice slíbený všeobecný sněm pro opravu církve svolán byl. Plnomocníci obou panovníků dosáhli 16. května r. 1511. u kardinálův odpadlých, že všeobecný sněm na 1. srpna r. 1511. do Pisy rozepsali, ohražující se napřed proti všem censurám, jež na ně papež vynese.

V tomto kritickém postavení našel papež pomoc a podporu u krále španělského Ferdinanda, kterému Neapolsko v léno udělil, u krále anglického Jindřicha VII., Švýcarův a Benátek. Prohlásil, že jenom válečné časy posud ho zdržovaly slaviti všeobecný sněm, svolal jej na duben r. 1512. a prohlásil rozepsání sněmu kardinály za neplatné. Odbojným kardinálům sliboval odpuštění, když se k němu navrátí; však oni to odepřeli, své chování příklady ze starší doby ospravedlňovali a papeže ujistovali, že ho v podstatných právech zkracovati nechtějí a v Pise se vši poctivostí přijmou. Císař Maximilian chtěje německé preláty pro Pisu získati, svolal je do Augsburku; však oni dobře poznali, že piský sněm jest pouhým nástrojem francouzské politiky, odepřeli v něm své účastenství, a tak nemohl tam žádný plnomocník býti poslán.

Piský sněm čili pasněm skládal se skoro ze samých Francouzů; přišli tam z Francie 2 arcibiskupové, 14 biskupů, deputovaní universit pařížské, toulouské a poitierské a kapitol, kardinálové Bernardin Carvajal, který předsedal, Briçonnet, de Prie a d' Albret; tři kardinálové Filip Lucemburský, Borgia a Sanseverino dali se zastupovati. Dne 5. listopadu r. 1511. konalo se v stoličném chrámě piském první sedění, druhé a třetí dne 7. a 12. téhož měsíce. Sněm prohlásil se za všeobecný, obnovil kostnický dekret o vrchnostenství všeobecného sněmu nad papežem a usnesl se, že nesmí býti rozpuštěn, pokud oprava církve se neprovede. Poněvadž pasněm viděl, že lid piský a Florencie, které Pisa náležela, jemu nepřeje, a piské duchovenstvo veškeré účastenství

▼ něm odepřelo: přeložil se do Milána, však podržel jméno »pi-ského sněmu.«¹⁾ Zde vzrostl počet biskupů na 30, konalo se 4. se-dění 4. ledna r. 1512. a nabízela se některá města italská vyjma Řím, dále Geneva, Kostnice, Besançon, Mety, Avignon a Lyon, za místa, kde by sněm se slavil. Dne 10. ledna žádal pasněm Sorbonnu za dobrozdání, kterak jest censurovati spis dominikána Kajetána o vážnosti papeže a sněmu,²⁾ který přímo bojoval proti basilejským zásadám. Ale pařížští doktoři bez ohledu na vyzvání královo nedali žádné odpovědi, bojíce se rozkolu. Teprve později podali Jakub Almainus³⁾ a Jan Major⁴⁾ z Paříže vyvrácení onoho spisu a milánský právník Filip Decius hájil věci pasněmu práv-ními důvody.⁵⁾ V sedění 6. dne 24. března r. 1512. prohlásil pa-sněm sněm lateránský za neplatný, a papeže třikrát za tvrdošij-ného (v seděních 6—8.). Ale Milánští pokládali členy pasněmu za rozkolníky a vyobcované z církve, a zastavili služby Boží, když do kostela vstoupili.

Zatím žádal papež podpory na králích španělském a anglickém, kteří do Francie vpadli, a najal veliké žoldnéřské vojsko od Švý-carův, a učinil při něm svým legátem kardinála Jana Medici-ho, aby tak svou nelibost projevil k Florentským, kteří rod Medicej-ský z města vyhnali. Ale papežští ztratili velikou bitvu u Ravenny, okolo 20.000 mrtvol pokrylo bojiště, kardinál-legát byl jat a do Milána přiveden, kde však francouzští vojínové ho prosili za roz-řešení od censur, že bojovali proti papeži, a za dovolení, aby své padlé druhy církevně pochovati mohli. To stalo se před očima pasněmu. Ale papež neklesl na mysli; Benátčané a Švýcaři vy-stoupili tak statně proti Francouzům, kteříž od spojenců ve vlastní zemi byli napadeni, že 7otý den po svém vítězství u Ravenny Itálii opustili, zanechavše posádky v Miláně a hradech Insubrie. Města Insubrijská povstala proti Francouzům, jejich zbytky po-razili Švýcaři a Milán byl pro ně ztracen. Tak skončilo se panství

¹⁾ Acta concilii Pisani. Paris. 1612; conciliabulum Pisanum ap. Hard. IX. 1559; srv. Richerii hist. concilior. lib. IV. c. 2. 3; Hergenröther, C. G. VIII. 435 sqq. 480 sqq.

²⁾ De auctoritate Papae et concilii ap. Koccaberti, Bibl. max. Pontific. T. XIX.

³⁾ De auctoritate Ecclesiae, seu de potestate eccl. et laica. Appdx. ad opp. Gerson. T. II.

⁴⁾ De auctoritate Concilii supra Papam. I. c. T. II.

⁵⁾ Concilium inter Opp. Decii.

Francouzů v Italii. Papež dostal nazpět Bononii, Ferraru a dle smlouvy též Parmu a Piacenzi. Vévoda Alfons Este podrobil se osobně papeži, který mu navrátil Ferraru jako léno papežské. Mediceové vrátili se zase v čelo Florencie. S pádem Francouzův odebral se pasněm, prohlásiv v sedění 8. dne 21. dubna suspensi papežovu, nejprv do Ast, potom 12. června do Lyonu, nazýváje se stále všeobecným sněmem, ale obmezil svou synodální činnost na žádání podpor od francouzského duchovenstva a pařížské university, a rozplynul se bez úředního zakončení sám sebou. Papež pronásledoval jej do Francie, vydal interdikt na celou zemi vyjma Bretagni, a potrestal Lyon odnětím svobodného trhu.

Všeobecný sněm XVIII., Lateranský V. (1512—1517.)

Julius II. započal 10. května r. 1512. všeobecný sněm Lateranský V. a předsedal na něm sám. Z prvu bylo přítomno 15 kardinálův a 79 biskupů, později 120, nejvíce Vlachové. Upřímnou a dojemnou řeč měl augustiánský generál Jiljí (Aegidius) z Viterba. »Papež Julius«, pravil, užil s velikým zdarem světských zbraní pro církev, však to není zbroj, v kterou církev se důvěřuje: její zbraně jsou duchovní: zbožnost, modlitba a pevná víra, jimiž přemůže všechny nepřátele, vnitřní i zevnitřní.« Dále ustanovily se předměty, o kterých bylo rokovati, a potom zevnitřní řád. V **sedění 2.**, dne 17. května, mluvil generál dominikánů Tomáš de Vio (obyčejně Gajetan zvaný), rozebíraje učení o církvi a synodách a klada veškerou váhu na moc papežskou. V **sedění 3.**, dne 3. prosince, kázal Alexius, biskup melfský; císařský plnomocník Matouš Lang, biskup kerský (Gurk) prohlásil, že císař Maximilian zavrhuje rozkol piský a přidržuje se tohoto sněmu lateranského, a konečně byl interdikt nad Francií potvrzen. V **sedění 4.**, dne 10. prosince, byla pragmatická sankce Francouzů z r. 1438. odsouzena, četly se listy krále Ludvíka XI. ku papeži Piovi II. a jiné ještě listiny a vydán půhon na Francouze. O témž rokovalo se také v **sedění 5.**, dne 16. února r. 1513., v němž pro nemoc papežovu předsedal kardinál-biskup ostijský Rafael, a byla prohlášena bulla proti simonii při volbě papežově.

Mezi sněmem obíral se papež úmyslem učiniti konec španělskému panství v Italii, spojil se s císařem Maximilianem proti

¹⁾ Acta Conc. Later. V. ap. Hard. IX. 1561—1856; Hergenröther, C. G. VIII. 507 sqq.

Benátčanům, ale umřel na horečku 21. února r. 1513. právě, když francouzský král Ludvík XII. klugnického opata vzdoropapežem učiniti chtěl a s Benátčany ve spolek vešel. Papež přijal 20. února s velikou zbožností svátosti nemocných, povolal k sobě kardinály a pravil k nim, že volba jeho nástupce jim přináleží, do níž sněm míchat se nemá. Odpadlým kardinálům odpustil jako Julián della Rovere, ale nikoliv jako papež, kterýž je zatratiti musí. Ustanovil si jednoduchý pohřeb, a byl pochován ve Vatikáně po boku svého strýce Sixta IV. Později byly jeho kosti do nádherného mausolea v chrámě sv. Petra in vinculis přeneseny.

Julius II. byl velikomyslným, v neštěstí neohroženým a v štěstí skromným. Vedl tolik válek, aby církevní stát obnovil a papežství pevný základ dal. Připojil k němu Bononii s Emilií a Flaminií, vyhnal odtud tyranny a Benátčany, získal Parmu a Piacenzi, a učinil začátek vlastnictví při Modeně. Příbuzným nedal z církevního státu nic leč Pesaro svému synovci Františkovi, synu bratrovu, s přivolením kardinálů za žold za prokázané služby. Mezi 27 kardinály, které jmenoval, byli toliko čtyři z jeho příbuzenstva: dva synové jeho sestry a dva synové jeho sestřenice. Však přece byl více vojákem a generálem nežli papežem, a dal si z lásky k vojančině růsti plné vousy. Ale ve svých válkách utíkal se přede vším za pomoc k Bohu a válčil proti nepřítelům nejprve modlitbou a pak mečem.

Lev X. (r. 1513—1521.).¹⁾ Po smrti Julia II. vstoupilo 25 kardinálů 4. března r. 1513. do konklave a zvolilo působením mladších 10. března kardinála-jáhna Jana Mediciho papežem, který se nazval Lvem X. Volba byla 11. března prohlášena, a lid přijal ji s jásotem. Nový papež, kterému bylo teprve 37 let, byl posvěcen na kněžství 15. března, na biskupství 17. března a 19. března korunován. Lev byl druhorozený syn Vavřince Mediciho a jeho manželky Klarissy, narodil se 11. prosince r. 1475., otec určil jej k duchovnímu stavu, a snad pomýšlel na to, aby jednou papežem se stal. Jsa ještě chlapcem, byl církevními obročími a hodnostmi zasypáván; francouzský král udělil mu r. 1483. opatství Fontedolce, papež Sixtus IV. bohatý klášter Passignano a Innocenc VIII.

¹⁾ Onuph. Panvivii Vita Leonis X.; Raynald. ad ann. 1513 sqq.; Leonis X. Pont. Max. Regesta. ed. Hergenröther. Friburg. 1884. — Týž: C. G. VIII. 550 sqq. — Audin: Gesch. des Papstes Leo X. Aus dem Französ. von Burg. Augsb. 1845. 2 Bde. — Roscoe: Leben und Pontifikat Leo X., po německu od Glasera. Wien. 1818.

jmenoval jej kardinálem-jáhmem, ačkoli mu teprve bylo 13 let, pod výmluvou, aby teprve po třech letech za skutečného kardinála do sv. sboru vstoupil. Při tom obdržel všestranné vzdělání od nejvýtečnějších učencův oné doby; však bohosloví se poněkud zanedbalo. Za papeže Alexandra VI. odebral se do Florencie, kde svržení a vyhnání svého rodu se dožil, a nastoupil proto na cesty. Za Julia II. stal se legátem vojska, byl však u Ravenny od Francouzův jat a do zajetí veden; ale uprchl jím a přišel k španělskému vůdci Raimundu Kardoniovi. S jeho pomocí a pomocí starých přátel podařilo se mu, že rod jeho do Florencie se navrátil, a jeho bratr Julián opět v čelo města vstoupil. Ve Florencii dostal zprávu o smrti papeže Julia II., spěchal k volbě a vyšel z ní papežem. Jako papež byl počestný a bezúhonných mravů, štědrý nad míru, přítel učencův a umělců, vtipných zábav a kratochvílí. Humanistické vědy a umění dosáhly za něho nevídané výše. Nejlepší spisovatele italské Petra Bemba a Pavla Sadoleta učinil svými tajnými písaři.

Poněvadž Medicejský rod byl oddán francouzskému králi a proto z Florencie vyhnán, těšil se Ludvík XII. povýšení Lva X. a snažil se s ním se smířiti. Prostředníka dělal bratr papežův Julián, a papež sám vyšel králi vstříc, poslav kardinála Quibéa za svého legáta do Francie.

Pokračování a ukončení lateranského sněmu V.

Lev X. pokračoval ve sněmu lateranském a slavil 27. dubna sedění 6., v kterém byly sestaveny tři konkregace; pro všeobecný pokoj, opravu církve a víru. V témž sedění navrhl promotor sněmu, aby ve vyšetřování proti stoupencům pragmatické sankce dále se pokračovalo, a chtěl, aby Francouzové za tvrdošíjné prohlášení byli. Však papež nepřivolil k tomu, a věc byla odevzdána kongregaci pro opravu církve. **V sedění 7.** dne 17. června 1513. bylo čteno podrobení kardinálů Bernardina Carvajala a Bedřicha Sanseverina. Potom dostavili se 27. června před papeže, kterýž jim jejich důstojnosti navrátil.

Mezi tím utrpěli Francouzi veliké pohromy na bojištích, což krále Ludvíka XII. pohnulo, aby vyjednávání s papežem o smír urychlil. Proto poslal marseilského biskupa jako vyslance ku papeži, aby mu oznámil, že se piského sněmu odřekl a k lateranskému přistupuje.

V sedění 8., dne 19. prosince r. 1513. podali královští poslové listinu královu, v níž lateranský sněm uznal, piského sněmu rozkolnického se odřekl, a o něm slíbil, že o jeho rozejití se z Lyonu postará, a připověděl, že do Říma 6 prelátův a 4 theology pošle, aby sobě a spoluvinným za rozřešení žádali. Do smíření krále byli pojati též kardinálové Prie a Brissonet; kardinál František Borgias zemřel. Dále byly zavrženy věty, 1. že duše lidská jest smrtelná; 2. že jest jedna jediná ve všech lidech; a 3. že toto alespoň filosoficky lze dokázati. Proti tomu stanovili otcové, držíce se sněmu všeobecného viennského, že »duše sama sebou a podstatně jest formou lidského těla, nesmrtelnou a v každém těle zvláštní« (per se et essentialiter humani corporis forma, immortalis et pro corporum, quibus infunditur, multitudinem singulariter multiplicabilis, multiplicata et multiplicanda); »a poněvadž pravda pravdě nijak odporovati nemůže, jest každé tvrzení, které pravdě víry osvědčené se protiví, křivým, a jinak učiti není dovoleno.«¹⁾ Bylo rokováno o smíření Čechů s církví, o pokoji mezi křesťanskými knížaty, o universitách, a vydán půhon na parlament provenský, aby se ve třech měsících do Říma dostavil, poněvadž si osoboval právo placetu pro papežské listiny, jmenovitě s strany propůjčení obročí, které teprve po schválení parlamentem mohly býti provedeny. Lhůta tří měsíců byla potom na rok prodloužena. Však teprve konkordátem upustil provenský parlament od svého přehmatu. Konečně byla prohlášena bulla pro opravu kurie, kde především přestupování zákonnitých tax bylo zakázáno. Oprava ve větších rozměrech byla nesmírně obtížnou; vykořeněním jedněch zlořádů vznikala obava ještě větších. Biskupové se světským duchovenstvem nedbajíce toho, že přede vším u nich jest oprava nevyhnutelnou, spatřovali spásu církve v zrušení výsad řeholí, a hádali se s kardinály o jejich přednosti a výsady.

V sedění 9., dne 5. května r. 1514., vedla se stížnost na tvrdošijnost francouzských prelátův, ale francouzští poslové vymlouvali je nesnázemi cesty skrze nepřátelské území; pročež prodloužila se jim lhůta k nejbližšímu sedění, a poukázalo k otevřené cestě, na kterou nastoupiti mohou. Mimo to prohlásily se dekrety proti rouhání a pak se strany opravy kardinálů, biskupův a duchovních. Žádný neměl býti biskupem, nemaje věku svého 27 let, neb opatem nemaje 22 roků; žádný prelát neměl býti sesazen,

¹⁾ Bulla Apostolici Regiminis. Bullar. Rom. ed. Taur. V. 601; Raynald. ad ann. 1513. n. 92. 93; Hard. IX. 1719; Denzinger, Enchirid. 1865. p. 218

pokud obě strany nebyly slyšány; žádný neměl býti proti své vůli na jiné obročí přeložen; kommand nebudiž, leč když běží o hájení práv sv. Stolic; fary a důstojnosti, které pod 200 dukátů příjmů mají, nesmějí se za kommandy udělovati ani ne kardinálům; kostely nemají se spojovati nebo rozdělovati leč z dobrých a v právě výslovně uvedených příčin; konečně nemá se dávat dispens, aby někdo mohl dvě obročí držeti, které spojit nelze.

Také po smrti krále Ludvíka XII. († 1. ledna r. 1515.) nedostavili se francouzští preláti na sněm, a poslali k jeho 10. sedění, dne 4. května r. 1515. plané výmluvy; pročež žádal jeden biskup v něm, aby byli za tvrdošijné prohlášení, však papež prodloužil jim lhůtu do 1. října. Dále byly v něm schváleny ústavy půjčovací (montes pietatis), obnovena censura, aby žádná kniha pod trestem vyobcování bez schválení biskupova tištěna nebyla a omezeny exemce. Biskup měl ženské kláštery přímo Apoštolské Stolicí podrobené jednou za rok visitovati a všechny spory o církevní obročí, která přes 24 dukáty nevynášela, měl v první stolicí rozsuzovati biskup, před jehož výrokem konečným nemělo se diti odvolání leč z příčiny, která polodůkazu se rovnala.

Nežli lhůta Francouzům daná vypršela, vpadl mladý král francouzský František I. do Milánska, a porazil Švýcary 14. září r. 1515. u Marignana. Papež ač s bolestí poslal posla ke králi a přál mu k tomuto vítězství. Král přijal posla s veškerou poctivostí a žádal za schůzi s papežem v Bologni. Kardinálové byli proti tomu, však papež svolil k schůzi, která konala se v Bologni. Papež dal krále uvítati na hranicích církevního státu dvěma kardinály a před Bologní celým sv. sborem majícím v čele svého děkana a uvedl jej do své konsistoře. Král byl přítomen službám Božím papežovým, jenž rozřešil všechny Francouze, kteří se zde vyznali, že proti Juliovi II. bojovali, ode všech církevních trestů, v kteréž upadli. Král žádal na papeži za potvrzení pragmatické sankce, což papež sic odmítl, ale chtěl s králem učiniti konkordát o sporných věcech. Král opustil Bologni a zanechal tam svého kancléře Du Prata, aby s dvěma kardinály k tomu ustanovenými dále vyjednával. Král potvrdil učiněný konkordát v Miláně a papež 18. srpna r. 1516. v Římě. Král obdržel právo obsazovati všechna biskupství a opatství s ohradou papežského potvrzení; biskupem měl jmenovati buď doktora neb licenciáta theologie nebo práv; kdyby toho při témž biskupství dvakráte neučinil, jmenuje papež; u princů, velmožův a mnichů, kteříž akademických hodností nabývati nesmějí, zastupuje stav jejich doktorát nebo licenciát;

u převorův a opatů není třeba žádného akademického stupně, ale král vezmi k této důstojnosti vždy muže z téhož řádu; patronové měli obročí v městech jenom graduovaným udělovati; když patron 50 obročí zadával, obsazoval z nich papež jedno, což sloulo mandatem apoštolským a trvalo až do sněmu tridentského; papež jmenoval nástupce prelátů, kteří při kurii zemřeli. Tento konkordát potkal se ve Francii u duchovenstva, parlamentův a universit s velikou nelibostí; odvolávali se k budoucímu všeobecnému sněmu, protivili se králi, posílali k němu představy za představy, však král vymohl jeho registrování a udržel jej v platnosti.

Lateranský sněm schválil tento konkordát v generální kongregaci 15. prosince r. 1516. a pak slavně v plném **sedění 11.**, dne 19. prosince. Spolu byla prohlášena bulla, která pragmatickou sankci za rozkolnickou odsuzovala, papeži vážnost nad všeobecnými sněmy a právo je svolávací, překládati a rozpouštětí přisuzovala, a bullu Bonifáce VIII. »Unam sanctam«, neubližující vyjádření, jež Klement V. v bulle »Meruit« dal, obnovovala. Mimo to byly dány předpisy o kazatelském úřadě; nikdo neměl kázati, leč byv k tomu schválen od svých představených i co do učení i co do života; kazatel měl vykládati pravdy sv. evangelia dle výkladů sv. Otcův a učitelů, nemíchaje v to nezaručených zázraků, nepravých dějin a jiných věcí, které nevzdělávají. Dále byly potvrzeny výsady řeholníků s některým obmezením.

V sedění 12. a posledním dne 16. března roku 1517. byly všechny předešlé dekrety potvrzeny, desátek na válku proti Turkům povolen, a sněm ukončen, ačkoli mnozí otcové žádali, aby s větší horlivostí a rázností oprava církve do rukou se vzala.

Rychlé ukončení lateranského všeobecného sněmu nelze mít papeži za zlé, ačkoli Luther týž rok proti církvi vystoupil. Neboť novými synodálními zákony nebylo církvi nic pomoheno; dobrých zákonů bylo zde, řekněme, nazbyt, ale nezachovávaly se; nebylo lze je prováděti z přčetných ohledů, které se na všechny strany měly; zde bylo třeba velikých a svatých mužů ve všech oborech církevního života, kteří by naproti revolučnímu proudu s důrazem a prospěchem se postaviti mohli. Bůh zbudil je, až když lodička Petrova zdála se býti na utonutí. Po bouři provedl potom Tridentský sněm dávno kýženou opravu církve.

Mimo sněm Lateranský věnoval papež svou péči politickým poměrům, snažil se mezi válčícími stranami zjednatí mír a napomínal knížata, aby svých sporů zanechavše proti Turkům se sjednotili. Od císaře Maximiliana koupil město Modenu za 40.000

dukátů. Povznesení svého rodu nespustil s očí. Chtěl svého bratra Juliána nejvážnějším knížetem italským učiniti, když však k jeho bolesti zemřel, věnoval veškerou péči jeho synu Vavřincovi; učinil jej vévodou Urbina, vyhnal odtud synovce Julia II., který se dopustil mnoho zločinův a násilí, zabiv kardinála z Pavie na ulici a nakládav nepřátelsky s papežskými vojáky. Nejmladšího svého bratra Julia učinil arcibiskupem florentským.

Když však papež Borgia Petrucciho panství v Sieně zbavil, učinil jeho bratr kardinál Alfons spiknutí proti papeži. Lékař Vercelli měl otrávit papeže, však věc prozradila se; kardinál Alfons a lékař byli potrestáni smrtí, a kardinálové, kteříž o spiknutí věděli a ho nezamezili, byli svých důstojností zbaveni. Potom jmenoval papež 31 nových kardinálů, mezi nimiž byli znamenití mužové Jiljí (Aegidius) z Viterba, Tomáš Gaetanus, Campeggio, Hadrian z Utrechtu (pozdější papež) a jiní, nikoli za peníze, jak jeho nepřátelé roztrušovali, ale aby výtečné muže ve své radě měl. Též byl mezi nimi jeho synovec Julius Medici. On pokračoval ve stavbě chrámu svatopetrského, jíž stal se nevinnou záminkou vzniku bludu luthersko-kalvinského, a vřadil sv. Františka z Pauly mezi svaté. Kupoval staré řecké a římské rukopisy a dal za prvních pět knih annalů Tacitových, které se poprvé v opatství corveyském ve Vestfalsku našly, 500 zechinů. Obnovil římskou universitu, kterou bojovný Julius II. zanedbal, povolal na ni 100 nejznamenitějších učencův a platil je náležitě. Vyučovalo se na ní církevnímu a občanskému právu, lékařství, logice, mathematice a rhetorice. Pro řecký jazyk povolal dva výtečné Řeky, Marka Musura a Jana Laskara. Řím podobal se za něho městu učencův a umělců. Bohaté rodiny následovaly papeže v podporování věd a umění. Když Vasco de Gama r. 1478. cestu po moři do Indie odkryl, slavil papež toto vítězství lidského ducha a potvrdil portugalskému králi ona všechna království a země.

O jeho působení proti Lutherovi budeme rozprávěti v dějinách nové doby. Zemřel v Římě 1. prosince r. 1521.

Hlava třetí.

Církevní ústava.

§. 373. *Poměr církve k státu; papežství; soustava papežská a biskupská.*

Veškerým vývojem církevním a politickým stalo se, že papežská moc náramně se rozšířila jak na poli církevním tak i politickém, a znamenitě zúžila pravomocnost biskupův i světských vrchností. Však poněvadž to nebyl pravidelný stav, ale poměry daný, nastala proti němu reakce. Papež jest hlavou církve a má všechna práva nutná k zachování jednoty; když papežové přestoupili za tyto meze, zúžili pravomocnost biskupův a metropolitův, a potáhli k sobě četná jejich práva, dílem aby své komoře jisté příjmy opatřili, dílem ku prospěchu věřících, vidouce četná biskupství a jiná obročí do rukou nehodných přicházeti, a chtějíce sami hodně je obsazovati. Papežové nabyvše jednou takové moci, nechtěli se jí vzdáti. Obhájci stávajícího právního poměru hájili tak zvané **papežské soustavy**, a snažili se jí dáti dogmatický základ učení, že biskupové jsou pouhými zástupci čili vikáři papežovými, kteří mají pouze tolik moci, kolik jim papež udělí.

Proti této soustavě povstala tak zvaná **soustava biskupská**, kteráž o rozšíření práv biskupů pracovala, a historický vývoj moci papežské rázem v staré doby pošinouti chtěla. Tato soustava tvrdila, že všichni biskupové jsou si rovni, a rozdíly mezi nimi lidskými zákony vznikly. Petr neobdržel prý žádných zvláštních plnomocenství; co Pán k němu řekl, řekl k němu jakožto zástupci všech apoštolův a to platilo též jim; on byl jenom první mezi rovnými (*primus inter pares*). Této biskupské soustavy hájili znamenití theologové, jako Jindřich z Langensteina, Gerson, Petr d'Ailly, Mikuláš de Clemange, Mikuláš z Kusy a jiní. Sněmy kostnický a basilejský chtěly ji do života uvésti, a obmezovaly proto svými dekrety papežskou moc. Obě soustavy odvolávaly se k dě-

jinám, ačkoli dějiny za papežskou soustavu se přimlouvaly; Mikuláš Kusa dokázal při tom nepravost pseudoisidorských dekretův, a Vavřinec Valla falešnost Konstantinova darování. Stoupenci obou soustav krutě proti sobě bojující, viděli spásu církve ve vítězství své soustavy. Poněvadž synody staly se půdou, které se přívrženci biskupské soustavy zmocnili, aby jimi svou theorii do života uvedli, nepřáli papežové synodám, a neočekávali od nich nic dobrého, vidouce je v církevní revoluci zabíhati.

Též poměr knížat a národů k církvi začal se měnit. Národové, které církev posud vychovávala, začali samostatný život vésti, a ze světské moci, kterou nad nimi vykonávala, se osvobozovati. Někteří učenci, jako na př. Jan z Paříže, tvrdili, že král má netoliko moc světskou, ale též duchovní; Okkam odvozoval veškerou moc světskou duchovenstva, vyjma výživu a prostředky k vykonávání jeho úřadu, z výsad knížat. Dvorní theologové učili samostatnosti světské moci v takové míře, že vliv církve na ni mizel. Knížata, šlechta a magistráty zasahovali v církevní pravomocnost, a rozšiřovali svou příslušnost. Panovníci žádali vlivu na obsazování biskupství, zprvu toliko prosbami (preces) za některou osobu, které však brzo v právo presentační se proměnily. Francouzský král František I. dostal r. 1516. od papeže Lva X. docela právo jmenovati biskupy. Papež Urban VI. dovolil za rozkolu, aby žádná bulla nebo breve provedeny nebyly, pokud věrnými biskupy uznány nebudou, chtěje takto zameziti rozšiřování bull z druhého poslušenství (obedience). Však z této přechodní koncese začal se vyvíjeti obyčej, že v mnohých zemích vydala se nařízení, aby papežské rozkazy provedeny nebyly, pokud nedostanou zeměpanského schválení (placetu), proti čemuž papež Martin V. vystoupil.

Sídlení papežů v Avignoně, ukládání břemen na věřící, rozkol učení o vrchnostenství sněmů nad papežem, chyby a vady mnohých papežů přičinily znamenitě k úpadku papežské moci, a tak stalo se, že papežský stolec poslušnosti nenalézal.

§. 374. *Biskupové, kapitoly a ostatní duchovenstvo.*

Úpadek papežské moci měl v zápětí úpadek i moci biskupské. Jakmile bázeň a úcta před hlavou církve mizela, nemohli biskupové jí se těšiti a odolati světské moci, která do jejich oboru zasahovala. Sněmy kostnický a bašilejský, pracovaly sice

pro biskupy, ale ovoce této práce bylo proti nim, jmenovitě když Basilejští střeštěně soustavu biskupskou v církevní ústavu demokratickou rozšiřovali, a veliká práva farářům a doktorům připsovali. Mnozí biskupové podporovali tyto snahy z nechuti k Římu, a podkopávali tak svou vlastní půdu. Mnozí biskupové, jmenovitě němečtí, zapomínali pro knížete na biskupa, zanedbávali residence bez trestu, majíce špatný příklad na papežích v Avignoně, plýtvali církevními tresty a žili v četných sporech s říšskými městy. Biskupství byla zaopatřujícími ústavy knížecích synků jako kapitoly šlechtických. Volalo se stále po opravě církve, která však musila nejprve zachvátiti ty, kteří po ní nejvíce volali. Kapitoly připouštěly do svého středu pouze šlechtice, pročez byly reserve papežské pravým dobrodiním církve, neboť jenom jimi mohla ctnost a učenost nešlechticův odměny dojíti. Kostnický sněm žádal, aby při každém stoličném chrámě byla jedna praebenda pro mistra theologie, který by alespoň dvakráte v týhodnu přednášel, a jedna pro doktora práva církevního neb občanského; z ostatních praebend měla alespoň čtvrtá část dostati se graduovaným v theologii, církevním nebo světském právu.

Správa diecésí byla tatáž jako v předešlé době; biskupové zanedbávali často residence a udělovali zhusta tonsuru lidem, aby je z pravomocnosti světské vytrhli. Šlechta francouzská stěžovala si u krále Filipa VI., že její pravomocnost jest takřka zničena. Věc byla v státní radě vyšetřována, biskupové připustili zlořády v jednotlivých případech, ale spolu tvrdili, že církev i ve věcech světských pravomocnost má. Prozatím dal král biskupům za pravdu.

Však náказа nezachvátila všech pastýřů církve; většina jich konala svou povinnost; čehož důkazem jsou četné synody provinciální a diecéšní, které na zachování církevního řádu u duchovenstva i věřících nastupovaly. Provinciální synody, které dle předpisu basilejského sněmu každé tři léta slaviti se měly, vystupovaly ostře proti svatokupectví, nevědomosti u duchovenstva, přepychu v rouše a souložnictví, které směle hlavu povýšovati začalo. By čistota u duchovenstva zase zavládla, upomínal zbožný Gerson na ideál kněžství, a přál si zbožné a církevní vychování duchovenstva, a Petr z Allika myslil, že souložnictví duchovních sesazením vinníků se zamezí. Jiní horlitelé, jmenovitě řeholníci, vybízeli lid, aby na služby Boží souložníků nechodil, a mnozí zaběhli ve své horlivosti až v blud, upírajíce platnost úkonů takových kněží. Někteří kněží sloužili ze zisku několik mší sv. denně; jiní zase nikdy; pročez stanovily synody, že každý kněz alespoň

3—4krát do roka mši sv. sloužiti má. Basilejský sněm přikázal modliti se breviář všem kanovníkům kathedrálním a kollegiátním všem beneficiátům.

Více nežli předpisy působil dobrý příklad četných vznešených biskupův a kněží. V Itálii vynikali sv. Ondřej Corsini, biskup ve Fiesole († 1373.); Jan Dominici, arcibiskup dubrovnický (Ragusa, † 1419.); Bernard da Carpi, biskup Parmy († 1425.); sv. Antonín, arcibiskup florentský († 1459.); sv. Vavřinec Giustiniani, první benátský patriarcha († 1455.). Ve Francii stali se znamenitými sv. Vincenc Ferrerský, horlivý kazatel pokání a missionář apoštolský, († 5. dubna r. 1419. ve Vannesu v Bretagni); biskup Petr Bertrandi (1331. kardinál, † 1361.), a kancléř pařížské university Gerson; v Čechách arcibiskupové pražští Arnošt z Pardubic, Očko z Vlašimi, Jan z Jenštýna a Zbyněk Zajíc, a generální vikář sv. Jan Nepomucký, mučenník pro pečeť zpovědní. Horlivým kazatelem proti Turkům a bludařům v Čechách, Moravě, Uhersku, Rakousku, Polsku a Německu byl sv. Jan Kapistran; v Polsku sv. Jan Kantius († 24. prosince r. 1473.). Německo zdobili Petr Aichspalter, arcibiskup mohučský (1306—1320.); Theodorich z Erbachu, biskup basilejský (1434—1459); Eberhard Neuhaus, solnohradský arcibiskup, který r. 1418. provinciální synodu slavil, a diecéšní synody zase zavedl; Mikuláš z Cusy od r. 1450 biskup brixenský; Jan z Dalberku, biskup vormský (1482—1503); Jan Rhode, biskup bremský (1497—1511) a Vavřinec Bibra, biskup vircburský (1495—1519). Znamenitými kazateli byli Theodorich z Münsteru, fran-tiškán, který působil na dolním Rýně a v Belgii († 11. prosince r. 1515. v Lovanech) a Jan z Erfurtu, dominikán, jehož polem-činností bylo severní Německo († 1464).

§. 375. *Nové řády.*

Poněvadž staré řády v kázni ochably a četným po dokonalosti toužícím nedostačovaly, vznikly nové.

Olivetáni. Jan Bernard Toloméi,¹⁾ učený a bohatý šlechtic sienský a též professor filosofie, oslepl, a nabyv na přímlovu Matky Boží zraku opustil s některými přátely a žáky svět, odebral se r. 1313. na Olivetskou horu u Sieny a žil s nimi tam u veliké

¹⁾ Raynald. ad ann. 1320. n. 50; Helyot, VI. 225 sqq. — Holsten-Brockie, V. 1 sqq.

přísnosti. Papež Jan XXII. potvrdil spolek a dal mu benediktinskou řeholi (1324). Řád nazýval se Congregatio St. Mariae montis Oliveti (kongregace Panny Marie z Olivetské hory). Zakladatel zemřel r. 1348. na mor. Řád rozšířil se po Italii a Sicilii. Ženským odvětvím tohoto řádu byly Oblatky, které založila r. 1433. v Římě u Torre dé specchi sv. Františka Římská.¹⁾ Po smrti svého manžela r. 1436. vstoupila sama v tento spolek, jež papež Eugen IV. potvrdil. Zemřela r. 1440.

Jesuati.²⁾ Jejich zakladatelem jest Jan Kolumbini,³⁾ bohatý šlechtic sienský, který čtením »Životů Svatých«, jmenovitě kajicnice Marie Egyptské tak byl dojat, že k službě chudých a nemocných se odhodlal a svůj dům v nemocnici proměnil. Čelný hodnostář v Sieně Bartoloměj Piccolomini s dvěma syny přidal se k němu. Maje značný počet učenníků prosil Kolumbini papeže Urbana V. za potvrzení svého bratrstva, jehož hlavní služba byla kajicnost a ošetřování nemocných. Papež učinil to v Římě r. 1367., měli býti řádem žebravým, řídíce se řeholí sv. Augustina. Papež Pavel V. dovolil jim r. 1606. věnovati se též studiím a přijímati vyšší svěcení. Sluli »Jesuati« po svém hesle: »Vivat Jesus« (Pochválen buď Ježíš). Poněvadž mimo připravování léků též likéry vyráběli (odkudž jejich příjmení: padri dell' acquavite), a tím bohatství nabyli, zrušil je papež Klement IX. roku 1668. O něco déle trvalo ženské odvětví, **Jesuatky**, které příbuzná Jana Kolumbina založila.

Jeronymité.⁴⁾ Tak sluly kongregace, které ve Španělsku, Portugalsku a Italii vznikly, sv. Jeronyma za svého patrona ctily a dílem dle řehole sv. Augustina, dílem dle řehole vyňaté ze spisův Jeronymových žily. 1. Takovou kongregaci založil komoří kastilského krále Petra Ukrutného, Petr Ferdinand Pecha, spojiv několik členů z třetího řádu sv. Františka 1370—1373. ve zvláštní bratrstvo, které papež Řehoř XI. roku 1374. potvrdil a pod ochranu sv. Jeronyma postavil. Nosili bílé roucho s kaštanovým škapulířem a pláštěm téže barvy a kapucí. Rozšířili se po Španělsku a měli tam několik znamenitých klášterův, jako klášter sv. Justa, kde císař Karel V. zemřel. 2. Podobnou kongregaci založil Petr Gambacorti

¹⁾ Bolland. Acta SS. 9. Mart.; Kuldův Círk. Rok II. 338.

²⁾ Jesuati v »Blahověstu.« 1874. str. 258. — Helyot, III. 484

³⁾ Bolland. Acta SS. 30. Jul. (Jul. VII. 333); Círk. Rok IV. 519. — Pösl: Leben des s. Colombiini von Siena. Regensb. 1846.

⁴⁾ Holsten-Brockie III. 43; VI. 1 sqq. — Henrion-Fehr, I. 405 sqq.

z Pisy (Petrus de Pisis) v Italii. Odebral se r. 1377. maje věku svého 75 let na horu Montebello v Umbrii, živil se almužnou, našel učenníky a jeho bratrstvo rozšířilo se též do Tyrol a Bavor. Měli jenom jednoduché sliby, které papež Pius V. r. 1568. v slavné proměnil. 3. Třetí kongregaci založil r. 1404. hrabě Karel z Monte Granelli ve Fiesole. Papež Innocenc VII. dal jim řeholi sv. Jeronyma, potom Eugen IV. řeholi sv. Augustina, konečně papež Klement IX. spojil je s kongregací Gambacortiovou. 4. Čtvrtou kongregaci založil ve Španělsku Lope d' Olmeda, který v horách Cazallských v diecési sevillské r. 1424. se usadil a tam ze spisů sv. Jeronyma zvláštní řeholi složil, kterou papež Martin V. potvrdil.

Pauláni. ¹⁾ Jejich zakladatelem jest sv. František z Pauly. Narodil se r. 1416. v Paole čili Paule, v malém městě kalabrijském z rodičů chudobných ale nábožných, kteří si ho na Bohu vyprosili, sv. Františku věnovali a františkánskému klášteru ve sv. Marku odevzdali. Později vykonal se svými rodiči pouť do Říma a Assis, a žil potom jako poustevník nedaleko svého rodiště v jeskyni blíže moře ve veliké přísnosti, a přece dobře vypadal. Brzo přidružili se k němu učenníci, kteří masa, sýra a vajec se zdržovali a sebe z pokory »Minimi« (Nejmenšími) nazývali. S dovolením arcibiskupa kosenzského započal František stavěti kostel a klášter pro své poustevníky, uvedl je tam a byl jim vzorem tuhého života. Představený domu sloul »korrektor« (nápravník). Tento řád rozšířil se brzo v Kalabrii a Sicilii, arcibiskup kosenzský potvrdil jej r. 1471., a papež Sixtus IV. dne 23. března r. 1474. jako řád »minimorum fratrum Eremitarum« (nejmenších bratrů poustevníků); sluli též »Fratres Francisci de Paula« (bratři sv. Františka z Pauly). František konal též zázraky; pročez byl r. 1482. povolán k lůžku nemocného krále Ludvíka XI., kterého sic neuzdravil, ale král skonal nábožně v jeho rukou. Jeho nástupcové Karel VIII. a Ludvík XII. podrželi jej ve Francii. Karel VIII. vystavěl mu v zámeckých zahradách Plessis-les-Tourských a v Amboise krásné kláštery. Roku 1493. dokončil František svoji trojí řeholi pro mnichy, jeptišky a třetí řád. Papež Alexander VI. potvrdil jeho řeholi r. 1502. a Julius II. roku 1506. Zemřel 2. dubna r. 1507. v 91. roce svého

¹⁾ Bolland. Acta SS. 2. Apr. (Apr. I. 103); Círk. Rok III. 14; Helyot, IV. 8; Paolo Reggio: Vita, miracoli e morte di s. Francesco. Venez. 1701. — Dabert (biskup z Perigneuxu): Hist. de s. François et de l'ordres des Minimes. Paris. 1875.

věku a byl pochován v kostele kláštera Plessis-les-Tourského. Roku 1518. prohlásil jej Lev X. za svatého. Řád měl brzo v Itálii, Francii a Španělsku 450 mužských a 14 ženských klášterů. Oděv mnichů byl ze sprosté vlněné, přirozeně černé, to jest nebarvené látky.

Brigittky.¹⁾ Zakladatelkou jejich jest sv. Brigitta,²⁾ dcera Birgera, knížete z královského rodu švédského a Ingeborgy, narodila se okolo roku 1302., provdala se za knížete Ulfa a stala se matkou osmi dětí. Náležela třetímu řádu sv. Františka a stala se též jsouc vdovou po smrti svého manžela († r. 1344.) vzorem tomuto stavu. Těšila se jako vdova hojným zjevením, která papežové Řehoř XI. a Urban VI. a sněmové, basilejský a kostnický, za pravé uznali. V jednom takovém zjevení dostala rozkaz založiti řád nový, což vyplnila založením kláštera ve Vadsteně r. 1363. Papež Urban V. potvrdil tento řád r. 1370. jako »řád Spasitele světa sv. Brigitty« (Ordo s. Salvatoris s. Brigittae), který v severních říších blahodárně působil. Všechny kláštery měly státi pod vrchním dozorem abatýše vadstenské, do každého mělo býti přijato 60 řeholnic, o jejichž duchovní potřeby bylo pečovati 13 kněžím, 4 jáhnům a 8 bratřím laikům; počet to upamatující na 13 apoštolův a 72 učenníky Páně. Ve vysokém stáří putovala a zemřela na zpáteční cestě v Římě 23. července r. 1373. Následujícího roku bylo její tělo z Říma do kláštera vadstenského přeneseno a tam pochováno. Papež Bonifác IX. prohlásil ji 7. října r. 1391., a papež Martin V. r. 1419. za svatou. Svatá Brigitta jest patronkou národa Švédského.

§. 376. Volné duchovní spolky.

Bekhardi a Bekyně byli četnými ve 14. a 15. stol. v Belgii a na Rýně, žili buď roztroušené nebo společně v domích, každé pohlaví zvlášť, ale měli společné služby Boží. Jména měli společné; vystoupil-li kdo z bratrstva, obdržel nazpět co si přinesl. Bekyně vyznamenávaly se krásnými ženskými pracemi, a Bekhardi ošetřovali nemocné a konali skutky křesťanské lásky. Poněvadž

¹⁾ Řehole ap. Holsten. III. 100; Helyot, IV. 29.

²⁾ Cirk. Rok VI. 73. — Brigittae revelationes ed. Turrecremata. Lub. 1492. Rom. 1628. — Clarus: Leben und Offenbarungen der h. Brigitta. Regensb. 1856. 4 sv.

zhusta v kacírství a zlořády upadali, zrušil je papež Klement V.; však snažili se zachovati tím, že se stali členy třetího řádu svatého Františka nebo Dominika. Pozdější papežové byli zase jim příznivi.

Po způsobu těchto volných bratrstev založil podobný spolek duchovních Gerhard Groot.¹⁾ Pocházel z Deventeru, kde r. 1340. se narodil, studoval v Paříži, kde v 18. roce svého věku stal se mistrem (magister) a vyučoval potom theologii na universitě kolínské, veda při tom úplně světský život. Teprve kartusiánský převor z Monichhusenu u Arnheimu vzbudil v něm jiné vážné myšlenky. Opustil svět, žil nějaký čas jako přísný kartusián a věnoval se potom kazatelství a výchování mládeže. Kázával s velikým prospěchem v městech. Vida bídu a zanedbalost lidu v obecném životě, věnoval dům, který po otci zdědil, se znamenitým jméním výživě zbožných duchovních a nadějných jinochů, které tam shromáždil, aby učením a příkladem pravou zbožnost pěstovali, kázíce a mládež vyučující. Byli to „Bratři společného života“ (clerici vitae communis; fraterherrové). Podobně založil ženský spolek, který ženskými pracemi a zbožností se vyznamenával. Zemřel roku 1384. Jeho učenníci založili brzo po jeho smrti kláštery ve Windesheimu, ležícím skoro tři hodiny od Zvolla v Holandsku, a na hoře sv. Anežky u Zvolla. Řídili se řeholí sv. Augustina a rozšířili se po Nizozemsku a Vestfalsku. Měli statné národní a učené školy, ve kterých theologie, filosofie a jazyky se pěstovaly. Klášter Windesheimský spojil se r. 1395. se dvěma filialkami a s jedním starším klášterem v kongregaci, kteráž roku 1460. měla již okolo 70 klášterů mužských a značný počet ženských. Fraterherrové a Windesheimská kongregace jsou základem jedno, zevně však dva rozdílné ústavy. Výtečníkem jest zde Tomáš Kempenský.²⁾

Žebraví mnichové útočili na tyto duchovní, poněvadž prý jsou polovičatostí mezi světským a řeholním duchovenstvem, a není dovoleno vzdávati se majetku mimo vlastní řehole. Dominikán Matouš Grabon činil jim v dubnu r. 1418. takovéto výčitky

¹⁾ Jeho život sepsal Tomáš Kempenský, Vitae Gerardi M. et Florentii (jeho učenníka); Opp. ed. Somalius. Antw. 1607; Opp. ed. Amort. Colon. 1759. III. p. 1 sqq. — Gerardi Groot Epp. ed. Acquoy. Amstelod. 1857.

²⁾ Thomas a Kempis: Chronic. montis s. Agnetis, a Joann. Buschii Chronic. regul. Capit. Windesem. ed. Herib. Rosweyd S. J. Antwerp. 1621. — Delprat: Over de broederschap van Groot. Utrecht. 1830. Arnheim. 1856; po německu od Mohrike-a. Leipz. 1840.

na kostnickém sněmu, však ve svých 25 člancích postoupil daleko a musil odvolati.¹⁾ Mikuláš Kuský, který v Deventeru nabyt vzdělání, byl jejich ctitelem, a papežové Eugen IV., Pius II. a Sixtus IV. přáli jim a udělili hojných výsad.

Přátelé Boží sluli nejen duchovní, ale i mužové a ženy na Rýně, ve Francích, Švábsku a Bavorsku, toužící po zbožnosti a dokonalosti, kteří v tajné mystické spolky »přátelů Božích« se sestupovali, duchovní za své vůdce měli a z úkrytu svého na svět působiti se snažili. Však brzo přimísily se k nim a jejich tajnůstkářství nekalé živly, kteréž je do špatné pověsti přivedly.

§. 377. *Opravy starších klášterů.*

V klášteřích zavládl toho času úpadek; v mnohých klášteřích rozdělovalo se společné jmění, a mnichové dostávali tak něco na ruku, čímž potom snadno přestupovala se řehole. Provinciální kapitoly zanedbávaly se. Tohoto úpadku želely zbožné duše; Tomáš ze Štítného naříká zle,²⁾ že řeholníci »nemají společného jmění v obec, ale zvláště, že dějí, žej' jich obláštie: darmoť se zákonníky nazývají; pokrytciť jsou; v žádném zákoně (řeholi) neníť odpušteno, byť kdo mohl mieti co svého.«³⁾ Ostatně co dále českým řeholníkům vytýká, jsou nepatrné věci, pročez kázeň neklesla valně u nich. Papež Klement V. kázal biskupům visitovati ženské kláštery, i exemtní papežskou delegací. Benedikt XII. vydal r. 1336. a 1339. pro benediktiny a řeholní kanovníky statuty, které blahodárně působily. V Italii pracoval na počátku 15. století o nápravu benediktinů Ludvík Barbo, opat od sv. Justiny v Padově; po jehož příkladě vznikla ve Španělsku Valadolidská kongregace. Bartoloměj Kolonna († r. 1440.) založil v Lucce kongregaci sv. Frigidiana pro řeholní kanovníky, která se v Italii rozšířila a též basiliku lateránskou od papeže Eugena IV. obdržela; později obdrželi za ni od Sixta IV. kostel Panny Marie (ku pokoji). Působením kostnického sněmu slavili němečtí benediktini pod jeho očima v Petershausenu roku 1417. provinciální

¹⁾ V. d. Hardt, III. 107—121; Mansi, XXVIII. 386; Du Plessis d'Arg. I. P. II. p. 197—199; Hefele C. G. VII. 366.

²⁾ »Zákonníkom«. O obecných věcech křesťanských. vyd. Erben. V Praze 1852. str. 129.

³⁾ l. c. str. 134.

kapitolu; kterýžto příklad došel následování. Za horlivého arcibiskupa trevirského Oty upravil Jan Rode († r. 1439.), opat od sv. Matěje, svůj klášter. Tuto opravu přivlastnil si opat Jan z Klusu a Bursfeldu, šířil ji dále, a založil tak Bursfeldskou kongregaci opravených benediktinů, ke které brzo přes 88 opatství a některé ženské kláštery náležely, a již papežský legát Mikuláš z Kusy a duchovní i světská knížata přáli. Pařížská synoda z roku 1429.¹⁾ připomínala benediktinům nařízení papeže Benedikta XII. a zakázala jim přijímati peněz od nově přistupujících členů. Někteří klášterové přáli opravám, jiní chovali se vlažně, nebo docela se jí protivili.

Žebraví řádové: karmelitáni, augustiniáni, františkáni a dominikáni podrželi též v této době svůj vliv na život. Karmelitáni, jejichž řeholi papežové Eugen IV. r. 1431. a Pius II. roku 1459. zmírnili, rozestoupili se za rozkolu v »bosé a obuté« (discalceati a calceati). U nich utvořily se kongregace Mantovanská a Albická a od r. 1476. též třetí řád. Za příčinou přísnějšího zachovávání řehole založil v Janově Jan Křtitel Poggio bosé augustiány-poustevníky, které Sixtus IV. r. 1474. potvrdil; rozšířili se po Francii, Španělsku a Portugalsku.

Františkáni byli rozděleni ve dvě větve, konventuály a observanty; těmto dal sněm kostnický přednost před oněmi. Znamenitými muži mezi nimi byli: Bernardin ze Sieny († r. 1444.), Jan Kapistran († r. 1456.), španělský bratr Didakus († r. 1463.) a Amadeus z Portugal († r. 1482.). Novými odvětvími řádu byli: minorité observance Paoletta z Foligna († roku 1390.), bratři observance Jana z Puebly (r. 1469.) a bosáci s kapucí (r. 1496.) V Německu založil zbožný františkán Dederich (Theodorich) Kölde z Münsteru po roce 1467. mnohé kláštery přísné observance († r. 1515. v Lovanech.).

Dominikáni měli četné svaté muže ve svém středu, kteříž o nápravu řádu pracovali a kongregace zakládali, kde kázeň poklesla. Takovými byli Konrád de Grossis († r. 1426.) v Německu a Bartoloměj od sv. Dominika v Italii. Markéta z Kentzingenu († r. 1428.) působila pro opravu v Elzasích a Švýcarech.

¹⁾ Hefele, C. G. VII. 415.

§. 378. Spory mezi světským a žebotním duchovenstvem.¹⁾

Papež Bonifác VIII. porovnal spory mezi světským duchovenstvem farním a žebavými mnichy²⁾; však Benedikt XI. zase povolil mnichům,³⁾ ale Klement V. se schválením všeobecného sněmu vienského navrátil se k nařízení Bonifáce VIII. Františkáni a dominikáni směli kázati ve svých kostelích a na veřejné ulici, však nikoli v ten čas, co jest farní kázání, ve farních kostelích jenom na pozvání farářů; zpovídati smějí pouze s dovolením diecézního biskupa; kdyby toto dovolení biskup nejenom tomu neb onomu, ale všem odpíral, musí za ně prositi papeže; ve svých kostelích a hřbitovech mohou každého pochovati, však ze všech dávek a odkazů musejí čtvrtou část odvésti farnímu duchovenstvu.⁴⁾ Než tím při neústupnosti obojího duchovenstva neutuchly spory.

Roku 1321. zatratil papež Jan XXII. několik vět pařížského doktora Jana Poillya,⁵⁾ který tvrdil, že kdo žebavým mnichům se zpovídal, znova z týchž hříchů svému řádnému faráři se zpovídati musí, od čehož jej ani papež dispensovati nemůže. Jan Poilly musil odvolati. Spory trvaly dále. Dne 2. ledna r. 1409. zavrhl pařížská universita několik vět františkána Jana Gorela, který farářům výhradní právo duchovní správy, jmenovitě kázati a zpovídati, upíral, což prý spíše žebavým řádům přísluší. Musil odvolati a přednosti farářův uznati. Proti Gorellovi tvrdili někteří, zabíhající v druhou krajnost, že mnichové žebaví jsou spíše zloději nežli pastýři. Františkáni stěžovali si u papeže Alexandra V., bývalého františkána, který potvrdil jejich výsady bullou z 12. října r. 1409.,⁶⁾ obnovil výnosy Bonifáce VIII., Klementa V. a Jana XXII., a zatratil devět vět, které lid od zpovědi a služeb Božích řádu žebavých odrážely. Pařížští doktoři byli velice uraženi, jmenovitě že bulla hájitele oněch vět kacíři jmenovala, které ramenem světským potrestati jest. Někteří prohlásili bullu za podvrženou, jiní za vylouzenou, o níž kardinálové nic nevědí. Po mnohých po-

¹⁾ Hergenröther, K. G. II. 156.

²⁾ Extravag. comm. c. 2. de sepultura III. 6.

³⁾ l. c. c. 1. de privileg. V. 7.

⁴⁾ Clement. c. 2. de sepulturis III. 7; Hefele C. G. VI. 479.

⁵⁾ X. vagg. com. c. 2. de haeres. V. 3. Vas electionis.

⁶⁾ „Regnans in coelis“ Bull. M. ed. Lucemb. IX. 221.

radách usnesli se, že vyloučí řády žebravé z university a zbaví úřadu učitelského, nevydají-li bully a nevzdají-li se svých výsad. Dominikáni a karmelitáni podrobili se, františkáni a augustiniáni byli z university vyloučeni, a královský rozkaz velel farářům, aby jim ve svých kostelích nedovolovali zpovídati a úkony vykonávati. Lid nesl trpce toto královské rozhodnutí v postě r. 1410.,¹⁾ Gerson hájil ho, s nímž srovnávala se theologická fakulta, podkopávajíc tak vážnost samého papeže.

Nástupce Alexandrův Jan XXIII. nechtěje míti proti sobě pařížskou universitu, prohlásil 27. června r. 1410., aby byl opět takový stav, jako byl před bullou Alexandra V.; žádný neměl se odvolávati na ni, ani na to, co proti ní se stalo. S tím však nebyli pařížští doktoři spokojeni, přejíce si jednoduše odvolání bully. Papež snažil se velikými výsadami nakloniti je sobě. Kostnický sněm zrušil r. 1417. všechny výsady řádů žebravých po Řehořovi XI. udělené až na některé. Spory trvaly dále. Někteří mnichové žebraví učili, že mohou všudy zpovídati, a věřící býti přítomni nedělním službám Božím v jejich kostelích jako ve farních, a své oběti věnovati komu chtějí, a že kdo v rouše františkánském umře, bude před uplynutím roku jednoho z očištěn vysvobozen. Basilejský sněm nařídil 12. února r. 1434. biskupům a inkvizitorům, aby proti takovým podvodníkům bez ohledu na jejich výsady zakročili. Čtyři žebraví řádové žádali 14. srpna 1434. za odvolání tohoto nařízení,²⁾ nic v podstatě nedosáhnuvše; nebo Basilejští nepřáli řeholím. Papež Eugen IV. zavrhl odpor Irčana Filipa Norreyse a kázal zachovávat bully Bonifáce VIII. a Klementa V., nezmíniv se o bulle Alexandra V. (r. 1446.). Tuto bullu obnovil a potvrdil papež Mikuláš V.; proti čemuž povstala universita pařížská, ale papež potvrdil ji r. 1457. znova listem ke králi. Později pomýšlel tento papež na zrušení větší části výsad řeholních, a bulla o tom byla již vyhotovena a měla za jeho nástupce býti prohlášena; však generálové řádů hrozili odvoláním ke všeobecnému sněmu a tak sešlo s prohlášením bully. Pius II. byl šetrným ve výsadách řeholím. Sixtus IV. snažil se omeziti práva a povinnosti mnichů žebravých naproti farnímu duchovenstvu, kteréž jich nemělo podezřívati, oni však opět neměli újmy činiti farním službám Božím a právům farářů. Přece však dovolil dominikánům a františkánům, aby od biskupských rezervatů roz-

¹⁾ Bulaeus: *Hist. Universit. Paris.* V. 196. 200—202; Hefele VII. 1—3.

²⁾ Hefele, C. G. VII. 582.

řešovali a čtvrtou část příjmů za pohřby (*quartam funeralium*) odváděti nemusili. V Paříži musili se žebraví mnichové jistému akademickému kursu podrobiti, chtěli-li dojíti učitelského úřadu, ačkoliv je od toho bulla Eugena IV. z r. 1442. osvobozovala.

Na všeobecném sněmu lateranském V. snažili se biskupové odstraniti, neb alespoň značně ztenčiti práva řeholníků, složili 80 stížností a žádali za zrušení konstitucí Sixta IV. Generálové žádali za odklad, až valné kapitoly o tom porokují.¹⁾ V sedění 10. byla prohlášena bulla o trestní moci biskupů proti exemtním ve všech přestupcích.²⁾ V sedění 11., dne 19. prosince r. 1516. byla prohlášena konstituce,³⁾ která četným žádostem biskupů vyhovovala. Řeholníci měli býti přítomni biskupským průvodům, prohlašovati na jejich žádost censury jejich, nezvoniti na bílou sobotu zvony svých kostelů, pokud v chrámě stoličním nebo farním se nezvonilo, a podrobovati se biskupům ve všem, co se týká posluhování svátostmi věřícím, a jejich zkoušce co do schválení pro zpovědnici a dosažení svěcení; neměli rozřešovati od biskupských rezervatů, kázati bez svolení a schválení biskupova, žehnati manželství bez dovolení farářova, posluhovati Svátostí Oltářní a posledním pomazáním nemocným bez farního svolení, leč kdyby faráři beze všeho důvodu posluhování zakazovali; konečně měli své kostely a oltáře a jiné věci dáti světiti svým diecésním biskupům. Tím bylo vyhověno četným stížnostem biskupů.

¹⁾ Hergenröther, C. G. VIII. 622 sqq. 692 sqq.

²⁾ *Regimini universalis Ecclesiae*, ap. Hard. IX. 1775; Hergenröther, VIII. 646 sqq.

³⁾ *Dum intra mentis arcana*. Hard. IX. 1832 Raynald. ad ann. 1516. n. 28; Hergenröther VIII. 714.

Hlava čtvrtá.

Vývoj církevního učení I. bojem proti rozkolu, 2. bojem proti bludům a 3. literaturou.

1. Dějiny rozkolu.¹⁾

§. 379. *Pokusy sjednotiti Řeky s Římem; všeobecný sněm Ferrarsko-Florentský; jednota florentská.*

Církevní jednota, kterou císař Michal Palaeologus na druhém všeobecném sněmu lyonském r. 1274. učinil, byla v Konstatinopoli 16. ledna r. 1275. slavně prohlášena. Při slavných službách Božích četly se epištola a evangelium též po latinsky, papež byl za nejvyššího velekněze apoštolské církve a všeobecného (oecumenického) papeže prohlášen, a Jan Vekkus, přítel jednoty byl dne 26. května za patriarchu konstatinopolského zvolen. Ale jednota neměla žádného základu v lidu, přemnozí hodnostáři duchovní i světští nenáviděli ji, a císař udržoval ji vně pouze násilím.²⁾ Císař byv od papeže Martina IV. vyobcován, dal jméno jeho z diptych vymazati a pomýšlel na úplné zrušení jednoty. Poraziv krále Karla z Anjou u Bělehradu zemřel 11. prosince roku 1282. Jeho syn a nástupce Andronikus II. (1282—1328.) zrušil hned jednotu, odepřel svému otci církevní pohřeb a dal si od duchovenstva pokání uložiti, že z bázně před otcem k jednotě přistoupil. Přinutil patriarchu Vekka, že se poděkoval, za jehož nástupce bývalého patriarchu Josefa, zarytého nepřitele unie povýšil.

¹⁾ Leonis Allatii De ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione libri tres. lib. II — Histoire du Schisme des Grecs, par le P. Louis Maimbourg. S. J. Tom. II. — Pichler: Gesch. der kirchl. Trennung zwischen dem Orient und Occident. — Hefele: Zur Geschichte der griech. Kirche (Beiträge zur K. G. sv. I. str. 414). — Týž na mnohých místech své C. G. VI.

²⁾ Pachymeres: De Michaele et Andronico Palaeologis lib. V. c. 22—24 VI. 1. 10. 16; Hefele C. G. VI. 138.

Kostely byly svěcenou vodou pokropeny jakožto jednotou poskvrněné a všichni její stoupenci, duchovní i laikové, pokání podrobeni. Nástupcem Josefovým (v březnu r. 1283.) stal se Jiří z Cypru pod jménem Řehoře, dříve rozhodný přítel jednoty, teď její urputný nepřítel. Jeho synoda týrala dříve sjednocené biskupy po způsobu synody efesské loupežnické (r. 1283.), a druhá synoda r. 1284. poslala Vekka s jeho přívrženci do vyhnanství na jakýsi zámek v Bithynii, kde byli uvězněni, poněvadž jednoty odřící se nechtěli. Vekkus zemřel ve vyhnanství asi r. 1298. a s ním poslední stopy jednoty.¹⁾

Když Andronikus II. po smrti svého syna Michala († r. 1320.) svého vnuka, prostopášného Andronika III., nástupnictví zbaviti chtěl, roznítil tento vzpouru a občanskou válku (r. 1321.—1325.), která pádem dědovým skončila. Andronikus III. (r. 1328.—1341.) potřebuje pomoci proti Turkům, začal opět o jednotu vyjednávat s papežem Janem XXII., který vyslal do Konstantinopole dva učené biskupy jako své legáty, s nimiž však patriarcha na radu dějepisce Nikefora Gregory do žádných náboženských rozmluv se nepustil.²⁾ Podobně nepořídil ničeho posel císařův mnich Barlaam r. 1339. u papeže Benedikta XII., kterýž z jeho řeči poznal, že Řekům nejde o sjednocení, ale o válečnou pomoc proti Turkům.³⁾

Jeho syn a nástupce Jan V. Palaeologus (r. 1341.—1391.) nastoupil na trůn, maje věku svého devět let, a jeho poručník Jan Kantakuzenus dal se prohlásiti za spolucísaře (r. 1341.—1355.), ale byl s trůnu svržen. Nové vyjednávání Kantakuzenovo s papežem Klementem VI. nemělo úspěchu. Jan Palaeologus jako samovládce nabízel sjednocení papeži Innocencovi VI. za válečnou pomoc, ale vyzvání papežovo ke křesťanským panovníkům nenašlo ohlasu; Turci dobyli r. 1361. Adrianopole a učinili ji residencí svých sultánů. Císař odebral se do Říma a přijal tam r. 1369. jednotu v chrámě sv. Petra, však papež Urban V. nemohl mu při nejlepší vůli hmotné pomoci poskytnouti, jsa sám v Římě málo-mocným. Císař musil r. 1374. hanebný mír se sultánem Amuratem I. učiniti. Jeho syn Manuel II. (r. 1391.—1425.) byl ještě nešťastnější; sultán Bajazid I. oblehl r. 1393. Konstantinopol a

¹⁾ Pachymeres: Vita Andronici lib. I. c. 2—11. 14. 17. 19. 34. 35; lib. II. c. 1. 2. 6. 7. 9. lib. III. c. 29; srv. Hefele VI. 145—147.

²⁾ Niceph. Gregor. Histor. Byzant. lib. X. c. 8.

³⁾ Raynald. ad ann. 1339. n. 20; Hefele VI. 564—566.

přinutil císaře, že Turkům zvláštní čtvrt v Konstantinopoli vykázal. Císař prosil papeže Bonifáce IX. za pomoc, který však nadarmo kříž proti Turkům hlásati dal; rovněž marnou byla cesta Manuelova do Benátek, Francie a Anglie za pomoc; pouze porážka a zajetí Bajazidovo hrozným Tamerlanem r. 1402. zachovaly ještě na chvíli Konstantinopol. Ke sněmu kostnickému přišlo 19. února r. 1418. slavné poselství císaře i patriarchy, majíc v čele kyjevského metropolitu Jiřího, však vlastní vyjednávání o sjednocení buď ani se nezačala, nebo žádného úspěchu neměla.¹⁾ Papež Martin V. poslal minoritu Antonia Messana do Konstantinopole jako svého legáta s devíti důvody (conclusiones) pro sjednocení. Však právě toho času musil sultán Amurat II. upustiti od obležení Konstantinopole a tu odpověděli zpyšnělí Řekové 14. listopadu r. 1422., že unii lze učiniti pouze na všeobecném sněmu, kterýž jest slaviti v Konstantinopoli, až říše potřebného k tomu klidu od Turků nabude a o jehož náklad bude se papeži postarati. Když tato odpověď na sněmu sienském 8. listopadu r. 1423. čtena byla, poznal sněm, že na základě jejím o věci dále rokovati nelze.²⁾

Císař Jan VII. Palaeologus (r. 1425.—1448.) činil poslední pokusy zachovati říši pomocí Západu. I začal vyjednávat s papežem Martinem V. a přivolil k tomu, aby sněm pro jednotu v některém italském pobřežním městě se slavil.³⁾ Eugen IV. ustanovil 12. listopadu r. 1431. Bologni za místo sněmu a činil všemožné přípravy, aby se sešel. Ale jeho spory s Basilejskými, kteří všechnu práci si dávali nakloniti si Řeky, protahovaly věc. Po dlouhých vyjednáváních a namáháních jak se strany papežské, tak i Basilejských rozhodli se Řekové pro papeže a vstoupili ke konci listopadu r. 1437. na papežské lodi a nikoli na basilejské, které též pro ně přijely; málem byla by se mezi obojím loďstvem strhla námořní bitva. Řekové, císař, patriarcha Josef, četní biskupové, říšští hodnostáři a úředníci, kolem 700 osob přistáli 8. února r. 1348. v Benátkách, kteréž je slavně přivítaly. Dne 4. března r. 1438. přišel císař do Ferrary a po něm dne 7. března patriarcha, jež oba papež Eugen velmi přátelsky přijal. Mrzuta byla vyjednávání o ceremoniál; Řekové chtěli, aby císař na sněmu

¹⁾ Hefele VII. 342.

²⁾ Mansi XXVIII. 1062—1070; Hard. VIII. 1017—1024; Monumenta ed. Palacký p. 23. 24; Hefele VII 396. 397.

³⁾ Hefele VII. 427.

první místo, papež však podřízenější měl. Konečně porovnali se Latiníci a Řekové v ten smysl, aby onino na pravé straně evangelia, tito na straně epištoly se posadili; papež aby na straně evangelia měl vyvýšený trůn, západní císař (král však Sigmund nebyl přítomen) o něco nižší trůn a zas o stupeň níže sedadla kardinálů, biskupův a ostatních prelátů. Podobně byla zařízena sedadla Řeků; trůn císařův byl úplně tak postaven jako trůn jeho západního kollegy a měl touž výšku; stolec patriarchy byl o něco nižší trůnu císařova, ale tak ozdobený jako trůn papežův.

Všeobecný sněm Ferrarsko-Florentský.¹⁾

Tento všeobecný sněm pro církevní jednotu započal se dne 9. dubna r. 1438. v stoličném chrámě ferrarském a měl ve Ferrare 16 sedění a potom ve Florencii 17. Řecká církev byla zastoupena císařem, patriarchou konstantinopolským Josefem a plnomocníky

¹⁾ Protokoly tohoto sněmu latinsky a řecky od notářů do přísahy vzatých sepsané nezachovaly se. Hlavním pramenem tohoto sněmu jsou jeho dějiny (*Historia Concilii Florentini* ap. Hard. IX. 1 sqq. Mansi XXXI. 459), které sepsal jeden z očitých svědkův a účastníkův jeho, jímž dle všech okolností jest asi arcibiskup Dorotheus z Mityleny. Toto dílo přeložil řecký biskup Bartoloměj Abram z Krety do latiny, kterýž překlad byl r. 1521. v Římě vytištěn. Správnější latinský překlad zhotovil Kretan Jan Matouš Caryophilus za papeže Pavla V. na počátku 17. století, který po prvé byl vytištěn r. 1612. v římské sbírce sněmův; jest u Hardouina a Mansi ho po straně řeckého originálu. — S tímto důležitým dílem srovnává se ve všech hlavních věcech sbírka akt, kterou zhotovil a vydal kustos při vatikánské knihovně Horatius Justiniani r. 1638. Své zprávy a listiny vážil dílem ze zápisků římského patricia a papežského advokáta Ondřeje od sv. Kříže (*de sancta Cruce*), kterýž osobně na sněmě byl, dílem nalezl je v archivu vatikánském a římských knihovnách. Však vlastně sebral tyto listiny Leo Allatius, ukázal je Horatiovi, který však zneužil tohoto přátelství, dal je za své vytisknouti. Otisk díla Horatia Justiniani-ho jest u Hardouina IX. 669—1080 — Třetím hlavním pramenem jest dílo řeckého kněze Silvestra Syropula, velkoekklesiarcha, tedy hodnostáře při patriarchálním chrámě v Kt., kterýž od počátku až do konce sněmu v průvodě císaře a patriarchy byl. Náležel k tajným urputným nepřátelům sjednocení a učinil svou nenávisť zjevnou ve svých dějinách tohoto sněmu. Jeho dílo přeložil do latiny anglikánský theolog Robert Creighton, dovolil si v překladu mnoho libovůle a nepřátelství proti katolické církvi, zhotovil předmluvu ke své práci po svém smyslu a věnoval ji králi Karlovi II. Práce vyšla tiskem r. 1660. v Haagu v Holandsku pod názvem: *Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos, sive Concilii Florentini exactissima narratio, graece scripta per Sylvestrum Sguropulum* (libovolně zpitvořené jméno Syropulovo). Proti Creightonovi, jeho předmluvě

ostatních patriarchů, kterými byli Antonius, metropolita heraklejský, a Řehoř Mamma, protosyncell z Konstantinopole za patriarchu alexandrijského; metropolitě Marek Eugenikus z Efesu a Isidor z Kyjeva za patriarchu antiošského a Dionysius, biskup sardesský, za patriarchu jerusalémského; poněvadž Dionysius brzo zemřel, vstoupil na jeho místo biskup Dositheus z Monembasie. Poněvadž patriarcha konstantinopolský Josef pro nemoc započeti synody přítomen býti nemohl, četl se list jeho, kterým sněm uznal, sobě přál, aby všichni ze Západu, jmenovitě Basilejští, k němu se odebrali a každému, kdo by ho neuznával, klatbou hrozil. Po tomto listu byla po latinsky a řecku čtena papežská bulla a tak sněm slavně započat. Každá strana zvolila výbor desítičlenný, který by prozatím rozeznávací články vyšetřoval a o prostředcích k sjednocení vedoucích se radil. Z Řeků vynikali Marek Eugenikus a Bessarion, arcibiskup z Nicaee, z Latinů kardinálové Julián Caesarini a Albercati, arcibiskup Ondřej z Rhodu a dominikán Jan Turrecremata, magister sacri palatii a později kardinál. Porady konaly se ve františkánském klášteře a kardinál Julián začal je stkvělou řečí, vybízející všechny ku práci o sjednocení. Ze slabé odpovědi Marka Efesského poznali Latiníci, že císař řeckým mluvčím zakázal dotýkati se hlavních rozeznávacích článkův, o nichž jenom ve veřejných seděních se rokovati mělo. V třetí poradě vytkl kardinál Julián rozeznávací články obou církví, a sice: 1. učení o východu Ducha sv., 2. azymy (přesné čili nekvašené chleby), 3. učení o očištcí a 4. primát. Marek Eugenikus pravil, že o prvním článku mluviti nesmějí a o třech ostatních císaře ptáti se musejí. Císař svolil ku poradám o článku 3. a 4.; tak započaly se rozpravy o očištcí v poradě čtvrté a trvaly po oba měsíce červen a červenec. Řekové byli v tomto článku nesjednoceni, někteří měli rozdíl mezi oběma církvemi za nesmírný, jiní zase za nepatrný, ano tíž mužové měnili mezi rozpravami své náhledy. Bessarion pravil, že oni očištcě a jeho tresty a bolesti uznávají, však

a latinskému překladu vystoupil Lev Allatius svým dílem: *In Roberti Creygh-toni apparatus. Romae. 1672.*, z něhož první svazek vyšel, a druhý slíbený vydán nebyl. Raynald. ad ann. 1438 sq. — Spracování: Cecconi: *Studi storici sul Concilio di Firenze. Firenze. 1869.* — Zhishman: *Die Unionsverhandlungen zwischen der orient. und der römischen Kirche seit dem Anfang des 15. Jahrh. bis zum Concil von Ferrara. Wien. 1858.* — Frommann: *Kritische Beiträge zur Gesch. der Florentiner Kircheneinigung. Halle. 1872.* — Hefele C. G. VII. 659. — *Das Concil von Ferrara-Florenz v Stimmen aus Maria-Laach. 1872. str. 533.*

oheň náleží peklu. O stavu duší mysli Řekové, že ani radost blažených ani trest zavržených není dokonalý, pokud tělo nebude v tom se účastniti. Konečně po dlouhých poradách mezi sebou učinili Řekové výpověď, že »duše spravedlivých hned po smrti (tedy před vzkříšením těl) plné blaženosti, které schopnými jsou, požívají, ale po vzkříšení ještě k tomu oslavení těla, kteréž jako slunce stkvíti se bude, přistoupí.« Potom nebyly více žádné porady čili konference.

Císař předstíral, jakoby doufal v příchod Basilejských a některých světských knížat a proto snažil se všechny theologické rozpravy zameziti a věc tak vésti, aby jednota všeobecnými výrazy učiněna byla, a bavit se zatím honbami v oborách markrabčích. S tímto průtahem nebyli spokojeni ani papež ani četní Řekové, jmenovitě nepřátelští jednotě, a mnozí opustili tajně Ferraru, jako arcibiskupové efesský a heraklejský, kteří však k rozkazu císařovu vrátiti se musili. Konečně když již několik měsíců v nečinnosti uplynulo, pravil papež rozhodně, že tolik prelátův se zástupci patriarchův jest přítomno, že všeobecný sněm slaviti lze a císař musil povoliti.

Dne 8. října r. 1438. konalo se **první veřejné sedění** v domácí kapli papežově. Císař chtěl svou svrchovanost tím ukázati, že koňmo do síní papežského obydlí vjeti chtěl, a byl velice uražen, když mu toho papežští služebníci nedovolili; potom dal se na svůj trůn nésti.¹⁾ Rokování započal Bessarion chvalořečí na sněm a jednotu, a vyplnil jí skoro celé sedění.²⁾ Císař nechtěl se pro urážku, která prý mu učiněna byla, dalších sedění účastniti; papež uchlácholil jej tím, že mu zvláštní bránu do svého paláce udělati dal.³⁾ **2. sedění**, dne 11. října, vyplnila zase řeč arcibiskupa Ondřeje z Rhodu.⁴⁾ V dalším rokování činili Řekové dle úmluv útok a Latiníci potom hájili proti němu své církve. **V 3. sedění**, dne 14. října, vyčítal Marek Eugenikus Latiníkům, že k symbolum přidavek: »i ze Syna« (Filioque) učinili, a žádal za jeho odstranění jakožto příčinu rozkolu. O této věci rokovalo se **v seděních 4 - 15.**, dne 15., 16., 20. a 25. října, 1., 4., 8., 11. a 15. listopadu, 4. a 8. prosince. Řekové dovolávali se stále toho,

¹⁾ Syropolus l. c. p. 163; Hefele VII. 682.

²⁾ Dorotheus ap. Mansi XXXI. 495; Hardouin IX. 28; a 756.

³⁾ Syropolus l. c. p. 167. 168; Hefele VII. 682.

⁴⁾ Hard. IX. 36; Mansi XXXI. 507.

že k symbolu žádný přídavek, byť sebe pravdivější byl, učiniti se nesmí. Latiníci, arcibiskup Ondřej z Rhodu a kardinál Julián, dokazovali proti tomu, že »Filioque« není žádným přídavkem, ale vysvětlením, kteréž již ve slově »ex Patre« (z Otce) leží, jak tomu řečtí Otcové, Cyrill Alexandrijský a Basil, učí; staré synody nezakazovaly takových vysvětlení, nicaejské symbolum jest vysvětlením apoštolského, nicaejsko-konstantinopolské zase nicaejského, efesské nicaejsko-konstantinopolského atd.; nové bludy činí taková vysvětlení nutnými, nebo nelze lpěti na písmeně zákona ale na duchu jeho; církev byla oprávněna toto vysvětlení, kteréž Otcové latinští i řečtí, Augustin, Ambrož, Hilarius, Basil, Řehoř Nisský, Athanasius, Epifanius a jiní dali, pro některé nestoriany, kteříž opak toho na Západě tvrdili, do symbola přijati; staří Řekové a jejich synody chválili latinskou církev; ačkoli věděli, že »Filioque« přijala. Však Řekové zůstali proti všem těmto moudrým důvodům po delší dobu při svém, že žádný přídavek nebo vysvětlení k symbolu se učiniti nesmí. Za tohoto stavu myslili mnozí, že další rozpravy jsou zbytečnými a proto jest se navrátiti domů. Císař nevzdal se ještě naděje v sjednocení a dovedl to, že Řekové přistoupili k návrhu Latiníkův, aby výborem 12 řeckých a 12 latinských theologů východ Ducha sv. »i ze Syna« (Filioque) dogmaticky se vyšetřoval.

Poněvadž ve Ferrare mor se ukazoval, a papež jsa Basilejskými skoro všech příjmů zbaven, 700 Řeků vydržeti nemohl, a Florentští mu peněžitou podporu slíbili, když v jejich městě sněm slaviti se bude: navrhl papež Řekům přeložení sněmu do Florencie, k čemuž oni po dvouměsíční skoro nerozhodnosti konečně 2. ledna r. 1439. svolili. **V 16. sedění**, na počátku ledna r. 1439. četla se po latinsku a řecku papežova bulla o přeložení sněmu do Florencie, kamž papež 16. ledna r. 1439. se odebral, a uprostřed února Řekové za ním přišli.

Ve Florencii konalo se **17. sedění** unijského sněmu (1. florentské) dne 26. února r. 1439. v papežském paláci, kde po rozhovorech kardinála Juliána a císaře bylo usnešeno, aby o **východu Ducha sv.** ve veřejných seděních se rokovalo; po přání papežově měly obě strany zvoliti si své řečníky. Řečníkem Latiníků byl mnich Jan z Dubrovníka (Montenigro), provinciál dominikánský Lombardska, učený theolog a obratný dialektik; za Řeky mluvil Marek Eugenikus.

Veliký boj »o východ Ducha sv.« začal **v 18. sedění**, 2. března, a trval až do **23. sedění**, dne 5., 7. (nebo 8.) 10., 14. a 17. března.

Jan z Dubrovníka vykládá na základě řeckých Otců výrazy: zplozen, vychází, podstata a osoba dokázal z týchž Otců, že Duch sv. má své bytí (esse) ze Syna a tudy z něho vychází; dokázal, že Otec a Syn Ducha sv. dýchají čili původ jemu dávají tím, což jim společné jest, v čem jedno jsou, nikoli tím, čím od sebe se různí. Ve vyhledávání patristických míst podporovali Jana z Dubrovníka učený generál kamaldulských Ambrož Traversari a kardinál Julián; spolu však ukázalo se, že Řekové mnoho rukopisů porušili. Marek Efesský má proti sobě řecké Otce překrucoval jejich jasné výroky, jak mohl, a utíkal se za sofismata. Aby veškeré nedorozumění odstranil, vyjádřil Jan z Dubrovníka ke konci těchto rokování slavně víru své církve, že totiž **uznává pouze jeden princip a jednu příčinu východu Ducha sv.,¹⁾** z čehož Řekové velice se radovali. Tohoto vyjádření uchopil se císař, aby pro sjednocení ve zvláštní schůzi svých působil. Při této příležitosti předložili přátelé sjednocení mezi Řeky list sv. Maxima, kterýž o Latinících pravil, že »když také východu Ducha sv. «i ze Syna» učí, přece netvrdí, jakoby Syn byl causa — αἰτία, příčinou Ducha sv., neboť uznávají jenom jednu příčinu Syna, a Ducha sv., totiž Otce.« Po přečtení tohoto listu usnesli se Řekové, že hned se sjednotí, když Latiníci uznají, že list sv. Maxima dobře jejich učení vyslovuje.²⁾ Ale Latiníci žádali ještě za jedno sedění, aby na námitky Řeků z 23 sedění odpověděti mohli. Císař svolil k tomu, ale zakázal oběma hlavním nepřátelům jednoty, Marku Eugenikovi a heraklejskému arcibiskupu Antoniovi přijíti do sedění, nechtěje více sporným řečem. Toto **24. sedění** konalo se 21. března roku 1439. Jan z Dubrovníka nemoha pokračovati v disputaci s Markem vykládal svůj poslední výrok, že latinská církev jenom jeden princip Ducha sv., totiž Otce, ještě zevrubněji, že Syn své vyvádění (producere) Ducha má z Otce, a Ducha nikoli sám ze sebe, ale z Otce vyvodí; Duch sv. sluje v Písmě též Duchem

¹⁾ Již před tím pravil Jan (Hard. IX. 274; Mansi XXXI. 831; Hefele VII. 702. n. 1.): Spirant Pater et Filius Spiritum una spiritiva seu productiva potentia; quae est originaliter Patris, a quo illam et Filius habet; et hoc sensu dicimus Patrem et Filium unum esse principium et unam causam Spiritus sancti. -- V božství jest jenom jeden princip, jenom jedna příčina, Otec, kterýž od věčnosti ze sebe vyvádí (producit) Syna a Ducha. Tak dostává Syn od Otce obojí: své bytí a své vyvádění (producere) Ducha, a producit Spiritum non ex se ipso, sed ex illo, a quo et ipse suum esse habet.

²⁾ Hard. IX. 306 sq.; Mansi XXXI. 878; Hefele VII. 703.

Synovým, pročez jest též od Syna dýchán, tedy ze Syna vychází.¹⁾ Dne 24. března konalo se **25. a to poslední sedění** zase za nepřítomnosti obou jmenovaných arcibiskupův. Jan z Dubrovníka uvedl celou řadu patristických míst pro učení Latinů k veliké nelibosti Řeků, kteří mu více odpovědět nemohli. Řekové žádali kodiků, aby ona místa zkoumati mohli a prosili papeže, aby veřejná sedění zastavil, poněvadž po jejich rozumu disputacemi sjednocení provést nelze, a tudy na jinou cestu jest pomýšleti. V poradách Řekův, co jest teď činiti, vystoupily dvě strany na jevo, jedna majíc v čele Isidora z Kyjeva a Bessariona přimlouvala se za sjednocení, druhá byla proti němu, řídíc se Antoniem z Herakleje a Markem Eugenikem, který docela kacířů nadával Latinům pro jejich Filioque. Dne 13. a 14. dubna měl Bessarion znamenitou řeč pro sjednocení a ukázal v ní, že řecká formula »per Filium« znamená tolik, co latinská »ex Filio«, poněvadž předložka »ἐξ« (per — skrze) znamená vždycky příčinu, a to příčinu zprostředkující a spolupůsobící, na př. truhlář pracuje (ἐξ) pilou, kovář (ἐξ) kladivem; tu jest toto ἐξ (per, skrze) příčina nástrojní (causa instrumentalis); kdyby byla pila člověkem, působila by spolučinně; u Boha nemůže býti žádná příčina (causa) pouze nástrojnou (instrumentální), poněvadž Otec a Syn touž mohutností vyvodící (potentiam productivam) mají, a formule »per Filium« nemůže nic jiného vyjadřovati, nežli že Syn jest spolučinný při **východu Ducha svatého**; podobně jest tomu, když se praví, že Otec skrze Syna svět stvořil; toto »skrze« (per, ἐξ) znamená řád (ordo), a ukazuje k hlavní příčině (principalis causa), Otcí, z něhož Syn toto má (ex quo Filius hoc habet); potom vykládal učení řeckých Otců, kteříž o tomto článku témuž učí, ať již užívali výrazů: »et Filio« nebo »per Filium« (i Syna nebo skrze Syna).²⁾ Po Bessarionovi podal Jiří Scholarius (Gennadius), který navrátil se domů, k odpůrcům sjednocení přešel, tři řeči pro sjednocení.³⁾

Poněvadž posavadními snahami sjednocení se neprovedlo, usnesly se obě strany, aby z každé deset mužů bylo zvoleno, kteří by cestu k sjednocení našli. Hned v prvním sedění zvolených žádali Řekové, aby Latiníci přijali list Maximův, v němž

¹⁾ Hard. IX. 311; a 939—951; Mansi XXXI. 882; Hefele VII. 703.

²⁾ Hard. IX. 319—372; Mansi XXXI. 894—964; Hefele VII. 706—708.

³⁾ Hard. IX. 446—550; Mansi XXXI. 1066. (kdež jest jenom první řeč), čímž končí se tato znamenitá sbírka akt církevních sněmů.

se praví, že (latinští Otcové) »Syna příčinou (αἰτία) Ducha sv. nečiní.« Latinští odpověděli, že ovšem Syn není prvopočáteční příčinou (primordialis causa, προκαταρχική αἰτία) Ducha sv., ale poněvadž božskou podstatu (usii) nelze dělit od osoby (hypostase), proto Duch sv., jsa z podstaty Synovy musí též z jeho osoby (hypostase) pocházeti.«¹⁾ V sedění druhém chtěli Řekové, aby Latinští přijali formulí: Duch sv. vychází z Otce skrze Syna (ex Patre per Filium); ale Latinští nechtěli »skrze« (διὰ, per) připustiti, aby Syn oným »skrze« (διὰ, per) pouhým nástrojem se nestal, a dva úkony čili akce (jeden Otcův a druhý Synův) v božství naznačeny nebyly, kdežto věřiti jest: že »Duch sv. vychází z Otce a Syna, jednoho principu a jedním úkonem.« Potom nechtěli Řekové žádných sedění konati, však přece ku prosbám Latinů dostavili se ještě do tří schůzí, a Latinští dali jim toto vyjádření: »Poněvadž Řekové podezření mají, jako bychom dva principy (ἀρχαί, základy, počátky) a dvě příčiny (αἰτίαι) ve sv. Trojici přijímali, proto dáváme klatbu na ty, kteří dva počátky (principy) nebo dvě příčiny tvrdí; my však vyznáváme **jeden** princip, totiž mohutnost (energii) a plodnou sílu Otcovu a Synovu, a nepravíme, že Duch vychází též ze Syna jako z nějaké jiné ἀρχή nebo αἰτία (z nějakého jiného základu nebo příčiny), nebo že Syn bytí Ducha sv. prvopočátečně v sobě má (v řečtině: ὁ παρῆν ἔχων ὁ υἱὸς τοῦ πνεύματος, bez primordialiter, kteréž však ze spojení plyne); neboť uznáváme jenom **jednu příčinu** (αἰτία), a jeden kořen a pramen božství, Otce; ale když tvrdíme **jeden** úkon (akci Otcovu a Synovu), netvrdíme tím, že Otec a Syn jsou jednou osobou, naopak učíme **dvěma** osobám (hypostasím), a **jednomu úkonu** (akci) a **jedno** plodné síle a jednomu vydanému (ἐν προβαλλόμενον) z podstaty a osoby Otcovy a Synovy. V symbolu byl onen přídavek proto učiněn, aby se zavrhl blud těch, kteří mezi Otce a Syna časový rozdíl zavést chtěli; kdo totiž popírá, že Duch sv. též ze Syna vychází, ale pouze z Otce, naznačuje tím patrně, že byl čas, kdy Syn ještě nebyl; praví-li však, že Duch vychází jenom z **osoby** Otcovy, dělí tím **osobu a podstatu**, což jest nesmyslem.«²⁾

Řekové obdrževše toto vyjádření písemně, radili se 29. dubna v bytě císařově, který byl nemocen, o odpovědi. Po dvou dnech, než ještě Řekové se svou poradou hotovi byli, poslali jim Latinští

¹⁾ Hard. IX. 378; Mansi XXXI. 971; Hefele VII. 710.

²⁾ Hard. IX. 378; Mansi XXXI. 378; Hefele VII. 710.

opět podobné vyjádření ve formě symbola.¹⁾ Řekové radili se zase po dva dni a měli mezi sebou prudké hádky o smyslu výrazů: ze Syna a skrze Syna (ex Filio a per Filium). Isidor Kyjevský předložil spis zemřelého patriarchy konstantinopolského Vekka, kde četná svědectví řeckých Otců pro Filioque sebral. Konečně složili Řekové za odporu Marka Eugenika a jiných tuto formuli: »Poněvadž Latiníci vyznávají jeden princip Syna a Ducha sv. — Otce a nás se ptají, co sami smýšlíme: vyznáváme, že pramenem a kořenem Syna a Ducha sv. jest Otec; že květy a božskými ratolestmi Otcovými jest Syn a Duch sv. dle sv. Cyrilla a první synody a Basilia Velikého; a pravíme, že **Syn vypouští a vylévá Ducha, který z něho se roní; a že od Syna vypouští se. vytéká a vylévá se Duch sv.** (dicimusque Filium emittere et ex se scaturientem effundere Spiritum; atque a Filio emitti, profluere et effundi Spiritum sanctum).²⁾ Ale poněvadž Latiníci slyšeli, že mnozí Řekové při výrazech: vyroniti, vytékati, nemyslí na věčný východ Ducha sv., než na časný, t. j. na jeho seslání Synem v čase, žádali na Řecích, aby se upřímněji a zevrubněji vyjádřili; což však Řekové učiniti nechtěli a do opravdy na odchod pomýšleli.

Tu ujal se s veškerou horlivostí sjednocení císař, přinutil prosbami i hrozbami své preláty, že zůstali, radil se tajně s Besarionem, Isidorem Kyjevským a protosyncellem Řehořem o prostředcích sjednocení, vyjednával 13. 15. 21. a 25. května s papežem, a papež napomínal Řeky v osobní schůzi dne 27. května vřelou řečí k sjednocení. Řeční preláti s císařem radili se z nova v bytě patriarchy dne 28. května, zkoumali po návrhu Isidora Ky-

¹⁾ Zní takto: Poněvadž nás Řekové obviňují, že dva principy a dvě příčiny v Trojici tvrdíme, vyslovujeme se písemně takto: „Credimus in unum Deum Patrem, et in unum Filium unigenitum ex Patre natum, et in unum Spiritum sanctum, habentem quidem ex Patre suam subsistentiam sicut et Filius, sed etiam ex Filio procedentem. Unam quippe dicimus Filii et Spiritus causam, nempe Patrem; illius quidem per generationem, hujus vero per processionem. Sed ne identitatem unitatemque (substantine separemus et ut substantiam) ab hypostasibus non re differentem, sed ratione tantum et actu intelligendi, asseveremus, et nulla suspicio sit, Spiritum s. esse ex solo Patre triumque substantia, quae unica est, in tres partes dissecta cuiuspiam videatur, vocem illam *ex Filio* pronunciamus in Symbolo; et propterea dicimus, Spiritum s. procedere ex Patre et Filio, ut ab unico principio“ Mansi XXXI. 974; Hard. IX. 379; Hefele VII. 712. V závorkách uvedená slova chybí v latinském textu nedopatřením opisovatelův, jsou však v textu řeckém.

²⁾ Mansi XXXI. 975; Hard IX. 381; Syropulus, l. c. p. 243; Hefele l. c.

jevského čtená místa ss. Epifania a Cyrilla, v němž stálo: ἐκ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ (z Otce a Syna) neb ἐξ ἀμφοτέρων (z obou), nebo Duch ἔχει τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ υἱοῦ (má své bytí ze Syna), a pak výroky latinských Otců: Patrem et Filium esse unum principium Spiritus s., et esse hunc ex Patre quidem originaliter sed a consubstantiali etiam ipsi Filio (Otec a Syn jsou jediný princip Ducha sv., a tento jest původně z Otce sice však též ze Syna, jenž Otci jest spolu-podstatný), a uznali až na Marka Eugenika vážnost latinských Otců. V poradách pokračovalo se 29. a 30. května. Ke konci hlasoval patriarcha takto: Slyševše výroky západních i východních Otců, z nichž někteří »ex Patre et Filio«, jiní zas »ex Patre per Filium« praví, a poněvadž oba výrazy: »ex Filio« a »per Filium« jsou totožny: pravíme: (dle obyčeje svého): Duch sv. vychází z Otce skrze Syna věčně a podstatně jakožto z jednoho principu a jedné příčiny (aeternaliter et substantialiter tanquam ab uno principio et causa), a předložka »διὰ« (per, skrze) znamená zde příčinu východu Ducha sv. (causam processionis Spiritus s.). Spolu uznal patriarcha latinské Otce, kteří praví: Spiritum s. esse ex Patre et Filio (že Duch sv. jest z Otce a Syna) za pravověrné, ale prohlásil, že »Filioque« (i ze Syna) nevloží se do řeckého symbola. Z počátku hlasovalo s patriarchou deset biskupů pro sjednocení, čtyři proti němu, jiní kolísali se, kteří však též v dalším průběhu k jednotě přistoupili, i z oněch čtyř přistoupili dva ku sjednocení, jehož odpůrci zůstali pouze Marek Eugenikus a Sofronius, biskup z Anchialu.¹⁾ Dne 3. června měli všichni Řekové i laikové schůzi v příbytku nemocného patriarchy, který prohlásil, že s Latíníky se spojuje. K votu patriarchy přistoupili všichni až na Marka Eugenika. Dne 4. června sestavili Řekové toto vyjádření ve třech exemplářích: »Srovnáme se s vámi a váš přídavek v symbolu pochází od svatých (Otců); spojujeme se s vámi a vyznáváme, že Duch sv. vychází od Otce a Syna jako z jednoho počátku a jedné příčiny (z jedné ἀρχὴ a αἰτία). Jeden exemplář odevzdal se 5. června papeži, druhý císaři a třetí patriarchovi.²⁾ Poslední upravení shody o východu Ducha sv. dělo se výborem, do něhož každá strana 10 členů zvolila. Porady o konečném znění této shody trvaly od 6—8. června, a skončily se 8. června u přítomnosti pa-

¹⁾ Mansi XXXI. 975—998; Hard. IX. 379—398; 592 sqq.; Hefele VII. 713—717.

²⁾ Mansi XXXI. 998—1002; Hard. IX. 398 402; Hefele VII. 718.

pežově k všeobecné spokojenosti. Že císař velikou práci měl, aby Řeky k sjednocení pohnul, není třeba dokládati.

Dne 9. června žádal papež za sjednocení v ostatních rozeznávacích člancích: očistci, primátu, kvašených a nekvašených chlebech a sv. oběti. »O chlebu ve večeři Páně« pravilo se, »že musí býti pšeničný, minister (kněz) při tom posvěcen, místo posvěceno, a že jest to jedno, užívá-li se chleba kvašeného nebo nekvašeného.« O očistci řeklo se: Duše svatých obdržely v nebesích dokonalou korunu jako duše; duše však hříšníků musejí trpěti dokonalý trest, ale **střední** jsou v **očistci** (*βασανιστήριον*); o tom zdali jest to oheň, nebo tma, nebo bouře, nebudeme se hádati. O primátu papežově pravilo se, »aby měl opět tolik výsad, co jich měl od počátku a před rozkolem.« O oběti ptali se Latiníci Řeků, proč po proměnění se modlí: Et fac panem quidem hunc pretiosum Corpus Christi tui; quod autem in calice isto est, pretiosum Sanguinem Christi tui, sancto tuo Spiritu transmutans. (A učin chléb tento drahým Tělem svého Krista; co však v tomto kalichu jest, drahou krví svého Krista, proměně to svatým svým Duchem). Řekové doznali, že proměnění děje se slovy Kristovými (Toto jest Tělo mé atd.), ale jako Latiníci se modlí: Jube haec perferri per manus sancti angeli tui in sublimis altare tuum (Kaž to přinést rukama svatého anděla svého na svůj vznešený oltář), tak že oni se modlí, aby Duch sv. na ně vstoupil a v nich tento chléb Tělem Kristovým a víno v kalichu Krví Kristovou učinil a obojí Duchem sv. proměnil, aby přijímajícím bylo očistěním duše ¹⁾ (t. j. aby oběť objektivně dokonalá stala se též v nás subjektivně dokonalou).

Ale nežli sjednocení provedeno býti mohlo, zemřel 10. června r. 1439. patriarcha, napsav den před tím jaksi svou závěť (extremam sententiam): Josef, z Boží milosti arcibiskup Konstantinopole, Nového Říma, a všeobecný patriarcha. Dostav se na konec svého života a muse všeobecný dluh (lidské přirozenosti) zaplatiti, chci s Boží milosti své mínění za své syny veřejně napsati a podepsati. Všechno, co katolická a apoštolská církev Pána našeho Ježíše Krista v Starém Římě vyznává, a čemu učí, vyznávám též já a ujišťuji svatě, že se vším tím se srovnávám. Uznávám též co nejjistěji svatého Otce otců, nejvyššího velekněze a zástupce Pána našeho Ježíše Krista, papeže Starého Říma, též očištec duší. Na jistotu toho bylo podepsáno 9. června r. 1439., druhé indikce.« ²⁾

¹⁾ Mansi XXXI. 1002—1006; Hard. IX. 402 sq.; Hefele VII. 721.

²⁾ Mansi XXXI. 1007; Hard. IX. 405; Hefele VII. 723.

S dovolením papežovým byl patriarcha druhý den v chrámě Panny Marie Novelly ve Florencii slavně pochován a má tam po dnes svůj náhrobek.

Po pohřbu patriarchy prosili Řekové za brzké skončení věcí, poněvadž bez patriarchy nemohou se dlouho ve Florencii zdržovati. Papež chtěl, aby mimo článek o Duchu sv., o němž veřejné dorozumění se stalo, též o člancích ostatních podobně se stalo, poněvadž nemohl se spokojiti soukromnými náhledy řeckých prelátův. A tu vznikly zas obtíže u Řekův, jmenovitě o primátu papežském, na který dávno zapomněli. Papež dal Řekům návrh (chartulam), který měli přijati a v němž jako poslední článek o primátu stálo: »Též spolu vyměřujeme, že sv. Stolica Apoštolská a Římský biskup jest nástupcem blahoslaveného Petra a zástupcem Ježíše Krista, hlavou veškeré církve, všech křesťanův otcem a učitelem a má prvenství nad veškerým světem, a že též Stolicí a Římskému biskupu v blahoslaveném knížeti Apoštolů plná moc pásti, svolávati, řídití a spravovati veškerou církev dána jest.«¹⁾ Ale císař nebyl s návrhem spokojen a hrozil odchodem. Papež odešel se zármutkem ze schůze Řekův a zanechal další vyjednávání kardinálu Juliánovi, kterýž císaře alespoň k tomu pohnul, že návrh přijal.²⁾ Potom měli Řekové poradu v bytu císařově a většina uznala návrhy Latiníků za pravé. Dne 17. června shromáždil císař kolem sebe zástupce tří východních patriarchů, mezi nimiž byl Marek Eugenikus, a 10 biskupů sjednocení nakloněných a snažil se získati Eugenika, však nadarmo; neboť prohlásil konečně, že nevěří, aby Syn byl příčinou (αἰτία) Ducha a tento z Otce a Syna jako z jednoho principu vycházel.³⁾ Den po tom měli Řekové schůzi u papeže, kdež Jan z Dubrovníka řečnil o primátu papežově, který není pouze prvenstvím cti ale též pravomocností, k němuž jest se utíkati všem utiskovaným, a který má právo svolávati synody.⁴⁾ Řekové radili se s císařem o právech a výsadách papežových od 19—21. června a přijali je až na dvě: že totiž papež i bez císaře a ostatních patriarchů všeobecné synody slaviti může, a že patriarcha, když proti výroku jeho odvolání do Říma se podá, tam před soud dostaviti se musí; v kterémž případě, pravili Řekové, jest poslati papeži soudce v onu provincii. Papež

¹⁾ Srv. Hefele VII. 729.

²⁾ Mansi XXXI. 1014; Hard. IX. 410 a 966; Hefele VII. 730 731.

³⁾ Mansi XXXI. 1015—1018; Hard. IX. 410 sq.; Hefele VII. 731.

⁴⁾ Mansi XXXI. 1018; Hard. IX. 411; 967—974; Hefele VII. 731—733.

odpověděl Řekům 22. června: že všechny výsady své církve podrží, k němu jest podávati odvolání, on veškerou církev Kristovu jako pastýř ovcí pase, jemu náleží právo svolávati všeobecné synody, a všichni patriarchové musejí ho poslouchati. Císař hrozil opět odchodem.¹⁾

Za tohoto stavu věcí ztráceli Řekové sjednocení /přízniví všechnu naději v zdar sjednocení. Ale někteří z nich, jmenovitě Isidor Kyjevský, Bessarion a Dorotheus Mitylenský učinili ještě pokus a rozprávěli dílem s papežem dílem s císařem, a tak našel se nový způsob k sjednocení. Papež pozval císaře k sobě, a oba radili se spolu. Dne 26. června zvolili Latiníci a Řekové po šesti deputovaných, kteří v příbytku papežově ve zvláštní místnosti mezi sebou disputovali, za tím co ostatní Řekové s císařem v jídelně papežově něčeho požívali. Po této disputaci sešli se Řekové v bytu císařově a složili toto vyjádření: O prvenství (ἀρχή) papežově vyznáváme, že jest nejvyšším veleknězem a správcem (ἄρχιεπίσκοπος καὶ ἐπίτροπος), zástupcem a vikářem Kristovým, pastýřem a učitelem všech křesťanů, který by řídil a spravoval (διούμενος τε καὶ κυβερνῶν) církev Boží bez újmy výsad a práv východních patriarchů. Víc uznati nechtěli Řekové, jsouce odhodláni raději odejíti s nepořízenou. V sobotu 27. června přišli arcibiskupové Isidor Kyjevský a Dorotheus Mitylenský ku papeži, aby při povolnosti Řekův o slavnosti Petra a Pavla (29. června) sjednocení bylo provedeno. Papež slíbil jim odpověď ještě týž den²⁾ a radil se hned s Latiníky právě četn³⁾ u něho přítomnými. Po návrhu papežově zvolil každý stav (status) sněmu čtyři deputované, aby s Řeky dekret sjednocení zhotovili; však uplynulo osm dní, nežli s úkolem byli hotovi.³⁾ V neděli dne 28. června složili sice dekret unie, ale když jej přinesli k císaři, namítal hned proti úvodním slovům: Eugenius etc. ad perpetuam memoriam, že tam musí státi též jeho jméno nebo žádné, neb alespoň k jménu papežovu musí býti připojeno: consensu Serenissimi imperatoris et patriarchae Constantinopolitani ceterorumque patriarcharum (se srozuměním nejjasnějšího císaře a patriarchy Kt. a ostatních patriarchů). Dále káral císař výraz v dekretu: »že papež má míti výsady, jak jsou vyměřeny v Písmě sv. a výrocích Svatých«, poněvadž prý z čestných názvů

¹⁾ Mansi XXXI. 1018 sq.; Hard. IX. 411 sqq.; Hefele VII. 733 sq.

²⁾ Mansi XXXI. 1019 sq.; Hard. IX. 414 sq.; 978 sq.; Hefele VII. 734 sq.

³⁾ Hard. IX. 979 - 983; Hefele VII. 735 sq.

Svatých papeži nelze vyvozovati výsad, žádal za změnu znění a hrozil opět odchodem. Papež jsa z toho zarmoucen poslal k císaři několik kardinálů, kteříž hned k tomu přivolili, aby ku papežovu jménu se připojilo: consensu Serenissimi imperatoris et patriarcharum, ale setrvali na znění »dle výroků Svatých«, poněvadž ze spisů Svatých nejlépe primát papežův se dokazuje. Císař navrhoval místo: »dle výroků Svatých« znění: »dle znění kanonů (juxta tenorem canonum; κατά τὴν δύνανται τῶν κανόνων), a tak rozešli se bez pořízení. Po nových poradách Řeků s Latiníky konaných 30. června usnesli se týž den u večer Řekové ve své poradě, aby onen odstavec zněl: Papež mějž své výsady dle (κατά) kanonů, výroků Svatých, Písma sv. a akt synod«. Toto znění bylo papeži oznámeno. Konečně bez pochyby opětnou snahou Řeků dostal onen odstavec znění: »jak obsaženo jest v aktech všeobecných sněmův a sv. kanonech« (quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur). Po některých ještě vyjednáváních sestoupilo z každé strany šest deputovaných a sepsali 2. července **výměr** (definitio, ἐρως nebo τόμος) po latinsky a řecku; na straně pravé bylo latinské znění, na levé řecké. Však Řekové vpravili podloudně k větě: salvis juribus et privilegiis patriarcharum (se zachováním práv a vysad patriarchů) slovíčko: »omnibus« (všech); což Latiníci připustiti nechtěli, aby se jím nerozuměla všechna práva za rozkolu vykonávaná. Za těchto sporův uběhl čtvrtek a pátek (2. a 3. července) bez učinění unie, až konečně Latiníci svolili, aby slovíčko: »omnibus« se podrželo.¹⁾ V sobotu 4. července r. 1439. byl dekret unie deputovaným v kostele sv. Františka po řecku a latinsky přečten a v neděli 5. července od Řeků v bytu císařově u přítomnosti tří latinských biskupův, jednoho protonotáře a potom od Latiníků v klášteře Panny Marie Novelly, kde papež bydlil, u přítomnosti desíti řeckých svědků podepsán. Jenom Marek Eugenikus a z Florencie uprchlý biskup stauropolský nepodepsali. U večer 5. července přišli Řekové ku papeži na jeho pozvání, a tu u přítomnosti všech prohlásil slavně Bessarion, arcibiskup nicaejský, že církev řecká věří v přepodstatnění (transsubstantionem), a že proměnění děje se slovy Kristovými, jak tomu jmenovitě sv. Jan Zlatoústý učí.²⁾

¹⁾ Mansi XXXI. 1022—1026; Hard. IX. 415—418; Hefele VII. 737—739.

²⁾ Mansi XXXI. 1045 sq.; Hard. IX. 983; Hefele VII. 740 sq.

Dekret unie (výměr, *ἔπος, τόμος*), jež v příslušnou formu po latinsky a řecku Ambrož Traversari upravil a v znění řeckém Bessarion na mnohých místech opravil, byl v pondělí dne 6. července r. 1439. v hlavním chrámě florentském mezi službami Božími slavně prohlášen. Kardinál Julián četl jej po latinsky, Bessarion po řecku, a řečtí i latinští preláti s plnomocníky Rusův, Iberů, Valachův a císaře trapezuntského přisvědčili k němu. Potom sloužil papež slavnou mši sv. pontifikální.

Dekret unie (definitio, výměr, *ἔπος, τόμος*) zní: »Eugen, biskup, služebník služebníků Božích, na věčnou památku; se srozuměním svého v Kristu nejmilejšího syna Jana Palaeologa, římského císaře, jakož i zástupců našich ctihodných bratrů patriarchův a ostatních zástupců východní církve. Radujte se nebesa a plesej země (Laetentur coeli): odňata jest zeď, která západní a východní církev dělila, pokoj a svornost navrátily se. — Ve jménu nejsvětější Trojice, Otce, Syna a Ducha sv., se schválením tohoto všeobecného sněmu florentského ustanovujeme (hoc sacro universali approbante Florentino Concilio, definimus), aby všichni křesťané tuto pravdu víry věřili a přijali a všichni tak vyznávali, že Duch sv. z Otce a Syna věčně jest a svou podstatu a své osobní bytí (suumque esse substistens) z Otce a spolu Syna má a z obou věčně jako z jednoho principu a jednoho dýchání vychází. Prohlašujeme, že způsob mluvy u sv. Učitelův a Otců: Duch sv. vychází z Otce skrze (per) Syna k témuž smyslu směřuje a naznačuje, že též Syn dle Řekův jest příčinou, dle Latinův však principem osobního bytí (subsistentiae) Ducha sv. jako i Otec. A poněvadž všechno, což jest Otcovo, Otec sám svému jednoroznému Synovi při jeho zplození dal mimo bytí Otcem: proto totéž, že Duch sv. ze Syna vychází, má Syn též od Otce od věčnosti, od něhož sám od věčnosti zplozen jest. K tomu stanovíme, že výklad oněch slov »Filiique« pro vysvětlení pravdy a tehdejší potřebu dovoleně a důvodně do symbola vložen byl. Rovněž stanovíme, že v přesném i nekvašeném chlebu pšeničném v pravdě Tělo Kristovo se zhotovuje (confici) a že kněží Tělo Páně na oltáři zhotovovati musejí každý dle obřadu své církve buď západní nebo východní. Spolu stanovíme, že duše těch, kteříž opravdu lkajíce v lásce Boží zemřeli, však hodného pokání za hříchy dopuštěním neb opuštěním spáchané nevykonali, po smrti tresty očišťovacími očištěny bývají a že k úlevě těchto trestův jim napomáhají přímluvy žijících, totiž obětí mše sv., modlitby, almužny a jiné dobré skutky, kteréž od věřících za věřící se konají, dle ustanovení církve. Však duše

těch, kteří po křtu buď žádným hříchem se neposkvřili, nebo po hříchu v těle nebo bez těla, jak svrchu praveno jest, se očistili, jsou do nebe přijaty a patří jasně na samého Boha trojjediného a jednoho, jak jest; ovšem dle rozdílu zásluh jeden dokonaleji druhého. Ale duše těch, kteří ve skutečném, smrtelném hříchu zemřeli nebo v samém dědičném umírají, sestupují do pekel, aby tam byly různými tresty trestány. Rovněž stanovíme, že sv. Stolica Apoštolská a Římský biskup **ma prvenství nad celým světem a že tento biskup Římský jest nástupcem blahoslaveného Petra, knížete apoštolů, pravým zástupcem Kristovým a hlavou veškeré církve a všech křesťanů otcem a učitelem** (Item definimus Sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum pontificem Romanum successorem esse beati Petri, principis Apostolorum et verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem existere); a že jemu v blahoslaveném Petru od Pána našeho Ježíše Krista plná moc pásti, řídit a spravovati veškerou církev dána jest; jak také (quem ad modum) to v aktech všeobecných sněmův a sv. kanonech obsaženo jest. Spolu obnovujeme řád podaný v kanonech ostatních ctihodných patriarchův; aby patriarcha konstantinopolský byl druhým po nejsvětějším biskupu římském, třetím alexandrijský, čtvrtým antiošský a pátým jerusalémský se zachováním totiž všech výsad a práv jejich.«

Pod zněním latinským jsou podpisy Latiníků. Nejprve podepsal papež: Ego Eugenius, Catholicae Ecclesiae episcopus, ita definiens subscripsi (Já Eugen, biskup katolické církve, takto stanově podepsal jsem; on sám byl stanovící čili definující); po něm podepsalo 8 kardinálů; dva patriarchové, jerusalémský a gradský; 61 arcibiskupův a biskupův a 43 opati a generálové řádův (úhrnem 115 podpisů), větším dílem jenom se »subscripsi« (podepsal jsem) anebo též bez toho. Řecké znění podepsali císař, zástupcové patriarchů, arcibiskupové, biskupové a 12 nižších prelátův (úhrnem 33 podpisy), všichni s jednoduchým řeckým přídavkem: podepsal jsem (ὑπέγραψα), ale císař: »Já v Kristu Bohu pravověrný císař a samovládce Římanů Palaeologus podepsal jsem.« ¹⁾ Marek Eugenikus nepodepsal.

¹⁾ Znění tohoto dekretu z původního exempláře, který ve Florencii se chová, vydal r. 1857. Karel Milanesi v *Giornale storico degli Archivi Toscani* (v příloze to k *Archivo storico Italiano*. Firenze. T. I. p. 210); ap. Hefele

Tento florentský dekret jest důležit svými výroky o primátu papežově, o nějž tenkrát veliké spory se vedly. Papež jest hlavou veškeré církve, má svou moc přímo od Krista, jehož náměstkem jest, a nikoliv od věřících; jest otcem, ale též učitelem všech křesťanův, jehož všichni poslouchati mají, čímž převrácené a revoluční náhledy četných universitních učenců byly zavrženy a přesná ústava církve slavně Západem i Východem vyslovena.

Za několik dní po učiněném sjednocení učinili Latiníci několik otázek k Řekům, týkajících se větším dílem obřadů, k nimž odpověděl uspokojivě Dorotheus, arcibiskup mitylenský, až na dva články: zrušení manželství a volbu patriarchy. Papež žádal na Řecích, 1. aby svou praxi, rušiti manželství, změnili, 2. Marka Eugenika potrestali a 3. nového patriarchu zvolili. Řekové odpověděli soukromí, že manželství z dobrých příčin u nich se ruší, že patriarcha od celé eparchie se volí a v hlavním chrámě sv. Sofie se světí a že Marek Eugenikus za své chování bude odpovídati. Úřední odpověď dáti zakázal císař a papež spokojil se se soukromou.¹⁾ Papež schválil veškeren východní obřad a Řekové zapsali jej do diptych. Co do řeckých diecézí pod vládou benátskou stojících, v nichž byli řečtí a latinští biskupové, povolil papež, aby takové diecése, v nichž dříve latinský biskup zemře, ku patriarchátu konstantinopolskému připadly a když umře dříve řecký biskup, za to ku patriarchátu římskému připojeny byly.²⁾ Když všechno smlouveno bylo, odcestoval císař 26. srpna r. 1439. z Florencie přes Benátky do Konstantinopole. Papež dal jemu peníze, vojáky a dvě vyzbrojené válečné lodi, slíbil další podporu a vyzýval k ní křesťanské panovníky. Učiněnou jednotu oznámil okružníkem veškerému křesťanstvu³⁾ a poslal posly na Východ. Alexandrijský patriarcha Filotheus, k němuž byl františkán Albert poslán, poslal jemu list, kterým mu oznamuje, že jednotu přijal a jeho jméno před jména patriarchů do liturgie zapsal.⁴⁾ Dne 18. prosince r. 1439. jmenoval papež metropolity Isidora z Kyjeva a Bessariona z Nicaeje pro jejich zásluhy o unii kardinály.

VII. 749; Raynald. ad ann. 1439. n. 7; Denzinger: *Enchiridion Symbolorum* p. 200.

¹⁾ Zde končí zpráva Dorothea Mitylenskébo o sjednocení Řeků. Mansi XXXI. 1039—1045; Hard. IX. 430—434.

²⁾ Syropulus l. c. 302 sq.; Hefele VII. 757 sq.

³⁾ Hard. IX. 1000 sqq.

⁴⁾ Hard. IX. 992; Raynald. ad ann. 1442. n. 8; Hefele VII. 782.

Po odchodu Řeků z Florencie zůstal sněm dále všeobecným,¹⁾ nazýval sám sebe synodou oekumenickou a zasedal ve Florencii ještě tři léta až do r. 1442., kdy byl 26. dubna do Říma přeložen. V Lateranu byla dvě veřejná sedění 30. září r. 1444. a 7. srpna r. 1445. O tomto pokračování florentské synody není nic více známo. Po odchodu Řekův obíral se sněm mimo revoluční počínání Basilejských hlavně se sjednocováním ostatních Východanův, o němž při těchto mluviti budeme.

§. 380. Další dějiny unie až do jejího zrušení; pád Konstantinopole (r. 1453.).

Na počátku roku 1440. dostal se císař se svými Řeky do Konstantinopole, ale za jeho nepřítomnosti popudili mnichové a duchovní, kteří doma zůstali, zle lid proti unii, tak že biskupy a ostatní navracující se s potupou přijal a jim azymitů, Latiníkův, odpadlíkův a kacírů spílal. Hlavou a středem všech odpůrců sjednocení stal se Marek Eugenikus, který v Itálii císaři sliboval, že doma jednotu přijme, jen když před Latiníky tohoto pokoření zbude. Odpůrcové unie roztrušovali pomluvy o sněmu florentském, že prý preláti, jmenovitě patriarcha Josef, byli uplacení a proto jednotu přijali, že prý k sjednocení byli nouzí a hladem přinuceni, že místa Otců byla porušena a starý ctihodný obřad východní zavržen. Na tyto pomluvy odpovídali učení přátelé unie Bessarion, protosyncell Řehoř, arcibiskup Ondřej z Rhodu a biskup Josef z Methony, jejichž však slovo bohužel nenalezlo sluchu. Mnozí hodnostáři, kteří ve Florencii podepsali, byli všeobecnou nenávisť Latiníků zase strženi a odpadli od unie, jako na př. Antonius, metropolita heraklejský. Císař ustanovil sice přitele unie Metrofana, metropolitu z Cyzika, patriarchou konstantinopolským, ale když tento proti nepřátelům unie rozhodně vystoupil, ohradili se proti tomu patriarchové alexandrijský, antiošský a jerusalémský, přikázali duchovním, jež Metrofanes ustanovil, pod trestem klatby vzdáti se svých míst a hrozili císaři, že za něj více modliti se nebudou, neodtrhne-li se od unie florentské. Po smrti Metrofanově († 1. srpna r. 1443.) zůstal patriarchální stolec delší dobu uprázdňen. Nový patriarcha protosyncell Řehoř III. (od 7. července

¹⁾ Neboť když část biskupů vyřídívši své zvláštní věci s dovolením papežovým a sněmu odcestuje, nečiní to nijaké újmy všeobecnosti sněmu.

r. 1445.) nedopracoval se žádných úspěchů pro unii v Konstantinopoli, byl na synodě nepřítel unie, mezi nimiž byl též Marek Eugenikus, r. 1448. nebo 1449. sesazen, poděkoval se r. 1451. a odebral se do Říma, kde v pověsti svatosti zemřel. Císař vida nechut lidu k unii, stával se sám k ní vlažným, jmenovitě když křesťanské voje krále polského a uherského Vladislava III. Varnenčíka hroznou porážkou 20. listopadu r. 1444. u Varny od sultána Amurata II. poraženy byly, v níž král padl a legát kardinál Julián Caesarini na útěku zabit byl. Eugen IV. snažil se všemi silami zachovati východní císařství, ale Západ vida bídné počínání a chování Řekův, ustával ve své horlivosti pro ně. Novým neštěstím pro unii byla porážka, kterouž utrpěli Uhři pod vedením Jana Hunyadiho na Kosově Poli na Sitnici mezi Prištinou a Vučitrnem hlavně zradou Valachů v třídení bitvě (17.—19. října) r. 1448. od přesily sultána Mohameda II.

Po Janu VII. Palaeologovi následoval na trůně bratr jeho Konstantin XI. Palaeologus (r. 1448.—1453.), poslední křesťanský panovník v Konstantinopoli. Jsa hrozně Turky sevřen, hledal pomoci u papeže Mikuláše V. a ospravedlňoval, jak mohl, že unie posavad prohlášena nebyla. Papež žádal delším listem od 11. října r. 1451. za provedení unie,¹⁾ mezi tím však obrátil se sultán Mohamed II. proti svému starému nepříteli knížeti karamanskému do Asie, čímž nebezpečnost v Konstantinopoli hrozící zmizelo a s ním též ochota k unii. Zaslepení Řekové chtěli války Mohamedovy v Asii použiti, aby svou lakomost nasýtili a hrozili mu, že jeho synovce Urchana, který byl v Konstantinopoli vychován, za pretendenta trůnu postaví, když za jeho vydržování dvojnásobná suma se nezaplatí. Tu učinil sultán mír s knížetem karamanským, vrátil se do Adrianopole a připravoval se hrozně od počátku zimy r. 1451. k dobytí Konstantinopole.²⁾ Císař ukazoval opět ochotu k unii a prosil za pomoc proti Turkům. Papež poslal do Konstantinopole kardinála Isidora Kyjevského provést unie. Isidor opustil 22. května r. 1452. Řím, přišel s 200 ozbrojenci do Konstantinopole a konal 12. prosince r. 1452. po přemožení mnohých obtíží s císařem, mnohými velmoži a asi 300 duchovními v chrámě sv. Sofie slavnost unie. Však byl to pouhý přelud; duchovenstvo a lid zmařili unii. Hrozná zběsilost vypukla proti unii, právě když Turci již blížili se Konstantinopoli. Rozkolníci duchovní proklí-

¹⁾ Raynald. ad ann. 1451. n. 1. a 2.

²⁾ Pastor, Geschichte der Päpste I. 446.

nali slavně všechny stoupence florentské unie, odpírali ve zpovědnici všem rozřešení, kdo slavnosti unie se účastnili, a napomínali nemocné, aby raději bez svátostí umřeli, nežli od sjednocených je přijali. Luza proklínala sjednocené a námořníci v přístavě připíjeli na zkázu papeže a otrokův jeho. Tato zuřivost proti obcování s Římem zmocnila se všech kruhův i nejvyšších; nejmocnější muž malomocné říše Lukáš Notaras vyslovil se, že by raději v městě viděl turecký turban nežli římskou tiaru. Sjednocení byli malomocni.¹⁾ Zběsilcům nebylo pomoci. Dne 6. dubna r. 1453. oblehl Mahomed II. nejméně se 160.000 muži Konstantinopol, proti nimž postavil císař jenom 4973 Řeky a okolo 2000 cizinců (Janovanů, Benátčanů, Kretanů, Románův a Španělů). Císař a Latíníci činili divy udatnosti, kdežto veliká většina Řeků zbaběle se chovala, těšíc se zpozdlými proroctvími mnichů, plačíc a nařikajíc v kostelích, místo aby na hradbách stáli. »Veřejně vyznávali své hříchy, ale žádný nevyznával své zbabělosti, zločinu, pro nějž není odpuštění národu, který vlastenectví nemá.« Dne 29. května r. 1453. dobyli Janičáři Konstantinopole; císař s četnými věrnými padl v boji, kardinál Isidor vyvázl šťastně z dobytého města. Dle starého proroctví, že Turci v městě až k sloupu Konstantinovu proniknou, pak však andělem s nebe z města až na perské meze zahrnutí budou, se řídíce, spěchali všichni k chrámu sv. Sofie a naplnili jej. A tu praví řecký dějepisec Dukas: »Kdyby v onom okamžení anděl s nebe byl sestoupil a prohlásil: přijměte církevní unii, přece by se byli k ní nepřidali a raději se Turkům odevzdali, nežli k církvi římské připojili.« Všichni v chrámě jatí byli prodáni v otroctví a chrám proměněn v mešitu.²⁾ Tak zahynulo východní římské císařství.

Sultán Mohamed věda, že nelze najednou všechny Řeky k islamu přinutiti, snažil se jako chytrý politikář řecké duchovenstvo k sobě připoutati, postavil se na stranu rozkolu a způsobil, že zarytý odpůrce sjednocení Gennadius (Jiří Scholarius) patriarchou byl zvolen a od něho 1. června r. 1453. způsobem u východních císařův obvyklým odevzdáním zlaté hole instalován; čímž poslední stopa unie v turecké říši zmizela. Unie trvala ještě v Polsku, Litvě a na ostrovech Středozemního moře, které pod panství Latinův náležely.³⁾

¹⁾ l. c. 450 sq.

²⁾ l. c. 455—457.

³⁾ l. c. 457. — Od patriarchy Parthenia III., který byl r. 1657. oběšen,

Gennadius musil se r. 1455. poděkovati a patriarchou stal se Joasaf, který malé poslušnosti u duchovenstva nalézal. R. 1461. oblehl Mahomed II. Trapezunt, kde panoval David Komnenus, a přinutil císaře toho, že se vzdal a tak zmizelo císařství trapezuntské, které si Komnenovci založili. Komnenus byl se svou rodinou v Adrianopoli r. 1462. popraven. Pád Konstantinopole a východního císařství pokládali Latiníci a všichni Řekové, kteří sjednocenými zůstali nebo sjednocení přáli, za trest Boží pro zrušení unie.

§. 381. *Boj katolické církve s rozkošem na Rusi.¹⁾*

Rusové byli, jak jsme v §. 254. ukázali, původně katolíci řecko-slovanského obřadu, obcovali církevně s Apoštolskou Stolicí, ano velkokníže kyjevský Izjaslav (r. 1054—1078.) učinil za papeže Řehoře VII. Rus lénem papežským. Kyjevský metropolita Efrem (r. 1090—1096.) zavedl po žádosti papeže Urbana II. římskou slavnost »přenešení ostatků sv. Mikuláše do Bar,« která do dnešního dne na Rusi se slaví. Metropolita Nikefor (r. 1104—1121.), rodem Řek, byl první, který začal do ruské katolické církve vstěpovati rozkol, jenž znenáhla veškerou Rus zachvátil, ačkoli přece stále dějinami Rusů katolická nít se táhne.

Posledním velkoknížetem kyjevským byl Mstislav Izjaslavič (r. 1167—1169.), proti němuž povstal suzdalský údělný kníže Ondřej Jurjevič, spojil se s ostatními údělnými knížaty ruskými, vyjma haličské, přepadl nenadále Kyjev a dobyl 8. března r. 1169. Mstislav prchl do Volyně, Ondřej dal Kyjev svému bratru Hlibovi jako úděl a učinil sám sebe velkoknížetem, čímž velkoknížetství kyjevské, trvavši 287 let, za své vzalo a na jeho místo vstoupilo velkoknížetství suzdalské s hlavním městem Vladimíří na řece Klazmě (r. 1169—1328.). Tataři porazili spojené ruské knížata na řece Kalce 31. května r. 1224., potom vytáhli z jara r. 1238. znova proti Rusům; chan Batyj dobyl Moskvy, Vladimíře, Suzdalu a porazil velkoknížete Jiřího na řece Siti, kde velkokníže padl

neinvestoval více sultán patriarchů, maje to pod svou důstojností, ale činil to velký vezír.

¹⁾ Dr. Pelesz: Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom. Wien. 1878. sv. I. 232 sqq. — Moje rozprava: „Stručné dějiny katolické církve v Rusku“; v Časopise katolického duchovenstva. 1885. str. 86 sqq.

(4. března r. 1238.). Dne 4. prosince r. 1240. dobyli Tataři Kyjeva, který v ssutiny proměnili; Batyj porazil Poláky u Krakova a zmocnil se Uher. Jiné oddělení Tatarů pod vůdcem Petou porazilo Jindřicha II. Pobožného, knížete vratislavsko-krakovského, na Dobrém poli u Lehnice, kde kníže padl (r. 1241.). Král český Václav I. přitáhl až po bitvě. Tataři nechtějící s ním se měřit, obrátili se do Kladska, aby odtud vedle Krkonoší do Čech vpadli. Nemohouce úmyslu svého pro záseky provést, vtrhli do Moravy, byli však u Olomouce od Jaroslava ze Šternberka poraženi a prchali do Uher. Tak zachovali Čechové Západ od jha tatarského. Batyj vyklídl Uhry dílem pro moc českou, dílem pro smrt velkého chána Oktaje († r. 1241.). Rusko však zůstalo po dvě stě let pod panstvím Tatarů (Mongolů); ruská knížata poddala se jim, následující v tom příkladu velkoknížete Jaroslava II.; a tak ztratilo Rusko r. 1243. svou samostatnost. Za velkoknížete suzdalského Ondřeje (r. 1249—1252.) rozdělili Tataři Rusko ve dvě části: Východní a Západní; ve Východním (Velkorusku), t. j. v krajinách východně od Dněpru ležících stáli v čele suzdalská knížata; v Západním, t. j. v krajinách západně od Dněpru (Malorusku) knížata haličská (od r. 1250.). V těchto dobách tatarských začalo okolo r. 1300. v popředí vystupovati knížetství moskevské, jehož panovník Daniel velkoknížetství suzdalského zmocniti se chtěl. Když Rusové r. 1327. na lichou zprávu, že Tataři je k mohamedánství přinutiti chtějí, všechny Tatary v zemi pobýli, propůjčil se moskevský kníže Ivan (Jan) Kalita Tatarům za nástroj ku potrestání Rusů, zpustošil s jejich pomocí Rusko lépe, nežli by to oni sami byli dovedli, a byl za to roku 1328. za velkoknížete povýšen. Tímto hanebným a velezrádným způsobem bylo moskevské velkoknížetství založeno. Ano nový velkokníže Ivan Kalita (1328—1340.) dovedl toho mnohými pomluvami, že Alexander, dřívější velkokníže, se svým synem Theodorem do Saraje dostaviti se musili, a byli tam v listopadu r. 1339. odpraveni. Velkokníže Ivan III. (r. 1462—1505.) odepřel Tatarům poplatek a stal se r. 1480. samostatným.

V polovici 14. století bylo Západní Rusko čili Malorusko rozděleno v haličské a litevské Rusko. Litevský kníže Gedymín dobyl r. 1320. větší části Maloruska, kdežto haličské a vladimírské knížetství zůstalo ještě nějaký čas samostatné, až je roku 1349. polský král Kazimír III. opanoval a ku polské říši přivtělil. Roku 1386. spojilo se velkoknížetství litevské, k němuž Gedymínem dobyté Malorusko náleželo, s Polskou osobní unií a potom r. 1569.

lublinskou unií na dobro jako část Polsky. Od té doby náleželo celé Malorusko ku polskému království.

Kyjevský metropolita Maximus opustil r. 1299. zpustošený Kyjev a usadil se ve Vladimíři na Klazmě, odkudž metropolita Petr působením moskevského knížete Ivana Kality r. 1328. své sídlo do Moskvy přeložil. Přeložení sídla metropolitního z Kyjeva do severní Vladimíře naplnilo jižní knížata nevolí, jmenovitě když sídlo do Moskvy přeneseno bylo, a oni stojící pod vládou polskou a litevskou pracovali o to, aby měli samostatnou metropoli pro sebe, a tak rozdělila se jedna kyjevská metropole ve 14. století na tři: 1. haličskou se sídlem v Haliči s biskupstvími chelmským, přemyšlským a vladimírským, jejíž založení vymohl r. 1371. na konstantinopolským patriarchovi Filotheu polský král Kazimír III. za metropolity Alexia (r. 1354—1378.), která však brzo r. 1414. zahynula; 2. kyjevsko-litevskou se sídlem v Kyjevě, Vilně a Novogrodsku, a 3. moskevskou, jejíž metropolité si po dlouhý čas dávali název: metropolita Kyjeva a celého Ruska.

Když r. 1203. křižáci Konstantinopole dobyli, snažil se papež Innocenc III. haličského knížete Romana pohnouti k unii a nabízel mu královskou korunu; však kníže nesjednotil se bez pochyby pro odpor biskupů. Listem ze 7. října r. 1208. vybízel Innocenc III. ruthenské biskupy k unii poukávav k tomu, že Řekové s Římem se sjednotili,¹⁾ ale nadarmo. Však v knížectví halickém byli četní bojaři a lid, kteří spojení s Římem si přáli. Po smrti knížete Romana († r. 1205.) zmocnil se král uherský Ondřej Haliče, dosadiv na její stolec svého syna Kolomana a obrátil se ku papeži Innocencovi III. listem z r. 1214., v němž ho prosí, aby syna jeho za krále povýšil a ostríhomským arcibiskupem korunovati dal, a spolu ujišťuje, že budoucně haličská knížata a lid římské církvi věrnými budou;²⁾ což by král nebyl mohl tvrditi, kdyby unie tam četných stoupenců nebyla měla. Tehdejší metropolita Matouš (r. 1200—1220.) neprotivil se papežovu listu k ruthenským biskupům a korunování krále Kolomana latinským arcibiskupem, a posvětil Dobryniu Jadrenkoviče, který v Konstantinopoli, kdež unie panovala, mnichem se stal, za arcibiskupa novogorodského; z čehož plyne, že Matouš nebyl rozkolníkem, ale katolíkem. Jeho nástupce Řek Cyrill I. (r. 1224—1233.) přišel z rozkolnické Niceje na Rus za metropolitu a byl patrně rozkolníkem, ačkoli ne zarputilým.

¹⁾ Ap. Pelesz I. 305.

²⁾ l. c. I. 306.

Za jeho metropolitství přišli poslové Rusů (bezpochyby novgorodských a pskovských) k legátu papežskému Vilémovi, moden-skému biskupu, který v tamějších krajinách dlel, s prosbou za poučení. Papež Honorius III. poslal list »všem králům ruským« (universis regibus Russiae »Gaudeamus in Domino«), vyzývá je, aby ještě jednou svou vůli mu vyslovili, zdali k svému poučení chtějí míti legáta a přiznati se k víře katolické.¹⁾ Účinek listu není znám. Haličský kníže Daniel prosil papeže Innocence IV. okolo roku 1245. za pomoc proti Tatarům a královskou korunu. Papežský legát odebral se r. 1248. do Haliče, smířil Daniela a jeho bratra Vasilka, knížete vladimírského, s církví²⁾ a papež chválí Daniela listem ze září r. 1248., jímž spolu potvrdil ruthenský obřad, pokud se katolické víře neprotiví.³⁾ Korunovací Daniela za krále vykonal papežský legát Opiso v Drohičině, městě na Buhu r. 1255.; však Daniel zrušil brzo unii (r. 1257.), ale podržel název královský.⁴⁾ Papež Alexander IV. napomínal jej nadarmo ku poslušnosti.⁵⁾

Skoro týž čas byla naděje, že i severní Rusko přistoupí k unii. Velkokníže suzdalský Jaroslav II. (r. 1238—1246.) učinil před papežským legátem Janem de Plano Carpino vyznání víry a byl přijat do církve. Bezpochyby chtěl též svůj národ k unii přivést, ale musil se dostaviti před chana, odkudž více se nenavrátíl a tak úmyslu svého neprovedl. Papež Innocenc IV. poslal k jeho synu Alexandrovi Nevskému list, v němž jej k unii vybízí a napomíná, aby vpád Tatarů německým rytířům oznámil, kteří mu ku pomoci přispějí. Však on odpověděl papeži, že o římském učení nic slyšeti nechce, a odebral se k chanovi.⁶⁾

Metropolita Maximus II. (r. 1182—1305.), rodem Řek, byl sice dosazen od katolického patriarchy konstantinopolského Jana Vekka, horlivého přítele unie, však obcoval živě s Řeky, kteříž opět k rozkolu se navrátili, pročž nebyl katolíkem, jak mnozí dějepisci myslí. On přeložil r. 1299. své sídlo do Vladimíře, však název kyjevského metropolity podržel on i nástupcové jeho.

Poněvadž polský král Kazimír III. zřízení haličské metropole si vymohl, pokusil se o totéž velkokníže litevský Olgerd (roku

¹⁾ l. c. I. 312.

²⁾ l. c. I. 277. 318 sq.

³⁾ l. c. I. 279.

⁴⁾ l. c. I. 279. 321.

⁵⁾ l. c. I. 280. 322.

⁶⁾ l. c. I. 322—324.

1341—1377.) pro své poddané ruské. Patriarcha konstantinopolský Filotheus poslal k němu syncella Jana a mnicha Cypriana, rodem Srba, vyšetřit sporů mezi velkoknížetem a metropolitou Alexiem (r. 1354—1378.). Mnich Cyprian dovedl toho, že jej patriarcha Filotheus r. 1376. posvětil za metropolitu Kyjeva a Litvy s právem nástupnictví v celém Rusku. Skutečně stal se po mnohých piklech a násilnostech metropolitou celého Ruska (r. 1389—1406.), ale nezdá se, že by byl býval katolíkem. Po smrti jeho poslán za metropolitu Fotius (r. 1408—1431.) z Konstantinopole; však velkokníže litevský Vitovd Alexander (r. 1392—1430.), nemoha vyjednáváním s císařem a patriarchou konstantinopolským dosíci samostatné metropole, svolal biskupy své říše do Novogrodu a dal za metropolitu posvětit Řehoře Semivlaca (16. listopadu r. 1416.). Tento Řehoř (r. 1416—1419.) jest onen Jiří, arcibiskup kyjevský, který přišel s poselstvím císaře a patriarchy Konstantinopolského na sněm kostnický (19. února r. 1418.) vyjednávat o smír církve východní a západní. Nebyl sice katolíkem, ale klonil se k unii. Po smrti jeho smířil se Vitovd s Fotiem a uznal jej r. 1420. za metropolitu. Po smrti Fotiově († 1. července r. 1431.) stal se metropolitou Kyjeva a celého Ruska biskup smolenský Herasim (r. 1433—1435.). Navraceje se z Konstantinopole nechtěl pro mor v Moskvě zuřící tam se odebrati, přišel k velkoknížeti litevskému Svidrygailovi (r. 1430—1432.) a vyjednával s ním, kterak by bylo lze smír s Římem, o němž již jeho předchůdce pracoval, provésti. Poněvadž však Herasim se Sigmundem, nepřitelem velkoknížete, tajně obcoval, dal jej Svidrygailo ve Viterbsku v červenci r. 1435. upáliti.

Když těmito dvěma metropolity cesta k unii byla připravena, vstoupil na metropolitní stolec Isidor, hlavní bojovník za unii, byv naň povýšen od císaře Jana VII. Palaeologa a patriarchy Josefa. Byl rodem Bulhar, přibyl do Moskvy r. 1437. a byl od velkoknížete Basila III. (Vasila) přátelsky přijat. S dovolením velkoknížete nastoupil na cestu 8. září r. 1437. k všeobecnému sněmu do Ferrary, jsa doprovázen biskupem suzdalským Abramiem a sto osobami duchovními i světskými. Ve Ferrare byl s Bessarionem a Markem Eugenikem mluvčím Řekův a horlitem pro unii, kterou podepsal slovy: »Isidor, metropolita Kyjeva a veškeré Rusi, zástupce apoštolského stolce nejsvětějšího patriarchy antiošského Dorothea, rád jsem podepsal.« Papež Eugen IV. jmenoval jej r. 1439. svým legátem pro Rusko, Litvu, Livonsko a Polsko, pro všechny provincie, které k jeho metropoli náležely, aby tam unii utvr-

zoval. Na cestě domů vydal z Budina pastýřský list k věřícím své metropole, v němž jim unii oznamuje a k věrnosti k ní napomíná. V Sandeči přijal jej o velikém pátku r. 1440. slavně krakovský biskup kardinál Zbigniev Oleśnicki. Z jara r. 1441. dostal se do Moskvy a podal velkoknížeti list Eugena IV., v němž jemu unii oznamoval a za podporu v jejím provádění prosil. Isidor měl podati zprávu o florentském sněmu při slavných službách Božích, kterých se velkokníže, biskupové, bojaři a nescíslné množství lidu účastnilo. Však již vstup Isidorův do chrámu s papežským legátským křížem nelíbil se Moskvánům; ještě více byli nevolí naplněni, když při službách Božích jméno papežovo slyšeli. Po službách Božích prohlásil jeden jáhen s ambonu florentskou unii. Poněvadž ji císař a řečtí biskupové podepsali, neosměloval se nikdo proti ní povstati. Tu vyvstal velkokníže, jmenoval Isidora falešným pastýřem, vrahem duší a bludařem, svolal potom své biskupy a kázal jim prozkoumati florentské dekryty. Oni vidouce smýšlení velkoknížete, velebili víru jeho, zavrhli florentské dekryty a velkokníže Basil dal Isidora do tuhé vazby klášterní. Isidor, jemuž patrně smrt ohněm byla přisouzena, prchl šťastně z vazby do Tvera ke knížeti Borisovi a odebral se odtud do Litvy a Kyjeva, kde byl jist před Moskvany, a delší dobu pobyl. Ačkoli v těchto krajinách byli četní stoupenci rozkolu, přece vliv metropolity a katolická zemská vláda napomáhaly znamenitě jednotě. Tehdejší polský král Vladislav III. udělil r. 1443. diplomem datovaným v Budině sjednocené ruthenské hierarchii mnohé výsady a práva. Z Kyjevu odebral se Isidor brzo do Říma a byl od papeže Eugena IV. za kardinála povýšen. Co kardinál-biskup sabinský (od r. 1452.) odebral se jakožto papežský legát do Konstantinopole provést unie, byl přítomen dobytí Konstantinopole Turky, utekl se do chrámu, kde roucho jednoho zabitého otroka na sebe oblekl, a tak šťastně do Říma prchl. Titul metropolity kyjevského podržel až do roku 1458. a složil svou metropolitní hodnost do rukou papeže Kallista III. Papež Pius II. jmenoval jej patriarchou konstantinopolským; zemřel v Římě 27. dubna r. 1463. a byl pochován ve Vatikaně.¹⁾

Po vypuzení Isidorově ustanovil velkokníže Basil III. metropolitou Jonáše (1443—1461). který pro svou instituci do Konstantinopole se odebral, kamž však buď nedošel, nebo nic tam nepo-

¹⁾ Srv. o Isidorovi, l. c. I. 366—376.

řídil, a tak samostatně na metropolitní stolec v Moskvě vstoupil, jsa rozhodný nepřítel unie.¹⁾

Isidor postaral se o to, aby nástupcem jeho stal se jeho učenník Řehoř, rodem Bulhar, který dříve byl archimandritou kláštera sv. Demetria v Konstantinopoli. Papež Kalist III. určil jej k této důstojnosti, patriarcha konstantinopolský Řehoř IV. Mammias vysvětil a papež Pius II. dosadil na stolec jeho, a ustanovil zároveň, že k metropoli kyjevské náleží devět diecésí: Polock, Břest, Přemyšl, Halič, Turov, Smolensk, Luck, Vladimír ve Volyni a Chelm. Papež rozdělil jednu metropoli na dvě; metropolitě severního Ruska nazývali se »metropolity Moskvy a celého Ruska« a sídlili v Moskvě; metropolitě jižního Ruska slouli »metropolitě Kyjeva, Haliče a celého Ruska« a bydlili buď v Kyjevě nebo Vilně nebo Novogrodku.²⁾

Metropolita Řehoř II. (1458—1472) byl věrným stoupencem unie, a v území jeho panovalo smýšlení unii příznivé, jež zemská katolická vláda podporovala a chránila, nedovolujíc Moskvanům rozkol veřejně v cizí vlasti kázati. Ku prosbám sv. Kazimíra vydal jeho otec polský král Kazimír IV. zákon, že rozkolníci nových kostelů stavěti a starých opravovati nesmějí, aby tak znenáhla všichni k jednotě se navracovali.³⁾

Tenkrát i Novgorod chtěl vstoupiti v unii. Tato republika poddala se r. 1471. polskému králi Kazimírovi IV. a chtěla uznati sjednoceného kyjevského metropolitu za svou duchovní hlavu. Však velkokníže moskevský Ivan III. podrobil ji a jeho metropolita Filip I. (1467—1473) kladl Novgorodským na srdce, že prý Konstantinopole proto dobyto bylo, že s Římem se spojilo; a bylo po unii.⁴⁾

Nástupce Řehořův Misaěl Drucki (1474—1477) pocházející prý z knížecího rodu Pstrugů, dříve biskup smolenský (od r. 1454.) byl v Konstantinopoli potvrzen, stál věrně k unii a prosil s mnohými duchovními i světskými hodnostáři r. 1476. v listu papeže Sixta IV., aby milostivé léto, které na Západě r. 1475. se slavilo, v jeho církevní provincii r. 1477. se konati smělo; dále uznával tam papežův primát a spolu žádal, aby spravedlivě některé spory mezi latinským a ruthenským duchovenstvem rozhodl.⁵⁾ Jeho ná-

¹⁾ l. c. I. 376. 377.

²⁾ l. c. 377. 471—472.

³⁾ l. c. 471—474.

⁴⁾ l. c. 474. 475.

⁵⁾ l. c. 475—477.

stupcové Simeon (1477—1488), Jonáš I. Hlezna (1488—1494), Makarius I. (1495—1497) a Josef Soltan (1498—1517) byli přátelé unie.¹⁾ Za Jonáše I. obdržela sjednocená církev ruthenská první tištěné knihy církevní, kdežto v Moskvě je teprve r. 1564. obdrželi.²⁾ Josef Soltan, biskup smolenský, z litevského hraběcího rodu Soltanů byv od velkoknížete Alexandra jmenován metropolitou, obrátil se za své potvrzení do Konstantinopole ku patriarchovi Nifonu; neboť přijetím unie nezměnilo se nic na stávající hierarchické ústavě ruthenské, a spolu předložil jemu své obavy o florentské unii, jmenovitě nařikal na četné přestupky Ruthenův k obřadu latinskému. Patriarcha potvrdil jej v jeho důstojnosti, radil jemu, aby byl věrným florentské unii, která řádným všeobecným sněmem učiněna byla, a vypisoval spolu neštěstí, které na Konstantinopol přikvapilo, poněvadž jednotu s katolickým Západem přetrhla. Patriarcha tedy byl v srdci katolíkem, ale z bázně před svými Řeky a Turky byl vně rozkolníkem. Josef Soltan byl horlitem pro rozšíření a upevnění unie; ruský dějepisec Karamsin praví o něm, že »všudy prováděl důkaz, že biskup římský jest hlavou veškerého křesťanstva.« Pro tuto horlivost nazývali jej Moskevští »Latynianem«.³⁾ Za něho rozhodl papež Alexander VI. spor o platnosti křtu dle řeckého obřadu, který se koná formulí: »Křtí se služebník Boží (Baptizatur nebo též Baptizetur) ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. Amen.« Prohlásil jej brevem od září r. 1501.⁴⁾ za platný a zakázal Rutheny znova křtíti, když navracují se do lůna církve. Ostatně též katolíci přestupující k rozkolu, byli v moskevské metropoli znova křtěni.²⁾ Bohužel po smrti jeho změnil se stav věcí. Jeho nástupce Jonáš II. (1519—1523) dosazený přízní rozkolnické princezny ruské Heleny, dcery velkoknížete Basila III., a manželky velkoknížete litevského Alexandra, byl rozhodný nepřítel unie, a od té doby šířil se rozkol v kyjevské metropoli. Oba polští králové Sigmund I. (1506—1548) a Sigmund II. August (1548—1572) otevřeli svou netečností a slabostí rozkolu a protestantství brány do říše. Na kyjevský stolec dosedli mužové oddaní rozkolu, nevědomí a pohoršlivý život vedoucí.

V moskevské metropoli utvrzoval a zatvrzoval se rozkol, a ruská církev proměnila se v ústav státní. Moskevští panovníci ob-

¹⁾ l. c. 477 sqq.

²⁾ l. c. 478.

³⁾ l. c. 479—493.

⁴⁾ „*Altitudo divini concilii*“ l. c. 489.

sazovali stolec metropolitní po své vůli. Moskevští metropolité, které patriarcha konstantinopolský dosazoval, odtrhli se od Konstantinopole, a Isidor byl poslední metropolita, který z Konstantinopole do Moskvy poslán jest. Moskevská knížata chtěli napřed po dobrém vymoci si na patriarchovi, aby moskevský metropolita bez spolupůsobení patriarchy od domácích biskupů samostatně ustanovován byl; ukazovali k nevhodnosti, když Řek domácího jazyka neznalý, metropolitou se stává, naříkali toho, že z Konstantinopole přišel Isidor, kterýž, jak dí »nás chtěl podrobiti církvi římské, která pro kacířství vyobcována jest;« a po dobytí Konstantinopole Turky r. 1453. dodávali, že patriarchu závisícího na sultánu za svou duchovní hlavu uznávati nechtějí. Tak stalo se, že již Jonáš stal se metropolitou bez svolení patriarchy, podobně jeho nástupcové Theodosius (1461—1465), Filip I. (1467—1473), Gerontius (1473—1489), Zosimus (1490—1494) a Šimon (1495—1511).¹⁾ Při předchůdcích Šimonových, jejichž volba na velkoknížeti závisela, zachoval se alespoň stín, jakoby od říšských biskupů v tuto hodnost dosazeni byli, ale Šimona dosadil v jeho hodnost jednoduše velkokníže Ivan III. sám slovy: »Všemohoucí a obživující sv. Trojice, která nám panství nad celým Ruskem dala, propůjčuje tobě posvěcením arcibiskupův a biskupů naší říše tento vznešený trůn. Příjmi pastýřskou hůl, vstup ve jméno Boží na metropolitní stolec, pros za nás Boha — a Bůh uděl tobě zdraví na mnohá léta.«²⁾

Tohoto Ivana III. (r. 1462.—1505.), jenž byl jedním z nejznamenitějších velkoknížat, snažila se Apoštolská Stolica získati unii. Ivan III. pojal, jsa vdovcem, za manželku řeckou princeznu Sofii, dceru Tomáše, bratra posledního východního císaře Konstantina XI. Palaeologa. Tomáš nalezl útočiště u papeže Pia II. a jeho synové Ondřej a Manuel žili v Římě z milosti papežovy. Papež Pavel II. vyhlédl za manžela princezně Sofii velkoknížete Ivana III., kterého skrze ni unii florentské a spolu za spojence proti Mohamedu II., loupežníku říše Sofiny, získati chtěl. — Kardinál Bessarion poslal r. 1469. s tímto návrhem do Moskvy posla jménem Jiřího. Toto poselství bylo vítané Ivanovi, který tímto sňatkem práv východních císařů nabyti chtěl. Chtěje se o stavu věcí přesvědčiti, poslal Ivan do Říma Benátčana Jana Fresina, žijícího v Moskvě, který vrátiv se princeznu chválil a od papeže

¹⁾ l. c. 451—458.

²⁾ l. c. 456.

listy přinesl, v kterých byl Ivan vyzýván, aby posly pro princeznu poslal. Poslové velkoknížete přišli do Říma a byli laskavě přijati od papeže Sixta IV., jemuž listy velkoknížete odevzdali. Papež pochválil velkoknížete, že florentského sněmu nezavrhuje, metropolitů z Konstantinopole nepřijímá a oddanost k Apoštolské Stoliči ukazuje. V červnu r. 1472. byla princezna Sofie v chrámě sv. Petra velkoknížeti skrze jeho zástupce zasnoubena. Papež dal jí bohatou výbavu a když moskevští poslové jej zas o veliké oddanosti velkoknížete ujišťovali, byli propuštěni a odebrali se do Moskvy. V průvodě Sofině byl papežský legát Antonius, který při svém vjezdu do Moskvy měl si dáti stříbrný krucifix přednášeti. Však moskevský metropolita Filip hrozil, že Moskvu opustí, stane-li se to. Velkokníže povolil Filipovi a nestaral se po sňatku pranic o sliby papeži učiněné. Legát Antonius nastupoval na to, aby velkokníže s metropolitou florentskou unii přijali, ale nepořídil ničeho a navrátil se r. 1473. do Říma. Ani není jisto, zdali princezna Sofie florentské unii věrnou zůstala.

2. Dějiny bludařství.

§. 382. Armeni; pokusy o jejich sjednocení s církví.

O sjednocení Armenů děly se zhusta pokusy. Papež Řehoř VII. vybízel okolo roku 1080. katolika Řehoře II. Vacajasera k sjednocení. Křížácké výpravy sblížily Armeny s katolíky. Katholikus Řehoř III. přeložil r. 1147. své sídlo do Romkly, která Latiníkům náležela. Však jeho přátelství s Latiníky vzbudilo odpor u mnohých biskupů, tak že samostatný patriarchát v Agthamaru na ostrově v jezeře Vanském vznikl. Když Rubenovci (r. 1083.—1375.) knížetství cilicijské (maloarmenské) založili, dostal kníže Lev II. od papeže Celestina III. královskou korunu, kterouž jej katolikus Řehoř IV. r. 1198. korunoval. Král i katolikus sjednotili se s Římem, kteráž unie ani za pozdějších dob zničena nebyla. Po ztroskotání Romkly Egyptany bylo sídlo katolikovo do královského sídla Sisu přeloženo. Roku 1311. odtrhl se armenský biskup v Jerusalémě Sergius od katolika Konstantina II. přejícího sjednocení a prohlásil se s pomocí egyptského sultána Malika Naseru za samostatného patriarchu. Papež Jan XXII. zřídil stálou dominikánskou missii s ústa-

¹⁾ l. c. 260—262.

vem pro vychování mladých Armenův a dominikán Bartoloměj z Bononie byv od něho za biskupa provincie Maragy, ležící mezi Armenskem a Partskem, vysvěcen, založil po vzoru řehole dominikánské řád sv. Řehoře Osvětitele pro sjednocené Armeny, jehož členové nazývali se Unitores (sjednocovatelé). Řád šířil se valně, ale svou horlivostí pro latinisování upadl později v podezření, jakoby starobylý obřad sv. Řehoře za obřad latinský zaměnit chtěl, čímž vyvolal veliký národní odpor proti sobě a svou činnost si sám zamezil. Jeho zakladatel Bartoloměj zemřel r. 1333. Království maloarmenskému učinil konec sultán egyptský r. 1375. za jeho krále Lva VI., který v Evropě r. 1395. umřel. Veliké Armenie dobyl Tamerlan r. 1494.; četní Armenové rozptýlili se po světě a obcování s Apoštolskou Stolicí přestalo samo sebou. Sídlo katolíkovo bylo r. 1441. z maloarmenského Sisu přeloženo do Etžmiadcinu, kde posud jest. V Sisu a Agthamaru trval čestný patriarchát dále.

Papež Eugen IV. zval několikrát Armeny k sjednocení a poslal r. 1437. několik františkánů připravovat Armenů na unii. Katholikus Konstantin VI. poslal r. 1438. čtyři plnomocníky do Florencie obnovit církevního obcování. Janovský konsul Pavel Imperialis v Kaffě na Krimu a papežský nuntius Jakub přiměli k tomu Armeny. Onino plnomocníci přišli do Florencie ještě před odchodem Řekův a prosili císaře za podporu. Dva kardinálové vyjednávali s nimi a již 22. listopadu r. 1439. byl dekret o sjednocení jejich ve veřejném sedění přijat. Armeni přijali symbolum »s Filioque« a sněm chalcedonský, přiznali se k učení o dvou přirozenostech a dvou energiích (způsobech působení) v Kristu, přijali unijní dekret Řeků a symbolum sv. Athanáše a obdrželi k tomu poučení o sedmi svátostech a církevních slavnostech.¹⁾ Poněvadž latinský biskup v Kaffě na Krimu, kde mnoho Armenů ze své vlasti vypuzených žilo, biskupům armenským biskupské odznaky nositi a své krajany žehnati zakázal, zrušil papež 15. prosince r. 1439. tento zákaz a potvrdil armenským prelátům jejich právomocnost nad svými krajany. Bohužel tato unie nebyla provedena. Katholikus Konstantin VI. zemřel před návratem svých poslů domů, rovněž brzo nástupce jeho Josef III. a Řehoř IX., kterýž sjednocení provést chtěl, byl sesazen a vyhnán. Roku 1461. zřídili Turci v Konstantinopoli samostatný patriarchát.

¹⁾ Mansi XXXI. 1047; Hard. IX. 1015. 1165. 484; Raynald. ad ann. 1439. n. 13 sqq.; Hefele VII. 788. 789; Část dekretu pro Armenis „Exultate Deo“ jest u Denzinger: Enchiridion str. 202 – 207.

§. 383. *Jakobité, Chaldaeové, Maronité a Bonňáci;
jejich unie s Římem.*

Eugen IV. pozval k sjednocení též Jakobity (i. e. monofysity). Za tou příčinou přišel jeho posel minorita Albert do Alexandrie k jakobitskému patriarchovi Janu, který k slovům papežovým se naklonil a opata Ondřeje z kláštera sv. Antonína jakožto svého zástupce k němu poslal.¹⁾ Papež obrátil se též k opatu Nikodemu v Jerusalémě, hlavě tamějších Jakobitů, který potom poslal jemu list, v němž jej o své příchynosti k unii ujišťoval a jemu též náklonnost svého krále ethiopského k unii oznámil.²⁾ Jmenovaný Albert obrátil se asi hned do Ethiopie a tamější král Zare Jakub, též Konstantin zvaný, ustanovil posly patriarchy Jana a opata Nikodema též za své plnomocníky.³⁾ Dne 31. srpna r. 1441. měl opat Ondřej od sv. Antonína svou první řeč v generální kongregaci po syrsku, která papežským tajemníkem potom do latiny přeložena byla, v níž primát a důstojnost papežovu velebil.⁴⁾ O dva dni později dne 2. září r. 1441. oslovil jerusalémský posel papeže a sněm ve jménu svého opata Nikodema a císaře ethiopského velebě velikost a zbožnost Ethiopie.⁵⁾ Dne 4. února r. 1442. byla ve všeobecném sedění ve Florencii v chrámě Panny Marie Novelly unie s Jakobity učiněna. Unijní dekret »Cantate Domino« obsahoval obšírné vyznání víry, seznam kanonických knih, uznání šesti prvních a všech pozdějších papežskou vážností shromážděných všeobecných sněmů, jmenovitě též florentského, dekrety Řekův a Armenů, pak poučení o formě a látce Večeře Páně, a čtvrtém manželství, kteréž jest sice dovoleno, před nímž však přednost vdovství má. Tento dekret, který byl po latinsky a arabsku sepsán, podepsal hned opat Ondřej ve jménu svého patriarchy.⁶⁾ Jakobité zapsali tyto dekrety do svých církevních knih a synodálních sbírek; ale vzdálenost od Říma, potom ta okolnost, že Saraceni dělili je od ostatního křesťanstva překážely tomu, aby ono spojení a obcování stálým zůstalo; shaslo jaksí sama sebou. Když v 16. sto-

¹⁾ Hard. IX. 1018.

²⁾ l. c. p. 1032; Hefele VII. 795.

³⁾ Hard. IX. 1031. 1034; Hefele VII. 795.

⁴⁾ Hard. IX. 1019; Hefele VII. 795.

⁵⁾ Hard. IX. 1031; Hefele VII. 796.

⁶⁾ Hard. IX. 1021—1029; Raynald. ad ann. 1442. n. 1—7; Hefele VII. 796—797. Dekret pro Jakobity též u Denzingeri l. c. str. 208—215

letí Portugalcové přes Červené moře do Ethiopie se dostali, poslal ethiopský císař David přátelský list papeži Klementovi VII.

Ku pozvání papeže Eugena IV. zaslanému celému Východu poslal syrský patriarcha Ignác arcibiskupa Albdala z Edessy, aby sjednocení Mesopotamských mezi Eufratem a Tigridem nabídl. Papež přijal jej vlídně, ustanovil komisi kardinálův a theologův, aby s ním vyjednávala, a tu přišlo na jevo, že spoluvěrci jeho bloudí o východu Ducha sv. a o dvou přirozenostech a vůlích v Kristu. Abdales přijal latinské učení ve všech těchto člancích i ve jménu svého patriarchy a přiznal se k veškerému obsahu dekretův unijních pro Řeky, Armeny a Jakobity. Toto přiznání opakovalo se v 1. sedění v Lateranu, kamž florentský sněm byl přeložen, dne 30. září r. 1444., čímž unie se provedla a prohlásila, a Eugen IV. vydal o tom zvláštní dekret unijní.¹⁾

Potom poslal papež arcibiskupa Ondřeje z Rhode na Východ a Cyper, aby tamnější Řeky, Armeny a Jakobity o způsobené unii zpravil, jim ji vyložil a jiné nestorianské a monotheletské strany pravdě získal. Jeho snaze podařilo se, že chaldaejský, t. j. nestorianský metropolita Timotheus z Tarsu na Cypru a maronitský biskup Eliáš na témž ostrově s duchovenstvem a lidem svým unii přijali ve velikém shromáždění v chrámě sv. Sofie na Cypru. Potom poslali Chaldaeové svého metropolitu Timothea a maronitský biskup Eliáš plnomocníka do Říma, aby tam slavně unii učinili. Stalo se to v sedění druhém lateránského sněmu dne 7. srpna r. 1445. Timotheus přiznal se ku pravé víře o východu Ducha sv., dvou přirozenostech a vůlích v Kristu a sedmi svátostech, a slíbil, že v budoucnosti při Večeři Páně oleje užívatí nebudou. Podobné vyznání učinil Isák, posel maronitského biskupa Eliáše. Toto všechno prohlásil papež zvláštní bulou a zakázal Chaldejce a Maronity nazývati kacíři.²⁾

Ke konci roku 1443. přišel ku papeži do Říma posel krále bosenského, odpřisáhl ve jménu svého pána manichaejských bludův a přijal latinské vyznání víry. Bezpochyby stalo se toto sjednocení též na sněmu lateránském.³⁾

¹⁾ Hard. IX. 1040 sq.; Hefele VII. 814 sq.

²⁾ Hard. IX. 1041; Hefele VII. 815.

³⁾ Martene, Vet. Monument. T. I. 1592; Hefele VII. 814.

§. 334. Hesychiasté (Quietisté, Odpočívající).¹⁾

Hesychiasté byli blouznivou sektou mnichů na hoře Athosu v Macedonii. Opat Simeon z kláštera Xyrokeros zvaného s přímým »Theologa Mladšího« učil zvláštnímu způsobu rozjímání. Člověk má zavřít dvéře, posadit se do kouta, odtrhnout srdce ode vsí marnosti světa, položit bradu na prsa a hledět svým tělesným okem ke středu svého těla, t. j. ku pupku; dále má co nejvíce možná obmezit dýchání nosem a snažit se, aby ve svých vnitřnostech našel místo srdce, kde všechny duševní síly bydlí; nejprve spatří temnost, ale setrvává ve dne i v noci přitom, pocituje potom nevypravitelnou radost a vidí zázračně zářící světlo. O tomto světle mysli Hesychiasté, že jest nestvořené, výronem božské podstaty a oným světlem, jež apoštolé na hoře Táboře viděli, a kterým jednou sv. Antonín osvětlen byl. Toto blouznění zakořenilo se v 11. století v klášterích, a mnozí mnichové pozbyli jím sebevědomí i rozum. Však teprve v 14. století vypukly o něm spory.

Odpůrcem Hesychiastů stal se Barlaam. Byl Řek z Kalabrie, vstoupil do řádu basilánského, odebral se pro své vzdělání do Thessaloniky a Konstantinopole, stal se v Konstantinopoli opatem v klášteře sv. Salvatora a vedl polemiku proti latinské církvi. Roku 1339. poslal jej císař Andronikus III. do Avignona k papeži Benediktovi XII. vyjednávat o unii, což ovšem bylo nadarmo. Navrátil se do Řecka, začal polemiku proti Hesychiastům. Při své návštěvě Athosu rozprávěl s jedním mnichem o blouznění hesychiastickém, který však tuto zpozdilost ještě zpozdileji mu vyložil. Barlaam spílal Hesychiastům lhářů, podvodníkův a Messalianův a nazval je poťupně »patřiteli pupku a dušemi pupkovými« (ὀμφαλόψυχοι). Jejich náčelník, pozdější arcibiskup thessalonický, Řehoř Palamas, prosil ho, aby jim pokoj dal; nebo světlo, kteréž Hesychiasty osvětluje, není samojediným v dějinách; mnohý mučenník a Kristus na Táboře byl **božským nestvořeným světlem** ozáren. Barlaam prohlásil toto světlo za stvořené, které za podstatu božskou pokládati nelze. Palamas vyjádřil se v dalším prů-

¹⁾ Joh. Cantacuzeni Hist. lib. II. c. 39. — Niceph. Gregorae Hist. Byzant. lib. XI. c. 10. XIX. c. 1. — Leo Allatius: De eccles. occid. et orient. perpetuo consensu lib. II. c. 16. a 17. — Dionys. Petavius: Theologia Dogm. T. I. De Deo. Lib. I. c. 12. 13. — Stein: Studien über die Hesychasten des 14. Jahrhunderts. Separatabdruck aus der österr. Vierteljahrsschr. für kath. Theologie (1873). Wien. 1874. — Hefele C. G. VI. 566 sqq. 599 sqq.

běhu, že toto světlo jest sice božské a nestvořené, ale není božskou podstatou, než pouze účinkem božské působnosti (energie), které tvor účastným státi se může, nikoli však božské podstaty, a odvolával se na některá místa Otcův, jež zpitvořil, a na analogii mezi sluncem a paprsky, jichž se účastnými stáváme, nikoli však slunce, a pak na analogii mezi Bohem a milostí jeho. Barlaam měl tento rozdíl za dvojbožství (ditheismus), že by totiž byl jeden vyšší Bůh, jehož účastným nikdo býti nemůže, t. j. božská podstata, a druhý nižší, jehož účastným člověk se státi může, t. j. božská působnost (energie).

Barlaam navrátil se do Konstantinopole, obžaloval Hesychiasty r. 1341. u patriarchy Jana IV. Kaleky, který slavil za tou příčinou synodu v chrámě sv. Sofie, která prohlásila ono světlo na hoře Tábor za nestvořené a odložila zevrubnější prozkoumání učení hesychiastského na pozdější dobu. Barlaam byl na synodě prohlášen za pomlouvače, prchl do Italie, přestoupil k církvi katolické, stal se bibliothekářem v Neapoli, později r. 1342. biskupem v Gerace a zemřel r. 1348., složiv několik polemických spisů proti Řekům.

Barlaamův učenník, mnich Řehoř Akindynus, bývalý přítel Palamův, podstoupil po útěku svého mistra dále boj proti Hesychiastům, kteříž opírajíce se o přízeň císařova poručníka Jana Kantakusena, směleji si počínali. Působením Kantakusenovým byla po několika nedělích slavena nová synoda v Konstantinopoli, kteráž Akindynovi klatbou hrozila, jestli se nepolepší. Však Jan Kantakusenus byl s pomocí patriarchy Jana od císařovny-matky Anny svržen a do vyhnanství poslán. Palamas byl r. 1343. zatčen a r. 1345. se svým přítelem Isidorem Buchirou, zvoleným biskupem Monembasie, na synodě konstantinopolské vyobcován. Ale válkou občanskou přinutil Kantakusenus císařovnu-vdovu Annu a jejího syna Jana Palaeologa, že jej za spolucísaře uznali. Kantakusenus svolal r. 1347. synodu do Konstantinopole, která patriarchu Jana pro bludné, t. j. protihesychiastské učení sesadila a každému hrozila, který by Palamity znepokojoval. Patriarchou stal se Isidor Buchiras, který Palama za thessalonického arcibiskupa povýšil. Kdo byl za biskupa povýšen, musil se zříci všeho obcování s Barlaamem, Akindynem a jejich druhy jako bludaři. Za nástupce Isidorova († r. 1350.) Kallista I. (r. 1350.—1354.), bývalého mnicha na hoře Athosu, slavili Hesychiasté úplné vítězství. Císař Kantakusenus svolal r. 1351. novou, a to čtvrtou synodu v tomto sporu do Konstantinopole, která stanovila, že v Bohu jest skutečný rozdíl

mezi jeho podstatou a vlastnostmi. Protivníkem Hesychiastů na synodě byl znamenitý učenec Nicephorus Gregoras, který za to byl uvržen do žaláře, z něhož jej r. 1354. císař Jan Palaeologus propustil. Gregoras bojoval dále proti Palamovi a jeho příznivci Kantakusenovi, který poděkovav se z císařství, vstoupil r. 1355. do kláštera pod jménem Joaraf a přežil Palama († r. 1368.), jehož Řekové k svatým připočtli.

Blouznění Hesychiastů nemělo kořenů v lidu, živořilo pouze až do 15. století jmenovitě jako theologický učený směr.

§. 385. Jan Viklef.

Jan Viklef narodil se r. 1324. ve vsi Viklefu u Yorku, která snad jeho rodině náležela a od níž má své příjmení, a studoval v Oxfordě s velikým prospěchem filosofii, theologii a práva. On náležel k oněm mužům, kteří s bolestí na četné zlořády v církvi panující patřili a je odstraniti se snažili. Však jedni z těchto mužů zůstali v církvi a na půdě církevní horlili o nápravu, jako sv. Bernard, zakladatelé řádů žebravých a jejich učenníci; ale jiní postavili se mimo církev, k nimž náleží Arnold Brescijský, Viklef, Hus a později Luther. Viklefa líčí vrstevníci i pozdější spisovatelé jako muže učeného, ostrovtipného, přísného ve mravech a neúhonného

¹⁾ Walsingham Thomas, benediktin v klášteře sv. Albana v 15. století: *Historia anglica*; ed. Henry Thomas Riley. London. 1863. 2. T. ve sbírce *Rerum britannicarum medii aevi scriptores*. — Knyghton Henric., kanovník v Leicesteru a vrstevník Viklefův: *De eventibus Angliae*, u Twisdena: *Scriptt. hist. Anglica* T. II. 2644 sqq. — *Fasciculi zizaniorum Magistri Joannis Wyclif cum tritico*; připisují provinciálu karmelitánů Tomáši Netterovi of Walden, zpovědníku krále Jindřicha V.; ed. Phirley v uvedené sbírce *Rerum britann. med. aev. scriptt.*; jsou bohaté na drobné zprávy a menší spisy bludáře a odpůrcův jeho. — *The life and opinions of John Wycliffe* od Roberta Vaughana. Lond. 1829; 2. ed. 1831. 2 T. — Gronemann: *Diatribes in Joan. Wik. reformationis prodromi vitam, ingenium, scripta*. Traject. 1837. — Engelhardt: *Wycliffe als Prediger*. Erlang. 1834. — Weber: *Gesch. der akath. Kirchen und Sekten von Grossbritannien*. Leipz. 1845. — Lewald: *Die theol. Doktrin Joh. Wycliffe's* v *Niederově Zeitschr. f. histor. Theolog.* 1846. 1847. — Lechler: *Wicliff und die Lollarden* v *Niederově Zeitschr. etc.* 1853. a 1854; Týž: *Wicliff als Vorläufer der Reformation*. Leipz. 1858; Týž: *Joh. von Wicliff und die Vorgesch. der Reformation*. Leipz. 1873. 2 sv. — Jäger: *John Wicliffe und seine Bedeutung für die Reformation*. Halle. 1858. — Höfler: *Anna von Luxemburg*. Wien. 1871. — Böhringer: *Die Kirche Christi und ihre Zeugen*. sv. II Joh. von Wycliffe. str. 643.

života; chodil prý vždycky bos a v hábitě z nejhrubšího sukna. Nemaje ohledu na historický vývoj, měl bohatství církve za pramen všeho zla a chtěl chudobu učiniti nezrušitelným zákonem duchovenstva, srovnáváje se v tomto článku s mnichy žebravými, kteréž ostatně nenáviděl. Protivě se světské mysli zhusta v církevním životě vystupující, kladl veškerou váhu na vnitřní život a přepínaje, dospěl až k zavržení veškeré církevní auktority, čímž však oba řády, jak církevní tak světský, ohrožoval. Poprvé učinil své vrstevníky na sebe pozornými v boji university oxfordské s mnichy žebravými; postaviv se po straně university, psal proti nim několik rozprav, přirovnával je k fariseům a zákonníkům, jak jsou popsáni u sv. Matouše 23, 14., a neostýchal se docela tvrditi, že vstoupiti do řádu žebravého a ztratiti království Boží jest jedno a totéž. Později měl půtku s arcibiskupem kanterburským Šimonem Langhamem. Arcibiskup Islep založil r. 1361. v Oxfordě konvikt (Kanterbury-hall) pro jednoho představeného a 11 chovanců, z nichž osm mělo býti duchovními světskými a tři s představeným mnichové. Poněvadž první představený do sporů s universitou přišel, sesadil jej arcibiskup a vypudil s ním ostatní tři mnichy, dosadil na jejich místo světské duchovní a představeným učinil Viklefa. Nástupce Islepův Šimon Langham dosadil r. 1365. nazpět vypuzené mnichy do konviktu a sesadil Viklefa z představenství. Viklef odvolal se k papeži, k němuž poslal svého zástupce Richarda. Po mnohém vyšetřování byl r. 1370. Viklef se svými druhy, poněvadž Richard na obsylku se nedostavil, in contumaciam odsouzen a se svolením královským obdrželi konvikt pro uvarování všech budoucích zápletek mnichové. Mezi tím obdržel Viklef jiná obročí a vystoupil proti Apoštolské Stoliči ve smyslu anglicko-národním. Již po 33 roky neodváděl se roční poplatek 1000 hřiven, ke kterému Jan Bezzemek se byl zavázal. Papež Urban V. žádal r. 1365. zaplacení této sumy na králi Edvardovi III. Parlament, lordové i preláti prohlásili v květnu r. 1366. jednomyslně, že král Jan bez svolení parlamentu nebyl oprávněn onen závazek učiniti a panující král zadal by samostatností země, kdyby požadavek papežův splnil. Usnešení parlamentu hájil Viklef proti jednomu žebravému mnichu a vyslovil při tom, ač trochu ještě ostýchavě, svou zamilovanou myšlenku, že světská moc má právo zabaviti církevní statky, když se jich špatně užívá. Za to stal se dvorním kaplanem a byl r. 1372. za doktora a profesora theologie povýšen. Roku 1374. byl poslán s jinými královskými posly do Brugg v Nizozemsku, aby tam s nunciem papeže Ře-

hoře XI. o uklízení stížností anglického národa na papežskou stolicí vyjednával. Papežové propůjčovali skoro všechna obročí v zemi a dávali je zhusta cizozemcům, jmenovitě Italům, kteříž ani do země nepřišli; k tomu přistoupily annaty, svatopetrský halír a jiné dávky, tak že mnoho peněz ze země vycházelo, a stížností na to koruna ujeti se musila. V Bruggech učinili poslové obou stran smlouvu, která některé zlořády odstranila, ale nespokojenosti národa neutišila. Na Viklefa byl teď učiněn pozorným vévoda Jan z Gent-Lancasteru, syn krále Edvarda III., posilňoval jej k dalšímu postupování proti Apoštolské Stolicí a zjednal mu r. 1375. bohatou faru lutterworthskou. Viklef užíval pak kathedry i kazatelny k útokům na peněžité požadavky papežovy, časné statky církve, žebravé mnichy i světské duchovenstvo, spílal papeži antikristův a vyděračův a zřídil si své »chudé kněze«, jakýsi druh cestujících kazatelů, kteří v talárech z hrubé načervenalé látky jeho myšlenky mezi lidem rozšiřovali.

Zakročením statného biskupa londýnského Viléma z Courtneye byl Viklef 19. února r. 1377. postaven před církevní soud. S ním dostavili se tam s ozbrojenci vévoda Jan z Gent-Lancasteru a velký maršál Jindřich Percy, jeho příznivci. Vévoda choval se proti londýnskému biskupovi tak surově, že by měšťané londýnští při soudě přítomní, bez zakročení biskupova jej byli zavraždili; vypuklo násilné zbouření, v němž domy jmenovaných pánů byly od lidu zpustošeny. Však soud byl zmařen a předsedající arcibiskup kanterburský Šimon ze Sudbury uložil Viklefovi a všem ostatním mlčeti o sporných člancích. Tohoto mlčení nezachovával nikdo. Nepřátelé Viklefovi vytáhli z jeho spisů, přednášek a kázání 19 vět a podali je papeži Řehořovi XI. k odsouzení. Řehoř XI., který se v lednu r. 1377. do Říma navrátil, vydal odtud 22. května r. 1377. bully ke králi anglickému, oxfordské universitě, arcibiskupovi kanterburskému a biskupu londýnskému, tomuto docela tři listy téhož data, z nichž jeden měl opis oněch vytažených vět. Papež káral nedbalost anglických biskupů, kázal arcibiskupovi kanterburskému a biskupu londýnskému jíti Viklefa a postaviti před soud a pakli by to možno nebylo, měli ho obecným vyhlášením pohnati ve třech měsících před papeže a dvoru nebezpečnost jeho učení i pro pořádek státní představití.

Když tyto bully do Anglie přišly, zemřel král Edvard III. dne 21. června r. 1377. a korunu zdědil Richard II., nedospělý syn zemřelého černého prince († 8. června r. 1376.), za nějž vladařil strýc jmenovaný vévoda z Gent-Lancasteru. Za tohoto

stavu věcí nemohl Viklef býti zatčen, ano byl docela od vlády a parlamentu za dobrozdání tázán, zdali jest dovoleno zakázati vývoz peněz z říše a nedbati při tom hrozeb papežových. Viklef odpověděl ve smyslu vlády a nazval při tom papeže učenníkem antikristovým. Spolu snažil se anonymní obranou svých 19 vět nakloniti si theology. Primas Šimon a londýnský biskup rozkázali 18. prosince r. 1377. kancléři university oxfordské vyslechnouti nejvýznamnější učitele o větách oněch a obeslati Viklefa před ně do chrámu sv. Pavla v Londýně. Na počátku r. 1378. dostavil se Viklef do kaple v Lambethu, ve ville kanterburského arcibiskupa blíže Londýna, však všechno násilí zakázal biskupům rytíř Ludvík Clifford z komonstva princezny Johanny, matky královny, která novotáři přála. Poněvadž též mnoho londýnských měšťanů po viklefsku smýšlejících do kaple se vedralo a soud ohrožovalo, spokojili se biskupové se sofistickým výkladem a ospravedlněním Viklefovým oněch vět a poručili mu o takových věcech v budoucnosti mlčeti. S velikou zbabělostí biskupů byli četní církevně smýšlející theologové nespokojeni a novotář dostav se na svobodu, zastával své náhledy se vsí příkrostí a bojoval celou řadou nových vět proti církevním statkům. Vzniklý západní rozkol neblahý (r. 1378.) podal mu novou vhodnou příležitost bojovati proti papežství.

Roku 1380. vydal, neznaje jazyka hebrejského a řeckého, anglický překlad Písma sv.,¹⁾ v němž chyběly všechny knihy deuterokanonické, dle vulgaty, použiv k tomu výkladův sv. Jeronyma, Mikuláše z Lyry a jiných, prohlásil Písmo za jediný pramen víry a alespoň Nový Zákon za srozumitelný všem. Tato protestantská zásada a vydání Písma beze všech poznámek laikům zdála se již tenkrátě četným býti s pováženou. Zas o krok dále postoupil r. 1381., učiniv ve svých přednáškách útok na Svátost Oltářní, o kteréž učil, že i po konsekraci čili posvěcení zůstává chlebem a vínem, které však jsou znamením Těla a Krve Páně a potud účinnými, že zbožného přijímatele s Kristem spojují. Stál tak na stanovisku Berengarově, jehož učení o Svátosti Oltářní za starocírkevní prohlásil. Kancléř university oxfordské Vilém Berton zavrhhl toto bludné učení Viklefovo o Svátosti Oltářní, zakázal jemu

¹⁾ Z tohoto překladu vyšel Nový Zákon v Londýně r. 1731. 1810. 1841. 1848. tiskem; celé Písmo teprve r. 1850. v Oxfordě, 4 sv. Dle Vaughana našlo se 178 exemplářů tohoto překladu, které se při vsí přísnosti proti držení této bible a spisů Viklefových zachovaly.

učiti pod pokutou a jeho dekret podepsalo 12 profesorův a mistrův oxfordských, mezi nimiž bylo osm mnichů. Viklef obdržel tento dekret na kathedře, prohlásil jej za neplatný, neodvolal se ku papeži nebo biskupovi, ale ke králi, neuposlechl vévody Gent-Lancastera, který mu o této věci mlčeti kázal, podal veřejnosti 10. května r. 1381. svou latinskou obranu a vydal v anglickém jazyku spis zvaný »Branka« (Wicket), aby své učení o Svátosti Oltářní lidu přístupné a pochopitelné učinil.

V letě r. 1381. vypuklo v mnohých provinciích povstání sedláků, k němuž Viklefovi kazatelé znamenitě přičinili. Jack Strav a John Ball, dva potulující se kněží, kázali všeobecnou svobodu a rovnost; mnoho zámků šlechty a prelátů bylo zpustošeno, i Tover, kam král s dvorem se utekl, byl stečen, při čemž matka králova byla pohaněna a arcibiskup Šimon Sudbury zabit. S nouzí byla vzpoura potlačena.

Arcibiskupem stal se biskup londýnský Vilém z Courtayne, který hned rázněji proti Viklefovi zakročil. Dne 17. května r. 1382. svolal provinciální synodu do Londýna, která 21. května ze 24 vět vytažených od 12 mistrův oxfordských deset prohlásila za kacířské a 14 za bludné a všechny za odporné učení církevnímu. Nález synody prohlásil arcibiskup slavně, vydal 30. května statný zákaz proti neschváleným kazatelům, t. j. chudým kněžím Viklefovým a vymohl proti nim přísné edikty na králi a vyšší sněmovně (12. července r. 1382.); světští úředníci měli biskupské služebníky podporovati v zatýkání těchto bludařských kazatelů. Dne 13. července r. 1382. rozkázal král kancléři university sesaditi Viklefa s některými s ním jednostejně smýšlejícími učiteli a spisy jeho zabaviti. Tito chtěli se arcibiskupovi protiviti, odvolávali se na výsady university a dovolávali se ochrany vévody Gent-Lancastera, který však přesvědčiv se o jejich necírkevním učení o Svátosti Oltářní, svou podporu jim odepřel. V listopadu r. 1382. slavil arcibiskup se svými suffragány, mnohými doktory a duchovními novou synodu v Oxfordě, na níž dva stoupenci Viklefovi, universitní učitelé, se podrobili. K synodě byl též Viklef obeslán, odvolal prý se ke králi a parlamentu, ale toliko nižší komora ujala se ho a vymohla na králi, že onen jednostranně vydaný edikt z července odvolal. Vévoda Gent-Lancaster odebral se do Oxfordu a pohnul Viklefa, že na svou faru do Lutterworthu se odebral a tam častěji kázal. Dne 28. prosince r. 1384. byl při mši sv., kterouž jeho kaplan Jan Purney, s ním jednostejně smýšlející, sloužil, mrtvicí raněn a skonal 31. prosince r. 1384. Obsylky do Říma neuposlechl, před-

stíraje chorobu. V Lutterworthě sepsal své hlavní dílo »Trialogus« o čtyřech knihách, tak zvaný, poněvadž tam Aletheia, Pseudis a Phronesis (pravda, lež a moudrost) rozmlouvají, v němž veškeré své učení soustavně vyvinul.¹⁾

Učení Viklefovo jest pantheismus. »Veškerá příroda jest Bůh, a každý tvor jest Bůh«; nebo co v Bohu jest v myšlénce (ideji), jest Bůh sám, poněvadž idea (myšlénka) jest Bůh, pročez lze říci, že i osel jest Bůh.²⁾ Bůh nemůže mysliti a poznávati nic více, nežli co skutečně poznává a myslí, a nemůže více stvořiti, nežli stvořil. Stvoření rozplývá se u Viklefa ve vyronění čili emanaci, z čehož plyne, že všechno, cokoli se děje, dobré i zlé, děje se z odvěčné nutnosti;³⁾ o svobodě není řeči. A tu stanovil hrozný praedestinatianismus (předurčení);⁴⁾ jedni jsou předurčení (praedestinati) k věčné slávě, druzí předzvěděni (praesciti) k zavržení; příčina toho není v jejich chování po čas tohoto života, ale v Bohu, i když předzvěděný jest po nějaký čas v milosti Boží, nesetrvá v ní, nemaje daru setrvanlivosti (donum perseverantiae), a když předurčený hřeší, přec obrátí se a umírá v milosti Boží. Když všechno z nutnosti se děje, pak i hřích jest nutný, a slouží, aby záměry Boží v skutek vešly. Na základě tohoto předurčení podal výměr církve, která jest sbor předurčených k slávě, pročez ani

¹⁾ Trialogus, ed. Basil. 1525; ed. Wirth. Frfd. et Lips. 1753 lib. I. de Deo et ideis; lib. II. de creat. mundi; lib. III de virtutibus et vitiis; lib IV. de Ecclesia, sacramentis etc. Důležitou jest též rozprava de ideis. Výbornou kritiku soustavy Viklefovy podal Tomáš Waldensis v Doctrinale antiquitatum fidei (proti bludům Viklefovým a Husovým). ed. Par 1521—1532. ed. Rubens. Venet. 1571; ed. Blanciotti. Venet. 1757—59.

²⁾ Et si dicatur, quod male sonat, concedere *asinum* et quodlibet aliud esse Deum, conceditur apud aegre intelligentes, ideo multi non admittunt talia, nisi cum determinatione, ut talis creatura secundum esse intelligibile, vel ideale, quod habet in Deo ad intra, est Deus. Illi autem, qui habent eundem sensum per subjectum per se positum, aequae concedunt praepositionem simplicem (De ideis c. 2.). Tomuto pantheismu učil prý sv. Pavel. Unde sic converto istam propositionem: omnis creatura est Deus. Deus est quaelibet creatura in esse intelligibili, et istam conversionem videtur Apostolus docere nos, ubi non dicit absolute, quod Deus est omnis sed cum additamento: Deus est omnia in omnibus, ac si diceret: *Deus est omnes rationes ideales in omnibus creaturis* (l. c.).

³⁾ Quoad lapsum de necessario recolo me dixisse in libro primo, quod omnia, quae evenient, absolute necessario eveniant. Et sic Deus non potest quidquam producere vel intelligere, nisi quod de facto intelligit et producit (Trialog. lib. III. c. 8.).

⁴⁾ Trialog. lib. II. c. 14

vyobcování ani svatořečení čili kanonisace beze zvláštního zjevení Božího nejsou dovoleny. Jediným pramenem víry jest Písmo sv. Není nutno věřiti, že církev římská jest nejvyšší mezi církvemi (41. věta zavržená v Kostnici); když papež jest předzvěděným nebo zlým, a tudy ďáblovým údem, nemá pravomocnosti nad věřícími, leč kterou mu snad císař dal (8); po Urbanovi VI. nemá již nikdo býti přijat za papeže, leč sluší žíti po způsobě Řeků pod vlastními zákony (4.); církev Římská jest sborem satanášovým, papež není pak ani bezprostředním ani nejbližším náměstkem Krista neb apoštolů (37.); volení papeže kardinály uvedeno ďáblem (40.). Dekretálky papežů jsou apokryfní, a svádějí od víry Kristovy, a duchovní, kteříž je studují, jsou blázni (38.). V staré církvi byli pouze kněží a jáhni, ostatní stupně jsou pozdějším vynálezem na zkázu církve, a papež jest ohavností zpuštění a antikristem (Trialog. lib. IV. c. 26.). Kněží a jáhni mohou kázati slovo Boží bez svolení Apoštolské Stolicе nebo biskupa (14.) a ti, kteříž od kázání nebo slyšení slova Božího za příčinou lidské klatby upouštějí, jsou proklati, a budou v den soudný za zrádce pokládáni (13.). Nizádný prelát nemá nikoho vyobcovati, leč prve poznal, že člověk ten vyobcován jest od Boha, kacířem pak jest a kletým, když nemaje takové povědomosti, do klatby dává (11.). Prelát, jenž by duchovního do klatby dal za to, že ke králi nebo sněmu v království se odvolal, tím samým jest zrádcem krále i království (12.). V Svátosti Oltářní zůstávají podstata hmotného chleba a rovněž podstata hmotného vína (1.); přímětek (accidentia) chleba nezůstává v této Svátosti bez podmětu (2.); a Kristus není zde týž a skutečně (identice et realiter) se svým vlastním pravým tělem přítomen (3.); v Evangeliiu není to založeno, že Kristus mši sv. ustanovil (5.). Člověku náležitě zkroušenému jest všeliká vnější zpověď zbytečnou a neužitečnou (7.); a pošetilostí jest věřiti odpustkům papeže a biskupů (42.). Svátost posledního pomazání nelze z Jakuba 5, 14. dokázati (Trialog. lib. IV. c. 25.). Bírmoování mladých, svěcení duchovních, svěcení míst jsou papeži a biskupům vyhrazena pro žádost vezdejšího zisku a cti (28.). Jest proti Písmu, když duchovní mají statky (10.), obohacovati kněžstvo čelí proti zákonu Kristovu (32.); papež se všemi duchovními, kteří vládou statky, jsou kacíři, a rovněž jsou kacíři všichni ti, kdož to trpí, totiž všichni světští páni a ostatní laikové (36.); císař a

¹⁾ Articuli 45 Joannis Wicleff damnati a Concilio Constantiensi ap. Denzinger: Enchiridion p. 186.

světští páni jsou od ďábla navedeni, aby církev světskými statky obohatili (39); a Silvester papež a Konstantin císař pobloudili, církvi bohatství udělující (33.); světští páni mohou dle libosti vezdejší statky církvi pobrati, pokud ti, kdož jimi vládnou, trvale hřeší (16.). Desátky jsou pouhé almužny, a osadníci mohou je dle libosti odejmouti prelátům pro jejich hříchy (18.). Všichni jsou svatokupci, kdo zavazují se modliti za jiné, kteříž jim nápomocní jsou ve věcech vezdejších (25.). Všechny řehole bez rozdílu jsou ďáblem uvedeny (45.); Augustin, Benedikt a Bernard jsou ztraceni, jestli pokání nečinili, že statky měli, řehole založili a do nich vstoupili, a tak jsou všichni od papeže až do posledního řeholníka kacíři (44.); zakladatelé klášterů hřeší, a kdo vstupují do nich, jsou ďábelníci (31.); kdo dávají se do některé řehole nebo do řádu, jsou již tím samým neschopnými k zachovávání příkazů Božích a tudy též k dosažení království nebeského, leč by odpadli (35.); všechny řády žebravých mnichů jsou kacířské, a kdož jim almužny dávají, jsou proklati (34.); kdož almužnu řeholním bratřím uděluje, jest již tím samým vyobcován (20.). Vysoké školy, studie, kolleje, povýšování na mistrovství povstaly z pohan-ské pošetilsti, a prospívají církvi tolik jako ďábel (29.). Přísaha jest nedovolena, která ke ztvrzení lidských smluv a občanských obchodů se činí (43.).

Smrtí Viklefovou nezašli stoupenci jeho, kteří sluli Lollar-
dové (Lollhardové); potulní kazatelé, kteří sebe učiteli evangelické
pravdy, své však odpůrce falešnými učiteli a nepřáteli zákona Bo-
žího nazývali, trvali dál a pobuřovali lid proti statkům církve a
ústavům občanské společnosti. Čile počínal si proti nim primas
Vilém Courtney, ještě čileji jeho nástupce Tomáš hrabě z Arun-
delu. Však král Richard II. nepodporoval vydatně biskupů proti
sektě; za to nový král Jindřich IV. vydal r. 1400. s parlamentem
nejpřísnější nařízení proti ní. Dne 19. února r. 1401. byl Vilém
Sawtre, jeden sesazený kaplan, upálen jako první mučenník Lol-
lardů; mnozí odvolali svůj blud. Hlavní podporou bludařů byl
John (Jan) Oldcastle, lord z Cobhamu, který dlouhý čas přízni
krále Jindřicha IV. se těšil. Bludařem objevil se za krále Jindřicha V.
při jednom vyšetřování s Lollardy a spolu ukázalo se, že zámek
jeho hlavním sídlem jejich učitelův jest. Byl obeslán a od krále
napřed vyzván, aby bludů svých se odřekl. Oldcastle uprchl tajně
ode dvora na svůj zámek Cowling a vzdoroval zde po nějaký čas
duchovním i světským obsýlkám, ale musil se konečně králov-
skému vojsku vzdáti. Byl postaven před duchovní soud, prohlášen

za kacíře, odevzdán od primasa světskému rameni a obdržel na jeho přímluvu ještě lhůtu pěti dní na rozmýšlenou. Této lhůty použil, uprchl z Toveru, učinil se svými stoupenci zpouřu a chtěl krále v Elthaně přepadnouti, však záměr byl prozrazen, král přepadl povstalce a rozehnal, a Oldcastle utekl znova. Četní byli popraveni a trestní zákony proti Lollardům zostřeny. Však když byl král v Normandii a Skotové do Anglie vpadli, učinil Oldcastle r. 1416. nové zbouření, byl však po statném odporu jat, jako velezrádce oběšen a jako kacír na polích u sv. Gillesa spálen. Bludařství bylo statně pronásledováno a potlačeno; veřejná kázání přestala, jenom ještě pokoutní schůze se konaly. Arcibiskup kanterburský Jindřich (1414—1442) hleděl pobloudilé poučování na pravou cestu přivést, a Tomáš Valdensis psal okolo roku 1422. výtečné dogmatické dílo proti tomuto bludu.

Papež Jan XXIII. zatratil spisy Viklefovy a odsoudil k ohni na římské synodě r. 1413.; sněm kostnický obíral se s učením a spisy Viklefovými ve svém sedění pátém dne 6. dubna r. 1415., zatratil v sedění osmém dne 4. května r. 1415. 45 článků Viklefových, a kázal jeho spisy spáliti a mrtvolu jeho z posvátné země odstraniti, což teprve r. 1428. biskup Robert Flemýng z Linkolnu provedl. Papež Martin V. potvrdil r. 1418. zavržení 45. článků Viklefových.

Husitství.¹⁾

§. 386. Církvní a národní poměry v Čechách; mravokárcové: Konrád Waldhauser, Mikš z Kroměříže a Jan Štěkna; Matěj z Janova, Tomáš ze Štítneho, a knihy Viklefovy v Praze.

Husitské hnutí nemá svého původu v nijakých zbytkách východního křesťanství ani z Valdenských bludařův, ale vyrostlo samostatně na půdě české za podobných okolností jako středověká

¹⁾ Historia et monumenta Jobannis Hus atque Hieronymi Pragensis etc. Norimb. 1558; 1715 2 T. — Joh. Cochlaei Historiarum Hussit. libb. XII. Mogunt. 1549. f. — Zachar. Theobald: Hussitenkrieg oder Gesch. des Lebens und der Lehre Joh. Husens. Witteub. 1609; Nürnberg. 1621; Bresl. 1750. — W. Seyfried: Comment. de Husi ortu, educatione, studiis, doctrina, vita, morte et scriptis. Jenae. 1729; cum annotationibus Chr. Mylii. Jenae. 1743.

bludařství vůbec, a dosáhlo velikých rozměrův a hlubokých kořenů tím, že stalo se pláštěm národních snah, demokracie a zpourey proti rádnému králi. Jako jinde tak i v Čechách byly stále třenice mezi mocí biskupskou a žebravými řády, kteří výsadě všeobecné duchovní správy se těšili a přímo papežské stolici podléhali, a pak mezi těmito řády a světským duchovenstvem. Počet duchovenstva byl příliš veliký¹⁾; před husitskými bouřemi bylo při metropolitním kostele sv. Víta asi 300 duchovních,²⁾ při kostele Vyšehradském asi 100,³⁾ v Praze přebývalo stále alespoň 1200 osob stavu duchovního⁴⁾; v pražské arcidiecési bylo 1914 far, u nichž z největší části byl vedle faráře též jeden nebo více kaplanův a oltářníků. K tomu přistoupilo ještě obyvatelstvo více nežli 100 klášterů.⁵⁾ Bohužel že přečetní hledali v stavu du-

— Aug. Zitte: *Leben des M. Joh. Hus.* Prag. 1789. — Jos. Alex. Helfert: *Hus und Hieronymus.* Prag. 1853. — Höfler: *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen* (vydáno od c. k. Akademie věd ve Vídni ve *Fontes rerum Austriac.*). Wien. 1856 sqq. 3 Bde. — Týž: *Prager Concilien in der vorhusitischen Periode (1353—1413).* Prag. 1862. — Týž: *M. Johann Hus und der Auszug der deutschen Studenten aus Prag.* Prag. 1864. — Palacký: *Die Geschichte des Hussitismus* und Prof. C. Höfler. 1868. — Dr. Friedrich: *Die Lehre des J. Hus und ihre Bedeutung* Regensb. 1862. — Krummel: *Gesch. der böhmischen Reformation im 15. Jahrh.* Gotha. 1866. — Henke: *Johannes Hus und die Synode von Constanz.* Berl. 1869. — Berger: *Johann Hus und König Sigismund.* Augsb. 1871. — Dr. Schindler: *Johannes Hus.* Prag. 1872. — *Historisch.-polit. Blätter.* sv. 31. str. 350; sv. 39. str. 699; sv. 41. str. 529; sv. 45. str. 969. 1053; sv. 46. str. 1. 97. — Hefele: *C. G. VII.* 28 sqq. — Jordan (vlastním spisovatelem jest dějepisec Palacký; Jordan jest pouze nakladatelem): *Vorläufer des Husitentums.* Leipz. 1846. — E. Bonnechose: *Réformateurs avant la réformat. XVI. siècle Jean Hus.* ed. III. Paris. 1860.

Documenta M. Joann Hus. ed. Palacký. Prag. 1869. — Erben: *M. Jana Husi sebrané spisy české.* V Praze. 3 díly. 1864—68. — Palacký: *Dějiny národa českého.* V Praze. 1850. III. 1, str. 3 sqq. — Tomek: *Dějepis města Prahy.* V Praze. 1875. III. 25 sqq. — Josef Alex. svob. pán Helfert: *Hus, Jeronym a Jakoubek.* Ve „Vesně“, listu pro belletristiku, umění a literaturu. 1851. Č. 51—72. 116—128. — Týž: *Mistr Jan Hus.* V Praze. 1857. — Bedřich Spiess: *Mládí Husovo.* Ve „Světě“, 1871. str. 2. — Týž: *Příspěvky ku poznání M. Jana Husi a jeho doby.* „Svět“ 1875 str. 315. 326. — *Děje a osudy mistra Jana Husi z Husince.* „Hlas kat. spolku tiskového.“ V Praze. 1872. — Dr. Lenz: *Učení mistra Jana Husi.* V Praze. 1875. Nákladem dědictví Svatoprostorského.

¹⁾ Tomek: *Dějepis města Prahy* III. 25 sqq.

²⁾ l. c. 29.

³⁾ l. c. 30.

⁴⁾ l. c. 33.

⁵⁾ Frind: *K. G. Böhmens.* III.

chovním pouze výživu a stkvělé zaopatření a nikoli služby Kristovy. Toto duchovenstvo vládlo velikými statky zemskými a důchody rozličného druhu¹⁾; třetina veškeré půdy v Čechách náležela duchovenstvu.²⁾ Bohatá obročí byla zaopatřujícími ústavami pro syny šlechticů, proti nimž stál tu přčetný zástup výpomocných duchovních a oltářníků nuzně žijících, duchovní to proletariát, bez naděje na dobré obročí. Na bohatství církve pohlížela s velikou závistí šlechta, jmenovitě oni rodové, kteří časem sešli a schudli, toužíce teď po statcích, jež jednou jejich zbožní předkové církvi darovali. Že bohatství církve u mnohých duchovních zplodilo nedbalost, přepych, rozmařilost, bujnost a jiné nezpůsoby, vady a poklésky, není třeba široce vykládati. Ale duchovní vrchnost dohlížela na podřízené duchovenstvo, a trestala je, jak viděti jest z visitační cesty pražského arcijáhna Pavla z Janovic a protokolův na ní r. 1379. a 1380. zavedených.³⁾

Ale tyto nedostatky a vady nebyly by příčinou toho, co husitským hnutím jmenujeme. Jádrem tohoto hnutí bylo národní a politické, kterému církevní vady podaly vhodnou příležitost k vypuknutí. Cizinstvo, jmenovitě Němci, nabyli v 13. a 14. století příliš velikého rozsahu a vlivu obzvláště za posledních králů z rodu Přemyslovců. Rýmovaná česká kronika Dalimilova dýchá odporem a nenávisť proti Němcům, připisuje jim všechno vnitřní i vnější neštěstí a snaží se v české šlechtě cit národní a nadšení zbudit. Duch Dalimilův stav se duchem české šlechty, musil vésti k hrozným bouřím a zploditi to, co jmenujeme husitství, boj za českou národnost proti Němcům. Král Jan Lucemburský zhoršil ještě více stávající stav, přivedl s sebou zástup německých rad, dvořanův a jiných Němcův, a odstrkoval Čechy. Jeho syn a nástupce císař Karel IV. byl vroucím milovníkem českého národa, o jehož povznesení a rozkvět s veškerou svou silou pracoval, ale příboj němectví na český národ se valící nemohl zastaviti, ano ještě jej proti své vůli rozmnožil. Jako císař bydle v Praze, učinil Prahu a Čechy středem císařství. Cizinci, a tu zase hlavně Němci, hrnuli se do Prahy ke dvoru za svými věcmi a učinili z Prahy město německé. Pro zvelebení českého království a národa založil

¹⁾ Tomek I. c. III. 33 sqq.

²⁾ Frind, I. c. III. 1.

³⁾ Tyto protokoly jsou důležité pro poznání kulturní stránky oné doby; nejsou posud tištěny. Srv. rozpravu: „Život a působení duchovenstva farního“ v 14. století od Fr. Vacka. Blahověst. 1884. str. 505. 520. 550. 566.

císař vysoké školy pražské z prostředků téhož království, a tu zase chodili do těchto škol hlavně Němci. Cizí tři národové tvořili asi pět šestin ($\frac{5}{6}$), domácí národ český něco přes jednu šestinu ($\frac{1}{6}$) studentů, bakalářův a mistrů, tak že tři národové universitních důstojností pouze svým krajanům udělovali, a o všechny obročí a nadání, kteráž universita propůjčovala, se dělili. Čechové byli ve svém domě za vlastní peníze a statky odstrkování a v podruží.

V druhé polovici 14. století mizel národní český živel z veřejného života, a bylo se čeho obávat, aby i ze soukromného nezmizel. Ve všech městech vládl německý živel se svými výsadami bohatstvím a blahobytem, proti němuž byl tam český živel jenom ubohou číselní většinou; kdo z Čechů tam něčeho dopracovati se chtěl, musil se k Němcům připojit a s nimi za jedno státi. V městech mluvilo se více po německu nežli po česku. I šlechtičtí rodové libovali si v cizozemských zvláště německých mravech a způsobech.

K tomu přistoupily stále pŕtky krále Václava s arcibiskupy. Arcibiskup Jan z Jenštýna (1379—1396) byl sice muž nábožný, tak že právem mezi muže »domněním svaté« se počítá, a někteří spisovatelé zřejmě jej »blahoslaveným« nazývají,¹⁾ ale co do své biskupské moci a svých práv až příliš nedůtklivý.²⁾ Mezi ním a králem Václavem IV. panovaly samé spory a veliká nevole, tak že konečně arcibiskupství ve prospěch svého synovce Olbrama se vzdal a r. 1397. do Říma odjel. Dostav od papeže název »alexandrijského patriarchy« umřel v Římě v klášteře sv. Praxedy dne 17. června r. 1400. ve veliké chudobě.³⁾ Král Václav IV. nebyl žádným přítelem duchovenstva a církevního práva a nepřítel jeho k němu dosáhla vrcholu, když duchovní kurfirsti porýnští proti němu vzdorokrále Ruprechta falckého postavili. Brojení proti moci duchovní přišlo mu vhod; on trpěl je s radostí, až konečně přerostlo mu přes hlavu.

Konečně nesl stav sedlský s velikou nevolí břímě své poddanosti, činil s nechutí dosti svým poddanským povinnostem, závazkům, platům a dávkám, pohlížel se závistí a zlostí na své pány, duchovní i světské, a čekal na příležitost, aby toto jho se sebe strásti mohl.

¹⁾ Dr. Borový: Dějiny diecése Pražské str. 193.

²⁾ Tomek l. c. III. 359.

³⁾ Dr. Borový l. c. str. 192.

Tyto příčiny a okolnosti vyvolaly v Čechách náboženskou, národní a sociální vzporu proti stávajícímu pořádku; co však tuto vzpuru trvalou učinilo a životní síly jí dodalo, a husitství tím udělalo, čím se stalo, byl kalich, bez něhož by ona vzpoura jako pouhý mrak po vlastech našich se byla přehnala tak, jako v jiných zemích. Kalichem dostali všichni přátelé převratu viditelné znamení, všem pochopitelné, hluboko do života zasahující, kteréž je od jejich protivníků rozeznávalo a oddělovalo. Kalich byl životní silou husitství, působil na massu lidu a nadchl jej; všechny ostatní úchyly na poli dogmatickém a církevního práva byly v celku lidu nesrozumitelnými.

Arcibiskup Arnošt opravil české duchovenstvo s císařem Karlem IV. svými »statuta Arnesti« (stanovy Arnoštovy)¹⁾ vydanými dne 12. listopadu r. 1349., tak že čeští kněží toho času co do vzdělanosti a mravnosti nad německé vynikali. A na tomto základě ustanovil papež Urban V. r. 1365. pražské arcibiskupy za stálé legáty Apoštolské Stolicе pro diecési řezenskou, bamberskou a míšenskou a poslal sám arcibiskupovi Janu Očkovi z Vlašimi (1364—1379) pozlacený stříbrný legátský kříž do Prahy.²⁾

Ku povznešení pobožnosti povolal císař Karel IV. r. 1358. **Konráda Waldhausera**, rodem Rakušana z Waldhausu, odkudž jeho příjmení, řeholního kanovníka augustiánského a proslulého kazatele, za kazatele do Prahy k sv. Havlu a opatřil jemu pro lepší ještě výživu faru v Litoměřicích. Waldhauser kázal po německu s velikou horlivostí a znamenitým účinkem. Pražanky odkládaly drahé šperky, lichváři navraceli lidem úroky nespravedlivé, a nečistí káli se. Však horlivý kazatel dotýkal se též některých zlořádů žebravých mnichův, jmenovitě svatokupectví, a byl od nich obžalován u generála dominikánů, který právě do Prahy přijel a byl spolu papežským legátem. Generál způsobil, že Waldhauser byl před arcibiskupský soud obeslán. Stání konaná dne 6. a 28. prosince r. 1368. skončila se, jak se zdá, odkladem, poněvadž jeho protivníci dobře připraveni nebyli. Na opětém roku s Waldhauserem podali mnichové čtyř žebravých řádu samému arcibiskupovi v přítomnosti jistého papežského legáta 24 články, z nichž šest od augustiánů pocházelo. Waldhauser vyžádal si na odpověď lhůtu tří dnů, a podal potom písemně svou obranu.

¹⁾ Po prvé jsou vytištěny v Plzni r. 1476., náležejíce k nejstarším prvotiskům v Čechách; potom r. 1606. v Praze.

²⁾ Borový, I. c. str. 184.

Poněvadž protivníci na to dostatečné odpovědi dáti neuměli, dal arcibiskup veřejně a pod svou pečeti ohlásiti, aby kdokoli nějakou stížnost do Waldhausera mají, v jistý den v arcibiskupově dvoře se dostavili. K tomuto vyzvání nedostavil se nikdo.

Poněvadž žebraví mnichové špatnou pověst o Waldhauserovi v jeho vlasti rakouské, jmenovitě ve Vídni, roztrušovali, vyvrátil ji osobní rozmluvou s vévodou rakouským Rudolfem, který v květnu r. 1359. do Prahy přijel, a složil ještě za pobytu jeho v Praze písemní obranu proti 24 článkům posud zachovanou, aby svým rakouským rodákům jalovost pověstí o něm roztrušovaných ukázal. Waldhauser pokračoval ve své mravokárné kazatelské činnosti dál, jsa chráněn císařem Karlem IV., vzdal se r. 1359. své litoměřické fary, a dostal asi hned r. 1360. týnskou faru, nejpřednější v Praze. Zemřel 8. prosince r. 1369. k veliká žalosti Pražanů.

Milič z Kroměříže,¹⁾ Moravan, pražský kanovník, pán statku Tmáně, místokancléř císaře Karla IV. v letech 1360.—1362., byl činností Waldhauserovou ponuknut, aby jí následoval. Na podzim r. 1363. vzdal se svých důstojností, cvičil se jako kaplan v Horšově Týně půl leta v duchovní správě a stal se potom českým kazatelem nejprve u sv. Mikuláše, pak u sv. Jiljí. Z počátku nevšímal si ho lidé, chodili málo na jeho kázání, ano smáli se mu docela pro jeho zvláštnosti v řeči, nejspíše z Moravy přinešené, však brzo nabyl svou horlivostí, neobyčejnou výmluvností a ohnivou náboženskou nadšeností četných posluchačův a dopracoval se u nich týchž mravních výsledků jako Waldhauser. Též kázal po latinsku pro duchovenstvo a literně vzdělané. Zahloubav se do míst Písma sv., mluvících o antikristu, vynesl dle svého výpočtu na jevo, že hrozné přístí antikristovo připadá v leta 1365.—1367., složil o tom zvláštní učenou rozpravu²⁾ a hlásal to s kazatelnou, tepaje při tom všechny stavy. A když jednou v jakémsi shromáždění na císaře Karla IV. prstem ukázal řka, že velikým antikristem jest, potrestal jej arcibiskup Očko několikadenním vězením. Byv propuštěn odebral se r. 1364. do Říma, aby tam vymohl

¹⁾ Vita Milicii v Balbinově Miscellan. lib. IV. pars. 2, pag. 44—64; obšírnou charakteristiku Miličovu sepsal Matěj z Janova ve svém velikém díle posud netištěném (viz níže). — Palacký, III. 1. str. 14 sqq.; Tomek I. c. III. 294 sqq.

²⁾ Libellus de Antichristo, celý v díle Matěje z Janova totiž lib. III. tract. 5. distinct. 11., rozdělený ve čtyři kapitoly.

schválení svého vynálezu o antikristovi na papeži Urbanovi V., jehož do města očekávali. Však mnichové žebraví podali o něm zprávu do Říma. Poněvadž Urbanův příchod se protahoval, chtěl mu Milič vstříc jeti do Avignonu, ale puzen jsa svým blouzněním, oznámil ještě napřed kázání o antikristu listem přibitým na dveřích chrámu sv. Petra. Za to kázal jej inquisitor v témž chrámě, když se modlil, jíti a v klášteře Ara coeli uvězniti. Však papež Urban V. přišed do Říma, byl mu milostiv, a Milič navrátiv se domů, tajil se více se svým učením o antikristu. Ve své mravokárné činnosti pokračoval dále, kázaje po česku u svatého Jiljí, po německu v Týně a po latinsky u sv. Mikuláše s velikým úspěchem. Jeho přičiněním dal Karel IV. zbořiti Benátky, řadu to domů pro nevěstky v Praze, a Milič vystavěl tam s pomocí nábožných Pražanů veliký dům (Jerusalém) pro kající ženštiny s kaplí sv. Maří Magdaleny, k níž 19. září r. 1372. základ položil, a pak ještě jiný dům pod názvem domu literátů pro duchovní odevzdavší se na způsob učenníků pod jeho řízení. Jeho protivníci, jmenovitě pražští faráři, zadali proti němu žalobu o 12 článcích a poslali ji do Avignona k jistému pražskému mistru písma jménem Janu Klonkotovi, kterýž ji papeži přednesl. Vinili jej 1. pro učení jeho o antikristu; 2. a 3., že rozšiřuje pojem lichvy, tvrdě, že jest lichvou, když někdo dražší prodá nežli koupil, že platy, které duchovní na domích nebo vinnicích mají, jsou lichvou, a ti hřeší, kdo platy na obcích kupují; 4. a 5. že schvaloval příliš časté přijímání Svátosti Oltářní; 6. že svým kajícím ženám jako nějakou řeholi uložil, a je s jedné strany příliš tvrdě choval, s druhé pak příliš vychvaloval; 7. že veškeré duchovenstvo tupí, počínaje od papeže až do mnichů; 8. že pokuty církevního vyobcování málo si váží; 9. že oddati se svobodnému umění za hřích pokládá; 10. že ženám žádného i sebe slušnějšího šperku povolití nechce; 11. že jest hrdým a moc světskou na duchovní števe; a 12. že duchovním dovoliti nechce, aby co svého vlastního měli. Papež Řehoř XI. bullami z 10. ledna r. 1374. k císaři Karlovi IV., k arcibiskupovi pražskému a biskupům litomyšlskému, olomouckému, vratislavskému a krakovskému pokáral tyto články a nařídil o nich přísné vyšetřování. Milič byv obeslán od inquisitora odvolal se ku papeži a odebral se do Avignona. Byl milostivě přijat, ospravedlnil se dokonale, ale před ukončením své přezemřel v Avignoně na den sv. Petra (snad 1. srpna) r. 1374. Týž rok byl zrušen jeho oblíbený ústav v Jerusalemě a Karel IV. daroval listem od 15. prosince r. 1374. všechny místnosti jeho

cisterciáckému řádu v Čechách pro studující téhož řádu na vysokých školách pražských. Milič sepsal jazykem českým »Postillu« a jiný ještě spis »Knížky o zármutcích velikých církve sv.«

Mistr Jan ze Štěkna,¹⁾ cisterciák, kvetl v letech 1373—1405., byl po nějakou dobu kazatelem v betlémské kapli, a to výtečným, jako prý »zvučnou troubou«, jak dí Hus, horle proti duchovenstvu. Ondřej z Brodu praví r. 1414. v listu proti Husovi: »Od starých časů kázali Milič, Konrád a Štěkna a jiní přemnozí proti duchovenstvu.« V podobném směru učili, kázali a psali též jiní professoři a kazatelé pražští, jako Matouš z Krokova, rodem z Pomorán († r. 1409. biskupem vormským); Albert Engelsalk, rodem Bavor ze Strubiny, učiv v letech 1373—1400., Jan z Bora a Václav Rohle, farář u sv. Martina na Starém městě v Praze, horliv již proti odpůstkům r. 1393.

Matěj z Janova,²⁾ syn rytíře Václava, byl nadšeným žákem Miliče, k němuž v jeho posledních letech přilnul. Ještě za jeho živobytí odešel do Paříže, kde šest let studoval a tam důstojnosti mistrovské dosáhl, odkudž dostal název Pařížského mistra (Magister Parisiensis). Papež Urban VI. udělil mu 1. dubna r. 1381. expektativu na kanovníctví u sv. Víta, a jinou na kterékoli obročí na patronátě arcibiskupa, probošta, děkana neb kapitoly pražské. Byl sice 12. října téhož roku přijat do sboru kanovníkův, ale nedosáhl tím praebyndy ani tehdaž ani potom, a též jiného obročí nedostalo se mu za delší čas. Čtyřikrát hlásil o uprázdněné obročí, však vždy předešel jej jiný, s kterým se potom soudil a vždycky prohrál. Teprve někdy r. 1388. nebo 1389. dostal faru Velikoveskou v krajině od Prahy k Mělníku. V Praze věnoval skoro veškerou svou činnost zpovědnici a spisovatelství. Své spisy sebral na sklonku svého života (1388—1392.) v jeden veliký celek pod názvem: »De regulis veteris et novi testamenti« (O pravidlech starého a nového zákona).³⁾ V předmluvě praví, že cokoli psal, bral modlitbou ze čtení Písma a pilného rozjímání o tom, co za jeho času se dalo, srovnáváje s tím časy bývalé; poněvadž bible dosti světla a poučení poskytuje o všech podstatných člancích

¹⁾ Tomek l. c. III. 429; Palacký, III. 1. str. 32.

²⁾ Palacký III. 1, str. 23; Tomek l. c. III. 348 sqq.

³⁾ Toto dílo skládá se z pěti knih, z nichž každá dělí se na rozpravy (tractatus), rozpravy na rozdily (distinctiones) a rozdily na hlavy (capita). Úplného rukopisu není nikde, však z jednotlivých částí, které se zachovaly, bylo by lze celek sestavit. V tisku tvořil by veliký foliant.

náboženství a víry, proto prý si méně všímal církevních Otců; především umínal prý sobě oddělit věci podstatné od méně podstatných, aby pro množství vedlejších nařízení na ně se nezapomínalo. Základních pravidel vyňal čtyři ze Starého a osm z Nového Zákona. Mnišství jmenoval pátým kolem u vozu. V přijímání Svátosti Oltářní hájil, že laikové co nejčastěji k stolu Páně přistupovati mají; ježto však synoda z 19. října r. 1388. měsíční přijímání pro laika stanovila, snášel proto mnoho příkoří. Poněvadž vystoupil proti nezřízené počtě obrazův, ale jak se zdá, se zlořády i dobrou stránku zavrhoval, byl r. 1389. u nové synody obžalován, musil odvolati a uznati počtu obrazů za užitečnou a slíbiti, že laiků ke každodennímu sv. přijímání povzbuzovati nebude. Též začal rozdávati Svátost Oltářní pod obojí způsobou, ale když jemu to církevní představení zakázali, uposlechl, a zanechal toho. Jeho símě ujalo se teprve později, čeští mistrové brali z jeho spisů poučení jmenovitě o Večeři Páně. Zemřel roku 1394. dne 30. listopadu.

Tomaš ze Štítného,¹⁾ český vladyka skrovného jmění, narodil se asi r. 1325. na otcovské tvrzi jménem Štítné. Maje věku svého asi 23 let, dal se zapsati na právě založené vysoké školy pražské do třídy artistů, kde několik let ztrávil. Ač učeností nejznamenitějším mužům své doby, jak patrně ze spisův jeho, se rovnal, přece nedal se povýšiti za mistra. Jsa v Praze chodíval na kázání Waldhauserova a Miličova, čehož důkazem jest nejedno místo spisův jeho. Však s horlením Matěje z Janova proti obrazům nesrovnával se. Štítný klonil se k mírné opravě církve v jejích údech, drže se pevně auktority církve a pak vysokých škol pražských. V devátém desíletí čtrnáctého věku bylo Viklefovo učení do Čech přinešeno, a mezi theology a učenci vznikly o něm spory, jmenovitě o přepodstatnění čili transsubstantiaci v Svátosti Oltářní, které nejprve v schůzkách soukromých se vedly, nežli na universitu vnikly, kteráž je pak r. 1403. zapověděla. Tyto spory dotkly se i Štítného, který maje věku svého již 70 let, začal se ve víře o svátosti Oltářní kolísati; ale brzo zvítězilo u něho vě-

¹⁾ Srv. předmluvu Erhenovu k dílu Štítného „O obecných věcech křesťanských,“ jež Karel Erben v Praze r. 1852. vydal. — Hanuš: Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného. V Praze. 1852. — Čupr: Tómy ze Štítného význam ve filosofii. Časopis Musea. 1847. — Dastich: Rozbor filosofických náhledů Tómy ze Štítného o pojmu krásy a o poměru víry k rozumu (z pojedn. král. České učené společnosti. V. část. sv. 22. V Praze. 1862.). — Wenzig: Studien über Ritter Thomas von Štítné. Leipz. 1856.

řící srdce tak, že »po lecčís hlavě nepostoupil.« K spisovatelské činnosti rozhodl se teprv u věku zmužilém a to jazykem českým k veliké nelibosti ano až nenávisti universitních učenců, kteří trpce to nesli, že učenost učinil přístupnou všemu lidu, a zanechal po sobě celou řadu knih, dílem prací původních, dílem překladů,¹⁾ které tvoří ozdobu české středověké literatury a vydávají svědectví o české vzdělanosti a učenosti. O roku smrti jeho není žádné zprávy. Zanechal po sobě syna Jana a dceru Anežku. Jeho spisy četly se po hradech a u lidu.

Poněvadž dle zákona fakulty filosofické ze dne 20. dubna r. 1367.²⁾ bylo dovoleno na pražské universitě přednášeti dle spisů všech známých mistrů pařížských a oxfordských, a pro sňatek české princezny Anny, dcery císaře Karla IV., s anglickým králem Richardem II. (r. 1381.) čilé obcování mezi Anglií a Čechy nastalo: dostaly se Viklefovy knihy ještě za jeho života do Prahy, a způsobily tam mezi mistry nemalé kvašení myslí, kteréž i Tomáše ze Štítného na jeho tvrzi se doteklo. Předními mezi mistry pražskými, kteří knih Viklefových se ujímali, byli ze starších: M. Mikuláš z Litomyšle, M. Stanislav ze Znojma, M. Štěpán Pálec a hvězdář M. Křišťan z Prachatic; z mladších pak: M. Jan Hus z Husince a M. Jeronym Pražský. Viklefovy knihy nevyvolaly českého hnutí, kteréž již tady bylo, ale v celku na půdě církevní a v poslušnosti k církvi se pohybovalo, ale přece přičinily zřejmě k němu, obsahující v soustavě, co posud roztroušeně v Čechách bylo řečeno, a podávající to způsobem drsným a revolučním staly se jednou z příčin, že české hnutí na revoluční dráhu proti církvi zabočilo a na ní setrvalo. Na tyto neblahé a českému národu osudné dráhy zavedl české hnutí M. Jan Hus.

§. 387. *M. Jan Hus.*

Jan Hus narodil se dne 6. července r. 1369. v městečku Husinci z rodičů ne mnoho zámožných, studoval v Praze, kde nuzně se živil způsobem tehdejších chudých studujících totiž zpíváním a přisluhovááním v kostelích,¹⁾ stal se tam v září roku 1393. bakalářem svobodných umění, roku 1394. bakalářem theologie, pak v měsíci lednu roku 1396. mistrem svobodných umění

¹⁾ Viz je v předmluvě „ke knížkám o obecných věcech křesťanských“ str. XXXI—XXXIII.

²⁾ Palacký, III. 1, str. 37. pozn. 57.

a věnoval se hned učitelskému úřadu na fakultě svobodných umění, jak viděti jest z toho, že ke konci roku 1398. ustanoven byl za examinatora při zkoušce na bakalářství v tehdejší čtvrtletí. Již roku 1399. pohádal se o některé články Viklefovy ve faře svatomichalské ve Starém městě, a roku 1401. odporoval rozhodně v domě pražského měšťana Václava, češíře, náhledu, že pro utočení Jana z Pomuku a ztrýznění ostatních prelátů bylo zastaviti služby Boží.¹⁾ Roku 1400. nebo 1401. byl Hus na kněžství posvěcen.²⁾ Ačkoliv jako studující za prostřední hlavu pokládán byl, vynikl jako učitel v krátké době tak, že již 15. října r. 1401. za děkana filosofické fakulty byl zvolen, a hned potom v měsíci říjnu r. 1402. za rektora vysokých škol povýšen, kterýžto úřad až do konce dubna r. 1403. zastával. Jsa děkanem obdržel kazatelství v kapli Betlémské, na něž jej presentoval králův milec Jan z Mühlheimu, pražský měšťan rodem z Pardubic, jenž tuto kapli sám r. 1391. založil a nádal, a k němuž ho potvrdil generální vikář listem od 14. března r. 1402.

Hus byl muž vysoké postavy s hubeným bledým obličejem a nadán všemi vlastnostmi, jimiž všeobecnou náklonnost zbuditi lze; osvojil si důkladnou učenost, byl zběhlý v Písmě sv. a Otcích, a vynikal přísnou čistotou mravův a nadšeností proti všem nepořádkům a neřestem. K tomu byl obratným dialektikem a výborným řečníkem. S těmito vlastnostmi spojoval vroucí lásku k vlasti, k českému národu a svému mateřskému jazyku, a stal se tak brzo vynikající osobou v Praze, miláčkem lidu, a milou osobou u královského i arcibiskupského dvora. Ale při vší své učenosti neměl důkladných theologických studií, nebyl důsledným myslitelem, nenahlížel důsledností svých náhledů, v nichž často ještě se kolísal, a zanechal po sobě soustavu plnou mezer. V tom, co za své náhledy přijal, byl nepoddajným a urputným, a zpíral se proti každému jinému přesvědčení. Při vší své zbožnosti neměl lásky k církvi jakožto právní osobě s jejím historickým vývojem, který mu z úplna byl cizím, a postrádal právního církevního citu a smýšlení, proto vyznamenával se svou neposlušností ke všem církevním představeným, neuznáváje nad sebou žádného soudce na zemi leč Písmo sv., však jenom tak, jak sám je vykládal. Při tom pachtil se po přízni lidu a královského dvora, káže z úplna v duchu jeho

¹⁾ Palackého Docum. 165. 174. 175.

²⁾ Srv. Dějepis města Prahy od Tomka III. str. 434.

proti duchovenstvu a chráně se jej proti sobě popuditi; neboť královna Žofie chodívala na kázání jeho.

M. Jeronym Pražský¹⁾ pocházel z vladyckého rodu v Praze, a byl o několik let mladší nežli Jan Hus, k němuž již za mládí nejrůznějšími přátelstvími se přivinul. Byl sice výtečnými dary ducha nadán, ale měl povahu velice těkavou a na hnutí Husem vyvolané nekonal žádného zvláštního vlivu, nemaje k tomu ani kdy. Již jako student odešel do Anglie na universitu oxfordskou, přinesl odtud několik ještě neznámých spisů Viklefových. V září r. 1398. stal se bakalářem svobodných umění, a dostav od university prominutí, aby po dvě léta po venkovských školách vyučovati nemusil, odcestoval do Němce na universitu kolínskou a heidelberskou, konečně i do Paříže, kdež mistrovství ve svobodném umění dosáhl. Navrátil se domů, došel téhož mistrovství na vysokém učení pražském roku 1407. Mezi tím vykonal r. 1403. cestu do Jerusalema. Na svých cestách vystupoval brzo jako učenec, brzo jako rytíř a dvořán, netajil se nikde svým viklefským smýšlením, pro něž měl časté spory, a přiváděl tak Čechy a pražskou universitu v podezření kacířství. V Praze ve své komnatě stkvěla se podobizna Viklefova mezi obrazy slavných filosofů, které sobě malovati dal.

Slabá vláda arcibiskupa Olbrama ze Švorce († 2. května r. 1402.) a dlouhé uprázdňení arcibiskupského stolce, na nějž teprve ke konci léta r. 1403. mělnický probošt Zbyněk Zajíc z Hasenburka vstoupil, napomáhalo valně zmahání se viklefství na učení pražském, zvláště že dva jeho nejhorlivější hajitelé, Mikuláš z Litomyšle a Jan Hus v letech 1401—1403. vysoké úřady universitní zastávali; onen jsa místokancléřem, tento děkanem filosofické fakulty a potom rektorem university. Však za nástupce Husova v rektorátu M. Waltera Harrassera, rodem Bavora, přidal pražský mistr Jan Hübner, Němec ze Slezska, k 24 článkům Viklefovým zavrženým synodou londýnskou r. 1382. ještě 21 nových z jeho spisů vytažených a podal je pražské kapitole, kteráž je celé universitě ku posouzení předložila. Rektor Walter Harrasser svolal universitu do Karolina 28. května r. 1403. Hus a přátelé Viklefovi snažili se dokázati, že článkové nejsou správně z knih vytaženi, a ve spojení jiný smysl dávají. Však většinou shromážděných

¹⁾ Palacký III. 1, str. 41. 42. — Tomek: Dějepis města Prahy III. 446.

mistrův byl učiněn nález,¹⁾ že žádný člen university pražské nesmí žádnému z oněch 45 článkův ani veřejně ani soukromí učit, neb ho hájiti pod pokutou křivé přísahy. Tento nález neměl pro onen čas žádného stíhání jednotlivých osob v zápětí.²⁾ Dle pravidel a řádův universitních musili všichni mistři upustiti od veřejných výkladův o knihách a člancích Viklefových, za to však snažili se mistři viklefstí jinak rozšiřovati je mezi studentstvem a duchovenstvem, a Hus jako kazatel v Betlémě barvil své řeči a výklady po viklefsku.

Ke konci roku 1403. vstoupil na pražský prestol nový arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenburka (1403—1411.). Byl muž vzdělaný sice, však ve věcech theologických méně zběhlý; vynikal zdravým rozumem, opatrností, horlivostí ve svém arcibiskupském úřadě, pečlivostí o povznesení duchovenstva, a jedinou vadou jeho bylo, že záhy Husa neprohledl, drže se dobré pověsti, kteráž o něm u lidu a královského dvora kolovala.

Arcibiskup Zbyněk byv v mladém věku po způsobu onoho času ve válečném umění dobře vycvičen, prokázal vlasti a králi Václavovi hned na počátku svého arcibiskupování platné služby. V čele Pražanů dobyl tvrzi loupežného rytíře Mikuláše Zúla z Ostředka, zajał jej s 50 druhy na Komorním Hrádku a odevzdal spravedlnosti. Zúla, odsouzeného k šibenici, připravil ke kající smrti po žádosti arcibiskupově M. Jan Hus (9. července r. 1404). Zbyněk v čele značného českého vojska vtrhl do Bavor a zamezil tak na čas nájezdy vzdorokrále Ruprechta, jenž r. 1406. mnoho škod v Čechách nadělal.

Hus těšil se přízni nového arcibiskupa; již r. 1403. byl od něho vyzván, aby mu všechny vady ve správě věcí církevních, kde by je koli viděl, ústně nebo písemně oznámil. Brzo potom byl s dvěma jinými důvěrníky poslán k ohledání poutnického místa Vilsnaku v Branibořích, kde se provozoval klam s domnělými zázraky. V letech 1405. a 1407. byl od arcibiskupa ustanoven za kazatele na synodách, aby svým výmluvným slovem na šhromážděné duchovenstvo působil. Přízeň arcibiskupova k Husovi neochábla ani tím, když kněží počínali si stýskati, že Hus lid proti nim svým učením viklefským popouzí a všelijaké bludy roztrušuje. Žalobníci nenalezajíce slechu u svého velepastýře, obrátili se do

¹⁾ Viz jej ap. Palacký, Monum. M. J. Hus p. 327 sqq.; Höfler, Concilia Prag. p. 43 sqq.

²⁾ Palacký l. c. III. 1, 43—45; Tomek l. c. III. 444—446.

Říma, ukazující, že v Čechách bludařství Viklefovo zmáhati se počíná (1404.). Papež Innocenc VII. vydal 24. června r. 1405. bullu k arcibiskupovi, aby ony bludy vymýtil. Arcibiskup rozkázal na synodě r. 1406. výslovně učit, že po posvěcení chleba není zde více podstata chleba než pravé Tělo Kristovo a po posvěcení kalicha není zde podstata vína než Krev Páně. Z příčiny tohoto rozkazu bylo téhož roku a pak následujícího roku 1407. více osob duchovních i světských obviněno u úřadu arcibiskupského z bludů Viklefových, musily se k němu dostaviti, však vymluvily se a byly propuštěny. Ani tím posavadní shoda mezi Husem a arcibiskupem se nepokazila, a Hus byl 18. října r. 1407. opět synodálním kazatelem na tehdejší synodě.¹⁾ Tuto shodu lze tím vyložit, že Hus o Svátosti Oltářní pravověrně smýšlel, a kázaje v Betlémě se mírnil a na úzdě držel »boje se« jak sám později pravil, »půhonův, kleteb, odsouzení a smrti se lekaje.«²⁾

Poněvadž král Václav od nastávajícího sněmu piského za krále římského uznán býti chtěl a po některých zemích rozšířena byla pověst, jakoby v Čechách viklefství se pěstovalo: rokoval národ český na vysokém učení pražském znova o 45 článkách Viklefových, ježto u tří ostatních národův o viklefství řeči nebylo a celá universita velikou většinou 18. května r. 1408. opět 45 článků Viklefových zavrhl. Dne 20. května r. 1408. sešli se 64 doktoři a mistři, 150 bakalářův a kolem 1000 studentů. Působením Husovým a přátel jeho stal se nález: »aby žádný úd národa českého pod pokutou vyobcování neopovažoval se držeti, učit, nebo hájiti kteréhokoli z oněch článků ve smyslu jejich kacířském nebo bludném nebo pohoršlivém,« kterýmžto dodatkem ovšem zavržení pozbylo své ceny a stalo se illusorním. Dále byla svoboda učení v ten způsob obmezena, že žádný bakalář neměl veřejně přednášeti o nikterém ze tří rozprav Viklefových: Dialogus, Trialogus a de Eucharistia; a nikdo nesměl sobě za předmět veřejné disputace vybrati nijaký článek z knih Viklefových.³⁾

Arcibiskup Zbyněk obnovil na své letní synodě 16. června r. 1408. svá nařízení, jak o Svátosti Oltářní se učit má, zakázal potupně mluvit o stavu duchovním na kázáních k obecnému lidu a zpívati rozličné nové písničky a velel, aby všechny knihy Vi-

¹⁾ Höfler, *Concilia prag.* p. 51—53. 59; *Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung.* I. 17. — Tomek, *l. c.* III. 353—355.

²⁾ M. Jana Husi sebrané spisy české. I. 246.

³⁾ Palacký III. 1, 72. 73; Tomek, III. 457.

klefovy byly jemu ku prozkoumání vydány. Arcibiskupský generální vikář Jan z Kbelu pohnal před sebe několik kazatelův, o nichž šla pověst, že nejsou pravověrnými, a mezi nimiž byl též kazatel od sv. Ducha v Praze Mikuláš z Velenovic, příjímím Abraham. Když tento ve svém výslechu 30. června r. 1408. smýšlení bludařské projevil, byl odevzdán pražskému inquisitorovi Jaroslavovi z řádu minoritského, biskupu sareptskému in part., kterýž jej do žaláře uvrhl. Hus snažil se svou přímluvou jej z vazby vyprostiti, ale nadarmo. Když po několika dnech arcibiskup Abraham ze své diecése vypověděl, káral jej za to Hus, že prý nečistým a hříšným dává úplnou svobodu, horlivé však jako bludaře žalářuje a z vlasti vyhání. A tak začala roztržka mezi ním a arcibiskupem, která brzo se stala nezhojitelnou. Za tohoto stavu jest s podivením, že arcibiskup na synodě mimořádné, 17. července r. 1408. svolané, slavným způsobem prohlásiti mohl, že z vůle a svolení krále Václava pilné pátrání v městech pražských, v diecési a provincii pražské učiniv, žádného bludaře a kacíře nepostihl; pro budoucnost však ať kazatelé víru o přepodstatnění se vsí snažností vykládají, a knihy Viklefovy ať se mu k náležitému prozkoumání vydají.¹⁾

Rozkazu arcibiskupova uposlechli skoro všickni a odvedli své exempláře knih Viklefových. Hus osobně je odevzdal arcibiskupovi s tou hrdou prosbou, aby je prozkoumal, a bludy z nich mu vytkl, aby potom mohl každého před nimi varovati. Toliko pět studentů neodvedlo svých spisů Viklefových, a podali **odvolání ku papeži**, v němž stěžovali si na rozkaz arcibiskupův vydati knihy, jakožto na porušení práv a svobod učení pražského, a vinili arcibiskupa z kacírství, že učí, jakoby po posvěcení bylo na oltáři pod způsobou chleba jenom tělo (a ne spolu krev Páně), a v kalichu jenom krev Kristova (a ne spolu tělo). Jako právní zástupce studentův, kteří se odvolali, odebral se ku papežskému dvoru přítel Husův mistr Marek z Hradce, jeden z tehdejších profesorů artistické fakulty a spolu kanovník pražský, začož dal jej po některém čase arcibiskup do klatby a zbavil 10. ledna r. 1409. jeho praebendy při kostele pražském.²⁾

Až posud nebyl Hus, ačkoli byl hlavou a duší Viklefovců, od církevních soudů stíhán; však v letě roku 1408. byl žalován

¹⁾ Höfler, *Concilia prag.* p. 60; Palacký: *Documenta M. Joannis Hus* p. 592; Palacký, *Dějiny národa Českého* III., 1, 73. 74; Tomek, *l. c.* III. 458. 459.

²⁾ *Documenta M. Joann. Hus.* 188 sq.; 332 sqq.; 402. Tomek III. 459. 460.

u soudu arcibiskupského pro bouřlivá kázání a vydán na něj púhon. Hus odpovéděl arcibiskupovi písemně, a není známo jak věc pro tu chvíli dopadla.

Král Vácslav spojil se se sněmem piským a chtěl na vzdor arcibiskupovi vypovědět poslušenství papeži Řehoři XII. a tázal se za dobré zdání university. Národ český chtěl býti po vůli králi, však ostatní tři národové odporovali, tak že rektor mistr Hening z Baltenhagenu hromadu rozpustil, nedav ani hlasovati. Čechové použili tohoto sporu tří cizích národů s králem k tomu, aby výsady cizinců na vysokém učení pražském zrušili. Když král deputaci národů přijal, osopil se na Husa jako podezřelého z kacífství; však milec králův Mikuláš z Prahy dovedl to, že vydal král dekret 18. ledna r. 1409. v Kutné Hoře, kterým se Čechům tři hlasy, Němcům jen jeden na universitě udílely. Všechno snažení Němců, aby dekret byl odvolán, bylo marné; rovnoprávnost nechtěli přijmouti a proto vešel králův dekret v platnost. Dne 9. května r. 1409. musil poslední rektor německý Hening z Baltenhagenu vydati pečet a matriku universitní, jakožto znaky rektorského úřadu, královskému kommisari Mikulášovi z Prahy a král jmenoval pro ten čas rektora sám, kanovníka pražského Zdeňka z Labouně. Němečtí mistři a študenti vystěhovali se z Prahy kolem 6000, nejvíce do Lipska, kde ještě téhož roku 1409. založeno bylo nové vysoké učení. Prvním voleným rektorem na půlletí do sv. Jiří r. 1410. dle nového řádu byl Hus.¹⁾ Nabytím většiny na universitě došel směr národní svého cíle a nové ideje Husovy mohly se snadněji prováděti; však na druhé straně oddělili se od Husa ti, kteří po odtržení věcí národních od církevních poznávali, kam Hus na poli církevním zabočuje, jako Ondřej z Brodu, Jan Eliášův a jiní, a tvořili podporu arcibiskupovi.

Již čtvrtý den po vydání dekretu kutnohorského dne 22. ledna r. 1409. vydán byl dekret královský, aby nikdo neposlouchal římského papeže Řehoře XII. Vácslav držel se piského papeže Alexandra V.; však arcibiskup s většinou duchovenstva přidržoval se dále papeže Řehoře XII. a popudil proti sobě velice krále, tak že musil se ještě s jinými kněžími dáti na útěk. Za to kázal král některé jejich statky vzíti v plen. Teprve 2. září r. 1409. přistoupil arcibiskup se svým suffragánem olomúckým Kunrátem z Vechty ku poslušenství Alexandra V. Byla z toho veliká radost a krásné osvětlení v Praze.

¹⁾ Tomek III. 461—474; Palacký, III. 1, 75—87.

Za času panující nevole mezi králem a arcibiskupem zakázal arcibiskup Husovi kázati v Betlémě. Ale Hus záповědi nedbal, kázal dále a kázání jeho stávala se trpčejšími a kazatel počínal si dosti vyzývavě. Roku 1409. obnovili pražští faráři své žaloby u arcibiskupa: že popouzí lid proti kněžím, Čechy proti Němcům, že učí pohrdati církví a jejími tresty, že nazval Řím sídlem antikristovým, že nazývá kněze kacířem, který za přisluhování svátostmi si dá platiti, že chválí Viklefa a že chce býti po smrti tam, kde jest duše jeho. Arcibiskup poručil tyto věci vyšetřiti profesorovi theologie M. Maříkovi Rvačkovi a přikázal též vyzkoumati, čím mocí v kapli betlémské se káže a slavné služby Boží se zpěvem konají. Hus obdržev z nařízení arcibiskupa žalobní články měl se před Maříkem Rvačkou zodpovídati krátkými slovy, beze všech vytáček a své výpovědi potvrditi přísahou. Hus přísahu odepřel a na předložené články žalobní odpověděl ve výsledku nařízeném sice krátce, avšak nikoli tak, jak bylo na něm žádáno. Obvinění z kacírství a podněcování Čechů proti Němcům zamítl od sebe veřejnou ohláškou.

Arcibiskup Zbyněk vida, že svou vážností u Husa poslušnosti si nezjedná, chtěl se vyšší auktoritou sesílit a vypravil posly, kanovníka Jakše Jinocha a minoritu Jaroslava, biskupa sareptského, ku papeži Alexandru V. a oznámil mu, kterak z kázání v jistých kaplích a ze čtení knih Viklefových v Čechách a na Moravě veliké bludy a kacírství se rodí, obzvláště o Večeři Páně; on prý sám snažil se toto zlo zameziti, však nadarmo; proto jest k tomu třeba větší auktority papežské.

Poněvadž arcibiskup Zbyněk byl zprvu odpůrcem sněmu píského a přidržoval se papeže Řehoře XII., neměl přízně u papeže Alexandra V., kterému appellanti svou appellaci proti arcibiskupovi podali. Papež Alexandr V. dal věc vyšetřovati auditorovi palatii Jindřichu Krumhardtovi z Vesterholce, děkanu kostela sv. Ondřeje v Kolíně nad Rýnem a ten vydal 8. prosince r. 1409. půhon na arcibiskupa, aby se ku papežskému dvoru k zodpovídání dostavil; do toho času měly všechny kroky jeho proti straně odporné býti a zůstati neplatnými. Však krátce před vydáním tohoto půhonu anebo brzo po něm přišli do Říma jmenovaní poslové arcibiskupovi, kteří vyložili tam pravý stav věcí a hned nastal obrat. Již 20. prosince r. 1409. vydal Alexander V. bullu, kterou zrušil všecken proti arcibiskupovi zavedený proces a ukládal mu, aby přijma k sobě čtyři doktory theologie a dva doktory práv, všechny bludy vykořenil, učení Viklefovo pod trestem kletby zapověděl, věřícím

knihy Viklefovy odňal a kromě kostelů kollegiálních, farních a klášterních na žádném jiném místě, jakkoli privilegovaném, kázati nedovoľoval.

Táž bulla došla z Pistoje do Čech teprve 9. března, ale nepotkala se s výsledkem, jakého Zbyněk očekával. Dvořané a nejvyšší ouředníci zemští, jako Lacek z Kravař, přátelé Husovi, ujímali se věci jeho jako své a líčili arcibiskupa u krále jako zrádce vlasti, který prý rozhlašuje, že v Čechách jest kacířství, ano zde žádného není. Mnozí tvrdili, že bulla není pravou, nýbrž podvrženou a koupenou v papežské kanceláři. Hus chtěje moc bully udusiti, odvolal se od papeže špatně zpraveného **ku papeži, který bude lépe zpraven** (melius informandum). Zbyněk neohlížeje se na to, že M. Jan Hus jest ještě rektorem vysokých škol, přistoupil ku provedení papežské bully, vydal přísný rozkaz, aby všickni, kteří Viklefových knih posud neodvedli, to bez meškání učinili a zřídil kommissi ze čtyř doktorů theologie a dvou doktorů práv. Kommise vyšetřovala knihy s velikou pílí. Jak věc dopadne, bylo vědomo a Hus se svými přátely chtěli se proti tomu brániti. M. Jan Ondřejův Šindel, nástupce Husův v rektorátu, svolal za tou příčinou schůzi mistrův, kteří 15. června se proti spálení knih Viklefových ohražovali, tvrdíce, že by se arcibiskup spálením knih provinil proti právům a výsadám vysokých škol a proti zákonům království českého; ostatně prý smrtí Alexandra V. pozbylo plnomocenství udělené bullou arcibiskupovi své platnosti.¹⁾ Hned po schůzi oznámil M. Marek z Hradce usnešení university arcibiskupovi. Spolu byla podána králi prosba, aby sám arcibiskupovi zabránil pálení knihy. Král poslal hned k arcibiskupovi přeptat se na věc.

Dne 16. června dal arcibiskup na synodě čísti veřejně rozsudek, kterým knihy Viklefovy k ohni odsuzoval; na oněch pěti studentech a jejich právním zástupci M. Markovi z Hradce žádal ve lhůtě šesti dnů pod pokutou klatby vydání knih Viklefových; dále zakázal učiti článkům Viklefovým pod ztrátou obročí a schopnosti nabyti jiné a pod vazbou pomocí světského ramene; a konečně zapověděl kázati ve všech kostelích a kaplích mimo chrámy kollegiální, farní a klášterní pod trestem klatby.²⁾ Král Václav žádal na arcibiskupovi důtklivě, aby se spálením knih počkal až

¹⁾ Documenta M. Joann. Hus. p. 36; Höfler, Geschichtschreiber II. 187; Palacký III. 1, 97.

²⁾ Concil. Prag. 64—69.

do příchodu Jošta, markraběte moravského, proslulého učeností. Než, co čekal Zbyněk na Jošta, byli Hus a jeho přátelé velmi činní. Dne 21. června bylo po Čechách a po Moravě vydáno ohrazení proti pálení knih Viklefových od university. Potom 25. června odvolal se Hus ještě se sedmi druhy ku papeži Janu XXIII.¹⁾ Hus nedbal záповědi arcibiskupovy, kázal 22. června v Betlémě pobouřlivě proti nařízení arcibiskupovu množství lidu neobyčejně velikému a oznámil mu, že kázati nepřestane, byť měl býti trestán vyhnanstvím, vězením nebo smrtí.

Poněvadž markrabě Jošt nepřicházel, svolal arcibiskup 16. července preláty a kněžstvo do svého dvoru, který dal zbrojnoši obsaditi, a kázal tam knihy Viklefovy za pění »Te Deum« spáliti. Třetí den po tom vynesl z Roudnice, kamž odjel, klatbu na Husa a přátele jeho a kázal ji slavně ohlašovati po všech kostelích pražské diecése. Následovalo z toho veliké rozhořčení a výstupy proti arcibiskupovi a jeho stoupencům od studentů a lidu, tak že král pod trestem na hrdle zakázal každé dráždění a zpívání hanlivých písní z obou stran; chtěl, aby klatba zůstala bez účinku a poručil arcibiskupovi spálené knihy nahraditi a když toho neučinil, vyšel od krále rozkaz, aby se zabavily důchody arcibiskupa a kněží, kteří při pálení knih a klatbě spoluúčinkovali.

O chování Husově praví Palacký: »Uvážíme-li chování Husovo v těchto bouřlivých dnech s jeho vlastního stanoviska, snáze nám bude vyložiti jeho příčiny, nežli je ospravedlniti. Není pochyby, že jeho horlení proti porušenosti mravů kněžských pocházelo z dobrého důvodu i úmyslu: ale také zapírati nelze, že učení takové podkopávalo samy základy církevní ústavy vůbec. Nepřestáváje zajisté kárati veřejné vady a poklésky představených církve, zapomínal lehce, že také pokora i poslušenství jsou ctnosti křesťanské; odkrýváje před lidem všechny křehkosti duchovenstva, nepomýšlel na to, že usiluje o zničení auktority, jejížto podání od věku k věku náleží k samé podstatě církve římské.«²⁾

Veřejnými přednáškami na universitě ke konci července hájili spisy Viklefovy Hus, Jakoubek ze Stříbra a jiní ještě přátelé,³⁾ a král Václav trpěl to.

Nově zvolený papež Jan XXIII. poslal z Bononie posly ku králi Václavovi oznámit mu svého zvolení. Na tyto posly obrátili

¹⁾ Documenta 189; 387 sqq.; 401 sqq.; Palacký III. 1, 99; Tomek, III. 482.

²⁾ III. 1, 101.

³⁾ Documenta, p. 399; Palacký III. 1, 102.

se král, královna Žofie, nejvyšší dvorní mistr Lacek z Kravař, někteří páni čeští a purkmistři a konšelé všech tří měst Pražských a žádali skrze ně a listy u Jana XXIII. za zrušení bully Alexandra V.¹⁾

Papež Alexandr V. odevzdal appellaci Husovu čtyřem kardinálům, kteří přibrali sobě všechny v Bologni přítomné doktory theologie na poradu. Tito prohlásili se ve schůzi konané v srpnu r. 1409. v domě kardinála Odon Colonne proti spálení knih Viklefových, ovšem neschvalující všeho, co v nich obsaženo jest.²⁾ Však brzy zpravil arcibiskup Zbyněk papeže o pravém stavu věcí³⁾ a papež Jan XXIII. vložil při do rukou kardinála Odon Colonne, který počínání arcibiskupovo schválil a jemu ve vykořenění bludů Viklefských pokračovati kázal a Hus obeslán do Bononie před papeže.⁴⁾

Tyto rozkazy papežského dvora přišly do Prahy, sotva že listy krále Václava a jiných mocných osob ku papeži na cestu vypraveny byly. Arcibiskup Zbyněk vydal hned 24. září r. 1410. stížení klatby na Husa a jeho druhy.⁵⁾ Hus na domluvu svých přátel rozhodl se, neposlechnouti pŕihonu a zůstal doma. Král Václav rozjitřil se velice a vypravil do Říma dva posly, mistry Jana Náza a Jana Kardinála z Reinštýnu s listem od 30. září r. 1410., v němž projevil nelibost nad počínáním papežovým a žádal zrušení celého procesu Husova, zachování práv kaple Betlémské, odvolání pŕihonu na Husa, proti němuž má-li kdo něco podstatného, ať jej žaluje na vysokých školách nebo u soudu zemského království Českého. Ústně měli poslové žádati na papeži, aby na útraty královny přišel papežský legát do Čech urovnat všech sporů a různic způsobených osočovately. Podobně psal král také kardinálu Odonovi z Colonne, přimlouvaje mu, aby přijda do Prahy, sám na své oči se přesvědčil, kterak byli v Římě oklamáni. I královna Žofie přimlouvala se znova za Husa.⁶⁾

¹⁾ Documenta 409—415; Palacký, I. c. 102; Tomek, I. c. 488; Děje a osudy M. Jana Husi, „Hlasy kat. tiskového spolku“ str. 154. 155.

²⁾ Documenta, p. 189. 426 sqq.

³⁾ I. c. 404—406.

⁴⁾ I. c. 189. 190.

⁵⁾ Tomek I. c. 487. 488.

⁶⁾ Documenta, p. 422—426; Palacký I. c. 104—106; Tomek, I. c. 488 Děje a osudy M. J. Husi. 155. 156.

Jan Hus nejeda sám do Bononie, poslal tam za sebe právní zástupce Jana z Jesenic, svého přítele, s dvěma ještě doktory, kteří v říjnu r. 1410. k papežskému dvoru odjeli.

Toto nové zakročení krále Václava minulo se s účinkem. Papež vzal při z rukou kardinála Colonne, jenž již v únoru r. 1411. klatbu na Husa vydal, a svěřil ji čtyřem kardinálům, z nichž čelnější byli František Zabarella a Ludvík Brankas. Zabarella počínal si opatrně a mírně, ale z příčin neznámých dána pře do rukou samotnému kardinálu Brankasovi, který ji nechal půl druhého leta ležeti, nezrušiv ani nepotvrdiv nálezu kardinála Colonne, ač zástupcové Husovi na něj doléhali.¹⁾ Jest toho litovati, že papež dle žádosti krále Václava žádného kardinála-legáta do Čech neposlal, který by snad byl králi oči se strany Husa otevřel a jej přesvědčil, že Hus na půdě církevní nestojí.

Arcibiskup přikázal dle nálezu kardinála Colonne 15. března ve všech kostelích pražských opětně ohlašovati klatbu na Husa. Stalo se to ve všech kostelích až na dva. Však Pražané nedbali vydané klatby, Hus nevšímal si jí a král měl ji za vzpouru arcibiskupovu a zabavil jeho důchody a statky. Když arcibiskup se svou prosbou u krále, aby se mu křivda neděla, nic nepořídil, vydal na Prahu interdikt, t. j. zastavil tam služby Boží a přisluhování svátostmi. Král Václav jsa tím rozhořčen, počínal si ještě náruživěji proti arcibiskupu, kanovníkům a farářům, z nichž mnozí jsou zloupeni a vyhnáni z Prahy. Dne 6. května přišel král z nenadání do chrámu sv. Víta, svolal kanovníky, dal si ukázati všechny poklady chrámové a kázal přítomnému purkrabímu Karlštýnskému Kunešovi z Olbramovic odvézti je na Karlův Týn. Podobné řádění trvalo plné tři měsíce. Tehdy směl každý týrati duchovenstvo a množiti nesnáze arcibiskupovy.²⁾

V létě roku 1411. zdálo se, jako by stav církve české utěšenější tvářností na se bráti chtěl. Arcibiskup vida, že husitští kněží interdiktu nezachovávají, a papež Jan XXIII. vydatně ho nepodporuje, stal se povolnějším. Když král Václav se svým bratrem Sigmundem se smířil, pracovalo se hned též o porovnání sporů církevních. A tu shodli se 3. července arcibiskup s duchovenstvem na jedné, a Hus s přátely svými na druhé straně, že

¹⁾ Palacký I. c. 109. 110; Tomek, I. c. 491; Děje a osudy Jana Husi. 157. 158.

²⁾ Palacký, III. 1, 111. 112; Tomek, III. 492; Děje a osudy Jana Husi. str. 159.

se podrobí nálezu krále a jeho rad, k nimž přistoupí ještě Rudolf, kurfirst saský, hrabě Stibor ze Stibořic, posel krále Sigmunda, a pan Lacek z Kravař. Výnosem konečným ze 6. července nařídilo se arcibiskupovi, »aby pokořil se králi jako pánu svému, a hledal milost jeho; dále, aby psal papeži, že v Čechách žádných bludův a kacířství není, než jenom, co se s ním mistři zavadili; o to však přišed mocně na krále a rady jeho již úplně smířen jest; pročez ať všickni u papežského dvora počatí soudové pomínou, a všechny klatby se zruší, naproti tomu ukládalo se králi přijíti k sobě biskupy, doktory, mistry, preláty, knížata, pány i jiné své zemany a vyčistiti a pomstíti všechny bludy a neřády, budou-li které mezi duchovními nebo světskými nalezeny; dále bylo mu postoupiti zas a navrátiti, cokoliv důchodův odňato bylo kněžím a propustiti všechny jaté na svobodu; všechny útoky, sváry a kyselosti měly s obou stran pomínouti, a konečně i kněžstvo i vysoké školy i světští páni při svých právech a svobodách zůstatí.¹⁾

Arcibiskup ucházel se hned o milost u krále, ale po pět neděl nemohl žádného slyšení dostati, a také nedostal, a král ne- navracoval zabavených důchodů duchovním. Hus také nespěchal s osvědčením své pravověrnosti; teprve 1. září r. 1411. složil ve valném shromáždění v Karolíně počet ze své víry, a ujišťoval papeže Jana XXIII. zvláštním listem²⁾ o své pravověrnosti, odmítal v něm některá obvinění, jako by byl učil, že ve Svátosti Oltární zůstává podstata chleba, a že tělo Kristovo jest v ní přítomno jenom v okamžení pozdvihování, ale nikoliv potom, když hostie zase na oltář se položí; nikdy prý netvrdil, že světští páni mohou duchovenstvu jeho statky odníti, a že nemají žádného desátku odváděti; nikdy prý neřekl, že odpustky ničím nejsou; a prosil papeže, aby ho zbavil povinnosti osobně dostaviti se ke dvoru římskému, jakož i všech následků, které z jeho nedostavení se vznikly.³⁾ Téhož dne 1. září r. 1411. psal Hus též sboru kardinálů list, kde praví, že on proto působil, aby v Čechách poslušnosti papeži Řehořovi XII. bylo vypověděno, a sněm piský uznán; za to pronásledoval jej arcibiskup, a zakázal mu konati kněžské úkony; později musil arcibiskup sám sněm piský uznati;

¹⁾ Documenta 434–443; Palaký l. c. str. 114. 115; Tomek, l. c. str. 493 sqq.; Děje a osudy M. J. Husi str. 160. 161.

²⁾ Documenta 18 sqq.; Palacký l. c. 115; Tomek, l. c. 496; Děje a osudy M. J. Husi. str. 161.

³⁾ Documenta, p. 20; Tomek l. c. 497.

kardinálové nechť jsou jeho ochráncové, a zproští jej povinnosti osobně se dostaviti; on prý jest nevinný, a chce odpovídati před universitou a všemi českými preláty.

Však toto chování Husovo nesrovnává se se spisy, které Hus v této době vydal, k nimž náležejí: *De libris haereticorum legendis*; *Actus pro defensione Vicleffi*; *Defensio quorundam articulorum J. Vicleff*; *De ablatione temporalium a clericis*; *De decimis*. Jako Hus počínali si též jeho stoupenci a kázali po oné úmluvě bludy Viklefovy dále.

Za tohoto stavu věcí nemohl arcibiskup Zbyněk papeži psáti lež, že v Čechách žádných bludů není, a nemoha dojíti přízně u krále Václava odjel do Uher ke králi Sigmundovi prosit ho, aby mezi ním a králem Václavem prostředkoval. Na cestě psal králi Václavovi list ¹⁾ z Litomyšle o svých všech nehodách a trápeních, a proč papeži listu neposlal a ke králi Sigmundovi se odebírá. Však ubohý, uštvaný arcibiskup dojel jenom do Prešpurku, kde náhle onemocněv, zemřel dne 28. září r. 1411. Jeho tělo bylo teprve r. 1436. do Prahy přivezeno a u sv. Víta v kapli Hasenburské pochováno. Jeho nástupcem stal se Albík z Uničova na Moravě (1411—1412.), milec a dvorní lékař králův, rodem Němec. ²⁾

Sotva Albík na arcibiskupský stolec vstoupil, strhla se v Praze bouře hroznější všeho, co posud předcházelo. Papež Jan XXIII., chtěje zničiti krále neapolského Ladislava, stoupence římského papeže Řehoře XII., vypsál dvěma bullami z 9. září a 2. prosince r. 1411. kříž po všech zemích, slibuje všem věřícím, kteříž osobně do boje potáhnou, neb zbrojence vypraví, neb aspoň penězi na vedení války proti němu přispějí, tytéž odpustky, jako by bojovali za osvobození Božího Hrobu. V květnu r. 1412. přijeli papežští hlasatelé odpustků do Prahy. V jejich čele stál pasovský děkan Václav Tiem, jenž spolu Albíkovi přinesl pallium. Král Václav i arcibiskup svolili ku prohlášení odpustků. Arcibiskup Albík hleděl všechny úrazy zameziti, jmenovitě zakázal ve zpo-
vědi kajicníkům ukládati výši odpustkové almužny. Hus a přátelé jeho učinili nejprve otázku ve shromáždění university, mají-li její členové dávat dle papežské bully peněžitou pomoc na kříž proti králi Ladislavovi; přítomní doktoři theologie opřeli se této vyzývavé otázce, pravíce, že jim nepřisluší bully papežské posuzovati,

¹⁾ Documenta, p. 443; Palacký, str. 116; Děje a osudy M. Jana Husi. str. 162.

²⁾ Borový: Dějiny diecése Pražské. str. 199, 200.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

ani se protiviti rozkazům královým, jimiž schváleny byly. V čele fakulty theologické stál tehdaž jako děkan M. Štěpán z Pálče. Většina rozhodla tenkrát dle mínění fakulty theologické. Ale Hus nedal se odvrátiti od svého brojení proti odpustkům; jal se kázati o bulle papežské a vykládati proti ní své námitky, které také sestavil ve zvláštním spise o nich; po několika pak dnech ohlásil veřejnou disputaci o bulle u veliké síni koleje Karlovy ke dni 7. června. Otázka od něho učiněná zněla: »Zdali dle zákona Božího slušno a radno jest ke cti Boží a k dobrému křesťanského lidu a také ku prospěchu tohoto království bully papežovy o vyzdvižení kříže na Ladislava, krále neapolského, schvalovati Kristovým věřícím.« Theologická fakulta ucházela se o pomoc u arcibiskupa, aby k tomuto vyzývavému skutku nepřišlo. Arcibiskup povolal k sobě Husa, a papežští poslové, kteří též byli k tomu pozváni, tázali se Husa, chce-li poslouchati rozkazův apoštolských. Hus přisvědčil k libosti papežských poslů, ale hned je vytrhl z omylu, pravě, že rozkazy apoštolskými míní učení apoštolův a rozkazy papežovy že má za apoštolské potud, pokud se srovnávají s učením apoštolů; jinak že neuposlechne, třeba by měl býti upálen. Těmito slovy vstoupil Hus přímo na pole církevní revoluce. Poněvadž Hus byl bakalářem theologie, zakázala theologická fakulta všem svým bakalářům, aby se neopovažovali veřejně rozprávěti o papežských bullách. Ale Hus činil si ze zákazu jak ve školách tak na kazatelně jen úsměšek.¹⁾

V ustanovený den konala se ohlášená disputace u přítomnosti valného počtu mistrů, bakalářů a studentů. Přátelé Husovi přisvědčovali mu, údové theologické fakulty odporovali mu. Nejhorlivějším pomocníkem Husovým byl Jeronym Pražský, který studenty svou řečí tak uchvátil, že jej ve větším počtu, nežli Husa jako v triumfu domů doprovodili. S pomocí Jeronymovou ustrojil dne 24. června jeden z milců králových, pan Vok příjmím Voksa z Valdšteina, uličnický kousek jako parodii na spálení knih před dvěma lety. Jeden student přistrojil se za veřejnou nevěstku, byl posazen na ozdobný vůz, dostal papežské bully na krk a prsa zavěšeny, a byl vezen v průvodu šaškův a oděnců, divné posunky a kejkle prováděje, nejprve k arcibiskupovu dvoru na Malou stranu, pak mostem a Starým městem, vedle dvora králova na Příkopy města Nového; tu pod praněrem snesena hranice, na ni naloženy

¹⁾ Documenta 448 sqq.; Staří Letopisové čeští str. 15. 16; Palacký str. 119—122; Tomek, 508—511.

bully a podpáleny; vše u velikém davu divákův.¹⁾ V těch dnech chodili mnozí mladíci po kostelích v čas kázání, odmlouvali kazatelům odpustků, a nazývali je lháři a podvodníky.

Král Václav přebýváje tenkrát na svých zámcích, Žebráku a Točniku, povolal k sobě asi uprostřed června některé konšely a obecní starší na Žebrák a přikázal jim, aby žádného hanění papeže neb jeho bull netrpěli.

Theologická fakulta, majíc v čele Štěpána Pálče a Stanislava ze Znojma, kteří z bývalých Husových přátel stali se jeho odpůrci, poznavše jeho revoluční směr, odsoudila znova 45 článků Viklefových, a přidala k nim nových 6; totiž; 1. že jest každý kacírem, kdo jinak smýšlí o svátostech a o klíčích církve než církev římská; 2. že jest bludem učit, že antikrist, který na konec světa přijde, tyto dni jest tu a kraluje; 3. bludem jest, že nařízení sv. Otcův a chvalitebné obyčeje nemají se zachovávat, poněvadž v Písmě svatém obsaženy nejsou; 4. bludem, že ostatky svatých nemají se ctít; 5. bludem, že kněz při svátosti pokání nerozřešuje, než toliko kajicníku ohlašuje, že rozřešen jest; 6. bludem, že papež nemůže volati věřící ku pomoci k hájení Apoštolské stolice a ku potrestání protivníkův a nepřátel křesťanských, a těm, kdo věrně přispějí, právě hříchů litují a se zpovídají, plné odpuštění všech hříchův udělit.²⁾

Oboje články předložila fakulta theologická králi s prosbou, aby je pod trestem i vyhnanství ze země zakázal. Spolu žádali, aby žádný nesměl kázati proti bullám odpustkovým. Král svolil 10. července na Žebráce k žádosti fakulty theologické, zakázal ony články pod trestem vyhnanství, ale vzkázal též doktorům, aby starali se více o vyvrácení bludů, nežli o záповěď jejich. Prosbu, by svobodná kázání zakázal, zamítl.

Pražští konšelé svolali 16. července doktory a mistry obou stran na radnici a zapověděli ve jménu králově 45 článků Viklefových a šestero nových k nim připojených. Ale Hus nedal se tím mýlit a hájil v těch dnech články Viklefovy veřejnými přednáškami v Karolíně.

Mezi tím v neděli dne 10. července odmlouvali tři chasníci Martin, Jan a Stašek v kostelích kazatelům, nazývajíce odpustky

¹⁾ Hardt IV. 672; M. Martin Lupáč († r. 1468.), účastník pouličního kousku jsa studentem, ap. Höfler, Geschichtschreiber II. 171; Palacký, str. 122. Tomek III. 512.

²⁾ Documenta 455 sq.; Tomek III. 514.

klamem, byli jati a odvedeni na Staroměstskou radnici, kdež konšelé umínili si je přísně, dle rozkazu králova nedávno prohlášeného, potrestati. Hus přimlouval se za ně 11. července za velikého sběhu lidu; konšelé upokojili Husa obojetnými slovy, kázali lidu rozejíti se, a když se to stalo, dali vyvésti ony tři chasníky na popravu. Však bez pochyby pro davy lidu byli stati na cestě na Můstku. Jedna paní přinesla tři bílá prostěradla, aby mrtvá těla přikryla. Mistr Jan z Jičína s hojným zástupem mistrů, vzal je, začal zpívati: »Isti sunt sancti,« a nesl je do Betléma, kde je Hus pochoval. První neděli po této krvavé události nezmínil se o ní Hus. Když však slyšel úštěpky, že mu biřič a konšelé ústa zavřeli: druhou neděli po tom, 20. července, velebil nevinnou smrt mládenců a napomínal lid, aby pro žádné muky od pravdy neodstupoval. Konšelé zdrželi se vsí přísnosti a propustili všechny jaté při průvodu oněch tří chasníků.¹⁾

Pražští faráři vidouce, že v Praze proti Husovi práva a obrany se nedovolají, obrátili se znova skrze svého prokurátora v Římě Michala z Německého Brodu, též zvaného de Causis, ku papeži Janu XXIII., žalující na Husa: že tento syn nešlechtnosti pohrdá církevními tresty a církevní mocí, za dvě léta již v klatbě jest, učení arcikacíře Viklefa hájiti nepřestává, lid k nenávisti proti duchovenstvu povzbuzuje, nově proti bullám a odpustkům brojiti se opovážil, a jedovaté spisy o tom do Čech, Moravy, Polska a Uherska poslal: pročez ať papež ovčí před vlkem chrání.²⁾ Z jiné strany byl Jan XXIII. žádán, aby osobně pohnal Voka z Valdšteina, Jindřicha Lefla z Lažan a Jana Sádlo ze Smilkova a jiné jako příznivce kacírův. Papež vzal teď při Husovu z rukou Brankasových, zapověděl dále ještě slyšeti zástupce kacířovy, a kázal kardinálu Petrovi od sv. Anděla přistoupiti k vrchu práva proti němu. Když zástupcové Husovi proti tomu na budoucí všeobecný sněm se odvolali, byli někteří z nich dáni do žaláře, a M. Jan z Jesenic, jenž do Čech ušel, dán naléháním Michala de Causis do klatby. Kardinál Petr vydal velikou klatbu na Husa, která v létě 1412. skutečně prohlášena byla. Husovi dána lhůta dvacíti dnů, aby se obrátil; neučiní-li to, pak nikdo nemá mu poskytovat pokrmu, nápoje a příbytku; kdebykoli se zdržoval, ať se zastaví služby Boží a přisluhování svátostmi; umře-li nemá býti od

¹⁾ Palacký, str. 123 sqq.; Tomek III. 513—520.

²⁾ Palacký, l. c. 128. 129; Höfler: Geschichtschreiber II. 204; Concilia prag. p. 73.

církve pochován.¹⁾ Spolu bylo nařízeno zmocniti se osoby M. Jana Husa a vydati jej, buď arcibiskupu pražskému, nebo biskupu litomyšlskému; kapli betlémskou měli sbořiti, aby se v ní kacíři nehnízdili.²⁾

Král Václav nebránil ohlásiti klatby vydané na Husa, avšak nemínil propůjčovati svého ramene k jejímu provedení. Hus vedl sobě, jakoby klatba se ho netýkala; kázal a hřímal na papeže a školu antikristovu. Ještě před ohlášením interdiktu chtěli němečtí měšťané se srozuměním konšelů staroměstských Husa v kapli chytiti, právě když kázal, a rozehnati posluchače. Však posluchači postavili se na odpor a Němci, nechtějící v kapli krev prolévati, ustoupili. Městský úřad chtěl kapli sbořiti; ale nemohl pro veliký nepokoj a odpor lidu.³⁾ Hus odvolal se od papeže k samému Kristu, jako pravé hlavě církve.⁴⁾ Však pražští faráři zachovávali svědomitě interdikt, tak že Hus na radu a žádost krále Václava na počátku prosince r. 1412. Prahu opustil. Ke konci roku 1412. odevzdal arcibiskup Albík svou arcidiecesi Kunrátovi z Vechty, biskupu olomúckému, nečekaje k tomu papežského svolení, do správy, a poděkoval se. Kunrát byl 17. července r. 1413. s papežským potvrzením na arcibiskupství skutečně nastolen. Kunrát slavil podle rady krále a nejvyšších kmetů zemských dne 6. února r. 1413. synodu v Praze; Husa zastupoval M. Jan z Jesenic. Synoda měla spory urovnati, ale rozešla se bez pořizení.⁵⁾ Tím nedal se král Václav zastrašiti, a sestavil kommissi čtyř údův, kterými byli: bývalý arcibiskup Albík; probošt u Všech Svatých M. Zdeněk z Labouně; děkan vyšehradský Jakub a rektor university M. Křišťan z Prachatic, a dal jim plnou moc, aby všemi způsoby strany rozvaděné porovnali. Kommise pod předsedou Zdeňkem z Labouně rovnala strany v obydlí M. Křišťana na faře svatomichalské. Dva dni hádali se bez prospěchu, třetí den Páleč s katolickými doktory nedostavili se více, viníce kommissi ze strannosti. Král Václav rozhněval se proto náramně, sesadil všecky čtyři do-

¹⁾ Exkommunikační bulla v Document. p. 461.

²⁾ Palacký I. c. 130; Tomek, III. 523. 524; Děje a osudy Mistra Jana Husi. str. 190.

³⁾ Palacký, I. c. 131; Tomek, III. 525; Děje a osudy Mistra Jana Husi. str. 190.

⁴⁾ Documenta, p. 464.

⁵⁾ Documenta 475—505; Höfler, Concilia prag. p. 73—111; Palacký, I. c. 133—137; Tomek, III. 531—536; Děje a osudy Mistra Jana Husi. str. 192.

ktory theologie a vypověděl z vlasti.¹⁾ M. Stanislav ze Znojma umřel brzo potom v Jindřichově Hradci; Štěpán Pálež objevuje se nám teprv až v Kostnici. Vypověděním čtyř čelných profesorů utrpěli katolíci v Praze ztrátu nenahraditelnou.

Zatím žil Hus pod ochranou pana Jana Staršího z Ústí, nejvíce na Kozím Hrádku nedaleko Ústí, a složil zde nemalý počet svých knih v jazyku latinském i českém; tam povstaly jeho: *Tractatus de ecclesia*, spisy proti Pálečovi a Stanislavovi, česká *Postilla*, spis o svatokupectví a mnohé jiné rozpravy. V okolí Hrádku kázal po svém obyčeji bouřlivě proti duchovenstvu. Tu mu řekl jeden prostý venkovan po kázání: »Milý, poctivý pane mistře, pověz nám, viděl-li jsi kdy papeže neb kardinály, o kterých nám rozprávíš?« A když Hus řekl, že neviděl aniž viděti si žádá, pravil mu nezkažený venkovan: »Proč rozprávíš nám o tom a háníš to, čeho jsi sám nikdy nezkusil, aniž viděl? Jdi raději do Říma, a co zde nám o nich kážeš, tam jim to mluv, aby to slyšeli ti, kterým to náleží.«²⁾ Po smrti Jana z Ústí přesídlil Hus na hrad Krakovec v Rakovnicku ku panu Jindřichovi z Lažan, odkudž opět své učení po kraji rozšiřoval.

Příčinění krále Sigmunda svolán byl všeobecný sněm kostnický; a tu vyjednával Sigmund s Husem skrze dva královské dvořeniny Jindřicha Lefla z Lažan a Mikše Divůčka z Jemnišť, aby se osobně do Kostnice dostavil, a sliboval mu bezpečný průvod. Hus přivolil, ačkoliv přímého rozkazu ani od krále Sigmunda ani jeho bratra Václava k tomu nedostal, a chystal se na cestu.

Do Prahy navrátil se Hus právě v tu dobu, když konala se synoda od arcibiskupa ke dni 27. měsíce srpna pro nějakou věc královu svolaná. Hus užil této příležitosti, aby si vysvědčení pravověrnosti opatřil, a prohlásil den před tím 26. srpna veřejnými plakáty latinskými, českými a německými,³⁾ že chce složití účet ze své víry před arcibiskupem, před papežem, i všeobecným sněmem; žalobníci nechtě se tam dostaví, však pod utrpením rovného trestu, když bludařem nebude shledán. M. Jan z Jesenic žádal skutečně, aby buď Hus sám, neb on jeho zástupce, byl do synody vpuštěn. Maršálek arcibiskupův Oldřich Šváb ze Švábenic oznámil

¹⁾ Documenta 507—511; Höfler, *Geschichtsschr.* I. 28—33; Palacký, l. c. str. 137. 138; Tomek, III. 537—539; Děje a osudy Mistra Jana Husi. str. 192. 193.

²⁾ Helfert: *Mistr Jan Hus*. str. 145.

³⁾ Documenta 66. 67. 238; Höfler, *Geschichtsschr.* I. 116; III. 73; Palacký 152; Tomek, III. 552. 553.

mistru, že teď, pokud synoda o královské věci rokuje, do ní vpuštěn býti nemůže; než aby chvíli na skončení věcí počkal. Ale Jan z Jesenic nečekal dlouho a dal veřejným písařem sepsati osvědčení, že ani on, ani Hus k synodě připuštění nebyli.¹⁾ Lépe pochodil Hus u biskupa Mikuláše Nazaretského, inquisitora, který před plnomocníkem jeho Janem z Jesenic a svědky v domě královského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšic prohlásil, že často obcovav s mistrem Janem Husem, nikdy žádného bludu při něm neshledal, a nikdo Husa u něho z bludu nevinil, a vydal toto své vysvědčení též Husovi písemně (30. srpna).²⁾ K žádosti Husově ptali se někteří páni čeští arcibiskupa Kunráta na veřejném místě, zdali viní Husa z kacířství, kterýž odvětil, že při Husovi žádného bludu nenalézá. O tom nedostal Hus žádného vysvědčení, ale bylo to zaznamenáno ve veřejné listině Čenkem z Vartemberka, nejvyšším purkrabím Pražským.³⁾

Ještě za pobytu v Krakovci zaopatřil si Hus opis protokollu všech stížností, které sepsali jeho protivníci, přidal k němu své poznámky a byl dán od obou bratrů králů, Sigmunda a Václava, pod ochranu třem českým pánům Janu z Chlumu, Václavu z Dubé a Jindřichu z Lacemboku. Den před svým odjezdem z hradu Krakovce loučil se srdečným listem se svými přátely, předvídaje v něm nebezpečnoství hrozící a pravě, že ani smrti se nestrachuje.⁴⁾ Dne 11. října nastoupil na cestu do Kostnice bez průvodního listu a byl všude, aspoň pokojně přijat. Den cesty před ním jel jeden německý biskup, aby před ním lid varoval; čímž ovšem na něj lid tím více byl pozorným činěn. Dne 3. listopadu r. 1414. přibyli do Kostnice a 5. listopadu dostal Hus průvodní list, datovaný 18. října ve Špýru od krále Sigmunda. Hus s přátely svými ubytovali se v domě vdovy Fidy. Hned druhý den 4. listopadu oznámili pánové Chlum a Lacembok papeži Janu XXIII. příchod Husův a poroučeli jej do ochrany jeho; kterouž jemu papež také slíbil.⁵⁾ Dne 9. listopadu oznámil soudce síně papežské s biskupem

¹⁾ Documenta 240. 68; Höfler I. 162. 118; Palacký 152; Tomek, III. 553.

²⁾ Documenta 242. 243; Höfler l. c. I. 161. 168. srv. 119; Palacký l. c. 152. 153; Tomek, III. 554; Lenz: Učení Mistra Jana Husi. str. 245.

³⁾ Documenta 239. 241. 531; Höfler l. c. I. 169; Palacký l. c. 153; Lenz l. c.

⁴⁾ Documenta 71. 223; Höfler l. c. I. 122; Palacký, str. 156; Lenz str. 245. 246.

⁵⁾ Documenta 245. 246; Höfler, Geschichtsschr. I. 126—128; Palacký l. c. str. 160; Lenz l. c. 246.

kostnickým Husovi, že na prosby často opěťované zrušena jest na čas klatba nad ním. Stalo se to více pro dobro sněmu, tak že jeho příchodem služby Boží v městě se nezastavily. Ale Hus zůstal suspendovaným knězem a nebyl oprávněn mši svatou sloužiti ani kázati; s lidmi však rozmlouvati mohl; rovněž bylo mu dovoleno choditi po městě a po kostelích; jenom o velikých slavnostech církevních neměl se přítomným činiti pro uvarování všeliké nelibosti. Hus však zůstával vždy doma a připravoval se na svou při před sněmem.

Čilými proti Husovi byli jeho odpůrcové: Michal z Německého Brodu, který nedávno povýšen byl od papeže za prokurátora »de causis fidei«, od Čechů proto Michalem »de causis« též nazvaný; Václav Tiem, bývalý děkan, nyní probošt pasovský; Štěpán Pálec a Jan, biskup litomyšlský. Michal de Causis lepil hned po příchodu Husově, 4. listopadu, veřejná ohlášení proti němu jakožto zatvrzelému v klatbě a podezřelému z kacířství, a činil to potom téměř každého dne, aniž toho Hus sobě všímal. Brzy potom složil žalobný spis,¹⁾ ježž odevzdal papeži Janu XXIII. a naléhal s Pálčem na uvěznění Husovo, poněvadž rozšířila se zpráva, bezpochyby od nepřátel Husových roztroušená, že Hus na útěk pomýšlí. Jejich přání uspíšil Hus sám, došed až na vrchol církevní neposlušnosti a můžeme dodati, i přímé vyzývavosti. On, suspendovaný kněz, opovážil se před očima papeže a všeobecného sněmu, který se sešel, aby platnost církevním zákonům zjednal, denně sloužiti mši sv.²⁾ a měl při tom promluvy k lidu četné k němu se shromáždujícímu, a šlapal tak nohama církevní právo a řád. Kostnický biskup poslal k Husovi dva duchovní a napomenul ho, že není způsoben sloužiti mši sv. Ale Hus, jsa z Čech zvyklý za nic sobě nevážiti příkazů představených církve, nedbal slov diecesního biskupa.³⁾ Tohoto hrubého porušování církevního práva a řádu nemohl sněm trpěti. Ve středu dne 28. listopadu přišli biskupové Augsburský a Tridentský, purkmistr kostnický a pan Jan z Badenu do příbytku Husova, kde pan Jan z Chlumu přítomen byl, ohlašující, že od papeže a kardinálův posláni jsou, aby mistra k nim přivedli. Pan z Chlumu odmlouval, odvolává se na rozkaz krále Sigmunda, že před jeho příchodem

¹⁾ Documenta 194; Höfler, Geschichtsschr. I. 203.

²⁾ Documenta 79 sq.; Höfler l. c. I. 130; Palacký, l. c. 162.

³⁾ Ulrich v. Reichenthal: Concilium, so zu Constanz gehalten. p. CCXII. 6; Helfert, l. c. str. 191.

nic ve při Husově podnikati se nemá; ale Hus uposlechl ochotně vyslaných poslův a posadiv se na koně, jel ku příbytku papežovu. Oba biskupové řekli mu zřejmě, že již více nebude mše sv. sloužiti, aniž jakých úkonů kněžských vykonávati. (Jam amplius non officiabis, neque missabis.) Vstoupivšímu do shromáždění kardinálův ohlásil předseda, že mnohé, těžké žaloby na něj došly, ježto kdyby pravdivé byly, nedovolovaly by déle shovívati; šířil prý v Čechách bludy proti církvi, proto jej povolali, aby z jeho vlastních úst slyšeli, co v té věci pravda jest. Hus odpověděl, že má blud tak v nenávisti, že by mnohem raději chtěl umřít, nežli jeden blud držeti; ke sboru přišel prý dobrovolně a jest hotov k nápravě a pokání, bude-li naučen. Potom odstoupili kardinálové, aby se poradili, co by činiti bylo, a Hus zůstal s oděnci a panem Chlumem. Tu přišel k němu generál minoritů Didakus, nejslavnější tenkrát doktor theologie v Itálii, a stavě se nevědomým, zkoumal Husa, kterak o Svátosti Oltářní smýšlí; avšak odpovědi Husovy nedaly mu žádné příčiny ku podezření o jeho pravověrnosti. Ve 4 hodiny odpoledne sešli se kardinálové opět a radili se u přítomnosti papeže, jakož i některých přátel i odpůrců Husových. Porada dopadla nepříznivě pro Husa. Papež dal rozkaz, aby Hus byl uvězněn. Pan Chlum běžel hned k papeži a ohražoval se proti uvěznění Husově; ovšem nadarmo. Hus dán jest ještě téže noci do domu jednoho kostnického kanovníka, kdež byl po osm dní od zbrojnošů hlídán, odkudž 6. prosince r. 1414. odveden do kláštera dominikánského blíž jezera a dán do temného a smrdutého žaláře. Pán z Chlumu žaloval veřejně v Kostnici všem na kardinály a papeže, ukazoval ochranný list králův a oznámil, co se stalo, Sigmundovi, který jsa na cestě do Kostnice, hned poslal rozkazy, Husa propustiti, hroze, že dá i dvěře žaláře násilím vypáčiti.¹⁾ Však takové řeči nemohly Husovi po jeho nezákonném chování v Kostnici více prospěti, jakož i ne ohražení pana z Chlumu ve jménu králově 15. a 24. prosince na hlavní chrám kostnický přibité.

O vánocích, 25. prosince r. 1414. vjel král Sigmund se svou manželkou Barborou Celskou a nádherným komonstvem asi 1000 jezdců do Kostnice, zpíval o půlnoční mši sv., kterou papež sám v stoličném chrámě sloužil, jsa za jáhna oděn a s korunou na

¹⁾ Petr z Mladenovic v Documenta 248 sqq.; ap. Höfler, Geschichtsschr. I. 135 sqq.; Palacký l. c. str. 162 sqq.; Lenz, l. c. 247; Děje a osudy mistra Jana Husi. str. 198 sqq.

hlavě evangelium: »Vyšlo vyřčení od císaře Augusta« (Luk. 2, 1.) a obdržel po mši sv. od papeže posvěcený meč s doložením, aby ho k ochraně církve užíval. Však v prvních dnech svého pobytu v Kostnici měl Sigmund prudké spory s otci sněmovními pro Husa, nemoha se přesvědčiti o zákonitosti jeho vazby. Posléze tak se rozmrzel, že na konci prosince r. 1414. z Kostnice odjel; ale když za ním poslaná deputace jemu oznámila, že se sněm rozejde, bude-li král zákonné činnosti jeho překážeti: navrátil se král do města a ohlásil 1. ledna r. 1415., že otcům sněmovním více brániti nebude, zakročiti po právu proti lidem z bludařství obviněným.¹⁾

Ku prozkoumání žalob proti Husovi podaných ustanovil papež 4. prosince r. 1414. tříčlennou kommissi, kterou tvořili Jan, latinský patriarcha konstantinopolský, Bernart, biskup kastelský, a Jan, biskup lubecký. Kommise vyslýchala svědky proti Husovi. Právnického zástupce Husovi nepovolili, poněvadž tomu bránil tehdejší zákon, vedle něhož nikdo nesměl hájiti křesťana podezřelého z kacířství. Mezi tím Hus upadl do horečky a byl 8. ledna r. 1415. do zdravějšího bytu v témž dominikánském klášteře převeden; papež dal jej léčiti svými vlastními lékaři. Poněvadž dle tehdejšího soudního řádu obžalovaný musil viděti svědky přísahati, posílali je do žaláře, ačkoliv Hus těžkou nemocí sevřen byl.²⁾ Zotaviv se poněkud ze své nemoci, sepsal Hus ve vězení několik spisů zúplna pravověrných, sestavil písemnou odpověď na žaloby svých odpůrcův a naříkal si při tom jmenovitě na Štěpána Pálče a Gersona, kancléře pařížské university. Gerson totiž vyňal 24. září r. 1414. dvacet bludných vět z Husovy rozpravy: *De ecclesia*, a poslal je do Kostnice.³⁾ Mimo dogmatické bludy vinili prokurátorové sněmu Husa z neposlušnosti a vzpoury naproti církvi.⁴⁾

Ke konci r. 1414. začal Jakoubek rozdávati Večeři Páně v Praze pod obojí; však Hus nepřipisoval zprvu kalichu té důležitosti jako Jakoubek; ale když mnozí páni od něho pro kalich odpadli, pak ujímal se kalicha s větší rázností. Když papež Jan XXIII. z Kostnice 20. března r. 1415. uprchl, spěchali za ním jeho komorníci, a strážníci Husovi odevzdali v květnou neděli 24. března

¹⁾ Documenta 612. 534; Höfler, *Geschichtsschr.* II. 272; I. 171; V. d. Hardt IV. 32; Palacký str. 168 sqq.; Děje a osudy M. J. Husi. str. 199. 200.

²⁾ Documenta 252; Höfler, *Geschichtsschr.* I. 140; Palacký, str. 170; Lenz, str. 251; Děje a osudy M. Jana Husi. str. 199.

³⁾ Documenta 185—188; Lenz, 252—275.

⁴⁾ Documenta 199—204; Lenz, 276.

králi klíče od vězení a odešli z města. Čechové doufali, že král teď Husa propustí, ale král Sigmund, jsa o zákonitosti vazby Husovy přesvědčen, poradil se s otci sněmovními a odevzdal Husa biskupu kostnickému, kterýž jej dal na zámek Gottlieben u jezera odvésti a do tvrdého žaláře do věže vysoké 24. března vsaditi, v níž 73 dni pobyl.

Do Kostnice dostavil se M. Jeronym skrytě dne 4. dubna r. 1415., dal na dvěře kostelní a radnici 7. dubna přibiti listy v jazyku latinském, německém a českém, jimiž sněmu a králi se ohlásil a o průvodčí list prosil, aby veřejně dostaviti se mohl, a mezi tím ukryl se v jednom ze sousedních měst. Sněm ujistil jej 17. dubna před mocí, nikoli před právem, dokládaje, že proti němu zakročí, ať se dostaví čili nic. Jeronym dal se na útěk do své vlasti, byl však v Hirschavě poznán a odveden do Kostnice, kde 23. května r. 1415. dostal jej sněm do své moci.

Mezi tím měla zemská šlechta několik shromáždění v Praze, v Brně i v jiných městech a domlouvala písemně králi Sigmundovi, jakožto dědici koruny české, dosti trpce za příčinou zrušení listu a slova jeho; nežádali sice, aby Hus trestu byl zbaven, kdyby vina byla při něm shledána: ale nastupovali na to, aby nebyl ani žalářován, ani tajně souzen, než aby ve veřejném slyšení svobodně svou při vésti mohl.¹⁾ Podobnou žádost podali čeští a polští páni v Kostnici přítomní 13. května r. 1415. sněmovním otcům u Bosáků shromážděným, naříkajíce v ní, že Hus proti všemu právu a beze všeho slyšení byl jat a do těžké vazby dán, a žádajíce, aby byl veřejně slyšán; bude-li shledán, že učil naproti Písmu, nechť se kaje a to opraví.²⁾ Sněm po žádosti českých a polských pánů, aby Hus byl propuštěn, nepostoupil. Posléze podávali tito páni sebe za rukojmí, aby Hus na svobodu propuštěn býti mohl; sněm odpověděl jim 31. května skrze patriarchu antiošského, že Hus na tisíce rukojemství propuštěn býti nemůže; avšak že sněm ku prosbám pánův udělí mu 5. června r. 1415. veřejné slyšení.³⁾

Útěkem papeže Jana XXIII. vyhaslo plnomocenství tří svrchu jmenovaných kommisarů k vyšetřování M. Husa; sněm ustanovil k tomu cíli 6. dubna r. 1415. čtyři nové kommisáře: kardinály Petra z Alliaka a Viléma Kordianského, biskupa Dolského a opata

¹⁾ Palacký, str. 179.

²⁾ Documenta 258; Palacký, 179, 180; Lenz, str. 287.

³⁾ Documenta 270. 273; Palacký, str. 183; Lenz l. c.

Citeauxského, kteří by, přijmouce k sobě jiné preláty a doktory, učení Viklefovo prozkoumali. Kommisarové vyslýchali vězně na Gottliebenu několikrát v soukromí, o čemž však zevrubnějších zpráv nemáme. Zlým znamením pro Husa bylo odsouzení 45 článků Viklefových, které se stalo v osmém všeobecném sedění, 4. května r. 1415. Když se přiblížil čas prvního veřejného slyšení byl Hus ze zámku Gottliebenu do kláštera bosáckého čili františkánského do Kostnice přiveden. Dne 5. června r. 1415. shromáždili se ve večeradle téhož kláštera v generální kongregaci skoro všickni na sněmu přítomní výtečníci, kardinálové, arcibiskupové, biskupové, preláti, doktoři, mistři a jiní lidé. Nejprve čtena byla zpráva o svědectvích naproti Husovi vydaných, jakož i o výsledcích vyšetřování, totiž dříve, než Hus do shromáždění uveden byl. Otcové, prý, jak Petr z Mladenovic vypravuje, měli již rozsudek hotový; však jeden Čech, jenž se do večeradla vloudil, spatřil jej a oznámil to hned Petrovi z Mladenovic, též přítomnému, a tento opět pánům z Chlumu a z Dubé, kteřížto běželi ke králi Sigmundovi a prosili ho snažně, aby nedal čísti rozsudek, který prý se na žalobách neprůvodných zakládá. K tomu účelu podali králi exemplář rukopisů Husových »o církvi« »naproti M. Štěpánovi Pálčovi« a »naproti M. Stanislavovi ze Znojma.« Král dal skrze falckraběte Ludvíka a norimberského purkrabího Bedřicha výstrahu shromážděným otcům, aby se nálezem neukvapili; žádal, aby Hus napřed byl slyšán, a otcové nález svůj předběžně mu k známosti předložili, a kázal jim dodati rukopisy Husovy. Však toto vypravování Mladenovicovo jest velmi podezřelé; král Sigmund nemohl si takové vrchní dohlídky na usnešení všeobecného sněmu osobovati, a sněm nebyl by jí snášel.

Po odchodu knížat přiveden byl Hus do shromáždění, byli mu předloženi jeho rukopisy s dotazem zdali je za své uznává. On přisvědčil a doložil, že hotov jest pokorně odvolati a napravit, bude-li poučen, že tam bludové jsou. Slovem **poučen** myslel sobě, aby sněm s ním učenou hádku měl a jej vyvracel z Písma svatého a prvotních Otcův; tím popíral soudcovskou pravomocnost sněmu, čině z něho universitní síň a hádku. Z toho lze vysvětliti podrážděnost otců, která v prvním výslechu proti němu panovala. Potom byly předčítány závadné články a svědectví svědkův; kdykoli Hus obšírnějším výkladem hájiti se chtěl, byl okřikován, aby odpovídal krátce ku předloženým sobě otázkám slovem »ano« nebo »ne«. Když navzdor hlomozu a křiku přece slova dopadl, aby své články, výroky sv. Otcův odůvodnil, zakřikovali jej, že ty důvody

k věci nenáležejí. Když však Hus mlčel, zase prý volali, že mlčí, poněvadž s těmi bludy se srovnává. Tak vypravuje Petr Mladenic, ač, jest-li jeho zpráva zcela správnou. Po tomto výsledku však přece psal¹⁾ týž den Hus svým přátelům v Kostnici, že se mu podařilo dva články ze žaloby vymazati, děláje sobě naději, že jich ještě více smazáno bude.

V slyšení druhém dne 7. června u přítomnosti krále Sigmunda panoval řád a žádný nesměl křičeti pod trestem vyloučení ze schůze. Předmětem výsledku byl povšechný poměr učení Husova k učení Viklefovu a vzniklé z toho rozbroje, jak na učení pražském, tak mezi duchovenstvem a lidem obecným. Vytýkáno Husovi, kterak prý učil, že i po vysvěcení zůstává ve Svátosti Oltářní hmotný chléb. Mimo jiné svědky také Angličan Stokes, který r. 1411. v Praze dlel, dotvrzoval, že on sám četl v Praze rozpravu od Husa sepsanou, která ono bludné učení obsahovala. Hus tomu odpíral, tvrdě, že nikdy tak neučinil. Kardinál Petr z Alliaka chtěl Husovi, jako stoupenci realismu, z jeho realismu dokazovati, že musí ve Svátosti Oltářní hmotný chléb připustiti. Však Hus nepřipouštěl této vytýkané důslednosti a ukázal se býti v tomto článku pravověrným. Ale otcové nemohli přece, majíce před sebou tolik výpovědí svědků, přijíti ku přesvědčení, že Hus o Svátosti Oltářní pravověrně smýšlí, a lstivě sobě nepočíná. Když se Husovi za vinu kladlo, že učení Viklefova hájil, ospravedlňoval se tím, že mezi 45 články byly mnohé zcela nezávadné, pročez všech zavrhnutí nemohl. Ke konci výsledku pravil k Husovi kardinál Petr z Alliaka: »Mistře Jene, nedávno tvrdil jsi na zámku (Gottliebenu), že se ochotně sněmu podrobíš; rádím tobě, abys tak učinil, netrvaje v bludu, ale poučení přijímaje, po čemž sněm s tebou milostivě naloží.« Ke konci slyšení chtěl objasniti král Sigmund svůj poměr k Husovi. Nejprve vyvracel král omyly co do svého průvodčího listu; on prý slíbil Husovi ještě před odjezdem jeho z Čech jak list a královskou ochranu, tak i veřejné slyšení na sněmu; proto poručil jej pánům ze Chlumu a z Dubé, ačkoli se praví, že neměl bráti v ochranu muže podezřelého z kacířství; nyní dáno jest Husovi veřejné a pokojné slyšení, a tím jeho královský slib vyplněn; a obrátiv se k Husovi pokračoval král: »Nezbývá mi nic více, než napomínati tebe společně s kardinály, abys nechaje svéhlavosti, dal se sboru na milost bez výminky; sbor pro mne, pro bratra mého a pro krá-

¹⁾ Documenta 104; Palacký, str. 186; Lenz, str. 289.

lovství České přijme tě milostivě, aniž uloží tobě pokání příliš těžké; chtěl-li bys však urputně státi na svém, otcové dobře věděti budou, jak s tebou nakládati mají; já jsem jim připověděl, že kacíře nikdy zastávati nebudu, ba chtěl-li by kdo urputiti se v kacířství, já první vedl bych ho na hranici k upálení; proto radím ještě jednou, dej se na milost a to co nejdříve, abys neupadl u vinu ještě větší.« Hus poděkoval králi krátkými slovy za ochranu a průvod, a ujišťoval, že nechce nic tvrdošijně zastávati, ale pokorně opravit, bude-li prve o bludu poučen. Z těchto slov jest patrné, že Hus chtěl se sněmem disputovati, k čemuž se však všeobecný sněm, jako nejvyšší soudní dvůr o víře, propůjčiti nemůže. Potom odvedl arcibiskup z Rigy Husa zpět do žaláře.¹⁾

Třetí výslech dne 8. června děl se v generální kongregaci ve večeradle františkánů u přítomnosti krále Sigmunda, jakož i pánů z Chlumu a z Dubé a Petra Mladenovice. Toto třetí slyšení bylo nad jiné důležitější, neboť v něm bylo čteno 39 článků, sebraných ze spisů Husových, a sice: 26 z jeho spisu »o církvi«, 7 ze spisu »proti Štěpánu Pálčovi« a 6 ze spisu »proti Stanislavovi ze Znojma.« Všechny články byly srovnávány s rukopisem Husovým zvlášť, když se lišily, buď podstatou, neb jen pouhou formou od původního znění. Články ze spisu »o církvi« jsou celkem tytéž, které byly Husovi předloženy ve výslechu a vyšetřování soukromém. Poněvadž Hus tyto články z větší části za nesprávně sebrané prohlásil, byly některé z nich vynechány, jiné v souhlas s rukopisem uvedeny, a jiné znova přibrány. Veliké reptání a hluk způsobilo čtení 18. článku, že nižádný bludař mimo církevní pokutu nemá rameni světskému býti vydán ani smrti trestán. Rovněž veliký hluk způsobila po přečtení článků ze spisu »o církvi« první věta ze spisu »naproti Pálčovi«, že papež, biskup neb prelát, když hřeší smrtelně, není pak papežem, biskupem nebo prelátem. Hus potom dodal: »Ano ani král není hodně králem před Bohem, když jest v hříchu smrtelném.« V tu dobu, když Hus ta slova pronesl, stál právě král u okna, rozmlouvaje s falckrabětem a norimberským purkrabím o nebezpečném učení Husově. Přivolali jej, a Hus musil opakovati větu o králi ve

¹⁾ Documenta 276—285; Höfler, Geschichtsschr. I. 210—219; Lenz, str. 290—299; Palacký str. 186—189. — Mladenovic praví, že veřejný notář, sedě podle kardinála Zabareilly, otázky i odpovědi Husovy zaznamenával. Bohužel tyto autentické zápisy nebyly vydány, a my jsme odkázáni pouze na zprávy Mladenovicovy, který byl vroucím ctitelem Husovým. Srv. Lenze I. c. str. 298.

smrtném hříchu jsoucím. Hus omezil svou větu tím, že král jsa ve smrtném hříchu jest nehodně králem co do zásluhy (quoad meritum), ač jest jím co do úřadu (quoad officium). Po čemž pravil k němu Sigmund: »Jene Huse, nikdo není bez hříchu.« Kardinál Petr z Alliaka káral Husa, že duchovní stav zlehčiv, nyní i moc světskou podřívá. Mezi čtením článků Husových ukazoval kardinál Petr z Alliaka, že věci v jeho knihách jsou ještě mnohem pohoršlivější, a článkové ve spojení dávají smysl ještě horší.

Po přečtení všech článků přimlouval kardinál Petr z Alliaka Husovi, že teď má před sebou dvojí cestu: »buď, aby se úplně odevzdal sněmu na milost, aneb dále ještě zastával články svoje, k čemuž zajisté dalšího slyšení jemu bude dopráno; avšak, aby uvážil, že učení mužové mocnými důvody se opírají proti článkům jeho, a že on, bude-li jich dále hájiti, přesnadno ve větších ještě bludech uvízne.« Hus odpověděl prosbou, aby mohl zevrubněji své mínění vyložiti. Tu volali mnozí: »Hle, jak mluví obojetně a tvrdošíjně! Chce naučení, ale nechce nápravě a nálezu.« Když odvětil, že chce se podrobiti naučení, nápravě i nálezu sněmovnímu, pravil k němu kardinál Petr z Alliaka: »Nález vyneseny o něm z rozkazu sněmu, bezmála 60 doktorů jest ten, aby 1. blud svůj, jako se ve člancích přečtených jeví, poznal; 2. článků oněch se odřekl, a jich více netvrdil a nešířil; 3. veřejně je odvolal; a 4. se zavázal, že jejich opak bude držeti a hlásati. Hus prosil, aby ho nenutili odpřisahati se článků, kterým nevěřil a neučil, a a ze kterých ho stihají svědkové křiví, a prosil opět za dovolení, aby zevrubněji mohl své mínění projeviti. Po mnohých řečech, ke kterým i král se připojil, pravil kardinál Zabarella k Husovi, že mu bude předložena formule přísahy mírnými slovy složená.

Též poprava tří chasníků pro jejich tropení nepokojů v kostele, k nimž svedeni byli Husovým kázáním, přišla k řeči; a tu ukázal Pálec z 20. kapitoly Husova spisu »de ecclesia«, že Hus je velebil, poněvadž vzdorující klamům antikristovým mečem padli. Po skončeném slyšení Husově osvědčoval Pálec, že nikoliv ze zášti, ale z povinnosti stal se jeho žalobníkem; podobně ohražoval se Michal de Causis. Hus odpověděl jim: »Stojím k soudu Božímu, který mne i vás spravedlivě dle zásluhy souditi bude.« Kardinál z Alliaka dal Pálčovi svědectví, že se k Husovi vždy mírně choval. Potom odvedl arcibiskup z Rigy Husa do žaláře.

Když větší část sněmovníků odešla, dal se král Sigmund se zbylými preláty a kardinály do důvěrné rozmluvy, řka: »Ctihodní

otcové! nyní slyšeli jste Husa i poznali učení jeho. Mezi články, ke kterým sám se přiznal, postačil by, tuším, každý a kterýkoli za důvod k odsouzení jeho; pročez nebude-li chtíti odpřisáhnouti, upalte jej, neb udělejte s ním, co za hodné uznáte. Radil bych však, kdyby třeba i odvolal, abyste mu nevěřili, jakož ani já bych mu nevěřil; přijda do Čech zase natropil by ještě více zlého, nežli dříve. Proto pošlete články zde odsouzené bratrovi mému a také i do Polska i do jiných zemí, kdežto pohříchu mnoho má stoupencův; a přikažte netoliko všem biskupům, ale i králům a knížatům, aby trestali ty stoupence, tak aby větve spolu s kmenem vykořeněny byly. Věru já byl ještě mlád, když tato sekta v Čechách povstávala; a aj! jak velice již vzrostla a rozmnožena jest! Já nyní ze sboru brzy odebrati se musím: pročez neprodlévejte s tou věcí, a učňte také co nejdříve konec učeníkům jeho, jmenovitě tomu, co u vazbě sedí, — jak pak mu říkají?« — »Jeronym«! pravili okolostojící, »s tím nebude žádné nesnáze; až jen mistr dojde práva svého, učně odbudeme bohdá jedním dnem.« Tak vypravuje Petr z Mladenovic, jenž s pány z Chlumu a z Dubé na krále čekaje, jemu nevidomý, tyto řeči poslouchal. Tito čeští pánové zpravili o tom nejen Husa, ale i své české krajany.¹⁾ Hus znáruživěl proti králi, a psal 8. června 1415. svým přátelům do Čech o něm takto: »On mne odsoudil dřív, než odpůrcové moji. Měl se řídití aspoň příkladem pohana Piláta, kterýž řekl: ‚Viny žádné na něm nenalézám‘. Měl také říci (ku sněmu): Dal jsem jemu ochranný list; nechce-li dobrovolně výroku sněmovnímu se podrobiti, pošlu jej i s důvody od vás sebranými a s konečným výrokem vaším ku králi Českému, ten ať se svým duchovenstvem ortel nad ním vynese.«²⁾ Zapomněl ubohý mistr, že nález nejvyššího soudního dvoru v církvi nemůže býti vyšetřován a v pochybnost uváděn od nějakého krále na základě dobrozdání jeho dvorních kaplanů. Přímluvné listy šlechty českomoravské, zejména onen s 270 podpisy opatřený od 12. května r. 1415. a zasláný králi Sigmundovi, nemohly prospěti Husovi, ačkoli onen list se 270 podpisy ve schůzi čtyř národů 12. června r. 1415. čten byl. Dne 15. června zakázal sněm bullou přijímání pod obojí; Hus však ujímal se kalicha listem od 21. června

¹⁾ Documenta 299—315; Lenz, 229—324; Palacký, str. 189—193; Děje a osudy M. Jana Husi. str. 206—210.

²⁾ Documenta 114; Lenz, str. 325; Palacký str. 192. n. 296; Děje a osudy M. Jana Husi. str. 209. 210.

ke knězi Havlíkovi a prohlásil záповěď kalicha »za bezbožnost, která ustanovení Kristovo jakožto blud zavrhuje.« ¹⁾

Ve třetím veřejném slyšení slíbil kardinál Petr z Alliaka Husovi, že bude-li se chtít ještě hájiti ohledně některých článků, dostane nové slyšení. Podobně slíbil i král. ²⁾

Sněm přistoupil ke konečnému upravení bludných článků Husových, jichž sestavil 30, a obžalob, o nichž myslil, že jsou svědky dostatečně stvrzeny. ³⁾ Články i obžaloby doručeny Husovi. Hus nevzpíral se proti těmto 30 článkům, jakoby byly nesprávně z jeho spisů vytaženy, což by ostatně pravdou nebylo, než jenom na to si stěžoval, že nemohl svých smyslů čili výkladů připojiti, ježto mu nezbylo času, ano neměl prý ani papíru, a také prý by to bývalo nebezpečno. Připojil k nim pouze kratinké poznámky. Podobně učinil při člancích obžalobních; však zde v mnohém ohledu odvaloval od sebe vinu, kde bez viny nebyl. Ke konci svých odpovědí dovolával se Hus síly s nebes, aby neústupně setrval na svém. Proto také psal 21. června r. 1415. svým přátelům o posledních člancích sobě předložených, že se konečně ustanovil neodvolati těch článků, které podle pravdy z jeho spisů byly sebrány; neboť prý myslí, že žádný z nich není zákonu Božímu a výroku sv. učitelů odporen, ačkoli těm, jimž není po chuti, se zdá býti bludným a pohoršlivým; kdyby však byl lépe poučen, milerád by odvolal; článků pak křivých, jež mu svědkové křivě přičítají, nemůže se odpřisáhnouti, poněvadž by se tím přiznal, že držel ty bludy, čehož nikdy nebylo. ⁴⁾ Všechny tyto články ohledně učení a osoby Husovy byly ve veřejné kongregaci dne 18. června r. 1415. čteny; zdali však již tehdaž odpovědi Husovy byly připsány, čili nic, Petr Mladenovic nepraví.

Sněm chtěje snad na neústupnou povahu Husovu působiti, odsoudil bezpochyby svou komisí mezi 21.—24. červnem 1415. jeho knihy za bludařské ke spálení. Hus znáruživěl proto proti sněmu, který nepokládal více za soudce ale nepřítele, kterého po libosti tupiti může. Dne 24. června napomínal listem Čechy, aby se nedali mýliti odsouzením jeho knih za kacířské ke spálení; tak prý dělo se i spisům prorockým Jeremiáše, proroka, které Židé spálili: »Ufám Bohu, že se vás Antikristova škola lekne, a nechát

¹⁾ Documenta 128; Palacký, str. 195. n. 298.

²⁾ Documenta 101; Lenz, str. 325.

³⁾ Documenta 225—234; Lenz, 333—344.

⁴⁾ Documenta 126; Lenz, str. 344.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

vás na pokoji. — Znamenajte, že sú svú hlavu za kacieře potupili, — proto že jest odpustky a biskupstvie a jiné obroky prodával, a ti sú ho odsúdili, z nichž mnozí sú od něho kupovali, a druzí mezi jinými kupčili. — Ó by Pán Ježíš byl řekl ve sboru: kto z vás jest bez hřiechu svatokupeckého, ten potup Jana papeže! zdá mi se, že by jeden po druhém byl vyběhl.«¹⁾ — Dne 26. června r. 1415. psal Hus znova ještě s větší nevolí o sněmu kostnickém věrným Čechům, žehraje na odsouzení knih, »které pyšný, lakomý a vši ohavnosti plný sněm potupil, jichž jest ani slyšel, ani viděl, a by je slyšel, tehdy by jim nerozuměl, anť ve sboru nezná po česku leč Jan Litomyšlský a jiní Čechové nabádači s kapitolú Pražskou a Vyšehradskou, od nichž pošlo jest pohaněnie pravdy Božie a naše země Českéj, již já mám v naději za zemi nejlepší viery.«²⁾ Při tom zapomněl Hus, že větší část jeho spisů byla psána jazykem latinským, jemuž všickni sněmovníci rozuměli.

Sněm poznal z odpovědí Husových na poslední články nepřekonatelnou propast mezi sebou a ním, a nedal mu více veřejného slyšení jako věci zbytečné; veškeré jednání s ním obmezovalo se na předkládání formule, podle které měl své bludy odvolati. Krásně líčí toto jednání Palacký, řka³⁾: »I nelze zapírat, že sbor i tenkrátě ničeho neomeškal, cokoli na něj slušelo, aby vrchu přísnosti vyhnouti se mohl. Usilováno znova dobrotou i přísností, přemlouváním i hrozbami navésti Husa, aby vrátil se opět do lůna církve. S přátelskou laskavostí a péčí snažil se především jeden nejmenovaný prelát, jenž nad jiné všechny získal byl sobě Husovu důvěru, aby obrátil jej zase na cestu spasení a odvolání. Také Štěpán Pálec, někdy důvěrný jeho přítel, nyní krutý odpůrce, přišed do žaláře pokoušel se dotýkati strun dávno zalehlých; vážnost okamžení, pohledy na minulost i na budoucnost obměkčily je oba; zaplakavše spolu, odprošovali se vespolek, aniž pak co do sporu, srovnati se mohli. Opětované deputace od sboru, jichž i nejvzácnější údové, jako Alliacký a Zabarella, se účastnili, způsobily konečně, že se zdálo, jako by oni a ne Hus ku prosbám se utíkali.«

Dne 1. července r. 1415. osvědčil se Hus písemně, že odvolati nemůže a nechce.⁴⁾ Však kardinálové Petr z Alliaka a Za-

¹⁾ Documenta 131; Lenz, str. 329; Palacký l. c. str. 195; n. 299.

²⁾ Documenta 137; Lenz, str. 331.

³⁾ Palacký, l. c. str. 196.

⁴⁾ Documenta 560; Lenz, str. 345.

barella pokusili se ještě 5. července r. 1415., aby Husa k odvolání pohnuli. I kázali jej k sobě, jakož i doktorům a prelátům všech národů přivést, a žádali na něm, chtějíce mu odvolání ulehčiti, pouze: 1. aby odpřisáhnul se článků, které byly dle pravdy a slovně z jeho spisů vyňaty; a 2. aby o svědectví svědkův, jež praví býti křivými, pouze vypověděl, že těch článků nikdy nedržel a nekázal; a kdyby tak byl učinil, že by si byl nedobře počínal; a že je za bludné pokládá, a přísahá, že jich nebude držeti a kázati. Však Hus ani v tomto mírném způsobu odvolati nechtěl. Téhož dne 5. července poslal král Sigmund k Husovi deputované, mezi nimiž byli čeští páni Jan z Chlumu a Václav z Dubé, a mnozí preláti. Jan z Chlumu prosil ho, aby se nedal lichým studem zdržovati, a odvolal, však poslouchaje v tom svého svědomí. Hus odpověděl mu se slzami: »Bůh mi svědek! že, kdybych věděl, že jsem něco napsal nebo kázal proti zákonu Božímu anebo proti svaté matce církvi, chtěl bych veškeren blud odvolati; já vezdy žádám, aby mi ukázány byly lepší a pravdě podobnější důvody písma, než já jsem učil.« Na to odvětil jeden z deputovaných: »Chceš snad býti moudřejším, než jest celý sněm?« Hus odvětil: »Nikoliv, ale prosím, aby i ten nejposlednější ze sněmu vydatnějším písmem mne poučil, a hotov jsem odvolati.«¹⁾ »Neměl-li sněm,« jak krásně praví Palacký,²⁾ »jemu přisvědčiti a dáti se od něho posléze i mistrovati, musel konečně přikročiti k odsouzení jeho, jak toho žádali zákonové církve,« což se stalo 6. července r. 1415. v 15. veřejném sedění sněmu.

Do tohoto památného 15. sedění, konaného v stoličném chrámě, sešli se kardinálové a ostatní sněmovní otcové u velikém počtu; předsedou byl kardinál Viviers (de Brogni). Král Sigmund seděl na trůně; po jeho boku držel falckrabě Ludvík říšské jablko, norimberský purkrabí Bedřich žezlo a jeden uherský magnát meč. Uprostřed chrámu bylo upraveno malé lešení a na něm kůl ověsený rouchem mešním. Když arcibiskup hnězdenský sloužil mši sv., byl Hus u dveří chrámových mezi oděnci. Po mši sv. byl Hus uveden do chrámu na místo sobě vykázané. Potom měl biskup z Lodi řeč o slovech apoštolových: »Víme, že starý člověk náš spolu ukřižován jest, aby bylo umrtveno tělo hříchu, abychom

¹⁾ Documenta 559 316; Lenz str. 346; Palacký l. c. 197. n. 301.

²⁾ l. c. str. 197.

již potom nesloužili hříchu« (Řím. 6, 6.), vyzýváje sněm a krále, aby veškeré kacířstvo vyplnili.

Po skončené řeči žádal prokurátor sněmu Jindřich z Pira, aby se v procesu naproti Husovi až ke konečnému rozsudku pokračovalo. Spolu bylo ohlášeno biskupem z Konkordie, že nikdo nesmí rušiti jednání vskakováním do řeči, odmlouváním neb jevením chvály neb hany pod pokutou klatby a dvouměsíčního vězení. Potom četl papežský auditor Berthold z Wildungen 30 článkův, které byly Husovi doručeny po třetím výsledku, pak žaloby svědectvími stvrzené. Hus chtěl hned při prvním článku mluvit, ale bylo mu to zabráněno. Když znova o slovo se pokoušel, zakřikl jej Zabarella; a když přece nemlčel, přikázal strážím, aby jej k mlčení přinutily. Když čteny byly články obžalobní, o kterých myslil, že je vyvrátil, odmlouval opět. Také byla prý čtena obžaloba, o které v celém procesu nebyla zmínka, že učil Hus čtveřici na místo Trojice svaté, ano on prý sebe sama vyhlašoval za čtvrtou osobu Božskou (?).¹⁾ Hus dokládal se zde svou pravou věrou. Opakoval, že dověřiv se králi a jeho ochrannému listu, přišel dobrovolně ke sněmu, aby svou nevinnost dokázal. Při tom prý, jak Mladenovic v menším českém spisu vypravuje, upřel oči na Sigmunda, jehož líce se zarděly.²⁾ Konečně bylo předčítáno, že Hus urputně setrval v klatbě a jest tvrdošíjným kacířem.

Do konečného rozsudku však nejsou pojaty žaloby od svědků přísahou stvrzené, k nimž Hus se přiznati nijak nechtěl; než zahrnuto v něm pouze 30 vět sebraných ze spisů Husových a jím samým uznaných. Sněm zatratil je, zavrhl proto jeho spisy latinské i české a odsoudil je ke spálení; prohlásil Husa za urputného a nenapravitelného kacíře a usnesl se, aby byl z kněžského úřadu svržen a světskému rameni vydán.

Hus kleče vyslechl rozsudek a po jeho přečtení modlil se za své nepřátely. Potom přistoupilo sedm biskupů k degradaci Husově. K jejich rozkazu byl Hus v kněžská roucha oblečen, jakoby měl mši sv. sloužiti. Biskupové ještě jednou vyzvali jej, aby svých bludů se odpřisáhl. Když to neučinil, přistoupili k de-

¹⁾ Nesnadno jest věřiti, že Husovi bylo předstíráno, že měl sama sebe za čtvrtou božskou osobu, jak v latinské zprávě Mladenovicově čteme, nikoli pak v české; zde snad vězí nějaký omyl. Dobře však pochopujeme, že mu podkládáno, jakoby byl učil čtveřici, ale ne Trojici, a sice na základě jeho filosofického realismu; praví Lenz 1 c. str. 348 pozn.

²⁾ Král Sigmund neměl proč se rdíti.

gradaci čili odsvěcení jeho; nejprve vzali mu kalich z rukou, svlékli s něho kněžská roucha a zrušili jeho tonsuru, na čtyřech místech nůžkama ji rozstřihavše. Potom dali na hlavu jeho papírovou korunu, asi loket dlouhou, na níž byli namalováni tři čerti, sápadící se na hříšnou duši, s nápisem: »Hic est haeresiarcha« (On jest arcikacíř) a pronesli slova: »Duši tvou ponecháme ďáblu!« Hus osvědčoval, že chce trpěti jako Kristus.

Potom byl odevzdán světskému rameni, při čemž prosili otcové dle starého předpisu církve, »aby nebyl usmrčen, ale zachován a k věčnému žaláři odsouzen.« ¹⁾ Král Sigmund rozkázal falckrabímu Ludvíkovi, aby s Husem jako kacířem naložil. Falckrabě odevzdal jej purkrabímu města Kostnice se slovy: »Vezměte Jana Husa, jenž dle nálezu krále, pána našeho nejmilostivějšího, a z rozkazu našeho budiž jako kacíř upálen.« Když vycházel Hus z chrámu po 10. hodině, viděl své knihy hořeti na hřbitově; usmál se tomu a pravil k lidu, že umírá nevinně. Dva služebníci falckrabího vedli Husa, jeden po pravé, druhý po levé straně jdouce; okovů neměl; před a za ním šlo po dvou biřících kostnických. Mimo to provázelo jej více než 3000 ozbrojencův a veliký dav lidu. Když přišel na popraviště, tázal se ho Oldřich z Reichenthalu, chtěl-li by se zpovídati. On přisvědčil, však k tomu určený kněz Oldřich Schorand, kaplan u sv. Štěpána, chtěl, aby se napřed bludův odřekl, než jej zpovídati bude. Za této podmínky nechtěl se Hus zpovídati, pravě, že není ve smrtelném hříchu. Hus chtěl promluvit k lidu, ale falckrabě toho nedopustil; jenom svým žalárným mohl se poděkovati a s nimi rozžehnati. Potom svlékli pochopové Husa a přivázali k prknu řetězy a provazy, hlavou obráceného od východu na západ. Byl obložen dřívím slamou promíchaným až po krk. Tu přikvapil říšský maršálek Haupt z Pappenheimu, od krále poslaný, aby odvolal. Když to neučinil, dal falckrabě znamení a kat zapálil hranici. Na hranici zpíval ještě Hus: »Kriste, Synu Boží, smiluj se nade mnou.« Když po třetí tak modliti se chtěl, zalkl se plamenem. Spolu s mistrem spáleno i šatstvo jeho a popel uvržen do Rýna, aby přátelům jeho v Čechách žádné ostatky z těla jeho donéstí se nemohly.²⁾

¹⁾ Ulrich von Reichenthal fol. 214 a.

²⁾ Documenta 316—324.; 556.; Lenz 347--353.; Palacký, l. c. str. 198—203.; Děje a Osudy M. J. Husi str. 219—235.

Jeho druh Jeronym byl po jeho upálení častěji volán k výslechu; boje se smrti a touže po svobodě, osvědčil 10. září r. 1415., že hotov jest odpřisáhnouti se učení Viklefova a Husova, učinil to ve veřejné kongregaci 11. září r. 1415. a pak v 19. veřejném sedění sněmu 23. září r. 1415. a oznámil to do Čech listem od 12. září r. 1415. k Lackovi z Kravař.¹⁾ Však sněm nepropustil ho, poněvadž Michal de Causis, Štěpán Pálec a jiní upřímnost jeho odvolání popírali a k tomu nové žaloby na něj přistoupily. Noví soudcové byli k opětnému vyšetřování jeho pře ustanoveni. Však Jeronym dával jim nedostatečné odpovědi a nechtěl pod přísahou odpovídati, žádaje za veřejné slyšení ve sněmu. Toto slyšení dostal v generální kongregaci dne 23. a 26. května r. 1416., kde bylo mu odpovídati k 107 článkům žalobním. Však dne 26. května prohlásil Husa za muže svatého a jeho učení za pravé, litoval, že se ho odpřisáhl a odvolal své odpřisáhnutí. Následující dny pokoušeli se mnozí, mezi nimiž byl opět kardinál Zabarella, pohnouti jej, aby odvolal. Když vše namlouvání marným se ukázalo, byl v sobotu 30. května r. 1416. doveden do 21. všeobecného sedění sněmu, kterýž jej za kacíře prohlásil a světskému rameni ku potrestání vydal. Potom byl ze stoličného chrámu hned vyveden na popraviště a na téměř místě co Hus upálen.

Pražská universita prohlásila r. 1417. Husa za svatého mučovníka a svátek jeho konal se od Husitů v Čechách po 200 let dne 6. července. Roku 1530. založil Lukáš Hostovský z Hostovic, řečený Forman, s povolením městské rady Královéhradecké na vrchu, který slove Konstancí (dnes vůbec Kopeček neb Zámeček), za Třebšem kostel ke cti a chvále Boží a ku památce mistra Jana Husi, mistra Jeronyma z Prahy a jiných věrných mučenníků českých, a nadal.²⁾ Tento kostelík byl jediným Husovi zasvěceným kostelem v Čechách, který potom, když Králové-Hradečtí důlní katolické církve se navrátili, ke cti sv. Jana Křtitele byl posvěcen a v němž potom jmenovitě r. 1659. mše sv. slouženy byly.³⁾

¹⁾ Documenta 559.; Lenz 355.

²⁾ Švenda: Železný Obraz II. města Králové Hradce. V Král. Hradci r. 1800. str. 196 – 197.

³⁾ Solař: Dějepis Hradce Králové. V Praze r. 1870. str. 620.

§. 388. Ochranný list Husův (gleit; *salvus conductus*).

Kostnický sněm neprohlásil nikdy, že není třeba státi v slově člověku kacíři; naopak sněm pravil, že jest dostáti slovu danému kacíři; však pravomocnost církve tím nic trpěti nesmí; bez ohledu na ochranné listy císaře neb králů má církevní soudce právo vyšetřovati blud a bludaře a trestati jej i v tom případě, kdyby podezřelý z bludu jenom v důvěře ve svůj ochranný list ke sněmu se dostavil; však kdo ochranný list vydal, musí vše učiniti, co na něm jest, t. j. co v jeho pravomocnosti leží.¹⁾

Ochranný list Husův zněl takto: **Sigmund**, z milosti Boží král Římský, vždy rozmnožitel říše atd., všem vůbec a jednomu každému zvláště z knížat církevních a světských, vévod, markrabí, hrabat — a úředníkův kterýchkoli měst, městysů, vesnic a míst — milost královskou a vše dobré (přejeme).

Ctihodní a urození, vzácní a věrní milí. Ctihodného mistra **Jana Husa**, svaté theologie bakaláře i mistra umění, listu tohoto ukazatele, kterýž právě nyní z království Českého se ubírá na sněm obecný, jenž v městě Kostnici držán býti má, a kteréhož jsme v ochranu a záštitu naši a posvátné říše přijali, vám všem vůbec a jednomu každému zvláště z plna srdce doporučujeme, žádajíce, abyste jej, když by k vám přibyl, vlídně přijali, přízeň jemu prokazovali a ve všem, cožbykoli k rychlosti a bezpečnosti jeho cestování na pevné zemi i po vodách směřovalo, ochotnou vůlí se mu propůjčiti žádali i povinni byli, jakož také veškeré překážky odstranivše, toho dopustili, aby on se svými sluhami, koňmi, vaky, zavazadly a všemi jinými věcmi svými, jakýmikoli průsmyky, přístavy, mosty, zeměmi, panstvími, okresy, pravomocnostmi, městy, městysi, hrady, vesnicemi a jinými místy vašimi kterýmikoliv beze všeho placení nějaké dávky, cestného, mýta,

¹⁾ Praesens s. Synodus ex quovis salvo conductu, per Imperatorem, reges et alios saeculi Principes haereticis, vel de haeresi diffamatis, putantes eosdem sic a suis erroribus revocare, quocunque vinculo se adstrinxerint, concessio, nullum fidei catholicae, vel jurisdictioni ecclesiasticae praejudicium generari vel impedimentum praestari posse, sive debere declarat: quominus salvo dicto conductu non obstante liceat judici competenti ecclesiastico de hujusmodi personarum erroribus inquirere et alias contra eas debite procedere, easdemque punire, quantum justitia suadebit, si suos pertinaciter recusaverint revocare errores, etiamsi de salvo conductu confisi ad locum venerint iudicii, alias non venturi: nec sic promittentem, cum alias fecerit, quod in ipso est ex hoc in aliquo remansisse obligatum. V. d. Hardt. IV. 521.

daně a jakéhokoli jiného poplatku **projíti, státi, zůstávati a se navrátiti** mohl, jakož abyste také pro něj i svojet jeho (suis), kde by potřeba kázala, o bezpečný průvod se postarati volni a povinni byli, ke cti a z uctivosti královské naší majestátnosti.

Dáno ve Špýru léta Páně 1414., dne 18. října, království našich: Uherského v 23. a Římského v roce 5.«

Tento ochranný list, jak každému z jeho znění vidno, jest tolik jako u nás průvodní list a měl obyčejné znění onoho času. Zní ku poddaným krále Římského a bral v ochranu Husa, aby rychle, bezpečně a lacině cestovati a beze všeho placení nějakých dávek projíti, státi, zůstávati a se navrátiti mohl. Tento list není psán ke všeobecnému sněmu, než ku poddaným Sigmundovým; chránil Husa i v Kostnici před násilím, ale ne před pravomocností sněmu, jehož většina ani poddanými Sigmundovými nebyla. Hus byl podřízen sněmu: 1. jako věřící, 2. jako kněz a 3. jako appellant, který svou appellací jeho pravomocnost uznával. Obyčejný ochranný list nemohl z něho udělati samostatnou moc, na roveň sněmu postavenou. Ochranný list Husův platil ve svém znění na cestu do Kostnice a z Kostnice nazpět; jenom tento smysl má slovo »navrátiti« a žádného jiného. Sigmund radil Husovi, aby před nejvyšším soudcem v církvi se zodpovídal, ale nikdy nemohl říci, ať tvůj soudce rozhodne, jak chce, já jeho hlasu dbáti nebudu. Ochranný list nemohl nikdy vytrhnouti Husa z pravomocnosti řádného soudce. Hus požíval zprvu v Kostnici úplné svobody a zavinil si vazbu sám svým nezákonným chováním, slouže, jsa suspendovaný kněz, mši sv. a nedbaje varovných slov biskupa kostnického.¹⁾ Jak kostnický sněm ochrannému listu rozuměl, vysvítá z ochranného listu daného papeži Janu XXIII. a r. 1415. Jeronymovi Pražskému, řka, že ochranný list chrání proti nezákonné moci, ale ne proti rameni spravedlnosti. Kterak Sigmund rozuměl ochrannému listu, vysvítá z jeho slov pronesených v generální kongregaci 7. června r. 1415. k Husovi, že mu bezpečný průvod dal a o veřejné slyšení se postaral, ale že bludaře nikdy chrániti nebude a první vedl by jej na hranici. Hus nena-
mítal nic proti těmto slovům královým a také nemohl, proč

¹⁾ Za pronásledování církve v Prusku, které německý císař a král pruský Vilém IV. s říšským kancléřem Bismarkem podnikli, cestoval jsem Pruskem; kdybych byl tam sloužil mši sv., byl bych propadl žalář, a mé odvolání na můj rakouský průvodní list nebylo by mně nic pomohlo, náš vyslanec byl by mně řekl, že jsem měl v cizí zemi zachovávat tamější zákony.

rozuměl svému ochrannému listu tak, jak jeho úřední výklad veřejně slyšel.

V únoru r. 1415. zaslali páni čeští a moravští králi Sigmundovi list, žádající, aby Hus mocí listu ochranného byl na svobodu propuštěn a veřejné svobodné slyšení obdržel, a praví ke konci: »A bude-li v čem řádem a právem shledán, ať se stane, jakož by na to slušalo.«¹⁾

V květnu r. 1415. podali někteří pánové čeští, tenkrát v Kostnici meškající, sněmu žádost, aby Hus z vazby byl propuštěn a praví ke konci: »Bude-li mistr Jan usvědčen, že proti Písmu a proti pravdě nějakého bludu se drží, bude povinen, podle ustanovení a nařízení sněmu to **napraviti**«. ²⁾ Samo sebou se rozumí, že Hus musí býti potrestán, kdyby nápravy neučinil. V jiném listu ze dne 18. května r. 1415. stěžují si dotčení pánové na to, že Hus byl dán do žaláře **dříve**, nežli byl odsouzen.³⁾ Žádný z českých pánů neupírá toho, že byv odsouzen, musí trest kacířům určený podstoupiti. Ještě poslední večer před smrtí navštívili Husa pánové Jan z Chlumu a Václav z Dubé a mluvili s ním o smrti, která mu hrozí, když neodvolá. Ale žádný z nich nepřikládal ochrannému listu té moci, aby ještě teď Husa od smrti zachrániti mohl. Po smrti Husově zaslali 2. září r. 1415. četní šlechticové čeští vášnivý list sněmovním otcům, ale nečiní ani slovem zmínky o nějakém porušení ochranného listu.⁴⁾ Dobře dí Palacký: »Ne to brali Čechové Sigmundovi za zlé, že Husa neuchránil před odsouzením a potrestáním jako kacíře; takového smyslu nenesl v sobě pověstný jeho list průvodčí a o zrušení jeho skrze Sigmunda nedalo se tudíž ani mluvíti: toho ale nemohli mu nikdy zapomenouti, že měv raději přimlouvati se za Husa, ještě sám popuzoval otce k odsouzení jeho.«⁵⁾

I Hus sám uznával, že bludař musí trpěti trest, třeba to byl on sám. Nežli se vydal z Prahy na cestu do Kostnice, ohlásil českými plakáty: že bude-li v Kostnici na něm shledána vina nějakého bludu, on nikterak se nezdráhá trpěti jako bludař; v latinském plakátu však praví: že kdo na něj žalovati chce, musí sám nejdříve se zavázati k pokutě odvety (jus talionis). V Kostnici pravil při svém prvním výslechu kardinálům: že všeliké bludy

¹⁾ Documenta 534.

²⁾ Documenta 257.

³⁾ l. c. 260.

⁴⁾ l. c. 85.

⁵⁾ str. 193. n. 297.

tak v ošklivosti má, že by raději chtěl umřít, než v bludu setrvati; proto prý jest hotov, bude-li z bludu usvědčen, dáti se poučiti a činiti pokání.

Ale Hus změnil svůj náhled ve svých soukromých listech, vida, že přichází do úzkých. Ve svém 54. listu psaném z jara r. 1415. praví, že prý mu král slíbil, že se bezpečně do Čech bude moci navrátiti.¹⁾ V jiném listu psaném již po 8. červnu téhož roku praví Hus takto: »Domnívám se, že král Sigmund slibu svému, že mi ještě jedno konečné slyšení zjedná, tak málo dostojí, jako listu svému ochrannému, o kterémž už v Čechách mi radili někteří, abych se ochranného listu královského varoval. Kéž by král aspoň se byl spravoval příkladem pohana Piláta, kterýž uslyšev obžaloby pravil: ‚Viny na něm žádné nenalézám.‘ Raději měl říci: ‚Já jsem mu bezpečný průvod udělil. Nechce-li tedy on sám podrobiti se výroku sněmovnímu, pošlu jej nazpět ku králi českému s ortelem vaším a se svědectvími, aby král s duchovenstvem svým nad ním soud vynesl.‘ Takto zajisté mně Sigmund po Jindřichu Leflovi i jiných vzkázal, řka, že mi potřebné slyšení opatří, a se o to postará, abych se bez úrazu domů navrátiti mohl, pakli se výroku sněmovnímu nepodrobím.«²⁾ Tento slib nikdy se nestal; neboť 1. pánové Jan z Chlumu a Václav z Dubé nikdy na tento slib se neodvolávají, a nic o něm nevědí; 2. Hus stojí před Sigmundem a sněmem na tento slib se neodvolává; a 3. česká a moravská šlechta o tomto slibu nic neví, a byla by jinak psala králi a sněmu, kdyby onoho slibu bylo stávalo. Buď Hus vida nastávati smrt, tento slib si vymyslel, a o něm ve svých soukromých listech mluvil, aneb poslové královi o své újmě jakási zdvořilá, obojetná slova k Husovi pronesli, když se jich třeba tázal, co by král učinil, kdyby jej sněm odsoudil. Dobře dí Palacký: »Těžko věřiti, že Sigmund opravdu slov těchto užíval; stalo-li se přece, bylo na tak nerozvážlivé řeči tím méně spoléhati, čím více přesahovaly nejen právo, ale i moc jeho.«³⁾

Husa dal upáliti král Římský, který si zde počínal jako nejvyšší ochránce církve a její světské rámě, máje povinnost, bludy a bludaře vykořeniti. Nikdy nemohl císař Římský poslati bludaře ku potrestání jinému králi, v Husově případě, králi českému. Tak znělo tenkrát mezinárodní právo a proto mýlí se mnohý, myslé,

¹⁾ Dle document v 50tém listu str. 91.

²⁾ Documenta, 114.

³⁾ str. 193. n. 296.

že Sigmund Husa jako odsouzence králi českému poslati měl, aby rozsudek sněmovní na něm vykonal. Ostatně též dle zákonů českých trestalo se bludařství smrtí, jako ve všech jiných zemích té doby.¹⁾

§. 389. Učení M. Jana Husi.²⁾

Hus dělil lidstvo na dvě třídy: na předurčené (praedestinati) a předzvěděné (praesciti). Vyvolení čili předurčení jest svobodný skutek Boží, ke kterému člověk nic přičiniti nemůže. Obec všech předurčených, minulých, přítomných i budoucích, jest pravá ka-

¹⁾ Lenz, l. c. 353—361.

²⁾ Lenz: Učení M. Jana Husi. — Helfert: M. Jan Hus. str. 148 sqq. — Třicatero článků, o kterých Jerouym Pražský vyznal v listu k Lackovi z Kravař ze dne 12. září r. 1415., že je všecky úplně a v témž smyslu v knihách Husových nalezl (Documenta, 598; Lenz, 355), a které papež Martin V. dne 22. února r. 1418. bullou „Inter cunctas“ znova zavrhl, zní

1. Jednou, svatou a obecnou církví jest sbor všech předurčených (praedestinatorum) k životu věčnému.

2. Pavel nikdy nebyl účastníkem ďáblovým, ačkoli (před svým obrácením) činil skutky, které zcela podobaly se skutkům zločinců.

3. Předzvědění (praesciti) nejsou údy církve, jelikož nižádný díl církve nemůže propadnouti věčné záhubě.

4. Obě přirozenosti, božství a člověčenství, jsou jeden Kristus; on jest jediná hlava choti své, církve. (Prvější věta je nejasna; mohlo by se jí rozuměti v ten smysl, že božství a člověčenství mezi sebou spojené činí osobnost Kristovu. Ohledně církve dí Hus, že Kristus podle božství svého stojí nad církví a jest hlavou její zevnější, podle člověčenství pak stojí Kristus v církvi, jsa vnitřní hlavou její; a proto nemůže prý hlavou církve býti papež. Věta v tom znění zdá se předpokládati, že Kristus také co do člověčenství svého jest osobností, čili že dle Nestoriova učení bludného dvě osoby v Kristu jsou. Ač nelze tvrditi, že by Hus bludu Nestoriova se přidržel, přece aspoň tolik uznati dlužno, že velmi nesprávně se o té důležité věci vyjádřil.)

5. Předzvěděný, byť byl i v stavu milosti, v skutku přece není nikdy údem církve; naproti tomu předurčený vždycky údem církve zůstává, byť i někdy pozbyl milosti případné (t. j. zhřešil); milosti předurčení tím neztrácí.

6. Pokud se církví vyzumívá sbor předurčených, ať dle přítomné spravedlnosti jsou ve stavu milosti čili nic, potud jest učení to článkem víry.

7. Petr nebyl a není hlavou církve katolické.

8. Kněží, kteří hříšný život vedou, poskvřňují moc kněžskou, a jako synové nepraví neprávě smýšlejí o sedmeru svátostí, o klíčích, úradech, tréstech, mravech, obřadech, o posvátných věcech církve, o účtě ostatků, o odpustcích.

tolická církev; tedy neviditelná. Předurčenci zde na zemi tvoří církev rytěrující, v očistci spící a v nebesích vítězí. Páska, která tyto církve spojuje, jest láska. Církev zde na zemi obsahuje předurčence a předzvěděné; jsou čtyři třídy poutníků k nebesům.

9. Důstojnost papežská pochází od císaře; přednost a zřízení papežství má svůj původ v moci císařské.

10. Bez zvláštního zjevení Božího nikdo sám o sobě neb o jiném nemůže tvrditi, že jest hlavou kterékoli církve; a biskup římský není hlavou církve římské.

11. Nikdo není povinen věřiti, že ten, kdo právě je biskupem v Římě, jest spolu také hlavou některé zvláštní církve svaté, leč by od Boha byl předurčen.

12. Nikdo není náměstkem Kristovým, aneb Petrovým, jestli jich nenásleduje svým životem; neboť takovéto nástupnictví jest nejprůměřenější, a jiným způsobem nikdo nemůže od Boha dosáhnouti moci náměstnictví; neboť onen úřad náměstka vyžaduje rovněž srovnalost mravů jako autoritu ustanovitele.

13. Papež není zjevným a pravým nástupcem Petra, knížete apoštolů, jestli mravy jeho odporují mravům Petrovým. Jest-li papež lakotný, tuť jest náměstkem Jidáše Iškariotského. A rovněž ani kardinálové nejsou pravými nástupci sboru ostatních apoštolův, jestliže po příkladu apoštolův nežijí a zákona Kristova nezachovávají.

14. Doktoři, kteříž učí, že ten, kdo trestu církevnímu propadl, jestli se napravití nechce, soudu světskému má býti odevzdán, následují šlépějí velekněží, zákonníků a fariseů, kteří Krista, jenž jim nechtěl ve všem poslušen býti, odevzdali soudu světskému, řkouce: „Nám nesluší zabítí žádného“; oni jsou vražedníci nad Piláta horší.

15. Poslušnost církevní od kněží jest vynalezena, nemajíc žádného základu v Písmě svatém.

16. Skutky lidské dělití dlužno ve ctnostné a bezbožné. Bezbožný člověk vždy si počíná bezbožně, ctnostný naproti tomu vždy ctnostně; neboť smrtelný hřích otravuje veškeré skutky člověka bezbožného vůbec, jakož zase ctnost oživuje všechny skutky člověka ctnostného.

17. Každý kněz Kristův, kdož dle zákona žije, Písmo sv. zná, a po tom touží, aby lid poučil, musí i tenkrát kázati, když byl postižen klatbou domnělou. A byť papež, aneb jiný praelát takovému knězi zapověděl kázati, on nikterak uposlechnouti nesmí.

18. Kdožkoli na kněžství jest vysvěcen, tomu se dává rozkaz, aby kázal, a on rozkazu toho musí býti poslušen, domnělé klatby nic si nevšímaje.

19. Pokutami (censurami) církevními, zejména klatbou, suspensí (zápovědí úřadování kněžského) a interdikttem (zastavením služeb Božích) duchovenstvo ku svému vlastnímu povznešení si podrobuje obecný lid, rozmnožuje lakomství, bezbožnost svoji zakrývá i antikristu cestu připravuje. Odkudž plyne, že takovýchto censur (pokut) původem jest sám antikrist. Duchovenstvo chápe se oněch pokut proti těm, kdož zlobu antikristovu odhalují.

20. Jest-li papež zlý a obzvláště, jest-li předzvěděný, tuť rovněž jako

Někteří jsou v církvi jménem i skutkem, totiž předurčení; jiní jenom skutkem, totiž vyobcovaní od satrapův antikristových; třetí jenom jménem, předzvědenci; čtvrtí ani jménem ani skutkem, pohanští předzvědenci. Jedinou hlavou církve jest Kristus Pán. Římský biskup byl až do císaře Konstantina Vel. rovný jiným biskupům a teprve od darování Konstantinova platí za náčelníka církve. Papež a kardinálové jsou nástupci sv. Petra a apoštolů jenom tenkrát, když se jim věrou a životem rovnají. Však v tom případě jest každý nábožný křesťan nástupcem apoštolů. Když

Jidáš jest ďáblem, zlodějem a synem záhuby, nikoli však hlavou církve: vždyť pak ani údem této církve není.

21. Milost předurčení jest svazkem, jímžto tělo církve a každý úd téhož těla nerozlučně spojen jest s Kristem jako hlavou.

22. Papež nebo prelát, jest-li zlý a předzvěděný, jen v nevlastním slova rozumu jest pastýřem, v pravdě však jest zlodějem a lupičem.

23. Papež nesmí býti nazván Nejsvětější (Sanctissimus), ani s ohledem na úřad svůj, jinak by také král co do úřadu svého se musel Nejsvětějším nazývat, ano i soudní sluhové a hlasatelové by museli nazváni býti svatými a posléze i sám ďábel by svatým zván býti měl, neboť i on jest sluhou (officiarius) Božím.

24. Žije-li papež způsobem zákonu Božímu protivným, tedy zajisté nevěšel skrze Krista v úřad svůj, byť také zvolen byl volbou po lidském zákonu platnou, ano i kdyby od Boha samého byl zvolen býval. Neboť Jidáš byl od Boha Ježíše Krista samého náležitě a zákonitě za apoštola zvolen, a přece týž odjinud do ovčince se vedral.

25. Odsouzení 45 vět Viklefových od doktorův vyslovené jest bezdůvodné a nespravedlivé, a vymyšlena jest příčina, kterouž oni udávají, že prý žádná z oněch vět není katolická, nýbrž že každá se bludná neb pohoršitelná.

26. Jestli že všichni voličové, neb většina z nich, podle lidského předpisu jistou osobnost zvolí, není tudíž táž osobnost pravomocně zvolena, aniž jest pravým, než zjevným náměstkem nebo nástupcem Petra neb jiného apoštola v úřadě církevním. Buď že voličové dobře, buď že špatně volili, vždy toliko skutkům zvolence věřiti dlužno. Čím hojněji někdo ve prospěch církve působí, tím větší moc k tomu od Boha obdržel.

27. Ni v nejmenším není pravdě podobno, že by církev musela míti hlavy, kteráž by ji u věcech duchovních řídila, a vždycky v církvi bojující trvala a v ní zachována byla.

28. Kristus by zajisté bez takových obludných hlav lépe církev svou spravoval skrze pravé učenníky své, po všem světě rozptýlené.

29. Apoštolové a věrní kněží Páně ve všelikých ku spáse potřebných věcech velmi dobře církev spravovali, pokud nebyl úřad papežský zaveden, a zajisté by ji až do soudného dne opět dobře řídili, když by už více nestávalo papeže.

30. Nikdo není pánem světským. nikdo prelátem, nikdo biskupem, jestli se ve smrtelném hříchu nachází. Denzinger: Enchiridion p. 189—193 Děje a osudy M. Jana Husi, 222—227.

papež a kardinálové životem apoštolů nežijí, jsou nástupci sata-náše a Jidáše Iškariotského.

Papež nemůže býti hlavou církve, poněvadž: 1. neví, není-li předzvěděným a pak ani do církve nenáleží; 2. není ho ani třeba. Na počátku také nebylo papeže, byly toliko dva stupně, kněží a jáhnové.

Duchovenstvo je dvojí: Kristovo, které hledá čest Boží, a antikristovo, které hledá čest svou. Proto vyjde-li rozkaz od papeže, nebo preláta, nebo duchovního, musí jej podřízený zkoumati, shoduje-li se se zákonem Božím čili nic. V onom případě má se podrobiti, v tomto poslušnost odepřiti, bez ohledu na církevní tresty.

Moc klíčů jest toliko u Boha, který předurčuje a předzvídá. Rozřešení a klatba platí jenom tenkrát, když se shodují s úsudkem Božím, jinak jsou neplatny. K odpuštění hříchů postačí lítost; nespravedlivé klatby není třeba si všímati. Představený, který jest v hříchu smrtelném, přestává býti představeným. Jediným pramenem víry jest Písmo sv.

Krátký nástin dějin husitství.

§. 390. *Přijímání pod obojí; husitské války a strany.*

Po odchodu Husově do Kostnice stál v Praze M. Jakub, pro svou malou postavu též Jakoubek zvaný, ze Stříbra, na předním místě mezi jeho stoupenci. Ke konci r. 1414. měl poprvé veřejnou disputaci na universitě o tom, že Svátost Oltární pod obojí způsobou i světskému lidu podávána býti má. Hned následující neděli po oné disputaci začal v kostele sv. Martina ve zdi městské kněz Sigmund, příjímím Řepanský, podávati Večeři Páně věřícím pod obojí; M. Jakoubek učinil podobně v kostele sv. Michala na Starém městě; totéž stalo se u sv. Vojtěcha na Novém městě. Podávání Večeře Páně pod obojí rozšiřovalo se rychle i mimo hlavní město, i dětem podávala se Krev Páně. Hus uslyšev o tom v Kostnici, chtěl zprvu, aby jen těm, kdo si ze zvláštní nábožnosti tak přejí, Kalich Páně se podával.

Na sněmu kostnickém podal 16. května r. 1415. biskup litomyšlský Jan Železný zprávu, že stoupenci Husovi začali Večeři Páně v Čechách pod obojí rozdávat i Kalich za nutný k spasení

mají, a že mnozí Krev Páně v láhvičkách a nesvěcených nádobách k nemocným donášejí; mimo to někteří prý požívají dříve pokrmu a nápoje a pak teprve ke stolu Páně přistupují.

Na základě této zprávy vydal sněm 15. června r. 1415. v 13. všeobecném sedění toto usnešení: 1. Ačkoliv Kristus Pán tuto svátost po večeři ustanovil a ji apoštolům pod obojí způsobou rozdával, přece 2. zákon a obyčej církve stanoví, aby svátost ta od věřících, nejsou-li lačni, přijímána nebyla, vyjma případ nemoci a nebezpečnství; 3. týmž právem zaveden jest obyčej, aby tato svátost, ačkoli v staré církvi pod obojí způsobou přijímána bývala, toliko od kněze mši sv. sloužícího pod obojí se přijímala, kdežto ostatní věřící jenom pod **jedinou způsobou ohleba** tuto svátost přijímali; neboť jest to článek víry, že Kristus Pán, jak pod způsobou chleba, tak i pod způsobou vína celý se svým tělem a svou krví přítomen jest. 4. Poněvadž tento obyčej od církve a sv. Otců zaveden byl a od nepamětných časů se zachovává, sluší jej pokládati za **zákon**. 5. Bludné jest domnění, jakoby zachovávání tohoto zákona bylo nedovolené. 6. Kdo by opáčné mínění tvrdošíjně zastával, budiž za bludaře pokládán a skrze biskupy neb inquisitory potrestán.¹⁾ Tento výnos sněmovní učinil v Čechách dojem velmi nepříznivý. Arcibiskup Kunrát zakázal sice rozdávání kalicha; ale navzdor tomu na venkově a brzo i v Praze přísluhovali kněží husitští kalichem všem napořád. Hus schválil teď rozhodně přijímání pod obojí způsobou a tak stal se kalich hmotným odznakem Husitů, kterým se co viditelným znamením od katolíků lišili.

Jakmile pověst o upálení Husově do Čech přišla, vypukla hrozná bouře proti církvi. Domy farářů, kteří byli nepřátely Husovými, byly zloupeny a z části pobořeny, četní kněží týráni, někteří zabiti, arcibiskup jen s těží utekl; na venkově byli katoličtí kněží od patronů sesazováni a husitští dosazováni; statky biskupa litomyšlského rozebrali páni a rytíři. Král Václav díval se na všechno to nečinně. Páni pod nejvyšším purkrabím Čenkem z Vartemberka a Lackem z Kravař, zemským hejtmanem na Moravě, sešli se na valný sněm do Prahy, usnesli 2. září r. 1415. o vášnivém listu ke sněmu kostnickému a zapsali se 5. září v jednotu, že budou podle sebe státi, svobodné hlásání a slyšení slova

¹⁾ Mansi XXVII. 726–728; Hard. VIII. 380–382; V. d. Hardt, IV. 332–334; Borový: Dějiny diecése Pražské, str. 215–217.

Božího na svých panstvích hájiti, moci biskupské jenom, pokud si dle Písma sv. pořádně počíná, poslouchati; jinak však k nálezům university pražské zření míti a neřádným klatbám se protiviti, kteroukoli by rukou světskou podporovány byly. List ke sněmu obdržel v krajských schůzích 452 pečeti. Páni církvi věrní celkem 14 pod náčelnictvím Jana z Hradce sešli se v Českém Brodě 1. října r. 1415. u arcibiskupa Kunráta a zapsali se v jednotu, že budou ve všem krále, církve římské a sněmu poslušni. Kostnický sněm ospravedlňoval své počínání proti Husovi několika listy do české země poslanými a uslyšev o pronásledování kněžstva v Čechách, poslal tam 25. srpna r. 1415. Jana Železného, biskupa litomyšlského, jako mimořádného legáta, který však našel takovou změnu v zemi, že bez ochranného listu ani před králem a jeho rady si netroufal. Pražský arcibiskup Kunrát a Václav, biskup olomúcký, chovali se nečinně. Naproti tomu byla kapitola Svato-vítská hajitelkou práv katolické církve. Dne 1. listopadu r. 1415. vydala z propůjčené moci apoštolské na Prahu interdikt, kterýž však mimo chrám sv. Víta téměř nikde zachováván nebyl. Poněvadž po vyhnání katolických kněží z far nebylo tolik husitských duchovních na jejich místa, co bylo třeba: dal se tehdejší světící biskup pražský Heřman Nikopolský pohnouti, že značný počet Husitů na kněžství na Lipnici, hradě pana Čenka z Vartemberka, hlavního té věci původce a horlitele, vysvětil (15. května r. 1417.). Bohužel dne 21. dubna r. 1421. přešel arcibiskup Kunrát k úžasu celého křesťanstva k Husitům; rozprodal statky arcibiskupské neb dal v zástavu a odeslal peníze svým příbuzným do Vestfalska. Teprve r. 1426. dal jej papež Martin V. do klatby a on zemřel r. 1433. v opovržení od katolíkův i Husitů.

Husité začali se rozcházeti na dvě strany, stranu táboorskou čili v městě Ústí, kde soukenník Pytel a pekař Joha již ode dávna přepjatcům útočiště poskytovali; a pražskou, v jejíž čele stála universita, která již 25. ledna r. 1417. naříká, že se v Čechách zapírá očištec a zavrhuje modlitby za zemřelé, pocta obrazův a církevní obřadové.

Papež Martin V., zvolený na sněmu kostnickém, psal králi Václavovi IV., vybízej ho, aby Husity zase ku poslušenství církve nazpět uvedl. Na totéž naléhal u něho král Sigmund. Proto vydal král Václav v únoru r. 1419. rozkaz, aby vyhnání katoličtí kněží zase na své fary dosazení byli. V Praze provedli konšelé královský rozkaz za veliké rozkvašenosti myslí, tak že král byl přinucen zase tři kostely v Praze Husitům ponechat. S tím však

tito nebyli spokojeni a činili rozbroje v městě. Kněz Jan, odpadlý mnich želivského kláštera, uspořádal 30. července r. 1419. hlučné processí od chrámu Matky Boží Sněžné k sv. Štěpánu; do tohoto kostela vedrali se Husité násilím a kněz Jan přisluhoval jim pod obojí. Odtud vraceli se podle Novoměstské radnice a žádali na purkmistru a konšelích za propuštění věznů, kteří pro přijímání kalicha nedávno byli zjímáni. Konšelé odepřeli to a tu byl s oken radnice hozen kámen na kněze velebnou Svátost nesoucího. Zástupové rozlítli se a jsouce vedeni Janem Žižkou, hnali útokem proti radnici, vedrali se do ní, vyházeli 7 konšelův i s purkmistrem okny na ulici, kde na sudlice a oštěpy byli schytáni a kdo ještě dýchal, dobit na místě. Král Václav uslyšev to na hradě u Kunratic, rozpálil se hněvem tak, že jej mrtvice ranila; a když se opakovala, skončil 16. srpna r. 1419. Hned druhého dne po jeho smrti obořili se zástupové Husitů na kláštery, kostely a fary pražské, vyhnali faráře a řeholníky, zloupili chrámy, sbořili oltáře, zničili obrazy svatých a zapálili klášter kartusiánský.

Čeští stavové sešli se po smrti krále Václava na sněm a podali králi Sigmundovi, který teď po svém bratru českou korunu dědil, před přijetím jeho do země několik článků, které v celku srovnávaly se s pozdějšími čtyřmi články pražskými. Král Sigmund rozepsal sněm do Brna (r. 1419.), kamž též stavové čeští se dostavili. Však poslové města Prahy byli nemilostivě přijati, a s pohrůžkou domů posláni. Praha a Husité vůbec byli rázností královou zastrašeni a pokořili se. Škoda, že král z Brna neodebral se hned do Čech, kde by se byl snadno u veškerou zemi uvázal; místo toho zabral se do Vratislavi. Husité vzpamatovali se ze své zaraženosti a povstali proti králi.

Husité rozpadali se už tenkrát ve dvě strany. Jedni a to mírnější byli Kališníci čili Utraquisté, kteří pod obojí způsobou sice přijímali, jinak však od starého učení církve se neodchylovali. Druhou stranu tvořili Táboři čili Táborité, kteří od učení církevního vždy více se vzdalovali; zavrhovali oběť mše sv., a ze svátostí přijímali křest a Svátost Oltářní, ostatních pět zavrhuje. Podávali dítkám hned po křtu Tělo a Krev Páně, popírali očištec, zavrhovali poctu obrazů Svatých a modlitby za mrtvé. Zavrhovali vše latinské při službách Božích, oltáře, zvony, kazatelny. Mezi sebou byli »bratřími a sestrami« a nad sebou uznávali toliko »obec«, v jejímž jménu vydávaly a prováděly se rozkazy.

Poněvadž král Sigmund v pokoji v království české uvázati se nemohl, hlásal papež Martin V. bullou »Omnium plasmatoris

Domini« ze dne 1. března r. 1420. z Florencie kříž na Čechy. V měsíci červnu r. 1420. přitrhlo první vojsko křižácké asi 100.000 mužů silné, ze všech zemí evropských sebrané, ku Praze; bylo však dne 14. července od Žižky na Vítkově, nyní Žižkově, u Prahy na hlavu poraženo. V tomto čase formulovali Husité své čtyři články a žádali na králi za jejich schválení. Však rokování o tom s králem a papežským legátem nemělo žádného zdaru.

Sigmund dal se 28. července r. 1420. v chrámě sv. Víta od arcibiskupa Kunráta slavně za krále českého korunovati. Čeští páni, kteří mu v boji pomáhali, žádali žoldu a náhrady. Král pobral teď všecko zlato a stříbro v kostele sv. Víta, zastavil korunní statky, jakož i statky náležející arcibiskupovi, kapitolám a klášterům, a tak stalo se, že za několik let skoro veškeré církevní jmění v rukou světských se octlo.

Velikou porážku utrpělo vojsko Sigmundovo 1. listopadu r. 1420. na Pankráci u Vyšehradu. V týž den po útěku králově vedrala se pražská chátka násilím do hradu Vyšehradského, a počala tepati v kostelích obrazy, oltáře, varhany a všeliké ozdoby; druhý den pak 2. listopadu hrnulo se tam celé téměř obyvatelstvo pražské a jalo se bořiti nejen zdi hradní k Novému městu čelící, ale i kostely a domy kanovníkův, ano i královský palác, takže staroslavný onen hrad, někdy kolébka české monarchie, ztratil všecku někdejší nádheru a slávu svou. Podobně počínali si Husité po celé zemi, boříce kláštery a kostely a ničíce vše, co starému náboženství bylo posvátným.

Mimo Kališníky a Tábority byly mezi Husity ještě tyto strany:

1. Orebité; byl to zvláštní sbor Husitů, který se shromáždil na vršku u Třebechovic, dada mu biblické jméno: Oreb. Za vůdce měli Ambrože, faráře kralovéhradeckého a Hynka Krušinu z Lichtenburku. Tato strana rozpadla se úplně r. 1425.

2. Sirotcí. Tato strana utvořila se po smrti Jana Žižky († 11. října r. 1424.); pravili, že jim otec umřel, a oni jsou sirotci po něm. Oddělili se od ostatních Táboritů, zvolili sobě hejtmany, a tvořili jaksi střední stranu mezi Tábority a Kališníky; věřili jako Žižka v předpodstatnění chleba a vína v Tělo a Krev Páně, zachovávali půst, ctili svaté a konali služby Boží v ornátech, což vše Táboři zavrhovali.

3. Adamité, Naháči neboli Mikulášenci; takto nazývala se divoká sekta, vyšedší z lůna Táboritů, která nejen křesťanství, ale všeho náboženství vůbec se odřekla. Jejich náčelníkem byl sedlák

Mikuláš z Vlásenic, jemuž také Mojžíš říkali. Chodili nazí jako prý Adam v ráji, dopouštěli se ve dne hanebného smilství a v noci páchali krádeže a vraždy. Žižka vyhubil tyto divochy mečem a dal r. 1421. 40 nejurputnějších upáliti. Přece však udržela se tato sekta v Čechách a na Moravě až do 17. století, a byla nejvíce pod jménem »jednota Plačtivých« známa, poněvadž prý měli obyčej hojně plakati.

Od roku 1421—1430. bylo proti Husitům ještě čtvero křížáckých výprav podniknuto. Křížáci počtem asi 200.000 přitáhli k Žatci a oblehli město, ale slyšíce, že Žižka proti nim od Slaného táhne, dali se dne 2. října r. 1421. na útěk. Potom porazil Žižka krále Sigmunda u Německého Brodu (8. ledna r. 1422.). Z usnesení říšského sněmu v Norimberce v květnu r. 1426. přišla k místu nová křížácká výprava, kteréž hlavně Míšeňští se účastnili. Křížáci počtem více než 70.000 přitrhli k Ústí nad Labem, byli však od Čechů vedených Sigmundem Korybutovičem, Prokopem Holým a jinými hejtmany 16. června r. 1426. na hlavu poraženi. Čtvrtou křížáckou výpravu vedl kardinál-legát anglický princ Jindřich, maje 80.000 jízdných a tolik nebo ještě více pěších. Proti této přesile vytáhl Prokop Holý s 1.500 jezdci a 16.000 pěšími. Na zprávu, že Čechové se blíží, dali se křížáci obléhající město Stříbro 2. srpna r. 1427. na útěk k Tachovu, kde kardinál-legát mnohými domluvami je zastavil; však jakmile Čechové se přiblížili, nastal 4. srpna nový zoufalý útěk od Tachova k Bavorskému lesu a ze země. Pátou a poslední křížáckou výpravu řídil kardinál Julián Cesarini, maje 130.000 bojovníků; ale tito uslyševše u Domažlic 14. srpna r. 1431., že Čechové proti nim táhnou, dali se na útěk, dříve nežli spatřili nepřítel, a byli potom na tisíce od Čechů pobiti. Porážka domažlická odňala všem nepřátelům Čechů poslední naději, že by ještě mohli zvítěziti nad nimi mocí.

Husité mimo krvavé boje v zemi podnikali též veliké jízdy do cizích krajin, zejména do Lužice, Slezska, Uher, Rakous, Sas a Bavor; všady zapalovali chrámy, kláštery, města a vesnice. Ve vlasti své bořili umělecká díla slavných předků, ničili drahocenné knihovny a proměnili krásnou zemi svou v poušť; »role zůstávala často neosetá, obchody zastavily se, řemesla hynula. Kořisti nabražené v cizích zemích nemohly nahraditi těchto nedostatků, náležely toliko vojínům, kterým vojna stala se oblíbeným řemeslem. Tito vojínové divočeli vždy více a více a stávali se zemi samé obtížnými; nebyli to již ani samí Čechové, kteří pro náboženství

zbraně se chopili, ale sběr rozličných národů přimíchala se k nim, jsouc lákána příležitostí k pustému životu.«¹⁾

Za tohoto smutného stavu země toužili mírnější Kališníci čili Pražané po míru, spojili se s katolíky a začali s církevním sněmem Basilejským vyjednávati. Ale Táboři a Sirotci nechtěli slyšeti o smíření se starou církví, a pokračovali v boji proti katolíkům a Pražanům. Rozhodná bitva byla svedena 30. května r. 1434. u Lipan mezi Kouřimí a Českým Brodem. V čele Kališníků, s nimiž spolu katolíci bojovali, stál Menhart z Hradce, Táborům a Sirotkům veleli oba Prokopové, Veliký a Malý. Menhart zvítězil, oba Prokopové padli: Čech zvítězil nad Čechem, a tak války husitské byly skončeny.

§. 391. Čechové a Basilejský sněm; kompaktáta.

Vítězství u Domažlic přivedlo Západ ku poznání, že Čechové zbraní přemožení býti nemohou. Kardinál Julián přesvědčil se neštěstím u Domažlic o neprospěšnosti dosavadního nakládání s Čechy a o potřebě získati je laskavými prostředky. Jako dříve hořel pro válku, tak byl nyní zaujat pro sněm v Basileji, a pracoval jen o smíření církve s Husity. Již 15. října r. 1431. zval tento sněm laskavým listem Čechy, aby s ním ve vyjednávání vstoupili. Tento list způsobil v Čechách celkem radost a naději. Brzo potom poslal sněm dva posly Jana Niedera, převora dominikánského kláštera v Basileji, a Jana, cisterciáka z kláštera Maulbronského, do Bavor a na české hranice, aby zamezili učinění míru jednotlivých knížat s Husity, a snažně k tomu působili, by tito osobně ke sněmu se dostavili. Sněm v Praze usnesl se v únoru r. 1432. vypraviti posly do Chebu, aby tam s posly basilejskými ve vyjednávání vstoupili. Tam stalo se dorozumění, aby Čechům bylo volno zastávati svá mínění před sněmem basilejským a soudcem aby bylo Písmo sv., obyčej prvotní církve a spisy sv. Otců, pokud by se s Písmem srovnávaly (18. května r. 1432.).

Sněm český konaný v Kutné Hoře zvolil 31. srpna r. 1432. posly ke sněmu basilejskému. V čele poselstva stál sám Prokop Veliký a přijel ve třech stech koních 4. ledna r. 1433. do Basileje. Nejprve rokovalo se o čtyřech člancích pražských; Jan Rokycana hájil přijímání Svátosti Oltářní pod obojí, ostatní tři články

¹⁾ Tomek: Děje království Českého. 5. vydání. V Praze. 1885. str. 190. 191.

zastávali M. Petr Engliš, Mikuláš z Pelhřimova, zvolený biskup táboorský, a Oldřich, bakalář ze Znojma, též z kněží táboorských. Hádání o pražské články nejprve v celém sboru, potom v užším výboru zvoleném z obou stran trvalo plného čtvrt leta, aniž docílilo se úplného dorozumění. České poselství navrátilo se domů, a s ním přišli do Čech poslové sněmu, v jejichž čele stál Filibert, biskup Konstantský (Coutence) z Normandie, aby dále s Čechy vyjednávali. Teprve když (r. 1434.) mírní Kališníci Táboory a Sirotky u Lipan porazili, byla hlavní překážka smíření odstraněna, a stavové usnesli se na tom, aby náboženský mír byl vlasti navrácen. Vyjednávání se sněmem basilejským se zase obnovilo, a konečně docíleno jakési alespoň vnější jednoty mezi Kališníky a církví katolickou. Základem této jednoty byly tak řečené kompaktáty, kteréž tyto čtyři články v sobě zavíraly: 1. Přijímání pod obojí způsobou se Čechům a Moravanům sice povoluje, avšak spolu věřiti dlužno, že pod způsobou chleba netoliko Tělo a pod způsobou vína netoliko Krev Páně jest obsažena, nýbrž že pod každou způsobou jest celistvý Kristus přítomen.

2. Svobodné hlásání slova Božího se pod dozorstvím biskupovým dovoluje všem kněžím od něho poslaným.

3. Hříchy smrtelné budtež stavovány a trestány skrze ty, na kteréž to sluší, t. j. skrze úřady duchovní a světské, z nichžto první stavují a trestají hříchy duchovních, tito poslednější však hříchy světských, vždy při tom práva a spravedlnosti šetříce.

4. Co do světského panování duchovních nad časným zbožím vyřknuto, že jako kněží jednotliví, tak i chrámové mohou míti statky světské zděděné, aneb jinak spravedlivě nabyté; že však duchovní lidé, jsouce vladaři zboží církevního, jím věrně podle nařízení svatých otců vládnouti mají.¹⁾

Tato kompaktáta byla od Čechů na sněmu Jihlavském 5. července r. 1436. přijata; basilejští poslové prohlásili zrušení klateb na Čechy daných, a uznali je za věrné syny církve a rozkázali, aby pražský arcibiskup a biskupové litomyšlský a olomoucký kněží pod obojí světili. Legát biskup Filibert zapěl chvalozpěv „Te Deum laudamus“ a Čechové zpívali píseň: „Sv. Václave.“ Celý den a celou noc nepřestalo z radosti v Jihlavě zvonění všemi zvony, pálení ohňů a jiné radovánky. Spolu ohlášen byl obecný mír mezi Čechy a všemi ostatními národy.

¹⁾ Borový l. c str. 253.

Čechové přiznali se k Sigmundu jako svému králi, který 23. srpna r. 1436. do Prahy slavně vjel a v království se uvázal. Bully od sněmu basilejského z dne 15. ledna r. 1437. vztahující se na ratifikaci kompaktátův Jihlavských, přišly do Prahy, byly odevzdány 13. února r. 1437. císaři Sigmundovi, a 14. února lidu jazykem českým na staroměstské radnici přečteny.

Učiněný mír uvést do života, aby obě dvě strany v pokoji vedle sebe žily, bylo věcí přenesnadnou, a nezdařilo se při obapolné nedůvěře nikdy. Příkrým kališníkům, jejichž náčelníkem byl Jan z Rokycan, nedostačovala kompaktáta; oni dovolovali si věci, které sněm basilejský výslovně zakázal, na př. podávali kalich i malým dětem, vnucovali jej i dospělým a měnili mnohé obřady. Český sněm, jenž ke konci měsíce září r. 1436. v Praze se sešel, zvolil Jana z Rokycan za arcibiskupa, ale sněm basilejský zdráhal se tuto volbu potvrditi, a dosadil zatím biskupa konstanského Filiberta za administrátora arcibiskupství, jímž byl od r. 1436 až 1439. Filibert choval se ke Kališníkům velmi vlídně, a světil jim duchovenstvo. Poněvadž zemský sněm v květnu r. 1437. v Praze shromážděný na to ukazoval, že arcibiskupství pražské dle daného slibu posud obsazeno není, ustanovil císař Sigmund se svolením biskupa Filiberta, administrátora pražského arcibiskupství, který by spravoval stranu pod obojí, a jmenoval jím M. Křišťana z Prachatic. Rokycana byv takto ze správy církevních věcí vyloučen, odešel z Prahy, a našel útulek u pana Diviše Bořka z Miletína na Kunětické hoře.

Administrátor byl hlavou konsistoře pod obojí, kteráž také »konsistoří dolejší« se nazývala, že na Starém městě sídlo své měla. Konsistoř tato byla téměř po 200 let vrchním úřadem církevním, jenž řídil záležitosti strany pod obojí v Čechách a na Moravě. Skládala se vedle administrátora z radův konsistorních, jichž 10—12 z farářů pražských bývalo. Obyčejně dala se volba administrátora i konsistoře na sněmu zemském, někdy přenecháno právo to »pánům Pražanům«. Teprv za Ferdinanda I. (r. 1562.) bylo právo osazování konsistoře stavům odňato a králi českému zůstaveno. Pod správou konsistoře stáli děkanové jako dohlížitelé nad kněžstvem jednoho okresu; byliť celkem 44 děkani. Jim jsou podřízeni farářové a kaplani osad utrakvistických.

Pro katolíky pod jednou způsobou přijímací byla vrchním úřadem v záležitostech náboženských konsistoř katolická, jinak »konsistoř hořejší« (na Hradčanech) zvaná, kteráž se skládala především z administratorův arcibiskupství, pak z členův kapitoly sv.-

Vítské. Každá z obou konsistoří samostatně řídila církevní zájmy své strany, při tom všemožně se o to starajíc, aby obojí kněžstvo vedle sebe pokojně žilo a nikdo příčiny k lichým hádkám a různicím nedával. Nicméně se přece častěji udály spory mezi oběma stranami, čímž se konečné smíření vždy více ztěžovalo.¹⁾

Po smrti císaře Sigmunda (r. 1437.) nastaly v Čechách zase domácí různice a trvaly i za vlády Albrechta Rakouského, jenž r. 1438. byl za krále zvolen, ale již 27. října r. 1439. v Nesmílech zemřel. Teprv Jiří Poděbradský, jenž jménem nedospělého krále Ladislava zemi českou spravoval (r. 1444.—1457.), uvedl zase pokoj a řád v občanské věci; ačkoliv sám pod obojí přijímal, byl též ke katolíkům spravedliv. Aby v náboženském ohledu úplné smíření nastalo, vypravil r. 1445. a zase r. 1447. zvláštní posly do Říma prosit papeže Eugenia IV. za potvrzení kompaktát a ustanovení Rokycany za arcibiskupa. První poselství nevyřídilo nic u papeže, a mezitím co druhé v Římě meškalo, zemřel Eugen IV. a jeho nástupce Mikuláš V. poslal kardinála Karvajala jako svého legáta r. 1448. do Čech, který nadarmo se snažil pohrouti Kališníky, aby kalich opustili. Podobně marně snažili se o to Aeneáš Sylvius Piccolomini, kterýž jako papežský legát roku 1451. do Čech poslán byl, slavný kazatel Jan Kapistrán, mnich františkánský, a učený kardinál Mikuláš z Kusy, jenž jako legát do Německa poslán byl a také s Čechy vyjednávati začal.

Kališníci nemohouce se dohodnouti s papežem, chtěli se sjednotiti s řeckou církví, po čemž by jim patriarcha konstantinopolský biskupa ustanovil. Stavové pod obojí poslali r. 1450. posly do Konstantinopole s bohatými dary; jmenovitě nesli tam rukopis sv. Prokopa, tak zvané »Evangelium Sázavské« či »Remešské«²⁾ v bohaté vazbě, zlatem a drahokamy ozdobené. Však vyjednávání nemělo žádného zdaru.

Ladislav Pohrobek byl, maje věku svého 13 let, za krále v chrámě sv. Víta r. 1453. od olomúckého biskupa korunován, ale zemřel již 23. listopadu r. 1457. Za krále zvolen 2. března r. 1458. s velkou jednosvorností Jiří Poděbradský a korunován u sv. Víta od biskupů Augustina Rábského a Vincence Václavského.

¹⁾ Borový, I. c. 254—257.

²⁾ Psané od sv. Prokopa mezi l. 1010—1040. Roku 1546. koupil je kardinál Karel Lotarinský, arcibiskup remešský. Od 16. až do 18. století přisahal na toto Evangelium francouzští králové při svém korunování.

Král Jiří chtěje věci náboženské urovnati, vypravil r. 1460. slavné poselství do Říma, žádaje za potvrzení kompaktát. Však papež Pius II. prohlásil 31. března r. 1462. kompaktáta za neplatná, žádal na králi, aby přijímání pod obojí sám se odřekl a je ve své zemi svou královskou mocí odstranil, zakázal okolním biskupům světit kněze, kteří by pod obojí způsobou rozdávali, a poslal do Čech za svého legáta Fantina de Valle, který za jednatele sloužil králi Jiřímu v Římě, avšak nevěrně, dáváje rady proti němu. Za stávajících poměrů nemohl býti král papeži povůli a prohlásil ve slavném shromáždění zemských stavů žádost papežovu za neslušnou, oznámil své předsevzetí, že státi bude při kompaktátech a napomínal k tomu též stavy. Legát Fantin vinil krále z křivé přísahy, poněvadž při korunování ku poslušnosti církve se přiznal, a hrozil jemu ztrátou koruny. Jiří vyslechl legáta trpělivě, ale druhého dne uvěznil jej jako svého nevěrného služebníka. Papež Pius II. chtěl na krále vynésti klatbu, ale ku přímlovám císaře Fridricha III. postupoval zvolna proti Jiřímu vydal 15. června roku 1464. půhon, aby se ve 180 dnech před soud Apoštolské stolice do Říma dostavil. Však než bully o tom vyšly, zemřel Pius II. 15. srpna r. 1464. Nástupce Píův Pavel II. obnovil 2. srpna r. 1465. půhon na krále Jiřího a když se před jeho soud nedostavil, prohlásil jej 23. prosince r. 1466. za bludaře a za zbaveného království a nařizoval, aby poddaní žádného poslušenství víc jemu neprokazovali. Zdeněk ze Šternberka, vůdce strany katolické, jmenován byl nejvyšším hejtmanem, jehož všickni měli následovati; tak začala domácí válka proti králi Jiřímu. Papež vydal dokonce i kříž na krále Jiřího. Knížata představovala sice papeži, aby raději táhlo se proti Turkům, kteří nedávno Konstantinopole dobyli, ale papež neupustil od svého úmyslu. Však křižáci byli od krále na hlavu poraženi u Nýrska 22. září r. 1467. Katoličtí stavové zvolili vlivem papežovým roku 1469. Matyáše, krále uherského, za krále českého. Král Jiří ubránil své koruny statně proti Matyášovi, učinil r. 1471. nové návrhy ke smíření prostředkem svých věrných přátel, knížat saských, a papež Pavel II. vzal je v uvážení; ustanovit již legáta do Němec, aby o nich s plnou mocí vyjednával. Tu však zemřel král Jiří 22. března r. 1471.; čtyři neděle dříve umřel M. Jan Rokycana. Stavové pod obojí dle námluv učiněných od krále Jiřího s dvorem polským zvolili za krále Vladislava, prvorozeného syna krále Kazimíra, tehdaž patnáctiletého; byl přiveden do Prahy a 22. srpna r. 1471. v chrámě sv. Víta od Mikuláše, biskupa Kamence Podol-

ského, a jiných dvou polských biskupů na království korunován. Král Vladislav II. zavázal se hájiti kompaktát; ale ani jemu nepodařilo se dosáhnouti jejich stvrzení na papeži Alexandru VI. Strana pod obojí upadala u veliké nesnáze co do svěcení svého duchovenstva. Biskup Augustin Sanktuarienský přišel r. 1482. do Čech a konal jí úřad světícího biskupa až do své smrti r. 1493. Později získali Filipa de Novavilla, biskupa Sidonského z Modeny (r. 1504.), který však jsa stařec, umřel již r. 1507. Od toho času museli žáci strany pod obojí pro svěcení jezdit do cizích zemí, obyčejně do Vlach, aby tam posvěcení od některého biskupa dosáhli.

§. 392. *Jednota Českých Bratří.*¹⁾

Táboři nepřistoupili hned od počátku ke kompaktátům a dostali od krále Sigmunda zvláštní zápis (r. 1436.), kterým obdrželi lhůtu ke srovnání se stranou pod obojí. Když po více sjezdech a hádáních mezi stranami náboženskými rozhodčí z obou stran volení konečně učení Táborů na sjezdu kutnohorském r. 1444. odsoudili, odpadla od něho všechna dosud tábořská města až na Tábor. Král Jiří Poděbradský dobyl r. 1452. Tábor, který proti němu povstal, a kněží táborští s biskupem Mikulášem Pelhřimovským byli odvedeni do žaláře. Na Táboře zaveden řád pod obojí. Od té doby rozptýlili se Táboři po celé české zemi; v několika letech utvořilo se mnoho spolků v úkrytě, které měly své zvláštní řády a náboženské názory, odchylující se nejen od učení katolického, ale i kališnického. Nejvíce vynikaly Chelčice, obec v Pračensku, kde byl náčelníkem Petr Chelčický a četnými svými spisy ony zásady šířil, které brzo základem učení bratrského se staly. Jiří Poděbradský snažil se marně potlačiti tyto sekty, které z toho velikou nenávist proti světské i církevní vládě vzaly.

Dle spisů Petra Chelčického vzdělal se Řehoř, synovec Jana Rokycany; on byl z chudého rytířského rodu a pokládá se vsím právem za původce *Jednoty českých bratří*. On byl pilným posluchačem kázání svého strýce Rokycany a vštípil si hluboce do srdce jeho slova, kterými zkaženost římské církve vypisoval a žádal, aby tato církev ze základů byla znova zbudována. To přivedlo Řehoře na myšlénku, aby se staré církve docela odřekl

¹⁾ Borový I. c. str. 265—271.

a novou utvořil. Na přímluvu Rokycanovu obdržel Řehoř ještě za živobytí krále Ladislava dovolení, zříditi obec v opuštěné tehdejší vesnici Kunvaldě na panství Žamberském, náležejícím Jiřímu Poděbradskému. Mimo Řehoře byli předními členy obce Michal, farář žamberský, a rolník Matěj z Kunvaldu. Přidržovali se celkem učení a řádů kostelních tábořských, zavrhovali přepodstatnění ve Svátosti Oltářní, majíce chléb a víno za posvátná znamení Těla a Krve Páně, zamítali proti Táborům všeliké užívání zbraně k hájení neb dokonce k rozšiřování svého náboženství a kladli hlavní váhu na mravní kázeň a skutečné provozování lásky k bližnímu. Hned od samého počátku snažili se Kunvaldští vejíti v jednotu se všemi jinými podobnými spolky; však již první kroky v tom ohledu učiněné vzbudily jim pronásledování. Bratr Řehoř odebral se r. 1461. do Prahy dorozumět se s příbuznými ve víře, byl však s jinými jat po rozkazu krále Jiřího, jenž se bál, aby z toho nějaká nová jednota tábořská nevznikla, byl na skřipci mučen a teprv r. 1463. z vězení propuštěn. Poněvadž obec bratrská v Kunvaldě byla vystoupením krále Jiřího rozptýlena a schůze bratří zapověděny, zahrnul Řehoř s přátely svými na panství Rychnovské, kde po horách a lesích se skrývali a nejtajněji své schůze konali. Roku 1464. měli Bratři v horách za Rychnovem valnou schůzi a usnesli se o hlavní zásady svého učení a sestoupení ve společnou jednotu, kteráž odtud nazývala se »Jednotou bratrskou«.

Poněvadž kněží pod obojí Bratřím svátosti odpírali, shromáždili se zástupcové 50 obcí bratrských ve vsi Lhotce u Rychnova r. 1467. a zvolili sobě biskupa i kněží, čímž docela od Kalíšníků se oddělili. Bratr Michal byl od jakéhosi biskupa Valdenského Štěpána v Rakousích na biskupství posvěcen. Poněvadž dle domnění Bratří nákaza antikristova i svátosti katolické zachvátila a tyto prý žádné platnosti neměly, dali se všichni členové Jednoty od svých kněží znova pokřtiti a pak zvolili si výbor starších veškeré Jednoty.

Ale hned následujícího roku 1468. nastalo pronásledování Bratrů; na sněmu benešovském bylo stanoveno, že Bratři všady žalářem a tělesnými pokutami mají býti donucováni k odvolání svých bludů. Za panování krále Vladislava II. požívali Bratři větší volnosti a rozmáhali se při úpadku strany pod obojí tak, že ke konci 15. století 300—400 obcí bratrských stávalo, zvláště v krajích hradeckém, boleslavském a chrudimském. Hlavním sídlem představených Jednoty byla Mladá Boleslav od časů bratra Lukáše, který po smrti bratra Řehoře svou nábožností, učeností a důmy-

slem největší vážnosti mezi svými došel. I dva panští rodové přistoupili k Jednotě: Krajířové z Krajku, jimž náležela Bole-
slav, a Kostkové, držitelé někdejších statků biskupství litomyšl-
ského.

Toho času uvěřili Bratří pověsti, že kdesi na Východě žije
národ, který se papeži nepodrobil a přesné náboženství prvních
křesťanů zachovává, a vyslali r. 1491. posly do Polska, Ruska,
Italie, Turecka, Asie a Egypta, aby jej vyhledali, kteříž ovšem
s nepořízenou domů se vrátili.

Papež Alexandr VI. poslal r. 1499. učeného dominikána dra
Jindřicha Institoris do Čech a na Moravu, aby Bratry na katoli-
ckou víru obrátil; působení jeho bylo marné.

Přísnější strana mezi Bratry, majíc v čele Amosa, po němž
se nazývala Amosity, osočila své mírnější spolubratry u krále
Vladislava II., jakoby po příkladě starých Táborů Žižku za vzor
si obrátili a brannou mocí vystoupiti zamýšlela. Král vydal r. 1503.
rozkaz, aby schůze Bratrů nikde se netrpěly a zarputilci tělesně
trestáni byli. Někde byl královský rozkaz vykonán, jinde chránili
páni Bratrů. Král hodlal Bratry též mírností získati a rozkázal
r. 1507., aby vůdcové Bratří do Prahy se dostavili a s Utrakvisty
ve věcech náboženství se srozuměli. Ale Bratři jako ku posměchu
poslali do Prahy toliko nejprostější a necvičené členy své Jednoty
a popudili touto nešetrností mysli všech proti sobě. Tu vydal
proti nim král Vladislav II. přísný dekret ode dne 10. srpna
r. 1508., který měl je nadobro zničiti. Dekret byl do desk zem-
ských vložen a za zákon Českého království prohlášen.

Ačkoli nebyl vždy a ode všech s plnou přísností prováděn,
vystavoval přece Bratry stálému pronásledování, a přinutil je, že
po více let služby Boží pouze v noci konali.

§. 393. Menší sekty a jednotliví bludaři.¹⁾

Averroisté jako tupitelé náboženství trvali dále, rovněž
Apoštolští bratři a Bratři a sestry svobodného ducha jmenovitě na
Rýně, v Německu a Belgii. Laik Jiljí Cantoris a karmelitán Vilém
z Hildenissu (1411.) přidrželi se jich. Učili, že Bůh jest tak dobře
v kameni i v pekle jako ve Svátosti Oltářní; peklo pomine
jednou; Bůh působí vše; zevnitřní člověk nemůže poskvřniti

¹⁾ Srv. Hergenröther, K. G. II. 234 sqq.

vnitřního; všichni budou spaseni i židé, pohané a zlí duchové; pro dokonalé není zákona. Též mnozí Pikarti a Bequiny upadli v bludy, a když je odvolali, navracovali se opět k nim, tak že se proti nim trestně zakročiti muselo.

Okolo r. 1356. učil Berthold z Rohrbachu, že člověk již zde na světě může býti tak dokonalým, že mu není třeba víc ani postu ani modlitby, a že mu není nic více hříchem; ústní modlitba není prý potřebnou ani užitečnou; u zbožného člověka může každý pokrm a nápoj působiti jako Večeře Páně; neučený laik, může jsa veden Duchem sv. sobě a jiným více prospěti než nej- učenější kněz a jemu je více věřiti než evangeliu a církevním Otcům. Kristus měl se na kříži za tak opuštěného, že pochyboval, bude-li duše jeho spasena neb zavržena, a proklínal pro bolest zemi a svou matku. Ve Würzburgu odvolal své bludy, když však je ve Špýru opět rozšiřoval, byl jat a spálen. Inkvisice zakročovala všude proti bludařům a větším dílem je též potlačila.

Vilemité a Joachité měli též své nástupce; ve Španělsku vydával se Martin Gondisalvus za bratra archanděla Michala, který obdrží místo Luciferovo v nebesích, vydával se za první pravdu, správce nebes a vítěze nad antikristem. Mikuláš z Kalabrie, jenž ve Španělsku žil, prohlásil jej za syna božího, který v den soudný všechny zavržence vykoupí; dále ohlašoval vtělení Ducha sv., a tvrdil, že tělo lidské jest od Syna stvořeno, duše od Otce a duch od Ducha sv. Okolo r. 1356. odsoudila jej inkvisice a odevzdala světskému rameni.

Starším bludařem obou byl katalonský lékař Arnold z Villanovy, který též theologicky vzdělán byl; postavil lidskou přirozenost Kristovu na roveň jeho božské, vypisoval hroznými barvami zkázu křesťanstva a oznámil příchod antikristův mezi léta 1300—1400. Již r. 1303. byl jeho spis o antikristu od pařížského biskupa a university zavržen; papež Klement V. dal po jeho smrti jeho knihy prozkoumati, a mnohé z nich zakázala r. 1317. aragonská inkvisice.

Za Klementa VI. vystoupil Bartoloměj Janovezius z ostrova Majoriky se spisem, kterého r. 1361. odpřisáhnouti se musil; blouznil tam, že o letnicích r. 1360. objeví se antikrist, obět a svátosti přestanou, všichni křesťané pro antikrista se prohlásí, a církev jen obrácení nevěřící tvořiti budou. Nákaza mravní, která u četných panovala, vzbuzovala u mnohých po obratu toužících naději, že povstane takřka andělský papež, který svým životem

a rázností nápravu zavede; jiní opět blouznili, že nastane co nevidět hrozná katastrofa, která nákaze meze položí.

Mrskáči, které papež Klement VI. r. 1349. zatratil, trvali dále. Mnozí z nich tvrdili, že toliko vlastní krev může člověku spásu zjednat, že křest krve jest nutný, hierarchie svou moc ztratila, a Večeře Páně jest neplatná. Veřejné mrskání a zpívání zvláštních písní budilo všude podivení. Pařížská universita povstala proti Mrskáčům, kteří po Francii, Německu a Italii se potloukali, hrubých výstředností se dopouštěli, falešné učení a jakýsi prý andělský list rozšiřovali, a sami sebe bez zpovědi rozhřešovali; zavrhovali také odpustky, očištec a ctění svatých, jakožto věci, které bičováním stávají se zbytečnými; též láli duchovenstvu a řádili zle na mnohých místech proti židům, jakožto nepřátelům Kristovým.

Když se Mrskáči v Čechách objevili, byli od papeže Alexandra IV. listem od 17. dubna r. 1257. dva brněnští minorité Bartoloměj a Lambert za inkvisitory pro země koruny České ustanoveni, kteří také tuto sektu potlačili. Podruhé objevili se Mrskáči v Čechách v postě r. 1349. Připutovali u velikém průvodu s korouhvemi do Prahy, zpívajíce německé písně a mrskajíce se před očima lidu až do krve. Mnozí z domácích Němcův i Čechů připojili se k nim, však arcibiskup Arnošt vydal proti nim zákazy a vypudil je z Čech.

V Italii táhli r. 1399. t. zv. Bílí kajicníci (Albati), jsouce vedeni jedním knězem k velikému jubileu do Říma. Papež Bonifác IX. dal jejich duchovní vůdce u Viterba jíti a průvod rozptýliti. Když však u výslechu ukázali se býti bez podezření a zbožné mysli, povolil tyto kajicníky; však když se mezi nimi ukázaly zlořády, zakázal je z nova. Okolo r. 1392. vypátral magister Martin jako inkvisitor mezi sedláky vircburské diecése Mrskáče, oddané též bludům fraticellským; však obrátili se a slíbili za pokání boj proti Turkům. Spříznění s Mrskáči byli Chorisanti, čili tancující průvody.

Mnozí tak zvaní »Přátelé Boží« byli oddáni falešnému mysticismu, byli Quietisty, hledali všude vidění, proměnili články víry v symboly, nedbali na církevní příkazy a obřady, a žádali za opravu církve bohatstvím prý zkažené, nečinili rozdíl mezi duchovenstvem a laiky, a poslouchali neznámých vůdců. Mnozí vystoupili jako kazatelé pokání, hrozíce soudem Božím, který co nevidět přikvapí. Mikuláš z Basileje byl se dvěma druhy v Rakousku dopaden a jako Pikhart ve Vídni r. 1409. upálen.

Za papeže Urbana V. byli někteří minorité censurováni, zpozdile učíce, že sv. Jan Evangelista byl vlastním synem Panny Marie. Jiní dva minorité Jan z Latona (de Latone) a Petr z Bonagety tvrdili, že ve Svátosti Oltářní nazpět promění se Tělo Páně v chléb, když sv. Hostie do bláta nebo na neslušné místo upadne, neb od zvířat okousána byla; při přijímání mezi tím, co způsobá zuby se kousá, vrací prý se Kristus do nebes, a Tělo Kristovo prý vůbec do vnitřních částí lidského těla nevchází.¹⁾ Toto učení ztratil papež Řehoř XI. r. 1371. Španěl Petr Seiplanes, farář nedaleko Valencie, uznával okolo r. 1379. ve Svátosti Oltářní Trojici, a v Kristu tři přirozenosti: lidskou, duchovní a božskou; proti němu psal dominikán Eymerikus.²⁾ Často byly příčinou poblouzení nevědomost, naivnost, falešná pobožnost a chvat; tak tomu bylo u cisterciáka Tolomea z Lukky, který r. 1504. v Mantově kázal, že Kristus nebyl z těla Panny Marie počat, ale nedaleko jejího srdce ze tří kapek krve; inkvisice chtěla jej odsouditi, ale Jan z Mantovy vymlouval ho a složil o této otázce zvláštní rozpravu.³⁾

Někteří augustiáni-poustevníci upadli ve svých školních soustavách do rozličných bludů. V Paříži musil Quido, učenec tohoto řádu, r. 1354. tyto věty odvolati: 1. Láska, která jednou klesla, neb se ztratila, nebyla nikdy pravou láskou; 2. předzvěděný, byť i v lásce byl, nemůže žádných zásluh nabýti a nic záslužného činiti; 3. člověk zaslouží si život věčný *de condigno* (hodně), t. j. kdyby Bůh mu ho nedal, učinil by mu křivdu a dopustil se bezpráví; 4. i kdyby nebylo svobodné vůle, bylo by přece hříchu; 5. zásluha pochází tak z Boha, že nic při ní nevychází ze svobodné vůle; 6. Bůh může vůli tak k dobrému přinutiti, že nijak opak konati nemůže; 7. může býti více jednotek, které žádného čísla nečiní; 8. žádný rozumný tvor není zvláštním způsobem sám o sobě, leč že Bůh sám jest jeho bytím, a každému tvorů jest nebýti podstatnějším nežli býti; 9. něco může býti bez času jak v zásluze, tak i ve hříchu.

Mnozí kazatelé z řádů činili útok ve svých kázáních netoliko na papežskou kurii, ale šířili též bludné náhledy. Vypisovali křiklavými barvami zkázu církve a byli plní apokalyptického blouznění, které skoro všude se objevovalo.

¹⁾ Denzinger: *Enchirid. symb.* str. 185.

²⁾ *De duplici natura in Christo et de tribus in Deo personis.*

³⁾ *De vero Christi conceptionis loco per Scripturas.*

Hollandan **Heřman Ruissvik** učil, že hmota jest Bohu spolu-
věčná, upíral stvoření andělů Bohem, peklo a nesmrtelnost duše,
prohlásil Krista za zpozdlého a blouznivého svůdníka, křesťanskou
víru a bibli za bájky. Byv jat odpřisáhl se svých bludů; však
když opět je šířil, byl znova dán do vazby a r. 1512. v Haagu
upálen. V Paříži vytrhl **Hemon Pikard** o svátku sv. Ludvíka
r. 1503. sloužícímu knězi v svaté kapli posvěcenou hostii, roz-
lámal ji, a pošlapal. Byl za to uvězněn a upálen, neukázav nijaké
lítosti. V Německu tvrdil r. 1507. pověstný astrolog a magik **Jiří**
Sabellicus, že může činiti divy jako Kristus. Rytíř **František** ze
Sickingu přijal jej do Kreuznachu a učinil učitelem. **Jan Trithe-**
mius prohlásil jej za nebezpečného podvodníka. Okolo r. 1476.
kázal **Jan Böhlm z Niklashausenu** po rozkazu prý Matky Boží
proti lakomosti, vysokomyslnosti a nemravnosti duchovních, proti
desátkům a jiným říšským dávkám, proti množství obročí v jedné
ruce, a žádal za rozdělení práv honebních, rybních, vodních a les-
ních mezi bohaté a chudé. Tisícové s radostí poslouchali ho, ko-
nečně dal jej biskup vircburský Rudolf odpraviti. Rozseté símě
vzešlo později; časná bída a nenávisť proti bohatým, jmenovitě
proti duchovenstvu, rozjitřovala nižší vrstvy lidské společnosti
proti vyšším.

§. 394. *Tak zvaní předchůdce reformace.*

Protestanté mají za předchůdce Lutherovy některé muže,
kteří opustivše cestu naznačenou synodami, náruživě oprav cír-
kevních se domáhali, a opustivše pravý základ církevní auktority
veškerou váhu na svobodné užívání a výklad Písem sv. a pravou
křesťanskou svobodu kladli, zapomínajíce, že toto obojí v církvi
jest. Byli to: 1. Jan Vesel t. zv. po svém rodišti Horní Veselí
(Oberwesel) na Rýně, který svým příjmením Ruchrath neb Richrat
slul. Byl professorem theologie v Erfurtě a pak kazatelem v Mo-
huči a od r. 1462. ve Vormsu. Jako professor v Erfurtě zavrhl
svým spisem »o odpustcích« odpustky,¹⁾ a jako kazatel hlásal
ještě větší a nebezpečnější bludy. Učil. 1. jenom Kristus smí evan-
gelium vykládati, všechny ostatní výklady jsou falešné a zavržení
hodné, a pouze Písmu jest věřiti; 2. předurčenci jsou od věčnosti

¹⁾ Adversus indulgentias; a De auctoritate, officio et potestate Pastorum
eccl. (Walch, Monum. medii aevi fasc. I. a II.).

v knize života zapsáni, a nemohou z ní žádnou klatbou býti vymazáni; však také nemohou k dosažení blaženosti ani papežem, ani biskupy, ani odpustky býti podporováni; 3. církevní zákony nevážou hříchem, a preláti nemohou zákonů vydávati; 4. Kristus nechce žádné jiné modlitbě vyjma Otčenáš, žádným slavnostem, žádnému postu, žádným poutím; 5. Tělo Kristovo může býti přítomno ve Svátosti Oltářní i bez proměny podstaty chleba; 6. mše sv., která teď od původní apoštolské krátkosti se vzdálila, jest svou délkou věcí dosti obtížnou; 7. na papeže, sněmy a církevní tresty nelze dáti. Na žalobu tamějších dominikánů zavedl proti němu r. 1479. arcibiskup mohučský Dietrich z Isenburku process; university, kolínská a heidelberská, byly tážány za dobrozdání. Byl odsouzen k doživotní klášterní vazbě a zemřel po dvou letech r. 1481. v augustiniánském klášteře v Mohuči. Ve svém procesu podrobil se církvi řka: »Podrobuji se svaté církvi a poučení doktorův, a prosím za milost.«¹⁾ Proti němu psal kartusián Jan z Hagenu.

Jan Vessel²⁾ (syn Heřmanův, též Gansfort zvaný) narodil se okolo r. 1419. v Gröningen, nabyt prvního vzdělání u kleriků společného života ve Zvolle, studoval v Kolíně theologii a klasickou literaturu řeckou a latinskou, naučil se též jazyku hebrejskému, učil a disputoval v Kolíně, Lovani, Paříži, Heidelberku, zdržoval se v l. 1470—1471. v Římě a potom opět v Paříži. Nejprve byl stoupencem realismu, pak nominalismu, potom chtěl mezi oběma stranami prostředkovati. Jeho učení nazvali jej »lux mundi« (světlem světa), protivníci však »magister contradictionum« (mistrem odporů). Konečně odebral se do svého rodiště, aby sebranou myslí věnovati se mohl literární činnosti, a připraviv se v několika hollandských klášteřích k smrti, zemřel ve svém rodišti r. 1479., zanechav po sobě četných spisů, z nichž některé se ztratily, jiné pak zdají se býti podvrženými. Protestanté čítají jej ku předchůdcům Lutherovým, ač spíše měli by ho za jeho protivníka pokládati. Učí úplně církevně všeobecnosti prvotního hříchu, vyjma Pannu Marii, svobodné lidské vůli, katolickému ospravedlnění, 7 svátostem, očištcí a poctě Panny Marie. Věty, že Bůh sám svou mocí hříchy odpouští, církev však toliko mocí

¹⁾ Acta processus ap. Argentré; Collectio judiciorum de novis erroribus ab initio saec. XII. T. I. P. II. p. 291 sqq.

²⁾ Friedrich: Joh. Wessel. Ein Bild aus der Kirchengeschichte des 15. Jahrh. Regensb. 1862.

přenesenou, že dokonalá lítost již před zpovědí člověka ospravedlňuje, mohl katolický theolog hájiti; jiné věty, které se mu připisovaly, jsou sotva od něho; smysl jiných opět se velice rozšiřoval, jako jeho věty o všcobecném kněžství a vznešenosti Písma sv. Za bludaře nelze ho pokládati, ačkoliv často nesprávně se vyjadřoval. Již r. 1528. vyslovil se Jan Faber, pozdější biskup vídeňský, že tento muž není předchůdcem, ale protivníkem Lutherovým.

Proti hierarchii, řeholím, odpustkům, poctě svatých a jejich ostatkův brojil v Rostocku **Mikuláš Russ**.

Hollandan **Jan Pupper z Gochu**, převor ženského kláštera v Mechlíně († r. 1475.), byl protivníkem scholastické theologie a měl se za povolaneho, aby původní přesné křesťanství obnovil. Učil, že jen z kanonických spisů vážené učení jest pravé; křesťanství jest prý zpitvořeno, nejprve svým spojením se Starým Zákonem, pak tím, že křesťanská dokonalost v pouhou víru bez skutků se kladla, potom pelagianstvím, které nadpřirozenou pomoc za zbytečnou mělo, a konečně závazností slibů, které se mají za nutné k evangelické dokonalosti; toto poslední jest prý opětým pelagiánským bludem thomistů, proti němuž klade devět závěrek o svobodě křesťanského náboženství¹⁾

3. Křesťanská církevní literatura.

§. 395. *Scholastika v 15. a 16. století; nominalismus.* *Vilém Okkam.*

Scholastická věda klesala; však mluvíce o jejím úpadku, musíme říci, že obsah scholastiky zůstal týž, ale žádný pokrok v něm se neučinil; obojí theologové, thomisté i skotisté, spokojili se s obhájením náhledů svých škol, nečinili nijakých nároků k původnosti a brousili svůj ostrovtip v subtilnostech. Ale úpadek stal se ve formě, řeč stala se barbarskou a nelibou a methoda nezáživnou. Theologové rozbírajíce některou otázku, uvádějí o ní různé náhledy s jejich důvody, potom vyvracejí tyto důvody; pak uvádějí protidůvody, které by proti důvodům jejich bylo lze uvést, a zas je vyvracejí, tak že nesnadno jest sledovati nit »otázky«.

¹⁾ De libertate christ. ed. C. Grapheus: Antv. 1521.; de quatuor erroribus dialogus. (Walch, l. c. fasc IV. 73 sqq.; srv. Walchii praef. p. XIII.).
Kryštůfek: Dějepis II. 2.

Nominalismus vyšel z obou škol, jak thomistické tak skotistické. Prvním nominalistou ze školy skotistické byl Petr Aureolus, rodem z Verberie na Oise, františkán a učitel v Paříži, přímým Doctor Facundus; zemřel r. 1321., byv jmenován též rok arcibiskupem aixským. Jeho díla jsou komentář k sentencím Lombardovým a Quodlibeta. Polemisuje stále proti Tomášovi a thomistům, ale co proti nim namítá, není Skotovým učením, ale zhusta opakem jeho, zabíhajícím v nominalismus. Universalia jsou mu pouze výtvorem myšlení, ve skutečnosti jsou jenom jednotlivé věci. Téhož času a v témž směru co Aureolus vystoupil Vilém Durandus de s. Portiano; narodil se v St. Pourçaině, v diecési klermontské, vstoupil do řádu dominikánského, stal se okolo roku 1313. učitelem v Paříži a obdržel příjmení doktora resolutissima. Papež Jan XXIII. učinil jej magistrem sacri palatii; r. 1318. obdržel biskupství puyské, později meauxské a zemřel r. 1332. Dle něho jsou pouze jednotlivé věci skutečné a universalia vznikají tím, že my srovnávající jednotlivé věci mezi sebou, vidíme, že mnoho věcí jest si podobno a máme je vzhledem na tuto podobnost za jedno, ačkoliv jest jich mnoho; my si je myslíme bez onoho rozdílu, kterýž jednu věc ode druhé dělí.¹⁾

Zakladatelem nominalismu jest Vilém Okkam. Pocházel z vesnice Okkamu v anglickém hrabství Surrey, vstoupil do řádu františkánského, byl v Oxfordě a Paříži žákem Duns Skota a stal se potom učitelem v Paříži, kde svými nominalistickými náhledy podivení vzbudil, mnoho posluchačů nabyt a od nich název: Doctor singularis a Venerabilis inceptor (sc. nominalismu) obdržel. V církevně politickém ohledu stál po boku krále francouzského Filipa Krásného proti papeži Bonifácovi VIII., pak byl fanatickým stoupencem spirituálů (přemrštěnců) svého řádu a protivil se rozhodnutí papeže Jana XXII., proti němuž vydal prohlášení »Defensorium« zvané, plné nejprudších útoků na papeže a církevní hodnostáře. Maje se z toho odpovídati, prchl k Ludvíku Bavorovi a podporoval jej proti papeži. »Braň mne svým mečem,« pravil k němu, »a já budu tebe brániti svým pérem.« Zemřel v Mnichově okolo r. 1347.; zdali se smířil s církví, není jisto.

Okkam vycházel od zásady: Omnis res positiva extra animam, eo ipso est singularis (každá věc kladná mimo duši jest tím samým jednotlivou). Ve skutečnosti věčné není žádných universalí,

¹⁾ Hlavním jeho dílem jest *Opus super sententias Lombardi*. Venet. 1571. f.

ale pouze jednotlivých věcí; universale jest jen v mysli naší a pouhým výtvořem našeho rozumu (*universale est tantum ens in anima et sic non est in re*). Universale jest jenom znamení, kterým mnoho věcí může býti naznačeno. Rod a druh nemají základu v podstatě věcí; tento rozdíl spadá celý v říši subjektivního myšlení. Když pojmy jsou pouhá znamení a nemají žádné věcnosti, pak jest znamenitě otřeseno spojení mezi myšlením a objektivností. Proto vidíme u Okkama směr skeptický. Důkazy pro jsoucnost Boží nebyly mu žádnými důkazy; ze světa nelze souditi na Stvořitele; jednotu a nekonečnost Boží nemůže rozum dokázati, poněvadž si víc světův a jejich původců mysliti může a z účinků konečných nelze souditi na nekonečnost. Zde může jenom víra podati jistotu. Z těchto nominalistických *praemis* popíral každý rozdíl mezi božskými vlastnostmi a dokonalostmi, které jsou pouze pojmy nebo znamení (*conceptus vel signa*) v naší mysli, jimiž Boha brzo v tom, brzo v jiném ohledu pojímáme, avšak nemají základu v podstatě Boží. O duši nelze vykládati, že jest nehmotnou duchovní podstatou, což toliko z víry poznati lze. Rozumem nelze dokázati, že vůle žádným jiným dobrem mimo Boha spokojenosti dosíci nemůže, jakož i ne, že Bůh jest nejvyšším dobrem člověka; rovněž nelze prý dokázati, že nadpřirozená milost, jako stav člověka jest nutnou, aby Bůh jemu věčnou, nadpřirozenou blaženost uděliti mohl; neboť Bůh ve své absolutní moci může prý člověka i bez oné milosti spasiti nebo i s ní zatratiti; vše závisí na jeho vůli a milosrdenství.¹⁾

Tato soustava podkopávala veškeren přirozený základ theologie a uváděla do ní veliký zmatek, majíc mnoho stoupenců; neboť všichni nespokojenci seřaďovali se kolem Okkama. K nim náleželi: Adam Goddam, minorita a učitel v Oxfordě, Armand de Beauvoir²⁾ (*Bello visu*), který žil v Římě a † r. 1340., a

¹⁾ Werner III. 114. — Stöckl, II. 986. — Opp. ejus: *Opera de ecclesiastica et politica potestate* (ap. Goldast I. c. T. I. et II.) — *Centiloquium theologicum*. Lugd. 1495. — *Compendium errorum Papae Joannis XXII.* Lugd. 1496. — *Dialogor. libb. VII. adv. haereticos*. Paris 1476. — *Opus 90 dierum*. Lugd. 1495. — *Super potestate pontificis VIII. quaestionum decisiones*. Lugd. 1496. (též ap. Goldast). — *Quaestiones et decisiones in IV. libros sententiarum*. Lugd. 1495. — *Quodlibeta VII. et tractatus de sacramento altaris*. Strassb. 1491. *Summa totius logicae*. Venet. 1508. — *Expositio super totam artem veterem*. Bonon. 1496. — *Summulae in libros physicorum Aristotelis* Rom. 1637.

²⁾ Opp. *Explicatio terminorum difficilium in theologia ac philosophia*

Robert Holcot († r. 1349.), professor v Oxfordě,¹⁾ oba domini-káni; generál Augustiniánů Robert z Rimini († ve Vídni r. 1358.),²⁾ Jan z Mericurie, kterýž jsa vydán determinismu, tvrdil, že Bůh i hříchu chtěl, a Mikuláš z Autricurie, který ku podobným bludařským větám dospěl.

Pařížská universita zakázala r. 1339. a 1340. učení Okkamovo, avšak přece r. 1350. obrátil se po něm Jan Buridan,³⁾ který byl osobním žákem Okkamovým a r. 1327. rektorem university. Roku 1373. byli všichni pařížští učitelé zavázáni zvláštním královským statutem k realismu, kterýž statut platil až do r. 1481. Však přec udržel se nominalismus. Hlavním jeho zástupcem byl Petr z Alliaka (Piere d'Ailly); narodil se r. 1350. v Kompiègně na Oise, stal se učitelem filosofie a kancléřem pařížské university, potom r. 1394. biskupem v Puy a r. 1396. v Cambrai a r. 1411. kardinálem, a zemřel r. 1425. v Avignoně. Byl slavným učitelem, platil za nejučenějšího ze všech svých vrstevníkův a král s universitou užívali ho při všech důležitých věcech. Sněmu kostnického účastnil se s velikou horlivostí a činností. Pro svou velikou učenost a horlivost pro pravou víru obdržel příjmení: Aquila Franciae a Indefessus a veritate aberrantium malleus (Orel Francie a Neunavné kladivo na bloudící od pravdy). Jeho nejznamenitější scholastické spisy jsou komentář k sentencím Lombardovým a rozprava o duši. Petr Aliacký hleděl věty Okkamovy novými způsoby odůvodniti.⁴⁾ Jinými Okkamisty byli: Mikuláš Amati, Jindřich z Oyty a Jindřich z Hessenska († r. 1397.), oba poslední Němci a učitelé při vídeňské universitě, Matouš Krakovský z Pomorán († r. 1410.), Mikuláš z Clemangis, kancléř university pařížské († asi r. 1434. v Paříži) a konečně Gabriel Biel ze Špýru

Strassb. 1605. Wittb. 1623. — *Collationes pro festiv. Sanctorum.* Paris 1519. *Sermones ex solo psalterio per totum fere annum.* Brixiae. 1610.

¹⁾ *De studio sacrae scripturae.* Venet. 1586. — *Comment. in proverbias Salomonis* 1519. — *Quaestiones in IV. libros Sentent.* Lugd. 1518. — *In lib. Sapientiae praelectiones.* 17 editiones. — *De origine. definitione et remedio peccatorum.* Paris 1517. — *Moralisationes historiarum.* Paris 1510.

²⁾ *Coment. in libr. I. et II. Sententiarum.* Par. 1642. — *Comment. in epistolas b. Pauli et Jacobi et: De usuris.* Arimini. 1522.

³⁾ *Opp. ejus edidit Joan. Dullard.* Paris 1518.; jsou to výklady k Aristotelovi.

⁴⁾ Dinaux: *Notice sur le Cardinal d'Ailly* — *Commentarii in IV. lib. Sent.* — *Tractatus de anima.* — *Tractatus et Sermones.* — *Sacramentale.* — *De Difficultat. reformationis ecclesiae.* — *De emendatione ecclesiae.* — *Meditationes in psalmos poenitentiales.* Sr. Stöckl II. 1029—1032.

(† r. 1495.), učitel theologie v Tubinkách, přímým »Poslední scholastik«, z jehož spisů jest nejdůležitější *Collectorium* ke čtyřem knihám sentencí, kdež učení Okkamovo v krátkosti podává a s různými náhledy jiných srovnává, pročez důležitým jest pro poznání scholastiky v této době.¹⁾

Proti nominalismu zůstal v 14. a 15. století po vždy panující soustavou realismus, jehož thomistická i skotistická škola se pevně držela; však škola skotistická měla méně znamenité členy a neměla nikoho, kdo by v dějinách značnějšího postavení si byl dobyl. Čelnější mužové z ní opouštěli v mnohých člancích učení své školy a blížili se k učení sv. Tomáše. To platí hned o Angličanu Walteru Burleighovi, učiteli v Paříži a Oxfordu, s přímým: *Doctor planus a perspicuus* (pro svou jasnost; † r. 1337.). Jiným zástupcem realismu byl Jan Baconthorp, karmelitán z anglického hrabství Norfolk († r. 1346.), jehož učení takové vážnosti v jeho řádě se těšilo jako Tomášovo u dominikánů. Jeho nejznamenitější díla jsou komentář k sentencím Lombardovým a *Quaestiones quodlibetales*. Dalšími zástupci realismu byli: generál Augustiniánů Tomáš Štrassburský (Thomas de Argentino. † r. 1357.), v mladších letech učitel theologie v Paříži, jenž ve svém po dlouhý čas váženém komentáři k sentencím Lombardovým nejznamenitějšího učitele svého řádu Jiljího Kolonny (Aegidius Colonna) se drží; a Marsilius z Inghnu, světský kněz, kanovník kolínský, který r. 1346. stal se učitelem na nově založené universitě heidelberské († r. 1396.); psal glossy k Aristotelovi, dialektiku a komentář k sentencím. Stojí v celku na stanovisku Tomášově, ačkoli v mnohých věcech od něho se uchyluje a vyznamenává se jasností myšlének.

Nejistěji držel se thomistický realismus ve vlastní škole thomistické u dominikánův; a tu vynikají Bernard z Auvergne (Bernardus a Ganaco), Petr de Palude († r. 1342.), jmenovitě Jan Capreolus († r. 1444.), zvaný *Princeps thomistarum* (knížetem thomistů), jenž opustiv učitelskou stolicí v Paříži, odebral se do konventu toulousského a tam vypracoval své znamenité dílo: *Libri defensionum*, máje zřetel v něm ke všem různým náhledům proti thomistickému učení, jak za dvě stě let proti němu se vyvinuly; tyto knihy jsou nejvýtečnějším dílem středověké thomistické školy.

¹⁾ Stöckl II. 1032—1035.

Dalšími vynikajícími theology byli mezi františkány František Mayron († v Piacenze r. 1325.) s příjmením: mistr abstrakcí a doctor acutus, illuminatus; Jan Aureolus, naposled arcibiskup narbonský, příjímím: doctor facundus († r. 1322.), Jan Bassolis z Kapistranu († r. 1456.); mezi dominikány: Jan de Monte Nigro, kardinál Jan Turrecremata († r. 1468.), sv. Antonín Florentský a Jindřich Kalteisen († r. 1465.).

Nejznamenitější osobou v pozdějším středověku jest Jan Gerson.¹⁾

Jan Gerson (svým rodinným jménem Jan Charlier zvaný) s příjímím »doctor christianissimus«, narodil se 14. prosince r. 1363. ve vsi Gersonu v diecési remešské, nabyt prvního vzdělání v Remeši, přišel, maje věku svého 14 let, r. 1377. na universitu do Paříže a měl tam za učitele v theologii Petra d' Aillyho a Deschampsu. Roku 1387. byl od pařížské university, ačkoli byl jenom bakalářem, za člena poselství ku papeži Klementu VII. do Avignonu zvolen, aby tam na papeži odsouzení dominikána Jana z Montesona, který neposkrvněné početí Panny Marie popíral, vymohl. Roku 1392. dosáhl theologického doktorátu a stal se po svém příteli a učiteli Petrovi Alliackém r. 1395. professorem theologie a kancléřem university. Vévoda burgundský učinil jej r. 1397. děkanem kapitoly v Brügge. Však na nutkání svých přátel vrátil se r. 1401. opět do Paříže. Jeho sláva, co učitele zjednala mu příjmení: »doctor christianissimus.« Mimo úřad učitelský směřovala činnost jeho k odstranění rozkolu, a účastnil se v tomto ohledu ve sněmě piském, a byl takřka s Petrem d' Aillym duší sněmu kostnického.

¹⁾ Engelhardt: De Gersonio mystico. Erl. 1823. — Lecny: Essai sur la vie de J. Gerson. Paris. 1832. 1835. 2 T. — Jourdain: Doctrina Joann. Gers. de theol. myst. Paris. 1837. — Schmidt: Essai sur J. Gerson. Strassb. 1839. — Thomassy: Jean Gerson. Paris. 1843. — Mettenleiter: Joh. Gerson u. seine Zeit. Ausgb. 1857. — Schwab: Joh. Gerson, Professor der Theologie und Kanzler der Universität Paris. Würzb. 1858. — Stöckl: II. 1078—1095. — Kleutgen: Philosophie der Vorzeit. Münster. 1860. I 337. — První vydání veškerých děl Gersonových obstaral Jan Koelhoff. Colon. et Basel. 1483. 4 T. f. — Ed. Edmund Richer Paris. 1606. — Jiná ještě vydání. — Nejlepší učinil Dupin, pařížský doktor, Antw. (Amsterd.) 1706. 5 T. f. — T. I Gersoniana, 4 libri. — Opera Gersonii dogmat. de religione et fide. — Tractat. adv. profanas superstitiones. — Tractatus de dogmat. fidei. — T. II. comprehendit tractatus de „ecclesiastica πολιτεία et disciplina. — T. III. Opp. moralia. Opp. mystica et pia (Opus de monte contemplationis). Sermones. — T. IV. Tractatus exegetici et varii (Comment. in psalmos, in Canticum captivorum, de Concordantia 4 Evangeliorum). — T. V. Tractatus de negotio Joannis Parvi.

Měl účast v odsouzení Husově a byl hlavní příčinou, že Jeronym Pražský odvolav, opět byl do vazby vzat. Káral veřejně v Kostnici vraždu, kterou vévoda burgundský na vévodovi z Orleansu spáchal, netroufal si z Kostnice navrátiti se do Francie, a našel útulek u vévody bavorského Albrechta na jeho hradě Rattenberku, kde složil své čtyři knihy: *de consolatione theologiae*. Z Bavor odebral se na podzim r. 1418., k vévodovi rakouskému Fridrichovi a zdržoval prý se nějaký čas v Medlíku. Vévoda chtěl ho učiniti professorem při universitě vídeňské, však zavraždění vévody burgundského (20. září r. 1419.) otevřelo mu cestu zpět do vlasti. Odebral se do Lyonu, kde byl jeho bratr převorem kláštera coelestianův, a kde tamnější arcibiskup jednu cellu v kollegiálním klášteře sv. Pavla mu vykázal, aby tam v tichosti dny svého života ukončil. Francouzský korunní princ (daufin) dal mu podpory 200 livrů. Zde prožil v plodné literární činnosti 10 let a zemřel tam 12. července r. 1429. v 66. roce svého života.

Gerson nebyl spokojen se způsobem, jak se theologie a filosofie za jeho času vykládala, káral učence, že jenom marnivosti ve vědě slouží, v samých sporech o vědecké náhledy žijí, a při tom mystického života úplně zanedbávají, jenž vzniká kajícím smýšlením a nikoli pracným lidským namáháním, a nastupoval na to, aby se theologie opět pozitivní stala, a Písmo sv. bedlivě studovalo. Snažil se porovnat formalisty a nominalisty, a stál v tomto ohledu na stanovisku thomistického realismu, středu to mezi formalismem a nominalismem.

K obratu na lepší pěstění studií theologických přispěly censury jednotlivých vět, universitami, sněmy a papeži, kteří učence v řádné meze odkazovali, při čemž pravidelně osob, pokud církevní poslušnost ukazovaly, šetřili, jak příklad toho máme na Janu Pikonovi, hraběti z Mirandoly. Prahna po slávě přibil tento učenec ve svém 24. roku svého života 900 vět na ulicích římských k disputaci, které skoro všechny, ačkoliv jen inglobo čili summárně papež Innocenc VIII. bullou ze 4. srpna r. 1487. zavrhl. Alexander VI. brevem od 18. června r. 1483. prohlásil, že Piko není vinen křivou přísahou ani bludem, poněvadž se podrobil.¹⁾

Zvláštní postavení zaujal **Raimund ze Sabunde**,²⁾ španělský lékař a právník, potom duchovní a professor theologie v Toulouse

¹⁾ Srv. Innsbrucker Zeitschrift. 1883. str. 774.

²⁾ Holberg: *De theologia nat. Raymundi de Sabunde comm.* Hall. 1843. -- Matzke: *Die natürl. Theol. des Raym. v. Sabunde.* Bresl. 1846. — Huttler: *Die Religionsphilos. des Raym. von Sab.* Augsb. 1851. — Stöckl, II. 1055.

okolo r. 1436. Učinil se znamenitým svým dílem nábožensko-filosofickým: *Theologia naturalis*. Drže se důsledně metody Raimunda Lulla učí: Jsou dvě knihy, z nichž můžeme pravdu poznati: kniha přírody a kniha Písem sv., které ani obsahem ani objemem se nerozeznávají; rozdíl mezi nimi jest ten, že z přírody rozumem a rozumováním poznáváme pravdu, kterou nám Písmo kategorický, způsobem rozkazujícím podává; poměr obou knih k sobě jest ten, že kniha přírody co do našeho poznání předchází Písmo sv., a jest cestou a branou, kterou v Písmo sv. vcházíme. Proto nalézá Raimund veškeré křesťanství se všemi jeho tajemstvími v přírodě a z přírody je a priori buduje a dokazuje, chtěje tak pravdu Písma sv. dokázati, rozumem odůvodniti a útoky nepřátel odraziti. Ukázav, že všechny křesťanské pravdy z přírody lze dokázati, uzavírá, že křesťanství jest ono jediné pravé náboženství. Tento rationalismus snaží se ovšem zmírniti tvrdě, že rozum bez zjevení sám ze sebe by oněch tajemství křesťanských se nedopátral, ale po zjevení jest mu to možno; čímž svůj pouhý rationalismus v theosofický proměnil.

Působením Gersona, pak Mikuláše de Clemangis¹⁾ († v Paříži asi r. 1434.) a Mikuláše z Cusy²⁾ zanechávali znenáhla učenci zbytečných hádek a vraceli se k theologii sv. Tomáše, jehož díla od r. 1470—1500. více než 216krát byla vytištěna.

¹⁾ Nicolas Clémanges, sa vie et ses écrits p. Ad. Muentz. Strassb. 1846 — Vota pacis et emendationis in concilio Constantiensi quaesitae ap. v. d. Hardt, T. I. P. II. — Libri V de filio prodigo, de fructu eremi, de fructu rerum adversarum etc. de praesulibus simoniacis. Paris. 1521 — De diebus festis et sabbato. Helmstadt. 1703. — De studio theologico, ap. d' Achery, spicil. I. 473. — 137 Epp. — Opp. ed. J. M. Lydius, Lugd. B. 1613.

²⁾ Jest to znamenitý kardinál Mikuláš Chrypffs, biskup brixenský, obyčejně po svém rodišti Cues u Koblenze Kuský (Cusanus) zvaný (nar. r. 1401, † 1464.). Harzheim: Vita Nic. de Cusa. Trevir. 1730. — Scharpff: der Kard. Nik. v. Cusa. Mainz. 1843. — Clemens: Giordano Bruno u. Nikolaus Cusanus. Bonn. 1846. — Dux: Der deutsche Kardinal Nikolaus v. Cusa u. die Kirche seiner Zeit. Regensb. 1847. — Zimmermann: Cusa als Vorläufer des Leibnitz. Weimer. 1852. — Stöckl, III. 23—84. Opp. omnia ed. Basil. 1565. 3 T. f.: De catholica concordantia. — De docta ignorantia et apologia doct. ignor. — de Deo abscondito. — de conjecturis. — Epp. 7 ad clerum et literatos Bohemiae. — Conjectura de novissimis diebus.

§. 396. Mystika.

Všickni velicí mystikové kráčeli ruku v ruce se scholastikou, dobře rozeznávající pravdu od blouznění; však bludy středověké měly svůj základ hlavně v blouznivém mysticismu. Mystiku musí řídit vždy články víry, a který mystik článků víry se nedržel, zabředl v nekřesťanský mysticismus. Nosičové nepravé mystiky jmenují se »němečtí mystikové,« poněvadž mystiku, ne po latinsky, ale po německu, řečí lidu přednášeli. Svou mystikou snažili se v lidu nábožný život vzbudit a pěstiti; byli hlavně kazateli, a odvolávali se jako scholastikové ve svých kázáních k Otcům, pak ku pohanským spisovatelům a »mistrům školy.« Podávají hluboké úvahy, vznešené myšlenky o křesťanství a takový názor o křesťanském životě, že podivení zbuzuje. Chtějí proniknouti nejhlubší hloubky křesťanství a dosáhnouti dokonalého spojení s Bohem: ale tu podávají poměr Boha ke tvoru tak, že podstatný rozdíl mezi oběma zmizeti musí, kdyby dále se pokročilo; oni však nechtějí tomu, proto pohybují se na kluzké cestě. Slyšíme výroky, že prý v kontemplaci lidský duch s Božským v podstatnou jednotu se spojí. Pak opět kladou váhu na to, že podstatný rozdíl mezi oběma i v kontemplaci zůstává. Z takového kolísání musely plynouti i jiné bludy. Proto vedle překrásných křesťanských myšlének spatřujeme i bludy, proti kterým církev musila zakročit a věřící před nimi varovati. Nejznamenitější z německých mystiků jest Mistr Eckhart (Eccard, Eckard).¹⁾

Mistr Eckhart narodil se asi v letech 1250—1260. Pocházel-li ze Štrassburku, neb z Durynek, nelze říci. Vstoupil do řádu dominiánského a stal se okolo r. 1298. převorem v Erfurtě, začal na podzim r. 1300. přednáseti v Paříži, stal se r. 1303. provinciálem saské provincie, spravoval r. 1307. co provinciální vikář kláštery v Čechách, vrátil se r. 1311. do Paříže k svým přednáškám a dalším studiím, a stal se tam mistrem theologie. R. 1312. stal se učitelem theologie v Štrassburku a byl r. 1317. za převora do Frankfurtu přeložen. R. 1320. stal se profesorem v Kolíně, kde svůj život r. 1327. skončil. Na valné kapitole řádu v Benátkách

¹⁾ Martensen: Meister Eckart. Kopenhag. 1842. — Bach: Meister Eckard, der Vater der deutschen Spekulation. Wien. 1864. — Stöckl: II. 1095—1120. — Schmid: Essai sur les mystiques du 14. siècle. Strassb. 1836. — Pfeiffer: Die deutschen Mystiker. Leipzig. 1845. — Greith: Die deutsche Mystik im Predigerorden (1250—1306.) Freiburg. 1861.

r. 1325. byly předneseny žaloby, že němečtí bratři řádu ve svých kázáních nebezpečné a bludné učení přednášejí. Papež Jan XXII. svěřil vyšetřování této věci Mikulášovi ze Štrassburku, který zkoušel Eckhartovy spisy a prohlásil jej za nevinného. Však arcibiskup kolínský Jindřich potáhl v lednu r. 1327. celou věc před svou stolicí a zapletl do sporu též Mikuláše. Oba upírali arcibiskupovi pravomocnost, a odvolali se ku papeži. Eckkart odvolal 13. února slavně a beze vší podmínky v dominikánském kostele v Kolíně všechny bludy, které by se v jeho spisech našly, a podrobil se dokonale výroku apoštolské stolice. Dne 27. března r. 1329. vydal papež Jan XXII. bullu: »Dolentes referimus,« kde 28 vět Eckhartových zavrhl sice 1—15., 27. a 28. za »bludařské«, ostatní za »špatně znějící, opovážlivé a z bludařství podezřelé prohlásil, a jeho úplné podrobení Apoštolské stoličce vytkl.¹⁾ Spisy Eckhartovy obsahují: kázání (143), rozpravy (18) a výpovědi.

Mistr Eckhart založil mystickou školu, v jejíž řádu mystiků náleží **Jan Tauler**.²⁾ Narodil se okolo roku 1290. bezpochyby v Štrassburku, vstoupil r. 1308. do řádu dominikánského, a studoval v Paříži ve škole, v níž dříve Eckhart učil. Později odebral se do Štrassburku, a obcoval tam bez pochyby s Eckhartem. Mystické snahy vystupovaly tenkrát v popředí, po celém Rýně od Kostnice a Basileje až ke Kolínu a Nizozemí utvořily se spolky, které se věnovaly mystickému způsobu života; zmatky času, spory papežů s císařem Ludvíkem Bavořem, černá smrt, která tisíce v krátkém čase zachvátila, a válečné časy přičiňovaly k tomu znamenitě. Utvořil se spolek t. zv. »pravých přátel Božích«, kteří tak se pojmenovali proti »bratřím svobodného ducha,« kteří se ukázali v Kolíně a Švábsku a beze vší úzdy žili. Přátelé Boží zůstali v lůně církve, ale v učení pojili se těsně k Eckhartu. K tomuto spolku náležel asi též Tauler, ačkoli tak daleko nepokročil jako jeho druhové. Působil v Štrassburku, Basileji, Kolíně a potáhl svými mystickými

¹⁾ Raynald. ad ann. 1329. n. 70; Denzinger: Enchirid: p. 179.

²⁾ Karl Schmidt: Joh. Tauler von Strassburg. Hamb. 1841. — Týž: Die Gottesfreunde im 14. Jahrh. Jena. 1854. — Testrup: De mysticismo Tauleri. Gott. 1826. — Fr. Böhringer: die Kirchengeschichte in Biographien. 2. Bd. 2. Abth: Die deutschen Mystiker des 14. u. 15. Jahrhunderts: Joh. Tauler Heinrich Suso, Joh. Rusbroek, Grh. Groote, Florentius Radewin, Thomas von Kempen. Zur. 1855. — Bähring: Joh. Tauler und die Gottesfreunde. Hamb. 1853. — Stöckel: II. 1120—1128. — Opp. lat. ed. Surius. Colon. 1548. — Medula animae byla častěji vydána; Nachfolge des armen Lebens Jesu, nejlépe vydal Schlosser. Frankf. n. M. 1833. — Kázání tamtéž 1826. 3 sv.

kázáními lid po sobě. Ale brojil též proti církevní autoritě, nevšímal si klatby a interdiktu a učil své posluchače opovrhovati církevními tresty. Papež Klement VI. dal jeho knihy a knihy stoupencův jeho spáliti; ale on psal ještě víc, neupustil od svých zásad, a v tomto odporu zemřel v Štrassburku r. 1361. Jeho stoupenci nazývali jej »doctor subtilis et illuminatus.« Učení Taulerovo jest skoro totéž, které Eckhartovo; jen to jest připojiti, že Tauler přirozené světlo rozumu výslovně staví naproti světlu milosti Boží, ono prý nedává žádného pravého vědění, a vědění rozumu není prý žádným věděním; má-li člověk k mystickému životu se povznést, musí se světla rozumu odříci. »Světlo rozumu musí býti docela zničeno, má-li Bůh se svým světlem vejíti.«

Jiným mystikem jest **Jindřich Suso** neb Seuse zvaný Amandus. Narodil se okolo r. 1300. v den sv. Benedikta v Kostnici z rodu Bergů neb Seuzenů. Vstoupil v 18. roce věku svého do řádu dominikánského a zemřel v Ulmě 25. ledna r. 1365. Ve své mystice stojí na půdě Eckharta, svatého mistra, který prý se mu jednou ve slávě zjevil. Má však před ním tu přednost, že před krajními důslednostmi obrací.¹⁾

Vrstevníkem Susonovým byl **Jan Ruysbroek** (příjmím doctor exstaticus). Narodil se ve vsi Ruysbroeku v Nizozemsku okolo r. 1293., stal se světským knězem a vyznamenával se vzorným životem. V 60. roce svého věku stal se řeholním kanovníkem v Grünthale u Brusselu. Zde vnikal vždy hlouběji a hlouběji v podstatu kontemplace a skládal své výzkumy ve spisech. Byl za vzor svatosti ctěn, a četní z daleka i blízka, ze všech stavův a staří, šlechtici, bohatí i duchovní přicházeli k němu. Mezi navštěvovateli byl též Tauler, a znamenitý zakladatel »Bratří společného života,« Gerhart Groot. Ke Grootovi pravil, že vše, co psal, psal z vnuknutí Ducha sv. a ve zvláštní milostivé přítomnosti nejsvětější Trojice. Hlavní jeho spis jest: *De ornatu spiritualium nuptiarum*. Zemřel r. 1385. Ruysbroek kladl sice váhu na to, že duch lidský a Bůh jsou jedno z milosti, a duch neztrácí své podstaty a svého stvořeného bytí a nepřechází v Boha; však přece

¹⁾ Diepenbrock: *Heinrich Suso's Leben u. Schriften mit Einleitung von Görres*. Regensb. 1837. 2 Aufl. — Chavin de Malan: *La vie et les lettres du bienheureux H. Suso*. Paris. 1842. — F. Bricka: *Henri Suso*. Strassb. 1854. — H. Amandus *Leben und Schriften*. Wien. 1863. — Stöckel: II. 1129—1137. — Denifle: *Heinrich Seuse's Schriften*. Münch. 1876 — *Henrici Sus. Amandi Opp.* ed. August. Vind. 1482. 1512. Col. 1555. — *Patris Amandi Horologium sapientiae* Col. 1856. — Epp. ed. Preger Münch. 1872.

měl on i jeho druhové premisy, z kterých nečinili řádných závěrků. Dle nich jest poměr Boha ke tvoru jako poměr všeobecnosti k věci zvláštní: a tu jest na bílé dni závěrka, že věc zvláštní navrátí se konečně ve svou všeobecnost.¹⁾

Uvedené hlavní dílo Ruysbroekovo dostal do rukou skrze jednoho kartusiána Jan Gerson a káral je, jakož i jiné mystické spisy, které od Otců a učení církve se uchylovaly; jmenovitě káral v onom díle věty, že duše v dokonalé kontemplaci patří na Boha nejenom oným světlem, které jest božskou podstatou, ale jest prý sama božským světlem; dále, že ztrácí své zvláštní bytí a jest pohlcena božským bytím a v ně přetvořena. Gerson jako veliký mystik snažil se, poje se úzce k Viktorinům a Bonaventurovi, dáti mystice pevný vědecký ráz, a tu ukazoval, že mystika musí obsahovati celého člověka, který poznává Boha životem, snaží se láskou přímo s Bohem se spojit. Dle něho jest mystika praktická filosofie života, kterou člověk vždy k užšímu a užšímu spojení s Bohem přichází. Bohužel, že slov Gersonových si němečtí mystikové nevšímali.

Jiní mystikové němečtí byli bratr Franke z Kolína ze 14. století, Jan ze Sterngassenu, bratr Jindřich z Kolína, bratr Arnold a j., jejichž spisy mystika žádného pokroku neučinila.²⁾ Konečně náleží sem neznámý spisovatel knížečky »die deutsche Theologie« (Německá theologie o 54. kap.).

Deutsche Theologie vznikla asi ve Frankfurtě v letech 1380—1430. od některého »přítele Božího.« Luther obstaral její první tisk r. 1516. a cenil ji vysoko.³⁾ Dle »Deutsche Theologie«

¹⁾ Engelhardt: Hugo v. St. Viktor u. Joh. Ruysbroek. Zur Gesch. der myst. Theol. Erl. 1838. — Arnswald: Vier Schriften von Joh. Ruysb. in niederdeutscher Sprache. Hann. 1848. — De ornatu spiritualium nuptiarum. — Speculum aeternae salutis. — Commentaria in tabernaculum foederis. — De praecipuis quibusdam virtutibus. — De 4 subtilibus tentationibus. — De 7 custodiis. — De 7 gradibus amoris. — Regnum Dei amantium. — De calculo. — De vera contemplatione. — Epp. 7. — Cantiones 2. — Samuel, seu de alta contemplatione apologia. — Opp. ed. Surius. Colon. 1555. — Srv. Stöckl, II. 1137—1149.

²⁾ Stöckl, II. 1149.

³⁾ Luther měl ji za výtah z Taulera a napsal k ní předmluvu, kde praví: »Dies edle Büchlein, so arm und ungeschmückt es ist in Worten und menschlicher Weisheit, also und vielmehr reicher und überköstlich ist es in Kunst und göttlicher Weisheit. Und dass ich noch meinen alten Narren rühme, ist mir nebst der Biblien und St. Augustin nicht fürkommen ein Buch, daraus ich mehr erlernt hab und will, was Gott, Christus, Mensch, und alle

(Německé theologie) vyronily se všechny věci z Boha; »co se z Boha vyronilo, to není žádnou pravou bytostí a nemá své podstaty jinak než v oné bytosti dokonalé v Bohu, tak jako lesk má svou podstatu v ohni, slunci nebo světle, odkud plyne.« Bůh nebyl by Bohem bez tvorů; nebo »kdyby nebylo toho a onoho, nebylo by pak žádného díla neb činnosti; pak co by byl Bůh neb čím by byl Bůh?« Osobní rozdíl v Bohu nestačí k dokonalému působení Božímu. Má-li Bůh býti v pravdě Bohem, musí se vlévat v tvory.

V člověku jest dvojí světlo: světlo milosti a světlo přirozené; ono jest pravé světlo, toto jest světlo falešné a klamné, a »nemůže nikdy na pravou cestu býti přivedeno, tak jako ne zlý duch, a jest samým zlým duchem.« Tomuto dvojímu světlu odpovídá v člověku dvojí láska: láska Boží a samoláska, táhnoucí se ku přírodě. Pravé světlo plodí pravou lásku, falešné světlo falešnou lásku. Jako ona dvě světla jsou si odporna, tak jsou též tyto dvě lásky protivy. Láska Boží jest pravá láska, samoláska je falešná láska; ona jest dobrá, tato zlá. Co z lásky Boží pochází, jest dobré, co ze samolásky jest zlé. Veškerá vlastní vůle jest hříchem ano prahříchem; bez vlastní vůle není hříchu, není pekla.

Láska Boží osvědčuje se poslušností k Bohu; tato poslušnost nezáleží v podrobení své vůle vůli Boží, ale v tom, že veškerá vlastní vůle, veškerá osobnost (Ichheit) se zničí za tím účelem, aby Bůh sám v člověku a skrze člověka chtěl a působil. »Tvor nemá svou vůli nic chtíti, jenom Bůh má chtíti, působě s vůlí, která v člověku jest, a přec jenom vůli Boží jest.« Čím více v člověku samostatné osobnosti (Selbstheit und Ichheit), tím více jest v něm hříchu a zlosti; za to čím více v něm ubývá to, co v životě jmenujeme »svým« a »já« (mein und ich), t. j. čím více v něm ubývá samostatné osobnosti, tím více přibývá v člověku božského Ega (božského »já«), což jest Bůh sám.

Na takovýchto základech spočívá potom theorie mystického života. Nejprve musí člověk míti lítost svých hříchů ne proto, že zasloužil zavržení, leč proto, že jsou proti Bohu. Pak musí se

Ding sein, und befinde nun allererst, dass nicht wahr sei, dass etliche Hochgelehrten von uns Wittenbergischen Theologen schimpflich reden, als wollten wir neue Ding fürnehmen, gleich als wären nicht vorhin und anders wo auch Leute gewesen.« Novější vydání obstarali Grell. Berl. 1817; Krüger v Lemgo. 1822; Detzer. Erlang. 1827. Trotzler. St. Gallen. 1837; Pfeiffer Stuttg. 1851. (dle jediného posud známého rukopisu z r. 1497.). Srv. Reifenrath: Die deutsche Theologie des Frankfurter Gottesfreundes. Halle. 1863. — Stöckl II. 1149—1159.

s úplnou odevzdaností přenechati působení Božímu a vzdáti se vši samostatné osobnosti (Ichheit) a činnosti, aby Bůh sám v něm působil. Má-li duše nazíratí do věčnosti, musí se úplně odtrhnouti od tvorstva a sebe samé; »oko, které ku přirozenému světlu jest obráceno, musí býti mrtvo a vlastní vůle musí vymříti«; pak vzejde člověku světlo Boží, on vidí tajemství Boží a s tímto patřením vyrůstá v něm čistá, nezištná láska Boží, táž, kterou Bůh sám k sobě má. A to jest pravé spojení s Bohem a spolu zbožnění člověka, poněvadž v něm veškerá samostatná osobnost přestává a Bůh sám v něm bydlí a působí. Člověk stává se Bohem a Bůh člověkem. Pak je člověk povznešen nad zákon, řád, přikázání a rozum, ne jakoby mohl opovrhovati zákonem a řádem, což bylo by pýchou, ale že nepotřebuje více žádného učitele, poněvadž Bůh sám jej učí, co má činiti a čeho nechati. »Zákon a řád jsou jenom pro lidi, kteří ničemu nerozumí, nic nevědí a nepoznávají, proč zákon a řád jsou stvořeny.«

Půda této theorie jest půda Eckhartova a Taulerova; však pantheismus vystupuje zde určitěji a dotýká se mezí dualismu gnosticko-manichejského, klada váhu na to, že samostatná osobnost (Ichheit, Selbstheit) a konečnost jsou zlem a pramenem zla. Na půdě této německé mystiky vyrostly t. zv. reformátorské soustavy Luthera a jeho druhů, kteří německých mystiků z formy mystické do forem dogmatických přelili.

Blahodárnou činností v oboru mystického spisovatelství vynikala Windesheimská kongregace, jejíž členové byli horlivými spisovateli náboženských poučných knih, které vydávali v jazyku latinském i také národním, německém a hollandském, tak že v Holandsku měli vznešení i nízcí, chudí i bohatí německé knihy nábožného obsahu. Všechny knihy této kongregace vynikají vroucností, vřelou láskou k Bohu a hlubokým pojetím našeho vykoupení a vzdělávají čtenáře do dneška. A tu dosáhl světové slávy **Tomáš Kempenský** svou knížečkou »Čtvero knih o následování Krista«, která po Písmě sv. jest nejrozšířenějším spisem.

Tomáš Kempenský (Thomas a Kempis) narodil se r. 1380. (neb 1379.) v městě Kempenu v Porýnsku a slul původně Hammerken neb Hämmerken (Kladívko), přišel r. 1395. do školy v Deventeru, kterou tenkrát řídil Florentius Radewyn, učenník Gerharta Groota. Vstoupil pak r. 1400. do kláštera řeholních kanovníků kongregace Windesheimské na Hoře sv. Anežky u města Zwollu, v diecési utrechtské. Stal se tam r. 1425. (neb 1429.)

podpřevorem a zemřel 24. (25.) července r. 1471. Obíral se dle obyčeje své kongregace pilným opisováním knih a složil sám též mnoho latinských poučných spisů.¹⁾

§. 397. *Morálka a církevní právo.*

O morálku dobyli si zásluh: Jan Gerson,²⁾ sv. Antonín Florentský,³⁾ františkán ze 14. století nazývaný Astesanus, jenž složil kasuistiku velice užívanou pod jménem: *Summa Astesana*; dominikán Bartoloměj a s. Concordio z Pisy († r. 1347.), od něhož podobné dílo (*Summa Pisanella*,⁴⁾ Bartholina) pochází, z kterého potom františkán Angelus († r. 1495.) svou »*Summu Angelicu*« učinil, uváděje jednotlivé případy v abecedním pořádku. Z řádu františkánského bylo vůbec mnoho kasuistů, jako na př. Jan Křt. Trovamalo (*Summa Rosella*), Jan Křt. Salvis, Pacifico a jiní. Petr

¹⁾ *De Imitatione Christi*, kterýž spis slul původně „*de contemptu mundi*“ (opovrhování světem); *soliloquia*; *hortulus rosarum*; *vallis liliorum*; *de tribus tabernaculis*; *de disciplina claustralium*; *consolationes pro pauperibus et infirmis*; *de vita bona et pacifica*; *de fidei dispensatore*; *de solitudine et silentio*; *vitae beatorum*; *hymni et cantica*; *sermones*; *chronicon* jeho kláštera; Opp. ed. Sommalius Antv. 1604. Čtvero knih o následování Krista“ bylo po prve tištěno v Augsburgu 1486. a potom nesčíslněkrát. Záhy byl zhotoven český překlad; Jungmann připomíná v *Hist. lit. české rukopis z 15. století*; po prve vyšel tiskem v Plzni 1498., potom velmi zhusta. Nejrozšířenější překlad jest od Fr. Douchy v Lipsku 1843.; novější výborný překlad zhotovil Jan Nep. Desolda a vydal jej v Praze r. 1870. O spisovatele této převzácné knihy vedly se spory, někteří učenci chtěli ji připisovati jakémusi benediktinskému opatu Gersenovi od sv. Štěpána ve Vercellích (1220—1240.); jiní zase Gersonovi, kancléři university pařížské, však spisovatelem jest nade vší pochybnost náš bl. Tomáš Kempenský. Srv. Bähring: *Thomas von Kempen, der Prediger der Nachfolge Chr.* Berl. 1849. — Gregory: *Hist. du livre de l'imitat. de J. Ch. et son veritable auteur.* Par. 1842. 2 T. — Malou: *Recherches hist. et erit. sur le véritable auteur du livre de l'imitat.* III. ed. Paris 1858. — Tüb. Theol. Q.-Schr. 1859. str. 319. — Zur Frage über den Verfasser der Nachfolge Christi. *Hist. pol. Blätter.* 1880. sv. 86. str. 797—822; sv. 87. str. 744—764. — O témž: *Stimmen aus Maria-Laach* 1881. XX. 4. str. 432—447 — *Theol.-prakt. Quartalschrift.* Linz. 1880.; str. 500—526. *Innsbrucker Zeitschr.* 1882. str. 692. Jest pak 10 nepodezřelých vrstevníků, kteří dokazují, že Tomáš Kempenský toto dílo složil.

²⁾ *Definitiones terminorum ad theologiam moralem pertinentium.*

³⁾ *Summa theologica.*

⁴⁾ ed. 1473.

Schott, kanovník štrassburský, († r. 1499.) sepsal rozličné quæstiones (otázky) o svědomí.

I církevní právo obíralo se hlavně kasuistikou. Slavným professorem církevního práva byl v Bononii Jan Andrae († r. 1348.), kterýž pěstoval dějiny právnické literatury, vysvětlil dekretálky Bonifáce VIII. a složil mnoho znamenitých spisů. Z jeho školy vyšli: Azo de Ramanghis, syn tohoto Bonincontractus, Jan Calderinus († r. 1365.), učenník předešlého; a Pavel de Liadariis († r. 1365.). Znamenitými kanonisty byli ještě: Petr Bertrandi, professor práv a později biskup († r. 1331.), Alberich de Rosate, Bartolus de Sassoferrato († okolo r. 1359.), Bonifác z Mantovy, professor v Avignóně, Jan de Lignano v Bologni († r. 1383.), Baldus de Ubaldis († r. 1400. v Pavii), španělský dominikán a inkvizitor Mikuláš Eymericus (okolo r. 1393.), Petr de Anchorano († r. 1416.), jeho učenník Antonín Butrio († r. 1408.), Jan z Imoly († r. 1436.), Mikuláš de Tudeschis, arcibiskup palermský († r. 1443.), kardinálové Zabarella a Turrecremata,¹⁾ Ondřej de Barbatia († 1479.), Alexandr Tartagnus († r. 1477.), učenník zemřelého r. 1457. Jana z Ananie.

Nejvíce kanonistů měla Italie. V Německu psal Jindřich z Odendorpu z Kolína n. R., r. 1385. rektor university vídeňské, o některých oddílech kanonické právnické knihy; což též jiní professoři církevního práva činili, náležejíce ne v počtu nemalém k laikům.²⁾

§. 398. *Humanismus čili tak zvané znovuzrození věd studiem klasičů (Renaissance).*

Církevní scholastické vědě vznikl nepřítel, kterýž ji znamenitě ohrožoval a s ní spolu veškerý církevní život; byl to **humanismus** čili pěstění klassické literatury. Druhá polovice 15. století sluje doba renaissance čili znovuzrození věd a umění na základě studií řeckých a římských klassiků. Tento vzlet přičítal se Řekům, kteří po pádu Konstantinopole na západ se utíkali. Však v tomto smyslu nelze mluvit o znovuzrození věd; neboť scholastika byla velikolepou vědou, která v obsahu změny nevzala, ač ve formě utrpěla, a klassikové nebyli ve středověku zanedbáváni, jmenovitě

¹⁾ Lederer: Der spanische Kardinal Johann von Turrecremata Freib. 1879.

²⁾ Hergenröther: K. G. II. 166. 167.

ne latinští. Vidíme to při Skotu Erigenovi, Alkuinovi, Gerbertovi (papeži Sylvestru II.), jeptišce Hrozvithě, která docela řecké básně skládala; vyučování v triviu a v quadriviu dělo se za návodem klasiků. V 13. století hotovily se překlady mnohých řeckých spisovatelů, jmenovitě Aristotela. V 14. století vidíme veliký obrat v klassických studiích; král francouzský Karel V. a mnozí princové dali přeložiti mnohé spisy Aristotela, Cicerona, Seneky, Livia, Ovidia a jiných klasiků do frančtiny a Mikuláš de Clemangis byl znamenitým zástupcem klassického vzdělání. V Itálii působil Dante Alighieri, nadšený pro Virgila, jako sv. Tomáše Akvinského. On stvořil svou »Božskou komedii«, rozdělenou na tři díly, básnickou řeč italskou a učinil k ní spůsobným nářečí florentské, podav v něm mistrovské dílo křesťanského básnictví pro všechny časy. Listy a menšími spisy vybízel k studiu latinských klasiků a trávil svůj věk ve vyhnanství (r. 1301.—1321.) ze své vlasti Florencie a zemřel 14. září r. 1321. v Ravenně, maje věku svého 57 let. Pro řečtinu působil mnich Barlaam, který naučiv se jí v Kalabrii a Řecku, razil jí dráhu na Západě, jsa vyslancem východního císaře Andronika k papeži. Barlaam naučil řečtině Františka Petrarku († r. 1374.) a četl s ním Platona, který potom tuto filosofii svými básněmi a prostonárodními filosofickými spisy rozšiřoval. Petrarka byl spolu nadšen pro latinské klassiky, četl stále Cicerona a Virgilia, zakládal klassické knihovny a básnil latinskou epopeji o druhé punické válce, pro kterouž jej vrstevníci velice slavili. Však jeho dnešní sláva zakládá se na jeho italských básních, na kterých sám za svého času mnoho si nezakládal. S touž horlivostí jako Petrarka pro latinské klassiky horoval pro řecké Jan Boccaccio (nar. r. 1313. ve Florencii, † r. 1375.). Naučil se řečtině od Leontia Pilata, učenníka Barlaamova, a dovedl toho, že r. 1350. byla ve Florencii zřízena stolice řečtiny, kterou Leontius Pilatus obdržel. Sám opsal hlavní díla řeckých autorů, složil první soustavu řeckého a římského bájesloví a učinil tak klassická studia snadnějšími; on jest otcem italské prósy a jeho sláva zakládá se na »Dekamerone«, který obsahuje 100 novel, v nichž však někdy velmi hrubá smyslnost se jeví.¹⁾ Kardinál Mikuláš z Cusy přinesl bohatý poklad řeckých rukopisů z Konstantinopole, byv tam od papeže Eugenia IV. poslán.

¹⁾ De genealogie deorum libb XV. Bas. 1532. f.; Decamerone po německu od Witte-a. 3. vyd. Lips. 1859. 5. sv.

Četní učenci řečtí přicházeli do Itálie; jeden z prvních byl Manuel Chrysoloras, který nejprv jako císařský posel z Konstantinopole do Itálie přišel, pak tam od r. 1395. se usadil, řečtině v Římě, Florencii, Benátkách a Miláně učil, s kardinálem Zabarellou do Kostnice na sněm přišel a tam 15. dubna r. 1415. zemřel. Zanechal po sobě mnoho učenníků, z nichž jsou nejznámější: Pavel Vergerius Starší, mnich kamaldulský Ambrož Traversari, Leonard Bruni z Arezza (r. 1369.—1444.), Poggio Bracciolini Starší (r. 1380.—1460.) a František Filelfo z Tolentina (r. 1398. až 1481.). Počet učenců řeckých v Itálii se množil, když sněm florentský byl slaven, jehož se učenci řečtí účastnili, a brzo po něm po pádu Konstantinopole (r. 1453.) do Itálie prchali. Byli mezi nimi: Jiří Gemisthus Pletho († r. 1455.), kardinál Bessarion, Jiří z Trapezuntu († r. 1486.), Theodor z Gazy, Jan Argyropulus († r. 1486.), Michal Apostolius, Andronikus Kallistus, Konstantin Laskaris († r. 1493.) a jeho syn Jan († r. 1535.), Marek Musurus a j. Tito mužové přinesli s sebou řecké rukopisy, přeložili je do latiny, vyučovali řečtině a vdechli k ní lásku svým žákům. V 15. století stalo se studium staré literatury v Itálii věcí národní. Při vysokých školách a ve větších městech byli ustanoveni učitelé řeckého a latinského jazyka, kupovaly se rukopisy z Řecka a zřizovaly knihovny a sbírky; knížata byli sami učenci a chtěli mít učence tohoto druhu při svých dvorech. Ve Florencii vynikali Mediceové. Papežové nezůstali pozadu; Mikuláš V. učinil Řím hlavním sídlem klassické literatury a potáhl humanisty ke svému dvoru. Antický kult obdržel skoro výlučné panství v oboru učenosti a též umění. Mediceové založili ve Florencii znamenitou platonickou akademii,¹⁾ která byla středem veškerého nového směru a při níž učil Gemisthus Pletho.²⁾ Ku Plethonovi připojil se Marsilius Ficinus, kanovník florentský († r. 1499.), jenž psal stkvělou apologii křesťanství a veliké dílo o nesmrtelnosti duše; však zbožňoval příliš Platona.³⁾ K platonikům náležel všestranně vzdělaný Jan Picus z Mirandoly⁴⁾ († r. 1494.) a jeho synovec

¹⁾ Sieveking: *Gesch. der Platon. Akad. zu Florenz*. Götting. 1812. — Roskon: *Lorenz von Medici*. A. d. Engl. Wien. 1817. — Reumont: *Lorenzo de' Medici*. Leipz. 1874. 2 Bde. — Stöckl, III. 136 sqq.

²⁾ Opp. ap. Migne ser. graec. 160, 773. — Gass: *Gennadius u. Pletho*. Breslau. 1844.

³⁾ *De relig. christ. et de fidei pietate; Theologiae Platonicae de immortalitate animorum libb. XVIII.* Opp. ed. Paris. 1641.

⁴⁾ Dreidorff: *das System des Još. Picus. Mirand.* Marb. 1858.

František. Však tento platonický směr našel brzo své odpůrce ve stoupencích Aristotelových, k nimž náležel Theodor z Gazy († 1478.), učitel řečtiny, a Jiří z Trapezuntu, učitel rhetoriky a filosofie v Římě a Benátkách, jenž hájil Aristotela a káral směr Plethonův jako pohanský, jakoby pod pláštíkem filosofie pracoval o převrat v církvi. Mezi oběma směry snažil se prostředkovati Bessarion. Do Florencie spěchali učenci a učenníci ze všech zemí.

Velikou událostí byl okolo r. 1440. vynález tisku. Duchovenstvo uvítalo s nadšením tisk a pokládalo jej za dar Boží a takřka za Božské umění. Tisk knih platil za skutek záslužný před Bohem a za prostředek pojistiti si modlitbu bližního na dlouhé časy. Duchovenstvo obstarávalo často korekturu tisku a zřizovalo, jmenovitě kláštery, tiskárny. Bratři společného života pokládali pečovati tiskem o duchovní a mravní blaho lidu za věc řehole. Duchovenstvo půjčovalo tiskařům vzácné rukopisy k tisku a ozdobovalo iniciálkami a arabeskami tiskové výrobky, nejsouc nijak žárlivo na nový vynález.¹⁾ Němci rozšiřovali tisk po všech krajínách. Tu rázem zmizela hlavní překážka vzdělání, nedostatek a drahota knih a nastal zápas ve všech odvětvích věd, které teď každému za malé oběti staly se přístupnými. Italské knihtiskárny, jmenovitě benátské, vydávaly klassiky, církevní otce, řečníky, theology a básníky. Německo nezůstalo pozadu, mnohá města měla až 20 tiskáren, jako Augsburk, Norimberk a Kolín.

V Německu²⁾ byl pěstěn humanismus ve škole deventerské u bratří společného života, pak ve škole münsterské a každé větší město snažilo se míti klassickou školu; též vznikly spolky učenců. Takový spolek zřídil Konrád Celtes, rodem Frank († r. 1508.), v Mohuči r. 1491. pod jménem »Rýnské literární společnosti«, která spojovala učence všeho druhu; vůdcem měla knížete-biskupa Dalberga a za členy na př. Jakuba Vimphelinga, »vychovatele Německa«, patricia Pirkheimera z Norimberka, juristu Oldřicha Zasia a opata Jana z Trittenheimu (Trithemius nar. r. 1462.). Opat Trithemius (r. 1483.—1503.) zřídil v benediktinském klášteře sponheimském akademii a chtěl užiti klassiků jako pomůcky ke vzdě-

¹⁾ Srv. Die Druckkunst in ihren Anfängen und die Stellung der Geistlichkeit zu ihr. „Katholik“ 1878. str. 196—202. — Klosterdruckereien im 15. Jahrh. Katholik 1876. str. 80 sqq.

²⁾ Janssen: Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgange des M. A. I. 1. Buch „Volksunterricht u. Wissenschaft“ str. 3 sqq. Freiburg im Br. 1883.

lání ducha a pěstění křesťanské vědy, jmenovitě biblických studií a studií Otcův. Veliký vliv na učence měl Jan Reuchlin.¹⁾ Narodil se r. 1455. ve Pforzheimu z chudých rodičů, naučil se řečtině v Paříži od rodilých Řeků, učil v Basileji, vydal latinský slovník (*Breviloquus*), naučil se od Jana Wessela hebrejštině, odebral se r. 1479. do Orleansu, r. 1480. do Poitiersu studovat práva, ale učil na obou místech řečtině a latině a složil pro své posluchače řeckou gramatiku. V Tubinkách byl povýšen za doktora práv a vstoupil do služeb hraběte Eberharda virtemberského, jehož průvodčím byl po Italii. Byl jeho poslancem ve Vídni, potom 11 let spolkovým švábským soudcem, všude pro vědu působil a stal se ještě později professorem v Tubinkách a zemřel tam r. 1522.

Roku 1498. přišel jako poslanec kurfirsta falckého do Říma a Florencie, seznámil se s tamějšími platoniky, byl od nich uveden ve filosofii východní, jmenovitě kabbalu, a přenesl tento směr do Německa.

Veliké slávy jako humanista nabyt Desiderius Erasmus. Narodil se v Rotterodamu r. 1464.—1469. Nabyt prvního klassického vzdělání ve škole deventerské. Beze všeho vnitřního povolání vstoupil do kláštera augustiánského ve Steině, nedaleko Goudy, a učinil tam řeholní sliby. Ale bohužel pojal velikou nenávisť ke stavu řeholnímu, vystoupil r. 1491. ze svého kláštera a těkal po celá desítiletí bez pokoje po světě. Jako učenec cestuje po Německu, Francii, Anglii a Italii, vešel ve styk se všemi tehdejšími učiteli, dosáhl mezi nimi největší slávy, rozšířil znamenitě klassická studia a naklonil k nim učence, kteří se jich posud vzdalovali. Knížata vyznamenávali jej. Byl mužem všestranného rozhledu a pádneho slova a spojoval v sobě nejrozmanitější směry literatury,²⁾ obstaral nové vydání latinských klassiků, potom pře-

¹⁾ Mayerhoff: *Reuchlin u. seine Zeit*. Berl. 1830. — Lamey: *Joh. Reuchlin. Pforzheim*. 1855. — Geiger: *Joh. Reuchlin*. Leipz. 1871. *Spisy Reuchlinovy: Rudimenta linguae hebraicae*. Pforzh. 1506. — *De accentibus et orthograph. linguae hebr.* 1506. — *De verbo mirifico libb. III.* Tubing. 1514. — *De arte Cabbal.* Hag. 1517. —

²⁾ *Opp. Erasmi: Colloquia; Adagia; Ciceronianus: Moriae encomium; Enchiridion militis christiani; Ratio verae theologiae; Matrimonii christiani institutio; Ecclesiastes; Epp.; Novum Testamentum graece; versio, annotationes, paraphrasis Novi Testamenti; nejlepší vydání Berol. 1778—1780. 3 T.* — Müller: *Erasmus von Rotterd.* Hamb. 1828. — Richard: *Erasmus von Rotterd.* Leipz. 1871. — Lieberkühn: *De Erasmi ingenio et doctrina*. Jen. 1830. Janssen: *Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgange des Mittelalters. II. 7 sqq.*

klady řeckých, vydání a překlady církevních Otců, výklady a vydání Bible, psal spisy filosofického, theologického, paedagogického a satirického obsahu, ale duchovní hloubky neměl nikdy, důkladných bádání nečinil nikdy a s nesmírnou rychlostí prochází svou látku. Mužská ráznost, charakter, vřelost citu, obětavost a láska k církvi a vlasti nejeví se nikde v jeho spisech a životě. Ač byl od 25. února r. 1492. knězem, žil docela po světsku, nesloužil mše sv. a nemodlil se z breviáře. On chtěl přetvořiti theologii nejen co do formy, ale i co do obsahu, pochyboval o základních pravdách našeho náboženství a navrhoval opravdu revisi posavadních článků víry. Opovrhování středověkem jako »časem temnosti a duchovní poroby a zevnitřní skutkové svatosti« v životě vyšlo od Erasma a jeho přátel. Filosofie Kristova, pro kterou působil, byla v podstatě filosofií slušného v očích světa pořádného člověka. Jeho morálka neopírala se nikde o božská tajemství církevního učení a pouze lidská opatrnost měla spravovati život a patřiti s filosofickou resignací smrti vstříc, poněvadž jí ujíti nelze. Kristus, život věčný a naděje v něj nebyla mu ničím; toho si ve své rozpravě »opovrhování smrtí« nevšímal. Právem dělala se mu výčitka, že studium filosofie do špatné pověsti přivedl a místo opravdového vědeckého bádání řečnictví, duchaplné tlachání a všelijaké líbeznoti slohu za první požadavky hlubokého vzdělání velebil. Zemřel v Basileji r. 1536.

V Čechách počal se humanismus šířiti v druhé polovici 15. století za krále Jiřího Poděbradského. Roku 1462. začal Řehoř Pražský na vysokém učení pražském čísti o klassicích latinských, zvláště o Virgiliovi. Příznivější doba byla ke studiím klassickým za krále Vladislava II., kde spojení s Italií stalo se upřímnější. Z českých humanistů jest hvězdou první velikosti Bohuslav z Lobkovic († r. 1510.). Smrtí Řehoře Pražského zanikla klassická studia na vysokých školách pražských, které jim nepřály. Teprve za krále Ferdinanda I. začal r. 1542. Matouš Kolínský vykládati na universitě pražské latinské a řecké klassiky, jejichž studium vždy větších a větších rozměrů nabývalo.

Ve Francii učilo se řečtině později, kde jmenovitě působením Jeronyma Alexandra (r. 1489.) professoři jazyka řeckého při universitách ustanoveni byli. Více přáli tam latinské literatuře. V Anglii rozšiřovali humanistická studia mladí mužové, kteří v Italii se vzdělali. Zavedení řeckého jazyka na universitu oxfordskou bylo se značným odporem spojeno. Ke konci této periody byli v Anglii znamenitými humanisty: říšský kancléř Tomáš Morus, biskup Jan

Fisher z Rochesteru a professor theologie a děkan u sv. Pavla Jan Colet. Ve Španělsku pěstovala se klassická studia v druhé polovici 15. století; při universitě valencijské byly dvě stolice pro jazyk řecký a šest pro latinský. Španěl Ludvík Nives († r. 1540.) byl znamenitým humanistou, který s Francouzem Vilémem Budaem († r. 1540.) a Němcem Erasmem slavný humanitní triumvirát tvořili.

Papežové, biskupové a duchovenstvo podporovali klassická studia v naději, že církvi a církevní vědě prospějí, jmenovitě sloh a barbarskou řeč v scholastice opraví. Starší humanisté byli také svým příznivcům vděční a drželi se článků víry. Říman Pavel Cortesius, apoštolský protonotář († r. 1510.), sepsal dogmatiku slohem Ciceronovým a Laktantiovým;¹⁾ Benátčan Jeronym Donatus složil knihu o východu Ducha sv. v krásné řeči a věnoval ji papeži Lvu X.²⁾ Vavřinec Valla, učitel v Neapoli a v Římě, učinil v krásné latině krátké a mělké poznámky k originálu N. Z.; potom sepsal jakýsi druh morálky více v duchu pohanském než křesťanském; důležitějšími byla jeho historická bádání.³⁾ Přehojné latinské překlady Písma sv. byly zhotoveny, které chtěly býti ciceronskými a zapuditi Vulgatu. Vydání církevních Otců a pěstění kritiky přišlo vhod církevní vědě.

Však tyto výhody byly spojeny s přehojnými stíny humanismu. Scholastika zapomněla pro obsah na formu, humanismus opět pro formu na obsah. Humanisté nápodobili starobylost a přijali později na sebe pohanského ducha. Libovali si v nemravnostech Ovidových, převyšovali je ve svých spisech a založili nemravnou literaturu. Odívali křesťanské články víry a ústavy v mytologické roucho a vyjadřovali je pohanskými výrazy.⁴⁾ Změlčili hlubokost křesťanského učení a zaváděli místo křesťanské vědy staré filosofické soustavy pohanské, jmenovitě skepticismus a epi-

¹⁾ Paulus Cortesius in Sententias, qui in hoc opere eloquentiam cum theologia conjunxit. Rom. 1520.

²⁾ Liber de processione Spis. s. ap. Mai, Vett. Scriptt. N. Coll. VII. P. II. 1 sqq.

³⁾ Elegantiarum latinae linguae libb. VI.; dialectic. libb. III. (nespravedlivý k scholastice); Annot. in N. T. (ed. Erasmus. Par. 1505; Revius. Amstel. 1631); de summo bono; de ementita Const. M. donatione. Opp. Basil. 1540. a 1543.).

⁴⁾ Bembo, tajemník papeže Lva X., jmenoval Krista: „Minervam, e Jovis capite ortam;“ Ducha sv.; „auram Zephyri coelestis;“ odpuštění hříchů: „deos superosque manesque placare;“ kněze: „flamines;“ jeptišky: „vestales.“

kureismus; zkrátka šířili nevěru. Jmenovitě vznikla t. zv. Aristotelická škola v Padui, která se držela přísně všech Aristotelových náhledů. Ke konci této periody byl její hlavou Petr Pomponatius, jenž ze šlechtických rodičů v Mantově r. 1462. se narodil, v Padui filosofii a medicinu studoval a professorem v Padui a v Bologni se stal, jsa nejznamenitějším učitelem a zástupcem směru v Padui panujícího († r. 1526.). Z aristotelické filosofie odvozoval věty přímo odporující učením křesťanskému, a měl je za filosoficky jisté a pravdivé, ačkoli prý se stanoviska křesťanské víry musejí býti zavrženy. Všeobecný sněm lateránský V. v sedění 8. zavrhl jeho učení, že duše lidská jest smrtelná, a že to alespoň filosoficky jest jisto. Bez ohledu na toto rozhodnutí nejvyšší autoritou vydal r. 1516. v Bologni, kamž pro válku z Padue se odebral, spis: »De immortalitate animae«, kde její smrtelnost dokazoval. Spis vzbudil veliký podiv, byl v Benátkách úředně spálen, a papež Lév X. dal jej vyvracet učenci. Spisem: »De incantationibus« prohlašuje zážrak za věc se stanoviska filosofického nemožnou. Všechna náboženství prý závisí na vlivu hvězd, mají svůj začátek, průběh a konec, a totéž platí o křesťanství, kteréž jest formou náboženskou jako všechna ostatní. Ve spise: »de fato, libero arbitrio et de praedestinatione« učí, že stoické »fatum« filosoficky nejlépe jest odůvodněno, ačkoliv při něm svobodná vůle mizí; však nelze ho hájiti, poněvadž církev je zavrhuje. Tedy v psychologii učil materialismu, v metafysice naturalistickému deismu a v ethice stoickému fatalismu; bohužel takový pohanský směr nabyt velikého rozšíření a je smutným úkazem skleslosti víry mezi učenci.¹⁾

I kazatelé citovali místo Písma a Otců klassiky, morálka spisovala se ze stanoviska pohanů Platona, Aristotela, Cicerona a Seneky; politika odštípila se od křesťanské mravouky. Znamenitý a pověstný dějepisec Macchiavelli († r. 1530.) učil ve své knize »kníže« sobecké politice, prázdné všeho křesťanství.²⁾ A právě tato politika líbila se dvorům onoho času.

Poněvadž mladší humanisté většinou oddáni byli hrubé tělesnosti a mravně zpustlí a církev toto vše zavrhovala: rostla

¹⁾ Stöckl. III. 213 sqq; Katholik. 1861.

²⁾ Discorsi sopra la prima Decade di Livio; Principe; storia Fiorentina. Opp. Italia. 1873. 8 T. Srv. Possevini iudicium de Macchiavello. — Ribadeneira: de principe christ. adv. Macch. caeterosque hujus saeculi politicos. Antv. 1603. — Bozius Eugubinus: Lib. unus contra Macch. Col. 1601. — Artand: Macchiavelli, son génie et ses erreurs. Par. 1833.

jejich nenávisť proti církvi, rozpisovali se o zlořádech v ní panujících, a horlili pro opravu církve, aby vlastní zpustlost zakryli. Jmenovitě to platí o Mucianovi a jeho stoupencích, kteří v době Lutherově žili.

§. 399. *Biblická studia.*¹⁾

Slovný výklad Písem sv. razil si znenáhla dráhu, a obmezoval allegorický a morální. Pařížská universita zavrhlá za časů Gersonových větu, že »slovný smysl Písem sv. není vždy pravý«, držela se pevně církevního výkladu messiánských míst a zavrhlá r. 1497. náhled, že žalm 21, 7. jenom ve smyslu allegorickém a ne vlastním lze na Krista vztahovati. Slovný výklad byl podporován jmenovitě biblickými komentáři španělských židů do Starého Zákona a pak obrácenými na víru Židy, kteří svou znalostí hebrejského textu slovnímu výkladu Písma prospěli. Církev uznala oprávněnost a velikou výhodu tohoto studia a výkladu originálu, a papež Klement V. přikázal na všeobecném sněmu viennském r. 1311., aby v Římě, Paříži, Oxfordě, Bologni zřídilo se po dvou stolicích hebrejské, chaldejské, arabské a řecké řeči. Toto nařízení mělo hlavně za účel missie, ale nutně prospěla tato jazyková známost studiím Písma sv. a jeho slovnímu výkladu. Znamenitým vykladačem Písem sv. byl Františkán Mikuláš z Lyry, obrácený žid a učitel theologie v Paříži, a provinciál řádu v Burgundě. *Sepsal postillu*²⁾ (*Postillator, doctor planus et utilis*) čili vysvětlivky k biblickému textu, které potom v jiné glossované bible přešly. Byl znatel hebrejského jazyka, užil výkladů rabbinův a vykládal Písmo grammaticko-historicky, nevzdav se nadobro výkladu allegorického, morálního a anagogického. Jeho význam jest vyjádřen slovy: »Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset.« Zemřel r. 1341. Pozdější vykladači, jmenovitě španělští, užívali ho. Tak obrácený rabbin Šalomoun Levi, jako křesťan zvaný Pavel z Burgosu a biskup tohoto města (1415—1435.) rozmnožil a opravil

¹⁾ Rosenmüller: *Hist. interpretationis libror. sacror. in eccles. christ.* ed. II. Lips. 1814. 5 T. — Meyer: *Gesch. der Schrifterklär.* Gött. 1802—1809. 5 Bände.

²⁾ *Postillae perpetuae in Biblia Rom.* 1471. 5 T. f.; nejlepší jest vydání od Feuerdentia a druhů. Lugd. 1590.

postillu Lyrovu,¹⁾ proti čemuž saský františkán Doring svého ře-
holního bratra hájil.²⁾ Nástupcem Pavlovým na stolci burgoském
stal se jeho učený syn Alfons (1435—1456.). Slavným vykladačem
stal se Alfons Tostatus. Byl doktorem v Salamance, dostal od
papeže Eugena IV. kanonikát a důstojnost scholastika, byl r. 1449.
za biskupa v Avile ustanoven a zemřel r. 1455. Psal komentář
ku pěti knihám Mojžíšovým a k větší části historických knih St.
Z. a k evangeliu sv. Matouše, kde velikou učeností ukazuje a
námitky španělských židů vyvrací.³⁾ Kardinál Ximenes dal je po-
zději r. 1502. na svůj náklad vytisknouti. Augustinián Jakub Perez
z Valencie († r. 1491.) psal komentář k žalmům a písni Šalo-
mounově.

Kardinál František Ximenes,⁴⁾ arcibiskup toloský, z řádu sv.
Františka, dal zhotoviti sborem znamenitých učencův a nákladem
50.000 zlatých první velikou polyglottu (Kompluckou čili Alkal-
skou); vedle textu latinského byly texty řecký, hebrejský, arabský
a jiné ještě východní texty; práce činila 6 foliantův, a trvala od
r. 1502.—1517. a byla skončena 4 měsíce před smrtí kardiná-
lovou.⁵⁾

V Itálii byli znamenitými orientalisty v 15. století Petr Rossi
ze Sieny, Jakub Filip z Bergama, Jan Picus z Mirandoly, Pal-
mieri, Giavozzo, Manetti a jiní. Tesio Ambrogio byl od papeže
Lva X. ustanoven za profesora východní literatury v Bologni.
Augustin Giustiniani vypracoval polyglottu žaltáře. Od r. 1477.
tiskla se hebrejská bible v Itálii. Dominikán Tomáš de Vio, Ka-
jetan zvaný, roku 1517. za kardinála povýšený, psal biblické kom-
mentáře. Četné byly všude postilly. Ve 14. století byla hojně
v užívání postilla dominikána Mikuláše z Gorramu. V Německu
užívali postill vídeňských professorů Jindřicha z Hess, Mikuláše
z Dinkelsbühlu († r. 1433.) a Tomáše Hasselbacha († r. 1466.).
Nejstarší česká postilla jest od Miliče, též Hus sepsal postillu.

¹⁾ Pauli Burgensis Additiones et Emendationes ad Postillas. 1429.

²⁾ Matth. Doring: Replica defensivae postillae ab impugnationibus Do-
mini Burgensis, neb Correctorium corruptorii Burgenis.

³⁾ Comment. ed Venet. 1502. 13 T.; Venet. 1728. 24. T. Jeho náhrobní
nápís: Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne

⁴⁾ Hefele, Der Card. Ximenes. Tüb. 1844. str. 120—158. — Fléchier:
Hist. du Card. Ximenes. Par. 1643. 2 T. po německu vyložil Fritz. Würzb.
1828. 2 Th. — I. de Marsolier: hist. du ministère du Card. Ximenes. Toul. 1694.

⁵⁾ Nápís zní: Biblia sacra; vetus testamentum multiplici lingua nunc
primo impressum T. I—V; N. T. T. VI. Compluti 1514—1517. f.

Hebrejšтина pěstovala se v křesťanstvu již před Reuchlinem, kterýž o povznesení jejího studia v Německu má veliké zásluhy. Za téhož času a dílem před Reuchlinem obírali se tímto studiem dominikán Petr Schvarz, který r. 1477. návod k naučení hebrejštině vydal; Rudolf Agrikola, který žalmy z původního textu přeložil; Řehoř Reisch ve Frýburku, Summenhart a Pavel Scriptoris v Tübingkách a Konrád Pelikan. Grammatika hebrejská a slovník od Reuchlina převyšovaly všechna dřívější taková díla.¹⁾

Značný vliv na biblické studium měl Erasmus Rotterodamský, který patero vydání Nového Zákona v původním textu r. 1516., 1519., 1522., 1527., 1535., obstaral, v kterýchžto dvou posledních vydáních užil také polyglotty komplucké; podal též latinský překlad, parafrase a krátké poznámky, uživ k tomu řeckých vykladačů. Ve Francii působil pro důkladnější biblická studia Faber Stapulensis (Jacques Le Fevre d' Etaples † r. 1537.) svými komentáři a svým francouzským překladem Písma sv., který dokončil r. 1523.; pro svou smělou kritiku byl zprvu censorován.

Čtení Písma sv. nezakazovala církev nikdy, ale bděla nad tím, aby z tohoto čtení žádné bludy nevznikaly. Kde toto nebezpečí hrozilo, vyšly zákazy o čtení Písma sv. neb jeho překladů v jazyku domácím. Však tyto zákazy byly vždy jen krajinské. Tak pro nebezpečí bludařství valdenského a albigenského zakázala synoda toloská r. 1229. čísti Písmo sv. a tarragonská r. 1234. užívati překladu romanského. Ostatně čtení Písma sv. bylo samo sebou pro drahotu knih obmezeno, nálezem knihtiskařství stalo se Písmo všem přístupné. Písmo bylo čteno, a zhotovovaly se překlady v jazyku domácím ve Francii, Anglii, Německu a Italii, a šířily se mezi lid. V Italii vydal první bibli tiskem v jazyku italském Malermi r. 1471., po které jiné následovaly, tak že do r. 1550. bylo v Italii 36 vydání celé bible a 35 vydání jednotlivých částí, jmenovitě žaltáře a Nového Zákona. Ve Francii bylo do r. 1524. devět vydání v jazyku francouzském. Ve Španělsku vyšla španělská bible již r. 1478. ve Valencii. V Německu vyšla první tištěná bible německá se znakem císaře Bedřicha III. bez udání místa r. 1460. nebo 1462. a potom ještě než Luther

¹⁾ Meyerhoff: Reuchlin u. seine Zeit. Berl. 1836. — Lameg: Joh. Reuchlin. Pforzheim. 1855. Opp. Reuchlini: De verbo mirifico libb. III. Tub. 1514. f.; De arte cabbalist. libb. III. Hag. 1517; de rudiment. heb. Phorcae. 1506. f. Bas. 1573. f.; de accentibus et orthographia linguae hebr. Hag. 1518; Epp. Hag. 1514. Však rabínská moudrost platila u něho více nežli křesťanská pravda.

svůj překlad vydal, vyšlo od r. 1460—1517. čtrnáct úplných biblí v nářečí t. zv. vysokém a pět v nízkém německém. Byla to tedy pouhá chloub a spolu drzí pomluva, že Luther bibli teprve pod lavicí našel, odtud ji vytáhl a přeložil.

Svatí apoštolé slovanští Cyrill a Method přeložili Písmo sv. na jazyk slovanský. Tento překlad zavedl okolo roku 988. velkokníže Vladimír na Rusi, kdež se ho s malými změnami podnes užívá. Poprvé byl tištěn r. 1581. v Ostrohu. Českých překladů bible máme veliký počet v rukopisech i u vydáních. Již ve 12. století měli Čechové celou bibli na jazyk český přeloženou. Z rukopisů vynikají: 1. Biblí česká z konce 14. století, v knihovně Mikulovské; 2. bible česká z roku 1391. z větší části nad latinským textem nadepsaná; 3. bible Leskovecká v Drážďanech, psaná od jedné Leskovecké šlechtičny bez udání roku; 4. bible litoměřická z r. 1411; 5. bible glagolská, kteréž benediktini Emauzští v Praze užívali, z r. 1416.; 6. bible česká přepsaná z dobré staré bible teutínské, ježto »jí bylo 300 a několik (na kraji připsáno 6) dvaceti let.«

Nejstarší výtisky Písma sv. v jazyku českém jsou následující: 1. bible pražská, t. j. bible česká vydaná v Praze roku 1488. folio (610 listů) prací Jana Rytlíka, Severina Kramáře, Jana od Čápů a Matěje od bílého Lva; 2. kutnohorská, t. j. tištěná na Horách Kutných r. 1489. folio (612 listů) skrze Martina z Tišnova, s rytinami na dřevě. 3. benátská, t. j. bible česká tištěná v Benátkách r. 1506. fol. (570 listů) u Petra Lichtenšteina; a mnohé jiné ještě. Ještě musíme připomenouti bible zvané »Melantrišské« t. j. bible vydávaná Jiříkem Melantrichem r. 1549., 1556., 1560., 1570., a 1577. Bratrská bible šestidílná, zvaná »králická,« byla vydána na Moravě v Králicích nákladem Jana Žerotína, pána z Náměstí v ll. 1579—1593. První katolická bible dle opravené Vulgáty jest t. zv. »Svatováclavská« vydaná nákladem dědictví sv. Václava v Praze na Starém městě v kolleji jesuitské u sv. Klementa v letech 1677—1715. ve fol. ve třech dílech.

§. 400. Kázání.

Církev byla vždycky pečlivá o hlásání slova Božího, a prikazovala biskupům a kněžím je kázati a věřícím pilně poslouchati. Všeobecný sněm lateranský IV. (can. 10.) učinil kazatelství výslovně povinností biskupů, kteří, když nemohli sami kázati, měli se aspoň při kathedrákách a konventualních kostelích o statné kazatele

postarati. V kázání bylo vykládati epištoly a evangelie, Otčenáš a Věřím v Boha. Kázání k lidu děla se jazykem lidu. Znamenité kazatele vidíme ve všech zemích. Znamenitým kazatelem byl sv. Vincenc Ferrerský,¹⁾ španělský dominikán. Narodil se ve Valencii r. 1346., maje věku svého 18 let vstoupil do řádu dominikánského a stal se zpovědníkem papeže Benedikta XIII. Od r. 1396. aneb 1398. působil jako kazatel po krajinách španělských, Francii, Italii, Anglii, Skotsku a Irsku. Mluvil po španělsku nebo latinsky, a lidé rozuměli mu. Vysocí i nízcí vycházeli mu v ústředí, i papež Martin V. a králové francouzský a aragonský. Účinek jeho kázání byl veliký. Ve Španělsku obrátil 25.000 židů a 8.000 mohamedánů. Umřel 5. dubna r. 1419. ve Vannesu v Bretagni. Papež Kalist III. prohlásil jej r. 1455. za svatého. V Italii byli znamenitými kazateli Šimon a Cassia († 1348.); sv. Bernardin ze Sieny a jeho řeholní bratři Albert ze Sarteanu a Jan Kapistran (nar. 1386., † 1456.), minorita František de Platea († 1460.), dominikáni Venturino z Bergama (okolo r. 1336.), a Jeronym Savonarola, pak Gabriel Barletta (kolem r. 1470.) Antonín z Vercelli (1480.), Michal z Milána, Bernardin de Bustis a Robert Carracciolo. Ve Francii vyznamenali se Mikuláš de Clemangis, Jan Gerson a minorita Olivier Meillard.

V Německu vynikali mezi kazateli Mikuláš Štrassburský, Jan Tauler, Jindřich Suso, potom Heynlin ze Steinu v Bernu a františkán Pelbart (r. 1490.). V Mohuči kázali s velkým prospěchem Angelus z Brunšviku († r. 1481.), Jan z Lauterenu, Gabriel Biel a světící biskup Sifrid z řádu dominikánského; v Oppenheimě (r. 1495.) Jan Gottfried z Odernheimu, který mnoho kázání sepsal a Augustinovo dílo: »O městě Božím« do němčiny přeložil; v Pasově kanovník dr. Pavel Wann. Spasitelně a blahodárně působili jako kazatelé Bratři společného života, jejichž zakladatel Gerhart Groot si veliké slávy kazatelské dobyl. Bylo pohledati kazatele, jakým byl Theodorich z Münsteru, tak že byl učiněn kazatelem celé provincie. Znamenitým kazatelem byl Jan Geiler z Kaiserberku.²⁾ Narodil se r. 1445., studoval na universitě frýburské, stal

¹⁾ Heller: Vincenz Ferrer. Berl. 1830. — Círk. Rok III. 29.

²⁾ J. B. Rhenanus: Joh. Geileri Vita ap. Riegger, Amoenitat. lit. Frib. Ulm. 1775. fasc. I. 56 sqq. — Ammon: Geilers v. K. Leben, Lehren und Predigten. Erlang. 1826. — Hist. pol. Blätter 1861. 1862. sv. 48, str. 637. 721. 949. sv. 49, str. 33. 390. Jeho kázání: Weltspiegel, d. i. Predigten über Sebastian Brants Narrenschiff. Basel. 1574. a potom častěji.

se professorem ve Frýburku a v Basileji, byl povolán za kazatele ke stoličnému chrámu nejprve do Würzburgu a pak do Štrassburku. V Štrassburku kázal po 36 let každou neděli a svátek a v postě denně; kázal po německu, ale pracoval své rozvrhy kázání jako jiní kazatelé po latinsky; kázal za velikého účastenství lidu a císař Maximilian I., kdykoli dlel v Štrassburku, chodil na jeho kázání. S kazatelnou rozbíral všechny otázky nejen církevní, ale též politické a občanské, tepal ostře všechny vady svého času a všech stavův, a nešetřil ani církevních knížat, jmenovitě ve svém *Narrenschiff* (*speculum fatuorum*). Zemřel 12. března r. 1510.

V Čechách vyznamenali se kazatelé Jan Milič z Kroměříže, Jan Štěkna, o němž praví Hus, že byl výtečným kazatelem, jako »zvučnou troubou«, a M. Jan Hus.

Při stoličných chrámech a pak ve všech větších a menších městech zakládala se kazatelská místa. Skoro každý farní a kollegiátní chrám měl též svého kazatele. V městech, kde bylo více farních, klášterních a kollegiátních kostelů, kázalo se ve všech. V postě kázalo se ve velikých městech denně, v menších několi-krát za týden. Z kazatelství vyvinuly se až zlořády v klášteřích žebravých mnichů v Elsasku, kde od půl noci až do 6. neb 7. hodiny ráno stále kázali. Geiler praví, že se tolik káže, až z toho jsou posluchači celí omrzeli. Mnozí biskupové kázali sami, jako biskup meziborský (Merseburg) Adolf z Anhaltu (r. 1514—1526). Universita Cambridgská měla papežskou výsadu vysílati ročně 12 kazatelů do všech krajin anglických a skotských s právem, aby ve všech kostelích a kaplích kázali a užívali této výsady. Mučen-ník biskup Fisher z Rochesteru založil jakýsi druh kazatelského semináře v Cambridge.

I na venkově kázalo se dost a dost, čehož důkazem jsou diecéšní předpisy, zpovědní zrcadla a návody k úřadu pastýřskému. Byly návody pro venkovské kazatele, mezi nimiž rozšířena byla díla: »Dormi secure«¹⁾ (Spi jistě) a »Slovník chudých« (Dictionarius pauperum). Knihkupci pěstovali tento druh literatury, poněvadž byl nejvýnosnější. Nejznamenitější knihy kazatelské z 15. století dožily se v letech 1460.—1500. přibližných vydání. Mnoho děl vyšlo o nedělních a svátečních epištolách a evangeliích, mnozí kazatelé rozbírali jednotlivé knihy Písem sv., aneb vyklá-

¹⁾ Dormi secure Rat(Reut)lingen, expensis magistri J. Otmar. 1484. Toto dílo mělo do r. 1536. 26 vydání.

dali články víry v jejich spojení. Kázalo se tenkrát tolik, jako dnes, a zanedbávati kázání pokládalo se dle zpovědních zrcadel za hřích smrtelný, když se dělo z opovrhování.¹⁾

§. 401. *Katechese a vyučování lidu.*²⁾

S pěstováním učené církevní literatury šly jednotejným krokem katechese a vyučování lidu. Kancléř university pařížské Jan Gerson složil knihu »de parvulis ad Christum trahendis« (kterak lze dítky přivést ke Kristu) o 3 dílech pro duchovní správce a neučené, kde rozpráví o víře a přikázáních, o zpovědi a umění šťastně umřít. Kniha byla přeložena do frančtiny a od Geilera do němčiny. Vyučovati lid ústně náboženství, slulo v středověku katechismus; teprve Lutherem dostala kniha, podávající základní články víry jméno katechismu. V 15. století bylo katechetické vyučování úzce spojeno s vyučováním o zpovědi. Co podává náš katechismus, to podávala tenkrát zpovědní zrcadla. Na taková zrcadla pro zpovědníky a kajícíky jest tehdejší literatura nesmírně bohata. Byly návody pro učené a neučené zpovědníky v takovém množství, že Jeronym Savonarola ve svém »Eruditorium confessorum«³⁾ je k moři, přes které méně vzdělanému knězi se přeplaviti nelze, přirovnal, a proto sám výtah z nich zhotovil. Spisovatel díla: Summa rudium⁴⁾ sepsal svůj návod proto, poněvadž málo zpovědníků jest s to, aby rozsáhlé takové knihy si zjednali mohli. Nesčíslný počet oněch knih, které v této době rozprávějí o 10 přikázáních, jsouce dle našeho pojmu katechismem, tenkrát však přípravou ke zpovědi, dělí se na tři třídy: 1. na knihy, které byly složeny pro učené zpovědníky k dalšímu jejich vzdělání; 2. na knihy pro obyčejné zpovědníky k jejich přímé praktické potřebě; a 3. na knihy, jazykem lidu pro lid.

Znamenitým dílem toho druhu jest »Praeceptorium« neb »Explicatio Decalogi,« které složil dominikán Jan Nider (Nyder) z Isny-e, který vstoupil v Norimberce do řádu dominikánského, stal se professorem ve Vídni, potom převorem v Basileji, rektorem svého řádu v Treviru, účastnil se roku 1431. sněmu basilej-

¹⁾ Janssen: Gesch. des deutschen Volkes seit dem Ausgange des M. A. I 29 sqq.

²⁾ Möhler: Gams K. G. III. 79 sqq. — Janssen. I. 36 sqq.

³⁾ Ed. Paris. 1510., 1517. Venet. 1520; 1543.

⁴⁾ Ed. Reutling. 1487. f.

ského a zemřel r. 1438. v Norimberce. Sebral pro kazatele a zpovědníky nejprve svého řádu zákony Boží a církve v jedno Praeceptorium a vyložil jednotlivé zákony a příkazy.¹⁾ Psal ještě jiná díla o zpovědi a pokání.²⁾

Nejrozsáhlejší dílo o desateru Božích přikázání z tohoto času jsou: *Speculum aureum de praeceptis divinae legis*³⁾ (Zlaté zrcadlo o přikázáních zákona Božího). Složil je ve formě kázání (221) Belgičan Jindřich Herp, provinciál františkánů, který dlouhý čas v Kolíně žil a v Mechlíně r. 1478. zemřel, jsa slavným kazatelem. Kázání Mikuláše Dinkelspühela, rodem ze Šváb, který byl znamenitým kazatelem ve Vídni, rektorem tamější university a horlivým účastníkem kostnického sněmu, jsou hlavně katechetickým vyučováním lidu.⁴⁾ Počet tištěných děl o desateru Božích přikázání nelze přehlédnouti, proto vyučování lidu nebylo před reformací zanedbáváno.

První katechismus, který v německé řeči vyšel tiskem, byl »Der Kersten Spegel« (Der Christenspiegel) r. 1470. od znamenitého kněze Theodoricha z Münsteru, nářečím dolnoněmeckým, který mnohých vydání se dočkal a od biskupa utrechtského Davida († r. 1496.) duchovenstvu jeho diecése doporučen byl.

Částkou vyučování lidu onoho času byla tak zvaná »bible chudých« (*Biblia pauperum seu historiae Veteris et Novi Testamenti*). Nežli bible se tiskla, dostal lid do svých rukou malou knihu, skládající se obyčejně ze 40 na jedné straně potištěných tabel v 4°, které obsahovaly dějiny biblické, obyčejně z Nového Zákona, někdy též ze Starého. Tak mohl lid za malý peníz učiniti si pojem o biblickém obsahu. Vedle této bible chudých bylo ještě »*Speculum humanae salvationis*« (nebo *Spiegel menschlicher Behalt'nuss-Erlösung* — Zrcadlo lidského vykoupení), kteréž dílo až do 12. století sahá a všechno v obrazech podává, co se vzta-huje na vykoupení člověka Ježíšem; začíná pádem andělův a končí

¹⁾ Dočkalo se četných vydání

²⁾ *Confessionale* nebo *Manuale confessorum*; *Consolatorium timoratae conscientiae*; *de lepra morali*; *sermones*.

³⁾ ed. Mogunt. 1474; Norimb. 1481; Argentor. 1486; Basil. 1496.

⁴⁾ Jeho rozpravy (*tractatus*) vydal Jak Wimpfeling. Argentor. 1516. jsou: 1. de dilectione Dei et proximi; 2. de praeceptis decalogi; 3. de oratione dominica; 4. de tribus partibus poenitentiae; 5. de octo beatitudinibus; 6. de septem peccatis mortalibus et 7. virtutibus illis oppositis; 7. confessionale de septem peccatis mortal. 8. de quinque sensibus. Jsou to katechetické řeči k lidu.

královstvím nebeským. Dílo »Ars moriendi« (Umění šťastně umřítí) skládalo se obyčejně z 24 tabel; ďábel bojuje s andělem strážným při umírajícím a svádí ho paterým pokušením k nevěře, zoufalství, netrpělivosti, pýše a k lakotě, kdežto anděl opačně ctnosti mu ukazuje. Oblíbené byly obrazy »tanec se smrtí«, ukazující, kterak žádné stáří, žádný stav a vůbec nic nechrání od smrti. Smrt vystupuje jako kostlivec a uchopí někoho papeže, císaře, krále, biskupa, kněze, mnicha, bohatého a chudého a vede do kola. Myšlénka sama jest prastará, nejstarší vyobrazení »tance se smrtí« jest v Basileji z r. 1312. Též o »apoštolském vyznání víry« byly obrazy, podobně o Otčenáši, Desateru Božích přikázání a sedmeru hlavních hříchů. Tyto obrazy byly důkladným názorným vyučováním lidu a zastupovaly naše katechismy a biblické dějpravy.

Hlava pátá.

Služby Boží a církevní kázeň.

§. 402. Svátosti vůbec; křest a biřmování.

Počítati svátosti ustálilo se na počet: sedm a znenáhla nedovolovalo se jich více nebo méně čítati, t. j. biřmování jako doplněk křtu a poslední pomazání jako doplněk pokání k těmto připočítávati a je tak stahovati, a svátost svěcení kněžstva zase ve dvě nebo tři svátosti rozšiřovati. Podstata svátostí Nového Zákona spatřovala se proti Starému Zákonu v tom, že milost Boží netoliko znamenají, ale též působí. Učení o svátostech vyvinuli scholastikové; rozeznávala se forma a látka svátostí a spory vedly se pouze o to, zdali Kristus předepsal formu u všech svátostí, i při biřmování a posledním pomazání. Dobře rozeznávaly se podstatné části svátostí, t. j. forma a látka a připojené církevní obřady; pevně stanovil se nutný úmysl při posluhování svátostmi a držel článek víry, že hodnost posluhovače nemá vlivu na platnost svátosti. Spory skotistův a thomistů v tomto ohledu nevztahovaly se na nic podstatného.

Křest, jehož nutnost proti bludařům i pro malé dítky se hájila, uděloval se přirozenou vodou svěcenou, v chrámech chovanou a uzavřenou, pravidelně trojím ponořením; teprv od 12. století začalo se sem tam užívatí polévání, kterýžto obyčej potom svou vhodností panujícím se stal. Církev žádala, aby křestní formule přesně a jasně se vyslovovala; v případě, kdy laikové křtili, měli užívatí řeči národní a kněz měl vyučiti lidi, jak a co mají říkati, potom měl v takovém případě zkoušeti, zdali křestní formule dobře se užilo, a ostatní obřady doplniti.

Biřmováním posluhoval biskup, děláje sv. křížmem kříž na čele pokřtěného a říkáje dnešní formulí. Nekřtěný nemohl býti biřmován, a synody žádaly, aby biskup i biřmovanec byli lační. Tato svátost zanedbávala se zhusta. Ve 12. století hádali se ve

školách, může-li touto svátostí i kněz posluhovati, máje k tomu pravomocnost od papeže; někteří to popírali, jako Robert Pullenus, jiní zas, jako sv. Tomáš Aquinský, hájili; tito majíce pravdu, zvítězili.

§. 403. Svátost pokání; kajicní kázeň; odpustky.

Svátost pokání probíhá u hříšníka trojím úkonem: lítostí, zpovědí a dostiučiněním, aby obdržel odpuštění hříchů, k čemuž přistupuje rozřešení knězem. Sem spadající otázky rozbírali scholastikové a rozcházeli se v strany. Duns Skotus kladl podstatu svátosti v rozřešení a měl lítost a zpověď za podmínky svátosti a nikoliv její části. Svatý Tomáš Aq. kladl odpuštění hříchův hlavně v rozřešení, ale též v úkony kajicníkovy, pokud jsou ctnostmi. Byly spory, zdali odpuštění hříchů následuje hned po lítosti nebo teprve po rozřešení. Někteří mysli, že v případě nutnosti, kde není kněze po ruce, zpověď i laikovi vykonati se může, což bylo v obyčeji, a sv. Tomáš toho hájil a měl takovou zpověď za svátostní; však potom, když nutnost pominula, měl se člověk knězi vyzpovídati,¹⁾ ale toho všeho popíral Skotus právem. V případě nutnosti mohli také dle některých synod i jáhnové zpověď slyšeti a pokání ukládati.²⁾

Místo bývalé formy deprekatorní při rozřešení začalo se od 13. století užívati formy indikativní, jak ji na př. udává synoda trevírská z r. 1227.: »Auctoritate, qua fungor, ego te absolvo a vinculo excommunicationis et restituo te unitati Ecclesiae sanctae in nomine Patris et Filii et Spiritus s. Amen.« Všeobecný sněm lateránský IV., vida vlažnost věřících v přijímání svátosti pokání, přikázal pod trestem vyobcování z církve a v případě smrti pod trestem zbavení církevního pohřbu, aby každý alespoň jednou za rok se vyzpovídal a v čase velikonočním Tělo Páně přijal. Zpověď bylo konati vlastnímu faráři a pouze s jeho svolením cizímu knězi, kterýž jinak kajicníka rozřešiti nemohl. Zpovědník musil zachovati pečeť zpovědní pod trestem sesazení se svého úřadu a tuhé klášterní vazby, v níž by pokání činil.³⁾ Lékař měl pod trestem vyobcování z církve nemocného hned na počátku

¹⁾ Summa Theologiae P. III. quaest. 8. art. 2.

²⁾ Hefele V. 671. 703. 697. 932.

³⁾ can. 21.

nemoci k tomu míti, aby si zavolal kněze a s Bohem se smířil.¹⁾ Za příčinou kanonu 21. lateránského sněmu VI. vznikly brzo spory, zdali lze se platně zpovídati řeholníkovi, jmenovitě žebravým mnichům, kteří se rozsáhlým papežským výsadám těšili. Francouzští biskupové, university a faráři tvrdili, že taková zpověď jest neplatna. Všeobecný sněm vienský rozhodl, že mnichové žebraví chtějící zpovídati, mají žádati biskupa za dovolení a teprve kdyby je nejenom tomu neb onomu, ale všem odepřel, má papež toto dovolení udělit.²⁾ Synody stanovily, aby žebraví mnichové pouze s dovolením diecésního biskupa zpovíдали.

Veřejnému pokání jako části dostiučinění podrobovali se ještě mnozí, ano i mocní panovníci, jako na př. císař Jindřich IV. v Kanosse, král anglický Jindřich II., hrabě toulouský Rainer a jiní, však ztrácelo se znenáhla, až se na dobro ztratilo. Rovněž zanikala a zanikla stará kajicní kázeň; kajicník obdržel rozřešení od kanonických trestů dřív, nežli vykonal předepsané dostiučinění, jenom když ukazoval lítost. Za skutky dostiučinění ukládaly se posty, almužna, pouti, modlitby, vstoupení do řehole a účastenství v křížáckých výpravách. Při úpadku kajicní kázně měli zpovědníci kajicníkům staré kanonické tresty alespoň na paměť uváděti, aby velikost svých hříchů poznali a upřímněji se káli. Mrskati se bylo zprvu ve středověku pokutou dobrovolně převzatou, která měla jaksi trest zavrženců názorným učiniti a hřích citelně potrestati. Později stalo se mrskání skutkem dostiučinění a ukládalo se mnohým, jmenovitě řeholníkům. Ludvík IX. sv., král francouzský, rozdával o novém roce svým dvořanům malé stříbrné řetízky, aby se mrskali; císař Ota IV. († r. 1218.) byl též tímto způsobem přísným na sebe. Při úpadku kajicní horlivosti chtěli mnozí panující vlašnost napravit a Bohu za ni dostiučiniti a mrskali se, což brzo takové oblíby došlo, že celé zástupy mrskáčů v Itálii a Německu se objevili. Však brzo zakořenily se u nich zlořády, nemravnost a bludy, tak že papežové a biskupové proti nim zakročovali. Svatý Vincenc Ferrerský měl na svých missijních cestách celé zástupy mrskáčů ve svém průvodu, kteříž ovšem ke vzdělání věřících byli. Však když ve jménu kostnického sněmu Gerson za jejich odstranění žádal, uposlechl svatý.

¹⁾ c. 22. Hefele, V. 793.

²⁾ Hefele VI. 479.

Mnohé hříchy zadrželi si k rozřešení papežové a biskupové, od kterýchžto rezervátů mohli mimo ně pouze jejich zplnomocnění, obyčejně od nich vyslaní poenitentiáři, rozřešovati.

Poněvadž klatby a vyobcování z církve zhusta a přes míru se užívalo, ztratily tyto tresty mnoho ze své hrůzy, otřely se, pozbyly svých prvotních účinkův a byly ve svých následcích zmírněny, což papeži a synodami stanoveno bylo.

Odpustky stávaly se křížáckými výpravami do sv. země, které svými obtížemi a namaháními staré předepsané kající skutky jistě převyšovaly, byť vždycky pravé kající horlivosti nevzbuzovaly, mnohem častějšími, jmenovitě odpustky plnomocné (*indulgentiae plenariae*). Poněvadž biskupové odpustky příliš štědře udělovali, obmezil je všeobecný sněm lateránský IV. jenom na svěcení kostela, kde mohli udíleti odpustky jednoho roku, a pak na výroční slavnost posvěcení chrámu, kde mohli propůjčovati odpustky 40ti dnů.¹⁾ V těchto dobách začali se odpustky udělované křížáckým výpravám dávati též na jiné prospěšné a bohumilé skutky, tak na př. papež Innocenc III. udělil r. 1209. odpustky na stavbu mostu přes řeku Rhône v Lyoně, neboť stavěti mosty a upravit býlo v středověku pokládáno za skutek Bohu milý; a papež Innocenc IV. r. 1248. na stavbu dómu kolínského a r. 1248. dómu upsalského. Milostivé léto (*jubilaeum*) s jeho plnomocnými odpustky zavedl papež Bonifác VIII. roku 1300. a mělo se slaviti každých sto let. Papež Klement VI. snížil roku 1343. tento čas na 50 let, Urban VI. roku 1389. na 33 léta, konečně Pavel II. r. 1468. na 25 let. Jubilejní odpustky měly původně za podmínku návštěvu Říma, která teprve později za jiné dobré skutky zaměněna byla.

Plnomocné odpustky udělovaly se později bojovníkům proti bludařům, severním pohanům a nepřátelům Apoštolského Stolce, čímž kající kázeň utrpěla, a ještě více, když jednotlivé kláštery a poutní místa odpustky nadány byly. Scholastikové vyvinuli učení o odpustcích, stanovíce, že jimi odpouštějí se časné mstící (vindikativní) tresty, za něž dosti si bere Bůh z překypujícího (supererogativního) pokladu zásluh Krista a svatých; tento poklad spravují biskupové a papež, a odpustky lze přivlastniti též zemřelým přímluvou čili modlitbou toho, kdož odpustky získal. Že k získání odpustkův jest nutná kajinnost, stav milosti Boží a vykonání všeho toho, což a jak církev předpisuje, není třeba připomínati.

¹⁾ can. 62. ap. Hefele, V. 803.

§. 404. Večeře Páně (Svátost a oběť).

Středem veškerých služeb Božích byla a zůstane Večeře Páně. Názory theologů, co se stane po posvěcení chleba a vína, byly rozličné: někteří mysli, že podstata chleba zmizí, ve své nic se navrátí, a na její místo Tělo Páně nastoupí, tak učili jmenovitě skotisté, nebo že v původní živly se navrátí; jiní mysli, že podstata chleba a vína promění se v Tělo a Krev Páně, tak jmenovitě sv. Tomáš Aquinský; konečně mysli někteří, že chléb a víno buď zcela nebo z části ve Večeři Páně zůstávají. Všeobecný sněm lateránský IV. užil ve svém symbolu slova: »přepodstatnění« (transsubstantiatio), čímž přesně víru církve vyjádřil.¹⁾ Dominikán Jan z Paříže myslil okolo r. 1289., že přítomnost Těla Kristova s chlebem lze si tak představit jako spojení jeho božské přirozenosti s lidskou. Pařížský biskup Vilém uložil mu mlčení pod trestem klatby, a odňal mu posléze r. 1304. úřad učitelský. Theologové drželi se učení Petra Lombarda, že po posvěcení není více ve Svátosti Oltářní podstata chleba a vína, ačkoli způsoby (species) zůstávají, rovněž není tam více žádné substantiální formy; tyto accidente jsou bez podmětu, a Tělo Kristovo trvá potud, pokud způsoby trvají. O vodě přimísené do vína pravilo se, že se promění ve víno a s vínem v Krev Páně. Mnozí theologové z veliké úcty k Svátosti Oltářní tvrdili, že kdyby od myši neb jiných zvířat pohlcena byla, v původní chléb se promění.

Spolu vyvinuli scholastikové a přivedli k veliké jasnosti učení »o spoludoprovázení Těla a Krve Páně« (concomitantia Corporis et Sanguinis Domini), dle něhož promění se chléb především v Tělo Páně a víno v Krev Páně, ale poněvadž jest to »živé« Tělo a »živá« Krev, tu »doprovází« Tělo Páně Krev, a Krev opět Tělo Páně. Čím více toto učení v lid vcházelo a jasnějším se stávalo, tím řidší stávalo se přijímání pod obojí způsobou a pomínulo konečně i laiků na dobro. Jenom v jistém smyslu připisovali někteří scholastikové větší činnost přijímání pod obojí způ-

¹⁾ Una vero est fidelium universalis ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, in qua idem ipse sacerdos et sacrificium Jesus Christus, cujus corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus et vino in sanguinem, potestate divina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit rite ordinatus secundum claves ecclesiae, quas ipse concessit apostolis et eorum successoribus Jesus Christus. Hefele V., 784.

sobou. Přijímání pod obojí dělo se tak, že sv. Hostie do sv. Vína se namočila, což papež Urban II. r. 1095. na synodě klermontské zakázal, ale udrželo se to až do 12. století, kde přijímání pod obojí pomíjelo. Kostnický sněm zakázal je výslovně. K snadnějšímu pozření sv. Hostie podávalo se na mnohých místech nesvěcené víno v kalichu laikům, kteří však měli býti poučováni, že to není Krev Páně. Přijímání dítek hned pokřtu pominulo od 12. století, a bylo synodami zakázáno jakožto nepotřebné, poněvadž všechno, což jim třeba bylo, na křtu obdržely; přece však udrželo se na některých místech až do 15. století.¹⁾

Učení, že Svátosti Oltářní se klaněti máme, dostalo svůj výraz tím, že se sv. Hostie při mši sv. pozdvihovala, a znamení zvonkem dalo, aby všichni klekli a jí se klaněli. Ano mnohé synody předpisovaly, aby se dalo znamení i na zvon, by lidé jsoucí v práci a mimo kostel jí se klaněli. Její schránka měla býti na oltáři nebo v jiném zvláštním a vzácném místě a z drahého kovu zhotovena; rovněž pyxis, která k nemocnému se nesla. Kněz nesa Svátost Oltářní měl býti oděn superpelicí, držeti ji na prsou, před ním nésti se světlo a dávatí znamení zvonkem, aby kolemjdoucí poklekli a jí se klaněli, začez odpustky několika dní od synod obdrželi. V kostele mělo před Svátostí Oltářní hořeti »věčné světlo«, a ona se obnovovati často, dle některých synod týhodně.

Víru v přítomnost Těla Božího vyjadřovala slavně **slavnost Božího Těla**. Na základě vidění zbožné klášternice Juliány z Retinny zavedl tuto slavnost r. 1246. lutišský biskup Robert; Juliána viděla měsíc plný lesku a krásy, který však na jednom místě byl temným, což vykládala, že Svátost Oltářní zvláštní slavnosti pohřešuje. Ale tato novota nelíbila se četným, a slavnost pominula. Papež Urban IV., který býval arcijáhnem lutišským, odporoučel tuto slavnost pro zázrak, který v Bolzeně r. 1464. při mši sv. se udál. Papež Klement V. se schválením kardinálů zavedl ji pro celou církev r. 1311. za času sněmu všeobecného ve Vienně, a ustanovil pro ni čtvrtek po svatodušní oktavě, poněvadž zelený čtvrtek se nehodí. V Německu zavedl ji teprve kardinál Mikuláš z Kusy. Nynější officium o této velebné slavnosti s krásnými hymny »Pange lingua, Lauda Sion Salvatorem, Adoro te devote latens Deitas, O esca viatorum« složil k rozkazu papeže Urbana IV. sv. Tomáš Aquinský. Kdy byl průvod o Božím Těle zaveden,

¹⁾ O přijímání srv. Damberger, Synchronistische Gesch. der Kirche u. der Welt. im M. A. VII. 203; a Kritikheft 38-42.

nelze určit; jisto jest, že byl již r. 1433. za papeže Martina V. a jeho nástupce Eugena IV., kteříž udělili odpustky všem, kteří by přítomni byli officiu nebo průvodu Božího Těla.

K chování a vystavení Svátosti Oltářní vznikly tabernakuly na oltáři a monstrance, též zvláštní domky. Básnictví a umění zápasilo o to zvelebovati tuto Svátost.

Kdy začala **výstava Svátosti Oltářní** na oltáři, nelze říci; když Ludvík Svatý, král francouzský, r. 1248. onemocněl, byla Svátost Oltářní po celé říši v kostelích vystavena.

Papež Řehoř VII. provedl zrušení mozarabské liturgie ve Španělsku a slovanské v Čechách a Polsku, a místo ní nastoupila všudy římská.

Večeře Páně jakožto oběť mše sv. byla hlavními službami Božími, a věřící byli povinni mši sv. obcovati v neděli a svátek, a pokud možná, ve farním kostele. Offěry děly se dále, a záležely ve vosku a penězích. Soukromé mše sv. obětovaly se zhusta; poněvadž mnozí kněží pro stipendium čili almužnu, kterou při tom dostávali, mnohých zlořádů se dopouštěli, zakročovaly zde synody. Binace (t. j. sloužití dvě mše sv. týž den jedním knězem) nebyla dovolena leč v případech nutnosti. Za zemřelé konaly se výroční zádušní služby Boží (anniversaria), ale obětovati za živé, aby brzo zemřeli, bylo zakázáno.

Jako liturgikové vyznamenali se v těchto dobách Ivo Chartreský,¹⁾ Rupert z Deutzu²⁾ Jan Belet, ³⁾ papež Innocenc III.⁴⁾ a Vilém Durantis, biskup z Mende († r. 1296.).⁶⁾

§. 405. Poslední pomazání.

O této svátosti nemocných děje se zhusta zmínka, a scholastikové rozebírají ji všestranně. Náhledy rozcházel se o to, kolikrát ji lze přijati. Klugnyčtí mnichové posluhovali jí týmž osobám

¹⁾ Trevirská synoda z r. 1227. Hefele, V. 842.

²⁾ Microl. de eccles. observationibus.

³⁾ Ruperti Tuitiens. de divinis officiis libb. XII.

⁴⁾ Divin offic. ac eorundem rationum brevis explicatio; ed Durant. Venet. 1599.

⁵⁾ De sacrificio Missae s. Myster. Missae. libb. VI. po německu od Hurtera. Schaffhausen. 1845.

⁶⁾ Quill. Durantes, episc. Mimatensis Rationale div. officiorum libb. VIII. (složeny r. 1286). ed. Mogunt. 1459. Lugd. 1574. Venet. 1609.

častěji, čehož jiní neschvalovali. Ivo Chartresský myslil, že lze ji jenom jednou za života přijati, poněvadž náleží k svátosti pokání a dle Augustina a Ambrože jenom jedno pokání konati jest dovoleno; jiní zase jako Petr Ctihodný, Alanus ab Insulis, soudili právě z toho, že ku pokání náleží, že jest ji jako toto častěji přijímati. Bonaventura a Tomáš Aq. podali pak přesně učení církve. Které údy mazati jest, nebylo všudy jednotejným obyčejem; některé církve užívaly formy deprekativní, jiné zas indikativní: *Ungo oculos hos consecrato oleo in nomine Patris etc.* Ku posluze touto svátostí stačil jeden kněz. Účinky její vypisovaly se slovy sv. Jakuba; jmenovitě připisovalo se jí odpuštění hříchů všedních a těch, které zpovídati se hříšník zapomněl. Nedospělým se neudělovala; bylo k ní třeba stáří 14—18 let.

§. 406. *Svěcení kněžstva.*

O této svátosti hádali se učenci, zdali již nižší svěcení jsou svátostí, ačkoliv papež Urban II. na synodě beneventské r. 1098. stanovil, že jáhenství a kněžství jsou »*ordines sacri*,« poněvadž již v staré církvi byly.¹⁾ Synody přikazovaly, aby tato svátost důstojně se udělovala a přijímala beze všeho svatokupectví, a zachovaly se předpisy o čase svěcení a intersticiích. Absolutní ordinační byly neplatny. O platnosti svěcení, které svatokupečtí a vyobcování biskupové vykonali, byly spory; někteří měli je za platné, jiní zase za neplatné; výroky papežův a synod zněly rozmanitě. Petr Lombardský vypočítává různé náhledy a má tuto otázku za nerozřešitelnou; Gratian nemohl též sobě odporující kanony srovnati, kloně se ku platnosti takových svěcení. Byly čtyři náhledy: 1. Bludařští a sesazení biskupové ztrácejí tím moc světiti, pročez nemohou světiti platně, a jejich úkony jsou neplatny; 2. oni podržují moc světiti, mohou světiti, ale kteříž od nich posvěcení jsou, nic neobdrží; 3. jejich posvěcení jest platné, a od nich posvěcení dostávají všechno, co svátost v sobě obsahuje; 4. posvěcení jest platné a svátost udělena, však posvěcený nedostává milosti, poněvadž se to děje proti zákazu církve; tak jmenovitě sv. Tomáš Aquin. Tento poslední pravý náhled vítězil od 12. století, stal se platným, a výroky papežů stávaly se v tomto ohledu určitějšími. Četní scholastikové neměli biskupství za zvláštní ordo (řád) a upí-

¹⁾ Hefele V. 180.

rali mu zvláštní ráz, majíce je za rozšíření kněžství (presbyteratu), čili za splnomocnění kněze k jistým novým úkonům, z čehož jim potom plynulo, se sesazený biskup ztrácí právo světit. Za to byl Raimund z Pennaforte a četní kanonisté již před sbírkou dekretálů Řehoře IX. pro to, že každý biskup platně světí, ať jest v církvi nebo mimo ni, jenom když vykoná to, co vykonati jest, ačkoli vždycky tím právo se neuděluje vykonávati moc udělenou. Tento pravý názor převládal, a činil se rozdíl mezi mocí řádu a pravomocností.

§. 407. *Manželství.*

Manželství bylo scholastikům svátostí a pokládalo se za prostředek proti nezdrženlivosti a tělesnosti. Žádalo se, aby veřejně před tvář církve a kněze po řádně vykonaných ohláškách se uzavíralo. Nedospělé dívky neměly se k manželství připouštěti leč v zájmu pokoje. Tajná manželství byla zakázána, a žádný kněz neměl cizince oddati, leč měl list od svého biskupa neb oficiála.¹⁾ Všeobecný sněm lateranský IV. (r. 1215.) zrušil švagrovství v 2. a 3. stupni jako rušící překážku manželství, obmezil příbuzenství na čtyři stupně, prohlásil dívky z tajných manželství v zapověděných stupních za illegitimní, (nemanželské), třeba snoubenci o své překážce nevěděli, a suspendoval kněze na tři léta od jeho úřadu, který tajného manželství nezakázal nebo mu přítomen byl.²⁾ Druhému manželství nepřála církev, poněvadž nesrovnává se více se spojením Krista a církve. Cizoložníci byli veřejnému pokání podrobováni. V zapověděném čase, t. j. od adventu až do Zjevení Páně, a od devítníku (suptuagesimy) až do velikonoc nebo svatodušních svátků nesměla se žádná slavná svadba konati; snoubenci musili přijmouti svátost pokání.

§. 408. *Poc̃ta Panny Marie; spor o jejím nepoškvrněném početi.*

Poc̃ta Panny Marie pěstila se jako v předešlých dobách, a theologové nazývali ji hyperdulií (vyšší službou nebo poc̃tou),

¹⁾ Trevirská synoda z r. 1227. Hefele V. 842.

²⁾ Can. 50.-52. Hefele V. 800.

chtějící její vznešenost a intensitu od obyčejné pocty svatých naznačiti. Stavěly se chrámy k její cti, a vznikala četná poutnická místa, mezi nimiž bylo nejznamenitější Loreto, kamž domeček Panny Marie přenesen byl. Když mohamedáni sv. zemi nadobro vybojovali, vzavše útokem poslední křesťanskou pevnost Ptolomaidu, přenesen byl dům Panny Marie od andělů z Nazareta k městu Ravanici v Dalmacii dne 10. května r. 1291., a potom 10. prosince r. 1294. do Loreta, kde podnes v hlavním chrámě jest.¹⁾ Jiným znamenitým poutním místem stala se Maria-Zell ve Štýrsku. Znamenití básníci a řečníci velebili Pannu Marii ve svých hymnech a řečech, jako na př. ss. Bernard a Bonaventura. Modlitbu růžence se všemi tajemstvími našeho vykoupení vyvinuli dominikáni.

Vznešenost, čistota od veškerého hříchu a svatost života Panny Marie byly vždycky v pokladu víry (depositu fidei) církve. Byly toliko spory, kdy tato čistota od hříchu začala. Srdce každého křesťana poznává to samo sebou, že ta, z jejíhož těla vzniklo tělo Spasitelovo, nemohla býti členem říše ďáblovy, že musila bez prvotního hříchu býti počata. **Svátek početí Panny Marie** slavil se nejprve v církvi východní; na konci 11. století nalézáme jej v Anglii, odkudž do Francie přešel. Okolo roku 1140. slavili jej kanovníci lyonští, což sv. Bernard ostře káral,²⁾ poněvadž to činili bez schválení církevní vrchnosti, a jest prý to novotou proti Otcům, kteří nic podobného neměli; musí prý se se činiti rozdíl mezi Vykupitelem a vykoupencem, a nesluší připisovati Panně Marii, co pouze Synu Božímu náleží; ostatně prý by muselo totéž platiti též o rodičích a prarodičích Panny Marie. Tyto důvody nemají patrně žádné podstaty, a veškerá vážnost sv. Bernarda nebyla s to, aby tuto slavnost zamezila. Darmo brojil proti tomuto učení a svátku mních Potho v klášteře Průmském v Trevirsku,³⁾ darmo jej zakazoval biskup pařížský Mořic (Mauritius) r. 1175. Nadarmo vystoupil Petr Cellský (Cellensis), opat od sv. Remeše (Remigia), pozdější biskup proti anglickému mnichu Mikuláši, obhájci neposkvrněného početí Panny Marie, a tvrdil, že Panna Maria teprve po narození Kristově od veškerého stínu hříchu osvobozena

¹⁾ Horatii Turselini Lauretanae hist. libb. V. Rom. 1597 a potom častěji. Stavivo sv. domku v Loretě, jeho stavitelské rozměry a sloh srovnávají se do nejmenších podrobností s jeho původní půdou a původním bytováním v Nazaretě, tak že o totožnosti jeho moudrým způsobem pochybovati nelze.

²⁾ Bernardi Ep. 174. ad canonicos Lugdun.

³⁾ De statu domus Dei. in lib. III. v Biblioth. PP. max. Lugd. XXI. 502.

byla, a haněl anglické »snáře«. ¹⁾ V třináctém století byl tento svátek, ač nebyl přikázán, všudy rozšířen; valná kapitola františkánů v Pise předsala jej 1263. pro celý řád. Theologové učili, že Panna Maria již v mateřském životě byla od hříchu prvotního osvobozena, rozcházejíce se toliko o okamžení, kdy se to stalo. Basilejský sněm prohlásil v sedění 36. dne 17. září r. 1439. neposvrtné početí Panny Marie za článek víry ²⁾; však tento výrok byv učiněn za jeho rozkolu nebyl papežem ani rozptýlenou církví schválen, a spory trvaly dále.

§. 409. Úcta svatých a jejich ostatků.

Úcta Svatých a jejich obrazův a ostatků byla veliká; církve schvalovala ji, zavrhuje však veškerou pověřivost. Jmenovitě byla veliká touha po ostatcích Svatých, které za veliký peníz se kupovaly; z čehož veliké zlořády vznikaly. Rozšiřovaly se falešné ostatky Svatých, nebo věci jim, Panně Marii a Kristu Pánu prý náležející od podvodníků, kteří víru lidu chtěli vykořistiti; jmenovitě od časů křížáckých výprav na Východ zaplavoval se Západ falešnými ostatky. Proti takovým zlořádům zakročovali papežové a biskupové; všeobecný sněm lateranský IV. (c. 62.) zakazoval ostatky prodávati a nové bez papežského schválení ctíti.

Papež Alexander III. vyhradil právo vřadovati mezi svaté Apoštolskému stolci, kterýž od této doby život a zázraky každého, jenž za svatého prohlášen býti má, se vší přísností, důkladností a přesností vyšetřuje. Okolo r. 1200. žádalo solnohradské duchovenstvo za svatořečení biskupa Virgilia Apoštolskou stolicí.

§. 410. Svátky.

Počet zasvěcených svátků byl veliký, což pro obecný pracovní lid bylo velikým dobrodiním. Synoda toloská z r. 1229. vypočítává svátky takto: narození Páně, sv. Štěpána, Jana Ev., Mládětek, Sylvestra, obřezání Páně, Zjevení Páně, očistování Panny Marie, zvěstování, nanebevzetí a narození P. M., velikonoce a dva

¹⁾ Petrus Cell. Lib. VI. ep. 23.; Lib. IX. Epp. 9. 10. v Bibl. PP. max. Lugd. XXIII. 878.

²⁾ Hard. VIII. 1266; Mansi XXIX. 182 sq.; Hefele VII. 781.

dni po nich, tři prosebné dni, hod Boží svatodušní a dva dni po něm, narození Jana Křtitele, nalezení a povýšení sv. Kříže, dni 12 apoštolů, Maří Magdaleny, Vavřince, Martina, archanděla Michala, posvěcení chrámu a den patrona kostela (patrocinium). Bezpochyby nedopatřením není vytčena slavnost nebevstoupení Páně.¹⁾ Tyto svátky musely se lidu předcházející neděli ohlašovati; lid měl odpočívat od práce,²⁾ býti přítomen mši sv. a kázání a kdo bez příčiny chyběl, měl zaplatiti 12 denárů pokuty. Ke cti Panny Marie odporučela se návštěva kostela v sobotu večer.³⁾

Oxfordská synoda z r. 1222. uvádí ještě více svátků zasvěcených; mimo uvedené: obrácení sv. Pavla, slavnost kathedry Petrovy, všech svatých, sv. Jiří, veliký pátek, tři dni po velikonočním a tři dni po svatodušním hodu Božím, dva svátky Jana Křtitele, svátek sv. Markety, Petra v okovech, sv. Kateřiny, Klementa, pak patrony anglické: sv. Augustina apoštola, Tomáše Bekketa, Edmunda Vyznavače, Edmunda Vyznavače a krále; pak bylo ještě několik polosvátků, svatvečerů (vigilií) a čtvero suchých dnů (quater). K těmto svátkům přistoupilo početí Panny Marie, Boží Tělo a nejsvětější Trojice. Slavnost nejsv. Trojice nevznikla žádnou zvláštní příčinou; začala se v mnohých církvích světiti jako soubor hlavních předcházejících svátků Páně a jako dokončení svátků svatodušních; tak v Arlesu a Lutichu. Papež Jan XXII. zavedl ji r. 1334. pro všeobecnou církev jako duplex secundae classis.

Papež Bonifác VIII. povýšil svátky apoštolův a čtyř velikých západních učitelův: Ambrože, Augustina, Jeronyma a Řehoře V. za festa duplicia, která v mnohých krajinách byla svátky zasvěcenými.

Svátek »všech věrných dušiček« zavedl opat Odilo v klášteřích klugnických a papež Řehoř V. potom roku 998. v celé církvi.

§. 411. *Kostel a církevní umění; stavitelství, sochařství, malířství, básnictví a hudba.*

Církev ve středověku byla člověčenstvu vším a znamenala vše, co bylo pozemského nebeskou pečeti. Posvětila všechny poměry, tudy posvětila i umění. Především posvětila stavitelství, aby

¹⁾ Can. 26. Hefele, V. 876.

²⁾ Can. 27. l. c.

³⁾ Can. 25. l. c.

jím svůj vnitřní smysl vyjadřovala. **Církevní stavitelství**¹⁾ lze dělit na 4 doby a spolu slohy: 1. na sloh basilik až do 10. století; 2. na sloh románský (r. 1000.—1250.); 3. sloh gotický (1250. až 1525.); 4. na sloh renaissanční (asi r. 1420. až na náš věk). Vedle těchto slohů vyvíjel se od počátku 5. století až na naše časy sloh byzantský.²⁾

Křesťané vyšedše z katakomb užívali od časů Konstantinových basilik ke službám Božím, které byly podobny basilikám, jichž se užívalo k účelům soudním a obchodním.³⁾ Umění křesťanské omezovalo se hlavně na vnitřek a dotýkalo se zprvu málo vnějších forem. Však jako kvas vnikalo znenáhla i v tyto a naplňovalo staré antické formy novým duchem a životem, činilo je nosiči docela nových ideí a dalo jim jiný tvar. Křesťanství vypudilo z umění ducha pohanského a naplnilo je duchem křesťanství. S 10. stoletím začíná druhá perioda stavitelství a tu máme **sloh románský**.⁴⁾ Jako křesťanství všechno, co hmotné a světské jest, v bytost duchovní proměnití chce, tak učinil románský sloh začátek, aby ony surové, kamenné spousty (massy) způsobilými učinil, by vyšší ideu vyjadřovaly, je surovosti a těžkosti zbavil, jim živé organizační formy vlil a život a ducha propůjčil. Snaha času, upevniti se ve víře, zbaviti se tělesnosti a očistiti se ode všeho, co člověku škodí a cizí jest, má výraz v těchto uměleckých památkách. Že tato snaha není ještě u svého cíle, dokazují těžké sloupy a pilíře, prázdné rovné zdi, nedokonalé uclánkování a fantastické okrasy. Sloh románský lze rozdělit na tři období: 1. prvotní sloh románský (r. 1000.—1100.) vyznačující se jednoduchostí a přidržující se tradic starokřesťanských; 2. ozdobný sloh románský (od r. 1100.—1180.) s bohatým vývojem konstruktivním i dekorativním; 3. pozdní sloh románský (r. 1180.—1250.) sdružený s novými formami, v nichž zárodky budoucího slohu gotického jasně již se spatřují, pročez sloh tento přechodním sluje. Basilika románského slohu má svůj základ v starokřesťanské basilice a mívá tři lodi, z nichž hlavní jest vyšší a bývá kryta plochým stropem dřevěným, mnohdy i bez něho, tak že krov se spatřuje. V dalším vývoji byla basilika sklenuta. Kulatý oblouk

¹⁾ Srv. výtečné články F. J. Lehnery v časopise „Methodu,“ kterými se v celku řídíme.

²⁾ Method. 1876. str. 125.

³⁾ Chrámů věku starokřesťanského. Method. 1875. str. 14; 1876. str. 40.
— Názorný přehled výtvarného umění církevního. Method. 1876. str. 53.

⁴⁾ Sloh románský. Method. 1877. str. 8. 13 sqq.

přemohl úplně čáru vodorovnou, vládne výhradně v klenbách, pásech a otvorech. Důležitou novotou byly při kostele věže, které těsně před ukončením lodí pobočných postaveny byly samostatně, majíce začasté na počátku podobu kulatou; brzy však na docílení užšího spojení s lodí kostelní dostaly tvar čtverhranný. Uprostřed obou věží pokračovala loď střední ještě dále, tím však způsobem, že prostory takto získané použito jest za předsíní, kteráž obloukem kulatým s lodí hlavní se spojovala. Nad předsíní upravovala se mnohdy empora druhým kulatým obloukem do střední lodi se otvírající. U nás v Čechách pěstoval se tento sloh s obzvláštním zdarem a jeho nejznamenitější památky jsou: chrám sv. Jiří v Praze a basilika v Milevsku. Z pozdější přechodní doby velkolepý chrám v Třebíči na Moravě.

Obraz všestranného panství církve podává nám teprve **gotický sloh**,¹⁾ který spadá v jedno s květem křesťanské vědy a církevního života. Křesťanství pronikalo veškerý život a dostalo svůj výraz v církevních stavbách gotických. Gotický sloh jest architektonická myšlenka křesťanství. Gotický sloh »zrušil mohutný pás zdiva, kterým až dosud při každém slohu obehnán byl celý vnitřek, a nahradil hmotnou zeď řadou jednotlivých pilířů, které jsou spojeny jen slabými stěnami, poskytují místa velkým oknům. Těžká basilika proměnila se takto v lehký, subtilný sklenník. Týž zákon opakuje se též na klenbě skládající se ze soustavy pevných žeber, mezi nimiž trojhranná pole jen tenkou vrstvou zdiva vyplněna jsou. Hmotnost ustupovala jemnosti, jednota budovy rozkládala se ve množství jednotlivých údů samostatných a svobodných, základní podmínka architektury, poloha horizontální ustupovala směru výstředně kolmému. Hmota se oduševňovala. Duch chtěl slaviti vítězství nad hmotou. Základní myšlenka středověku měla býti vyjádřena architekturou. Křesťanský středověk postavil kamenný pomník svého smýšlení. Zemí se pohrdalo a k nebi vznášelo. Proto tu každá částka sama o sobě a celé dílo vespolek do oblak se vznášelo a od pozemskosti prstem k nebi ukazovalo. Slohem gotickým byla dvojí snaha ve skutek uvedena. V půdorysu docílena jest volnost, v nárysu prolomeny jsou hmoty, stavební těleso rozdrobeno jest na množství článků spoluúčinkujících.«²⁾ Gotický sloh přejal z románského základní formu basiliky, přivedl ji k mnohem vyšší dokonalosti a dosáhl vrcholu křesťan-

¹⁾ Sloh gotický. Method. 1880 str. 2. 18. 31 sqq

²⁾ l. c. str. 2. 3.

ského stavitelství. Rozdělení hmot a nesčíslné množství svobodných, samostatných článků, to jest pilířův, jejich spojení lomenými oblouky a převládající směr do strmé výšky jsou hlavní známky gotického slohu. Podstatná část gotické stavby jest tedy především pilíř, kterýž jak uvnitř tak zvenku vše drží a nese. Vnitřní svobodně stojící pilíře nesou klenbu a kde samy k tomu nestačí, tam přejímají část tlaku opěrací pilíře z venku, které celé stavení obstupují. Kolébkou slohu gotického jest šťastná Francie. Objevil se zde na počátku druhé polovice 12. století a rozšířil se rychle do všech úhlů světa k různým národům, dříve nebo později. Při podstatné jednotě byl od různých národův a různých místních poměrů různě pěstován. V naší české vlasti dospěl k ušlechtilému rozkvětu, dostav ve 14. věku velikého přítele v osobě císaře Karla IV. V polovici 14. věku dosáhl vrcholu svého vývoje. Pak nastal jeho úpadek. S tvary jeho počaly se provozovati hříčky, dekorace vítězila nad konstrukcí; nastal rozklad tvarův. Přece však v mnohých krajinách na severu, zejména až do 16. století, pilně byl pěstován. V Itálii však již na počátku 15. věku nastala reakce ve prospěch antického stavitelství, kterým znenáhla sloh gotický do pozadí byl pošinut.

Zde sloh následkem novoty potupně nazván jest »gotickým«, to jest barbarským. Právem měl by nazýván býti »francouzským«, jak za středověku se dělo, kde měl jméno: »opus Francigenum«. Doba slohu gotického sahá tudy od 13.—16. věku a dělí se na tři období: 1. na období prvogotické — 13. století — slohu přísného, konstruktivního, majíc za svůj ráz určitou zákonitost a jednoduchost tvarů; 2. na období vyvinutého slohu, jak konstruktivně, tak dekorativně ve 14. století, zejména v první jeho polovici; 3. na období pozdně gotického slohu pokaženého v 15. a na počátku 16. století, který si dekorativně hraje. V českých zemích vyvinul se francouzský katedrální sloh ve znamenité dokonalosti hlavně ve třech chrámech, kterými jsou: chrám sv. Víta v Praze, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře a chrám sv. Bartoloměje v Kolíně. Pozdní sloh gotický vyvinul se v Čechách v samostatnou českou stavitelskou školu, kteréž bylo příznivo dlouhé panování krále Vladislava II. a sluje proto slohem »Vladislavským«, trvající od polovice 15. až do polovice 16. věku. Nejznamenitější chrámy gotické mimo Čechy jsou: Notre Dame v Paříži, pětিলodní, na základě ještě románském; katedrálky: v Remeši, nejušlechtleji provedená, v Auxerre, v Chartresu, v Amiensu, Beauvaisu, v Coutancesu, v Rouenu a Bordeauxu. V Německu katedrálky: ve Štrass-

burku, Kolíně nad Rýnem, Řezně, Frýburku v Badensku a Magdeburku; chrámy v Xantenu a Ulmu. V Rakousku: ve Vídni chrám sv. Štěpána. V Norsku kathedrála v Drontheimě, ve Švédsku kathedrála v Upsale; v Anglii kathedrály v Yorku, Salisbury a Lichfieldu. Ve Španělsku kathedrály v Toledě, Burgosu, Barceloně a v Seville; v Portugalsku klášterní chrám Batalha. V Uhrách vyniká pouze kathedrála v Košici a hlavní chrám Levočský. V Itálii, kde sloh gotický nikdy nezdolal, vynikají kathedrály Milánská, Sienská, Orvietská a Florentská. V Polsku chrám Panny Marie v Krakově. »Gotický velechrám jest zajisté podivuhodným útvarem, vyvedeným nákladem nedostižitelným. Jest vtěleným středověkem. V něm sloučily se veškeré znaky toho zázračného věku. Nadšení náboženské v tisícových vízkách k nebi se vznáší. Duchu náboženskému i přírodní síly se podrobují. I hmota myšlenkou se oduševňuje. Zde k nebi všechno čelí v neskonalém zápasu. Duch středověký žízni po ideálech světa nadhvězdého. Ta soustava opor jest jaksi hádankou nerozluštěnou. Veškeré články a údy mluví k člověku řečí neznámou a přece srozumitelnou. Oko pátravě odtud se obrací tam, kam vše tisícovými prsty ukazuje — k nebi.«¹⁾

Při úpadku gotiky zadívalo se stavitelství po starých formách umění klassického, zatoužilo po znovuzrození starodávných tvarův a zrodila se — **renaissance**.²⁾

Na základě antiky a za vlivu mnohých příznivých okolností vznikl sloh, který sice původ svůj z antiky nikdy neupírá, přece však rázem zcela samostatným se značí. Tento sloh nazývá se sice renaissancí, ale není nikterak úplným znovuzrozením římské antiky. Reakce ve prospěch slohu klassického vznikla nejprve v Itálii, kde sloh gotický nezapustil vůbec hlubokých kořenův a nedomohl se výhradního panství. Rozeznáváme dvě hlavní periody vládky renaissance. První — prvorenaissance (sloh »quattrocento«) — trvá až do konce 15. věku (asi od r. 1420.—1500.) a lze ji charakterisovati za dobu pátrání. Tehdejší umělci věřili v možné znovuzrození staré antiky, domnívajíce se, že skutečně k tomu cíli se blíží; zatím však ve skutečnosti přiodívali pouze své skladby vlastní antickými tvary detailními. Druhá perioda — rozkvět renaissance (sloh »cinquecento«) — odtud až po druhou polovici 16. věku (přesahuje sotva r. 1540.) jest zlatým věkem

¹⁾ Lehner v »Methodu«. 1881. str. 142.

²⁾ Renaissance. Method. 1882. str. 85.

moderní architektury, která v největších úkolech dodělala se určitého souladu hlavních tvarů s dekorací do jistých mezí odkázanou. Od r. 1540. počínají již první předchozí známky slohu barokního, který jednostranně lne k massám a poměrům a i s detailem libovolně zápolí, jakožto zevním, zdánlivým organismem. Nejznámější a nejvelikolepější budovou slohu renaissančního jest velechrám sv. Petra v Římě.¹⁾ Na počátku 16. věku překročil sloh renaissanční Alpy a šířil se po Francii, Španělsku, Německu a Anglii.

V Čechách objevila se renaissance již ke konci 16. století. První se jí uchopil mistr Beneš Lounský, mistr cechu na hradě Pražském. Jeho gotický vladislavský sál na hradě Pražském dostal renaissanční okna, ano celá ostatní část hradu, od něho přestaveného, celkem ráz prvorenaissance či »díla lombardského«, jak v Čechách nově obživlý staroklassický sloh nazvali. Beneš počal gotiku s renaissančními tvary míchat, což na jeho pozdějších stavbách se zjevuje, jak chrám Lounský a Mostský toho jsou důkazem. Povstaly nové kostely s tvary sice gotickými, ale renaissací skrz na skrz proniknutými, jako kostel sv. Rocha na Strahově v Praze z r. 1587., kostel sv. Jiří ve Velvařích a kostel sv. Salvatora, později Paulánův na Starém městě pražském.

Pokud duchovenstvo výhradně stavitelství pěstovalo, panoval v něm ráz románský. Sídlem vědy a školou umění byl hlavně klášter. Z klášterů vystupovaly věda a umění do příbytku laiků. Duchovenstvo bylo ve stavitelství laiky vystřídáno, však učenníci nezpronevěřili se svým mistrům a zplodili a provedli sloh gotický. Klášter postoupil dílo světským stavitelům. Bratrstva klášterní proměnila se v cechy s mistry a palíry, s tovaryši a učenníky. Stavební huť pojila je v jednu rodinu.

Aby ve stavitelství jednota se zachovala, sjednotili se v Německu kameníci na dvou velikých schůzích v Řezně r. 1459. a ve Špýru r. 1464., že všickni společným řádem podrobí se velikým kamenickému hutím čili cechům štrassburskému, kolínskému, bernskému a vídeňskému a přenesli úřad vrchního soudce staviteli štrassburského dómu. Němečtí stavitelé ze Štrassburku byli povoláni r. 1490. k řízení další stavby Milánského dómu a r. 1450. z Kolína do Burgosu. V řadě vlášských stavitelů, které věk 15. zplodil, jsou nejznámější Brunellesco, který řídil stavbu kuple florentské kathedrály, Michellozi, Lev Alberti, Sangallo, Braman-

¹⁾ Lehner: Chrám sv. Petra v Římě. Method. 1882. str. 130. 140.
Kryštůfek: Dějepis II. 2.

tino Starší a slovitný žák jeho Bramante. Bramante počal r. 1506. za papeže Julia II. stavbu chrámu sv. Petra v Římě, v které pokračovali Giuliano da S. Gallo, Rafaël, Baldassare Peruzzi, Antonio da S. Gallo a Michel Angelo.

Kolem stavitelství vinula se jiná umění jako své vrchnosti, především **sochařství**, které chrámy oživilo vnitř i zevně krásnými sochami Krista Pána, Panny Marie, Svatých, sochami biskupů, knížat a znamenitých mužů, jejichž podobu obličej se snažilo se zachovati, a vytvořilo krásné hrobní pomníky a ozdoby na kostelním nářadí. Jmenovitě vyvinula se plastika ve Florencii. Zde založil Mikuláš z Pisy a jeho rodina skulpturu plnou života; zde působil Ondřej z Pisy. Ghiberti z Florencie († r. 1455.) vytvořil obě bronzové brány při křestní kapli sv. Jana ve Florencii, které Michela Angela tak nadchly, že je měl za důstojné, aby ráj zdobily. Jeho učenník Lukáš della Robbia († r. 1481.) hotovil relieфы a figury z pálené země, dovedl je obarviti a ohněm poskleniti, aby jich tak od nehod povětrnosti chránil. Donato platil ve Florencii za obnovitele plastické krásy starých Řekův a z jeho dílny vyšli znamenití sochaři († r. 1466.). Mimo práce z tvrdé látky kamenné pěstovalo se litectví, řezbářství ve dřevě a kosti. V Čechách proslavil se uměním řezbářským opat sázavského klášteřa Božetěch, který sochy ze dřeva i kamene řezal a umělé kostěné obrazy a ozdoby dělal. Nejstarší uměleckou řezbou jest v klášteři sv. Jiří na hradě pražském ploskořezba nad vchodem do kaple sv. Anny zazděná, která byla dle nápisu zhotovena za abatyše Berty okolo r. 1145.—1151., představujíc korunování královny nebes na trůnu sedící, po obou stranách klečící jeptišky, knížete Vratislava I. a jeho vnučku Miladu. Od počátku 14. století pracoval již veliký počet českých řezbářů vedle několika cizích umělců o vyzdobení chrámův a hradů, kteří r. 1348. v Praze dle vzoru italských spolků bratrstvo malířův a štítařův založili a k nimž mimo řezbáře také zlatotepci a sklenáři náleželi. Do doby Karla IV. náleží nejpřednější litécké dílo starého umění v Čechách, bronzová socha sv. Jiří na hradě pražském z r. 1373. od Martina a Jiřího z Klussenberku. Od 14.—16. století vynikalo v Čechách řezbářství ve dřevě tak, že vedle českého stavitelství vznikla zvláštní česká škola řezbářská. Do 14. století náleží tři výtečná řezbářská díla ze dřeva v chrámě Panny Marie před Týnem, totiž krucifix se dvěma sochami Panny Marie a Jana Evangelisty na oltáři v severní poboční lodi, pak socha Panny Marie s Ježíškem na oltáři v jižní poboční lodi a potom kladení Kristovo do hrobu. V první

polovici 16. století vynikal v Kutné Hoře a potom v Praze svými řezbami Jakub, děd Adama Daniela z Veleslavína. V Německu jest krásnou prací náhrobek sv. Sebalda v chrámě téhož svatého v Norimberce od Petra Vischera († r. 1530.). Učenník Vischerův vzdělal velikolepý pomník císaře Maxmiliána I. ve františkánském kostele v Innsbrucku.

Ve službě církve stálo **malířství**, které jmenovitě v Italii kvetlo. Kolébkou tohoto umění byla Pisa a Siena, hlavním sídlem potom Florencie; znamenité malířské školy byly též v Benátkách, Miláně, Bologni, Ankoně, Římě a v Neapoli. Krásné malby na obmítce zdobily kostely. S Giottonem (r. 1276.—1336.) začíná škola florentská, která vyznamenávala se malbami z biblických dějin. K veliké slávě ji povznesli Dominik Girlandajo (r. 1451. až 1493.) a zbožný dominikán Angelico z Fiesole (r. 1387.—1455.), který nepřijav nabízené mu arcibiskupství florentské od Mikuláše V., věnoval se docela své celli a božskému umění. Znamenitými umělci byli dále v Italii Massacio (r. 1417.—1443.), Leonardo da Vinci (r. 1452.—1519.), Fra Bartolomeo (r. 1469.—1517.) a Michel Angelo (r. 1474.—1564.), který byl též znamenitým stavitelem a sochařem. V Umbrii žil básnický duch sv. Františka dále a jeho chrám Portiuncula byl sídlem víry i umění. Mnozí františkáni vyznamenávali se malířstvím; v této mystické škole umbrijské vynikají Petr Perugino (r. 1447.—1524.), František Francia (r. 1450. až 1518.) a Rafaël Sanzio z Urbina (r. 1483.—1520.). Ze školy lombardské budtež jmenování Jakub Squarzone a Ondřej Mantegna (r. 1430.—1506.), Corregio (r. 1494.—1534.) a Titian (1474. až 1576.); však tato škola pěstila mnoho antiku, čímž církevní duch a smysl trpěl, jež v neporušenosti zachoval Benátčan Bellini (r. 1426.—1516.). V Čechách byl jmenovaný opat Božetěch v Sázavě též výtečným malířem. Výborným malířem byl Beneš, od něhož jsou miniatury v Passionálu abatyše Kunhuty z r. 1312., které mají velikou cenu uměleckou a svědčí o výši Čechů v umění malířském. Za panování Karla IV. vyvinula se již samostatná umělecká škola česká, která podala díla veliké umělecké ceny. Středisky umění za císaře Karla IV. byly v Čechách chrám sv. Víta v Praze a Karlův Týn, které jsou posud hlavními pokladnicemi českého umění z doby Karlovy.

V Německu utvořila se nejprve malířská škola v Kolíně n. R., potom francská v Norimberce a konečně švábská. Škola kolínská začíná s mistrem Vilémem okolo r. 1380. a dosáhla velikého rozkvětu mistrem Štěpánem Lochnerem z Kostnice († r. 1451.) tak,

že byla panující. Z kolínské školy vyšla škola flanderská, která k veliké slávě dospěla bratry Hubertem († r. 1432.) a Janem van Eyk († r. 1440.). Zavedli olejové barvy do svých prací, pěstili studium přírody a vychovali statné učenníky, jako Rogera van der Weyden Staršího († r. 1464.) a několik Vlachů, jmenovitě Antonellia z Messiny, který lásku malovati krajiny do Benátek přenesl. Též měli vliv na Florenčana Dominika Ghirlandaja. Do severního Německa přenesli nizozemský způsob maleb Lukáš Moser z Veilu a Fridrich Herlen z Nördling. Největší mistr této školy byl Jan Hemling. Francská škola měla nejlepším a nejplodnějším umělcem Albrechta Dürera z Norimberku (r. 1471.—1528.). Švábská škola začala s Martinem Schönem z Augsburku († r. 1499.) a kvetla v Bartoloměji Zeitblomu v Ulmě († r. 1517.), Fridrichu Herlenovi († r. 1491.) a Martinu Schaffnerovi (r. 1508.—1539.), jmenovitě pak v obou Janech (Hansech) Holbeinech, otci a synu, v Augsburku, později v Basileji (r. 1450.—1554.).

Poněvadž v gotických chrámech široké zdi odpadly a místo jejich okna zaujala, vzala veliký rozvoj malba na skle a provozovala se od malířů, kteří byli v cechu malířském. V Německu vynikli z malířů na skle Vít Hirschvogel v Norimberku (nar. roku 1451.) a Jan (Hans) Wild v Ulmě (okolo r. 1480.). Dominikán Jakub Griesinger z Ulmu († r. 1491.) stal se znamenitým v Bologni svým uměním vypalovati barvy do skla a založil tam uměleckou školu. Malování na skle kvetlo slavně v 14. a 15. století v Čechách. Bohužel zmizely poklady toho druhu v bouřích času až na nepatrné zbytky; jenom ve hlavních chrámech kolínském a plzenském zůstala některá díla tohoto umění.

Malbu miniatur v missálech a modlitebních knihách pěstovaly kláštery i laikové. Četné paramenty a koberce z oněch dob jsou uměleckými díly. Též vyšívání dosáhlo znamenité výše.

Konečně i zvonařství jakožto umění dosáhlo svého květu na konci 15. a v prvních letech 16. století. V Německu na všech stranách byli četní zvonaři, kteří ve svém oboru byli mistři.

Básníci básnili k oslavě Boží překrásné hymny: sv. Bernard básnil: »Jesu dulcis memoria«; Tomáš z Celana († r. 1220.), učenník sv. Františka, složil: »Dies irae«, útroby svatou hrůzou pronikající; jiný františkán Jakopona († r. 1336.): »Stabat mater«, píseň to nejvroucnějšího soucitu s bolestmi Panny Marie. Znenáhla utvořil se zpěv lidu, který nejprve překlady písní latinských při službách Božích pěl, později však i samostatné skladby. Nejstarší církevní píseň česká jest »Gospodi pomiluj ny«, potom

»Svatý Václave«. Ze 14. století, jmenovitě z časů Karla IV., máme sbírku písní pod názvem »Rorate« nebo radostné adventní zpěvy. Zachovaly se v Králové Hradci na literáckém kůru v kostele sv. Ducha ve velmi nákladně provedeném kancionálu a chovají se v zasedací síni městského zastupitelstva. V Itálii udržel se zpěv gregoriánský. Od časů papeže Urbana V. a Řehoře XI., kteří si zpěváky nejvíce Belgičany z Avenionu přivedli, byla papežská kapella řízena kontrapunktisty belgickými, z nichž mnozí též byli skladateli mší. Často provozovaly se skladby světské a papežové dovozovali o větších slavnostech umělejší skladby. V Jiho- a Středoněmecku a Nizozemí pěstovala se nejvíce hudba. Znamenití hudebníci byli Jakub Obrecht († r. 1507.) z Porýnska, který nějaký čas žil ve Florencii při dvoře Vavřince Medicia a pak působil při kapelle císaře Maxmiliána I. spolu s Jodokem Pratensiem (Josquinem de Pre, † r. 1521.), učenníkem znamenitého Jana Okenheima, od něhož několik hudebnických škol svůj původ odvozovalo; Jindřich Fink, r. 1492. kapelník v Krakově, Štěpán Mahn a Arnold z Brucku, děkan v Lublani. Němečtí mistři zdokonalili varhany, vynalezše před r. 1470. pedál a zmenšivše i rozmnoživše klapky, a vyznamenávali se jako stavitelé varhan a varhaníci v jiných zemích. V Německu byl okolo r. 1499. nejznamenitější stavitel varhan Jindřich Kranz; v Římě byl znamenitým varhaníkem Antonín dagl' Organi († roku 1498.). Pravidla hudby sestavili karmelitáni Jan z Erfurtu a Jan Goodenbach; Goodenbach byl učitelem Franchina Gafora, hlavy italských hudebních theoretiků. Jan Tinktoris, kapelník krále neapolského Ferdinanda, psal o kontrapunktu, tónech a původu hudby. Znamenitými hudebními spisovateli byli benediktin Adam z Fuldy (r. 1490.), amberský kněz Šebastian Virdung, Jakub Zabern v Mohuči, Jakub Faber ze Stabla, Michal Reinsbeck a Jan Kochleus z Norimberka.

§. 412. *Obábožensko-mravní život.*

Víra oživovala a pronikala všecko. Dvě síly hýbají středověkem: víra v mimořádné zasahování Boží v osudy lidské a pak víra, že všechno neštěstí, které jednotlivce a veškerou společnost lidskou potkává, jest odplatou za spáchané hříchy. Byla to doba, kde lidé mysli, že Bůh jest jím stále cestou mimořádnou a způsobem zázračným přítomen, aby člověku pomáhal, hříšníka trestal, ku pokání vedl a dobrého odměňoval. Spisovatelé vypravují stále

celé řady zázrakův, a mnozí činili z nich sbírky jak Petr Cti-hodný: *De miraculis sui temporis*. Při některých jest báječnost patrna; jiné jsou skutečné ale bájí obklopené události; jiné jsou skutečnými zázraky, proti nimž kritika, pokud chce býti rozumnou, nic namítati nemůže. Tato víra působila na život, zplodila mnoho dobrého a napravila a zamezila mnoho zlého. Z této víry plynulo potom, že hrozné přírodní úkazy a živelní pohromy jsou buď ve spojení s minulostí jako tresty, neb znamení smutné budoucnosti. Pravá i nepravá zjevení roznášela se. Tu pravil papež Innocenc III., že nelze každému ducha věřiti; však lépe jest zbožně věřiti, než opovážlivě pochybovati.¹⁾ Hrozné události připisovaly se zhusta vlivu zlých duchů, kteří takto na lidi vliv svůj vykonávají. V čase plné víry nelze se diviti, že četní přímý ďábelský vliv a svůdnictví, kterým první lidé v ráji klesli, v rozsáhlé míře i nadále činným sobě mysleli a jeho se hrozili. Církev učí, že vliv ďábla a jeho andělů na člověka možným a často skutečným jest, ale všechno má za ohavnost, co by k tomu sloužilo, aby ďábel stal se člověku služebným.

V středověku vzala pověra veliký rozvoj; kvetly astrologie, nekromantie, magie, alchemie, čarodějství, kabbalistika atd. Tyto pověry nebyly nic nového. Již Řekové a Římané je znali a přestili, však pádem říše římské zahynuly zas na Západě; Araby opět obživly a byly přineseny do Evropy. Styk křesťanů s Araby a jejich spisy rozšířil je potom dále po Evropě. Gerbert, pozdější papež Silvestr II., byl pokládán za čarodějníka, který prý se čarodějnictví a astrologii ve Španělsku u Arabů naučil a potom je provozoval. Podobně vypravovalo se o Konstantinu Afričanovi, zakladateli lékařské školy v Salerně, že se astrologii a nekromantii v Babyloně naučil.

Ke konci 11. století byli astrologové a hadači při dvorech knížat a velmožův i duchovních; takové podvodníky měl kolem sebe arcibiskup bremský Adalbert. Z křížáckých výprav do svaté země přinesli křížáci do Evropy amulety a talismany a víru v zázračné síly vzácných kovů. Vykládání hvězd čili astrologie stávala se obecnou. Králové sicilští byli asi první, kteří po příkladu sarracenských knížat při svém dvoře astrology měli. V 13. století zachvátila astrologie všechny třídy lidstva. Astrology byli buď Saraceni nebo židé neb jejich chovanci. I křesťanští učenci nebyli prosti tohoto bludu; Albert Veliký psal astrologické dílo: *Spe-*

¹⁾ Epp. I. 359.

culum astronomiae, a sv. Tomáš Aquinský měl sice hadačství a magii arabskou za nedovolenou, ale nepochyboval o její skutečnosti, mysle, že pomocí zlého ducha se provádí. Církevní auktority vystupovaly proti této pověře. Papež Jan XXII. zatratil alchemii ¹⁾ zvláštní bullou, a Sorbonna zatratila r. 1398. po návrhu Jana Gersona 28 článků, které obsahovaly pověru onoho času, a zavrhlha r. 1466. magické knihy Arnolda Desmareta a r. 1493. astrologické spisy Šimona Pharesa.

Jedna z hlavních pověr a bohužel zkázonosných bylo čarodějství, kde si lidé mysleli, že člověk, jmenovitě staré ženy mohou vstoupiti ve spolek s ďáblem, a tak škoditi člověku i zvířeti. Papež Alexander IV. zakázal inquisitorům zaměstnávat se trestáním čarodějnic, však záhy nastalo jich pálení a pronásledování. Znamenitý právník Bartolo prohlásil se na dotaz navarrského biskupa Jana z Ploti (okolo roku 1350.) pro upalování čarodějnic. Jistě trestuhodná byla a jest snaha spolek učiniti s ďáblem. Papež Sixtus IV. povstal proti opovázlivosti žádati na ďábla odpovědi, ²⁾ a Innocenc VIII. vydal přísné zákony proti čarodějnictví a ustanovil v Německu Jakuba Sprengera a Jindřicha Institora za soudce čarodějnic a snažil se dostat celou věc před duchovní soudy, aby ji mírným zacházením a poučováním v lepší koleje uvedl. ³⁾ Víra v čarodějství táhne se celým středověkem, ale právě teď přišla v květ proti vůli Apoštolské stolice; poněvadž ona bulla řídící se časem, připisovala čarodějníku moc škoditi lidem, dobytku, polím a zahradám, a soudcové složili soudní řád, kterak jest s čarodějnicemi zacházeti (*malleus maleficarum* — *Hexenhammer*). ⁴⁾ Papežové Alexander VI. ⁵⁾ a Lev X. ⁶⁾ měli co činiti s touto pověrou, která jmenovitě Německo a horní Itálii zachvátila. Trithemius, znalec přírodních věd, bojoval zvláštním spisem proti čarodějníkům, astrologům a alchemistům. Oldřich Molitor z Kostnice, doktor

¹⁾ Alchemie chtěla býti uměním proměňovati obyčejné sprosté kovy v drahé a nalézti lék proti všem nemocem, který by spolu lidský věk přes přirozené meze prodlužoval.

²⁾ c. 2. de malefic. et incantat. V. 12 in lib. Sept.

³⁾ Bulla „*Summis desiderantes*“ c. 4. l. c. in lib. Sept.; Bull. ed. Taur. V. 296.

⁴⁾ c. 1. l. c. in Sept.

⁵⁾ l. c. c. 6.; Bull. ed. Taur. V. 499. Srv. Hergenröther: *Kath. Kirche und christl. Staat*. str. 608—616.

Poprve vytištěn bezpochyby v Kolíně r. 1489; potom ve Frankfurtě roku 1580.

padovanský, složil knihu¹⁾ proti čarodějství a věnoval ji rakouskému vévodovi Sigmundu, však nenalezl víry ani u arcivévody ani universit.

Ku poučení lidu a posile duchovního života provozovaly se duchovní hry, v nichž hlavní osobou byl Kristus a jeho Matka a antikrist; byly hry vánoční a pašije, hry o moudrých a zpozdilých pannách, o sv. Kateřině a jiných svatých. Bohužel zpitvořily se namnoze tyto hry, jak ukazuje na př. náš český »Mastičkář«, a též duchovenstvo napodobilo pohanské slavnosti svátkem bláznův a osla o vánocích a novém roce, před začátkem postu a velikonocích, konajíc parodie o církevních tajemstvích a hodnostářích.²⁾ Tyto zpozdilé slavnosti hanobily na počátku 12. století francouzské a německé kostely a udržely se, ačkoliv přísně proti nim se zakročovalo, až do 15. století.

Bez ohledu na tyto stíny byl středověk časem zbožnosti a živé víry, která se jeví výpravami křížáckými a nadšeností pro velebné chrámové budovy, při nichž knížata i poddaní, bohatí i chudí dle svých sil v zásluhu zápasili. Četné nové řády a opravy starých ukazují smysl pro církevní kázeň. Lid byl zbožný a horlivý v poslouchání slova Božího a snažil se, aby mu rozuměl, což viděti z toho, že v letech 1473—1518. bylo 51 vydání německých evangelií a postil v Magdeburku, všechny ve folio až na jedno, pro soukromé poučení. Spolu jest to důkazem horlivosti duchovenstva, které pravd lidu nezadržovalo. Za spásu duše zakládala se četná nadání čili fundace: mše sv., vigilie, církevní hodinky, zpívání Salve, světla, zvonění, lázně a almužny. Za spásu své duše založili mnozí lázně (balneus animarum), kde chudí byli umyti, a vykoupavše se obdrželi pokrm, nápoj, oděv, neb místo oděvu něco peněz.³⁾

¹⁾ De lamiis pithonicis mulieribus. Colon. 1489.

²⁾ Svátek bláznů: Nižší klerik byl volen za biskupa, potom dělal karikaturu na biskupské úkony a byl zapáchajícími látkami podkuřován; jiní nižší klerikové usadili se v stalech kanovníkův a zpívali: Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles (ssadil mocné s stolice a povýšil ponížených); pak byly pitky, a tropily se ještě jiné neplechty v chóru; svátek sloul též svátkem podjáhňů. — Slavnost osla upamatovala patrně na útěk Páně do Egypta, neb na vjezd jeho do Jerusalema; osel byl oblečen v rochetu a veden do kostela, při čemž se zpívala směšná píseň končíc refrainem: He sire âne — Dne 28. prosince konali žáci škol katedrálních a klášterních svátek Řehořův, čili neviňátek, kdež jeden žák dělal ze sebe karikaturu na biskupa neb opata.

³⁾ Srv. »Zur Beurtheilung des 15. Jahrhunderts« v Katholik-u 1877. str. 405—420.

Středověk pokládal i stavbu mostů, silnic a cest za dílo bohumilé, poněvadž sloužilo k všeobecnému prospěchu poutníků, křižáků, kupcův a vojínův a odstraňovalo nebezpečí života a ztrátu časných cenných věcí. Při každém mostě byla postavena kaple, která znamenala, že most stojí pod ochranou Boží a církve, a jeho zničení nebo porušení činila svatokrádeží. Na stavbu mostů byly mostové odpustky, aby horlivost věřících k takovým stavbám se rozohňovala. Drážďanský most přes Labe jest vystaven z peněz odpustkových, podobně most přes Rhodan v Lyoně; most v Torgavě vystaven jest z příspěvků za postní dispense, které papež Innocenc VIII. na 20 let dne 28. července r. 1490. ku prosbě saského vévody Fridricha povolil a papež Julius II. na nových 20 let prodloužil. V jižním Francouzsku vzniklo řeholní bratrstvo »Mostařů« (fratres pontifices), kteří stavbu mostův a ochranu cestujících si účelem učinili, pročež byly při mostech kaple a špitály; umřel-li mezi stavbou bratr řídící, byl uvnitř pilíře pohřben; kterážto zpráva potvrdila se při bourání starého londýnského mostu. Ne-li zakladatelem alespoň zástupcem bratří Mostařů jest svatý Benezet¹⁾ (Beníšek t. j. malý Benedikt, tak zvaný pro svou malou postavu). Narodil se v Hauvilaru okolo roku 1165. Jako pastýř máje věku svého 12 let, poznal se býti povoláným k stavění mostu, odebral se do Avignonu a začal tam stavěti most přes Rhodan as r. 1177. nebo 78. Zemřel 14. dubna r. 1184. a pochován byl v kapličce, vystavené na jednom pilíři rhodanského mostu. Vzniklé bratrstvo potvrdil papež Klement III. roku 1189.²⁾

Velicí svatí zdobili církve a byli hvězdami vrstevníků i potomků. Se sv. Gertrudou, abatyší v Rodalsdorfě, kvetla sv. Alžběta (Isabella), rodem princezna aragonská, manželka velikého krále portugalského Dionysia, za nichž Portugalsko veliké slávy a moci nabylo; po smrti svého manžela r. 1325. vstoupila do třetího řádu sv. Františka, čili do řádu sv. Kláry a zemřela 4. července r. 1336.³⁾ Velikými světicemi byly sv. Juliána z Falkonieru, která z rukou sv. Filipa Benitského, pátého vrchního představeného řádu servitů, roucho služebnic Marie Panny vzala a jejich představenou a zakladatelka se stala († r. 1344.);⁴⁾ sv. Kateřina

¹⁾ Círk. Rok. III. 106.

²⁾ Srv. Die Kirche und der Brückenbau in M. A. v Hist. pol. Blätter, sv. 87. str. 89. 184. 245.

³⁾ Círk. Rok IV. 331.

⁴⁾ Círk. Rok IV. 144.

ze Sienny († r. 1380.), která cestovala do Avignonu, aby papeže k návratu do Říma pohnula,¹⁾ sv. Kateřina Švédská († 1381.) dcera sv. Birgitty;²⁾ sv. Kateřina z Bologně († r. 1463.), abatyše kláštera Božího Těla řádu sv. Kláry;³⁾ sv. Kateřina, vdova z Janova († r. 1510.);⁴⁾ sv. Rosa z Viterba z třetího řádu sv. Františka († r. 1252.).⁵⁾ Velikým svatým byl sv. Jan Nepomucký, mučenník pro pečet zpovědní. V Polsku stal se svatým Kazimír, syn polského krále Kazimíra IV. a jeho manželky Alžběty, dcery císaře římského Albrechta II. Nar. se v Krakově 3. října r. 1458., byl vědecky vzdělán od polského dějepisce Jana Dluhoše, žil životem andělským na zemi, a Pán vzal jej záhy do slávy nebeské 4. března r. 1484. ve Vilně.⁶⁾ Téhož času žil sv. Jan Kentský, t. zv. po svém rodišti vesnici Kenty, polský kněz, jenž maje věku svého 70 let zemřel 24. prosince r. 1473.⁷⁾ Oba svatí, Kazimír a Jan Kentský, ctí se za patrony Polsky a Litvy.

K velkým svatým náleží sv. Františka Římská, zakladatelka Oblátek (*Oblatae della torre de spechi* — Obětovanky věže zrcadlové, tak zvané po domu, v němž bydlili); byl to ústav, jež papež Eugen IV. potvrdil, a kde nalézaly panny a paní útulek, které se odříkaly světa a slibovaly toliko poslušnost představené, věnujíce se pouze řádu bez vlastního slibu řeholního. Ve Švýcarsku byl znamenitým mužem Mikuláš z Flüe na Alpách, kterýž jako otec rodiny, bojovník, soudce a poustevník se vyznamenal.⁸⁾ Láskou k Bohu a své vlasti francouzské vyznamenala se statečná Johanka d' Arc (*Jeane d' Arc*), Panna Orleánská, kterou sice Angličané 30. května r. 1431. jakožto čarodějnici spálili, ale papež Kalixt III., dada po žádosti krále Karla VII. její kanonický process přehlédnouti, opět ospravedlnil.⁹⁾

¹⁾ Kuldův: *Církevní rok*; III. 217.

²⁾ l. c. II. 485.

³⁾ l. c. II. 341.

⁴⁾ l. c. V. 396

⁵⁾ l. c. V. 307.

⁶⁾ l. c. II. 300.

⁷⁾ l. c. VI. 161.

⁸⁾ Widmer: *Das göttliche in der ird. Entwicklung, nachgewiesen im Leben Nikol. v. der Fläv. Luzern*. 1819. — Businger: *Bruder Klaus und sein Zeitalter*. Leipz. 1827. — Ming: *Der sel. Bruder Nikol. v. d. Fläv. Luzern*. 1861. 2 Bde.

⁹⁾ Görres: *Die Jungfrau von Orleans*. Regensb. 1834. — Dr. Strass (právník): *Jeanne d' Arc*. Brl. 1862. — Eysell: *Johanna d' Arc*. Regensb. 1864. — Hase: *Die Jungfrau von Orleans*. Leipz. 1861.

Ke konci středověku klesala vážnost Apoštolské stolice, která nemohla s důrazem proti panovníkům vystupovati; nastaly půtky a války, které papežové zameziti nemohli, a mravy divočily. Z rytířstva vyvinulo se rytířstvo loupežnické, spravedlnost při soudech klesala; šlechta v mnohých zemích potlačovala stav selský a hnala jej tak k násilnostem. Nevolnictví bylo sem a tam. V Římě nebylo, ve Florencii bylo zrušeno mezi léty 1289—1297., v Benátkách trvalo dále a zmizelo až v 16. století. V Německu byla města bohatá; tu musila církev zakročovati proti falešné váze u kupců, nádheře v šatstvu, prorušování neděle a svátků a proti úřadům, které nechtěly zločince k sv. svátostem připouštěti. V celku panovala zámožnost a křesťanský život, které život v oněch dobách činily příjemným. Proti lichvě zřizovaly se v 15. století půjčovny (*montes pietatis*), nejprve povstaly v Orvietě a Perugii.

Abychom ráz středověku v krátkosti podali, pravíme: »Církev učinila stát křesťanským, pronikala, jsouc co nejúžeji s ním spojena, veškeré poměry člověčenstva a jednotlivcův, uváděla je v koleje zákona Kristova, činila je netoliko v pravdě lidskými, ale též posvěcovala nadpřirozenou milostí, nalezala v celku poslušnost u věřících a blížila se k ideálu, aby království Boží zde na zemi v skutek uvedla. Bohužel nastala proti církvi zpoura v tak zvané pseudo-reformaci Lutherem a jeho druhy, která řádný další vývoj středověku zamezila, a názory zplodila a do života uvedla, s kterými církvi do dnešního dne bojovati jest bojem krutým, o čemž v dějinách nového věku rozprávěti budeme.«

I.

Ukazovatel věcí.

(Číslo znamenají stránky.)

A.

Abbreviátoři kurie římské 583.
Adamité (Naháči) 722.
Adrie, království 476.
Afrika, panství portugalské 397—399, 596.
Agthamar, patriarchát armenský 354, 653.
Albati (bílí kajcníci) 733.
Albigenští 275, 375—382.
Alexandrie 462.
Alverno 279.
Amerika 399.
Amosité v Čechách 731.
Anania 246, 471.
Anglie 167—170.
Antiochia 7; synoda z r. 1139 str. 10.
Antonité 289.
Apokalyptikové 365.
Apostolíkóvé 367, 731.
Aragonie 495, 562.
Arcijáhnové 256.
Armagnak 501.
Armenové; unie s Římem 353—356, 653—654.
Arroasijský řád 269.
Astrologie 342, 790.
Ašafenburk; konkordát 573.
Athos, klášter 657.
Augustiniáni 268—270.
Averroisté 731.

Avignon, sídlo papežů 401—467, 475 484.
Aviský řád 14.
Avranches (Concilium abrinense r. 1172) 154.
Azymy u Řeků 638.

B.

Babylonské zajetí papežů 401—467.
Bakkalaureát 298.
Bary; synoda r. 1098 str. 92.
Basilej; sněm církevní 537—574, 724 až 726.
Basiliky křesťanské 781.
Bearn 501.
Beghardi 291, 426, 615.
Beguinky 290, 615.
Benátčané 22, 502.
Benátky 143, 495, 576, 588, 599.
Benediktini 260.
Benevent; synody (r. 1087) 85, (r. 1091) 90, (r. 1098) str. 776, (r. 1108) 99.
Bernardini 266.
Besançon 485; sněm říšský (r. 1157) 129.
Bible chudých 767.
Biblická studia 760—763.
Binace mešní 775.
Břimování 769.
Biskupové 255—257; jmenování biskupů 610; moc jejich 610; svěcení 776.

Bludařství středověké 357—382.

Bludy pantheistické a rationalistické 369—371; židovské a novomanichejské 371—382.

Bogomilové 371—374.

Bononia 296, 503.

Bosňáci, unie s Římem 656.

Bourges 543, 566, 572; pragmatická sankce 560.

Božího Těla slavnost 774.

Bratři čeští 729—731.

Bratři mečovní 41.

Bratři rytířští z Dobrina 38.

Bratři společného života 616, 755.

Bratři sv. Lazara 290.

Bratři (a sestry) svobodného ducha 371, 731.

Breisach 517.

Brigittky (řád Spasitelův) 615.

Brittiniáni 269.

Bulhaři, bludaři 375; unie s Římem 172 až 174.

Bursfeldská kongregace 618.

C.

Calatrava, sídlo řádu 13.

Carpentras 429.

Celestini 218, 268.

Celibát 54—84.

Censury knih 606.

Cerfroi 288.

Církarie řeholníků 273.

Církevní stát 161, 166, 187, 189; viz místa k němu náležitá.

Cisterciáci 264—266.

Cividale del Friuli, sněm (r. 1409) 502.

Clairvaux, klášter 265.

Conclave a volba papežská 145, 212, 219.

Cyriakové 291.

Č.

Čarodějství 790.

Čechové 137.

Čechy, království 175, arcibiskupství 175; augustiniáni v Čechách 270; benediktini 260; cisterciáci 266; cyriakové 291; dominikáni 277; františkáni

282—284; johannité 12; karmelitáni 287; kartusiáni 264; klarisky 281 až 284; křižovníci 293; něm. rytíři 21 premonstráti 273; templáři 13.

Čína 34.

Čudové (Finnové) 40—42.

Čuchonci 40.

D.

Damietta 25, 27.

Defensor pacis, spis 434.

Dekretálky papežské 345.

Desátky církevní 257; kostelní 232 až 248; na války turecké 607.

Deutsche Theologie, spis 748—750.

Doktorát 298.

Dominikáni 274—277.

Doverská smlouva 169.

E.

Edessa 7.

Egypt 25, 27.

Emauzský klášter v Praze 455.

Endura 378.

Estonsko 42.

Etžmiadcin, sídlo armenského katolíka 356, 654.

Evorský řád 14.

F.

Fakulty universitní 296—300.

Ferrara, sněm církevní 559, 625—640.

Filioque 627—633, 638.

Finnové (Čudové) 40—42.

Florencie 466, 495, 587, 595; sněm 566, 628—640.

Foix 501, 524.

Font-Ebraldini 267.

Forchheim, sněm říšský 69.

Francie 560, 562.

Frangipani v Římě 182.

Frankfurt 568; sněm říšský 448.

Františkáni 277—284.

Frazerherrové (duchovní spolek) 616.

Freiburk v Breisgavě 517.

G.

Gačta 502, 505.
 Gibellini 436, 488 a j.
 Grandmontští 261.
 Gregoriánský zpěv 789.
 Grenobelští kartusiáni 263.

H.

Halič, sídla biskupská 646.
 Henriciáni 361.
 Hesychiasté (Odpočívající) 657—659.
 Hohenstaufové 125—145, 388—390.
 Homagium 92.
 Hospic český v Římě 464.
 Hospitály 289—291.
 Hry duchovní (vánoční a pašijové) 792.
 Hudba posvátná 789.
 Humanismus (Renaissance) 752—760.
 Humanisté 754—760.
 Humiliati 268, 362.
 Husité 538—544, 547, 548, 667—729.
 Hymnologie posvátná 788.
 Hymny k Božímu Tělu 774.

Ch.

Chaldaeové, unie s Římem 656.
 Chartreuse (Kartouzy) 263.
 Chateau-Reynard 485.
 Chelmno, biskupství 38.
 Chorisanti (tančící) 733.

I.

Ideje, učení o nich 305.
 Indie zadní 399.
 Inkvisice 382—387; španělská 393—397.
 Inkvisitoři 381—387; veliký inkvizitor 395.
 Investitura biskupská a opatská 57—60, 98, 100—113.

J.

Jakobité, unie s Římem 357, 655.
 Janobonité 269.
 Janov 118.
 Jeronymité (kongregace) 613.

Jerusalém 3—32, 17, 19; patriarchát armenský 653; synody (r. 1099) 8, (r. 1140) 10.
 Jesuati (kongregace) 613.
 Jmění církevní 257.
 Joachité 732.
 Johannité 10—12, 424.
 Jubileum (milostivé léto) 231, 772.

K.

Kabbala 756.
 Kanarské ostrovy 397.
 Kanonisace svatých 779.
 Kanony sněmovní 345.
 Kanossa 67.
 Kanterbury 146—154.
 Kapitoly 255, 611.
 Kapua, synoda r. 1087 str. 85.
 Karaité ve střední Asii 32.
 Kardinálové 253—255, 583.
 Karmelitáni 286.
 Kartusiáni 263.
 Kastilie 495, 524, 556, 562.
 Kategorie, učení o nich 305.
 Katechése 766—768.
 Kathari 375—382.
 Kázání, kazatelé a literatura kazatelská 763—766.
 Kazatelští bratři 275.
 Klarendonské články 149.
 Klarisky 281.
 Kláštery, náprava klášterů 617.
 Klatby církevní 252, 772.
 Klermont, synoda r. 1095 str. 5, 91.
 Klíčové vojsko 183.
 Klugnycká kongregace 261.
 Koadjutoři 256.
 Kollegia 300.
 Kolonnové 223—225, 247, 539, 588—590.
 Kompaktáty basilejské 725—729.
 Kompostella 14.
 Kongo v Africe 398.
 Konkordáty církv. s národy 532, 570; s Františkem I., králem franc. 606.
 Konsistoř pod obojí v Praze 726—729.
 Konstantinopol 22, 643.
 Konvikty 300.
 Korsika 501.

- Kostnice, smlouva (z r. 1153) 124; sněm církevní 506—535, 695—710.
 Křest ponořením 769.
 Křídelní řád sv. Michala 14.
 Kříž Kristův 15.
 Křižácké výpravy do Palestiny a na Východ 3—32, 178—185; I. 3—14; II. 14—15; III. 16—18; IV. 21—24; V. 24—27; VI. VII. 27—31.
 Křižácké výpravy proti Husitům 722 až 724.
 Křižovníci polští 292.
 Křižovníci s červenou hvězdou 292.
 Kunvaldští bratři 730.
 Kurie římská 253—255.

L.

- Lateran, sněm I. (r. 1123) 113; sněm II. (r. 1139) 119; sněm III. 145; sněm IV. (r. 1213) 176; sněm V. 602—608.
 Laufenburk 516.
 Lausanna 567, 574.
 Legáti papežští 254.
 Licenciát 298.
 Lichva 391.
 Literatura církevní 737—752.
 Litomyšl, biskupství 453.
 Litvané 43—45.
 Livové 41.
 Livonsko 291.
 Livorno 494.
 Lollardové 666.
 Lombardové 68—70, 186.
 Lopaři (Lapponci) 42.
 Loretánský dům 778.
 Lotarinsko 495.
 Luciferiáni 364.
 Lyon 430, 572; sněm I. (r. 1245) 193 až 200; sněm II. (r. 1274) 210—213.

M.

- Magdalenitky 270.
 Magie 791.
 Magna charta libertatis 170.
 Malba na skle 788.
 Malířství posvátné 787.
 Maltézští rytíři 11.

- Mantova, sněm 581.
 Manželství (svátost) 777.
 Marani (tajní židé a mohamedáni) 393.
 Mariánská úcta 777.
 Maria-Zell, místo poutní 778.
 Maronité, unie s Římem 357, 656.
 Mathurini 289.
 Maurové 50, 393.
 Mečovní bratři 20.
 Mediceové ve Florencii 603, 754.
 Melfy, synoda (r. 1089) 87; (r. 1100) 95
 Meran 501.
 Mercedáři 289.
 Mety, sněm říšský 460.
 Mikulášenci v Čechách 722.
 Milán 186, 562.
 Milostivé léto (jubileum) 477, 479.
 Minimi (bratři nejmenší Pauláni) 614.
 Minorité různých observancí 282, 618.
 Mohamedáni ve Španělsku 393.
 Mohuč, sněm říšský 460.
 Monarchia Sicula 93.
 Mongolové 33—36.
 Monteñaskone 465
 Montes pietatis (záložny) 795.
 Montpellier 465.
 Montpellierští 290
 Morava, kláštery cisterciácké 266; kartusiánů 264; premonstrátů 273.
 Moskva, metropole 650, 652.
 Mostaři (fratres pontifices) 793.
 Mrskáči (flagellanti) 733.
 Mystika 301, 745—751.
 Mystikové 319—323.

N.

- Narbonna 523.
 Navarra 475, 524, 562.
 Neapol 298.
 Neapolsko 501, 504, 593
 Německo 55—84, 561 a j.
 Německý rytířský řád 19—24.
 Neposkvrněné početí Panny Marie 563, 778, 780.
 Nestoriáni ve střední Asii 32.
 Nevolnictví 795:
 Nicaen 7.
 Nocera 476.

Nominalismus 306, 738—741.
 Nordhausen, synoda (1105) 96.
 Norimberk, říšský sněm 460.
 Norsko 176.
 Novgorod, metropole 650.

O.

Očistec u Řeků 634, 639.
 Odpustky 201, 772; křížové 5.
 Olivetáni (kongregace) 612.
 Olomouc, biskupství 452.
 Ordinace absolutní 776.
 Ordo vallis scholarium 270.
 Orebité v Čechách 722.
 Orsinové 590.
 Ostatky svatých 779
 Otranto 586.
 Oxford, synoda 663; synoda (r. 1222) 780; universita 660—663.

P.

Palestina 3—32.
 Papežství středověké 251—253.
 Paříž 418; universita 481—483; viz Sorbonna.
 Passagiové (Passaginové) 371.
 Patarini, bludaři 375.
 Pauláni 614.
 Pavia, sněm církevní 533—536; synoda (r. 1160) 136.
 Pečenci 37.
 Peñiscola u Valencie 524—526.
 Perpignan 494, 523; synoda 495.
 Perugia 404.
 Petrobrusiáni 360.
 Piacenza, synoda (r. 1095) 5, 91.
 Pisa, sněm r. 1409 str. 496—503, 600.
 Pisma sv. vykladatelé 345—347.
 Placetum regium 610.
 Plačtivých jednota v Čechách 723.
 Poblíkani (Pauliciáni), bludaři 375.
 Pod obojí přijímání 773.
 Poitiers 408, 413, 416.
 Pokání svátostné 770, veřejné 771.
 Poláci 37, 532—534.
 Polsko 171, 646.
 Polyglotty 761.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

Pomazání nemocných 775.
 Poměr církve ku státu 250—253.
 Portiuncula 787.
 Portuenská kongregace 269.
 Portugalsko 397—399, 476, 524, 562, 576.
 Postilly 761.
 Pouti do sv. země 3.
 Pověřivost lidu 790.
 Povstání selské 663.
 Pozdvihování při mši sv. 774.
 Praha 668—693, 719—721; arcibiskupství 452; synoda 694; universita 455, 670.
 Právo kanonické 344.
 Premonstráti 255, 270.
 Prémontré 271.
 Primát papežský u Řeků 634—639.
 Prjaslav, sídlo arcib. a patriarchy 173.
 Prusové 20, 36—40, 192.
 Přatelé boží (sekta quietistů) 617, 733.
 Předchůdcové reformace 735—737.
 Překlady písma sv. 760—763.
 Přijímání pod obojí 718, 773; dítek 774.
 Ptolomais 30.
 Pullani, potomci křižákův 9.

Q.

Quedlinburk, synoda 82.
 Quietisté (Odpočívající) 657—659.
 Quilbertini 267.

R.

Radolfzell u Kostnice 520.
 Realismus 306, 741—744.
 Regální práva 230—248, 258.
 Remes, synoda (r. 1119) 110.
 Renaissance, období církevní 388—390; humanismus 752—760.
 Reserváty zpovědní 772.
 Residence duchovních 611.
 Rhodští rytíři 11.
 Riga, biskupství 41.
 Rimini 505.
 Romkla, sídlo katolíka arm. 354, 653.
 Ronkalská pole, sněm říšský (r. 1158) 131.
 Rozkol západní 468—576.

Runkariové 375.
 Ruptuarii, dobrodruhové 459.
 Rusové, katolíci 644; rozkolní 645—653.
 Rutheni 646, 650.
 Růženec (modlitba) 277.
 Rýnská literární společnost 755.

Ř.

Řád boje Kristova (jednota) 277.
 Řády žebравé 618.
 Řecký rozkol 622.
 Řehole 259.
 Řekové 552, 556—560; unie s Římem 211, 348—353, 622—644.
 Řezbářství posvátné 786.
 Řím 78—81, 100—104, 127, 185, 436, 456, 463, 467, 588; synoda (r. 1112) 106; synoda (r. 1413) 505.

S.

Saladinský desátek 16.
 Salerno 82.
 Samarkanda 33.
 Sapienza (universita římská) 299.
 Saraceni 86.
 Sardinie 501.
 Sasové 53, 58, 75.
 Savojsko 495, 574.
 Savona 491.
 Senlis, synoda (r. 1310) 420.
 Sententarii 314—319.
 Serviti 273.
 Scholastika 300—302, 323—343, 737 až 744.
 Sicilie 162; nešpory sicilské 216.
 Sienna 495; sněm církevní 536—537.
 Silvestrini 268.
 Simonie 49—84.
 Sirotci v Čechách 722.
 Skotsko 475, 495, 501, 524.
 Sloh románský 781; gotický 782; re-naissanský 784.
 Smyrna 586.
 Sorbonna 296.
 Soustava biskupská 609; papežská 609.
 Sochařství posvátné 786.
 Spolky duchovní volné 615—617.

Spory mezi duchovenstvem světským a řeholním 619.
 Stát církevní 50—52, 196, 599—603 a j.
 Stavitelství církevní 780—789.
 Stedingové 364.
 St. Jago, řád v Leonu 14.
 Stolové poplatky 257.
 Sutria, konkordát 101.
 Svátky zasvěcené 779.
 Svátost oltářní 773.
 Svěcení kněžstva 776; udělované biskupem vyobcovaným 776.
 Synoda národní v Paříži 489, 495; provinciální 177, 611.

Š.

Šafhuzy 513.
 Škapulír 287.
 Školy kathedrální a klášterní 294; málířské 787.
 Španělsko 50, 393—397.
 Špitální řády a bratrstva 289—291.
 Švakrovství, překážka manželství 777.
 Švestrioni 371.
 Švýcary 574.

T.

Táboři 721—724.
 Tajnosnub (matrimonium clandestinum) 777.
 Tataři (přední Mongolové) 32—34; 190, 192, 645.
 Templáři 12—14; zrušení řádu jejich 410—427.
 Tempus clausum 777.
 Tertiáři 277, 281.
 Tiflis, biskupství 441.
 Tisk vyzkoumán 755.
 Toledo 87.
 Tolosa, synoda (r. 1119) 109; (r. 1229) 779.
 Tortosa, synoda (r. 1429) 538.
 Toulous, synoda (r. 1229) 385.
 Tours 416; synoda (r. 1163) 139.
 Treuga Dei 6, 92, 180.
 Trevir, synoda (r. 1147) 122.
 Tribur, sněm říšský r. 1076 str. 64.

Trinitáři 287—289.
 Trnovo, sídlo metropolitů 173.
 Troyes, synoda (r. 1107) 99; (r. 1128) 12.
 Tunis 29.
 Turci 4—32, 577—590.

U.

Úcta svatých 779.
 Uhersko 176.
 Ulm, sněm říšský 70.
 Umění církevní 780—789.
 University 295—300.
 Utrakvisté 718—729; viz pod obojí přijímání.

V.

Valdenští 362—364.
 Varhanářství 789.
 Velbužd, sídlo arcib. 173.
 Venaissinské hrabství 401.
 Vídeň, konkordát 573.
 Vienna, sněm církevní 417, 421—426;
 synoda (r. 1200) 171.
 Viklefovy spisy 518, 678—684, 700.

Vilemité 263, 732.
 Vilno, biskupství 45.
 Windesheim, klášter 616.
 Windesheimská kongregace 750.
 Visio Dei beatifica 439, 443.
 Vladimír, sídlo metropolitů 646.
 Volba papeže 526; srv. Conclave.
 Worms, konkordát (smlouva Kallistova
 z r. 1122) 112; sněm říšský (r. 1076) 61.
 Vratislav, biskupství 453.
 Výsady církevní 258; církve římské 198.
 Výstav nejsv. Svátosti 775.

Z.

Země nově odkryté 397—400.
 Zlatá bulla císaře Karla IV. 460.
 Zpěv posvátný 789.
 Zpovědní zrcadla (katechismy) 766—768.
 Zpověď výroční 177.
 Zvonařství 788.

Ž.

Žebravé řady 284—286.
 Židé, poměr jich k církvi 891—893;
 pronásledování 7.

II.

Ukazovatel osob.

(Číslo znamená stránku; arcib. = arcibiskup; b. = biskup;
pt. = patriarcha; pap. = papež; kard. = kardinál.)

A.

<p>Abaga, chán tatarský 33, 213.
 Abaelard Petr, dialektik 307—310;
 učení jeho 310—312.
 Adalbert, arcib. bremský 117.
 Adalbert, arcib. mohučský 104, 106,
 109, 111, 113.
 Adam opat z Ebrachu 14.
 Adel II., sultán egyptský 26.
 Adhemar, b. puyský 6.
 Adolf, arcib. kolínský 165.
 Adolf Nasavský, král římský 218—229.
 Adolf z Anhaltu, b. meziborský 765.
 Aeneáš Silvijs 564—573, 576.
 Aichspalter Petr, arcib. mohučský 431.
 Aimerich, pt. antiochenský 10.
 Aimon, arcib. tarantaisský 162.
 Alain de Celif, kard. 577.
 Alanus z Rysselu, scholastik 317, 392.
 Albergatti Mikuláš, kard. 551, 555, 559,
 580, 626.
 Alberich z Barbiana, hrabě 475.
 Alberich z Ostie, kard. legát 9.
 Albert, arcijáhen pasovský, legát 188.
 Albert, b. sabinský, protipap. 95.
 Albert, pt. antiochenský 193.
 Albert, pt. jerusalémský 287.
 Albert Veliký, scholastik 327, 790.
 Albík z Uničova, arcib. pražský 689—
 693.
 Albornoz Jiljí, kard. 458, 462.
 Albrecht, kurfirst braniborský 570.
 Albrecht Rakouský 217, 222, 229—231,
 427, 559, 662.</p> | <p>Alexius, b. melfský 602.
 Alexander Halesský, scholastik 326.
 Alexander od sv. Elpidia, arcib. ra-
 venský 435.
 Alexander III., pap. 134—155.
 Alexander IV., pap. 203.
 Alexander V., papež piský 500—503.
 Alexander VI., pap. 591—596.
 Alexander z Vezelaye, opat 504.
 Alexius Komnenus, cis. řecký 5, 348,
 372.
 Alexius, sv. 291.
 Alfons Este, vévoda ferrarský 595, 599,
 602.
 Alfons, král aragonský 525, 536—538,
 567, 577, 593.
 Alfons, král kastilský 204—209, 213, 442.
 Alfons VI., král leonský 87.
 Alfons IX., král leonský 171.
 Alfons, král portugalský 155, 398.
 Al Mumenim, emir 288.
 Alvarez Jiljí, kard. 458.
 Alvarez Pelayo, b. v Sylvesu 435.
 Alvarus Pelagius, minorita 435.
 Alvernus Vilém, scholastik 341.
 Altmann, b. pasovský 56, 64, 76, 87, 89.
 Alžběta, sv. 793.
 Amadeus VIII., vévoda a vzdoropapež
 542, 564.
 Amalrich, král cyperský 160.
 Amalrich I., král jerusalémský 15.
 Amalrich II., král jerusalémský 21.
 Amalrich, pt. jerusalémský 138.
 Amalrich z Benny, bludař 369.
 Amati Mikuláš, nominalista 740.
 Amerigo Vespucci 400.</p> |
|---|--|

- Amurat II., sultán 642.
 Anaklet II., protipapež 116—119.
 Anastasius IV., pap. 124.
 Andreae Jan, cír. spisovatel 752.
 Androin de la Roche, opat klugnický 459.
 Andronikus, cis. řecký 352, 622, 623.
 Anežka, blahosl. 281—283, 292.
 Angelo, b. nepský 230.
 Angelus, cír. spisovatel 751.
 Anold, opat citeauxský, 380.
 Anselm, arcib. milánský 8, 115.
 Anselm, arcib. neapolský 254.
 Anselm, b. havelberský 348.
 Anselm, b. z Lukky 88, 344.
 Anselm, sv. 302—305.
 Anselm z Laonu, glossator. 345.
 Antonín Andreae, bohoslovec 340.
 Antonín, arcib. florentský, sv. 612, 751.
 Antonín, b. bolognský 491.
 Antonín, metrop. heraklejský 626—640.
 Antonín, pt. akvilejský 502.
 Antonín, sv., padovanský 285.
 Antonio de Vito, legát pap. 553, 554.
 Armandus de bello visu, nominalista 793.
 Arnald, kard. b. albanský 427.
 Arnold z Brescie, blouznivec 119—126, 361.
 Arnold z Villanovy, bludař 732.
 Arnošt z Pardubic, arcib. pražský 450. 453—455, 612, 671.
 Arnulf, pt. jerusalémský 8.
 Assěn, panovník bulharský 172.
 Astesanus, moralista 751.
 Aston, kard. 477.
 Augustin, b. sanktuarienský 729.
 Augustin z Říma, arcib. nazaretský 555.
 Aureolus Petr, nominalista 738.
 Avicenna, filosof 324.
 Averroes, filosof 324.
- B.**
- Bacon Roger, scholastik 342.
 Baconthorp Jan, realista 471.
 Bajazed, sultán 590.
 Balduin, arcib. kanterburský 318.
 Balduin, arcib. trevirský 438.
 Balduin I, král jerusalémský 6, 8.
 Balduin II., král jerusalémský 9.
 Balduin III., král jerusalémský 10.
 Balduin IV., král jerusalémský 15.
 Balduin V., král jerusalémský 15.
 Balduin, kurfirst trevirský 446.
 Balduin, latinský císař v Cařihradě 22, 24, 192, 194.
 Balsamon Theodor, pt. antiošský 353.
 Bandinus, učenec 317.
 Barlaam, opat v Cařihradě 657, 753.
 Bartoloměj, arcib. splitský 550.
 Bartoloměj a s. Concordio, cír. spisovatel 751.
 Bartoloměj, b. laonský 271.
 Bartoloměj Janovezius, bludař 732.
 Bartoloměj, pap. katharský 379.
 Bartoloměj z Brixenu, kanonista 345.
 Bartoloměj z Tridentu, převor dominik. 190.
 Basil, arcib. bulharský 172—174.
 Basil, car moskevský 590.
 Basil III., velkokníže moskevský 649.
 Basilus, náčelník Bogomilův 372.
 Beaupér Jan, kanovník 542.
 Bedřich viz Fridrich.
 Bela, král uherský 16, 174.
 Belet Jan, liturgik 775.
 Benedikt XI., pap. 246—249.
 Benedikt XII., pap. 441—444.
 Benedikt XIII., pap. 536, 537.
 Benedikt XIII., vzdoropapež 483—526.
 Benedikt XIV., vzdoropapež 538.
 Beneš z Veitmile, letopisec 450.
 Beníšek, sv. 793.
 Berard, kard. b. albanský 406.
 Berengar, kard. 415, 417.
 Bernard, b. albanský 224.
 Bernard, b. kastelský 698.
 Bernard, b. neverský 152.
 Bernard Boylo, missionář 399.
 Bernard da Carpi, b. parmský 612.
 Bernard sv., 14, 117, 122, 124, 265, 309 až 314.
 Bernard z Parmy, kanonista 345.
 Bernard ze Saissetu, b. pamierský 232.
 Bernardin ze Sienny 816.
 Bernardus a Ganaco, scholastik 741.
 Bertold, pt. akvilejský 194.
 Bertold II., vév. švábský 89.

Bertold z Kalabrie, zakladatel řádu 286.
 Bertold z Rohrbachu, bludař 732.
 Bertrand, b. z Maguelona 545.
 Bertrand de Got, arcib. bordeauxský 406.
 Bertrand du Poyet, legát 432.
 Bertrand, pt. akvilejský 444.
 Bertrand z Deuxu, kard. 457.
 Bertrandi Petr, b. a kanonista 752.
 Bertrandi Petr, kard. 612.
 Bessarion, arcib. nicejský, kard. 577, 585, 626—640.
 Bibar, sultán egyptský 29.
 Biel Gabriel, poslední scholastik 741.
 Blažej, b. braničevský 172.
 Boccaccio Jan, humanista 753.
 Boccasini Mikuláš, kard. 245.
 Böhm Jan z Niklashausenu, bludař 735
 Bohemund z Tarentu, kníže 6, 8.
 Bonagarius, generál minoritů 283.
 Bonagratia, františkán 437.
 Bonaventura sv. 211—213, 285, 328.
 Bonfilius Monaldius, zakladatel řádu 273.
 Bonifác, markrabí z Monteferratu 21.
 Bonifatius VIII, pap. 220—246, 408 až 410, 426.
 Bonifatius IX., papež 478—488.
 Bonizo, b. sutrijský 79, 88, 344.
 Borgia Petr, vévoda spoletský 578.
 Borgiaš Caesar, kard. 593—598.
 Borgiaš Jan, vévoda gandijský 594.
 Borgiaš Roderich, kard. 585, 592.
 Boris III., král bulharský 174.
 Bořivoj II., vévoda český 97.
 Božetěch, opat a patriarcha církv. umění v Čechách 786.
 Bramant, stavitel 598.
 Brankas Ludvík, kard. 687.
 Brigita sv. 465, 615
 Bruno, arcib. kolínský 165.
 Bruno sv., arcib. Slovanů 37.
 Bruno, arcib. trevirský 97, 111.
 Bruno, b. olomoucký 39, 210.
 Bruno, b. segninský 107, 346.
 Bruno sv. 263.
 Budaus Vilém, humanista 758.
 Buridan Jan, nominalista 740.
 Burkard, b. halbestadtský 54, 58, 88.
 Burkard, b. vormský 344.
 Burleigh Valter, realista 741.

C.

Caesarini Julián, kard. 538—561, 565, 576, 580, 626—640, 642, 723—726.
 Campeggio, kard. 608.
 Capranica Dominik, kard. 545, 579.
 Capreolus Jan, scholastik 741.
 Caraffa Olivier, kard. 586.
 Carilla Alfons, kard. 544.
 Carrorio Angelo, kard. 489; srv. Řehoř XII.
 Carvajal Bernardin, kard. 600, 604; Jan, kard. 566—573.
 Celestin II., pap. 114, 120.
 Celestin III., pap. 21, 158—160.
 Celestin IV., pap. 191.
 Celestin V., pap. 218—220.
 Celtes Konrád, humanista 755.
 Cervantes, kard. 555, 557, 562.
 Cibo Jan, kard. 589.
 Cirita Jan, zakladatel řádu 14.
 Cola di Rienzo 456, 458.
 Colonna Ota, kard. 529, 686.
 Condolmer Gabriel, kard. 493.
 Corrario Antonín, kard. 493.
 Cortesius Pavel, spisovatel 758.
 Cossa Baltazar, kard. 496, 500, 502, 521, 530; srv. Jan XXIII.
 Courtenay Robert, arcib. remešský 420.
 Cramaud Šimon, pt. alexandr. 498.
 Cyprian, mnich, metrop. kyjevský 648.

Č.

Čagataj, panovník Mongolů 33.
 Česlav sv. 276.

D.

Dagobert, pt. jerusalémský 8.
 Daniel, b. pražský 136, 142, 176.
 Daniel, kníže haličský 647.
 Daniel, kníže moskevský 645.
 Dante Alighieri, humanista 753.
 Daubusson Petr, velmistr johanitů 586.
 David Kimchi, učenec 346.
 David z Augsburgu, mystik 344.
 David z Dinanta, bludař 370.
 Děpold II., kníže český 17.
 Děpold z Vohřburku 162.
 Deschamps Jiljí, kard. 505.

- Desiderius, opat montecassinský 77, 81, 85.
 Didakus, generál minoritů 697.
 Diego, b. z Osmý 274, 379.
 Diego de Merlo, inkvisitor 394.
 Diether, arcib. kolínský 229.
 Dionysius ben Salibi, učenec 357.
 Dionysius, b. sardesský 626.
 Dishypatus Jan, legát řecký 556.
 Ditrich z Erbachu, kurfirst mohučský 569.
 Ditrich z Mörsu, kurfirst kolínský 568.
 Dolcino z Prata, blouznivec 368.
 Dominici Jan z Dubrovníka, kard. 508, 522, 526, 612.
 Dominik, pt. benátský 51.
 Dominik, sv. 274—276, 379.
 Donatus Jeronym, spisovatel 758.
 Dorotheus, arcib. mitylenský 636.
 Dositheus, b. z Monembasie 626.
 Duns Skot Jan, učenec 337—340.
 Durandus Vilém, b. z Mende 418, 422, 738, 775.
- E.**
- Ebed Jesu, metropolita nisibský 357.
 Eben Esra z Toleda 346.
 Eberhard, arcib. solnohradský 137.
 Eberhard, b. bamberský 182.
 Eckhart, německý mystik 745.
 Edvard I, král angl. 222, 224—226.
 Edvard II., král anglický 415, 426, 431.
 Edvard III., král anglický 443, 450, 660.
 Edvard sv. 155.
 Edmund, arcib. kanterburský 194.
 Efrém, metrop. kyjevský 644.
 Egilbert, arcib. trevirský 82.
 Eliáš z Kortony, františkán 280.
 Emanuel I, král portugalský 398.
 Emicho, hrabě 6.
 Englbert, opat admontský 435.
 Englbert sv., arcib. kolínský 180.
 Erasmus Rotterdamský, humanista 756, 762.
 Erich IX. sv., král švédský 40.
 Erlung, b. vircburský 111.
 Eskyll, arcib. lundský 129.
 Eudeus Gerard, generál minoritů 439.
 Eudo ze Stelly, blouznivec 359.
 Eugen III., pap. 14, 121—124.
 Eugen IV., pap. 535—571.
 Eugenikus Marek, metrop. efesský 626 až 640.
 Eustachius, král jerusalémský 6.
 Eusthatius, arcib. thessalonský 353.
 Evermacher, blouznivec 359.
- F.**
- Falkenberk Jan, dominikán 533.
 Fatin de Valle, legát pap. 728.
 Felix V., vzdoropapež 565—575.
 Ferdinand Katolický, král španělský 394, 396, 400, 589, 590, 594, 596, 600.
 Ferdinand, král aragonský 506, 509, 523, 524.
 Ferdinand, král neapolský 581, 584, 586, 587.
 Ferdinand II., král neapolský 594.
 Ficinus Marsilius, spisovatel 754.
 Filastre Vilém, kard. 510, 519, 520.
 Filibert, b. z Coutence 543, 546, 725.
 Filip August, král francouzský 16, 17.
 Filip Benitský, sv. 274, 793.
 Filip de Novavilla, b. sidonský 729.
 Filip, král francouzský 92, 159.
 Filip II., král franc. 169.
 Filip III., král francouzský 29.
 Filip Krásný, král francouzský 222—249, 404—425, 430.
 Filip VI., král franc. 440, 443, 445—450, 452.
 Filip, vévoda burgundský 542.
 Filip, vévoda švabský, král římský 162—166.
 Filip z Bononie, kard. 589.
 Filip z Ferrary, pap. legát 201.
 Filip z Marigny, metropolita senský 419.
 Filotheus, pt. alexandrijský 640.
 Fisher Jan, b. a humanista 758.
 Flemmyng Robert, b. linkolnský 667.
 Frangipani Robert 114.
 František de Mayronis, učenec 340.
 František I., král francouzský 606.
 František, sv. (z Assisi) 277—281.
 František z Pauly, sv. 614.
 Františka římská, sv. 613, 794.
 Fridrich, arcib. kolínský 106, 359.

- Fridrich Hohenstaufský, vév. švábský 76.
 Fridrich, král neapolský 594.
 Fridrich, král německý 433, 437.
 Fridrich, král sicilský 222, 242, 247, 428.
 Fridrich, markrabí míšenský 451.
 Fridrich I., Rudovous, císař 14—17, 123—145, 297.
 Fridrich II., císař 25, 162—167, 176, 177—202, 386.
 Fridrich III., císař římský 566—590.
 Fridrich, vévoda rakouský 507, 513—520, 534, 542.
 Fulko, b. toulouský 274.
 Fulko z Anjou, král jerusalémský 9.

G.

- Gaëtani Benedikt, kard. 219.
 Gaëtani František, kard. 404.
 Galeottus z Petramaly, kard. 477.
 Gaston z Dauphiné, zakladatel řádu 289.
 Gaunilo, mnich marmoutierský 304.
 Gebhard, arcib. solnohradský 82.
 Gebhard, b. kostnický 87, 89, 96.
 Geiler Jan z Kaiserberku, kazatel 764.
 Gelasius II., pap. 108.
 Gepzenstein Bertold, velkopřevor Templářův 13.
 Gerard, b. angoulemský 105.
 Gerard z Bononie, bohoslovec 340.
 Gerardino z Borgo, blouznivec 366.
 Gerhard, arcib. mohučský 218, 229.
 Gerhard, arcib. z Nikosie 244.
 Gerhard, kvardián hospitálu v Jerusalemě 10.
 Gerlach, arcib. mohučský 449, 452.
 Germanus, pt. cařihradský 212, 350.
 Gersen Jan z Vercel, mystik 344.
 Gerson Jan (Cherlier), kancléř 472—474, 481, 511, 513, 748—751.
 Gertuda, sv. 344, 793.
 Giapopone da Todi, františkán 224.
 Gilbert Folioth, b. londýnský 148—155.
 Gilbertus de la Porreé, učenec 312—314.
 Gil d' Aiscelin, arcib. narbonský 413, 418.
 Goddam Adam, nominalista 739.
 Gondisalvi Dominik, učenec 324.
 Gottfrid, b. chartreský 309.
 Gottfrid, b. vircburský 16.
 Gottfrid Fontainesský, scholastik 335.
 Gottfrid z Bouillonu, král jerusalémský 6, 8, 11.
 Gottfrid ze St. Omeru, rytíř 12.
 Gratian František, kanonista 295, 344.
 Greatheat Robert, scholastik 341.
 Gregoras Nicefor, učenec řecký 659.
 Greuther ze Schwarzburgu, hrabě 451.
 Groot Gerhard, zakladatel spolku 616, 747.
 Gulain Jan, karmelitán 482.
 Günther, b. bamberský 4.

H.

- Hadrian IV., pap. 125—134.
 Hadrian V., pap. 214.
 Hadrian z Utrechtu, kard. 608.
 Hakem Ukrutný, kalif 4.
 Halam Robert, b. saliburský 527.
 Hartvík II., arcib. bremský 364.
 Hartvík, arcib. magdeburský 82.
 Harun al Rašid, kalif 4.
 Haukood Jan, kondottier 466.
 Heloisa 308.
 Heraklius, pt. jerusalémský 156.
 Herasim, metrop. kyjevský 648.
 Hermann, b. metský, 72, 76.
 Hermann, b. verdunský 136.
 Hermann, hrabě lucemburský, král, 78—88.
 Herp Jindřich, spisovatel 767.
 Hervaeus Natilis, bohoslovec 341.
 Heřman ze Salzy, velmistr 20, 88, 184.
 Hethun I, král armenský 356.
 Hethun II., král armenský 356.
 Hilarius, b. chichesterský 148.
 Hilbert, b. manský 360.
 Hildebert z Lavardina, učenec 807.
 Hildegarda, sv. 122, 322.
 Holcot Robert, nominalista 740.
 Honorius II., pap. 114—116.
 Honorius III., pap. 179—181.
 Honorius IV., pap. 216.
 Hubald, kard. b. ostijský 135.
 Hubert, arcib. kateburský 168.
 Hugo, arcib. rouenský 318.
 Hugo a s. Carne, učenec 347.

Hugo, b. grenobleský 263.
 Hugo, b. auxerský 361.
 Hugo, b. chalonský 540.
 Hugo Candidus, kard. 50, 60, 74.
 Hugo Etherianus, učenec 318.
 Hugo od sv. Victora, mystik 319—321, 346.
 Hugo sv., opat klugnický 67, 87, 95.
 Hugo Peraldus, visitátor 417.
 Hugo, vévoda burgundský 17.
 Hugo z Payensu, rytíř 12.
 Hugolin, kard. b. ostijský 166, 179, 276, 279.
 Hulaju, panovník v Persii 33.
 Humbert de Romanis, generál dominik. 210.
 Humbert II., kníže daufiné 446.
 Hunyadi Jan Korvin 578.
 Hus Jan, 676—715.
 Hyacint, sv. 2.6.

Ch.

Chalant, kardinál 489, 494.
 Chelčický Petr 729.
 Chrysolan Petr, arcib. milánský 348.
 Chrysoloras Manuel, učenec řecký 754.
 Chrysomal Konstantin, bludař 372.

I.

Ignatius, pt. syrský 656.
 Imar, kard. b. z Tuskula 135.
 Inigio Maurique, arcib. sevillašský 394.
 Innocentius II., pap. 9, 116—120.
 Innocentius III., pap. 21, 38, 160—177, 379.
 Innocentius IV., pap. 191—203.
 Innocentius V., pap. 214.
 Innocentius VI., pap. 457—461.
 Innocentius VII., pap. 488—489.
 Innocentius VIII., pap. 588—591.
 Institoris Jindřich, dominikán 731, 791.
 Isabella, královna kastilská 399.
 Isák, císař řecký 16, 22.
 Isák ze Stelly, mystik 323.
 Isidor, metrop. kyjevský, kard. 626—640, 642, 648—654.
 Ivan, kníže moskevský 645, 652.
 Ivo Chartreský, b. 344, 775.
 Ivo Odrovonž, b. krakovský 276.

J.

Jagello, kníže litevský 44.
 Jáchym, pt. bulharský 174.
 Jáchym z Celika, blouznivec 365.
 Jakopona, františkán, básník 788.
 Jakoubek ze Stříbra, reformátor 685, 698, 718.
 Jakub, b. splitský 535.
 Jakub, kard. 507.
 Jakub, král aragonský 211, 386, 415.
 Jakub II., král sicilský 222.
 Jakub ze Sirku, kurfirst trevírský 568.
 Jakub z Udine, kard. 493.
 Jaromír, b. pražský 52, 84.
 Jaroslav II., velkokníže suzdalský 647.
 Jan, arcib. tarentský 545, 551.
 Jan, arcib. trevírský 157.
 Jan Assén, car bulharský 174.
 Jan a Turrecremata, kard. 554, 626, 752.
 Jan Baliol, král skotský 222.
 Jan Bassolius, bohoslovec 340.
 Jan Bekkus, pt. cařihradský 351, 622.
 Jan Bezzemek, král angl. 167—170, 199.
 Jan, b. lubecký 698.
 Jan, b. olomoucký 52.
 Jan I., b. pražský 273.
 Jan III., b. pražský 211.
 Jan IV., b. pražský 387.
 Jan Briennský, král jerusalémský 183.
 Jan de la Grange, kard. 470.
 Jan de sto Martino, inkvizitor 394.
 Jan Hispalský, učenec 324.
 Jan, kard. b. ostijský 507.
 Jan, kard. b. tuskulský 104, 217.
 Jan VII., katolikus arm. 355.
 Jan Kentský, sv. 794.
 Jan, král dánský 590.
 Jan, král francouzský 457.
 Jan, král kastilský 478, 577.
 Jan I., král portugalský 397.
 Jan II., král portugalský 398.
 Jan III., král portugalský 399.
 Jan, kurfirst mohučský 485.
 Jan Lucemburský, král český 387, 433, 438—450.
 Jan Nepomucký, sv. 479, 794.
 Jan od sv. Martina, kard. 134.
 Jan, opat citeauxský 244.

- Jan, opat ze Strumy, protipap. 145.
 Jan Palaeologus, císař řecký 461, 464, 623, 624—640.
 Jan Papar, kard. 122.
 Jan XXI., pap. 214.
 Jan XXII., pap. 429—441.
 Jan XXIII., pap. 689, 692, 695.
 Jan, pt. antiochenský 7, 552.
 Jan, pt. cařihradský 698.
 Jan Peckham, arcib. kanterburský 336.
 Jan Petr de Oliva 366.
 Jan XXIII., vzdoropapež 503—521.
 Jan z Amiensu, kard. 475.
 Jan z Ananie, kard. 137.
 Jan z Barcellony, generál řádu 276.
 Jan z Brienne, král jerusalémský 24.
 Jan z Cornwallu, učenec 316.
 Jan z Dubrovníka, kard. 535—541, 493, 628—640.
 Jan z Gent-Lancasteru, vévoda 661, 663.
 Jan z Janduna, prof. 340, 434, 436.
 Jan z Jenštýna, arcib. pražský 479, 612, 670.
 Jan z Kremy, kard. 111, 116.
 Jan z Mathy, zakladatel řádu 288.
 Jan z Mericurie, učenec 740.
 Jan z Monte-Korvia, františkán 35.
 Jan z Montsona, dominikán 478.
 Jan z Neapole, učenec 341.
 Jan z Palomaru, auditor 541.
 Jan z Pisy, arcib. 420.
 Jan z Ploti, b. navarrský 791.
 Jan z Rigy, arcib. 497.
 Jan Saliburský, b. chartreský 318.
 Jan ze Segovie, učenec 566.
 Jan Teutonikus, kanonista 345.
 Jan Vallensis, dominikán 439.
 Jan II. Vataces, císař řecký 349.
 Jan z Viviersu, kard. 517—522.
 Jeremiáš, pt. maronitský 357.
 Jeronym Pražský 678, 690, 699, 710, 712.
 Jiljí z Kolonny, scholastik 335.
 Jiljí z Říma, arcib. bourgeský 226.
 Jiljí z Viterba, generál augustiánů 602, 608.
 Jindřich, arcib. hnězdenský 172.
 Jindřich, arcib. kolínský 431, 449, 746.
 Jindřich, arcib. magdeburský 97.
 Jindřich, arcib. sennský 310.
 Jindřich, b. špýrský 63.
 Jindřich, b. štrasburský 16.
 Jindřich, b. upsalský 40.
 Jindřich, b. winchesterský, kard. 528, 531.
 Jindřich Břetislav, b. pražský 21.
 Jindřich, císař v Cařihradě 23.
 Jindřich Gentský, filosof 335.
 Jindřich I., král angl. 117.
 Jindřich II., král angl. 134, 137, 140, 147—155.
 Jindřich III., král angl. 153—155, 170.
 Jindřich IV., král angl. 666.
 Jindřich VII., král angl. 590, 600.
 Jindřich, král kastilský 475.
 Jindřich, král německý 179, 185, 185.
 Jindřich IV., král římský 5, 47—98.
 Jindřich V., král římský 94—114.
 Jindřich VI., císař 19, 21, 158.
 Jindřich VII., král římský 428, 431.
 Jindřich, pt. aquilejský 73.
 Jindřich Plavec 397.
 Jindřich Raspe, protikrál římský 201.
 Jindřich ze Champagne, král jerusalémský 18.
 Jindřich z Kelheima, provinciál 435.
 Jindřich z Langenštýna, spisovatel 481.
 Jindřich z Lausanny, blouznivec 360.
 Jindřich z Odendorpu, spisovatel 752.
 Jiří Akropolis, logothet 212.
 Jiří, metrop. kyjevský 624.
 Jiří z Amboisu, kard. 597, 598.
 Jiří z Cypru (Řehoř), pt. cařihradský 623.
 Jiří z Poděbrad, král český 584, 727, 729.
 Jiří z Viseu, b. španělský 558.
 Joasaf, pt. cařihradský 644.
 Johanka d'Arc (panna Orleánská) 579, 794.
 Jonáš I. Hlezna, metrop. kyjevský 649 651.
 Jonáš II., metrop. † 51.
 Jordan de Ursinis, kard. 516.
 Josef, pt. cařihradský 352, 623, 626 až 634.
 Josef Soltán, metrop. kyjevský 651.
 Jošt, markrabí moravský 504, 685.
 Julián de Pereyro, zakladatel řádu 13.

Juliána z Falkonieru, sv. 793.
 Juliána z Retinny, klášternice 774.
 Julius II., pap. 597—603.

K.

Kajetán (Tomáš de Vio), generál dominik. 602, 608.
 Kalijan, vladař bulharský 172—174.
 Kallist II., pap. 109—114.
 Kallist III., pap. 577—579.
 Kallist III., protipapež 142—146.
 Kamel, sultán egyptský 26, 182.
 Kantor Petr, b. a mystik 322.
 Kanut sv. 155.
 Kapistran Jan 576, 578, 612.
 Kapuciati, blouznivci 361.
 Kardinál Mikuláš, učenec 347.
 Karel Borromejský, sv. 268.
 Karel IV., císař římský 444—474.
 Karel IV., král francouzský 433.
 Karel V., král francouzský 463, 466, 471, 474—476.
 Karel VI., král francouzský 481—484, 487—490, 506, 515—521.
 Karel VII., král franc. 550, 560, 566, 572, 574, 576, 582.
 Karel VIII., král franc. 593, 594.
 Karel, král navarský 485.
 Karel II., král neapolský 216, 221, 228, 415, 476.
 Karel V., král španělský 11.
 Karel Martel, král uherský 217, 219, 221.
 Karel Robert, král uherský 439.
 Karel z Anjou, král sicilský 206—208, 214—216, 350.
 Karel z Drače, vévoda 475.
 Karel z Malatesty v Rimini 494, 495.
 Karel z Valoisu 241, 248, 407.
 Kašpar z Kvestenberka, opat strahovský 272.
 Kateřina z Bologně, sv. 794.
 Kateřina z Janova, sv. 794.
 Kateřina Sienská, sv. 793, 466, 473, 474.
 Kateřina Švédská, sv. 794.
 Kazimír, král polský 443, 448, 647, 650.
 Kazimír, princ polský 519.
 Kazimír sv. 794.
 Keluvan (melek Messor), sultán egyptský 30.

Kerburga, sultán mosulský 7.
 Klára Sciiffi, sv. 281.
 Klement III., pap. 16, 19, 157.
 Klement IV., pap. 29, 206—208, 342.
 Klement V., pap. 404—429.
 Klement VI., pap. 445—457.
 Klement III. (Wibert), protipapež 74 až 92.
 Klement VII., vzdoropapež 473—482.
 Klement VIII., vzdoropapež 538.
 Kolínský Matouš, humanista 757.
 Koloman, král uherský 6.
 Kolonna Jakub Sciarra, kard. 223—225, 245, 436.
 Kolonna Jan, kard. 190, 279.
 Kolonna Landulf 224.
 Kolonna Petr, kard. 218.
 Kolumbus Krištof 399.
 Komnenus David, císař v Trapezuntě 644.
 Komnenus Jan, císař řecký 348.
 Konrád, arcib. kolínský 204.
 Konrád, arcib. mohučský 21, 139, 156, 163.
 Konrád, arcib. solnohradský 102, 145.
 Konrád, b. vireburský 159.
 Konrád de Grossis 618.
 Konrád III., král římský 14, 115—123.
 Konrád IV., král římský 201—203.
 Konrád sv., b. kostnický 114.
 Konrád z Durynk, velmistr 189.
 Konrád z Marburku, inkvizitor 365.
 Konradin, král jerusalémský 203—208.
 Konstantin, arcib. caesarejský 356.
 Konstantin, katolikus armenský 356, 654.
 Konstantin XI. Palaeologus, císař řecký 642.
 Korbos, kníže armensko-edesský 7.
 Kosmas, b. pražský 7.
 Kosmas, letopisec český 347.
 Králík Václav, probošt vyšehradský 496.
 Kristián, arcib. mohučský 143, 155.
 Kristian z Olivy, b. pruský 38, 39.
 Křišťan z Králové Hradce, probošt 564.
 Kublaj, velkochán 34.
 Kuno, kard. b. praenestský 106, 109 271.

Kuno z Falkenštýna, kanovník 460.
Kunrát z Vechty, arcib. pražský 693—719.

L.

Ladislav, král český 578, 727.
Ladislav, král neapolský 478, 487, 491, 493, 502, 504—506.
Lando Siton, protipapež 146.
Landulf, kard. 417, 495.
Lanfrank, arcib. kanterburský 303, 346.
Lang Matouš, b. kerský 602.
Langham Šimon, arcib. kanterburský 660.
Langois, učenec 270.
Langton Štěpán, arcib. kanterburský 168.
Latinus, kard. b. ostijský 218.
Le Moyne, kard. 241, 243.
Leopold sv., vévoda rakouský 591.
Leopold, vévoda rakouský, 18, 25, 158, 433.
Lešek Bílý 172.
Leto Pompius, humanista 584.
Lev, kard. b. ostijský 104, 173.
Lev II. Veliký, kníže armenský 355.
Lev III., král armenský 176, 356.
Lev X., pap. 603—608.
Liemar, arcib. bremský 57, 73, 82.
Linhart z Florencie, generál domini-
kánů 535.
Lobkovic Bohuslav, humanista 757.
Lothar, král římský 115—119.
Lucius II., pap. 120—121.
Lucius III., pap. 155.
Ludvík sv., b. toulonský 430.
Ludvík d' Allemand, kard. 556, 559, 566, 569, 576.
Ludvík de La Cerda, kníže Fortnie 397.
Ludvík, falckrabí 523, 708—710.
Ludvík, kard., pt. akvilejský 562, 578.
Ludvík VI., král francouzský 110.
Ludvík VII., král francouzský 14, 120, 122, 137.
Ludvík VIII., král francouzský 381.
Ludvík IX., sv., král francouzský 27—29, 200, 331, 381, 386.

Ludvík X., král francouzský 425, 430.
Ludvík XI., král francouzský 582, 585, 487.
Ludvík XII., král francouzský 594, 599, 603, 604, 606.
Ludvík, král navarský 426.
Ludvík, král neapolský 477, 502, 504.
Ludvík, král římský 431—451.
Ludvík, lantkrabě durynský 182.
Ludvík, markrabí braniborský 444, 448, 450.
Ludvík, vév. savojský 572.
Ludvík Vousatý, kurfirst 509.
Lukáš del Fiesco, kard. 246.
Lukáš, pt. maronitský 357.
Luna Petr, kard. 483; srvn. Benedikt XIII.

M.

Maginulf, arcikněz, protipapež 97.
Macchiavelli, dějepisec 759.
Malachiáš, sv., arcib. armaghský 322.
Malatesta Karel, kníže riminský 497, 503, 504, 505, 522.
Mammas, Řehoř IV., pt. cařihradský 626—640, 650.
Manasses, blouznivec 353.
Manfred, kníže tarentský 202—207.
Manuel, císař řecký 349, 354, 623.
Marie, královna neapolská 485.
Markvard z Anweileru 162.
Marsilius de Raymundinis, prof. 431.
Marsilius z Padovy, bludař 436.
Marsilius z Inghnu, scholastik 741.
Martin, král aragonský 485.
Martin IV., pap. 215.
Martin V., pap. 521.
Matěj z Janova (mistr pařížský) 674.
Mathilda, markraběnka 67—90, 100, 104, 104 a j.
Matyáš Korvin, král uherský 584, 590.
Maximilián I., císař římský 599, 600, 602.
Maximilián II., císař 590.
Maximus, metrop. kyjevský 646.
Medici Jan 590, 601.
Medici Julián 604, 608.
Medici Vavřinec ve Florencii 587, 589, 608.

Mechtilda, sv. 344.
 Melisinda, královna jerusalémská 10.
 Metrofanes, pt. cařihradský 641.
 Michal Akominatus, arcib. athénský 358.
 Michal de Causis, theolog 692, 703, 710.
 Michal de Morillo, inkvisitor 394.
 Michal Palaeologus, cis. řecký 24, 209, 350, 622.
 Michal VII. Skrblik, císař řecký 51, 348.
 Michal z Ceseny, generál františkánů 437, 439.
 Mikuláš, b. kamenecký 728.
 Mikuláš, b. pražský 195, 201, 293.
 Mikuláš de Clemangis, theolog 744.
 Mikuláš Este ve Ferrare 559.
 Mikuláš, kard. b. ostijský 404.
 Mikuláš, pt. latinský v Jerusalemě 30, 194.
 Mikuláš III., pap. 215.
 Mikuláš IV., pap. 217.
 Mikuláš V., pap. 572—576, 754.
 Mikuláš, vévoda opavský 450.
 Mikuláš V., vzdoropapež 437—439.
 Mikuláš z Autricurie, nominalista 740.
 Mikuláš z Clemange, spisovatel 482.
 Mikuláš z Flüe 794.
 Mikuláš z Kusy, kard. 552, 562, 566, 569, 573, 576, 744, 753.
 Mikuláš z Lyry, františkán 760.
 Mikuláš z Methony, bohoslovec 353.
 Milič z Kroměříže 672—674.
 Moëz, kalif 4.
 Mohamed II., sultán 586, 642—644.
 Mojžiš Maimonides, učenec 324.
 Molay Jakub, velmistr templářů 411—427.
 Molitor Oldřich z Kostnice, učenec 792.
 Morosini Tomáš, pt. cařihradský 23, 349.
 Morus Tomáš, humanista 757.
 Mořic Burdin, arcib., protipap. 108—111.
 Mořic, b. pařížský 778.
 Muñoz Jiljí, vzdoropapež 537, 538.

N.

Nekvinta (Niceta), papež katharský 378.
 Nieder Jan, spisovatel 766.
 Nikefor, metrop. kyjevský 644.

Niketas, b. z Chony, učenec 353.
 Nives Ludvík, humanista 758.
 Nogaret, důvěrník královský 232, 241, 245, 247—249, 409, 413.
 Norbert, sv. 102, 270—272.

O.

Očko Jan z Vlašimi, arcib. pražský 254, 463, 612, 671.
 Okkam Vilém, nominalista 435, 437, 439, 738—741.
 Olbram, arcib. pražský 670, 678.
 Oldegar, sv., arcib. tarrakonský 269.
 Olgerd, kníže litevský 44.
 Oliva Petr, bludař 426.
 Olivier de Penna, templář 416, 425.
 Ondřej, arcib. koloský 545.
 Ondřej, arcib. z Rhodu 626—640.
 Ondřej, b. pozňanský 516.
 Ondřej Corsini, sv. 612.
 Ondřej II., král uherský 25.
 Ondřej III. Benátčan, král uherský 218.
 Onorat z Fond, hrabě 471.
 Omar, kalif 4.
 Omnibonus, b. veronský 345.
 Opizio, pt. z Antiochie 211.
 Orsini Matouš, kard. 219, 404.
 Orsini Napoleon, kard. 246, 404, 429, 440.
 Oscin, král armenský 356.
 Osmund, sv. 579.
 Ota, b. frisinský 131.
 Ota Brunšvický 471, 477.
 Ota IV., císař 162—167, 170.
 Ota, kard. b. z Ostie 79, 81, 151, 193.
 Ota, vévoda rakouský 438.
 Ota z Wittelsbachu, falckrabě 166.
 Otakar II., král český 20.
 Othbert, b. lutišský 98.

P.

Palaeologus Jan, císař řecký 540.
 Palamas Řehoř, arcib. thessalonský 657.
 Pandulf, pap. legát 169.
 Pantaleon, pt. latinský v Cařihradě 211.

- Paschal II., pap. 8, 94—108.
 Paschal III., vzdoropap. 139—142.
 Paucapalea, kanonista 345.
 Pavel II., pap. 583—584, 728.
 Pedro, král aragonský 460.
 Peraldus Vilém, arcib. lyonský 344.
 Perez Jakub, spisovatel 761.
 Petr Amienský, poustevník 5—8.
 Petr aragonský, františkán 465.
 Petr, arcib. arelatský 471, 478.
 Petr, arcib. lyonský 9.
 Petr Bertrand, kard. b. ostijský 459.
 Petr, b. padovanský 73, 551.
 Petr, b. pařížský 370.
 Petr Bruisský, blouznivec 360.
 Petr Cabral 398.
 Petr Cellský, b. chartreský 318; opat 778.
 Petr de Ancorano, prof. 498.
 Petr de Honestis, zakladatel řehole 269.
 Petr de Palude, dominikán 435, 741.
 Petr d' Espagne, kard. 245.
 Petr Donat, arcib. kretský 535.
 Petr Jan z Olivy, blouznivec 286.
 Petr Flotte, důvěrník královský 232, 234—237, 238, 241.
 Petr II., král aragonský 171.
 Petr III., král aragonský 216.
 Petr IV., král aragonský 475.
 Petr I., král cyperský 461.
 Petr Lombardský, scholastik 315.
 Petr Lucemburský, kard. 478.
 Petr Poitierský, učenec 316.
 Petr, sv., Nolaskus 289.
 Petr Tomáš, karmelitán 461.
 Petr Ukrutný, král kastilský 459.
 Petr Vald (de Vaux) 362.
 Petr, velmistr Templářův 13.
 Petr z Akvily, učenec 340.
 Petr z Alliaka, kancléř pařížské university 484, 505, 509, 514, 518, 520, 699, 701—710, 740.
 Petr z Bloisu, učenec 318.
 Petr z Castranova, legát 380.
 Petr z Courtenaye, císař v Cařihradě 23.
 Petr z Foixu, kard. 538, 544.
 Petr z Kaleny, b. kalmský 197.
 Petr z Limoges, převor kláštera 262.
 Petr z Luny, kard. 482.
 Petr z Montecuru, kard. 469.
 Petr z Mornaye, b. auxerrský 241.
 Petr z Osmy, prof. 586.
 Petr z Rosaccia, opat 535.
 Petr z Tarantasie, kard. 213, 335.
 Petrarka František, humanista 403, 446, 465, 753.
 Petrucci Borgesi 608.
 Philargi Petr (z Kandie), kard. 494, 496, 499, 502.
 Piccolomini František, kard. 597.
 Picus Jan z Mirandoly, učenec 743, 754.
 Pigalotti Girard, b. artoiský 236.
 Pikard Hemon, bludař 735.
 Pileus z Prata, kard. 477.
 Pius II., pap. 579—583, 728.
 Pius III., pap. 596.
 Platina (Bartoloměj Sacchi) 584.
 Pletho Gemisthius, učenec 754.
 Poggio Jan, zakladatel řehole 618.
 Pomponatius Petr, humanista 759.
 Pontius, op. klugnický 107, 110.
 Prignano Bartoloměj, arcib. barský 469.
 Prignano František, synovec Urbana VI. 472.
 Prokop, sv. 176.
 Přemysl Otakar I. 163—165, 174.
 Přemysl Otakar II., král český 39, 185, 204, 209, 215, 386.
 Pulcher, arcib. tyrský 9.
 Pulleyn Robert, učenec 314.
 Puper Jan, převor 737.
- Q.
- Qualeramus, b. z Berytu 195.
 Quarin, velmistr Johannitův 13.
 Quido, arcib. viennský 106.
 Quido, b. v Assisi 278.
 Quido de Maillesec, kard. 496—499.
 Quido, hrabě flanderský 225.
 Quido, kard. b. praenestský 164, 175.
 Quido montpellierský, zakladatel bratrstva 290.
 Quido, převor kartus., mystik 322.
 Quido z Kremy, kard. 134.
 Quido z Lusignan, král jerusalémský 15, 17.

Quilbert, sv., zakladatel řádu 267, 269.
 Quiskard Robert, vév. normanský 54,
 57, 75, 78, 80, 85.

R.

Radulf Brito, bohoslovec 340.
 Radulf, pt. antiochenský 9.
 Radulf z Nemoursu 370.
 Rainald, arcib. remešský 307.
 Rainald, vévoda spoletský 183.
 Rainalducci Petr, františkán 437.
 Rainer, b. vercellský 369.
 Rainer, kard. 193.
 Raymund, hrabě toulonský 6, 8, 194,
 379, 381, 385.
 Raymund Lullus, scholastik 343.
 Raymund Martini, učenec 392.
 Raymund, op., zakladatel řádu 13.
 Raymund z Noly, hrabě 477.
 Raymund z Orvieta, b. 456.
 Raymund z Pennafortu 276, 289, 344.
 Raymund z Puy, představený řeholní 11.
 Raymund ze Sabunde, theolog 743.
 Reginhald, arcib. kanterburský 168.
 Reuchlin Jan, humanista 756, 762.
 Riari Rafael, kard. 587.
 Riccardo ze Sienny, kard. 246.
 Richard Conwallisský, král římský 204—
 209.
 Richard, kard. b. albanský 97.
 Richard Lvi srdce, král anglický 16,
 17, 162.
 Richard II, král anglický 661.
 Richard od sv. Viktora, mystik 321.
 Richard II, vév. normanský 4.
 Robert, b. lutišský 774.
 Robert, císař v Cařihradě 24.
 Robert, hrabě flanderský 6.
 Robert, král neapolský 428, 439, 443.
 Robert, opat z Molesme 264.
 Robert, vév. normanský 6.
 Robert z Arbrisselu, zakladatel řádu
 267.
 Robert z Genevy, kard. 466, 468, 470,
 473.
 Robert z Kilwardbyje, arcib. kanter-
 burský 336.

Robert z Rimini, nominalista 740.
 Robert ze Sorbonny, moralista 344.
 Roboald, arcib. milánský 118.
 Roger, arcib. yorský 147—155.
 Roger, hrabě sicilský 116, 118.
 Roger Hugo, kard. 461.
 Roger II., král sicilský 298.
 Roger, vév. normanský 87—103.
 Roger z Beziersu, vikomt 379.
 Roklin, b. chalonský 53.
 Rokycana Jan, utrakvista 726, 730.
 Roman, kníže haličský 646.
 Romanus, kard. b. portský 191.
 Romelin, generál dominikánů 595.
 Romuald, sv. 37.
 Rosa z Viterba, sv. 794.
 Roscelin, kanovník kompiegnský 307.
 Rossi Petr ze Sieny, orientalista 761.
 Rotrad, arcib. rouenský 152.
 Rudolf II., falckrabí 484.
 Rudolf Habsburský, císař 209, 214—218.
 Rudolf, vévoda saský 450.
 Rudolf, vévoda švábský, král 69—75.
 Ruissvik Heřman, bludař 735.
 Rupert z Deutzu, mystik 322, 346, 775.
 Ruprecht, falckrabí, král 450, 486—488,
 490, 495, 497, 502, 504.
 Ruthard, arcib. mohučský 96, 99.
 Ruysbroek Jan, mystik 747.

Ř.

Řehoř Akindynus, mnich 658.
 Řehoř, b. vercellský 47.
 Řehoř II., metrop. kyjevský 650.
 Řehoř VII. (Hildebrand), pap. 5, 46—84.
 Řehoř VII., pap., 16, 157.
 Řehoř IX., pap., 26, 181—190.
 Řehoř X., pap. 208—214.
 Řehoř XI., pap. 465—467.
 Řehoř XII., pap. 489—523.
 Řehoř, pt. cařihradský 352, 641.
 Řehoř Pražský, humanista 757.
 Řehoř Vacajaser, arm. katolik 354,
 653.
 Řehoř z Heimburku 583.

S.

- Sabellus Jiří, magik 735.
 Saleh, sultán egyptský 27.
 Salviati Bartoloměj, arcib. piský 587.
 Sanseverino Bedřich, kard. 604.
 Saragelli Gerard, blouznivec 367.
 Saramita Ondřej, blouznivec 366.
 Sarpi Pavel, dějepisec 274.
 Savonarola Jeronym, dominikán 595, 766.
 Sergius, b. v Jerusalémě 653.
 Sforza Ludvík 588, 589.
 Scholarius Jiří (Gennadius), pt. cařihradský 643.
 Sigfrid, arcib. mohučský 4, 56—82, 167, 174.
 Sigmund viz Zikmund.
 Sigwin, arcib. kolínský 82.
 Silvestr, b. chiemský 580.
 Silvestr II. (Gerbert), pap. 4.
 Simeon, král srbský 16.
 Simeon, pt. jerusalémský 5, 8.
 Simeon (Theolog mladší), opat 657.
 Sixtus IV., pap. 585—588.
 Skotus Michal, astrolog 325.
 Sofronius, sv., pt. jerusalémský 4.
 Soliman, sultán nicejský 6.
 Sprenger Jakub, inkvisitor 791.
 Squin Flexian z Beziersu, templář 412.
 Stanislav ze Znojma, bohoslovec 691, 702.
 Sturm sv., opat fuldský 119.
 Sudbury Šimon, arcib. kanterburský 661, 663.
 Suger, opat u sv. Diviše 15.
 Suso Jindřich (Amandus), mystik 747.

Š.

- Šalomoun Jarchy z Troyesu 346.
 Šaver, sultán egyptský 15.
 Šimon, b. palestrinský, kard. 222, 243.
 Šimon de Gramaud, pt. alexandrijský 483; 498.
 Šimon z Montfortu, hrabě 380.
 Šimon z Tournaye, bludař 371.
 Štěkna Jan, kazatel 674.

- Štěpán, b. pařížský 325, 336.
 Štěpán, b. tournayský 319.
 Štěpán, kard. 415, 417.
 Štěpán Nemanja, král srbský 373.
 Štěpán, opat citeauxský 347.
 Štěpán, vévoda bavorský 481.
 Štěpán z Bloisu, hrabě 6.
 Štěpán z Pálče, učenec 690—710.
 Štěpán z Tigerna, zakladatel řádu 262.
 Štítný Tomáš, filosof 675.

T.

- Tadeáš ze Suessy, jednatel cí. 192 až 201.
 Tagino, arcib. magdeburský 37.
 Tanchelm z Brabantu, blouznivec 358.
 Tankred, kníže, 6, 8.
 Tankred, král sicilský 158.
 Tauler Jan, německý mystik 746.
 Tempier Štěpán, b. pařížský 336.
 Temučin Džingischán, chán mongolský 33.
 Thebald, arcib. milánský 71.
 Theobald, arcib. kanterburský 147.
 Theodor Laskaris II, cí. řecký 349.
 Theodorich, b. rufinský, protipap. 94.
 Theofanes, arcib. nicejský 212.
 Theofylakt, učenec řecký 353.
 Thibaut I., král navarrský 27, 29.
 Thimon, arcib. solnohradský 8.
 Tibaldeschi, kard 469.
 Tiem Václav, děkan pasovský 689, 696.
 Tomáš Akvinský, sv. 211, 329—337.
 Tomáš, arcib. řemešský 269.
 Tomáš de Argentina, scholastik 471.
 Tomáš Kempenský, mystik 750.
 Tomáš, sv., Bekket, arcib. kanterburský 146—155.
 Tomáš Torquemada, inkvisitor 395.
 Tomáš z Arundelu, arcib. kanterburský 666.
 Tomáš z Celana, básník 788.
 Tomáš ze Sanverina, hrabě 477.
 Tomáš ze Sarzana, kard. 556, 568—570, 572.
 Tostatus Alfon, b. a spisovatel 761.
 Traversari Ambrož, generál kamaldulský 553, 554, 557.

Trithemius, přírodopysmec 791.
Triumphus Augustin, augustinián 436.
Tudeschi, arcib. palermský 567.

U.

Ubald z Terentina, b. 135.
Ubertain z Casale, františkán 366, 434.
Udo, arcib. trevirský 63—65.
Urban II., pap. 5, 8, 86—94.
Urban III., pap. 16, 156.
Urban IV., pap. 205.
Urban V., pap. 461—465.
Urban VI., pap. 469—478.
Ussumcassan, král perský 586.

V.

Václav I., král český 188, 283.
Václav II., král český 218, 229.
Václav IV., král český 467, 478—486, 494, 498, 500, 504, 670, 680—721.
Valdemar, arcib. kolínský 450.
Valdemar, král dánský 129.
Waldhauser Konrád, kazatel 671.
Valla Vavřinec, spisovatel 584, 758.
Walter z Mauretanie, bohoslovec 308.
Walter z Pacy (z Nemanic) 6.
Walpot Jindřich z Bassenheimu, velmistr 19.
Warambon, kard. 576.
Varron Vilém, učenec 337.
Vasco de Gama, cestovatel 398.
Vasillo Ondřej, b. vilenský 45.
Vavřinec Giustiniani, sv., pt. benátský 576, 612.
Vecel, arcib. magdeburský 54, 58, 82.
Welf IV., vév. bavorský 9.
Werner z Eppenštýna, arcib. mohučský 209.
Vesel Jan, reformátor 735.
Vessel Jan, předchůdce reformace 736.
Vibald, opat ze Stabla 129.
Wibert, arcib. ravenský 60—92.
Vicbold, arcib. kolínský 229.
Vichmann, arcib. magdeburský 143.
Viklef Jan 659—667.

Kryštůfek: Dějepis II. 2.

Viktor III., pap. 85.
Viktor IV., protipap. 119, 134—139.
Vilém, arcib. remešský 171, 254.
Vilém, arcib. tyrský 16.
Vilém, b. langreský 270.
Vilém, b. utrechtský 63.
Vilém Brabantský, protikrál 201—204.
Vilém de la Marre, učenec 336.
Vilém Hugonis, kard. 576.
Vilém Champeauxský, b. chalonský 110, 308.
Vilém I., král sicilský 127, 141.
Vilém II., král sicilský 16, 141, 143, 156, 158.
Vilém, opat hirsavský 76, 89.
Vilém, pt. jerusalémský 9.
Vilém Ryšavý, král angl. 93.
Vilém, vév. akvitánský 9.
Vilém, vévoda bavorský 542, 549.
Vilém z Ast, inkvizitor 439.
Vilém z Courtneye, b. londýnský 661.
Vilém z Pavie, kard. 151.
Vilém z Paříže, veliký inkvizitor 414.
Vilém z Thierry, mystik 322.
Vilém z Villaretu, velmistr Johanitů 413.
Viléma, dcera Přemysla II. 366.
Vimpheling Jakub, vychovatel Německa 755.
Vincenc Ferrerský, sv. 524, 612, 764.
Vincenc z Beauvaise, scholastik 341.
Virgilius, sv., b. solnohradský 779.
Vít, b. v Litvě 43.
Vitelli, pán Citty di Castello 587.
Vitalis, b. toulonský 514.
Viviers (de Brogni), kard. 707.
Visconti Bernabo, vévoda 459, 462—464, 466, 477.
Visconti Jan Galeazzo, 458, 487, 500.
Vladimír Veliký, kníže kyjevský 37.
Vladislav Jagello, král polský 387.
Vladislav II., král český 14, 728, 730.
Vladislav III., král polský 642.
Vladislav Laskonohý 172.
Vojtěch, arcib. solnohradský 144.
Vojtěch, sv. 36.
Volkmar, arcib. trevirský 157.
Vratislav II., král český 52, 73, 84.

Z.

Zabarella František, kard. 505, 511,
514, 516, 519, 528, 687.

Zbigněv Oleśnicki, kard. 649.

Zbyněk Zajíc z Hasenburka, arcib.
pražský 612, 679—689.

Zdík Jindřich, b. olomoucký 273.

Zenki, sultán mosulský 9.

Zikmund, císař římský 463, 487, 494,
502—559, 694—715, 721—727.

Zonaras Jan, učenec 353.

Ž.

Železný Jan, b. litomyšlský 706, 718.

Žižka Jan 721.

X.

Ximenes František, kard. 596, 761.